SC.21.Pl.6.

B
HAG 1232
Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

THEOLOGIA
CHRISTIANA
DOGMATICO-MORALIS.

Digitized by Google

Patiemur ne igitur extingui, aut opprimi veritatem? Ego vero libentius vel ſub hoc onere defecerim ... Cur deſperemus veritatem ipſam contra fallacem captioſamque facundiam, ſua propria vi, & claritate valituram? Illi quidem ſeſe patronos veritatis profiteri ſolent. Sed quis poteſt eam rem defendere quam non didicit; aut illuſtrare apud alios quam ipſe non novit? Magnum videor polliceri; ſed cæleſti opus eſt munere, ut nobis facultas ac tempus ad propoſita perſequenda tribuatur. Quod ſi vita eſt optanda ſapienti, profecto nullam aliam ob cauſſam vivere optaverim quam ut aliquid efficiam quod vita dignum ſit, & quod utilitatem legentibus, etſi non ad eloquentiam, quia tenuis in nobis facundiæ rivus eſt, ad vivendum tamen afferat, quod eſt maxime neceſſarium. Quo perfecto, ſatis me vixiſſe arbitrabor, & officium hominis impleviſſe, ſi labor meus aliquos homines ab erroribus liberatos, ad iter cæleſte direxerit. LACTANTIUS *de Opific. hominis cap.* XXI.

Digitized by Google

THEOLOGIA
CHRISTIANA
DOGMATICO-MORALIS

AUCTORE

F. DANIELE CONCINA
ORDINIS PRAEDICATORUM.

TOMUS PRIMUS

IN DECALOGUM.

ROMAE, MDCCXLIX.
SUPERIORUM PERMISSU.

PROSTANT VENALES VENETIIS
APUD SIMONEM OCCHI.

Digitized by Google

(2K

Digitized by Google

SANCTISSIMO DOMINO NOSTRO

BENEDICTO XIV. P. O. M.

F. DANIEL CONCINA O. P.

FELICITATEM.

OPus iſtud ut SANCTITATI TUAE inſcriberem, atque conſecrarem, præ multis, im-

pulerunt cauſſæ duæ, quarum hæc princeps eſt, quod TU ingentes ad illud aggrediendum perficiendumque animos mihi feceris, & pro eo quo erga ſacrarum litterarum cultum zelo flagras, etiam perſuaſeris. Neque enim TIBI ſat eſt una manu tenere gladium, quo his impeditiſſimis temporibus, inter tot furentes procellas, Principatus TUI illæſa iura, tranquillam pacem, rerum opulentiam conſerves; altera manu ſtringere calamum, quo univerſam Eccleſiam Sapientiæ TUAE a Deo concreditam illuſtres, doceas, & ab erroribus ſtudeas vindicare: intra hæc, inquam, confinia, tametſi latiſſima, coercere vaſta molimina TUA haudquaquam voluiſti; ſed ultra progreſſus, utpote ſtrenuus ſacræ militiæ Moderator & Dux, ceteros, ut TUA, a longe ſaltem, veſtigia premant, TUAQUE imitentur, quoad eorum fert conditio, exempla virtutum, qua voce, qua doctiſſimis Epiſtolis allicis, hortaris, & adie-

ctis

ctis ſtimulis perurgere non intermittis. Quid quod arma etiam, & quidem utraque parte acutiſſima, quibus bellum Domini præliemur, porrigere nobis abundantiſſime pergis? Quem quippe latet, magna illa TUA auro cedroque digna volumina iam pridem edita, quæque in dies repetitis elegantiſſimis typis prodeunt, amplum eſſe armamentarium, unde & ſacrorum Canonum ſtudioſi viri eccleſiaſticæ Diſciplinæ documenta, & rei theologicæ Profeſſores divinæ ſcientiæ reſerata arcana hauriunt? Quantum egomet ex Operibus TUIS profecerim, & quam frequenter in hac, quam TIBI inſcribo, Chriſtiana Theologia reſonet Nomen TUUM immortale; quam copioſa ſint teſtimonia ex Libris TUIS decerpta, quibus & meas confirmo ſententias, & aliorum refello errores, qui legent, intelligent. Sileo doctiſſimas lucubrationes quas inter graviſſimas apoſtolicæ ſollicitudinis curas & moleſtiſſima negotia, emittere ad evan-

 gelici

Digitized by Google

gelici gregis TUI inſtructionem non ceſſas. At ſilere nequaquam valeo erectas in celeberrimis Academiis Cathedras, e quibus eruditi viri doctrinam TUAM publice interpretantur, & docent. Quantum hoc ad Nominis TUI dignitatem æternamque gloriæ famam conferat, illud eſt argumento, quod vix mortalium aliquis ſimilem hactenus aſſecutus honorem fuerit, ut ſcilicet invidentiæ, & ſimultatis tela ita feliciter ſit prætergreſſus, ut vitam agens conſpicere aperta Gymnaſia, inſtitutas Cathedras, delectos Profeſſores, qui ſuam traderent propugnarentque doctrinam, meruerit.

Hæc omnia uni TIBI, BENEDICTE SAPIENTISSIME, reſervata erant, quæ TE, præter exſpectationem, & quodlibet aliud cogitantem ad hunc Pontificatum extulere. Non me fugit, vix hæc apud ſeram poſteritatem fidem inventura; quin plures exiſtimabunt, me illorum more lo-

qui

qui qui in Operum dedicatione aſſentari Mecænatibus conſueſcunt. At, ne in hanc adduci ſuſpicionem queant, pandamus fas eſt ſplendidiſſimam illam præ ceteris virtutem quæ TIBI ad hanc præcelſam dignitatem viam aperuit. Patebit vero hæc cuicumque memoria repetenti fundamentum primum cui hanc Deus ſuperſtruxit Apoſtolicam Cathedram, non aliud niſi veritatem eſſe. Veritas illam excitavit, veritate illa ſtat, veritate pugnat. Quandoquidem Chriſto IESU rogante: Quem dicunt homines eſſe Filium hominis? *ceteris ſilentibus, Petrus clamavit:* Tu es Chriſtus Filius Dei vivi. *Et continuo audire Petrus meruit:* Et ego dico tibi, quia tu es Petrus, & ſuper hanc Petram ædificabo Eccleſiam meam. *Hanc TU veritatis viam a primis annis tam firmo arripuiſti animo, ut nullum partium ſtudium ſive in tot voluminibus componendis, ſive in Promotoris fideî munere*

per

Digitized by Google

per viginti annorum intervallum obeundo, fucum aliquem facere TIBI potuerit. Non obſecundantis fortunæ illicium, neque adverſantis tenebroſus aſpectus, non æmulorum hoſtiumve timor, non progrediendi ad maiora cupiditas, non amittendarum dignitatum periculum, TE ab aſſerenda veritate, & ab innocentia vindicanda abducere umquam valuerunt. Immo inter ipſa rerum diſcrimina, proculcatis humanis rationibus, contemptiſque mundanæ prudentiæ conſiliis, quæ ſilentium & diſſimulationem ſuggerebant, in arenam, occaſione data, prodiiſti Patronus veritatis intrepidus, quo miſeros & calamitoſos ſublevare, oppreſſos erigere & conſolari, improboſque deterrere poſſes. Sileo exempla multa, & quidem egregia, quæ TE Petri Apoſtolorum Principis ſtrenuum imitatorem, eiuſque in confitenda veritate veſtigiis inſiſtentem referunt. Qui hanc TUAM invictam fortitudinem, qua rerum humana-

na-

Digitized by Google

narum præſtigia contempſiſti ut veritatem in tuto collocares, ſerio meditabuntur, tum intelligent, tantum me a vitio tibi velificandi abeſſe dum Pontificatus TUI aliqua perſtringo facinora, quin potius me facultate deſtitutum cognoſcent qua celebrare pro meritis præconia TUA valeam.

Et ecce, BENEDICTE INVICTISSIME, cauſſam alteram manifeſtatam, cur mea magnopere interſit hanc quam adornavi Chriſtianam Theologiam, tuo ſupremo Throno ſiſtere protegendam. Quam promptum validumque auxilium ſperare a TE, ſupra omnium rerum viciſſitudines erecto & in altiſſimo dignitatis faſtigio conſtituto, illa non debet; ſi ita comparatus a natura es, ut iam tum depreſſæ innocentiæ patrocinium ſuſceperis, cum in privata ſorte poſitus dimicabas? Quid plura? Si iam inde uſque ſenſit validiſſimum Patrocinii TUI præſidium, cum primum

hanc

Digitized by Google

hanc Apoſtolicam Cathedram quam feliciſſime moderaris, occupaſti. Ut TE Orbis Catholicus Pontificem Summum adoravit, confeſtim Conſtitutiones duas ſapientia, eruditione, cumulataque prudentia refertas ſpectavit, quibus divinus Chriſtianæ Religionis cultus ab Indorum ſuperſtitione purgatus reſplendet, plaudentibus omnibus, vel ipſis Novatoribus, nedum Catholicis. Vidit collapſam ieiuniorum diſciplinam inſtauratam, caſtitatem a molliori doctrina aſſertam, iuſtitiam a fenore vindicatam. Vidit Patriarcham Maronitarum in Romano fœdere confirmatum, Epiſcopum Auguſtanum in ſacrarum imaginum cultu inſtructum, & cetera plurima, quæ ego in Epiſtolis, quibus duo alia opera SANCTITATI TUAE inſcripſi, fuſius enarravi.

Verum quamquam magna illa ſunt quæ ad Religionem amplificandam, moreſque informandos hactenus peregiſti, quæque

plures

plures illuſtrare Pontificatus valent; maiora tamen adhuc a BENEDICTO XIV. exſpectat divina Theologia, cuius ego vulnera aliqua altius inflicta patefaciam, non ſane in alium finem, niſi ut inde conſtet præſidii TUI impertiendi neceſſitas ſumma. Dicam itaque, elapſum iam ſæculum cum dimidio & amplius eſſe ex quo Chriſtiana morum Doctrina pravarum opinionum impetum, & atrociſſimas perſecutiones ſuſtinet a novo illo opinandi modo quem ALEXANDER VII. deceſſor TUUS cum evangelica ſimplicitate, ſanctorumque Eccleſiæ Patrum doctrina hoſtiliter pugnantem declaravit, quemque ingentem corruptelam, ultimaſque clades Reipublicæ Chriſtianæ pariturum prædixit, ſi fideles eumdem pro conſcientiarum norma ſequerentur. Sequuntur vero illum non minus conſtantiſſime quam libentiſſime. Fluit & refluit, & quidem curſu rapido, per univerſum Caſuiſticæ Theologiæ corpus modus

iſte,

iſte, nullumque pene eſt membrum cui mortalia vulnera non infligat: nullus vaſtiſſimæ Scientiæ tractatus illæſus evaſit. Non iura ſcripta modo pervertit, ſed inſculptam etiam in mentibus hominum a natura legem magna in parte obliteravit. Quid, ſi ſigillatim quæ invexit adverſus iuſtitiam, ſobrietatem, pudicitiam, ſinceramque fidem, omneſque virtutes cum theologicas, tum morales; ſi quæ pro boneſtandis ludis, choreis, periuriis, & vitiis ceteris, aut iis quæ ad manifeſta flagitia inducunt, inaudita paradoxa recenſerem? Vix veritas eſt adeo luculenta, vix doctrina adeo inconcuſſa, cuius modus iſte ſub ſimulatione & ſpecie benignitatis, candorem non denigret, obſcuretque ſplendorem. Verum enim vero liceat depreſſo innocenti coram clementiſſimo auguſtiſſimoque innocentiæ Patrono BENEDICTO XIV. ſonitum vocis extollere, & granditer audenti animo inclamare: Nihil ferme eſt tam laxum,

ni-

nihil tam nefarium, nihil tam turpe, ne dicam impium, quod ut pium, ut honeſtum, ut ſanctum depingi mirifico vagæ & nullis terminis circumſcriptæ probabilitatis penicillo non queat. Hoc malorum omnium caput, hic peſtiferus fons, unde animarum funeſtiſſimum exitium manat, ut poſt ALEXANDRUM VII. & VEN. INNOCENTIUM XI. teſtatur univerſus Gallicanus Clerus. Iacet Evangelium Chriſti, BEATISSIME PONTIFEX, ſilent Eccleſiæ Patres, Conciliorum Canones & Apoſtolicæ Sedis Diplomata cavillatoriis interpretamentis obſidentur, & arroduntur: ſquallet, amiſſo colore optimo, & deformata facie, ſcientiarum Regina in plurium Caſuiſtarum voluminibus. Conflatam videmus Theologiam ex mundi oblectamentis & Evangelii mandatis mixtam, ad politicas boni & æqui regulas, atque ad morum & voluntatum varietatem accommodatiſſimam. Inventa

eſt

Digitized by Google

eſt via tertia media, nec omnino lata & ſpatioſa, ut evitetur manifeſtus horror, & conſcientiæ latratus quadantenus ſupprimantur; nec ullo modo arcta & anguſta, ut delicatioribus hominum illecebris indulgeatur, ut mundus & Evangelium in unam coeant ſocietatem, & aſpera in vias planas convertantur. Via iſta media, quoniam exquiſitis opinionum coloribus depicta, plures fortaſſis in orcum detrudit animas quam extrema ſpatioſa. Hæc enim aperte, illa ex inſidiis ſtragem inducit. Si qui forent qui iuſto altius hæc a me exaggerari muſſitarent, legant Dialogum typis non ita pridem in lucem editum, in quo percelebris vir (*) Hæreſim, & Caſuiſticam *nonnullorum, veluti ſorores duas colloquentes, & ſuper cladibus Eccleſiæ inflictis decertantes, inducit. Sub terribili horridoque apparatu*

ſce-

(*) Vincentius Gravina Tom. II. Venet. edit.

Digitized by Google

ſcelera, diſcordias, cruenta bella, tumultus, perduelliones, impietatem, diſciſſa Regna, humani ſanguinis crudeliſſimam effuſionem, incendia, quæ in Religionem, in Fidem Chriſtianam intulit ſoror Hæreſis, *& flammas quas in dies aliquo aut novi, aut renovati erroris vento perflat, eloquentiæ ubertate refert. Nihiloſecius palmam adiudicat* ſorori Caſuiſticæ, *quod hæc ſine tumultu, ſine ſtrepitu, ſine clamore, immo cum ingenti populorum, & magnatum favore & plauſu, lenocinante ſuavi benignitate, plus morum corruptione quam illa fidei perverſione Chriſti Regno nocuerit. Quid quod Patres uno ore teſtantur, utiles quodammodo hæreſes eſſe; contra vero numquam dæmonem adverſus Chriſti Eccleſiam ſævire immaniùs, furere perinicioſius, quam cum intra eiuſdem ſinum ſub pruden-*

tis indulgentiæ larva, & pacis obtentu opiniones innovat eo moribus noxiores, quo humanitati benigniores. *Et* ecce in pace amaritudo mea amariſſima: *quoniam ex morum corruptela hæreſes omnes eruperunt. Quid quod Heterodoxi ipſi, Lutherani & Calviniani, novarum opinionum portenta ab hoc recenſito opinandi modo parta, Romanæ Eccleſiæ adſcribere ovantes & inſultantes non ceſſant? Illa doctrina, inquiunt, eſt alicuius Eccleſiæ propria quæ in eadem Eccleſia communis eſt. Docent autem Caſuiſtæ (reſumunt illi) doctrinam quam benignam vocant, ſuis conſectariis ornatam communem eſſe inter Eccleſiæ Romanæ Doctores: quam propoſitionem adductis teſtimoniis evincunt. Eccleſiæ ergo Romanæ propria eſt. Quod ſophiſma ſane inſidioſiſſimum penitus ego hocce in opere labefactavi, a quo*

tamen

*tamen numquam eluctari mollioris do-
ctrinæ fautores poterunt, niſi ea quæ
hactenus obſirmate defenſitarunt, prorſus improbent & deteſtentur.*

Verum tam longe abeſſe videntur ut ab inceptis pedem referant, quin e contrario pro hoc opinandi modo, & ſententiis quæ inde proficiſcuntur, veluti pro aris & focis belligerant, & eos qui hanc veneficam corruptelarum radicem averruncare nituntur, qua libellis famoſis, qua dolis mellito ſermone tectis proſcindere, & in hæreſis etiam ſuſpicionem adducere exquiſita arte conantur. Quilibet iſtius Theologiæ tractatus in fronte præfert cum propoſitiones ab hac Sancta Sede proſcriptas, tum alias plurimas proſcribendas ex libris celebriorum Moraliſtarum decerptas. Et hæc ſunt crimina ob quæ adverſarii clamant obnubilari hinc ſplendorem ſuum,

 de-

denigrari famam, imminui penes populos exiſtimationem, inutileſque fieri in vinea Domini miniſtros. Quæ ut præcaveant mala, occidi homines iſtos, nedum calumniis proſterni poſſe, docent Theologi nonnulli; & tam cruentam doctrinam publicis typis evulgare haudquaquam reformidarunt. Adeo horrenda monſtra erumpunt hoc illuminatiſſimo ſæculo, in quo omnium eruditorum, vel ipſorum Eccleſiæ Patrum, opera ad ſeveriorem criticen exiguntur, indicantur nævi, caſtigantur errata, quin ullus reclamet. Et cum ad critices & evangelicæ legis amuſſim Moraliſtarum doctrinas, e quibus unicum æternæ ſalutis noſtræ negotium pendet, revocamus, continuo maledici, calumniatores, Tutioriſtæ, Rigoriſtæ, Ianſeniſtæ traducimur, ac ſi ad nimii rigoris extremum vergeret ætas noſtra. Tum ſolum excitantur turbæ, & clamo-

mo-

Digitized by Google

ores cum in Caſuiſtas criticen exercemus. Aut verum eſt in iſtorum libris menda quæ proſcribenda denuntiamus, reperiri; aut ſecus. Si ſecundum, palinodiam ſpondemus. Si primum, cur lamentantur?

Habes nunc, BENEDICTE SAPIENTISSIME, expoſitam malorum cauſſam. Porro Theologia Chriſtiana hoc a TE implorat auxilium, ut inflicta ſibi vulnera, denigratam famam, obſcuratumque caſtiſſimæ ſuæ veritatis ſplendorem reparare pro ea qua vales ſuprema poteſtate non dedigneris. Id autem efficaciſſime a TE præſtitum iri credunt docti piique viri, ſi propoſitiones plurimas ex variis Moraliſtarum libris collectas, tamquam eiuſdem divinæ Theologiæ veritati & ſanctitati infeſtas pernicioſaſque, merita cenſura, prout ſummæ TUAE Provi-

dentiæ viſum fuerit, confixeris, atque damnaveris. Huc operis iſtius dedicatio, huc vota mea unice pertinent. Et hoc eſt præclarum illud facinus quod innumera alia heroica TUA coronare geſta debet, atque gloriæ TUAE complementum imponere. Hoc a TE expectant, ſuſpirantque & Catholici omnes ſanioris doctrinæ aſſertores, & vel ipſi Heterodoxi doctores, qui ſuſpiciunt, magnoque in pretio habent Sapientiam TUAM, & has Caſuiſtarum opinationes ſibi ſcandalo eſſe, clamare, & improperare non deſinunt. Idque in cauſſa fuit cur ego tanta libertate auſus fuerim deformatam Ethices faciem TIBI repræſentare, ut ſcilicet iſtorum ora obſtruerem, intelligerentque Novatores iſti, recenſita commenta nonnullis Caſuiſtis tribuenda eſſe, ſecus huic Apoſtolicæ Sedi, quæ nihil prius habet quam

erro-

errores omens ſive fidei, ſive morum integritati adverſos exterminare. Deceſſores TUI ALEXANDER VII. Ven. INNOCENTIUS XI. ALEXANDER VIII. tres & quadraginta ſupra centum propoſitiones proſcripſere, pluresque in aliud opportunum tempus damnandas diſtulerunt. Innumeras poſt medii & amplius ſæculi intervallum evulgarunt Moraliſtæ iuniores, quin & ipſas proſcriptas lepidis diſtinctiunculis, vaniſque commentis de more cenſuris ſubducere, & damnationis vim elevare ſtudioſiſſime auſi ſunt. Tantam pravarum opinionum congeriem augeri, & graſſari Deus permiſit, donec PONTIFEX ſederet BENEDICTUS XIV. qui profunda doctrina, rara eruditione, diuturna experientia, magnaque ſolertia ornatus, in illas omnes anathema tandem pronuntiaret tempore hoc

ma-

magnopere opportuno, quo, truculentiſſimo bello extincto, univerſa Europa tranquilla pace fruitur. Accedit, nihil Chriſtianarum omnium Eccleſiarum redintegrandæ concordiæ magis conducere, quam Moralem doctrinam ad ſuum priſtinum ſplendorem revocatam. Compertum omnibus eſt, Lutherum ceteroſque Hæreſiarchas ex nonnullorum Concionatorum atque Theologorum doctrinis, Romanæ Eccleſiæ diſciplinæ haudquaquam conſentaneis, nefariæ ſeceſſionis prætextum arripuiſſe. Extollebant iſti plus iuſto exteriora quædam pietatis exercitia, cæremoniaſque amplificabant ultra chriſtianæ prudentiæ metas, neglecta interea evangelica doctrina, ſolidaque morum reformatione. Hinc, quærentibus Tridentinis Patribus, undenam tot hæreſum monſtra erupiſſent? Ex corrupta morum diſciplina, repoſuit

ſplen-

Digitized by Google

ſplendidiſſimum illius Concilii iubar & ornamentum, Bartholomæus de Martyribus Archiepiſcopus Braccarenſis, quem Sanctorum faſtis adſcribendum, TE curante, certo ſperamus. His impedimentis, quæ, ſicut deſciſcendi anſam præbuere, ita regreſſui obſiſtunt, ſublatis, omnia fere ad hanc exoptatiſſimam reconciliationem conſpirare, TE feliciſſime regnante, videntur. Siquidem tam alta SANCTITATIS TUAE apud ipſos Proteſtantium doctiores prudentioreſque exiſtimatio viget, ut vix elapſa ſæcula Pontificatum habuerint ſacro huic fœderi inſtaurando firmandoque opportuniorem. TE quippe illi ipſi luculentiſſimis præconiis publicis typis editis, rei litterariæ & pulcherrimæ eruditionis *STATOREM* & ſautorem (*) *concelebrant. Per TE auream æta-*

tem

(*) Act. Lipſienſ. Vide Tom. I. de Ser. D. B. edit. Patav.

tem univerſo erudito Orbi infuſum iri ominantur. O fauſtiſſimum BENEDICTI XIV. Apoſtolatum, tam fulgentiſſimis triumphis uſquequaque coruſcantem, ſi hæc etiam ad univerſalis lætitiæ cumulum omnium Eccleſiarum renovata confœderatio accedat. Quod ſin minus pro votis ſucceſſerit, omnes ſaltem fatebuntur, hoc eſſe facinus tam Magno, tam Sapienti PONTIFICI audendum.

Age porro, SANCTISSIME PATER, innocentiæ & veritatis vindex acerrime, & poſt plurimas quas hactenus promulgaſti, emitte tandem ſolemnem CONSTITUTIONEM, Sapientia, & Cathedra TUA dignam, qua, proſcriptis laxis opinionibus, ad ſuum primævum ſplendorem, & nativam maieſtatem reſurgat Chriſtiana Theologia. Et continuo, quemadmodum nunc aperta ſunt gymnaſia, e quibus TUA Sacrorum

Ri-

Digitized by Google

Rituum doctrina, qua colendi & diſcernendi Sancti ſint, publice traditur; ſic tum Theologica LAMBERTINIANA CATHEDRA erigetur, hunc in finem deſtinata, ut proſcriptæ ab hac Sancta Sede ſententiæ vero in ſenſu exponantur; ut Summorum Pontificum Conſtitutiones, quæ improbant ſuperſtitioſos ritus in divinum cultum invectos; ut doctrina ſana, qua homines evadere ſancti, æternamque comparare felicitatem valeant; ut denique hæc omnia adverſus captioſa paradoxa illorum qui extenuare damnatas theſes, circumvenire Pontificias Conſtitutiones, eludere Divinas Leges ſolent, defendantur & vindicentur. Suſcipe, SANCTISSIME PONTIFEX, ea qua ſoles humanitate incredibili, hoc, tametſi exiguum, grati animi, & obſervantiæ erga TE meæ teſtimonium. Nec enim ob favorem, & magna quibus me ornaſti beneficia

gra-

gratiam TIBI rependere acceptiorem valeo, quam aliquod laboris mei opus, in publicam Eccleſiæ utilitatem elucubratum, Maieſtati TUAE offerre, atque demiſſo animo, ut præſto, conſecrare. Ardentiſſimis interim precibus a Deo Optimo Maximo implorare non ceſſabo ut TE, PATER BEATISSIME, per longam annorum ſeriem ſoſpitem atque ſuperſtitem ad communem abſolutamque Eccleſiæ univerſæ felicitatem, ad Reipublicæ litterariæ ſplendorem, ad oppreſſorum innocentum levamen & conſolationem ſervet. Et Pedibus TUIS ſacratiſſimis provolutus, eoſdem humillime exoſculor.

PRÆ-

Digitized by Google

PRAEFATIO
INSTAR PROLOGI GALEATI.
CAPUT I.
De librorum moralium multitudine, & chriſtianæ Theologiæ dignitate.

I. QUouſque tandem obruemur innumera moralium librorum multitudine, in quibus nihil novum, nihil luculentius, nihil eruditius expoſitum apparet; ſed eadem ſemper ſola verborum diverſitate refecta, atque recocta exhibentur? Pervetuſta ſane querimonia iſthæc, iuxta dictum illud Salomonis: *Faciendi libros nullus eſt finis* (*a*). At numquid ſola doctrina morum ſuperflua librorum copia redundat? Aliquod ne diſciplinarum genus ab hoc incommodo evaſit umquam immune? In ea commentaria oculos coniice quæ ad tricas chronologicas, ad lapidum inſcriptiones, ad numiſmata, ad minimas profanæ antiquitatis reculas, ad mulierum, ſi vis, etiam calceos, & ornamenta, ceteraque id genus illuſtranda prodeunt: cuiuſmodi commentationes ſubiecto Plautino ſale perfricuere Svetonius (*b*), Iuvenalis (*c*), Seneca (*d*). Evincunt hæc omnia, quam ſit infirma mentis humanæ vis, quæ, cum ſummo in veritatem impetu ab-

(*a*) *Eccl.* XII.

(*b*) Quæ fuerit mater Hecubæ? Quid Achilli nomen? Inter virgines fuiſſet? Quid ſirenes cantitare ſueverint. *de Gel. cap.* lxx.

(*c*) Ut legat hiſtorias, Auctores noverit omnes,
Tamquam ungues, digitoſque ſuos, ut forte rogatus,
Dum petit aut thermas, aut Phœbi balnea, dicat
Nutricem Anchiſæ, nomen, patriamque novercæ
Archemori: dicat, quot Aceſtes vixerit annos;
Quot Siculus Phrygibus vini donaverit urnas.
Satyra VII.

(*d*) Quem numerum remigum Ulyſſes habuiſſet? Prior ne eſſet ſcripta ab Homero Ilias, an Odyſſea?

Digitized by Google

abripiatur, nullam intentatam relinquit viam, nullumque non movet lapidem, quo ad eam comparandam perveniat. Deplorent ergo ſeveri Cenſores, non librorum copiam, ſed humani intellectus in veritatis inveſtigatione tenuitatem. Quemadmodum medicinarum multitudo ingentem hominum morborum numerum arguit; ita moralium librorum copia vitiorum, ſcelerumque illuviem concludit. Utinam, non paucorum Caſuiſtarum, ut vocant, voluminibus de medio ſublatis, ſola, quæ novem circiter primis religionis noſtræ ſæculis viguit, tradendæ ſaluberrimæ morum diſciplinæ ratio obtineret. Simplex illa, ſincera, incorrupta ex puriſſimis evangelicæ veritatis fontibus derivata, pauciſque contenta, in hominum corda blande ſuaviterque illabebatur. Hæc quæ ætate noſtra dominatur, in multis fucata eſt, contentioſa, ſophiſtica, non tam recte vivere, quam ſubtiliter diſputare docet, ut vel ipſe Seneca de ſuis Philoſophis advertit (*a*). Optandum proinde eſſet ut, pulſis, ſin minus omnibus, plurimis ſaltem Ethices caſuiſticæ ſcriptis, primæva illa chriſtianæ Theologiæ tradendæ methodus reviviſceret. Verum, cum hoc vix deſiderare, nedum ſperare, valeamus, quid reliquum eſt, niſi ut veritatem, tanta opinionum pravitate inquinatam, & diſputationum farragine uſquequaque involutam, ad puritatem priſtinam, avitamque maieſtatem revocare pro viribus ſatagamus? Huc ſane conatus omnes, & molimina mea tendunt. At imbecillitatis propriæ conſcius vereor ne votis & animo exitus bene apteque ſuccedat. Sentio quippe quam ſit humeris meis impar ſuſcepta provincia. Neque enim falſa illa teneor perſuaſione quæ multorum animis inſedit, atque in illis inveteravit, morum nempe ſcientiam non eam eſſe quæ tractari a doctis eruditiſque viris debeat. Iſti profecto qui ita deſipiunt, vel primam facultatis huius notionem prorſus ignorant. Quandoquidem una eſt Chriſtianorum Theologia, quæ ab eodem Scripturarum, Conciliorum, Patrumque fonte dimanans, ex diverſo dumtaxat reſpectu varias excipit appellationes. *Dogmatica* dicitur, cum articulos

(*a*) Veriſſimum enim eſt. Antiqua ſapientia nihil aliud quam facienda, & vitanda præcipit: & tunc longe meliores erant viri. Poſtquam docti prodierunt, boni deſunt. Simplex enim illa, & aperta virtus in obſcuram, & ſolertem ſcientiam verſa eſt; docemurque diſputare, non vivere. *Epiſt.* XXVII.

los fidei credendos interpretatur. *Polemica*, cum eiuſmodi dogmata ab hæreticorum verſutis commentis, atque oppugnationibus vindicat. *Scholaſtica*, cum via & ratione digerit, & ad certam ratiocinandi formam cuncta deducit. *Moralis* vero, non modo hæc omnia comprehendit, non modo & fidei articulos exponit, & hæreſes, a quibus fideles ſibi caveant, breviter quidem, ſobrieque indicat; ſed præterea (quod omnium longe difficillimum eſt) animos a vitiis purgat, mores ad divinas leges informat, non iſtas ad hominum officia inflectit; cumulatam proinde requirit prudentiam, non carnalem, ſed cæleſtem, qua æternæ ſalutis negotium tractetur, & lites implicatiſſimæ dirimantur. Hac divina Theologia imbutus homo, nunc pro tribunali ſedens iudicia pronuntiat, non de ſtillicidiis, non de agrorum terminis, non de tigno, aliiſve ſimilibus; ſed de graviſſimis controverſiis quæ æternam aut beatitatem, aut miſeriam ſpectant: nunc magiſter, & orator, docet, ſuadet, increpat: modo contra hoſtes, tum domeſticos, tum extraneos arma ſtringit, & pugnat.

II. Heinc conſequitur ad THEOLOGIAM CHRISTIANAM pro dignitate tractandam ea omnia ſimul deſiderari quibus in ſingulis elaborare permagnum eſt, quæque in Theologo ſive *Dogmatico*, ſive *Polemico*, ſive *Scholaſtico*, etiam ſeiuncta fortaſſis ſufficerent. In hac quippe præ ceteris exquiſitum iudicium, acre ingenium, maturamque prudentiam neceſſariam fore ſi dixero, non modo a veritate non aberrabo, ſed neque id quod cum primis requiritur, pateſaciam. Quodnam iſtud? Animi candor, morum ſanctitas, paſſionum humanarum dominium, & moderamen, atque rerum terrenarum omnium contemptio, patientia, & fortitudo adverſus calumnias, & perſecutiones illas quas pertulere primi huius divinæ ſcientiæ promulgatores. Hoc eſt ſaluberrimum illud monitum quod non Paulus modo, ſed vel ipſe ethnicus homo Ariſtoteles ſuæ Ethices auditoribus exhibet: *Amplius autem paſſionum ſecutor exiſtens, inaniter audiet, & inutiliter* (*a*). Quod effatum pluribus exponit Doctor Angelicus inquiens: *Finis enim huius ſcientiæ non eſt ſola cognitio, ad quam forte pervenire poſſent paſſionum ſectatores; ſed*

(*a*) *Lib. I. Ethic. cap.* III.

ſed finis huius ſcientiæ eſt actus humanus ..... Ad actus autem virtuoſos non perveniunt qui paſſiones ſectantur. Et ſic nihil differt quantum ad hoc, an auditor huius ſcientiæ ſit iuvenis ætate, vel iuvenis MORIBUS, ideſt paſſionum ſectator (*a*). Alterum Ethnicum audiamus M. Tullium morum Philoſophiam ſummis præconiis extollentem, in cuius ſinum, veluti in ſuæ tranquillitatis portum, a tempeſtate prolabentis Reipublicæ, Romanæque libertatis deficientis iactatum quaſſatumque ſe ſe recipere, ut ipſe teſtatur, conſueverat. Eius verba, quia multa, infra ſubiicio (*b*). Quamobrem in illos eruditulos, atque ſaperdas Cicero iure invehitur qui inanis gloriolæ tumore elati eos nauci faciunt qui doctrinam morum interpretantur. Iſtos, veluti per contemptum & ludibrium, *Moraliſtas* vocitant, & cum *Moraliſtam* dixerint, ineptum hominem intelligunt. Eos vero inflatis buccis eruditos, doctos, doctiſſimos, & ſapientiſſimos conclamant qui ſiderum motus conſiderant, qui aquarum in annos ſingulos e cælo delabentium dolia numerant, qui arcanas lapidum litteras, & ſymbolicas numiſmatum figuras ediſſerunt. *At Philoſophia quidem* (reſumit Tullius) *tantum abeſt ut proinde ac eſt de hominum vita merita, laudetur, ut a pleriſque neglecta, a multis etiam vituperetur. Vituperare quiſquam, inquam, vitæ parentem, & hoc parricidio ſe inquinare audet? Et tam impie ingratus eſſe, ut eam accuſet, quam vereri deberet, etiamſi minus percipere potuiſſet? Sed, ut opinor, hic error, & hæc indoctorum animis offuſa caligo eſt, quod tam longe retro reſpicere non poſſunt* (*c*). Neque ſolum Ariſtoteles, & Cicero, ſed aliorum etiam omnium Ethnicorum ſapientes, cum AEgy-

---

(*a*) *Lect.* III. *ibi.*

(*b*) Sed & huius culpæ, & ceterorum vitiorum, peccatorumque noſtrorum omnis a Philoſophia petenda correctio eſt. Cuius in ſinum cum a primis temporibus ætatis noſtra voluntas, ſtudiumque nos compuliſſet, his graviſſimis caſibus in eumdem portum, ex quo eramus egreſſi, magna iactati tempeſtate confugimus. O vitæ Philoſophia dux! o virtutis indagatrix, expultrixque vitiorum! Quid non modo nos, ſed omnino vita hominum ſine te eſſe potuiſſet? Tu urbes peperiſti: tu diſſipatos homines in ſocietatem vitæ convocaſti: tu eos inter ſe primo domiciliis, deinde coniugiis, tum litterarum, & vocum communione iunxiſti: tu inventrix legum, tu magiſtra morum, & diſciplinæ fuiſti. Ad te confugimus, a te opem petimus, tibi nos, ut antea magna ex parte, ſic nunc penitus totoſque tradimus. Eſt autem unus dies, bene, & ex præceptis tuis actus, pene toti immortalitati anteponendus. *Lib. V. Tuſcul. quæſt. ſub initium.*

(*c*) *Loc. cit.*

Digitized by Google

AEgyptii, tum Græci, & Romani, Socrates, Plato, Xenophon, Theophraſtus, Zeno, Panætius, Seneca, Plutarchus, innumerique cultarum nationum alii, & cuiuſque ætatis principes viri in id operam dederunt ſemper, ut morum Philoſophiam, ac recte beateque vivendi præceptiones explanarent. Huc illorum, quæ ad nos pervenerunt, opera ſpectant.

III. Quod ſi Ethnicorum doctiores, eruditioreſque tanti fecerunt morum Philoſophiam a ſolius naturæ principiis arceſſitam; ſi eiuſdem deriſores tam acriter inſectati ſunt: quid, ſi noſtram divinitus afflatam Theologiam noviſſent? Quibus eam laudibus celebrarent? Quo animi ſenſu, quam vehementer profecto iis omnibus ſuccenſerent quos deprehenderent plurimi facere profanam quamdam eruditionem, cuius nec notitia emolumentum affert ad æternæ ſalutis negotium, nec ignorantia detrimentum parit; minimo autem in pretio habere, aut prorſus negligere cæleſtem morum doctrinam, neceſſariam admodum ad beatæ vitæ conſecutionem? Nec iniuria tam divinæ ſcientiæ obiurgatores reprehenderent; cum infinita propemodum abſurda inde conſequantur. Ex quo enim præſtantiſſimi viri propriæ gloriæ, ſuæque litteraturæ ſublimitati haud bene conſultum iri iudicarunt, ſi ad illuſtrandam chriſtianam Theologiam ſtudium operamque conferrent, quid evenit? Hoc profecto, ut hanc exornandam ſpartam non pauci fuerint aggreſſi qui neque ingenio, neque eruditione, neque prudentia ſatis valebant. Non itaque mirandum, ſi in dies deſpicatior, ſi ſquallidior, & veluti in contemptionem adducta, iaceat ſcientiarum princeps; ſi tricis, ſi captionibus, ſi vanis diſtinctiunculis, ab evangelica ſimplicitate prorſus alienis, ſcateat illa, redundetque. Hanc enimvero garrula anus, inquit Hieronymus, hanc delirus ſenex, hanc ſophiſta verboſus, hanc univerſi præſumunt, lacerant, docent, antequam diſcant. Nobiliſſima Theologorum natio tributa eſt in partes duas, *Scholaſticorum* nempe, & *Caſuiſtarum*. Illi quaſi in eminentiore ſubſellio conſtituti ingenii acumen, diſputandique artem ſibi vindicantes, de alto iſtos in inferiore ſtatione iacentes reſpectant, & tantum ut truncos, bardoſque non deſpicantur. Melchior CANO (*a*) utriuſque

(*a*) *Lib. VIII. cap. 1.*

Digitized by Google

que claſſis plurimos adſcriptitios, atque umbraticos Theologos, quin neque Theologos, ſed ſophiſtas, & rabulas appellat. Illos ne, inquit ille, ſive *Scholaſticos* qui ſophiſmatum fæcem in ſcholam inferentes ad riſum doctos incitant; ſive *Caſuiſtas* qui conſcientiæ caſuum centones infarcientes, eruditos provocant ad contemptum, in Theologorum cenſum perſcribes? Hos ipſe Chriſtus Ieſus ſevere increpat, quod *prælia, & opiniones præliorum* (*a*) conſectantes, ſine cauſſa Deum colunt *docentes doctrinam, & mandata hominum* (*b*). Quid plura? Ad omnium malorum cumulum eo redacta res noſtra eſt, ut huic divinæ ſcientiæ e cathedra explicandæ, nonniſi pinguiora ingenia frequentius deſtinentur, homineſque ita imperiti, ut nec Logicæ Ariſtoteleæ declarandæ habeantur idonei. Tam inauditam cogitandi perverſitatem hoc ipſo eruditiſſimo ſæculo videre cogimur. Hominem non adeo experrectum, prudentem, & acutum eam Theologiæ partem quæ aut Dogmatica, aut Polemica nuncupatur, excolere cum laude poſſe, paullo ante indicavi. Habet enim hæc præſtituta confinia, & definita capita; quæ ſi ſemel bene tenueris, excurrere libere, & celeri pede communiter vales. E contrario in morum ſcientia vix unum conficere gradum potes, quin obſtacula plurima & varia occurrant. Si plana alicubi via apparet, continuo ſalebroſa evadit. Circumſtantiarum nubes veritatem paſſim obſcurant: undique ſcopuli, undique ſyrtes. Præter dogmata exponenda, iura naturalia, divina, humana, ſacra, & profana, publica, & privata latebrarum, & tricarum plena fere ubique lites implicatiſſimas definiendas porrigunt. Irruunt extrinſecus ſophiſtarum copiæ contra iura, contra legem incredibili ſubtilitate, & undique accitis cavillationibus humanæ naturæ cauſſam orantes. Inſidias moliuntur intrinſecus cordis appetitiones acutiſſimæ mundanæ gloriæ, & carnalis voluptatis; timor & pavor hominibus diſplicendi, placendique deſideria: hæc & plurima alia quæ a Dogmatico, & Polemico certamine abſunt, in morum controverſiis ad pervertenda iudicia noſtra callidiſſime conſpirant. Trutinæ ſemper in manibus tenendæ, ut malitiæ gravitas, aut levitas ponderentur, ut inde quæ mortalis, quæ

(*a*) *Matth. cap.* XXIV. (*b*) *Matth. cap.* XV.

quæ venialis ſit, colligatur. Homines retuſo ingenio, aut animi integritate, prudentia, & fortitudine deſtituti, & uſquequaque graviſſimis obſeſſi difficultatibus, ferre ne recta & incorrupta iudicia queunt? Si vel ad ipſas civiles cauſſas componendas viros doctiores eruditioreſque deligi leges iubent; vulgares ne homines ſuper æternæ ſalutis negotio controverſiis dirimendis apti erunt? Memini ſupra Ethnicorum ſapientiores in naturalis moraliſque Theologiæ ſtudium totis nervis incubuiſſe. Nunc vero percontor, quæ ſint Scripturæ ſanctæ tum veteris, tum novi fœderis argumenta perpetuo illuſtrata. De Deo ſciente, volente, prædeſtinante, trinoque, & ceteris arcanis, quæ primam Theologiæ partem Dogmatico-Polemicam efficiunt, ſermo rarus, atque contractus. Libri hiſtoriales omnes, rerum geſtarum, & miraculorum narratione ad Dei cultum, & amorem excitant. Alio ne ſive prophetales, ſive ſapientiales pertinent, quam ut legem ſanctam doceant, quam ut a vitiis abducant, inflammentque ad virtutum officia? Quid quatuor Chriſti Evangelia, quid Paulinæ, aliorumque Apoſtolorum epiſtolæ continent, niſi morum præceptiones, vitiorumque increpationes? Myſteria & dogmata fidei pauca, & preſſe expoſita ibi occurrunt. Quid de ſanctis Eccleſiæ Patribus dicam? Nonniſi retundendæ hæreticorum audaciæ, & profligandarum hæreſum neceſſitate cogente dogmaticos & polemicos dumtaxat egerunt Theologos. Quorſum vero molimina ſua collinearunt omnia? Ut morum Theologiam explanarent, intaminatamque chriſtianarum virtutum doctrinam a pravis opinionibus aſſererent. Huc profecto pertinent ingentia illorum volumina. Quid poſtremum de quinto Eccleſiæ Doctore S. THOMA AQUINATE dicam? Primam ille Theologiæ partem, quæ myſteria comprehendit, congrua brevitate perſtrinxit. Alteram vero, quæ mores informat, adeo ampla eſt, ut tributa ſit in partes duas. In hac potiſſimum illius prope divini ingenii dotes; in hac illius Metaphyſicæ profunditas incredibilis, eruditionis vaſtitas, exquiſiti iudicii maturitas, cumulatæque prudentiæ perfectio ad portentum uſque coruſcant. Divini itaque Scriptores, Prophetæ, Evangeliſtæ, Apoſtoli, Patreſque omnes morum Theologiæ exornandæ, altiuſque hominum animis inculcandæ perpetuam navarunt operam. Et eo ætate hac noſtra floridiſſima, doctiſſima, eruditiſſima cæ-

cæcitatis & fatuitatis non pauci prolapſi ſunt, ut hanc divinam ſcientiam aut flocci faciant, aut eidem explicandæ deſtinent homines ignavos, imperitos, hebetes, quos per ludibrium *Moraliſtas*, & *Caſuiſtas* vocitant? Quæ omnia vera cum ſint, quis me iure reprehenderit, ſi exclamavero: O tempora! o mores!

IV. Pauca quæ hactenus in chriſtianæ Theologiæ commendationem delibavi, non eo vel oblique ſpectant, ut aliarum ſcientiarum profeſſores aut improbem, aut minus ſuſpiciam. Abſit a me dementia tanta. Numquid omnes Theologi? Numquid omnes Prophetæ? Si cuique vel mechanicæ arti ſuus debetur honos; quanto maiori in pretio habendi ſunt artium liberalium, & cuiuſcumque litteraturæ ſive ſacræ, ſive profanæ cultores? In eas quilibet artes, & ſcientias incumbat quæ hominum decent ſocietatem, & quibus excolendis ſe magis experitur idoneum, & quatenus patitur proprii ſtatus conditio. Illud dumtaxat iure aſſerimus, quod M. Tullius ipſe altius inculcat, in morum nempe doctrinam illuſtrandam induſtriam noſtram potiſſimum conferendam eſſe. *Quid eſt enim* (inquit Cicero) *in vita tantopere quærendum, quam, cum omnia in Philoſophia, tum quod in iis libris quæritur, quis ſit finis, quid extremum, quid ultimum, quo ſint omnia bene vivendi, recteque faciendi conſilia referenda*? Quod ſi, iudice Tullio, vel ipſi ethnici homines morum Philoſophiæ ſedulam navare operam debent; pudeat mehercule, & maxime pudeat viros chriſtianos, & præſertim illos qui, tametſi, & ut ſacris addicti, & ſuæ profeſſionis vi, non in propriam tantum, ſed in aliorum quoque ſalutem ſua ſtudia referre aſtringantur; nihilominus non modo detrectant evangelicæ Moralis doctrinam a captioſis interpretamentis aſſerere, verum etiam in eos invehuntur, ſi quos videant, humano ſpreto timore, tantumdem præſtare, ut ſui muneris partes expleant. Similes hi ſunt illis quos Chriſtus increpat Matth. XXIII. 13. *Vos non intratis, nec introeuntes ſinitis intrare*. Omnium ergo Religioſorum animis impreſſa ſit S. Thomæ doctrina. *Religioſis competit principaliter intendere ſtudio litterarum pertinentium ad doctrinam quæ ſecundum pietatem eſt, ut dicitur ad Titum* I. *Aliis autem doctrinis intendere non pertinet ad Religioſos, quorum tota vita divinis obſequiis mancipatur* (*a*). Dictum quoque Lactantii perpen-

(*a*) 2. 2. *quæſt.* CLXXXVIII. *art.* 5. *ad* 3.

pendendum eſt : *Quid intereſt ea ſcire quæ ſi ſcias, non proinde beatior fias?* (*a*)

V. Verum obſtrepunt moroſi cenſores, ſatis iam ſuperque excultam eſſe morum Theologiam. Quid tu, inquiunt, ligna in ſilvam defers? Quid tu ſcribillator in ſcenam prodis? Nonne doctiores, nonne eruditiores, ſapientioreſque viri provinciam hanc exornarunt? Niſi tu meliora promas, quid quiſquiliis tuis faſtidium lectoribus, tibi dedecus paris? Quid eamdem recoquis crambem? Quinimmo luculentius ab aliis ſcripta, vix diverſitate ſola verborum, obſcurius ingeris? Hæc obtrudunt iucundi cenſores, quorum aliqui tanta abripiuntur veſania, ut illos effutire non pudeat, haudquaquam in præſens opus eſſe chriſtianæ Theologiæ defenſoribus. Quid? Prodeunt continenter opiniunculæ, quæ morum corrumpunt caſtitatem: laxitatis lenocinia uſquequaque obrepunt : mollioris Ethices aſſertores multiplicantur in dies : & opus non eſt ut ſana doctrina ab eiuſmodi inſidiis vindicetur; ut imperitis, ne fucatis erroribus decepti æternum pereant, provideatur? Inſiſtent, tali propugnatore Dei Eccleſiam non indigere, meque imparem eſſe ad tantum malum tollendum, opportunumque ferendum ſubſidium. Eſto. Sed audiant S. Auguſtinum, cui ſimilia a ſimilibus viris opponebantur, hæc reponentem. *Ut potui, quantum a Domino adiutus ſum, pſalmum iſtum magnum pertractavi, & expoſui. Quod profecto melius ſapientiores doctioreſque fecerunt, ſive facturi ſunt. Nec ideo tamen ei noſtrum deeſſe debuit miniſterium* (*b*). Ceterum, dicit alio in loco Auguſtinus, ſi aliorum opera doctiora vobis ſunt, & luculentiora, hæc legitote, his fruamini; noſtra vero negligite, ac reiicite. *Si ita eſt, ponat librum meum, vel etiam, ſi hoc videatur, abiiciat; & eis potius quos intelligit, operam, & tempus impendat.* Quid inde? Silendum ne mihi propterea erat? Minime gentium. *Non tamen propterea putet me tacere debuiſſe, quia non ita expedite, ac dilucide quam illi quos intelligit, eloqui potui.* Sciant præterea moroſi, & tetrici cenſores, eamdem veritatem pluribus variiſque modis propoſitam latius manare, pluribus ac variis hominum generibus arridere, & ſe in plurium animos inſinuare; quemadmodum dapes apta condi-

(*a*) *Lib. II. Inſtit. cap.* IX. (*b*) *In Pſal.* CXVIII. *con.* 32.

mentorum varietate diſpoſitæ pluribus ſapiunt, pluribus afferunt iucunditatem. *Neque enim omnia* (proſequitur Auguſtinus) *quæ ab omnibus conſcribuntur, in omnium manus veniunt. Et fieri poteſt ut nonnulli, qui etiam hæc noſtra intelligere valent, illos planiores non inveniant libros, & in iſtos ſaltem incidant. Ideoque utile eſt plures a pluribus diverſo ſtilo fieri libros, non diverſa fide, etiam de quæſtionibus eiſdem, ut ad plurimos res ipſa perveniat, ad alios ſic, ad alios autem ſic. At ille qui ſe iſta non intellexiſſe conqueritur..... ſecum agat votis, & ſtudiis, ut proficiat; non mecum querelis, & conviciis, ut taceam* (*a*).

VI. At preſſius adhuc urgendi ſunt vani ineptique cenſores, qui, dum talia obtrudunt, vel ipſius evangelicæ doctrinæ elementa ſe ſe penitus ignorare baſilice pateſaciunt. Aures itaque arrigant, & tremendam, formidandamque de talentis parabolam impenſius meditentur. *Homo peregre proficiſcens vocavit ſervos ſuos, & tradidit illis bona ſua: & uni dedit quinque talenta, alii autem duo, alii vero unum, unicuique ſecundum propriam virtutem* (*b*). *Et ait ad illos: Negotiamini, dum venio* (*c*). Talenta hæc dona ſunt docendi, prædicandi, ſcribendi in communem fidelium utilitatem, inquit Apoſtolus Corinthios alloquens. *Unicuique datur manifeſtatio ſpiritus ad utilitatem: alii quidem ſermo ſapientiæ; alii ſermo ſcientiæ.... alii interpretatio ſermonum* (*d*). Quod ad Romanos ſcribens repetit. *Habentes donationes ſecundum gratiam differentes... ſive qui docet in doctrina, qui exhortatur in exhortando* &c. (*e*). Cedo. Quo in ſenſu accipis hoc Chriſti oraculum? *Negotiamini dum venio*. Audi S. Thomam, omnium Patrum ore edifferentem. *Negotium eſt prædicatio verbi Dei; & pecunia Domini ſunt eius eloquia, probata ſicut argentum, Pſal.* XI. *mentibus hominum feneranda* (*f*). Et S. Ambroſius. *Alia eſt pecuniæ fenebris, alia doctrinæ cæleſtis uſura* (*g*). Quoniam, ſubdit Angelicus ibidem, *in ſenſibilibus divitiis debitores, quantum recipiunt, tantum eos reddere neceſſe eſt; & nihil plus ab eis quæritur. In divinis autem eloquiis non ſolum ad cuſtodiam obligamur, ſed etiam multiplicare monemur*. Hæc eſt omnium Patrum doctrina. *Pecunia* (inquit Hieronymus) *eſt prædicatio Evangelii, ſeu ſermo divinus, qui dari debet ceteris Preſbyteris, qui*

(*a*) *Lib. I. de Trin. cap.* III. (*b*) *Matth.* XXV. (*c*) *Luc.* XIX. 13. (*d*) *I. Cor.* 12. (*e*) *Rom.* XII. (*f*) *In Caten. Luc.* XIX. (*g*) *Lib. VIII. in Luc.*

qui poſſint pecuniam duplicare, & cum uſuris reddere (a). Qui hæc talenta aut voce, aut ſcripto negotiari pro virium diverſitate neglexerint, eoſdem graviſſimas pœnas daturos, Dominus ipſe minatur. Innumeri ſunt Theologiæ chriſtianæ tractatores (inquiunt iterum cenſores iſti) abundat ætas noſtra, immo redundat librorum copia. At propterea ne quia alii uberrimo cum lucro negotiati ſunt talenta ſua; nos a negotiationis noſtræ debito liberi ſumus? Quia alii legem implevere; tu forſitan eiuſdem negligendæ privilegium tibi comparaſti? Huc ſane recidunt cenſorum vaniſſimæ argutationes. Sed evangelica parabola illorum obſtruit ora. *Accedens qui quinque talenta acceperat, obtulit alia quinque talenta, dicens: Domine, quinque talenta tradidiſti mihi: ecce alia quinque ſuperlucratus ſum. Ait illi dominus eius: Euge ſerve bone.... intra in gaudium domini tui. Acceſſit & qui duo talenta acceperat, & ait: Ecce alia duo lucratus ſum. Ait illi dominus: Euge ſerve bone.... intra in gaudium domini tui* (b).

VII. Clamant iterum Ariſtarchi eadem moleſtiſſima cantilena. Celeberrimi, ſapienteſque viri, ingenio, eruditione, eloquentia, ceteriſque dotibus apprime exornati præclara edidere volumina. Tu ne iſtorum ſapientiam ſcriptionibus tuis æquabis? Tot ne tibi ad ſcribendum, quot illis talenta? Minime gentium, fateor; ſed illis quinque, mihi unum datum eſt. Quid tamen, ſi hoc unum otioſum ſervavero? Audiant, & contremiſcant cenſores iſti. *Accedens autem & qui unum talentum acceperat, ait: Domine, ſcio quia homo durus es, metis ubi non ſeminaſti, & congregas ubi non ſparſiſti; & timens abii, & abſcondi talentum tuum in terra.... Dominus autem dixit ei: Serve male & piger, ſciebas quia meto ubi non ſemino, & congrego ubi non ſparſi: oportuit ergo te committere pecuniam meam nummulariis..... Inutilem ſervum eiicite in tenebras exteriores: illic erit fletus, & ſtridor dentium* (c). Quoniam igitur ego non decem, non quinque, non duo, ſed unum accepi talentum; ideone fas erit mihi cum ſervo nequam in ſudario illud repoſitum tenere? Quia refulgere inter primores chriſtianæ Theologiæ tractatores non valeo, ideo ne ſine culpa poſſum & otio diffluere, & recondere donata talenta? At numquid talenta prædicatione, aut ſcriptione tan-

b ij tum

(a) *Comment. in Matth. cap.* xxv. (b) *Matth.* xxv. (c) *Ibid.*

tum negotiationi exponuntur? Ille confeſſiones excipit, hic laudes Deo pangit. Bene habet. Qui ad hæc tantummodo peragenda talenta acceperunt, his fungantur, & ſileant. Alii vero, quæ amplius præſtare valent, perficere non omittant. Sed quid diutius iſtorum ineptias, ſuperbia invidentiaque congeſtas, refellimus? Terribilem potius formidandamque parabolam attento animo meditentur omnes, nobiſque, quoad poſſumus, caveamus ne cum ingrato, & infideli ſervo nos quoque damnemur. Humili itaque demiſſoque animo quiſque talenta a divino largitore accepta, ſive multa, ſive pauca, ſive magna, ſive parva, negotiari totis conatibus ſatagat, ſi æternam evitare cupit damnationem. *Meditare* (inquit S. Gregorius Magnus) *in Dei tabernaculo non ſolum phialæ, ſed præcipiente Domino etiam cyathi facti ſunt* (*a*). *Per phialas quippe doctrina exuberans, per cyathos vero parva, atque anguſta deſignatur ſcientia. Alius doctrina veritatis plenus audientium mentes inebriat. Per hoc ergo quod dicit, phialam porrigit. Alius quod ſentit, utcumque denuntiat, & per cyathum guſtum præbet. In Dei ergo tabernaculo, ideſt in ſancta Eccleſia poſiti, ſi per doctrinæ ſapientiam miniſtrare phialas minime poteſtis, in quantum pro divina largitate ſufficitis, proximis veſtris boni verbi cyathos date* (*b*). Quiſque ergo cum S. Auguſtino dicat: *Et nos, licet tantilli.... in agro Dei, quod eſt cor veſtrum, verba Dei ſeminamus* (*c*).

VIII. Tandem fortaſſe non deerunt critici homines adeo tetrici, & imperiti, qui contra ipſam operis iſtius epigraphen virgam cenſoriam ſint extenſuri. Quid, inquient, opus iſtud inſcripſiſti THEOLOGIA CHRISTIANA? An non *chriſtiana* aliorum Moraliſtarum Theologia? Tuo ne operi ſoli hunc vindicas magnificum titulum? Qui ita deſiperent, ingenii ſanitate ſe carere patefacerent. An & Ethnici ſuam non habent Theologiam, & quidem triplicem, ut diſerte S. Thomas aſſerit? *Videtur Apoſtolus triplicem Theologiam tangere Gentilium. Primo quidem civilem, quæ obſervabatur a Pontificibus in adoratione idolorum in templo.... Secundo Theologiam fabularem, quam Poetæ tradebant in theatris.... Tertio Theologiam naturalem, quam obſervaverunt Philoſophi in mundo, partes mundi colentes* (*d*). Iure ergo Theologia noſtra,

(*a*) *Exod.* XXXVII. (*b*) *Homil.* VI. *in Evang.* (*c*) *Tract. de Epic. & Stoic. cap.* I. (*d*) *Lec.* 7. *in cap.* I. *Epiſ. Pauli ad Rom.*

ſtra, ut ab ethnica diſtincta nuncupatur *chriſtiana*. Quid quod liber ipſe in quo prima religionis noſtræ rudimenta pueris tradenda continentur, DOCTRINA CHRISTIANA inſcribitur? Quid plura? Primus ne ego morum doctrinam *chriſtianam* appello? Legant imperiti critici opus Merbeſii inſcriptum: *Summa chriſtiana*. Legant alterum opus *Beſombes*, quod ſimiliter hunc præfert titulum: *Moralis chriſtiana*. Catholicorum nemo niſi chriſtianam docet Theologiam. Quod non omnes in operum ſuorum fronte id exprimant, propterea ne vetitum mihi erit id præſtare? Sed quid adverſus inſulſam, vanamque criticen verba congero?

C A P U T II.

Ex tot religionibus UNA eſt ſalutis arca: & in tanta opinionum multitudine UNA eſt vera doctrina morum quæ ducit ad vitam.

I. VIdere mihi videor, lector optime, te ex ſola propoſiti tituli lectione commoveri. At commoveor & ego, totiſque artubus contremiſcens me cohibere haud valeo, quin exclamem: *O altitudo divitiarum ſapientiæ, & ſcientiæ Dei! Quam incomprehenſibilia ſunt judicia eius, & inveſtigabiles viæ eius* (a)! Quid inde? Numquid commotio noſtra, numquid terror noſter efficiet ut quod verum eſt, verum non ſit? Numquid neganda veritas, quia tremenda, quia formidanda, quia viis noſtris, quia anticipationibus noſtris adverſa? In id ergo incumbendum ut videamus, num verum, num certum ſit quod utraque thematis parte propoſui. Sed, antequam exordium capio, hoc velim firmiter tibi perſuadeas, ea quæ dicturus ſum, non illuc tendere ut rigore nimio, iniqua ſeveritate, vaniſque terriculamentis te opprimam, aut ad deſperationem (quod abſit) te impellam; ſed potius ſolummodo ut te ad ſaluberrimum Dei timorem, qui ſapientiæ cæleſtis initium eſt, excitem; ut animum tuum ad chriſtianæ Theologiæ ſtudium ſuſcipiendum, atque perficiendum præparem, ac

(a) *Ad Rom.* XI.

ac diſponam; ut demum ipſe cum metu & tremore operari & tuam, & aliorum ſalutem pro viribus adnitaris.

II. Perge porro. Quemadmodum duo ſunt religionis divinæ capita prima, unum quod credenda proponit, alterum quod agenda imperat; ita duo ſunt extrema potiſſima iiſdem oppoſita, ſumma diligentia cavenda. Primum eſt Lutheranorum, atque Calviniſtarum, qui ſalutis negotium plus iuſto fidei committunt: huic iuſtificationem, huic ſanctitatem, huic gloriæ coronam adiudicant. Contra, Scripturæ ſanctæ prædicant equidem, fidem eſſe primum ſalutis noſtræ initium; at continuo ſubdunt, fidem hanc per ſe ſolam nequaquam ſufficere, quæ, ſanctis operibus deſtituta, mortua eſt; ſed eam fidem nos ſalvos facere quæ per caritatem operatur. Ex hac igitur fide chriſtianus homo pie, ſobrie, & iuſte vivit. Fides hæc ſpem comitem habet, & caritatem, quæ, teſte Apoſtolo, omnium maior eſt, quæque, duabus primis expulſis, nobiſcum in cælis æternum manebit.

III. Alterum oppoſitum extremum eſt illorum hæreticorum quos *Tolerantes* vocant, ſcilicet non tam fidem, quam mores ſpectandos eſſe; & quemlibet in ſua religione, admiſſis paucis Evangelii articulis, quos *fundamentales* appellant, poſſe ſalvari. Hæc duo extrema ut caveamus, omni ſtudio & contentione curandum nobis eſt ut primum omnium mentem noſtram tam fidei, quam morum doctrina imbuamus; ac deinde ex parte voluntatis operum ſanctitas conſequatur. Quandoquidem numquam voluntas recta eſt in agendis, intellectu errante ſive in dogmatum, ſive in præceptorum doctrina. Qui vera doctrina negligunt ſuam mentem excolere, turpiſſime decipiuntur, ſi voluntatem ſuam circa res agendas rectam eſſe poſſe arbitrantur.

IV. Nos Catholici ob ſingularem Dei erga nos clementiam in arca veræ divinæque religionis collocati ſumus, tamquam electus populus, gens ſancta, regale Sacerdotium. In hac arca, in hoc Dei templo conſtitutum Hebræorum populum, ſibi plaudentem adverſus infideles, ſic redarguit Hieremias: *Nolite confidere in verbis mendacii, dicentes: Templum Domini, Templum Domini, Templum Domini eſt. Quoniam, ſi bene direxeritis vias veſtras, & ſtudia veſtra; ſi feceritis iudicium inter virum & proximum eius.... habitabo vobiſcum in loco iſto.... Ecce vos confiditis vobis in*

ſer-

ſermonibus mendacii, qui non proderunt vobis : furari, occidere, adulterari &c..... Proiiciam vos a facie mea (*a*). Quis ad hæc animum intendens, non contremiſcat? Populus ille electus veram profitebatur religionem, ceteris gentibus cultum idolorum ſectantibus; ſed quia in morum doctrina aberrabat, divini furoris pœnas ſubiit.

V. Nos, viri fratres, catholici ſumus, Dei templum inhabitamus, vera dogmata, omneſque a Deo revelatos articulos divina fide credimus. Una eſt religionis noſtræ circa fidem doctrina. Numquid circa mores item una eſt doctrina noſtra? An non innumeræ potius apud nos de actionum bonitate, & malitia diſſidentes invicem, ac mutuo pugnantes ſententiæ inveniuntur? At, quod peius eſt magiſque dolendum, an non pugnantibus doctrinis reſpondet vitiorum cum virtutibus pugna, bellumque implacabile? An non ſcelerum, flagitiorumque illuvies uſquequaque graſſatur? Si ex morum contagione fere univerſali, atque raritate virtutum ratiocinari liceret; nonne in paucis ſanam, in multis doctrinam falſam vigere recte colligeremus? Peccant ſane multi, non mentis errore, ſed aut infirmitate naturæ, aut animi pravitate. At innumeri ſunt qui opinionum falſitate flagitia excuſant, & obtegunt quodam fuco honeſtatis. Quid itaque cum electo olim, & nunc improbato populo clamamus : *Templum Domini, Templum Domini*? Religio catholica, Religio catholica? An non timendum nobis pariter divinam imminere vindictam? *Nolite confidere in verbis mendacii, dicentes* &c.? Sectarii extra ſalutis arcam variarum religionum fluctibus exagitati naufragantium inſtar altercantur invicem, hanc veram eſſe, falſam illam, & quemquam in ſua religione ſalvum fore contendunt. Illorum cæcitatem, & amentiam ipſi lugemus, pro certo habentes, unum baptiſma; unam fidem eſſe ſalutis viam. At clamant ipſi adverſus doctrinas noſtras de morum ſanctitate omnino oppoſitas. Quid reſponſi dabimus? Anne error in morum doctrina præmium aſſequetur, in fidei vero articulis æternas dabit pœnas? An non eodem odio Deus errorem, ubicumque ſit, deteſtatur? Non me latet, Theologum catholicum, & quidem pium, ſcribere. *Cum*

(*a*) *Cap.* VII.

Cum Magiſter veritatis ſis, adeo humanæ condeſcendis inſcitiæ, ut in tuo veritatis tribunali error inculpatus ipſam coæquet veritatem. Eum enim non accuſas, ſed excuſas, non plectis, ſed præmiaris; ipſam tuam legem habendo pro non lege, & tuam non legem habendo pro lege; ſi lex ut non lex, & non lex ut lex invincibiliter proponatur (*a*). At quis eſt qui tam abſurdam opinionem non deteſtetur? Si Deus errorem inculpatum, æque ac veritatem remuneratur; inquirendæ veritatis mandatum in nihilum abit. Si Deus legem ſuam pro non lege, & non legem pro lege; ita & fidem ſuam pro non fide ſua, & non fidem pro fide ſua habebit. Quæ monſtroſa paradoxa cui, quæſo, horrorem non ingerunt? Errorem excuſare a culpa, ſi invincibilis ſit, certum eſt. At non propterea ad cælum evehit, ut præmium promereatur. Quod veram religionem catholicam ignorare quis invincibiliter poſſit pro aliquo tempore, inficias non eo. At extra religionem catholicam aliquem poſſe ſalvum fieri, falſum omnino reputo: idque in hoc ipſo Tomo evincam. P. Michael Elizalde Societatis Ieſu, quem inter elapſi ſæculi ſummos ſapientes conſtituit Cardinalis Pallavicinus, hæc fatur. „ Probe equidem ſcio, „ non modo in amotiſſimis gentibus, ſed in ipſis etiam Italiæ „ finitimis, & ipſos inter Catholicos commixtis hæreticis ad„ mitti a quibuſdam infidelitatem negativam, & hæreſes in„ vincibiles, & ſceleris innoxias. Sed, quidquid de his erit, „ illud mihi firmum eſt, & præter omnem opinionis formi„ dinem certum, indubitatumque, extra Eccleſiam catholi„ cam tam ſalvari neminem quam in diluvio extra arcam e„ vaſit nemo (*b*).“ Tantæ ſapientiæ, & pietatis Theologum vidi nullum qui oppoſitum tam aſſeveranter pronuntiet. Hanc veritatem, nulla diſtinctione facta confirmant Patres omnes. Unum nunc referre ſufficiat Auguſtinum epiſ. cxli. alias cxlii. *Quiſquis ergo ab hac catholica Eccleſia fuerit ſeparatus, quantumlibet laudabiliter ſe vivere exiſtimet, hoc ſolo ſcelere quod a Chriſti unitate disiunctus eſt, non habebit vitam; ſed ira Dei manet ſuper eum.* Verum, ut Lectorem meum cuicumque errandi periculo ſubducam, fingam modo, poſſe aliquem idiotam hæreticum, extra ar-

---

(*a*) *Carolus Antonius Caſnedi in Dedicatione Tom. II. Ad Chriſtum Ieſum.*
(*b*) *Quæ. l. 1. ſ. 4. de recta morum doctrina.*

arcam materialiter, ut pauci iuniores opinantur, extantem, ſalutem aſſequi; hoc tamen omnes aſſerunt perrarum eſſe, & valde difficile, & numquam hoc de doctoribus, magiſtris, ac paſtoribus ſectarum concedendum, omnes fatentur; cum inculpatus error in iſtis eſſe nequeat. De aliquo autem perraro eventu nullus nobis in præſentia ſermo eſt. Quo in ſenſu intelligas velim quæ leges *Lib. I. diſſ.* XI. *cap.* XIII.

VI. Nulla itaque falſa religione, quantumvis certo vera exiſtimata, iuſte, & recte Deus colitur. Et falſa doctrina morum, quia vera reputata, poterit Dei gloriam amplificare, morumque ſanctitatem fovere? Quæſo ad mentem revocemus Scripturæ oracula, quæ propoſiti argumenti veritatem perſpicue demonſtrant. Propheta Iſaias clamat: *Væ qui dicitis malum bonum, & bonum malum, ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras. Væ qui ſapientes eſtis in oculis veſtris, & coram vobiſmetipſis prudentes* (*a*). Omnis falſa doctrina, ut advertit præfatus P. Elizalde, dicit malum bonum, & bonum malum; errorem pro veritate, & pro errore veritatem obtrudit. Intonat Chriſtus Servator noſter divinus Evangeliſtæ Matthæi voce: *Sine cauſa colunt me, docentes doctrinas, & mandata hominum* (*b*). Doctrinæ falſæ, non Dei, ſed hominum ſunt. Sola autem doctrina Dei Deo animas iungit. Omnis quippe veritas a Deo eſt. Sine cauſſà autem Deum colunt qui non Dei, ſed hominum doctrinas perſuadent, ſervandaſque proponunt. Aliud rurſus divinum oraculum meditemur. *Eſt via quæ videtur homini iuſta, noviſſima autem eius deducunt ad mortem* (*c*). *Via ſtulti recta in oculis eius; qui autem ſapiens eſt, audit conſilia* (*d*). Ut formidanda, quam propoſui, veritas clarior tibi ſit, exemplo viæ materialis eam patefacio. Romam pergere contendis. Viam arripis quam tu ducere Romam firmiter credis; at revera ducit Conſtantinopolim. Iter conficis hoc firmo animo adeundi Romam. Cedo. Viam iſtam obambulans, Romam ne pervenies umquam? Inculpata erit deceptio tua, qua falſam pro vera viam exiſtimaſti. At interim via falſa numquam te Romam ducet. Tumetipſe confectarium tenes. Dum viam falſarum doctrinarum, ſive fidei, ſive morum, percurris, numquam per illam ad cæ-

(*a*) *Cap.* V. (*b*) *Cap.* XV. (*c*) *Proverb.* XIV. 12. (*d*) *Ibid cap.* XII. 15.

leſtem ac beatam vitam pervenies. Iuſta tibi videtur, vera; & recta hæc doctrinarum via. Eſto. At noviſſima eius, Salomone teſte, deducunt ad mortem, ad æterna ſupplicia. Vel ſi id poteſt ad ſummum a culpa excuſare, neutiquam certe valebit ad cælum perducere.

VII. Cum his, quæ hactenus retuli, divinis oraculis conferas nunc velim opinionum circa mores incredibilem varietatem, & miram viciſſitudinem. Nam quæ olim probabiliora, nunc minus probabilia iudicantur. Sententiæ quæ uni placent nationi, diſplicent alteri; & quæ una ætate aſſentientes magiſtros habent, altera ætate obſoleſcunt, & inveteraſcunt. Sed quid tempora, quid nationes commemoro? Intra eamdem urbem, in eadem domo, eodem tempore Theologia unius cubiculi ab alterius cubiculi Theologia diſcrepat, & cuique ſua probabilior apparet; aut, ſin probabilior, ſaltem minus probabilis; quod Probabiliſtis ſat eſt. *Quorum opiniones* (inquit vel ipſe Tullius) *cum tam variæ ſint, tamque inter ſe diſſidentes, alterum fieri profecto poteſt, ut earum nulla; alterum certe non poteſt, ut plus una vera ſit* (*a*). Sola autem veritas, non probabile, non probabilius, ſi falſum ſit, ianuas cæli patefacit. Videbis in eodem cœtu alterum ſuum habere caſuum moralium *Collectorem*, alterum ſuum legere *Moraliſtam*. Mutuo diſſident. Contendit unus: Hæc mihi opinio probabilior eſt. Oppoſita, inquit alter, mihi probabilis eſt. Minus quidem, ſubdit tertius, probabilis altera mihi apparet Caſuiſtæ mei doctrina; at id mihi ſat eſt. Tu tene tuam, ego meam. Quod diſſidium his verbis explicat Optatus Milevitanus. *Vos dicitis, Licet; nos dicimus, Non licet. Inter* licet *veſtrum, &* non licet *noſtrum nutant, & remigant animi populorum. Nemo vobis credat, nemo nobis, omnes contentioſi homines ſumus. De cælo quærendus eſt iudex* (*b*). Hodie vi Probabiliſmi utrique parti ſit ſatis: & utrumque *licet*, tametſi contrarium, per oppoſitas vias ad cælum ducet?

VIII. His omnibus conſtitutis, quiſque ſerio perpendat, quam verum id quod propoſui, quamque formidandum ſit, unam ſcilicet & religionis, & morum doctrinam illam eſſe quæ aſſeclas ſuos ad vitam perducit ſempiternam. Quis ſibi in ani-

(*a*) *De nat. Deor. Lib. I.* (*b*) *De ſchiſm. Donatiſt. Lib. V. §. 3.*

animum inducet ut credat, Deum tantopere in religionis negotio, ſecus in morum doctrina, veritatem amplectendam imperare? Quis dixerit, divinam providentiam pro regula ſanctarum actionum nobis deſignaſſe vagam illam, volubilemque probabilitatem quæ vix in eadem æde una eſt, quæ tot ſubit mutationes, quot ſunt hominum cerebra? Nemo ſane qui vel a limine ſalutaverit divinas Scripturas. Quid enim hæ paſſim hortantur? *Lex tua veritas. Mendaces filii hominum in ſtateris. Statera doloſa abominatio eſt apud Deum.* Quarumcumque rerum menſuræ uniformes, conſtantes, & notæ. Sola ne morum menſura pro ingeniorum diverſitate vaga, inconſtans, uni maior, alteri minor? At hoc improbat Deus : *Pondus & pondus, menſura & menſura : utrumque abominabile eſt apud Deum* (*a*). Sed ad rem noſtram luculentius per Michæam Prophetam contra menſuras minores invehitur. *Menſura MINOR iræ plena* (*b*). Hoc ſolum formidandum ſane oraculum a minoris probabilitatis menſura me abſterreret, etiamſi aliunde falſam illam non cognoſcerem. Sermo quippe Prophetæ eſt de morum menſura, cum ibidem inclamet : *Indicabo tibi, o homo, quid ſit bonum, & quid Dominus requirat a te.* Nos dicimus malum bonum, & bonum malum. *At numquid*, pergit Propheta, *iuſtificabo ſtateram impiam, & ſaccelli pondera doloſa?* Stateræ falſarum opinionum doloſæ ſunt apud Deum, quia decipiunt animas; licet pia intentione exiſtimentur rectæ. Quare concludit Michæas : *Apprehendes, & non ſalvabis : & quos ſalvaveris, in gladium dabo.* Iſtius textus commentationes alibi tradam. Obvius ceteroquin illius ſignificatus. Bona intentio, & firma perſuaſio, qua quiſque credit ſuam religionem, reipſa falſam, eſſe veram, ad ſalutem aſſequendam minime ſufficit. Paulus, in diſcipulos & fideles Chriſti furens, obſequium ſe præſtare Deo certe credebat; & tamen ignorans peccavit. Valde ergo ad ſectariorum extremum declinare videntur ii qui ſibi blandiuntur, bonam intentionem ſat eſſe ut quiſque ſua de moribus probabilitate, tametſi falſa, æterna aſſequi præmia valeat.

IX. Definita, inquis, ſunt in religionis negotio credenda

c ij dog-

(*a*) *Prov.* xx. (*b*) *Mich. cap.* vi.

dogmata : idcirco nulla de iiſdem falſa ſuffragatur opinio. At de morum malitia, vel honeſtate libere diſputatur in utramque partem. An non fuerunt inter Patres ipſos diſſidia, diſputationes, & pugnæ litterariæ? An non datur ignorantia invincibilis plurium veritatum? Hæ ſunt argutationes, & ſophiſmata plurium iuniorum, millies contrita, & quæ hoc in opere ad nihilum omnino redigentur. Ex uno aliquo, & perraro eventu regulam iſti generalem colligunt. Quinam Patres in contrarias partes diſputarunt, num prima illa divina mandata fidei, ſpei, amoris Dei, & proximi obligent *per ſe* in toto vitæ curſu, aut quolibet quinquennio? Quis illorum diſputavit, urgeat ne præceptum diligendi proximum actu interno? Quinam Patres, Doctoreſque ſancti pugnantes ſententias invexerunt, num licitum ſit occidere eos qui prævidentur calumnioſi, & infenſi honori proprii cœtus? Quinam diſputarunt in oppoſitas partes, liceat ne comedere, & bibere ob ſolam voluptatem; adiuvare herum ad ſtuprandam virginem; eam oſculari, amplecti; abſolvere concubinarium, non dimiſſa concubina; iurare ſine animo iurandi; ſimulare ſacramenta ob metum gravem; munera offerre iudici, ut iniuſte iudicet; occulte furari compenſationis titulo; fenerari, mentiri materialiter; reſtitutionem difficilem procraſtinare, contractus trinos inire? Quinam Eccleſiæ Doctores per tredecim & amplius ſæcula ſexcentas alias quæſtiones, quibus abundant iuniorum quorumdam volumina, quibuſque in diſcrimen adducuntur mandata divina fere omnia, excitarunt umquam? Conferantur opera omnium Patrum, Doctorumque Eccleſiæ cum unius Dianæ, aliorumque ſimilium Caſuiſtarum libris; ut inde maxima inter utriuſque partis doctrinas diſtantia, & oppoſitio deprehendatur. Perrarum fuit inter ſanctos Eccleſiæ Patres, beatoſque viros de morum integritate diſſidium. Ignorantiam invincibilem aliquarum veritatum admitto. At omnibus Eccleſiæ Patribus, omnibuſque antiquis Theologis, in quibus præiudicatæ ſententiæ nullæ fuerunt, monſtroſa, & inaudita eſt illa ignorantia quæ maiori lumini oculos claudit, ut aperiat minori; &, reiecta maiori veriſimilitudine, conſtanter minori adhæret. Hoc invincibilis ignorantiæ portentum univerſæ antiquitati cum ſacræ, tum profanæ incognitum. *Menſura minor iræ plena*.

X.

X. Verum enimvero poſt hæc omnia loquatur tandem divinus Doctor gentium, & veritatis præco Paulus Apoſtolus. Inquit autem: *Erit enim tempus cum ſanam doctrinam non ſuſtinebunt, ſed ad ſua deſideria coacervabunt ſibi magiſtros prurientes auribus; & a veritate quidem auditum avertent, ad fabulas autem convertentur* (*a*). Primum omnium advertas velim, S. Paulum minime prædicere, futuros magiſtros, qui nimio zelo correpti aggravent iugum Chriſti, nova onera imponant, divinamque legem æquo ſeveriorem efficiant. Sed eos decurſu temporis Theologos venturos fore ominatur, qui divina mandata fucis, & blanditiis delibuta populorum deſideriis accommodent, eorum auribus pruriant, & ſenſus titillent: qui, ſana doctrina reiecta, opiniones blandas, & conſentaneas humanis appetitionibus evulgando, populos illiciant ad talium doctrinas ambabus ulnis excipiendas. Alterum magnopere perpendendum eſt, nempe magiſtros iſtos iam a multo tempore adveniſſe, immo omni tempore plus minuſve extitiſſe, & futuros eſſe. Hoc luculenter teſtatur apoſtolica Sedes, voce ALEXANDRI VII. cuius verba infra dabimus. Quid quod vel ipſe Probabiliſmi reflexi facile Princeps, & quidem benignus P. Antonius *Terillus* S. I. apertiſſime teſtatur, & verbis ſane amarulentis, atque aculeatis deplorat, ſæculo potiſſimum elapſo, talium magiſtrorum multitudinem inundaſſe in moralis Theologiæ agrum. Pauca tantum delibabo ex multis quæ is in magiſtros eiuſmodi contorquet. „ Innumerabiles ſunt qui a 30. annis (poſt natum „ Probabiliſmum).... in opiniones laxiores oculos animumque „ coniecerunt, gnari præ omnibus *vulgo placituras*.... Vidi ego „ ex hiſce recentioribus nonnullos, viros ceteroquin egre„ gios (N. B.) qui cum in rebus ſummi momenti ad Dei le„ gem, & conſcientiæ obligationem pertinentibus, ab unanimi „ omnium ſententia, *ad intolerabilem laxitatem* declinaſſent, aliud „ tamen, quo moverentur, argumentum, quam a ſimili du„ ctum, non habebant. *Vidi, & exhorrui*. Neque hic ſtetit quo„ rumdam audacia. Plurimi enim, etſi doctrina longe infer„ iores.... ex laxis reſolutionibus ad alias laxiores iter ſibi, „ rectius dixerim, *& ſibi & aliis præcipitium* aperuerunt. Nec „ de-

(*a*) *II. ad Timoth.* IV.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

„ deſuere *qui laudi ſibi verterunt* laxiores ſententias in UNUM
„ COLLIGERE, eaſque tamquam legitimas conſcientiæ re-
„ gulas ſub *ſpecioſo Probabilitatis tegmine* venditare. *Immo incredi-*
„ *bile non eſt eos ſub ſubtili SATANAE inſinuatione deceptos, ſub*
„ *humanitatis cuiuſdam lenocinio, mutuique honoris ſpecie, quibusvis*
„ *aliorum dictis probabilitatem ideo attribuiſſe, ut quam ipſi prærogati-*
„ *vam prioribus ultro dediſſent, eam ipſis poſteriores non inviderent.*
„ Hac arte *doloſus inimicus*, poſtquam doctiores, qui & ſibi in-
„ vigilare, & aliis proſpicere debuerant, *prægustato plauſu am-*
„ *plioris famæ* per laxarum opinionum evulgationem ſibi certo
„ acquirendæ faſcinaſſet, per eos nimis incautos in campo
„ Moralis Theologiæ *optimo, ſeverarum opinionum abunde ſato, de-*
„ *teſtanda laxitatis zizania ſuperſeminavit, & abiit. Conſcius quippe*
„ *erat, ea abſque boni tritici iactura numquam evellenda* (a). " Quid ſi ego talia ſcriberem in Probabiliſtas? Et tamen, divina providentia ſic diſponente, talia ſcripſit vel ipſe benigniſſimus Probabiliſta *Terillus*, plurium laxarum opinionum & ipſe Auctor. Magiſtri iſti publicis typis in lucem dedere ingentia volumina laxarum opinionum, & *ſibi, & aliis præcipitium aperuerunt*, inquit Terillus. Quinam iſti, ut ab iiſdem lectores cavere queant? Quinam? Qui laxius ſcripſere. Porro ſi ego dicerem, laxius omnium ſcripſiſſe Caramuelem, Dianam, Tamburinum, Eſcobarium, Sanchezium, Lacruzium, Zanardum, Bonacinam, Elbelium, Sporerium, & ſexcentos ſimiles; continuo reclamarent diverſi Inſtituti aſſeclæ, & ſinguli ſuos a laxitatis nota vindicarent. Et tamen urgere ego illos poſſem, & ad incitas redigere, ut alterutrum præſtent. Nempe aut deſignent ipſi *innumerabiles* illos magiſtros qui, ſana doctrina relicta, teſte ipſo *P. Antonio Terillo*, laxitatum fabulas invexere: qui ſibi, & aliis *præcipitium aperuerunt*: qui ſub *ſatanæ inſinuatione prægustato plauſu amplioris famæ laxarum opinionum zizania ſuperſeminarunt in Moralis Theologiæ campo*. Aut, ſi ipſi deſignare nolint innumerabiles iſtos magiſtros, quos futuros prædixit S. Paulus, & adveniſſe vel ipſe *Terillus* confitetur; concedant neceſſum eſt eiuſmodi magiſtros eſſe illos quos indicavi, alioſque plurimos qui ſimilem opinandi

(a) *In præf. ad Tract. de conſcient.*

di modum ſequuntur. Pateret ne aliqua ad effugium rima, ſi ita ego argumentari vellem?

XI. Verum ipſos Eccleſiæ Patres audiamus, qui eiuſmodi magiſtrorum characteres nobis patefaciunt. S. Thomas ſic Paulinum textum interpretatur. *Sana doctrina eſt quæ non habet admixtam falſitatem. Ergo ſanam doctrinam non ſuſtinebunt, dum veritatem nolunt audire, Oſea* IV. *Non eſt veritas, non eſt miſericordia, non eſt ſcientia Dei in terra* (*a*). Sola ergo doctrina vera ſana eſt. Doctrina, ſive probabilis, ſive probabilior, ſi admixtam falſitatem habeat, ſana non eſt. Quanta ergo induſtria inquirenda veritas eſt, & pro viribus eidem accedendum, divinumque auxilium implorandum, ut comparetur? Laudatum Apoſtoli textum ſic item exponit S. Ambroſius. *Tales futuros eſſe dicit, qui pro deſideriis doceri velint, & a magiſtris conſtantibus, & veracibus ad hos convertantur, qui hæc illos doceant quæ libenter audiunt: quia veritas illis aſpera eſt*. Omnes uno ore fatentur, aſperam, rigidamque eſſe hominibus veritatem, quæ pompis vanis, gulæ, avaritiæ, ſuperbiæ, ceteriſque vitiis bellum indicit. S. Anſelmus hanc adiicit interpretationem. *Sanam doctrinam non ſuſtinebunt, ſed velut onus grave reiicient eam ab humeris ſuis. Non enim ſuſtinebunt, ſed ad ſua deſideria complenda coacervabunt, ideſt acervum ſibi congregabunt magiſtrorum, qui doceant eos ea quæ deſiderant: ipſi, dico, prurientes auribus ſpiritualiter fornicantibus. Nam ſicut caro quæ prurit, ſemper vult fricari; ſemper aures eorum ſic cupiunt audire verba quæ errores doceant, & ad delectationes illiciant: & a veritate auditum avertent, ideſt fugient audire ſermonem veritatis, quæ illis erit aſpera, quia non mulcebit eis*. S. Ioannes Chryſoſtomus exponens hoc verbum, *coacervabunt*, inquit: *Indiſcretam, confuſamque ſignificat Doctorum multitudinem*. Et præter Chryſoſtomum, & Anſelmum, S. Thomas addit: *Coacervabunt, ideſt multiplicabunt.... Loquimini nobis placentia: & hoc eſt ſecundum ſua deſideria, quia unus vult audire unum, alius alium; & ſic quærunt diverſos magiſtros*. Plures iuniores quæſtionem inſtituunt, num tuto quis poſſit circumire civitatem, & plures adire Doctores, donec unum inveniat ſibi obſecundantem. *An in conſcientia tutus ſit habens uſum atque propoſitum varios Doctores conſulendi, donec ali-*

(*a*) *Lect.* I. *ibi.*

aliquem ad libitum ſuum reſpondentem inveniat? Reſpondent autem licitum id eſſe, quando id præſtet *recta inveſtigandi intentione, an ea opinio ſibi favens ſit probabilis, animo firmo nil mali efficiendi; ſed id ſolum quod ſibi licere invenerit. Quia unicuique ius eſt, ius ſuum protegendi, & ad id rationes quærendi* (*a*). Audiſtin'? Non quærunt, an opinio ſit *vera*, ſed an ſit *probabilis*. Prætereo peiora, quæ de hac plurium Doctorum conſultatione docent. Qui plures Doctores conſulunt, donec inveniant aliquem unum ſibi faventem, ideo hoc incommodum ſuſcipiunt, ut duo aſſequantur. Unum eſt, ut peccatum evitent: ſi enim peccare aperte vellent, nullum conſulerent Doctorem, ſed omnibus nuntium remitterent. Alterum, ut abſque peccato ea peragere poſſint quæ ſibi arrident beneficio opinionis probabilis. Idcirco enim quæritant, non ut inveniant veritatem, ſed ut ſciant *an opinio ſibi favens ſit probabilis*. Ut autem ſit probabilis, ſat eſt eam a tribus quatuorve Caſuiſtis doceri. Num vaticinium Apoſtoli Pauli eiuſmodi Chriſtianos carpat qui reipſa coacervare plures Doctores ſibi faventes ſtudent, ceteri iudicent.

XII. Ut plenius percipias divinæ prophetiæ ſenſum, nolo ego meis verbis eam fuſius interpretari. In medium proferre mihi liceat interpretationem quam exhibet ſapientiſſimus, atque piiſſimus P. Michael Elizalde Societatis Ieſu Theologus celeberrimus, qui poſt allata Patrum teſtimonia hæc adiicit. „ Similes ſcilicet homines libenter audient parvitatem materiæ „ in re venerea; *amplexus neſcio quos*, & oſcula, quæ ad dele„ ctationes illiciant, licere; occaſionem periculoſiſſimam his & „ illis de cauſis domi retineri poſſe; ex pecunia mutuata pro„ pter hoc & propter illud, cum pignore quidem octo, ſine „ pignore decem, aut plus etiam ultra ſortem tuto accipi; & „ hoc genus plurima libentiſſime mundi homines audiunt, quæ „ ſecundum deſideria carnis ſunt. Illud etiam in Paulo ſignifi„ catiſſimum eſt. *Erit enim*, inquit, *tempus*, *cum ſanam doctrinam* „ *non ſuſtinebunt*. Hoc enim non paucorum, ſed quaſi univerſa„ lem, ac fere omnium pravam diſpoſitionem ſignificat: ut ſi „ diceres: Erit tempus in quo homines ſeminare nolent: non „ enim erit, erunt aliqui; ſed *Erit*, inquit, *tempus*, in quo *ſa-*

„ *nam*

(*a*) *Lege Thomam Sanchez Lib. I. in Decal. cap.* IX. *n.* 24.

„ *nam doctrinam non ſuſtinebunt*; ut ſi dicas : Erit tempus in quo „ non pluet." Hæc iuxta doctiſſimi Theologi, & ipſius Apoſtoli, atque omnium Patrum mentem accipias velim, nempe plurimos ſane reperiri qui veram, ſanamque doctrinam ſuſtinere recuſent. Numeri vero huius amplitudinem Deus ſolus definire valet. Familiaris eſt Scriptoribus ſanctis hic loquendi modus, ut ingentem prodant multitudinem. *Non eſt qui faciat bonum, non eſt uſque ad unum. Omnes avaritiæ ſtudent* &c. Sed hæc veluti per parentheſim. Perſequamur interpretem, qui ita pergit, clariuſque ſe ſe explicat.

„ Sed hoc modo omittamus. Illud in præſentia vides de quo „ tractamus, adeſſe ſcilicet hic Doctores & magiſtros permul- „ tos, & tamen peccare ipſos, & peccare ſequentes ; neque „ haberi ex tot magiſtrorum dicto aut probabile ab extrinſe- „ co, quod regula ſit, aut ignorantiam invincibilem, quæ in „ totum a peccato ſequentes excuſet; ſed cæcos ſequentes cæ- „ cos alios, utroſque in foveam, ut *veritas* dicit, cadere. Vi- „ des item totum, quantum & in textu, & in gloſſis, in hoc „ pauculo eſſe repoſitum, quod ſanam, ideſt veram, doctri- „ nam audire nolint, & alias, quam veritatis, doctrinas quæ- „ rant, & alios, quam veritatis, magiſtros, & Doctores con- „ gregant, neque vero eorum quantamcumque multitudinem „ excuſare.

„ At inquis, hos de quibus Paulus ſcribit, ultro ſcienteſ- „ que, ac mala fide hos magiſtros congregaturos, quorum pro- „ inde auctoritate excuſare ſe nequeant : nihil porro ſimile „ hactenus ſaltem fidelibus noſtris accidiſſe, qui propterea tu- „ ti ſunt, magiſtrorum, quoſcumque ſequantur, auctoritate, „ & teſtimonio : quos ſcilicet bona fide, ſimpliciterque ade- „ unt. Rurſus illi ſanam doctrinam non ſuſtinebunt, noſtri „ omnes ſuſtinent : illi a veritate auditum avertent, noſtri „ non avertunt : aſperaque demum eis veritas erit, non no- „ ſtris. *Nulla ergo textus particula noſtris hominibus congruit.*

„ Sed vero iſta frivola ſunt. Nam illi de quibus ſcribit Pau- „ lus, aliquid ſibi profuturum exiſtimabunt coacervatorum „ magiſtrorum auctoritatem. Alioquin quorſum eos coacerva- „ rent? Nam, ſi prorſus mala fide peccare, ſcienterque pec- „ cando deſideria complere ſua vellent (hoc ſciunt omnes) „ nullis magiſtris, nulla eorum auctoritate opus eſſet, ut pa-

„ tet. Hæc ergo contingent, quemadmodum plus minus apud ali-
„ quos nunc quoque contingunt, qui habent deſideria impli-
„ cantia. *Nam ex una parte peccare, damnarique nollent; ex alia*
„ *vellent deſideria explere ſua, pecunias cumulare, non ſolvere, gau-*
„ *dere, lætari, mundoque frui. Ut itaque iſta duo concilient, conſcien-*
„ *tiamque vel ſopiant, vel ſemiſopiant, & quantum poſſunt, ſe excu-*
„ *ſent, & abſcondant, magiſtros quærunt, non qui vera, ſed qui a ſe*
„ *deſiderata doceant. Atque hoc paſſim experimur: & ſi, quod volunt,*
„ *non reſpondeamus, alios adeunt, ubi quod volunt inveniant. Iam por-*
„ *ro ſanæ doctrinæ, hoc eſt veræ, quanta eſt cura?* Utrum enim
„ magiſtros habeant, vel non habeant, hoc unum multi cu-
„ rant; utrum verum, vel falſum dicant, prætereunt.... Ex-
„ perti loquimur. Profanum adeo mundum, ſcotaturaſque tan-
„ ge, & ita de aliis non tot quin pluribus, & invenies il-
„ lud III. Reg. XXII. *Et ait Rex Iſrael ad Ioſaphat: Remanſit vir u-*
„ *nus, de quo poſſumus interrogare Dominum: ſed ego odi eum, quia*
„ *non prophetat mihi bonum, ſed malum.* Veritas illis aſpera vide-
„ bitur, fugient audire ſermonem veritatis, quæ illis erit a-
„ ſpera. Nam, ut Auguſtinus in Lib. Confeſſ. docet, odio ha-
„ bent, non amant veritatem, *ſed quod amant, volunt eſſe veri-*
„ *tatem.* Denique volunt magiſtrorum, ſi quos invenerunt, au-
„ ctoritate ſe tutos & ſalvos. Atque hoc eſt quod modo re-
„ fellimus, neque magiſtros ipſos, neque ſequentes tutos eſ-
„ ſe. Nam quod nunc allegare poſſunt pro ſua immunitate,
„ hoc idem in terminis allegare illi poterunt quos Paulus in-
„ ſequitur. *At illis ad excuſationem non valebit. Ergo neque nunc*
„ *valet. Et forte illud TUNC EST NUNC* (*a*).

XIII. In hanc apoſtolicam doctrinam animum ſerio intendat lector ſalutis ſuæ ſtudioſus. Sicut Chriſtianorum nemo adeo amens, & perverſus eſt, qui ideo Theologos inquirat, ut decipi velit; ita nemo Theologorum ita ſtultus, & improbus eſt, ut expreſſe & data opera pervertere doctrinis, quas ipſe reputat falſas, fideles intendat. Vel illi qui loquuntur placentia & blanda, ſibi perſuadent, conſentaneum eſſe legis rigorem delinire, viamque ſalutis faciliorem opinionum benignitate efficere. His præventionibus occupati, nobis improperant, quod

(*a*) *Part. II. Lib. VI. quæſt.* VI. *§.* 3.

quod iugum Chriſti gravemus, quod conſcientias anguſtiarum laqueis torqueamus, quod fideles, doctrinarum ſeveritate perterrefacti, a ſacramentorum frequentia abſtineant, atque in deſperationem prolabantur. Illinc *Laxiſmus*, hinc *Rigoriſmus* improperatur. Utrimque redargutiones, lamentationes, & querelæ. Utrimque pugnæ, iurgia, bella, & clades. Utraque pars a ſe veritatem ſtare contendit. Et tamen, cum una veritas ſit, ſi illi pro falſitate, iſti pro veritate pugnant, ſuſtinent, patiuntur, illi falſitatis, iſti veritatis martyres ſunt. Cauſſa vero, non pœna, martyrem facit, æterna gloria coronandum, ut ſapienter advertit S. Auguſtinus. *Cum boni, & mali eadem faciunt, eademque patiuntur; non factis & pœnis, ſed cauſis utique diſcernendi ſunt* (*a*). Tremenda, inquis, hæc ſunt. Dubio procul. Quid ergo agendum? Reſpondet S. Ioannes Chryſoſtomus. *Ne igitur multorum opiniones habeamus, ſed res ipſas inquiramus. Quomodo autem non abſurdum propter pecunias aliis non credere, ſed ipſas numerare, & ſupputare; pro rebus autem amplioribus aliorum ſententiam ſequi ſimpliciter? præſertim cum habeamus exactiſſimam trutinam & regulam divinarum Scripturarum legum aſſertionem. Ideo obſecro, & oro omnes vos ut relinquatis, quidnam huic, vel illi videatur: deque his a Scripturis omnia inquirite* (*b*). In pecuniarum ſupputatione, alteri fidem denegans, ipſe rei periculum facere vis? In conſcientiæ vero negotio, veritate neglecta, cuiuſque magiſtri opinionibus animam fidis? Quid hac ætate noſtra peragunt quamplurimi, niſi inquirere quid huic appareat probabile, & quid alteri, ut quod ſibi magis favet, quiſque eligat? Quid tot Scriptores moliti ſunt, niſi opinionum inter Catholicos diſſidentium texere cenſum: & alii ex aliis eaſdem tranſcribunt ut pro rebus, ideſt pro veritate, opiniones habeas?

XIV. Paucis nunc, quod propoſui, argumentum concludo. Una ex tot religionibus eſt ſalutis arca. Una in tanta opinionum multitudine circa mores doctrina eſt, quæ ad cælum ducit. Nullus hic ad effugium patet exitus. Religionis veritatem aſſequi omnes poſſunt: quoniam, cum Deus ſalvos fieri omnes velit, omnibus auxilia ſua offert, præbet, infundit, quibus & fidei dogmatum, & de moribus mandatorum veritates indipi-

(*a*) *Epiſt.* xlviii. (*b*) *Hom.* xiii. *in Matth.*

Digitized by Google

ſcantur. Quid? Non negotiorum curæ, non populorum obeſitas, non hominum hebetudo circa unicæ veræ religionis delectum excuſant? Cur? Quia providentia divina omnibus lumen effundit, ut quæ ad ſalutem requiruntur æternam cognoſcant, & operentur. *Fieri enim non poteſt* (inquit S. Auguſtinus) *quadam providentia divina, ut religioſis animis ſcipſos, & Deum unum, ideſt veritatem pie, caſte, & diligenter quærentibus, inveniendi facultas deſit* (*a*). Religio hæc, ut alias dixi, non minus agenda quam credenda imponit: non minus morum quam fidei veritatem amat. Numquid providentia divina in rebus fidei credendis Pyrrhoniſmum, ſeu Probabiliſmum deteſtatur; illum vero probat in morum doctrina? Nullius falſæ religionis, tametſi reputatæ firmiter veræ, Deus cultum ratum habet: & falſam morum honeſtatem gloriæ præmio donabit? An obtrudes conſuetam ſtrophen, non omnium moralium veritatum notitiam ad ſalutem requiri? Fac aliquam ignorari ſine culpa poſſe. Quid inde? An ſine culpa ignorabuntur veritates illæ quæ frequenter exerceri imperant fidei, ſpei, caritatis, fraternæ dilectionis officia: quæ promptæ reſtitutionis, debitorumque ſolutionem, & iuſtitiæ iura impleri mandant: quæ luxum, pompas vanas, impudicas ſcenas, ludos, crapulas, voluptates damnant: quæ ieiunia, pœnitentiam, contritionem iubent? Harum ne veritatum, & ſimilium, quæ ingentibus voluminibus in utramque partem a Caſuiſtis non paucis diſputantur, & cuique parti ſua favet probabilitas, inculpata ignorantia erit? Inculpata ignorantia erit, etiamſi maius lumen deliberate reiicias; etiamſi repudiata maiore veritatis notitia, minori adhæreas, ut quod tibi favet & lubet, amplectaris? An non tibi hæc ignorantiæ monſtra apparent?

XV. Sed, ut te fortius urgeam, quænam difficilior notitia, doctrinæ unius veræ religionis, an doctrinæ morum? Omnia Decalogi mandata, quibus potiſſimum nititur Moralis chriſtiana, iuris naturæ ſunt, atque humanæ menti quam maxime apta, & conſentanea. Omnia fidei myſteria divinitus revelata humani ingenii aciem totam excedunt. Nonne igitur longe difficilior eſt horum myſteriorum quam præfatæ morum doctri-

(*a*) *Lib. de quant. anim. cap.* XIII.

ctrinæ cognitio? Et tamen populi qui in religionis negotio Arii, Neſtorii, Dioſcori, & aliorum, qui neque eruditione, neque ingenio deſtituti erant, doctrinam ſunt amplexati, periere, nulla ipſis ſuffragante ignorantia. An æternum non pereunt modo qui Lutheri, Calvini, Socini, aliorumque hæreticorum falſa dogmata de altiſſimis religionis noſtræ arcanis ſequuntur? An efficere ignorantia poteſt ut qui falſæ religioni adhærent, ſalvari valeant? Minime gentium, quemadmodum infra (a) lato calamo demonſtrabo. Difficilior ergo quam maxime eſt unius veræ religionis notitia. Et nihilominus eiuſdem ignorantia neſcientes homines æternæ ſubiicit damnationi. Facilior, immo facillima eſt doctrinæ morum cognitio. Eiuſdem lumen ſignatum eſt ſuper omnium animarum vultum: eius capita ſumma huc revocantur: *Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris.* Et huius doctrinæ ſic perviæ ignoratio innoxia erit, culpa vacabit? Damnantur miſeri ruſtici, idiotæ, & montium incolæ Lutherani, undique tenebris circumſepti, qui altiſſimum Euchariſtiæ myſterium, & cetera Romanæ Eccleſiæ excelſiſſima arcana, unamque veram religionem ignorant. Catholici vero, tot divinis ſubſidiis muniti, & tanta divina luce circumfuſi, ſalvi erunt; tametſi unam morum doctrinam obviam, & quam probabiliorem evidenter agnoſcunt, deliberate reſpuant? Argumentationem hanc ſane tremendam, atque formidandam fuſe expoſui in Appendice ad primum Hiſtoriæ Probabiliſmi Tomum.

XVI. Quæ ergo præſtanda ſunt, ut veritatis unica via ſeligatur? Duo. Primum ſyrtes, & ſcopuli, qui te ab invenienda veritate abducunt, declinandi. At quis nobis ſcopulos iſtos patefaciet? Sancta, & Apoſtolica Romana Sedes eos tibi oſtendit voce Alexandri Papæ VII. his verbis: *Sanctiſſimus D. N. audivit non ſine magno animi ſui mœrore, complures opiniones chriſtianæ diſciplinæ relaxativas, & animarum perniciem inſerentes, partim antiquas iterum ſuſcitari, partim noviter prodire; & ſummam illam luxuriantium ingeniorum licentiam in dies magis excreſcere, per quam in rebus ad conſcientiam pertinentibus MODUS OPINANDI IRREPSIT ALIENUS OMNINO AB EVANGELICA SIMPLICITATE, SANCTO-*

(a) *Lib. I. diſſ.* II. *cap.* XIII.

CTORUMQUE PATRUM DOCTRINA; & quem ſi pro recta regula fideles in praxi ſequerentur, ingens eruptura eſſet chriſtianæ vitæ corruptela. Modus hic opinandi a ſimplicitate evangelica alienus **PROBABILISMUS** eſt, quem cum ſanctiſſimo Pontifice univerſa Gallicana Eccleſia, tamquam omnium vitiorum, malorumque fontem, execratur. Ab hac igitur ſyrte, ab hoc ſcopulo innumeris vorticibus circumdato declinandum omnino eſt. Modus hic opinandi adeo nihil curat veritatem, ut immo id quod ad veritatem propiùs accedit, reſpuat: & non modo minorem probabilitatem in concurſu maioris, ſed vel ipſum probabilitatis ſpectrum pro conſcientiæ, & humanarum actionum regula amplectitur.

XVII. Dum hæc ſcribo, ad manus pervenit opus noviſſimi Probabiliſtæ R. P. *Beniamin Elbel*, ex quo pauca tranſcribere lubet, ut etiam hinc colligas, qualis ſit *modus opinandi* quorumdam Probabiliſtarum.,, At quid, inquies, ſi opinio ſit *probabi-* ,, *liter* dumtaxat *probabilis*, licebit ne eam practice ſequi? " Viden' gravem, nobilemque propoſitam quæſtionem? Audi reſponſum, quod exhibet num. 205. ,, Etſi diſſideant inter ſe ,, Doctores, quibuſdam negantibus, aliis vero affirmantibus, ,, prout videre licet apud Viva num. 10. ad propoſitionem 3. ,, e damnatis ab Innoc. XI. exiſtimo tamen quod ſi nomine ,, opinionis *probabiliter probabilis* intelligatur illa quæ putatur ,, prudenter probabilis (nam *probabiliter*, & *prudenter* in practi- ,, cis ſunt ſynonima, ait Cardenas) exiſtimo, inquam, cum ,, eodem Cardena, Illſung, Tamburino, & aliis pluribus, hu- ,, iuſmodi opinionem abſque peccato deduci poſſe ad praxim: ,, nam eo ipſo quod prudenter probabilis ſupponatur, poteſt ex ,, *principiis reflexis* concipi reſolutio *practica*, quod liceat eam ,, *practicare*. Et hanc opinionem, utpote gravium Doctorum, ,, ſua probabilitate *non carere fatetur Viva*."

XVIII. Obiter, & veluti per tranſennam, unum ex tot Probabiliſmi vorticibus tibi patefeci, ut evidentius perſpectum habeas, *modum hunc opinandi*, qui per univerſam Theologiam chriſtianam graſſatur, omnium corruptelarum originem eſſe, ut ſanctiſſimus Pontifex Alexander VII. teſtatur. Modus hic opinandi in æternæ ſalutis controverſiis primo id quod probabilius verum eſt, repudiat; & quod minus probabiliter verum eſt, atque adeo quod probabilius falſum eſt, amplectitur. Poſt ul-

Digitized by Google

ultra pergit. Opinio, non certe probabilis, ſed tantum *probabiliter probabilis* eſt optima conſcientiæ tuæ regula. Cur? Quia eſt, inquit P. Elbel, *graviorum Doctorum*. Quinam iſti *graviores Doctores*? Pauci Caſuiſtæ, damnatarum opinionum Auctores, & caſuum collectores. Nam doctiores Probabiliſtæ tantam improbant laxitatem.

XIX. Ab his itaque Probabiliſmi ſyrtibus, ſcopulis, & vorticibus tibi primum omnium cavendum ſummopere eſt. Poſt, ut viam veritatis ingredi valeas, præcedant neceſſum eſt iuges preces, chriſtiana humilitas, ardens cognoſcendæ veritatis deſiderium, patientia in adverſis, conſtantia in periculis. Quoniam, ut illuc unde profecta oratio eſt, revertatur, religio noſtra credendis, agendiſque conſtat. Hæc duo, ſi mutuo fuerint fœdere copulata, ad cælum te attollent; ſi eadem ſeparaveris, in orcum præceps rues. Fœderis iſtius vinculum caritas eſt, quæ viam inveniendæ veritatis patefacit. Hæc una inextricabiles quæſtiones, quibus referta ſunt plurium Caſuiſtarum volumina, de vindicta, de odio, de compenſatione, de contractibus, de reſtitutione, de eleemoſyna, nullo negotio diſſolvit. Caritas hæc non alium doctorem, non iudicem alium iſtarum litium quærit, niſi te, quem ſic velut intime alloquitur. Illius, contra quem furis, contendis, læſaque iura clamas, locum occupa. Ex te conſilium pete, animumque tuum introſpice: &, ſi tu velles iniuriam tibi remitti, debita ſolvi, iuſte tecum agi, cogita idem & alterum velle. Idem igitur alteri præſta quod tibi præſtari ab illo velles. Ulterius progredere. Indue, quæ caritatem comitantur, virtutes, patientiam, fortitudinem, humilitatem, & ceteras quæ evangelicæ legis perfectionem conſtituunt. In mentem revoca, apud Deum illum præſtantiorem eſſe qui iacet abiectior, beatiorem illum qui vilior atque contemptior vivit in terris. Recogita, quam levia reputentur a Chriſto Domino quæ maximo ſunt hominibus in pretio, quamque rapide cuncta fluant, cuncta evaneſcant. In hac caritatis ſchola edoctæ mulierculæ ipſæ litterarum rudes, ingenio ineptæ, ſed Platone doctiores, terrena faſtidientes, deſpicatui habent faſtum, ſuperbiam, divitias, voluptates, aliaque id genus præſtigia. Unde ergo, inquis, de morum integritate tam pugnantes quæſtiones? Ex evangelicæ doctrinæ neglectu, ex perturbatis animi affectionibus, vaniſque

que cupiditatibus. Ex his utique immenſa illa quæſtionum nubes, & diſputationum tenebræ coaleſcunt. Evangelica luce hominum mentibus affulgente, diſſolveretur confeſtim tanta caligo. At, quia homines magis tenebras iſtas quam lucem illam amore proſequuntur, animumque coercere a mundi illecebris refugiunt; idcirco ad *caſuiſticum Scepticiſmum* confluunt, ut hic ſuo opinandi modo eos delicias inter & blandimenta in cælum efferat; illoſque Caſuiſtas turmatim adeunt a quibus mollius, benigniuſque tractantur. Quid? Audes ergo Caſuiſtarum lectionem diſſuadere, & veluti in contemptionem adducere? Abſit. Caſuiſtas omnes debito honoris officio colo, ſuſpicioque, ut ſæpius dixi. Illorum tantum opinandi modum cum Alexandro VII. univerſa Eccleſia Gallicana, & gravioribus totius Romanæ Eccleſiæ Theologis exulare a chriſtiana morum Theologia vehementer cupio. Moraliſtas qui ſanam doctrinam, divinis Scripturis, & Patribus conformem, propugnant, legendos aſſero. At illorum Caſuiſtarum qui oppoſitas de eadem re ſententias amplectendas proponunt, fuco Probabiliſmi delibutas, lectionem diſſuadeo. Hanc opinandi rationem falſam eſſe, perniciosamque animarum ſaluti, ego evidenter, præfata auctoritate fultus, iudico. Numquid quod falſum, quod perniciosum firmiter arbitror, lectoribus diſſuadere mihi non licet? Immo an omni lege ad id præſtandum non urgeor? Carpant adverſarii meum antecedens; evincant illud falſum eſſe: & tum conſequens redarguere iure poterunt. At, illo conceſſo, falſo & immerito conſectarium meum criminantur; ſeſeque a recta ratiocinatione alienos prorſus declarant.

XX. Habes ergo, unde veram & fidei, & morum doctrinam dignoſcere, ſi ſincere velis, poſſis. Quæ hic obiter delibavi, fuſius alibi exponam. Nunc pauca adiicere lubet ex doctiſſimo Ieſuita P. Michaele Elizalde, qui ſimiliter te altius monet ut caveas a modo opinandi probabiliſtico, ſi canere cum David cupis, *Viam veritatis elegi*. Hæc autem ſcribit Elizalde.
„ In univerſa itaque doctrina morum nihil videtur tam largum, atque Confeſſariis, & Conſultoribus adeo commodum, „ & expetendum, quam quod iuxta probabilia contradictoria, „ & iuxta opiniones omnes ſive æque, ſive magis, ſive minus „ probabiles, quam nihil opinando, & contra etiam opinando, & reſponſa dare, & ſacramenta adminiſtrare valeant.

„ Hanc

„ Hanc unam lectionem brevi addiſcunt, *& Theologiæ ipſius ru-*
„ *des, & incipientes etiam, & iuvenes quique*. Inde rurſus a labo-
„ re multum libris incumbendi, & caſus per ſe examinandi,
„ quod iucundiſſimum eſt, liberantur. Inde rurſus vix quili-
„ bet idoneus non eſſe videtur aut reſolvendis caſibus, aut
„ ſacramentis adminiſtrandis: abundat enim ætas libris Colle-
„ ctorum moralium, apud quos facile & opiniones, & Aucto-
„ rem, vel Auctores graves legant. *Ex tot deinde contrariis opi-*
„ *nionibus, quod etiam maxime homo appetit, placere omnibus poſſu-*
„ *mus in reſtitutionibus, in ſolutionibus, in occiſionibus, in contracti-*
„ *bus, in eleemoſyna, in ieiunio, in parvitatibus, in bello, & pace;*
„ *& quando inter poteſtates ipſas lis eſt*.

„ Sed, unde magis timendum eſt, zelus etiam prætexitur:
„ nam offendicula, dicent, apponimus ſaluti animarum, per-
„ plexitates inducimus, ſacramentorum adminiſtrationem dif-
„ ficiliorem reddimus, numerum aptorum miniſtrorum minui-
„ mus, terrorem nimium incutimus, &, quod ſummum eſt,
„ addendo peccata, id contra ſanguinem Salvatoris efficimus,
„ quod pauciores ſalventur. “

XXI. Deinde poſt relata & Patrum, & potiſſimum Alexandri VII. adverſus *modum opinandi* cum Evangelio pugnantem, teſtimonia, ſic pergit. „ Hæc mens, hæc ſenſa Romani Pon-
„ tificis, quem in fidei, morumque doctrina, quam proponit
„ fidelibus, errare non poſſe, certa prorſus, & perneceſſaria
„ Theologia eſt: illis *proinde reſiſtentibus*, ſi qui eſſent, non ob-
„ temperandum, ſed reluctandum.... Vix ſane nugæ non ſunt
„ nobis, ita vel ita opinantibus, plures, vel pauciores ſalvari.
„ Optandum utique foret quod ſalvi fierent omnes; at nemo,
„ ait Auguſtinus, optando facit ut verum ſit quod verum non
„ eſt.

„ Quin immo non Romani ſolum Pontificis, totius pene
„ mundi eſt ea de relaxatione doctrinæ morum perſuaſio.
„ Nemo hominum, hac ſaltem ætate, de rigore doctrinæ con-
„ queſtus eſt: *largiorem dolent univerſi*. Hoc quadraginta quin-
„ que laxæ opiniones proſcriptæ, hoc ipſorum ſacrorum Ordi-
„ num iuſtæ ſanctiones conteſtantur. Lis plane, ut ante ta-
„ ctum eſt, exarſit inter partes de doctrina morum relaxata.
„ *Factum* utraque pars conceſſiſſe videtur, ſed utra in cauſa
„ fuerit, litigatur: cuius rei locuples teſtis eſt *Amadæus*, etiam

„ ipſe prohibitus. *Neutra itaque partium ſibi vult tribui quod laxa-*
„ *tum fuerit. Hoc ergo quod coram, & in conſpectu hominum nemo*
„ *vult ſibi tribui, ſed erubeſcit, quis iam bonum eſſe clam muſſitare*
„ *audeat? Atque inde nos diſpliceamus, quod ſumma, ut decretum*
„ *(Alex. VII.) loquitur, luxuriantium ingeniorum licentiæ in dies ma-*
„ *gis excreſcenti obſiſtamus viribus omnibus.*

„ De Probabiliſmo autem in ſpecie idem etiam fel. recor.
„ Alex. VII. Magiſtro generali Ordinis Prædicatorum, Iulio
„ Mercoro teſte, ut his Probabilibus reſtinguendis curam o-
„ nem adhiberet, iniunxit, atque, ipſo Magiſtro generali ad-
„ hortante, *Mercorus* ipſe, Baronius, & Gonet adverſus illa
„ ſcripſerunt. Mutius Vitelleſchius Societatis Ieſu Præpoſitus
„ & ipſe generalis ad ſuperiores quidem ſcripſit, ut caverent
„ diligenter ne ſui in delectu opinionum ea norma uteren-
„ tur. *Tueri quis poteſt. Probabilis eſt. Auctore non caret.* (*a*).

XXII. Uberius forte quam par erat, me diſputaſſe, inquient aliqui. Verum, ſi argumenti gravitatem ſpectes, plura ſcitu neceſſaria paucis perſtrinxi. Ut itaque primis reſpondeant ultima, una eſt morum doctrina, una eſt ex tanta opinionum multitudine circa mores ſententia, quæ te ad patriam ducit. Huc recidunt omnia. Hæc eſt veritas, adeo luculenta, adeo certa, ut eam omnium hominum cogitationes loco dimovere ſuo neque tantillum valeant.

C A-

(*a*) *Lib. I. quæſt.* 1. *§.* 7.

CAPUT III.

De ſtilo ſcribendæ

THEOLOGIAE CHRISTIANAE.

I. ITA ſunt homines natura comparati, ut nequeant, quemadmodum angelici ſpiritus, mutuam illam, ſuavemque veritatum communicationem, abſque ſenſibilium inſtrumentorum, ſcripturarum nempe, & vocum, quæ ordine certo diſpoſitæ ſtilum formant, beneficio alere, atque fovere. Stilus iſte ſpecies quædam externa eſt, & veſtis, ſub qua viſendam ſe veritas exhibet, & in humanam prodit ſocietatem. Suus cuique ſtilus, non ſecus ac vox, greſſus, riſus, vultus, geſtus, quem perficere quidem, haudquaquam tamen immutare artis induſtria valet. Ad ſtilum pertinet veris coloribus, fuco poſito, rerum imagines referre, & legentium oculis obiicere. Hinc aliquando altior, & ſublimior aſſurgit: interdum concitatus, ac vehemens ad arguendum, ad increpandum irruit: interdum blandus & lenis ad docendum, & ſuadendum incedit, iuxta rerum, de quibus diſputatur, varietatem.

II. Plurium ſententia eſt, divinam noſtram Theologiam orationis cultum faſtidire, atque reſpuere, quod intimo fulgore, & nativa maieſtate reſplendens adſcititio ornamento non egeat. Quorum ſane opinio non minus abſona eſt quam ſi gravem nobilemque matronam ſordida lutulentaque veſte induendam contenderes. Meretricium hæc, fucatumque, non ſincerum, ſibique conſentaneum ornatum dedignatur. Sic quoque Theologia noſtra vanam quamdam ſuperbiloquentiam, implicatos verborum circuitus, translationes longius quæſitas, inanes Rethorum floſculos, tragicos cothurnos, atque fucati eloquii lenocinia contemnit, & execratur; at vendicat ſibi grave illud, perſpicuum, nitidumque ſcribendi genus quod ſuæ altiſſimæ dignitati reſpondeat, quodque facilius ſublimes ſuas veritates intelligendas, meditandaſque hominum mentibus repræſentet.

III. Vera hæc cum ſint, iure mihi improperandum præſentio,

Digitized by Google

tio, cur ſcribendæ Theologiæ provinciam ſuſceperim? Quibus hoc eſto reſponſum : *Video meliora, proboque, deteriora ſequor*. Non eſt itaque quod cenſores me carpant, cum ipſe ſincere fatear, vel mihi ipſi ſtilum meum diſplicere, in eoque non paucos deprehendere nævos, quos ne evitarem, plurima ſane in cauſſa fuerunt. Nam præter intellectus exiguitatem, conciones triginta circiter annorum intervallo in præcipuis Italiæ urbibus habitæ, itinera frequentia, & longa, atque alia plura maiorem melioremque ætatis partem ſibi vendicarunt, paucoſque huic operi perficiendo ab occupationibus vacuos annos conceſſere. Tamen utinam non aliis abundaret malis ſtilus meus, niſi quod frequenter ſerpat humi, careatque concinna verborum diſpoſitione, ſimili ſemper tenore, ceteriſque dotibus. Eſſet id quidem ferendum malum, modo ſaltem perſpicuitate præſtaret, quæ ab omnibus primo ac principe loco conſideratur. In id vero aliquam dedi operam: an ſim aſſecutus, aliorum eſto iudicium. Id in mea ſcribendi forma aliqui reprehendunt, quod digreſſionum frequentia lectores detineam. Si ego ſcripta mea vendicare ab omni cenſura vellem, fatuus, nedum imprudens plane forem. Illud tamen mihi iure poſtulare videor, ut qua libertate alii meam ſcribendi rationem vellicant, eadem ego reponere valeam, plures illorum qui ſtilum præciſum paſſim crepant, optimi ſtili formam ignorare, & rudem, hiulcam, ſtrigoſamque orationem cum Atticiſmo confundere. Illud in controverſiis diſpiciendis primum omnium ſpectandum, num argumentum quod eſt in manibus, pleno in lumine conſtituatur; num preſſo, ſolidoque ratiocinio confirmatum ſub eo aſpectu proponatur quo facilius in lectorum animos veritatem inducat; num omni ex parte ita urgeatur, ut nulla ad effugium latebra adverſario ad incitas redacto pateat. Aliquid mihi hocce in genere donare nec adverſarii dedignantur. Si poſtea ſeveri ratiocinii expleto officio, digredi aliquantiſper e via, & alia pro re nata ad ornatum, ad lectoris ſolamen adiicere quis velit, cur improbanda, dummodo utilia lectoribus fuerint, tametſi ad Dialecticæ rigorem exacta omnino non ſint? Moroſi cenſores hæc prætereant, eaque mediocri ingenio inſtructis lectoribus pro quibus ſcribuntur, relinquant. Recogitent præterea delicatuli homines in libris apologeticis declinari vix poſſe ſive repetitionis vitium, quod idem

Digitized by Google

idem argumentum pluries retractetur, & eadem ſæpe recoquatur crambes; ſive digreſſiones; quia frequenter palantes adverſarios inſequi oporteat. Tandem adiicio me ex iis præcipue libris profeciſſe qui rerum copia abundant, & eiuſmodi libros ad communem ſapere palatum, illiſque ſolis diſplicere qui propria dumtaxat magno habent in pretio. Ex oſſibus aridis, tametſi concinne diſpoſitis, nullus exprimi ſuccus valet: ex alia parte, moles indigeſta confundit, & opprimit. Extrema igitur vitanda. At quis ita temperare ſcriptionem ſuam poterit; ut nec orationis ſiccitas & ſterilitas, nec ſententiarum abundantia, & ſermonis vehementia diſpliceat? Stultitia laboraret qui id ſibi induceret in animum. Si plura hac de re cupis, legeſis M. Tullium Chriſtianorum, *Ludovicum* dico *Granatenſem* in ſua *Rethor.* & in *Præfat. ad conciones*. Interim ego cum S. Hieronymo *Præfat. in Daniel.* dicam: *Præſentium iudiciis oblatrantium non ſatis moveor: qui in utramque partem aut amore labuntur, aut odio*. Prudentum vero non oblatrantium, ſed admonentium iudicia & magno in pretio habeo, & ſumma proſequor veneratione.

IV. Verum enim vero, ut quod ſentio, ingenue fatear, ſicut hominum in ſtilum meum maledicta, convicia, & cenſuras parvipendo; ita e contrario illud valde me torquet atque perterrefacit, quod divinam perſentiſco obiurgationem. *Peccatori autem dixit Deus: Quare tu enarras iuſtitias meas, & aſſumis teſtamentum meum per os tuum* (*a*)? Hoc mihi, peccata mea & multa, & gravia memoria repetenti, terrorem incutit graviſſimum, & cor amaritudine amariſſima, vultumque confuſione replet inenarrabili. At propterea ne a laxioris Ethices portentis inſectandis, atque pro virili labefactandis abſtinebo? Abſit, reponit S. Auguſtinus. *Probibet ergo prædicatores peccatores? Et ubi eſt illud: Quæ dicunt, facite; quæ autem faciunt, facere nolite? Ubi eſt illud: Sive veritate, ſive occaſione Chriſtus annuntietur? Sed hæc dicta ſunt, ne timeant qui audiunt, a quocumque audiant, non ut ſecuri ſint qui dicunt bona, & faciunt mala. Modo ergo, fratres, vos ſecuri eſtis: ſi bona auditis, Deum auditis, per quemlibet audiatis*. Quam ſolari hæc Auguſtini doctrina lectores, auditoreſque va-

(*a*) *Pſal.* xlix.

valet, tam me ſcribentem, & docentem confundere, & humiliare efficacius debet.

V. Stilus quo homines alloquimur, aut cum hominibus diſputamus, ſive voce, ſive ſcripto, lenis, blandus, & manſuetus ſit oportet, ut iurgia, & iræ mutuæ declinentur. Homo natura ſua, peccato originis ſauciata, ſuperbia laborat. Quare mutuæ infirmitatis ratio habenda magnopere eſt, & alter alterius onera portare debemus. Hominis corrigendi ſpectari indoles quoque debet. Leni ſermone communiter homines lucrifiunt. Sunt tamen hominum monſtra, quæ nonniſi malleo cervices ſubmittunt. Diſtinguenda quoque eſt privatæ, & publicæ correctionis ratio. Illa blandior, hæc ſeverior eſſe debet. Paulus in faciem Cephæ reſtitit, quia reprehenſibilis erat. *Dixi Cephæ coram omnibus: Si tu, cum Iudæus ſis* &c. (*a*). Hac tempeſtate vix homunciones ſimilem ferrent reprehenſionem, quam humiliter ſuſtinuit Princeps Apoſtolorum. Stilus quo non homines viventes alloquimur, aut cum iiſdem diſputamus, ſed defunctorum virorum aberrationes refellimus, fortis & vehemens ſit neceſſum eſt. Sunt hi extra invidiæ ictus, & iraſcendi pericula. Excuſanda utique illorum intentio, præſumenda eorum bona voluntas, & eorumdem honori conſulendum eſt. Ceterum pluris facienda eſt viventium hominum ſalus æterna, providendumque, ne pravis defunctorum opinionibus decepti fratres noſtri pereant. Quare ille adhibendus ſtilus eſt qui efficacius lectores dormientes excitet, eorum aures vellicet, & validius ad deridendos, deteſtandoſque errores conducat, ut mox fuſius demonſtrabo.

C A-

(*a*) *Ad Galat*, II.

CAPUT IV.

Quodnam ſtili genus in morum Theologia conſcribenda adhibendum? Pacatum ne, & placidum, an acre, & vehemens?

I. PRoblema ſolutione difficillimum, utilitate ingens, ſcitu neceſſarium aggredior enucleandum. Longior fortaſſe aliquibus videbitur hac de re diſputatio; ſed, cum rationes perceperint, quæ ad hoc me pertractandum argumentum impulerunt, ſpero fore ut conſilium, laboremque meum non ſint improbaturi. Verum ad id quod inſtat. Quamquam tot ſtili, quot homines diſtinguantur; ii tamen ad duo genera in morum tradenda doctrina poſſunt revocari : quorum unum pacatum, & lene, alterum concitatum, ac vehemens dicatur. Homines natura manſueti, placidi, conniventes, politici, primum ſemper uſurpant, & uſurpandum perſuadent; viri fortes, ſtrenui, iracundi, ſecundum adhibent ſemper, & adhibendum inculcant. Sed æque illi, ac iſti egregie falluntur. Quoniam non ab indolis conditione, ſed ab argumenti tractandi qualitate repetenda eſt ſtili adhibendi forma.

II. Quemadmodum enim variæ animorum inclinationes, cordiſque affectus, non modo doctrinæ vim extenuant, ſed veritatem ipſam corrumpunt, & pulchra ut fœda, mala ut bona, & bona ut mala referunt; ita quoque ſtilum ipſum aut concitatum, tumidum, & furentem; aut placidum, lutulentum, demiſſum, languidumque efficiunt. Itaque primum omnium diligentia ſumma comprimendi ſunt naturæ impetus, coercendæ, quoad fieri poteſt, inclinationes, & ſola doctrinæ tradendæ conditio ſub examen inducenda eſt, ut eidem aptior, magiſque conſentanea ſtili forma deligatur. Viri prudentes, eruditi, doctique in ſolius veritatis nativum vultum, & in ſola rationum momenta, quæ mentem imbuunt, oculos intendunt, ſpreto verborum ornamento, figurarumque apparatu quo res proponuntur. At quot ſunt hi, qui depoſito partium ſtudio, qui præiudiciis abiectis omnibus, qui anticipationibus conſuetudinis, educationis, amoris propriæ libertatis, & gloriolæ va-

tui ad veritatem inveſtigandam accedant? Pauciſſimi ſane, & rari admodum. Contra vero frequentiſſimi plurimique ſunt qui eiuſmodi præſtigiis obducti in litterarium certamen deſcendunt. Caligantibus hominum iſtorum oculis lux veritatis parum reſplendet: ſola, & nuda ratio exiles impareſque vires apud iſtos habet. Ad horum animos devinciendos, inflectendoſque, ſecundum divini luminis auxilium, exquiſita arte, induſtria ſumma, & tota orationis vi, ſtilique efficacitate opus eſſe, nemo prudens ibit inficias.

III. Illud nunc perquirendum diligenter manet, quæ ſit chriſtianæ Theologiæ indoles; quinam illius hoſtes, quibuſcum dimicandum eſt; quæ ſuperanda impedimenta, quæ removenda obſtacula, quæ inſidiæ, quæ fraudes, quæ ſophiſmata detegenda. Quibus omnibus ſerio matureque expenſis, compertum fiet quo illa ſtilo munita, quibus dicendi præſidiis roborata prodire debeat ad hoſtes ſuos certo profligandos. Hæc omnia perſpicue mihi ſunt exponenda.

IV. Et primum omnium extrema fugienda quam diligentiſſime ſunt. Nihil frequentius ore hominum circumſertur, quam extrema in quocumque negotio vitanda eſſe; at nihil difficilius quam, ubinam hæc extrema reperiantur, qui ſint eorum limites, quænam via media ab utriſque diſtans, patefacere. Et, ut de re noſtra diſſeramus, quis valeat aut iuſtæ gravitatis, congruæ aſperitatis, honeſtique leporis, aut contra, moderatæ lenitatis, manſuetæ redargutionis, benignæque increpationis confinia præſcribere? Illi quibus obtigit natura mitis, tardum ingenium, delicatum palatum, orationem validam, concitatam, vehementem, ut amarulentam, mordacem, contumelioſam faſtidiunt. E contrario qui ferventiore indole, igneoque temperamento conſtituti ſunt, vel ipſa aſperiora, & inurbana, lenia reputant, & blanda. Moroſis, melancholicis, triſtitiæ indulgentibus nihil arridet: aſpera, & blanda, acria & lenia ipſis æquo modo diſplicent. Scurrilia cum urbana feſtivitate confundunt: iuſtam redargutionem loco convicii, & improperii habent. Quis itaque hominum moderati ſtili æquiſſimos terminos circumſcribet? Una ſola ad tam occultos ſcopulos, frequentes ſyrtes, & vortices declinandos regula mihi occurrit; cavendum nempe, temperandumque a quocumque verbo contumelioſo, aſpero, inurbano, &, ſi placet etiam, minus ho-

honorifico adverſus homines quorum opiniones refellimus: quin eos arbitror cum honore ſemper ſuſpiciendos, in bonam partem eorumdem interpretandam intentionem, & quoad fieri poteſt, excuſandam.

V. Quibus conſtitutis, ad id quod propoſui, demonſtrandum accedo. Et ut perſpicue id præſtem, duo in chriſtianæ Theologiæ Scriptore conſidero, quæ ſtili poſtulant diverſitatem. Interpretatur ille primum revelata myſteria, quibus imbuendæ ſunt hominum mentes; & implenda mandata exponit, quibus hominum voluntates, moreſque informantur. Dum hæc ſcribit, æquabili, gravi, mitiſſimo, &, quatenus cuique datum eſt, cæleſti unctione perſuſo ſtilo utatur fas eſt. Ultro fatemur & nos hæc omnia quæ in mente ſola imbuenda ſubſiſtunt preſſe, atque præciſe, & ad vivum omnibus reſecatis exponi debere. Nihil hic concitationis, nihil declamationis, nihil aſperitatis eſſe debet; ſed omnia ſuavitatis plena, plena omnia benignitatis. Deinde ad Theologum ſpectat præfata omnia ab erroribus, opinionumque pravitate aſſerere, vana hominum commenta, cavillatorias diſtinctiunculas, falſa principia reiicere, labefactare, atque exterminare. Ad hæc autem præſtanda ſtilum modo acrem, & vehementem, modo temperato lepore aſperſum, prout ſuadendæ veritati, & falſitati convellendæ opportunum fuerit, uſurpandum eſſe, quis refragari audeat? Enimvero errores, ſeu deceptiones (pro eodem enim nunc, & alibi ſemper, dum adverſus Catholicos ſcribo, ambo accipio) in fidei, morumque doctrina eo altius menti, & cordi inſident, quo ſuavius humanis appetitionibus blandiuntur. Quid quod ſimul ac editi in lucem ſumus, in tanta opinionum perverſitate verſamur, ut pene cum lacte nutricis ſuxiſſe eiuſmodi errores videamur? Hæc ne evelli placida, & leni oratione queunt?

VI. Sed rationis momentum, quod uſum vehementis orationis luculenter evincit, atque demonſtrat, a conſuetudine arceſſitur. Nihil tam familiare & tam conſuetum eſt quam in recenti morum Theologia omnia per *Probabiliſmum*, ſive per oppoſita probabilia diſputari, & definiri. Idem ipſe Scriptor eamdem actionem ut licitam & illicitam, ut bonam & malam, ut honeſtam & inhoneſtam, ſub contrariæ probabilitatis fuco proponit. Adverſus hunc opinandi modum, quem malo-

rum fontem, & corruptelarum originem Alexander VII. & Eccleſia Gallicana nuncupant, qualibet ferme pagina pugnandum mihi eſt. Porro nemo neſcit conſuetudinem in ipſam migrare & converti naturam, ipſaque natura potentiorem evadere. Plurima huc ex Patribus advocare poſſem. Sed primum omnium allegare Ariſtotelem volo hæc de conſuetudine ſcribentem. *Auditiones ſecundum conſuetudines accidunt : quemadmodum enim conſuevimus, ita iudicamus dici debere : & quæ præter hæc, non apparent ſimilia; ſed quia non conſuevimus, ignotiora, & magis peregrina, & extranea : conſuetum enim notius eſt. Quantam vero vim conſuetudo habeat, leges declarant, in quibus fabuloſa, ac puerilia plus poſſunt propter conſuetudinem, quam ſi cognoſceremus ea.*

Aliqui igitur niſi mathematice loquentem non admittunt. Quidam vero non niſi exemplis utentem. Quidam autem dignum ducunt ut teſtis producatur aliquis Poeta. Et quidam exacte omnia. Quoſdam vero tædet certitudinis (ſeu, ut alii vertunt, *flebilis eſt eis certitudo*) *aut propterea quod non poſſunt conſequi, aut propter micrologiam. Habet enim certitudo tale aliquid, quare, ut & in contractibus, ita & in orationibus illiberale eſſe quibuſdam apparet* (*a*).

VII. Conſuetudinis hydram ſane portentoſam adeo vividis depinxit Stagyrita coloribus, ut neminem viderim qui exactius multiformem eiuſdem repræſentaverit imaginem. Vera, quibus aſſuevimus, nobis ſunt; falſa, peregrina, extranea, quæ a nutricibus noſtris ab adoleſcentia non ſuximus. *Flebilis* nobis eſt *certitudo*, ſi iis adverſetur quæ a teneris unguiculis didicimus. Inter mille exempla, quæ ſub oculos quotidie cadunt, unum nobis meditandum proponit præteriti ævi ſplendidiſſimum lumen P. Michael Elizalde Soc. I. (*b*). Plura millia hominum ſcholam Thomiſticam, Scotiſticam centena millia, Molinianam plura millia ſequuntur. Cuinam Thomiſtarum probatur ſcientia media? Quis Moliniſtarum approbat prædeterminationem phyſicam? Scoticam diſtinctionem totius a partibus quis Thomiſtarum veram reputat? Porro iidem iſti homines, hæc ipſa ingenia, ſi diverſum profeſſi eſſent inſtitutum, veſtiſque colorem mutaſſent, quæ nunc probant ut vera, improbaſſent ut falſa, & quæ nunc pro falſis habent, habuiſſent pro

(*a*) *I. Metaphyſ. cap. ult.* (*b*) *De rec. doc. mor. quæſt. 1. §. 3.*

pro veris. An ſolum exemplum iſtud incredibilem conſuetudinis vim non patefacit?

VIII. Porro, ſi deſtinatis ſententiis, quibus ab adoleſcentia addicti, & veluti conſecrati ſumus, non ſecus ac polypus ad ſaxum, adhæreſcimus; quid, ſi opiniones iſtæ exquiſito lenocinio libertati, genio, & noſtris appetitionibus indulgerent? Molli ne, ac enervato labefactari ſermone poſſent? Quis non mirabitur, deceptionem dixerim, an fatuitatem illorum qui, quo præciſo ſtilo problemata geometrica, lapidum inſcriptiones, eruditionis puncta diſputantur, eodem etiam tractandas eſſe graviſſimas morum quæſtiones contendunt? Expergiſcantur tandem aliquando decepti homines, atque recogitent, chriſtianam Theologiam certamen inire adverſus prævalentes, ac longe lateque propagatos errores, non modo adverſus conſuetudinem, verum etiam adverſus conſuetudinem benignam, laxam, humanitati blandientem, circumquaque graſſantem, temporis diuturnitate firmatam, doctorum hominum præſidio munitam, populorumque conſenſione vallatam. Si valde laborioſum eſt in lapide, cui vetus inſculpta figura ſit, effigiem novam cælare; quanto difficilius erit mentes oppoſitis anticipationibus præoccupatas ad veritatis notitiam deducere; & voluntatem opinionum pravitate inquinatam in ſemitam revocare virtutis? An exile, aridum, conciſum dicendi genus potens erit rapidiſſimo depravatorum humanorum morum torrenti aggeres obiicere, conſuetudinis ſecum omnia abripientis impetus coercere, obfirmata præiudicia evellere, animos illecebrarum præſtigiis faſcinatos inflectere, efficere demum ut corrupti homines ſe ad frugem bonam recipiant? Faceſſant ſomnia iſthæc, illudque compertum exploratumque maneat, cauſſam chriſtianæ Theologiæ, quam contra tot infenſiſſimorum hoſtium molimina tractandam aggredimur, iure ſibi vendicare ſummo nervoſum ſtilum, orationemque prævalidam, omneſque efficaciores ſcribendi artis opes, atque ſubſidia. Neque iſta eo in ſenſu accipienda ſunt, quaſi ex humanæ dictionis artificio proſperum tractationum mearum eventum profecturum confidam; ſed eo pertinent dumtaxat, ut palam fiat, talem eſſe argumenti noſtri conditionem quæ præfata omnia adminicula poſtulet. Abſit tamen ut dicamus hæc ſola ſufficere; quin nec tota Tullii, aut Demoſthenis eloquentia ſat eſſet ad ea quæ in-

 di-

dicavimus impedimenta convellenda. Divinæ gratiæ auxilio opus eſt, & quidem efficaciſſimo: illudque ferventiſſimis implorare precibus debent tum qui hæc ſcribunt, tum qui eadem legunt.

IX. Confirmare hæc omnia lubet, non modo Patrum, ſed vel ipſius Ariſtotelis doctrina. *Si verba ad reddendos probos homines ſufficerent, multas ſane, & magnas mercedes, ut inquit Theognis, afferrent, oporteretque ea comparare. Sed videntur quidem poſſe liberales adoleſcentes hortari, atque incitare, moreſque eorum ex virtute ſibi obnoxios, generoſos, ac veræ boneſtatis ſtudioſos reddere; at pleroſque ad probitatem provocare non poſſe. Non enim pudori, ſed timori obedire; neque abſtinere a malis ob dedecus, ſed ob pœnam conſueverunt. Nam, cum ex affectu vivant, proprias voluptates, atque ea ex quibus exiſtunt, perſequuntur, doloreſque oppoſitos ſugiunt; eius autem quod boneſtum eſt, & vere iucundum, cum id prorſus non deguſtarint, ne notionem quidem habent. Eos igitur qui tales ſunt, ad moderationem traducere quæ oratio poſſit?.... Pleriſque enim neceſſitati potius quam rationi, & mulctis quam boneſtati obediunt* (*a*).

X. Plurima habet S. Thomas in hunc locum, ſane angelica, quæ legi ibidem poſſunt. Pauca lubet tantum decerpere. *Sermo, & doctrina non habet efficaciam in omnibus; ſed oportet ad hoc quod habeat efficaciam in aliquo, quod auditoris anima ex multis bonis conſuetudinibus ſit præparata ad gaudendum de bonis, & ad odiendum mala; ſicut oportet etiam terram eſſe bene cultam ad hoc quod nutriat bene ſemen.* Et poſt multa, quæ brevitatis gratia prætereo, valde appoſite concludit. *Homines qui volunt contrariari moribus alicuius, habentur odio ab eo cui contrariantur, etſi recte hoc faciant. Æſtimatur enim quod faciant hoc ex aliquo malo zelo* (*b*).

XI. Nonnulla tum ex Scripturis, tum ex Patribus adiiciamus. Tanta eſt conſuetudinis vis, ut vel ipſa ſcelera formam virtutis induant. *Interveniente tempore, & convaleſcente iniqua conſuetudine, hic error tamquam lex cuſtoditus eſt* (*c*). Plurima, & gravia hac de re ſcribit S. Auguſtinus. *Peccata, quamvis magna, & horrenda, cum in conſuetudinem venerint, aut parva, aut nulla eſſe creduntur* (*d*). Sed, pluribus miſſis, Gregorii Nazianzeni pauca ver-

(*a*) *Ethic. Lib. X. cap. ult.* (*b*) *Lect. XIV. ibi.* (*c*) *Sapient. XIV.* (*d*) *Lib. de fide, ſpe, & car. cap. VIII.*

verba tranſcribo. *Minoris negotii rudi adhuc animæ veritatem primum inſtar ceræ nondum ſignatæ imprimere, quam ſuper litteras, hoc eſt pravas doctrinas & dogmata, pium ſermonem ſcribere, ita ut poſteriora cum prioribus confundantur, & perturbentur. Neque enim planam, & tritam viam præſtat incedere quam aſperam, nulliſque pedum veſtigiis impreſſam.... Ita commodius quoque fuerit animum depingere, cui vitioſa aliqua doctrina impreſſa non ſit, improbæque litteræ altiſſime conſignatæ. Alioqui pio Scriptori duplex hic labor ſuſcipiendus erit, ut & priores formas deleat, & probatiores, digniore ſque, quæ maneant, ſubſtituat* (*a*).

XII. Quid ad hæc reponent ſaperdæ illi quos obgannire paſſim non pudet, theologicas veritates, pravaſque opiniones eo tractandas ſtilo eſſe quo profanæ eruditionis controverſiæ diſpiciuntur? Si pauca quæ delibavimus, illos non plane convincunt, rei periculum faciant, ſemetipſos conſulant, induant pro aliquo temporis ſpatio hominis recte ratiocinantis perſonam. Propriam conſcientiam interrogent, ut inde colligant, quam difficile ſit, inveteratas conſuetudines ſenſibus noſtris indulgentes, anticipationes altius animis noſtris defixas, & larva honeſtatis, convenientiæ, ac decoris obductas, evellere. Fateri vel nolentes cogentur, ad tot & tam gravia ſuperanda offendicula totius artis induſtria opus eſſe. Certo certius comperient, eamdem ipſam veritatem languida, & remiſſa oratione propoſitam nihil ſuos animos commoviſſe; altius vero exaggeratam, atque tota dicendi efficacitate inculcatam ultimos animorum ſuorum receſſus penetraſſe. Audiant S. Auguſtinum, narrantem adverſarios ſuos faſſos eſſe, ab illo veritatem utique propugnari; ſed durum nimium eſſe, ſemel ſcholæ ſuſceptæ, & maiorum traditam diſciplinam benignam deſerere: *dicentes nobis. Verum quidem dicitis. Non eſt quid reſpondeatur. Sed durum eſt nobis traditionem parentum relinquere* (*b*).

C A-

(*a*) *Orat.* I. *apolog.* (*b*) *Epiſ.* XLVIII.

C A P U T V.

In Theologia chriſtiana ſcribenda Prophetarum, & Apoſtolorum ſtilus imitandus. Numquam Deus Prophetas, & Apoſtolos redarguit, quod aſpero & ſevero, ſed quod blando & dulci ſtilo legem ſuam interpretati ſint, ne populorum plauſum, & oblationes perderent. Veri Prophetæ aſpera, pſeudoprophetæ dulcia pollicentur.

I. IN divinis Scripturis non ſolum Dei legem, ſed etiam modum & rationem qua interpretari, & exponere illam populo debeamus, tradiderunt Prophetæ ſancti. Stilo iſti uſi ſunt gravi, vehementi, figuris, ſimilitudinibus, & parabolis referto. Nullibi legimus illos increpatos, quod nimis aſpere, & auſtere, ſed quod aſtuto ſilentio pravas corruptelas di ſimulaverint. Iſaias omnium Prophetarum celeberrimus, ſe tacuiſſe luget, labiiſque compreſſis, & nimia pollutis indulgentia, in medio populi ſimili lue inquinati habitaſſe. *Væ mihi, quia tacui, quia vir pollutus labiis ego ſum, & in medio populi polluta labia habentis ego habito* (*a*). Labiorum pollutionem cæleſti igne Deus purgavit, atque ad inclamandum, detonandumque Prophetam excitavit, & compulit. *Clama, ne ceſſes, quaſi tuba exalta vocem tuam* (*b*). Libera hæc & reſonans veritatis promulgatio, errorumque acres, & ſeveræ redargutiones irritant, exaſperant, detractiones, & maledicta ſuſcitant, oblationes, & ſubſidia populorum penitus avertunt, inquiunt mundani homines, ut advertit S. Auguſtinus in laudati textus commentatione. *Nulla enim cauſa eſt quæ magis faciat diſpenſatorem Dei pigriorem ad arguendos contradicentes quam timor verbi aſperi. Dum enim timemus detractiones, irriſiones, & opprobria hominum ſuperborum, dumque ab eis in terrena ſubſtantia metuimus prægravari, timentes perdere temporalia, MINUS quam oportet prædicamus æterna. Et ideo, dum per illorum*

(*a*) *Cap.* VI. (*b*) *Cap.* LVIII.

lorum nequitiam aliquid mundanum perdere formidamus, peccatorum eorum vulnera medicamentis ſpiritualibus curare negligimus. Unde timendum eſt ne & pro nobis, & pro illis, quibus pro amore terrenarum rerum non loquimur DURA, rationem in die iudicii reddere compellamur (*a*). Argute Doctor ſanctus advertit, legis interpretes non ceſſare omnino a divina doctrina interpretanda propter terrenæ ſubſtantiæ iacturam; ſed *minus* quam oportet eamdem inculcare. Amore quippe rerum terrenarum obducti, *dura*, quæ hominibus diſplicent, denuntiare prætermittimus. Sunt hi ſimiles illis pſeudoprophetis quos arguit Deus per eumdem Iſaiam: *Canes muti, non valentes latrare, videntes vana, & amantes ſomnia* (*b*). S. Gregorius Magnus relatus cap. *Si Rector*, hæc ſcribit. *Sæpe namque Rectores improvidi humanam amittere gratiam formidantes, loqui libere recta pertimeſcunt.*

II. Alterum Prophetam Ieremiam urget Dominus, ut vehementer clamet. *Vade, & clama in auribus Ieruſalem* (*c*). Lugetque populi calamitatem Vates divinus, quod fallaces Prophetæ blandientium ſermonum lenociniis legis ſanctæ ſeveritatem delinirent. *Prophetæ tui viderunt tibi falſa, & ſtulta, nec aperiebant iniquitatem tuam, ut te ad pœnitentiam provocarent. Viderunt autem aſſumptiones falſas, & eiectiones* (*d*). Plura in hunc textum ſcribit Doctor maximus S. Hieronymus, quæ brevitati ſtudens prætereo, & hæc pauca tranſcribo. *Ut loquar quæ ſentio, difficile hoc maledicto cavere quis poteſt, cum & malis frequenter adulemur propter POTENTIAM, & bonos deſpiciamus propter INOPIAM.*

III. Sed altius per Ezechielem Deus obiurgat Prophetas, & Doctores, qui eloquiorum dulcedine auribus populorum blandiuntur. *Fili hominis, vaticinare ad Prophetas Iſrael, qui prophetant .... Væ Prophetis inſipientibus.... Quaſi vulpes in deſertis, Prophetæ tui, Iſrael, erant. Non aſcendiſtis ex adverſo, neque oppoſuiſtis murum pro domo Iſrael* (*e*). Exprobrat illis, quod vulpecularum more per cuniculos ſermone blandiloquo auditores demulcerent, minime audentes invicto pectore, & aperta oratione falſas refellere perſuaſiones; quin fallente opinionum benignitate, vitia ipſa honeſtatis fuco linirent. *Et erit manus mea ſuper Prophetas qui vident vana, & divinant mendacium .... eo quod decepe-*

(*a*) *Lib. I. Homil. hom.* VII. (*b*) *Cap.* LVI. (*c*) *Cap.* II. (*d*) *Thren. cap.* II. (*e*) *Cap.* XIII.

perint populum meum . . . . ipſe ædificabat parietem, illi autem liniebant eum luto abſque paleis (*a*). Variæ ſunt S. Hieronymi, Theodoreti, & aliorum Patrum huius textus interpretationes. *Populus enim* (inquit Theodoretus) *ædificabat murum ; iſti vero per bonas prædictiones, & pollicitationes veluti quoddam linimentum, & unctionem adhibebant.* Commentatio clarior, & opportunior hæc mihi videtur. Conſuetudines pravas, opiniones, atque perſuaſiones primum populi invehunt, murumque ædificant . Sed vel ipſi vident, aut ſaltem ambigunt, ſit ne murus iſte vitioſus , ac diſtortus. Idcirco Doctores, & magiſtros conſulunt, ut aliquo opinionum luto deformitatem tegant. Verba Elizalde tranſcribo. „ Exploratum namque in primis videtur per muros iſtos, „ ac parietes falſas populi perſuaſiones, exiſtimationeſque , „ quibus vivebat, & in pace quidem vivere ei dicebatur, in- „ telligi. Prius porro obſervo falſas iſtas perſuaſiones, opinio- „ nes, & doctrinas, quibus populo pax falſa promittitur , „ haud primum, & primitus a Doctoribus, magiſtriſque in- „ duci; a populo in primis ipſo ædificari, deinde vero a ma- „ giſtris liniri, & quaſi excoli, colorarique. Etenim prius po- „ pulus conſuetudines quaſdam invehit, varia contrahendi ge- „ nera excogitat, atque in univerſa morum materia plurima „ introducit quæ permulti ſequantur. Dein vero vel ipſa, quæ „ talia facit, multitudo dubitat, an recta ſint, vel non ſint , „ & Doctores conſultat. Vel nihil ipſis qui ea proſequuntur , „ dubitantibus, Doctores veniunt, & tractant, num ea recta, „ & licita ſint, an non ſint. Haud raro autem accidit Docto- „ res aliquos per bonas pollicitationes ſimilia multa reſolvere, „ atque decernere : dicunt enim, ut ex Auguſtino alias ob- „ ſervatum eſt : *Quia multi. hoc faciunt. Immo quis non facit? An* „ *ergo omnes perditurus eſt Deus?* Subſumunt itaque bonam pol- „ licitationem, dicendo : Durum eſt hos omnes peccati reos „ pronuntiare, damnareque : indeque concludunt, ea peccata „ ſaltem gravia non eſſe. Atque poſtremo, quod populus fa- „ cere neſciret, rationes etiam quæruntur, & adduntur, qui- „ bus ea populi placita factaque recta & licita eſſe videantur „ .... Nihil enim eſt, ait Cicero Probabiliſta , *tam horridum*

„ *quod*

(*a*) *Ibid.*

,, *quod oratione non emolliatur, & quaſi excolatur*, & dicendo pro-
,, babile non fiat. Atque hoc pacto ſatis exponi videtur, quo-
,, modo populus quidem parietem ædificaret, Prophetæ vero
,, linirent luto abſque paleis, temperaturaque" (*a*).

IV. Adverſus eiuſmodi mollioris eloquii magiſtros rurſus Deus per Ezechielem inclamat. *Væ qui conſuunt pulvillos ſub omni cubito manus: & faciunt cervicalia ſub capite univerſæ ætatis ad capiendas animas.... Et violabant me ad populum meum propter PUGILLUM HORDEI, ET FRAGMEN PANIS, ut interficerent animas quæ non moriuntur, & vivificarent animas quæ non vivunt* (*b*). Audiſtin'? Timore amittendi hordei, paniſque, blandis alloquiis populi animos titillabant. Quid, ſi acceſſiſſet ſpes augendarum divitiarum, plauſuum, acclamationum, atque occupandi primos recubitus in cœnis, & prima ſubſellia in Synagoga? *His per translationem* (inquit Theodoretus) *molliores, ac mitiores innuit ſermones. Cervicalia enim, & pulvinaria quietem afferunt membris, & molliora verba, cum falſa ſint, ad tempus aures titillant, ſed omnis generis everſiones animis afferunt.*

V. Infinitus eſſem, ſi referre omnes vellem redargutiones quibus Deus increpat benigna, & dulcia Doctorum alloquia, quibus rigorem liniunt legis ſanctæ. Sed ſat eſt divinum indicare furorem, indignationem, atque vindictam, quæ tam Doctoribus qui mellitis ſententiis veritatem adulterant, quam populis ſimiles Doctores inquirentibus, manet. *Populus enim* (clamat iterum per Iſaiam Deus) *ad iracundiam provocans, & filii mendaces, filii nolentes audire legem Dei. Qui dicunt videntibus, Nolite videre; & aſpicientibus, Nolite aſpicere nobis ea quæ recta ſunt: loquimini nobis placentia, videte nobis errores.... Pro eo quod reprobaſtis verbum hoc, & ſperaſtis in calumnia, & in tumultu, & innixi eſtis ſuper eo; propterea erit vobis iniquitas hæc, ſicut interruptio cadens* (*c*). Iterum per Oſeam Doctores exagitat, inquiens: *Peccata populi mei comedent* (*d*). Quæ verba ſic interpretatur Chryſoſtomus: *Cur peccata populi comedunt, niſi quia temporalia ſtipendia non amittant?*

VI. Audiamus modo quibus verbis Deus concitet, inflammetque veros Prophetas, & Doctores, ut ſtilo forti, & vehe-

(*a*) *Lib. VI. quæſt.* IV. *§.* 5. (*b*) *Cap.* XIII. (*c*) *Cap.* XXX. (*d*) *Cap.* IV.

menti, ut fronte imperterrita, atque pectore invicto diruant parietes linitos abſque palea, labefactent blandientium opinionum præſtigias, ſanctumque divinæ legis rigorem patefaciant, fuco poſito. Sic enim Ioſue alloquitur. *Conſortare, & eſto robuſtus.... Conſortare igitur, & eſto robuſtus valde.... Non recedat volumen legis huius ab ore tuo.... Ecce præcipio tibi, conſortare, & eſto robuſtus. Noli metuere, & noli timere*. Ad Ezechielem converſus clamat. *Fili hominis, vade ad domum Iſrael, & loqueris verba mea ad eos.... Ecce dedi faciem tuam valentiorem faciebus eorum, & frontem tuam duriorem frontibus eorum. Ut adamantem, & ut ſilicem dedi faciem tuam: ne timeas eos, neque metuas a facie eorum: quia domus exaſperans eſt* (a). Populum ſuum admonet ut caveat ſibi a Doctoribus blandiloqua præcinentibus. *Popule meus, qui te beatum dicunt, ipſi te decipiunt; & viam greſſuum tuorum diſſipant* (b). Hinc colligunt Patres ſancti, nullum ſignum luculentius occurrere diſtinguendi veros a falſis Doctoribus, quam ſermonum blandimenta, opinioneſque ſenſibus prurientes. *Singularis* (inquit Chryſoſtomus) *pſeudoprophetarum nota eſt, ſi ab omnibus hominibus benedicantur. Quoniam pſeudoprophetæ ſemper dulcia pollicentur*. Contra ſapientum Doctorum ſtilus fortis, acer, & pungens eſt aures obtuſas. *Verba ſapientum ſicut ſtimuli, & quaſi clavi in altum defixi* (c). Quod divinum oraculum hoc pacto exponit Hieronymus. *Notandum eſt quod dicitur, verba ſapientum pungere, non palpare, nec molli manu attrahere laſciviam.... Si cuius igitur ſermo non pungat, ſed oblectationem faciat audientibus, iſte non eſt ſermo ſapientis. Verba quippe ſapientum ut ſtimuli*. Opportuna eſt altera S. Hieronymi animadverſio in præfatum divinum oraculum, quod his verbis exponit. *Mel in divinis ſacrificiis non offertur: nimia dulcedo arte mutata eſt, & quadam, ut ita dicam, piperis auſteritate condita. Apud Deum enim nihil voluptuoſum, nihil tantum ſuave placet, niſi quod in ſe habet mordacis aliquid veritatis* (d).

VII. Clamitabunt forſitan ſcituli nonnulli: Quorſum hæc omnia? Propheta ne tu es, qui Prophetarum ſtilum, liberamque ſcribendi rationem imitari debeas? Tantum ne tibi audaciæ? Qui hæc fundunt dicta, Scripturarum ignaros ſe produnt. Prophetarum nomine Scriptura ſancta non modo Vates,

(a) *Ezech.cap.*XIII. (b) *Iſai.cap.*III. (c) *Eccleſ.cap.*XII. (d) *Epiſt. ad Euſtoch.*

tes, divino lumine afflatos, ſed ceteros etiam magiſtros, doctores, legiſque interpretes comprehendit. Audiant S. Hieronymum. *Ne quemquam moveat, quod Prophetæ appellantur. Hanc enim habet Scriptura ſancta conſuetudinem, ut unumquemque vaticinationis ſuæ, & ſermonis Prophetam nuncupet* (*a*). Audiant S. Ioannem Chryſoſtomum. *Hæc autem diximus, ut oſtendamus, quia Prophetæ, de quibus loquitur Chriſtus, Doctores intelliguntur* (*b*).

VIII. Pauca nunc ex novo teſtamento perſtringenda ſunt. Et primum omnium in medium prodeat divinus magiſter noſter Chriſtus, qui non minus operum quam ſermonis exemplar omnibus nobis ſe præbuit. Simplici, manſueto, & gravi ſermone, ut illius decebat maieſtatem, populum imbuens utebatur. Verum enim vero, cum falſas, & laxas opiniones a Doctoribus populi, ſuæ divinæ legi contrarias, invectas convellere oportebat, ſtilum fortem, vehementem, & opinionum laxitati conſentaneum adhibuit. Accipe illius verba. *Quare & vos* (Scribas, & Phariſæos, ideſt legis magiſtros, alloquitur) *tranſgredimini mandatum Dei propter traditionem veſtram? Nam Deus dixit: Honora patrem, & matrem.... Vos autem dicitis: Quicumque dixerit* &c. *Hypocritæ, bene prophetavit de vobis Iſaias, dicens: Populus hic labiis me honorat; cor autem eorum longe eſt a me. Sine cauſa autem colunt me, docentes doctrinas, & mandata hominum* (*c*). Qua orationis vi, quo acri & vehementi ſtilo non irruit in Doctores iſtos, qui opinionum pravitate Decalogi doctrinam adulterabant? *Væ vobis Scribæ, & Phariſæi... Væ vobis duces cæci, qui dicitis: Quicumque iuraverit per templum, nihil eſt; qui autem iuraverit in auro templi, debet. Stulti, & cæci. Quid enim maius eſt, aurum, an templum, quod ſanctificat aurum? Et quicumque iuraverit in altari, nihil eſt; quicumque autem iuraverit in dono, quod eſt ſuper illud, debet. Cæci. Quid enim maius eſt, donum, an altare, quod ſanctificat donum? Qui ergo iurat in altari, iurat in eo, & in omnibus quæ ſuper illud ſunt: & quicumque iuraverit in templo, iurat in illo, & in eo qui habitat in ipſo: & qui iurat in cælo, iurat in throno Dei, & in eo qui ſedet ſuper eum. Væ vobis Scribæ, & Phariſæi hypocritæ.... Duces cæci, excolentes culicem, camelum autem glutientes. Væ vobis Scribæ, & Phariſæi hypocritæ, qui mundatis quod* de-

(*a*) *In cap.* XIII. *Ezech.* (*b*) *Hom.* XIX. *in cap.* VII. *Matth.* (*c*) *Matth.* XV.

deforis eſt calicis.... Phariſæe cæce, munda prius quod intus eſt calicis.... Væ vobis Scribæ, & Phariſæi hypocritæ: quia ſimiles eſtis ſepulcris dealbatis.... Væ vobis Scribæ, & Phariſæi hypocritæ, qui ædificatis ſepulcra Prophetarum.... Serpentes, genimina viperarum, quomodo fugietis a iudicio gehennæ? (a). Generatio mala, & adultera (b). Vos ex patre diabolo eſtis (c).

IX. Duo hinc colligas velim: Primum IESUM CHRISTUM, quo erat erga peccatores, vel ſceleſtiſſimos benignior, & clementior, eo fuiſſe adverſus Doctorum opiniones falſas, pernicioſaſque ſeveriorem obiurgatorem. Alterum, non modo Chriſtum Dominum acri, ac ſevero ſtilo opiniones Doctorum contra iuramenti ſanctitatem confutaſſe, verum etiam interiorem cordis pravitatem pateſeciſſe, pro illa infinita ſapientia, & auctoritate qua præditus erat. Abſit autem ut mortalium quiſquam tantum ſibi auctoritatis uſurpet. Internum forum animi Deo ſoli reſervatum; quin nos in meliorem partem accipere hominum propoſita, & conſilia interiora debemus. Severa magiſtri noſtri divini animadverſio in errores qui in publicum evulgantur, imitanda dumtaxat nobis eſt, cum id ad maiorem falſitatis manifeſtationem expediens viſum fuerit. Si Chriſtus Dominus tam acri ſtilo opiniones Scribarum, cum ſanctitate iuramenti pugnantes, inſectatus eſt; quæ verborum fulmina iaculatus non eſſet in hæc quæ ſequuntur, opinionum portenta, ætate noſtra, ad eludenda ſacroſancta iuramenta excogitata? Licitum eſt iurare ſine animo iurandi. Si a verbo *iuro* ſubtrahas *i*, dicendo *uro*, non eris periurus, cum vere nihil *uras*, licet ſis mendax falſum *urendo*. Mercatores qui non poſſunt iuſtum pretium ab emptoribus obtinere, niſi *iurent* tanti ſibi ſtare mercem, cum de facto non ſtet, poſſunt iurare, ſubintelligendo cum alia merce quam habent domi. Etiamſi quis exigat *iuramentum* dicendi veritatem *ſincere* abſque ulla *æquivocatione*, adhuc poteris iurare iuramento *amphibologico*, & *reſtrictione facta*. Poteſt quis *iurare* ſe non occidiſſe Petrum, quem reipſa occidit, intelligendo, *antequam naſceretur*. Innumera alia ſimilium opinionum monſtra propriis Auctorum verbis referam commentario in ſecundum Decalogi mandatum. An ergo

(a) *Matth.* XXIII. (b) *Ibid. cap.* XVI. (c) *Ioan.* VIII.

Digitized by Google

ergo licitum nobis non erit, divinum magiſtrum noſtrum Chriſtum IESUM imitari, & adverſus hæc & ſimilia horrenda deliria, quæ paſſim per Theologiam graſſantur, vocem extollere, & ſtilum acuere eo tantum fine, ut ad illa deteſtanda lectores inducamus, & efficacius in tuto veritatem divinæ legis collocemus? Ob id ne nobis mordacitatis, & acrimoniæ notam inurent flaccidæ orationis patroni? Iſtis mirifice quadrat illud Matthæi: *Quid exiſtis videre? Hominem mollibus veſtitum?* Quæ verba ſic exponit S. Gregorius. *Mollibus veſtitus ille non fuit, quia vitam peccatorum, non blandimentis ſovit, ſed vigore aſperæ invectionis increpavit dicens:* Genimina viperarum *&c. culpas delinquentium neſciens palpare, ſed pungere* (*a*).

X. Quid quod conceptis verbis Redemptor noſter hortatur ut ſui Apoſtoli pro doctrinæ falſæ confutandæ qualitate acri, & opportune lectorum aures, animoſque vellicante ſtilo utantur? Salis acrimoniæ illorum ſermones comparat. *Vos eſtis ſal terræ* (*b*): ideſt, exponit S. Ioannes Chryſoſtomus, *non adulantes, neque palpantes, ſed aſpere, acriterque agentes ſicut ſal.... Illud enim ſalis eſt opus, ut molles mordeat, & pungat* (*c*). Lamentabantur Corinthii, quod Pauli Epiſtolæ acres, fortes, graveſque eſſent. *Epiſtolæ, inquiunt, graves ſunt, & fortes* (*d*). At S. Apoſtolum non pœnituit, quod forti epiſtola illos contriſtaſſet: *Etſi contriſtavi vos in epiſtola, non me pœnitet* (*e*). S. Petrus Apoſtolorum Princeps magiſtrum ſuum divinum imitatur dicens: *Fuerunt pſeudoprophetæ in populo, ſicut & in vobis erunt magiſtri mendaces, qui introducent ſectas perditionis.... & multi ſequentur eorum luxurias, per quos via veritatis blaſphemabitur: & in avaritia fictis verbis de vobis negotiabuntur* (*f*).

XI. Iterum Paulus Galatas, veritati obſiſtentes, his verbis increpat. *O inſenſati Galatæ, quis vos faſcinavit non obedire veritati?.... Sic ſtulti eſtis, ut, cum ſpiritu cœperitis, nunc carne conſummemini?* (*g*). Denique, quoties adverſus homines divinæ doctrinæ corruptores loquitur, ſevere, & acriter eoſdem redarguit, & alios hortatur, ut acri ſermone eiuſmodi pravarum opinionum Auctores inſectentur. Hæc quippe ſcribit ad Titum. *Sunt*

(*a*) *Hom.* VI. *in Evang.* (*b*) *Matth. cap.* V. (*c*) *Hom.* XVI. *in Matth. cap.* VI. (*d*) *II. Cor.* X. (*e*) *II. Cor.* VII. (*f*) *II. Petr. cap.* II. (*g*) *Cap.* III.

Digitized by Google

Sunt enim multi, etiam inobedientes, vaniloqui, & ſeductores... quos oportet redargui: qui univerſas domos ſubvertunt, docentes quæ non oportet, turpis lucri gratia.... Cretenſes ſemper mendaces, malæ beſtiæ, ventres pigri. Teſtimonium hoc verum eſt. Increpa eos dure (*a*). Neque heinc tamen inferas omnia nobis licere quæ ſancti Apoſtoli divina auctoritate præditi uſurparunt. Superiores illi erant, divinoque ſpiritu afflati, quibus multa expediebant quæ nobis minime conveniunt, cum præſertim homines ipſi, illorumque lapſus ſunt corrigendi. Illud tantummodo planum eſt, pravas opiniones, erroreſque divinæ legi adverſos, & animarum ſaluti pernicioſos acri ſeveraque oratione reſellendos eſſe.

XII. Diſtinguas tamen velim (ut dictum eſt alias, & dicendum ſæpius eſt) ſermonem quo errores profligandi, pravæque reſellendæ opiniones, ab oratione qua homines alloqui debes. Vehemens ille, fortis, a metu, & pavore liber; contra dum illuminandi, corrigendi, & ad meliorem frugem revocandi peccatores ſunt, tum dulci, blandoque alloquio uti debes. Contra errores acriter declamandum; homines errantes benigne ſuaviterque excipiendi, tractandi, flectendi, ut & natura ipſa ſuadet, & Scripturarum exempla admonent. Hac via facilius humana corda emolliuntur. *Si locutus fueris ad eos verba lenia, erunt tibi ſervi cunctis diebus* (*b*). Sæpe tamen pro temporum, errorum, & perſonarum diverſitate oleo benignitatis acetum ſeveritatis inſundendum: *& poſt ignem, ſibilus auræ tenuis* (*c*).

C A-

(*a*) *Cap.* I. (*b*) *III. Reg.* XII. *verſ.* 7. (*c*) *III. Reg.* XIX. *verſ.* 12.

CAPUT VI.

Sancti Eccleſiæ Patres, & potiſſimum S. Thomas ſtili adhibendi in Theologia chriſtiana explicanda, & propugnanda veras notiones exhibent.

I. UT brevitati conſulam, non plurima ſanctorum Patrum teſtimonia promam, ſed eorum tantum aliqua perſtringam qui benigniori, & mitiori ſtilo uſi ſunt. Inter antiquos Patres quis blandior Nazianzeno, & Auguſtino? Et tamen hi admiſcendam manſuetudini aſperitatem docent. *Habet* (inquit Nazianzenus) *quoque ſpiritus manſuetudinis, & caritatis ſuam vehementiam, ſuam iracundiam* (*a*). Fuſius S. Auguſtinus hac de re ſcribit, dum methodum chriſtianæ doctrinæ tradendæ exponit. *Cum per artem rhetoricam & vera ſuadeantur, & falſa; quis audeat dicere adverſus mendacium in deſenſoribus ſuis inermem debere conſiſtere veritatem, ut videlicet illi qui res falſas perſuadere conantur, noverint auditorem vel benevolum, vel intentum, vel docilem proœmio facere; iſti autem non noverint? Illi falſa breviter, aperte, veriſimiliter; & iſti vera ſic narrent, ut audire tædeat, intelligere non pateat, credere poſtremo non libeat? Illi fallacibus argumentis veritatem oppugnent, aſſerant falſitatem; iſti nec vera deſendere, nec falſa valeant reſutare? Illi animos audientium in errorem moventes, impellenteſque dicendo terreant, contriſtent, exhilarent, exhortentur ardenter; iſti pro veritate lenti, frigidique dormitent? Quis ita deſipiat, ut hoc ſapiat? Cum ergo ſit in medio poſita facultas eloquii, quæ ad perſuadenda ſeu prava, ſeu recta valeat plurimum; cur non bonorum ſtudio comparatur, ut militet veritati, ſi eam mali ad obtinendas perverſas, vanaſque cauſas in uſus iniquitatis, & erroris uſurpant?* (*b*) Plurima præcepta, quæ ſtili formam uſumque ſpectant, in hoc aureo de Doctrina chriſtiana opere tradit Doctor ſanctus. *Debet igitur divinarum Scripturarum tractator, & doctor, defenſor rectæ fidei, & debellator erroris, & bona docere, & mala dedocere.* Audiſtin'? Non ſat eſt veras doctrinas promovere, ut quidam effutiunt; ſed

(*a*) *Orat.* 2. (*b*) *Lib. IV. de doctr. chriſt. cap.* 1.

ſed falſæ inſuper convellendæ & labefactandæ ſunt. Sic autem perſequitur Auguſtinus. *Si docendi ſunt qui audiunt, narratione faciendum eſt.... Ut autem quæ dubia ſunt, certa fiant, documentis adhibitis, ratiocinandum eſt. Si vero qui audiunt, movendi ſunt potius quam docendi, ut in eo quod iam ſciunt, agendo non torpeant, & rebus aſſenſum, quas veras eſſe fatentur, accommodent, maioribus dicendi viribus opus eſt. Ibi obſecrationes, & increpationes, concitationes, coercitiones, & quæcumque alia valent ad commovendos animos, ſunt neceſſaria* (*a*). Flectendus ergo ſtilus eſt, acuendus, temperandus, prout argumenti quod calamo ſubeſt, natura poſtulat, & legentium præiudiciis, atque anticipationibus auferendis conformior ſit, ut ſubdit Auguſtinus. *Cum vero aliquid agendum eſt, & ad eos loquimur qui hoc agere debent, nec tamen volunt; tunc ea quæ magna ſunt, dicenda ſunt granditer, & ad flectendos animos congruenter. Et aliquando de una eademque re magna & ſubmiſſe dicitur, ſi docetur; & temperate, ſi prædicatur; & granditer, ſi averſus inde animus, ut convertatur, impellitur* (*b*). Quid ſit hæc grandiloquentia, poſt multa exponit. *Grande autem dicendi genus hoc maxime diſtat ab iſto temperato genere, quod non tam verborum ornatibus comptum eſt, quam violentum animi affectibus. Nam capit etiam illa ornamenta pene omnia; ſed ea ſi non habuerit, non requirit. Fertur quippe impetu ſuo, & elocutionis pulchritudinem, ſi occurrerit, vi rerum rapit, non cura decoris aſſumit. Satis enim eſt ei propter quod agitur, ut verba congruentia non oris eligantur induſtria, ſed pectoris ſequantur ardorem. Nam, ſi aurato, gemmatoque ferro vir fortis armetur, intentiſſimus pugnæ, agit quidem illis armis quod agit, non quia ſpecioſa, ſed quia arma ſunt.*

II. Ex S. Hieronymo nulla promo, quod compertum ſit, quam acri, ſalibuſque aſperſo ſtilo uſus fuerit. Non imitandum, ad hoc quod attinet, clamant melliflui hodierni Theologi. Fateor & ipſe in eo in quo exceſſit, imitandum non eſſe. Nam quandoque in ipſas perſonas invectus eſt, potiſſimum contra Rufinum. Ceterum, cum errores, pravoſque mores carpit, cum pravas opiniones deridendas exhibet, quis dixerit imitandum non eſſe, niſi qui & a ceterorum Patrum ſcribendi ratione recedendum eſſe contenderit? Quis ſancto Ambroſio dul-

(*a*) *Ibid. cap.* IV. (*b*) *Ibid. cap.* XIX.

dulcior? Et tamen validum, ac fortem adhibendum ſtilum ſuadet. *Quod ſi aliqua vel in populo, vel in aliquibus contumacia, vel culpa eſt, ſint ſermones tui huiuſmodi, ut audientem ſtimulent, compungant male conſcium. Sermones enim ſapientum quaſi ſtimuli. Stimulavit & Dominus IESUS* (a). Quis S. Bernardo blandior, cum Mellifluus appelletur? Et tamen non minori quam Hieronymus acrimonia errores, pernicioſas conſuetudines, pravaſque opiniones perſequitur. Pauca, quibus Clericorum mores perſtringit, tranſcribo. *Væ generationi huic a fermento Phariſæorum, quod eſt hypocriſis, dici debet; quæ iam latere præ abundantia non valet, & præ imprudentia non quærit. Serpit hodie putida tabes per omne corpus Eccleſiæ, & quo latius, eo deſperatius, eoque pericloſius, quo interius. Nam, ſi inſurgeret apertus inimicus hæreticus, mitteretur foras, & areſceret: ſi violentus inimicus, abſconderet ſe forſitan ab eo. Nunc vero quem eiiciet, aut a quo ſe abſcondet? Omnes amici, & omnes inimici: omnes neceſſarii, & omnes adverſarii: omnes domeſtici, & nulli pacifici: omnes proximi, & omnes quæ ſua ſunt, quærunt. Miniſtri Chriſti ſunt, & ſerviunt Antichriſto. Honorati incedunt de bonis Domini, qui Domino honorem non deferunt ..... Olim prædictum eſt, & nunc tempus impletionis advenit:* Ecce in pace amaritudo mea amariſſima: *amara prius in nece martyrum; amarior poſt in conflictu hæreticorum; amariſſima nunc in moribus domeſticorum. Non fugare, non fugere eos poteſt. Invaluerunt, & multiplicati ſunt ſuper numerum. Inteſtina, & inſanabilis eſt plaga Eccleſiæ: & ideo in pace amaritudo eius amariſſima. Sed in qua pace? Et pax eſt, & non eſt. Pax a paganis, pax ab hæreticis, ſed non profecto a filiis* (b).

III. Quid ad hæc noſtræ ætatis blandiloqui? Mellifluum os Bernardi hæc, & plura acriora, & pungentiora, quæ prætereo, profert. Mordax ne, an ſatyricus, an caritatis violator, an maledicus dicendus propterea eſt? Quidam blandi ſtili propugnatores reſponderunt, S. Bernardum, ſi hoc tempore ſcriberet, damnationis pœnam haud evaſurum. Ita ne vero? repono ego. Omnia ergo ſanctorum Patrum opera proſcribenda forent nunc, cum exploratum ſit ceteros omnes Patres, occaſione data, eo ac Bernardum ſtilo, immo & acriore, uſos fuiſſe? Tantum prævalent laxarum opinionum anticipationes.

(a) *Epiſt. ad Conſtant.* (b) *Lib. III. de conſ. ad Eug.*

Alii repoſuere, privatim, non publice, hæc Bernardum ſcripſiſſe. Inanior, ne dicam ſtolidior, ſane reſponſio. An Bernardus ipſe apologiam non texuit pro ſui ſtili defenſione, ſicut & Hieronymus, & Auguſtinus? *Si quibus diſplicuerit* (inquit Bernardus) *ſermo noſter, ipſi ſe manifeſtant, quia ordinem non diligunt, cuius utique corruptionem, & vitia damnari nolunt. Ipſis itaque illud Gregorianum reſpondeo: Melius eſt ut ſcandalum oriatur, quam veritas relinquatur.* Legant ſaperdæ integram Apologiam ad Guillelmum iſtius Melliflui Doctoris, & inde colligent, quam craſſa & turpis ſit eorum hallucinatio.

IV. Tertullianus præ ceteris exponit, eam uſurpandam eſſe ſtili rationem quæ magis argumento tractando congruit: ridenda opinionum portenta, ſibilandaque eorum monſtra ſuggerit; & triumphantem veritatem, feſtive ſuis hoſtibus illudentem, depingendam aſſerit. Hæc ſunt eiuſdem verba. *Quamquam autem diſtulerim congreſſionem, ſolam interim profeſſus narrationem, ſicubi tamen indignitas meruerit ſuggillari, non erit deliberatione transfunctoria expugnatio. Congreſſioni luſionem deputa, lector, ante pugnam: oſtendam, ſed non imprimam vulnera. Si & ridebitur alicubi, materiis ipſis ſatisfiet. Multa ſunt ſic digna revinci, ne gravitate adorentur. Vanitati proprie feſtivitas cedit. Congruit & veritati ridere, quia lætans: de æmulis ſuis ludere, quia ſecura eſt. Curandum plane ne riſus eius rideatur, ſi fuerit indignus. Ceterum, ubicumque dignus riſus, officium eſt* (*a*). Dum itaque deridendæ propinantur opiniones, materiæ tribuendum eſt, non Scriptori. Verba enim rebus quas exprimunt, aptentur neceſſum eſt. Si ridicularia, & deridenda gravi ſtilo confutarentur, orationis ſplendor immeritam ipſis honoris ſpeciem conciliaret.

V. Verum, quia iuniorum plures a Patrum auctoritate facile ſe expediunt, inquientes, oratoria illos exaggeratione uſos fuiſſe, in medium prodeat S. Thomas, quo ſane nemo mitius, nemo preſſius ſcripſit. Et tamen in falſis oppugnandis doctrinis moderata acrimonia aſpergendam orationem docet. En præclaram, & argumento noſtro quam maxime opportunam, eiuſdem doctrinam. *Contrarietas locutionis poteſt attendi dupliciter. Uno modo quantum ad intentionem contendentis. Alio modo quan-*

(*a*) *Lib. contr. Valentinian. cap.* VI.

quantum ad modum. In intentione quidem conſiderandum eſt, utrum aliquis contrarietur veritati, quod eſt vituperabile, vel falſitati, quod eſt laudabile. Habemus ergo primum principium certum, nempe veritatis vindicem laude, & pro falſa opinione contendentem vituperio dignum eſſe. Ad modum quod attinet, quæ præſcribit? *In modo autem conſiderandum eſt, utrum talis modus contrariandi conveniat & perſonis, & negotiis: quia hoc eſt laudabile. Unde & Tullius dicit, quod contentio eſt oratio acris ad confirmandum, & confutandum accommodata* . . . . Et poſt pauca concludit. *Si autem contentio dicatur impugnatio falſitatis cum debito modo acrimoniæ, ſic contentio eſt laudabilis* (*a*). Quid quod vel ipſa verba convicii, & contumeliæ a malitia purgat, ſi animo corrigendi errores, & propugnandæ veritatis, non contriſtandi fratrem, dicantur? *Si vero aliquis verbum convicii, vel contumeliæ alteri dixerit, non tamen animo dehonorandi, ſed forte propter correctionem, vel propter aliquid huiuſmodi; non dicit convicium, vel contumeliam formaliter, & per ſe, ſed per accidens, & materialiter; inquantum ſcilicet dicit id quod poteſt eſſe convicium, vel contumelia. Unde quandoque poteſt eſſe peccatum veniale, quandoque abſque omni peccato* (*b*). Tandem de iocis adhibendis hæc ſubdit. *Ad eutrapeliam pertinet dicere aliquod leve convicium, non ad dehonorationem, vel contriſtationem eius in quem dicitur, ſed magis cauſa delectationis, & ioci* (*c*). Confirmat hæc omnia exemplis tum Chriſti Domini, tum Apoſtoli Pauli. *Sicut licitum eſt aliquem verberare, vel in rebus damnificare cauſa diſciplinæ; ita etiam cauſa diſciplinæ poteſt aliquis alteri, quem debet corrigere, verbum aliquod contumelioſum dicere. Et hoc modo Dominus diſcipulos vocavit ſtultos, & Apoſtolus Galatas inſenſatos.* Advertit tamen verba contumelioſa, nonniſi urgente neceſſitate, & cauſſa inſerviendi Domino, adhibenda eſſe.

VI. Videndum nunc ſupereſt, num præfatas regulas reipſa in ſcriptis ſuis ſervaverit Doctor ſanctus. Stilo inſtruente, & docente, vulgo *didaſcalico*, uſus ille eſt, quia theoretica principia exponit. Preſſa illius oratio cum angelica perſpicuitate coniuncta: quoniam, cum infinitas propemodum controverſias diſpiciendas ſuſcepiſſet, ſi liberiorem & eloquentiorem ſermonem adhibuiſſet, nec medietatem quæſtionum quas nobis ex-

h ij pla-

(*a*) 2. 2. *quæſt.* XXXVIII. *art.* 1. (*b*) 2. 2. *quæſt.* lxxii. *art.* 2. (*c*) *Ibid. ad* 1.

planatas reliquit, dirimere potuiſſet. Contentioſum Theologum vix ille egit. Nullum fere certamen, nulla litteraria pugna illi fuit, ſic ferente illorum temporum conditione. Regulas ille litterarii certaminis ab aliis adhibendas, & quidem certas, atque ſecuras tradidit. Semel tantum cum Guillelmo a ſancto Amore, Ordinum mendicantium infenſiſſimo hoſte, manus conſeruit, & apertam inivit pugnam. Legant ementitæ, & illudentis manſuetudinis aſſertores integrum opus illud, in quo, quamquam ſit pro domo ſua, atque adeo cautiore, atque temperatiore oratione aſperſum, invenient tamen & acri ſale adverſarii aures defricatas, & ſeverioribus aculeis pravas opiniones vellicatas. Paucorum ſpecimen exhibeo. *Quidam nimis incaute . . . . audaciſſime, zelo magis amaritudinis quam dilectionis inflammati, aſſerunt Monachos* &c. *Quidam autem novellum ſibi ſtatuentes errorem in tantam prorumpunt audaciam, ut aſſerant . . . . non poſſe per Epiſcopos Religioſis prædicta committi abſque parochialis Sacerdotis voluntate* (*a*). *Nunc accedendum eſt ad refellendum ea quæ a prædictis malignantibus in Religioſorum infamiam proferuntur, quod ex eorum præſumptione procedit . . . . Unde Hieronymus Sabinianum ſic alloquitur. Ne tibi ſolus videaris erraſſe, ſimulas neſanda de ſervis Dei, neſciens quod iniquitatem in alterum loquaris, & ponas in cælum os tuum. Nec mirum, ſi a te qualeſcumque ſervi Domini blaſphementur, cum patremfamilias Beelzebub vocaverint patres tui. Et, ne quid eis ad malitiam deſit, dupliciter pervertunt iudicium* (*b*). Quid quod conceptis verbis carpit falſæ patientiæ, & intempeſtivi ſilentii fautores? *Illi vero qui falſitatem prædicantes ſuſtinerent ſub prætextu patientiæ, eſſent mutis canibus comparandi, de quibus Eſaias* lvi. *Canes muti non valentes latrare .... Sicut probatur, plus ſe diligere quam veritatem, qui non vult veritatem contra ſe defendi; ita oſtenditur plus ſe diligere quam veritatem, qui veritatis adverſariis non reſiſtit, ut ſibi pacem quærat. Et ita ex amore veritatis ſancti viri detractoribus reſiſtunt* (*c*). Aures, animumque huc intendant pernicioſæ pacis, & quietis amatores. Sed, ut evincat Doctor ſanctus congrua verborum aſperitate pungendos interdum eſſe animos, pravarum opinionum ſopore obtuſos, Pauli Apoſtoli exemplum in medium affert. *O plene omni dolo, & omni fallacia, fili diaboli, inimice*

(*a*) *Cap.* iv. (*b*) *Cap.* viii. (*c*) *Cap.* xiv.

micæ omnis iuſtitiæ, non deſinis ſubvertere vias Domini rectas? Et nunc ecce manus Domini ſuper te, & eris cæcus, non videns ſolem uſque ad tempus. In quo patet quod verbis eum exaſperavit, & pœnam cæcitatis inflixit (*a*). Finem imponit opuſculo his verbis. *Divina auxiliante gratia malignorum detractionibus repreſſis, pateret locus multa replicandi contra prædictos detractores; ſed eos divino iudicio reſervamus, cum eorum nequitia poſſit eſſe omnibus manifeſta ex his quæ ex corde ſuo nequiſſime protulerunt*. Lege integrum opus iſtud, in quo eruditionem incredibilem ſeveris adverſariorum increpationibus aſperſam offendes.

VII. Luculentius Doctor ſanctus in Epiſtolas S. Pauli theologici ſtili regulas tradit ex eodem Apoſtolo, qui Timotheum alloquens hæc præſcribit. *Prædica verbum, inſta opportune, importune: argue, obſecra, increpa in omni patientia, & doctrina. Erit enim tempus cum ſanam doctrinam non ſuſtinebunt, ſed ad ſua deſideria coacervabunt ſibi magiſtros prurientes auribus; & a veritate quidem auditum avertent, ad fabulas autem convertentur* (*b*). Inſtare opportune, importune, indefeſſam ſollicitudinem, & invictam libertatem prodit, non modo explanandi Chriſti doctrinam populo docili, verum etiam coercendi illorum audaciam qui eam adulterare contendunt. *Prædicator*, inquit Angelicus, *ſecundum veritatem ſemper debet prædicare opportune, ſed ſecundum exiſtimationem falſam audientium debet prædicare importune: quia prædicator veritatis ſemper eſt bonis opportunus, & malis importunus ſemper . . . . Quam aſpera eſt nimium ſapientia indoctis hominibus!* Subdit Apoſtolus Paulus: *Argue, obſecra, increpa*. Obſecrationibus ergo, redargutionibus, & increpationibus condiendus eſt magiſtri docentis ſtilus. *Argue*, explicat Angelicus, *errores cum omni imperio*: in omni patientia, *ne iratus appareas, & ex ira inſtruas, ſed tranquille*. Inſta, *dum nolunt audire ſanam doctrinam*. Nam erit tempus &c. *quando erunt mali Doctores*. Non ſuſtinebunt; *ideſt, erit eis odioſa veſtra doctrina*.

VIII. Non modo S. Apoſtolus admonet ut obſecremus, arguamus, & increpemus errorum propugnatores; ſed Titum inflammat, ut ſevere & dure iſtos increpet. *Increpa eos dure* (*c*). Ex hoc S. Pauli monito colligit S. Thomas, duas eſſe cauſ-

(*a*) *Cap.* XVI. (*b*) *Cap.* IV. (*c*) *Cap.* I.

cauſſas aut leniendi, aut acuendi ſtili. Altera lectores, ſcriptores altera ſpectat. Auditores, lectoreſque dociles manſuete, & blande inſtruendi ſunt; pervicaces, & obſtinati ſevere reprehendendi. *Duplex eſt ratio exhortationis huius. Una ex parte eorum qui reprehenduntur. Cretenſes enim duri, & pertinaces erant, & ideo dure eos reprehendi iubet.* Nulli ne nunc Cretenſes obſirmatæ duræque cervicis? Sed loquatur Angelicus. *Alia ex parte reprehendentium.* Advertit Doctor ſanctus Titum lenis nimium & pacati animi, Timotheum vero præfervidi & ardentis temperamenti fuiſſe : idcirco illum accendit ad ſeveriorem increpationem : *Increpa eos dure* : hunc patientiæ freno moderatur. *Titus fuit lenis, & manſuetus : & ideo inducitur quaſi ad contrarium; ſed Timotheus erat rigidus, & ideo inducitur ad patientiam* (*a*). En quam perſpicue Angelicus extrema ſtili, vel nimium aſperi, vel nimium manſueti, & flaccidi declinanda admoneat. Qui lenitate redundant, Dei fervore ſuccendi, & qui nimio ardore fervent, chriſtiana patientia coercere ſe ſtudeant, ut non ſolum Angelicus, ſed omnes Patres docent. Oleo lenitatis infundendum eſt vinum, & quandoque acetum, ſi vulnera putida ſint, auſteritatis, ut ipſe Chriſtus Dominus nos edocet. *Samaritanus alligavit vulnera, infundens oleum, & vinum* (*b*). In quem textum hæc ſcribit S. Gregorius Magnus . *Sic miſcenda eſt lenitas cum ſeveritate, & faciendum eſt quoddam ex utroque temperamentum, ut neque multa aſperitate exulcerentur ſubditi, neque nimia benignitate ſolvantur* (*c*). Hanc eamdem mixturam adhibendam docet S. Auguſtinus. *Sicut autem ſæpe ſumenda ſunt & amara ſalubria; ita ſemper vitanda eſt pernicioſa dulcedo* (*d*).

IX. Ecquid? Argutantur non pauci. Tu ne Eccleſiæ Doctor, ut eodem quo Patres, uti ſtilo iure queas? Sanctitate, prudentia, gravitate fulgebant illi; & tu miſellus homuncio Prophetarum, ſanctorumque Patrum uſurpare loquendi formulas non erubeſcis? Quis ſibi inducere in animum poteſt, homines reperiri ſic cerebro vacuos quos talia effutire paradoxa non pudeat? An divini Scriptores, an Doctores ſancti, magiſtri noſtri non ſunt? Si magiſtri, & quidem a Deo nobis dati, il-lo-

---

(*a*) *Lect.* IV. *in epiſt. ad Titum.* (*b*) *Luc. cap.* X. (*c*) *Hom.* XX. *Mor. cap.* VIII. (*d*) *Lib.* IV. *de Doctr. chriſt. cap.* V.

lorum ne inſiſtere veſtigiis, & ad eorum exemplum ſtilum formare noſtrum vetitum erit? Sancti, modeſti, prudentes fuerunt illi, & caritate præſtantes? Non ergo cum modeſtia, cum prudentia, cum caritate pugnat ſtilus ſeveritate, & moderata acrimonia, pro re nata, aſperſus. Sed vel ipſi Patres interdum acrius quam par eſt, locuti ſunt. Eſto. Quid ergo mirum, quid ergo commoveris, ſi & ego hominum minimus, & peccatorum maximus aliquando in convellendis erroribus confinia tranſiliam moderatæ ſeveritatis? Me ne prudentiorem, cautiorem, ſanctiorem ipſis ſanctis Patribus aves, & contendis? Apage nugas iſtas, & merita ferula plecti errores ſinito.

C A P U T VII.

Poſtremæ ætatis ſanctorum, piorumque Doctorum, Thomæ de Villanova, Bartholomæi de Martyribus, S. Caroli Borromæi, Baronii, Elizalde, Camargo, Alberti de Albertis *exemplis confirmatur argumentum propoſitum.*

I. QUia exempla verbis præſtant, poſt teſtimonia & Scripturæ divinæ, & antiquiorum Patrum, poſtremæ Doctorum ætatis documenta afferre in medium lubet. Hi ſiquidem, veterum inſiſtentes veſtigiis, libero & prævalido ſtilo pravas inſectati opiniones ſunt, extremis nimiæ aſperitatis, & adulantis benignitatis exacte declinatis. Chorum ducat S. Thomas de Villanova, qui adverſus Theologorum, & Confeſſariorum perniciofam indulgentiam hoc ſtilo invehitur. *Quid Eccleſiam Dei hodie perdit, niſi Confeſſariorum, & Paſtorum blandiens adulatio, deliniens, demulcenſque aſſentatio?.... Heu, heu! ventrem meum doleo, ventrem meum doleo. In domo Dei horrendum vidi: Paſtores Domini ſuos oves iugulantes, medicos populi ſuos ægrotos occidentes, iudices turpibus blandientes, cenſores flagitia palpantes, cæcos gregem Domini dirigentes. An non horrendum hoc? Hi ſunt Prophetæ mendaces, in quos Dominus per Prophetam invehitur dicens:* Eo quod deceperunt populum meum, dicentes, Pax, pax, & non eſt pax .... *O miſeri animarum*

non

non curatores, ſed interfectores, non conſultores, ſed deceptores! Quid reſpondebitis Domino pro grege, quem veſtris blanditiis decepiſtis, veſtris conſiliis iugulaſtis? (*a*)

II. Archiepiſcopus Bracharenſis Bartholomæus de Martyribus, doctrina, & probitate celeberrimus, hac oratione contra mores, & corruptelas ſui temporis declamat. *Inſolentia Clericorum, cuius mater eſt negligentia Epiſcoporum, turbat totam Eccleſiam. Dant Epiſcopi ſanctum canibus, ideſt ordines, & beneficia, & margaritas porcis. Et illi converſi conculcant eas .... O miſerandam multorum Epiſcoporum incuriam per ſuam diœceſim peregrinantium, & aſpicientium ovilia ſua commiſſa lupis, hoſpitalia ſua commiſſa homicidis, ideſt parochias commiſſas Rectoribus ignorantibus, & carnalibus* (*b*).

III. Manſuetiſſimus natura erat S. Carolus Borromæus: verum quis ſuo tempore acrius, atque vehementius opinionum, morumque corruptelas deteſtatus eſt? Quamquam vero manſuetudinis & benignitatis oleo ſtili aſperitatem mitigaret; non propterea mollioris diſciplinæ fautorum declinare maledicta potuit. *Cœperunt hi*, inquit Giuſſanus, (*c*) *palam inſectari nimiam Archiepiſcopi auſteritatem*. Et illius decreta, ſubdit Ripamontius, *ut dura, iniqua, & aſpera* exaggerabant. Sed non ideo ab inceptis deſtitit. *His criminationibus non offenſus, neque deterritus, pergebat alia inſuper decernere, conſentanea iſtis quæ nuper vitio data eſſent.*

IV. Eminentiſſimus Cardinalis Baronius, ſplendidiſſimum Eccleſiæ catholicæ lumen & ornamentum, eccleſiaſticæ hiſtoriæ parens, ſtilo cæleſti unctione, & iuſta aſperitate, atque vehementi incitatione aſperſo, corruptas opiniones labefactavit. Hæc vero de ſtili forma utenda ſcribit. *Habeo poſt ſanctiſſimos Patres, quorum in ſcribendo ſequar exemplum, qui infracta animi conſtantia pro tuenda veritate adverſus eam pugnantes, non humili, enervato, mollique ſtilo ſunt uſi, ſed grandi fortique, miſcentes etiam reprehenſionum acrimoniam, in eos ſententias aculeatas inſtar fulminis interſerunt. Sunt innumera horum exempla annis ferme ſingulis in ipſis Annalibus eccleſiaſticis recenſita, quorum ex uſu, dum lego frequenter, atque deſcribo, idem mihi dicendi genus inhæſit, quod haud deſpiciendum*

(*a*) *Fer. 6. poſt. 4. Dom. Quadrag.* (*b*) *Stimul. Paſt. part.* 11. (*c*) *Lib. IV. vitæ.*

Digitized by Google

dum putavi, probe ſciens illud dono Spiritus potius quam humana induſtria comparatum. (*a*)

V. Laurentius *Moſemius*, Lutheranæ factionis ſcriptor elegans, atque inter ſuos gregales abſque exemplo ſane modeſtiſſimus, hæc BARONII verba cavillari irrito conatu ſtudet. *Si BARONII* (inquit) *ampleĉtamur ſententiam, ſeveritas LUTHERI, & ſociorum eius teſtimonium erit Spiritus S. in illis inhabitantis* (*b*). Ut modeſto hæretico pari modeſtia reſpondeam, mitiſſime dicam, eruditum *Moſemium*, tetra Lutheranæ hæreſeos caligine obductum, acumen ſcribendi, facundiam, eruditionem, aliaſque dotes, quibus in tractandis ceteris argumentis abundat, in catholicorum Scriptorum cenſuris pronuntiandis omnes prorſus amittere, & fœda pro candidis, tenebras pro luce accipere. Contumelias, probra, convicia cum forti, vehementi, grandique dicendi genere hallucinatione, tam erudito homine indigna, confundit. Quid, Moſemi, in ſcenam producis excucullatum Lutherum tuum? Parcas mihi velim, ſi ex illius operum lectione appellare eumdem cogor ſycophantam impudentiſſimum, qui, fractis cuiuſque moderationis aggeribus, Eccleſiæ matris ſuæ, unde apoſtaſia deſcivit, viſcera dilaceravit, qui contra legitimos ſuos ſuperiores caperata fronte vexillum explicuit: qui furens, & bacchans Romanum Pontificem Antichriſtum, Epiſcopos cornutas beſtias inurbaniſſime appellat. Quid itaque iſtius ardelionis, qui cum diabolo tot modios ſalis ſe comediſſe iactat, dicteria, convicia, & maledicta cum gravi & prævalido ſtilo permiſces? Quis umquam, vel ex baiulorum, aut ſellulariorum fæce emerſus, æque illiberali, & ſcurrili oratione folia fœdavit, ac hæreſiarcha iſte tuus, perduellionis, & nefarii ſchiſmatis reus? Si cetera deeſſent argumenta, quæ LUTHERUM hunc tuum diabolico ſpiritu actum evincunt, ſtilus ſolus quo uſus ille eſt in eos quos ſibi hoſtes finxit, id mihi luculenter demonſtraret. Sed hæc obiter. In ſemitam regrediamur.

VI. P. Michael Elizalde, perilluſtris SOCIETATIS IESU præteriti ſæculi Theologus nemini ſecundus, quique in exagitan-

(*a*) *Apolog. Reſp. adverſus Cardin. Colum. Præf.* (*b*) *Diſſert.* III. *de Theol. non contr.*

tando Probabiliſmo neminem parem habuit, teſtatur, non ſolum doctrinam ſuam, ſed ſtilum quoque ſuum, quia liberum, & vehementem, mollioris Ethices aſſertoribus diſplicuiſſe. *Sed præter cauſam ipſam STILI etiam DICTIO VEHEMENTIOR DISPLICUIT*. Sed audiant dulcedinis, & novæ benignitatis fautores nimii. *An vero de ala muſcæ compoſitione quæſtio vertitur, & non de ſalute in primis noſtra, & dein etiam reliquorum, ut quantacumque orationis vi, & efficacia uti non liceat? Utinam AUGUSTINI magnitudinem illam dicendi, & virtutem, qua non aurei fluminis, ſed torrentis inſtar in falſa quæque ruit, ebibere valuiſſemus. Diſplicuit hoc in genere Corinthiis quibuſdam Apoſtolus* II. *Cor.* x. Ut autem non exiſtimer tamquam terrere vos per epiſtolas: quoniam quidem epiſtolæ, inquiunt, graves ſunt, & fortes &c. *Ubi e re Auguſtinus*. Erant quidam quaſi docti, & ſpirituales (*ideſt* quaſi) qui de Paulo detraherent. Epiſtolæ quidem, aiunt, graves, & fortes ſunt. *Num Auguſtinus, Hieronymus, Chryſoſtomus, ubi de moribus cauſa vertebatur, molli oratione fluxerunt? An unus Magiſter noſter adverſus falſas morum opiniones Doctorum legis leniter labebatur? Juſſi plane ſumus arguere, obſecrare, increpare; quod ut faciamus, & non adulemur, PATIENTIA quidem OMNIS NECESSARIA (N. B.) eſt, ut Paulus ſuppoſuit. Quod ſi nihilominus exceſſimus, imprudentiuſque aliquid excidit, omnis ait hos, alioſque defectus ignoſcere. Optimam enim nos agere cauſam, ut non ambigimus; ita optime agere minime deliramus, ac præſtantius ab aliis agi poſſe, etiam eorum, ſi vellent, qui modo adverſantur, procul abſumus ut diffiteamur. Velint ſane ex Scripturis, & Sanctis viam ſalutis oſtendere, & unum ſumus* (a). Theologus iſte celeberrimus detractiones, calamitates, & perſecutiones innumeras paſſus eſt, quod doctrinam ſanam propugnaverit, & laxas opiniones inſectatus fuerit.

VII. P. Ignatius de Camargo, eiuſdem SOCIETATIS IESU doctiſſimus Theologus, unaque piiſſimus, cauſſam hanc de ſtili genere adhibendo ſerio excuſſit, & hæc ſcribit. „ Diu igitur, & multum rem meditatus, ſincera, quantum mihi mea „ conſcientia oſtendit, in ipſum finem operis intentione directa, poſt ſeriam deliberationem ſtili genus non flaccidi, vel „ mollis, ſed vegeti potius, ac validi plerumque mihi adhi-

„ ben-

(a) *In Præf. ad* 2. *part.*

„ bendum cenſui. An temere decreverim, ut ſapiens lector
„ iudices, rationes quibus tandem in hanc mentem inductus
„ ſum, ſummatim hic perſtrictas ecce tibi ſubiicio.

„ In primis generaliter errores in doctrina fidei, & morum
„ (errorem hic, & alias, ut iam præmonui, ſimpliciter acci-
„ pio, ac philoſophice pro deceptione quavis) difficile convel-
„ li facile noſti. Hanc vero ſuperare difficultatem diſputatio-
„ ne placida ac leni difficile mihi videtur.

„ Profecto SS. Patres Eccleſiæ, Auguſtinus, Chryſoſtomus,
„ Hieronymus, Cyprianus, Proſper, Bernardus, & alii, qui,
„ ſicut in doctrina, ſic etiam in modo docendi, primi poſt
„ DOMINUM Magiſtri noſtri ſunt, dum ſimiles errores op-
„ pugnant, non molli ac placida oratione fluere, ſed torren-
„ tis ad inſtar ruere ſolent. Puto vero in genere doctrinæ mo-
„ ralis vix peculiarem alium errorem inveniri, qui cum be-
„ nigno iſto Probabiliſmo, undecumque inſpiciatur, poſſit con-
„ ferri. Porro quanti momenti negotium ſit radicitus illum
„ convellere, quantaque aliunde plurimo ex capite illius con-
„ vellendi difficultas, fruſtra commemorem, cum res ipſa lo-
„ quatur, & vel ex antea dictis facile pateat." (a)

VIII. Non minores quam collega ſuus Elizalde, ſuſtinuit P. Camargo preſſuras, & perſecutiones ob hanc liberam, validamque ſcribendi rationem. Ad ipſum ſanctæ Inquiſitionis tribunal in ſuſpicionem adducere eius doctrinam tentarunt æmuli, quod capitalem Probabiliſmi errorem, nempe ignorantiam probabiliſticam, prævalido ſtilo exagitaverit, atque labefactaverit. Ecce illius teſtimonium. *Sciat interim lector nos paucis ab hinc annis ad ſanctæ Inquiſitionis tribunal ſemel, & iterum fuiſſe delatos, irritis tamen, Deo ſavente, noſtrorum delatorum conatibus* (b). En quam deſipiant illi qui blaterant, ita ſcribendum eſſe, ut omnium lectorum murmura, & dicteria vitentur; perinde ac ſi prædicari aliquando vel potuiſſet, vel poſſet arcta, & anguſta via, quam chriſtiana Theologia calcandam proponit, quin laxioris viæ patroni, quorum, teſte Domino, maior eſt numerus, reclamarent, obſiſterent, atque calumniarentur.

(a) *In præf. ſ. 11. pag. 26. & ſeq.* (b) *Reg. Honeſ. T. I. Lib. I. contr. 2. art. 3. num. 22.*

Digitized by Google

IX. Finem huic capiti imponat alter celebris, & ſanioris doctrinæ aſſertor, & vindex acerrimus, *P. Albertus de Albertis*, inclytæ SOCIETATIS IESU Theologus. Is ſæculi prudentes, qui continenter in ore habent pacem, benignitatem, & prudentiam, cuius vel ipſam notionem ignorant, acri ſale vellicat, pungitque, ut reſipiſcant, & tandem aliquando, quid ſit prudentia chriſtiana, quid moderatio evangelica, perdiſcant. Prolixa ſunt quæ deſcripturus ſum, ſed prolixitas emolumento, quod inde lector capiet, compenſabitur. „Adeſte Confeſſa-„ rii inclyti: adeſte Concionatores ſervidi: adeſte ſolliciti ani-„ marum Paſtores: adeſte infulata capita, Antiſtites, ac „ Præſules, Religioſi, atque Eccleſiaſtici univerſi. Vos, vos „ ego conteſtor omnes, vos, quos Dei amor urit, proximo-„ rumque ab æterno interitu retrahendorum cura ſaltem ali-„ qua vos tangit: vos, qui faſcinio ſoporati veteri corrupte-„ læ nudandi feminei pectoris nullum bellum hactenus intu-„ liſtis: eia num tandem ſilentium minime tutum rumpite: „ iam inerti tolerantiæ modum ponite: iam vexillum erigite, „ iam tuba canite, iam lingua, & calamis clamate.... Verſen-„ tur ob oculos innumera mala quæ ex tali conſuetudine, ſi-„ ne ullo meliore compendio proficiſcuntur. Et nemo, cui „ chriſtiani ſpiritus viſcera aliqua ſint, ſancte non excande-„ ſcat. Nemo adverſus divinas Scripturas, vel naturale ius, „ quæ hic læduntur, poteſt præſcribere, non ſpatium tempo-„ rum, non patrocinia perſonarum, non privilegium regio-„ num.“ (a)

„ Non pauci qui moralium quæſtionum arbitros ſeſe con-„ ſtituunt, atque inter Theologos irrepere, & cenſeri cupiunt, „ ſæpenumero, quamvis divinarum litterarum, priſcorumque „ Patrum ſententia perſpicua in controverſia aliqua ex adver-„ ſo obluctetur, nihilominus, ut neſcio quibus ſuis placitis, „ nullo fundamento etiam innixis, ſerviliter ancillentur, ſua-„ que dogmata, quæ ſemel imbiberunt, perfracte tueantur, „ vim plane apertam tam ſacris codicibus, quam Patrum mo-„ numentis inferre, utroſque torquere, eludere, inflectere, „ luxare, ac traducere minime dubitant. Si quam etiam mun-„ di

(a) *Parad. diſp.* 11. *cap.* CXCI V. *num.* 67.

„ di corruptelam, valde uſitatam, Scriptura ſacroſancta, & Pa-
„ tres improbant, damnantque, ii omnem operam, ſtudium-
„ que, quo hominum gratiam aucupentur, eiuſdem corrupte-
„ læ patrocinio ſuſcipiendo impendunt: atque ut impendant,
„ eamdem Scripturam, & Patres ludibrio quam religioni ha-
„ bere malunt, ne dicam prodere. In quos ſane ac pariles
„ ſtomachum merito erumpens S. Hieronymus *epiſt.* CIII. *ad*
„ *Paulinum* ſapienter ita expoſtulat: *Taceo de mei ſimilibus, qui*
„ *ſi forte ad Scripturas ſanctas poſt ſæculares litteras venerint, & ſer-*
„ *mone compoſito aurem populi mulſerint, hoc legem Dei putant, nec*
„ *ſcire dignantur quid Prophetæ, quid Apoſtoli ſenſerint; ſed ad ſen-*
„ *ſum ſuum incongrua aptant teſtimonia, quaſi grande ſit, & non vi-*
„ *tioſiſſimum docendi genus, depravare ſententias, & ad voluntatem ſuam*
„ *trahere repugnantem.*

„ Ab his vero ſi quis forte rationem, cur alicui opinioni
„ adhæreant, poſtulet, indignantur; ſi auctoritatem, rident;
„ ſi Doctores, fremunt; ſuum ipſorum iudicium pro ratione,
„ pro auctoritate, pro Doctoribus abunde ſufficere arbitrantes.
„ In quos male ego metuo, ne effatum illud quod circum-
„ cellionibus, hominibus plane opinioſiſſimis, olim ſolemne e-
„ rat, primumque habebatur, ut memorat S. Auguſtinus e-
„ piſt. XLVIII. *Quod volumus, ſanctum eſt*, quadret ad amuſſim;
„ honeſtumque, iuſtum, ac ſanctum, ſimul ac iucundum, ac
„ conducibile illis videtur, illico ab eis decernatur. At divina
„ Scriptura aliter dilucide ſtatuit: nihil refert, figurate loqui-
„ tur. At Patres agminatim ſecus palam docent: nihil obeſt,
„ exaggerationi libenter indulgent. At locus tergiverſationi
„ non eſt. Enucleate Scripturæ, & Patres contra cenſent.
„ Quid tum poſtea? Non proprie, ſed per metaphoram con-
„ cionantur.... Quid quod aliquas multi morales controverſias
„ ita ſubinde definiunt, ut non tam veritati quam perſona-
„ rum gratiæ venaliter ancillari videantur; non ſecus ac Iuriſ-
„ conſulti plerique auro conducti, iura legum non iuſtitiæ,
„ vel æquitati, ſed clientum cupiditati, & lubentiæ attempe-
„ rantes? Nam qui non rationis defæcatæ præſcripto ducun-
„ tur, ſed cæcæ appetitionis impetu abducuntur, non ſo-
„ lum veritatem ipſam e tenebris minime eruunt, ſed in me-
„ ridie quoque licet clare micantem, multa politicorum fuco-
„ rum, vulpinorumque reſpectuum caligine obvolvere, ac de

„ ter-

Digitized by Google

„ terrarum orbe in cimmeria antra detrudere mire ſatagunt ;
„ quorum ingenium ſapientiæ coriphæus Salomon *Prover*. XXVIII.
„ ad vivum hiſce verbis expingit. *Qui cognoſcit in iudicio faciem,*
„ *non bene facit: iſte & pro buccella panis deſerit veritatem....* Hinc
„ complures quoque viri, qui ſuiſmet dumtaxat oculis ſe ipſos
„ contemplantes, magni etiam, ac nimio plus ſe æſtimant,
„ quoniam ea quæ ſunt hominum, & non Dei, tantummodo
„ ſapiunt, doctrinam omnem quam tenent, humanis reſpecti-
„ bus fœde mancipant : damna animarum non intelligunt, oc-
„ caſiones peccatorum non percipiunt, corruptelas morum
„ nihil pendunt. *Quid mirum? Qui ſecundum carnem ſunt, quæ*
„ *carnis ſunt, ſapiunt*, ut ex Apoſt. oraculo Rom. VIII. perſpe-
„ ctum eſt. *Qui vero ſecundum ſpiritum ſunt, quæ ſunt ſpiritus,*
„ *ſapiunt. Nam prudentia carnis mors eſt* .... Hæc videlicet car-
„ nis prudentia ipſiſſima eſt quæ in controverſiis conſcientiæ
„ examinandis, in animarum iudicio ferendo, in foro Poli
„ gubernando faciem cognoſcit : hæc, quæ perſonas hominum
„ intuetur : hæc, quæ pro panis buccella veritatem deſerit :
„ hæc illa, quæ multas opiniones, veræ probabilitatis exper-
„ tes, veluti probabiles, ac tutas vendiat : hæc illa, quæ
„ communibus, & certis Doctorum ſententiis, ſola auctorita-
„ te, ſine ratione, inveteratam auctoritatem, rationum pon-
„ dere ſubnixam, detrahere conatur : hæc illa, quæ regiam
„ viam exploratæ doctrinæ relinquens, per avia, & præcipitia
„ leviſſimæ ſubtilitatis incedit : hæc illa, quæ vires omnes ſo-
„ lertiæ, eruditionis, induſtriæ, ac ſtudii ad opiniones, carni,
„ & ſanguini favorabiles invehendas, muniendaſque, ad oppo-
„ ſitas vero animæ ac ſpiritui ſalutares convellendas, & labe-
„ factandas expromit. In ſchola quippe carnis prudentia car-
„ nis magiſtra & patrona carnis quid, quæſo, niſi carnem do-
„ ceat?“ (*a*)

C A-

(*a*) *In prælud. ad paradox. num.* 1. 2. 4. 5. & 6.

C A P U T VIII.

Potiſſimum ætate noſtra ſtili validi, & vehementis uſus neceſſarius. INNOCENTII XI. decreti, quo interdicuntur cenſuræ, & notæ in eas propoſitiones quæ inter Catholicos diſputantur, germanus ſenſus. Quid æqui rerum arbitri in librorum lectione ſervare debeant.

I. PRæter rationes adductas pro ſtilo valido & forti, aliæ adducendæ ſuperſunt ex *modo opinandi* noviter invecto repetitæ. Ab uno & amplius ſæculo controverſiæ theologicæ non iuxta normam veritatis, aut falſitatis, ſed iuxta vagæ probabilitatis, aut improbabilitatis regulas dirimuntur. Ante infelicem Probabiliſmi ortum, ſat erat veras, aut veritati propinquiores doctrinas proponere, ut quiſque eaſdem amplecteretur. Quam nunc victoriam aſſequeris, ſi dixeris: Hæc ſententia vera eſt, aut veritati propior? Reponunt Caſuiſtæ: Quid veritatem obtrudis? Veram, aut falſam eſſe ignoramus. Illud ſcimus de eadem Theologos diſſidere. Porro quæ in utramque partem a Theologis diſputantur, duplicem oppoſitam probabilitatem induunt. Si enim duo, aut quatuor ſtant pro una parte, probabilem nobis efficiunt opinionem commodam, & indulgentem. Quæ laxitatum portenta invexerit hic diſputandi modus, ab evangelica ſinceritate, & ſanctorum Eccleſiæ Doctorum ſapientia omnino alienus, ingentia teſtantur volumina talium diſputationum pleniſſima. Qui miti, & molli oratione contra eiuſmodi diſputandi genus in arenam deſcendit, quid aliud præſtat quam & laxiori opinioni probabilitatem, & adverſariis animos addere, quam audaciores, & victores illos efficere, iiſdemque faſces ſubmittere? Clamant enim continuo triumphantes Probabiliſtæ: Opinio noſtra proſcripta non eſt. In eam nihil pronuntiavit Eccleſia. Sit altera probabilior, ſit veriſimilior, ſit ſecurior. Propterea ne improbabilis noſtra erit? Nonne ſuos habet Doctores? Nonne vel ipſa extrinſeca auctoritas probabilitatem parit? Quid itaque au-

aures obtundis maiori tua probabilitate, cum & noſtra *vere* ſit probabilis? Siquidem tunc *vere* probabilis eſt, etiam in conſpectu probabilioris, cum ab illa ſtant tres, quatuorve Doctores, aut unus graviſſimus.

II. Summi Pontificis Alexandri VII., univerſæ Eccleſiæ Gallicanæ, atque ſapientum Theologorum auctoritate nixus hunc opinandi, & diſputandi modum pernicioſum, omniumque malorum fontem firma perſuaſione reputo. Illum video uſquequaque irruentem, & imperitorum mentes ab ipſa infantia veluti obruentem. Iure ne mihi ſuccenſere Caſuiſtæ valent, quod ita ſentiam? Iniuſtos, & ridiculos ſe proderent, ſi ob id me improbarent. Ergo qua ratione perſuaſionem ſuggillare meam nequeunt, eadem adprobare coguntur, quod ſtilum gravem & acrem adhibeam, quo opiniones, ut ego quidem arbitror, depravatas labefactem. Numquid torrentem rapidiſſimum exiles, tenueſque aggeres coercebunt? Numquid opiniones adeo prævalentes, altiuſque mentibus infixas, tenui oratione convellam? *Quomodo* (inquit Seneca) *opiniones totius ævi, quibus protinus infantia imbuitur, evinces? . . . . Quibus ingenii viribus obnixam contra te perſuaſionem humani generis avertes? Verba mihi captioſa componis, & interrogatiunculas nectis?* Apage nugas. *Magnis telis magna portenta feriuntur* (a). Quid, ſi non modo feriri, ſed iugulari etiam debeant?

III. P. Ignatius de Camargo, longo experimento edoctus, didicit, ſubmiſſum dicendi, ſcribendique genus vanum, ineptumque eſſe ad falſas morum commentationes exterminandas. Cur? Animum intende. Plurimi ſanioris Ethices vindices, & Probabiliſmi confutatores temperatiſſimo ſcribendi genere uſi ſunt. Quid heinc Probabiliſtæ? Ita ſcripſerunt, inquiunt, ob metum cenſoriam inurendi notam opinionibus noſtris benignis, & obſequium Probabiliſmo debitum. Temperatum ergo ſcribendi genus, non modeſtiæ, ſed reverentiæ debitæ minori probabilitati, & opinionibus quæ libertati favent, quaſi ovantes vertunt. Et en cur nos, qui vehementiore ſtilo utimur, tamquam mordaces, maledicos, & caritatis violatores deprædicent. Cur tu, quam commemoraſti, reverentiam erga noſtram ſenten-

(a) *Epiſt.* lxxxii.

tentiam non imitaris? An ſat tibi non eſt tua propugnare, quin etiam noſtra quoque carpere audeas? Quid hoc tuo mordaci ſcribendi ſtilo tot rumores concitas, tot turbas excitas, & tibi, ac aliis odium, invidentiam, atque damna plurima conquiris? Hæc ſunt non paucorum Probabiliſtarum effata, quæ in vulgus diſſeminant, quæque ab homunculis ſane imperitiſſimis ipſe exprobrari audivi. Sed audiant iſti doctiſſimum Ieſuitam Patrem Camargo. *Neque vero Auctorum noſtrorum moderationem, & temperatum diſputandi genus, quo modeſtiſſime plures uſi ſunt, modeſtiæ tribuunt, ſed reverentiam debitam ſententiæ ſuæ, & metum potius noſtrum interpretantur . . . . Hæc multorum annorum obſervatione, atque experientia adeo frequenti didici, ut nihil hoc in genere magis mihi compertum ſit. Et ſunt præterea adeo de ſe notoria, ut neſciri a nemine poſſint. Tot autem tantaque communis, ut mihi videtur, deceptionis præiudicia, ideſt magna, ac ingentia impedimenta veritatis, placida, & moderata diſputatione vincere, opinor, difficillimum eſt, ſi humani ingenii morem attendas* (a).

IV. Accedit quod niſi ſtilo forti, ac libero laxæ opiniones repellantur, earumque fautores elata oratione in officio contineri pro viribus curetur, imperitorum ruina conſequitur. Populus maximo impetu ad dulcia morum blandimenta abripitur, & nativo pondere ad illecebroſas conſuetudines fertur. Quid, ſi Magiſtrorum placentia loquentium accedat auctoritas, & incitamentum? *Quin* (pergit Camargo) *licet pauci forent* (*qui plures tamen ſunt*) *illi qui per eiuſmodi confidentiam ita loquerentur, & docerent, nec tunc ſtilo forti, ac valido parcendum forte eſſet, quod, niſi reprimerentur, valere poſſent ad decipiendam populi incautam multitudinem. Accipe Ambroſium, utique probum, vereque prudentem magiſtrum, qui quæ ſit nobis in tali eventu ſtili forma tenenda, diſerta regula præſcribit . . . . Sint ſermones tui huiuſmodi, ut ſtimulent audientem, compungant male conſcium. Sermones enim ſapientum, quaſi ſtimuli. Stimulavit & Dominus IESUS.* Sed ut luculentius palam fiat ſophiſticæ argutationis pravitas, & ut ingentia mala Pyrhoniſmi, & Tolerantiſmi, quæ inde neceſſario manant, quiſque veluti manibus tangat, exempla in ſubſidium advocanda ſunt. Mundani homines deliciis, & voluptatibus addicti, num-

(a) *In præf. §.* 11.

quam excandeſcunt, quod virtutis, quod ſanctitatis merita extollamus; ſed conqueruntur, quod in illorum luxum, faſtum, blandas conſuetudines, & ſuavia oblectamenta tamquam in pernicioſiſſimas corruptelas, & æternæ damnationis laqueos declamemus. Nihil curant hæretici, quod noſtra propugnemus dogmata; ſed quod illorum fucatis erroribus larvas detrahamus, & technas, dolent. Cantitant & ipſi, non ſecus ac noſtri Benigniſtæ: Vos veſtra propugnate; & nos noſtra. Sic pax, & tranquillitas nos inter & vos vigebit. Nonne heinc æque in religionis, ac morum doctrina Pyrhoniſmus, & Tolerantiſmus triumphant? Numquid ex noſtrorum dogmatum prædicatione hæreticorum aliquis e tenebris emergeret, niſi, religionis noſtræ patefacta veritate, ſimul eorumdem latentes errores labefactarentur? Reſipiſcant ergo tandem aliquando blandiloqui noſtri, & ementitæ manſuetudinis, larvatæque caritatis buccinatores, & intelligant, vanum fore laborem noſtrum, niſi, intaminata doctrina demonſtrata, opiniones ſimul, quas nos morum ſanctitati, humanæque ſocietati exitioſas iudicamus, pro meritis & dignitate cædantur, & profligentur.

V. Quid quod ipſi Probabiliſtæ ſtilo non modo acri, & vehementi, ſed contumelioſo etiam, & conviciis pleno utuntur, quoties ſaniorem doctrinam noſtram oppugnant? An in eorum voluminibus paſſim eiuſmodi declamationes, & altius exaggeratæ locutiones non occurrunt? Nos ſcilicet iugum Chriſti ſeverius exaſperare, onera graviſſima, & hominum viribus ſuperiora Phariſæorum more imponere, ianuas cæli occludere, legem obſervatu impoſſibilem efficere, ſacramenta fruſtranea reddere, fideles in orcum incredibili feritate & ſævitia detrudere? An tamquam Calviniana, & Ianſeniana fuligine tinctos, & tamquam indiſcretos, *Miſanthropos*, *Fanaticos*, *Tutioriſtas*, & *Rigoriſtas* nos per imperitæ multitudinis ora non traducunt? Nec propterea nos commovemur, quod ſciamus, illos bona id præſtare fide, ut videlicet benignitati, quam Chriſtianorum ſaluti commodam reputant, auctoritatem, famam, & exiſtimationem concilient. Ut quid ergo tam delicatos molleſque ſe produnt illi contra Antiprobabiliſtas, dum hi pari fide bona eorumdem opinationes, quas noxias & veneficas arbitrantur, ſapientum præſidio fulti reiiciunt, improbantque? Indoles iuniorum plurium hæc eſt, reſpondet præfatus Ieſuita Camargo,

go, delicatiſſimos nempe ſe patefacere, cum opinionum mollitiem acri aceto perfundi ſentiunt, audaciſſimos e contrario, & mordaciſſimos ſe habere in ſaniore doctrina noſtra carpenda.„ At video, complures eſſe Probabiliſtas ſane *delicatiſſimos*, „ qui, cum ipſi *audaciſſime* non modo de noſtra ſententia, verum & de patronis ipſius quidvis loquantur, & ſcribant, „ benignam tamen ſuam opinionem vel leviter tangi non ferunt. Nos vero quomodo habituros putemus, quod audacter, ac fortiter contra illam agamus? Parum erit, ſi acerrime nos refellant, quin inſuper nos pronuntient de violatis pontificiis decretis, quibus aliquam notam, vel cenſuram „ inurere catholicorum hominum opinionibus, quæ adhuc „ hinc inde controvertuntur, Theologis interdictum eſt.“

VI. Decreti Pontificis Innocentii XI. cuius hic meminit P. Camargo, germanus ſenſus exponendus. Hæc ſunt decreti verba. *Idem Sanctiſſimus in virtute ſanctæ obedientiæ eis præcipit ut tam in libris imprimendis, ac manuſcriptis, quam in theſibus, diſputationibus, ac prædicationibus caveant ab omni cenſura, & nota, nec non a quibuſcumque conviciis contra eas propoſitiones quæ adhuc inter Catholicos hinc inde controvertuntur, donec a S. Sede recognitæ ſint, & ſuper iiſdem propoſitionibus iudicium proferatur*. Præcepti iſtius obvius, & genuinus ſenſus eſt. Caveatur ne propoſitiones quæ inter Catholicos in utramque partem diſputantur, cenſuris, conviciis, aliiſque notis feriantur. Cenſuræ autem quæ inuri propoſitionibus ſolent, ſunt ſequentes. *Hæretica, ſchiſmatica, erronea, ſapiens hæreſim, hæreſi proxima, male ſonans, piarum aurium offenſiva, iniurioſa, blaſphema, impia, ſcandaloſa, temeraria*. Nulli propoſitionum earum quæ inter Catholicos hinc inde diſputantur, aliqua ex recenſitis cenſuris inuri licite valet. Porro, ut clarior habeatur pontificii decreti ſenſus, duplex diſtinguenda cenſura. Altera *formalis*, quæ dogmatica, & definitiva appellatur, Eccleſiæ iudicio reſervata, & cuilibet privato Doctori vetita. Altera, quæ vi iuſti ratiocinii infertur, ut evenit in argumentatione *ab abſurdo*: & hæc nullo modo vetita eſt: alioquin argumentatio *ab abſurdo* interdicta foret; quod dici a nemine poteſt. Hanc diſtinctionem tradunt vel ipſi benigniores Probabiliſtæ. Unum laudare ſufficiat P. Claudium *La-Croix*, qui poſt relata pontificii decreti verba hæc ſcribit. „ Si quis tamen ſententiam aliquam appellet *improbabilem*, vel

Digitized by Google

„ *levem*, ſaltem in communiore ſenſu, non eſt cenſura, ut notat Hurt. Lugo, Cardenas in criſ. diſ. IX. num. 297. Neque ſi „ appellet *laxam* in communiore ſenſu. Ideoque dicit Cardenas, quod leviſſimum genus cenſuræ theologicæ ſit dicere „ *temerariam* . . . . Prohibetur tantum *formalis* cenſura. Non „ autem ſi dicatur aliquid de ſententia, *ex quo inferri poſſit cenſura* (*a*).“ Bartholomæus de Eſpeio Epiſcopus Malacitanus in expoſito ſenſu interpretandum eſſe citatum præceptum docet (*b*). Nullo itaque modo vetantur neque hæ cenſuræ, *improbabilis*, *falſa*, *relaxata*, *morum integritati perniciosa*, *multarum corruptelarum caput;* neque abſurda, tametſi portentoſa, quæ ex aliqua ſequi opinione, demonſtratur. Benignioris Ethices patroni non pauci, qui legis naturalis, & divinæ graviſſima mandata ampliſſima liberalitate attemperare humanis moribus, & benigniore in ſenſu exponere innumerabilium diſtinctiuncularum multitudine ſtudent, hoc pontificium decretum in ſenſu æquo ſeveriore, interpretari omni dexteritate conantur. Quod ne quis hæc a me gratis aſſeri ſuſpicetur, in medium promam quæ Cl. Ieſuita P. de Camargo ſcribit. „ Hoc nimirum „ præceptum (quod utique conſultiſſimum eſt) benigni re„ centiores ſuſcepiſſe quam libentiſſime, ac liberaliſſime viden„ tur. Nam, cum reliqua fere omnia, tamquam oneroſa ac „ odioſa (ſic enim loquuntur) reſtringenda eſſe pronuntient, „ ſive, ut iidem aiunt, benigne interpretanda; hoc tamen „ pontificium præceptum *adeo ſevere ac rigide* intelligendum „ cenſent, ut nemini liceat poſt illud opinionem viri cuiuſvis „ Catholici (ſic enim audivi propriis auribus a quodam præ„ claro Magiſtro) vel falſam ſimpliciter dicere. Quin vix prod„ eat in lucem liber ullus contra moralem laxam doctrinam, „ quem non ſtatim deferant ad fidei tribunalia, tamquam „ reum violati decreti pontificii. *Quo tendat rigor iſte benignitatis*, „ *difficile non eſt divinare*. At verum certumque manet, leges „ iuſtas, & ſanctas ſibi repugnare non poſſe (*c*).“ Facillimum ſane eſt divinare, quo ſevera hæc interpretatio tendat, eo nempe ut quiſque Caſuiſta quamlibet opinionem, fuco probabi-

---

(*a*) *Lib. I. num.* 199. (*b*) *Tract. de uſura perſonata cap.* III. *num.* 48. (*c*) *In præfat.* §. II. *pag.* 28.

bilitatis illitam, quamquam alioquin laxiſſimam, evulgare pro libito valeat. Si vetitum foret opinionem aliquam laxam, improbabilem, & morum integritati exitioſam appellare, atque corruptelarum ſcaturiginem; æque interdictum eſſet eam dicere falſam. Si enim opinio moralis falſa eſt: ergo & moribus perniciosa, exitialis, & corruptelarum origo. Audiamus iterum citatum Camargo. „ Itaque, cum conſtet decreta pontificia, „ de quibus hic agitur, ad hunc finem potiſſimum dirigi, ut „ doctrinæ morales chriſtianis moribus perniciosæ eliminentur, „ & ab earum praxi oves Chriſti deterreantur; nemo ſibi „ perſuadeat in ea peccare, & non pro iis potius pugnare „ Theologos qui totis viribus connituntur ad ea radicitus convellenda ex quibus velut principiis doctrinas eiuſmodi ſuum „ traxiſſe virus arbitrantur. Ad hæc, quiſquis refellit aliquam „ opinionem, falſam eam ſimpliciter cenſet, & dicit. Opinionem vero moralem, humanæ libertati contra legem faventem, eſſe falſam, & noxiam, perinde eſt; & qui alterum dicit, utrumque affirmat. *Aut igitur benignam opinionem nemini, „ tamquam falſam, refellere licebit; aut licebit eam refellere, tamquam „ doctrinam moribus exitialem.*“ (a)

VII. Argumentatio iſthæc ineluctabilis. Moralis opinio falſa, mortifera animæ eſt. Qui itaque eam falſam pronuntiat, eamdem veneficam, exitialemque animæ, moribuſque chriſtianis peſtiferam aſſerat neceſſum eſt. Licet primum: ergo & ſecundum. Quid itaque vociferantur Probabiliſtæ, criminanturque ſtilum noſtrum, dum opiniones benignas, legem Dei laxantes, & libertati humanæ indulgentes, tamquam perniciosas, exitiales, & corruptelarum ſcaturigines reiicimus, labefactamus, altiuſque lectoribus inculcamus fugiendas eſſe, atque de medio exterminandas? Sunt hæc moralis falſitatis neceſſaria confectaria, non arbitrariæ cenſuræ. Fortius hæc abſurda, quæ ſenſus percellunt, exaggerantur, ut occulta falſitas facilius deprehendatur. Quoniam, ut dixi, argumentatio *ab abſurdo* frequentiſſima eſt in unaquaque ſcientia; ſed potiſſimum in morum Theologia, ut ſapienter advertit citatus P. Camargo. „ Inſuper nemo iure reprehendat eum qui diſputans in ſen- „ ten-

(a) *Loc. cit.*

„ tentiam benignam, deduxerit ex ea ſequelas plurimas, quas „ *affirmet*, *aut probet longe eſſe horrendiſſimas*, *vel hæreticas etiam*, „ *aut blaſphemas*, ex quibus ipſam benignam ſententiam deducat eſſe falſam. Alioqui argumentum ab abſurdo (quod aiunt) ſeu impoſſibili, quo nullum in Theologia frequentius „ eſt, oportebit de medio tollere. Nonne & Probabiliſtæ, vel „ modeſtiſſimi, paſſim de noſtra ſententia affirmant, & ſuadere pro viribus nituntur, eam divinas leges reddere obſervatu impoſſibiles, iugum Chriſti importabile, ſacramenta fruſtranea, cæli ianuam imperviam, & his ſimilia, quibus nihil abſurdius ſit? Quis vero propterea conqueritur, aut eos „ reprehenſione dignos pronuntiat de iſto genere argumentandi? *Id*, *lector*, *volumus diligenter obſerves*. *Nam argumenta noſtra* „ *fere eiuſmodi ſunt*, *& quoties in benignam ſententiam exclamamus*, „ *hoc argumenti genere tacite*, *vel expreſſe diſſerimus*." (*a*)

VIII. Quæ omnia ut luculentius illuſtrem, germanus iſtorum verborum: *Quæ inter Catholicos hinc inde controvertuntur:* ſenſus declarandus eſt. Aio ergo, illas propoſitiones inter Catholicos in utramque partem diſputari, quæ ab univerſitatibus, a ſacris Ordinibus, Scholiſque catholicis aliqua conſtitutione, aut ſtatuto, vel tacito conſenſu adoptatæ ſunt. Celebres ſunt controverſiæ quæ iamdudum in Scholis Thomiſtica, Scotiſtica, Auguſtiniana, Moliniana in utramque partem diſputantur. cenſuras in iſtarum ſententiarum aliquam ferre, vetitum in decreto eſt. Quis vero dixerit, opinionum laxarum portenta, quæ iſti, vel illi Caſuiſtæ invexere, ſententias dici debere quæ inter Catholicos libere diſputantur? Cum hæretici, ceterique chriſtianæ religionis hoſtes nobis exprobrant innumeras Caſuiſtarum horrendas opiniones, cum evangelica ſanctitate omnino pugnantes: quid reſponſi damus, niſi quod eiuſmodi opinationes non Catholicorum, ſed privatorum quorumdam Caſuiſtarum commenta ſunt? Quid quod neque in iſtas contorquemus cenſuras formales; ſed illarum falſitatem, horrorem, & perniciem patefacimus?

IX. Verum *ab abſurdo* argumentationem inſtituamus, & cum P. Camargo, *quo tendat rigor iſte benignitatis*, tandem videamus. Age

(*a*) *In præf. ſ.* 11.

Age porro. Niſi liberum nobis eſſet clamare, &, quaſi tubam, exaltare vocem noſtram contra illas opiniones quæ in dies prodeunt, quid tum? Caſuiſtarum cuique impune evulgare laxiores, & exitiales opiniones liceret, cum ingenti morum, animarumque pernicie. Hæreticorum quiſque effingere ſe catholicum poſſet, & hac ſub larva Ethicen benigniſſimam, hominum appetitionibus indulgentem, diſſeminare in vulgus. Si quis calamum ſtringeret, aperteque laxitatis deformitatem, & horrorem patefaceret, inclamarent continuo opinationum Auctores: Heus tu, quid cenſuras, quid convicia, quid notas adverſus opiniones, *quæ inter Catholicos hinc inde controvertuntur*, intorques? Tu ne cenſor legitimus? Nihil adhuc Romana Sedes in has opiniones pronuntiavit; & tu antevertere iudicium iſtud audes? Et quoniam S. Sedes lento pede, maturoque conſilio, ut decet, in eiuſmodi controverſiis dirimendis, definiendiſque incedit, & nonniſi poſt longa examina, prolixaſque preces, ſeveraſque inquiſitiones iudicium pronuntiat; & ſæpe multa & graviora occurrunt negotia quæ tempus protrahunt, celeremque impediunt deciſionem; ſi privatis Doctoribus hoc intermedio tempore ſilendum, aut clamandum ſubmiſſa tantum voce, levique brachio pugnandum eſſet, graſſarentur ad animarum exitium mellita opinionum veneficia, menteſque hominum præoccuparent, atque infatuarent. Quid enim ad opiniones laxas convellendas valent lenes, humileſque confutationes, ubi Probabiliſmus dominatur? Reſpondet P. Ignatius de Camargo. *Profecto, ſi de Hiſpania noſtra, ubi Probabiliſmus etiamnum dominari videtur, haud ſecus movent animos plurimorum diſputationes lenes, aut temperatæ, quam tenuis auræ ſpiritus movere montem poſſit. Rem loquor non incompertam. Unde autem oriatur hæc immobilitas, ſatis eſt notum. Nempe populi plauſus ſecutus ad placentem ac indulgentem Probabiliſmi benignitatem, communis conſuetudo, ex illaque procedens indulgendi neceſſitas, aut certe ſuſtinendi MULTITUDINIS ODIUM; numerus ſectatorum, & ex illo conflata ingens pro vulgo auctoritas Theologiæ benignæ, vulgaribus inſuper rumoribus, fabelliſque citra examen ullum probatis ultra modum adaucta: hæc, inquam, omnia, ut alia prætermittam, tantos benignis Theologis animos faciunt, tanta mentes ipſorum ſecuritate in benigna ſententia firmant, ut Magiſtri complures, atque ex eorum dictis etiam diſcipuli, vix non ut fidei dogma, ſententiam ſuam populo venditent, & incredibili confiden-*

dentia, quidquid contra illam diſſeritur, neque attendendum umquam, neque curandum, ſed prorſus abiiciendum, ac contemnendum decernant (*a*). Hoc autem Probabiliſmi fermentum per univerſam moralis doctrinæ maſſam ſerpit. Omnes fere controverſiæ per *magis & minus probabile* dirimuntur. Et quoties opinio aliqua, etſi laxiſſima, paucorum Auctorum præſidio fulcitur, continuo probabilitatis, extrinſecus ſaltem quæſitæ, larvam induit: &, quia placentia exhibet, multitudinis plauſum ſibi conciliat. En itaque acuendi ſtili, & exaltandæ vocis neceſſitatem. En quam ſolida ſit, & communis pontificii præcepti interpretatio, a graviſſimis Theologis data, & ex ipſius cauſſæ viſceribus arceſſita.

X. Si rationum, & auctoritatum momenta, quæ hactenus adducta ſunt, haud ſufficiunt; in mentem revoces velim decretum alterius Pontificis ALEXANDRI VII. cuius ſub oculos inducere verba operæ pretium exiſtimo. *Sanctiſſimus D. N. audivit, non ſine magno animi ſui mœrore, complures opiniones chriſtianæ diſciplinæ relaxativas, & animarum perniciem inſerentes, partim antiquas iterum ſuſcitari, partim noviter prodire, & ſummam illam luxuriantium ingeniorum licentiam in dies magis excreſcere, per quam in rebus ad conſcientiam pertinentibus modus opinandi irrepſit, alienus omnino ab evangelica ſimplicitate, ſanctorumque Patrum doctrina: & quem ſi pro recta regula fideles in praxi ſequerentur, ingens eruptura eſſet chriſtianæ vitæ corruptela*. Si iſtorum luxuriantium ingeniorum licentiam coercere, ſi iſtarum opinionum in dies prodeuntium clades avertere, ſi errorum corruptelas ad animarum perniciem graſſantes labefactare totis lacertis, maſculoque ſtilo adnitamur; ob hoc ne violati pontificii præcepti ſontes erimus? Quiſnam hic modus opinandi invectus ad animarum exitium? Modum probabiliſticum hunc eſſe, luculentiſſime demonſtravi in Hiſtoria Probabiliſmi (*b*). Quid quod univerſa Eccleſia Gallicana hunc probabiliſticum modum, omnium malorum ſcaturiginem, & corruptelarum fontem compellat? *Quod ergo in praxi eam nobis liceat ſequi ſententiam quam nec ipſi ut probabiliorem eligendam iudicemus; hoc novum, hoc inauditum, hoc certis & notis Auctoribus poſtremo demum ſæculo proditum, & ab eiſdem pro mo-*

(*a*) *Loc. cit.* (*b*) *Tom. I.*

Digitized by Google

morum regula poſitum, repugnat huic effato (Vinc. Lirin. com. I. *c.*) *celebrato*, Quod ubique, quod ſemper, quod omnibus : *nec habere poteſt chriſtiana regulæ ſecuritatem. Hoc initium malorum eſſe, atque omnium antedictarum corruptelarum caput : hoc in cenſuris apologiæ Caſuiſtarum ab anteceſſoribus noſtris viris fortibus, ac religioſis cenſoric notatum* (*a*). Vetitum ne nobis erit, eiſdem loquendi formulis uti quas & Alexander Papa VII. & univerſa Eccleſia Gallicana in ſuis comitiis congregata, & ſancti Eccleſiæ Doctores, ac graviores Theologi adhibent?

XI. Igitur æqui rerum æſtimatores in librorum lectione ad hanc reſpicere regulam debent, quam tradit P. Michael Elizalde. Is perdoctus Ieſuita, diuturna eruditus experientia, ſapienter admonet, nullum librum tutum eſſe, ſi a delatoribus, & lectoribus odio, invidentia, aut præiudiciis occupatis in diſcrimen adduci contingat. *Solent* (inquit) *opus tunc minutiſſimo examine perſcrutari, ſi quo modo in re, vel in ſermone capiant* . . . . *Si quid chriſtiana ſinceritate Sanctorum more dicitur, liberius dictum eſſe, & iniurioſum criminantur* . . . . *Superſunt ſummorum Doctorum exempla, quorum accuſatio rem iſtam reddit nimis manifeſtam*.... *vexarunt quippe criminationibus Doctorem etiam in exponendis ſacris Scripturis maximum. Adeo nemo tutus eſſe videtur, ſi hoſtis lector accedat* (*b*) . Quicumque ergo cenſoriam trutinam alicuius libri ſuſcipit, præmittere ſeverum animi ſui examen debet, ultimoſque ſubire receſſus, penitiuſque luſtrare occultiſſimas amoris, odii, invidentiæ inclinationes, affectus erga unam præ alia ſcholam, ſpei, aut timoris, validiſſimos veritatis hoſtes. Ab hoc quippe animi cenſoris examine magnopere pendet iudicium in librum ferendum . Numquam iuſtum eſſe hoc iudicium poteſt, niſi animus a præiudiciis indicatis vacuus ſit.

XII. Secundo loco ſerio, maturoque conſilio doctrina libri in primis expendenda eſt. Si hæc ſana ex omni parte fuerit, ſtilus, verba, redargutiones, ceteraque omnia in meliorem ſenſum ſunt interpretanda. Si enim liber apologeticus ſit pro ſaniore morum doctrina, & contra nimium laxas opinationes ; illud præ oculis habendum, nempe nihil tam infeſtum Eccleſiæ ſanctæ eſſe quam doctrinas falſas, morumque relaxativas.

(*a*) *In Convent. Gallican. an.* 1700. (*b*) *Lib. VIII. quæſt.* 1. *§.* 7. *pag.* 8.

Digitized by Google

E contrario nihil ad decorem Eccleſiæ agi utilius poteſt quam eiuſdem doctrinæ puritatem, morumque integritatem a pravis opinionibus corruptiſque doctrinis vindicare. Si huc tendat libri ſpiritus, laudandus & commendandus eſt ſtilus gravis, fortis, ac vehemens. A ſolis pravarum opinionum Auctoribus, qui propriam gloriolam, vanamque exiſtimationem Eccleſiæ gloriæ, & dignitati præferunt, reprehenditur acris & ſevera oratio, quam neceſſario poſtulat opinionum pernicies convellenda. Axioma celebris Ieſuitæ P. Ignatii de Camargo prudenti meditatione dignum eſt: *Quo tendat rigor iſte benignitatis, difficile non eſt divinare*. Eo ſcilicet fertur, ut quiſque pro ingenio opiniones evulgare libere queat, nemine altius vocem extollente, & fortiter obſiſtente. Huc pertinent lamentationes illæ adverſus ſtilum validum, fortem, & iuxta opinionum convellendarum laxitatem, acrem, & liberum. Verum de hoc plura infra.

CAPUT IX.

Vindiciæ ſtili gravis, & validi adverſus corruptas opiniones a P. Alberto de Albertis *adornatæ*. *Mollioris Ethices patroni, non doctrinam ſibi adverſam, ſed ſtilum dumtaxat incuſare ſolent*.

I. NIhil amarius hodie lugent pii, doctique omnes, quam & flagitiorum uſquequaque graſſantem luem, & opinionum blandimenta, quibus vitiis ipſis virtutis larva apponitur. Res comperta, & obvia. Contra, nullo tempore altius voces inſonuere quam modo adverſus *Tutioriſmum*, & *Rigoriſmum*, ac ſi periculum immineret graviſſimum, ne Chriſtiani ieiuniorum, vigiliarum, & pœnitentiarum ſeveritate oppreſſi, ciliciis, & flagellis excarnificati, ſanguine, & tabe conſumpti, vitam ſibi truci, & immani rigore eriperent, & veluti Circumcelliones, & Flagellantes ad generis humani perniciem ſævirent. Periculi ne iſtius umbra occurrit? Quid ergo *Tutioriſmus*, & *Rigoriſmus* obtruditur? An *Laxiſmus* uſquequaque non graſſatur? An opinionum corruptelæ ad chriſtianæ diſciplinæ exi-

exitium non triumphant? An mollioris Ethices patroni, non adverſus doctrinas falſas, ſed adverſus ſtilum, quo eædem refelluntur, non inclamant, non murmurant? Iſte ne ſanctæ religionis zelus? Hoc ne redintegrandæ caſtioris morum Ethices ſtudium, atque ſollicitudo?

II. Plura hactenus ipſe ſcripſi contra opinionum laxarum portenta, pluresque expertus ſum adverſarios. Iſtorum nemo vel unicam meam ſententiam expoſtulare nimiæ aut ſeveritatis, aut laxitatis auſus fuit: idque me non parum ſolatur, & recreat. Ad ſtili formam quod attinet, non ita inſipiens ſum, ut mihi blandiar a vitiis immunem eſſe. Fatuus ſane eſſem, ſi id præſumerem, & cum S. Auguſtino non confiterer. (a) *Ego me longe eſſe ſentio ab illa perfectione de qua ſcriptum eſt: Si quis verbo non offendit, hic perfectus eſt vir* (b). Non eſt ergo quod adverſarii ſatyris nos proſcindant; cum ipſi ſponte fateamur, nos peccatores eſſe, & plura vel ignorantes, nolenteſque peccaſſe. At non propterea conſequitur, ſtilo leni, & molli convellendas eſſe doctrinas falſas.

III. Verum, ne cauſſam propriam agens, amor me fallat, nolo propriis verbis & ſententiis adverſariorum iniuſtas refellere accuſationes contra ſtili mei aſperitatem. In medium prodeat perdoctus Ieſuita, ſtili adhibendi magiſter, qui ſimiles paſſus eſt criminationes, quod nimis ſevere repreſſerit eloquentiæ tum ſacræ, tum profanæ corruptores. Si operæ pretium exiſtimavit ille caſtioris eloquentiæ nitorem acri ſtilo a meretricio cultu vindicare; quanto magis licitum erit ſevera oratione ſanioris doctrinæ corruptores redarguere? Igitur quas ille adornavit vindicias pro ſui ſtili acrimonia, eaſdem ego producam ad meam tuendam cauſſam longe graviorem, & fortiore ſtilo vindicandam. Illius verba tranſcribam, paucis dumtaxat mutatis, & diverſo caractere ſignatis. Hæc itaque ſcribit doctiſſimus Ieſuita P. ALBERTUS DE ALBERTIS. (c)

IV. „ Nonnulli quippe eorum conquerentur fortaſſe, illique „ in primis ſine dubio qui ſe tam longa a me actione con„ foſſos, & iugulatos penitus cernunt, de nimia mei ſtili du„ ritie, & acerbitate. Cauſabuntur me nimis fuiſſe pugnacem,

(a) *Epiſt.* xv. (b) *Iacob. cap.* 11. (c) *In eloquent. Corrup. Act. part.* v.

„ nimis atrocem : dolebunt me nimis ſæviſſe, cruento ſe ni-
„ mis laniatu fuiſſe diſcerptos indignabuntur , mitiuſque ſe-
„ cum omnino agi oportuiſſe clamabunt. Bene habet , Audi-
„ tores. Reſpiravi equidem, evaſi, ſalvus ſum. Verebar enim
„ ne quis e Catonum , Fabriciorumque ordine auſterus cen-
„ ſor dicam mihi ſcriberet, aut e Socratis diſciplina , vel e
„ Stoicorum porticu aliquis adducti vir ſupercilii in ius me
„ vocaret, reumque perageret. At, cum iſto e grege unguen-
„ tatorum neſcio quos, mihi ſubiratos, turbas ciere animad-
„ verto, timorem omnem pono : neque ſane miror , ſi qui
„ (*Ethices mollitiem*) tam perdite amant, hanc etiam *laxam in-*
„ *dulgentiam* paullo aſperiore oratione excipi, coercerique, pla-
„ catis auribus, ac ſtomacho minime ferunt. Vellent nimirum
„ non ſolum (*opinionum commentis Moralis evangelicæ integritatem*)
„ pervertere, ſed pervertendi quoque licentia atque impunita-
„ te gaudere; nobis autem ſuæ iſtius intemperantiæ ſtilo vul-
„ nerandæ compeſcendæque facultatem prorſus ademptam : vel
„ certe, ſi non omnem culpent reprehenſionem, ut quemad-
„ modum ipſi, quum alias reprehendunt, fucum dumtaxat ,
„ atque ceruſſam de capſula promunt; ita viciſſim a nobis mol-
„ li tantum brachio, ſummave cute perſtringerentur , neque
„ contra quicquam, niſi mellitum neſcio quid, ac dulciculum,
„ occineretur. Sed qui tam multos, & toties fallere ſueti ſunt,
„ iam profecto ſua quoque opinione falluntur . Nam quum
„ ipſi tam dura fronte, pudoreque nullo in (*Morali Theologia*)
„ cum tot animarum, reique publicæ detrimento luxuriari(*ut*
„ *etiam Alexander VII. aſſerit*) non erubeſcant, liberæ etiam ob-
„ iurgationis ſcalprum atque novaculam experiantur neceſſe
„ eſt. In morbo enim gravi, & perículoſo ſunt, vulgata acu-
„ minum, ornatuſque ſuperflui tabe infecti ſunt, purulenti ,
„ atque ulceroſi ſunt; ideoque , velint nolint , ſecandi etiam
„ ſunt, urendi ſunt. Medicamenti vero modum , ferrique a-
„ ciem, non ægri mollities præſcribit, ſed morbi gravitas, ſa-
„ nandique conſilium exigit, atque in vulnus adigit : memi-
„ nerintque illud Publianum : *crudelem medicum ab ægro intempe-*
„ *rante fieri*. An ego inhumanum Procruſten, aut trucem Cer-
„ berum tometo, vel goſſipio aggrediar? Cum feta tigride, ef-
„ feratoque leone roſa dumtaxat, ac papavere munitus, ma-
„ nus conſeram? Ad agnatos plane, atque gentiles, ſi ita de-

„ ſi-

„ ſpiam, merito deducendus ſim, Auditores . Nam a tanta „ monſtrorum immanitate quis non maius pondus armorum, „ inſtructioremque apparatum imperari, ſecum illico reputat? „ At quid meorum adverſariorum orationibus, atque (*opinionibus*) ut vici, magis monſtroſum? Quidni igitur tot eorum „ monſtra, graviſſima, & pluſquam Herculea clava iure mactaverim?.... Ipſi *opinionum luxuriem*, atque intemperantiam „ (*in Theologiam moralem*) pergunt intrudere , mordicus tueri „ ac fovere; & ſtili increpantis temperationem a me requirunt? Recte. Sed nullus increpandi modus temperatior eſſe „ poteſt quam ſine ullo modo tam effrenatam ſenſiculorum , „ atque illecebrarum immoderationem dicendo exagitare. Recidant ipſi ſupervacanea (*commenta*, *laxas opiniones*) & confeſtim extra omnem meæ Actionis ictum in tuto conſiſtent, „ neque ulla amplius meæ obiurgationis particula ad eos poterit pertinere. Quin adverſariorum quoque poſito nomine, „ datis, iunctiſque mecum dextris, arctiſſimam amicitiæ coibunt ſocietatem. At, dum mea in tela ac gladios, intemperantiæ patrocinio impudenter ſuſcepto , ſponte incurrunt , „ quid mei cuſpidem ſtili imprudenter accuſant? Quid de novaculæ inclementia, quam ipſi in vulnus ultro ſollicitant , „ inſipienter expoſtulant? Si vitium nutrire, ac propagare obſtinate, præfracteque eis lubet, *vapulent*, *ut merentur* . *Sibi* „ *imputent*, *ſi cædantur*."

V. Poſt alia plurima, quæ in ſui acris, & vehementis ſtili defenſionem adducit eloquens, ac perdoctus Ieſuita , ad ſanctorum Eccleſiæ Patrum ſtilum appellat. „ Provoco iam ad „ veteres illos Patres moderationis anteſignanos, ut qua cenſuræ ſeveritate in ipſummet oculorum etiam , veſtiumque „ luxum animadvertendum putarint, edicant." Et relatis ſanctorum Patrum Baſilii, Gregorii, Ambroſii, Cypriani, Auguſtini ſeveris, atque aſperrimis declamationibus contra adulterantes nativi vultus, & veſtitus ſimplicitatem , hoc pacto argumentatur.„ Si igitur tam mitibus Patribus veſtium luxum „ tot verberare probris ſine ullo probro licuit; ſi eum alienorum matrimoniorum ſubſeſſorem appellare ; ſi impudentiæ „ additamentum ; ſi complurium vitiorum irritamentum , de „ vultus adulteriis meditata adulteria caſtitatis, divini impugnationem operis, & veritatis prævaricationem nuncupare ;

„ ſi

„ ſi oculos a diabolo infectos impudicarum, & proſtitutarum „ inſignia, amentiam, & naturæ adulterium dicere; ſi publi„ cæ meretricis teſſeram, ſi ſuperbiæ vexillum, nidumque lu„ xuriæ; ſi opprobrii ſpolia; ſi arma ad pudicas clauſaſque „ matronas expugnandas facta; ſi belluas humana effigie ob„ ſcæna corporum impudentiſſime detegentes vocare ſine ulla „ immodeſtiæ nota fas fuit: quidni etiam eadem convicia in „ (*Theologiæ chriſtianæ corruptelam*) tot partibus, ac nominibus „ nocentiorem iactare mihi iure licuerit? Mentiar enim, ſi „ quid his contumeliis mordacius mihi in adverſarios uſpiam „ excidit: aut ſi tale quid umquam a me dictum offenderitis, „ actutum ſtilo inducite, delete, eradicate, lacerate.“

VI. Heinc facile colliges quam verum ſit quod alter celebris Ieſuita P. Famianus Strada ſcribit. *Dicendi libertatem pene amiſit ætas noſtra, Scriptorum plerorumque vitio, qui offenſionem (Principum) obtendentes, ambitioni ſuæ, collata in tempora, ac mores culpa, blandiri & aſſentari ſæculum appellant. Ego conſcientia ſubnixus mea, quam ſæpe interrogo, mancipatamque nullius imperio, nec cuiuſquam gratia emptam adhuc invenio, rogatos velim, qui meos labores ſua cura dignabuntur, ut qualem a me ad ſcribendum iure poſtulant animum partium ſecurum, mediumque, talem ipſi a factionibus liberum afferant ad legendum: nec temere incuſetur cibus, ſi ſtomacho exceptus ægro, inſinceroque coaleſcat* (*a*). Qui auram popularem captant, qui placere hominibus ſtudent, nec ſcribere, nec loqui libere queunt. Silentium *ſæculi* prudentiam vocant, & ut rationibus ſuis conſulant, prodere veritatem haudquaquam verentur. Quid quod vel ipſe impius Lucianus eos carpit qui minus libere, & ſincere rerum eventa, nedum ſacrarum legum veritates, ſcribunt? *Talis mihi ſit Hiſtoricus, ut metu careat, & quemadmodum ille Comicus ait,* Ficus ficus, Ligonem ligonem nominet. *Non odio, neque amicitiæ quidquam tribuens, aut miſereſcens, aut erubeſcens, aut exorari ſe facile patiens, æqualis iudex ac benevolus omnibus, eo tamen uſque, dum ne alteri plus æquo aliquid tribuat, hoſpes in libris, ac peregrinus, ſuis legibus vivens, nullius imperio ſubiectus, non quid huic aut illi placiturum ſit, ſecum cogitans, ſed id quod actum eſt, exponens.* Si critice adeo exacta & ſevera ſcriptis conſignanda ſunt iſtius mun-

(*a*) *Decad. I. Lib. I. in proœm.*

mundi ſcenæ acta; qua ſinceritate, qua libertate prodendæ, & manifeſtandæ ſunt veritates æternum duraturæ? Nec enim ſolus ille proditor eſt veritatis qui pro veritate mendacium venditat; verum etiam ille qui invicto pectore veritatem pro viribus non propugnat, ut ſapienter S. Ioannes Chryſoſtomus, ſive Auctor operis imperfecti teſtatur. *Non ſolum ille proditor eſt veritatis qui tranſgrediens veritatem, palam pro veritate mendacium loquitur; ſed etiam ille qui non libere veritatem pronuntiat, quam libere pronuntiare oportet; aut non libere veritatem defendit, quam libere defendere convenit, proditor eſt veritatis* (*a*).

CAPUT X.

PARADOXA, quæ adverſarii opponunt, labefactantur.

I. PARADOXON 1. Stilum vehementem, validum, ſale & argutiis pro materiæ diverſitate aſperſum, cum caritate pugnare, lædere Caſuiſtarum famam & exiſtimationem, theologicam gravitatem dedecere, clamitant benignioris Ethices patroni.

II. Reſp. Millies in aliis noſtris operibus ſophiſma iſtud convulſum eſt. (*b*) Qui illud opponunt, ſe a cauſſa veritatis deiectos, & pro falſitate pugnare, atque chriſtianæ caritatis notionem ignorare ſponte confitentur. Cedo. Verane Chriſti caritas illa quæ falſitatem comitem habet? Abſit. Numquam ſine veritate caritas conſiſtit. Quamobrem S. Paulus, ſinceram caritatis notionem exhibens, veritatis radiis redimitam depingit: *Eo quod caritatem VERITATIS non receperunt, ut ſalvi fierent, ideo mittet illis Deus operationem erroris, ut credant mendacio* (*c*). Crimini violatæ caritatis nobis vertunt, quod ſeveriore ſtilo falſas Caſuiſtarum doctrinas refellamus; at læſæ caritatis reos minime arguunt Caſuiſtas, quod veritatis iura perverterint, quod veritatem ludibrio expoſuerint, quod in errorum laqueos homines per-

---

(a) Hom.xxv. in Matth. (b) Lege Quares. Appellant. in Præf. §. 2. 3. & 4. Item Pref. alla diſciplina antica e moderna &c. (c) II. Theſ. 2.

pertraxerint, quod æterni naufragii ſcopulos paraverint. Bono animo hæc præſtitere illi. Non repugno. At numquid animo malo nos vocem extollimus, ut errandi, & naufragii periculo innocentes ſubducamus? Quid nocet ſtili noſtri aſperitas demortuis Caſuiſtis, & extra invidiæ ictum iam conſtitutis? Exitialis vero, & funeſta eſt lenitas, & manſuetudo illa quæ in ſinu illecebroſæ benignitatis dormientes non excitat, ſed fovet; non pungit, ſed in pravarum conſuetudinum luto defixos obdurat. Contra caritatem ne peccat ille qui elata voce clamat, ut incautos abducat a peſte contrahenda, ut moneat, ne in perditionis laqueos incidant? Opiniones quas publicis typis Doctores evulgant, univerſi generis humani iudicio ſponte libereque ſubiiciunt. Ergo contra omnes leges delinquunt, dum aliorum iuſtas cenſuras ſubire recuſant. Qui occultos aliorum errores publice carpunt, caritatis legem infringunt. Contra, qui pravas opiniones publici iuris factas, deridendas, execrandaſque propinant, caritatis officio erga humanum genus defunguntur. Quid? Acrem tui redargutionem pluris pendis quam divinæ veritatis iacturam? Altius tibi cordi eſt unius aut alterius Caſuiſtæ minuendæ in re litteraria exiſtimationis periculum, quam timor ne minus æquo ab opinionum pravitate doctrina evangelica vindicetur? Falleris, inquiunt. Aſſeratur ſanior doctrina a vanis commentis; ſed ſtilo leni, manſueto, pacatoque. Aquam cribro colligere, & levi ablutione ſordidas dealbare manus contendunt. Demonſtratum ſupra eſt & Patrum auctoritate, & luculentiſſimis rationum momentis, lenes temperataſque diſputationes non plus virium ad commovendos animos, ad opiniones, ſenſibus blandientes, populi plauſu, & conſuetudinis vi roboratas, labefactandas habere, quam tenuis auræ flatum ad montem transferendum. Sed audiant iſti blandiloqui iterum Auguſtinum. *Cum vero terrori utili doctrina ſalutaris adiungitur, ut non ſolum tenebras erroris lux veritatis expellat, verum etiam malæ conſuetudinis vincula vis timoris abrumpat, de multorum ſalute lætamur.... Non omnis qui parcit, amicus eſt, nec omnis qui verberat, inimicus. Meliora ſunt vulnera amici quam voluntaria oſcula inimici. Melius eſt cum ſeveritate diligere quam lenitate decipere.... Qui phreneticum ligat, & qui letargicum excitat, ambobus moleſtus, ambos amat. Quis nos poteſt amplius amare quam Deus? Et tamen nos non ſolum docere ſuaviter, verum etiam ſalubriter terrere non ceſſat. Fomentis lenibus, quibus*

bus conſolatur, ſæpe etiam mordaciſſimum medicamentum tribulationis adiungens, exercet fame Patriarchas etiam pios, & religioſos, populum contumacem pœnis gravioribus agitat (*a*).

III. PARADOXON II. Graſſari opinionum portenta, dominari ſcelerum monſtra, ſerpere errores graviſſimos, laxatam diſciplinam, contemptas leges, lugent docti indoctique, boni & mali. Nonne ſimiles querimoniæ continenter ubique reſonant? Et ecce Paradoxon inauditum! Si aliqui foras erumpant, vocem exaltent, ſi vitiorum torrenti valida opponere impedimenta velint, ſi pro domo Dei ſtare, & divina iura tueri ſtudeant, murmura & clamores evulgantur quod mordaci, & maledico ſtilo bonam cauſſam prodant, & in Caſuiſtas immaniter ſæviant. Quod divinæ veritatis facies decolorata, & meretriciis doctrinarum fucis deformata iaceat, quod ſacrum legum depoſitum prodigatur, & expiletur, nec tantillum miſericordes iſtos commovet; ſed ſilent, obmuteſcunt, tamquam canes muti latrare minime valentes. Tantum ne Caſuiſtæ laxarum opinionum Auctores, vel oblique occaſione aſſerendæ veritatis lædantur, & omnia ſunt ſalva. O tempora! o mores! Et tamen, cum palam proteſtamur bona illos fide docuiſſe quæ ſibi probabilia videbantur, illorum famæ & exiſtimationi conſultum proviſumque abunde eſſe, inficiari nemo iure valet. Tantum valent præiudicatæ ſententiæ, & adoptatæ perſuaſiones.

IV. PARADOXON III. Stilus acer, & mordax, iocis, & argutiis aſperſus, irritat, provocat, accendit, nullumque profectum parit. Contra, ſtilus lenis, manſuetus, & blandus neminem vellicat, omnibus arridet, omnium approbationem, & plauſum aſſequitur. Ita ne vero? Quam fatua ſit hæc placendi omnibus lectoribus hallucinatio, paucis habeto. Divinus Magiſter noſter Chriſtus IESUS, eiuſque Apoſtoli, & ceteri viri ſancti omnes hanc iactatam manſuetudinis & lenitatis artem omnibus placendi penitus ignorarunt. Doctioribus, & prudentioribus Iudaicæ gentis hominibus ſuam legem denuntiavit Rex manſuetiſſimus, qui ſane eo ſtili genere uſus eſt quem aptiorem convellendis erroribus, & permovendis auditoribus ſuis iudicavit. Et tamen Concilium illud Hieroſolymitanum mor-

(*a*) *Epiſt.* xlviii.

tis reum damnavit. Apoſtoli, ab ipſo divino Magiſtro edocti, manſuetudinem, benignitatem, & clementiam didicerunt: nihilo ſecius ob veritatis prædicationem mortem oppetiere omnes, & quidem crudeliſſimam. Revolvantur ſanctorum hominum acta. Nec unus occurret qui ob errorum deteſtationem, confutationemque graviſſimas non ſuſtinuerit perſecutiones. Ignorant ſane iſti ementitæ manſuetudinis buccinatores hominis naturam, quæ ad malum prona eſt. Maior hominum pars veritatem faſtidit. *A principio mundi* (inquit S. Thomas) *ſemper fuit pugna inter veritatem & falſitatem*. Ediſſerant nobis ſenſum huius axiomatis: *Veritas odium parit*. Quis hominum tam proiectæ frontis, ut cognitæ veritati ſe bellum indicere iactet? Quis non ſibi pudori, & ignominiæ vertit veritatem ipſam inſectari? Qua ergo via odium in eamdem homines exhalant? Cum ipſos pudeat illam aperte reiicere; ſtilum, & modum quo illa proponitur, carpunt, improbant, criminantur. *Sæpe tamen aliud offendit, & aliud opponitur*. Sæpe homines perſonæ invident quæ veritatem propugnat. Invidentia iſthæc oculos excæcat, ne veritatem videant. Quot optima conſilia in nihilum recidunt ob invidiam, odiumque in conſultores? Recogitent blandiloqui, & benigni homines oraculum divinum: *Contra malum bonum eſt, & contra mortem vita; ſic & contra virum iuſtum peccator. Et ſic intuere in omnia opera Altiſſimi. Duo & duo, & unum contra unum* (*a*). Audiant Paulum. *An quæro hominibus placere? Si adhuc hominibus placerem, Chriſti ſervus non eſſem* (*b*). In id utique incumbere debemus ſinguli, & potiſſimum dum aut prædicandæ, aut propugnandæ divinæ veritatis, aut imperandi aliis officio fungimur, ut amabiles, mites, temperatos, manſuetoſque nos exhibeamus. Cavendum omni ſtudio nobis eſt ne iuſtæ reprehenſionis, & redargutionis anſam præbeamus. Verum, etiam ſi hæc omnia præſtiterimus, non propterea hominum probra, & maledicta evademus. Enim vero *ſemper & mali* (inquit S. Auguſtinus) *perſecuti ſunt bonos, & boni perſecuti ſunt malos. Illi nocendo per iuſtitiam, illi conſulendo per diſciplinam. Illi immaniter, illi temperanter. Illi ſervientes cupiditati, illi caritati .... Ille enim perſequitur ſanitatem, ille putredinem* (*c*) corruptarum opinionum.

V.

(*a*) *Eccli.* XXXIII. (*b*) *Ad Galat.* I. (*c*) *In Pſal.* XXXVI.

V. PARADOXON IV. Pacem reciprocam inter Theologos, divinæque legis interpretes ſervandam eſſe, opponunt falſæ benignitatis aſſertores. Ecquid, clamant, chriſtianæ religioni funeſtius, quam videre illos ipſos qui populo inſtruendo deſtinati ſunt, perpetuis litibus, iurgiis, & criminationibus ſe ſe conficere? Bellum litterarium ardet inter eos qui ad concordiam, mutuumque amorem inducere ceteros debent. Conticeſcant tandem aliquando de ſacris rebus lites. Cudatur liber aliquis ſanioris Theologiæ, qui tuta, & ſecura regula omnibus ſit, ut cæleſtis pax, & amabilis tranquillitas omnium corda conſociet. Hanc pacis hereditatem Chriſtus nobis reliquit. *Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis* (*a*). Hanc commendat S. Paulus Apoſtolus. *Obſecro autem vos, fratres, per nomen Domini noſtri Ieſu Chriſti, ut idipſum dicatis omnes, & non ſint in vobis ſchiſmata. Sitis autem perfecti in eodem ſenſu, & in eadem ſententia* (*b*).

VI. Reſp. Nihil pacis & concordiæ nomine ſpecioſius. Hoc prætextu non raro ſe inſinuant aſtuti homines, qui aut adulterare, aut plus æquo delinire Chriſti doctrinam ſtudent. Quare ſerio circumſpiciendum eſt, cuius indolis ſit pax illa quam iſti inculcant. Nam quemadmodum pacem in primis, & frequentiſſime nobis commendat Chriſtus; ita divinam ſuam veritatem unicum eiuſdem eſſe vinculum docet. *Veritatem tantum, & pacem diligite* (*c*). Deſinant itaque pacis ſimulacro imperitis fucum facere qui pravarum opinionum illecebris a ſincera morum doctrina abducere nos conantur. Optanda quidem nobis, ſummoque quærenda ſtudio pax eſt, ſed quæ ſanæ doctrinæ veritatem, non quæ morum diſſolutionem comitem habeat. Qui de rebus ſacris tolli controverſias, nullaque turbari lite Chriſtianorum ſocietatem contendunt, hi profecto & hominum naturam, & Chriſti, Sanctorumque exempla ſe penitus ignorare demonſtrant. Contra hanc mendacem pacem, quam cum veritatis diſpendio ſervare iſti vellent, calamum acuere, & vocem exaltare Chriſtus iubet. *Nolite arbitrari quia pacem venerim mittere in terram. Non veni pacem mittere, ſed gladium* (*d*). Quis enarrare increpationes, & ſupplicia ſufficiat quibus Deus in pſeudoprophetas animadvertit, quod hac pacis larva decipe-

m ij rent

(*a*) *Ioan.* XIV. (*b*) *Cor. II. cap.* I. (*c*) *Zach.* VIII. (*d*) *Matth.* X.

rent populos? *Væ Prophetis inſipientibus, qui ſequuntur ſpiritum ſuum .... Vident vana, & divinant mendacium .... Deceperunt populum meum dicentes, Pax, & non eſt pax* (*a*). Hæc pernicioſæ pacis ſimulatio zelum Davidis accendebat. *Zelavi ſuper iniquos, pacem peccatorum videns* (*b*). Amariorem bello hanc fallacem pacem experiebatur Propheta Iſaias. *Ecce in pace amaritudo mea amariſſima* (*c*). Singularis pſeudoprophetarum nota eſt iſtius pacis dulcedo. *Pſeudoprophetæ ſemper dulcia pollicentur*, inquit Hieronymus, ſemper clamant, *Pax, pax*. Contra viri ſancti adverſus hanc pacem pugnandum docent, ne veritas periclitetur. *Melius eſt ut ſcandalum oriatur quam veritas relinquatur*, ait S. Gregorius (*d*). Quam doctrinam inculcant ceteri Patres, potiſſimum S. Bernardus, & ſanctus Thomas, qui hæc ſcribit. *Sed cum de veritate ſcandalum oritur, magis eſt ſuſtinendum ſcandalum quam veritas relinquatur, ut Gregorius dicit* (*e*).

VII. Pudere fictæ pacis buccinatores deberet, ſe imitari Achabum, qui ſanctum Prophetam Eliam inſectatus eſt, ob hoc ſcilicet quod Dei cultum, & mandatorum obſervantiam promovens, ſimilem pacem turbaret. *Tu ne es ille qui conturbas Iſrael?* (*f*) Sed Dei Vates reſpondit: *Non ego turbavi Iſrael, ſed tu, & domus patris tui, qui dereliquiſtis mandata Domini* (*g*). Divinæ legis violatores continenter pacem inclamant, ut, nemine obſiſtente, pacifice, & tranquille explere appetitiones ſuas, & in vitiis ſuis conquieſcere liberrime queant. Quid, reponunt viri nimium pacifici, hæc obtrudis? Numquid nos æque ac tu veritatem non prædicamus inveniendam fore? Sed veritatem, & doctrinam nos inquirimus communem, conſuetam, quæ homines non commoveat, quæ non exulceret, quæque humanæ imbecillitati conſentanea ſit. Ecquis hominum umquam ſe veritatis oſorem declaravit? Omnes immo veritatis, & ſanæ doctrinæ propugnatores ſe iactant. Audite vel ipſum Achabum Prophetam Michæam alloquentem. *Dixit autem Rex ad eum: Iterum atque iterum adiuro te ut non loquaris mibi niſi quod verum eſt in nomine Domini* (*h*). Quid ad hæc, viri pacifici? Audiſtis Achabum veritatis deſiderio æſtuantem? Paruit Prophe-

ta;

(*a*) *Ezech.* XIII. (*b*) *Pſal.* LXXII. (*c*) *Cap.* XXXVIII. (*d*) *Hom.* VII. *in Ezech.* (*e*) *III. Part. quæſt.* XLII. *art.* 2. (*f*) *III. Reg.* XVIII. (*g*) *Ibid.* (*h*) *Ibid. cap.* XXII.

ta; ſed, quia veritas, quam manifeſtavit, haud quadrabat Achabi moribus, idcirco furentius in Prophetam Rex exarſit, iterumque exclamavit: *Numquid non dixi tibi, quia non prophetat mihi bonum, ſed ſemper malum?* (*a*) Ecce. Veritatem vel ſceleſti homines inquirunt, ſed veritatem quæ ſenſus demulceat, ſecus quæ mores coerceat. Verum eſt, ſanctum eſt quod volumus, ut inquit Auguſtinus. Vividior ne deſiderari imago poteſt illorum qui, pacem iactantes, ſanioris doctrinæ propugnatores deridendos populo exhibere omni dexteritate ſtudent? En, inquiunt, novos chriſtianæ Moralis reformatores. En novos Theologiæ inſtauratores. His ridiculis, & inſulſis dicteriis odium atque invidiam conflare viris Dei ſolent nonnulli ſub pacis obtentu. Et poſtea conqueruntur, ſi nos illorum pernicioſa commenta cum ſanctiſſimo Propheta Elia ſalibus & iocis, iuſte ac feſtive derideamus. *Cumque eſſet iam meridies, illudebat illis Elias, dicens: Clamate voce maiore: Deus enim eſt, & forſitan loquitur, aut in diverſorio eſt, aut in itinere, aut certe dormit, ut excitetur* (*b*).

VIII. Quid quod illi ipſi qui in controverſiis de rebus ſacris pacem iactant, ob res terrenas leviſſimi momenti ad arma convolant, & litibus acerbiſſimis de ſtillicidio, de tigno, de umbra aſini diſſident, altercantur? Cum vero de ſenſu divinæ legis, de evangelicis mandatis, de unico graviſſimoque æternæ ſalutis negotio diſputatur, tum pacem, ſilentium, concordiam obtrudunt, perinde ac ſi idem eſſet erroris, aut veritatis viam perambulare. Quam hallucinationem vel ipſe M. Tullius deteſtatur. *An partus ancillæ ſit ne in fructu habendus, diſſeretur inter principes civitatis .... hæc, quæ vitam continent omnem, negligentur?* Utinam nemo de rebus ſacris prave ſentiret, nullamque perverſam opinionem evulgaret. At qui poſt primi parentis lacrymabilem lapſum, & in tanta hominum cæcitate ac malitia controverſias de fidei, morumque integritate ſublatas e Republica chriſtiana volunt, ii videant, utrum impietati, ſuperſtitioni, & erroribus quibuslibet viam aperiant latiſſimam. Sed, inquiunt, nonne malum ſummum eſt videre orbem chriſtianum, infinitis quæſtionibus partim inficetis & vanis, partim

(*a*) *Ibid.* (*b*) *Ibid. cap.* XVIII.

tim non de rebus, ſed de verborum apicibus, de loquendi formulis exagitatum? Videre religioſos viros, aliorum animis ſanandis addictos, mutuis ſe cladibus conficere, iurgiis, & conviciis ſeſe collidere? Malum ſane graviſſimum iſtud. Quid heinc? Reſonat mundus armorum ſtrepitu: avaritia, libidines, doli, fraudes, homicidia uſquequaque graſſantur. Sol ipſe alios flagellat, alios recreat. Auferendus ne propterea ſol, abiicienda arma, extinguendum humanum genus, ut mala omnia tollantur? Nihil tam ſanctum, nihil tam iuſtum, quod aliquorum commentis detorqueri ad perniciem nequeat. Temperandum profecto unicuique eſt, ne inutilium quæſtionum futilitate, ne ſtudio propria amplificandi pomœria, concordia & pax auferatur. At numquid deſerendæ ſummi momenti veritates, ne pax ementita turbetur?

IX. Quæ hactenus perſtrinxi, pluribus cuiuſque Eccleſiæ chriſtianæ ſæculi confirmare exemplis poſſem. Brevitatis ſtudio unum ob oculos ponam, Arianorum nempe pacis prætextu piiſſimum Imperatorem Conſtantinum circumvenientium. Verſutum iſtorum iactatæ concordiæ obtentum Cl. Auguſtinus ORSI, quem hiſce diebus ſummus Pontifex BENEDICTUS XIV. Eccleſiæ catholicæ bono natus ſacri Palatii Magiſtrum inſtituit, univerſa urbe Roma plaudente, quod tantæ doctrinæ & probitatis vir ad hanc dignitatem evectus ſit, vividis coloribus depingit in ſua eccleſiaſtica Hiſtoria, quam ad Eccleſiæ utilitatem, & Italorum præſertim commodum, decoremque ſcribere feliciter pergit tanta eruditionis copia, & ea eloquentiæ robuſtæ vi, ac ubertate, ut ſcite, opportuneque doctiſſimus ROTTARIUS paucis, ſed ſignificantibus verbis in eiuſdem approbationem ſcripſerit, præter plura alia rationum momenta, commendandam, celebrandamque eſſe hiſtoriam hanc *eziandio per la ſcelta erudizione eccleſiaſtica, e per la giudizioſa, e ſavia ampiezza d'eloquenza . . . . Queſta eloquenza non è vana, nè ricercata per una pompoſa oſtentazione di parole, ma neceſſaria per muovere gli animi di chi legge ec.*

X. Porro eruditiſſimus Auctor adverſus fictæ pacis ſimulatores hæc ſcribit. (a) *E' ſtato ſempre il più comune artifizio de' Nova-*

(a) *Tom. V. pag.* 31.

vatori di rappreſentare a' Principi le loro pernicioſe novità come diſpute innocenti, o di poco, o niun momento, nè appartenere al fondo, o alla ſoſtanza della criſtiana dottrina; perciò non poterſi prendere per ſopirle un più ſavio provvedimento ſe non d'imporre ad ambe le parti un oſſequioſo ſilenzio. Hac ſubdola arte, & his technis, ſubdit celeberrimus Hiſtoricus, (*a*) uſi ſunt præſertim Ariani ut ſuas in partes Conſtantinum Imperatorem ad pacem, concordiamque propenſiſſimum inflecterent. Idque non raro ex ſententia illis contigit; non ſine ingenti catholicæ religionis detrimento. Qui enim rerum potiuntur, qui in hoc mundi theatro fulgent, qui dignitates tenent, qui divitiis affluunt, præ ceteris pacem diligunt, ut tranquillam vitam agant, boniſque ſuis quietiſſime fruantur. Quare calidiſſimus humani generis hoſtis turbarum motus, ſeditionum tumultus, calamitates, amaritudines, angores, & mala innumera, quæ ſacra litteraria bella parere valent, incredibili artificio exaggerat. Huc dæmonis molimina tendunt, ut ſilentium veritatis propugnatoribus imponatur. Hoc enim obtento, evulgatæ hæreſes, invectæ adverſus ſanam doctrinam opinationes libero paſſu incedunt, & quaquaverſus graſſantur. Quot ſunt ad proprias opiniones aut fidei,

(*a*) *Pag.* 181. *& ſeq.* Gli ſuggerirono adunque che prima di offerire per mano de' Veſcovi un così ſplendido, e grato dono all' Altiſſimo, facea d'uopo riconciliargli inſieme, e bandire tutte le diviſioni, eſſendo la concordia e la pace il più ſoave, ed accetto ſacrifizio che poſſa l'uomo preſentare al Signore... Era il debole di Coſtantino, e la ſua, dirò così, dominante paſſione, volere a qualunque coſto la quiete de' popoli, e della Chieſa. Laonde quant' era facile l'inſinuarſi nella ſua grazia, e guadagnarſi la ſua benevolenza ed affezione agl' ipocriti, che non parlavan ſe non di pace; altrettanto erano ſempre in pericolo di perdere la ſua ſtima, ed amicizia, ed incorrere nella ſua indignazione quei che volendo una pace ferma e coſtante, e fondata nella verità, nella giuſtizia, e nella ſincerità della fede, ſi opponevano con petto forte a' perverſi diſegni di coloro che la volevano a ſpeſe della Religione, e con trionfo della empietà. Era alla teſta de' primi il perfido Euſebio di Nicomedia, e de' ſecondi il coraggioſo ed invitto Atanaſio. Ma il primo era ſempre alla Corte di Coſtantino, e ſempre attento a proccurarſi l'appoggio de' più favoriti, ed intimi Cortigiani, a non traſcurare verun momento favorevole a' ſuoi diſegni, e ad avvelenare, e riempiere contra i ſuoi nimici di mal talento l'animo del Sovrano. Laddove il ſecondo, ſeparato per un gran mare dalla Corte, e affatto alieno dalla prudenza del ſecolo, e dalle maniere cortigianeſche, e ſolo attento al fedele adempimento de' ſuoi doveri, e ſempre diſpoſto a ſacrificare per la difeſa della verità, e della ſana dottrina tutti i ſuoi intereſſi, e la ſua medeſima vita, non aveva, nè ſi curava di avere altro appoggio, ſe non quello della divina Provvidenza.

dei, aut morum integritati adverſas retractandas parati, ut vera inducatur pax? Fucatam pacem frequenter prædicamus omni bello amariorem, veritatis diſpendio, non falſitatis iactura: concordiam vellemus, quæ amplificandis præiudicatis doctrinis noſtris, carni & ſanguini accommodatis, viam aperiret planiſſimam. Et ut ſimulatæ pacis fautores ad incitas redigam, ab iis percontor. Quid de catholica religione eſſet, ſi Apoſtoli, ſi ſancti Martyres, ſi Eccleſiæ Doctores calamo poſito, & ore clauſo, ſiluiſſent? Defecerunt ne, aut defuturæ aliquando erunt contra Chriſti Eccleſiam doctrinæ falſæ, perſecutiones, & ſcandala? Si aiunt, Evangelio contradicunt, & experientiæ manifeſtæ. Clamat enim Petrus: (a) *Vigilate, quia adverſarius veſter diabolus tamquam leo rugiens circuit quærens quem devoret; cui reſiſtite fortes in fide*. Clamat Matthæus: (b) *Attendite a falſis Prophetis* &c. & rurſus: (c) *Audituri enim eſtis prælia, & opiniones præliorum. Videte ne turbemini; oportet enim hæc fieri*. Item: (d) *Neceſſe eſt ut veniant ſcandala*. Qui ſunt qui ſcandala, & offendicula diſſeminant? Forte qui errores, qui perniciosas opiniones convellere pro viribus ſtudent? Abſit, reponit Apoſtolus; ſed qui falſas doctrinas hominum appetitionibus indulgentes evulgant. (e) *Erit enim tempus cum ſanam doctrinam non ſuſtinebunt, ſed ad ſua deſideria coacervabunt ſibi magiſtros prurientes auribus; & a veritate quidem auditum avertent, ad fabulas autem convertentur*.

XI. Tullius Chriſtianorum Ludovicus Granatenſis (ſic eum appellat P. Michael Elizalde) laudatum Matthæi oraculum exponens de falſis Prophetis, inquit. (f) *Hos autem in Eccleſia non defuturos aperte Paulus in ea concione quam ad ſeniores Epheſi habuit, his verbis expoſuit. Ego ſcio quod poſt diſceſſionem meam intrabunt* &c. Tria ille diſtinguit perſecutionum genera. *Alia fuit tyrannorum. Alia falſorum fratrum, de quibus queritur Paulus. Alia vero, eademque graviſſima, extitit hæreticorum*. Quænam horum frequentior, magiſque formidanda? Reſpondet. *Primum eorum blandiloquentia, & dulces ſermones, quibus ſimplicium corda ſubvertunt .... Tanto enim potentiores ad fallendum ſunt, quanto magis ſanctitatis ſpeciem*

(a) *Pet. epiſ. I. cap.* v. (b) *Matth. cap.* VII. (c) *Cap.* XXIV. (d) *Cap.* XVIII. (e) *Paul. II. ad Timoth.* IV. (f) *Domin. 7. poſt. Pent. conc.* I.

ciem, atque ovium imaginem referunt . . . . Sic etiam venatores tergoribus ſe ferarum veſtiunt, quas illaqueare ſtudent. Sic aucupes avicularum, quas captare ſtudent, vocem, & cantilationem arte imitantur, quo illas hac ſimulata vocis imitatione decipiant . Hæc eſt autem inter omnes Eccleſiæ perſecutiones frequentiſſima.

XII. Alterutrum ergo. Aut ſuccumbendum falſarum doctrinarum magiſtris, qui auribus pruriunt, quoſque numquam defuturos in Eccleſia Dei Scripturæ ſanctæ , Patres , & experientia teſtantur : aut continenter, & conſtanti animo pugnandum. Non primum ; ergo ſecundum, cum militia ſit vita hominis ſuper terram . Modus tantummodo ſervandus in hoc litterario certamine, quemadmodum in corporum pugna, eſt. Parendum ſtudio ſummo evangelicæ militiæ ducibus, moderatoribus, atque ſuperioribus omnibus eſt. Humili obſequio, & obedientia ſincera Romanæ Sedis definitiones, ſanctioneſque ſuſcipiendæ ſunt, & executioni demandandæ , miſſis captioſis commentis, diverticulis, & cavillatoriis interpretamentis . Ne multa . Pacem , & veritatem diligamus, at cavendum nobis eſt ne ob fucatæ pacis ſimulacrum, & tranquillæ vitæ ducendæ amorem, veritatis ad æternam ſalutem neceſſariæ iacturam patienter ſuſtineamus.

XIII. PARADOXON V. Aliam ſtilo noſtro cenſuram inurunt, quod concionatorius ſit, atque declamatorius, figuris, & amplificationibus reſperſus. Cuius ſtili ratio non Theologum , ſed Declamatorem, & Concionatorem decet.

XIV. Reſp. Papæ! Stilo itaque theologico non ſcripſerunt Prophetæ, nec S. Paulus, nec ſancti Patres omnes, qui, ſicuti non aliam e ſuggeſtu, aliam e cathedra doctrinam tradidere, ita neque diverſo ſtilo illam ſcriptis conſignarunt . Non me latet quod de Oratore ſcribit M. Tullius, & poſt ipſum S. Auguſtinus, tria eſſe Oratoris munia, nempe *ut doceat* , *ut delectet*, *ut flectat* (a). *Docere*, inquit Tullius, *debitum eſt*, *delectare honorarium*, *permovere neceſſarium* (b). Et clarius alibi. *Probare neceſſitatis eſt*, *delectare ſuavitatis*, *flectere victoriæ* (c) . Latior, cultiorque Oratorum, & Concionatorum dictio . Reprehendere , increpare, obſecrare Concionatores debent. Preſſior eſt Theo-

(a) *Lib. IV. de doctr. chriſt. cap. XII.* (b) *De optim. gen. orat.* (c) *De Orator.*

Digitized by Google

logorum ſtilus atque exactior; non ita tamen anguſtus, & aridus, ut numquam artis ſubſidia perſuadendi, delectandi, increpandique ſibi aſſumat.

XV. Verum paradoxon iſtud labefactare non meis, ſed præſtantiſſimi Ieſuitæ P. Elizalde verbis lubet. (a) „ Licet vero „ Theologi potiſſimum ſit docere, tamen reprehenſio, perſua„ ſio, & motio alienæ non ſunt a Theologia morali, ut A„ poſtolorum epiſtolæ doctrinales de moribus, ſcripta Sancto„ rum, librique ſpirituales, & natura demum moralis Theo„ logiæ, quæ eſt practica, & propter agere, ſatis common„ ſtrant.

„ Ut itaque ad concordiam unitatemque huius quaſi dupli„ cis fori, & facultatis deſiderandam revertar, a principio pla„ ne non fuit ſic. Neque enim Apoſtolorum in primis tem„ pore alia ipſi in concionibus dabant; & alii deinde Theo„ logi, ex quorum dictis eſſet vivendum, ſupererant: aut a„ lia ipſi, tamquam miniſtri ſermonum & verbi Dei, annun„ tiabant; & alia deinde, tamquam Theologi, epiſtolis ſuis, „ aut verbo edocebant. Neque Martyrum tempore, nec ætate „ Doctorum fuit iſta ſacrorum Oratorum, Theologorumque „ diviſio; ut alii quidem Theologi eſſent; & alii dein verbi „ Dei annuntiatores, & alia & alia utrique docerent: & Theo„ logorum eſſet doctrinam tradere; Concionatorum vero *ne„ ſcio quid aliud*: & hi quidem ex Scripturis, illi autem a„ liunde differerent, cauſaſque terminarent, atque ad hos ex „ illis appellaretur.

„ Etenim, ut *loquar clare*, atque omnes, ſi velint, intelli„ gant, nequaquam Auguſtini, Chryſoſtomi, Ambroſii, Gre„ gorii, ac ſimiles viri Dei, ex alto quidem, & in templis „ dicebant; ſupererant autem dein alii *quaſi* Theologi, ad quos „ appellaretur, & ex quorum Theologia vita inſtitueretur: „ nulli uſpiam hoc genus hominum erant. Neque rurſus illi „ ipſi ſummi viri, quaſi unam facultatem homilias ſuas, & „ conciones, ſermoneſque tradebant; ac deinde, quaſi rem „ prorſus aliam, morum diſciplinam, moralemque Theolo„ giam, ex qua viveretur, conſignabant; ſed conciones, ho„ mi-

(a) *Part. II. Lib. V. quæſt.* VI. *§. 6. pag.* 188.

„ miliæ, ſermones, & Theologia moralis, morum diſciplina, „ & hoc genus omnia unum idemque erant : unde nulli nobis ſuppetunt eorum libri, alii quaſi concionatorii, alii vero prorſus alii, qui Theologici morales vocarentur : & opera etiam illa quæ de concionibus non ſunt, talia exiſtunt, „ quæ ex concione dari poſſent, eiuſdem plane naturæ, unius „ doctrinæ, ex eiſdemque libris compacta, atque verbis Dei „ conferta. At modo utraque iſta facultas differt adeo, & diſtat, ut nullæ vix duæ aliæ diſcrepent magis. Et Concionatores nihil ſibi opus eſſe doctrina cenſere videntur, & neſcio quid aliud agunt : ac cum Theologia reliqua prætermittunt etiam, velut minime ſuam, primam ſecundæ, & „ ſecundam ſecundæ, quæ de vitiis, & virtutibus in genere, „ & in ſpecie tam copioſe inſtituunt. Quam plane inconſiderationem Auguſtinus a cap.XVI. (Lib.IV. de doct. chr.) repellit : & qui potens non eſt exhortari in doctrina ſana, & „ eos qui contradicunt arguere, & falſi dicti convincere, *fallit „ in Eccleſia Dei Doctoris perſonam, & munus ſine doctrina neceſſaria „ ſuſcipit.* Utinam ergo conciones eas habeamus quæ in ſcholis quoque valeant; utinam Theologiam eam quæ in templis etiam ædificet : utraque iſta facultas in unum conſpirans ſe ſe viciſſim iuvet, nec altera diſſipet quæ altera plantavit, rigavitque. Certe prolixiorem digreſſionem claudam, „ atque citra metum dicam vitam chriſtianam nuſquam, vel „ in templis, vel in foris addiſcendam, ubi omnium caput „ non ſit IESUS Chriſtus, & hic crucifixus.“

XVI. PARADOXON VI. In hoc quod poſtremo loco opponunt adverſarii, quaſi poſtrema in acie, firmiſſimum ſubſidium collocant. Dum nos quorumdam Caſuiſtarum opiniones laxiſſimas refellimus, &, prout iure merentur, deteſtandas, atque deridendas obiicimus, iocis & ſalibus aſpergimus, ut efficacius ab illarum veneficio lectores amoveamus: clamant continuo, inclamantque, nos non modo Caſuiſtas ipſos, verum etiam ſacros, quos profeſſi ſunt, Ordines infamare, contemnere, populorumque deriſioni exponere. Heinc exquiſita arte reſumunt : Quid boni agere in populis amplius poſſumus, ſi fama & exiſtimatione deiecti, exturbatique, tamquam corruptæ Moralis Auctores traducimur? Quid fidei adhibituri nobis ſunt homines, ſi falſæ doctrinæ propugnatores audimus? Ut

ego hoc, non recens, ſed inveteratum effugium præcluderem, non modo in quolibet opere meo, ſed ſingulis fere paginis, opportunitate data, diſtinxi Communitatem a privatis Auctoribus, & Auctores ab erroribus. Ubique proteſtatus ſum, me non in perſonas, ſed in errores calamum ſtringere. Quid plura? Numquam Inſtitutum, quod profeſſi ſunt Caſuiſtæ oppugnati, pateſeci, ut ſecurius mihi ab invidia caverem. Contra vero ſacri Inſtituti mentionem feci ſemper, quando eiuſdem ſapientes & probitate celebres Theologos in veritatis ſubſidium accivi. Quid quod Caſuiſtarum, quos confutavi, & piam intentionem, & bonam fidem in tuto collocare ſemper ſtudui? Tandem lectores admonui, privatorum errata non eſſe in Ordinem regerenda, ſæpe illud S.Bernardi uſurpans: *Non adverſus Ordinem, ſed pro Ordine diſputare putandus ero. Non Ordinem in hominibus, ſed hominum vitia reprehendo. Et quidem diligentibus Ordinem in hac re moleſtum me fore non timeo. Quinimmo gratum procul dubio accepturi ſunt, ſi perſequimur quod & ipſi oderunt. Si quibus vero diſplicuerit, ipſi ſe manifeſtant, quia Ordinem non diligunt, cuius utique corruptionem, & vitia damnari nolunt. Ipſis itaque illud Gregorianum reſpondeo: Melius eſt ut ſcandalum oriatur quam veritas relinquatur* (*a*). Fruſtra tamen omnia. Tam altas egit in adverſariorum animis oppoſita perſuaſio radices. Sed non advertunt illi hanc arripientes viam, plus detrimenti proprio inferre Ordini quam ceteri hoſtes omnes. Et ut ad incitas eoſdem redigam: alterutrum præſtent neceſſe eſt. Aut deſignare Ordinem debent, cuius Scriptores ſinguli ſpeciali ſancti Spiritus privilegio numquam errandi donati ſint: quod ſomnium explodit his verbis magnus P. Auguſtinus. *Ad quamcumque profeſſionem te converteris, para te pati fictos. Alioquin, ſi te non paraveris, invenies quod non ſperabas, & deficies, & perturbaberis* (*b*). Quod alibi repetit. *Non dixi, omnem hominem eſſe fictum, ſed OMNEM Profeſſionem habere fictas perſonas* (*c*). Aut confiteantur oportet, ſe turpiter errare, & proprium Ordinem infamiæ labe aſpergere, dum in eumdem privatorum aberrationes, invitis etiam ſuperis regerunt; dum cuiuſcumque ſodalis abſonam opinionem propriam faciunt Inſtituti; & pro eadem, veluti pro communi-

(*a*) *In Apolog. ad Guillelmum.* (*b*) *In Pſal.* XXXVI. *ſer.* I. (*c*) *In Pſal.* XCIX.

nibus aris, & focis, ad arma conclamant. Irruunt, agmine facto, in laxarum doctrinarum oppugnatores, quibus extremam conflant invidiam, & odium ceu detractoribus conciliant. Sed quæſo iſtos cum Auguſtino, ut maioris penſi habeant Chriſti veritatem quam aliquorum Caſuiſtarum gloriam, quoties hæc haberi abſque ſanioris doctrinæ detrimento nequeat. Meminerimus omnes unum nos habere ducem Chriſtum IESUM, pro cuius maiore gloria decertandum eſt. *Sumus enim* (inquit S. Auguſtinus) *Chriſtiani, non Petriani, non Pauliani*, atque adeo non Dominicani, non Franciſcani, non Auguſtiniani, non Moliniani, quoties Chriſti doctrina periclitatur; ſed ſinguli, proprii Inſtituti rationibus contemptis, pugnare pro Chriſti doctrina debemus, & contra fratres noſtros errantes, ſi opus fuerit, calamum acuere. Huc ſane collineare conatus meos ego ſtudui. Cuiuſcumque Inſtituti, ſive alieni, ſive proprii, Probabiliſtas pro viribus refutavi, nemine reclamante, præter nonnullos præſtantiſſimæ Societatis IESU Scriptores. Hi enim, quæ contra mollioris Ethices Probabiliſtas, & Caſuiſtas dicta a me ſunt, in ſeipſos, immo in ipſam Societatem detorquere, me invito, voluerunt. Nullum non movi lapidem, non declarationibus, non proteſtationibus peperci, ut huic formidandæ invidiæ me ſubducerem. Quid quod plurima ſilui quæ dicenda erant, ut vitarem maledicta, quæ evulgari numquam debuiſſent? Cum S. Auguſtino fateri poſſum, non pauca bona me tacuiſſe, ut adverſariorum iniuſtas querelas declinarem. *Cœpi non dicere bona* (inquit S. Pater) *cum timeo, ne dicam aliqua mala, & reprehendi conſilium meum. Silui enim a bonis, & dolor meus renovatus eſt. A dolore quippe quodam, quem mihi inflixerant calumniatores, & reprehenſores, tamquam requieveram in ſilentio, & ceſſaverat dolor ille, qui factus erat a calumniatoribus; ſed, ubi ſilui a bonis, renovatus eſt dolor meus. Cœpi plus dolere tacuiſſe me quæ dicere deberem, quam dolueram dixiſſe quæ dicere non deberem* (a). Verum, etſi hæc omnia præſtiterim, non propterea votorum meorum compos factus ſum. Porro, ut nihil intentatum relinquam, quo cauſſam meam in tuto, quoad fieri poteſt, collocem, Reipublicæ litterariæ patefacere obſequium, cultumque meum erga

(a) *In Pſal.* XXXVIII.

ga præſtantiſſimam Societatem IESU teſtimonio infra perhibendo deliberavi.

C A P U T XI.

Sinceritate ſumma exſcribendæ ſunt Auctorum ſententiæ, libro, & pagina, unde decerptæ ſunt, indicatis. P. Franciſci ZECH hac in re lapſus opportuna digreſſione emendantur.

I. Aliquorum opinio fuit, ſilentio prætereunda eſſe Auctorum, & operum, ex quibus laxæ opiniones confutandæ exſcribûntur, nomina, & loca, ad invidiam odiumque declinandum. Verum qui id ſibi perſuadent, incidunt in Scyllam, vitare cupientes Charybdim. Quandoquidem, ſi etiam tum cum Auctores libros, & paginas, unde extractæ propoſitiones ſunt, ego deſigno, me malæ fidei criminari omni arte ſtudent; quas non evulgarent criminationes, ſi, his omiſſis, propoſitiones promerem in medium? Tunc profecto mea eſſe ſomnia, & pro ingenio ficta commenta, ad invidiam benigno Probabiliſmo conflandam, buccinarent. Præterquamquod, ubi extant ſcopuli, ubi errores, ubi pereundi periculum, à quo cavere lectores valeant, admonendi ſunt. Exemplis confirmanda res eſt. Unum, & quidem noviſſimum ex plurimis in medium adfero.

II. Dum hæc ſcribo, donatum me video libro, quem aut eiuſdem Auctor P. Franciſcus *ZECH*, aut aliqui illius collegæ ad me præter expectationem miſerunt, veriti illum me non lecturum, niſi dono dediſſent. Quam libentiſſime munus accepi, rogoque illos ut frequenter mihi eiuſmodi impertiri munuſcula haud dedignentur. Hanc liber, duodecim circiter foliis conſtans, præfert epigraphen, quam, licet valde prolixam, integram deſcribere intereſt. *Rigor moderatus doctrinæ pontificiæ circa uſuras a SS. D. N. BENEDICTO XIV. per Epiſtolam encyclicam Epiſcopis Italiæ traditus, ab Ingolſtadienſi Academia conſtanter aſſertus. Diſſertatio I. inauguralis ſancti rigoris ſpecimina exhibens, quam cum annexis corollariis, Deo auſpice, annuente inclyto Collegio Iuridico in*

eadem

eadem alma & catholica Bavariæ Univerſitate Ingolſtadienſi Præſide P. Franciſco ZECH *S. I. SS. Theologiæ, & SS. Canonum Doctore, horumque Profeſſore Publico, & Iuris Primario, poſt conſueta rigoroſa examina, pro Licentia ſummos in utroque Iure bonores conſequendi, publicæ concertationi ſubiecit Franciſcus Ioſephus Barth, inſignis Eccleſiæ colleg. ad S. Cyriacum VViſenſtaigæ Canon. Capit. I. U. Cand. menſe Decembri MDCCXLVII. Ingolſtadii typis Ioannis Pauli Schleiig Typographi Accadem.* Ex concinno nitidoque proſpectu ordinem, perſpicuitatem, formamque univerſi ædificii colligas, lector, velim.

III. Si otio abundarem, loqui paucula de hoc titulo vellem. Sciſcitarer, cur doctrina pontificia, cuius proprietas *veritas* eſt, *rigoris moderati* nomenclatura inſigniatur? Quid præferunt illa *ſancti rigoris ſpecimina?* Non amplius inquiritur, vera ne doctrina ſit, an falſa; ſed an rigida, vel benigna, probabilis, vel improbabilis? Si durus ſermo ſit, & rigidus; ideo ne falſus? Si benignus, & dulcis; ideo ne verus? Sed aliis hæc enucleanda relinquo: & duo tantum quæ contra me in hoc ſuo opere R. P. *Zech* ſcribit, prudentum iudicio ſubmitto. Primum eſt in Præfatione (*a*). *Ut maius hac in re ſtudium ponam, perſuaſit ingens tædium quod in perlegendis Tractatibus Concinianis perferendum fuit, in quibus ordo nullus, ſed mera confuſio miſcet omnia: eademque ſingulis fere paginis repetita redeunt, dolenda temporis, & chartarum pernicie, ut neſciam, an ſeria mente approbator Conciniani Commentarii delectationem legentium præſagiat. Quorumdam libri ſimiles videntur turbido, & ex intimis receſſibus agitato vortici, ubi quæ ſemel arrepta ſunt, eadem ſemper magno impetu revolvuntur, novis ſolummodo conviciorum ſpumis CONSPURCATA.* Audiſtin' Profeſſoris primarii Ingolſtadienſis urbaniſſimam, atque comiſſimam ſcribendi formam? Hæ ne benignitatis, & moderationis regulæ, quæ vel in labefactandis ipſis Caſuiſtarum erratis deſiderantur? Totus doleo R. P. *Zech* vicem in perlegendis libris meis. Sed quis Reverentiam ſuam coegit, ut tantum tædii, tantumque ſtomachi ex *conſpurcatis* foliis commovendi periculum ſubiret? Id me ſolatur, quod innocens ego a tanto malo ſim. Illud Reſpublica litteraria mirabitur, quod opera mea, indigeſta, confuſa, hiul-

(*a*) *Pag. 3.*

hiulcà, ad arma provocent tot Collegas ſuos, & Trivultianos in Gallià, & Bollandiſtas in Belgio & Bavaros in Germania, & Longobardos in Italia. Si ego imprudenter, *dolenda temporis, & chartarum pernicie*, libros edo vix eorum contemptione dignos; illi ne ſapientes prudenteſque, qui, graviſſimis negotiis diſtenti, & adoleſcentum inſtructioni addicti, pretioſo otio abutuntur, ut in male conſarcinata opuſcula mea turmatim ſtilum arment?

IV. Sed hæc obiter, & diciscauſſa. Ut ex libro R. P. *Zech* Profeſſoris primarii Ingolſtadienſis colligo, in eamdem doctrinam ambo concedimus. Faceſſant ergo a nobis diſſidia, & datis dextris dulce ineamus amicitiæ fœdus. Perturbata oratio mea eſt, confuſus ordo? Abiiciat perdoctus adverſarius libros meos. Huc tendant ſtudia noſtra, ut, pulſo Probabiliſmo, & exterminata corrupta Ethice, reſplendeat divina veritas, & dominetur immaculata morum doctrina, & tum florebit nos inter pax tranquilla. Nec enim vel tantillum opuſculum R. P. *Zech* me commovit; quin non parvam in me excitavit lætitiam, quod viderim a tanto Doctore nec unam in duobus meis Tomis doctrinæ particulam repertam eſſe ſeveriſſima illius virga cenſoria plectendam. Contra ego in eiuſdem diſſertatione unica deprehendi doctrinam (dolenter dico) valde laxam, &, ut mea præſefert opinio, offendiculi plenam, quam mox illius verbis dabo. In ſolam meam ſcribendi rationem impeditam, confuſam, &, ut caſtiſſima ſua dictione utar, *conſpurcatam* invehitur, & conſuetas declamatiunculas intorquet. At amabo, ne mihi ſubiraſcatur, ſi dixero, e re ſua fuiſſe rem hanc alto præterire ſilentio. Si ea ego qua ille libertate in ſcribendo uti vellem, evincere poſſem, totam doctrinam ſuam in cc. §§. interſecatam, decem §§. expediri commode, & perſpicue potuiſſe. Sed nova VVolfii, & aliorum methodus, quam imitari quadantenus affectavit, fucum illi forſitan fecit. Nulla autem tractandi argumenta theologica, ratio ineptior VVolfiana, ut in libris de iure naturæ & gentium palam faciam. Verum, his quiſquiliis miſſis, quas illi conſectantur qui nihil ſolidi, quod obiectent, habent, ultra pergamus.

V. Surda pertranſire aure nequeo gravem, quam commentarii mei Approbatori, P. Magiſtro *Laurentio BERTI* Auguſtiniano, viro tot nominibus clariſſimo, & tot præclaris operibus

bus de Republica litteraria optime merito, dicam adſcribit R. P. ZECH. Ignorat ille, *an ſeria mente Approbator Conciniani Commentarii delectationem legentium præſagiat*. Mente ergo turbati ipſo iudice ſunt quotquot ea probant quæ illius non ſapiunt palato? Mentis ne præiudiciorum expertis iudicium iſtud? Sed & hoc prætermitto, ne meritum præbeam reſponſum.

VI. Alterum quod contra tractatus meos intorquet, habetur in Epiſtola Dedicatoria ad Eminentiſſimum, & Sereniſſimum Dominum Ioannem Theodorum Cardinalem & Epiſcopum Leodienſem &c. ubi his rationum momentis permovere præſtantiſſimum Mecœnatem conatur ut ſui ſuſcipiat clientelam. *Non dedignaberis patrocinium hoc ſuſcipere, ad quod impellit TE clementiſſimus in ſcholas patrias animus, ex eo etiam fortius, tum quod INSOLENTIA libri CONCINIANI non parum lædat auctoritatem Sereniſſimæ Domus TUAE, quæ Ingolſtadienſem Academiam inſigni liberalitate, & munificentia fundavit*. Dii meliora! Argumentatio iſthæc pluſquam geometrica eſt. Cur *inſolentia* libri *Conciniani* læſit Eminentiſſimum Mecœnatem, quem omnes ob præclariſſimas illius dotes, & præſtantiſſima merita ſuſpiciunt, colunt, venerantur obſequio ſummo? Quia Fr. Daniel confutavit R. P. Pichler Profeſſorem Academiæ Ingolſtadienſis. Quid heinc? Quid? Læſit neceſſario Academiam Ingolſtadienſem. Et tum? Etiamnum conſectarium non tenes? Laceſſivit ineluctabiliter Academiæ Ingolſtadienſis Fundatorem munificentiſſimum. Intellexiſtin'? O mirificam Profeſſoris & quidem primarii Ingolſtadienſis Logicam! Ex ungue leonem. Ad ſeria. Tantum ne potuit R. P. ZECH malorum ſuadere religio? Adverſus unum Fratrem Danielem, miſellum homulum, tot Scriptorum agmina haud ſufficiunt? Supremarum etiam Poteſtatum dedignationem in ipſum concitant? Hæc in altioris ſubſellii adverſarium ſervanda videbantur. Opportune quadrare huic agendi methodo videtur quod ſcribit S. Ioannes Chryſoſtomus. *Conferunt ſe ad patrocinium Moyſis, ſicut homines malam cauſam habentes confugiunt ad potentes viros, ut, ſi per iuſtitiam non poſſunt, vincant per perſonam* (*a*). Oro itaque, obteſtorque eruditos adverſarios, ut abſtinere impoſterum velint a ciendis turbis, a commoven-

(*a*) *Apud S. Thom. in Cat. Matth. cap.* XIX.

dis Magnatibus adverſus me; quæ agendi ratio & deſperatæ cauſſæ argumentum eſt, & honeſtos litteratos quam maxime dedecet. Sed peto efflagitoque ut calamo, non inſidiis rem peragant. Si quid falſi, ſi quid minus caſtigati, ſi quid nimiæ aut laxitatis, aut auſteritatis deprehenſuri ſint in libris meis, non ſuis, ſed meis verbis illud referant, & quanta valent eloquentiæ vi refellant, labefactent, deridendumque propinent.

VII. Duo iſta eruditionis gratia delibavi. Ad id quod caput eſt, accedo. Imponit mihi eruditus adverſarius, me inſignem Academiam Ingolſtadienſem incredibili audacia diffamare, & totius Orbis terrarum execrationi ac ludibrio exponere tentaſſe. Antequam verba quibus R. P. *Zech* hoc narrat, exſcribam, præmitto quæ Cl. P. Conradus Sanningus Soc. I. docet. „Religioſæ quidem virtutis exercitium eſt, iniurias patienter,& „ ſilentio ferre; idque glorioſum ſit in perſona privata, cuius „ contemptus cum damno publico coniunctus non eſt. At in „ perſona quodammodo publica, qualem me ſuſtinere obe„ dientia vult, dum Actis S. S. illuſtrandis, publicandiſque „ iubet operam dare, tolerari eiuſmodi contemptus laudabili„ ter non poteſt, immo poteſt tam laudabiliter, quam debet „ neceſſario arceri, ne Acta Sanctorum cogitentur ineptiſſimis „ gloſſematis, & impoſturis illuſtrari a Scriptore cæco (a)." Et mihi profecto, omnia alia cogitanti, obedientia,& quidem ſuprema iuſſum fuit ut Catholicorum doctrinam adverſus uſuras ab erroribus vindicarem. Perſonam itaque & ego quodammodo publicam ſuſtineo, neceſſario defendendam, ne obtrectandi anſa detur, me doctrinam catholicam impoſturis, & ineptis commentis obſcuraſſe. Nullo itaque modo mihi, ſed ſibi ſuccenſere *P. Zech* debet, quod dormientem excitaverit. Quoniam ſubdit alter eruditus eiuſdem P. Sanningi Socius. „ Reſpondebo hanc non eſſe aggreſſionem meam, ſed iuſtam „ defenſionem, quæ etiam reis denegari non poteſt. Præterea „ opponam illi exempla S. Bernardi, S. Thomæ Aquinatis, „ S. Bonaventuræ, aliorumque Sanctorum, qui calumniatores „ ca-

(a) *In Apologia pro Act. SS. contr. P. Sebaſtianum a S. Paulo pag. 123. &* 124.

„ catholicos ſtrenue redarguerunt. . . . Attamen amice ſuadeo „ illis quorum intereſt, *ne fumantem naſum urſi tentent*, quod „ Poeta Bilbilitanus cavendum docet. Hæc præmonere volui, „ ne poſtea ſerius eos facti pœniteat, & ſibi non prædictum „ queritentur (*a*).“

VIII. Si vel ipſis fontibus concedenda iuſta defenſio eſt, eam ne mihi innocenti denegabit *P. Zech*? Clamabit ne, ſicut & ceteri adverſarii mei, ſe iniuſte exagitatum, & me pacem turbare, me Caſuiſtis imponere, & ſanctam caritatem violare? Antequam vero moderatiſſimam exhibeo defenſionem, duas alias accuſationes quibus me *P. Zech* inceſſit, reſcribo propriis eiuſdem verbis. *Huius conſilii perficiendi novam occaſionem præbuit Auctor Italus DANIEL CONCINA . . . . . Vir iſte, neſcio quo inſtigante genio, in quinta præcipue alterius operis diſſertatione Academiam Ingolſtadienſem, quam tamquam firmiſſimum fidei catholicæ in Germania propugnaculum ſuſpexerunt hucuſque pii homines, veluti PESTILENTIÆ CATHEDRAM, e qua horrendæ blaſphemiæ, & virulentæ hæreſes doceantur, Orbis totius execrationi, & ludibrio exponit. Iniuriæ atrocitas acriorem quidem caſtigationem exigere videtur. Hac tamen alteri calamo ac FORO relicta, a cœpto conſilio non deflectendum* &c. (*b*).

IX. Ut ab ultimis orſa ducam, quodnam FORUM iſtud, ad quod plectendam iniuriæ atrocitatem remittit P. *Zech*? Ego ad forum, & inſignem Univerſitatem INGOLSTADIENSEM cauſſam iſtam appello, & paucis eam ago. Si in citata *diſſertatione*, ſive in quolibet opere meo reperiatur ſcriptum, præfatam Academiam eſſe veluti *cathedram peſtilentiæ*, opera mea omnia carnificis manu flammis comburantur. Satin' hæc? Nequaquam. Si vel unicum verbum ex iis quæ adverſarius mihi impingit, occurrat in eadem diſſertatione, eodem plectantur ſupplicio. Quid plura? Si in citata diſſertatione, aliove libro meo quid vel ſimile offendatur, unde *P. Zech* eruere legitime præfatam impoſturam potuerit, eidem libri mei ſubiiciantur pœnæ. Tantum crimen imponit *P. Zech*, nullo adducto documento? Cur verba mea ex citata quinta diſſertatione non

o ij re-

(*a*) *In Apologia altera pro Agiographis Antverpienſibus in Præfat.* (*b*) *In Præf. pag.* 2.

Digitized by Google

reſcripſit? Cur non paginam? Cur non paragraphum? Cur ſaltem caput non indicavit? Cum itaque penitus falſa, & ex mero ingenio conficta ſint omnia quæ in me ſcribit, rogo ipſam inſignem, & revera de Eccleſia catholica optime meritam Ingolſtadienſem Univerſitatem, ut a talionis pœna miſericorditer abſolvat Profeſſorem Inclytæ Univerſitatis primarium. Unum me torquet, R. *P. Zech*, quod Reſpublica litteraria, dum legerit iſtam defenſionem meam, hanc inſtituet argumentationem. Quid? *P. Zech* manifeſtum crimen impoſuit Auctori Italo? Qua doctrina ductus? Num ille forſitan propugnat, licitum eſſe imponere falſum crimen ei quem adverſarium habet? Num forſitan tamquam probabiles defendit ſequentes duas propoſitiones a Ven. Innocentio XI. damnatas? I. *Quidni nonniſi veniale ſit detrahentis auctoritatem magnam ſibi noxiam falſo crimine elidere?* II. *Probabile eſt non peccare mortaliter qui imponit falſum crimen alteri, ut ſuam iuſtitiam, & honorem defendat: & ſi hoc non eſt probabile, vix ulla erit opinio probabilis in Theologia.* Verum nec iſta, tametſi damnata, doctrina ſat eſt. Quandoquidem F. Daniel nec magnæ auctoritatis eſt; nec iuſtitiam, aut honorem læſit Profeſſoris Ingolſtadienſis. Unde ergo anſam ſaltem arripuit *P. Zech* talia ſcribendi? Ecce. Fr. Daniel confutavit opinionem quam P. Pichler, Profeſſor Ingolſtadienſis, contra *communem* Theologorum catholicorum doctrinam, illo fatente, defendit. Plura abſurda, ut Theologi omnes ſolent, illam conſequi evicit Fr. Daniel. Porro abſurda, quæ vi theologicæ argumentationis deduxit Auctor Italus ex opinione P. Pichler, in Univerſitatem Ingolſtadienſem abſolute prolata definivit *P. Zech*, deceptus fortaſſe exemplis aliorum Fr. Danielis adverſariorum. Siquidem & iſti, ut millies alias diximus, & numquam ſatis dicendum, quæ Fr. Daniel in laxas opiniones ſcribit, in ipſam Communitatem, in ipſum ſacrum Inſtitutum dicta, & impacta vociferantur. Quæ agendi, & argumentandi ratio quam ſit omni legi adverſa, aliorum eſto iudicium.

X. Secundo loco *P. Zech* me, tamquam pontificiæ Decretalis contemptorem, & conculcatorem, traducit. En illius verba. *Quidquid rigoris eſt in Litteris pontificiis circa uſuras, id omne amplectuntur Profeſſores Ingolſtadienſes. Quidquid moderationis in iiſdem Litteris occurrit, id omne reſpuit, & PROCULCAT Commentator Italus.*

XI.

XI. Sapientiſſimus Pontifex Maximus BENEDICTUS XIV. ut catholicam adverſus uſuras doctrinam luculentius exponeret, congregationem inſtituit Purpuratorum Patrum, & Theologorum, in quorum numerum me quoque, licet tanti honoris immeritum, pro ſingulari ſua clementia delegit. Decretalem pontificiam adverſus uſuras editam interpretatus ſum, ipſo ſciente Pontifice ſummo, cui etiam Commentarium meum, doctiſſimorum virorum calculis probatum, dicavi. Heinc præſumere nemo prudens iure poteſt me contemptorem eſſe pontificiæ Decretalis, niſi compertiſſimis teſtimoniis id demonſtret. Quid allegat *P. Zech*, ut evincat me *reieciſſe* & *proculcaſſe* moderatam Decretalis doctrinam? Nihil prorſus. Sed videamus, quam bella ſit eius cauſſæ partitio. *Quidquid rigoris eſt in Litteris pontificiis, id omne amplectuntur Profeſſores Ingolſtadienſes. Quidquid moderationis eſt, id omne reſpuit, & proculcat Commentator Italus.* Ita ne vero? Rigor quem acceptant Profeſſores Ingolſtadienſes, moderatus ne, an immoderatus? Si ſecundum; immoderatum ergo rigorem Pontifex docet. Si primum; futilis ergo, & inepta diſtinctio Profeſſoris Primarii. Viden' quam feſtiva ſit præfata diviſio?

XII. Ex his omnibus colligat prudens lector neceſſitatem inevitabilem tranſcribendi verba ipſa quibus Auctores ſuas exprimunt opiniones, & deſignandi loca, & paginas unde illæ excerptæ ſunt. Quam regulam ſi obſervaſſet *R. P. Zech*, aliique adverſarii mei, auſi haudquaquam fuiſſent tot incredibilia mihi affingere commenta, evidenter, ut mitiſſime loquar, falſa.

XIII. Pauca alia levioris momenti mihi exprobrat R. P. Zech. *Illud non capio*, inquit, *quid ad rem iſtam pertineat ironia de Probabiliſmo* (*a*). Audiat iuſtam nominati Probabiliſmi cauſſam. P. Pichler leges naturales, & divinas *probabiliter conditionatas* aſſerit, hominumque in ſenore probando arbitrio ſubiectas. Tò *probabiliter* ille reducit in ſcenam, & medio hoc *Probabiliſmo* adverſus Catholicorum communem doctrinam calamum acuit. An non legitima vellicandi Probabiliſmi ratio? Subdit P. Zech: *Nec fautor, nec amicus ſum mitiſſimi Probabiliſmi* (*b*). Gaudeo ſummope-

(*a*) *Pag.* 60. (*b*) *Ibidem.*

mopere. Sed Tò *mitiſſimi* gaudium tantillum interturbat. Sin *mitiſſimi*, ſeu *benigniſſimi*, erit ne ſaltem *mitis*, *mitioris*, *benigni*, vel *benignioris* Probabiliſmi fautor, & amicus? Hoc patefaciendum ſupereſt. Tertio loco improperat mihi *P. Zech*, quod partium ſtudio adductus eadem ſeveritate non vellicem domeſticorum, ac exterorum opiniones laxas. In medium promit (*a*) Franciſci de Arauxo Ordinis Prædicatorum opinionem, & meo iudicio falſam. Poſt hæc ſubdit: *Zelus reformandæ Theologiæ devoraret FR. DANIELEM, ſi doctrina hæc tradita fuiſſet a Doctore Ingolſtadienſi* (*b*). Fr. Daniel ſæpius cum ſuo magiſtro CANO proteſtatus eſt, non modo in ceteris operibus, ſed in ipſo Commentario adverſus fenora. (*c*) *Propoſitum eſt enim veri reperiendi cauſſa & contra noſtros, & pro alienis etiam dicere, & cum res poſtulat, utroſque, nullius accepta perſona, reprehendere* (*d*). Prædicatorum Ordo unius S. Thomæ doctrinam adoptat, & in cuiuſcumque privati domeſtici, non ſecus ac exteri, errores animadvertit. Quam ad amuſſim regulam iſtam ſervaverim ego, teſtes ſunt libri mei, in quibus ex inſtituto, & quidem ſevero ſtilo, aliquorum domeſticorum laxas opiniones labefactavi.

XIV. Sed quid ultra provehor? Leviora hæc ſunt quam otium noſtrum poſtulent. Quæſo itaque R. P. *Zech*, ut, miſſis contentionibus, ſimultatibus, cenſuriſque in rationem, in ordinem, modumque ſcribendi, unice in doctrinam ſanam propugnandam, collatis mutuo viribus, incumbamus. Huc tendant molimina noſtra. Doctrinam quam de uſura in libro tuo propugnas, omnibus calculis ego probo, iis exceptis quæ adverſus R. P. Euſebium Amort Virum Cl., & de Republica litteraria quam meritiſſimum, mihique amicitiæ fœdere iunctum, iniuſte, & hallucinatione deceptus ſcribis, ut idem præſtantiſſimus Amicus in ſua *Quæſtione Morali*, hoc currenti anno typis edita, palam fecit. Tu proculcaſſe me pontificiæ Decretalis moderatum rigorem aſſeris; ſed nec verbum prodis quo id oſtendas. Sincere rogo ut errores meos, non tuis, ſed meis verbis expreſſos, univerſo Orbi patefacias, tum ne decipiantur incauti, tum ut corrigere eoſdem valeam. Quod ut præſtes, exemplo præire mihi lubet, tranſcribendo propoſitionem, quam Reveren-

---

(*a*) *Pag.* 85. (*b*) *Pag.* 87. (*c*) *Pag.* 161. (*d*) *Lib. VII. cap.* III. *de Loc. Theolog.*

Digitized by Google

rentia veſtra docet ſub finem libri in corollariis num. 19. *Ut Clerici ex reditibus beneficialibus licite, & valide teſtentur ad cauſas profanas, efficere poteſt conſuetudo RATIONABILIS: quod autem conſuetudo ita teſtandi, per TOTAM aliquam diœceſim ILLIMITATE vigens, ſit rationabilis, difficile probatu eſt*. Propoſitio iſta, ut mea minima præſefert opinio, ſalvoque meliori iudicio, Eccleſiæ doctrinæ adverſatur. Rationabilis ergo eſt conſuetudo in Clericis beneficiatis teſtandi ad cauſſas profanas? Undenam rationabilitas hæc orta eſt? Ex divinis Scripturis, ex Patribus, ex Conciliis? Conſuetudo iſta, per *totam* diœceſim *illimitate* vigens, *difficilis* eſt probationis? Non tamen impoſſibilis, ſaltem vi Probabiliſmi mitiſſimi. Quid, ſi non ſit *illimitata*? Tum facilis probationis erit. Quid, ſi non ſit pro *tota*, ſed pro parte diœceſis? Facillime tunc demonſtrabitur, nonne? Verum, ſi pro medietate diœceſis facilis ſit probatio, cur non pro tota? Et ſi pro tota diœceſi, cur non pro univerſo Orbe? Sed iſtius propoſitionis examen ad alium locum remitto. Nunc ſerio meditandam ſubiicio *P. Zech* animadverſionem piiſſimi unaque doctiſſimi Ieſuitæ Cardinalis Bellarmini. *Non diſputo quæſtionem illam, an Prælati ſint vere domini redituum eccleſiaſticorum, & an teneantur reſtituere quæ male expenderunt. Parum enim refert utrum Prælatus damnetur ad inferos, quia peccavit contra iuſtitiam, an quia peccavit contra caritatem, non bene diſtribuendo facultates ſuas. Solum quæro, in quos uſus debeat expendere ſuas eccleſiaſticas facultates, ut non amittat vitam æternam* (a). Meditetur eruditus Profeſſor, divino ſaltem caritatis præcepto iuxta communem omnium Catholicorum doctrinam devinctos Beneficiarios eſſe ad erogandas facultates eccleſiaſticas in pios uſus. Porro contra hoc divinum caritatis præceptum conſuetudo, & quidem *rationabilis*, prævalere poteſt? Cum ego hanc conſuetudinem, non rationabilem, ſed pernicioſam corruptelam demonſtravero, numquid accuſaturus me eris, Pater Reverende, quod perilluſtrem Academiam Ingolſtadienſem diffamaverim? Si id egeris, cum S. Auguſtino reſpondebo. *Si ea in me reprehenderis quæ reprehendenda non ſunt, te lædis magis quam me . . . . Ego autem, ſi medicinalem correptionem tuam tranquillus accepero, non dolebo: ſi ve-*

(a) *Epiſ. ad Epiſcopum Theanenſem.*

ſi vero infirmitas velut humana mea, etiam cum veraciter arguor, non poteſt niſi aliquantulum contriſtari; melius tumor capitis dolet, dum curatur, quam dum ei parcitur, & non ſanatur. Hoc eſt enim quod acute vidit qui dixit, utiliores eſſe plerumque inimicos iurgantes quam amicos obiurgare metuentes. Illi enim, dum rixantur, dicunt aliquando vera, quæ corrigamus; iſti autem minorem quam oportet exhibent iuſtitiæ libertatem, dum amicitiæ timent exaſperare dulcedinem (a). Tandem cum S. Hieronymo ad S. Auguſtinum concludo. *Si culpa eſt reſpondiſſe, quæſo ut patienter audias: multo maior eſt provocaſſe. Sed faceſſant iſtiuſmodi querimoniæ.*

C A P U T XII.

AUCTORIS MONITA A D *LECTORES,*

Quibus potiſſimum ſanctarum Scripturarum ſtudium inculcatur, & quorumdam Caſuiſtarum lectio diſſuadetur.

I. Lectores omnes cum primis monere ſummopere mea intereſt ut in legendis ſcriptis meis nihil omnino auctoritati meæ deferant, nullumque mei gratia dictum excipiant. Omnia ad ſacrarum legum præſcriptum expendant, & quæ divinis Scripturis, ac rationi conſentanea cognoverint, ea amplectantur; non quia a me dicta, ſed quia a Deo imperata. Non exigua eſt multitudo imperitorum, qui, quæcumque typis edita legunt, clauſis oculis, & tranquilla conſcientia ſuſcipiunt. Quam hallucinationem, ut veritati inveniendæ perniciosam, reiicit vel ipſe M. Tullius inquiens: *Obeſt plerumque iis qui diſcere volunt, auctoritas eorum qui ſe docere profitentur: deſerunt enim*

(a) *Epiſt.* xv.

enim ſuum iudicium, & id habent ratum quod ab eo quem probant, iudicatum vident. Quid quod vel ipſa ſplendidiſſima Eccleſiæ lumina, doctiſſimi nempe Eccleſiæ Patres, monuerunt lectores, ne plus fidei ſuis doctrinis adhiberent quam veritates, & auctoritates Scripturarum evincunt? Unum præ ceteris audiamus Auguſtinum. *Neque enim quorumlibet diſputationes, quamvis catholicorum, & laudatorum hominum, velut Scripturas canonicas, habere debemus, ut nobis non liceat, ſalva honorificentia quæ illis debetur hominibus, aliquid in eorum ſcriptis improbare, atque reſpuere, ſi forte invenerimus quod aliter ſenſerint quam veritas habet, divino adiutorio vel ab aliis intellecta, vel a nobis. Talis ego ſum in ſcriptis aliorum: TALES ego volo eſſe INTELLECTORES MEORUM* (*a*).

II. Alterum, de quo vos monitos velim lectores omnes, ſive domeſticos, ſive extraneos, ſive amicos, ſive adverſarios, eſt, ut ubi inveneritis me a veritate aberraſſe, & in laxiora, vel æquo rigidiora declinaſſe, ſevere corrigatis errores meos, nulla habita ſive ſcholæ, ſive domus, ſive profeſſionis ratione. Maius eſt negotium quo de agimus quam ut cum illius periculo his vanis, & ſane ridiculariis rationibus quidquam indulgendum ſit. Millies hanc repetit admonitionem S. Auguſtinus. *Cum legis, mi ſancte Pauline* (libros meos) *non ita te rapiant quæ per noſtram infirmitatem veritas loquitur, ut ea quæ ipſe loquor, minus diligenter advertas .... In iis enim ſi adverteris quæ tibi recte diſplicebunt, ego ipſe conſpicior; in iis autem quæ ..... recte tibi placent in libris meis, ille amandus eſt, ille prædicandus eſt, apud quem eſt fons vitæ, & in cuius lumine videbimus lumen .... In iis vero quæ de veteri fermento eructavi .... multo erit mihi gratior dilectio tua, ſi ex iis quæ tibi diſplicuerint, emendaveris me, iuſtus in miſericordia, & argueris me. Non enim talis es, cuius oleo timeam impinguari caput meum* (*b*).

III. Si tam humili, ſinceraque animi demiſſione locutus eſt magnus iſte Eccleſiæ Pater; quid mihi homuncioni dicendum eſt? Si ipſorum Eccleſiæ Patrum opera diligenter legenda ſunt; numquid iuniorum deciſionibus, & maxime meis, nullo habito examine, acquieſcendum erit? Ad mea ſcripta quod attinet, non modo ſuperiorum, ſed cuiuſcumque lectoris iudicio

(*a*) *Epiſt.* CXI. *ad Fortunatianum.* (*b*) *Epiſ.* XXXII. *ad Paulin.*

Digitized by Google

illa ſubmitto. Immo omnes oro ut ſevere corrigant quidquid corrigendum exiſtimaverint. Quod ut præſtent, ſacrorum Canonum ſententiam in medium profero. *Qui aliorum defendit errorem, multo amplius damnabilior eſt eo qui errat: quia non ſolum errat, ſed etiam aliis offendicula erroris confirmat* (a). Exulent vaniſſimæ illæ lamentationes, quibus non pauci, lædi Auctorum famam, obnubilari Inſtituti ſplendorem, violari caritatis iura conclamant; dum iuniorum opiniones, a chriſtiana legum ſanctitate nimium deflectentes, acri validoque ſtilo exagitantur; ac ſi magis cavendum eſſet ne acrius refellantur errores, quam vitandum ne animæ, pravis opinionibus deceptæ, æternum pereant. Apage commentum pernicioſum. Eo ſtilo refelli aberrationes meas cupio qui validior, atque potentior iudicatus fuerit ad veritatem manifeſtandam, ac imprimendam, illuminandaſque Chriſtianorum mentes. Si deridenda docuero, derideantur; ſi plectenda, plectantur; ſi damnanda, damnentur. Illud etiam altius menti lectorum hæreat velim, me in hoc negotio cenſoris perſonam nullo modo ſuſtinere. Abſit a me audacia tanta. Sed munus exerceo Theologi, cui omnes ius aſſerunt confirmandi veras, & refellendi falſas, & laxas doctrinas.

IV. MONITUM tertium, & altius memoriæ commendandum. Ad quemlibet huius chriſtianæ Theologiæ tractatum præmitto propoſitiones ab Eccleſia damnatas: deinde cenſum texo opinionum quas ego laxas reputo. Me falli potuiſſe in his excerpendis, refutandiſque propoſitionibus in anteceſſum fateor, & inſipientiam, oſcitantiam, ignorantiamque meam aliorum, ſapientum præſertim, correctioni ſponte ſubmitto. Ex libris Moraliſtarum qui magis ſunt obvii, & omnium fere manibus teruntur, illas collegi, cuiuſcumque ſint Inſtituti, ut invidentiæ occaſionem ſubmoverem. Illos qui in bibliothecis a blattis & tineis roduntur, præterii. Si quis iſtorum quoque pulverem excutere operæ pretium exiſtimaverit, illius plaudam labori. Illud tantum peto ne de more aliqui maledicendi animo, & invidentiæ crimini mihi lapſus meos vertant; ſed ignorantiæ, oſcitantiæ, & hebetudinis etiam, ſi velint, me arguant.

(a) *Cap.* Qui aliorum XXIV. *quæſt.* III.

Digitized by Google

guant. Teſtor enim coram Deo, & univerſa litteraria Republica me numquam in homines, quorum opiniones falſas pro virili convellere ſtudeo, ſtilum intorquere; multo minus in illorum animum, intentionemve: immo ſinceriſſime teſtor me omnes ſuſpicere, & venerari. Piam ſanctamque fuiſſe illorum intentionem pro certo habeo. Optima, inquiunt illi qui plus iuſto erga Caſuiſtas amore rapiuntur, proteſtatio eſt; ſed eidem minime facta reſpondent. Dicis, eos ſtudio placendi hominibus, amplificandæ ſalutis viæ, indulgendi carni, & ſanguini ſcripſiſſe: iocis, ſalibus, leporibus illorum aſpergis opiniones. Hæc ſunt vetuſta artificia, quæ infra profligabo. Opiniones æquo laxiores profecto hominibus placent, eorumque plauſum, & obſequium ſibi demerentur. Quid inde? Ideo ne Auctores animo aſſentandi, palpandique ſcripſere? Exiſtimarunt illi hac opinionum benignitate obtineri facilius poſſe hominum ſalutem. Pie, ſancteque illos iudicaſſe, hanc eſſe viam minus impeditam ad patriam perveniendi, ſentire nos convenit. Hanc illorum piam intentionem ſæpiſſime ego lectoribus inculco. Quod ſi interdum omiſerim, teſtor id oblivioni, & menti alio diſtentæ tribuendum eſſe. Quid quod vix auderem vel ipſorum hæreticorum, nedum Catholicorum, ſecretam intentionem carpere? Divino iudicio animorum ſecreta reſervata ſunt. Amentium loco habeo illos qui qua intentione homines ſcripſerint, perſcrutantur. Intentio, ſive bona, ſive prava, ſolum afficit ſcribentem. Nobis autem minus noxius error non eſt, ſi bona, quam ſi prava intentione ſuadeatur. S. Auguſtinum audiamus: *Illi maledicunt, & dicunt bona noſtra, ſed malo animo; ſic multi mala noſtra bono animo . . . . Quomodo ille bona tua dicebat maledicens, ſic iſte mala tua benedicens; ſed utrumque genus hoſtis fuge, utrumque cave. Ille ſævit, iſte blanditur* (a).

V. Animis tandem adeſte omnes lectores qui divinæ legis zelo flagratis. Spectata humanæ naturæ infirmitate, fieri vix poteſt quin in alterutrum extremum aut mollioris, aut acerbioris ſtili impingatur: aut minus quam oportet, vox exaltetur, ad chriſtianam doctrinam vindicandam, aut plus quam

p ij opor-

(a) *Epiſt.* xlviii.

oportet, calamus acuatur ad eiuſdem corruptores redarguendos. Quodnam duorum fere inevitabilium malorum magis pertimeſcendum? Quodnam magis cavendum? Altius ne tibi cordi eſt unius aut alterius Caſuiſtæ minuendæ in re litteraria famæ periculum, quam timor ne minus æquo ab opinionum pravitate divina veritas aſſeratur? Reſonant murmura & maledicta contra invictos ſanioris doctrinæ vindices; & omnium fere ora obmuteſcunt adverſus laxioris Ethices patronos. Quod ſacrum diſciplinæ depoſitum expiletur, & prodigatur; quod divinæ Moralis facies meretriciis fucis fœdetur; quod illecebrarum, & errorum fuligine adulterata ſqualleat, vix aliquos ita commovet, acceditque, ut in publicum erumpant, ut libera fronte intercedant. Tantum ne Caſuiſtæ vel oblique vellicentur, vel ſevere refellantur, & omnia ſunt ſalva. O tempora! o mores! Clamat tamen Auguſtinus. *Numquam errari tutius exiſtimo quam cum in amore nimio veritatis, & reiectione nimia falſitatis erratur* (*a*).

VI. MONITUM quod ultimo loco lectoribus meis ſerio perpendendum exhibeo, ſanctarum Scripturarum lectionem ſpectat. De graviſſimo quo obſtringuntur debito animarum Paſtores, morumque Magiſtri, & Theologi divinis ſtudendi Scripturis, fuſior, Deo dante, in *Tomo I. Apparatus ad chriſtianam Theologiam* mihi ſermo erit. Paucis nunc debitum iſtud perſtringo, atque ſuadeo. Sancti Eccleſiæ Patres divinas Scripturas nobis a Deo miſſas vocant. *Non creditis* (inquit (*b*) Chryſoſtomus) *quia quæ dicuntur, a Deo ſint? Epiſtolæ iſtæ ſunt a Deo miſſæ.* Hoc idem docet S. Auguſtinus. *De illa civitate, unde peregrinamur, litteræ nobis venerunt. Ipſæ ſunt Scripturæ, quæ nos hortantur, ut bene vivamus. Quid dicam veniſſe litteras? Ipſe Rex deſcendit* (*c*). Si Rex ad civitatem, ad provinciam epiſtolam mitteret in qua regulæ in contractibus, in teſtamentis, in hereditatibus, in commerciis, in tributis ſervandæ præſcriberentur; quis mercatorum, quis divitum, quis eorum omnium quorum intereſſet, regiæ epiſtolæ lectionem, & quidem attentam negligeret? Quis ſolis quibuſdam interpretibus fidem adhiberet? Et

(*a*) *Lib. I. de Mend. cap.* 11. (*b*) *Hom.* 111. *in Epiſt. ad Theſſal.* (*c*) *In Pſal.* xc.

Digitized by Google

Et ii qui morum magiſtri, qui animarum Paſtores, & iudices inſtituti ſunt, Dei epiſtolas, ad quarum amuſſim ferenda iudicia, coercendi mores, curandi animorum morbi ſunt, legere, meditari, perſcrutari omittent? Aptus ne ludi magiſter habe- retur ille qui artis, & profeſſionis ſuæ ignoraret libros? Et ii qui Dei librum, qui Dei epiſtolas ad nos miſſas ignorant, opportuni animarum iudices ſedebunt? Vocatus olim in iudicium Hieronymus, rogatuſque quis eſſet; cum ſe Chriſtianum eſſe reſpondiſſet, audivit: *Mentiris*: non enim Chriſtianus, ſed Ciceronianus es: quia Ciceronis, non Dei libris delectaris. Cedo. Si Romani, ſi Corinthii, ſi Epheſii, ſi ceteri ad quos Paulus epiſtolas ſcripſit, eaſdem legere neglexiſſent, immunes ne a gravi crimine fuiſſent? Si quid per ignorantiam contra eas peccaſſent, innocens ne illorum fuiſſet ignorantia, & non craſſa, & temeraria? Porro epiſtolæ illæ non ad Romanos, non ad Corinthios, non ad Galatas, non ad Epheſios ſolum, ſed ad nos quoque, & ad omnes qui ſub Chriſti nomine militant, ſcriptæ ſunt. Qua ergo ratione a gravi crimine liberi erunt magiſtri morum, ſi iſtarum lectionem, & quidem ſedulam neglexerint? Nec eſt quod obtrudas, te Moraliſtas legere, qui Evangelio, qui Scripturis divinis ſtuduerunt. Quoniam divinum iudicium iuxta, non Caſuiſtarum, ſed Scripturarum ſanctarum præſcripta ferendum eſt. Quantam navarint operam Caſuiſtæ plurimi Scripturarum ſtudio, eorumdem volumina pateſaciunt. Nos conformare vitam noſtram ad Dei voluntatem aſtringimur. Hanc autem voluntatem ſuam Deus epiſtolis ſuis nobis manifeſtavit. Qui vero fieri poteſt ut illius ſciamus voluntatem, ſi eiuſdem epiſtolas ignoremus? At, inquis, ſublimia Scripturarum ſenſa captum meum ſuperant. Ita ne vero? Imprudens ergo Paulus quod ad Romanos, ad Corinthios, ad ceteros, atque adeo ad nos omnes epiſtolas dederit obſcuras, impeditas, arcanas, & a communi intelligentia alienas? Verum clamat ille: *Quæcumque ſcripta ſunt, ad noſtram doctrinam ſcripta ſunt* (*a*). Et iterum: *Omnis Scriptura divinitus inſpirata utilis eſt ad docendum, ad arguendum, ad erudiendum in iuſtitia* (*b*). Plura utique ſunt in Scripturis ſanctis myſteria, plura

(*a*) *Ad Rom.* xv. (*b*) *II. ad Timoth.* III.

ra arcana, quorum notitiam non ab omnibus Deus poſcit. Sed ea quæ ad erudiendos nos tum in fidei articulis, tum in morum ſanctitate pertinent, magis obvia, luculenta, & perſpicua ſunt quam Probabiliſtarum ſubtiliſſima, & impeditiſſima commenta. Quis, quæſo, ſe ineptum fatebitur ad intelligendos libros Proverbiorum, Sapientiæ, Eccleſiaſtici, in quibus pro moribus imbuendis, & pro vitæ regimine tot & tam pervia, & ſaluberrima documenta occurrunt? Mentis tuæ aciem fugiunt ne Chriſti Evangelia tot ſimilitudinibus ad humanum captum aptiſſimis reſperſa? Quid de Prophetarum inſtructionibus, quid de hiſtoricis libris dicam? Profecto ſi aſſequi quæ ad inſtructionem animæ tuæ in his libris docentur nequis, neque Caſuiſtarum ſophiſticas diſputationes comprehendes. At in Scripturis divinis, & SS. Doctoribus non reperiuntur caſuum deciſiones, quæ ſunt in iuniorum libris. Verum habet. Sed neque occurrunt in iiſdem errores qui contra fidem invecti ſunt. Ergo in Scripturis, Patribus, & Conciliis non ſunt omnia ad fidem neceſſaria? Non ſunt in Scripturis, Patribus, & Conciliis commenta, quæ plures Caſuiſtæ excogitarunt ad mores laxandos: concedo. Non ſunt ea omnia quæ ad mores formandos requiruntur: nego. An caruit tot ſæculis Eccleſia Chriſti doctrina neceſſaria ad ſalutem? An ante Probabiliſmum invectum cæcutiebant morum magiſtri, & chriſtianus populus? Timendum potius adveniſſe quod minatur Paulus. *Veniet enim tempus, cum ſanam doctrinam non ſuſtinebunt, ſed ad ſua deſideria coacervabunt ſibi magiſtros prurientes auribus*. Timendum ne gemamus ſub terribili funeſtoque ſupplicio quod Deus minatur per Prophetam Amos. *Mittam famem in terram: non famem panis, neque ſitim aquæ, ſed audiendi verbum Domini. Et commovebuntur a mari uſque ad mare, & ab Aquilone uſque ad Orientem: circuibunt quærentes verbum Domini, & non invenient* (a). Sed invenient verbum hominum, verbum blandiens, & pruriens auribus. Verum de his omnibus pro dignitate *loc. cit.* Omnia iuniorum opera moralia non improbo; ſed illos volvendos, revolvendoſque libros præ ceteris aſſero ex quorum lectione quiſque ſe ſentit ad pietatem, ad virtutis iter capeſſendum exci-

(a) *Cap.* VIII.

citari, & ſtimulari. Unum de me ipſo pateſacere minime erubeſco, numquam videlicet me ex illorum Caſuiſtarum qui, Patribus, & Scripturis neglectis, omnia in diſputationem vocant, & ſophiſticis diſtinctiunculis omnia definiunt, lectione, interiore pietatis ſenſu tactum, divinæque flammæ ardore ſuccenſum ſenſiſſe. Aridam ſemper, & ſterilem talium expertus ſum lectionem. Id infirmitati, & malitiæ meæ tribuendum erit. Illud tamen adfirmare diſerte poſſum, plurimos viros & doctrina, & probitate præſtantiſſimos mihi faſſos eſſe non meliorem ſe profectum ex eiuſmodi librorum lectione collegiſſe.

VII. Quid ergo de tanta moralium voluminum multitudine agendum? Si quod ipſe ſentio, tibi pateſacerem, ingentem mihi conflarem invidiam. Adeo inveteraverunt præiudicatæ opiniones, ut manifeſtæ veritati vix locus pateat. Dignam tamen pro me reſponſionem præbebit ſæpius citatus, & numquam ſine laudis præfatione citandus P. Michael ELIZALDE doctiſſimus Ieſuita. Hæc autem ille ad tuum quæſitum reponit. „ Hæc ſit noſtra breviſſima, & æquiſſima ſane reſponſio:
„ cum his ſcilicet libris id faciendum eſſe quod per ipſos, eo-
„ rumque Auctores cum ſanctis Patribus, Doctoribuſque Eccle-
„ ſiæ factum eſt: quod item factum eſt cum Prophetis, cum
„ Evangelio, cum Apoſtolis: & ſicut hi omnes pene dereli-
„ cti ſunt, tantiſper illi derelinquantur, & in uſum praxim-
„ que doctrina ſacra, Sanctorumque reſtituatur: atque ſic eis
„ vicem iuſtiſſime rependimus.

„ Nimirum hoc loco oſſendi, commoverique iure, vel iniu-
„ ria multi poſſunt, iure non poſſunt. Iacuit diu Auguſtinus
„ in foro conſcientiarum regendarum. Quis, quæſo, ab inſti-
„ tutis chriſtianis tam longe poſitus eſt, qui non conſultius
„ arbitretur ut tantumdem ſaltem iaceat DIANA, & ad fo-
„ rum eius loco redeat AUGUSTINUS? Si vel AMBRO-
„ SIUM, vel CARAMUELEM vivere oportet, quis non
„ AMBROSIUM præhabeat? Si populi vel ex CHRYSO-
„ STOMO, & GREGORIO, vel ex TAMBURINO, &
„ ESCOBARIO regendi ſint; ſi vita fidelibus ex alterutris
„ inſtituenda: quis eos non præferat quos Doctores vitæ no-
„ ſtræ Eccleſia ſancta mater, & magiſtra noſtra nobis porre-
„ xit? *Hæc clara ſunt, & nulli iniuriam facimus: & ſi perſecutionem*
„ *propter iuſtitiam patiemur, beati a Domino habebimur.*

„ Sed

Digitized by Google

„ Sed dicis, utroſque ſimul vivere, regnareque poſſe. Re-
„ ſpondeo. Primo, oraculo pontificio (Alex. VII.) ſæpius com-
„ memorato conſtat nobis, *quibus* (N.B.) *Sedes apoſtolica in ſuo*
„ *loco eſt*, irrepſiſſe modum de rebus conſcientiæ opinandi o-
„ mnino alienum a ſimplicitate evangelica, & doctrina ſan-
„ ctorum Patrum. Hic porro modus, & hæ opiniones *alicubi*
„ *ſane ſunt, & in libris aliquibus ſunt*. Hi ergo libri cum Evan-
„ gelio, & doctrina Sanctorum ſimul vivere, regnareque non
„ poſſunt. *Si qui vero erunt qui oracula pontificia pro ſe lata maxi-*
„ *mi faciant*, (N.B.) *contra ſe vero nihil pendant*; *hoc ſane bonum*
„ *non eſt*. Secundo ex conſtitutis hoc opere . . . . conſtat,
„ doctrinam ſacram, & Sanctorum conciliari non poſſe cum
„ opinionibus multorum, non modo in particulis quibuſdam,
„ & quaſi concluſionibus, ſed nec in ipſis quidem principiis
„ univerſalibus philoſophandi. Utrique ergo ſimul vivere, re-
„ gnare nequeunt. Tertio apertis multis libris Moraliſtarum
„ notorie conſtat pene nullum uſum in eis eſſe doctrinæ ſa-
„ cræ, & Sanctorum. Tantumdem ergo cum ipſis tantiſper
„ fiat. Quarto hi libri contrarietate, & contradictione pleni
„ ſunt: ex quo proinde dimidia ſaltem pars falſa ſit. Sed nul-
„ la falſitas cum ſacra doctrina, & rara, vel nulla cum do-
„ ctrina ſanctorum Patrum de fide, & moribus conciliari pot-
„ eſt. Hi igitur libri, quamdiu ſaltem falſa hæc omnia ex-
„ pungantur, una cum doctrina Scripturarum, Sanctorumque
„ vivere non poſſunt.

„ Dices iterum, in libro Dei, & doctrina Sanctorum de-
„ eſſe doctrinam neceſſariam ſalutis ad regendos populos, di-
„ rigendas conſcientias. Verum oſtenſum eſt hanc doctrinam
„ numquam magis quam fidem in Eccleſia defuiſſe, *& monſtrum*
„ *monſtrorum eſſe, ſi exiſtiment* ſe nunc veniſſe ad dandam ſcien-
„ tiam ſalutis plebi eius. Ad hoc quippe ille venit qui illu-
„ minat omnem hominem venientem in hunc mundum, qui
„ Eccleſiam ædificavit, firmamentum, & columnam veritatis;
„ cuique depoſitum cuſtodiendum credidit, quod haud dubie
„ illa ſervavit. Non hic doctrina, ſed conſideratione, & mi-
„ nimo ſaltem gradu humilitatis opus eſt. Illud itaque facien-
„ dum incunctanter aſſerimus cum his libris quod cum libris
„ ſanctis Dei, & Sanctorum per eos factum eſt, ut hi vi-
„ vant, & regnent: & ad opinatores illud Apoſtoli dicere
„ poſ-

„ poſſunt : *Iam ſine nobis regnatis : utinam regnetis , ut & nos vo-*
„ *biſcum regnemus*. Utinam, inquam, regnetis, qui ſcilicet una
„ cum illis regnare poſſunt. Sin minus, ſi alterutri exulare
„ deberent, quemque Chriſtianum iudicem compello , quos
„ iudicet regnare oportere (*a*).

IX. Quæ hic paucis perſtrinxit vir Dei, & piiſſimus IESU Chriſti ſervus, fuſo calamo in pluribus ſui operis locis evidentiſſime demonſtrat. Quamquam, ut ipſe advertit, non demonſtratione hæc egent, ſed humili meditatione, atque conſideratione. Revolve plura Probabiliſtarum volumina. Vix ex millenis quæſtionibus una occurret quæ in utramque non diſputetur partem : & tam affirmativa quam negativa de eodem ſalutis æternæ puncto, ſua fruitur probabilitate , & quæ tibi magis arridet, tibi ſeligenda paſſim proponitur . Hoc autem quid aliud eſt, niſi tibi æque venenum , ac antidotum porrigere; æque per viam veritatis,ac viam erroris indiſcriminatim deducere? Via autem erroris ſuapte natura in orcum detrudit, non in cælum ducit. Sed, ut luculentius, quam ſit prudens , quamque neceſſarium conſilium ſapientiſſimi ELIZALDE, deprehendas, ſcias oportet, non modo Probabiliſtarum plurimos Dei epiſtolas ad nos miſſas, ſeu divinas Scripturas, earumque veros interpretes SS. Eccleſiæ Patres negligere; ſed, quod longe peius eſt, vaniſſimis interpretamentis illorum ſententias deludere. In cuius rei confirmationem unum & alterum exemplum in medium adfero. P. Thomas Tamburinus liberat a gravi culpa filios qui, inconſultis parentibus, nubunt etiam indignis. Ad divinas Scripturas , ad Patres oppoſitum docentes quid reſponſi præbet? Audi. *Si ſtatuit EVARISTUS Papa ut pro nupta nequaquam habeatur puella quam pater ipſe non deſponſat ; ſi LEO Pontifex, ſi AMBROSIUS aiunt non eſſe virginalis pudoris maritum eligere , ſed iudicium parentum expectandum ; ſi in SACRIS LITTERIS parentibus tradidit hoc munus Sap.* VII. Da filiam tuam viro prudenti *; ſi S. PAULUS 1. Cor.* VII. *EXPRESSE docet a parentibus tradendas eſſe filias nuptiis ; ſi multa ſacrarum litterarum exempla , quæ affert Bellarminus, id MANIFESTE demonſtrant : RESPONDE cum Sanchez, hæc, & ſimilia probare quidem eſſe valde bo-*

(*a*) 3. *Part. Lib. VIII. quæſt.* VIII. *§.* 8. *pag.* 150.

Digitized by Google

neſtum eiuſmodi conſilium a patre conquirere, diram peccati mortalis neceſſitatem non probare (*a*). Mirifica vis iſtius *Reſponde cum Sanchez*. Si Bellarminus, qui ſolus præſtat mille Sancheziis, oppoſitum doceat, ut reapſe docet; ſi univerſa antiquitas reclamet; tu reſponde cum *Sanchez*. Sed ex iſto Sanchez alterum promamus exemplum. Sacroſanctis Conciliis, quæ obligationem memoriter diſcendi *Pater*, *Ave*, *Symbolum* declarant, reſpondet. *Etſi verba CONCILIORUM rigide videantur loqui, & ſub mortali obligare; at conſuetudo iam expoſcit, obligationem hanc tanti momenti non eſſe, ut culpam venialem excedat illius tranſgreſſio* (*b*). Audiſtin' ſupremos Scripturarum, Patrum, & Conciliorum cenſores? Conſuetudo, non corruptela ea eſt quæ, reclamantibus Conciliis, Chriſtianos a graviſſimo debito ſolvit addiſcendi articulos in ſymbolo contentos, ipſumque *Pater*, & *Ave*? Sed huic monito finem imponat doctiſſimus, atque morum probitate perinſignis Ioannes Mabillonius inclyti Benedictini Ordinis ſplendor, & ornamentum. (*c*) *Perniciosior ſcholaſticæ facultatis uſus, multiplicatio fuit Doctorum Theologiæ moralis .... Tunc itaque moralis doctrina purius ac ſincerius expendebatur, nec tot tantiſque dubiis metaphyſicis, ut nunc, erat obnoxia. Verum ex eo tempore ad tot ſpeculationes deventum eſt, ut ex nimio ac immoderato ratiocinandi acumine, nonnumquam vel ipſa ratio deſierit. Quinimmo non ſine animi noſtri mœrore compertum eſt, Ethnicorum Ethicen, quorumdam Theologorum Summis aliquando fuiſſe pudori .... Tantum igitur abeſt ut iſtorum Summiſtarum ſtudium ad chriſtianæ Philoſophiæ conſecutionem quadantenus dirigat, quod potius ex libera ipſos legendi facultate non modicum ſequatur detrimentum. Quare niſi utiles a noxiis ſedulo ſecernantur, periculum imminet ſpiritualis ruinæ. Fructus longe maior ex Ciceronis de Officiis lectione hauritur, quam nonnullorum Summiſtarum, qui præter amplam doctrinarum, ac ratiociniorum farraginem, nihil aliud ſæpe ſæpius ingerunt, præter quam moleſtas legentibus tricas, unde difficillime ſubinde emergunt. Numquid rectior norma ad Probabilitatem attinens in iſtorum Summis apparet, ea Tullii præfati, in qua præſcribit, ab iis univerſim nobis cavendum eſſe quæ licita nec ne ſint quodammodo dubitamus?* Quocirca bene præcipiunt (*inquit*) qui vetant quid-

(*a*) *Lib. V. in Decal. cap.* 11. *ſ.* 3. *num.* 6. (*b*) *Lib. II. in Decal. cap.* III. *n.* 19. (*c*) *De ſtudiis monaſtic. Part. II. cap.* VII.

quidquam agere quod dubites, æquum ſit, an iniquum. AEQUITAS enim lucet ipſa per ſe; dubitatio autem cogitationem ſignificat iniuriæ. *Quot conſcientiæ caſus, inquit egregius Scholiaſtes, ex iſto ſolum principio liquido reſolverentur, ſi Chriſtifideles hoc ipſum ſerio vellent animadvertere?* At M. Tullio reſpondent Probabiliſtæ, deponendam eſſe dubitationem, & medio iudicio reflexo ſeligendam opinionem minus veram, minus probabilem, magiſque libertati humanæ accommodatam, in conſpectu etiam probabilioris, & veriſimilioris.

X. Sub hoc præfandi fine omnes rogo, obteſtorque ut tota mentis indagine recogitent cauſſam quam oramus, non eſſe contentionis, ſed pietatis, non curioſitatis, ſed doloris, non ingenii, ſed caritatis. Religionis, & æternitatis negotium, non ad alios, non ad amicos, non ad Inſtitutum, non ad adverſarios, ſed ad nos, ſed ad quemque noſtrum pertinet. Paulum ſanctum audite. *Rogamus autem vos, fratres, ut . . . . veſtrum negotium agatis* (*a*). Quid eſt, viri fratres, quod in expendendis noſtræ æternæ aut felicitatis, aut calamitatis controverſiis partium, factionumque ſtudio indulgeamus? Quid eſt quod in hac noſtra ſumma, & unica cauſſa, ſi eam implicari tricis, adulterari fucis, depravari opinionum præſtigiis videamus, ſilendum, aut ſubmiſſa tantum voce loquendum nobis ſit? Si locum habere quandoque debeat divinum illud oraculum, *Iraſcimini, & nolite peccare*; an ne opportunius exequendum quam pro noſtra propugnanda æternitatis cauſſa? Si a me ergo in hac peroranda cauſſa quid liberius, ſi quid acrius, ſi quid aſperius, ſi quid vehementius dictum fuerit; parcite, quæſo, pio dolori, parcite piis lacrymis, iuſtæ iracundiæ parcite, chriſtianæ caritatis fervori indulgete, tantumque veniæ, & clementiæ ſcribendi libertati, atque ſinceritati concedite, quantum pietati, iuſtitiæ, religioni, atque æternitatis cauſſæ concedendum, ſancte, iuſteque exiſtimatis, ut inquit in leviori, immo leviſſima cauſſa M. Tullius. *Atque ego ſic ſtatuo, iudices, a me in hac cauſa, atque hoc extremo dicendi loco, pietatis potius quam defenſionis, querelæ quam eloquentiæ, doloris quam ingenii partes eſſe ſuſceptas. Itaque, ſi aut acrius egero, aut liberius, quam qui ante me di-*

(*a*) *I. Theſſal. cap.* IV.

Digitized by Google

dixerunt, peto a vobis ut tantum orationi meæ concedatis, quantum & pio dolori, & iuſtæ iracundiæ concedendum putetis (a).

CAPUT XIII.

TESTIMONIUM AUCTORIS PRO *INCLYTA SOCIETATE IESU.*

I.

CUM primum inſonare rumorem audivi, ex libris *meis adverſus* quorumdam Theologorum laxas opiniones typis editas, obtrectandi anſam nonnullos arripuiſſe, in iiſdem perilluſtrem SOCIETATEM IESU notari, veluti æquo benignioris doctrinæ magiſtram, meque caritatis, & iuſtitiæ violatorem per hominum ora traduci; ſi vehementi ſenſu me affectum negarem, ſane mentirer. Qui enim fieri poterat ne commoverer, intelligens, me offenſorem evulgari iſtius præſtantiſſimæ Religionis, quam ob ingentia eius merita ſummopere veneror, ſuſpicioque, & cui maximorum beneficiorum titulo me devinctum agnoſco? Sub iſtius quippe eximii Inſtituti viris prima litterarum poſui tirocinia: illoſque conſcientiæ meæ arbitros plures annos habui. Quare ingrati animi, nedum fractæ caritatis, & iuſtitiæ reus forem, ſi quidpiam pronuntiaſſem quod vel tantillum aut ingentem gloriam imminuere, aut ſplendori longe lateque coruſcanti obducere tenebras potuiſſet præfatæ SOCIETATIS IESU, de Republica litteraria, de univerſa Eccleſia catholica in amplificanda apud infideles, diſſitaſque regiones evangelica lege, in erudienda ubique locorum iuventute, atque ſacramentorum aſſidua adminiſtratione quam

(a) *Orat. pro Sext. in Exord.*

quam meritiſſimæ. Hanc ego uberrimam virtutem, & meritorum copiam, aliaſque innumeras dotes, quibus Religio iſthæc inſignita eſt, ſemper, occaſione data, faſſus ſum, atque cum privatis, tum publicis celebravi præconiis: cuius rei tot teſtes habeo, quot homines ſum allocutus.

Ne vero quiſpiam in ſuſpicionem veniat, hocce meum TESTIMONIUM, aut tempeſtatis alicuius evadendæ, periculique declinandi cauſſa, aut aſſentandi (a quo vitio quam abſim, notum eſt omnibus) aut humani ſavoris, gratiæque captandæ ſtudio extortum eſſe, Rempublicam litterariam monitam velim, me iampridem, & ſub ipſius litterariæ pugnæ initium, hæc, & his longe maiora pro inſigni SOCIETATE IESU typis publicis prodidiſſe. Veritatis iſtius non alios teſtes niſi libros hactenus a me editos perhibeo. Ad ſeveriorem criticen revocentur omnes, nullo excepto, & ſi verbum quodpiam minus honorifice prolatum occurrerit, immo niſi ſemper cum laudis præfatione de inclyta SOCIETATE IESU pro re nata locutus fuerim, cauſſa cadere ſponte aſſentior. Et quoniam non omnibus qui hæc lecturi ſunt, libri præſto adſunt, pauca ex pluribus infra ſubiicio. (a) Quibus animi mei ſenſibus ſincera fide expoſitis, & ſubiectis elogiis iam inde ab incepto certamine litterario in lucem emiſſis, & in hanc uſque diem repetitis, quæque æternum erga venerabilem SOCIETATEM IESU pangam, cum Tertulliano exclamare iure ac merito valeo:

(a) *Legatur opus inſcriptum QUARESIMA APPELLANTE in Præf. Apologet. §. 5. pag. 26. tertiæ edit.* Il P. Ignazio Camargo.... diſende validamente la ſua inclita COMPAGNIA dalle calunnie di coloro che le rilaſſate opinioni de' privati Scrittori ingiuſtamente aſcrivono al corpo intero della INSIGNE SOCIETA'. Io per me (mi ſi perdoni queſta ſincera neceſſaria parenteſi) col medeſimo P. Camargo impugno, e riprovo non poche rilaſſate opinioni di alcuni privati Scrittori di queſto illuſtre Ordine: ma, ſiccome ſarebbe una graviſſima ingiuſtizia la mia, ſe gli errori de' privati aſcriveſſi all'Ordine ſteſſo; così ingiuſti ſarebbon quelli che mi accuſaſſero di avere io ſcritto con poco riſpetto, ed oſſequio verſo la COMPAGNIA, perchè ho fatta poca ſtima delle opinioni di alcuni particolari Scrittori. E tanto più ſarebbe ingiuſta l'accuſa, quantochè ho ſempre parlato con ſingolare venerazione e di quegli Autori medeſimi le cui opinioni ho confutate, e di tutti que' tanti altri celeberrimi Dottori, che di tal Ordine ho nominati: e nuovamente col citato P. Ignazio Camargo confeſſo l'alta ſtima verſo di queſta INSIGNE SOCIETA', ſpecialmente, tralaſciando gli altri molti titoli, per i tanti dottiſſimi, piiſſimi, e profondi Theologi, che hanno impugnato il Probabiliſmo.

Digitized by Google

leo : *Exurge igitur veritas, & quaſi de PATIENTIA erumpe . . . . Te eſſe monſtra* . Teſtor enim TE SANCTAM, INCREATAMQUE VERITATEM, me numquam ſive adverſus laudatam SOCIETATEM, ſive quempiam alium Ordinem perſo-

---

Lege aliud opus, cuius titulus. Della Storia del PROBABILISMO, e del RIGORISMO Diſſertazioni Theologiche, Morali, e Critiche. *Tom. I. pag. 70. & 71.* LA COMPAGNIA DI GESU', che per ogni parte del mondo, e dai pulpiti, e dalle cattedre migliaia, e migliaia di uomini dotti, e pii occupava a promuovere la virtù, a combattere i vizj; i tanti Miſſionari, che a coſto del proprio ſangue la fede di Gesù Criſto predicavano agl'infedeli; i tanti operai impiegati a coltivare le anime de'Cattolici; i tanti libri in ogni genere, e maſſimamente di pietà; la perſonale eſemplarità edificante, erano, e ſono tutti autentici teſtimonj, che una Religione sì illuſtre non poteſſe inſegnare dottrine men ſane. Siccome delle altre Religioni, così di eſſa, alquanti privati ſolamente furono gli Autori di ſentenze troppo indulgenti, perchè ſervironſi del Probabiliſmo nella ſua purità, ſenza veruna miſtione degli opportuni balſami. *Lege ibidem pag. 286. item pag. 477. uſque ad pag. 483. Legatur integer Tom. II.*

In alio opere inſcripto. OSSERVAZIONI CRITICHE, *e* MORALI, *hæc inter plurima alia habentur §. 4. pag.* 26. Io vi aſſicuro da parte ſua che egli (*il P. Concina*) venera la COMPAGNIA di GESU' per una delle più inſigni Religioni, che adornino la Chieſa cattolica. Egli conoſce il di lei merito incomparabile in ogni genere di letteratura, e di ſantità. Il grande vantaggio recato, e che alla giornata reca alla Chieſa con la educazione della gioventù sì nelle lettere, come nella pietà, le vittorie riportate contra le moderne ereſie, il ſangue di tanti Martiri, i ſudori di tanti Miſſionarj, lo ſplendore delle cattedre, lo zelo de' Pulpiti, la edificazione eſemplare delle Corti: queſte, ed altre luminoſe prerogative ſono a lui note, ed a tempo opportuno le decanta. Sa, e conoſce, anzi avviſa in più luoghi de'ſuoi tomi, che un corpo sì riſplendente non può, nè dee ricevere macchia dagli sbagli di qualche privato. Tutto ciò ha egli più e più volte ne'ſuoi ſcritti proteſtato, e con la voce in ogn'incontro parla col medeſimo linguaggio, come atteſtare lo poſſono tutti ed amici, e non amici, con cui parla. Perlochè nuovamente riconfermo, che ſe V. Riverenza aveſſe traſcritta una ſola parola da'ſuoi volumi, che gli foſſe dalla penna caduta contra la immacolata fama della COMPAGNIA di GESU', non aſpetterebbe a ritrattarla in punto di morte ſecondo il voſtro vaticinio. Quando per ſua diſgrazia foſſe caduto in ſimile mancamento, ſubito, ſubito vorrebbe egli adempiere le leggi e della giuſtizia, e della carità. Ma egli vi ha ad evidenza provato, che non ſolo non ha detta coſa veruna contra i Geſuiti; ma che ad ogni opportuno incontro eſpreſſamente gli ha lodati. Vi ha dimoſtrato, che la confutazione delle opinioni de' privati non può da perſona oneſta, e di ragionevolezza fornita aſcriverſi a maldicenza contra il comune de'Dottori della COMPAGNIA. V'ha dimoſtrato con S. Agoſtino Salm. xxxIII. „ *Ad quamcumque profeſſionem te converteris, para te „ pati fictos: alioquin, ſi te non paraveris, invenies quod non ſperabas, & deficies, „ aut perturbaberis.* "

In alio opere, quod hunc præfert titulum, ESAME TEOLOGICO, *hæc præ aliis ſcripta ſunt cap.* III. *num.* 4. *pag.* 20. Che nella Religione celebre della COMPAGNIA vi ſieno de'Geſuiti che conquidano la carne, e crocifiggano gli appetiti con cilicj, digiuni, apoſtoliche miſſioni; che tutti comunemente i Geſuiti ſie-

Digitized by Google

ſonamve quidquam ſcripſiſſe; ſed omnes litterarios meos conatus, quicumque illi ſint, eo unice collineaſſe, ut errores, & æquo laxiores ſententias everterem, labefactarem, exterminarem. Oppugnavi equidem, cum aliorum Ordinum, tum SO-CIE-

---

no Religioſi oneſti, eſemplari, morigerati; ſi concede, e ſi rafferma da tutti gli uomini dabbene. *Item cap.* VI. *num.* 17. *pag.* 78. Attaccarono (i Gianſeniſti) la infallibità de' ſommi Pontefici. PRESERO DI MIRA UN SACRO ORDINE DE' PIU COSPICUI, E TANTO BENEMERITO DELLA CHIESA, aſcrivendo al medeſimo le opinioni troppo condiſcendenti di alcuni privati. Che potevaſi dire di più e in lode, e in difeſa della INCLITA COMPAGNIA?

Lege Librum qui hunc præfert titulum, *ESPLICAZIONE DI QUATTRO PARADOSSI pag.* 9. *num.* 11. *ubi hæc in Societatis commendationem habentur*. Innanzichè entrare in queſta narrativa, debbo avvertire i miei corteſi Leggitori a non confondere gli errori, e traſporti di alcuni privati Geſuiti con la INSIGNE, E TANTO della Chieſa tutta BENEMERITA COMPAGNIA. Non v' ha Religione, non v'ha Comunità in queſto mondo, dice Agoſtino, che non abbia *fictos ſuos*. I fatti, per altro pubblici, che io vo' narrarvi, ſono veramente ſtupendi, e ſorprendenti; ma non perciò debbono farvi ſcemare la ſtima, e la venerazione verſo la ILLUSTRE SOCIETA'. *Item pag.* 65. La inſigne COMPAGNIA di GESU' è una delle più inſigni Religioni che illuſtri la Chieſa cattolica. Gli ſpirituali vantaggi che colle ſue apoſtoliche miſſioni, ſcuole, confeſſioni, eſercizj ſpirituali, conſigli, direzioni, apporta al Criſtianeſimo, le acquiſtano giuſtamente una ſtima univerſale.

In Opere inſcripto, *DEFENSIO DECRETORUM CONCILII TRIDENTINI Tom. I. pag.* 124. *hæc in Societatis laudem ſcripſi*. Opportuna quoque hic ſeſe offert occaſio retundendi calumniam mihi impactam, quod in diſſertationibus meis ſuper Hiſtoria *Probabiliſmi*, & *Rigoriſmi* præſtantiſſimam laceſſiverim SOCIETATEM. Quæ ſane calumnia eo mihi amarior eſt, quo maiore obſequio, & exiſtimatione eamdem SOCIETATEM proſequor, ſuſpicioque. De eadem cum P. Vincentio Contenſonio teſtari iure meritoque valeo. Ingratus audiam, ſi SOCIETATEM illam, de me optime meritam, corruptelarum amantem pronuntiem. In eadem prima litterarum tirocinia poſui, nihilque umquam vidi quod morum integritatem non redoleret. Hinc eſt quod in laudata *Probabiliſmi*, & *Rigoriſmi* hiſtoria numquam abſque laudis præfatione eiuſdem memini. Si aliquorum ex eadem SOCIETATE Theologorum laxas opinationes refutavi, tanta præſtiti moderatione, ut numquam, cuius Ordinis ſint, patefecerim, eorumque piam excuſavi intentionem. Quid ergo eſt quod carpere, quod criminari iure valeant? Quid fanatiſmum improperant? Quid maledicta intorquent? Verum & hæc chriſtiana fortitudine contemnenda ſunt. Nec mirum in perampla SOCIETATE quoſdam minus prudentes reperiri, ſi teſte Auguſtino quæque profeſſio ſuos habet fictos. Mihi ſufficit conſcientia mea, & Deus mihi teſtis eſt quod non mentior, me & corde, & ore, & ſcripto hanc præclaram de univerſa Eccleſia, & Republica litteraria in omni fere ſcientiarum genere optime meritam Religionem ſumma ſemper veneratione coluiſſe; æternumque colam: at non propterea, ſi Theologorum quorumdam ſententias, a ſaniore Ethica devias, offendero, refellere prætermittam. Hæc obiter, plura dicturus in loco. *Legatur idem opus Tom. II. pag.* 216. *& ſeqq. item pag.* 225. *& ſeqq. ubi fuſo calamo pro Bellarmino*, *atque adeo pro ipſius Societate*, *vel contra ipſos domeſticos Scriptores*, *pugnatur*.

CIETATIS quorumdam Auctorum opiniones, quas falſas reputavi, non ut homines carperem, vellicaremve; ſed ſolum ut, pernicioſa opinandi methodo convulſa, veritatem pro modulo meo in tuto collocarem, & a cavillationibus aſſererem. Quamobrem illorum ſemper, quoad fieri potuit, lapſus excuſavi: piam eoſdem habuiſse, ſanctamque intentionem proſpiciendi humanæ infirmitati, & reddendi viam ſalutis planiorem, teſtatus ſum: & tandem privatorum hominum aberrationes non eſſe in Communitatem ipſam regerendas, ſemper admonui, atque inculcavi. Quid quod adverſus molliorem Ethicen doctiſſimos, probatiſſimoſque Ieſuitas, Bellarminum, Toletum, Pallavicinum, Suarezium, Erenthrichium, Petavium, Elizaldam, Camargum, Comitolum, Antoine, Munieſſam, Gonzalez, alioſque iſtius SOCIETATIS eruditiſſimos viros in aſſertionum mearum patrocinium aſciverim? Nihilo tamen ſecius SOCIETATIS amicus non vocor, nec reputor, quod eiuſdem inſigniores Theologos omni elogiorum genere extulerim; *contra* hoſtis maledicus audio, quod laxiores Caſuiſtas refellerim: perinde ac ſi tantæ SOCIETATIS ſplendor a parvulo Caſuiſtarum manipulo, ſecus a ſtrenuis invictiſque ſapientum Doctorum, qui omnes a me ſtant, copiis, quibus illa abundat, penderet. Quid plura? Illos omnes qui me SOCIETATI infenſum, iniuria profecto ſumma, traducunt, deprecor, obteſtorque, ut vel unam ſolam periodum minus eidem congruam, decoramque excerpant, obiiciantque. Quandoquidem, ſi mihi incaute calamo quidpiam excidiſſet umquam minus officioſum in eamdem SOCIETATEM, aut in alium ſive Ordinem, ſive hominem, illud aptiore, qua fieri poterit, ratione, me deleturum, atque revocaturum promitto. Omnia vero quæ fortaſſis ſcripſiſſem a veritatis, & modeſtiæ regulis aliquo modo diſſentanea, mihi deberent vitio verti; non in Ordinem meum, non

---

Et, ne longior ſim, legantur ſequentia opera. DISCIPLINA Apoſtolico-Monaſtica &c. COMMENTARIUS Theologicus in Reſcriptum BENEDICTI XIV. &c. COMMENTARIUS Hiſtorico-Apologeticus &c. IN ENCYCLICAM BENEDICTI XIV. &c. CONTRACTUS TRINUS &c. EPISTOLAE Theologico-Morales. ESPOSIZIONE DEL DOGMA della Chieſa cattolica &c. DISCIPLINA ANTICA, e MODERNA &c. Et poſt ſeveram lectionem obiiciant, ſi valent, vel unam vocem minus officioſam in SOCIETATEM IESU.

non in alios ullos, ſed in me ſolum, & unice in caput meum contorquenda decerno ipſe, atque proteſtor, antequam quiſquam alius ſententiam ferat. Verum habet, inquiunt, te frequentiſſime extollere merita, præconiis celebrare plurium S. I. Theologorum doctrinam, eruditionem, morum ſanctitatem; immo illorum ipſorum quorum refellis opiniones, laudare zelum, ſuſpicere probitatem, piamque animi intentionem excuſare. Sed artificioſa hæc omnia ſunt, & exquiſita calliditate diſpoſita. Quorſum enim hæc tam ſæpe repetita elogia? Ut ſævire immanius, ut furere liberius, ut armare ſeverius in eorumdem opiniones ſtilum tuum acutiſſimum valeas. Non verum modo hoc habet, ſed veriſſimum etiam: Theologorum innocentiam, integritatem, rectam intentionem ſæpe inculco. Cur? Ut ſcilicet eorumdem, ſi quas falſas, pernicioſaſque opiniones deprehendo, liberius convellere, ſeverius perſtringere, & quoad poſſum exterminare penitus atque penitus valeam. Et hoc mihi piaculo vertitur? Quidquam ne hic aut maledicentiæ, aut invidentiæ olet? Quidquam ne hic quod cum Chriſti caritate pugnet? Quis eiuſmodi ſcribendi rationem carpere iure poteſt? Quis, niſi communi ſenſu careat, inficias iverit hanc diſputandi methodum & prudentiæ, & honeſtati, & *veritatis*, ut inquit Apoſtolus, *caritati* eſſe quam maxime conſentaneam? An benigne tractandi errores ſunt? An chriſtiana caritas laxiores opiniones complectitur? Alterutrum ergo fateantur oppoſitores neceſsum eſt. Aut errores, & laxarum opinionum portenta eſse caritatis evangelicæ argumentum, benignitatis unctione liniendum; aut meam adverſus errores, corruptamque Ethicen, ſcribendi formam æquam, veram, atque prudentem eſſe. Præterea. Omnium fere aliorum ſacrorum Ordinum Theologos aliquos refutavi, eorum opiniones non paucas reieci. Et iſtorum nemo reclamavit? Nemo querimonias evulgavit? Cur hoc? Quænam tanti diſcriminis ratio? Tandem reponi unum poſſet, me probabiles ſententias pro laxis opinionibus obtrudere. Verum hac in hypotheſi, non acrimoniæ, non mordacitatis, non caritatis violatæ, ſed iniuſtitiæ, aut ignorantiæ reus arguendus tunc forem. Hoc hactenus evincere minime potuerunt, non omiſſuri certe, ſi potuiſſent. Quapropter in hoc lapſi extremum ſunt, ut me percelebri Societati inſenſum diffamaverint, quod non benigne, & blan-

de, ſed acriter, & ſevere laxas opiniunculas profligaverim, aut ſalſe, opportunitate data, deridendas propinaverim, prout aſſerendæ ſanæ doctrinæ ratio magis poſtulabat. Niſi in tuto Caſuiſtarum innocentiam collocarem, me illorum aggredi perſonas, animique intentionem vellicare inclamarent. E contrario, quia ipſorum intentionem in optimam partem interpretor, eorumque merita celebro, me hominem verſutum, callidum, vafrumque ſcite appellant. Tantum præiudicata iudicia poſſunt. *Venit enim Ioannes neque manducans, neque bibens; & dicunt: Dæmonium habet. Venit Filius hominis manducans, & bibens; & dicunt: Ecce homo vorax, & potator vini* (*a*). Numquam ſine hoſte veritas.

II.

At quod obſequium, & obſervantiam meam erga præclariſſimam SOCIETATEM argumento invictiſſimo oſtendit, *eſt, me* nonniſi laceſſitum, provocatum, & ad incitas redactum, atque alia prorſus cogitantem, ad certamen veniſſe, calamumque ſtrinxiſse, non in ipſam SOCIETATEM (quod abſit) ſed, ut ſcripta mea a quibuſdam eiuſdem Societatis Scriptoribus undique impetita, & denigrata vindicarem. Quid quod decem ferme voluminibus (quorum nec titulos commemoro, ne exprobrare quidquam videar) non tam in libros, quam in perſonam meam editis, nihil omnino repoſui; ſed ſilui, & obmutui: non quod reſpondendi materies deeſset; verum ut paci, modeſtiæ, atque reverentiæ litarem. Quid quod in ultimo volumine contra citatam Hiſtoriam meam edito, hoc iugulum meum pugione petunt: *Hi ſunt errores P. Concina. Aut Reipublicæ litterariæ ſaciat ſatis; aut ſilentio ſuo eoſdem confiteatur.* (*b*) Interim, ne reſponſa, quæ

(*a*) *Matth. cap.* XI.

(*b*) Breve Elenco, e ſaggio d'alcuni de' molti abbagli notati nella Storia del Probabiliſmo &c. del P. Concina, intorno ai quali dal medeſimo ſi aſpetta o ingenua confeſſione di averli preſi, ovvero prima che ſu verun altro punto, ſoda confutazione di quanto a riguardo d'eſſi trovaſi nella preſente opera. *Hæc P. Gaſpar Ioſeph Gagna ſub initium ſui operis inſcripti* Lettere d'Eugenio Apologiſta &c. *Ad hæc, & cetera omnia quæ mihi iniuria ſumma imponit P. Gagna, iam reſpondi epiſtolis tribus, nondum tamen editis, quas ſi tranquillo animo legerit Gagna noſter, nullus dubito quin & modeſtiam meam æqui bonique ſit facturus, & ſuum laborem improbaturus.*

Digitized by Google

quæ prælo a duobus annis parata ſunt, prodeant in lucem, nullum non movent ſecreto lapidem. Quæ idcirco curſim ſubindicavi, ut cultus, officiique in SOCIETATEM monumenta exhiberem ſplendidiora. Quid igitur cauſsæ eſt cur tamquam infeſtus eiuſdem SOCIETATIS hoſtis traducar? Non alia ſane, niſi quod aliqui adverſarii mei, SOCIETATIS, cuius ſunt filii, fama, exiſtimatione, & ampliſſimis meritis, potentiaque freti, me de ſuperiore loco, & veluti ex alto reſpectantes, non modo ſemetipſos, ſed nec opiniones ſuas, tametſi non ſemper veritati conſonas, vel leviter tangi patiuntur. Dedignantur illi tam humilem, imbecillum, & ſolum homuncionem experiri adverſarium: & illo ipſo tempore quo in celebriores Dominicanæ Religionis Theologos ea evulgarunt quæ orbi litterario nota ſunt, crimini maximo mihi vertunt, quod hiſcere audeam, & (quod vel aſinæ Balaam licuit) exclamem: *Cur me cæditis?* Hanc veritatem mirum in modum confirmat ſapientiſſimus Ieſuita P. Ignatius de Camargo in opere Pontifici Max. CLEMENTI XI. nuncupato, inſcriptoque, *Regula honeſtatis moralis*, ubi hæc ſcribit. (a) „ At „ video complures eſse Probabiliſtas, ſane DELICATISSIMOS, qui cum ipſi audaciſſime, non modo de noſtra ſententia, verum *& de patronis ipſius quidvis loquantur, & ſcribant*, „ benignam tamen ſuam opinionem vel LEVITER tangi non „ ferunt. Nos vero quomodo habituros putemus, quod audacter, ac fortiter contra illam agamus? Parum erit, ſi acerrime nos refellant, quin inſuper reos pronuntient de violatis pontificiis decretis . . . . Quin vix prodeat in lucem liber ullus contra moralem laxam doctrinam, quem non ſtatim deferant ad Fidei tribunalia, tamquam reum violati decreti pontificii. *Quo tendat rigor iſte benignitatis, difficile non eſt divinare.*"

Cum itaque difficile non ſit arcanum iſtud reſerare, paucis illud exponendum eſt. Quæ in errores, in ſententias falſas, ſcandali plenas, maleſonantes, piarumque aurium offenſivas contorſimus, in SOCIETATEM IESU, in ſacros Ordines, in Theologorum perſonas vibrata vociferantur: idque cuiuſcumque

r ij

(a) *In Præloquio pag.* 28.

que ſtatus, & maxime altioris dignitatis ſummorum virorum auribus ingerere exquiſita dexteritate ſtudent, atque conantur, ut nobis, ac libris noſtris, atque ſplendidiſſimæ veritati extremam conflent invidiam, ultimumque parent exitium. Nec intelligunt, ſe hoc defenſionis genere plus nocumenti, & dedecoris proprio afferre Inſtituto, quam extranei hoſtes omnes. Quoniam, dum a me laxiorem Ethicen confutari vident, illico me maledicta coniicere in Ieſuitas declamant. Quare etiam atque etiam rogo obteſtorque æquiſſimos omnes rerum æſtimatores, ut ſerio, matureque perpendant, quo hæc privatorum quorumdam mihi adverſantium agendi ratio, ementitæ caritatis fuco illita, & ſplendidiſſimo SOCIETATIS tuendæ pallio exornata, tendat. Eo profecto (prout extrinſecus apparet) ut in hoc indulgentiſſimo ſæculo, nemine repugnante, nec hiſcere valente, laxior opinandi modus impune, libereque ſerpat, & graſſetur; utque nemo in poſterum a mollioris Ethices conſectariis ſaniorem vindicare doctrinam audeat, veritus ne calumniæ notam, librorumque (ob violatam erga SOCIETATEM IESU caritatem) proſcriptionem, & graviora mala incurrat, ſubeatque.

Verum ne hoc ſubdolo commentitiæ caritatis prætextu a propugnanda veritate, refellendiſque laxioris doctrinæ portentis, quæ in dies prodeunt, abſterrere nos ullo modo queant, quam hactenus in ſcriptis noſtris editis venerationem, obſequium, cultumque erga perilluſtrem SOCIETATEM IESU, alioſque ſacros Ordines, privatoſque Theologos teſtati ſumus, ſanctius, ſeveriuſque in edendis, Deo dante, excolemus, &, opportunitate data, uberius etiam (ut decet) amplificabimus. At ſimul contra omnes laxarum opinionum evulgatores, ſi a propoſito non deſtiterint, ſtilo modo acri, modo mitiori, modo leporibus aſperſo, prout efficacius aſſerendæ veritati, & deridendæ falſitati conducere viſum fuerit, quacumque terrena ſpe abſciſſa, omnique mundano timore ſpreto, calamum acuere conſtantiſſime pergemus. Neque dubitamus quin conſilium hoc noſtrum ipſiſmet SOCIETATIS IESU ſapientiſſimis viris, pro eo quo integerrimæ chriſtianæ Moralis tuendæ, propagandæque amore flagrant, & exterminandæ corruptioris Ethices, atque morum pravitatis eliminandæ zelo fervent, ratum habendum, probandumque ſit. Porro, ne adverſarii quidam uti

præ-

præteritis artificiis in poſterum valeant, iure meritoque poſtulamus ne ulla ipſis adhibeatur fides, ſed calumniatorum loco habeantur illi omnes qui abſque *authentico documento* nos ſive in præfatam SOCIETATEM IESU, ſive in alios ſacros Ordines, minus æquo obſequentes diffamaverint. Criminatoribus iſtis in memoriam redeat decretum quo anno 1694. ſummus Pontifex INNOCENTIUS XII. ſeveriſſime prohibuit ne quiſquam *vaga accuſatione, & invidioſo nomine IANSENISMI* traducatur, niſi de tanto crimine legitime conſtiterit. At ſi huic ſupremo mandato obſequi non pauci hactenus detrectarunt, ſed pro libito, nulla, vel leviſſima ſuſpicione præhabita, optimos Catholicos *Janſeniſtas*, *Rigoriſtas*, *Tutioriſtas* appellare in dies non erubeſcunt; quanto minus ſperandum nobis eſt ut ab inceptis adverſus nos deſiſtant? Verum, non ideo hoc noſtrum edimus TESTIMONIUM, quo iſtorum ora obſtruantur; ſed ut obſervantiæ, obſequii, & venerationis noſtræ erga celeberrimam SOCIETATEM IESU, ceteroſque alios ſacros Ordines publicum exhibeamus argumentum; omneſque etiam atque etiam intelligant, ac pro certo habeant, nos adverſus vitia, falſitates, & errores, nullo autem modo, vel oblique, in quampiam ſive communitatem, ſive perſonam ſcripſiſſe, aut ſcripturos fore: quoniam cum S. Bernardo teſtari iure poſſumus. *Quæ in veſtris laudabilia ſunt, laudo, & prædico; ſi quæ reprehendenda ſunt, ut emendentur, vobis, & aliis amicis meis ſuadere ſoleo. Hæc non eſt detractio, ſed attractio.* (a)

Teſtimonio huic vix dum finem impoſueram, cum ecce nuntius ſane triſtis mihi affertur, R. P. AEGIDIUM GIULI præfatæ S. I. perinſignem Theologum, in Collegio Germanico ſacrorum Canonum a pluribus luſtris celeberrimum Profeſſorem, Congregationis examinis Epiſcoporum a ſecretis, diem extremum Romæ obiiſſe. Si, eo accepto nuntio, me acerbo tactum dolore negarem, profecto mentirer. Dolui enim vero, quod amiſerim virum amicum, ſincerum, conſtantem, prævalidum, qui ut amicitiæ iura cuſtodiret, impleretque officia, non labori, non incommodo parcebat, non vanis hominum reſpectibus detinebatur. Mutuæ iſtius, firmæque amicitiæ

(a) *Apol. ad Guil.*

tiæ noſtræ fœdus ſtrinxit idem utriuſque pro ſaniore doctrina aſſerenda ſtudium, idem adverſus laxiorem Ethicen labefactandam zelus. Cum periucunda amicitiæ colloquia miſcebamus, ſæpenumero controverſiarum quæ penes variæ profeſſionis Theologos fervent, ſermo recurrebat. Et tum ultro, citroque hæc habebamus verba. Ideo ne diverſa profeſſi inſtituta ſumus, ut ſodalium noſtrorum præiudicata ſyſtemata defendamus, etiamſi vera nobis haudquaquam appareant? Aut contra, ideo ne nobis vera videbuntur, quia a Scholis noſtris adoptata illa fuere? Tam inſipientes ne erimus, ut, non ad maiorem Dei gloriam, ſed ad maiorem Ordinis faſtum tanta animorum contentione belligeremus? Faceſſant a nobis præſtigia iſta, noſtrumque agamus negotium, atque meliora æmulemur chariſmata. Illorum potius miſereamur qui, ut proprius Ordo alteri præſtet, ſuoſque ſocios fallineſcios propugnent, perpetua fovent, aluntque diſſidia conatu irrito, & infelici. Huc frequenter collineabamus ſermones noſtros, quos idcirco palam *facio*, ut omnibus conſtet, inclytam SOCIETATEM doctiſſimis ſemper abundare Theologis, integerrimæ doctrinæ ſtrenuis vindicibus. Neque in ſuſpicionem adduci quiſquam iure valet, me amicitiæ, non veritati, dum hæc ſcribo, litare. Compertum quippe omnibus eſt, quanti & inſignes Prælati, & ampliſſimi Cardinales, eruditique omnes, amiciſſimi viri fecerint & in conſiliis prudentiam, & in controverſiis cum theologicis, tum canonicis dirimendis doctrinam, atque eruditionem. Sed quod ad immortalem P. AEGIDII GIULI gloriam accedit, ipſe ſapientiſſimus Pontifex BENEDICTUS XIV. acerrimi in expendendis præclarorum virorum meritis iudicii, tanto illum in pretio habuit, ut non modo ad conſilia frequenter adhiberet, verum magnis etiam exornare eiuſdem merita præmiis voluerit, maiora forſitan collaturus in tempore, ſi diutius vitam produxiſſet. Plura dicerem, niſi certo ſcirem, amiciſſimi viri acta, ſtilo longe cultiore ab iis celebranda fore quorum intereſt decora, & ornamenta Familiæ poſterorum memoriæ conſignare. Hæc pauca delibaſſe mihi ſat eſt, ut aliquod grati animi erga defunctum amicum indicium perhiberem, & ut mœroris ſocium perilluſtri SOCIETATI me adiungerem, quæ ob tanti Sodalis ſui iacturam acerbioris mœſtitiæ argumenta univerſæ Urbi Romæ uberrime patefecit.

C A-

CAPUT XIV.

ALLOQUIUM
AD
CHRISTUM IESUM,
QUI EST
VIA, VERITAS, ET VITA, EXEMPLAR, ET FORMA VIVENDI.

I. V*IAM mandatorum tuorum*, CHRISTE IESU, dum patefaciendam diſcipulis tuis aggredior, hominum inconſultiſſimus plane forem, niſi in primis ad TE, qui e maieſtatis tuæ ſolio deſcendiſti, ut per hanc viam, tamquam Magiſter, & Anteſignanus, præires, lumen, quo vitare errores, auxilium, quo devincere impedimenta, patrocinium, quo obſiſtere adverſantibus intrepide valeam, demiſſo ferventique animo imploraturus accederem. TU, Domine, via es non pedum greſſibus peragranda, ſed quam morum ſanctitate imitemur. Via hæc tua flagellis, ſpinis, alapis, crucibus conſtrata eſt; ſelle, ſputis, ludibriis aſperſa: qua maledictis, & calumniis, qua inſidiis, & perſecutionibus circumſepta. Undique latrones, & hoſtes, undique laquei. *In medio laqueorum ingrederis* (*a*), ideſt *in via Chriſti* (ut exponit ſervus tuus (*b*) Auguſtinus.) *Hinc laquei, & hinc laquei: laquei a dextris, & laquei a ſiniſtris. Tu in medio laqueorum ingredere, a via noli recedere.* Extrema viæ huius vitanda clamant omnes; ſed in deſignandis ex-

(*a*) *Eccl.* IX. (*b*) *In Pſal.* CXLI.

extremis iſtis diſſident invicem, plurimique fallunt, atque falluntur homines. Extrema hæc, quæ viam tuam obſident, ſunt divitiæ, luxus, pompæ, dominandi libido, voluptatum illecebræ. Humanarum opinionum præſtigia extrema hæc abſcondunt, atque honeſtatis fuco, & benignitatis lenocinio eadem depingunt. Quodnam inter hæc extrema medium, cui inſiſtendum, quodque tenendum uno ore fatentur omnes? Medium iſtud via tua eſt, Domine IESU, nempe divitiarum contemptio, mundi, dignitatumque proculcatio, carnis compreſſio, ieiunia, preces, ludibria, cruces, ſpinæ, anguſtiæ, flagella, amor TUI, odium noſtri, iuſtitia, ſanctitas. Hæc via, inter præfata extrema, media, videlicet unica, eſt, a qua neque ad ſiniſtram, neque ad dexteram declinare abſque æterna iactura licet.

II. Sed hic homines furunt, obſtrepunt, vociferantur, viam hanc imperviam eſſe, & peragratu impoſſibilem. Hoc primum aberrandi principium. Ex quo inferunt, aliqua tua præcepta vel ipſis iuſtis volentibus, & conantibus impoſſibilia eſſe. Hinc colligunt alii, perfectionis & conſilii, non neceſſitatis & præcepti viam iſtam eſſe. En *Rigoriſmi*, & *Laxiſmi* funeſta extrema, en ſcopulos, & ſyrtes naufragii ſempiterni. Nam alii deſperatione oppreſſi, alii opinionum fucis decepti, via tua anguſta & arcta relicta, turmatim perambulant latam, & ſpatioſam, quæ ducit ad perditionem, ut ſcite ſervus tuus Auguſtinus animadvertit. *Anguſtam viam vident hac; latam viam vident illac. Hac vident paucos, illac multos. Sed ſi iuſtus es, noli numerare; ſed appende . . . . Noli numerare turbas hominum incedentes latas vias . . . . Noli illos attendere. Multi ſunt, & quis numerat? Pauci autem per viam anguſtam . . . . Via lata mortifera eſt: latitudo eius delectat ad tempus; finis eius anguſtus in æternum. Sed turbæ ſtrepunt, turbæ feſtinant . . . . Noli imitari, noli averti. Vanitates ſunt, & inſaniæ mendaces.* (*a*)

III. Voces congeminant turbæ hominum. Soli ne Monachi, ſolæ virgines, ſoli pauperes; non uxorati; non mercatores, non divites, non milites, non Principes viam tuam ambulant? At, ſublatis coniugiis, ubi virgines? Extincta mercatura, ubi ſo-

(*a*) *In Pſal.* XXXIX.

ſocietas? Si Principes, ſi iudices deſint, corruit iuſtitia. Si tollantur milites, hoſtium præda fiunt ſervi tui. Hæc ſunt, Domine, deliria hominum, quorum linguas compeſcunt, & ora obſtruunt immenſæ Sanctorum copiæ, quæ cuiuſque ſtatus & conditionis, viam tuam peragrarunt. Obvii ſunt Principes, Reges, & Iudices. Occurrunt divites, nupti, mercatores, ſervi, & domini, qui poſſederunt divitias tamquam non poſſidentes, uſi ſunt uxoribus tamquam non utentes, imperarunt tamquam ſervientes: qui ſub purpura, & paludamento cilicia, & flagella adhibuerunt: qui in ſolio humiles, in tribunali iuſti, in toro caſti, in aula ſinceri, in bello mites, carnem ſuam cum vitiis, & concupiſcentiis crucifigentes, viam tuam ſtrenue alacriterque percurrerunt. Exulent ergo a ſchola tua & illorum deliria qui impoſſibile mandatorum tuorum aliquod effutiunt, & iſtorum ſomnia, qui viam hanc tuam non neceſſitatis, ſed conſilii comminiſcuntur. In hoc turpiter errant blandiloqui homines, qui huc revocant univerſum fere Evangelium tuum, ac ſi TU, Domine, ampliſſimus in iis explicandis quæ meliora, & maioris ſunt perfectionis, in iis vero quæ neceſſitatis ſunt, modicus fuiſſes, & brevis. Verum audiant iſti vocem tuam. *Vos vocatis me Magiſter, & bene dicitis, ſum etenim . . . . Exemplum enim dedi vobis, ut quemadmodum ego feci, ita & vos faciatis. Amen dico vobis, non eſt ſervus maior domino ſuo* (*a*). Quid ad hæc tota ſapientia carnis? Arctam viam ambulat Dominus; latam vero percurret ſervus? Iugum grave crucibus, & ſpinis ornatum portat Magiſter; diſcipuli vero iugo roſis, floribus, liliis referto, blanditiis, & voluptatibus illito incedent? Suave dixiſti, Domine, iugum tuum, & leve onus. Sed quomodo ſuave, ſi iugum eſt crucis, & tribulationis? Quomodo leve, ſi iugum eſt carni, & ſanguini repugnans? Quia, reſpondet Apoſtolus tuus Paulus, *momentaneum, & leve tribulationis noſtræ, æternum gloriæ pondus operatur* (*b*). Quia, ſubdit ſervus tuus Auguſtinus, *non eſt durum, & grave quod ille imperat qui adiuvat ut fiat quod imperat . . . . Verum eſt quod ipſe dixit*, Iugum meum ſuave eſt. *Quidquid enim durum eſt in præceptis, ut ſit lene, caritas facit*. Quid reſponſi huic argumentationi

(*a*) *Ioan.* XIII. (*b*) *II. Corinth.* IV.

tuæ univerſus dabit orbis, Chriſte IESU? Si ego Dominus, & Magiſter veſter lavi pedes veſtros; ſi regnum mundi, ſi dignitates, & omnia quæ mundi ſunt, contempſi; ſi inimicos, & calumniatores amore proſecutus ſum; ſi denique arctam, & anguſtam viam toto vitæ curriculo peragravi: numquid vos ſimilia agere non debetis? *Exemplum enim dedi vobis, ut quemadmodum ego feci, ita & vos faciatis*. Nulla hinc evadendi latebra, nulla cavillandi ratio. Conticeſcat oportet tota mundi aſtutia. Via alia non occurrit portum aſſequendi. Qui TE non ſequitur, Domine, ambulat in tenebris, & in tenebrarum abyſſum corruet. TE vero ſequi nemo poteſt, niſi patrem, matrem, fratres, & ſorores, quin & ſemetipſum abneget, crucemque ſibi imponat, & a TE impoſitam libenter ferat. Hæc verba tua ſunt. *Si quis vult venire poſt me, abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuam, & ſequatur me* (*a*). Iterum clamitat humana prudentia. Quæ mihi ſimilitudo cum Chriſto? Verbum ille divinum eſt, tametſi carne indutum. Sic, Domine, argutatur humana infirmitas, cuius excuſationes confundit Pater tuus æternus, qui *prædeſtinavit conſormes fieri imaginis Filii ſui* (*b*). Quid? An non homo æque ac nos Petrus? qui dicit: *Chriſtus paſſus eſt pro nobis, vobis relinquens exemplum, ut ſequamini veſtigia eius*. (*c*) An non homo Paulus, iuxta ac nos? qui dixit: *Imitatores mei eſtote, ſicut & ego Chriſti*: (*d*) & iterum: *Eſtote ergo imitatores Dei, ſicut filii cariſſimi* (*e*). Homines erant Apoſtoli, homines erant Prophetæ, homines erant Martyres, ſicut & nos. Quid de feminis, de puellis dicam? Alterutrum ergo. Aut Chriſti premenda veſtigia; aut æternum pereundum. Aut ſequendus Chriſtus per preſſuras, per opprobria, per calumniarum tolerantiam, per crucem, per mortem, ut quo ille ivit, perveniamus & nos; aut, ſi per oppoſitam incedere viam deliberamus, æterna ſubeunda tormenta ſunt. Hæc eſt tua argumentatio, Chriſte IESU. *Si ego Dominus & Magiſter &c. & vos debetis*. Debitum, Domine, imponis, non conſilium ſuggeris. Sed quid conſilium recordor? An non ſcelus nefarium, nolle ſervos ire qua ivit dominus? Numquid ſervus maior eſt domino ſuo?

IV.

(*a*) *Matth.* XVI. (*b*) *Roman.* VIII. (*c*) *I. Petr.* II. (*d*) *I. Corinth.* IV. (*e*) *Epheſ.* V.

Digitized by Google

IV. Si hæc vera ſunt, ut certo ſunt, qui ergo ſalvi fient? Pauci. Quis hoc definit? TU, Domine IESU, non ſemel, ſed pluries: *Pauci vero electi*. Omnes redempturus veniſti, omneſque ſalvos fieri ſincere cupis, & vis, & auxilia, quibus venire ad ſalutis portum valeant, offers, & impertis. Sed plurimi nolunt, & nolentes ſalvari non ſalvas; qui tamen volunt, TU ipſe facis ut velint. Pauci ſalvantur, Domine, quia pauci ſunt qui ambulare arctam viam tuam velint. Et tamen TU dixiſti: *Nemo venit ad Patrem, niſi per Me*. TU autem ſolus via es, & quidem arcta, & anguſta porta. *Intrate per anguſtam portam: quia lata porta, & ſpatioſa via eſt quæ ducit ad perditionem, & MULTI ſunt qui intrant per eam* (a). Hic eſt omnis ſermo, tremendus ſane, & formidandus. Et quod pavorem, atque terrorem auget, eſt, quod oculis noſtris impletum oraculum hoc tuum ipſi conſpicimus, dum immenſam hominum multitudinem per latam & ſpatioſam viam inambulantem lugentes videmus. Quid plura? TU ipſe, Domine IESU, ut animadvertit ſervus tuus Chryſoſtomus, (b) non modo arctam viam, portamque anguſtam pronunciaſti; ſed hominum loquendi rationem uſurpans, veluti in admirationem ob formidandum arcanum raptus, exclamaſti. *QUAM anguſta porta, & arcta via eſt quæ ducit ad vitam, & PAUCI ſunt qui inveniunt eam!* (c) Exclamationem hanc tuam ſerio omnibus commeditandam, continuo, nullo interpoſito verbo, conſequitur: *Attendite a falſis Prophetis*, qui ratiunculis humana mente excogitatis, qui opinionum lenociniis dilatare hanc portam, amplificare hanc viam contendunt, qui æque alios ac ſemetipſos in viam latam & ſpatioſam, quæ ducit ad perditionem, coniiciunt, atque detrudunt. Attendendum, cavendumque ab his omnibus TU admones. Dicam ergo cum ſervo tuo Auguſtino: *Porro, ſi ipſum caput noſtrum ſine primo peracto labore in terra, in cælo regnare noluit . . . . . . quid audent membra ſperare, capite ſuo magis ſe eſſe poſſe felicia? Quo præceſſit, eamus; qua duxit, ſequamur. Si enim a veſtigio eius aberraverimus, perimus.* (d)

V. VERITAS es, Domine IESU, nedum via. Magiſter es,

f ij &

(a) *Matth.* VII. (b) *Hom.* VI. *in Epiſ. ad Theſſal.* (c) *Matth.* VII. (d) *In Pſal.* CXIX.

& viam Dei in veritate doces. Nulla enim veritas a TE abeſſe poteſt, immo fulgere ſine TE veritas nulla valet. Increata TU veritas es, & omnis creata veritas aut tota a TE eſt, aut tota veritas non eſt. Quidquid præter TE eſt, veritas non eſt; & a via tua longe falſitas exulat. Quæcumque nobis probabilia, aut probabiliora, aut evidentia apparent, ſi vera non ſunt, extra viam tuam, extra TE ſunt: atque adeo ad TE, qui veritas es, ducere nos nullo modo poſſunt. Via ergo ſalutis noſtræ una, & ſola veritate, quæ TU es, conſtat. Qui extra hanc veritatis viam ambulant, extra ſalutis viam divagantur. Quid? Via veritatis TU es, & inveniri fortaſſe non poteris? Heu, Domine, quam vanæ ſunt cogitationes hominum! TU veniſti quærere, & ſalvum facere quod perierat: & TE invenire non poſſe, clamare homines non reformidant? Inventus es, Domine IESU, a non quærentibus TE; & palam apparuiſti iis qui TE non interrogabant. At non invenieris ſane ab his qui vicos & plateas circumeunt, qui quæritant TE deliciis affluentem, roſis coronatum, divitiis redundantem, ludis, & ſpectaculis vacantem. Non invenient qui meditari TE, ſputis oblitum, alapis cæſum, ſpinis transfixum, paupertate preſſum, cruci appenſum recuſant. Non invenient qui TE, unaque mundum quærunt; qui TIBI, & ſæculo conformari, qui a TE ſalvari, & ſibi ſuper terram theſaurizare, qui TIBI, & mundo inſervire, & duos habere dominos vellent, ut, dum TU illis non places, valeant contra TE cervices erigere.

VI. Qui dicunt, veritatem inveniri non poſſe, dicant quoque neceſſum eſt, TE inveniendum non fore. Et qui te non inveniunt, nec legem tuam agnoſcunt. *Quoniam lex tua veritas.* Omnia mandata tua poſſibilia ſunt, quorum potiſſimum eſt inveniendæ veritatis præceptum, inquit ſervus tuus Auguſtinus. *In præcepto eſt dilectio veritatis, cui contraria eſt dilectio vanitatis* (a). Quod præceptum paſſim in Scripturis inculcaſti. *Veritatem diligite* (b). In mundum veniſti, ut hac veritate nos imbueres. *Qui vult omnes homines ſalvos fieri, & ad agnitionem veritatis venire* (c). Electos tuos filios veritatis appellas. *Genuit nos*

(a) *In Prolog. quæſt. ſuper. Geneſ.* (b) *Zachar.* VIII. (c) *I. ad Tim.* II.

Digitized by Google

nos verbo veritatis (*a*). Cognitione veritatis in libertatem ſpiritus nos aſſeruiſti. *Cognoſcetis veritatem, & veritas liberabit vos* (*b*). Populo tuo hanc veritatem cuſtodiendam tradidiſti. *Gens iuſta cuſtodiens veritatem* (*c*). In iſtius gentis ore veritas eſt. *Lex veritatis in ore eius* (*d*). Et hanc veritatem manifeſtat populus tuus. *Notam faciet veritatem* (*e*). Per hanc veritatis viam ambulant electi tui. *Ambulantes in veritate* (*f*). Et iterum: *Viam veritatis elegi* (*g*). Iſti veritate ſanctificantur. *Sanctificati in veritate* (*h*). Parati hi ſunt ad pugnandum pro veritate. *Non enim poſſumus aliquid adverſus veritatem, ſed pro veritate* (*i*). Nulla alia eſt honeſtatis, & ſanctitatis noſtræ regula, niſi hæc veritas. *In ſanctitate veritatis* (*k*). Veritas iſta prærogativa eſt electorum tuorum; ſicuti eiuſdem privatio nota eſt reproborum. *Veritate privati* (*l*). *Non eſt veritas in eis* (*m*). Fidem iſti denegant veritati. *Non crediderunt veritati* (*n*). Immo a veritate deſciſcunt. *A veritate auditum avertent* (*o*). *Averſantes ſe a veritate* (*p*). *Reſiſtunt veritati* (*q*). Amore veritatis iſti deſtituti ſunt. *Caritatem veritatis non receperunt* (*r*). *Non acquieſcunt veritati* (*ſ*). Hi veritatem nec loquuntur, nec per viam veritatis ambulant. *Veritatem non loquuntur* (*t*). *Non ambulaverunt per ſemitas veritatis* (*u*). Sed veritatem obſident, atque blaſphemant. *Veritatem in iniuſtitia detinent* (*x*). *Per quos via veritatis blaſphematur* (*y*). Illam opinionum pravitate in mendacium transformant. *Commutaverunt veritatem Dei in mendacium* (*z*). Veritatis tuæ ignoratio univerſæ iniquitatis origo eſt. *Facta eſt veritas in oblivionem* (*aa*). *Non eſt veritas in terra* (*bb*). Tempora enim mala ſunt. Ideo *tempus faciendi Domine: diſſipaverunt legem tuam* (*cc*). Si enim lex tua veritas, veritate pulſa, peſſumdata lex iacet. Verbum tuum, ut a TE prolatum, æternum permanet, integrum, immaculatum, luculentum. At in ore hominum, niſi gratia tua impediat, adulteratur, diminuitur. *Quoniam diminutæ ſunt veritates a filiis hominum* (*dd*). Cur diminutæ, niſi

(*a*) *Iacob.* I. (*b*) *Ioann.* VIII. (*c*) *Iſai.* XXVI. (*d*) *Malach.* II. (*e*) *Iſai.* XXVIII. (*f*) *III. Reg.* III. (*g*) *Pſal.* CXVIII. (*h*) *I. Cor.* V. (*i*) *II. Cor.* XIII. (*k*) *Epheſ.* IV. (*l*) *I. Tim.* VI. (*m*) *I. Machab.* VII. (*n*) *II. Teſſal.* II. (*o*) II. *Tim.* IV. (*p*) *Ad Tit.* I. (*q*) II. *ad Tim.* II. (*r*) *II. Teſſal.* II. (*ſ*) *Rom.* II. (*t*) *Ierem.* IX. (*u*) *Baruch.* IV. (*x*) *Rom.* I. (*y*) *II. Petr.* II. (*z*) *Rom.* I. (*aa*) *Iſai.* LIX. (*bb*) *Oſeæ* IV. (*cc*) *Pſal.* CXVIII. (*dd*) *Pſal.* XI.

Digitized by Google

niſi quia minus quam par eſt cuſtoditæ? Sed *TU mandaſti mandata tua cuſtodiri NIMIS*. Quid quod iterato inculcas: *Mandaſti iuſtitiam teſtimonia tua , & veritatem TUAM NIMIS?* Contra , clamat mundus, MINUS ſat eſſe, ut lex tua cognoſcatur . Si illud NIMIS tuum, meum eſſet, nimii rigoris me incuſarent homines ; ſed quia tuum eſt , involvere illud verborum cavillationibus tentant . Vix meis prodere verbis audeo ſenſa quibus aliqui legis tuæ profeſſores TE , æque erroris inculpati , ac veritatis ſanctæ , Magiſtrum referunt . At , cum TE , Chriſte IESU , remunerari errorem docent , erroris Magiſtrum TE neceſſario cònſtituunt ; quando vel ipſi Phariſæi TE veritatis Magiſtrum acclamarunt . Quid ? An TU præmio donabis id quod tuum non eſt ? Abſit . Errorem inculpatum , æque ac veritatem , iſtorum ſententia , TU æternæ gloriæ laurea coronas . Ergo æque erroris ac veritatis Magiſter es . Hoc eſt , Domine , Probabiliſmi conſectarium neceſſarium , hoſtiliter pugnans cum veritate , & ſanctitate tua . Iſti ne NIMIS cuſtodiunt legem tuam ? NIMIS ne eidem ſtudent? Merito iſti aſſerunt , inveniri haud poſſe veritatem tuam , qui non modo recuſant NIMIS tuum , ſeu toto virium conatu veritatem inquirere ; ſed propugnant , maiori veritatis ſimilitudine reiecta , licitum eſſe amplecti *minorem* . TU autem iterum atque iterum inclamas , NIMIS cuſtodienda teſtimonia tua . Quam ſint hæc duo MINUS hominum , & NIMIS tuum pugnantia , quis eſt qui non videat ? Inire mutuum fœdus hæc duo nequeunt ; ſed qui eligunt MINUS probabile hominum , neceſſario , ut ego quidem arbitror , reiicere NIMIS tuum debent . At quis erit , Domine , qui eligat MINUS hominum , ut reſpuat NIMIS tuum ? Filii enim hominum *mendaces ſunt in ſtateris . Statera autem doloſa abominatio eſt* apud TE . Quænam hæc ſtatera doloſa ? Reſpondet Propheta tuus Micheas : (*a*) *Menſura MINOR iræ plena* . Appendant homines in hac MINORI probabilitatis menſura legem tuam . His ego numquam adhærebo , quoniam non eſt *in ore eorum veritas ;* ſed *probabilitas* , & quidem *MINOR* . Ad tuum ego NIMIS , ſeu ad plenam legis tuæ, quæ

(*a*) *Cap. VI.*

quæ lex veritatis, & non probabilitatis eſt, obſervationem totum me recipio: quia *beatus homo quem TU erudieris Domine, & de lege tua docueris eum.* (*a*)

VII. *Ego ſum vita*. Non modo via, & veritas es, Domine IESU, verum etiam VITA. Via es, & veritas in hoc mundo; in altero non via, ſed veritas, & vita. TU es vita æterna, quæ initio caret, & fine. TIBI, & nobis vita es. At fieri minime valet ut aſſequi hanc vitam tuam valeant qui per hanc viam tuam ambulare refugiunt. Arctam dixiſti viam vitæ, anguſtam portam, & paucos ingreſſuros per eam. Hæc tria ita unum ſunt, ut qui vult unum, & alterum velit neceſſe ſit, ſicut aſſerit ſervus tuus Auguſtinus. *Intra per anguſtam portam, dicentem: Ego ſum via. Per me intra. Non niſi per me ambules, ut intres per ianuam. Nam, ſicut dixit, Ego ſum via; ita, Ego ſum ianua. Clamat ille qui factus eſt via: Intra per anguſtam portam* (*b*).

VIII. Via ergo, veritas, & vita, exemplar, forma, ratioque vivendi TU es, Chriſte IESU. Populi ruſtici, inepti, idiotæ, barbari legi tuæ numquam aures aperuiſſent, niſi TE, quæ verbo docebas, opere omnia perficientem ſpectaſſent. Sed quid idiotas, & barbaros dico? Cæciores erant ipſi mundi eruditiores, ſapientioreſque., quibus vel ipſum humilitatis, & abiectionis tuæ nomen inauditum erat. Voluptatum ſatellites, divitias pernicioſe appetebant populi; & TU pauper eſſe voluiſti. Honoribus & imperiis inhiabant; Rex TU fieri noluiſti. Carnis illecebris delectabantur illi; TU puritatem, immaculatamque caſtitatem ſervaſti. Contumelias ſuperbiſſime horrebant; TU omne contumeliarum genus ſuſtinuiſti. Iniurias arbitrabantur intolerabiles: quæ autem maior iniuria quam innocentem damnari? Dolores corporis execrabantur; TU flagellatus, atque cruciatus es. Mori metuebant; morte mulctatus es. Ignominioſum mortis genus crucem putabant; crucifixus es. Omnia quæ habere cupientes, non recte vivebamus, carendo vilia feciſti. Omnia quæ vitare cupientes, a ſtudio deviabamus veritatis, perpetiendo glorioſa reddidiſti. Non enim ullum peccatum commit-

(*a*) *Pſal.* XCIII. (*b*) *In Pſal.* LVI.

mitti poteſt, niſi dum appetuntur ea quæ TU contempſiſti; aut declinantur quæ ſuſtinuiſti. Tota itaque vita tua in terris DISCIPLINA MORUM fuit. Hactenus totidem fere verbis ſervus tuus Auguſtinus (*a*). Verum TU TE voce Apoſtoli tui Pauli hæc omnia nobis denuntiaſti. *Rogo ergo vos, imitatores mei eſtote, ſicut ego Chriſti: ideo miſi ad vos Timotheum, qui eſt filius meus cariſſimus, & fidelis in Domino, qui vos commonefaciat vias meas, quæ ſunt in Chriſto IESU.* Et iterum atque iterum clamat. *Imitatores mei eſtote, fratres, & obſervate eos qui ita ambulant ſicut habetis formam noſtram. Multi enim ambulant, quos ſæpe dicebam vobis, nunc autem & flens dico, inimicos crucis Chriſti, quorum finis interitus, quorum Deus venter eſt, & gloria in confuſione ipſorum, qui terrena ſapiunt.*

IX. Hæc eſt, Rex cæli, & terræ, univerſa morum Theologia tua. Qui hanc ſolam callent, beati ſunt, & Platone, atque tota Græca, & Romana ſapientia doctiores. *Arcta eſt via quæ ducit ad vitam. Spatioſa quæ ducit ad perditionem.* Huc recidunt omnia: & hoc eſt quod pauci ſcire cupiunt, immo plures intelligere detrectant. Circumeunt civitates ut eos inveniant qui viam anguſtam dilatent: contra quos Paulus clamat: *Si quis vobis evangelizaverit præter id quod accepiſtis, anathema ſit* (*b*). Clamat alter ſervus tuus, Domine. *Si quis tibi perſuadere conatur doctrinam laxam, tametſi miraculis eam confirmet, ei non credas* (*c*). Ita uno ore exaltant voces ſervi tui, Domine. Contra alii vociferantur, paucos fore ſalvandos, ſi hæc arcta via ſola ſit per quam ad patriam pergere homines debeant; ac ſi TU non dixiſſes: *Pauci ſunt qui intrant per eam.* Eo malorum laxior opinandi ratio nos pertraxit, ut nec vitia pati, nec remedia valeamus. Magiſtri benigni medicos imitantur, qui, dum infirmos gravi morbo correptos curant, ſæpe numero ita ratiocinantur. Remedium efficax in promptu eſt expellendæ infirmitatis. At remedii acerbitatem, & vim non ferunt ægroti vires. Idcirco blanda remedia applicant, non ut infirmos ſanent, ſed ut mortem in aliquot dies protrahant. Hac ſimili medendi ratione utuntur animarum medici blandiloquentes. Refrixit caritas, lan-

(*a*) *De ver. Religion. cap.* XVI. (*b*) *Gal.* I. (*c*) *S. Ioan. a Cruc. Lib. Sent. ſentent.* 72.

languent extenuatæ animarum vires. Succumbunt in itinere imbecilles animæ, niſi benigne tractentur, niſi, declinata itineris anguſtia, per latiores vias floribus roſiſque aſperſas deducantur. Ita ne vero? Quaſi TU, ſapientiſſime IESU, ignorares, quid humeri, quid vires hominum ferre, quid conari imbecillitas humana valeat. Ubinam evidentius apparet ſuperba hominum temeritas? Quis hominum agnovit efficacitatem divinæ gratiæ potentiſſimam, uberrimamque cæleſtium auxiliorum vim, qua omnia facilia, & ſuavia, nedum poſſibilia, nobis fiunt divina mandata tua? Omnes ſervi tui, Domine, qui revera portant iugum legis tuæ, dulce, & ſuave illud experiuntur. Sed filii hominum adeo gravi corde ſunt, ut vanitatem quærant, & mendacium ad excuſandas excuſationes in peccatis ſuis. Hi ſoli imperviam aſſerunt viam tuam, & importabile iugum tuum qui, omni legum excuſſo iugo, carni & voluptatibus indulgent, quique ambulant vias laxiſſimas. Illi ſoli exaggerant nimis aſperum iugum tuum qui, ut mundi mancipia, in vitiorum cœno volutantur. Numquam diabolus adeo furenter perſecutus eſt Eccleſiam tuam, quam poſtquam opinionum lenociniis ſecuritatem promiſit ambulantibus per invia, & inaquoſa. *Multis modis perſecutus eſt Eccleſiam diabolus, ſed numquam gravius quam hodie: quia numquam fuit maior perditio Chriſtianorum, quia numquam fuit liberior, aut ſecurior tranſgreſſio divinorum præceptorum*. (a)

X. Sed abeant tandem filii hominum poſt cogitationes ſuas, & omnes qui ad TE venire cupiunt, TE viam, veritatem, vitam, exemplum, & formam vivendi ante oculos habeant. In hoc exemplar oculos intenderunt omnes ſervi tui, & hanc arctam viam peragrarunt, & per hanc anguſtam portam ingreſſi ſunt omnes Sancti tui. TE ergo ſequi, TE imitari omnes debemus, ſi TECUM regnare velimus. Quævis imitatio, Domine IESU, ab exemplari deficit. In immenſum autem imitationes noſtræ a TE diſtant. Quidquid conemur, ſemper infinitum ſpatium erit inter TE præeuntem Ducem & ſtrenuos ſectatores. At non propterea a debito componendi vitam noſtram, & reformandi mores noſtros ad TUI ex-

(a) *S. Bernar. ſer. de Paſt. in Synod. Congreg.*

emplar liber ſumus : quia huc nos conferre ſtudia, & conatus noſtros TU iubes. In agone contenderunt omnes Sancti tui, manuſque cum hoſtibus, cum tyrannis conſeruere, TE duce, TE comite. Certandum ergo & nobis eſt, ac contendendum, quia nemo coronabitur, niſi qui legitime certaverit; neque ſocii conſolationis erimus, niſi ſocii ſimus paſſionis. Si hæc deſint, actum de negotio unico noſtro eſt. *Quid prodeſt homini, ſi univerſum mundum lucretur, animæ vero ſuæ detrimentum patiatur?* (*a*)

XI. Pauca hæc, ſi altius inſculpta cordibus noſtris eſſent, cuncta hominum ſuperfluerent ſcripta. Sed quoniam ita fert conditio noſtra, ut tamdiu pravæ opiniones futuræ ſint, quamdiu homines non deerunt; idcirco non minus contra errores quam contra mores certandum eſt. Et in hoc præſertim certamine TU, Chriſte IESU, inſigne exemplar nobis fuiſti. Quæ non ſuſtinuiſti veritatis aſſerendæ cauſſa? Quæ non pertulerunt omnes ſervi tui? *Inimicus vobis factus ſum, verum dicens vobis* (*b*). Quid itaque mirum, ſi in me quoque, miſellum homunculum, doctrinæ tuæ aſſertorem, maledicta, dicteria, ſcommata, calumnias atrociſſimas intorqueant? Quid mirum, ſi ciere turbas, ſi commovere procellas, ſi concitare turbines, & tempeſtates incredibili verſutia ſatagant mundi homines? Propterea ne verendum mihi, deſiſtendumque ab inceptis? Deficerem tum continuo abs TE duce, & exemplari certandi in hoc agone. Irruant in me turmatim adverſarii mei, clamentque *durum* eſſe ſermonem meum, ſicut *durum* dixerunt eſſe ſermonem tuum: *Durus eſt hic ſermo*: non trepidabo a facie eorum. Quoniam TU Domine Deus dixiſti: *Scuto circumdabit te veritas eius: non timebis a timore nocturno*. Quæ verba ſic interpretatur ſervus tuus Auguſtinus: *Tamquam ſcutum veritas eius eſt*: quæ non ex uno, ut gladius, ſed ex omni latere circumdat, & protegit. Si alia mihi patrocinii tui argumenta deeſſent; quæ hoc in certamine expertus ſum, ſatis ſuperque me certiorem facerent, TE patrocinante, vana eſſe hominum molimina, & machinationes: quæ vexare (TE ſapienter ſic diſponente) hominem poſſunt, ut ad TUI exemplar informent; at

(*a*) *Lucæ* IX. (*b*) *Ad Galat.* IV.

at triumphare de veritate nequeunt. Maior enim veritas tua eſt quam ut quidquam contra illam, tametſi ſagaces, & ſæculi potentes, valeant. Tibi continenter canam: *Deus meus, ſperabo in eum. Quoniam ipſe liberavit me de laqueo venantium, & a verbo aſpero. Scapulis ſuis obumbrabit tibi.* Quæ verba ſervus tuus Auguſtinus, non minus mirifice quam opportune ſic interpretatur. *Ante pectus ſuum te ponet, ut alis ſuis te protegat: ſi modo agnoſcas infirmitatem tuam, ut quaſi pullus infirmus fugias ſub alas matris, ne a milvo rapiaris. Milvi ſunt aereæ poteſtates. Rapere volunt infirmitatem. Fugiamus ſub alas matris ſapientiæ*, non aſtutiæ, non humanæ ſagacitatis, non poteſtatum humanarum.

XII. Hoc mihi diu, noctuque meditandum, providendumque, ne aut vanæ contentionis cauſſa, aut illudentis gloriolæ vento inflatus, aut mundanæ felicitatis ſpe allectus, cæleſtia tua dogmata & mandata ſuſcipiam vindicanda. Serpit quippe ſenſim ſine ſenſu ſubdolus, & tortuoſiſſimus amor mei, & præſtigia ſua tanta ſtruit vaſritia, ut quid vitandum, quid amplectendum, niſi lux affulgeat tua, prorſus ignorem. Quoties enim, clementiſſime IESU, proprium commodum quæro eo ipſo tempore quo mihi blandior, nihil aliud me in votis habere quam gloriam tuam? Quoties præſtigiator iſte veritatem ipſam falſitatis colore depictam mihi refert, & falſitatem veritatis fuco illitam exhibet? Quid quod non modo intus deceptiones inſidiantur, ſed foris quoque hoſtes uſquequaque laqueos, pericula, ærumnas parant, ut a conſtanti legis tuæ defenſione abducant. Sed fruſtra hactenus, fruſtra impoſterum, TE duce, & protectore.

XIII. Illud tandem eſt reliquum, Domine IESU, ut profunda animi demiſſione, ferventique corde opus iſtud auguſtiſſimo Maieſtatis tuæ Throno ſiſtam, ceu ſervitutis, cultuſque mei leve tributum. Si quid in eo boni, ſi quid veri eſt, totum eſt tuum, quod a TE in me deſcendit, & ad TE iure regreditur. Duo a TE ego humillime oro, efflagitoque. Primum, ut immenſa ſapientiæ tuæ luce mentem illuminare meam, infinita caritate tua voluntatem inflammare, & divinæ fortitudinis ſpiritu animum confirmare meum velis; quo mens in legis tuæ germana interpretatione, pulſa opinionum pravitate, veritatem agnoſcat; voluntas in boni proſecutione, vitio reiecto, ſemper proficiat; animus in lege tua propugnanda

mundi contemptum intrepide ſuſtineat, nulloque modo hominum molimina reformidet. Alterum, ut lectorum meorum mentibus lucis tuæ radios infundere, & in eorum cordibus divini amoris tui flammas accendere digneris. Niſi enim TU, CLEMENTISSIME IESU, hæc præſtes, vanum eſt ſcriptum meum, ſterilis eſt lectio eorum. Si tua adſit gratia, ſterilia noſtra opera fecunda evadent, & tuis coronabuntur donis. TU es via, veritas, & vita, exemplar, & forma vivendi. Qui in TE vivit, vitam habet, & qui in TE non vivit, mortuus eſt, quamquam in ſe vivat. Fac itaque, Domine IESU, ut in TE, dum in hac lacrymarum valle peregrinamur a TE, vivamus, quo TECUM in patria regnaturi æternum ſimus omnes. Amen.

I N-

INDEX CAPITUM PRAEFATIONIS.

CAPUT I.

De librorum moralium multitudine, & chriſtianæ Theologiæ dignitate. P. I.

CAPUT II.

Ex tot Religionibus UNA eſt ſalutis arca: & in tanta opinionum multitudine UNA eſt vera doctrina morum quæ ducit ad vitam. XIII.

CAPUT III.

De ſtilo ſcribendæ THEOLOGIAE CHRISTIANAE. XXXV.

CAPUT IV.

Quodnam ſtili genus in morum Theologia conſcribenda adhibendum, pacatum ne & placidum, an acre & vehemens? XXXIX.

CAPUT V.

In Theologia chriſtiana ſcribenda Prophetarum, & Apoſtolorum ſtilus imitandus. Numquam Deus Prophetas, & Apoſtolos redarguit, quod aſpero & ſevero, ſed quod blando & dulci ſtilo legem ſuam interpretati ſint, ne populorum plauſum, & oblationes perderent. Veri Prophetæ aſpera, pſeudoprophetæ dulcia pollicentur. xlvI.

CAPUT VI.

Sancti Eccleſiæ Patres, & potiſſimum S. Thomas, ſtili adhibendi in Theologia chriſtiana explicanda, & propugnanda veras notiones exhibent. lv.

CAPUT VII.

Poſtremæ ætatis ſanctorum, piorumque Doctorum, Thomæ de Villanova, Bartholomæi de Martyribus, S. Caroli Borromæi, Baronii, Elizalde, Camargo, Alberti de Albertis *exemplis confirmatur argumentum propoſitum.* lxIII.

Digitized by Google

CAPUT VIII.

Potiſſimum ætate noſtra ſtili validi & vehementis uſus neceſſarius. INNOCENTII XI. decreti, quo interdicuntur cenſuræ, & notæ in eas propoſitiones quæ inter Catholicos diſputantur, germanus ſenſus. Quid æqui rerum arbitri in librorum lectione ſervare debeant. lxxi.

CAPUT IX.

Vindiciæ ſtili gravis, & validi adverſus corruptas opiniones a P. Alberto de Albertis *adornatæ. Mollioris Ethices patroni, non doctrinam ſibi adverſam, ſed ſtilum dumtaxat incuſare ſolent.* lxxxii.

CAPUT X.

PARADOXA, quæ adverſarii opponunt, labefactantur. lxxxvii.

CAPUT XI.

Sinceritatis ſumma exſcribendæ ſunt Auctorum ſententiæ, libro, & pagina, unde decerptæ ſunt, indicatis. P. Franciſci ZECH hac in re lapſus opportuna digreſſione emendantur. cii.

CAPUT XII.

AUCTORIS MONITA AD LECTORES, quibus potiſſimum ſanctarum Scripturarum ſtudium inculcatur, & quorumdam Caſuiſtarum lectio diſſuadetur. cxii.

CAPUT XIII.

TESTIMONIUM AUCTORIS PRO INCLYTA SOCIETATE IESU. cxxiv.

CAPUT XIV.

ALLOQUIUM AD CHRISTUM IESUM, QUI EST VIA, VERITAS, ET VITA, EXEMPLAR, & FORMA VIVENDI. cxxxv.

I N-

INDEX

Librorum, diſſertationum, capitum, paragraphorum, & quæſtionum quæ in hoc Tomo continentur.

PROLEGOMENON I.

IN DECALOGUM.

De Atheiſmo, & Polyteiſmo.

PRAELOQUIUM. pag. 1.

CAPUT I.

De Atheiſmo. Varia Atheorum genera. Fuerintne aliqui veri Athei, valde incertum. Sententia negans verior. 3.

CAPUT II.

De Polytheiſmo. Polytheiſmi notio eiuſdemque origo, & diverſa genera. 5.

CAPUT III.

De Polytheiſmo Iudæorum. Varia idololatriæ Iudaicæ genera. Quid in deſerto adoraverint Iudæi. 9.

CAPUT IV.

Rationes proponuntur, quæ Deum eſſe oſtendunt. 13.

CAPUT V.

Alio dilemmate urgentur Athei, & Deiſtæ. 18.

CAPUT VI.

Rationes populares omnium mentibus accommodatæ proponuntur, quæ Deum eſſe evincunt. 20.

CAPUT VII.

Scripturæ ſacræ, & Patrum ſententiis eadem veritas illuſtratur. 25.

CAPUT VIII.

Demonſtratur unum eſſe Deum conſenſione tum ipſorum Gentilium, tum Patrum, & ratione. 28.

CAPUT IX.

Cauſſæ cur ſceleſti in Atheiſmum prolabuntur. Hæ confirmant Religionis veritatem. 31.

CAPUT X.

Quædam Paganorum obiectiones ſolvuntur. 35.

CAPUT XI.

Conſectaria, in quibus Dei notiones, & quæ viam ad illius cognitionem ſternunt, indicantur. 39.

PRO-

PROLEGOMENON II.

in quo

Errores adverſus Decalogum recenſentur. Eiuſdem generalis quædam notitia præmittitur.

CAPUT I.

Lutherus negat Decalogum pertinere ad Chriſtianos. Ianſenius negat omnia Dei præcepta eſſe poſſibilia, gratiamque qua poſſibilia fiant. 42.

CAPUT II.

Notio Decalogi, eiuſque diſtributio. 45.

CAPUT III.

Quomodo principia generalia iuris naturalis, ut bonum eſt faciendum, malumque declinandum *&c. Item præcepta dilectionis Dei, & proximi, fidei, ſpei, & caritatis, aliaque iuris naturalis mandata in Decalogo contineantur.* 46.

CAPUT IV.

Primum Decalogi præceptum duplex: adfirmans, & negans. Momenta quæ ad colendum Deum inducere debent, recenſentur. Cur impii neque confiteantur Deum, neque amare conentur, rurſus indicatur. 51.

CAPUT V.

Præceptorum Decalogi obligatio gravis eſt. Diſpenſationi obnoxia minime ſunt præcepta iſthæc. 54.

LIBER PRIMUS

IN DECALOGUM.

DISSERTATIO I.

De Fide.

CAPUT I.

Recenſentur propoſitiones damnatæ ab Eccleſia in materia fidei quæ mores regit. 61.

CAPUT II.

Propoſitiones quorumdam Caſuiſtarum quæ nimium laxæ videntur. 65.

CAPUT III.

Multiplex fidei acceptio: eiuſdem vera notio, diviſio, atque obiectum, conditioneſque illud comitantes. 67.

CAPUT IV.

Fides ad ſalutem neceſſaria non eſt peculiaris certaque fiducia, qua quis credat

Digitized by Google

dat ſibi eſſe remiſſa peccata, vel ſe ad æternam beatitudinem eſſe prædeſtinatum. 69.

CAPUT V.

Quæ fide theologica credenda ab Eccleſia proponuntur, evidenter credibilia ſunt. 73.

CAPUT VI.

Inter religiones quæ Chriſti Evangelium profitentur, ſola catholica Romano Pontifici obediens evidenter credibilis apparet. 79.

CAPUT VII.

Pia voluntatis affectio fidem præcedere debet. Fidei ad ſalutem neceſſitas explicatur. 92.

CAPUT VIII.

De obiecto materiali fidei, ſeu de articulis quorum fides neceſſaria eſt neceſſitate medii. 97.

Quæſt. I. *An poſt ſufficientem Evangelii prædicationem* per accidens *contingere poſſit quod aliquis Chriſti fide tantum implicita iuſtificetur?* 103.

Quæſt. II. *An homini ignoranti myſteria Incarnationis, & Trinitatis neganda ſit abſolutio ſacramentalis?* 106.

CAPUT IX.

De ſymbolis, ſeu fidei articulis. 107.

CAPUT X.

De fidei chriſtianæ præceptis. 113.

§. I.

Chriſtianæ fidei capita quæ adulti omnes ſcire neceſſitate præcepti aſtringuntur. 114.

Quæſt. I. *Quid credere tenentur fideles adulti vi illorum articulorum qui ad Divinitatem pertinent, quantum ad ſubſtantiam?* 115.

Quæſt. II. *An neceſſe ſit explicite credere, Spiritum ſanctum a Patre, Filioque procedere?* ibid.

Quæſt. III. *Quid ſcire fideles debeant de articulis qui ad Chriſti attinent humanitatem, ut dicantur eos ſcire quantum ad ſubſtantiam?* ibid.

Quæſt. IV. *Utrum fideles teneantur vi præcepti credere explicite Deiparam perpetuo manſiſſe virginem?* ibid.

Quæſt. V. *Tenentur ne fideles credere Chriſtum paſſum eſſe ſub Pontio Pilato?* 116.

Quæſt. VI. *Aſtringuntur ne fideles explicite credere Chriſtum deſcendiſſe ad inferos, & Sanctorum communionem?* ibid.

Quæſt. VII. *Tenentur ne fideles credere explicite neceſſitate præcepti myſteria Circumciſionis, Præſentationis in templo, Adventus Spiritus ſancti, aliarumque feſtivitatum quæ ſolemni ritu in Eccleſia celebrantur?* ibid.

§. II.

Summa eorum quæ credere fideles debent, ut divinam ſpem concipiant, honeſte vivant, & ſalutem æternam conſequantur. 117.

Quæſt. VIII. *Fieri ne poteſt ut homo rudis ſalvetur, quamquam nihil ſpeciatim credat, dummodo generatim, & implicite credat quidquid credit ſancta mater Eccleſia?* 118.

Quæſt. IX. *An ſi quis adeo obtuſo, & hebeti ingenio ſit, ut ſymboli articulos percipere neque quantum ad ſubſtantiam valeat, immunis a culpa ſit, & præcepto fidei*

Digitized by Google

fidei ſatisfaciat, ſi aliquos clariores, quos aſſequitur, explicite credat, ceteros vero implicite, credens quidquid Eccleſia proponit? ibid.
Quæſt. X. *Utrum Chriſtianorum quiſpiam probabili, ſeu, ut dicitur, invincibili ignorantia omnium articulorum fidei teneri poſſit?* 119.
Quæſt. XI. *An ſatisfaciant fidei præcepto fideles qui ſymbolum, decem Decalogi præcepta, orationem dominicam, & angelicam latine tantum diſcunt, dum ſunt linguæ latinæ ignari?* ibid.
Quæſt. XII. *Utrum ſub mortali fideles adulti ſcire, vel addiſcere teneantur ſeptem ſacramenta?* 120.
Quæſt. XIII. *An omnes fideles eadem myſteriorum fidei notitia inſtructi ſint oporteat?* ibid.
Quæſt. XIV. *Divinum ne, an eccleſiaſticum ſit præceptum quo urgentur fideles ad res fidei ſciendas?* 123.

§. III.

Nonnullæ regulæ quas in praxi præ oculis habere Confeſſarii debent in hac materia. 124.

CAPUT XI.

De præcepto fidei internæ. Quænam ſufficiens fidei propoſitio dicatur, ut præceptum obliget? Explicantur requiſita neceſſaria ad ſufficientem propoſitionem. 128.
Quæſt. I. *Quænam ſint requiſita ad prudentem aſſenſum, qui exhibetur propter humanam auctoritatem?* 129.
Quæſt. II. *Omnia requiſita ad prudentem aſſenſum reperiuntur ne in aſſenſu fidei catholicæ?* ibid.
Quæſt. III. *Quandonam ſufficienter propoſita pueris dicenda ſit catholica fides?* 130.
Quæſt. IV. *Quandonam infidelibus ſufficienter propoſita dicenda ſit catholica fides?* ibid.
Quæſt. V. *Tenetur ne infidelis ſuam ſectam, quam probabilem judicat, abjurare, religionemque catholicam, quam probabiliorem cenſet, amplecti?* 131.
Quæſt. VI. *Tenentur ne pueri inter Catholicos enutriti actum interiorem fidei elicere, cum primum illis rationis lumen affulget?* 134.
Quæſt. VII. *Quandonam adultos hoc præceptum* per ſe *obliget ad eliciendos fidei actus?* 135.
Quæſt. VIII. *Utrum ſemel in anno* per ſe *teneantur exercere aliquem actum fidei?* ibid.
Quæſt. IX. *An hoc præceptum obliget* per ſe *in articulo mortis, & quando urget gravis tentatio contra fidem?* 137.
Quæſt. X. *Quandonam* per accidens *fidei præceptum obliget?* 138.

CAPUT XII.

De præcepto adfirmante divino fidei exterius confitendæ. 140.
Quæſt. I. *Quandonam præceptum divinum confitendæ exterius catholicæ fidei obliget?* ibid.
Quæſt. II. *Hæc externa confeſſio fidei eſt ne actus virtutis fidei?* 141.
Quæſt. III. *Qui interrogatur de fide catholica, peccat ne, ſi taceat?* ibid.
Quæſt. IV. *Fidelis rogatus a perſona privata de ſua fide in odium ejuſdem fidei, tenetur ne reſpondere?* 143.
Quæſt. V. *Fidelis aſtringitur ne reſpondere ſuperiori catholico de fide interroganti?* 144.
Quæſt. VI. *Catholicus videns ſacras imagines conteri, Crucifixum contumeliis affici, tenetur ne fidem ſuam prodere, ſacraſque imagines a contemptoribus vindicare?* ibid.

Quæſt.

Digitized by Google

Quæſt. VII. *Licitum ne aliquando ſit tyrannum fugere, ut coactio ad confitendam fidem vitetur?* ibid.

Quæſt. VIII. *Epiſcopi, Parochi, aliique Paſtores curam habentes animarum, tenentur ne cum vitæ propriæ periculo ovibus ſibi concreditis aſſiſtere, & ante tyrannum, ſi opus fuerit, ſe ſiſtere?* 145.

CAPUT XIII.

De præcepto affirmativo eccleſiaſtico fidei exterius confitendæ, & de iis qui huic præcepto obnoxii ſunt. 146.

Quæſt. I. *Tenentur ne omnes curam animarum habentes fidei profeſſionem palam edere?* ibid.

Quæſt. II. *Præfatæ conſtitutiones obligant ne ſub mortali?* 147.

Quæſt. III. *Beneficiati curam animarum habentes tenentur ne intra bimeſtre a die pacificæ poſſeſſionis, fidei profeſſionem emittere in manibus Epiſcopi, aut eius Vicarii, vel Officialis?* ibid.

Quæſt. IV. *Beneficiarii, vel Canonici, qui infra bimeſtre a die poſſeſſionis pacificæ profeſſionem non ediderunt propria culpa, faciunt ne fructus ſuos, ita ut non teneantur ante iudicis ſententiam in conſcientia reſtituere eoſdem fructus?* 148.

Quæſt. V. *Patriarchæ, Archiepiſcopi, Primates, Epiſcopi ſunt ne legi præfatæ obnoxii?* 150.

Quæſt. VI. *Prælati regulares tenentur ne ad hanc fidei profeſſionem?* 151.

Quæſt. VII. *Doctores, Lectores, & cuiuſque liberalis artis profeſſores, qui in publicis gymnaſiis docent, aſtringuntur ne fidei profeſſionem emittere?* ibid.

Quæſt. VIII. *Fieri ne per procuratorem eiuſmodi fidei profeſſio valet?* 152.

CAPUT XIV.

De præcepto fidei negativo, & de eiuſdem tranſgreſſionibus. 154.

Quæſt. I. *Negaret ne fidem qui negaret ſe eſſe Chriſtianum, aut Papiſtam?* 155.

Quæſt. II. *Negaret ne fidem qui rogatus Turca ne ſit, an Lutheranus, adfirmaret?* ibid.

Quæſt. III. *Peccaret ne contra fidem qui negaret ſe eſſe Clericum, Sacerdotem, Religioſum?* 156.

Quæſt. IV. *Licitum ne eſt vitandæ mortis cauſſa adolere thus idolo, genuflectere, aliaque ſimilia religionis ſigna exhibere, dummodo illibata in corde fides ſervetur?* ibid.

Quæſt. V. *Eſt ne licitum falſæ religionis cæremonias uſurpare, non qua tales, ſed ob finem honeſtum, puta circumciſionem pœnitentiæ cauſſa?* 157.

Quæſt. VI. *Licitum ne eſt Catholico veſtibus, ſigniſque propriis infidelium, ſuam fidem occultare?* ibid.

Quæſt. VII. *Licitum ne eſt propriam occultare fidem infidelium veſtibus per ſe inſtitutis ad falſæ ſectæ proteſtationem?* ibid.

Quæſt. VIII. *Licitum ne eſt iis uti veſtibus quæ inſtitutæ ſunt ad ſecernendos unius ſectæ homines ab alia, ut ſunt apud Turcas tobaliæ albæ, apud Iudæos pilei flavi, vel rubri?* 158.

Quæſt. IX. *Licite ne ingredi infidelium, Iudæorum, & hæreticorum templa Catholici valent?* 161.

Quæſt. X. *Quid ſi Princeps hæreticus præciperet ut Catholici ſuæ ditioni ſubiecti hæreticorum templa frequentarent religionis cauſſa?* 162.

Quæſt. XI. *Extrema urgente neceſſitate licitum ne eſt hæreticorum templa adire ad ſuſcipiendum baptiſma, aut pœnitentiæ ſacramentum, miniſtris catholicis deficientibus?* 163.

Quæſt. XII. *Licitum ne eſt comedere cibos idolis conſecratos?* ibid.

Digitized by Google

Quæſt. XIII. *Catholici per regiones hæreticorum peragrantes poſſunt ne diebus vetitis carnes manducare, ut evitent vitæ, aut alterius gravis damni periculum?* 164.

Quæſt. XIV. *Negaverunt ne fidem Chriſtiani tertii ſæculi, qui libellatici dicebantur?* 165.

CAPUT XV.

De præcepto confitendæ doctrinæ quæ mores regit, & appetitiones moderatur. Graviter peccant non modo ii qui fidei myſteria, verum etiam ii qui morum præcepta publice coram Catholicis fateri erubeſcunt. 166.

DISSERTATIO II.

De infidelitate, eiuſque variis ſpeciebus.

CAPUT I.

Varia infidelitatis acceptio. Tres ſunt eiuſdem ſpecies, paganiſmus, iudaiſmus, & hæreſis. 170.

CAPUT II.

Quid iuris Eccleſia, & Principes chriſtiani habeant circa tolerandos ſuis in ditionibus paganos, Iudæos, & hæreticos? 172.

CAPUT III.

De Eccleſiæ, ac Principum chriſtianorum poteſtate in infideles ſibi non ſubditos. 174.

Quæſt. I. *Poſſit ne Eccleſia aut ſeipſa immediate, aut Principum chriſtianorum ope infideles ſibi temporaliter non ſubditos ad fidem ſuſcipiendam cogere?* ibid.

Quæſt. II. *Poteſt ne Eccleſia infideles non ſubditos cogere ad audiendam fidem, ſeu Evangelium?* 175.

Quæſt. III. *Poteſt ne Eccleſia infideles ſubditos ad audiendum Evangelium cogere?* ibid.

Quæſt. IV. *Poteſt ne Eccleſia iure illos compeſcere infideles, ſive ſubditos, ſive non ſubditos, qui evangelicæ fidei prædicationem impediunt?* 176.

Quæſt. V. *Licitum ne Eccleſiæ eſt Prædicatores ſuos mittere militibus, armiſque ſtipatos?* 177.

Quæſt. VI. *Poteſt ne Eccleſia infideles Principes ſibi non ſubditos privare dominio, & iuriſdictione in vaſallos, ſervoſque chriſtianos?* ibid.

Quæſt. VII. *Infideles acquirere ne valent novam iuriſdictionem in Catholicos?* 178.

Quæſt. VIII. *Infideles chriſtianis Principibus ſubditi poſſunt ne habere ſervos, ancillaſque chriſtianas?* ibid.

Quæſt. IX. *Poteſt ne Eccleſia infideles privare dominio quo potiuntur in Chriſtianos?* 179.

Quæſt. X. *Habet ne Eccleſia poteſtatem indirectam in Principes infideles?* ibid.

Quæſt. XI. *Valet ne Eccleſia cogere infideles non ſubditos, ut errores iuri naturæ infeſtos deponant, bellumque eiſdem indicere, ſi renuant?* 180.

Quæſt. XII. *Principes chriſtiani valent ne Turcas armis impetere, peculiaribus cauſſis ſublatis, ob hoc ſolum quod hoſtes iurati ſint Chriſtianorum?* 181.

CAPUT IV.

De communicatione fidelium cum infidelibus. 182.

Quæſt. I. *Licitum ne Chriſtianis eſt vendere infidelibus ea quæ eorum ſacrificiis, & vanæ religionis ritibus inſerviunt?* 183.

Quæſt.

Digitized by Google

Quæſt. II. *Licet ne admittere infideles ad ſacramentorum participationem?* ibid.
Quæſt. III. *Quot ſunt caſus in quibus Eccleſiæ decreto vetita Chriſtianis eſt communicatio cum infidelibus?* ibid.

CAPUT V.

De hæreſi, & apoſtaſia a fide. 187.
Quæſt. I. *In quo ſita ſit pertinacia ad hæreſim neceſſaria?* ibid.
Quæſt. II. *Utrum propoſitio fidei catholicæ contraria ab ignorante prolata, hæretica dicenda ſit, quamvis qui illam profert, hæreticus non habeatur?* 188.
Quæſt. III. *Quid de eo ſentiendum eſt qui exterius tantum fidem negat?* 189.
Quæſt. IV. *Utrum dubius in fide hæreticus habendus ſit?* 190.
Quæſt. V. *Sit ne hæreticus qui privatæ revelationi divinæ diſſentit, aut qui propoſitionem theologicam proxime ex propoſitione de fide deductam negat?* 193.
Quæſt. VI. *Eſt ne pertinax, & hæreticus qui Epiſcopo proponenti res fidei non aſſentitur, exiſtimans ſe Eccleſiæ non contradicere?* 194.
Quæſt. VII. *Eſſet ne formaliter hæreticus catechumenus qui aliquos fidei articulos negaret?* 196.
Quæſt. VIII. *Quid ſit apoſtaſia, & an ſpecie differat ab hæreſi?* 198.
Quæſt. IX. *Princeps propter apoſtaſiam a fide amittit ne dominium in ſubditos?* 199.

CAPUT VI.

Quotuplex ſit hæreſis, & quæ pœnæ. ibid.

CAPUT VII.

De iis qui excommunicationi in hæreticos latæ obnoxii ſunt. 203
Quæſt. I. *Hæreticus internus ſimulque externus, occultus tamen, ſubiacet ne excommunicationi in hæreticos latæ?* 204.
Quæſt. II. *Quænam verba & ſigna requiruntur, ut hæreſis exterius manifeſtata dicatur?* ibid.
Quæſt. III. *Verba æquivoca ſunt ne apta ita manifeſtare hæreſim internam, ut hæreticus externus evadat, & excommunicationem incurrat qui iſtiuſmodi verbis ſuam patefaceret hæreſim?* 205.
Quæſt. IV. *Qui conſulens virum doctum, aut in ſacramentali confeſſione ſuam internam hæreſim patefacit, incidit ne in hæreſim externam?* 206.
Quæſt. V. *Eſſet ne hæreticus externus qui hæreſim mente ſola conceptam in ſomniis illam proderet, ſi experientia præcedente didicit illam ſe manifeſtaturum, nullamque adhibuit diligentiam ad illam occultandam?* 207.

CAPUT VIII.

De excommunicatione lata in credentes, fautores, receptatores, & defenſores hæreticorum, deque communicatione cum iiſdem. ibid.
Quæſt. I. *Qui dicantur hæreticis credentes?* ibid.
Quæſt. II. *Qui ſint hæreticorum fautores?* 208.
Quæſt. III. *Qui dicantur hæreticorum receptatores, & defenſores?* ibid.

CAPUT IX.

Quinam Catholicorum cum infidelibus, & hæreticis licite diſputare de rebus divinæ fidei valeant? 211.
Quæſt. I. *Vetitum ne laicis eſt publicam cum hæreticis diſputationem habere?* ibid.
Quæſt. II. *Laudatum decretum vetat ne laicis tum doctis, tum indoctis diſputationem cum hæreticis?* 212.
Quæſt. III. *Nomine laicorum intelliguntur ne Religioſi, qui* laici, converſi, donati, *aliiſque vocibus appellari ſolent?* 214.

Quæſt.

Quæſt. IV. *Quibus Clericis licitum eſt de rebus fidei publice, aut privatim diſputare?* ibid.

CAPUT X.

De libris hæreticorum prohibitis in Bulla Cœnæ. 215.

Quæſt. I. *Qui legit concionem hæretici, orationem, epiſtolam, brevemque diſputationem hæreſes continentem, incurrit ne excommunicationem?* 217.

Quæſt. II. *Datur ne materiæ parvitas quæ legentem hæreticorum libros ab excommunicatione excuſet?* ibid.

Quæſt. III. *Incurrit ne excommunicationem qui legit librum hæretici qui nec de religione tractet, nec hæreſim contineat?* 218.

Quæſt. IV. *Quæ ignorantia excuſat legentes hæreticorum libros?* ibid.

Quæſt. V. *Incurrit ne excommunicationem qui alium legentem audit?* ibid.

Quæſt. VI. *Contingere ne poteſt ut quis libros hæreticorum legere licite valeat abſque expreſſa licentia?* 219.

Quæſt. VII. *Qui licentiam habent a ſummo Pontifice, ſeu Congregatione S. Officii legendi libros hæreticorum, peccant ne, ſi abſque neceſſitate illos legant?* ibid.

Quæſt. VIII. *Quid dicendum de illis qui libros retinent hæreticorum?* ibid.

Quæſt. IX. *Quid de impreſſoribus dicendum?* 220.

Quæſt. X. *Hæc Bulla Cœnæ eſt ne ubique recepta?* ibid.

Quæſt. XI. *Præter prohibitionem latam in Bulla Cœnæ eſt ne alia lex adverſus libros hæreticorum, aliorumque Scriptorum lata?* ibid.

Quæſt. XII. *Qui libri prohibiti ſunt in Indice Tridentino, ſeu Romano, & ſub qua pœna?* ibid.

Quæſt. XIII. *Sunt ne alia librorum prohibitorum genera?* 221.

Quæſt. XIV. *Libri Catholicorum prohibiti in uno, ſunt ne in alio idiomate vetiti?* ibid.

CAPUT XI.

De librorum impreſſione, de ſuperiorum licentia, de eorumdem librorum Cenſoribus. 222.

Quæſt. I. *Regulares qui libros quoſvis typis edunt cum approbatione Ordinarii, ſeu Inquiſitoris iuxta morem patriæ in qua libri eduntur, ſubiecti ne ſunt pœnis a Tridentino, ſeu a Regula Indicis latis, ſi Prælatorum ſuorum Ordinum approbationem impetrare omittant?* 224.

Quæſt. II. *Quid hac de re conſtitutiones Ord. Præd. decernunt?* 225.

Quæſt. III. *Conſtitutiones Regularium quas pœnas infligunt librorum editoribus, omiſſa Ordinis approbatione.* ibid.

Quæſt. IV. *Peccaret ne Regularis qui ſcripta ſua ſæculari traderet imprimenda cum licentia Ordinariorum ſub eiuſdem ſæcularis proprio veroque nomine?* 226.

Quæſt. V. *Peccaret ne qui approbato, & ſubſcripto manuſcripto aliqua adiiceret?* 227.

Quæſt. VI. *Cenſura quam infligit Tridentinum, & Regula Indicis, eſt ne reſervata alicui?* ibid.

Quæſt. VII. *Quo devinciuntur onere Superiores in facultatis conceſſione pro libris edendis?* ibid.

Quæſt. VIII. *Quid ſi Regularis, petita licentia a ſuo Superiore, & ob iniuſtam cauſſam non obtenta, librum ederet?* 228.

Quæſt. IX. *Quænam eſſe debent Cenſorum prærogativæ?* ibid.

CAPUT XII.

Stulta eſt perſuaſio tum Politicorum aſſerentium quemquam in ſua religione, tum hæ-

hæreticorum docentium omnes in propria ſecta chriſtiana, dummodo credant articulos fundamentales Evangelii, ſalvari poſſe. 229.

CAPUT XIII.

Extra Catholico-Romanam Eccleſiam nulla datur ſalus. Laxa Caſuiſtarum Buſembaum, Caramuelis, La-Croix, Sporer, & aliorum opinio reiicitur. 234.

CAPUT XIV.

Conſectaria, quæ ſuadent virtutis fidei exercitium, illudque dirigunt. 250.

DISSERTATIO III.

De ſpe virtute theologica.

PRAELOQUIUM. 254.

CAPUT I.

Recenſentur propoſitiones ab Eccleſia proſcriptæ, quæ ſpem theologicam impetebant. 255.

CAPUT II.

Spei notio, obiectum, ſubiectum, præceptum, & tempus quo urget obligatio. 260.
Quæſt. I. *Quodnam ſit obiectum ſpei?* 261.
Quæſt. II. *Eſt ne ſpes virtus a caritate diſtincta?* 262.
Quæſt. III. *Eſt ne in beatis, damnatis, & hæreticis ſpes chriſtiana?* ibid.
Quæſt. IV. *Eſt ne in ſolis Catholicis, & animabus purgatorii ſpes theologica?* 263.
Quæſt. V. *In qua hominis facultate habitus ſpei reſidet?* ibid.
Quæſt. VI. *Datur ne ſpei præceptum?* ibid.
Quæſt. VII. *Quo tempore urget huius mandati obſervatio?* 264.
Quæſt. VIII. *Obligat ne* per ſe *hoc præceptum, quoties gravis tentatio animum pulſat contra ſpem?* 265.
Quæſt. IX. *Quodnam diſcrimen eſt inter obligationem* per ſe, & per accidens? ibid.
Quæſt. X. *Quam certitudinem ſecum affert ſpes theologica?* ibid.

CAPUT III.

De dono timoris. 266.
Quæſt. I. *Timor mundanus prodit ne honeſtatem quampiam?* 267.
Quæſt. II. *Honeſtus ne eſt timor ſervilis?* 268.
Quæſt. III. *Quinam timor donum eſt Spiritus ſancti?* 270.
Quæſt. IV. *Datur ne timoris præceptum?* 271.
Quæſt. V. *Præceptum iſtud eſt ne peculiare, & quo tempore obligat?* ibid.

CAPUT IV.

De vitiis ſpei oppoſitis, nempe deſperatione, & præſumptione. 272.
Quæſt. I. *Eſt ne ſemper hæreſi coniuncta deſperatio?* ibid.
Quæſt. II. *Licite ne deſperaret ille cui facta de propria damnatione eſſet revelatio?* 273.

CAPUT V.

Conſectaria, quæ ſpei, ac timoris exercitium ſuadent, & praxim dirigunt. 275.

Digitized by Google

DISSERTATIO IV.

De caritate.

PRAELOQUIUM. 280.

CAPUT I.

Cenſus propoſitionum quæ præceptum caritatis theologicæ labefactant, quaſque Pontifices ſummi proſcripſere. 281.

CAPUT II.

Inventarium propoſitionum quæ nimium laxæ videntur, quaſque nonnulli recentes Caſuiſtæ docuere. 283.

CAPUT III.

Caritatis theologicæ notio, & obiectum. 291.
Quæſt. I. *Quodnam ſit obiectum caritatis theologicæ?* 293.
Quæſt. II. *Quodnam ſit caritatis obiectum formale?* 294.

CAPUT IV.

Prærogativæ caritatis theologicæ. ibid.

CAPUT V.

De præcepto caritatis. Recentiorum opiniones. Vera ſententia exponitur. 297.

CAPUT VI.

Qualitas amoris quem præceptum imponit. Diſtinctio amoris appretiativi, & intenſivi a recentioribus Theologis in ſenſu minus recto accepta. Amor neceſſarius ad implendum præceptum, non ſolum appretiativus, ſed & intenſivus ſit neceſſum eſt. 305.
Quæſt. I. *Præceptum diligendi Deum iubet ne amorem ſupernaturalem, an naturalem?* 306.
Quæſt. II. *Diligendus ne Deus vi præcepti ſuper omnia non ſolum appretiative, ſed etiam intenſive?* 307.
Quæſt. III. *An peccatum ſit patrem, & matrem diligere pluſquam Deum?* 308.
Quæſt. IV. *Peccat ne mortaliter contra hoc præceptum qui deliberate deſiderat in hoc mundo vitam perpetuo degere?* 314.

CAPUT VII.

Tempora quibus divinum mandatum Dei diligendi obligationem imponit, deſignantur. Potiſſimum in primo rationalis vitæ momento hoc urget mandatum. 316.
Quæſt. I. *Obligat ne præceptum iſtud per ſe aliquo determinato tempore?* ibid.
Quæſt. II. *Satis ne eſt ſemel in vita actum amoris Dei elicere?* ibid.
Quæſt. III. *Præceptum caritatis obligat ne per ſe ſemel tantum ſingulis quinquenniis?* 317.
Quæſt. IV. *Obligat ne per ſe hoc præceptum diligendi Deum in primo inſtanti uſus rationis?* 318.

CAPUT VIII.

Quam aſpera, & rigida ſit recentiorum ſententia. Legis evangelicæ mandata diffi-

Digitized by Google

cilia in ſe, caritatis amore ſuavia ſiunt. Alia tempora frequentioris obligationis deſignantur. 332.

CAPUT IX.

Frequentandorum actuum divinæ caritatis debitum. Tempora quibus potiſſimum præceptum urget ad iſtorum actuum exercitium. 335.
Quæſt. I. *Frequenter ne ad actus amoris Dei obligat mandatum divinum caritatis?* ibid.
Quæſt. II. *In quo ſita eſt frequentia iſta actus amoris erga Deum repetendi?* 339.
Quæſt. III. *Satisfacit ne huic præcepto qui ſemel in anno Deum diligit?* 341.
Quæſt. IV. *Singulis ne diebus feſtis urget hoc amoris mandatum?* ibid.

CAPUT X.

Quomodo Catholici ſive iuſti, ſive peccatores implent, violantque caritatis præceptum. 344.

§. I.

Omnia iuſtorum honeſta opera ſunt aut meritoria, aut demeritoria. ibid.

§. II.

Iuſtus lapſus in peccatum mortale, illico ne caritatis actum elicere, & ſe in Deum convertere aſtringitur? 350.

CAPUT XI.

Caritas forma eſt ceterarum virtutum. Nullius virtutis actus meritorius eſt vitæ æternæ abſque caritatis influxu. 364.
Quæſt. I. *Aliæ virtutes diſtinctæ a caritate mereri ne vitam æternam valent ſine influxu caritatis?* 365.
Quæſt. II. *Actibus aliarum virtutum imperatis a caritate reſpondet ne meritum peculiare diſtinctum a merito ipſius caritatis?* 368.

CAPUT XII.

Præcepto caritatis aſtringimur omnia opera noſtra in Deum dirigere. Quomodo hoc mandatum affirmans ſit, & negans. 369.

CAPUT XIII.

Sunt ne omnia opera quæ abſque caritate, aut gratia ſiunt, peccata? Infidelium morales virtutes diſcutiuntur. 373.

§. I.

Examinatur propoſitio damnata ab Innocentio XI. Comedere & bibere uſque ad ſatietatem ob ſolam voluptatem non eſt peccatum, modo non obſit valetudini: quia licite poteſt appetitus naturalis ſuis actibus frui. ibid.

§. II.

Sine fide ſunt ne omnia infidelium opera peccata proprie dicta? 378.

§. III.

Sine gratia ſanctificante poteſt homo aliquod opus morale ordinis non tantum naturalis, ſed etiam ſupernaturalis, virtute gratiæ actualis perficere. 382.

§. IV.

Sine gratia actuali ſpeciali poteſt homo in ſtatu hoc naturæ lapſæ aliquod bonum opus morale ordinis naturalis peragere. 384.

§. V.

Quæ ſit hac de re D. Thomæ mens. Illius vera doctrina a vanis commentis aſſeritur. 388.

§. VI.

Rationum momentis evincitur, hominem in ſtatu naturæ lapſæ viribus pollere quibus ſine ſpeciali gratia valeat bonum aliquod morale ordinis naturalis efficere. 397.

§. VII.

Scripturarum auctoritates quæ obiici ſolent, explicantur. 399.

§. VIII.

Teſtimonia quæ ex D. Auguſtino, vel ex ratione obiiciuntur, in vero ſenſu expoſita. 401.

CAPUT XIV.

Conſectaria, quæ dulce caritatis exercitium ſuadent: & regulæ pro praxi. 408.

DISSERTATIO V.

De caritate proximi.

CAPUT I.

Recenſentur propoſitiones damnatæ contra caritatem proximi. 416.

CAPUT II.

Recenſentur propoſitiones laxiores adverſus caritatem proximi quas nonnulli Doctores docuerunt. ibid.

CAPUT III.

Præcepto divino iubemur proximum actu interno diligere. 419.

Quæſt. I. *Præceptum iſtud obligat ne ut peculiaribus actibus internis proximum diligamus?* 420.

Quæſt. II. *Actus quo diligere iubemur proximum, debet ne eſſe diſtinctus ab actu amoris quo Deum diligimus?* 421.

Quæſt. III. *Obligat ne per ſe hoc præceptum ad proximi dilectionem?* 422.

Quæſt. IV. *Præceptum iſtud quo iubemur per ſe proximum in communi amore interno & formali proſequi, frequenter ne obligat?* 424.

Quæſt. V. *Quoties præceptum iſtud obligat per accidens?* ibid.

Quæſt. VI. *Quid ſignificat præceptum urgere ad proximi dilectionem in particulari quantum ad promptitudinem animi?* 425.

Quæſt. VII. *Utrum teneamur elicere actum dilectionis erga proximum, quoties vi præcepti aſtringimur eleemoſynam illi impertire, vel errantem corrigere?* ibid.

CAPUT IV.

Quomodo diligere proximum debemus ſicut noſmetipſos. Regulæ ſervandæ in dilectione proximi. 426

CAPUT V.

Ordo in caritate ſervandus. Variæ quæſtiunculæ ſolvuntur. 432.

Quæſt.

Quæſt. I. *An quiſque ſeipſum magis quam proximum diligere debeat?* 437.
Quæſt. II. *Tenetur ne homo propriam vitam corporalem magis diligere quam vitam corporalem proximi?* ibid.
Quæſt. III. *Licitum ne eſt propriam vitam periculo proximo mortis exponere pro vita privata proximi qui ad promovendam Dei gloriam aptior ſit?* 438.
Quæſt. IV. *Duobus in extrema neceſſitate conſtitutis, poteſt ne alter alteri panem cedere; aut equum, ut fugiat mortem, quam ipſe pedes evadere nequit; aut tabulam occupatam, ut ſe naufragio liberet?* ibid.
Quæſt. V. *Iuſte damnatus ut fame pereat, poſſet ne reſpuere cibum ſibi clam oblatum?* 439.
Quæſt. VI. *Licitum ne eſt pro amici honore, fama, boniſque vitam mortis periculo exponere?* ibid.
Quæſt. VII. *Tenemur ne cum vitæ, bonorumque temporalium iactura ſuccurrere extremæ neceſſitati ſpirituali proximi?* 440.
Quæſt. VIII. *Teneris ne tui defenſionem negligere, ne invaſorem occidas gravis culpæ reum?* ibid.
Quæſt. IX. *Obſtetrices quæ invalide plures pueros baptizarunt, tenentur ne cum mortis periculo illorum ſaluti providere?* 441.
Quæſt. X. *Mater gravida, ad partum omnino impotens, teneturne ſectionem ventris pati, ut clauſus in ventre puer baptizetur?* ibid.
Quæſt. XI. *Si ſpiritualis proximi neceſſitas gravis tantum fuerit, aſtringeris ne cum vitæ periculo eidem ſuccurrere?* 443.
Quæſt. XII. *Ut ſaluti ſpirituali proximorum conſulas, potes ne te probabili periculo peccandi exponere?* 444.
Quæſt. XIII. *Licitum ne eſt velle privationem gratiæ, ſeu caritatis ſive in perpetuum, ſive ad tempus ob aliorum ſalutem?* 445.
Quæſt. XIV. *Licet ne velle carere beatitudine in perpetuum, aut ad tempus ob proximorum ſalutem æternam?* ibid.
Quæſt. XV. *Licita ne eſt omiſſio bonorum ſpiritualium huius vitæ, quæ hominem efficiunt meliorem, quibuſque ſine peccato carere poſſumus, ob proximorum ſalutem?* ibid.
Quæſt. XVI. *Qui ſunt in dilectione præferendi?* 446.

C A P U T VI.

De inimicorum dilectione. Quid in veteri lege Deus, quid in nova Chriſtus præcipiat. 448.

§. I.

Quocumque tempore tum legis naturæ, tum legis ſcriptæ dilectio inimicorum vi præcepti neceſſaria fuit. ibid.

§. II.

In Evangelio præceptum haberi iubens inimicorum dilectionem, de fide eſt. 451.

C A P U T VII.

Conſectaria, & regulæ ſervandæ in dilectione inimicorum. 453.
Quæſt. I. *Quid imponit præceptum ut affirmans eſt, quid vetat ut negans?* 454.
Quæſt. II. *In quo ſitus eſt, & quid comprehendit hic affectus quo diligere inimicum debemus?* ibid.
Quæſt. III. *Licitum ne eſt excludere inimicos a generali dilectione, ſeu oratione facta pro communitate aliqua ex mera liberalitate?* 455.
Quæſt. IV. *Quænam benevolentiæ ſigna inimicis exhibenda?* ibid.
Quæſt. V. *Urget ne præceptum ſalutandi inimicum obviam occurrentem, illum alloquendi &c?* 456.

Quæſt. VI. *Licitum ne aliquando eſt inimicum non ſalutare?* ibid.
Quæſt. VII. *Duo Religioſi eiuſdem Cœnobii, orta rixa, omittunt conſuetam ſalutationem, & locutionem: peccant ne mortaliter?* 458.
Quæſt. VIII. *Nobilis matrona occiſorem mariti ſalutantem reſalutare renuens, peccat ne mortaliter?* ibid.
Quæſt. IX. *Offenſus, dum ſalutatio debita eſt, tenetur ne inimicum offenſorem officio prævenire?* ibid.
Quæſt. X. *Peccat ne mortaliter qui inimicum ſalutantem non reſalutat?* ibid.
Quæſt. XI. *Offenſori non petenti pacem tenetur ne offenſus ſigna dilectionis exhibere?* 459.
Quæſt. XII. *Præceptum diligendi inimicos urget ne eiſdem præbere ſingularia benevolentiæ ſigna?* ibid.
Quæſt. XIII. *Hæc ſpecialia amoris officia licite ne ſuſpendi poſſunt ob acceptam iniuriam, vel cum opportuna iudicantur ad inimicum lucrandum?* ibid.
Quæſt. XIV. *Qui aliquem iniuſte læſit, tenetur ne veniam ab eo petere, illique reconciliari?* 461.
Quæſt. XV. *Quiſnam ſervandus modus in hac veniæ petitione, & mutua reconciliatione?* ibid.
Quæſt. XVI. *Tenetur ne offenſus condonare offenſam, non ſolum quantum ad odium, verum etiam quantum ad ſatisfactionem, iuſtamque compenſationem?* ibid.
Quæſt. XVII. *Cum offenſor exhibeat iuſtam compenſationem damni illati, licet ne offenſo, hac reiecta, coram iudice hanc compenſationem exigere?* 462.

C A P U T VIII.

Licitum ne aliquando eſt de malo proximi lætari, aut eidem malum optare? 463.
Quæſt. unic. *Licitum ne eſt peccatoribus, & inimicis malum optare?* 469.

C A P U T IX.

Conſectaria quæ praxim ſuadent, & dirigunt. 471.

F I N I S.

Digitized by Google

Errata		*corrige ſic.*
Pag. cvi. Præf. lin.	14. Sanningus	Ianningus.
	31. Sanningi	Ianningi.
pag. 50. lin.	9. liut	aut.
	10. aberius	liberius.
63.	18. Hinc nempe	Hinc neque.
75.	36. *graden*	*grande*.
104.	35. velamine a	velamine, ac.
105.	31. & 32. inſipeli	inſideli.
110.	34. ermo eſt	ſermo eſt.
183.	22. Si inſidelis non ſit excommunicatus	*dele* excommunicatus.
193.	ult. viſibilem	riſibilem.
213.	19. ſuſcipio	ſuſpicio.
	32. Secretarii	Sectarii.
215.	24. *poſt verba* tum divino	*adde* cum adeſt perverſionis periculum.
225.	2. in *ſua Albero*	in *ſua Arbore*.
265.	8 *Obligat ne per ſe*	dele *per ſe*.
319.	37. nec honeſtatem prodit	*adde* formalem.
326.	4. Non modo rigorem	Non rigorem.
337.	6 & 7. Indiarum	Indicarum.
352.	8. ſubitaneam	ſtatim.
355.	1. ultro	ultra.
361.	35. committis ſic,	committis, ſi.
375.	3. ut in ariſtam	ut ea in ariſtam.
378.	in tit. §. 11.	dele *ſine fide*.
398.	18. De	Dei.

NOS

Digitized by Google

NOS FR. ANTONINUS BREMOND

Sacræ Theologiæ Profeſſor, ac totius Ordinis Prædicatorum humilis Magiſter Generalis, & Servus.

CUM, uti nobis exponitur R. P. Lector Fr. Daniel Concina Congregationis noſtræ B. Iacobi Salomonii Venetiarum Opus cui titulus *Theologia Chriſtiana Dogmatico-Moralis* &c. componere paratus ſit, præloque ſubiicere deſideret; Nos harum ſerie, noſtrique officii auctoritate, quantum in nobis eſt, & ſervatis alias ſervandis, paterne indulgemus, dummodo a RR.PP. Vincentio Patuzzi, & Antonino Valſechi ſacræ Theologiæ Lectoribus præfatæ noſtræ Congregationis luce dignum iudicetur, eorumque cenſorio in ſcriptis calculo approbetur. In nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti Amen. In quorum fidem &c.

Datum Romæ in noſtro Conv. S. Mariæ ſup. Min. die 15. *Iulii* 1748.

Fr. Antoninus Bremond Magiſter Ordinis

Reg. fol. 88.

Fr. Ioſeph Maunoz Magiſter Prov. Terræ ſanctæ, & Socius.

A P-

APPROBATIONES

THEOLOGORUM ORDINIS.

EX commiſſione Reverendiſſimi Patris Antonini Bremond Magiſtri Generalis Ord. Præd. attente perlegi Opus P. F. Danielis Concinæ inſcriptum *Theologia Chriſtiana* &c. Quo quidem in Opere non modo nihil inveni, quod aut bonis moribus, aut orthodoxæ fidei diſſentaneum ſit; ſed omnia deprehendi ad ſanioris doctrinæ regulas exacta, & ex purioribus hauſta chriſtianæ Theologiæ fontibus, ſacra nempe Scriptura, Patrum ſententiis, Conciliorum decretis, ſummorumque Pontificum conſtitutionibus. Quare cum eo morum diſciplina iuvari plurimum poſſit, ac nimia multarum opinionum laxitas cohiberi, luce publica digniſſimum cenſeo.

Venetiis in Collegio ſanctiſſimi Roſarii die 20. *Decembris* 1748.

F. Ioannes Vincentius Patuzzi Ord. Præd. in eodem Collegio Sacræ Theologiæ Lector Primarius.

Quod

QUod bonis cordatiſque omnibus in votis erat, ductum tandem ad umbilicum eſt F. Danielis Concina Viri celeberrimi Opus *Theologiæ Chriſtianæ* &c. inſcriptum. Iuſſu Reverendiſſimi P. Antonini Bremond Or. Præd. Generalis Magiſtri illud evolvi, & lubentiſſime: viſus ſiquidem mihi ſum deprehendiſſe ſanctioris Ethices monumentum, quod non modo ætatem ferret, ſed contra invidiæ blandientiſque laxitatis molimina æternum ſtabit, Statore Deo, cuius *lex*, quæ *veritas* eſt, nullis terrenæ prudentiæ fucis, nullis *probabiliſticæ* novitatis technis fœdata, libera, ſimplex, ingenua, e puriſſimis Scripturarum ac Patrum, Auguſtini præſertim, & Thomæ fontibus hauſta hic aſſeritur, exponitur, vindicatur. Quod igitur felix, fauſtumque ſit, ac toti Chriſtianæ Reipublicæ bene vertat, Opus elaboratiſſimum lucem adſpiciat.

Cenſebam Venetiis in Collegio SS. Roſarii idibus Februarii an. 1749.

Frat. Antoninus Valſecchi O. P. S. Theologiæ Profeſſor.

PROLEGOMENA
IN DECALOGUM.
PRAELOQUIUM.

AEgyptiorum captivitate ſolutus Israeliticus populus, reditum, Deo iubente, Moyſeque duce, in Palæſtinam maturavit, immenſa miraculorum multitudine ſtipatus. Sinai deſertum ingreſſus, curſum ſiſtit e regione montis, ad cuius verticem Moyſes aſcendit ut Domini verba audiat. Hoc primum omnium in mandatis a Deo Moyſes habuit, videlicet ut induceret filios Iacob & Iſrael ad commeditanda prodigia quæ in AEgypto operatus eſt, quidque AEgyptiis feceritut e ſervitutis iugo in libertatem eos aſſereret, & quomodo ſuper aquilarum alas illos deduxerit. Deinceps adpromiſit, ſe populum iſtum delecturum fore in regale ſacerdotium, in gentem ſanctam, dummodo pactum mutuo ineundum cuſtodierit. *Reſponditque omnis populus ſimul: Cuncta quæ locutus eſt Dominus, faciemus*: Exod. xix. verſ. 8. Tum Dominus legem ſe velle rogare ſuam Moyſi revelavit, & ut populus ad tantum beneficium digne recipiendum ſe ſe compararet, iuſſus eſt externas veſtium ſordes abluere, animas ſanctitate ornare, ſenſus comprimere, ab uxoribus abſtinere. *Sanctifica illos hodie, & cras, laventque veſtimenta ſua... Eſtote parati in diem tertium, & ne appropinquetis uxoribus veſtris*: ibid. verſ. 10. & 15. His peractis, montis cacumen caligine obductum ardere, fumumque emittere viſum eſt: hinc reſonare tonitrua, micare fulgura, buccinaſque clangere, Deum & Moyſen invicem colloqui. Promulgandæ legi præfationem breviſſimam anteponit, in qua ſeipſum exiſtere, ſupremumque dominium in univerſum orbem habere, atque innumera beneficia populo collata palam facit. *Ego ſum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra AEgypti, de domo ſervitutis*: Exod. xx. verſ. 2.

Confeſtim vero primum mandatum imponit. *Non habebis deos alienos coram me. Non facies tibi ſculptile, neque omnem ſimilitudinem quæ eſt in cælo deſuper, & quæ in terra deorſum, nec eorum quæ ſunt in aquis ſub terra. Non adorabis ea, neque coles. Ego ſum Dominus Deus tuus fortis, zelotes, viſitans iniquitatem patrum in filios, in tertiam, & quartam generationem eorum qui oderunt me, & faciens miſericordiam in millia his qui diligunt me, & cuſtodiunt præcepta mea* : ibid. verſ. 3. & ſeq. Divinæ Providentiæ ordinem paullulum meditemur, amice Lector, ut ad illum, quoad fieri poteſt, nos conformemus. Si animas ſanctificari, ipſaque corpora purgari Deus iuſſit, quo ad ſuſcipiendam legem populus dignus evaderet; qua nos convenit animi integritate ad eiuſdem legis interpretationem accedere? Quo enim ſublimius eſt interpretandæ divinæ legis munus quam ſit ſola illius executio; eo quoque maior neceſſaria nobis eſt & animæ ſanctitas, & mentis acumen, ut germana eiuſdem ſenſa, veramque intelligentiam reſerare populo valeamus. Perſpecta ergo nobis cum ſit & mentis noſtræ hebetudo, & animi imbecillitas, & conſcientiæ vitioſitas, illud ſupereſt ut ſupplices preces Deo fundamus, quo ſuo divino lumine tenebras noſtras diſſipet, ſuaque efficaciſſima gratia animæ crimina abſtergat. Porro ut interpretatio noſtra ipſi legi, quantum per nos licet, reſpondeat, antequam præceptorum explicationem aggrediamur, quam Deus *ſuæ* legi præfationem præmittit, explicemus oportet. Præloquium quod primum Decalogi præceptum antecedit, paucis concluditur verbis, quibus ſeipſum mundi Dominum Deus declarat. Methodus quam nobis in hac confingenda Theologia præſtituimus, poſtulat ut errores cuique dogmati adverſantes ob oculos reſeramus. Inter errores autem quos hominum impietas contra Deum invexit, omnium immaniſſimus ille eſt qui Deum negat, omnemque reiicit Divinitatem. Error iſte *Atheiſmus* nuncupatur. Quoniam vero univerſæ ſapientiæ noſtræ ſumma duabus veluti partibus conſtat, Dei nempe cognitione, & noſtrum; idcirco in id totis nervis incumbere debemus ut ſupremi Numinis primum, deinde noſtram cognitionem aſſequamur, non quamcumque, ſed quam valemus clariorem, certiorem, firmioremque. Hanc vero notitiam ut facilius nanciſcamur, errores in anteceſſum recenſebimus qui aut Deum de ſuo throno detrudunt, aut plura numina in eodem ſolio collocant. Atheiſmum ergo, Deiſmum, & Polytheiſmum maiori qua potero brevitate deſcribam. Deinceps momenta quæ Deum, eiuſque unitatem evincunt, palam faciam. Hæc omnia non utilia modo, verum etiam neceſſaria ſunt Theologo, qui morum integritate, ac religione populum imbuere debet. Non me latet, moralis Theologiæ tractatores ſilentio hæc argumenta præterire, ea perſuaſione præventos quod ad ſolos Theologos Polemicos, aut Dogmaticos pertineant: quæ præoccupatio quam abludat a vero, nemo non videt. Siquidem potiſſimum ac unicum munus Theologi moralis eſt populorum animas ſanctificare, & ad æternam

per-

Digitized by Google

perducere beatitudinem. Hoc autem fieri nequit, niſi prima Religionis capita explicentur. Religionis vero notitia qui haberi poteſt, ſi Deus ignoretur? An ne Religionis ſtrenuus defenſor ille foret qui Deum ſuum exiſtere, ac eiuſdem, quibus ornatur, prærogativas demonſtrare neſciret? Nemo ergo antiquis præiudiciis occupatus exiſtimet nos definitos tranſilire terminos, dum hæc omnia verſamus. Verum ne plus iuſto in limine hæreamus, ad rem accedendum eſt.

CAPUT I.

DE ATHEISMO.

Varia Atheorum genera. Fuerintne aliqui veri Athei, valde incertum. Sententia negans verior.

I. Atheus nomen græcum eſt, quod ſine Deo ſignificat. Prima Atheorum diviſio duo comprehendit genera: unum mentis, alterum cordis. Rurſus Athei mentis in varia tribuuntur genera. Quatuor numerantur a Voſſio *Lib. I. de orig. idololatriæ*. Unum eorum eſt qui eo furoris, & dementiæ prolabuntur, ut exiſtiment ſaltem ad tempus Deum non eſſe. Secundum eorum qui Deum confitentes, illum non colunt, eiuſque providentiam negant; aut ſi colunt, illum colunt ob ſolam naturæ præſtantiam, non quod ab eo gratiam, opemve expectent. Tertium eſt illorum qui aiunt Deum de procerum rebus laborare, minutas vero homullorum negligere. Poſtremo in genere illi collocantur qui Deum iſtius tantum, ſecus futuræ vitæ remuneratorem adorant; quæ Sadducæorum ſententia fuit. Bayleus *De Comet. §. 177.* duo alia diſtinguit Atheorum genera. Alii, inquit, dubitare incipiunt, alii in dubitatione Divinitatis ſiſtunt.

II. An diviſiones iſtæ exactæ ſint, non eſt quod in diſputationem revocemus. Illud potius ediſſerendum occurrit, fuerint ne aliqui qui revera Deum negaverint. Cicero *Lib. I. de nat. deor.* aſſerit Protagoram dubitaſſe deos exiſtere, nullos vero eſſe ſtatuiſſe Diagoram Melium, & Theodorum Cyreniacum. *Lib. II.* idem Cicero introducit Cottam ſic loquentem: *Equidem arbitror multas eſſe gentes ſic immanitate efferatas, ut apud eas nulla deorum ſuſpicio ſit.* Alibi enim Tullius, ubi propriam ſententiam promit, oppoſitum docet. Siquidem Lib. I. Tuſcul. quæſt. *Ut porro firmiſſimum hoc afferri videtur, cur deos eſſe credamus, quod nulla gens tam fera, nemo omnium tam ſit immanis cuius mentem non imbuerit deorum opinio. Multi de diis prava ſentiunt: id enim vitioſo more effici ſolet. Omnes tamen eſſe vim, & naturam divinam arbitrantur.*

III. Quamquam concederetur pauxillos recenſitos Philoſophos, & nonnullos alios, ut Diagoram Melium, Euhemerum, Diogenem Phrygem, deos omnes excluſiſſe,

quid inde? Aliquo ne in loco habendi forent in conſpectu infinitæ multitudinis, omniumque populorum, qui Deum confeſſi ſunt? Ceterum negamus vel iſtos paucos, quos retulimus, in Atheorum cenſum perſcribendos eſſe: quod & auctoritate & ratione evincitur. Nam, ut ab auctoritate, ſeu facto auſpicemur, ſæpe Philoſophi qui gentium numina deridebant, reſpuebantque, Athei appellabantur a ſuis ipſis Ethnicis, & deinceps a Chriſtianis, quod ita legerent in gentium libris. Ex pluribus exemplis quibus hoc demonſtrare poſſem, unum & alterum referam. Anaxagoras a Cleone accuſatus, quod ſolem, quem ut Deum Athenienſes colebant, tamquam *ferrum candens, atque ignitum* traduceret, exilio, & quinque talentis mulctatus fuit. Et tamen Anaxagoram numen cognoviſſe teſtatur Plutarchus in Pericle, his verbis: *Primus univerſitati non fortunam, neque fatum, ordinatæ deſcriptionis principium; ſed mentem puram; ac ſinceram præfecerit, ab aliis omnibus admixtis ſimiles particulas ſecernentem.* Quid de Socrate dicam? Nonne ab iiſdem Athenienſibus propinato veneno interiit, quod ab Anyto, Melito, & Lycone impietatis accuſatus fuerit? Et tamen certum eſt, Socratem Deum faſſum eſſe, & coluiſſe; quamquam deos populi, ceu vana ſimulacra, reiecerit. Quid plura? Ipſimet Chriſtiani Athei ab Ethnicis compellabantur, quod gentium deos improbarent, ut teſtatur S. Iuſtinus Martyr Apolog. 2. *Vocamur autem Athei, & ſane confitemur talium, qui habentur, deorum nos eſſe expertes, & hac ratione Atheos; ſed non veriſſimi illius Dei, Patris iuſtitiæ, & temperantiæ, & ceterarum virtutum, & ab omni vitio intacti.* Rationi quoque quam maxime conſentaneum eſt, nullos fuiſſe ſaltem ex Philoſophis veros Atheos mentis. Enimvero ſi nemo cęlum hoc aſpicere valet, quin illius agnoſcat opificem; ſi vix ulla natio adeo eſt efferata, ut omni numinis cognitione deſtituta ſit; qui fieri poteſt ut homines ſcientiarum lumine illuſtrati Deum aliquando negaverint? Quod Tullius, quod Laertius, aliique referant quoſdam Philoſophos in numerum Atheorum, inde originem duxit quod vulgares populorum deos de throno deturbaverint, non quod Deum abſolute ignoraverint. Si namque, teſte Tullio, vix reperitur natio aliqua tam barbara, aut ſtupida, quę Deum non agnoſcat; præſumi ne rationabiliter poteſt, Philoſophorum aliquem tam ſpiſſis tenebris obductum fuiſſe, ut quaque numinum notitia deſtitutus fuerit? Dicamus ergo Atheos mentis nec olim fuiſſe, nec in præſens reperiri. Nam vel ſapientes ſunt, aut vulgares ruſticique homines. Si docti ſapienteſque, præter innatam cognitionem, naturæque inſtinctum Deum ubique prædicantem, ſcientiarum lumine vel nolentes Deum confiteri coguntur. Si ruſtici hebeteſque, & inſita a natura notitia, & univerſali conſenſione Deum venerantur; quin & *in pulicis morſu deos invocant.* Tametſi vero aliqui occurrerent qui Deum ſe negare effutirent, non idcirco ut Athei mentis habendi forent, ſed tantum cordis.

IV.

IV. Quamquam itaque nullos admittimus reperiri Atheos primi generis, qui nec vocem naturæ Divinitatem prædicantis audiant, nec in iſtius univerſi ſpeculo Opificem ſupremum videant; plurimos tamen, valdeque plurimos ſecundi generis Atheos, cordis nempe, & regnaſſe olim, & nunc vivere ultro fatemur. Atheos iſtos Scriptura ipſa prodit Pſalmo XIII. *Dixit inſipiens in corde ſuo: Non eſt Deus*. Quo magis ſceleſti homines in vitiorum cœno volutantur, laxioreſque appetitionibus ſuis habenas remittunt, eo profundius in impietatis barathrum ſe demergere ſtudent. Sed quantumcumque totis conentur lacertis, omnique pectoris robore adnitantur hanc divini Numinis cognitionem excutere, quantumvis rabido ore Deum ſe negare blaſphement, numquam tamen votorum compotes evadunt: de quibus dici poteſt quod canit Virgilius de Sibylla, AEneid. Lib. VI,

At Phœbi nondum patiens immanis in antro
Bacchatur Vates, magnum ſi pectore poſſit
Excuſſiſſe Deum: tanto magis ille fatigat
Os rabidum, fera corda domans, fingitque premendo.

CAPUT II.

DE POLYTHEISMO.

Polytheiſmi notio, eiuſdemque origo, & diverſa genera.

I. Nullum eſt tam luculentum argumentum quod humanæ mentis imbecillitatem prodat quam Polytheiſmus. Ad alicuius numinis confeſſionem, venerationemque natura ipſa cum interiore, tum externa vi urget. Nihilo tamen ſecius tanta eſt vitiorum, ſcelerumque potentia, & efficacia, ut inſitam hanc Dei notitiam tenebris denſiſſimis obducat, atque Divinitatem ipſam viliſſimis, inanibuſque ſimulacris tribuat, cultumque unico vero Deo ſurripiat. Quod duplici via contingere poteſt, defectu ſcilicet, quando quilibet cultus Deo tribuendus reſpuitur, ut faciunt Athei, ſi qui ſunt; vel exceſſu, cum nempe cultu ſuperfluo, ſeu ſuperſtitioſo Deus colitur. Siquidem licet cultus qui vero Deo exhibetur, numquam ſit nimius, nec ſuperfluus, ſi debito modo fiat; attamen variis modis corrumpi poteſt, & potiſſimum dum falſo numini exhibetur, in quo gentiles ſummopere peccarunt. Iſti enim deorum pluralitatem invexerunt. Sed antequam deorum pluralitatem manifeſto, idololatriæ origo altius repetenda, manifeſtandaque eſt.

II. Quod idololatria, ſeu deorum pluralitas in diabolum; qui in Paradiſo terreſtri Adamum ad Divinitatem comparandam inſtigavit, aliquo modo regeri debeat;

beat, nemo inficias inverit. Ceterum omnes fateri tenemur idololatriæ preſſe ac- ceptæ crimen haudquaquam fuiſſe primam Adæ culpam. Qu'n ſatis incertum eſt num Polytheiſmus ante Diluvium inceperit. Hebræorum aliqui, quos inter R. Maimonides *Lib. de idololatria*, docent, tempore Henos idola primum fabricata fuiſſe. Contrarium potius colligitur ex ſacra Hiſtoria, *Gen.* IV. *verſ.* 6. ubi Henos dicitur cœpiſſe *invocare nomen Domini*. Communior, & vera ſententia idololatriæ primordia tempori Diluvio poſteriori illigat. Audiamus quæ ſcribit Lactantius Lib. II. inſtitutionum cap. XIV. *Dico Polytheiſmum, ſeu idololatriam ſolum cœpiſſe poſt Diluvium ex filiis Cham. Is enim poſt detectam, deſpectamque parentis Noe nuditatem, abdicatus, atque expulſus, profugus in ea parte conſedit quæ nunc Arabia nuncupatur, quæ terra de nomine filii ſui dicta eſt* Chanaan, *& poſteri habitatores illius* Chananæi. *Hæc fuit prima gens quæ Deum ignoravit, quoniam Princeps ejus, & ſator maledictus a Deo, cultum Dei neglexit, ideoque veræ Divinitatis ignorantiam velut hereditariam poſteris ſuis reliquit. Qui deinde nimium multiplicati, cum eos anguſtia locorum ſuorum capere non poſſet, vel a parentibus miſſi, vel ſponte ſua, cum rerum penuria cogeret, profugi ad quærendas ſibi novas ſedes huc atque illuc diſperſi ſunt; & a ſtirpe ſanctæ radicis avulſi, novos ſibi mores, ac inſtituta pro arbitrio condiderunt: ſed omnium primi, qui Ægyptum occupaverunt, cœleſtia ſuſpicere, atque adorare cœperunt. Et quia neque domiciliis tegebantur propter aeris qualitatem* [*nec enim ullis in ea regione nubibus obtegitur cœlum*] *curſus ſyderum, & defectus notaverunt, dum ea ſæpe venerantes, curioſius atque liberius intuerentur. Poſtea deinde portentificas animalium figuras, quas colerent, commenti ſunt, quibuſdam prodigiis inducti. Cœteri autem qui per terras diſperſi fuerant, admirantes elementa mundi, cœlum, ſolem, terram, mare ſine ullis imaginibus, ac templis venerabantur, & his ſacrificia in aperto celebrabant, donec ſucceſſu temporum potentiſſimis Regibus templa, & ſimulacra fecerunt, eaque victimis, & odoribus colere inſtituerunt.*

III. Quamvis ergo unius veri Dei cognitio omnium eſſet inſita animis, peccatorum tamen caligine ita obſcurabatur in dies, ut invaleſcente pravitate, ſin antiquata penitus & deleta, ſepulta tamen iaceret. Hunc a Deo receſſum, atque in monſtroſas de numinibus ſententias prolapſum egregie deſcribit Auguſtinus ſerm. 111. de Symb. ad catech. *Erraverunt animæ per diverſas voluptates, & perverſas, ut alii colerent ſolem, alii lunam, & ſtellas, alii montes, alii lapides, & quæque virgulta, ut ſibi quiſque credidit inveniſſe, non adiutorem Deum, ſed deceptorem diabolum: atque ita per diverſa anima erravit a creatore ſuo, ut omne quod dederit ei Deus ad ſervitium, hoc illa coleret ut Deum.* Et quod maiorem ciere admirationem debet, eſt quod non modo cœleſtia corpora nimium a ſenſu noſtro remota, ſed ipſas feras, bruta, reptilia, & alia monſtra horrenda deorum loco habuerunt. Ægyptiorum natio, quæ in artium liberalium ſcientiarumque inventione cultuque principatum iure ſibi

Digitized by Google

ſibi vindicat : hæc, inquam, gens litteris, moribuſque magnopere exculta, eo inſanivit ut putidos, deformes, horrendoſque deos ſibi effinxerit. Thus adolevit felibus, crocodilis, bobus, cępis, porcis, aliiſque id genus ſimilibus. De his Iuvenalis ſat. xv.

Porrum, & cæpe nefas violare, & frangere morſu;
O ſanctas gentes, quibus hæc naſcuntur in hortis
Numina....
Crocodilon adorat
Pars hæc, illa pavet ſaturam ſerpentibus ibim;
Effigies ſacri hic nitet aurea cercopitheci.

IV. Palęſtini Amorrhæi arietem, quem Eſtherot vocabant, quemque veſcebantur, ut numen adorabant. Druides muſcis, & glandibus hoſtias litabant. In imperio magni Mogolis vacca publicas ſuſcipit adorationes. Vitulus aureus Hebræorum dei Apis AEgyptiorum ſimilitudinem referebat. Tartaris elephas albus, aut prima beſtia quæ diei principio occurrit, Deus eſt. Punica gens hodiedum rapas, cępaſque colit. In AEthiopia, & Congi regno ſerpentes, capræ, tigres, aves, & plantæ adorantur : & habitatores inſulæ formoſæ diabolo ſacra faciunt. Infinitus eſſem, ſi cuiuſque nationis, gentiſque numina recenſere vellem. Varro triginta & amplius millia numinum ſupputavit, inter quæ trecentos Ioves, & quadraginta tres Hercules. Roma ſiquidem diis ſuis deos victarum gentium addebat. Hinc Prudentius Lib. II. in Symmach.

Roma triumphantis quoties Ducis inclyta currum
Plauſibus excepit; toties altaria divum
Addidit, & ſpoliis ſibimet nova numina fecit.

Alter Poeta antiquior Ennius duodecim potiſſima numina his duobus clauſit verſibus:

Iuno, Veſta, Minerva, Ceres, Diana, Venus, Mars,
Mercurius, Iovis, Neptunus, Vulcanus, Apollo.

V. D. Auguſtinus *Lib. VI. cap.* IX. *de Civit. Dei*, ſupputationis Varronis meminit. *Denique & ipſe Varro commemorare, & enumerare deos cœpit a conceptione hominis, quorum numerum exorſus eſt a Iano, eamque ſeriem perduxit uſque ad decrepiti hominis mortem, & deos ad ipſum hominem pertinentes clauſit ad Næmiam deam, quæ in funeribus ſenum cantatur. Deinde cœpit deos alios oſtendere qui pertinerent non ad ipſum hominem, ſed ad ea quæ ſunt hominis, ſicuti eſt victus, veſtitus, & quæcumque alia quæ huic vitæ ſunt neceſſaria; oſtendens in omnibus quod ſit cuiuſque munus, & propter quid cuique debeat ſupplicari.* Nonnulla munera quæ præfata numina obire debebant, deſcribit his verbis Lib. IV. cap. VIII. de Civ. Dei. *Cui non ſufficere videretur illa Segetia, quamdiu ſeges ab initiis herbidis uſque ad ariſtas aridas perveniret? Non tamen ſatis fuit hominibus deorum multitudinem amantibus;*

Digitized by Google

bus, ut anima miſera dæmoniorum turbæ proſtitueretur, unius Dei veri caſtum dedignata complexum. Præfecerunt ergo Proſerpinam frumentis germinantibus: geniculis nodiſque culmorum deum Nodotum: volumentis folliculorum deam Volutinam: cum folliculi pateſcunt, ut ſpica exeat, deam Patelenam: cum ſegetes novis ariſtis æquantur, quia veteres æquare hoſtire dixerunt, deam Hoſtilinam: florentibus frumentis deam Floram: lacteſcentibus deam Lacturciam: matureſcentibus deam Maturam: cum runcantur, ideſt a terra auferuntur, deam Runcinam. Nec omnia commemoro, quia me piget quod illos non pudet.

VI. Nonnulla alia adiicere lubet ex eodem Auguſtino, ut magis pateat Ethnicorum monſtroſa dementia; ſed dicamus potius, ut clarius damna quæ humanæ menti peccata inferunt, dignoſcantur. Laudato ergo *Lib. VI. cap. IX.* hæc ſcribit Auguſtinus. *Quid ipſa numinum officia tam viliter, minutatimque conciſa, propter quod eis dicunt pro uniuſcuiuſque munere ſupplicari oportere?... Nonne ſcurrilitati mimicæ magis quam divinæ conſonant dignitati? Si duas quiſquam nutrices adhiberet infanti, quarum una nihil niſi eſcam, altera nihil niſi potum daret, ſicut iſti ad hoc duas adhibuerunt deas, Educam, & Potinam..... Mulieri fetæ poſt partum tres deos cuſtodes commemorat* (Varro) *adhiberi, ne Silvanus deus per noctem ingrediatur, & vexet.... Hæccine ſunt numina ſalubria urbium, magis ridenda, quam ludibria poetarum, & theatrorum? Cum mas, & femina coniunguntur, adhibetur deus Iugatinus.... ſed domum eſt ducenda quæ nubit, adhibetur deus Domiducus: ut in domo ſit, adhibetur deus Domitius: ut maneat cum viro, additur dea Manturna. Quid ultra quæritur? Parcatur humanæ verecundiæ, peragat cetera concupiſcentia carnis, & ſanguinis procurato ſecreto pudoris. Quid impletur cubiculum turba numinum, quando & paranimphi inde diſcedunt? Et ubi hoc impletur, non ut eorum præſentia cogitata, maior ſit cura pudicitiæ, ſed ut feminæ ſexu infirmæ, novitate pavidæ, illis cooperantibus, ſine ulla difficultate virginitas auferatur: Adeſt enim dea Virginenſis, & deus pater Subigus, & dea mater Prema, & dea Partunda, & Venus, & Priapus. Quid eſt hoc? Si omnino laborantem in illo opere virum ab diis adiuvari oportebat; non ſufficiebat aliquis unus, aut aliqua una? Numquid Venus ſola parum eſſet, quæ ob hoc etiam dicitur nuncupata, quod ſine eius vi femina virgo eſſe non deſinat? Si ulla eſt frons in hominibus, quæ non eſt in numinibus, nonne cum credunt coniugati tot deos utriuſque ſexus eſſe præſentes, & huic operi inſtantes, ita pudore afficiuntur ut & ille minus moveatur, & illa plus reluctetur? Et certe ſi adeſt Virginenſis dea; ut virgini zona ſolvatur; ſi adeſt deus Subigus, ut viro ſubigatur; ſi adeſt dea Prema, ut ſubacta, ne ſe commoveat, comprimatur; dea Partunda ibi quid facit? Erubeſcat, eat foras, agat aliquid & maritus. Valde inhoneſtum eſt ut quod vocatur illa, impleat quiſquam niſi illa. Sed forte ideo toleratur, quia dea dicitur eſſe, non deus. Nam ſi maſculus crederetur, & Partundus vocaretur; maius contra eum pro*

uxo-

uxoris pudicitia poſceret Maritus auxilium, quam feta contra Silvanum. Sed quid hoc dicam? cum ibi ſit & Priapus nimis maſculus, ſuper cuius immaniſſimum; & turpiſſimum faſcinum ſedere nova nupta iubebatur, more honeſtiſſimo, & religioſiſſimo Matronarum.

VII. Tandem multis omiſſis, quæ de gentium diis referri poſſent, ſatis eſt exſcribere quæ Plinius ſcribit Lib. II. cap. VII. *Gentes vero quædam animalia, & aliqua etiam obſcœna pro diis habent, ac multa dictu magis pudenda, per fœtidos cibos, & alia ſimilia iurantes. Matrimonia quidem inter deos credi, tantoque ævo ex his neminem naſci, & alios eſſe grandævos ſemper canos, alios iuvenes, atque pueros, atri coloris, aligeros, claudos, ovo editos, & alternis diebus viventes, morienteſque, puerilium prope deliramentorum eſt; ſed ſuper omnem impudentiam adulteria inter ipſos fingi, mox iurgia, & odia, atque etiam furtorum eſſe, & ſcelerum numina.*

CAPUT III.

DE POLYTHEISMO IUDAEORUM.

Varia idololatriæ iudaicæ genera. Quid in deſerto adoraverint Iudæi?

I. VIX in mentem venire poteſt, Hebræos idololatriæ crimine pollutos aliquando fuiſſe. Hi quippe, præter communia naturæ monumenta, quæ Deum unicum exiſtere omnibus prædicant, divinæ revelationis lumine perfuſi, ac immenſa prodigiorum multitudine inſtructi, ſubique præſentem Deum videbant. Sed ea eſt & humanæ mentis exiguitas, & prævalentis malitiæ poteſtas, ut in ipſo meridie cæcutiant mentes ſcelerum caligine obductæ. Longa vivendi cum AEgyptiis conſuetudo non levis illis fuit idololatrandi occaſio. Potiſſimum ac publicum idololatriæ ſcelus quod perpetrarunt Iſraelitæ, fuit adoratio aurei vituli in deſerto. Moyſe enim cum Deo loquente, moraſque trahente, populus tædio affectus ab Aarone petiit ſibi deos præfici qui iter per deſertum dirigerent. *Fac nobis deos qui nos præcedant*: Exod. 32. verſ. 1. Aaron, ſive timore populi tumultuantis perculſus, ſive errore deceptus, vitulum aureum opere fuſorio ex feminarum monilibus conflatum propoſuit adorandum. Ad huius conſpectum clamarunt omnes: *Hi ſunt dii tui, Iſrael, qui te eduxerunt de terra AEgypti*: ibid. verſ. 4.

II. Poſt hoſtias aureo vitulo oblatas, aliis vilioribus, putidiſque animalibus thus adolevere Iudæi. Hinc eſt quod alii appellati ſunt *Ranatitæ*, qui ranas colebant. Alii dicebantur *Muſoritæ*, murium adoratores, occaſione accepta ex quinque muribus aureis quos gentes Philiſthiim repoſuerunt in Arca, cum eam reſtituerunt Iſraelitico populo, ut habetur. I. *Reg.* v. *Fortunatitæ* dicebantur illi qui Lunam ut

cæli

cæli Reginam colebant. *Mulieres conſpergunt adipem, ut faciant placentas Reginæ cæli*: Hier. VII. verſ. 18. Inter Polytheos Iudæorum celebres ob inauditam crudelitatem fuerunt *Tophetitæ*, qui filios ſuos, ceu vivas hoſtias, dæmonibus litabant in luco, ſeu ſilva idolo Moloch dicata, & in valle filiorum Ennom poſita. Holocauſtum iſtud fiebat tubis, ac tympanis perſtrepentibus, atque voce altiſſima Sacerdotibus clamantibus, ne filiorum eiulatus parentum aures vellicarent. De his loquitur David Pſal. CV. *Immolaverunt filios ſuos, & filias ſuas dæmoniis*. *Topheth* autem tympanum ſignificat, de quo Hierem. VII. verſ. 31. *Et ædificaverunt excelſa Topheth, quæ eſt in valle filii Ennom*. Tandem aliis prætermiſſis *Remphanitæ*, & *Molochitæ* illi fuerunt qui Moloch, & Rempham adorabant, quæ Ammonitarum idola erant. De his ſermo eſt Act. VII. verſ. 43. *Et ſuſcepiſtis tabernaculum Moloch, & ſidus Dei veſtri Rempham, figuras, quas feciſtis, adorare eas*.

III. Recenſitis variis Polytheiſmi Iudæorum generibus, inquirendum ſupereſt; in quo ſita erat eorum idololatria. Et quia inter omnes morum ſuperſtitiones celeberrima eſt illa cui in deſerto adhæſere, thus adolentes aureo vitulo; idcirco in examen vocatur quid reapſe in eodem vitulo adoraverint. Calvinus *Lib. I. inſtit. cap.* XI. *§. 9. & 10.* Voſſius *Lib. I. de orig. idolol. cap.* III. contendunt Hebræos idololatras fuiſſe, non quod pro Deo vitulum habuerint; ſed quod ſub ſenſibili imagine, ſeu ſimulacro, verum Deum adoraverint. Hoc commenti ſunt, ut viam ſibi ſternant ad arguendos idololatriæ Catholicos, qui ſub imaginibus Sanctos, ac Deum ipſum venerantur. *Nec tam prorſus incogitantes* (inquit Calvinus loc. cit.) *erant Iudæi, ut non meminiſſent Deum fuiſſe cuius manu educti eſſent ex AEgypto, antequam fabricarent vitulum*. Voſſius ſubdit, Hebræos Dei oblitos fuiſſe non proprie; & voluntaria oblivione, quaſi a Deo vero receſſerint, deoſque gentium adoraverint; ſed obliti fuerunt, quatenus ſymbolo interdicto, moreque paganorum Deum verum coluere.

IV. Hæc Calvini, Voſſii, aliorumque gregalium interpretatio commentitia eſt; & omnino falſa. Ut vero enucleate res tota explicetur, non negamus idololatriæ reos dicendos eſſe Iudæos, quod ſub Ethnicorum reprobato ſimulacro Deum verum adoraverint; quin aperte fatemur, ob hoc etiam quod ſub effigie vituli, inſtituta ad repræſentandum deum AEgyptiorum, verum Deum adoraverunt, idololatras extitiſſe: cum enim ritus paganicus, eorumque idola ſuapte natura mala ſint, nulla valent interna excuſari intentione, quamvis ſancta. Et ad hoc quod attinet, ſubſcribimus Voſſio dicenti: *Coluere enim Deum ritu gentili, qui præterquam quod divinæ voluntati eſſet repugnantiſſimus cultus, in iſta humanarum mentium caligine pleniſſimus periculi fuit: quia experientia oſtendit quam facile cultus ſymbolicus in proprium convertatur*.

V. Ex hac Voſſii, & communi doctrina facile coniicere eſt, Iſraelitas declinaſſe

in

in cultum *Apim*, ſeu *Serapim*, quem AEgyptii in effigie bovis, aut vituli adorabant ut deum. Cur non aliud ſymbolum? Cur non aliud ſimulacrum quam AEgyptiorum conflarunt? Si idem cum AEgyptiis ſymbolum, cur non & eumdem cum iiſdem deum? Sed quid coniecturis inhæremus, cum Scripturæ ſanctæ aperte declarent Iudæos idololatras fuiſſe, quod deos AEgyptiorum adoraverint, & a vero Deo receſſerint. Quid enim prodit illud Exod. xxxii. verſ. 1. *Surge, fac nobis deos, qui nos præcedant?* Hucuſque verus Deus ſub columna ignis per noctem, & nubis per diem eos præceſſit, iterque direxit. Cur ergo Deum Iſraelis non petierunt, non invocarunt? Cur ſub forma ignis, aut nubis, aut alterius miraculi ex plurimis pro eorum libertate patratis, non petierunt ſibi verum Deum repræſentari? Cur tanto furore AEgyptiorum ſimulacra poſtularunt? De Aarone, qui vitulum adorandum propoſuit, iure dubitari poteſt, num AEgyptiorum deos colendos obtulerit. Et ego quidem in ea ſum ſententia, quod Aaron, timore populi ad malum proni exterritus, vitulum conflaverit, nimiæque dumtaxat indulgentiæ, & externæ idololatriæ reus fuerit; at interiore cultu verum Deum adoraſſe, neque ab eo deſciviſſe, probabilius mihi eſt: & colligitur ex illius verbis quibus ſuaſit Domini ſolemnia celebrari: *Cras ſolemnitas Domini eſt*: ibid. verſ. 5.

VI. Ceterum quod populus Iudaicus a vero Deo receſſerit, deos falſos adoraverit in vitulorum ſymbolis, adeo compertum, exploratumque eſt, ut ſolus Calvinus, eiuſque gregales, ira, livoreque in Catholicos perciti, contrarium doceant. Cuius veritatis non alium quæro iudicem præter Scripturam ipſam, quæ conceptis verbis teſtatur, populum reliquiſſe ſuum verum Deum, diiſque alienis thus adoleviſſe. Deut. xxxii. verſ. 15. & ſeq. *Dereliquit Deum factorem ſuum, & receſſit a Deo ſalutari ſuo. Provocaverunt eum in diis alienis . . . . immolaverunt dæmoniis, & non Deo . . . . Deum, qui te genuit, dereliquiſti, & oblitus es Domini creatoris tui.* Si in vitulo Deum verum coluiſſet populus, qui dici poterat hoſtias eum litaſſe dæmoniis? Sed textus promamus ex ipſo loco Exodi, ubi narratur vitulinum ſimulacrum conflatum, & adoratum fuiſſe. Igitur *loc. cit. verſ.* 8. hæc Deus ipſe Moyſi dixit: *Feceruntque ſibi vitulum conflatilem; & adoraverunt, atque immolantes ei hoſtias, dixerunt: Iſti ſunt dii tui, Iſrael, qui te eduxerunt de terra AEgypti.* Hoſtias, & victimas huic vitulo immolarunt: ut Deum ergo, cui ſoli victimæ mactantur, coluerunt. *Iſti ſunt dii tui, Iſrael, qui te eduxerunt.* Si de vero Deo ſermonem habuiſſent, an dixiſſent iſtos eſſe deos ſuæ libertatis vindices? Quid plura? Moyſes apertiſſime dicit, populum iſtum deos ſibi conflaſſe aureos: ibid. verſ. 31. *Peccavit populus iſte peccatum maximum, feceruntque ſibi deos aureos.* Scripturæ ergo teſtantur populum Iudaicum terga vero Deo dediſſe, eoque relicto, deos aureos conflaſſe, diiſque gentium cultum obtuliſſe. Qua ergo fronte Calvinus, qui pluſquam thraſonica iactatione ad divini verbi tribunal cauſſam

quam-

Digitized by Google

quamque appellat : qua, inquam, fronte ſcribere audet loc. cit. *Nihilominus & Deum æternum Judæi, unum, verumque cæli, ac terræ Dominum ſub talibus ſimulacris perſuaſi erant ſe colere : & gentes ſuos, licet falſos, deos, quos tamen in cælo habitare fingerent.* Conferantur hæc cum textibus adductis, & confeſtim palam fiet quam impudens ſit Calvini commentatio, quam idcirco malo dolo excogitavit, ut ſuperſtitionis reos peragere Catholicos poſſet.

VII. Perſequitur enim ibid. ſ. 10. *Hoc qui antehac factum, & noſtra etiam memoria fieri negant, impudenter mentiuntur. Cur enim coram illis proſternuntur? Cur ſe ſe ad illa precaturi tamquam ad Dei aures convertunt? Si quidem verum eſt quod ait Auguſtinus, neminem orare, vel adorare ſic intuentem ſimulacrum, qui non ſic afficiatur ut ab eo exaudiri ſe putet . . . . . Cur pro illis hodie tamquam pro aris & focis, ad cædes uſque, & ſtrages digladiantur, ut facilius laturi ſint unicum Deum ſibi eripi quam ſua idola? Et tamen nondum craſſos vulgi errores.... enumero: tantum indico quod ipſi profitentur, quum ſe maxime ab idololatria purgare volunt. Non vocamus, inquiunt, noſtros deos. Neque illos aut Judæi, aut Gentiles olim vocabant; & tamen Prophetæ paſſim illis fornicationes cum ligno, & lapide exprobrare non deſinebant.* Iudæi ergo ſua ſymbola deos non vocarunt? Hoc negare audet Calvinus? An non deos appellarunt, cum fabricato vitulo clamarunt: *Hi ſunt dii tui, Iſrael, qui te eduxerunt de Ægypto?* An non teſtatur Scriptura, peccatum maximum Iudæos peccaſſe, quod fecerint ſibi *deos aureos*? Nec Gentiles ſua ſimulacra deos vocarunt, cum triginta & amplius mille deos venerati ſunt? Nec nos aſſerimus, Ethnicos omnes in cæpis, porciſque divinitatis quidquam agnoviſſe; ſed idololatræ erant, quod falſa numina in putidis ſymbolis colerent. Polytheiſmum ab Ethnicis, & Hebræis libentiſſime Calvinus auferret; dummodo quocumque modo notam Catholicis idololatriæ inurere poſſet. Sed vaniſſimi ſunt illius conatus. Auguſtinum ſibi patrocinari iactabundus obtrudit. *Legantur* (inquit ſ. 9.) *excuſationes quas ab idololatris ſui ſæculi prætextas refert Auguſtinus.* Cum de cultu ſacrarum imaginum, & Sanctorum ſermo erit, omnia pro dignitate expendemus. Quæſtio nunc vertitur de idololatria perpetrata a Iudæis in vituli adoratione, quam non ſimulacrum vitulinum, ſeu deum Ægyptiorum, ſed Deum verum reſpexiſſe Calvinus contendit, ut inde anſam arripiat Catholicos traducendi. Quod quam ſit impudens illius impoſtura, ſuapte natura patet. Id ſolum addam, Auguſtinum, quem pro ſe Calvinus allegat, apertiſſime illi adverſari. Et in primis bona fides deſideranda in Calvino eſt, qui, ut evincat, Iudæos Deum verum in vitulo coluiſſe, citat Auguſtinum in *Pſal.* CXIII. ubi Sanctus Doctor invehitur in ſimulacra paganorum, eorumque excuſationes impugnandas aſſumit, nec ibi de vitulo deſerti ſermonem habet. Hanc quæſtionem verſat explicans *Pſal.* LXXIII. ubi hæc habet: *Nam & unde vitulus ille quem adoravit popu-*

Digitized by Google

las infidelis, & apoſtata, quærens deos Ægyptiorum, dimittens eum qui liberavit de ſervitute Ægyptiorum? Quid ad hæc Calvinus, eiuſque gregales? Ibidem Auguſtinus appellat Iudæos *adoratores diaboli.*

VIII. Non eſt ergo ambigendi locus, Iudæos falſa AEgyptiorum numina in aureo ſimulacro adoraſſe. Quod ſi aliqui, ut Aaron, Deum verum in illo vitulo venerati fuiſſent, non propterea excuſandi forent a ſuperſtitione, tum quod contra divinum mandatum ſculptile ædificarunt, tum quod ritu paganico, ac ſymbolo vetito Deum coluerunt, tum denique quod immenſam Dei præſentiam in illo ſymbolo coarctarunt, putantes minime ſibi Deum propitium fore, niſi oculis corporeis illum cernerent. Quis vero Catholicorum quidquam his deliramentis ſimile umquam excogitavit? Iſti omnes Deum ubique præſentem, ubique propitium credunt; quamquam & templa ædificent, ceu loca in quibus ſpeciatim Deus adſit, & imagines pingant, per quas anima ſenſibus obtecta excitetur ad divinum cultum. Sed de his fuſius ſuo loco.

CAPUT IV.

Rationes proponuntur quæ Deum eſſe oſtendunt.

I. RECenſitis erroribus exiſtentiæ, & unitati Dei contrariis, rectus diſputationis ordo poſtulat ut argumenta promamus quæ & Deum exiſtere, & unicum eſſe evincunt. Antequam tamen ad rei caput accedo, illud præfari convenit, me fere invitum hanc veritatem, nempe Deum eſſe, demonſtrandam ſuſcipere. Quæ namque ſuapte natura manifeſta ſunt, haudquaquam egent probatione. Prima enim principia in unoquoque genere ea dicuntur quæ quoniam ſunt non convenit demonſtrare, ut Philoſophus ipſe docet. An ne cum ſol lucet, diſputandum erit, utrum luceat, aut ſit? Vel evincendum ignem eſſe calidum, albam nivem? Porro non minus perſpicuum eſt, Deum divinitatis ſuæ radios in hominum mentes immittere, quam ſolem in meridie ſereno cælo lucem effundere. *Illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.* Verum quamquam divinus hic Sol univerſum repleat immenſa ſua luce orbem; non deſunt tamen qui oculos, ne videant, claudunt, lucemque reiiciunt divinam. Rationes ergo quas allaturi ſumus, eo in primis tendunt ut cæcorum oculos, quoad fieri poteſt, aperiant, mentiumque humanarum ægritudini ex peccatis contractæ medeantur. Deum ſiquidem exiſtere, ita eſt per ſe notum, ut nulla poſſit evidentius fieri ratione. Quare ſumma animi demiſſione, ac humilitate profunda, non contendendi, & altercandi pruritu, hanc quæſtionem verſandam aggrediamur oportet. Nimii enim maieſtatis ſcrutatores opprimuntur, atque hebetantur.

II. Duo probationum genera afferri in medium ſolent, quibus humanæ mentes

nixæ

nixæ ad ſupremum Numen cognoſcendum aſſurgant. Aliæ ſunt populares communi omnium capacitati apprime conſentaneæ; aliæ metaphyſico ratiocinio intextæ. Hæ quamquam & maiorem ſubtilitatem, & exquiſitiorem eruditionem ſapiant, minori tamen pollent efficacitate. Plus namque quæ ſenſibus propinquiora, quam quæ ab iiſdem abſtracta ſunt, mentes ſubigunt hominum, non ſolum vulgarium, ſed doctiorum quoque; quidquid nonnulli quandoque in contrarium, vana quadam docti oſtentatione, iactent. Quæcumque tamen probationum genera, quæ pro Dei exiſtentia afferri queunt, non ex prioribus, & antecedentibus principiis *colliguntur* (nihil quippe Deo prius eſt) ſed ex effectibus, & iis quæ poſteriora ſunt. Hoc in capite quinque rationes quas D. Thomas *1. par. quæſt. 11. art. 3.* ex Patribus collectas prodit, breviſſime perſtringemus, alias populares fuſius capite ſequenti explicaturi.

PRIMA D. THOMAE RATIO.

III. Evidenti experientia conſtat, corpora hæc omnia mutationi eſſe obnoxia. Porro dum moventur, ab aliquo moveantur neceſſe eſt: omne enim *quod movetur*, ab alio movetur. Aut ergo ab immobili, aut a mobili motore motum recipiunt corpora mota. Si ab immobili, iam habemus quod quærimus, nempe *motorem* immobilem, qui omnia moveat, & a nemine moveatur. Hic autem Deus eſt. Si a mobili, rurſus hic ab alio pendet. Ne ergo proceſſus fiat in infinitum, admittendus neceſſario eſt motor immobilis. Non me fugit, non paucis obnoxiam eſſe cavillis rationem iſtam, quos fuſo calamo refutant D. Thomæ Interpretes. Rem nos paucis expediemus, clarius explicando propoſitiones ſingulas. Et primo quod omne corpus motum ab alio moveri debeat, ſatis eſt compertum. Nihil enim poteſt eſſe movens, & motum, ſecundum eamdem rationem: quia, prout movetur, in poteſtate eſt ad id ad quod movetur; movet autem ſecundum quod eſt in actu. Quod autem idem eodem tempore ſimul in actu ſit, & in potentia iuxta eamdem rationem, repugnantia eſt manifeſta. Actus quippe, potentiæ includit privationem, & e contrario. Rurſus proceſſus in infinitum in moventibus per ſe mutuo ſubiectis pariter repugnat. Si enim numero infiniti motores eſſent, primus reperiri neutiquam poſſet: nullis enim terminis clauditur infinitum. Quapropter ſi primus deſignari quiret motor, minime eſſent infiniti motores. Quæ quidem ratiocinatio locum habet tum in iis quorum unum per ſe, & eſſentialiter ab alio in ſuo motu pendet; tum in iis quorum unum per accidens alteri ſubiicitur: quia licet admitti cauſſarum infinita collectio poſſet, ut ſi ab æterno mundum Deus creaſſet; ſemper tamen admittendum foret principium, quod eiuſmodi collectionem efficeret. Quoniam ſi quæque cauſſa eſſentialiter ab altera pendet, tota quoque collectio cauſſarum alteri cauſſæ ſubiiciatur neceſſum eſt. Prædicata

nam-

namque, ut vocant, eſſentialia rei competunt in quocumque ſtatu. Quid quod, ſi quæque cauſſa ab alia in ſuo motu pendet, & hæc ab alia, numquam ad primam perveniri poſſet? Infinitum enim caret primo. Nihil ergo produci poſſet. Tolland omnium præteriti ſæculi impudentiſſimus Atheorum reponit, motum eſſentialem eſſe ipſi materiæ, & hanc ſeipſam movere. Numquam ergo quieſcere poſſet: quod evidenter falſum eſt.

IV. Cavillandi exercitio erunt qui Atheorum ore reponant, & ut ad omnia abutantur, inquit Cicero *Lib. I. de nat. deor.* atomorum regno, & licentia, dicent omnia ex atomis ab æterno agitatis produci. Hinc quodcumque in ſolum venit, ut dicitur, effingunt, atque efficiunt, inquit Tullius. Sed qua vi atomi iſtæ aguntur? Sua gravitate, ſubdunt. Unde vero gravitatem habuerunt iſtam? A ſe ipſis? Dii ergo atomi iſtæ; & tot dii, quot atomi: & quoniam individua hæc corpuſcula, alia levia ſunt, alia aſpera, rotunda alia, partim angulata, curvata quædam & quaſi adunca; eiuſmodi erunt dii ex atomis conflati. *Sint*, inquit Cicero, *ex atomis. Non igitur æterni. Quod enim ex atomis ſit, id natum aliquando ſit. Si natum, nulli dii antequam nati. Et ſi ortus eſt deorum, interitus ſit neceſſe eſt ... Ubi igitur illud veſtrum beatum, & æternum? Quibus duobus verbis ſignificatis Deum. Quod cum efficere vultis, in dumeta correpitis. Ita enim dicebas* (Cotta) *non corpus eſſe in Deo, ſed quaſi corpus, nec ſanguinem, ſed quaſi ſanguinem. Hoc perſæpe facitis, ut cum aliquid non veriſimile dicatis, & effugere reprehenſionem velitis, afferatis aliquid quod omnino ne fieri quidem poſſit: ut ſatius fuerit id ipſum de quo ambigebatur, concedere, quam tam imprudenter reſiſtere; velut Epicurus, cum videret, ſi atomi ferrentur in locum inferiorem ſuopte pondere, nihil fore in noſtra poteſtate, quod eſſet earum motus certus, & neceſſarius, invenit quomodo neceſſitatem effugeret: quod videlicet Democritum fugerat: ait atomum, cum pondere, & gravitate directo deorſum feratur, declinare paullulum. Hoc dicere turpius eſt quam illud quod vult, non poſſe defendere.* Verum de his plura infra ex eodem Tullio, hunc fortuitum atomorum concurſum acrius exagitante.

SECUNDA RATIO.

V. Effecta quæ in univerſo ſpectamus, ab effectricibus cauſſis dimanare, inficias ire nemo valet. Nam ſi dicatur aliquid eſſe quod nihil præcedit, ſed a ſemetipſo ſuum eſſe accipit, iam Deum exiſtere conceditur. Si vero ab alio efficitur, tum inquiritur, a quo hoc aliud proficiſcatur: & de hoc alio ſermo recurrit idem, uſque ad infinitum. Hanc D. Thomæ rationem alii Patres prius prodiderant. Ioannes Damaſcenus *Libro I.* his verbis eam explicat: *Omnia quæcumque ſunt, vel creata ſunt, vel increata. Quod ſi creata ſunt, omnino ſunt mutabilia:*

Quo-

Quorum enim eſſe a mutatione cœpit, hæc mutationi plane ſubiecta erunt, ſive corrumpantur, ſive voluntate mutentur. Si increata ſunt, ex conſequentiæ ratione prorſus immutabilia ſunt. Nam quorum eſſe contrarium eſt, iis certo modo eſſe contraria ratione convenit, quæ ſunt proprietates. Quis igitur non aſſentietur, omnia quæ ſunt, non modo quæ ſub ſenſus noſtros cadunt, verum etiam & Angelos variari, atque mutari, ac multis modis moveri, atque converti? &c. & paulo infra: *Itaque cum ſint mutabilia, plane erunt creata. Si creata ſunt, prorſus ab aliquo condita ſunt. Oportet autem conditorem increatum eſſe. Nam ſi etiam ille creatus eſt, omnino ab aliquo creatus eſt: donec ad increatum aliquid procedendo perveniatur. Increatus ergo conditor plane eſt, & immutabilis. Hoc vero quid aliud poteſt eſſe quam Deus?*

VI. Qui contendendi, rixandique pruritu, non inquirendæ veritatis amore diſputant, reponere ſolent, ſingulos utique homines a ſingulis produci, videlicet Petrum a Paulo, Paulum a Franciſco, & idem de ſingulis dicito: ſecus vero totam collectionem, puta totum genus humanum. Quod patet in Republica, cuius homines ſingulatim accepti ſubditi ſunt; omnes autem coniunctim nulli *ſubiacent* poteſtati.

VII. Minime opus multis eſt ut reſponſionis iſtius fatuitas oſtendatur, cum *ſuapte* ſe prodat natura. Verum habet quod a ſingulis ad collectionem non ſemper recta inſtituatur argumentatio, ut patet in exemplo adducto. Siquidem regimen convenit collectioni hominum, non ſingulis hominibus: & quoties prædicata reſpiciunt quantitatem ſive diſcretam, ſive continuam, variatur, ut dicunt, appellatio, & conſequentia a partibus ad totum non conſiſtit. Ne multa: in prædicatis accidentalibus non ſemper argumentatio a ſingulis ad collectionem bona eſt. Quippe aliquæ externæ, & accidentales prærogativæ toti competere, ſecus partibus, ſæpe valent. Contra in prædicatis eſſentialibus ſemper a ſingulis ad collectionem conſequentia optima eſt. Quiſque homo ratione præditus eſt: ergo omnes homines rationales ſunt. Quilibet homo ab alio producitur, ab eoque eſſentialiter pendet: ergo omnes homines producantur neceſſe eſt. Sed clarius rem habeto. Quid ſodes hæc tota, hominum collectio addit ad ſingulos homines? Anne ipſa *hominum* collectio producitur? Anne a membris ſeiuncta, & abſtracta conſiſtit? Quid porro confert perfugium ad infinitum? Nam ſemel conceſſo quod quilibet homo ab alio eſſentialiter pendet; etiamſi admitteretur infinita hominum collectio, hæc ab alio penderet. Quamquam hæc infinitas commentitia omnino eſt, cuius nec vola, nec veſtigium umquam apparuit.

VIII. Ut hæc omnia clarius affulgeant, lubet proferre quæ ſcribit Theodorus Abucara in tertio Dialogo. *Hominum*, inquit, *certus eſt numerus. Fingamus illos eſſe centum, Non poſſunt illi omnes eſſe geniti. Quippe ab invicem propagati ſunt.*

Ita-

taque genealogiam retro percurrens noſtra mens plane unum in aliquem incidit ingenitum. Non enim fieri poteſt ut cum ad primum pervenerimus, dicamus ipſum ab alio eſſe genitum. Quandoquidem etiam ille ab alio eſſet genitus, donec in primo quopiam ingenito mentem noſtram defixerimus. Igitur neceſſe eſt iſtum vel extra editum eſſe, velut ſtipes; vel eſſe æternum; vel ab opifice aliquo factum. Atqui ſi ex terra pullulaſſet, adhuc uſque in hodiernum diem alios terra procrearet; ſicut fit in genere arborum, vel herbarum. At quia hoc fieri non videmus, manifeſtum eſt neque primum germinaſſe. Sed nec æternus erat. Si enim principio caruiſſet, eſſetque æternus, numquam mortuus fuiſſet, neque interiiſſet. Quod enim principium non habet, neque finem habet. Relinquitur igitur ut factus fuerit. Quod autem factum eſt, auctorem habet. Eſt igitur creator, & auctor hominum Deus.

TRES ALIAE RATIONES

breviſſime perſtringuntur.

IX. Tertia D. Thomæ ratio eiuſmodi eſt. Quæ in hoc mundo ſunt, contingentia unt, ſeu contingenter exiſtunt. Hoc experientia evidenti conſtat: ſunt enim mutationi, & interitui ſubiecta. Capacitatem ergo, poteſtatemque habent aut ut exiſtant, aut contra. Admittendum ergo eſt aliquod quod ſit neceſſarium. Quod enim ſolam habet ad exiſtendum poteſtatem, in lucem ſe ſolo prodire nequit. Qua namque ratione id quod nondum eſt, efficere ut ſit valet? Porro quod ſolummodo poteſtatem habet ut ſit, re nondum eſt. Quod autem re nondum eſt, nec aliud a ſe diſtinctum, nec ſeipſum producere ullo modo poteſt. Hanc rationem, quæ validiſſima eſt, poſſem fuſiore explicare ſermone, niſi præſtituta brevitas officeret.

X. Quarta ratio, rerum, quæ minorem, maioremque bonitatem exprimunt, varietati nititur. Siquidem talis in rebus huius mundi bonitatis, atque perfectionum ordo relucet, ut aliæ minus, aliæ magis bonæ ſint. Ergo admittendum maximum bonum eſt, quod omnium cauſſa ſit. Hanc rationem fuſius exponit Auguſtinus Lib. VIII. de Civ. Dei cap. VI. *Conſideraverunt enim, quidquid eſt, vel corpus eſſe, vel vitam; meliuſque aliquid vitam eſſe quam corpus; ſpeciemque corporis eſſe ſenſibilem, intelligibilem vitæ: proinde intelligibilem ſpeciem ſenſibili prætulerunt. Senſibilia dicimus quæ viſu tactuque corporis ſentiri queunt; intelligibilia quæ conſpectu mentis intelligi poſſunt .... Quod autem recipit maius aut minus, ſine dubitatione mutabile eſt. Unde ingenioſi, & docti, & in his exercitati homines facile collegerunt, non eſſe in eis rebus primam ſpeciem ubi mutabilitas eſſe convincitur. Cum igitur in eorum conſpectu & corpus, & animus magis minuſque ſpecioſa eſ-*

Digitized by Google

ſent ; & ſi omni ſpecie carere poſſent , omnino nulla eſſent ; viderunt eſſe aliquid ubi prima eſſet incommutabilis ſpecies , & ideo nec comparabilis ; atque ibi eſſe rerum principium rectiſſime crediderunt : quod factum non eſſet , & ex quo facta cuncta eſſent . Ita quod notum eſt Dei , ipſe manifeſtavit eis , cum ab eis inviſibilia eius per ea quæ facta ſunt , intellecta conſpecta ſunt .

XI. Poſtrema Angelici Doctoris ratio ex uniformi omnium creaturarum in eumdem finem conſpiratione arceſſitur . Ipſi enim conſpicimus illa ipſa quæ cognitione carent , in eumdem abripi finem . Hæc autem , utpote intelligentia deſtituta , nequeunt ſibi talem præſtituere finem , nec quæ ad eumdem aſſequendum apta ſint media deprehendere . Aliquam ergo fateamur oportet intelligentem cauſſam, quæ corpora iſta regat, dirigat, atque gubernet. Quid quod iſtorum plura contrariis invicem qualitatibus pugnant, digladiantur? Tamen, ut bonum commune univerſi ſartum tectum cuſtodiatur, fœdus ineunt, & amicitiam, mirabilique concordia eo ſua collineant molimina . Fieri ne hoc valet abſque duce , qui tamquam univerſalis proviſor omnia temperet, regatque? An corpora iſta innata propenſione , inſitoque pondere eumdem attingere ſcopum queunt, ſi adverſis inclinationibus in tranſverſum aguntur? Hæc ratio illuſtrior evadet, cum popularia exponentur argumenta.

CAPUT V.

Alio dilemmate urgentur Athei , & Deiſtæ .

I. UT tum Atheos, tum Deiſtas alio ex capite ad incitas redigamus , hoc illos adorimur dilemmate , quo utitur Blaſius Paſchalis in ſuis de Religione cogitationibus. Aut exiſtit Deus, aut ſecus . Nulla hic ad perfugium rima patet . Cui adhæres parti ? Ratio , inquis , humana neutram adfirmare , neutram evidenter partem negare poteſt. Fac ita ſe habere rem . Cur ergo me erroris arguis, quod aio Deum eſſe? Te condemno, inquis, quod alteram elegeris, ſeu quod ab utraque parte non abſtinueris . Ita ne vero ? Iam in caſſes incidiſti. Quippe qui anceps hæret , exiſtat ne Deus , an ſecus , Deum reapſe negat. Hoc in aliis ludis haud accidit ; ſed liberum cuique eſt ſe ab omni parte integrum ſervare . Iſthic iacienda eſt alea : quoniam qui mecum non eſt , contra me eſt. Alterutri ergo adhæreas parti oportet . Si indifferenter te habes , negantem amplexus es partem , ratione repugnante . Quoniam ſi Deus exiſtit , tu æternas dabis pœnas.

II. Illud nunc reſiquum eſt , cui extremorum committere te debeas . Per te æquale eſt utriuſque partis periculum , quod ratio humana alteram præferre alteri nequeat. Nihil ergo expendendum ſupereſt , niſi cuiuſque partis lucrum , &

iactu

iactura. Si quemadmodum æquale eſt periculum aut vincendi, aut ſuccumbendi, ita æqualis eſſet cuiuſque partis aut iactura, aut lucrum; alterutram pro ingenio eligere partem quires. Si e contrario partis adfirmantis lucrum ſit ſummum, & parva iactura; negantis autem partis iactura ſit infinita, & lucrum exiguum: aut rationem exuas, aut partem quæ infinitum lucrum promittit, parvamque minatur iacturam, ſeligas neceſſum eſt. Porro Dei fidem ſuſcipiendo, ſi vincis, victoria infinita eſt, lucrum immenſum: ſi erras, nulla eſt iactura. Elige, ergo Dei exiſtentiam. Quid hiſcis? Suſpenſum tenere animum nequis. Ludendum omnino eſt. Niſi ludas, partem negantem amplecteris, cui æterna annexa calamitas eſt, infinita ſupplicia. Nonne in quolibet fortuito ludo, cuius utraque pars æquale periculum præfert, illuc ſortem coniicis, ubi lucrum duplo damnum ſuperat? Quid ſi decies, quid ſi centies, quid ſi millies, quid ſi millia millium lucrum excederet damnum? Profecto ſi ſortiri neceſſum eſt, aut inſanum te declarare debes, aut in illam mittere hydriam ſortes debes quæ immenſa continere bona dicitur.

III. Quod autem parvum, ac fere nihil illud ſit quod tu ludo neceſſario exponis, evidens ſuapte natura eſt. Incerta namque, brevis, plurimiſque incommodis obnoxia eſt vita ſortienda, quæ, ſi vincis, Deum adfirmando, tibi beatam parit vitam. Nec eſt quod reponas, lucrum incertum eſſe, certum vero bonum quod ſortitioni committis; ac propterea bonum certum quod poſſidetur, quantumvis finitum parvumque, prævalere bono infinito, quod dubie tantum, & ambigue ſperatur. Totum namque hoc abludit a vero. Ad ſummum quippe infert ab eo ludo qui liber eſt, te abſtinere poſſe; ſecus ſi neceſſarius ludus ſit. Quiſque ſortitor parvum bonum certum rationabiliter exponit, ut lucretur incertum, dummodo ex una parte futurum lucrum incertum valde ſuperet bonum parvum quod periculo ſubiicitur. Conſequitur ergo neceſſario aut tibi adfirmandam eſſe exiſtentiam Dei; aut rationi, & communi ſenſui nimium remittendum.

IV. Si longius producere ſermonem vellem, ſingulas expendendo propoſitiones, valde evidentior fieret argumentatio, & primum innoteſceret, te nihil periclitari, ſi adfirmes Deum eſſe. Tum namque vitam duces honeſtam, caſtam, ſinceram: rationi, iuſtitiæ, æquitati conſentaneam: eam comitatur tranquillitas, gaudium, hilaritas: vitia, ſcelera, flagitia ab ea exulabunt: ſpe denique æternæ adipiſcendæ gloriæ continenter lactabitur animus. Turbantur hæc omnia, inquis, timore damnationis incurrendæ.

V. At cui maior ineſt ratio infernum timendi? Illi qui ſit ne infernus, dubitat, ſeu ignorat, utrum ſit, quin & iudicat non extare; qui certus in inferni ignorantia vitam vivit, certus tamen eſt, ſe damnandum fore, ſi infernus extet: aut illi qui firmo imbutus perſuaſu infernum ardere, confidit ſe ſalutem aſ-

Digitized by Google

ſecuturum æternam, eàmque vivendi inſtituit viam quæ ab inferno prorſus declinans ad beatam ducit felicitatem?

VI. Deiſtarum indifferentia in religionis negotio nulla valet excuſatione fucari. Quoniam aut evidentem notitiam habere illi debent, Deum non eſſe; aut animi tranquillitas, quam obtrudunt, commentitia eſt. Quippe vera, & rationabilis animi pax fructus eſt ſinceræ meditationis, quæ omne aufert timendi periculum. Quæque alia tranquillitas quæ a cognitione non proficiſcitur, ſtupor, & inſenſibilitas eſt, quæ ab ignorantia, aut obſtinatione procedit. Hæc tranquillitas rationem reſpuit, lucem reiicit, ne ſtultam ſuam turbet pacem. Quoties anima parti ſe ſubdit animali, haud eſt difficile in mortalem recidere letargum; quemadmodum ſceleſtus qui opium epotavit, mortem ſubiturus indifferenti animo tormenta contemplatur, uſquedum morte expergeſiat. Hæc ſtultorum Deiſtarum felicitas eſt.

CAPUT VI.

Rationes populares omnium mentibus accommodatæ proponuntur, quæ Deum eſſe evincunt.

I. Rationes omnino a ſenſibus abſtractæ, & ex ſolis metaphyſicis elicitæ principiis parum, ut dictum eſt, aptæ ſunt ad multitudinis ſaltem mentes permovendas. Quin ſi vel ipſos doctos demonſtrationes pro eo quo compinguntur puncto devincunt, ac ſubigunt; elapſo tali puncto, paucis poſt horis, illi ipſi ambigunt, cavillantur, verenturque ne aliquo paralogiſmo decepti fuerint. Contra, rationes populares, quæ intimo ſenſui propinquæ ſunt, ſemper, & ubique dominantur, & ſecurius ſortiuntur effectum, quam vel ipſæ demonſtrationes metaphyſicæ, quæ alioqui pauciſſimæ ſunt. Quis negare auſit Romam, Cæſarem, bellum Cannenſe, & id genus ſimilia ſine numero, quamquam evidenti demonſtratione probari nequeant?

II. Prima ratio popularis pro exiſtentia Dei ab unanimi omnium gentium conſenſu repetitur. Quam rationem exponit Cicero *Lib. I. de natur. deor.* ubi non tam diſputatur an ſint, quam quid ſint dii: & idcirco de natura, non de exiſtentia deorum libri inſcribuntur. Laudibus vero effert Epicurum, quod hanc rationem perſpicue declaravit. *Solus enim*, inquit Tullius, *vidit primum eſſe deos, quod in omnium animis eorum notionem impreſſiſſet ipſa natura. Quæ eſt omnium gens, aut quod genus hominum, quod non habeat ſine doctrina anticipationem quamdam deorum? ..... Quod igitur fundamentum huius quæſtionis eſt, id præclare iactum videtis. Cum enim non inſtituto aliquo, aut more, aut lege ſit opinio conſtituta, ma-*

nen-

Digitized by Google

neatque ad unum omnium firma conſenſio, intelligi neceſſe eſt, eſſe deos: quoniam inſitas eorum, vel potius innatas cognitiones habemus. De quo autem omnium natura conſentit, id verum eſſe neceſſe ſit. Eſſe igitur deos confitendum eſt. Quod quoniam fere conſtat inter omnes, non Philoſophos ſolum, ſed etiam indoctos; fateamur conſtare illud etiam hanc nos habere ſive anticipationem, ut ante dixi, ſive prænotionem deorum. Quod paullo poſt Cicero ſcribit, multas eſſe gentes ſic immanitate efferatas, ut apud eas nulla ſuſpicio deorum ſit, id non ex ſe, ſed ex Cottæ ore loquitur; quemadmodum alios diſputantes invehit, qui cavillandi gratia dixerunt, totam de diis immortalibus opinionem fictam eſſe ab hominibus ſapientibus, reipublicæ cauſſa, ut quos ratio non poſſet, eos ad officium religio duceret: quam rationem potiſſimum exaggeravit Euhemerus cordis atheus. Ceterum Tullius conſtanter ſcribit ibidem: *Omnes duce natura eo vehimur ut deos eſſe dicamus*. Hoc idem confirmat Seneca epiſt. CXVII. *Veritatis argumentum eſt aliquid omnibus videri, tamquam deos eſſe, quod omnibus de diis opinio inſita ſit, nec ulla gens uſquam eſt adeo extra leges moreſque poſita, ut non aliquos deos credat.* Quod ſi aliquando tales reperiuntur homines qui male de diis ſentiant, id vitio animi flagitiis corrupti, non defectui cognitionis a natura inſitæ tribuendum eſt, ut inquit idem Cicero Lib. I. Tuſcul. quæſt. *Ut porro firmiſſimum hoc afferri videtur, cur deos eſſe credamus, quod nulla gens tam fera, nemo hominum tam ſit immanis, cuius mentem non imbuerit deorum opinio. Multi de diis prava ſentiunt [id enim vitioſo more effici ſolet] omnes tamen eſſe vim, & naturam divinam arbitrantur.* Hoc idem confirmat Livius *Lib. I.* ubi loquens de Tullo Hoſtilio, qui ſanus negligere ſe deos iactabat, premente morbo illos invocavit, hæc ſcribit. *Ipſe quoque longinquo morbo eſt implicitus. Tam adeo fracti ſunt ſimul cum corpore ſpiritus illi feroces, ut qui nihil ante ratus eſſet minus regium quam ſacris dedere animum, repente omnibus magnis, parviſque ſuperſtitionibus obnoxius degeret, religionibuſque etiam populum impleret.* Hinc ortum duxit illud proverbium: *In pulicis morſu deos invocat.*

III. Altera potiſſima, & uſitata ratio ex iſtius univerſitatis aſpectu, partiumque concinna diſtributione arceſſitur. Ecquis enimvero Deum negare auſus fuerit, ſi in hanc mirabilem, prodigiiſque intextam mundi machinam oculos coniecerit? Aciem ergo oculorum in cæleſtes globos defige: planetarum immenſa corpora, atque ſolem ſuſpice, qui aſtrorum obtinet principatum, quique motum ſuum ita temperat, & inflectit tum ad ſeptentrionem, cum ad meridiem, ut æſtates, hiemeſque, ac duo alia media tempora conſtituat: lucem ſuam ſic effundit, ac partitur, quo terras modo in his partibus illuſtret, modo in illis opacet. Et ex quatuor temporum mutationibus omnium quæ terra marique gignuntur, initia, cauſſæque ducuntur. In lunæ quoque curſu & brumæ quædam, & ſolſtitii ſimilitu-

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

do: multaque ab ea manant, & fluunt, quibus & animantes alantur, augeſcantque, & pubeſcant, maturitatemque aſſequantur quæ oriuntur e terra. Maxime vero perſequitur Cicero *Lib. II.* admirabiles motus earum quinque ſtellarum quæ falſo vocantur *errantes*: nihil enim errat quod omni tempore conſervat progreſſus, & regreſſus, reliquoſque motus conſtantes, & ratos. Quod eo eſt mirabilius in his ſtellis quas dicimus, quia tum occultantur, tum rurſus aperiuntur, tum abeunt, tum recedunt, tum accedunt, tum ſubſequuntur, tum celerius moventur, tum tardius; tum omnino ne moventur quidem, ſed ad quoddam tempus inſiſtunt. In terræ molem oculos revolve. Illam ſpecta in medio orbis ſuſpenſam, hærentem, ſtabilem, firmamque, ac undique circumfuſam hac admirabili ſpirabilique natura: eiuſdem veſtitum, ornatum, decorem varietate diſtinctum: metalla pretioſa, gemmaſque, aurum, argentumque, quæ ſinu ſuo includit, fovet: arborum diverſitatem, florum odorem, irriguos fluvios, montium cacumina commeditare. Cogita maris miracula, fluxum, refluxumque ſtupendum, eiuſque fecunditatem, non modo ad immenſam illam piſcium multitudinem, magnitudinemque procreandam, ſed ad civitates commercio, & navigatione ditandas. Quid ſi hominem parvum mundum, quid ſi partes illius ſingulas, quarum quæque innumera claudit prodigia, ſcrutari velles? Qui ergo tam admirabilem ordinem, incredibilemque conſtantiam, qui tantam temporum convenientiam, qui denique tantam harmoniam, atque concentum, ſine conſilio, ſine ratione, ſine mente fieri poſſe exiſtimat, is ipſe mentis expers habendus eſt.

IV. Numquid mundum hunc pulcherrimum, ornatiſſimumque, atque motus finitos, & æquabiles ex vaſta materia perpetuo motu agitata ortum dices? Numquid theatrum iſtud immenſum ratis ordinibus moderatum, immutabilique conſtantia, effici potuiſſe credideris ex fortuita atomorum concuſſione? *Hoc qui exiſtimat fieri potuiſſe* (inquit Tullius Lib. II. de nat. deor.) *non intelligo cur non idem putet, ſi innumerabiles unius & viginti formæ litterarum, vel qualeslibet, aliquo coniiciantur, poſſe ex his in terram excuſſis annales Ennii, ut deinceps legi poſſint, effici: quod neſcio an ne in uno quidem verſu poſſit tantum valere fortuna. Iſti autem quemadmodum aſſeverant ex corpuſculis, non colore, non qualitate aliqua, quam* ποιότητα *Græci vocant, non ſenſu præditis, ſed concurrentibus temere, atque caſu mundum eſſe perfectum? vel innumerabiles potius in omni puncto temporis alios naſci, alios interire? Quod ſi mundum efficere poteſt concurſus atomorum, cur porticum, cur templum, cur domum, cur urbem non poteſt? quæ ſunt minus operoſa, & multo quidem faciliora. Certe ita temere de mundo effutiunt, ut mihi quidem numquam hunc admirabilem cæli ornatum, qui locus eſt proximus, ſuſpexiſſe videantur. Præclare ergo Ariſtoteles, Si eſſent, inquit, qui ſub terra ſemper habitaviſſent, bonis, & illuſtribus domiciliis, quæ eſſent ornata ſignis, atque picturis, inſtructaque*

rebus

Digitized by Google

rebus iis omnibus quibus abundant ii qui beati putantur, nec tamen exiſſent umquam ſupra terram; accepiſſent autem fama, & auditione eſſe quoddam numen, & vim deorum: deinde aliquo tempore, patefactis terræ faucibus, ex illis abditis ſedibus evadere in hæc loca quæ nos incolimus, atque exire potuiſſent: cum repente terram, & maria, cælumque vidiſſent, nubium magnitudinem, ventorumque vim cognoviſſent, aſpexiſſentque ſolem, eiuſque tum magnitudinem, pulchritudinemque, tum etiam efficientiam cognoviſſent, quod is diem efficeret, toto cælo luce diffuſa; cum autem terras nox opacaſſet, tum cælum totum cernerent aſtris diſtinctum, & ornatum, lunæque luminum varietatem tum creſcentis, tum ſeneſcentis, eorumque omnium ortus, & occaſus, atque in omni æternitate ratos, immutabileſque curſus: hæc cum viderent, profecto & eſſe deos, & hæc tanta opera deorum eſſe arbitrarentur. Atque hæc quidem ille.

V. Hæc ex Ariſtotele Cicero, qui deinceps ipſe perſequitur urgere argumentationem alia non minus vivida eloquentique deſcriptione. *Nos autem* (ſubdit ille) *tenebras cogitemus, quantæ quondam eruptione ætnæorum ignium finitimas regiones obſcuraſſe dicuntur, ut per biduum nemo hominem homo agnoſceret. Cum autem tertio die ſol illuxiſſet, tum ut revixiſſe ſibi viderentur. Quod ſi hoc idem ex æternis tenebris contingeret, ut ſubito lucem aſpiceremus; quænam species cæli videretur? Sed aſſiduitate quotidiana, & conſuetudine oculorum aſſueſcunt animi: neque admirantur, neque requirunt rationes earum rerum quas ſemper vident: perinde quaſi novitas nos magis, quam magnitudo rerum debeat ad exquirendas cauſſas excitare. Quis enim hunc hominem dixerit qui cum certos cæli motus, tam ratos aſtrorum ordines, tamque omnia inter ſe connexa, & apta viderit, neget in his ullam ineſſe rationem; eaque caſu fieri dicat quæ quanto conſilio gerantur, nullo conſilio aſſequi poſſumus? An eum machinatione quadam moveri aliquid videmus, ut ſphæram, ut horas, ut alia permulta, non dubitamus quin illa opera ſint rationis? Cum autem impetum cæli admirabili cum celeritate moveri, vertique videamus, conſtantiſſime conficientem viciſſitudines anniverſarias, cum ſumma ſalute, & conſervatione rerum omnium; dubitamus quin ea, non ſolum ratione fiant, ſed etiam excellenti quadam divinaque ratione?*

VI. Alteram ſenſibus adhuc propinquiorem inſtituit Tullius deſcriptionem, terreſtris globi imaginem coloribus, lineamentis, & ornatibus diſtinctam ob oculos referens: quæ, quoniam non modo elegantiam, & eloquentiam Tullianam mirabiliter præfert, ſed efficax, validaque eſt ad numinis cognitionem excitandam, idcirco iſthuc tranſcribenda eſt. *Licet enim iam* (inquit ibidem) *remota ſubtilitate diſputandi, oculis quodammodo contemplari pulchritudinem rerum, quas divina providentia dicimus conſtitutas. Ac principio terra univerſa cernatur locata in media mundi ſede, ſolida, & globoſa, & undique ipſa in ſe ſe partibus ſuis conglobata,*

veſtita floribus, herbis, arboribus, frugibus: quorum omnium incredibilis multitudo inſatiabili varietate diſtinguitur.. Adde huc fontium gelidas perennitates, liquores perlucidos amnium, riparum veſtitus viridiſſimos, ſpeluncarum concavas altitudines, immenſitateſque camporum. Adde etiam reconditas auri, argentique venas, infinitamque vim marmoris. Quæ vero, & quam varia genera beſtiarum, vel cicurum, vel ferarum? Qui volucrum lapſus, atque cantus? Qui pecudum paſtus? Quæ vita ſilveſtrium? Quid iam de hominum genere dicam? Qui quaſi cultores terræ conſtituti non patiuntur eam nec immanitate belluarum efferari, nec ſtirpium aſperitate vaſtari, quorumque operibus agri, inſulæ, littoraque collucent, diſtincta tectis & urbibus. Quæ ſi ut animis, ſic oculis videre poſſemus, nemo cunctam intuens terram, de divina ratione dubitaret.

VII. Iuvat adiicere, quam perſequitur, deſcriptionem maris, aeris, & ætheris. *At vero quanta maris eſt pulchritudo? Quæ ſpecies univerſi? Quæ multitudo, & varietas inſularum? Quæ amœnitas orarum, & littorum? Quot genera, quamque diſparia, partim ſubmerſarum, partim fluitantium, & innatantium belluarum, partim ad ſaxa nativis teſtis inhærentium. Ipſum autem mare ſic terram appetens littoribus claudit, ut una ex duabus naturis conflata videatur. Exinde mari finitimus aer die, & nocte diſtinguitur: iſque tum fuſus, & extenuatus in ſublime fertur; tum autem concretus in nubes cogitur, humoremque colligens terram auget imbribus; tum effluens huc, & illuc ventos efficit. Idem annuas frigorum, & calorum facit varietates; idemque & volatus alitum ſuſtinet, & ſpiritu ductus alit, & ſuſtentat animantes. Reſtat ultimus, & a domiciliis noſtris altiſſimus, omnia cingens, & coercens cæli complexus, qui idem æther vocatur, extrema ora, & determinatio mundi: in quo cum admirabilitate maxima igneæ formæ curſus ordinatos definiunt: e quibus ſol, cuius magnitudine multis partibus terra ſuperatur, circum eam ipſam volvitur, iſque oriens, & occidens, diem, noctemque conficit: & modo accedens, tum autem recedens, binas in ſingulis annis reverſiones ab extremo contrarias facit: quarum intervallo tum quaſi triſtitia quadam contrahit terram, tum viciſſim lætificat, ut cum cælo hilarata videatur. Luna autem, quæ eſt, ut oſtendunt Mathematici, maior quam dimidia pars terræ, iiſdem ſpatiis vagatur quibus ſol; ſed tum congrediens cum ſole, tum digrediens, & eam lucem quam a ſole accepit, mittit in terras, & varias ipſa mutationes lucis habet: atque etiam tum ſubiecta, atque oppoſita ſoli, radios eius, & lumen obſcurat: tum ipſa incidens in umbram terræ, cum eſt e regione ſolis, interpoſitu, interiectuque terræ repente deficit* &c. . . . *Hæc omnis deſcriptio ſiderum, atque hic tantus cæli ornatus ex corporibus huc, atque illuc caſu, & temere concurſantibus potuiſſe effici, cuinam ſano videri poteſt? Aut vero alia quæ natura mentis, & rationis expers hæc efficere potuit, quæ non modo ut fierent, ratione eguerunt, ſed intelligi,*

gi, qualia ſint, ſine ſumma ratione non poſſunt? Tandem concludit nihil magis eſſe exploratum quam argumentationem illam quæ ex mundi aſpectu infert deos exiſtere. *Quid poteſt eſſe tam apertum, tamque perſpicuum, cum cælum ſuſpeximus, cæleſtiaque fuimus contemplati, quam eſſe aliquod Numen præſtantiſſimæ mentis, quo hæc regantur?* Non eſt quod tempus teram in tranſcribendis aliorum Ethnicorum textibus, cum cuique obvii ſint.

VIII. Tibi Atheum effinge, qui templum D. Marci proſpectans enuntiet: Machina iſta e montis cacumine tota devoluta in hanc pulcherrimam formam ſe ipſam diſpoſuit. Lapides ipſi, & marmora ſibi fuerunt artifices, ſeſe dolarunt, atque in arcus, & baſes ſeſe locarunt. Pavimentum illud, tectumque tanta lapidum varietate contextum, ſemetipſum, artifice omni ſublato, compinxit. Si quis Atheus in publica platea talia blateraret, nonne ut ſtultus derideretur? Quænam porro ſit illius amentia, dum prodigioſum hoc univerſi templum, immenſumque theatrum fortuito factum effutit, tute iudex eſto. Eiuſmodi ſpiritus fortes ſapientumque primipilos urgeas velim, ut explicent partes unius muſcæ, aut pulicis, ut artificium tam parvi corporis exponant. Videbis illos velut pulices, & muſcas obmuteſcere.

CAPUT VII.

Scripturæ ſacræ, & Patrum ſententiis eadem veritas illuſtratur.

I. QUas rationes ethnici Scriptores promunt in Divinitatis favorem, eas prius tradiderant divini Scriptores, Deo ipſo revelante, eaſque poſtea fuſo calamo explicarunt Patres. Non eſt ergo infirmum, ſed validiſſimum argumentum ad devincendos Atheos, ſi oſtenderimus tum Ethnicos, tum Dei Prophetas, tum Chriſti Doctores in eamdem conſpirare ſententiam, eiſdemque rationibus evincere Deum eſſe. Porro Propheta David innatam nobis eſſe Dei cognitionem ſcribit Pſal. IV. *Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui, Domine.* Subdit vero, cælos ipſos Dei maieſtatem prædicare: *Cæli enarrant gloriam Dei, & opera manuum eius annuntiat firmamentum. Dies diei eructat verbum, & nox nocti indicat ſcientiam.* Pſal. XVIII. Propheta Iobus cap. XII. *Interroga iumenta, & docebunt te: & volatilia cæli, & indicabunt tibi: & narrabunt piſces maris. Quis ignorat quod manus Domini hæc omnia fecerit?* Auctor Libri Sapientiæ cap. XIII. *A magnitudine enim ſpeciei, & creaturæ, cognoſcibiliter poterit Creator horum videri.* Iſaias cap. VI. *Plena eſt omnis terra gloria eius.* D. Paulus ad Rom. I. *Invisibilia enim ipſius a creatura mundi, per ea quæ facta ſunt, intellecta conſpiciuntur.*

II.

II. Quod vero rei ſummam conficit, eſt quod Deus ipſe, qui tam conceptis verbis ſe in operibus ſuis videndum omnibus exhibuiſſe teſtatur, prædicit, impios fore qui pravo corde, quamquam repugnante mente, illum negaturi ſint: *Dixit inſipiens in corde ſuo: Non eſt Deus.* Pſal. XIII. Item Pſal. LXXII. *Quomodo ſcit Deus, & ſi eſt ſcientia in excelſo?* Item Pſal. XCIII. *Viduam, & advenam interfecerunt, & pupillos occiderunt; & dixerunt: Non videbit Dominus, nec intelliget Deus Iacob.* Tandem D. Paulus ad Rom. I. *Cum cognoviſſent Deum, non ſicut Deum glorificaverunt; ſed evanuerunt in cogitationibus ſuis, & obſcuratum eſt inſipiens cor eorum.*

III. Multitudo ergo Atheorum, qui his corruptiſſimis temporibus Deum impio corde, & ore blaſphemo negant, mirum in modum Deum eſſe confitetur. Quandoquidem eorum impietas tamquam evidens argumentum nobis oſtendit veriſſimas eſſe Dei prædictiones, quibus revelavit ſceleſtos, perfidoſque fore, qui ad extremum prolapſi iniquitatis, Iudicem de throno deiicere vellent, ut criminum pœnas evaderent.

IV. Aliqua Sanctorum Patrum teſtimonia in medium afferamus. Athanaſius fuſo, ac elegantiſſimo calamo argumentum iſtud pertractavit in Libro contra Gentiles. Pauca dumtaxat huc tranſcribam. *Ecquis vero eſt* (inquit) *qui cæleſtem orbem intuens, ac ſolis, lunæque curſus, & reliquorum ſitus, converſioneſque ſiderum, quæ tametſi inter ſe differunt, eumdem tamen ordinem ſine ulla varietate retinent, non ſtatim intelligit, non a ſeipſis illa regi, ſed eſſe alterum qui hæc moderetur & contineat, auctorem eorum, & opificem? Quis orientem per diem ſolem aſpiciens, & ſplendentem nocte lunam, eamdemque paribus ſemper interiectis ſpatiis incrementa, ac decrementa capientem; tum ſtellarum alias diſcurrentes, miraque varietate curſus ſuos peragentes, alias citra evagationem conſtanti agitatione converſas; non aliquem eſſe ſentiat qui iis præſit, a quo ſunt condita?* Et paulo poſt ſubdit: *Neceſſe eſt cogitari aliquem, animoque percipi Dominum, qui in unum iſta coegerit, ac devinxerit, atque ad ſocietatem & concordiam adduxerit: qui tametſi non videtur oculis, ex ordine tamen, & diſſidentium invicem rerum, ac ſibi multum adverſantium colligatione cognoſcitur. Nam ut civitatem amplam, ac magnificam ſi quis videat ex immenſa hominum multitudine collectam, quorum non unus habitus ſit, ac conditio; ſed alii puſilli ſint, aut magni; alii divites, aut egentes; ſenes item, ac iuvenes; mares, ac feminæ: eoſdemque omnes animadvertat recte, atque ordine vivere inter ſe, ſumma pace, & concordia, ut neque divites contra pauperes inſurgant, neque magni contra puſillos, neque adverſus ſenes adoleſcentes; ſed iuris inter ſe æqualitatem conſtantem teneant: hæc, inquam, ſi viderimus, ſtatim cogitabimus adeſſe ibi Principem aliquem, qui hanc tranquillitatem publicæ pacis adminiſtret; etſi nondum oculis eum noſtris adſpexerimus. Propterea quod & ordinis perturbatio, nullum eſſe qui præſit, indicio eſt, & ordo ipſe gubernatorem oſtendit. Sic dum in corpore membrorum inter ſe con-*

cor-

Digitized by Google

cordiam videmus, in quo neque oculus cum aure pugnat, neque manus a pede diſſidet; ſed unumquodque citra diſſenſionem munere ſuo, & officio fungitur: ex eo prorſus intelligimus, animam in illo ineſſe corpore, quæ hæc omnia modetretur, quamvis oculis ea non ſit expoſita. Sic ex univerſitatis ordine, ac concentu Principem, & adminiſtratorem intelligi neceſſe eſt Deum.

V. Gregorius Nazianzenus oratione xxxiv. *Etenim quod Deus ſit*, inquit, *ac princeps quædam cauſſa, quæ res omnes procrearit, atque conſervet, cum oculi ipſi, tum lex naturalis docet: illi dum res aſpectabiles intendunt, eaſque & pulchre fixas, & ſtabiles eſſe, & progredi, atque immote, ut ita dicam, moveri, volvique perſpiciunt; hæc autem dum per res oculis ſubiectas, ac recto ordine collocatas, auctorem eorum coniectura quadam colligit, & aſſequitur. Quonam enim modo univerſa rerum hæc moles vel producta umquam fuiſſet, vel conſiſteret, niſi Deus omnia in rerum naturam protuliſſet, atque conſervaret? Quomodo enim quiſpiam citharam pulcherrime videns elaboratam, eiuſque continuitatem, & ordinatam diſpoſitionem; aut etiam citharæ cantum ipſius audiens, nihil aliud quam ipſum citharæ fabricatorem, ac citharædum cogitabit, & ad ipſum recurret animo, etiamſi de facie minime cognoſcat: ſic etiam nobis eorum quæ condita ſunt, artifex, eaque movens, & conſervans cauſſa manifeſta eſt, tametſi mente non comprehendatur. Ac nimis profecto hebes & ſtolidus eſt qui non huсuſque ſponte progreditur, naturaliumque demonſtrationum veſtigia ſequitur.*

VI. Sanctus Ioannes Chryſoſtomus ſua populari, ac validiſſima eloquentia hoc idem argumentum pertractat in Pſal. xiii. *Non eſt fundamentum* [inquit] *& quomodo ſtat ædificium? Non eſt carina, & quomodo conſiſtit navigium? Non eſt fabricator navis, & quomodo navis compacta eſt? Non eſt ædificator, & quomodo domus facta eſt? Non eſt architectus, & quis urbem condidit? Non eſt agricola, & quomodo agri tulere manipulos? Non eſt muſicus, & quomodo in mundi lyra apparet concentus? Non eſt qui provideat, & quomodo per omnia pervadit providentia? Non eſt auriga, & quomodo elementorum quatuor currus agitur? Non eſt ſtatuarius, & quomodo homines veluti quædam ſtatuæ in mundo facti ſunt? Non eſt fornicis conſtructor, & quis tibi cæli fornicem conſtruxit? Non eſt artifex, & quis veluti diſcum aureum tamquam in menſa ſolem in cælo poſuit? Non eſt qui ferat lampadem, & quis tibi velut lampadem argenteam dedit lunam in nocte? ... Quæcumque in mundo ſunt, aguntur, & exercentur, habent qui vis præſit, eaque perficiat; & ſolus mundus non habet qui eum adminiſtret?*

VII. Poſt Patres Græcos ex Latinis in medium prodeat ſolus Auguſtinus, aliis plurimis omiſſis. Porro is in *Pſal.* lxxiii. prope finem hæc ſcribit. *Videat qui poteſt, credat qui non poteſt, eſſe Deum. Et ſi videt qui poteſt, numquid oculis videt? Intellectu videt, corde videt? Non video, inquit, quid crediturus ſum? Anima*

ma

ma enim tua videtur, ut opinor? Stulte, corpus tuum videtur; animam tuam quis videt? Cum ergo corpus tuum ſolum videatur, quare non ſepeliris? Miratur, quia dixi: Si corpus tuum tantum videtur, quare non ſepeliris? Et reſpondet (ſapit enim ad hoc) quia vivo. Unde ſcio, quia vivis, cuius animam non video? Unde ſcio? Reſpondebis, quia loquor, quia ambulo, quia operor. Stulte, ex operibus corporis agnoſco viventem: ex operibus creaturæ non potes agnoſcere Creatorem? Et forte quis dicit: Cum mortuus fuero, poſtea nihil ero. Et litteras didicit, & ab Epicuro didicit hoc, neſcio quo deliro Philoſopho, vel potius amatore vanitatis, non ſapientiæ, quem ipſi etiam Philoſophi porcum nominaverunt. Si plura cupis, lege Lactantium *Lib. II. cap.* VIII. & communiter Patres omnes, quos brevitatis gratia prætereo.

CAPUT VIII.

Demonſtratur unum eſſe Deum conſenſione tum ipſorum Gentilium, tum Patrum, & ratione.

I. DEum eſſe, hucuſque probatum eſt. *Ego ſum*, inquit Deus ipſe: ſubdit vero: *Non habebis deos alienos coram me*: Exod. xx. *Audi Iſrael, Dominus Deus tuus unus eſt*: Deut. VI. Reliquum eſt ergo ut oſtendatur, hunc Deum; quem exiſtere evicimus, unum eſſe. Hoc porro primum evincitur conſenſu ipſorum Gentilium. Seneca Lib. IV. de beneficiis cap. VII. *Quoties voles, tibi licet aliter hunc auctorem rerum noſtrarum compellare. Tot appellationes eius poſſunt eſſe, quot munera. Hunc & Liberum Patrem, & Herculem, ac Mercurium noſtrum putant: Sic hunc naturam voca, fatum, fortunam: omnia eiuſdem Dei nomina ſunt, varie utentis ſua poteſtate.* Clarius hoc aſſerit Lib. II. nat. quæſt. cap. xlv. *Illos vero altiſſimos viros error iſte non tenuit . . . . . Sed eumdem, quem nos, Iovem intelligunt cuſtodem, rectoremque univerſi, animum, ac ſpiritum, mundani huius operis dominum, & artificem, cui nomen omne convenit. Vis illum fatum vocare? non errabis . . . Vis illum providentiam dicere? recte dices . . . Vis illum naturam vocare? non peccabis. Vis illum vocare mundum? non falleris. Ipſe enim eſt totum quod vides, totus ſuis partibus inditus, & ſe ſuſtentans vi ſua.*

II. Maximus ethnicus epiſtola data ad S. Auguſtinum hæc ſcribit: *Equidem unum eſſe Deum ſummum, atque magnificum, quis tam demens, tam mente captus, neget eſſe certiſſimum? Huius nos virtutes per mundanum opus diffuſas multis vocabulis invocamus, quoniam nomen eius cuncti proprium ignoremus. Nam Deus omnibus Religionibus commune nomen eſt. Ita fit ut dum eius quaſi quædam membra carptim variis ſupplicationibus proſequimur, totum colere profecto videamur.* Onatus Pythagoricus hæc habet: *Reliqui dii erga primum ſummumque mente cognoſcendum*

dum ſic ſe habent ut chorus ad coriphæum, & milites ad ducem. Plato epiſtola ad Hermeam & Coriſcum apud Stobæum in Eclogis ſcribit : *Opificem dixit Principem omnium deorum & qui ſunt, & qui futuri.*

III. Lactantius Lib. II. cap. I. *Cum iurant, & cum optant, & cum gratias agunt, non Iovem, aut deos multos, ſed Deum nominant. Adeo ipſa veritas, cogente natura, etiam ab invitis pectoribus erumpit.* Hoc ipſum docent Iuſtinus, Clemens, Euſebius, referuntque ſequentes verſus.

Unus profecto eſt, unus eſt tantum Deus,
Qui cælum, & amplum condidit terræ globum;
Mariſque fluctus, vimque ventorum gravem.
Plerique noſtrum, mente ſed capti, deum
Simulacra nobis, ceu male ſolatium,
Cum ſaxea, atque acerva conſecravimus,
Sive aureas, eburneaſque imagines:
Sacris & iſtos colimus : his feſtos dies
Agimus : pios hoc eſſe nos remur modo.

IV. Atque ut plurimos mittamus Scriptores ethnicos; D. Auguſtinus ipſe teſtatur pluribus in locis Gentiles Philoſophos unum coluiſſe Deum. Libro namque *de Civ. Dei* IV. *cap.* VI. hæc ſcribit : *Modo autem ne ſit neceſſe per cuncta diſcurrere, Deus unus, de quo multi a Poeta nobiliſſimo dictum putant:*

Deum namque ire per omnes
Terraſque, tractuſque maris, cælumque profundum:

ipſe in æthere ſit Iupiter, ipſe in aere Iuno, ipſe in mari Neptunus &c. Perſequitur illorum plurimos recenſere deos, deaſque : deinde concludit ſic : *Hæc omnia quæ dixi, & quæcumque non dixi [non enim omnia dicenda arbitratus ſum] hi omnes dii, deæque ſit UNUS Iupiter : ſive ſint, ut quidam volunt, omnia iſta partes eius, ſive virtutes eius, ſicut eis videtur quibus eum placet eſſe mundi animum : quæ ſententia velut magnorum, multorumque doctorum eſt. Hæc ſi ita ſunt [quod quale ſit, nondum interim quæro] quid perderent, ſi unum Deum colerent, prudentiore compendio?*

V. Ratio cur Divinitatem tot in membra tribuerint, duplex. Altera fuit vana ſpes multiplicandi patronos, ſuorumque fautores criminum. Altera vitiorum caligo, quæ inſitam de Deo cognitionem obſcurabat. Hinc eſt quod Ovidius ſcripſit Lib. I. Triſt. Eleg. 2.

Sæpe, premente deo, fert deus alter opem.
Iupiter in Troiam, pro Troia ſtabat Apollo.
Æqua Venus Teucris, Pallas iniqua fuit.
Oderat Æneam propior Saturnia Iuno;

Ille

Ille tamen Veneris numine tutus erat.
Et nobis aliquod, quamvis diſtemus ab illis,
Quid vetat irato numen adeſſe deo?

VI. Tandem Minutius in Octavio unitatem Dei in rationalis naturæ inſtitutum revocat. *Audio vulgus* [inquit] *cum ad cælum manus tendunt, nihil aliud quam Deum dicunt: & Deus magnus eſt: & Deus verus eſt: & ſi Deus dederit. Vulgi iſte naturalis ſermo eſt, an Chriſtiani confitentis oratio?* Tertullianus in Libro quem de teſtimonio animæ adverſus Gentes inſcripſit, inducit Gentiles naturæ inſtinctu ſic effantes: *Quod Deus dederit. Si Deus voluerit. Deus bonus eſt. Deus benefacit. Benedicat te Deus. Deus videt omnia. Deo commendo, & Deus reddet. Deus inter nos iudicabit.* Plura ſimilia habet in Apologetico cap. XVII. *O teſtimonium animæ naturaliter chriſtianæ!* Iſthuc denique reſpiciunt verſus illi Prudentii ex Apotheoſi.

Ecquis in idolio recubans, inter ſacra mille
Ridiculoſque deos venerans, ſale, ceſpite, thure
Non putat eſſe Deum ſummum, & ſuper omnia ſolum?
Quamvis Saturnis, Iunonibus, & Cythereis,
Portentiſque aliis fumantes conſecret aras,
Attamen in cælum quoties ſuſpexit, in uno
Conſtituit ius omne Deo; cui ſerviat ingens
Virtutum ratio variis inſtructa miniſtris.

VII. Rationes quibus Dei unitas ſplendet, perſtringuntur. Dei notio eam nobis naturam ingerit qua nulla excogitari perfectior, ſublimiorque poſſit. Individua ergo eſt. Si enim in alias dividua naturas foret, hæ mutuo diſtingui deberent. Hæc autem diſtinctio aliqua fieret perfectione qua alteruter deorum careret. In uno ergo Deo quædam fulgeret prærogativa quæ alteri deeſſet. Hoc autem repugnat, Unum itaque eſſe Deum neceſſum eſt. Hanc rationem tradit D. Thomas *I. Part. quæſt.* XI. *art.* 3. Eamdem prius expoſuerat Tertullianus Lib. I. contr. Marcion. cap. III. *Deus, ſi non unus eſt, non eſt: quia dignius credimus non eſſe quodcumque non ita fuerit ut eſſe debebit: Deum autem ut ſcias unum eſſe debere, quære quid ſit Deus, & non aliter invenies: nimirum ſummum magnum, quod unum ſit neceſſe eſt, par non habendo, ne non ſit ſummum magnum.*

VIII. Hanc rationem urgere ulterius poſſumus eodem Tertulliano præeunte. Deitas dividua ſi eſſet, nullus definiri poſſet deorum numerus: nulla quippe natura dividua certum, præfinitumque numerum habet, ultra quem egredi nequeat: ſi enim in duos propagari deos poſſit, quidni in centum? cur non in mille? Immo cum natura divina perfecta ſit, fecundior quoque exiſtat oportet; atque adeo in plurimos ſe effundere deos deberet. Quam rationem ſic ediſſerit Tertullianus loc. cit. cap. V. *Quæ ratio duo ſumma magna compoſuit? Primo enim exigam, cur non plu-*

Digitized by Google

plura; ſi duo? . . . . Quæcumque ratio plura ſumma magna non patitur admitti, eadem nec duo, ut ipſa plura poſt unum. Poſt unum enim numerus. Quæ potuit duo admittere, eadem potuit & plura poſt.

IX. Aliæ plures adduci rationes ſolent, videlicet: Deus in quocumque perfectionis genere infinitus eſt: continet ergo perfectionem quamlibet. Mundus unus eſt: unus igitur ſit gubernator oportet. *Nam nec navis* [inquit Athanaſius orat. contr. *gentes*] *a multis gubernata recto curſu ferri poteſt, niſi eius clavum unus tenuerit: nec lyra a multis pulſata perfectum concentum efficiet, niſi muſicus unus eam percuſſerit.* Accedit quod Deus, cum ſit ſummum bonum, quo melius excogitari non valet, & ultimus finis, plene ſaturans hominum appetitionem, niſi unus eſſe nequit. Alioquin nec ſummum bonum, nec ultimus finis eſſet. Si enim plures eſſent, nemo eſſet omnipotens, nemo undequaque felix, nemo beatus: eo quod quiſque aliquid haberet quod deeſſet alteri.

CAPUT IX.

Cauſſæ cur ſceleſti in Atheiſmum prolabuntur: Hæ confirmant Religionis veritatem.

I. SI innata, inſitaque animis eſt unius Dei cognitio, quid cauſſæ eſt cur tot Athei reperiantur? Exhibita ſuperius ratio fuit. Clarius nunc Atheiſmi cauſſæ referantur.

II. *PRIMA* eſt propriæ felicitatis vitioſus amor: eſt motus quidam irrequietus qui animum continenter urget, impellitque ad conquirendam, aſſequendamque omnium appetitionum ſatietatem. Hanc vero quietem, & appetituum exſaturationem iis in rebus homo collocat quæ rationi diſſonant, quæque Dei iuſtitiam violant, provocantque vindictam. Hanc inteſtinus conſcientiæ iudex intimat, prædicat. Iſtius vindictæ conſideratio animi quietem interturbat, cordiſque lætitiam carnalibus delectationibus partam, amaritudine aſpergit. Hinc cor velut mare fervens, & ſpumans modo huc, modo illuc mentem inflectit, ut rationes vel apparentes ſaltem effingat quæ Deum vindicem de medio tollant: quandoquidem fieri nequit ut plene gaudeat, fruaturque terrenis deliciis, quouſque ſupremi Iudicis animo inſidet perſuaſio. Hinc eſt quod Pagani proprias ſuas appetitiones diis ſuis tribuerunt, eoſque effecerunt adulteros, fornicatores, fures, & quid non? Qua facta poſitione, haud timebant deos ſuos pœnas ob ea crimina inflicturos quorum ipſi forent participes. Quapropter ſi (quod fieri nequit) Deus permitteret, ſimulque adprobaret libidinem, fornicationem, adulteria, ceteraque carnalia deſideria, Athei tota mentis indagine rationes perquirerent Dei exiſtentiam demon-

Digitized by Google

monſtrantes. Nullum ſane non moverent lapidem, ut omnes in Dei cognitionem adducerent, ſuaderentque Scripturam ſanctam verbum Dei eſſe. E contrario, quia omnia præfata crimina Deus æternis ſuppliciis punit, idcirco huius divinæ poteſtatis imperio ſe ſubducere vellent.

III. *SECUNDA* cauſſa Atheiſmi, quæ primæ veluti ſurculus eſt; impotens; effreniſque animi ambitio nuncupatur. Continuo ac homines ſe vitiis dederunt, illud iiſdem in mentem venit, ut ſupra ceteros ſeſe erigerent, eminerentque. Porro ut magno habeantur in pretio, exquiſitæque mentis; atque acerrimi iudicii famam ſibi aucupentur, eas ineunt vias a quibus alii cuncti longe abſunt. Ceteros derident, tamquam vulgus imbecillæ mentis, nimiumque meticuloſi animi. Foras illi quemque emittunt timorem; quocirca appellantur *ſpiritus fortes*, ſeu feroces; & belluini. Eo uſque iſti inſaniunt, ut ſibi gloriæ vertant horrendas eructare blaſphemias. Argumenta luculentiſſima riſu excipiunt, atque incredibili contemptione reiiciunt, ſpernuntque. Hoc Atheiſmi genus, omnium peſſimum eſt. Quoniam non modo cor vitiorum lue infectum, corruptumque eſt; ſed & tanta caligine, totque ſpiſſis tenebris mens obducitur, ne oculi lucem vel meridianam videant, aureſque voces reſonantes minime audiant.

IV. *TERTIA* cauſſa ignorantia eſt. Soror ignorantiæ, & inſcientiæ *ſuperbia* eſt. Vix reperitur qui ſe ignorantem fateri velit, & indoctum. Porro ut huic ignorantiæ velum aliquod prætendant, ſpectrum ſcientiæ iactant, qua ab aliis diſtinguantur. Inter plurimos cordis Atheos qui hac tempeſtate vivunt, quot ſunt qui, antequam in hoc malorum profundum devenerint, ſerio Paulum Apoſtolum legerint, ſacraque Biblia ſint meditati? Qui ſunt qui ſincero corde Deum quæſierint, rationeſque, & argumenta manifeſta, quæ illum eſſe, & hunc gubernare mundum evincunt, ſerio expenderint? Nemo unus. Et quanto magis in ſumma rerum omnium ignoratione verſantur, eo fidentiores ſunt, maiorique præſumptione feruntur: quod ipſi, mentis licet obtuſæ, vitiiſque inquinatæ, non percipiunt, fracta audacia pernegant: vanas ſuas cogitationes ceu oracula fundunt, & veluti mathematicas demonſtrationes diſſeminant in vulgus. Iſtius rei exemplum ſuppeditat *Benedictus Spinoza*, cuius paralogiſmi, quos demonſtrationes fidenter appellat, non aliis nituntur fundamentis quam ſuis commentitiis ideis, fictiſque perceptionibus, quibus re nihil reſpondet. Quare definitiones, & axiomata, quæ ſuis confictis cogitationibus adſcribit, tametſi eiſdem conſentanea forent, rebus tamen quæ extra fictas ideas exiſtunt, haudquaquam convenire poſſunt, ut viri doctiſſimi animadverterunt.

V. *QUARTA* cauſſa quæ viam ſternit ad Atheiſmum, frequens eſt diſputatio de exiſtentia Dei. Rationabile ſit obſequium noſtrum oportet, Paulo Apoſtolo teſte. Fidei, Religioniſque noſtræ rationem petenti reddere lex ipſa iubet. Quare quiſ-

Digitized by Google

quiſque propriæ profeſſionis principia, inſtituta, regulas plus minuſve callere tenetur. Qui vero aliis præſunt, aut gradu & dignitate eminent, exquiſitiori eruditione, & ſcientia ornati ſint neceſſe eſt. Quælibet tamen cognitio ſuæ materiæ reſpondere debet. Si res de qua diſputatio oritur, obvia ſit, & manifeſta, haud debet in aerem adduci contentionem. Quid, ſi non modo aperta, ſed ſummi quoque momenti ſit? Porro Deum eſſe per ſe notum eſt. Hæc veritas civilis ſocietatis, commercii, felicitatis, religionis, beatitatiſque principium eſt, & finis. Iſtius veritatis lumen ſignatum ſuper vultum noſtrum eſt, animiſque inſita, atque innata cognitio. Quod ſobria, ac demiſſa meditatione rationes quæ hanc fovent cognitionem, atque meliori in lumine veritatem conſtituunt, ſcrutemur, ſtudium eſt dignum laude. Quod itidem momenta iſta illis referentur, qui non vana contendendi cupiditate, levique ducti curioſitate, ſed proficiendi, divinæque cognitionis comparandæ deſiderio ducti, eadem ſibi explicari poſtulant; nemo eſt qui improbet, dummodo temperate id fiat. Verum ſi Dei exiſtentia, ſicut ceteræ veritates levioris momenti, aleæ committatur diſputandi, & contendendi; magna inde conſequi damna experientia patefacit. Tremenda Dei maieſtas non altercandi, argutandique materies, ſed profundæ venerationis, timoris, ac cultus obiectum eſt. Quid ergo indecentius quam publico certamini exponere ipſum divinum eſſe?

VI. Excuſari hæ diſputationes ſolent, exercendæ mentis prætextu, veritatiſque clarius enucleandæ gratia. Noſtræ ne exercitationis materia ſuprema Divinitas erit? Quamquam antiquorum Philoſophorum diſputationes de Deo non eo tenderent, ut Deum negarent; quin utraque ex parte argumenta adverſus Deum obiecta ſolvebantur; tamen non parvam dubitandi anſam dederunt. Nihil adeo populo nocet quam ſapientum diſſidia. Raro ergo de Dei exiſtentia diſputandum. Nec enim conſentaneum eſt ut inter theſes quæ exponi ſolent, quorumque materia interdum ſunt ſpatia imaginaria, relativæ perfectiones, diſtinctiones attributorum aut ex rei natura, aut virtuales, idque genus ſimilia, Dei exiſtentia collocetur. Quod ſi & hæc in diſputationem quandoque publicam adducenda ſit, magna cautione opus eſt, ſummoque reſpectu, & veneratione. Formidandum namque, tremendumque eſt Dei nomen. Illius thronus, neceſſitate ſublata, nec exercitii gratia litterariæ pugnæ committi debet.

VII. Plurimæ aliæ ſunt cauſſæ quæ in Atheiſmum homines pertrahunt. Mentis obtuſæ ſtupiditas, animique torpedo non parum in extremum illud influunt. Supina illa negligentia meditandi, examinandique librum hunc totius univerſi apertum mentis inducit cæcitatem, cordiſque duritiem. Omnium tamen cauſſarum potiſſima crimina ſunt, & flagitia. Hæc tametſi inſitam de Deo cognitionem non evellant, bellum tamen inteſtinum Deo ſemper indicunt. Quemadmodum dæmones vident, & contremiſcunt; ſic peccatores vident nolentes videre. Toto niſu adla-

borant, totoque impetu conantur Dei notitiam de mente delere, ſed irrito ſemper conatu. Perverſo corde, ac prava voluntate ſceleſti Deum negant, uti prædixit Deus ipſe; ſed mente confitentur, quamvis & hoc oretenus negent.

VIII. Probitas quam extrinſecus Athei oſtentant, commentitia eſt, & ſubdola: Humanitatem, comitatem, æquitatem, eaque omnia quæ mutuam, civilemque hominum ſocietatem fovent, illi præferunt: animi tranquillitatem, mentis ſerenitatem, cordis lætitiam iactant; ſed per ſummum mendacium. Larvis ſe tegere ſtudent, ut impietatem occultent. Ceterum dum ſoli mutuo animi ſenſa aperiunt, tunc quæ ſit eorum honeſtas, palam faciunt. Hi *ſpiritus fortes* ferroceſque temporalia ſupplicia luere verentur: quippe non *fortes* iſthic, ſed meticuloſi pavidique. Oculis hinc conſpiciunt triremes, carceres, funes, laqueos, gladios, ignem; aliaque immanium tormentorum inſtrumenta: idcirco fortitudo eorum vana eſt. Quia vero infernus, qui omnia complectitur ſupplicia, pœnarumque ſeveritatem, oculorum fugit aciem, nullum illis timorem incutit. Adverſus Deum fortes, in conſpectu hominum pavidi ſunt. Plura inter exempla quæ huc tranſcribere poſſem, unum recenſebo, quod, quæ ſit iſtorum animi integritas, morumque honeſtas, patefacit. Ferunt apud Nieuvventyt *ſerm. præl.* Benedictum Spinozam talia effari ſolitum fuiſſe. *Tametſi cognitio naturaliſque intelligentia, qua iam imbutus ſum, falſa eſſet, non propterea minus apta eſt ad me felicem conſtituendum interea, dum deliciis affluo, vitamque tranſigo non lacrymis & ſuſpiriis, ſed tranquillitate, gaudio, atque oblectamentis plenam.* Conſule *epiſt.* XXXIV. *ad Bhenberg.* additque Nieuvventyt, Spinozam nec ſanum, nec morti proximum, umquam fuiſſe paſſum ut vel ipſi amici de futura vita quidquam commemorarent, ne lætitiam, gaudiumque præſens interturbarent; verius ne inteſtinam lanienam exaſperarent.

IX. Ex hucuſque diſputatis tria colliguntur Atheorum genera. Unum eſt mentis, ſeu intelligentiæ, quod Deum negat. Aliud eſt voluntatis, quod Deum eſſe nollet. Tertium memoriæ appellari poteſt; eorumque proprium eſt qui Dei numquam recordantur, ac in illius continua oblivione dies ducunt ſuos, vivuntque ac ſi Deus non eſſet. Huic triplici impietatis generi tres reſpondent Atheorum ſpecies. Primi Athei veri nuncupantur, qui tum mente, tum voluntate Deum pernegant. Secundi Deiſtæ vocitantur, qui naturali rationis lumine coacti Deum unum confitentur, ſed nullam in eo providentiam, iuſtitiamque venerantur. Eum intra ſe ſiſtere, quæ vero extra illum ſunt, nullo modo curare, effutiunt. Tertii vocantur neutrales, ſeu indifferentes, qui nec credunt, nec impugnant Religionis myſteria; ſed loco problematum eadem habent. Primi obcæcati, ſecundi dementes, tertii tum dementiæ, tum cæcitatis quidquam participant. Non vacat nunc rationes afferre adverſus hæc duo poſtrema impiorum genera. Alibi hoc fiet. Quamquam, ſemel admiſſo uno Deo, neceſſario conſequitur eumdem optimum, æquum, pro-

providumque eſſe : &, cum dominus, & gubernator ſit totius univerſi, fieri nequit quin iſtius curam habeat, illudque regat, atque eidem proſpiciat.

CAPUT X.

Quædam Paganorum obiectiones ſolvuntur.

I. UNum Deum agnoviſſe Paganos probatum eſt. Hæc eorum cognitio tot fuit tenebris circumſepta, ut reipſa creaturis, ſeu ſimulacris Divinitatem tribuerent, thuſque adolerent. Porro ut ſuum excuſarent Polytheiſmum, opponebant, Chriſtianos ipſos plures colere deos. Siquidem in Bibliis noſtris habentur hæc: *Non eſt ſimilis tui in diis, Domine. Ego dixi, Dii eſtis.* Verum hunc textum optime explicat Catechiſmus Romanus, inquiens Part. I. de primo art. ſymb num. 8. *Neque vero nos moveat quod interdum ſacræ Litteræ Dei nomen creatis etiam naturis imponunt. Nam quod Prophetas, & Iudices deos appellarunt, non gentium more factum eſt, quæ ſibi plures deos ſtulte, & impie finxerunt; ſed quadam loquendi conſuetudine ſignificare voluerunt excellentem aliquam virtutem.*

II. Opponunt ſecundo Pagani, Chriſtianos adorare Trinitatem, Patrem nempe generantem Filium, huncque una cum Patre producentem Spiritum ſanctum. Reſpondent Patres, potiſſimum S. Cyrillus *Lib. IV. & Lib.* VIII. *contra Iulianum*, Chriſtianos unum ſolumque adorare Deum in tribus perſonis diſtinctis, quæ ſunt eiuſdem omnino naturæ, & eſſentiæ. Quare licet perſonæ diſtinctæ invicem ſint, cum natura una omnino ſemper & eadem remaneat, unus quoque Deus perſeverat.

III. Etiam nos, inquiunt tertio loco Pagani, unum Deum colimus qui ceteris omnibus aliis diis, utpote inferioribus, præſtet, tamquam ſuis miniſtris. Idque ceteros inter exaggerat Maximus Madaurenſis *epiſt.* XLIII. nunc XVI. ad S. Auguſtinum, cuius verba ſupra dedimus. Verum habet. Deum unum cognoverunt Pagani: idcirco magis impii, quod ut Deum non glorificaverunt; ſed inquit D. Paulus ad Rom. I. verſ. 25. *commutaverunt veritatem Dei in mendacium; & coluerunt, & ſervierunt creaturæ potius quam Creatori.* Hos ſiquidem deos inferiores progenitos a ſupremo Deo aſſerebant, & ſuapte natura mortales, immortaleſque effici virtute ſupremi Dei. Homines ipſos Senatus Romanus in deorum cenſum perſcribebat, & non raro hominum nequiſſimos. Nec eſt quod opponant Pontificem quoque Romanum ſanctos viros colendos populo ſiſtere: quoniam aliud eſt diis, aliud eſt ſanctis aliquem accenſere. Dum Pontifex aliquem mortalem declarat ſanctum, non Deum, aut Divinitate donatum decernit; ſed Dei ſervum, fidelemque divinæ legis obſervatorem, atque adeo Dei amicum. Quid plura? Diis ſuis ſceleſtiora crimina adſcribebant, videlicet furta, adulteria, ſtupra, raptus. Et quamquam Iulianus D. Cyrillo reſponderet, hæc probra diis tributa commenta eſſe poetarum, ut

colligitur ex *Lib. II. contr. Iulian.* nihilominus D. Athanaſius *oratione contr. gent. num.* 16. datam reſponſionem ſic refellit : *Si quæ Poetæ narrant, commentitia & falſa ſunt, falſa quoque erunt Iovis, Saturni, Iunonis, Martis, aliorumque nomina &c.* Lege eum ibi, ubi plurima habet. Lege quoque Lactantium Lib. I. Inſt. cap. XVI. *Si enim dii matrimonio iuncti filios procreant : vel ergo iis naſcuntur quotidie filii novi, cum non vincantur ab hominibus fecunditate ; & ſic innumerabilium deorum plena ſunt omnia, nullo ſcilicet moriente. Cur ergo tam pauci coluntur?* Lege ibi plura.

IV. Opponunt iterum, eodem modo Paganos colere deos inferiores, quo Chriſtiani catholici colunt Angelos, Martyres, Sanctoſque ſuos : ſcilicet non tamquam ſummum Deum, ſed tamquam Dei amicos, & ſervos. Nonne quemadmodum Pagani a Cerere fruges, a Baccho vinum, a Segetia ſegetes, a Marte fortitudinem, a Iove Statore victoriam, de quo vide Auguſtinum *Lib. VI. de Civ. Dei cap.* 1. ; ita & Chriſtiani a D. Lucia oculorum valetudinem, a D. Vincentio Ferrerio donum contritionis, a D. Apollonia a dentium dolore indemnitatem ſperant? Cur ergo damnantur Pagani?

V. Huic difficultati, quam Maximus Madaurenſis Ethnicus ſimul & Afer opponebat Auguſtino *epiſt.* XLIII. ſcripta ab eodem Maximo, reſpondet ipſemet Auguſtinus epiſt. XLIV. nunc 17. : *Scias a Chriſtianis catholicis, quorum in veſtro oppido etiam Eccleſia conſtituta eſt, nullum coli mortuorum, nihil denique ut numen adorari, quod ſit factum, & conditum a Deo; ſed unum ipſum Deum qui fecit, & condidit omnia. Differentur iſta latius &c.* Pluribus in locis latius de hoc diſputat. *Lib. XX. cont. Fauſtum cap. XX.* hæc habet : *Populus Chriſtianus memorias Martyrum religioſa ſolemnitate concelebrat & ad excitandam imitationem, & ut meritis eorum conſcocietur, atque orationibus adiuvetur : ita tamen ut nulli Martyrum, ſed ipſi Deo Martyrum ſacrificemus, quamvis in memoriis Martyrum conſtituamus altaria.* Vide S. Cyrillum *Lib. VI. cont. Iulianum.* Diſcrimen ergo maximum deos inter Paganorum, & Sanctos Chriſtianorum eſt. Nam Pagani diis ſuis, quamtumvis ſupremo Deo ſubiectis, divinitatem tribuebant, illiſque ſacra faciebant; nos vero nulli Sanctorum divinitatis quidquam tribuimus, hoſtias minime litamus, nec templa conſecramus; ſed uni Deo hæc omnia exhibemus in Martyrum memoriam, atque ſub Sanctorum auſpiciis. Et quamquam nos Chriſtiani patrocinia Sanctorum apud Deum imploremus pro rerum diverſitate, modo hunc, modo illum invocantes; non ideo tamen credimus unum præſidere huic rei, alterum alteri; ſed id agimus, quia ſcimus Deum ſervis ſuis ſingulis ſua varia diſpenſare dona, prout vult : ut inquit Auguſtinus epiſt. CXXXVII. nunc 78. *Non omnes Sancti habent dona curationum, nec omnes habent diiudicationem ſpirituum ; ita nec in omnibus memoriis Sanctorum iſta fieri voluit qui dividit propria, prout vult.* Sileo plura alia diſcrimina, videlicet,

Digitized by Google

cet quod Pagani deos ſuos flagitioſos conſtituebant, adulterum Iovem, ſtupratorem Herculem, Venerem impudicam: qua de re vide S. Cyrillum *Lib. VI. contra Iulianum*.

VI. Tandem nemo non videt, quantum idola & ſimulacra Ethnicorum diſcrepent ab imaginibus Chriſtianorum. Pagani idola ſua ut numina colebant, iiſdem ſacra faciebant, erantque imagines beſtiarum, ac hominum ſceleſtorum. Contra Chriſtiani imagines Sanctorum nec colunt ut numina, ſed tamquam ſigna eaſdem venerantur quæ repræſentant merita, & morum ſanctitatem ſervorum Dei; nec illis quidquam Divinitatis ineſſe credunt, aut illis hoſtias litant.

VII. Ultimo loco obiiciunt Pagani, ſe a diis ſuis plura beneficia conſecutos eſſe, illorumque ſimulacra locuta fuiſſe, atque futura prædixiſſe. Ad ſimulacra quod attinet, negamus futura revelaſſe, aut voces humanis ſimiles edidiſſe; ſed aut ſacerdotum non raro intra ſimulacra loquentium fraudibus, aut vi dæmonum, aut ex vehementi adſtantium imaginatione contigiſſe, Plutarchus, & Livius docent. Addimus nonraro dæmones in præfatis ſimulacris locutos fuiſſe: qua de re lege Lactantium *Lib. II. Inſt. cap.* XVII. Porphirium *Lib. de Dæmon*. Nec omittendus eſt D. Thomas, qui 2. 2. *queſt.* clxxii. *art. 6. ad* 1. docet, divina diſpenſatione quandoque permitti ut dæmones, falſique prophetæ vera prædicant, ut patet de Baalam; numquam vero in falſæ, ſed in veræ Religionis confirmationem. Beneficia quæ ſe aſſecutos Pagani aſſerunt, non a flagitioſis ſuis diis, ſed a vero unico ſanctiſſimo Deo eadem acceperunt; quippe qui ſolem ſuum ſuper bonos, maloſque oriri facit.

VIII. Portenta quæ a ſuis patrata iactant; ut Apollonium Tyaneum loquentem coram Domitiano evanuiſſe, templum ianuis clauſis ingreſſum, puellamque defunctam revocaſſe ad vitam, Philoſtrato teſte; Veſpaſianum cæco viſum reſtituiſſe, referente Tacito, & Svetonio; Claudiam Veſtalem cingulo navem traxiſſe, aliamque Veſtalem aquam cribro hauſiſſe, & geſtaſſe: mera præſtigia dæmonum fuere, ut docet de duabus Veſtalibus ſcribens Lactantius *Lib. II. Inſt. cap.* XVII. Apollonium Tyaneum fuiſſe inſignem magum, omnibus compertum eſt. De cæco ſanato a Veſpaſiano Tacitus ipſe ſcribit *Hiſt. Lib. IV. cap.* lxxxi. illius cæcitatem non fuiſſe tantam ut artem naturalem excederet.

IX. Nec maioris auctoritatis eſt illud quod de Hadriano narrant. Inquiunt Hadrianum cæcam mulierem videntem effeciſſe, & Pannonium natum cæcum viſione ſolo contactu donaſſe, ut narrat Spartianus, qui tamen ſubdit: *Quamvis Marius Maximus hæc per ſimulationem facta commemoret, per incantationem, & magica remedia.* Optime hac de re ſcribit Salmaſius *Hiſt. Auguſt.* in Spartianum. *Omnia quæ hic Spartianus narrat vere facta, ea Marius Maximus ſimulata, & ficta eſſe commemorabat, & ad hoc tantum excogitata ab Antonino Pio, ut Hadrianus in*

ſpem recuperandæ ſalutis induceretur, qui ideo ſe occidere tentabat, quod eam recuperare poſſe deſperaret. Hoc ut prohiberet Antoninus, & Hadrianum bono animo eſſe iuberet, quaſi brevi convaliturum, hac illum arte & ſimulatione aggreſſus eſt. Induxit mulierem quamdam quæ diceret ſomno ſe monitam, ut inſinuaret Hadriano ne ſe occideret, quod eſſet bene valiturus, quod cum non feciſſet, eſſe cæcatam &c. . . . Hæc ſunt quæ per ſimulationem facta commemorabat Marius Maximus.

X. Obiiciunt Epicurei. Atomorum coniunctiones, motioneſque infinitæ ſunt. Infinitum natura ſua omnes motus, nexus, & partium poſituras comprehendit. Si poſſibilis aliqua partium diſpoſitio foret quæ non eſſet in hoc infiniti ſinu comprehenſa, iam infinitum non eſſet infinitum: illud enim cui addi, vel detrahi aliquid poteſt, infinitum non eſt. Porro iſtius univerſi diſpoſitio, partiumque mirifica diſtributio, & connexio, dubio procul inter poſſibiles coniunctiones continetur. Ergo infinitæ atomorum poſitiones, & fortuiti motus, hanc quam nunc videmus, comprehendunt rerum poſituram. Exemplo res clarior evadet. Fac eſſe infinitas litterarum alphabeti poſituras ſucceſſivo fortuito motu nexas: omnes poſitiones poſſibiles in hoc infinito concluduntur. Ilias Homeri non aliud eſt quam litterarum diverſa poſitio. Ergo Ilias Homeri concluditur in hac infinita poſitionum collectione.

XI. Hoc eſt Epicureorum argumentum, quod exaggerant recentes Athei. Nihil tamen abſurdius, nihil magis commentitium. Infinitum ſucceſſionem non excipit, neque diviſionem: infinitum ſucceſſivum, & dividuum chimæra eſt manifeſta. Quod enim ſucceſſivum, & dividuum eſt, additionem, aut diminutionem admittit: idcirco infinitum non eſt. Numero quippe motuum, quem Epicurei infinitum ſupponunt, ſemper addi, aut detrahi unitas poteſt. Ergo infinitas hæc chimærica eſt. Accedit quamlibet unitatem eſſe finitam; at finitum addi-tum finito numquam efficit infinitum. Itaque ſi reapſe infinitæ eſſent atomorum poſitiones, in hac infinita motuum collectione contineretur dubio procul etiam præſens rerum poſitura. Verum quia chimæricum prorſus eſt hoc poſitionum atomorum infinitum, ideo argumentum Epicureorum futile eſt. Nec eſt quod opponas, Deum ab æterno potuiſſe creare mundum: quoniam admiſſo ente neceſſario perfectiſſimo, non apparet, ut multi contendunt, repugnantia cur non potuerit Deus ab æterno mundum creare: quoniam tum iam eſt ens neceſſarium cetera omnia movens, & a quo cetera omnia diriguntur. At, excluſo in Epicureorum ſententia ente neceſſario perfectiſſimo, repugnantia infinitarum collectionum, & poſitionum atomorum evidens eſt. Dicant nobis Epicurei, num fuerit aliquando in univerſo orbe aliquis homo, aliqua natio, quæ aſſeruerit, aliquod templum, palatium, civitatem, horologium, aut minimum opus artis pro-

Digitized by Google

prodiiſſe ex hac varia atomorum poſitura, omni induſtria humana ſublata. Sed quid in nugaciſſimo, ſtultiſſimoque explodendo cavillo amplius immoramur?

CAPUT XI.

Conſectaria, in quibus Dei notiones, & quæ viam ad illius cognitionem ſternunt, indicantur.

I. *Conſectarium primum*. Hactenus Deum eſſe, pro modulo noſtro oſtenſum eſt, non tam rationum momentis, quam inſito illo inſtinctu quem univerſis indidit Deus, ne quiſquam ad ignorantiæ prætextum confugeret. Hanc vel efferatarum gentium mentibus impreſſam Dei intelligentiam a mundi creatione flagitiis, & criminibus animo evellere tentarunt impii; ſed fruſtra. Nulla quippe ab initio mundi regio, nulla natio, nulla urbs, nulla domus, quæ religione caruerit. Ipſa idololatria validiſſimum eſt documentum cuiuſque cordis viſceribus ſupremi Numinis notitiam aliquam inhærere. Quid, quæſo, eſt quod homines non modo aliis creaturis ſeſe ſubmiſerint, ſed bruta animalia, ſerpentes, crocodilos, lignum, lapidem, colere maluerint quam cuiuſque numinis cognitionem reſpuere? Quid quod hanc vehementiſſimam de Numine impreſſionem, inſitumque inſtinctum nulla umquam pravitas, nulla impietas obliterare potuit? Quid igitur nonnulli ardeliones blaterant paucorum verſutia, & calliditate invectam religionem eſſe, ut hac vafri arte credulum populum in officio continerent? Plura utique commenti de Deo ſunt quæ Deo haudquaquam congruunt; at numquam eo pervenire valuerunt ut e mentibus aut ſuis, aut aliorum, Dei prænotionem delerent. Velint enim, nolint, quod ignorare avent, ſentiſcere coguntur, intuſque deferant neceſſe eſt ſuæ damnationis iudicem. Quin quo audaciores impii ſunt in Dei contemptum, eo vel ad folii cadentis ſtrepitum timidiores exiſtunt, crudelioreque viſcerum perturbatione torquentur. Unde hæc, niſi ex divinæ Maieſtatis ultione, quæ illorum conſcientias vehementius percutit, laceratque, quo magis eam refugere conantur? Recipere ſe in remotiores latebras ſtudent, ut divinæ præſentiæ ſe ſubducant; ſed ubique ſe irretitos ſentiunt. Soporis calicem ad momentum bibunt, epotantque uſque ad fæces, ne lumen Divinitatis videant, & ut interdum lucem illam extinctam ſentiant; ſubinde tamen illuceſcit, noviſque radiis illos percellit, & novo veluti impetu cor, animumque irruens aggreditur. Si qua illis a conſcientiæ lucta, & tetrica anxietate remiſſio ineſt, ſimilis quodammodo ſomno eſt phreneticorum, & ebrioſorum, qui ne dormientes quidem placide quieſcunt; ſed horrificis ſpectris, diriſque ſimulacris continenter vexantur. Quid hinc conſequitur? Illud ſane quod alias dictum eſt, impios videlicet ipſos

argumento eſſe, inſculptum mentibus hominum fuiſſe Divinitatis ſenſum, ingenitamque omnibus inſidere, & quaſi in ipſis medullis infixam hanc perſuaſionem, Deum ſcilicet eſſe. Iactent, oſtententque impii in ſuorum voluptatum cœno animi tranquillitatem, mentiſque ſerenitatem: quoniam ſibi, & aliis mentiri, teſtis eſt vermis ille ferus, cauteriis omnibus acrior, qui ſine intermiſſione vellicat; rodit, mordet: cuius aculeum retundere numquam poſſunt, quamquam nervos omnes eo intendant, ut Dei notitiam excutiant.

II. *Conſectarium ſecundum*. Deum exiſtere fateantur omnes impii, & pii, ſceleſti, & probi neceſſum eſt; adeo ut ſuperfluum ſit de hoc amplius diſputare. At, inquis, quænam iſtius Dei, quem omnes confitemur, & colimus, notio? Sicuti immenſitatem, infinitamque maieſtatem Dei mens noſtra comprehendere nequit; ita plenam exactamque ideam, & notionem promere nequit. Quas Dei notiones lumine tum naturæ, tum fidei Sapientiores excogitarunt, prodam. *Platoni* Genitor univerſitatis, ſummum bonum, ſupremus Auctor Deus eſt. *Ariſtoteles* Ens entium, Deum vocat. *Seneca* ſummam, & rerum omnium pulcherrimam naturam. *Cicero* præſtantiſſimam mentem. *Triſmegiſti* Deus eſt circulus cuius centrum ubique, cuius circumferentia nuſquam. *Auguſtino* Deus eſt ſine qualitate bonus, ſine quantitate magnus, ſine indigentia creator, ſine ſitu præſens, ſine habitu omnia continens, ſine loco ubique totus, ſine tempore ſempiternus, ſine ſui mutatione mutabilia omnia efficiens. *Sancto Thomæ Aquinati* Deus eſt actus purus, ens univerſaliter perfectum, prima omnium cauſſa, & totius perfectionis plenitudo. *Lactantio* æterna mens ex omni parte perfectæ, & conſummatæ virtutis. *Caſſiodoro* virtus incomprehenſibilis, ſapientia ineffabilis, virtus inexplicabilis. *Eccleſiæ Catholicæ* Rex tremendæ maieſtatis, ſolus Sanctus, ſolus Dominus, ſolus Altiſſimus. *Scripturæ ſacræ* eſt qui eſt. *Ego ſum qui ſum*. Alpha, & Omega, Deus Sabaoth, Dominus exercituum, Deus deorum Dominus, Dominus dominantium, Dominator Dominus, magnus Dominus, & laudabilis nimis, Deus excelſus, Rex Regum, Rex magnus ſuper omnem terram, cuius magnitudinis non eſt finis; Dominus virtutum, magnificus, terribilis in conſiliis; quis ut Deus? cæli, & terræ creator, qui ſua omnipotentia omnia ſuſtinet, ſapientia dirigit, & providentia gubernat.

III. *Conſectarium tertium*. Deum boni, malique agnoſcunt. Malis cognitio Dei ſupplicium eſt, bonis ſolatium. Impiorum conatus, quibus vellent Numinis notitiam abolere, Deus nobis revelavit, ut hinc diſceremus malitiam omnem fugere, & ab iniquitate abſtinere; ut colligeremus vanam eſſe mentis perſuaſionem, niſi mundus a vitiis animus ſit, omnique ſuperbia vacuus. Summa ergo demiſſione mundi librum, in quo Numinis depicta maieſtas eſt, legito; divi Pauli Epiſtolas, ceteraſque divinas Scripturas frequenter revolvito. Noli altius quam par

eſt

eſt ſapere; ſed ſobria, & humili contemplatione divina meditare arcana. Hæc via eſt quæ ad Dei cognitionem, vitamque ducit æternam.

IV. *Conſectarium quartum*. Ut quis Atheiſmum devitet, non ſat eſt Deum fateri; ſed verus Deus confitendus eſt. Nam Benedictus Spinoza Deum fatetur, & propugnat, ſed quem ſibi ille effinxit. Hanc Dei notionem nobis ille perhibet. Deus unica ſubſtantia eſt infinitis attributis compacta, quorum quodlibet ideam æternitatis, & infiniti includit: *Ethic. I. prop.* XI. ſeu aliis verbis. Totum univerſum una ſubſtantia eſt, variis modis definita. Natura totum eſt; omnes creaturæ ſunt partes huius totius: homo Dei pars eſt. Deus ergo, iuxta Spinozam, eſt natura, ſeu hoc univerſum, cuius præcipuæ partes ſunt cogitatio, & extenſio. Creaturæ ceteræ modi horum attributorum, cogitationis nempe, & extenſionis, ſunt. Quam ſit commentitius Deus iſte a Spinoza confictus, nemo non videt. Materialis eſt Deus iſte, mutationi & viciſſitudinibus obnoxius. Fons quippe mutationum materia eſt. Anima hominis, Spinoza iudice, modus eſt ſubſtantiæ infinitæ, ſeu Dei. Non ergo homo, ſed Deus cogitat in homine. Ergo contrariæ, & ineptiſſimæ, pravæque hominum cogitationes Deo attribuendæ ſunt. Plures ſunt qui Spinozæ ſyſtema penitus labefactarunt, cum ex Proteſtantibus, quos inter Franciſcus Budæus Lutheranus, tum ex Catholicis, quorum præcipui ſunt Daniel Huetius, & Michael Vaſſor. Sed mihi ſat eſt pauca hæc delibaſſe.

PRO-

Digitized by Google

PROLEGOMENON II.

IN QUO

Errores adverſus Decalogum recenſentur. Eiuſdem generalis quædam notitia præmittitur.

IN ſuperiori Prolegomeno Decalogi explicuimus præfationem. In eadem Deus ſe ipſum exiſtere declarat. *Ego ſum Dominus.* Et data quoque occaſione, deorum pluralitatem, quæ ipſo primo præcepto vetatur, exploſimus. Nunc propius ad rem qua de agimus, accedentes, quaſdam ipſius Decalogi generales prænotiones delibandas duximus: & primum omnium errores indicantur adverſus ipſum Decalogum: deinceps eiuſdem notionem, partitionem, obligationemque brevi calamo ediſſeram.

CAPUT I.

Lutherus negat Decalogum pertinere ad Chriſtianos. Ianſenius negat omnia Dei præcepta eſſe poſſibilia, gratiamque qua poſſibilia fiant.

I. DEcalogum ad ſolos Iudæos pertinere Lutherus contendit: quippe in ſermone de Moyſe hæc ſcribit. *Decem præcepta ad nos non pertinent, ſed ad ſolos Iudæos .... ex textu clare habemus quod etiam decem præcepta ad nos non pertinent. Non enim nos, ſed ſolos Iudæos ex Ægypto eduxit Dominus.* Luthero accedit Philippus Melanchthon. Hinc colliges haud eſſe mirum quod tantam gentium multitudinem in ſuam pertraxerit ſectam Lutherus. Sublata enim lege, liberius homines carni, & appetitionibus indulgent: idcirco facillime impoſtori, recentique Epicuro auſcultabant, eiuſdemque nova, atque impia dogmata ambabus ulnis ſuſcipiebant.

II. Haud opus eſt multis, quibus dira hæc hæreſis exterminetur. Evangelium ipſum eam apertiſſime explodit. Nonne Chriſtus inquit Matth. v. *Non veni ſolvere legem, ſed adimplere?* Quæ verba ediſſerens Tertullianus Lib. IV. cont. Marcion. hæc docet. *Recidit ne Chriſtus præcepta non occidendi, non adulterandi, non falſum teſtandi, diligendi patrem, & matrem? Ante & illa ſervavit, & quæ deerant, adiecit. Salvum eſt & hoc in Evangelio. Non veni diſſolvere legem, & Prophetas, ſed potius adimplere.* Præterea Chriſtus *Ioan.* xv. Apoſtolos ſuos alloquens, dixit: *Si*

Si præcepta mea ſervaveritis, manebitis in dilectione mea; ſicut & ego præcepta Patris mei ſervavi, & maneo in eius dilectione. Tandem adoleſcenti roganti quid agendum ut vitam æternam aſſequeretur, reſpondit Chriſtus ipſe Matth. XIX. *Si vis ad vitam ingredi, ſerva mandata*: & interroganti, quæ eſſent mandata ſervanda: *dicit illi, Quæ?* reſpondit Ieſus: *Non homicidium facies, non adulterabis, non facies furtum, non falſum teſtimonium dices. Honora patrem tuum, & matrem tuam*. Hæc ſunt ipſa Decalogi mandata. Quo ergo auſu evulgare Lutherus potuit in publicum, nullum mandatum impoſuiſſe Chriſtum, Chriſtianoſque ab obſervantia ſolviſſe Decalogi? Si liberi a Decalogo Chriſtiani forent, nemo ad illum ſervandum teneretur: non Turcæ, non Saraceni, non Indi, non aliæ nationes: quoniam per Lutherum ſolis Iudæis legem hanc impoſuit, quia ſolos Iudæos ab AEgyptiaca captivitate ſolvit. Denique nec ipſos Iudæos obligaret amplius Decalogus: quoniam poſt mortem Redemptoris noſtri lex Moſaica cæremonialis, ſeu quæ ſolos afficiebat Iudæos, ceſſavit. Quæ omnia erronea ſunt. Mandata ſiquidem Decalogi ſunt ipſius naturalis iuris principia in tabulis humanorum cordium ſcripta. Iiſdem omnes homines ſubiecti ſemper fuere, ſi ſabbatum, prout cæremoniale eſt, excipias. Verum ne in re aperta immoremur, ſatis ſit adiicere quæ Concilium Tridentinum decrevit adverſus hanc monſtroſam Lutheri hæreſim ſeſſ. VI. cap. XI. can. 19. *Si quis dixerit, nihil præceptum eſſe in Evangelio præter fidem, cetera eſſe indifferentia, neque præcepta, neque prohibita, ſed libera; aut decem præcepta nihil pertinere ad Chriſtianos; anathema ſit*. Canon vero ſequens hæc continet: *Si quis hominem iuſtificatum, & quantumlibet perfectum, dixerit non teneri ad obſervantiam mandatorum Dei, & Eccleſiæ, ſed tantum ad credendum; quaſi vero Evangelium ſit nuda, & abſoluta promiſſio vitæ æternæ ſine conditione obſervationis mandatorum; anathema ſit*.

III. Quæ obiicit Lutherus, futilia ſunt. Siquidem ſcitum illud Pauli ad Galatas III. *Chriſtus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum*: & iterum cap. V. *In libertatem vocati eſtis, fratres*: de ſola libertate loquitur a ſervitute peccati, de qua Ioann. VIII. *Qui facit peccatum, ſervus eſt peccati*. Hanc interpretationem exhibet D. Thomas in Commentariis ad caput III. ad Galat. lect. 5. *De maledicto legis, ideſt de culpa, & pœna*: quod fuſius explicat in Commentariis ad cap. IV. Idem ſignificat alter textus qui de libertate a culpa, & pœna, & a timore loquitur, ut ex ipſis verbis colligitur quæ ſtatim ſubiicit Apoſtolus: *Tantum ne libertatem in occaſionem detis carnis; ſed per caritatem ſpiritus ſervite invicem*: ubi Angelicus hæc habet: *Galatæ autem iam liberi erant a lege; ſed ne credant eis licere peccata committere quæ lex prohibebat; ideo Apoſtolus ſubdit abuſum libertatis, dicens: Tantum ne &c.* Eadem prorſus dixerat Hieronymus ibi. Altera etiam interpretatio quæ communis eſt, divi Pauli menti proxime accedit. In tota namque illa Epiſtola Paulus eo tendit ut oſtendat Galatas poſt mortem Chri-

ſti

ſti a cæremoniis, & iudiciis veteris legis liberos eſſe; cuius contrarium exiſtimabant Galatæ, decepti a pſeudoapoſtolis, qui docebant legem Moſaicam ſimul cum Evangelio ſervandam eſſe. Si plura cupis, conſule Alphonſum a Caſtro verb. *Præceptum*.

IV. Altera hæreſis eſt Melanchthonis Lutheri diſcipuli, qui Libro de loc. com. Theolog. titulo *de diſcrimine præceptorum, & conſiliorum* hæc ſcribit: *Quidam finxerunt in Evangelio conſilia eſſe de non vendicando, de paupertate, de virginitate: & quidem putant in Evangelio doceri hoc fine, quod hæc opera magis mereantur reconciliationem, aut ſalutem, quam alia opera. Deinde fingunt hæc opera perfectionem eſſe. Sed hæc ſunt plena errorum, & ſuperſtitionum. Una eſt lex Dei, quæ nihil niſi præcepta continet.* Antea cum ſuo magiſtro Luthero nullum in Evangelio præter fidem, dari præceptum docuit. Nunc factus & ipſe magiſter ſeptentrionalis, excluſis conſiliis, omnia eſſe præcepta quæ Deus in Evangelio ſuggerit, evincere ſtudet. Hic ſingularis hæreticorum character eſt, errores erroribus addere, & perpetrata flagitia novis cumulare criminibus. In Philippum optime quadrat illud Horatii:

Dum vitant ſtulti vitium, in contraria currunt.

Calvinus parum a præfata diſtat ſententia, quin plura, & peiora eructat. Admittit legem, ſed eam obſervatu impoſſibilem prædicat *Lib. II. Inſtitut. cap.* VII. *n.* 5. ubi hæc habet. *Quod autem impoſſibilem legis obſervationem diximus, id eſt paucis verbis explicandum, ſimul & confirmandum. Solet enim vulgo abſurdiſſima ſententia videri, ut Hieronymus non dubitarit anathema illi denuntiare. Quid viſum ſit Hieronymo, nihil moror. Nos quid verum ſit inquiramus.* Nihil moratur modeſtiſſimus Calvinus quid Hieronymo, quid Chryſoſtomo, quid Auguſtino, quid Patribus, quid Eccleſiæ viſum fuerit, & etiamnum videatur. Ipſe tribunal erigit, iudexque ſedere contendit. Non modo vulgo, ſed etiam omnibus ratione præditis ſtulta, & monſtroſa viſa ſemper fuit opinio iſthæc, quæ blaſphemat Deum obligare fideles ſuos ad eam ſervandam legem quæ ſervari nullo modo poteſt. Iniuſtum, crudelemque Deum conſtituit, dum eum punire Chriſtianos effutit Calvinus ob illius legis violationem, cuius obſervatio ſuapte natura impoſſibilis eſt. Mitto alia putida mendacia quibus Calvinus Catholicis improperat, illos inter conſilia recenſere præcepta quæ dilectionem iubent inimicorum, vetantque vindictam. An impudentior calumnia excogitari poſſit, non video. Plures alios errores prætereo, ut brevitati ſtudeam.

V. Ianſenius virus calviniſticum epotavit. Impoſſibilia eſſe aliqua Dei præcepta, & gratiam qua poſſibilia fiant, deeſſe docuit. Libertatem, & facultatem ſervandi præcepta in Adamo extinctam, non læſam, cum Calvino exiſtimavit. Hæc eſt prima ex quinque propoſitionibus quas in Ianſenio damnavit Eccleſia. Hæreſis hæc

adeo

Digitized by Google

adeo fatua eſt, & impia, ut ſuperfluum ſit eam longius refellere. Iuſtus enim Deus eſt qui ad impoſſibilia neminem cogit.

CAPUT II.

Notio Decalogi, eiuſque diſtributio.

I. Vera Decalogi notio quæ communiter traditur, hæc eſt: *Decalogus lex naturalis eſt, & divina, in decem præcepta tributa, digitoque Dei in tabulis inſcripta, & per manus Moyſis Iudæorum populo data.* Quam finitionem dat, ediſſeritque D. Thomas 1. 2. *quæſt.* c. *art.* 3. Lex naturalis nuncupatur Decalogus, quod omnia præcepta iuris naturæ ad illum aut tamquam principia, aut tamquam conſectaria reducuntur, ut docet Auguſtinus quæſt. cxl. in Exod. *Cum tam multa locutus ſit Deus, duæ tantum tabulæ dantur Moyſi lapideæ, quæ dicuntur tabulæ teſtimonii, futuræ in arca. Nimirum omnia cetera quæ præcepit Deus, ex illis decem præceptis quæ duabus tabulis conſcripta ſunt, pendere intelliguntur, ſi diligenter quærantur, & bene intelligantur: quomodo hæc rurſus decem præcepta ex duobus illis, dilectione ſcilicet Dei, & proximi, in quibus tota lex pendet, & Prophetæ.*

II. Divina lex vocatur, *quod* [inquit Angelicus] *præcepta Decalogi per ſeipſum Deus dicitur populo propoſuiſſe; alia vero præcepta propoſuit populo per Moyſem.*

III. Primus qui unico ſimplici nomine hæc decem præcepta *Decalogum* appellavit, fuit Clemens Alexandrinus *Lib. VI. Stromat.* cui ſequentes tum Græci, tum Latini Patres acceſſere.

IV. Decalogus ergo iſte in decem ſecatur præcepta, & in duas tabulas, quarum una Deum, altera proximum ſpectat. Numerus omnibus probatur; ſed partitio non omnibus eadem eſt. Iudæi, Ioſephus præcipue, & Philo, quibus adhærent Origenes *Lib. de Decal.* Athanaſius *in Synop.* & alii nonnulli, præcepta quæ ad primam tabulam pertinent, ad quatuor extendunt. Nam primum in duo ſecant; quorum unum eſt, *Non habebis deos alienos in conſpectu meo*; alterum, *Non facies tibi ſculptile*. Verum ne præceptorum numerus augeatur, duo ultima, videlicet *Non concupiſces uxorem proximi tui*, & *Non deſiderabis rem proximi tui*, in unum contrahunt. Hanc opinionem acriter defendit Calvinus *Lib. II. Inſtit. cap.* VIII. *ſ.* 12. eo animo, pravaque intentione, ut viam ſibi ad ſacras proſternendas imagines ſternat, Communior ſententia eſt illa quæ tria dumtaxat primæ, ſeptem ſecundæ tabulæ præcepta tribuit. Hanc expreſſe docet Auguſtinus quæſt. lxxi. in Exod. *Quæritur, decem præcepta legis quemadmodum dividenda ſint: utrum quatuor ſint uſque ad præceptum de ſabbato; quæ ad ipſum Deum pertinent; ſex autem reliqua, quorum primum eſt*, Honora patrem, & matrem, *quæ ad hominem pertinent: an potius illa tria ſint, & iſta ſeptem. Qui enim dicunt illa quatuor eſſe, ſeparant illud dictum*

dictum eſt, Non erunt tibi dii alii præter me; *ut aliud præceptum ſit*, Non facies tibi idolum *&c. ubi figmenta colenda probibentur. Unum autem volunt eſſe*, Non concupiſces uxorem proximi tui, Non concupiſces domum proximi tui, *& omnia uſque in finem. Qui vero illa tria eſſe dicunt, & iſta ſeptem, unum volunt eſſe quidquid de uno colendo Deo præcipitur, ne aliquid aliud præter illum pro Deo colatur; hæc autem extrema in duo dividunt, ut aliud ſit*, Non concupiſces uxorem proximi tui; *aliud*, Non concupiſces domum proximi tui. *Decem tamen eſse præcepta neutri ambigunt: quoniam hoc Scriptura teſtatur*. Hac relata partitione ſubdit Auguſtinus: *Mibi autem videtur congruentius accipi tria illa, & iſta ſeptem: quia & Trinitatem videntur illa quæ ad Deum pertinent, inſinuare diligentius intuentibus; & revera quod dictum eſt*, Non erunt tibi dii alii præter me, *hoc ipſum perfectius explicatur, cum probibentur colenda figmenta. Concupiſcentia porro uxoris alienæ, & concupiſcentia domus alienæ tantum in peccando differunt, ut illi quod dictum eſt*, Non concupiſces domum proximi tui, *adiuncta ſint & alia, dicente Scriptura*: Neque agrum eius, neque ſervum eius, neque ancillam eius, neque bovem eius, neque ſubiugale eius, neque omne pecus eius, neque quæcumque proximi tui ſunt. *Diſcreviſſe autem videtur concupiſcentiam uxoris alienæ a concupiſcentia cuiuslibet rei alienæ, quando utrumque ſic cœpit*: Non concupiſces uxorem proximi tui: Non concupiſces domum proximi tui: *Et huic cœpit cetera adiungere; non autem cum dixiſſet*, Non concupiſces uxorem proximi tui.

V. Sententiam Auguſtini adprobat Angelicus 1. 2. *quæſt.* c. *ar.* 4. & 5. ubi fuſe rem hanc explicat, concluditque: *Unde etiam Auguſtinus ponit duo præcepta de non concupiſcendo rem alienam, & uxorem alienam; & ſic ponit tria præcepta in ordine ad Deum, & ſeptem in ordine ad proximum: & hoc melius eſt.*

CAPUT III.

Quomodo principia generalia iuris naturalis, ut Bonum eſt faciendum, malumque declinandum &c. *Item præcepta dilectionis Dei, & proximi, fidei, ſpei, & caritatis, aliaque iuris naturalis mandata in Decalogo contineantur?*

I. Facillimæ ſolutionis ſunt quæ propoſuimus. Iuris naturalis præcepta in tres claſſes ſecantur. In prima collocantur ea quæ ſunt per ſe nota, & vocantur prima principia, *ut Bonum eſt faciendum, malum vitandum*. Ad ſecundam claſſem revocantur ea quæ proxime prima conſequuntur: quorum alia ſolo naturali lumine cognoſcuntur, ut *Pater honorandus eſt*; alia vero ratione naturali luce divina.

vina perfuſa cognoſcuntur, ut *Non facies tibi ſculptile*. Poſtrema denique in claſſe ea reponuntur quæ, ut ex primis principiis proficiſci oſtendantur, ſapientum conſideratione opus eſt, ut eſt illud Levit. XIX. *Honora perſonam ſenis*, & cetera plurima. Primæ claſſis mandata iuris naturæ ad Decalogum pertinent ceu illius principia, poſtremæ vero claſſis tamquam eiuſdem concluſiones.

II. Hæc omnia docet Angelicus 1. 2. quæſt. c. art. 3. *Illa ergo præcepta ad Decalogum pertinent quorum notitiam homo habet per ſeipſum a Deo. Huiuſmodi vero ſunt illa quæ ſtatim ex principiis communibus primis cognoſci poſſunt modica conſideratione, & iterum illa quæ ſtatim ex fide divinitus infuſa innoteſcunt. Inter præcepta ergo Decalogi non computantur duo genera præceptorum: illa ſcilicet quæ ſunt prima, & communia, quorum non oportet aliquam editionem eſſe, niſi quod ſunt ſcripta in ratione naturali, quaſi per ſe nota; ſicut quod homo nulli debeat malum facere, & alia huiuſmodi: & iterum illa quæ per diligentem inquiſitionem ſapientum inveniuntur rationi convenire: hæc enim proveniunt a Deo ad populum mediante diſciplina ſapientum. Utraque tamen horum præceptorum continentur in præceptis Decalogi, ſed diverſimode. Nam illa quæ ſunt prima, & communia, continentur in eis ſicut principia in concluſionibus proximis; illa vero quæ per ſapientes cognoſcuntur, continentur in eis e converſo ſicut concluſiones in principiis.*

III. Ad dilectionem Dei, & proximi quod attinet, reſpondet D. Thomas ibidem ad primum argumentum, quo obiicitur, mandata iſta, *Diliges Dominum Deum tuum, & diliges proximum tuum*, non pertinere ad Decalogum, his verbis: *Dicendum, quod illa duo præcepta ſunt prima & communia præcepta legis naturæ, quæ ſunt per ſe nota rationi humanæ vel per naturam, vel per fidem: & ideo omnia præcepta Decalogi ad illa duo referuntur, ſicut concluſiones ad principia communia.*

IV. Præcepta itidem fidei, & ſpei Decalogum præcedunt. Prius namque ſint ſubditi oportet qui legem ſuſcipiant, quam lex promulgetur. Subiiciuntur autem Deo homines, illum credendo, ab eodemque præmia ſperando. Præclare hoc explicat Angelicus 2. 2. quæſt. XVI. art. 1. *Lex non imponitur ab aliquo domino niſi ſuis ſubditis: & ideo præcepta legis præſupponunt ſubiectionem cuiuslibet recipientis legem ad eum qui dat legem. Prima autem ſubiectio hominis ad Deum eſt per fidem, ſecundum illud Hebr.* XI. Accedentem ad Deum oportet credere quia eſt: *& ideo fides præſupponitur ad legis præcepta*. Quod idem de ſpe dicendum ſit, patet per ſe.

V. Ut rem totam breviter perſtringamus, iuvat iſthuc tranſcribere quæ docet D. Thomas 1. 2. *quæſt. c. art.* 11. ubi declarat, quomodo omnia præcepta moralia revocentur ad Decalogum. Cuivis namque mandato adſcribit ea quæ ad illud revocari poſſunt. Porro iſtorum cognitio non parum ad ſecernendas, percipiendaſque pec-

Digitized by Google

peccatorum ſpecies conducit. Audiamus Angelicum. *Alia præcepta moralia ſuperaddita Decalogo reducuntur ad præcepta Decalogi per modum cuiuſdam additionis ad ipſa. Nam in primo præcepto Decalogi prohibetur cultus alienorum deorum, cui ſuperadduntur alia præcepta prohibitiva eorum quæ ordinantur in cultum idolorum; ſicut habetur Deut.* XVIII. Non inveniatur in te qui luſtret filium ſuum, aut filiam ſuam, ducens per ignem: nec ſit maleficus, atque incantator; nec pythones conſulat, neque divinos, & quærat a mortuis veritatem. *Secundum autem præceptum prohibet periurium; ſuperadditur autem ei prohibitio blaſphemiæ Levit.* XIV. *& prohibitio falſæ Doctrinæ Deut.* XIII. *Tertio vero præcepto ſuperadduntur omnia cæremonialia. Quarto autem præcepto de honore parentum ſuperadditur præceptum de honoratione ſenum, ſecundum illud Levit.* XIX. Coram cano capite conſurge, & honora perſonam ſenis: *& univerſaliter omnia præcepta inducentia ad reverentiam exhibendam maioribus, vel ad beneficia exhibenda vel æqualibus, vel minoribus. Quinto autem præcepto, quod eſt de prohibitione homicidii, additur prohibitio odii, & cuiuslibet violationis contra proximum, ſicut illud Levit.* XIX. Non ſtabis contra ſanguinem proximi tui: *& etiam prohibitio odii fratris, ſecundum illud Lev.* XIX. Ne oderis fratrem tuum in corde tuo. *Præcepto autem ſexto, quod eſt de prohibitione adulterii, ſuperadditur præceptum de prohibitione meretricii, ſecundum illud Deut.* XXIV. Non erit meretrix de filiabus Iſrael, neque fornicator de filiis Iſrael: *& iterum prohibitio vitii contra naturam, ſecundum illud Levit.* XVIII. Cum maſculo non commiſceberis, cum omni pecore non coibis. *Septimo autem præcepto de prohibitione furti adiungitur præceptum de prohibitione uſuræ, ſecundum illud Deut.* XVIII. Non feneraberis fratri tuo ad uſuram: *& prohibitio fraudis, ſecundum illud Deut.* XXV. Non habebis in ſacculo diverſa pondera: *& univerſaliter omnia quæ ad prohibitionem calumniæ, & rapinæ pertinent. Octavo vero præcepto, quod eſt de prohibitione falſi teſtimonii, additur prohibitio falſi iudicii, ſecundum illud Exod.* XXIII. Nec in iudicio plurimorum acquieſces ſententiæ, ut a veritate devies: *& prohibitio mendacii ſicut ibi ſubditur*, Mendacium fugies: *& prohibitio detractionis, ſecundum illud Levit.* XIX. Non eris criminator, & ſuſurro in populis. *Aliis autem duobus præceptis nulla alia adiunguntur: quia per ea univerſaliter omnis mala concupiſcentia prohibetur.*

VI. Primo mandato Decalogi prohibetur, ne divinus honos falſis tribuatur diis, nec creaturæ alicui, ſive aſtris, ſive elementis, aut animalibus, ſive hominibus, ſive Angelis, &, ut paucis omnia comprehendam, quidquid ſuperſtitionem ſapit, vetatur. *Non habebis deos alienos coram me*. Hæc eſt prima mandati particula. Falſo tamen hinc colligunt Lutherani, & Calviniſtæ, ſanctorum ſive Angelorum ſive hominum poſt mortem divina fruentium præſentia, æternaque felicitate donatorum, cultum præcepto iſto vetari. Quam conſecutionem oppugnat Grotius ipſe in-

inter Proteſtantes egregius auctor in commentariis ad cap. xx. Exod. *De animalibus* (inquit) *multo magis dicendum, quod de ſtellis diximus, cum ad preces ſurda ſint, neque libertate eligendi ſint prædita, falſo iis deorum imponi nomen. Non poteſt idem dici de Angelis, qui & intelligere preces poſſunt, & beneficia ex animi quadam libertate præſtare. Hos ergo qui honore proſequitur aliquo, qui etiam aliquid eorum beneficio ſe ſperat poſſe conſequi, non peccat in hanc legem; ſed is demum qui eis ea tribuit quæ Summo Deo ſunt propria. Exempla rem illuſtrabunt. Non peccarunt qui Angelos, quoties ipſi conſpicui apparuere, venerati ſunt procumbendo*, ut Ioſue v. 14. *quippe cum & Prophetis idem honos exhibitus ſit ſine peccato, ut ei qui putabatur Samuel*, I. Samuelis xxviii. 15. *Eliæ* II. Reg. cap. xiii. *Danieli* ii. 46. *Qui munus, & libamina vetat; reverentiæ ſignum non vetat, ut ibi notatum a Ioſepho Iachiade. Nam quod in Apocalypſi Angelus eum honorem a ſe amovet, non inde venit quod in eo eſſet quid illiciti, ſed Apoſtolum ſibi æquat Angelus, quod ambo Chriſti, jam Angelorum capitis, miniſtri eſſent; & apoſtolica legatio ad hominum ſalutem comparata nulla parte angelica eſſet inferior. Non ſolent autem pares inter ſe iſta ſubmiſſionis ſigna uſurpare. Eſt autem hæc illius loci explicatio non nova, ſed ab Ambroſio, & Gregorio Magno tradita. Origenes* viii. *adverſus Celſum concedit* θεραπεύεσθαι veneratione honorari *poſſe Angelos, ſi modo repurgetur eius vocis ſignificatio. Neque peccaturum putem, ſi quis Angeli ſibi apparentis commendationem apud Deum imploret, quo Maimonides trahit ea quæ apud Iobum leguntur* xxxiii. 23. *quicum conſentit quod Philo ſæpe* Angelos mediatores *vocat*.

VII. Altera particula quæ ſuccedit, *Non facies tibi ſculptile, neque omnem ſimilitudinem* &c. idola, falſorumque deorum imagines ſpectat, ut liquido colligitur ex *Levit.* xix. 4. *Sapient.* xiv. *I. ad Corinth.* viii. 4. 5. 6. Conſtat autem Deum de quibuſvis imaginibus non loqui, ex Cherubinis alatas humano vultu effigies habentibus in Templi penetrali locatis. Vetat denique imagines ethnico conſecratas ritu, in quibus vim aliquam divinam includi autumabant, ut Tertullianus *Lib. de idololat.* Cyprianus *Lib. de idol. vanit.* & alii Patres docent. Ab his porro ſimulacris tantum diſtant Catholicorum imagines, quantum lux a tenebris. Nullam iſtis ineſſe divinam virtutem credimus, nullam in eiſdem ſpem collocamus, nullum eis divinum tribuimus honorem ſoli Deo debitum.

VIII. Sequitur: *Non adorabis ea, neque coles*, divinum ſcilicet honorem eiſdem offerendo. D. Thomas 1. 2. *quæſt.* c. *art.* 7. *ad* 2. docet nihil ex hoc primo præcepto elici poſſe adverſus Catholicorum imagines. Quippe, dato etiam quod Hebræis quodcumque imaginum, ſimulacrorumque genus vetitum fuerit, præceptum iſtud non morale tantum, ſed cæremoniale etiam fuit. Cæremoniale, inquam, quatenus uſum quarumque imaginum vetat; morale vero, prout idola, & idololatriam vetat. *Illa præcepta quæ ſunt pure moralia, habent manifeſtam ratio-*

tionem : unde non oportuit quod in eis aliqua ratio adderetur. Sed quibuſdam præceptis additur cæremoniale determinativum præcepti moralis communis, ſicut in primo præcepto : Non facies ſculptile *: & in tertio præcepto determinatur dies Sabbati. Et ideo utrobique oportuit rationem aſſignari.* Hæc D. Thomæ interpretatio arridet vel ipſi Grotio qui eam ſuo calculo probat in comment. ad cap. xx. Exod. *Ut ad Chriſtianos veniam, illi nec aliis Hebræorum legibus indeterminate ſe obligatos credidere, nec illa de non habendis formis ſculptilibus animantium. Nam & imperatorum, & virorum eruditorum tales imagines paſſim extitere. Inciſis vero, aut pictis figuris, ut quæ nec Hebræis ſine diſcrimine interdictæ erant, uſi ſunt etiam liberius, ut nos docet memorata a Tertulliano figura Paſtoris in calice. Immo nec Chriſti quidem figura abſtentum, poſtquam Imperatores Chriſtiani fuere.*

Chriſtus purpureum gemmati textus in auro,
Signabat labarum : clypeorum inſignia Chriſtus.

Plurima alia ibidem Grotius perſequitur in favorem ſacrarum Catholicorum imaginum, quæ legenda, & commeditanda a Proteſtantibus eſſent.

IX. Ad primum Decalogi præceptum revocatur etiam mandatum cultum prohibens Molochi. Levit. XVIII. 21. *De ſemine tuo non dabis ut conſecretur idolo Moloch, nec pollues nomen Dei tui.* Non convenit inter eruditos quiſnam e falſis diis fuerit *Moloch*. Nam alii *Saturnum*, alii *Mercurium*, nonnulli *Luciferum* fuiſſe contendunt. Sed de hoc nihil ad nos inveſtigare ſpectat. Eodem primo præcepto vetatur luſtratio piaculari flamma facta, qua veteres Ethnici filios per ignem traducentes *Molocho* litabant. Deut. XVIII. 10. *Nec inveniatur in te qui luſtret filium ſuum, aut filiam ſuam, ducens per ignem.* Hinc ortum duxit illa Chriſtianorum quorumdam ſuperſtitio, qui in noviluniis ingentes rogos accendentes per mediam tranſilire flammam ſolebant. Hanc ſuperſtitionem damnavit Trullana Synodus *can.* xlv.

X. Lex quæ tonſionem capitis in orbem, carniſque inciſionem, & ſtigmata prohibet, ſub primo Decalogi mandato continetur. Levit. XIX. *Neque in rotundum attondebitis comam, nec radetis barbam : & ſuper mortuo non incidetis carnem veſtram, neque figuras aliquas, aut ſtigmata facietis vobis.* Penes Ethnicos mos obtinebat capillitium in orbem tondendi, in occipitio cincinno relicto, & Soli, aut Saturno conſecrato; quam tonſuræ formam, falſis diis conſecratam, prohibuiſſe Deum Iudæis, interpretes non pauci docent. Sed addunt communius alii, extraordinariam tonſuram, in defunctorum exequiis ritu ſuperſtitioſo fieri ſolitam, hac lege prohiberi. Conſueverant enim Pagani capillos ſcindere, & in mortuorum buſta, loculos, aut ſepulcra, vel cadavera iniicere, ut deos manes propitiarent. Carnis etiam inciſionem ſuper mortuis factam, quæ in more erat apud Ethnicos, qui unguibus quoque genas laniabant; item ſtigmata quibus Ethnici falſis numinibus

Digitized by Google

nibus ſeſe devovebant, eorumque nomen, ſeu notam hieroglyphicam ignitis acubus, vel typis, & characteribus candentibus volæ, fronti, alterive corporis membro inurebant; idque potiſſimum in amicorum, parentumque defunctorum officium præſtabant, ut ſincerum, ferventemque erga eoſdem amorem teſtarentur, atque ut inferos deos, maneſque placarent; atque his ſimilia hoc ipſo mandato vetita eſſe non dubitamus. Denique hoc primo præcepto divinationes, auguria, incantationes, ſomniorum obſervationes, maleficia pythonum, & divinorum conſultationes, necromantia, omneque ſuperſtitionum genus prohibetur.

XI. Quæ hucuſque narravimus, fere omnia negantia ſunt, ſeu prohibentia. Illud quod præcipit Deus, cultus eſt ſuæ maieſtati debitus, eſtque religionis actus, de quo infra. Amorem, qui actus caritatis eſt, non præcipi hoc mandato, dictum eſt ſupra: quoniam principium univerſale eſt, ex quo Decalogus ipſe, ceu proximum conſectarium, proficiſcitur. Quod tamen intelligendum venit non abſolute, ſed iuxta præciſam loquendi formam. Ceterum reipſa vix coli Deus poteſt ſine amore. Hinc Chriſtus Dominus Dei dilectionem maximum mandatum appellat *Matth.* XXII. nam Phariſæorum doctori interroganti: *Magiſter, quod eſt mandatum magnum in lege? ait illi Ieſus: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota mente tua: hoc eſt maximum, & primum mandatum*: quod repetit *Luc.* X. & *Marc.* XII. Eſt ergo primum, maximumque mandatum, ideſt primum, firmiſſimumque univerſæ legis principium, & finis. Plenitudo legis dilectio. Quapropter nimium aberrant qui ſolis externis actibus primum Decalogi præceptum impleri exiſtimant. Sed de hoc pro dignitate ſuo loco.

CAPUT IV.

Primum Decalogi præceptum duplex, adfirmans, & negans. Momenta quæ ad colendum Deum inducere debent, recenſentur. Cur impii neque confiteantur Deum, neque amare conentur, rurſus indicatur.

I. UT iam indicavimus, duo potiſſimum in primo Decalogi mandato continentur: quorum unum prohibet ea quæ capite ſuperiore deſcripſi, appellaturque, ſecundum hanc conſiderationem, præceptum negans; alterum cultum divinum præcipit, vocaturque mandatum adfirmans. Senſus ergo illorum verborum, *Non habebis deos alienos coram me*, eſt: *Me verum Deum coles, cultumque mihi debitum diis alienis ne exhibeas: nec facies tibi ſculptile* &c. Quam interpretationem tradit Catechiſmus Tridentinus in prim. præcept. Decal. n. 3. *Nam quod dicitur,*

Non habebis deos alienos coram me, *eam habet ſententiam coniunctam: Me verum Deum coles: alienis diis cultum non adhibebis*. Hinc Chriſtus Dominus iſtorum verborum ſenſum exponit *Matth.* IV. ubi diabolum adorari volentem repellens, ait: *Vade Satana: ſcriptum eſt enim: Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſervies*.

II. Momenta quæ humanas excitant mentes, cordaque alliciunt ad Deum colendum, eiuſque ſervandam legem, indicat, exponitque Catechiſmus Tridentinus III. *Part. in Decal, cap.* 1. *n.* 3. 4. 5. *& ſeqq.* Quin Deus ipſe legem ſuam rogando, rationes ſervandæ legis præmittit. Quo enim, quæſo, pertinent verba illa Exod. xx. *Ego ſum Dominus Deus tuus?* & illa Malach. I. *Si Dominus ego ſum, ubi eſt timor meus?* Plurimum ergo iuvabit ad cultum divinum in mentibus noſtris excitandum cogitatio illa quæ Deum legis auctorem refert, de cuius poteſtate haud dubitare valemus. Quid iuvaret unum Deum cum Epicuro fateri, qui, abiecto mundi regimine, otio oblectaretur, & quicum nihil nobis eſſet negotii? Ne ergo, ut Scholaſticorum non pauci ſpeculationum metaphyſicarum nimium avidi, ludamus in eo deſignando in quo Dei eſſentia ſita ſit, videlicet in *actuali*, an *radicali intelligere*, an in *eſſeitate* &c. qualis ſit Dei noſtri dignitas, maieſtas, bonitas, & ſapientia oſtendendum nobis eſt. Deum ergo & ut fictorem noſtrum, qui ſua nos potentia e nihilo in lucem eduxit, fulcitque, providentia regit, omnique benedictionum genere proſequitur, & ut redemptorem animarum noſtrarum, quas proprio ſanguine vinculis captivitatis exemit, commeditari debemus. Hæc duplex Dei notitia non eſt facile dictu quam ſit efficax ad amoris divini ignem accendendum. Prima namque nobis repræſentat non ſolum quod Deus, ſicut hunc mundum ſemel condidit, ſic immenſa potentia ſuſtineat, ſapientia moderetur, bonitate conſervet, humanum genus præſertim iuſtitia, iudicioque regat, miſericordia toleret, præſidio tueatur; ſed etiam quod nuſquam vel ſapientiæ, vel iuſtitiæ, vel potentiæ, vel rectitudinis, vel ſinceræ veritatis aliquid reperiatur quod ab ipſo non fluat, & cuius ipſe non ſit cauſſa. Hæc ſane cogitatio ſubire mentem tuam haud poteſt, quin ſimul extemplo cogites te ipſius figmentum, eiuſdemque imperio iure creationis addictum, atque mancipatum eſſe; vitam tuam illi deberi, & omnia quæ agis, ad ipſum referenda eſſe. Hinc ergo conſequitur, vitam tuam prave corrumpi, niſi ad illius obſequium tota componatur: quoniam recta vivendi lex, eius eſſe debet voluntas. Agnoſce ergo Deum tuum bonorum omnium fontem eſſe, in illius ſide, ac fiducia recumbe, illius gloriam promovere ſatagito, eiuſdemque mandatis obtempera. Si malorum, ac miſeriarum cumulo premaris, ſcito in illius clementia paratum remedium eſſe: quoniam non Dominus tantum, ſed Pater tuus eſt. Recogita iuſtum eſſe iudicem, ad ſcelera vindicanda armatum: cuius tribunal ſemper tibi ante oculos proponere debes, ut illius metu a perpetrandis flagitiis appetitiones tuas cohibere valeas. Perpende, non minus ad illius gloriam attinere, im-

impios ſceleſtoſque ſeveris punire ſuppliciis, quam iuſtis æternæ vitæ mercedem retribuere. Quamquam tamen conſentaneum ſit a divini iudicii ſenſu initium repetere ſalutis tuæ, teque vindictæ formidine a peccando coercere; ſiſtendum tamen ibi non eſt, ſed ultra progrediendum, Deumque loco patris amare, revereri, obſervare, & colere, etiamſi nulli eſſent inferi, ſolamque illius horrere offenſionem. Quam cæleſtis amoris flammam validius excitabit cogitatio Dei in facie Chriſti ſui. Siquidem Deus ipſe, ut Iudæum populum in ſui obſequium alliceret, illius auribus inſonuit: *Ego ſum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra AEgypti.* Quæ verba licet Hebræis AEgyptiorum dominatu liberatis convenire videantur; tamen, inquit Catechiſmus Tridentinus, ſi interiorem ſalutis univerſæ rationem ſpectemus, multo magis ad Chriſtianos homines pertinent, qui non ab AEgyptiaca ſervitute, ſed e peccati regione, & tenebrarum poteſtate a Deo erepti, atque in regnum Filii dilectionis ſuæ tranſlati ſunt. Cuius beneficii magnitudinem intuens Hieremias prædixit illud: *Ecce dies veniunt, dicit Dominus; & non dicetur ultra: Vivit Dominus, qui eduxit filios Iſrael de terra AEgypti; ſed vivit Dominus, qui eduxit filios Iſrael de terra Aquilonis, & de univerſis terris ad quas eieci eos; & reducam eos in terram ſuam, quam dedi patribus eorum. Ecce ego mittam piſcatores multos, dicit Dominus, & piſcabuntur eos.* cap. XVI. Pater enim indulgentiſſimus per Filium ſuum filios qui erant diſperſi, congregavit in unum, ut iam non ſervi peccato, ſed iuſtitiæ *ſerviamus illi in ſanctitate, & iuſtitia coram ipſo omnibus diebus noſtris:* Luc. IV. Nullus eſſet dicendi finis, ſi beneficia illa immenſa quæ ſua nobis vita, & morte pro ſalute noſtra oppetita contulit Servator divinus, enarrare vellem. Iſtorum deſcriptionem gravem, piamque legere quiſque poteſt in citato Catechiſmo. In præſens ſufficiat aliqua dumtaxat delibaſſe, & quamdam Religionis noſtræ germanam formam delineaſſe.

III. Illud nunc revocandum in memoriam eſt, cur tam pauci ſint qui Deum revereantur, colant, amentque. Omnium mentibus inditam Dei notitiam ſupra oſtenſum eſt. Siquidem, ne quis ad ignorantiæ prætextum confugeret, quamdam ſui ipſius intelligentiam Deus ipſe indidit univerſis, cuius memoriam continenter renovat quotidiana beneficiorum collatione. Dum hominibus innatam Dei notitiam aſſerimus, ſenſus non eſt quod omnes reipſa notitia hac ornati ſint, ſed quod proxima facultate & vi fruantur qua poſſint, niſi propria malitia obſit, Deum cognoſcere. Idololatria ipſa ampliſſimum documentum eſt, ut alias animadvertimus, Divinitatis ſenſum omnibus cordibus inſcriptum eſſe. Quippe cum lignum, lapidem, & rapam colere malint homines quam ut putetur nullum illos habere Deum, conſtat vehementiſſimam iſtam eſſe de Numine impreſſionem, quæ adeo ex hominis mente obliterari nequeat, ut facilius ſit naturæ affectum frangi.

IV. Quæ cum ita ſe habeant, cur huic innatæ de Deo cognitioni amor, cul-

tus, & obſervantia erga Deum in tam paucis reſpondet? Non aliunde niſi ex flagitiorum, criminumque teterrima caligine, quæ iſtius notitiæ lucem undique verſum tenebris obducit. Ex quo, quam ſit potens iniquitatis impetus, quam tragica calamitas quam in animas invehit peccatum, colligere quiſque poteſt. Si enim vel ipſam de ſupremo Numine inſitam notitiam evellere conatur; quo non abripiet cetera naturæ, & gratiæ dona? Ut tamen proprio damnentur teſtimonio, irritus eſt iniquitatis conatus in obliteranda ab humanis mentibus Dei cognitione. Reperiuntur utique etiam hac noſtra tempeſtate qui blaterant, paucorum vafritia, & calliditate excogitatam Religionem eſſe, ut hac arte ſimplicem populum in officio continerent Principes; cum tamen ipſi, qui aliis auctores erant Dei colendi, nihil minus crederent quam aliquem eſſe Deum. Quod verſuti homines fuerint qui plura commenti ſint in Religionis négotio, quis eſt qui ignoret? Quin hic eſt potiſſimus iniquitatis fructus, Deum corde negare illo ipſo tempore quo mens confiteri aſtringitur. Quæ lucta eo evadit crudelior, quo malitia magis augetur. Quamvis vero cum intimo impii luctentur ſenſu, innataque notitia, ut inde Deum excutere, cæloque detrudere pertentent; numquam tamen eo uſque ſtupor invaleſcit quin ad ſuum illos Deus retrahat tribunal. Solaminis illis quidpiam foret, ſi peccandi audacia, & conſuetudine obdurati, ſeipſos ita ſtupefacere poſſent, ut omnem Dei memoriam a ſe repellere valerent. Quapropter iuſta Dei vindicta evenit ut aliqua ſupremi Numinis cognitione ſemper illuſtrentur, quo continenter ſupplicio torqueantur ſeveriore.

CAPUT V.

Præceptorum Decalogi obligatio gravis eſt. Diſpenſationi obnoxia minime ſunt præcepta iſthæc.

I. PRæcepta Decalogi, quæ & iuris naturalis ſunt, quoniam hominum mores formant, & divini, quod Deus illa præcipiat, ſuapte natura gravem præferunt obligationem. Defectus uſus rationis, ut in fatuis, imperfecta deliberatio, ut accidit cum quis ſubita commotione percitus proximum percutit, materiæque parvitas, ut furtum unius oboli, levem efficere tranſgreſſionem quandoque poteſt. His ſublatis circumſtantiis, tranſgreſſio cuiuſque Decalogi præcepti, mortalis eſt. Quælibet namque Decalogi violatio a Deo hominem tranſgreſſorem abſtrahit, avertitque. Et inter Theologos omnes hac de re convenit: quocirca plura verba facienda minime ſunt.

II. De eorumdem præceptorum diſpenſatione diſſident Theologi. Ochamus *II. Sent. diſt.* XIX. contendit non modo omnia Decalogi præcepta diſpenſari, ſeu relaxari a

Deo

Deo poſſe; verum etiam poſſe Deum iiſdem oppoſita præcipere, ſi velit, ut odium ſui ipſius, mendacium, idololatriam, idque genus ſimilia. Quod ut evincat, textum promit D. Lucæ 1. *Non erit impoſſibile apud Deum omne verbum*. Hæc opinio erronea eſt. Textus evangelicus hunc prodit ſenſum: nempe Deum ea omnia efficere poſſe quæ ut fiant, minime repugnant. Ea vero fieri repugnant quæ ſuapte natura mala ſunt. Ex Ochami ſententia, Deum peccare quoque poſſe infertur quod aures horrent. Altera ſententia defendit, in præceptis primæ tabulæ Deum diſpenſare non poſſe; ſecundæ vero tabulæ mandata divinæ diſpenſationi obnoxia eſſe. Hæc opinio Scoto in *III. Sent. diſt.* XVII. eiuſque diſcipulis adiudicatur.

III. Tertia ſententia docet, nullum Decalogi præceptum nec a Deo, nec ab homine diſpenſari proprie poſſe. Hæc ſententia vera eſt, atque inter Theologos communis. Eam docet D. Thomas 1. 2. *quæſt.* C. *art.* 8. Richardus *in III. diſt.* XXXVII. *art.* 4. Abulenſis *in cap.* XX. *Exod. quæſt.* XXXVII. Caietanus 1. 2. *quæſt.* C. *art.* 8. Conradus, & Medina *ibidem*. Sotus *Lib. II. de iuſt. & iur. quæſt.* III. *art.* 8. Monteſinus *diſput.* XXVI. *de legib.* Azorius *Tom. I. Lib. VI. cap.* 1. *quæſt.* III. Valentia *diſp.* VII. *quæſt.* IV. *punct.* 6. Becanus *tract.* III. *cap.* III. *quæſt.* IV. Vaſquez *diſp.* CLXXIX. Salas *ad quæſt.* XCIV. *tract.* XIV. *diſp.* V. *ſect.* 9. Granados *controv.* VII. *de legib. tract.* II. Tannerus *diſp.* V. *quæſt.* 1. *dub.* 4. Silvius 1. 2. *quæſt.* C. *art.* 8. Salmanticenſes *tract.* XXI. *cap.* 1. *punct.* II. *num.* 17. Altiſidorenſis, Bonaventura, Maior, Navarrus, Sanchez, Covarruvias, Barboſa, Comitolus *de Contract. P. I. cap.* XVI. ubi Tulliano eloquio more ſuo D. Thomæ ſententiam propugnat.

IV. Si varius diſpenſationis ſignificatus exponatur, fortaſſe diſſidium omne tolletur. Scotus cum ſuis de diſpenſatione in ampla ſignificatione accepta loquitur. D. Thomas, ceterique Theologi, dum indiſpenſabilia enuntiant Decalogi mandata, diſpenſationem iuxta veram eiuſdem notionem, propriumque ſignificatum conſiderant. Diſpenſatio fuſius latiuſque conſiderata quamlibet interpretationem, declarationem, vel abrogationem legis, ſin omnino, ſaltem ex parte, prodit. Hoc pacto diſpenſare idem eſt ac declarare quod aliquis lege in hoc aut illo caſu non teneatur; aut quod aliquis actus qui abſolute illicitus eſt, propter materiæ mutationem licitus ſit. Diſpenſatio preſſe accepta, ac iuxta ſuum proprium ſignificatum eſt, cum ſuperior a lege, ſuam vim retinente, aliquem eximit, ceteris omnibus legis vinculo obſtrictis. His poſitis, D. Thomæ ſententia rationibus evincitur.

V. Decalogi præcepta ea iubent quæ ſuapte natura bona, eaque vetant quæ ex ſe mala ſunt. Quæ porro eiuſmodi ſunt, nulla valent, etiam divina, poteſtate per diſpenſationem relaxari. Nec enim Deus ipſe efficere valet ut quæ natura ſua bona ſunt, mala evadant, aut e contrario. Quam rationem lubet alio pacto proponere, ac ipſis fere D. Thomæ verbis explicare. Quippe legiſlator in lege condenda bonum commune intendit, ac mutuam ſubditos inter iuſtitiam, & tranquilli-

 tatem.

ratem. Tria prima Decalogi mandata ipſum Deum ſpectant; ſecundæ vero tabulæ ſeptem præcepta ordinem iuſtitiæ inter homines ſervandæ præſcribunt. Tam ergo primæ quam ſecundæ tabulæ mandata intentionem continent legiſlatoris, bonum commune primum, deinde inter homines æquitatem ſpectantis. Præcepta autem quæ legiſlatoris intentionem in ſe continent, diſpenſationem nullam excipiunt. Hinc eſt quod plurimæ leges diſpenſationi ſubiacent, quia quandoque accidit quod, ſi in hoc aut illo caſu ſervarentur, legiſlatoris intentio fruſtraretur, ſeu legis obſervantia eſſet contra legiſlatoris mentem. Si ergo Decalogi præcepta ſemper intentionem Dei preferunt, numquam diſpenſationi obnoxia ſunt. Verba tranſcribamus ipſius Angelici 1. 2. quæſt. c. art. 8. in cor. *Tunc in præceptis debet fieri diſpenſatio, quando occurrit aliquis particularis caſus in quo, ſi verbum legis obſervaretur, contrariaretur intentioni legiſlatoris. Intentio autem legiſlatoris cuiuslibet ordinatur primo quidem, & principaliter ad bonum commune; ſecundo autem ad ordinem iuſtitiæ, & virtutis, ſecundum quem bonum commune conſervatur, & ad ipſum pervenitur. Si qua ergo præcepta dentur quæ contineant ipſam conſervationem boni communis, vel ipſum ordinem iuſtitiæ, & virtutis, huiuſmodi præcepta continent intentionem legiſlatoris: & ideo indiſpenſabilia ſunt: puta, ſi poneretur hoc præceptum in aliqua communitate, quod nullus deſtrueret Rempublicam, neque proderet civitatem hoſtibus, ſive quod nullus faceret aliquid iniuſte, vel male; huiuſmodi præcepta eſſent indiſpenſabilia: ſed ſi aliqua alia præcepta traderentur ordinata ad iſta præcepta, quibus determinantur aliqui ſpeciales modi; in talibus præceptis diſpenſatio poſſet fieri, in quantum per omiſſionem huiuſmodi præceptorum in aliquibus caſibus non fieret præiudicium primis præceptis, quæ continent intentionem legiſlatoris: puta, ſi ad conſervationem Reipublicæ ſtatueretur in aliqua civitate, quod de ſingulis vicis aliqui vigilarent ad cuſtodiam civitatis obſeſſæ, poſſet eum aliquibus diſpenſari propter aliquam maiorem utilitatem. Præcepta autem Decalogi continent ipſam intentionem legiſlatoris, ſcilicet Dei. Nam præcepta primæ tabulæ, quæ ordinantur ad Deum, continent ipſum ordinem ad bonum commune, & finale, quod Deus eſt. Præcepta autem ſecundæ tabulæ continent ordinem iuſtitiæ inter omnes obſervandæ, ut ſcilicet nulli fiat indebitum, & cuilibet reddatur debitum. Secundum hanc enim rationem ſunt intelligenda præcepta Decalogi. Et ideo præcepta Decalogi ſunt indiſpenſabilia.* Hanc eamdem rationem fuſius exponit aliis quidem verbis in III. *Sent. diſt.* XXXVII. *quæſt.* 1. *art.* 4. Hanc doctrinam hauſit Angelicus tum ex ipſo Chriſto dicente Matth. XIX. *Si vis ad vitam ingredi, ſerva mandata:* tum ex D. Paulo, qui epiſt. ad Rom. cap. XIII. hæc docet: *Qui diligit proximum, legem implevit: nam Non adulterabis, Non occides, Non furaberis, Non falſum teſtimonium dices, Non concupiſces, & ſi quod eſt aliud mandatum, in hoc verbo inſtauratur: Diliges proximum tuum ſicut te ipſum.* Iuxta D. Paulum caritatis lex ſecun-

dæ

Digitized by Google

dæ tabulæ præcepta arcto complectitur vinculo. Atqui caritatis lex nullam patitur relaxationem, aut mutationem. Ergo neque Decalogi mandata. Huiuſce rationis laqueo irretitus Scotus æſtuat magnopere, inquit Paulus Comitolus, ut ſe expediat; ſed parum, mea quidem ſententia, aut admodum nihil proficit.

VI. Ut paucis omnia comprehendam, præ oculis habenda ſemper eſt diſtinctio præceptorum quæ legislatoris intentionem immediate, & ſuapte natura exprimunt, continentque, ab illis mandatis quæ tamquam media, & inſtrumenta apta ad legem ſervandam præſcribuntur. Exemplum quod D. Thomas ſubiicit, peroptime rem declarat, Si quis, inquit ille, præcipit ut nemo Rempublicam deſtruat, ut nemo quidquam iniuſte operetur; immutabilia ſunt omnino eiuſmodi præcepta: quia ipſam legislatoris præferunt intentionem, & bonum commune directe ſpectant. Iſtius porro generis ſunt Decalogi præcepta. Mandata vero quæ media præſcriberent quibus commune civitatis bonum ſartum tectum cuſtodiretur, diſpenſationi, & mutationi forent obnoxia; ut ſi Rector civitatis iuberet ut cives omnes alternatim excubias agerent, plures eximere ſuperior poſſet, quod bono communi expediat quorumdam civium conſervatio. Hæc omnia perſpicua ſunt, idcirco longiora eſſe non debent.

VII. Adverſus expoſitam doctrinam plura obiiciunt Scotus, & Durandus ex ſacra Scriptura arceſſita: nempe quod Abrahamo innocentis filii necem Deus imperavit: quod divino imperio AEgyptiorum gazam aſportaverunt Iudæi: quod illius iuſſu Oſeas ex adultera muliere filios procreavit: quod Samſon ſeipſum eiſdem quibus obtrivit hoſtes ruinis oppreſſit: quod priſci Patriarchæ non una contenti uxore, plures duxerunt, eaſque in eodem contubernio, atque convictu retinuerunt: quod lex de rebus una poſſidendis, utendiſque, ante primorum parentum crimen data, perpetuo flagitio abrogata ſit: quod denique ſacramento Romanus Pontifex exſolvit. Hæc ferme argumenta obiiciunt illi qui iuris naturalis vim immutabilem convellere ſatagunt.

VIII. Ut nullo negotio præfata argumenta diluamus, duplex diſtinguenda in Deo poteſtas eſt: una effectoris, & ſummi rerum omnium Domini; altera iudicis, & legislatoris. Hac poſteriore utens facultate non laxavit umquam, nec laxare valet aliquod ex Decalogi mandatis. Aliena enim, invito domino innocente, ſurripere ita iniquum intrinſecus eſt, ut nullius legislatoris auctoritate, aut iudicis ſententia iuſtum fieri poſſit. Si priorem poteſtatem exercere Deus velit, quæ largitus hominibus eſt, ſive vitam, ſive uxorem, ſive regna, ſive opes, bonaque omnia, vel ab iis auferre, vel ab uno in alium transferre poteſt æquiſſime; multoque æquius ac iuſtius quam quiſque propriam, qua non eget, veſtem, aut pecuniam alteri donare valet. Nec in hoc quidquam diſpenſationis elucet, inquit Sotus *loc. cit.* cuius eſt doctrina iſthæc. Cum enim rem tuam alteri

teri tradis, non diſpenſas in furto: quia qui accipit a domino ſponte libereque rem ſuam donante, haudquaquam furatur; ut ſi pater veſtem parvuli filii, inquit laudatus Sotus, eo invito traderet amico, non diſpenſat in furto, licet invitus filius expolietur: quia pater verus dominus eſt: quemadmodum in furto minime diſpenſaret Prælatus meus, ſi me inſcio, aut invito, ſupellectilem qua utor, alteri traderet. Hac doctrina poſita, quam ex D. Thoma hauſtam illuſtravit Dominicus Sotus, corruunt omnia argumenta.

IX. Et ut a primi ſolutione exordiamur, cum Deus Abrahæ iuſſit filii immolationem, neutiquam homicidii legem relaxavit; ſed tamquam dominus vitæ Iſaaci illum immolandum patri tradidit: ſicut quilibet dominus pecudem ſuam, cui voluerit, mactandam tradere valet; & ſi homo dominus eſſet vitæ ſuæ, ſicut propriæ pecuniæ, alteri, ut ſe occideret, facultatem tribuere poſſet. Non quælibet ergo hominis occiſio homicidium lege prohibitum dicitur; quin lex ipſa naturalis hominem flagitioſum occidi iubet: quapropter cum iudex reum carnifici perimendum tradit, minime in homicidio diſpenſat; ſed poteſtate utitur ſibi a Deo collata ſuper hominem bono communi Reipublicæ infeſtum. Ex quo enim crimen commiſit morte dignum, ius in vitam amiſit ſuam.

X. Facilior eſt ſecundi argumenti ſolutio. Nam Deus, nedum ut ſupremus Dominus, ſed etiam ut iudex, AEgyptiorum vaſa Hebræis tradidit. Nullam ſiquidem laborum quos AEgyptiis Hebræi impenderant, mercedem receperant; idcirco Deus legitima poteſtate iudicis uſus, debitum ſtipendium Iudæis perſolvit, quemadmodum propter execranda Chananæorum ſcelera illorum terras ſuo populo tradidit. Nec iudex in furto diſpenſare dicitur, dum criminoſum bonis omnibus privat.

XI. Cum vero facultatem Deus Oſeæ fecit ut meretrice etiam invita uteretur, non iudicis, ſed ſupremi Domini poteſtatem exercuit: ideoque ipſe ſicut mulierem mactandam, ita quoque utendam homini tradere iure potuit. Nec copula illa fornicaria fuit: nam vel Deus animos utrorumque ita conciliavit ut mutuo conſenſu matrimonium inirent ambo; aut ipſe conſenſum ſupplevit. Lubet hæc tria argumenta verbis Angelici diſpellere 1. 2. quæſt. c. a. 8. ad 3. *Occiſio hominis prohibetur in Decalogo, ſecundum quod habet rationem indebiti: ſic enim præceptum continet ipſam rationem iuſtitiæ. Lex autem humana hoc concedere non poteſt, quod licite homo indebite occidatur; ſed malefactores occidi, vel hoſtes Reipublicæ, hoc non eſt indebitum. Unde hoc non contrariatur præcepto Decalogi, nec talis occiſio eſt homicidium quod præcepto Decalogi prohibetur, ut Aug. dicit Lib. I. de lib. arb. cap. IV. Et ſimiliter ſi auferatur alicui quod ſuum erat, ſi debitum eſt quod ſuum amittat, hoc non eſt furtum, vel rapina, quæ præcepto Decalogi prohibentur. Et ideo quando filii Iſrael præcepto Dei tulerunt AEgyptiorum ſpolia, non fuit*

fuit furtum : quia hoc eis debebatur ex ſententia Dei. Similiter & Abraham, cum conſenſit occidere filium, non conſenſit in homicidium : quia debitum erat eum occidi per mandatum Dei, qui eſt dominus vitæ, & mortis. Ipſe enim eſt qui pœnam mortis infligit omnibus hominibus iuſtis, & iniuſtis pro peccato primi parentis : cuius ſententiæ ſi homo ſit executor auctoritate divina, non erit homicida, ſicut nec ipſe Deus. Et ſimiliter Oſea accedens ad uxorem fornicariam, vel mulierem adulteram, non eſt mœchatus, nec fornicatus : quia acceſſit ad eam quæ ſua erat ſecundum mandatum divinum, qui eſt auctor inſtitutionis matrimonii. Sic igitur præcepta ipſa Decalogi quantum ad rationem iuſtitiæ quam continent, immutabilia ſunt; ſed quantum ad aliquam determinationem per applicationem ad ſingulares actus [ut ſcilicet hoc, vel illud ſit homicidium, furtum, vel adulterium, aut non] hoc quidem eſt mutabile; quandoque ſola auctoritate divina, in his ſcilicet quæ a ſolo Deo ſunt inſtituta, ſicut in matrimonio, & in aliis huiuſmodi; quandoque etiam auctoritate humana, ſicut in his quæ ſunt commiſſa hominum iuriſdictioni : quantum enim ad hoc homines gerunt vicem Dei, non autem quantum ad omnia. Adeo perſpicua ſunt Angelici verba ut nulla egeant explicatione : illorum enim ſumma hæc eſt. Decalogi mandata ea iubent quæ natura ſua bona, honeſta, iuſta, ac neceſſaria ſunt; contra ea vetant quæ ex ſe flagitioſa ſunt, atque prorſus vitanda. Quamdiu res iuſtæ, aut vetitæ vim naturamque retinent ſuam, ad Decalogum ſpectant; ſi qua adiunctione tales eſſe deſierint, extra Decalogum eſſe cenſendum eſt. Idcirco conſiſtit Angelici Doctrina, quod iuſſa Decalogi relaxari diſpenſatione nequeant. Sed quandoque Dei aut effectoris ſummi, aut iudicis poteſtate fit ut circumſtantia aliqua adiecta, non contineantur in Decalogo quæ alioquin abſolute ſpectata ad illud pertinebant.

XII. Quod ad Samſonem attinet, duplex circumfertur reſponſio, & utraque optima. Prima eſt Auguſtini aſſerentis, Samſonem cęleſti illuſtratione perſuſum mortem ſibi conſciviſſe, ut hoſtes ſuos puniret. Altera ſubdit, abſque ulla revelatione potuiſſe Samſonem, ceu virum fortem, extremo ſe obiicere periculo, ut inimicos Dei perimeret. Potuit ſiquidem non inanem concipere ſpem evadendi mortem, Dei maxime auxilio implorato, qui priſtinas ſibi reſtitueret vires. Id etiam aſſeritur de Eleazaro, qui tamquam ſtrenuus miles elephantem impetivit propria vita poſthabita, ut dicit Sotus.

XIII. Plura hic dicenda forent de uxorum pluralitate, niſi in tractatu tum de lege naturali, tum de matrimonio latiûs controverſia hæc diſcutienda eſſet. Nunc obiter admonemus, iuris naturalis mandata alia eſſe prima, & univerſalia, ut ſunt hæc : bonum amandum, malum fugiendum : quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris : alia quæ ex his proxime profluunt, ut ſunt Decalogi mandata. Hæc ſive primi, ſive ſecundi generis mandata indiſpenſabilia prorſus ſunt : quia vetant ea quæ genere ſuo mala ſunt,

ſunt, iubentque res ſuapte natura honeſtas, ac neceſſarias. Poſtremo ſunt quædam iuris mandata quæ verſantur circa materiam quæ alicuius circumſtantiæ adiunctione variationem, ac limitationem excipit: potiſſimum quod finis harum rerum, non earumdem natura, menſura ſit malitiæ, aut bonitatis. Quia tamen finis intimus eſt, nulla humana, ſed dumtaxat divina poteſtate mutari queunt. Inter hæc triplicis generis naturalia præcepta hic eſt ordo, ut poſtrema ſecundis, ſecunda primis cedant. Nec uxorum pluralitas, nec maritalis coniunctio in primo conſanguinitatis gradu ſunt contra ius primarium, aut ſecundarium; quippe abſolute, & intrinſecus mala non ſunt: quia tamen finem a natura ſpectatum impediunt, illique officiunt, ſpectant ad ius naturale. Quapropter ſolus naturæ conditor poteſt eadem honeſtare: quoniam ipſe ſolus, ut univerſi generis humani legislator, & conditor, deprehendit quando finis occurrat nobilior, magiſque divinum cultum, communeque bonum promovens, cuius intuitu poſſit declarare, naturalem legem tertii generis in hoc aut illo caſu non obligare. Idcirco uxorum multitudo antiquis patribus conceſſa fuit, quia religioſæ ſobolis propagatio ad excitandum in terris, conſervandum, amplificandumque divinum cultum plurimum conducere *Deus* cognovit. Prohibitio connubii inter fratres, non præſert aliquam iniuſtitiam, iniuriamve quam coniugum alter pateretur; ſed naturalem tantum indecentiam, ac fœditatem. Nil ergo vetat quin Deus, cauſſa data, valeat in hoc diſpenſare: mihique ſatis probabile eſt quod ſi univerſum humanum genus ſuperſtes in patre & filia remaneret, poſſent, divino accedente conſenſu, matrimonio iungi.

XIV. Ad duo poſtrema argumenta obvia ſolutio eſt. Nam, ut dictum eſt, naturalium legum tripartita eſt ratio: quædam præcipiunt quæ neceſſario ſuſcipienda ſunt; quædam vetant quæ ſugienda ſunt neceſſario; nonnullæ autem aliqua prohibent ob finem graviſſimum, quem inſpiciunt; aut nec iubent, nec vetant; ſed utendi, vel non utendi eiuſmodi legibus hominibus conceſſa poteſtas eſt. Iſtius generis eſt ius ſociale res a Deo conditas communiter poſſidendi. Nihil ergo contra naturæ ius moliti ſunt homines, cum res communes diviſerunt; ſive eorumdem hominum conſenſione, ſive Adami imperio, ſive quorumcumque ſuaſu, atque inductu facta diviſio ſit. Quod de iuramenti diſpenſatione ſubditur, in tractatu de iuramento latius diluetur. Verum plura de his omnibus dicentur cum de lege naturali ſermo recurret. Pauca hæc nunc delibaſſe ſatis ſit.

LIBER

LIBER PRIMUS
IN DECALOGUM.
DE FIDE, SPE,
ET
CARITATE
DISSERTATIO PRIMA.

UT communi Theologorum viæ inſiſtam, antequam ſingula Decalogi præcepta ediſſero, trium theologicarum virtutum præceptiones exhibeam oportet. Iſtarum namque cognitio viam ad pleniorem Decalogi intelligentiam comparandam ſternit : quippe virtutes iſtæ fundamentum, & finis Decalogi. Fides baſis eſt univerſæ religionis. *Fides eſt humanæ ſalutis initium*, *fundamentum*, *& radix omnis iuſtificationis*, inquit Synod. Trident. *ſeſſ.* XVIII. *cap.* VIII. Caritas autem totius legis finis eſt, ut ex Apoſtolo docet Auguſtinus in Enchirid. cap. CXXI. *Omnia igitur præcepta divina referuntur ad caritatem, de qua dicit Apoſtolus* I. Timoth. 2. *Finis autem præcepti eſt caritas de corde puro, & conſcientia bona, & fide non ficta*. Sub initium autem præfati Libri rogâtus Auguſtinus, quonam modo colendus Deus ſit, reſpondet, *fide*, *ſpe*, *caritate colendum Deum*. Cum itaque primum Decalogi mandatum Dei veri cultum præcipiat, iure ab iis virtutibus orſa noſtra ducimus quibus potiſſimum Deus colitur.

CAPUT I.

Recenſentur propoſitiones damnatæ ab Eccleſia in materia fidei quæ mores regit.

I. ERrores nonnullos qui fidei divinæ directe officiunt, in prolegomenis recenſuimus; iterumque non paucos alios in hoc eodem Libro confutabimus. In præ-

præſentia propoſitiones iſthuc tranſcribam quæ ab Eccleſia proſcriptæ ſunt. Sequentes ergo propoſitiones Summus Pontifex *Innocentius XI.* damnavit in fidei materia.

I. *Ab infidelitate excuſabitur infidelis non credens, ductus opinione minus probabili.* En fructum *Probabiliſmi*. Hanc proſcriptam opinionem docet expreſſe Thomas Sanchez *Lib. II. Sum. cap.* 1. *num.* VI. extra articulum mortis, quo in caſu probabiliorem ſententiam amplecti quiſque tenetur, inquit ille. Ergo ne altera Theologia eſt pro morte obeunda, altera pro vita ducenda? *Probabiliſmus* vitæ curſui inſervit; *Probabilioriſmus* extremam luctam regit? Plures quoque Proteſtantes docere ferunt, in vita Lutheri religionem, in morte catholicam optimam eſſe. Præfatam opinionem proſcriptam abſolute defendit Ioannes Sanchez *diſp.* XIX. *num.* 9. Pater Viva in commentariis ad hanc *propoſit. num.* 4. eidem favere opinioni D. Thomam ſcribit; ſed falſe æque, ac iniurioſe, ut ſuo loco palam fiet. Ex proſcripta theſi optime, ac ſolido ratiocinio colligitur proſcriptio opinionis minus probabilis in conſpectu probabilioris in quacumque materia neceſſaria ad ſalutem. Cur licitum erit opinionem minus probabilem ſequi in contractu, pacto, fœdereve, de cuius iuſtitia diſputatur; ſecus in materia fidei? Quia, reſpondet P. Viva, *numquam licet ſequi opinionem minus probabilem, quando datur lex, conſuetudo, conventio de ſequenda probabiliori; aut quando periculum gravis damni ad id obliget*. Egregie vero. Nullumne gravis damni periculum urget in legum controverſiis dirimendis? Error culpabilis in iſtis non detrudit in infernum, quemadmodum error infidelitatis? Cur error hic culpabilis erit, innocens vero in alia materia? An periculum gravis damni imminet, ſi erres in fidei negotio; nullum vero periculum iacturæ inſtat, ſi iura violes, iuſtitiamque corrumpas? Præ oculis habenda eſt doctrina vel ipſius P. Viva inquientis ad prop. 1. Alexand. VII. num. 6. *Ubi damnatur aliqua propoſitio, attendenda eſt ratio damnationis: quæ, ſi æque militet pro propoſitione affini, hæc pariter implicite declaratur falſa, & omnino improbabilis.* Sed hæc curſim.

II. *Fides non cenſetur cadere ſub præceptum ſpeciale, & ſecundum ſe.* Hanc ſententiam docet Thomas Tamburinus *Lib. II. in Decal. cap.* 1. *num.* 9. & 10. *pag.* 37. *col.* 2. Falſitas iſtius ſententiæ ex ſe patet. Si enim fide potiſſimum Deus colitur illius arcanis, & myſteriis mentem captivando; quis aſſerere iure auſit nullum urgere fidei præceptum, quo Deus colatur?

III. *Satis eſt actum fidei ſemel in vita elicere.* Hanc quoque opinionem docet Tamburinus *loc. cit. num.* 8. ubi ait: *Si ſermo eſt de actu fidei neceſſario neceſſitate ſalutis; & hunc quidem ſemel in vita elicere ſatis eſſe, modo vidimus: num.* 3. Porro *num.* 3. citat pro hac ſententia Thomam Sanchez, & Aragonium. Quaſi tamen nimium rigida foret opinio iſthæc, ſubdit: *Benignius loquitur Caſtropalaus Tom. I. tract.* 4. *diſp.* 1. *part.* 11. *num.* 5. & 7. Viden' quo recidat non paucorum Probabili-

biliſtarum benignitas? Fides divina æternæ ſalutis initium eſt : & tantæ virtutis actum ſemel elicere ſat erit?

IV. *Si a poteſtate publica quis interrogetur, fidem ingenue confiteri, ut Deo, & fidei glorioſum, conſulo; tacere, ut peccaminoſum per ſe, non damno.* Hanc propoſitionem in nullo Caſuiſtarum inveni. Pater Viva ex Sandæo illam decerptam aſſerit *num.* 3. ex quibuſdam theſibus Antverpiæ propugnatis an. 1674. præſide P. Arnaldo Marchant Minorita. Adeo falſa eſt, ut illam vel ipſi benigniores Probabiliſtæ reiiciant.

V. *Voluntas non poteſt facere ut aſſenſus fidei in ſe ipſo ſit magis firmus quam mereatur pondus rationum ad aſſenſum impellentium.*

VI. *Hinc poteſt quis prudenter repudiare aſſenſum quem habet ſupernaturalem.* Hæ duæ propoſitiones adeo falſæ, impudenteſque apparent, ut induci quis vix poſſit quo credat Theologum quemquam repertum fuiſſe qui eaſdem docuerit; eas tamen propugnatas fuiſſe Antverpiæ teſtatur Sandæus apud Vivam in *com. har. prop. num.* 1. Aſſenſus fidei nititur firmitati divinæ revelationis, idcirco infallibilis eſt. Rationes quæ in fidei confirmationem adducuntur, haud evincunt evidenter obiectum creditum exiſtere; neque ſatis ſunt ad eliciendum infallibilem aſſenſum, Ergo voluntas alio principio uti debet, ut aſſenſus fidei firmus evadat. Hinc nempe prudenter reiicere valet aſſenſum fidei ſupernaturalem.

VII. *Aſſenſus fidei ſupernaturalis, & utilis ad ſalutem ſtat cum notitia ſolum probabili revelationis; immo cum formidine, qua quis formidet, ne non ſit locutus Deus.* Plures Neotericos pro hac ſententia pugnantes indicat P. Viva. Prioris partis defenſorem inducit Ripaldam, qui *diſp.* VI. *ſect.* 6. *num.* 76. defendit ſolam probabilitatem revelationis ad credendum aliquid fide ſupernaturali ſatis eſſe; negat tamen ſociari hanc fidem poſſe cum formidine, ſit ne locutus Deus, an non. Magna probabilitatis extenſio, quæ per omnia vagatur. Merito damnata eſt propoſitio deſcripta, quoniam fidei aſſenſus nititur firma certitudine divinæ revelationis.

VIII. *Nonniſi fides unius Dei neceſſaria videtur neceſſitate medii, non autem explicita remuneratoris.* Hæc propoſitio expreſſe adverſatur oraculo D. Pauli ad Hebr. XI. *Credere enim oportet accedentem ad Deum, quia eſt, & inquirentibus ſe remunerator ſit.*

IX. *Fides late dicta ex teſtimonio creaturarum, ſimilive motivo ad iuſtificationem ſufficit.* Propoſitionem hanc adiudicant nonnulli P. Ripaldæ; ſed ab hac nota illum aſſerit P. Viva. Verum ne ſit, an falſum, non intereſt modo diſcutere. Falſitas propoſitionis manifeſta eſt. Si quidem fides ad iuſtificationem neceſſaria divino nititur teſtimonio.

X. *Abſolutionis capax eſt homo, quantumvis laboret ignorantia myſteriorum fidei, & etiam ſi per negligentiam, etiam culpabilem, neſciat myſterium Sanctiſſimæ Trini-*

tatis

tatis, & Incarnationis Domini noſtri Ieſu Chriſti. Iſtius proſcriptæ theſis auctor fertur eſſe Marchantius. Aliqui tamen benigna interpretatione ab hac nota eum liberant. Non valde ab eadem, ſaltem ad primam quod attinet partem, diſtare, ut ego quidem arbitror, videntur Caſtropalaus *Tom. I. tract. 4. diſp. 1. punct. 11. num. 5. & 6.* Emanuel Sa, Tamburinus *Lib. II. in Decalog. cap. 1. num. 4.* ubi laudat Turrianum, Vaſquez, Sa, Coninch. Hi namque docent nunc dari poſſe ignorantiam invincibilem Trinitatis, & Incarnationis: ex quo ſequitur capacem abſolutionis eſſe qui præfata ignorat myſteria. Subdo tamen deſcriptam theſim ob id potiſſimum damnatam eſſe quod aſſerit abſolutionis capacem hominem eſſe, etiamſi per negligentiam, etiam culpabilem, eiuſmodi myſteria ignoret. Sed infra hæc omnia declaranda erunt.

XI. *Sufficit illa myſteria ſemel credidiſſe*. Hanc expreſſe docet Thomas Tamburinus *Lib. II. in Decal. cap. 1. num. 3.* Plura dicenda occurrent ſuo loco de hac propoſitione. Indicavi damnatarum theſium auctores non alio fine niſi ut illorum operum lectores admonerem. Tamburini opus manibus omnium teritur; & alioquin damnatæ theſes haud ſunt, ſicuti in quibuſdam aliis, notatæ. Quapropter facilis deceptio eſt.

XII. Duas alias propoſitiones proſcripſit in hac materia Clerus Gallicanus 1730. Prima hæc eſt: *Religio chriſtiana eſt evidenter credibilis; nam evidens eſt prudentem eſſe quiſquis eam amplexatur: non evidenter vera; nam aut obſcure docet; aut quæ docet, obſcura ſunt. Immo qui aiunt, Religionem chriſtianam eſſe evidenter veram, fateantur neceſſe eſt falſam evidenter eſſe. Infer hinc evidens non eſſe. 1. Quod exiſtat nunc in terris aliqua vera Religio. Unde enim habes non omnem carnem corrupiſſe viam ſuam? 2. Quod omnium quæ in terra ſunt, veriſimillima ſit chriſtiana. An enim omnes terras peragraſti, aut peragratas ab aliis eſſe noſti? 3. Quod ab Apoſtolis, & dæmonibus manifeſtata fuerit Divinitas Chriſti: id enim ſi doces, docere te oportet, Chriſtum manifeſte Deum eſſe. 4. Quod afflante Deo fuſa ſint Prophetarum oracula: quid enim mihi opponas, vel ſi negem illa fuiſſe vera vaticinia, vel affirmem conjecturas? 5. Quod vera fuerint quæ a Chriſto edita fuiſſe commemorantur miracula: quamquam negare hæc nemo prudenter poteſt.*

Cenſura quam Clerus Gallicanus tulit in propoſitionem præfatam hæc eſt. *Doctrina hac propoſitione contenta, impia eſt, blaſphema, erronea, & inimicis chriſtianæ religionis favet.*

XIII. Altera hæc eſt. *Evidens non eſt evidentia morali proprie dicta, & phyſica religionem chriſtianam veram eſſe.*

Cenſura. *Hæc propoſitio, doctrinam ſuperiori propoſitioni conſentaneam continens, temeraria eſt, & in errorem inducens.*

XIV. *In-*

Digitized by Google

XIV. *Infidelitas pure negativa in his quibus Chriſtus non eſt prædicatus, peccatum eſt*. Damnata fuit a Pio V. & Gregorio XIII.

XV. *Nihil credendum eſt quod excedat noſtri intellectus virtutem*. Concilium Rhemenſe hanc Petri Abaelardi propoſitionem damnavit anno 1148.

XVI. *Quando in magnis peccatoribus deficit omnis amor, deficit etiam fides: & etiamſi videantur credere, non eſt fides divina, ſed humana*. Similis eſt 51. Paſchaſii Queſnelli.

CAPUT II.

Propoſitiones quorumdam Caſuiſtarum quæ nimium laxæ videntur.

I. PRæter theſes ab Eccleſia damnatas in fidei negotio, plurimæ occurrunt in quorumdam Auctorum libris, quæ, ut ego quidem arbitror, nimium ab evangelica morum diſciplina declinant. Et quamvis cenſura eccleſiaſtica inuſta ipſis non ſit, non ideo tamen ſecuræ ſunt conſcientiarum regulæ. Ut igitur Lector eaſdem facilius evitet, tamquam naufragii ſcopulos, quaſdam iſthuc tranſcribam earum quæ, mea quidem ſententia, inter laxas perſcribi debent.

II. „ Et quidem in praxi exiſtimo numquam, aut rariſſime denegandam abſolu„ tionem ob doctrinæ chriſtianæ ignorantiam: quia ruſtici ignorantes non habent „ commode doctorem, nec Confeſſor poteſt illos inſtruere, nec ipſi maiorem addi„ ſcendi capacitatem habent. " Thomas Sanchez *Lib. II. Sum. cap.* 111. *num.* 21. Hæc propoſitio parum diſtare videtur ab hac proſcripta: *Abſolutionis capax eſt homo, quantumvis laboret ignorantia myſteriorum fidei.*

III. „ Dum infidelis ſibi perſuaſum habet, ſuam ſectam eſſe probabilem, quam„ vis contraria ſit probabilior, teneretur utique in articulo mortis conſtitutus ve„ ram fidem, quam probabiliorem iudicat, amplecti, utpote qui in eo articulo eſt „ conſtitutus in quo de extrema ſalute agitur, ac proinde partem quam tutiorem, „ & probabiliorem iudicat, amplecti tenetur; at extra eum articulum non tene„ tur: quod adhuc prudenter exiſtimet, ſe poſſe in ſua ſecta perſeverare, tempus„ que rei melius examinandæ ſuperſit. Adde, myſteria fidei tam ſublimia eſſe, ac „ chriſtianos mores adeo carnis & ſanguinis legibus repugnare, ut non quævis ma„ ior probabilitas ſufficiens reputetur ad inducendam credendi obligationem. " Thomas Sanchez *Lib. II. Decal. cap.* 1. *num.* 6. Moya *Part.* 11. *ad tract.* VI. *appen. diſp.* V. *quæſt.* 2. Hæc doctrina Pyrrhoniſmum invehit in Religionis negotium. Vide *diſp.* 1. *cap.* X. *num.* 10.

IV. „ Eo aſſenſu ſemel habito, præceptum hoc affirmativum fidei *per ſe directe*

„ amplius non obligat , . . . quia ex una parte nullum poteſt aſſignari tempus certum & determinatum neque Chriſti, neque Eccleſiæ lege, quo per ſe directe „ obligaret præceptum fidei, quo ad actum internum . . . . ideo Chriſtus Dominus prudenter creditur non voluiſſe imponere præceptum per ſe diſtinctum fidei." Patritius Sporer *tract.* II. *in Decal. cap.* II. *ſec.* 3. *ſ.* 3. Vide infra *cap.* X. *num.* 17.

V. „ Puto per ſe, & directe numquam obligari fideles ad credenda prædicta myſteria nec implicite, nec explicite ex vi neceſſitatis præcepti fidei." Tamburinus *Lib. II. in Decal. cap.* I. *ſ.* I. *num.* 9.

VI. „ An obliget *per ſe* præceptum fidei ad actu credendum ſemel in ſingulis annis? . . . Probabilius certe reſpondeo, non obligare : quia non eſt unde talis „ obligatio colligatur." Leander a SS. Sacramento *tract.* II. *de fide diſput.* II. *quæſt.* XXXVII.

VII. „ Probabilius reſpondeo, hoc divinum præceptum *nullo modo obligare per* „ *ſe*, aut ex vi ipſius præcepti ad eliciendos actus fidei in articulo mortis: quia nec ratio, nec textus aliquis cogit ad oppoſitum aſſerendum." Idem Leander *tract.* II. *in Decal. cap.* II. *ſec.* 3. *ſ.* 3. *num.* 19. & alii.

VIII. „ Immo exiſtimo ſatis probabile, ex magna cauſa, v. g. ad evitandam „ mortem, victoriam ab hoſtibus reportandam, poſſe Chriſtianos uti veſte inſtituta „ ad profitendam falſam ſectam, v. g. veſte ſacerdotali Turcarum, vexillo ubi depictus ſit Mahometus." Antonius a Spiritu Sancto *tract.* I. *diſp.* I. *ſec.* 6. *num.* 26. *pag.* 4. Vide *diſp.* I. *cap.* XIII. *num.* 15.

IX. „ Ruſtici, aliique homines ſimpliciores in Germania, qui hæretici habentur, „ & tamen pertinaces non ſunt, poſſunt abſolvi a ſuis parochis. Ratio eſt, quia „ non ſunt hæretici formales, habentque fidem catholicam in baptiſmo acceptam, „ quæ non perditur, niſi errando pertinaciter." Buſembau apud La Croix *Lib. II. cap.* IV. *dub.* 3. *num.* 5. Vide infra *diſp.* II. *cap.* XIII. *num.* 16.

X. „ Etiam facta promulgatione Evangelii non eſt neceſſaria neceſſitate medii „ notitia explicita Trinitatis, aut myſterii Incarnationis, ſed ſolum præcepti : „ atque adeo contingere alicui poteſt ſalus, quin explicite cognoſcat Filium Dei „ incarnatum fuiſſe, & pro nobis paſſum." Caſtropalaus *Tom. I. tract.* IV. *diſp.* I. *punct.* 9. *num.* 7.

XI. „ Dubius in fide dubio voluntario, ſed mere ſuſpenſivo, hæreticus non eſt." Torrecilla *Tom. I. Sum. tract.* III. *diſp.* I. *cap.* I. *ſec.* 10. *num.* 144.

XII. „ Ut quis tamquam hæreticus habeatur in foro interno, opus eſt ut cognoſcat, & advertat in opinione ſua procedere contra quod definitum eſt ab Eccleſia, eius auctoritatem contemnens." Torrecilla *Tom. I. Sum. tract.* III. *diſp.* I. *cap.* I.

CA

CAPUT III.

Multiplex fidei acceptio: eiuſdem vera notio, diviſio, atque obiectum, conditioneſque illud comitantes:

I. Plurimæ ſunt fidei acceptiones, quarum aliquas hic indicabimus. I. Fides veracitatem, ſeu ſinceritatem prodit. II. Pro fidelitate, ſeu promiſſione uſurpatur, iuxta illud I. ad Timoth. v. *Primam fidem irritam fecerunt*; ideſt, ſponſionem Deo datam violaverunt. III. Pro conſcientia, ſeu perſuaſione ſumitur: quo in ſenſu aliquis bonæ, aut malæ fidei poſſeſſor appellatur. Hinc ad Rom. XIV. dicitur: *Omne quod non eſt ex fide, peccatum eſt*. Quidquid enim quod conſcientia, ſeu ratione non dictante fit, peccatum eſt. IV. Fides rem ipſam credendam, ſeu obiectum fidei ſignificat. Quapropter in Symbolo quod Athanaſii dicitur, eiuſmodi habentur: *Hæc eſt fides catholica, quam niſi quiſque fideliter, firmiterque crediderit, ſalvus eſſe non poterit*. Fides hoc loco doctrinam, articuloſque credendos præfert. V. Fides accipitur pro aſſenſu quem ob alicuius teſtimonii auctoritatem præſtamus. Si teſtimonium humanum eſt, fides itidem humana dicitur; & hæc fides fallibilis eſt, quia nititur teſtimonio fallaci. Si teſtimonium divinum ſit, divina fides nuncupatur; eſtque firma, & infallibilis. VI. Aliquando fides pro fiducia uſurpatur. *Poſtulet in fide nihil hæſitans*: Iacob. I. & Evangeliſta Matthæus cap. XXI. *Si habueritis fidem, & non hæſitaveritis*. Non negaverim tamen eiuſmodi textus etiam pro fide proprie conſiderata uſurpari poſſe.

II. De fide theologica, a ſpe aliiſque virtutibus diſtincta, nobis in præſentia ſermo eſt. Huius fidei hanc tradit notionem D. Paulus ad Hebr. XI. *Fides eſt ſubſtantia ſperandarum rerum, argumentum non apparentium*. Hanc D. Pauli definitionem ſic explicat Angelicus 2. 2. quæſt. IV. art. I. *Fides eſt habitus mentis, quo inchoatur vita æterna in nobis, faciens intellectum aſſentire non apparentibus*. Alias ibi definitiones prodit: nempe Auguſtini dicentis: *Fides eſt virtus qua creduntur quæ non videntur*: tract. XL. in Ioan. & Damaſceni inquientis Lib. IV. cap. XII. *Fides eſt non inquiſitivus conſenſus*. Communis, quæ nunc obtinet, definitio hæc eſt. *Fides eſt habitus infuſus, quo firmiter aſſentimur veritatibus a Deo revelatis, & ab Eccleſia propoſitis*. Fides itaque theologica uni auctoritati divinæ veritatis revelantis innititur. Hæc autem divina revelatio per Eccleſiæ propoſitionem nobis conſtat. Quæ porro Deus revelavit ut credantur, in divina Scriptura continentur, aut traditione apoſtolico-divina abſque verbo ſcripto.

III. Partitur hæc fides in *actualem*, & *habitualem*. *Actualis* eſt aſſenſus ſupernaturalis firmus, & certus, omnem excludens dubitationem, datus rebus a Deo reve-

Digitized by Google

latis propter Dei revelantis auctoritatem. *Habitualis* eſt virtus infuſa quæ nos permanenter habiles reddit ad eliciendos actus fidei cum auxilio gratiæ actualis. Item partitur in *formatam*, & *informem*, ſeu vivam, & mortuam. Fides *formata*, & viva illa eſt quæ gratia habituali, & caritate alitur, & fovetur, quæque per dilectionem operatur, fructuſque edit vita æterna dignos. *Informis* eſt quæ gratia habituali, & caritate deſtituitur. Illa in iuſtis, hæc in peccatoribus reperitur. Tandem alia eſt *fides explicita*, alia eſt *implicita*. Illa dicitur *explicita*, qua creditur articulus expreſſe a Deo revelatus; ea vero appellatur *implicita*, qua aſſentimur alicui articulo revelato, non ſub propriis terminis, ſed in altero articulo. Credis explicite myſterium reſurrectionis, & in eo implicite iuſtorum in vitam æternam reſurrectionem. Ita communiter Theologi. Utrumque tamen articulum fide explicita nos credimus. Hæc proinde diviſio obiectiva potiſſimum eſt, quatenus unum obiectum implicite revelatum eſt in alio expreſſe revelato; & dum credo unum explicite, aliud ſimul implicite credo. Ceterum hoc idem implicite revelatum explicito aſſenſu credere poſſum.

IV. Obiectum fidei illud dicitur quod menti credendum proponitur. Duplex eſt *materiale*, & *formale*. Obiectum *materiale* appellari etiam ſolet obiectum *formale quod*, quatenus diſtinguitur ab obiecto *formali quo*. Illud eſt res omnis quæ creditur; hoc vero eſt ratio formalis *ſub qua* creditur. Obiectum *materiale*, ſeu *formale quod* fidei primarium eſt Deus; cetera omnia revelata, ſunt obiecta ſecundaria. De hoc infra cap. VII. Obiectum *formale quo*, ſeu ratio cur credimus, eſt prima veritas obſcure revelans. Ratio cur ſolus Deus ſit obiectum *formale quod*, ſeu materiale primarium, perſpicua eſt: quoniam fides per ſe primo Deum attingit, illiuſque notitiam inquirit; cetera vero omnia attingit, quatenus Deum reſpiciunt aut tamquam principium a quo proficiſcuntur, aut tamquam finem ad quem redeunt. Audiamus Angelicum 2. 2. quæſt. 1. art. 1. *Si conſideremus materialiter ea quibus fides aſſentit, non ſolum eſt ipſe Deus, ſed etiam multa alia, ſecundum quod habent aliquem ordinem ad Deum, prout ſcilicet per aliquos Divinitatis effectus homo adiuvatur ad tendendum in divinam fruitionem. Et ideo ex hac parte etiam obiectum fidei eſt quodammodo veritas prima, inquantum nihil cadit ſub fide, niſi in ordine ad Deum.* Altera porro pars, nempe quod ſola prima veritas obſcure revelans ſit obiectum *formale quo*, ſeu ratio ſub qua, fidei theologicæ, æque clara eſt, & evidens. Aſſenſus namque fidei certus firmuſque eſt: certo ergo, atque firmo teſtimonio innitatur oportet. Solum autem teſtimonium divinum, ſeu divina veritas nec fallere, nec falli poteſt. Ergo fides theologica ſoli divinæ veritati revelanti aſſentitur, quemadmodum ſolum Deum primo & per ſe credit. Hinc collige quam merito proſcriptæ ſint ab Innocentio XI. propoſitiones 19. & 20. quas *cap. 1. num. 5. & 7.* deſcripſi.

Digitized by Google

V. Inter conditiones quæ fidei obiectum comitantur, potiſſima, & abſolute neceſſaria eſt catholicæ Eccleſiæ propoſitio. Eccleſia namque organum eſt, & inſtrumentum quo Deus hominibus ſuam patefacit voluntatem, ſuaque reſerat arcana. *Innititur enim fides noſtra* (inquit Angelicus I. Part. quæſt. 1. art. 8. ad 2.) *revelationi Apoſtolis, & Prophetis factæ, qui canonicos Libros ſcripſerunt; non autem revelationi, ſi qua fuit facta, aliis Doctoribus*. Revelationes igitur divinæ privatis fidelibus factæ minime pertinent ad obiectum fidei theologicæ. Porro, ut nobis conſtet quę Deus omnibus credenda revelavit, catholicę Eccleſię voce opus eſt. In divinam ergo revelationem, tamquam in ſuum verum ac unicum principium, ſeu rationem formalem, fides reſolvitur; in auctoritatem vero Eccleſię, tamquam in conditionem ſine qua nobis conſtare certo non poteſt aliquem articulum eſſe a Deo revelatum. Verum hoc de argumento haud expedit nunc longiorem habere ſermonem. Secunda conditio eſt certitudo adeo firma, ut quamcumque dubitationem, formidinemque excludat. Tertia eſt obſcuritas: viſio enim, & claritas fidem non patiuntur.

VI. Triplicem fidei actum, iuxta triplicem ordinem quo fides theologica Deum ſpęctat, diſtinguit D. Thomas 2. 2. *quæſt.* 11. *art.* 2. nempe *credere Deo*, *credere Deum*, *credere in Deum*. Vel enim reſpicimus Deum tamquam obiectum *formale quo*, ſeu *cui* innititur fides, & cuius ratione credimus ea quę credenda ſunt; & hoc modo *credimus Deo*. Vel inſpicimus Deum tamquam obiectum *materiale quod* creditur; & tunc *credimus Deum*. Vel tandem aſpicimus Deum, quatenus intellectus a voluntate motus in ipſum ceu in ultimum finem tendit; & hac via *credimus in Deum*. Hunc actum credendi *in Deum* elicere quoque peccatores, quamvis imperfecte, certum eſt. Omnes namque fideles, ſive iuſti, ſive impii, recitant Symbolum *Credo in Deum*.

CAPUT IV.

Fides ad ſalutem neceſſaria, non eſt peculiaris certaque fiducia, qua quis credat ſibi eſſe remiſſa peccata, vel ſe ad æternam beatitudinem eſſe prædeſtinatum.

I. Delibatis fidei notionibus, & quo in ſenſu fides theologica accipienda ſit, ob oculos poſito, pręcipuus nunc Lutheranorum, atque Calviniſtarum error ad examen revocandus eſt. Hanc quippe methodum nobis præſtituimus, Catholicos ſcilicet non modo in morum regulis inſtruere, verum etiam adverſus hęreticorum craſſas aberrationes brevi quadam velitatione, veluti per tranſennam, occaſione data munire. Porro capitalis Proteſtantium error, atque omnium hęre-

Digitized by Google

ſum veluti ſcaturigo, in hoc ſitus eſt, quod doceant, fidem chriſtianam nihil aliud eſſe quam fiduciam certam, firmamque, qua Chriſtiani credunt ſibi remiſſa eſſe peccata. In hac fiducia totam iuſtificationem collocant. Animos, inquiunt, ſumat peccator, quantumlibet ſceleribus, & flagitiis graviſſimis inquinatus: confidat, certoque credat virtute meritorum Chriſti ſibi condonata eſſe crimina; & continuo ſicut nix dealbata eſt anima illius. Quid ad peccatorum horrorem tollendum validius, quid ad impellendos homines in delictorum perpetrationem efficacius, quid ad divinæ iuſtitiæ timorem excutiendum fortius excogitare dæmon umquam potuit? Et reapſe, hoc poſito principio, pœnitentiæ virtutem, ieiunia, opera laborioſa de medio ſuſtulerunt Proteſtantes, totamque iuſtificationis noſtræ œconomiam ſuſdeque perturbarunt.

II. Calvinus *Lib. III. Inſti. cap.* XI. quæſtionem hanc *præcipuum eſſe ſuſtinendæ Religionis cardinem* ſcribit. Plures textus adducit ſacros, ut ſuam firmet hæreſim. Deinde *num.* 19. *loc. cit.* ſic effatur. *Iam perſpicit lector, quanta æquitate doctrinam noſtram hodie ſophiſtæ cavillentur, quum dicimus hominem ſola fide iuſtificari. Fide iuſtificari hominem, quia toties in Scriptura recurrit, negare non audent; ſed quum nuſquam exprimatur* ſola, *hanc adiectionem fieri non ſuſtinent ..... Hic ingenioſum ſubterfugium habent: quod tametſi non excogitarunt ipſi, ſed ab Origene, & quibuſdam veterum ſumpſerunt, ineptiſſimum tamen eſt. Opera legis cæremonialia excludi garriunt, non moralia. Sic proficiunt aſſidue rixando, ut ne prima quidem dialecticæ elementa teneant.* Audiſtin' ſupercilioſi hominis iactantiam, & impudentem veterum Doctorum contemptionem? Origenes, ceteroſque veteres Catholicorum ſententiam docere, ipſa cogente veritate, fatetur. Sed antiquam doctrinam, qua Patres, & Catholici aſſerunt, opera cæremonialia legis excludi a iuſtificatione impii, ſecus opera vi gratiæ divinæ parta, ceu ineptiſſimum perfugium reiicit. Contendit quippe, *ſolam* fidem ex impio iuſtum efficere, univerſo Scripturarum, & veterum Patrum choro reclamante. Quid quod ipſe numero ſequenti, velit, nolit, ſibi minime conſtans, concedit non quamcumque fidem, ſed ſolam fidem quæ per dilectionem operatur, iuſtificationem efficere? En eiuſdem verba loc. cit. num. 20. *Ac fruſtra etiam frivolam ſubtilitatem captant, iuſtificari nos ſola fide quæ per dilectionem operatur, ut nitatur caritate iuſtitia. Fatemur quidem cum Paulo non aliam fidem iuſtificare quam illam caritate efficacem; ſed ab illa caritatis efficacia iuſtificandi vim non ſumit.* Hoc probandum Calvino incubuiſſet. Si cum Paulo confitetur ſolam fidem quæ caritate operatur, peccata delere; cur cum eodem Apoſtolo caritati primas in hoc negotio partes non tribuit? Negare ne auſit Calvinus, D. Paulum ubique caritatem ſupra ceteras omnes virtutes, & ſpeciatim ſupra fidem, ſpemque extollere? An non clamat Paulus, nihil ſibi prodeſſe neque fidem, neque myſteriorum ſcientiam, neque corporis incendium, neque pauperum

perum ſolamen, ſi caritate non ardeat? *Et ſi habuero prophetiam, & noverim myſteria omnia, & omnem ſcientiam, & ſi habuero omnem fidem, ita ut montes transferam, caritatem autem non habuero, nihil ſum. Et ſi diſtribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, & ſi tradidero corpus meum, ita ut ardeam, caritatem autem non habuero, nihil mihi prodeſt .... Nunc autem manent fides, ſpes, caritas, tria hæc; maior autem horum eſt caritas*. I. Cor. cap. XIII. Si conceptis verbis Paulus teſtatur, ſe *nihil eſſe*, ſibi *nihil prodeſſe* fidem, etſi adeo viva, & firma eſſet, ut montes alio transferret; ſi caritate caret: qua fronte, quo auſu effutit Calvinus fidem a caritate vim, & efficacitatem non ſumere? Non vacat nunc innumeros Scripturarum textus afferre ad retundendam Calvini effrontem audaciam. Alibi hoc præſtabimus, ubi nempe de iuſtificatione ſermo recurret. In præſens paucis rem omnem perſtringam.

III. Fides ergo theologica eſt aſſenſus omnibus a Deo revelatis præſtitus ob auctoritatem divini teſtimonii. Fiducia de ſingulari Dei miſericordia qua ſibi quiſque promiſſiones divinas de peccatorum remiſſione applicat, ſi timorem divinæ iuſtitiæ comitem habeat, actus ſpei eſt, ad iuſtificationem utique neceſſarius, minime vero iuſtificationem efficiens. Quin ſi timorem, dubitationemque excludat omnem, ut hæretici contendunt, non ſpei, ſed præſumptionis actus eſt. Quapropter ſanctum Dei verbum non modo non præcipit fiduciam, qua quis credat, & firmiſſime confidat, ſibi eſſe remiſſa peccata, ſed e contrario potius admonet ſemper timendum, verendumque de æterna ſalute. Audi ſanctiſſimum Iobum, quem intimus conſcientiæ iudex nullius, vel levioris, culpæ redarguebat, cuncta ſua opera verentem: *Etiamſi ſimplex fuero, hoc ipſum ignoravit anima mea ... verebar omnia opera mea, ſciens quod non parceres delinquenti*: cap. IX. Verum habet, reponet Calvinus, quod Iob non Dei miſericordiam quæ fiduciam excitat, ſed ſua opera quæ timorem merito incutere debent, ſpectabat. Ita ne vero? Audi ergo Eccleſiaſticum ita cavillum tuum repellentem cap. V. *De propitiato peccato noli eſſe ſine metu, neque adiicias peccatum ſuper peccatum; & ne dicas: Miſericordia Domini magna eſt, & multitudinis peccatorum meorum miſerebitur*. Vetat ergo Spiritus ſanctus ne vitam tranſigamus ſine metu de eo peccato quod condonatum nobis a divina miſericordia confidimus. Adducant Calviniani, & Lutherani aliquem textum qui fiduciam remiſſi peccati abſque ullo timore præcipiat. Nos interim alium inter ſexcentos efferimus, qui timorem, pavoremque commendat: ita namque loc. cit. cap. IX. *Sunt iuſti, atque ſapientes, & opera eorum in manu Dei: & tamen neſcit homo utrum amore, an odio dignus ſit; ſed omnia in futurum reſervantur incerta*. Adeo hæc perſpicua ſunt, ut nulla valeant cavillatione eludi. Plurima alia ex Scripturis, innumera ex Patribus afferre poſſem in medium; ſed præſtituta brevitas non ſinit. Promam dum-

Digitized by Google

taxat quæ de hac re Synodus Tridentina definivit *ſeſſ.* VI. *cap.* IX. ſequentibus canonibus

Si quis dixerit, fidem iuſtificantem nihil aliud eſſe quam fiduciam divinæ miſericordiæ peccata remittentis propter Chriſtum; vel eam fiduciam ſolam eſſe qua iuſtificamur; anathema ſit.

Si quis dixerit, omni homini ad remiſſionem peccatorum aſſequendam neceſſarium eſſe ut credat certo, & abſque ulla hæſitatione propriæ infirmitatis, & indiſpoſitionis peccata ſibi eſſe remiſſa; anathema ſit.

Si quis dixerit, hominem a peccatis abſolvi, ac iuſtificari ex eo quod ſe abſolvi, ac iuſtificari certo credat; aut neminem vere eſſe iuſtificatum, niſi qui credat ſe eſſe iuſtificatum, & hac ſola fide abſolutionem, & iuſtificationem perfici; anathema ſit.

Si quis dixerit, hominem renatum, & iuſtificatum teneri ex fide ad credendum ſe certo eſſe in numero prædeſtinatorum; anathema ſit.

Si quis magnum illud uſque in finem perſeverantiæ donum ſe certo habiturum abſoluta, & infallibili certitudine dixerit, niſi hoc ex ſpeciali revelatione didicerit; anathema ſit.

IV. Obiiciunt plures ex ſacra Scriptura textus Calviniſtæ, & Lutherani. D. Paulus ad Rom. VIII. *Ipſe Spiritus teſtimonium reddit ſpiritui noſtro, quod filii Dei ſumus ... certus ſum quia neque mors, neque vita* &c. *neque creatura aliqua poterit nos ſeparare a caritate Dei*. Hinc colligere licet viris iuſtis moralem, ſeu probabilem quamdam certitudinem proprię ęternę ſalutis. At certitudo iſthęc nequaquam ad fidei theologicę firmitatem pertingit, ſed formidini, & hęſitationi immixta eſt. Spiritus ſanctus teſtimonium iuſtis reddit quod filii Dei ſint, quando intimus conſcientię ſenſus nihil illis adverſus legem exprobrat, nihil regerit; immo tunc interiore affectu fiduciam in Deum excitat, iuxta illud I. Ioannis III. *Si cor noſtrum non reprehendit nos, fiduciam habemus ad Deum*. Iuſti, qui divino fervent amore, qui rerum divinarum meditatione lętantur, qui Dei cultum atque honorem pro virili parte promovent, qui animi tranquillitate inter miſerę huius vitę fluctus perfruuntur, qui non modo a peccatis abſtinent, omnemque, quantumlibet levem, offenſam cane peius, & angue odio habent; ſed in via Domini quotidie proficiunt, atque reluctante carne, & reclamantibus ſenſibus ad virtutis faſtigium conſcendere adnituntur: iuſti, inquam, huiuſmodi internam quamdam peculiarem fiduciam experiuntur ſalutis, & cęleſti dulcedine, & ſuaviſſima quadam teneritudine tanguntur, ipſius Spiritus ſancti inhabitantis opera, ut nemo inficiatur. Sed ſubdit Apoſtolus I. ad Cor. IV. *Nihil mihi conſcius ſum, ſed non in hoc iuſtificatus ſum*. Siquidem remanet ſemper verendi fundamentum, ſint ne eiuſmodi affectiones, deſideria, conatus, Spiritus ſancti motiones, an ſenſuum noſtrorum illuſiones. Simiam ſępe agit amor noſtri, & divini amoris non raro effingit prętogativas. Sępe nobis ipſi illudimus,

mus, & mala bona dicimus. Plures ergo ſimiles textus verbi Dei hac ratione interpretandi ſunt, quod ſcilicet iuſti viri probabiliſſimam certitudinem habere ſuę ęternę ſalutis valent; ſecus firmam, quę dubitationem, timoremque excludat. Sic ratio, ſic Patrum, & Conciliorum auctoritas intelligere, quos opponere ſolent Calviniſtę, textus nos edocent. Pudeat ergo Novatores iſtos adverſus univerſam antiquitatem claſſicum canere.

CAPUT V.

Quæ fide theologica credenda ab Eccleſia proponuntur, evidenter credibilia ſunt.

I. UT expoſita propoſitio clarius percipiatur, diſtinguamus oportet id quod eſt evidenter verum, ab eo quod eſt evidenter credibile. Veritas aut ſeipſa, aut per ſua prędicata eſſentialia & intrinſeca intellectui ſe prodat neceſſum eſt, ut evidenter ſciatur. Illud vero credibile dicitur quod prudentem fidei aſſenſum ſibi meretur. Si argumenta quę evincunt rem dignam eſſe ut credatur, urgentia ſunt, & maxima; res illa dicitur evidenter credibilis. Cum evidentia veritatis numquam reperitur falſitas; ſecus cum evidentia credibilitatis. Plures enim teſtes poſſunt quidpiam efficere evidenter credibile quod falſum ſimul eſſe quit: quoniam teſtes vel falli, aut fallere valent. Hoc accidit in humanis, minime in divinis, in quibus teſtimonium Dei errori ſubeſſe nequit, neque deceptioni.

II. Probatur propoſitio expoſita. Illud eſt evidenter credibile quod luculentiſſimis pluribuſque argumentis oſtenditur dignum eſſe ut fidei aſſenſus eidem adhibeatur. Eiuſmodi ſunt veritates fidei catholicę. Ergo ſunt evidenter credibiles. Minor propoſitio oſtendenda eſt. *Teſtimonia tua* [inquit regius Vates Pſal. XCII.] *credibilia facta ſunt nimis*. Sed melius evinci propoſitio nequit quam argumenta recenſendo quę credibilitatem articulorum fidei pręferunt.

III. *Primum* eſt Prophetarum vaticinia, quibus Religio chriſtiana, eiuſque inſtitutor Chriſtus Dominus pręnuntiatus fuit. Legantur prophetię Iacob, Danielis, & Iſaię, in quibus talem quiſque inveniet Servatorem noſtrum *Ieſum Chriſtum*, qualem nobis repręſentant Evangeliſtę.

IV. *Secundum* eſt eiuſdem fidei propagatio per univerſum orbem: quę ſane propagatio, ſi ſerio expendatur, vi efficaciſſima mentem impellit ad aſſentiendum huic Religioni. Hęc namque myſteria proponit humanę rationi impervia, quę mentem non alliciunt, ſed potius animum obruunt, terrentque. Eiuſmodi tamen arcana, non armorum ſtrepitu, non divitiarum copia, non eloquentię lenociniis, non voluptatum illecebris, ſed a duodecim piſcatoribus rudibus, imperitis, ſola

pau-

Digitized by Google

paupertate, humilitate, rerum omnium penuria inſtructis, prædicata ſunt. Quam rationem exponit Paulus Apoſtolus I. Cor. 1. *Videte, fratres, vocationem veſtram, quod non multi potentes ſecundum carnem, non multi nobiles; ſed quæ ſtulta ſunt mundi, elegit Deus, ut confundat ſapientes; & infirma mundi elegit Deus, ut confundat fortia; & ignobilia mundi, & contemptibilia elegit Deus, & ea quæ non ſunt, ut ea quæ ſunt, deſtrueret.* Accedit quod Religio chriſtiana tam ſublimis, tam carni & ſanguini infeſta, annuntiata ſit auditoribus ab eadem ſummopere averſis; nempe Iudæis obduratis, Ethnicis idolorum cultui addictis: &, quod omnium maximum eſt, propagatio facta fuit, Regibus, Imperatoribus, ſupremiſque mundi Rectoribus obſiſtentibus; quique, ut prædicationem impedirent, nullum non moverunt lapidem, nullumque cruciatum, nullum tormentum otioſum reliquere. Sed omnia irrito conatu ceciderunt: & idololatria, quæ poſt diluvium univerſum mundum, parvo angulo excepto, invaſerat, quæ ubique vexillum erexerat, Principum, & Regum, ac nationum cultu, & obſequio præfulgens, unius crucis, quæ paulo ante ludibrio habebatur, virtute pulſa, ac tenebrarum obſcuritate ſepulta fuit: & crucem ipſam venerari, Hominemque Deum Chriſtum, ut legiſlatorem, generiſque humani ſervatorem, colere cœperunt, non modo rudes, pauperes, ignobiles, ſed viri ſapientes, præſtantiſſimi Philoſophi, præclariſſimæ feminæ, urbium Magiſtratus, provinciarum Præfecti, Tribuni, Duces, Principes, ac tandem Reges, & Imperatores. Nonne ergo *a Domino factum eſt iſtud, & eſt mirabile in oculis noſtris?* Pſalm. CXVII.

V. *Tertium* credibilitatis indicium eſt Religionis chriſtianæ ſanctitas, quæ dogmatum veritate, & legum iuſtitia conſtat. Dogmata quæ credenda Religio hæc proponit, alia ratione inveſtigari queunt, alia rationis obtutum ſuperant. Quæ ratione attinguntur, adeo mentibus noſtris præiudiciorum vacuis conſentanea ſunt, ut a nemine reſpui poſſint. Omnia ſiquidem quæ Deo adſcribit, nempe unitatem, ſapientiam, immenſitatem, iuſtitiam, bonitatem, miſericordiam, ceteraſque perfectiones, rationi conſentanea ſunt, & Divinitatem produnt. Quænam Religio umquam tam alte de Deo ſenſit ac chriſtiana? Quænam Numini tam excelſa, tam ſublimia attributa adſcripſit? Omnia tum Philoſophorum, tum Poetarum gentilium elogia, quæ ſuis panxere idolis, nugæ ſunt, & gerræ, ſi cum iis conferantur quæ Prophetæ noſtri uni vero Deo cecinerunt. Quæ porro rationem excedunt, rationi congruunt. Quid namque rationi conformius quam ea de Deo credenda proponere quæ humana comprehendere mens nequit? Solus Deus ſeipſum plene cognoſcere valet, quia ſolus eſt infinita præditus mente, & intelligentia. An ne infinitus foret, & immenſus, ſi finitum ingenium hominis, anguſtaque mens ſua vi, & cognitione illum æquaret? Latent ergo in Deo arcana, perfectiones, & myſteria, quæ ſolo lumine divinitus infuſo attingi queunt; quæque vel ob hoc

ſibi

Digitized by Google

ſibi adſciſcunt obſequium noſtrum quod mentis noſtræ limites infinite excedant: nihil tamen præferunt quod rationi noſtræ repugnet.

VI. Quam autem honeſtæ, ſanctæ, piæque ſint leges quæ, ut mores, actioneſque informent, præſcribuntur a chriſtiana Religione, multis explicare non eſt opus. Quæ inſtitutio purior, ſanctiorque ea quæ in primis Deum ſuper omnia diligere, & proximum eodem ac noſmetipſos amore proſequi iubet? Quæ omnem dolum, fraudemque in verbis, factiſque, quæ mendacia, furta, adulteria, fornicationes, impudicitias, iniurias, & cuiuſque inhoneſtatis imaginem execratur: quæ non modo peccata, vitia, criminaque omnia externa, ſed etiam cogitationes pravas, omneſque internas animi machinationes minus rectas vetat, & deteſtatur: quæ cordis, animique puritatem, carnis, & rebellium appetitionum macerationem præſcribit: quæ denique iubet bonum pro malo rependere, nedum offenſoribus parcere, pro perſequentibus orare, pietatis & miſericordiæ officia erga omnes, cum amicos, tum inimicos, exercere, omniaque & animi, & corporis actiones ad Dei gloriam referre. Si Religio iſthæc ubique honeſtatem, pietatem, æquitatem, ac ſanctitatem redolet; ſancta, & honeſta in ſeipſa ſit neceſſum eſt. Si honeſta, & ſancta, ergo a Deo eſt: & ſi a Deo eſt, digna ergo ut credatur.

VII. *Quartum* credibilitatis argumentum eſt immenſa prodigiorum multitudo. Miraculis namque concepta, & parta eſt chriſtiana Religio. Quis enumerare ſufficiat miracula quæ Chriſtus patravit? Cæcis viſum, ſurdis auditum, infirmis ſanitatem, mortuis vitam reſtituit. Horum miraculorum teſtes oculati extiterunt Apoſtoli. Quid enim illos tam arcto vinculo devinxiſſet homini mortuo, ut mortem pro illius fide oppeterent? Quid ab eo aut ſperare hoc in mundo, aut timere poterant? Erat ne quidquam terrenæ felicitatis quod eos in illius obſequium inducere poſſet? Deum ergo illum habebant a quo æternam in cælis beatitudinem ſperabant. Quid quod eiuſmodi miracula omnibus prædicabant? Falſa hæc ſi fuiſſent, falſitatis, & impoſturæ revicti illico fuiſſent. Accedit quod Magiſtri miracula prædicantes, & doctrinam, innumeris miraculis confirmabant, ut teſtatur Marcus cap. ult. *Illi autem profecti prædicaverunt ubique, Domino cooperante, & ſermonem confirmante ſequentibus ſignis.* Quid multa? Ipſi miracula iſta quodammodo videmus. Nam præter alia plura mundi converſionem ſpectamus. Omnium autem prodigiorum maximum foret, ſi abſque miraculis orbis terrarum Chriſto cruci affixo fidem adhibuiſſet. Hoc argumentum fuſe pertractat Auguſtinus *Lib. XXII. de Civ. Dei cap.* V. ubi ſic concludit: *Si vero per Apoſtolos Chriſti, ut eis crederetur reſurrectionem, atque aſcenſionem prædicantibus Chriſti, etiam iſta miracula facta eſſe non credunt; hoc nobis unum grande miraculum ſufficit, quod ea terrarum orbis ſine ullis miraculis credidit.* Capite vero VIII. eiuſdem Libri fuſius hoc de argumento loquitur: *Quiſquis* (inquit) *adhuc prodigia, ut credat, inquirit; magnum eſt ipſe prodigium,*

quod,

quod, mundo credente, non credit. Plurima ibidem miracula recenſet, quorum ipſe ſe oculatum teſtem tum Mediolani, tum Carthagine fuiſſe fatetur.

VIII. *Quintum* credibilitatis argumentum eſt teſtium dignitas omni exceptione maior. Quod ut a ſuo principio repetam, obſervandum eſt, unicam ſemper fuiſſe Dei Eccleſiam, & Religionem; quamvis varios ſtatus, modoſque ſubierit. Antiqua Iudæorum tropis, figuriſque plena novum Chriſtianorum portendebat fœdus, cæleſtemque Meſſiam innumeris ſymbolis præferebat. Porro iudaicæ Religionis primus teſtis ſimul, & ſcriptor ſit Moyſes. Hic ſcriptis conſignavit Religionis divinæ vetuſtatem. Epochas, momentaque adeo perſpicua ponit, ut cuiuſque deceptionis ſuſpicionem excludat. Duæ priores epochæ, mundi creatio, & aquarum diluvium, tam propinquæ ſunt, ut, longæva hominum ætate ſpectata, una alteram tangeret, earumque memoria tempore quo Moyſes ſcribebat, recens eſſet. Siquidem *Sem*, ſi retro tempora ſpectemus, agnovit Lamech, qui Adam fuit allocutus. Si poſteriores reſpiciamus ætates, idem *Sem* vidit Abraham. Hic vidit Iacob, qui Moyſis amicos cognovit. Patriarcharum vitæ, tot annorum plenæ, eorumque genealogiæ erant annales, ſeu hiſtoriæ cuiuſque impoſturæ expertes. Si quid narraſſet Moyſes minus verum, extemplo falſitatis reus revinci potuiſſet. Nam quatuor aut quinque hominum, qui ſe mutuo agnoverunt, ætate, tota concludebatur hiſtoria. Nullam ergo patitur Moyſis narratio exceptionem. Quin ex ipſa hiſtoria validiſſima eruuntur argumenta quæ eamdem fide dignam, veramque produnt. Primo gentis ſuæ, ſuæque familiæ, ac tribus delicta, & flagitia, non ſecus ac virtutes, patefacit. Deinde innumera, ac ſtupenda quæ narrat miracula in legis ſuæ confirmationem, nulli ſunt obnoxia cavillo. Nam quod nube in montem translatus fuerit; quod illic quadraginta diebus moratus ſit; quod eius facies in legis promulgatione ſolaribus veluti radiis ſplenduerit; quod emicuerint fulgura, & tonitrua, fragoreſque aures percuſſerint populi; quod horrendo Core, Dathan, & Abiron, impiæque factionis exitio, illius auctoritas vindicata fuerit; quod lapis bis percuſſus aquas emiſerit; quod manna de cælo ad illius precationem depluerit: ſunt hæc, & alia plura, quæ omittuntur, momenta, quæ Dei Prophetam Moyſem evincunt. Nam hæc prodigia ipſis rerum geſtarum oculatis teſtibus Moyſes narravit, atque pro concione publicavit. Populus toties ingratitudinis, rebellionis, aliorumque ſcelerum reus convictus, improperaſſet ſuo legislatori, ſi quid vel minimum falſitatis ille enuntiaſſet. Neque artibus magicis tribui hæc portenta queunt: quis enim ſuſpicari magum auſit Moyſem, qui tantopere ab hac ſuperſtitione abhorruit, ut lapidibus obrui præceperit qui magos, arioloſque conſuluiſſet? Quid, ſi eventa recenſerem quæ prædixit, quæque prophetiæ reſponderunt, & quæ dæmones ipſos latebant?

IX. Ceteri Prophetæ ſunt quoque teſtes divinæ, veræque Religionis, eorumque præ-

Digitized by Google

prædictiones eventis comprobatæ divinitus revelatam oſtendunt Religionem. Iſaias urbis excidium, populique exilium, ac eiuſdem libertatem Cyri opera aſſerendam vaticinatus eſt. Ieremias itidem populi captivitatem, eiuſdemque liberationem prædixit. Quid de Ezechiele, Daniele, aliiſque vatibus dicam? Quid de ſacris voluminibus in quibus myſteria, & Religionis ſanctiones continentur, dicendum? Hæc ſane ſacra volumina tum Moyſis, tum aliorum vatum, cælesti magis providentia, quam hominum induſtria conſervata ſunt. Quis inſigne Dei opus non agnoſcat, quod ſacra illa volumina non modo antiquiſſimorum temporum iniurias ſuperaverint, ſed Antiochi, aliorumque tyrannorum ſęvitiam evaſerint, & ad nos uſque ſarta tecta pervenerint?

X. Porro ſi novum teſtamentum ſpectemus, nova, & luculentiſſima credibilitatis argumenta occurrunt. Quis inficias ire auſit, Apoſtolos Spiritu divino edoctos fuiſſe, qui paulo ante in ipſa plebe contemptibiles, repente de cæleſtibus myſteriis ſupra humanum captum diſſerere aggreſſi ſunt? Divinam hiſtoriam humili, abiectoque ſermone tres Evangeliſtę recitant; ſed ſententias adeo ſublimes, & tam alta arcana ediſſerunt, ut divinitus eos locutos fuiſſe quiſque agnoſcere valeat. Ioannes vero e ſublimi tonans tanta ſermonis maieſtate utitur, ut quorumlibet ſapientum contumaciam, ſuperbiamque confundat, deprimatque. Et, quod ſupra modum ſatis ſuperque eorum doctrinam attollit, illud eſt quod homines idiotę iſti fuere, qui nihil in hominum ſchola didicerant. Quid quod Paulus ex ſęvo, & ſanguinario hoſte in novum hominem converſus, ſubita, & inſperata mutatione doctrinam quam prius oppugnaverat, palam aſſeruit?

XI. Apoſtolorum, aliorumque Diſcipulorum Chriſti atrociſſima martyria fidei chriſtianę credibilitatem ſplendidiorem efficiunt. Quid Apoſtolos impulit ut pro Religione ſemel ſuſcepta mortem oppeterent? Anne terrenę cuiuſdam felicitatis ſpes? An ne aliqua falſa credulitas? At ipſi teſtes oculati extitere eorum mirabilium quę narrabant: ipſi longo tempore Chriſti converſatione, colloquiis, conſuetudine uſi ſunt: ipſi prodigia quę de Magiſtro ſuo prędicabant, oculis propriis conſpexere. An ne tot labores, perſecutiones, verbera, diriſſimaque tormenta ſponte ſubiiſſent, ut hominem crucifixum defenderent, eiuſque doctrinam propugnarent, niſi cæleſti virtute adiuti fuiſſent, niſi futurę, beatęque vitę firma ſpes animos eiſdem adieciſſet, niſi miracula ſpectaſſent quę omnem creatam virtutem ſuperant? Quis ergo doctrinam tantorum teſtium ſanguine obſignatam, atque teſtificatam non amplectetur? Quid, ſi multitudo addatur martyrum qui ex omni ſtatu, ſexu, ętate, & conditione a primis uſque Eccleſię catholicę temporibus ſęviſſima ſupplicia, mortemque acerbiſſimam invicta conſtantia, & alacritate pertulerunt, qui caritate eximia ſuos complexi ſunt tyrannos, & carnifices?

XII. Auctoritatem horum teſtium firmat inſignium Doctorum ſen tentia. Siquidem

dem ea fuit divinę providentię ratio in promulgatione chriſtianę legis, ut primum piſcatores rudes, hominesque humana deſtitutos ſapientia delegerit ad fidem amplificandam; deinde temporis decurſu homines acciverit præſtantiſſimo ingenio præditos, ac omni doctrinarum genere eruditos. Hi toti fuere in meditandis Scripturis, myſteriiſque Religionis. In id conatus ſuos, omnemque induſtriam contulerunt, ut oſtenderent divinam eſſe Religionem tanta argumentorum multitudine fultam. Eiuſmodi fuere inter plures Origenes, Iuſtinus, Athenagoras, Irenæus, Cyprianus, Baſilius, Athanaſius, Gregorius Nazianzenus, Nyſſenus, Chryſoſtomus, Ambroſius, Hieronymus, Auguſtinus, ac alii plurimi cuiuſque ætatis, ac temporis.

XIII. Plurima alia credibilitatis indicia nunc prætereo, quæ fuſiore calamo ab Auctoribus deſcribuntur. Ex iis paucis dumtaxat quæ indicata ſunt, colligere evidentem noſtræ Religionis credibilitatem licet. Nam prædictiones futurorum eventuum, & miracula quæ omnes naturæ ſuperant vires, quæque ad confirmandam chriſtianam Religionem Deus operatus eſt, illam evidenter credibilem efficiunt. Eventuum qui vaticiniis Prophetarum reſponderunt, univerſus orbis teſtis fuit, ut iam indicatum eſt. Miraculorum Chriſti teſtes oculati fuerunt Apoſtoli. Miraculorum quæ Apoſtoli patrarunt, teſtes fuerunt eorumdem diſcipuli. Prodigiorum vero quæ a diſcipulis facta ſunt, teſtes extiterunt ſocii Chriſtiani; ita ut perpetua fuerint miracula, & perpetui teſtes omni exceptione maiores. Opus haud eſt ut fuſius rem hanc explicem. Quiſque legis chriſtianæ puritatem, ſanctitatem, honeſtatemque fuſius exponere valet, quemadmodum & ſingula credibilitatis argumenta; ut inde, quam ſit fide digna Religio noſtra, magis magiſque oſtendat.

XIV. Plura adverſus ſententiam noſtram obiici ſolent, quæ paucis expediam. I. Religio chriſtiana non pauca credenda præcipit quæ rationi repugnant. II. Mahumetiſmus brevi propagatus eſt tempore, quemadmodum Lutheraniſmus, & Calviniſmus, ut plures alias ſectas ſileam. III. Pagani, & hæretici ſuos habent martyres, prophetas, & miracula.

XV. Ad primum ex iis quæ diximus, reſponſum patet. Plura proponit chriſtiana Religio quæ captum humanæ mentis ſuperant, nihil porro quod humanæ rationi repugnet: quin ratio ipſa, dum immenſitatem, infinitatemque Dei oſtendit, plura in Deo eſſe docet quæ comprehendi nequeunt. Divina Religionis myſteria, Deique arcana ſuperioris ordinis ſunt, quod & naturalis ratio docet: nequit ergo eadem menſura noſtra metiri, ſuaque intelligentia circumſcribere, & æquare. Si humanæ mentis vis in iis ipſis deficit quæ ſub aſpectu cadunt; quid mirum, ſi circa divina cæcutiat? Satis nobis ſit nihil umquam ab infenſiſſimis Religionis noſtræ hoſtibus Porphyrio, Celſo, Iuliano Apoſtata, aliiſque eiuſdem furfuris opponi potuiſſe quod non fuerit ſolidis reſponſis confutatum, atque convulſum: idque ex ſapientiſſimis Patrum, Theologorumque Apologiis conſtat. Secundi argumenti facilior

lior ſolutio eſt. Mahumetiſmus humana arte, & induſtria partus, auctuſque eſt: quippe vi, armis, ſpe prædæ, regnorum cupidine confinia amplificavit. Religio iſthæc carnalibus appetitionibus tota eſt conſentanea. Contra fides catholica nullo naturali præſidio, nullaque humana cultura nixa, immo frementibus, atque omni conatu reluctantibus mundi Rectoribus propagata eſt. Lutheraniſmus, & Calviniſmus ad Mahumetiſmum accedunt. Sacerdotibus uxores concedunt; virginitatem, atque caſtitatem improbant. Sanctimoniales, religioſoſque viros a votis ſolvunt; bona Deo, & Eccleſiæ conſecrata ſurripiunt, & laicis Principibus donant; ieiunia, & quidquid ſeveritatis præſcribit in cohibendis ſenſibus lex evangelica, reiiciunt; regnum ſpirituale cum temporali confundunt; ſummumque Pontificatum, non ſecus ac Pagani, Regibus adiudicant. Quid ergo mirum, ſi Religio iſthæc armis, & fraudibus munita, brevi magnam ſeptentrionis partem invaſerit? Martyres quos Sectæ iactant, veſana ſuperbia, ac contumax arrogantia, non veritatis, ac Religionis divinæ amor peperit: idque ex iſtorum martyrum vita, geſtiſque clare colligitur. Miracula porro quæ tum Pagani, tum hæretici obiiciunt, præſtigia mera ſunt. Fabulam omnino redolet quod ſcribit Svetonius de Veſpaſiano Cæſare, eum nempe ſputo cæcum illuminaſſe, debilemque crure ſanaſſe. Vaticinia Paganorum, dæmonum illuſiones fuere. Quæ narrat Philoſtratus de Apollonio Thianæo, virtutem dæmonis minime ſuperant, ut aſſerunt Chryſoſtomus, Auguſtinus, & Hieronymus, qui Apollonii portenta artis magicæ incantationes fuiſſe ſcribunt. Idem de Antichriſti futuris prodigiis dicendum. Catholicæ Religionis miracula ſimilia reſponſa non excipiunt. Hæc namque in dæmonum contemptionem patrata fuere, atque inter preces, & ſacrificia vero Deo oblata. Plurima dæmonum ſuperant poteſtatem, ut permanens mortuorum reſuſcitatio, futurorum liberorum, cordiſque ſecretorum revelatio. Qui plura cupit, eos adeat auctores qui ex inſtituto hanc verſarunt materiam.

C A P U T VI.

Inter Religiones quæ Chriſti Evangelium profitentur, ſola Catholica Romano Pontifici obediens evidenter credibilis apparet.

I. CHriſtianæ Religionis generatim acceptæ argumenta hactenus dedimus quæ eiuſdem evidentem credibilitatem oſtendunt. Quoniam vero plures reperiuntur ſectæ quæ Chriſto, eiuſque Evangelio adhærent, quæque a catholica Religione diſcerptæ ſunt, inveſtigare expedit, an ſola catholica Eccleſia manifeſtis credibilitatis argumentis gaudeat. Neque inveſtigatio iſthæc ab inſtituto noſtro

ſtro aliena eſt. Quoniam eo ſpectant conatus noſtri, qualeſcumque ſint, ut animarum paſtoribus ſubſidia paremus quibus gregem ſuum alere, & a lupis voracibus defendere queant. Porro ut tanto defungi munere valeant, haud ſufficiunt quorumdam caſuum reſolutiones, nudaque articulorum fidei cognitio; ſed parati ſint, & expediti ad rationem fidei ſuæ exhibendam oportet, ut inquit S. Petrus Epiſt. I. cap. III. *Parati ſemper ad ſatisfactionem omni poſcenti vos rationem de ea quæ in vobis eſt ſpe*. Et D. Paulus Epiſt. ad Tit. cap. I. *Oportet enim ut Epiſcopus potens ſit exhortari in doctrina ſana, & eos qui contradicunt, arguere*. Quod monitum, ſive mandatum inculcat ad Timoth. II. cap. IV. *Prædica verbum, inſta opportune, importune, argue, obſecra, increpa in omni patientia, & doctrina*. Lege quam Epiſcopis præſcribit Apoſtolus, omnes Eccleſiæ paſtores, qui animarum curam gerunt, devinciri compertum eſt. Quilibet namque paſtor, ſive ſupremus, ſive infimus, gregem ſuum defendere aſtringitur. Qua autem ratione defendet, ſi armis, ſubſidiiſque ad id neceſſariis deſtitutus ſit? Conſentaneum ergo eſt ut eam animarum paſtoribus doctrinam tradamus qua & alere, & ab hoſtium aggreſſibus gregem ſuum defendere valeant. Verum quid amplius verba damus? Res adeunda eſt.

II. Ut ſententia quam propoſui, perſpicua fiat, catholicæ Eccleſiæ notionem promamus oportet. Hæc porro eſt cœtus, ſeu congregatio Chriſtianorum, qui Romano Pontifici pro tempore exiſtenti, ceu Chriſti Vicario, & univerſalis Eccleſiæ moderatori, obedientiam profitentur. Signa nunc, ſeu notæ deſcribendæ ſunt quæ ſolam hanc catholicam Eccleſiam, ſeu Religionem quam hæc Eccleſia profitetur, veram eſſe Chriſti ſponſam evidenter oſtendunt.

III. Quatuor ſunt notæ quibus Concilium Nicænum primum in ſuo ſymbolo Chriſti Eccleſiam inſignit. Illam vocat *unam, ſanctam, catholicam, & apoſtolicam Eccleſiam*. Et ut a prima ordiamur, unitatem Eccleſiæ chriſtianæ colligunt Patres ex Scripturis ſacris. Ex Cant. VI. *Una eſt columba mea*: ex Ioan. VI. *Fiet unum ovile, & unus Paſtor*: & I. Cor. X. *Unum corpus multi ſumus*: & Epheſ. IV. *Unum corpus, & unus ſpiritus: una fides, unum baptiſma, unus Deus, & Pater omnium*. Hæc autem unitas tum interna eſt, fidei ſcilicet, & caritatis, iuxta illud I. Cor. IV. *Habentes eumdem ſpiritum fidei*: tum externa, & oculis expoſita, quatenus omnia membra unam eamdemque ſacrorum dogmatum doctrinam profitentur, & prout ſub uno viſibili capite, & paſtore, qui eſt Romanus Pontifex, colligata ſunt. Plura enim corpora, niſi uni ſubdantur capiti, unum minime vocari poſſunt. Hinc eſt quod Petri Cathedra centrum unitatis appellatur a Patribus. *Unus eligitur* (inquit Hieronymus Lib. I. cont. Iovinian.) *ut, capite conſtituto, ſchiſmatis tollatur occaſio*. D. Cyprianus Lib. IV. epiſt. X. *Non aliunde hæreſes obortæ ſunt, aut nata ſunt ſchiſmata, quam inde quod Sacerdoti Dei non obtempera-*

ra-

ratur; nec unus in Eccleſia ad tempus Sacerdos, & ad tempus Iudex vice Chriſti cogitatur.

IV. Sanctitatis prerogativam vere Chriſti Eccleſie, omnes, ne hereticis quidem exceptis, adiudicant. Porro quod ſanctitatis ſplendore Romana fulgeat Eccleſia, oſtenditur. Sanctitas quam Eccleſiæ tribuimus, a doctrinæ puritate potiſſimum petitur, & deinceps ab hominum caſtiſſimis moribus. Cœtus namque fidelium *gens ſancta* nuncupatur *I. Pet.* II. Senſus tamen haud eſt quod omnia membra ſancta ſint, & a peccato immunia; ſed quod profeſſio fidei, & doctrina veræ Eccleſiæ eo ſpectet ut ſuos profeſſores ſanctos efficiat, aptaque ſit ad hanc ſanctitatem inducendam, plurimoſque re ſanctos efficiat: quamquam plures ſint qui ab hac ſanctitate deficiant, quia leges quas profeſſio fidei præſcribit, tranſgrediuntur. *Lex* enim *Domini immaculata convertens animas*: Pſal. XVIII. Porro quod ſoli Romanæ Eccleſiæ hæc ſanctitatis nota conveniat, res eſt manifeſta. Hæc quippe Eccleſia univerſam Dei legem prædicat, ſervandamque inculcat: non modo evangelica mandata, ſed conſilia itidem exequenda proponit. Quid in ſuis Conciliis, quid in pontificiis Decretis ad formandos fidelium mores præſcribit præter regulas illas quas, vel ab Apoſtolis perenni traditione accepit, vel ab ipſo verbo Dei ſcripto haurit? Eiuſmodi Concilia, & Decreta, ſeu Canones pro morum integritate cuſtodienda, editos legant naſuti hæreticorum cenſores, opponantque, ſi valeant, quidquam in iiſdem haberi minus rectum, minuſque ſanctum. Pudere eos deberet quorumdam Catholicorum depravatos obiicere mores, eoſque in Eccleſiæ dedecus regerere; ac ſi nullum eſſet Eccleſiam triumphantem inter & militantem diſcrimen. Hæc agro comparatur, in quo paleæ permixtæ frumento ſunt, & domo, in quo aurea vaſa ligneis, & fictilibus ſunt interpoſita. Nonne Eccleſia remedia ſuis infirmis parat? Quo ſacramentorum adminiſtratio pertinet, niſi ut pœnitentium crimina deleat, ſordeſque abluat? Sinu ergo ſuo Eccleſia excipit peccatores, & iuſtos: hos ut membra viva & ſancta, atque ut potiſſimam cœtus ſui portionem; illos ut infirma membra, ignobilioremque partem. Illos cæleſti pabulo reficit, ut adoleſcant, altiuſque ſemper aſcendant; iſtos ſecundo pœnitentiæ baptiſmate a morte revocat, eorumque vulnera ſanat, validaque remedia iiſdem præſcribit, quibus a futuris ſibi cavere morbis, altioreſque Sanctorum ſemitas calcare valeant. A ſua nativitate ad hæc uſque tempora Romana Eccleſia innumeros peperit filios cuiuſque ſexus, ſtatus, ætatis, conditioniſque, qui mirabili ſanctitate effulſere. Sanctorum virorum multitudinem primis Eccleſiæ ſæculis vel ipſi hæretici concedunt. Eorum vero qui hac noſtra triſti, ac calamitoſa tempeſtate vitam ducunt immaculatam, nos ipſi teſtes ſumus. Fatemur utique magnum, maximumque ſceleſtorum hominum numerum reperiri in hac ipſa ſancta Eccleſia. Quid hinc? Propterea ne ſancta deſinit eſſe Eccleſia? Num iſtorum flagitia, ſanctorum virorum merita, vir-

tutes, geſtaque divina de medio tollunt? Si iniquorum hominum crimina Religionis veritati, & ſanctitati officerent, nulla umquam extitiſſet vera Religio: quoniam numquam poſt Adæ culpam defuerunt peccatores. Veritas itaque, & ſanctitas Religionis a doctrinæ, & dogmatum quæ ipſa præſcribit, ſanctitate arceſſitur. Ceterum ſi in vera Eccleſia ſceleſti homines reperiuntur, ſplendent quoque viri ſanctitate præditi, quibus caret ſemper falſa Eccleſia.

V. Aliæ duæ notæ non minus evidenter Eccleſiæ Romanæ competunt. Nam quod Eccleſia Romana ſit catholica, ſeu univerſalis, res eſt manifeſta; ſi quid hæc vox *catholica* ſignificet, clare explicetur. Igitur catholica Eccleſia ea dicitur quæ univerſas gentes ſinu ſuo excipit. In hoc a Synagoga diſtinguitur quæ ſolos Iudæos complectebatur, ut inquit David Pſal. lxxvi. *Notus in Iudæa Deus, in Iſrael magnum nomen eius*. Loquens vero de futura Chriſti Eccleſia Pſal. II. ait: *Dabo tibi gentes hereditatem tuam, & poſſeſſionem tuam terminos terræ*. Quare licet una ſemper fuerit Dei Eccleſia, poſt incarnationem tamen divini Verbi novum veluti ſtatum induit, atque confinia ſua amplificavit. Quippe non modo nationibus omnibus ſinum ſuum aperuit; ſed reipſa per univerſum orbem diffuſa eſt, iuxta illud Pſalm. xviii. *In omnem terram exivit ſonus eorum*. Quamvis poſtea plurium populorum ſcelera divinam provocaverint iuſtitiam, ut lumen veræ fidei illis ſubduceret, quo alias illuſtraret nationes; non propterea deſinit eſſe catholica: quia non requiritur quod reipſa Eccleſia diſperſa ſemper ſit in quamcumque orbis partem eodem tempore, ut catholica denominetur; ſed ſatis eſt quod omnia tempora comprehendat, & quod temporis decurſu per omnes terrarum orbis partes morali ſenſu diffuſa fuerit, eoque incumbat ut fidem ſuam omnibus nationibus prædicare conetur.

VI. Quarta prærogativa, quod Eccleſia Romana ſit apoſtolica, oſtenditur ſucceſſione ſummorum Pontificum a D. Petro ad hæc uſque tempora. *Si enim ordo Epiſcoporum* [inquit Auguſtinus epiſ. olim clxiv.] *ſibi ſuccedentium conſiderandus eſt, quanto certius, & vere ſalubriter ab ipſo Petro numeramus .... Petro enim ſucceſſit Linus, Lino Clemens &c.* Optatus Milevitanus Lib. II. cont. Parmen. *Veſtræ*, inquit, *Cathedræ originem oſtendite, qui vobis vultis ſanctam Eccleſiam vindicare*. Et horum prior Tertullianus Lib. de præſcript. cap. xxxii. *Edant*, inquit, *hæretici originem Eccleſiarum ſuarum, evolvant ordines Epiſcoporum ſuorum ita per ſucceſſionem ab initio decurrentem, ut primus ille Epiſcopus aliquem ex Apoſtolis, vel apoſtolicis viris, qui tamen cum Apoſtolis perſeveraverit, auctorem habuerit, vel anteceſſorem*.

VII. Plures alios characteres lato calamo deſcribunt Auctores, quibus Eccleſiæ Romanæ veritas palam fit: illius antiquitatem, viſibilitatem, univerſalitatemque fuſius exponunt. Nos quædam dumtaxat libamenta obiter perſtringimus, omneſque

que Eccleſiæ notas ad duas reducimus, nempe ad catholicitatem, & unitatem. Si enim catholica eſt, apoſtolica ſit oportet. Claudit quippe omnia tempora a ſuæ inſtitutionis initio uſque ad finem. Unitas porro dogmatum, & doctrinæ viſibilis ſit neceſſum eſt. Quomodo enim tot diſſitæ nationes in eamdem conſentire doctrinam, eadem profiteri dogmata valerent, niſi extrinſecus omnibus eadem dogmata proponerentur, unumque eſſet caput cui omnes obedirent, unuſque iudex qui omnes dirimeret de eiſdem dogmatibus controverſias?

VIII. Quod recenſitis notis ornata eſſe debeat vera Dei Eccleſia, nec ipſi hæretici diffitentur; ſed has notas Eccleſiæ Romanæ competere pernegant. Nos vero, ut eaſdem noſtræ ſoli Romanæ Eccleſiæ aſſeramus, quamcumque aliam Eccleſiam, ſeu ſectam, deſtitutam illis eſſe, breviſſime oſtendemus. Et ut a prima Atheorum ſecta ordiamur, iam in prolegomenis oſtenſum eſt, non modo illam nullo pollere credibilitatis indicio, ſed eſſe evidenter falſam. Idem de Polytheiſtis dicendum: plures enim deos repugnare lumini naturali, evictum ibidem eſt. Non minus evidenter falſa apparet Deiſtarum factio, quæ unum quidem Deum admittit, ſed colendum eſſe ſtatuit, prout rationis lumen præſcribit, omneſque divinas reſpuit revelationes. Hoc autem ipſi rationi repugnat. Quandoquidem ſi unus eſt Deus iſtius univerſi creator, dominus, & gubernator; modus quo colendus ſit, & orandus, non niſi ab eodem præſcribi poteſt: quoniam in rebus divinis, cultuque ſupremo Numini offerendo cæcutiunt homines, ut paganorum, vel ſapientum experientia patet. Si quiſque princeps, & dominus regulas quibus a ſuis colatur ſubditis, imponit; quidni Deus ſui cultus, & venerationis menſuram, qualitatem, terminoſque definiet, ut confuſionis, contrarietatis, & ſuperſtitionis occaſionem tollat? Quis negare auſit rationi conſentaneum eſſe ut Deus ipſe modum ſtatuat quo a creatura colatur?

IX. Mahumetiſmum nulla gaudere credibilitatis nota, compertum eſt. Plurima doctrinæ capita in Alchorano contenta honeſtati naturali adverſantur. Nonne carnales voluptates, uxorum pluralitas, fœdæ libidines, quas Mahumetis ſecta permittit, vel ab ipſis Ethnicis proſcriptæ fuere? Nec in præſentia eſt ut flagitia, fraudes, dolos, armorumque crudelem ſævitiam, quibus parta, amplificataque fuit religio iſthæc, deſcribam.

X. Iudaiſmi religionem poſt incarnati Verbi adventum falſam evincunt tum prophetiæ impletæ in Chriſto Virginis filio, tum prophetiæ eiuſdem Chriſti de Iudæorum excidio, de gentilium converſione, deque ſuæ Eccleſiæ inſtitutione, atque propagatione: quorum omnium eventum univerſus orbis conſpicit, ipſique Iudęi profugi, & per univerſam terram diſperſi, calamitatibuſque obruti, teſtes ſunt divinę erga ſemetipſos vindictę, atque hereditatis cęleſtis olim ſibi promiſſę ad alienos devolutę.

XI. Illud nunc ſupereſt ut hæreticorum, qui Chriſtum, eiuſque Evangelium, divinoſque Codices ſuſcipiunt, ſectas veræ Eccleſiæ characteribus deſtitutas oſtendamus. Hoc porro ut evincam, de recentibus Lutheranorum, & Calviniſtarum ſectis ſermonem inſtituam: eadem quippe omnium hæreſum ratio eſt. Antequam vero ultra progredior, lubet nonnulla ex ipſo Calvino iſthuc tranſcribere, quibus notas veræ Eccleſiæ confitetur. Eſſe unam, & catholicam, ſeu univerſalem fuſe probat, in eoſque invehitur qui hanc unitatem diſcindunt. Inquit ergo Lib. IV. Inſtitut. cap. 1. n. 2. *Nec vero ſatis eſt electorum turbam cogitatione animoque complecti, niſi talem Eccleſiæ unitatem cogitemus, in quam nos eſſe inſitos, vere ſimus perſuaſi ...... Ideo catholica dicitur, ſeu univerſalis; quia non duas, aut tres invenire liceat, quin diſcerpatur Chriſtus; quod fieri non poteſt. Quin ſic electi Dei omnes in Chriſto ſunt connexi, ut quemadmodum ab uno capite pendent, ita in unum veluti corpus coaleſcant, ea inter ſe compage cohærentes, qua eiuſdem corporis membra: vere unum facti, qui una fide, ſpe, caritate, eodem Dei ſpiritu ſimul vivunt.* Hanc unam univerſalem Eccleſiam viſibilem eſſe ſcribit n. 4. *Verum quia nunc de viſibili Eccleſia diſſerere propoſitum eſt, diſcamus vel matris elogio, quam utilis ſit nobis eius cognitio, immo neceſſaria....... Extra eius gremium nulla eſt ſperanda peccatorum remiſſio, nec ulla ſalus, teſte Iſaia, & Ioele.* Hanc externam viſibilitatem in prædicatione Evangelii ſitam ſubdit num. 5. *Fidem Deus nobis inſpirat; ſed eam in Evangelii prædicatione (eodem Paulo teſte) depromit, atque explicat. Hoc conſilio voluit olim ſacros haberi conventus ad Sanctuarium, ut fidei conſenſum aleret doctrina per os Sacerdotis prolata .... Sicut autem veterem populum non ablegavit ad Angelos, ſed Doctores excitavit e terra, qui vere præſtarent munus angelicum; ita & nos hodie humanitus vult docere. At ſicut olim non contentus fuit ſola lege, ſed Sacerdotes addidit interpretes, ex quorum labiis populus inquireret verum illius ſenſum; ita hodie non tantum vult nos eſſe lectioni attentos, ſed magiſtros etiam præficit, quorum opera adiuvemur. Cuius rei duplex eſt utilitas: nam ab una parte optimo examine obedientiam noſtram probat, ubi eius miniſtros non ſecus atque ipſum loquentes audimus; ex oppoſito etiam noſtræ infirmitati conſulit, dum per interpretes humano more nos mavult alloqui, ut ad ſe alliciat, quam tonando ab ſe abigere ..... Quibus autem videtur ex hominum qui vocati ſunt ad docendum, contemptu exinaniri doctrinæ auctoritas, hi ingratitudinem ſuam produnt: quia inter tot præclaras dotes, quibus ornavit Deus humanum genus, hæc prærogativa ſingularis eſt, quod dignatur ora, & linguas hominum ſibi conſecrare, ut in illis ſua vox perſonet. Quare ne viciſſim & nos obedienter amplecti pigeat ſalutis doctrinam eius mandato, & ore propoſitam: quia etſi externis mediis alligata non eſt Dei virtus, nos tamen ordinario docendi modo alligavit; quem dum recuſant tenere fanatici homines, multis ſe exitialibus laqueis involvunt. Multos impellit* (in Anabaptiſtas invehitur, & ſemetipſum, ſuoſque gregales, velit nolit, vividis depingit coloribus)

Digitized by Google

bus) *ſuperbia, vel faſtidium, vel æmulatio, ut ſibi perſuadeant privatim legendo, & meditando, ſe poſſe ſatis proficere, atque ita contemnant publicos cœtus, & prædicationem ſupervacuam ducant. Quoniam autem ſacrum unitatis vinculum, quantum in ſe eſt, ſolvunt, vel abrumpunt; nemo iuſtam impii huius divortii pœnam effugit, quin ſe peſtiferis erroribus, ac teterrimis deliriis faſcinet. Quare ut vigeat apud nos pura fidei ſimplicitas, ne uti gravemur hoc pietatis exercitio, quod Deus nobis ſua inſtitutione monſtravit eſſe neceſſarium, & tantopere commendat Deo: qui aures diceret claudendas eſſe, nemo umquam vel ex petulantiſſimis canibus inventus eſt. Sed omnibus ſæculis difficile fuit certamen Prophetis, & piis Doctoribus contra impios, quorum pervicacia numquam iugum hoc* (heu quam apte hæc in te quadrant, Calvine!) *ſubire poteſt, ut ore, & miniſterio hominum doceantur.*

XII. Perſequitur *num.* 7. 8. & 9. viſibilis, & univerſalis Eccleſiæ ſymbola, ſeu notas deſcribere. *Hinc naſcitur* (inquit) *nobis, & emergit conſpicua oculis noſtris Eccleſiæ facies. Ubicumque enim Dei verbum ſincere prædicari, atque audiri, ubi ſacramenta ex Chriſti inſtituto adminiſtrari videmus, illic aliquam eſſe Dei Eccleſiam nullo modo ambigendum eſt, quando Dei promiſſio fallere non poteſt: Ubicumque duo, aut tres congregati fuerint in nomine meo, ibi in medio eorum ſum. Sed, ut ſummam huius rei liquido teneamus, his veluti gradibus progrediendum eſt. Eccleſiam univerſalem eſſe collectam ex quibuſcumque gentibus multitudinem, quæ intervallis locorum diſſita & diſperſa, in unam tamen divinæ doctrinæ veritatem conſentit, & eiuſdem religionis vinculo colligata eſt.... Ita & Eccleſiæ univerſali ſuam ſervamus unitatem, quam diſſecare ſemper ſtuduerunt diabolici ſpiritus* (Lutherus, & Calvinus) *nec conventus legitimos qui pro locorum opportunitate diſtributi ſunt, ſua auctoritate fraudamus.*

XIII. Deſcriptis fuſo calamo veræ Chriſti Eccleſiæ ſymbolis, concludit *num.* 13. hanc Eccleſiam gremio ſuo excipere tum iuſtos, tum peccatores, atque in Catharos, Donatiſtas, & Anabaptiſtas declamat, quod ſolos Sanctos membra eſſe Eccleſiæ doceant, & ab eadem peccatores reiiciant: quem errorem Evangelii textibus confutat. *Fuerunt enim ſemper qui falſa abſolutæ ſanctimoniæ perſuaſione imbuti, tamquam aerii quidam dæmones iam facti eſſent, omnium hominum conſortium aſpernarentur in quibus humanum adhuc aliquid ſubeſſe cernerent. Tales olim erant Cathari, & (qui ad eorum veſaniam accedebant) Donatiſtæ. Tales hodie ſunt ex Anabaptiſtis nonnulli qui ſupra alios volunt videri profeciſſe. Alii ſunt qui inconſiderato magis iuſtitiæ zelo quam inſana illa ſuperbia peccant. Dum enim apud eos quibus Evangelium annuntiatur, eius doctrinæ non reſpondere vitæ fructum vident, nullam illic eſſe Eccleſiam ſtatim iudicant. Iuſtiſſima quidem eſt offenſio, & cui plus ſatis occaſionis hoc miſerrimo ſæculo præbemus, nec excuſare licet maledictam noſtram ignaviam quam Dominus impunitam non ſinet, ut iam gravibus flagellis caſtigare incipit. Væ ergo nobis, qui tam diſſoluta flagitiorum licentia committimus ut propter nos vulnerentur imbecilles conſcientiæ. Sed*

in hoc viciſſim peccant illi quos diximus, quod offenſioni ſuæ modum ſtatuere neſciunt: Nam ubi Dominus clementiam exigit, omiſſa illa, totos ſe immoderatæ ſecuritati tradunt. Quia enim non putant eſſe Eccleſiam, ubi non eſt ſolida vitæ puritas, & integritas, ſcelerum odio a legitima Eccleſia diſcedunt, dum a factione improborum declinare ſe putant. Allegant Eccleſiam Chriſti ſanctam eſſe. Verum ut ſimul intelligant eſſe ex bonis, & malis permixtam, illam ex ore Chriſti parabolam audiant in qua reti comparatur, quo piſces omne genus colliguntur, neque ſeliguntur, donec in littore ſint expoſiti. Audiant, agri eſſe ſimilem, qui bona fruge conſitus, zizaniis inimici fraude inficitur; quibus non expurgatur, donec in aream advecta fuerit meſſis. Audiant denique, aream eſſe, in qua ſic collectum eſt triticum, ut ſub palea delitiſcat, donec vanno, & cribro repurgatum in horreum tandem reconditur. Quod ſi hoc mala ad diem uſque judicii laboraturam Eccleſiam pronuntiat Dominus, ut improborum permixtione oneretur, fruſtra nullo nævo inſperſam quærunt.

XIV. Hæc paulo fuſius exſcribere placuit, ut ex infenſiſſimi hoſtis confeſſione & Catholico-Romanæ Eccleſiæ ſplendor magis fulgeat, & Proteſtantium ſectas non niſi a ſpiritu ſatanico partas eſſe luculentius conſtet. Si, Calvino fatente, ſymbolum potiſſimum veræ Eccleſiæ eſt unitas fidei, ſeu doctrinæ credendæ; oſtendant, ſi valent, Lutherani, & Calviniſtæ ſuorum dogmatum unitatem: exhibeant eamdem articulorum ſummam. Nonne in ipſis punctis capitalibus mutuo diſſident? Quid quod vel ipſi Lutherani in plures adverſas factiones, & Calviniſtæ in plurimas mutuo pugnantes ſectas dividuntur? Prodigioſam Eccleſiarum Proteſtantium in fidei profeſſione varietatem, viciſſitudines, mutationemque, tanta evidentia evincit doctiſſimus Iacobus Boſſuetus, ut nihil umquam ſolidi reponere valuerint Proteſtantes. Lutherus ipſe tempori indulſit, & quod uno die palam propugnabat, altero die pernegabat. Confeſſio Auguſtana infra vigintiſeptem annorum intervallum duodecies mutata fuit. Sub initium, cum defectio omnem frontem non exuerat, multa conceſſit Papæ, quæ poſtmodum creſcente iniquitate pro blaſphemiis habuit. Zuinglius Calvini Magiſter, Calvinus Magiſter Bezæ in dies fidem permutabant, ut teſtatur vel ipſe Beza *epiſt.* 1. *ad Andream Duditium*, inquiens: *Palantes omni doctrinæ vento ..... modo ad hanc, modo ad illam partem deferri. Horum quæ ſit hodie de Religione ſententia, ſcire fortaſſe poſſis; ſed quæ cras de eadem futura ſit opinio, ne tu certo affirmare queas. A capite ad calcem ſi percurras, nihil propemodum reperias ab uno affirmari quod alter ſtatim non impium eſſe clamitet. In quo tandem Religionis capite congruunt inter ſe Eccleſiæ quæ Romano Pontifici bellum indixerunt?* Similia ſcribit Lutherus epiſt. ad Antverpienſes: *Tot inter nos Religiones ſunt, quot homines; nec aſinorum quiſquam eſt tam hebes, & vecors, qui inſomnia proprii capitis, & propriam opinionem pro inſtinctu Spiritus ſancti, & ſeipſum Prophetam haberi nolit*. Habemus ergo fatentes adverſarios, nullam penes ipſos Religio-

Digitized by Google

ligionis unitatem reperiri. Qua vero fronte conqueritur Lutherus neminem inter ſuos, vel hebetiſſimum aſinorum eſſe qui novam quamdam Religionem non producat? Nonne confectarium iſtud neceſſario ſuam conſequitur doctrinam? Si ipſe Eccleſiam in qua regeneratus, & adultus erat, audire detrectavit; illi ne cæteri a'urgent? Si omnem infallibilem fidei regulam, cui fideles adhærere debeant, ipſe agnovit, & de medio ſuſtulit, qui fieri poteſt ut in eamdem Religionis unitatem conſentiant? Si ſpiritum privatum cuiuſque hominis, ceu ſupremum in terris tribunal ad dirimendas Religionis controverſias conſtituit; quid mirum, ſi tot ſint Religiones, quot Lutherani?

XV. Calvinus, ut ex iis quæ deſcripſi, patet, palam fatetur, Eccleſiam eſſe unam, univerſalem, viſibilem, ſanctam, quæ iuſtos, & peccatores complectitur. Negat poſtea eodem *Lib. IV. cap.* 11. præfata ſymbola Romanæ Eccleſiæ competere: quod quam falſum ſit, iam declaratum eſt. Si Religionis unitas ſpectetur, deſignent, ſi tanti ſunt, Proteſtantes, fidei dogma aliquod in quo diſcrepent Catholici. Negent, ſi auſint, nos omnes habere unam fidem, unum caput Chriſtum in cęlis, eiuſque Vicarium Romanum Pontificem in terris. Viſibilem fatetur Calvinus Eccleſiam. At ſi membra viſibilia ſunt, ergo & caput, ſub quo hæc membra congregantur. Catholicam eſſe Romanam Eccleſiam, ſeu univerſalem, & apoſtolicam, quæ ab Apoſtolis fundata in omnes gentes diffuſa ſit, ſoli Calviniſtæ, & Lutherani, eorumque ſimiles odio perciti, & cæcitate obducti negare poſſunt. Audiamus quid contra Epiſcoporum ſucceſſionem, qua originem ſuam ab Apoſtolis ducere Romanam Eccleſiam omni ſæculo demonſtrarunt Patres, Calvinus reponat. Primo ut ludicrum reſpuit argumentum iſtud. Inquit enim loc. cit. n. 2. *Sed quibus rationibus veram ſe Eccleſiam habere confirmant? Allegant ex vetuſtis annalibus quod olim in Italia, in Gallia, in Hiſpania fuerit. A ſanctis illis viris qui ſana doctrina fundarunt, excitarantque Eccleſias, doctrinamque ipſam, & Eccleſiæ ædificationem ſuo ſanguine ſtabilierant, ſe originem ducere ...... Commemorant quanti hanc ſucceſſionem fecerunt Irenæus, Tertullianus, Origenes, Auguſtinus, & alii. Quam frivola ſint iſta, & plane ludicra.* Quid agendum cum homine qui omnium antiquorum Patrum ſolidiſſimas argumentationes futiles vocat? Doceat nos novus hic Ariſtarchus, quomodo evincenda ſit a Chriſto, & ab Apoſtolis origo noſtra, niſi perenni Epiſcoporum qui Apoſtolorum ſedes occuparunt, ſucceſſione? Nonne hac ſola, & unica via quiſque ſuæ familiæ antiquitatem evincit? Sed quid regerit Calvinus, ut inanem oſtendat hanc argumentationem? *Quid* [ſubdit] *ſi Græciam illis regeram? Quæro igitur iterum ab ipſis, cur apud Græcos periiſſe Eccleſiam dicant, apud quos numquam interrupta fuit illa Epiſcoporum ſucceſſio, unica, eorum opinione, Eccleſiæ cuſtos, & conſervatrix?* Heu quam cæcutit homo, alioquin peracutus, & eloquens, dum contra Romanam Eccleſiam rabiem, livoremque evomit! Illico ratio-

Digitized by Google

ne, honeſtate, & ſinceritate deſtituitur, ut vel ex paucis recitatis liquet. Quis umquam aſſeruit Epiſcoporum ſucceſſionem *unicam*, ideſt ſolam eſſe Eccleſiæ notam? Unam dicimus eſſe ex notis: quæ ſi deſit, deſinit quoque Eccleſia: quia qui deficit in uno, factus eſt omnium reus. Anne propterea, ſi ſola adſit, veram conſtituet Eccleſiam? Hæc ne Calvini dialectica? Præter ſucceſſionem ab Apoſtolis unitas doctrinæ quam Chriſtus, & Apoſtoli tradiderunt, neceſſaria eſt. Succeſſionis prærogativam habeant Græci: at quia unitate doctrinæ non gaudent, ideo periiſſe apud eos qui hæreſi infecti ſunt, Eccleſiam dicimus. Apud Calviniſtas, Lutheranoſque nulla eſt Eccleſia: quia nec ſucceſſionem ab Apoſtolis, nec Apoſtolorum doctrinæ unitatem ipſi habent. Ex quibus conſtat, apertiſſimum impoſtorem eſſe Calvinum, dum effutit, Catholicos aſſerere, ſucceſſionem Epiſcoporum unicum eſſe veræ Eccleſiæ ſymbolum. Mendacii, & calumniæ Calvinum revincunt omnes Catholicorum libri: revincit ipſum Nicænum Symbolum, in quo quatuor recenſentur Eccleſiæ dotes, ut dictum eſt. Ne multa: ſucceſſionem Epiſcoporum ab Apoſtolis, & potiſſimum a capite D. Petro neceſſariam dicimus; ſed vanum eſſe fucum affirmamus & nos, ſi deſint ceteræ dotes, nempe unitas *doctrinæ*, eiuſdem ſanctitas, & univerſalitas. Succeſſio eſt neceſſaria, ſed ſola non ſufficit.

XVI. Catholici vi iſtius ſucceſſionis ſuam Religionis antiquitatem ab ipſo Chriſto, & Apoſtolis repetunt: atque hoc argumento uſi ſunt Irenæus, Tertullianus, Auguſtinus, ceterique Patres. Non modo antiquam, ſeu apoſtolicam, & catholicam evincimus eſſe Eccleſiam noſtram; ſed unitatis quoque privilegio gaudere oſtendimus, cum una ſit, ſemperque fuerit fides noſtra, ſanctaque Eccleſia. Deſignent, ſi valent, Proteſtantes aut tempus quo a veritate fidei deſciverit Romana Eccleſia, aut auctorem iſtius Eccleſiæ præter Chriſtum, & Apoſtolos. Nos fidei Lutheranæ Lutherum, Calvinianæ Calvinum, Zuinglianæ Zuinglium parentes, & auctores prodimus, quos ipſi Proteſtantes ut ſuos colunt Patriarchas. Duobus abhinc ſæculis (ab illis Catholici quærunt) ubinam gentium erat Eccleſia Lutherana, & Calviniana ante Lutherum, & Calvinum? Nihil adhuc ſolidi reſponſi dederunt Proteſtantes: & cum in hoc ſe urgeri ſentiunt, non modo illis aqua hæret, ſed ipſi in luto hærent omnes. Alii namque ad VValdenſes, Albigenſes, VVicleffiſtas, & Huſſitas ſe recipiunt. Alii ad Eccleſiam confugiunt Romanam. Sed cum iterum ad incitas rediguntur, ut oſtendant præfatas ſectas ab Apoſtolis originem trahere & eamdem omnino doctrinam cum Lutheranis, & Calvinianis profeſſas fuiſſe, in omne ſe vertunt latus, & hiſcendi deeſt poteſtas. Nam licet Lutherani, Calvinianique nonnulla ab hæreticis iſtis mutuati ſint; plura tamen VValdenſes, VVicleffiſtas, & Huſſitas docuiſſe quæ Proteſtantium præcipuis dogmatibus adverſantur, planum eſt, atque compertum. Si Eccleſiam Chriſti viſibilem in Romana perſeveraſſe aiunt ad Lutherum uſque, & Calvinum: a vera ergo Eccle-

cleſia illi deſciverunt; idcirco tamquam apoſtatæ, & hæretici habentur.' Si ante Lutherum Romana Eccleſia a vera Chriſti fide defecit, epocham nobis deſignent iſtius defectionis. Quis hiſtoricorum illius apoſtaſiam litteris prodidit? Blaſphemat utique Calvinus una cum ſuis gregalibus, Romanam Eccleſiam verbum Dei corrupiſſe, ſuperſtitione, idololatria, mendaciis, & impietate mundum impleviſſe chriſtianum. Ut rebellioni ſuæ fucum, & velamen obtenderet, id effutire debuit; at documenta quibus id evinceret, adferre in medium debuiſſet. Id namque non ſolum non accidiſſe, ſed nec accidere potuiſſe, evincit alios inter perdoctus Papin, qui Eccleſiam eamdem ſemper ac nunc fuiſſe perſpicue demonſtrat, nulla obſtante perſonarum mutatione: quemadmodum fluvius ſemper idem eſt, quamvis aquæ continuo fluxu mutentur. Quam rem ut oculis conſpicuam faciat, Eccleſiam in quatuor tribuit ætates perſonarum quibus conſtat. Nam adoleſcentes quindecim annorum dogmata fidei ab hominibus triginta annorum ſuſcipiunt, iſti a quinquagenariis, quinquagenarii a ſexagenariis & ſupra, eadem acceperunt: & harum ætatum ſucceſſione eadem omnino conſiſtit Eccleſia, ſicut idem ſemper flumen extat, licet aquæ continenter fluant. Modum nunc, rationemque deſignent Proteſtantes, qua a vera Chriſti fide recedere potuerit Romana Eccleſia, quam quinque primis ſęculis tamquam legitimam Chriſti ſponſam agnoſcunt. Omnem cœtum ſimul defeciſſe nec ipſi dicere audent, ſicut nec omnes ſimul fluminis aquę exſiccari eodem tempore queunt. Quęnam ergo ętas defecit? Senilis, virilis, iuvenilis? Cedo: eiſdem olim ac nunc ętatibus Eccleſia coaleſcit? Si nunc ſenes aliam prędicarent fidem ab ea quam nobis iuvenibus ipſi tradiderunt; nonne omnes primę, ſecundę, & tertię ętatis fideles vocem exaltarent? E contrario ſilerent forſitan ſenes, ſi iuvenes, virique novam inveherent fidem? Si nunc fieri nequit ut vel omnes ſimul deficiant fideles, vel una, altera tacente, ętas novam procudat Religionem; fateantur neceſſe eſt Proteſtantes, Romanam Eccleſiam, quę primis Redemptionis noſtrę ſęculis vera, vel per ipſos, ſtetit Dei Sponſa, numquam a vera fide deſciviſſe, nec deſciſcere potuiſſe, quin reclamarent plura eiuſdem corporis membra. Nonne quoties alia exorta fuit hęreſis, ſtatim Catholici omnes, qua voce, qua ſcriptionibus, bellum hęreſiarchis indixere? Nonne maiores noſtri Romanę Eccleſię filii litteris conſignarunt, poſterorumque memorię prodiderunt lapſus, errores, aberrationes eorum qui novas adverſus catholicam fidem opiniones, erroneaſque ſententias commenti fuerunt? Nonne vel ipſe Calvinus Eccleſiam comparat & ſoli, cuius plures ſunt radii, unicum vero lumen; & arbori, cuius multi ſunt rami, ſed robur unum tenaci radice fundatum; & fonti, de quo rivi plurimi defluunt, &, quamquam aquarum copia ſuper univerſam terræ faciem diffuſa ſit, unitas tamen manet in origine? Avelle radium ſolis a corpore, diviſionem unitas non capit: ab arbore frange ramum, fractus germinare non poterit: a fonte pręcide rivum, pręciſus are-

areſcit. Sic & Eccleſia Domini luce perfuſa per totum orbem porrigitur; unum tamen lumen eſt quod quocumque diffunditur. Nihil elegantius dici potuit ad exprimendam individuam illam connexionem quam habent inter ſe omnia Chriſti membra. Eccleſia Romana, ipſo Calvino teſte, primis ſæculis ſol fulgentiſſimus, fons limpidiſſimus, arbor virens, & fecunda fuit. Omnes ergo radii a corpore ſolis avulſi in tenebras occidunt, omnes rivi ab hoc fonte ſeiuncti, omneſque rami ab arbore fracti areſcunt. Calviniſtæ, & Lutherani ab hoc ſole, ab hoc fonte, ab hac arbore præciſi iacent. Ergo ſarmenta ſunt omni humore deſtituta, & ad combuſtionem parata. Prodant unionem ſuam cum hac planta, ſi valent. Si ſe præciſos fatentur a Romana Eccleſia, oſtendant fontem, & plantam cui hæreant. An cum Chriſto fœdus iactabunt? At quomodo Chriſto capiti iuncti erunt, ſi præciſi a ſuo corpore ſunt? De latere Chriſti aquæ ſalientes in vitam æternam ſcaturierunt. Aquæ iſtæ numquam aruere, ſed exundantis copiæ largitate univerſum orbem inundant. Oſtendant nobis Calviniſtæ, & Lutherani, qua vena, quo meatu ab hoc fonte ipſi dimanent.

XVII. Non me fugit, Calvinum verbum Dei ſcriptum, ſacramentorumque adminiſtrationem obtrudere, tamquam veræ Eccleſiæ Chriſti ſymbola. *Ubicumque* (inquit loc. cit. num. 9.) *verbum Dei ſincere prædicari, atque audiri, ubi ſacramenta ex Chriſti inſtituto adminiſtrari videmus, illic aliquam eſſe Dei Eccleſiam nullo modo ambigendum eſt.* Hoc verum habere nemo inficiatur. Sed videndum ſupereſt quænam ſit ratio qua deprehendi poſſit, ubinam ſincere Dei verbum prædicetur, & ſacramenta adminiſtrentur. Hoc conſtat, reponit Calvinus, ex ipſa divini verbi natura. *Quod autem rogant* (inquit Lib. I. cap. VII. num. 2.) *unde perſuadebimus a Deo fluxiſſe* [Scripturam] *niſi ad Eccleſiæ decretum confugiamus: perinde eſt ac ſi quis roget, unde diſcemus, lucem diſcernere a tenebris, album a nigro, ſuave ab amaro. Non enim obſcuriorem veritatis ſuæ ſenſum ultro Scriptura præſefert, quam coloris ſui res albæ, ac nigræ, ſaporis ſuaves, & amaræ.* Non ſecus ergo divina, & profundiſſima Scripturarum myſteria ſenſa ſua præferunt mentibus, ac res albæ, nigræque coloris ſui ſenſibus imaginem præferunt? Non minus Dei verbum mentibus, quam meridianus ſol oculis affulget; Quis ſibi in animum induxiſſet ut crederet tanta potuiſſe Calvinum, virum alioquin doctum, & eloquentem, inſania abripi? Cedo, diſputatum ne umquam fuit, utrum ſol meridianus ſereno cælo ſplendeat, vel lux ſit caligo? Utrum paries albus ſit niger, aut niger ſit albus? Utrum amarum ſit dulce, vel dulce amarum? E contrario nonne quæque ex tot Chriſtianorum ſectis a ſe ſtare ſinceram divini verbi prædicationem, & ſacramentorum miniſterium contendit? Divinum verbum, germanamque Scripturæ intelligentiam ſibi arrogant Sociniani, Anabaptiſtæ, Lutherani, Calviniſtæ, & olim ſibi adiudicabant Ariani, Neſtoriani, Eutychiani, & quot-

Digitized by Google

quotquot fuere hæretici. Res hæc facti eſt. Unde ergo Calvinus argumenta perſpicua arceſſet, quibus palam faciat penes ſe tantum reſidere immaculatam Dei Scripturam, & veram ſacramentorum adminiſtrationem? Qua via revincet Socinianos, Arianos, Anabaptiſtas, Lutheranos a vera Scripturarum intelligentia aberrare? An reponet, Scripturam ſeipſa ſuum ingerere humanis mentibus ſenſum? Sed quid eſt quod unum aſſequuntur ſenſum Sociniani, alium Anabaptiſtæ, alium Lutherani, alium Catholici? Numquam ab hoc expedire ſe laqueo potuere Sectarii qui palantes ab Eccleſia aberrant. Velit ergo nolit Calvinus, ad iudicium Eccleſiæ, quæ eſt columna & firmamentum veritatis, confugiat neceſſe eſt. Ad incitas redactus Calvinus, atque Auguſtini auctoritate preſſus, ſibi contradicens concedit, eos qui nondum ſpiritu Dei ſunt illuminati, Eccleſiæ reverentia ad docilitatem induci, ut Chriſti fidem ex Evangelio diſcere ſuſtineant; atque ita hoc modo Eccleſiæ auctoritatem iſagogem eſſe qua ad fidem Evangelii præparamur. Verum Eccleſiæ iudicium non modo neceſſarium eſt ut ad Evangelii fidem præparemur, ſed etiam ut divinæ legis genuinum ſenſum aſſequamur. At, ut Calvinus ſimplices decipiat, ipſiſque non omnino ignaris imponat, fallaciſſimis paralogiſmis ludit, ſplendideque mentitur. Blaterat enim Catholicos docere, infallibilitatem Scripturæ non a Deo, ſed ab hominum iudicio pendere. *Invaluit autem apud plerosque pernicioſiſſimus error* (inquit loc. cit. cap. VII.) *Scripturæ tantum ineſſe momenti, quantum illi Eccleſiæ ſuffragiis conceditur; ac ſi vero æterna inviolabiliſque Dei veritas hominum arbitrio niteretur*. Hunc errorem Catholicis affingit de more Calvinus, qui ſemper dum adverſus Catholicos argutatur, cauſam ſuam putidiſſimis mendaciis, calumniis, dicteriis tuetur, ut pro re nata palam in hoc Theologiæ curſu fiet. Deſignent Calviniani vel unum Catholicorum qui doceat, docueritve, Eccleſiæ iudicium certitudinem Scripturæ ſanctæ conferre. Nos Catholici confitemur, Scripturam ſacram a Deo ſolo ſuam habere auctoritatem, veritatem, atque certitudinem. Fatemur, Scripturam tanta maieſtate ſplendere, ut ſeipſa ſuæ divinæ originis characteres plures prodat, ſibique maximam credibilitatem adſciſcat. Ceterum ſoli inſani, omnique exuti ratione negare poſſunt, plurima contineri in hoc ſacro codice arcana imbecillæ noſtræ menti impervia, plurimoſque obſcuros ſenſus. Qua ergo inſtituenda via, ut verum ſenſum, genuinamque interpretationem aſſequamur? Conſulendus ne ſpiritus privatus cuiuſque fidelis? At Calvinus ipſe tamquam fanaticos improbat qui iſthuc ſe recipiunt: quoniam quiſque iſtorum ſuum privatum ſpiritum alteri præferret, & Babylonicam induceret confuſionem. Tot proinde Eccleſiæ forent, quot eſſent privati ſpiritus contrarii. Hunc privatum ſpiritum a Satan invectum conſecutæ ſunt tot hæreſes quæ mutuo pugnant, ſeſeque interimunt. Aſſignent ergo Proteſtantes, ſi valent, iudicem qui obſcura arcana divini verbi referet, verumque ſenſum pandat,

cui

cui omnes adhæreant, ut dogmatum unitatem ſervent. Soli Catholici hunc iudicem habent, nempe Eccleſiam, quæ non certitudinem, non auctoritatem tribuit Dei verbo; ſed nobis declarat, atque interpretatur, hoc eſſe verbum Dei, huncque ſenſum quem in ſua Scriptura Deus intendit: quemdamodum interpretes legum civilium ſenſum legum exponunt, minime legibus vim, auctoritatemque donant; ſed totam vim, omnemque auctoritatem habent a Principe qui leges ipſas rogavit. Eiuſmodi autem interpretes non raro falluntur, quod ab humano Principe infallibilitatem recipere nequeant, cum ſit ille errori obnoxius. Contra vero, quoniam Deus veritas eſt, fallere ac falli neſcius, Eccleſiæ ſuæ, ne erret, aſſiſtit, eique lumen infundit quo verum a falſo ſecernat, legiſque ſuæ dubios ſenſus interpretetur. Putida ergo eſt Calvini impoſtura, dum ſcribit, nos Catholicos plus hominum decreto quam Dei verbo deferre. Quoniam nos dicimus & Scripturam, & Eccleſiam certitudinem, & auctoritatem habere a Deo, qui omnis veritatis fons eſt, & origo. Dum Eccleſiæ credimus, Deo credimus, qui numquam a veritate Eccleſiam ſuam defecturam adpromiſit, neque adverſus eam inferni portas prævalituras. Ut ergo illuc unde diceſſimus, revertamur, quomodo evincent Calviniſtæ, penes ſe ſincere verbum Dei prædicari, & ſacramenta adminiſtrari; quæ iuxta Calvinum duo ſunt Eccleſiæ ſymbola, duæque teſſeræ? Immo nos iure dicimus, Calviniſtas verbum divinum adulteraſſe, ſacramenta de medio ſuſtuliſſe, Dei cultum ſacrilega impietate profanaſſe. Eorum conventus, & cœtus non Eccleſiæ formam præferunt, ſed babylonicæ factionis ſimulacrum. In illis ſepultus latet Chriſtus, obrutum Evangelium, profligata pietas, corrupta ſinceritas, abolitus Sanctorum honos, diruta altaria, ſanctuarium diſſipatum, diſperſique lapides: doli, fraudes, circumventio, vafrities, periuria quoquoverſum graſſantur. Nullum ergo penes ipſos Eccleſiæ veſtigium: non propagationis amplitudo, non doctrinæ unitas, non antiquitas apoſtolica, non denique ſanctitas: quæ omnia fuſo calamo demonſtrarunt Catholicorum plures, qui ex inſtituto hoc de argumento ſcripſere. Nos qui obiter tantum has controverſias delibare decrevimus, hic ſiſtimus gradum, ut ad ea explicanda pergamus quæ mores Catholicorum ad unam, ſanctam, catholicam, & apoſtolicam Religionem conformant.

CAPUT VII.

Pia voluntatis affectio fidem præcedere debet. Fidei ad ſalutem neceſſitas explicatur.

I. QUoniam actus fidei prudens ſit oportet, argumenta credibilitatis quæ fide dignum oſtendunt id quod credendum eſt, comperta habere debet ille qui fidei

fidei aſſenſum elicere velit. At quia hæc credibilitatis argumenta extrinſeca ſunt, & non tollſunt rei credendæ obſcuritatem; idcirco intellectus aſſentiri fidei obiecto nequit, niſi interna voluntatis motione adiuvetur. Quippe obiectum obſcurum haud valet intellectum movere, & ad actum producendum allicere, niſi aliquo lumine evidens fiat, aut cum evidenti principio connexionem habeat. Fidei autem obiectum nec evidens in ſe ipſo eſt, nec alicui naturali principio nititur: flectere ergo intellectum nequit. Quapropter neceſſariam eſſe piam voluntatis propenſionem, ſeu pium voluntatis affectum, qui evidentiam obiecti ſuppleat, docent Theologi communiter. Innumera credibilitatis momenta quæ ſupra indicata ſunt, viam ad fidem parant altiſſimas myſteriorum difficultates lævigant, minuunt, atque efficiunt ut eiuſmodi myſteria digna appareant ut quiſque prudenter debeat illa credere: quæ omnia externa cum ſint, indifferens, & ſuſpenſus adhuc intellectus manet. Pia autem voluntatis motio, quæ affectio quædam ſupernaturalis eſt, divina illuſtratione, & cæleſti gratia excitata, intellectum inclinat, movetque ad fidei aſſenſum. Hæc pia ad divina propenſio, Dei, æternæque beatitudinis amore fovetur, & alitur. Hæc eſt notio quam iſtius piæ affectionis tradit Angelicus quæſt. xiv. de Verit. art. 2. ad 10. *Pia affectio voluntatis, qua determinatur intellectus ad aſſentiendum his quæ ſunt fidei, eſt quidam appetitus boni repromiſſi.* Plurimas difficultates hac de re Scholaſtici movent, quas præterire congruum eſt. Dicamus potius, quod huic divinæ inclinationi rerum terrenarum cupiditas adverſetur. Quare licet peccata contra legem fidem non auferant, illi tamen inſidias ſtruunt, ruinamque parant: quoniam quo magis ardet amor carnalis, eo minus ardet deſiderium bonorum cæleſtium. Hinc flagitiis repetitis prævalet in voluntate peccatoris affectio ad voluptates, mundanamque felicitatem, & minuitur pius voluntatis affectus erga divina; quo vero decreſcit pia affectio, eo magis extenuatur, atque obnubilatur fidei lumen. Ex quibus colliges, quam languida ſit in flagitioſis, ſceleſtiſque Chriſtianis Ieſu Chriſti fides. Sed hæc nunc perſequi haud expedit.

II. De fidei neceſſitate latius diſputant Theologi. Duplicem diſtinguunt neceſſitatem: alteram vocant medii, ſeu finis, cum quo connexionem habet; alteram præcepti. Id dicitur neceſſarium neceſſitate medii ſine quo nullo in eventu finis obtineri valet, quocumque modo, ſive innoxie, ſive propria culpa illud omittatur. Id vero nuncupatur neceſſarium neceſſitate præcepti, quod ex ſola voluntate ſuperioris abſolute pendet, & a cuius executione ignorantia inculpabilis, aut impotentia excuſare quandoque poteſt. Quod eſt neceſſarium neceſſitate medii, eſt quoque neceſſarium neceſſitate præcepti; ſed non e contrario. Neceſſitas præcept adultos dumtaxat ligat, quia ſolum in actibus humanis locum obtinet: neceſſitas medii parvulos quoque adſtringit, & eis in rebus reperitur quæ actus non ſunt, ut liquet in baptiſmate, & habitu gratiæ, ſine quibus ſalus haberi nequit. Neceſ-

ſitas

ſitas medii bifariam etiam conſiderari poteſt. Primum abſolute, & in re, eo quod abſolutam præfert cum fine coniunctionem. Eiuſmodi eſt gratia habitualis, quæ poſita elevatione creaturæ ad finem ſupernaturalem, ſuapte natura ad gloriæ conſecutionem neceſſaria eſt. Secunda neceſſitas medii eſt ex Dei inſtitutione, quæ dicitur neceſſitas ſecundum quid, & in voto: cuiuſmodi eſt baptiſmus, qui licet abſolute in re neceſſarius ſit reſpectu parvulorum; contingere tamen poteſt quod adultus ſolo voto in actu caritatis contento illum ſuſcipiendi, æternam gloriam aſſequatur.

III. In præſentia non de habituali, ſed de actuali fide ſermo eſt. Habitum quippe fidei neceſſarium ad ſalutem eſſe neceſſitate medii, neque in dubium revocatur: quia ſine gratia ſalus æterna haberi nequit, quemadmodum gratia ſine fide minime infunditur. Hæc fides actualis de qua nobis nunc ſermo eſt, alia eſt explicita, ut dictum eſt, alia implicita. Illa expreſſe articulos in ſeipſis credit, ut *Deum eſſe unum, & trinum: Chriſtum eſſe Deum-hominem de Virgine natum* &c. Hæc aliquos articulos quorum expreſſa notitia caret, in altero quem explicite cognoſcit, & in quo præfati continentur articuli, credit: ut qui credit expreſſe quidquid catholica Romana Eccleſia credendum proponit, implicite credit omnia Religionis noſtræ myſteria.

IV. Salus ſupernaturalis, ad quam fidem neceſſariam aſſerimus, duplex eſt: prima, & ſecunda, ſeu iuſtificationis, & glorificationis. Illa eſt per quam homo ab infirmitate cuiuſque culpæ, ſive originalis, ſive actualis, purgatur; altera vero iſta per quam homo iuſtus vitam æternam aſſequitur. Melchior Canus *Relect. de Sacram. part.* 11. *concl.* 3. contendit, ad iuſtificationem ſatis eſſe aliquo in eventu fidem implicitam Chriſti, ſecus ad ſalutem æternam: idque Cornelii, de quo in Actis Apoſtolorum, exemplo oſtendit, ſubditque hanc eſſe D. Thomæ ſententiam 2. 2. *quæſt.* x. *art.* 4. *ad* 3. quin aſſerit nullum ſe legiſſe auctorem qui huic ſuæ opinioni refragaretur. Non ita tamen huic adhæret opinioni, quod alteri meliori, ſi illi occurreret, ſubſcribere recuſaret. Certum nunc eſt, contrariam ſententiam communiter penes Theologos obtinere; ita ut eadem fides ad iuſtificationem, quæ ad æternam ſalutem, requiratur. Auctoritas quam ex D. Thoma Canus opponit, nullomodo ei favet. *De Cornelio* (inquit Angelicus) *ſciendum eſt, quod infidelis non erat: alioquin eius operatio accepta non fuiſſet Deo, cui ſine fide nullus poteſt placere. Habebat autem fidem implicitam, nondum manifeſtata Evangelii veritate.* Ante Redemptoris adventum fides Chriſti implicita ſatis erat. Tempore Cornelii nondum promulgata ita erat lex evangelica, ut omnes ad expreſſum fidei aſſenſum tenerentur. Exemplum ergo Cornelii minus aptum eſt ad inferendum, nunc quoque poſſe fideles abſque explicita fide Chriſti iuſtos evadere. Hac ergo miſſa opinione, communis Theologorum ſententia eſt, eamdem ad iuſtificationem, & ad glorificationem fidem requiri. His poſitis.

V.

V. Dico 1. *Omnibus adultis ratione præditis neceſſaria eſt neceſſitate medii fides interna, actualis, explicita, & ſupernaturalis, tum ad iuſtificationem, tum ad glorificationem*. Aſſertio ex Dei verbo conſtat, Habacuc II. verſ. 4. *Ecce, qui incredulus eſt, non erit recta anima eius in ſemetipſo. Iuſtus autem in fide ſua vivet*. D. Paulus ad Galat. III. verſ. II. *Quoniam autem in lege nemo iuſtificatur apud Deum, manifeſtum eſt, quia iuſtus ex fide vivit*: & ad Rom. III. *Arbitramur hominem iuſtificari per fidem*: & ad Hebr. XI. *Henoch translatus eſt, ne videret mortem. Ante translationem enim teſtimonium habuit placuiſſe Deo. Sine fide autem impoſſibile eſt placere Deo*. Hinc patet falſam eſſe opinionem Andreæ Vega, qui *Lib. VI. in Trid. cap.* X. cenſet adultos in peccato mortali exiſtentes, qui invincibili laborant ignorantia myſteriorum fidei, iuſtificari poſſe abſque ullo fidei actu. Quod clarius evincitur ex Synodo Tridentina, quæ *ſeſſ.* VI. *cap.* VIII. allegans ſacræ Scripturæ verba, hæc decernit. *Cum vero Apoſtolus dicit, iuſtificari hominem per fidem ... ea verba in eo ſenſu intelligenda ſunt quem perpetuus Eccleſiæ ſenſus tenuit .. ſcilicet ... quia fides eſt humanæ ſalutis initium, fundamentum, & radix omnis iuſtificationis, ſine qua impoſſibile eſt placere Deo, & ad filiorum eius conſortium pervenire*. Rationem paucis exponit D. Thomas 2. 2. *quæſt.* II. *art.* 3. Homo elevatus eſt ad ordinem ſupernaturalem, & ad beatitatem aſſequendam. Porro ad hunc ordinem pervenire minime poteſt, niſi a ſuperiori, nempe a Deo, dirigatur & inſtruatur. Directori autem, & magiſtro fides adhibeatur neceſſe eſt. *Omnis autem talis addiſcens* (inquit ille) *oportet quod credat, ad hoc quod ad perfectam ſcientiam perveniat; ſicut etiam Philoſophus dicit, quod oportet addiſcentem credere. Unde ad hoc quod homo perveniat ad perfectam viſionem beatitudinis, præexigitur quod credat Deo, tamquam diſcipulus magiſtro docenti*. Certum itaque eſt nos plura debere credere quæ captum ſuperant intellectus noſtri: quapropter proſcripta eſt propoſitio Petri Abaelardi, qui docuit: *Nihil credendum eſt quod excedat noſtri intellectus virtutem*.

VI. Obiiciunt Vega, Eſtrix, & Ripalda, recenſita teſtimonia explicari commode poſſe de fide aut in re, aut in voto; ſicuti de baptiſmo, & pœnitentia dici ſolet. ℞. Fides in voto vere, & proprie fides non eſt; quemadmodum baptiſmus, & pœnitentia in voto ſacramenta reapſe non ſunt. Eiuſmodi ſacramenta in voto ſufficere aliquando, Patres & Concilia teſtantur. Nemo vero Patrum, nullumque Conciliorum idem aſſerit de fide. Diſcrimen etiam ſuapte natura patet fidem inter & ſacramenta: quod iſtorum adminiſtratio extrinſecus pendet ab hominum, ſcilicet miniſtrorum, ope, & induſtria; illa intrinſecus reſidet in mente, a nullo hominum exteriori miniſterio pendens, ſed a ſolo Deo intus mentem illuſtrante, & voluntatem tangente. Ignorantia invincibilis Dei quam obtrudit Vega, ut inane commentum reiicimus. Negamus ſcilicet, dari eiuſmodi ignorantiam, ut ſuo loco probabimus. De infidelitate negativa infra ſermo erit.

VII.

Digitized by Google

VII. Dico 2. *Adulti ratione utentes, & in infantia baptizati nequeunt ſine fide actuali ſalutem æternam aſſequi*. Henricus a S. Ignatio pro contraria ſententia plures affert Auctores, quos inter Suarez *diſp.* XII. *ſec.* 2. *num.* 10. Lugo *diſp.* XII. *ſec.* 1. *num.* 3. Sed hi duo Auctores abſolute non aſſerunt adultum in infantia baptiſmate tinctum poſſe ſine fide actuali ſalvum fieri. Docent tantum, puerum habentem gratiam ſanctificantem in baptiſmate ſuſceptam poſſe ſalutem conſequi, ſi ſtatim poſtquam pervenit ad uſum rationis, moriatur, priuſquam de fide cogitet, vel occaſio ſe illi offerat credendi, aut non credendi. Hoc namque in caſu ſalvabitur, inquit Suarez, non ut adultus, ſed ut infans. Quare contendit dumtaxat, quod fides non ſit neceſſaria ad conſervandam iuſtitiam pro brevi tempore in baptiſmate infuſam; minime vero negat, ſed affirmat expreſſe, ad ſalutem æternam neceſſariam eſſe fidem actualem. Hunc accidere caſum poſſe vix conceſſerim. Nam poſtquam affulſit plenum rationis lumen, ad Deum ſe ſe convertere adultus tenetur, eumque fide, ſpe, & caritate colere. Et cum ipſe Suarez aſſerat, hunc puerum ſalvum in hoc eventu fieri ut infantem, non ut adultum, fatetur neminem adultorum ſine actuali fide beatitudinem obtinere.

VIII. Sententia noſtra communis eſt inter Theologos, eſtque ex ipſa Scriptura deprompta. Nam Marc. ult. dicitur: *Euntes in mundum univerſum, prædicate Evangelium omni creaturæ. Qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſalvus erit; qui vero non crediderit, condemnabitur*. Plurimos Scripturæ ſanctæ textus miſſos facio, quod obvii ſunt, & non pauci ſupra indicati. Concilia quoque aperte hanc firmant ſententiam. Tridentinum *ſeſſ.* VI. *cap.* VI. de iuſtificatis loquens ait: *Dum divina gratia adiuti fidem ex auditu concipientes, libere moventur in Deum, credentes vera eſſe quæ divinitus revelata, & promiſſa ſunt*: & cap. VIII. ſubdit: *Fides dicitur eſſe humanæ ſalutis initium, fundamentum, & radix omnis iuſtificationis*. Hoc idem docent communiter Patres. Aug. ſer. XXXVIII. antiq. edit. *Sine fide*, inquit, *nemo ad filiorum Dei conſortium poteſt pervenire: quia ſine ipſa neque in hoc ſæculo quiſquam iuſtificationis conſequitur gratiam, neque in futuro vitam poſſidebit æternam*. Ratio denique ſuffragatur. Quippe nullus adultus ratione præditus ſalutem aſſequitur ſine propria cooperatione. Adultis namque ſalus æterna confertur a ſupremo Iudice tamquam præmium, merces, & corona. Nemo autem præmium, & mercedem adipiſcitur, niſi prius laboris pretium ſolvat. Porro principium cooperandi divinæ gratiæ pro æternæ ſalutis conſecutione eſt fides, quæ dicitur humanæ ſalutis initium. Dempta hac fide, deeſt principium quo adultus negotium agere ſuæ ſalutis valeat. Neceſſaria ergo fides eſt cuique adulto, ut movere ſe in Deum, illumque colere, adorare, amare, & ab eodem ſuam ſperare æternam mercedem poſſit.

IX. Dico 3. *Fides neceſſaria tum ad iuſtificationem, tum ad æternam beatitudinem, non eſt fides late dicta, ſed theologica, & ſupernaturalis*. Oſtenſum eſt, omnibus

nibus ratione utentibus neceſſariam eſſe fidem actualem, quemadmodum parvulis neceſſaria eſt fides habitualis in baptiſmate infuſa. Hæc autem fides actualis theologica ſit oportet, & ſupernaturalis, divinæ revelationi innixa. Quare haud ſufficit fides latius accepta, orta ex cognitione creaturarum, quæque Deum credit ut creatorem. Damnata ſiquidem eſt hæc propoſitio : *Fides late dicta ex teſtimonio creaturarum, ſimilive motivo ad iuſtificationem ſufficit*. Hanc propoſitionem adſcribunt nonnulli Ripaldæ; ſed P. Viva hoc falſum eſſe contendit. Fides late dicta, iuxta Ripaldam, alioſque Theologos, eſt cognitio ſupernaturalis a Deo infuſa iis qui ex cognitione creaturarum in Deum mentem attollunt. Certum eſt hanc fidem non ſufficere, ut ex propoſitione damnata. Requiritur ergo fides ſtricte accepta, quæ aſſenſus eſt ſupernaturalis ex divina revelatione procedens, Deumque ut remuneratorem, atque ſalvatorem ſpectans, ut infra magis patebit.

CAPUT VIII.

De obiecto materiali fidei, ſeu de articulis quorum fides neceſſaria eſt neceſſitate medii.

I. Obiectum formale fidei definivimus ſupra *cap.* III. *num.* 4. eſſe primam veritatem obſcure revelantem. Indicatum quoque ibidem eſt obiectum materiale primarium fidei theologicæ eſſe ipſum Deum, cetera vero revelata obiectum ſecundarium. Quoniam vero ſermo nunc eſt de myſteriis quorum fides neceſſaria eſt, explicare paulo fuſius expedit obiectum materiale fidei, ſeu exponendæ ſunt veritates quæ fide divina credendæ implicite, vel explicite ſunt; quæque obiectum materiale fidei conſtituunt.

II. Itaque verbum Dei obſcure revelatum, ſeu quidquid Deus viatoribus revelavit, eſt obiectum materiale fidei. Dividitur obiectum iſtud in primarium, & ſecundarium. Illud eſt Deus ipſe, quod nuncupari & ab ſcholaſticis ſolet obiectum attributionis : nam Deus eſt ad quem omnia alia revelata referuntur tamquam ad finem, ut inquit D. Thomas 2. 2. quæſt. 1. art. 1. *Si vero conſideremus materialiter ea quibus fides aſſentit, non ſolum eſt ipſe Deus, ſed etiam multa alia; quæ tamen ſub aſſenſu fidei non cadunt, niſi ſecundum quod habent aliquem ordinem ad Deum.* Hinc eſt quod Deus omnium primum ſeſe hominibus credendum revelavit, cetera vero propter ſeipſum.

III. Hoc verbum, quod obiectum materiale fidei eſſe diximus, aliud eſt quod Deus per ſemetipſum immediate viatoribus revelavit; ut quando locutus eſt Angelis poſt eorum creationem, quibus revelavit quæ credere debebant; item Hieremiæ, Michææ, aliiſque Prophetis, quibus aliquando per ſemetipſum locutus eſt.

Digitized by Google

Aliud eſt verbum quod Deus non immediate per ſe, ſed medio legato ſuo, manifeſtavit: ſic Tobiæ, Zachariæ, B. Virgini, aliiſque plurimis Prophetis, Patriarchis, ſanctiſque viris locutus eſt per Angelos ſuos; & ſæpe per Patriarchas, & Prophetas in veteri teſtamento populo ſecreta ſua reſeravit. Tandem, cum venit plenitudo temporis, locutus eſt nobis in Filio, qui Apoſtolis & Evangeliſtis, & per iſtos nobis omnibus, divina & inaudita arcana patefecit. Hos varios modos, quibus Deus ſua nobis myſteria manifeſtare dignatus eſt, indicant divini Scriptores. D. Paulus ad Hebr. cap. 1. *Multifariam multiſque modis olim Deus loquens patribus in Prophetis, noviſſime locutus eſt nobis in Filio*. Et S. Ioannes cap. 1. verſ. 17. *Lex per Moyſem data eſt, gratia & veritas per Ieſum Chriſtum facta eſt.... Unigenitus qui eſt in ſinu Patris, ipſe enarravit*. Item D. Paulus I. ad Theſſalon. cap. 11. verſ. 13. *Ideo & nos gratias agimus Deo ſine intermiſſione: quoniam cum accepiſſetis a nobis verbum auditus Dei, accepiſtis illud, non ut verbum hominum, ſed (ſicut eſt vere) verbum Dei, qui operatur in vobis qui credidiſtis*.

IV. Celebris diviſio divini verbi eſt in verbum ſcriptum, & non ſcriptum, ſeu traditum. Verbum ſcriptum in libris ſacris, & canonicis continetur. Canonici libri recenſentur a Tridentino *ſeſſ.* IV. & ſunt ſequentes. Veteris teſtamenti primo loco numerat quinque Moyſis legiſlatoris libros, nempe *Geneſim*, *Exodum*, *Leviticum*, *Numeros*, & *Deuteronomium*: librum *Ioſue*, *Iudicum*, *Ruth*: quatuor libros *Regum*: duos *Paralipomenon*: duos *Eſdræ*, primum, & ſecundum, qui dicitur *Nehemias*: *Tobias*, *Iudith*, *Eſther*, *Iob*, *Pſalterium Davidicum*, centum quinquaginta pſalmis comprehenſum: *Proverbia Salomonis*, *Eccleſiaſtem*, *Canticum Canticorum*, librum *Sapientiæ*, *Eccleſiaſticum*: quatuor Prophetas maiores, *Iſaiam*, *Ieremiam cum Baruch*, *Ezechielem*, *Danielem*: duodecim minores, nempe *Oſeam*, *Ioelem*, *Amos*, *Abdiam*, *Ionam*, *Michæam*, *Nahum*, *Habacuc*, *Sophoniam*, *Aggæum*, *Zachariam*, *Malachiam*: duos *Machabæorum* libros, primum, & ſecundum. Teſtamenti autem novi quatuor *Evangelia Matthæi*, *Marci*, *Lucæ*, & *Ioannis*: *Actus Apoſtolorum* a Luca Evangeliſta litteris conſignatos: quatuordecim *Pauli Apoſtoli Epiſtolas*, unam *ad Romanos*, duas *ad Corinthios*, unam *ad Galatas*, unam *ad Epheſios*, unam *ad Philippenſes*, unam *ad Coloſſenſes*, duas *ad Theſſalonicenſes*, duas *ad Timotheum*, unam *ad Titum*, unam *ad Philemonem*, unam *ad Hebræos*: *Apoſtoli Petri* duas *Epiſtolas*: *Ioannis Apoſtoli* tres: *Iacobi Apoſtoli* unam: *Iudæ Apoſtoli* unam: & *Ioannis Apoſtoli Apocalypſim*.

V. Scriptores eccleſiaſtici aliquando dubitarunt, num libri Eſther, Tobiæ, Iudith, Sapientiæ, Eccleſiaſtici, Baruch, Machabæorum primus, & ſecundus, epiſtola Pauli ad Hebræos, epiſtola Iacobi, ſecunda Petri, ſecunda, & tertia Ioannis, epiſtola Iudæ, Apocalypſis Ioannis canonicis accenſendi ſint. De aliis libris recenſitis numquam dubitatum fuit; ſed tamquam canonici habiti omni tempore

fue-

Digitized by Google

fuerunt. Porro licet de his quos hoc numero indicavimus, dubitatum ab aliquibus fuerit, antequam eoſdem in Canonem librorum ſacrorum perſcribi Eccleſia juſſiſſet; nunc tamen haud licet de illis dubitare, ſed omnes pro canonicis habendi ſunt, ut præcipit Tridentinum ſeſſ. iv. *Si quis autem libros ipſos integros cum omnibus ſuis partibus, prout in Eccleſia catholica legi conſueverunt, & in vetere vulgata latina editione habentur, pro ſacris non ſuſceperit, anathema ſit.* Multæ hac de re quæſtiones inſtitui poſſent; ſed non eſt inſtituti noſtri eaſdem verſare. Illud dumtaxat noſtra intereſt admonere, omnia in recenſitis ſacris codicibus contenta ad obiectum materiale fidei attinere, omniaque divina fide credenda eſſe explicite, vel implicite, ut infra declarabitur.

VI. Verbum Dei non ſcriptum, ſeu traditum, illud eſt quod litteris mandatum non eſt, ſed a Deo revelatum Patribus, Prophetis, & Apoſtolis, de ore in os ad nos pervenit, & in hominum cordibus, quemadmodum verbum ſcriptum in papyro, cuſtoditur. Hoc verbum traditum admittendum eſſe adeo evidens eſt, ut ſoli Lutherani, & Calviniſtæ obcæcati negare illud audeant. Nam Eccleſia antiquior ſcriptura eſt. Fides ergo abſque ſcriptura fuit. Nonne priorum ſæculorum Patres ante Moyſem veram colebant religionem, rerumque divinarum fidem habebant, divinaque mandata nullibi niſi in eorum cordibus ſcripta ſervabant, eademque parentes filiis communicabant? Circumciſionem a Deo acceptam Abraham poſteris prodidit, quod ſacramentum in animis impreſſum per multos annos in AEgypto ſervarunt Hebræi, ubi citra ullam Dei legem ſcriptam, veram unius Dei fidem, & religionem tenuerunt. Chriſtus legem ſuam ſcriptis minime prodidit. Apoſtoli prius viva voce Evangelium docuerunt, deinceps litteris mandarunt, ut teſtatur Lucas cap. I. *Quoniam quidem multi conati ſunt ordinare narrationem, quæ in nobis completæ ſunt, rerum, ſicut tradiderunt nobis qui ab initio ipſi viderunt, & miniſtri fuerunt ſermonis; viſum eſt & mihi, aſſecuto omnia a principio diligenter, ex ordine tibi ſcribere, optime Theophile.* Multa ad doctrinam chriſtianam pertinent quæ nec nunc ſunt litteris expreſſa, ut teſtantur Patres. Epiphanius hæreſi lxi. *Oportet autem & traditione uti: non enim omnia a divina Scriptura accipi poſſunt. Quapropter aliqua in ſcripturis, aliqua in traditione per vocem SS. Apoſtoli tradiderunt, quemadmodum dicit S. Apoſtolus: Sicut tradidi vobis: & alibi: Sic doceo, & ſic tradidi in Eccleſiis.* Similia docet S. Ioannes Chryſoſtomus in II. ad Theſſalonic. cap. I. *Hinc patet quod non omnia per epiſtolam tradiderunt, ſed multa etiam ſine litteris: eadem vero fide digna ſunt tam illa quam iſta: itaque traditionem quoque Eccleſiæ fide dignam putamus. Traditio eſt, nihil quæras amplius.* Quid ſi recenſere ſingula fidei dogmata vellem quæ non ſcriptura aliqua, ſed ſola traditione credimus? Sed illud ſatis ſit indicare, nos utrumque teſtamentum novum, & vetus firmiſſime tenere, non ſcripturæ, ſed ſolius traditionis auctoritate.

VII. Traditiones apoſtolicæ diverſæ ſunt, ac duplicis veluti generis. Quædam temporariæ fuere, ut abſtinere a ſanguine, & ſuffocato; aliæ perpetuæ. Rurſus aliæ ſunt traditiones quas Apoſtoli a Chriſto acceperunt, ut matrimonium, confirmationem, extremam unctionem eſſe ſacramenta quæ Chriſtus ipſe inſtituit: alias traditiones ipſi Apoſtoli Spiritu ſancto ſuggerente ad Eccleſiæ utilitatem ediderunt; tamquam paſtores Eccleſiarum. Prioris generis traditiones quæ Apoſtolico-divinæ nuncupari ſolent, nulli ſubiacent mutationi, nec poteſtati Eccleſiæ. In ea ſiquidem quæ divini iuris ſunt, Eccleſia poteſtatem non habet: quapropter eiuſmodi traditiones nulla conſuetudine oppoſita antiquari valent. In illis vero traditionibus quas Apoſtoli condiderunt, tamquam Eccleſiarum paſtores, poteſt Summus Pontifex, poteſt Eccleſia diſpenſare; quin & contraria conſuetudine eiuſmodi aboleri valent.

VIII. Hinc colliges, verbum non ſcriptum, ſeu traditiones apoſtolicas quas Apoſtoli a Chriſto acceperunt, & perenni Eccleſiæ conſenſu ad nos pervenerunt, ad obiectum materiale fidei pertinere, nobiſque divina fide credendas eſſe. Quid quod ipſo verbo ſcripto id præcipitur? Inquit enim Paulus I. ad Theſſalonicenſes cap. II. *State, & tenete traditiones, quas accepiſtis ſive per epiſtolas, ſive per ſermonem*. Idem tradunt œcumenica Concilia. Nam Synodus generalis ſeptima *act.* VII. inquit: *Fatemur nos eccleſiaſticas traditiones, ſive ſcripto, ſive conſuetudine valentes, retinere velle; quarum de numero eſt imaginum effiguratio. Catholicæ igitur Eccleſiæ traditionem obſervantes definimus, ſanctas imagines venerandas. Qui ergo auſi fuerint aliud ſentire, aut more impiorum hæreticorum eccleſiaſticas traditiones contaminare, ſi Epiſcopi fuerint deponuntor; ſi laici, communione privantor*. Concilium Tridentinum *ſeſſ.* IV. hæc habet. *Sacroſancta Tridentina Synodus proſpiciens veritatem Evangelii ſalutarem, & morum doctrinam contineri in libris ſcriptis, & ſine ſcripto traditionibus ipſius Chriſti, quæ ab Apoſtolis acceptæ, aut ab ipſis Apoſtolis, Spiritu ſancto dictante, quaſi per manus traditæ ad nos uſque pervenerunt, traditiones ipſas tum ad fidem, tum ad mores pertinentes, tamquam vel oretenus a Chriſto, vel a Spiritu ſancto dictatas, & continua ſucceſſione in Eccleſia catholica conſervatas, pari pietatis affectu, ac reverentia cum libris ſacris ſuſcipit, ac veneratur .... Si quis autem ſciens, & prudens traditiones prædictas contempſerit; anathema ſit*. Ex quibus colliges, non ſolum verbum ſcriptum, ſeu libros canonicos, verum etiam verbum traditum, ſeu traditiones quas Apoſtoli a Chriſto acceperunt, aut Spiritu ſancto dictante invexerunt, nobiſque tradiderunt, ad obiectum materiale fidei pertinere. Præter fidei obiectum vero ſunt traditiones illæ quas illi proprio arbitrio, tamquam Eccleſiarum ſuarum paſtores, inſtituerunt, illorum temporum rationi, & genio congruas, quæque temporis curſu in deſuetudinem abiere. Quapropter numquam ad fidem pertinuerunt.

IX. Poſtremo verbum divinum aliud eſt privatum, alicui nempe perſonæ ſingula-

gulari a Deo revelatum, & ab Eccleſia minime approbatum : hoc autem nullam habet publicam auctoritatem, neque ad fidem attinet. Aliud eſt verbum univerſo generi humano a Deo revelatum, & Eccleſiæ declaratione probatum, cuiuſmodi eſt vetus, & novum teſtamentum, atque traditiones apoſtolico-divinæ: quæ omnia publica fruuntur auctoritate, atque obiectum materiale fidei ingrediuntur. Deciſiones, ſeu declarationes Eccleſiæ non conſtituunt novos fidei articulos non revelatos a Deo. Hac quippe revelatione habetur, Eccleſiam columnam eſſe, & firmamentum veritatis, veram Dei ſponſam, divinæ voluntatis interpretem, portis inferni numquam ſuccubituram, atque uſque ad ſæculorum conſummationem a veritate numquam aberraturam. Credimus ergo fide divina, Eccleſiam catholicam in rebus fidei, morumque infallibilem : quoniam, ne erret in rebus ad æternam ſalutem neceſſariis, Deus ſemper illi præſto adeſt. Hæc itaque novas a Deo revelationes non accipit, ut olim Prophetæ : articulos fidei non auget, nec minuit; ſed divini verbi reconditos ſenſus exponit : quæ ſunt a Deo revelata nobis proponit, & interpretatur : apoſtolicas traditiones cuſtodit. Explicatis breviter iis quæ obiectum materiale fidei conſtituunt, ſeu quæ credere Catholici omnes tenentur ſaltem implicite, manifeſtandum nunc ſupereſt quæ ſingillatim, & expreſſe quiſque credere tenetur neceſſitate medii.

X. Dico 1. *Quocumque tempore omnibus neceſſaria ſemper fuit fides explicita Dei auctoris ſupernaturalis, & remuneratoris, ſeu vitæ æternæ largitoris, neceſſitate medii, ſeu finis.* Fidem infuſam ſupernaturalem eſſe tum ex parte principii, nempe gratiæ intellectum illuſtrantis, & voluntatem adiuvantis, tum ex parte obiecti, nempe Dei auctoris donorum cæleſtium, iam ſupra demonſtratum eſt. Hic ſolummodo clarius explicatur obiectum cuius explicita fides neceſſaria ſemper fuit. Hoc porro dicimus eſſe Deum auctorem gratiæ, & æternæ mercedis largitorem. Hæc concluſio eſt divi Pauli ad Hebræos XI. verſ. 6. *Sine fide impoſſibile eſt placere Deo. Credere enim oportet accedentem ad Deum, quia eſt, & inquirentibus ſe remunerator ſit.* Et hac de re nullum eſſe debet amplius inter Theologos diſſidium.

XI. Dico 2. *Poſt lapſum humani generis in peccatum tam ſub lege naturæ, quam ſub lege Moyſis, fides actualis in Chriſtum Redemptorem ſaltem implicita omnibus adultis neceſſaria ſemper fuit neceſſitate medii.* Hæc quoque aſſertio certa penes Theologos eſt, eamque tradit D. Thomas 2. 2. quæſt. 11. art. 7. *Myſterium incarnationis aliqualiter oportuit omni tempore eſſe creditum apud omnes, diverſimode tamen ſecundum diverſitatem temporum, & perſonarum. Nam ante ſtatum peccati homo habuit fidem explicitam de Chriſti incarnatione, ſecundum quod ordinabatur ad conſummationem gloriæ, non autem ſecundum quod ordinabatur ad liberationem a peccato per paſſionem, & reſurrectionem, quia homo non fuit præſcius peccati fu-*

Digitized by Google

turi.... Poſt peccatum autem fuit explicite creditum myſterium incarnationis Chriſti non ſolum quantum ad incarnationem, ſed etiam quantum ad reſurrectionem, quibus humanum genus a peccato, & morte liberatur. Hanc aſſertionem hauſit Angelicus ex Scriptura. Nam Evangeliſta Ioannes hæc ſcribit cap. XIV. *Ego ſum via, veritas, & vita: nemo venit ad Patrem niſi per me.* D. Paulus ad Galat. II. *Scientes, quod non iuſtificatur homo ex operibus legis, niſi per fidem Ieſu Chriſti.* D. Lucas Act. IV. *Non eſt aliud nomen ſub cælo datum hominibus, in quo oporteat nos ſalvos fieri.* Ratione quoque concluſio evincitur. Siquidem quiſque viam callere tenetur per quam pervenire ad ſuam beatitudinem debet. Quis namque attingere portum valet, ſi viam ignoret quæ ſola eo ducit? Solus autem Chriſtus via eſt quæ ducit ad vitam æternam. Ergo illam nemo aſſequitur, Chriſto ignorato. Quæ ratio aliter proponi poteſt. Omnibus quibus neceſſaria eſt redemptio per Chriſtum, fides Chriſti neceſſaria eſt. Atqui nemo, niſi per Chriſtum, redimi poteſt. Ergo nemo ſine Chriſti fide ſalvari valet. Hæc porro fides in quibuſdam, nempe in maioribus, & ſapientibus, explicita fuit, in rudibus implicita; & hæc iſtis ſatis erat, eo quod ſub figurarum velamine Chriſti incarnatio occultata erat in lege, ſive naturæ, ſive ſcripta. Ita docet Angelicus in III. diſt. XXV. quæſt. II. art. 2. quæſtiun. 2. *In ſecundo ſtatu poſt peccatum ante adventum Chriſti quidam habebant fidem explicitam, qui maiores dicebantur; quidam autem, ut minores, fidem implicitam habebant in fide maiorum: unde & eis Sacramentum redemptionis ſub ſignis ſacrificiorum proponebatur.* Vide quæ docet idem Angelicus 2. 2. *quæſt.* II. *art.* 7. ubi docet, aliquos Ethnicos ſalutem aſſecutos ante Chriſti adventum fide Chriſti tantum implicita: tunc quippe lex moſaica ſolos aſtringebat Iudæos. Quare gentes quæ legem ſervabant naturæ, fideque implicita Chriſti perfuſæ erant, ſalutem æternam aſſequi poterant. Et hæc communis eſt Patrum, Theologorumque ſententia.

XII. Dico 3. *Poſt ſufficientem Evangelii prædicationem omnibus adultis neceſſaria eſt fides explicita Trinitatis, & incarnationis ad æternam ſalutem aſſequendam, neceſſitate medii.* Hæc quoque ſententia communior eſt penes Theologos, & expreſſe eruitur ex Scripturis, & Conciliis. Evangeliſta Ioannes *cap.* III. eam docet: *Qui autem non credit, iam iudicatus eſt, quia non credit in nomine unigeniti Filii Dei.* D. Paulus ad Galat. cap. II. *Scientes autem quod non iuſtificatur homo ex operibus legis, niſi per fidem Ieſu Chriſti, & nos in Chriſto Ieſu credimus, ut iuſtificemur in fide Chriſti.* D. Marc. cap. XVI. *Prædicate Evangelium omni creaturæ. Qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſalvus erit; qui vero non crediderit, condemnabitur.* D. Matth. cap. ult. *Docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti.* Concilium Tridentinum ſeſſ. VI. *Diſponuntur autem ad ipſam iuſtitiam, dum excitati divina gratia, & adiuti, fidem ex auditu concipientes libere moventur in Deum,* cre-

Digitized by Google

credentes vera eſſe quæ divinitus revelata, & promiſſa ſunt, atque illud in primis a Deo iuſtificari impium per gratiam eius, per redemptionem quæ eſt in Chriſto Ieſu. D. Athanaſius in Symbolo: *Hæc eſt fides catholica, quam niſi quiſque fideliter, firmiterque crediderit, ſalvus eſſe non poterit*. In hoc autem ſymbolo enucleate explicatur incarnationis, & ſanctiſſimæ Trinitatis myſterium. D. Thomas 2. 2. quæſt. II. art. 7. *Poſt tempus autem gratiæ revelatæ, tam maiores, quam minores tenentur habere fidem explicitam de myſteriis Chriſti*. Hanc denique ſententiam communiter Theologi docent, & Caſuiſtæ. Sotus in IV. *diſt.* v. *quæſt. unic. art.* 2. *concluſ.* 3. Petrus de Ledeſma *Lib. IV. cap.* x. Suarez *Tom. IV. in* III. *part. diſp.* IV. *ſect.* 2. Azorius *Tom. I. Lib.* VIII. *cap.* VI. *quæſt.* VI. Lugo *diſp.* II. *ſect.* 4. *num.* 106. Serra *quæſt.* II. *art.* 7. *concl.* 7. Martinez de Prado *quæſt.* IV. *§.* 3. *num.* 14. Ioannes a S. Thoma *diſput.* IV. *art.* I. Gonet *diſp.* VI. *art.* 3. Ferre *quæſt.* IX. *§.* 3. *num.* 52. Salmanticenſes ſcholaſtici *diſp.* VI. *dub.* I. *§.* 3. *num.* 77. Sanchez *Lib. II. ſum. cap.* II. *num.* 8. Salmanticenſes Morales *tract.* XXI. *cap.* II. *punt.* 2. *num.* 15. & communiter Thomiſtæ fere omnes. Sententiæ ex poſitæ ratio clara eſt. Quippe oſtenſum ſupra eſt, fidem implicitam Chriſti fuiſſe omni tempore poſt Adæ peccatum neceſſariam. Porro ſtatus novi fœderis, ſeu gratiæ, perfectior cum ſit, perfectiorem quoque notitiam iſtius ſtatus requirit. Hæc autem perfectior notitia non niſi expreſſa fides Chriſti, & Trinitatis eſſe poteſt. Eadem ratio evincit neceſſitatem fidei in Chriſtum, & Trinitatem: quia fides explicita incarnationis haberi nequit ſine fide explicita Trinitatis.

XIII. Contrariam ſententiam recentiores non pauci ſequuntur. Eam ſibi ſemper viſam fuiſſe valde probabilem, ſcribit P. Patritius Sporer *tract.* II. *in prim. præcept. Decal. cap.* II. *ſect.* II. *§.* 4. *num.* 9. pro eadem citat Layman, Tanerum, pluresque alios. Quæ tamen opinio, tamquam contraria apertiſſimis Scripturæ, ſanctorum Patrum, & potiſſimum D. Thomæ textibus, nullo modo in praxi ſequenda eſt, eamque ut improbabilem reiicimus. Nec officit quorumdam recentiorum auctoritas nullo ſolido argumento nixa. Gratis ſiquidem aſſerunt, Scripturæ textus prodere neceſſitatem quæ medii, vel præcepti appellari poteſt: ac ſubinde ignorantia invincibilis ab eadem excuſare valet. Hoc ſiquidem perſugium vanum eſt. Ut enim abſolutam neceſſitatem fidei, quam de præfatis myſteriis Scriptura declarat, temperare, & ad ſolam præcepti obligationem reſtringere iure valerent; id vel aliis Scripturæ textibus, vel Patrum auctoritate evincere deberent: quod præſtare cum nequeant, corruit eorum interpretatio.

XIV. Quæſt. I. *An poſt ſufficientem Evangelii prædicationem* per accidens *contingere poſſit quod aliquis Chriſti fide tantum implicita iuſtificetur?* Affirmant Salmanticenſes tum ſcholaſtici *tract.* XVII. *diſput.* VI. *dub.* I. *§.* 3. *num.* 79. tum Morales *tract.* XXI. *cap.* II. *punct.* 2. *num.* 18. Roncaglia *tract.* VI. *cap.* II. *quæſt.* 3. aliique iuniores.

Digitized by Google

Quoniam, inquiunt, fieri poteſt quod catechumeno proponatur Deus ut auctor, & finis ſupernaturalis, abſque expreſſa Chriſti, & Trinitatis notitia. Hoc autem in caſu iuſtificaretur catechumenus, quia poſſet Deum auctorem ſupernaturalem, quem credit, amore caritatis diligere.

XV. Reſp. *Numquam contingere poteſt quod poſt ſufficientem Evangelii prædicationem quiſquam iuſtificetur, & ſalutem aſſequatur abſque expreſſa Chriſti fide, neque per ſe, neque per accidens.* Hæc ſententia communior eſt penes Theologos, & mihi unice vera. Quoniam, fatentibus adverſariis, Scriptura, & Patres abſolute docent explicitam Chriſti fidem eſſe ad ſalutem neceſſariam. Arbitraria ergo eſt diſtinctio neceſſitatis *per ſe*, & *per accidens*. In iis namque quæ ex divina inſtitutione pendent, non ratio humana, ſed divina voluntas conſulenda eſt. Deus autem, ut ex eius verbo ſcripto nobis conſtat, neceſſitatem fidei explicitæ in Chriſtum ad ſalutem æternam aſſequendam tamquam medium neceſſarium in nobis requirit. Accedit quod facta poſitione præſentis providentiæ, in qua nemo niſi per Chriſtum redimitur; ex rei natura conſequitur neminem, niſi per Chriſti fidem expreſſam, fieri ſalvum poſſe. Contingere ne poteſt quod aliquis abſque Chriſti redemptione ſalutem aſſequatur? Abſit ut id dicatur. Ergo promulgatione facta iſtius redemptionis nemo ſine fide expreſſa in hunc Redemptorem reipſa ſalvatur. Ante promulgationem ſat is erat implicita fides Chriſti: quia imperfectio illius ſtatus, & obſcuritas revelationis prædicentis cæleſtem Meſſiam, id concedebant. At facta novi fœderis promulgatione, ex natura perfectionis ſtatus, atque adeo ex rei natura in hoc ſtatu, accedente etiam divina inſtitutione, elicitur, expreſſam Chriſti fidem ad utramque ſalutem neceſſariam eſſe. Quod reponunt Salmanticenſes, hoc verum habere *per ſe*, ſecus *per accidens*, arbitrarium commentum eſt. Concedo equidem catechumeno proponi poſſe Deum auctorem ſupernaturalem abſque expreſſa Chriſti notitia; ſed ſubdo, poſſe etiam eidem proponi Deum auctorem naturalem abſque ulla explicita cognitione Dei auctoris ſupernaturalis. Quid inde? iuſtificaretur ne hoc in eventu? Quid reponis? Dei auctoris ſupernaturalis expreſſam fidem, poſita elevatione creaturæ rationalis ad ſtatum ſupernaturalem, ex natura rei neceſſariam eſſe? Idipſum aſſero ego, nempe admiſſa hypotheſi peractæ incarnationis, & ſufficientis promulgationis, conſequi ex natura rei neceſſitatem explicitæ fidei in Chriſtum. Data enim præfata hypotheſi, nemo niſi per Chriſtum redimitur. Ergo nemo, niſi per expreſſam Chriſti fidem, iuſtus evadit. Cur in veteri lege rudes iuſtificabantur fide implicita Chriſti? Quia hæc fides ſufficienter promulgata non erat: quia ſub figurarum, typorumque cortice incarnatio Chriſti latebat. Ergo, ſublato velamine a luce cæleſti per omnem terrarum orbem diffuſa, expreſſa fides requiritur. Alioquin inter rudes veteris, & rudes novi teſtamenti nullum foret diſcrimen. Hanc noſtram ſententiam conceptis verbis docet D. Thomas in III. diſt. xxv. quæſt. 11. art. 2. quæſtiunc.

2. *In*

2. *In tertio autem ſtatu poſt myſterium Chriſti, quia iam myſterium Chriſti completum eſt, & corporaliter, & viſibiliter prædicatum, omnes tenentur ad explicite credendum; & ſi aliquis inſtructorem non haberet, Deus ei revelaret, niſi ex ſua culpa remaneret*. En caſum in terminis, ut aiunt, propoſitum de catechumeno, & quocumque alio adulto a D. Thoma. Quid reſpondet? Confugit ne ad *diſtinctionem per accidens?* Aſſerit ne, deficiente inſtructore qui proponat rudi catechumeno incarnationem Chriſti, poſſe eiuſmodi catechumenum per accidens abſque expreſſa Chriſti fide iuſtificari, & ſalutem aſſequi? Minime gentium; ſed in ſinum ſe recipit divinæ bonitatis, Deumque ipſum hoc in eventu revelaturum fore huic adulto Chriſti fidem, niſi ſua culpa obicem poſuiſſet. Non eſt ergo de mente D. Thomæ ambigendi locus. Auctoritatem quam Salmanticenſes, & ex ipſis Roncaglia opponunt eiuſdem D. Thomæ ex 2. 2. *quæſt.* 11. *art.* 7. extra rem omnino eſt, quoniam ibidem Angelicus loquitur de Ethnicis tempore veteris legis.

XVI. Obiiciunt Salmanticenſes, experientia conſtare Deum diligi amore ſupernaturali abſque explicita Chriſti fide, ut patet in iuſtificatis. Idem ergo in catechumeno contingere poteſt. Præterea quamquam ex Scriptura baptiſmi neceſſitas expreſſe aſſeratur, nihil impedit quominus ſolo baptiſmatis deſiderio quis ſalutem aſſequatur. Reſp. Experientia, quæ obtruditur, inanis eſt. Quod catechumenus notitiam habeat Dei auctoris ſupernaturalis abſque expreſſa Chriſti fide, tranſeat. Quid inde? Experientia ne patet, hanc notitiam ſatis eſſe ad iuſtificationem? Nos cum D. Thoma aſſerimus, Deum in præſenti providentia omnes homines illuminare, niſi illorum culpa obſit. Deus inſtructorem mittet, niſi propria iniquitate ſe homines indignos effecerint. Quando ergo expreſſa Chriſti fides deeſt, credentium culpa deficere dicimus; atque adeo ſine hac fide iuſtificari quemquam poſſe negamus. Paritas de iuſtificatis inepta eſt. Nec enim dicimus, omni tempore, & in omni actu neceſſariam eſſe expreſſam Chriſti fidem; ſed eam ad utramque ſalutem neceſſariam dicimus. Quod iuſtus poſſit actum dilectionis Dei edere, quin expreſſe de Chriſto cogitet, quis eſt qui neget? Hic enim virtute meritorum Chriſti omnes ſuos elicit actus, pluresque fidei expreſſæ in Chriſtum iam elicuit: & quamvis, dum aliquando Deum diligit, actu de Chriſto non cogitet; vita tamen eiuſdem Chriſti vivit, eiuſdemque paſſionem ſibi applicuit, illique fide, ſpe, & caritate adhæret. Quæ omnia ab infideli, & catechumeno abſunt; ideo nulla paritas. De baptiſmo dictum eſt ſupra, nos ex Patribus, & communi traditione habere, ſatis eſſe ad ſalutem baptiſmum in voto, quando re ſuſcipi nequit: nihil vero ſimile de fide habetur; immo expreſſe aſſerunt Patres, potiſſimum D. Thomas, divinam providentiam ſupplere defectum miniſterii humani, niſi culpa hominis obſit. Ex natura quoque diverſa fidei, & baptiſmatis diſcrimen colligitur: quod hoc ab exteriore miniſtro pendet, illa a ſolo Deo. Utique fides ordinario modo concepta eſt ex auditu; ſed facillime prædicatio ex-

Digitized by Google

externa per internam illuſtrationem ſuppleri valet. Denique qui expreſſe credit in Chriſtum, expreſſam notitiam habet medii quod ſolum, & unicum ad vitam ducit; & in hac expreſſa fide deſiderium baptiſmi haberi poteſt. Qui contra expreſſa fide Chriſti caret, cognitione deſtitutus illius viæ eſt quæ ſola ad æternam beatitudinem ianuam reſerat.

XVII. Quæſt. II. *An homini ignoranti myſteria incarnationis, & Trinitatis neganda ſit abſolutio ſacramentalis?* ℞. Affirmat communiſſima Theologorum ſententia. Graviter ergo peccaret miniſter qui abſolveret quemquam talium myſteriorum ignorantia laborantem. Quia quicumque fide incarnationis, & ſanctiſſimæ Trinitatis laborat, ad pœnitentiæ ſacramentum ineptus, & incapax eſt. Si enim hæc ignorantia vincibilis ſit, res clara eſt. Si poſtea ſit invincibilis, quam in aliquo raro caſu dari contendunt Salmanticenſes cum quibuſdam aliis; licet non ſit culpabilis, eſt tamen obex ne quis aptus ſit ad ſacramentum pœnitentiæ ſuſcipiendum. Quare illi ipſi Auctores, potiſſimum Salmanticenſes, qui ſuſtinent, aliquo in caſu catechumenum ſalvum fieri poſſe fide tantum implicita Chriſti, negant, hac ſola fide perſuſum capacem eſſe abſolutionis ſacramentalis. In quo quam bene ſibi conſtent, ipſi viderint: docent enim, eamdem fidem requiri tum ad iuſtificationem, tum ad æternam beatitudinem.

XVIII. Hinc collige, quam merito damnata hæc propoſitio ſit ab Innocentio XI. *Abſolutionis capax eſt homo, quantumvis laboret ignorantia myſteriorum fidei, & etiam ſi per negligentiam, etiam culpabilem, neſciat myſterium ſanctiſſimæ Trinitatis, & incarcationis D. N. Ieſu Chriſti.* P. Viva in explicatione iſtius theſis *num.* 7. duplicem capacitatem diſtinguit: alteram ad abſolutionem licitam, alteram ad abſolutionem validam; concluditque, illicite quidem ignorantem talia myſteria abſolvi; at e contrario valide abſolveretur, ſi ea duo myſteria credenda eſſent ſolum neceſſitate præcepti, non medii. Ex his elicit *num.* 10. hoc confectarium. *Hinc ſequitur, non eſſe reiiciendam, nec favere huic theſi proſcriptæ laudatam opinionem Marchantii, quod ſcilicet non ſint repetendæ confeſſiones ab eo qui ignorabat myſteria Trinitatis, & incarnationis: quamvis enim non abſolvitur licite qui ea ignorat; at probabile eſt quod abſolvatur valide: quoties autem probabile eſt confeſſionem præteritam fuiſſe validam, ea non eſt repetenda.*

XIX. Subdit deinde, ſibi probabilius videri, fidem explicitam myſteriorum incarnationis, & ſanctiſſimæ Trinitatis neceſſariam eſſe neceſſitate dumtaxat præcepti. Atque ut ab hoc ultimo auſpicemur, gratis, & abſque fundamento docet, probabiliorem eſſe hanc ſuam opinionem. Nec enim omnes quos laudat Auctores, abſolute defendunt ſolam neceſſitatem præcepti; ſed quidam in aliquo dumtaxat caſu raro per accidens contingere poſſe aiunt quod ſola implicita Chriſti fides ſufficiat ad iuſtificationem. Ceterum communior, immo communiſſima, & mihi unice vera, ſen-

ſententia docet, neceſſariam eſſe fidem explicitam incarnationis, & Trinitatis neceſſitate medii. Quare dubio procul probabilior eſt opinio iſta. Quo poſito, falſam prorſus reputo opinionem P. Viva dicentis, quoties probabile ſit confeſſionem præteritam fuiſſe validam, eam non eſſe repetendam. Falſam, inquam, reputo hanc opinionem huic de qua diſputamus controverſiæ applicatam. Nam quod perſuaſio abſolute probabilis de valore præteritæ confeſſionis eximat ab onere repetendæ confeſſionis, extra diſputationem eſt. Verum quando probabilius videtur confeſſionem nullam fuiſſe, minor probabilitas ſatis minime eſt ut quis liberetur ab obligatione repetendæ confeſſionis. Porro probabilius eſt explicitam Chriſti fidem neceſſariam eſſe neceſſitate medii ad iuſtificationem, & beatitudinem. Ergo probabilius eſt nullam eſſe confeſſionem illorum qui præfata ignorant myſteria. Reficienda ergo confeſſio eſt: quoniam in ſacramentorum materia probabilior, immo tutior opinio amplectenda eſt. Quod poſtea addit P. Viva, poſſe illum qui eiuſmodi ignorat myſteria, abſolvi non licite, ſed valide, mihi incompertum eſt. Nam hæc ignorantia aut invincibilis eſt, aut vincibilis. Si vincibilis, patet confeſſionem nullam eſſe ex theſi proſcripta. Si invincibilis aſſeratur; & valide, & licite pœnitens abſolveretur, & miniſter dumtaxat peccaret, ſi pœnitentis inſtructionem omitteret. Quare ex parte Confeſſarii illicita abſolutio foret. Et hæc forſitan eſt P. Viva opinio, quam tamen nos reiicimus: quoniam ignorantiam invincibilem poſt promulgationem evangelicæ legis haudquaquam admittimus. Idcirco illicitam, & nullam aſſerimus abſolutionem illius qui incarnationis, & Trinitatis ignorantia laboraret. Quare ſi ignorantia irretitus homo ſit, Confeſſarius tenetur tali homini abſolutionem ſacramentalem denegare. Et hæc ſententia communiſſima eſt, quam nec ipſe P. Viva negare poteſt, quamque defendunt vel ipſi Salmanticenſes *loc. cit. num.* 19. & paſſim alii recentiores. Denique ut quis dicatur habere fidem explicitam incarnationis, & Trinitatis, haud eſt neceſſe ut explicitam notitiam habeat earum omnium veritatum quæ ad præfata attinent myſteria; ſed ſatis eſt ut explicitam habeat fidem trium Perſonarum diſtinctarum, credatque ſecundam Perſonam, nempe Filium Dei hominem factum, mortuum, & a mortuis reſurrexiſſe, atque in cælum aſcendiſſe, ut genus redimeret humanum.

CAPUT IX.

De Symbolis, ſeu fidei articulis.

I. VErbum ſcriptum, nempe univerſam ſacram Scripturam, & verbum traditum, ſcilicet traditiones apoſtolicas, materiam eſſe, ſeu obiectum fidei chriſtianæ, ſuperiore capite oſtenſum eſt. Nunc autem addimus, Symbolum quo-

que Apoſtolicum, quod ſummam doctrinæ chriſtianæ continet, ad fidem noſtram pertinere. Antequam vero Symboli Apoſtolici articulos explico, pauca de Symbolorum numero generatim prælibare expedit.

II. Atque ut ab ipſo Symboli nomine auſpicemur, Symbolum fidei brevis ſumma eſt quæ præcipuos fidei articulos continet. Appellatur quoque ſignum, ſeu teſſera], qua fideles ſecernuntur. Quadruplex in Eccleſia Symbolum receptum eſt, videlicet Apoſtolicum, Nicænum, Conſtantinopolitanum, & Athanaſianum. De hoc Athanaſii Symbolo diſputant eruditi viri, adiudicandum ne Athanaſio ſit. Communior ſententia negat, ab Athanaſio editum illud eſſe: tum quod inter antiquiſſimos operum Athanaſii codices non habetur; tum quod hæreſes poſt Athanaſium ortæ, ut Neſtoriana, & Eutychiana, expreſſe confutantur in hoc Symbolo. Quamvis vero conſcriptum ab Athanaſio non fuerit Symbolum iſtud, tota tamen eiuſdem doctrina in operibus continetur Athanaſii. Et, quod caput eſt, Symbolum iſtud certiſſima eſt fidei regula, cum illud Eccleſia univerſa approbaverit, ſuiſque miniſtris præceperit ut illud diebus dominicis recitarent. Qui Symbolum iſtud Athanaſio tribuerunt, facti errore decepti ſunt.

III. Symbolum Conſtantinopolitanum editum fuit adverſus Macedonianos, eſtque idem, paullulum licet auctum, ac Nicænum Symbolum in Concilio Nicæno contra Arianos conditum. De his duobus Symbolis nullum eſt inter Theologos diſſidium.

IV. Symbolum Apoſtolicum ab omnibus tum catholicis, tum hæreticis ſuſcipitur. Id ſolum in diſcrimen adducitur, fuerit ne ab Apoſtolis ipſis ſub definita formula conflatum. Catholici Scriptores plures referunt Calvinum cum Eraſmo, & aliis negantem ab Apoſtolis Symbolum iſtud concinnatum fuiſſe. At Calvinus non inficiatur abſolute, ſed fatetur hoc Symbolum a veteribus Apoſtolis tribui, & in eodem doctrinam Apoſtolorum, & ſolidis Scripturæ teſtimoniis conſignatam haberi, & ab ipſa prima Eccleſiæ origine traditam. Inquit enim Lib.II. Inſtitut. cap.xvi. num. 18. *Apoſtolicum autem nuncupo, de Auctore interim minime ſollicitus. Apoſtolis certe magno veterum Scriptorum conſenſu adſcribitur, ſive quod ab illis in commune conſcriptum, & editum exiſtimabant, ſive quod compendium iſtud ex doctrina per eorum manus tradita, bona fide collectum tali elogio confirmandum cenſuerunt. Neque vero mihi dubium eſt quin a prima ſtatim Eccleſiæ origine, adeoque ab ipſo Apoſtolorum ſæculo, inſtar publicæ, & omnium calculis receptæ confeſſionis obtinuerit.... Quo intellecto, de Auctore vel anxie laborare, vel cum aliquo digladiari, nihil attinet: niſi qui forte non ſufficiat certam habere Spiritus ſancti veritatem, ut non ſimul intelligat, aut cuius ore enuntiata, aut cuius manu deſcripta fuerit.*

V. Ubique Calvinus ſuum oſtentat ſupercilium. Fatetur, veteres magno conſenſu Symbolum iſtud adiudicare Apoſtolis. Quid eſt ergo quod ipſe veteribus non ſub-

Digitized by Google

ſubſcribit? Quænam illi ratio eſt a veteribus recedendi? Nulla præter ſuperbiæ typhonem, ambitionemque aliis contradicendi. Neque nos ſuper hac re anxie digladiamur, quoniam ſcimus, factum iſtud ad fidem minime pertinere. Sed veterum inſiſtere veſtigiis nobis arridet, quando ab iiſdem declinandi nulla valida occurrit ratio. Dicimus ergo cum communi Catholicorum conſenſu, Symbolum iſtud ab Apoſtolis conditum eſſe, quia primorum ſæculorum Patres, ceu teſtes fide digniſſimi, id aſſeverant. Irenæus Lib. I. adverſ. hæreſ. cap. 11. *Eccleſia per univerſum orbem uſque ad fines terræ ſeminata, ab Apoſtolis, & Diſcipulis eorum accepit eam fidem quæ eſt in unum Deum, Patrem omnipotentem &c.* Tertullianus Lib. de præſc. c. XXXVII. *In ea regula incidimus, quam Eccleſia ab Apoſtolis, Apoſtoli a Chriſto, Chriſtus a Deo tradidit.* Lucifer Calaritanus *Lib.* II. adv. Conſtantinum Imperatorem hoc Symbolum appellat *formam diſciplinæ, & regulam fidei per Apoſtolos traditam*. Conſule Ambroſium *Lib. I. epiſt.* VII. ad Siricium, Ruffinum in expoſitionis Symboli præfatione ad Laurentium, ſanctum Leonem ad Pulcheriam Auguſtam, & Patres communiter. Nec obeſt quod obiiciunt, Symbolum iſtud non eſſe Scripturæ canonicæ partem, neque a S. Luca recenſeri in Actibus Apoſtolorum. Hinc potius colligere Proteſtantes deberent, ſe mirum in modum hallucinari, dum negant verbum traditum: nam Symbolum iſtud recipiunt tamquam doctrinam divinam, tametſi ſcriptis non conſignatam, ſed de ore in os diffuſam, quæque per omnium veluti manus ad nos uſque pervenit. Velint ergo, nolint, aut apoſtolicas traditiones admittant, aut Symbolum apoſtolicum reiiciant neceſſe eſt. Multa geſſerunt Apoſtoli quæ Lucas minime recenſuit. Quare argumentum inficiale nullius hic ponderis eſt.

VI. Recenſendæ nunc ſunt iſtius Symboli ſententiæ ſingulæ, quas articulos appellamus, quoſque duodecim, iuxta numerum duodecim Apoſtolorum, eſſe communiter aſſerunt Doctores.

Primus eſt:	*Credo in Deum, Patrem omnipotentem, creatorem cæli, & terræ.*
Secundus:	*Et in Ieſum Chriſtum filium eius, unicum Dominum noſtrum.*
Tertius:	*Qui conceptus eſt de Spiritu ſancto, natus ex Maria Virgine,*
Quartus:	*Paſſus ſub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & ſepultus.*
Quintus:	*Deſcendit ad inferos, tertia die reſurrexit a mortuis,*
Sextus:	*Aſcendit ad cælos, ſedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis.*
Septimus:	*Inde venturus eſt iudicare vivos, & mortuos.*
Octavus:	*Credo in Spiritum ſanctum.*
Nonus:	*Sanctam Eccleſiam catholicam: Sanctorum communionem.*
Decimus:	*Remiſſionem peccatorum.*
Undecimus:	*Carnis reſurrectionem.*
Duodecimus:	*Vitam æternam.*

VII. Quamquam Catechiſmus Tridentinus duodecim articulis univerſum Symbolum

lum comprehendat, ad numerum reſpiciens Apoſtolorum, Theologi tamen res creditas conſiderantes, illud in quatuordecim tribuunt ſententias, ſeu articulos: quam diviſionem D. Thomas 2. 2. *quæſt.* 1. *art.* 8. adprobat; alteram tamen non improbat, ſed æque probat, immo etiam priori præfert exponens apoſtolicum Symbolum. Parum momenti res habet, cum nullum ſit diſcrimen niſi penes maiorem explicationem. Præfatus Catechiſmus tres in partes hoc Symbolum tribuit I. *Part. cap.* 1. *num.* 4. In una, divinæ naturæ prima Perſona, & mirum creationis opus deſcribitur: in altera, ſecunda Perſona, & humanæ redemptionis myſterium: in tertia, tertia item Perſona, caput, & fons ſanctitatis noſtræ. Theologi cum D. Thoma *loc. cit.* in duo veluti genera totum Symbolum partiuntur. Nam de Deo vel credimus quæ ad naturam ipſam divinam ſpectant, & ea ſunt ſeptem: vel quæ pertinent ad naturam humanam aſſumptam, & ea itidem ſunt ſeptem. *Et ideo* (inquit D. Thomas) *prima diſtinctio credibilium eſt, quod quædam pertinent ad maieſtatem Divinitatis, quædam vero pertinent ad myſterium humanitatis Chriſti, quod eſt pietatis ſacramentum. Circa maieſtatem autem Divinitatis tria nobis credenda proponuntur. Primo quidem unitas Divinitatis; & ad hoc pertinet primus articulus. Secundo Trinitas Perſonarum; & de hoc ſunt tres articuli ſecundum tres Perſonas. Tertio vero proponuntur nobis opera Divinitatis propria: quorum primum pertinet ad eſſe naturæ; & ſic proponitur nobis articulus creationis: ſecundum pertinet ad eſſe gratiæ; & ſic proponuntur nobis ſub uno articulo omnia pertinentia ad ſanctificationem humanam: tertium vero pertinet ad eſſe gloriæ; & ſic proponitur nobis alius articulus de reſurrectione carnis, & de vita æterna. Et ita ſunt ſeptem articuli ad Divinitatem pertinentes. Similiter etiam circa humanitatem Chriſti ponuntur ſeptem articuli: quorum primus eſt de incarnatione, ſive de conceptione Chriſti: ſecundus de nativitate eius ex Virgine: tertius de paſſione eius, & morte, & ſepultura: quartus de deſcenſu ad inferos: quintus eſt de reſurrectione: ſextus de Aſcenſione: ſeptimus de adventu ad iudicium. Et ſic in univerſum ſunt quatuordecim. Quidam tamen diſtinguunt duodecim articulos fidei, ſex pertinentes ad Divinitatem, & ſex pertinentes ad humanitatem. Tres enim articulos trium perſonarum comprehendunt ſub uno: quia eadem eſt cognitio trium perſonarum. Articulum vero de opere glorificationis diſtinguunt in duos, ſcilicet reſurrectionem carnis, & gloriam animæ. Similiter articulum conceptionis, & nativitatis coniungunt in unum.*

VIII. Perſpicua ſunt hæc omnia. Quia tamen de ſumma doctrinæ fidei noſtræ ſermo eſt, lubet nonnulla addere quæ ſingulorum articulorum notitiam enucleatius declarent. Pauca primum delibantur circa ſeptem articulos qui Divinitatis maieſtatem ſpectant. Primus ergo articulus præfert, Deum eſſe in natura & ſubſtantia unum, æternum, infinitum, immenſum, & maieſtate ſummum; ubique non ſolum poteſtate, vi, & efficacitate, ſed etiam reipſa vere præſentem, cuius ditio-

Digitized by Google

tioni omnia ſubduntur: qui eſt ſupremus omnium rerum Dominus, qui nutu ſuo omnia moderatur, cognoſcit, videt, atque diſponit.

IX. Secundus articulus primam in natura divina Perſonam, Patrem ſcilicet, prodit, qui eſt principium duarum Perſonarum divinarum. Illum proinde credimus genitorem Filii, & ſpiratorem Spiritus ſancti, parique ratione eum ingenitum credimus, ideſt a ſemetipſo, & per ſeipſum ſubſiſtentem, ab alio ſuum eſſe minime habentem.

X. In tertio articulo credimus ſecundam in natura divina Perſonam verum Deum, qui ex Patre ſolo genitus ſit ab æterno, naturalis Dei Filius, conſubſtantialis, & per omnia Patri æqualis, Patriſque unicum Verbum, & expreſſa imago, eum plene repræſentans, & exprimens.

XI. Profitemur in quarto articulo tertiam in natura divina Perſonam Spiritum ſanctum, qui ex Patre, Filioque ab omni æternitate procedens, qui verus utique, coæternus, coæqualis, conſubſtantialis Deus eſt.

XII. Quintus articulus nobis credendum proponit Deum rerum omnium conditorem, qui ſolo nutu, & verbo ſuo univerſam mundi machinam, tam viſibilia, quam inviſibilia, in tempore ex nihilo produxit, eaque producta conſervat, dirigit, curat, ac gubernat infinita ſapientia, ac bonitate ſumma: qui ſicut prima cauſa eſt, a qua cuncta ex nihilo condita in temporis initio dimanarunt; ita eſt ultimus finis, ad quem omnia referuntur.

XIII. Sextus articulus nobis proponit Deum omnis iuſtitiæ, & gratiæ, ac ſanctitatis largitorem, qui peccata nobis dimittit, peccatoreſque per gratiam adoptionis, quæ peccata delet, in ſuam caritatem, & amicitiam reſtituit.

XIV. Septimus articulus nobis exhibet credendum, Deum eſſe gloriæ æternæ, vitæque cæleſtis datorem, in cuius viſione, & amore beatorum ſpirituum felicitas ſita eſt.

XV. Articulorum qui ad humanam naturam in Perſonam Filii aſſumptam pertinent, primus repræſentat Filium Dei de cælis in terram deſcendiſſe, ſibique mirabili nexu, & vinculo humanam naturam copulaſſe. Facta hac coniunctione, Perſona hæc divina in duabus naturis, divina ſcilicet, & humana, ſubſiſtit: atque adeo in tempore Verbum incarnatum conceptumque dicitur ſine Patre in terris ex incorrupta virgine, in qua operante Spiritus ſancti virtute Verbum caro, & homo factus eſt.

XVI. In ſecundo profitemur eumdem Dei Filium humana natura aſſumpta ex immaculata virgine natum prodiiſſe: eamque Mariam Dei matrem, ſimulque virginem confitemur.

XVII. Tertius articulus oſtendit, Chriſtum Dominum munere docendi, & miracula patrandi peracto, ſub Præſide Pontio Pilato crucifixum, mortuum, ac ſepultum fuiſſe.

XVIII.

XVIII. Quartus admonet, Chriſto iam mortuo, eiuſdem animam ad inferos deſcendiſſe, ibique tamdiu manſiſſe, quamdiu illius corpus in ſepulcro iacuit. Ad illas porro infimas ſedes, ſeu abdita receptacula penetravit, ut morte, dæmoneque devicto patrum animas liberaret. Triduo iacuit in ſepulcro; & licet corpus ab anima ſeparatum fuerit, Divinitas tamen nec a corpore, nec ab anima fuit ſeiuncta.

XIX. In quinto articulo credimus, tertia die victorem Chriſtum ex inferis redeuntem ſua vi, & poteſtate a mortuis reſurrexiſſe, vitamque immortalem, gloriæque plenam aſſecutum fuiſſe.

XX. Sextus articulus eumdem Chriſtum proponit, abſoluto humanæ redemptionis negotio, poſt quadraginta a reſurrectione dies in cælum propria virtute aſcendiſſe. Quippe ſecundum naturam humanam evectus eſt in cælum, ſedetque ad dexteram Patris, eidem æqualis, & eadem maieſtate refulgens.

XXI. In ſeptimo tandem articulo credimus extremum iudicii diem, quando Chriſtus Dominus iterum de cælo deſcendet, ſeveram iudicis perſonam agens; ut iudicet univerſum terrarum orbem, & palam unicuique reddat, prout quiſque in proprio corpore geſſit ſive bonum, ſive malum: omnes enim ante illius tribunal tam improbi, quam probi adſtabunt, ſive qui ante illum tremendiſſimum diem mortem obierint, ſive qui adhuc in carne vivi hoc in mundo peregrinabuntur.

XXII. Hæc eſt diſtinctio articulorum quam Theologi communiter tradunt: Si quod ipſe ſentio, prodere licet, planior, & expeditior mihi videtur illa quam Catechiſmus Tridentinus exponit, ad duodenarium numerum omnes Symboli articulos reſtringens, iuxta ordinem, & methodum, qua in ipſo Symbolo digeſti ſunt. Explanatio quoque, quam eorumdem articulorum præfatus Catechiſmus tradit, omnibus aliis præferenda eſt. In expoſitione quatuordecim articulorum, veſtigiis inſiſtens Theologorum, de articulo Eccleſiæ nihil expreſſe dixi. Idcirco pauca modo ſubiicienda ſunt. Nonus ergo articulus *ſanctam Eccleſiam catholicam* credendam proponit. Quid nomine Eccleſiæ intelligatur, fuſius explicat laudatus Catechiſmus, & a nobis dictum eſt ſupra, quod ſit fidelium congregatio viſibilis ſub uno viſibili capite, qui eſt Romanus Pontifex. Si enim viſibile corpus eſt Eccleſia, ut vel ipſi fatentur hæretici, a viſibili capite regatur oportet. Eccleſia hæc ab Adam uſque ad ſæculorum conſummationem *una* ſemper fuit, eſt, & erit: in terris dicitur militans, quæ bonos, maloſque ſinu ſuo complectitur; & in cælis triumphans, quæ cœtum feliciſſimum beatorum ſpirituum, & eorum qui de mundo, carne, & dæmone triumpharunt, atque æterna beatitudine fruuntur, comprehendit. Una ergo eſt Eccleſia, duas veluti partes comprehendens, militantem, & triumphantem. *Sancta* appellatur, quod Deo dicata, & conſecrata ſit; quod, veluti corpus, cum ſan-

Digitized by Google

ſancto capite Chriſto Domino totius ſanctitatis fonte coniungatur; quod denique doctrinam ſanctam doceat, quod ſacramenta, divinæ ſanctificantis gratiæ inſtrumenta, adminiſtret, ac legitimum ſacrificii cultum Deo offerat. *Catholica* denique nuncupatur, ideſt univerſalis. Hanc particulam non poſitam primitus ab Apoſtolis, ſed temporis decurſu additam fuiſſe veroſimilius eſt, maioris explicationis gratia. Siquidem dicitur hæc vox *catholica* nota Eccleſiæ, non veluti infantis, & in cunis poſitæ, qualis erat quando Apoſtoli condiderunt hoc Symbolum; ſed adultæ, & in ſtatu perfecto conſtitutæ. Quamvis enim eadem ſemper fuerit, diverſos tamen habuit ſtatus, ut indicavimus. Sanctorum communio non conſtituit articulum diſtinctum, ſed noni articuli explicatio maior eſt. Unitas enim ſpiritus a quo Eccleſia regitur, efficit ut quidquid in eam collatum eſt, commune ſit, inquit Catechiſmus Tridentinus, quem conſule, ſi maiorem cupis apoſtolici Symboli explicationem.

XXIII. Ultimo advertere licet, quod etſi in quibuſdam Eccleſiis Symbolum apoſtolicum nonnullis particulis auctum fuerit; in Eccleſia tamen Romana intemeratum ad plura ſæcula cuſtoditum ſemper eſt. Aquileienſis, & Orientalis Eccleſia particulas, paucas licet, huic Symbolo addidit adverſus inſurgentes hæreſes, ut teſtatur Ruffinus in expoſitione Symboli. *Illud* (inquit) *non importune commonendum puto, quod in diverſis Eccleſiis aliqua in his verbis inveniuntur adiecta. In Eccleſia tamen urbis Romæ hoc non deprehenditur factum: quod ego propterea eſſe arbitror, quod neque hæreſis ulla illic ſumpſit exordium: & mos inibi ſervatur antiquus, eos qui gratiam baptiſmi ſuſcepturi ſunt, publice, ideſt fidelium populo audiente, Symbolum reddere; & utique ad adiectionem unius ſaltem ſermonis eorum qui præceſſerunt in fide, non admittit auditus. In ceteris autem locis, quantum intelligi datur, propter nonnullos hæreticos addita quædam videntur, per quæ novellæ doctrinæ ſenſus crederetur excludi. Nos tamen illum ordinem ſequimur quem in Aquileienſi Eccleſia lavacri gratia ſuſcepimus.*

CAPUT X.

De fidei chriſtianæ præceptis.

I. Triplex diſtingui ſolet fidei præceptum. Primum præcipit ut ea quæ credenda ſunt, ſciantur. Secundum iubet aſſentiri interius myſteriis credendis. Tertium imponit externam fidei confeſſionem opportuno tempore faciendam. Hæc tria mandata affirmantia, & poſitiva nuncupantur. Dantur deinde præcepta quæ negantia dicuntur, affirmantibus oppoſita, ut ſunt non negare fidem exterius, non profiteri hæreſim, ſeu infidelitatem: ſed hæc in primis

includuntur. In præſentia de ſolo præcepto quod ſcire credenda imperat, ſermo eſt.

§. I.

Chriſtianæ fidei capita quæ adulti omnes ſcire neceſſitate præcepti aſtringuntur.

II. ITaque ut quis actus fidei internos elicere queat, prius ſcire debet veritates, ſeu myſteria illa quæ credenda ſunt. Primum ſiquidem fidei præceptum iubet notitiam habere eorum quæ credere debemus. Hæc autem ſunt triplicis veluti generis: alia namque mentem illuſtrant, ut *recte credere* valeat; alia ad *ſpem concipiendam* erudiunt; alia denique ad *honeſte vivendum*, *æternamque ſalutem comparandam* animum informant.

III. Dico 1. *Omnes adulti ratione præditi ſcire, & credere explicite tenentur omnes articulos in Symbolo contentos*. Hæc ſententia communis eſt, & certa penes Theologos; quamvis Iuriſtarum, & antiquorum Summiſtarum aliqui oppoſitum docuerint: quæ tamen opinio ab omnibus nunc reiicitur. Ratio clara eſt. Nam Symbolum iſtud ſummam continet chriſtianæ profeſſionis, inquit Auguſtinus Lib. de fide, & ſymbolo cap. 1. *Eſt autem fides catholica in Symbolo nota fidelibus, memoriæ mandata, quantum res paſſa eſt, brevitate ſermonis, ut incipientibus, atque lactentibus eis qui in Chriſto renati ſunt, nondum Scripturarum divinarum diligentiſſima, & ſpiritali tractatione, atque cognitione roboratis, paucis verbis credendum conſtitueretur*. Et ſub finem eiuſdem Libri ſubdit: *Hæc eſt fides quæ paucis verbis tenenda in Symbolo novellis Chriſtianis datur: quæ pauca verba fidelibus nota ſunt, ut credendo ſubiugentur Deo, ſubiugati recte vivant, recte vivendo cor mundent, corde mundo, quod credunt, intelligant*. Quod omnia myſteria in hoc Symbolo contenta fideles explicite ſcire teneantur, ex eo conſtat quod aliqua myſteria, puta Trinitatis, & incarnationis, in eodem habentur, quorum fidem ſub præcepto cadere nemo Catholicorum inficiatur. Cum ergo catholica Eccleſia ceteros articulos ſimul cum illis proponat credendos, non eſt cur illi, ſecus alii, credendi ſint. Neque alicuius Doctoris eſt ſummam hanc articulorum reſtringere, vel ab eorumdem notitia homines eximere. Poſito enim divino præcepto aliqua credendi, neceſſario conſequitur ea credenda eſſe quæ nobis Eccleſia in ſuo Symbolo proponit.

IV. Dico 2. *Non eſt neceſſe omnes adultos agnoſcere præfata myſteria, & memoria diſtincte tenere eo ordine quo digeſta in Symbolo ſunt; ſed ſatis eſt eorumdem notitia quantum ad ſubſtantiam*. Quid ſignificet credere Symboli articulos

quan-

quantum ad ſubſtantiam, non ſatis clare explicant Theologi, & vix notio adæquata exhiberi poteſt. Id ſolum dici valet, tunc fideles quantum ad ſubſtantiam callere hos articulos, quando de iiſdem interrogati reſpondent, ſe eos credere; quamquam illos eo quo digeſti ſunt ordine ignorent; nec ita memoria eoſdem teneant, ut valeant, nullo interrogante, diſtincte recitare. Item non eſt neceſſe ut exprimere eorumdem definitiones ſciant, aut difficultates, pluresque veritates quæ in eiſdem continentur, agnoſcant; ſed ſatis eſt quod ſignificatus reſpondentes vocibus articulorum teneant. Exempla ſubiiciamus. Myſterium Trinitatis quantum ad ſubſtantiam ſciunt fideles, ſi concipiant unum Deum in tribus perſonis diſtinctis, Patrem, Filium, & Spiritum ſanctum: & has perſonas non eſſe tres Deos, ſed unum Deum: Filium, non Patrem, eſſe incarnatum &c. Verum vix, ac ne vix quidem, exprimi valet quid ad cuiuſquam articuli ſubſtantiam pertineat; idcirco ut maiori qua fieri poteſt perſpicuitate rem difficillimam ediſſeram, ſequentes quæſtiunculas ſubiiciam.

V. Quæſt. I. *Quid credere teneantur fideles adulti vi illorum articulorum qui ad Divinitatem pertinent, quantum ad ſubſtantiam?* Reſp. Credere explicite & abſolute debent, Deum eſſe unum, omnipotentem, creatorem univerſi, omnium viſibilium, & inviſibilium, Salvatorem generis humani, omnis ſanctitatis, & gratiarum datorem, qui peccata dimittere valet, & peccatores per gratiam adoptionis in ſuam reſtituere amicitiam, gloriæ, beatæque vitæ largitorem: & quod dentur tres perſonæ divinæ, quarum una non ſit alia, & omnes tres unus ſint Deus.

VI. Quæſt. II. *An neceſſe ſit explicite credere, Spiritum ſanctum a Patre, Filioque procedere?* Reſp. Adfirmarunt nonnulli; ſed communis Theologorum ſententia negat. Nam particula *Filioque* addita fuit circiter nonum ſæculum. Si enim fideles ſcire deberent proceſſiones divinas, non ſolum quantum ad ſubſtantiam, ſed exploratam notitiam myſterii Trinitatis habere deberent.

VII. Quæſt. III. *Quid ſcire fideles debeant de articulis qui ad Chriſti attinent humanitatem, ut dicantur eos ſcire quantum ad ſubſtantiam?* Reſp. Primo quod ſecunda perſona, nempe Filius Dei factus ſit homo, qui dicitur Chriſtus, quique Deus, & homo eſt. Non requiritur ut explicite ſciant duas naturas divinam, & humanam in una perſona ſubſiſtere, aliaſque difficultates &c. Secundo quod Chriſtus conceptus ſit virtute Spiritus ſancti, & ex virgine Maria natus. Tertio quod paſſus, & mortuus ſit. Quarto quod deſcenderit ad inferos ſecundum animam. Quinto quod tertia die reſurrexerit a mortuis. Sexto quod aſcenderit in cælum ad dexteram Patris, & quod venturus ſit iudicare vivos, & mortuos in die iudicii.

VIII. Quæſt. IV. *Utrum fideles teneantur vi præcepti credere explicite, Deipa-*

ram perpetuo manſiſſe virginem? Reſp. Probabilior, communiorque ſententia adfirmat. Quoniam hoc ſatis aperte in Symbolo indicatur, dum dicitur *natus ex Maria virgine*. Eo ipſo namque quod abſolute Maria nuncupetur *virgo*, conſequitur tum ante, tum poſt partum, ſemper fuiſſe virginem. Hanc ſiquidem perpetuam virginitatem prodit abſoluta & indefinita *virginitatis* appellatio.

IX. Quæſt. V. *Tenentur ne fideles credere, Chriſtum paſſum eſſe ſub Pontio Pilato?* Reſp. Non eſt unde colligatur ad id fideles teneri, niſi quod in Symbolo id narratur. Sed advertendum id non eſſe in Symbolo poſitum tamquam diſtinctum articulum, aut veritatem quamdam quæ ad doctrinam fidei conferat; ſed eſſe circumſtantiam magis declarantem paſſionem ipſius Chriſti: dum enim iudex demonſtratur, ſub quo Servator divinus paſſus eſt, factum paſſionis firmius conſtat. Ceterum ſatis eſſe videtur, fideles credere mortem Chriſti abſque hac circumſtantia: hæcque communior ſententia eſt.

X. Quæſt. VI. *Aſtringuntur ne fideles explicite credere, Chriſtum deſcendiſſe ad inferos, & Sanctorum communionem?* Reſp. Sententia adfirmans mihi probabilior eſt. Et primo deſcenſus ad inferos articulus eſt Symboli apoſtolici. Omnes autem Symboli articulos credere fideles iubentur. Quidni ergo & hunc? Qua ratione illum excipere debemus? An privati Doctoris eſt fidem articulorum quos Eccleſia credendos proponit, reſtringere? Ad ſummum dicerem, fideles debere ſcire hunc articulum quantum ad ſubſtantiam, nempe Chriſtum deſcendiſſe ad inferos, prout in Symbolo dicitur. Quod autem ſcire debeant expreſſe, hunc deſcenſum in inferiora receptacula ſecundum animam contigiſſe, atque ibidem uſque ad reſurrectionem permanſiſſe, non videtur ſatis mihi exploratum, ut ad hanc diſtinctam notitiam rudes obligem. Communio quoque Sanctorum, cum ſit expreſſe in Symbolo apoſtolico poſita, credenda expreſſe eſt ab omnibus. Et quamquam vim iſtius vocis, propriamque ſignificationem rudes homines minime teneant; rem tamen ipſam per vocem ſignificatam haud ignorant, cum reipſa viris piis, ſanctiſque in cęlo degentibus ſe commendent, credantque ſe ſe eorum interceſſionibus iuvari poſſe. Verum utique eſt, hanc Sanctorum communionem non conſtituere articulum diſtinctum, & peculiarem in duodenario numero articulorum; ſed eſt particula extrema noni articuli, *Credo ſanctam Eccleſiam catholicam*; eſtque veluti eiuſdem explicatio quædam. Hinc tamen haud conſequitur ab eiuſdem notitia fideles eximi. Potiſſimum quod vix concipere valeant Eccleſiam unum eſſe fidelium cœtum, unum corpus, ſacramentorum præcipue nexibus copulatum, cuius caput inviſibile Chriſtus, niſi ſimul percipiant hæc membra quæ myſticum corpus efficiunt, mutuo iuvari, & totius corporis bona participare communia, fructibuſque gaudere.

XI. Quæſt. VII. *Tenentur ne fideles credere explicite neceſſitate præcepti myſte-*

Digitized by Google

ria Circumciſionis, Præſentationis in templo, Adventus Spiritus ſancti, aliarumque feſtivitatum quæ ſolemni ritu in Eccleſia celebrantur? Reſp. Affirmant nonnulli; ſed communior, & probabilior ſententia negat. Nec enim præfata feſta, & myſteria tam Eccleſia celebrat, ut eorumdem fidem excitet in fidelium mentibus, quam ut fideles ad colendum Deum inducat. Nec eſt unde colligatur præceptum quod ad eiuſmodi feſtorum fidem aſtringat fideles.

§. II.

Summa eorum quæ credere fideles debent, ut divinam ſpem concipiant, boneſte vivant, & ſalutem æternam conſequantur.

XII. EA quæ ſpem noſtram in Deum magnopere excitant, ſunt petitiones in oratione dominica contentæ. Hæc precatio quam nos Salvator ipſe divinus docuit, maxima vi, & efficacitate pollet ad ſpem fovendam: quippe Deum ſub amantiſſimi patris perſona nobis refert, noſque edocet ea petere quibus illum ultimum noſtrum finem aſſequamur. Hanc dominicam orationem peroptime exponit Angelicus *opuſc.* VII. & 2. 2. *quæſt.* LXXXIII. *art.* 9. ſed fuſiorem, & ad pietatem ciendam, ſpemque alendam, aptiſſimam tradit expoſitionem Catechiſmus Tridentinus.

XIII. Ea porro quæ mores noſtros informant, in Decalogo continentur; ſuntque decem mandata, de quibus ſingulis ſermo erit.

XIV. Media ad æternam ſalutem aſſequendam ſunt ſeptem ſacramenta. Baptiſmi, pœnitentiæ, & euchariſtiæ notitia potiſſimum requiritur, eo quod tria hæc ſacramenta omnibus adultis neceſſaria ſunt. Cetera autem ſacramenta tunc ſcire, & credere fideles tenentur, cum eadem ſuſcipere debent. Quamvis tamen iſtorum neceſſitas non ſit æqualis neceſſitati baptiſmi, pœnitentiæ, & euchariſtiæ; non ob id tamen ignorantia eorum abſolute, & communiter innocens eſt, potiſſimum quod in diſcrimen illa hæretici adducunt.

XV. Præter recenſita, neceſſaria quoque eſt notitia præceptorum ſanctæ matris Eccleſiæ, & ſalutationis angelicæ, ut plures graves Doctores ſentiunt. Quin addit Layman cum Paludano, Navarro, Lopez, & aliis, teneri fideles vi præcepti eccleſiaſtici, longa firmati conſuetudine, memoriter diſcere orationem dominicam, ſalutationem angelicam, & Symbolum Apoſtolorum. Et ſane communis Eccleſiæ conſuetudo obtinet ut omnes pueri ad hæc addiſcenda, memoriæque commendanda imbuantur: culpæque immunes non cenſentur communiter adulti qui præfata ignorant. Sentit tamen laudatus Layman cum aliis, hanc obli-

gationem memoriæ mandandi quæ recenſui, aſtringere tantum ſub culpa veniali. Difficile mihi eſt limites quantitatis culpæ huius figere, quæ maior, aut minor eſſe poteſt varietate circumſtantiarum inſpecta. Si fideles adulti ignorant quæ in Symbolo continentur, certum eſt eos graviter peccare, quoniam ad illa credenda divino præcepto aſtringuntur. Si ergo ſcire ea ſub gravi culpa tenentur, conſequi videtur quod memoriæ quoque repoſita habere debeant. Quare ſolum dicendum videtur, venialis dumtaxat culpæ ſontes eſſe, ſi illa neſciant eo ordine quo diſpoſita ſunt, memoriter, expedite, & diſtincte recitare: & hoc dicere forſitan volunt Auctores laudati. Sed audire lubet D. Carolum Borromæum Act. Eccl. Mediol. Part. IV. *Quoniam Chriſtianus omnis, ſi adultus eſt, ſub pœna peccati mortalis ſcire debet articulos omnes Symboli Apoſtolorum, inſuper & præcepta Dei, ſanctæque matris Eccleſiæ univerſa, quæ ſub mortali obligant, & docentur communiter in ſcholis doctrinæ chriſtianæ.* Et in Concilio V. hæc adduntur, mentione facta orationis dominicæ, & ſalutationis angelicæ: *Si Confeſſarius pœnitentem reperiat omnium iſtorum ignarum, non abſolvat, quin primo quoque tempore in addiſcendis operam daturum ſe promittat. Quamquam ſi aut a Confeſſario ſuo eodem, vel diverſo, vel ſua ipſe primum conſcientia iam alias monitus [quod diligentiſſime exquiretur] eam adhibere diligentiam neglexerit quæ pro illius ingenii captu ad ea diſcenda ſufficiens ſit; non prius abſolvatur quam huic obligationi aliqua ſaltem ex parte fecerit ſatis. Si vero ea de re nuſquam antea monitus fuerit, poterit tum ei gratiam abſolutionis impertiri; ea tamen præmiſſa ſemper inſtructione quam pœnitenti ſufficere cenſuerit, ut tanto beneficio non ſit indignus.*

XVI. Illud etiam addendum, quemquam ſcire debere præter fidei articulos, & legis mandata omnibus communia, illa quoque munia quæ ſingulorum ſtatum, vel officia ſpectant, ut inquit Angelicus 1. 2. quæſt. LXXVI. art. 2. *Omnes tenentur ſcire communiter ea quæ ſunt fidei, & univerſalia iuris præcepta. Singuli autem ea quæ ad eorum ſtatum, vel officium ſpectant.*

XVII. Quæſt. VIII. *Fieri ne poteſt ut homo rudis ſalvetur, quamquam nihil ſpeciatim credat, dummodo generatim, & implicite credat quidquid credit ſancta mater Eccleſia?* Reſp. Adfirmarunt olim aliqui cum Roſella *verb.* Fides *n.* 1. & 2. ſed communis, & certa ſententia negat. Quoniam præceptum divinum eſt, quo quiſque aſtringitur credere fidei articulos. Quare omnes credere tenentur, ut dictum eſt, explicite fidei articulos qui in Symbolo continentur, quique aut iuxta numerum Apoſtolorum duodecim ſunt, aut iuxta Theologorum ſupputationem quatuordecim numerantur: quod diſcrimen in maiori aut minori explicatione ſitum eſt. Ideo qui credit duodecim, credit etiam quatuordecim.

XVIII. Quæſt. IX. *An ſi quis adeo obtuſo, & hebeti ingenio ſit, ut Symboli articu-*

Digitized by Google

ticulos percipere neque quantum ad ſubſtantiam valeat, immunis a culpa ſit, & præcepto fidei ſatisfaciat, ſi aliquos clariores, quos aſſequitur, explicite credat, ceteros vero implicite, credens quidquid Eccleſia proponit? Reſp. Adfirmat Azorius *Lib. VIII. cap.* VI. *quæſt.* VI, dummodo aliquem articulum explicite credat. Quare, inquit, ſi quis Trinitatis articulum nequeat percipere, ſatis eſt ſi credat explicite alios clariores, nimirum Chriſtum Dei Filium natum ex virgine, paſſum, cruci affixum, mortuum, & ſepultum, ex mortuis reſurrexiſſe, & in cælos conſcendiſſe. Hæc tamen opinio mihi non probatur. Unitatis namque Dei, & Trinitatis perſonarum fides iuxta communiorem Theologorum ſententiam neceſſaria eſt neceſſitate medii. Nec concipi facile poteſt rudem hunc fidelem ea præditum eſſe mente qua valeat incarnationem Filii Dei, ſecus Trinitatis myſterium percipere; cum unum myſterium vix ſine alio credi poſſit. Et ſi Deus illi tantum infundit luminis quo incarnationem Verbi apprehendere queat; cur eumdem non illuminabit circa perſonarum Trinitatem? Poteſtas percipiendi veritates fidei non ex ſolis humani ingenii viribus repetenda eſt; ſed potiſſimum ex ſupremi Numinis clementia qua *illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum*.

XIX. Quæſt. X. *Utrum Chriſtianorum quiſpiam probabili, ſeu, ut dicitur, invincibili ignorantia omnium articulorum fidei teneri poſſit?* Reſp. Azorius *loc. cit. quæſt.* VII. reſpondet difficile creditu eſſe, id contingere poſſe, eo quod fideles imbuantur, ſæpiuſque audire ſoleant chriſtianæ fidei præceptiones. Verum reſpondeo ego, nullo modo id evenire poſſe. Quoniam credere aliquem articulum neceſſarium eſt iuxta omnes neceſſitate medii. Si enim aliquando accidere poſſet aliquem invincibiliter omnes articulos ignorare, ſequeretur hunc abſque fide poſſe ſalutem aſſequi: quod nemo dixerit. Ut tamen magis perſpicua reſponſio ſit, dico illorum articulorum quorum fides neceſſaria eſt neceſſitate præcepti, ignorantiam invincibilem in aliquo etiam fidelium reperiri poſſe, quamquam raro id contingat; eorum vero articulorum quorum fides neceſſaria eſt neceſſitate finis, ſeu medii, nulla ignorantia probabilis, ſeu invincibilis cuiquam ſuffragatur. Idem de infidelibus dicendum eſt. Hæc eſt communior ſententia, quam docet D. Thomas ſuper I. ad Corint. cap. XI. *Pertinet autem aliquid ad diſciplinam fidei dupliciter. Uno modo directe, ſicut articuli fidei, qui per ſe credendi proponuntur: unde error circa hos ſecundum ſe facit hæreticum, ſi pertinacia adſit. Non poſſunt autem a tali errore propter ſimplicitatem aliquam excuſari, præcipue quantum ad ea de quibus Eccleſia ſolemnizat, & quæ communiter verſantur in ore fidelium, ſicut myſterium Trinitatis, Nativitatis Chriſti, & alia huiuſmodi.*

XX. Quæſt. XI. *An ſatisfaciant fidei præcepto fideles qui Symbolum, decem Decalogi præcepta, orationem dominicam, & angelicam latine tantum diſcunt, dum ſunt*

Digitized by Google

linguæ latinæ ignari? Reſp. Hæc omnia, vi præcepti, diuturna firmati conſuetudine, memoriter, ſaltem quantum ad ſubſtantiam, ſcire fideles debent. Nunc in quæſtionem vertitur, ſatiſne ſit quod lingua tantum latina, quam ignorant, memoriæ eadem conſignent. Adfirmant Navarrus, Azorius, & alii. Sed diſtinguendum videtur. Si nullo modo ſignificatum articulorum, præceptorumque fideles tenerent, ſi ita ignari latinæ linguæ eſſent, ut nihil prorſus eorum quæ memoriter ſciunt, perciperent; quid illis talium articulorum notitia prodeſſet? Quare qui prorſus verborum ſenſum non caperet, eſſet veluti pſittacus, ſolamque verborum, non vero myſteriorum, notitiam haberet. Ut itaque obligationi ſciendi res fidei fiat ſatis, ſaltem imperfecto, & confuſo modo tenetur quiſque fidelis intelligere myſteria quæ vocibus reſpondent. Sive ergo latina, ſive vernacula lingua res fidei addiſcantur, non ſufficit eadem memoriter utcumque tenere: quia qui tantum memoriter præfata myſteria ſcit abſque ulla ſenſuum intelligentia, dici proprie nequit quod illa ſciat. Itaque neceſſum eſt ut craſſo quodam modo ſenſum rerum credendarum, ſciendarumque fideles percipiant. Et hæc eſt communis ſententia.

XXI. Quæſt. XII. *Utrum ſub mortali fideles adulti ſcire, vel addiſcere teneantur ſeptem ſacramenta*? Reſp. Quod ad tria attinet ſacramenta, baptiſmi, pœnitentiæ, & euchariſtiæ, compertum eſt omnes adultos ea ſub mortali ſcire debere: eo quod omnes ad eadem ſuſcipienda ſub mortali aſtringantur. Quin callere debent ea quæ ad eiuſmodi ſacramenta digne ſuſcipienda neceſſaria ſunt. De aliorum ſacramentorum neceſſaria notitia non una eſt Theologorum ſententia. Nam alii cenſent, tunc ſolum eadem ſciendi obligationem urgere, cum ſuſcipi illa debeant. Alii ſuſtinent, ſaltem ſub levi culpa quemquam adultorum teneri ad iſtorum ſacramentorum notitiam. Mihi valde probabile eſt, neminem ab obligatione ſciendi hæc ſacramenta eximi. Septem enim ſacramenta ſunt veluti teſſeræ catholicæ religionis, ſunt divinæ erga nos miſericordiæ pignora. Qui illa ignorat, divinæ bonitati ingratus eſt, & propriæ profeſſionis quaſi contemptor. Idque potiſſimum his temporibus verum habet, quod hæretici præfata pernegent ſacramenta. Sunt proinde nunc veluti inſignia Catholicorum, qui peculiari iure eorumdem notitia inſtructi ſint neceſſe eſt. Quænam vero ſit culpa eadem ignorare, fateor me non tenere. Idem dicendum de ignorantia ſignandi ſe ſigno crucis. Certum ſiquidem eſt a culpa immunem minime fore fidelem qui hoc ſacroſancto crucis ſigno ſe ſignare neſciret. Quantitas vero iſtius culpæ nos latet. Id unum dicere poſſumus, gravioris culpæ reos fore genitores illos qui filios docere ſuos negligerent hoc ſanctæ crucis ſignum.

XXII. Quæſt. XIII. *An omnes fideles eadem myſteriorum fidei notitia inſtructi ſint oporteat*? Reſp. Adfirmare videntur hæretici recentiores, docentes, omnes fideles, quantumvis laicos, & ſimplices, teneri ad ſcienda omnia fidei myſteria, ad Scriptu-

ſcripturam ſacram, non modo legendam, verum etiam interpretandam. Contendunt enim fidelium quemquam eo perfuſum lumine eſſe quo valeat reconditiores fidei, & verbi ſcripti ſenſus comprehendere. Quem errorem alias refellimus. Quare communis Catholicorum ſententia eſt, non eſſe omnibus fidelibus eamdem fidei menſuram communem, ut inquit Apoſtolus ad Rom. XII. *Unicuique, ſicut Deus diviſit menſuram fidei. Sicut enim in uno corpore multa membra habemus, omnia autem membra non eumdem actum habent; ita multi unum corpus ſumus in Chriſto, ſinguli autem alter alterius membra.* Sicut ergo membra corporis humani non eumdem actum exercent, neque ad eamdem functionem obligantur; ita membra corporis myſtici, nempe Eccleſiæ, ad eamdem omnino explicitam rerum fidei notitiam non aſtringuntur. Rem hanc perſpicuis rationibus Angelicus illuſtrat 2. 2. quæſt. 11. art. 6. *Explicatio* (inquit) *fidei oportet quod perveniat ad inferiores homines per maiores: & ideo ſicut ſuperiores Angeli qui inferiores illuminant, habent pleniorem notitiam de rebus divinis quam inferiores.... ita etiam ſuperiores homines ad quos pertinet alios erudire, tenentur habere pleniorem notitiam de credendis, & magis explicite credere.* Expedit iſthuc tranſcribere aliam eiuſdem Angelici doctrinam, quæ ut memoriæ conſignetur, menteque percipiatur, digna eſt. Minores ergo, ſeu rudis plebs, & laici communiter inſtrui ſolent, & debent per maiores, nempe parentes, Sacerdotes, Parochos, alioſque Prælatos. Quid ergo? Num maiorum auctoritate nixi rudes fideles fidei rebus adhærent? Ita res habere videtur. Quippe ruſtici, & laici reſpondere interrogantibus, cur ita credant, ſolent, ſe ita credere, quia talem fidem ſibi a paſtoribus ſuis prædicari audierunt. Regula ergo fidei cognitio humana, ſeu ab hominibus acquiſita erit? Quod quam erroneum ſit, nemo eſt qui ignoret. Reſpondet ergo Angelicus, minores populi fidem habere maioribus, & paſtoribus, non prout homines ſunt, ſed quatenus miniſterium Eccleſiæ exercent, quatenus verbi divini miniſtri ſunt, ſeu organa, & inſtrumenta quibus Deus utitur ad ſuam manifeſtandam fidem quam ex auditu percipiendam diſpoſuit. Fideles itáque Deo loquenti per ſuos miniſtros credunt, divinaque veritas, non humana cognitio, regula fidei eſt. *Minores* (inquit Angelicus ad 3.) *non habent fidem implicitam in fide maiorum, niſi quatenus maiores adhærent doctrinæ divinæ, unde & Apoſtolus dicit I. ad Corint.* IV. Imitatores mei eſtote, ſicut & ego Chriſti. *Unde humana cognitio non fit regula fidei, ſed veritas divina, a qua ſi aliqui maiorum deficiant, non præiudicat fidei ſimplicium, qui eos rectam fidem habere credunt, niſi pertinaciter eorum erroribus in particulari adhæreant contra univerſalis Eccleſiæ fidem, quæ non poteſt deficere.* Porro ut difficultatem propoſitam paucis expediam: laici omnes ad eam articulorum fidem tenentur quam ſupra explicuimus. Eccleſiaſtici omnes ad maiorem, vi ſui ſtatus, explicatioremque notitiam, & fidem tenentur quam laici: quia hos illi inſtruere, & illuminare debent. Porro Eccleſiaſticorum alii maiore,

alii

Digitized by Google

alii minore cognitione, prout eorum miniſteria, & dignitates ferunt, imbuti ſint neceſſum eſt. Triplex diſtingui gradus Eccleſiaſticorum ſolet. Primus eſt clericorum, & Sacerdotum qui curam non exercent animarum. Secundus eſt Sacerdotum paſtorum, ſeu parochorum animarum curam habentium. Tertius eſt Epiſcoporum. Clerici, ſimpliceſque Sacerdotes præter fidem communem omnibus fidelibus, eorum omnium notitiam habeant oportet quæ ad proprium ſtatum, & officium pertinent, ut dictum iam ſupra eſt. Ad aliam vero explicatiorem fidem, & notitiam, quæ maior ſit illa ad quam ceteri fideles aſtricti ſunt, non videntur obligati: quia non eſt unde colligatur aliquo peculiari præcepto iſtos devinctos eſſe ad ampliorem notitiam præter illam quæ utrique ſtatui, & communi Chriſtianorum, & peculiari Eccleſiaſticorum, neceſſaria eſt.

XXIII. Parochi autem omnes curam exercentes animarum, & Confeſſarii ad ampliorem, explicatioremque notitiam præ aliis Sacerdotibus ſimplicibus, & clericis tenentur. Si quidem iſti iure naturali, & divino doctrinæ cæleſtis pabulo nutrire gregem ſibi commiſſum debent. Quomodo autem paſcere oves ſuas valerent, niſi fidei arcana, & morum præcepta altius ipſi callerent? Neque qualis qualis maior notitia ſufficit; ſed ea neceſſaria eſt quæ ceteris, nempe ovibus, proſit. Porro ut animarum curatores valeant divinæ doctrinæ myſteria, & mandata aliis explicare, debent ipſi penitius ea omnia cognoſcere, comprehendere, & veluti poſſidere, quæ ad fidelium tum mentem illuſtrandam, tum mores formandos neceſſaria ſunt. Debent taliter hæc ſcire, ut poſſint illa captui rudis populi aptare. Eorum ſiquidem eſt frangere panem parvulis, & nutricem imitari, quæ panem in lac tranſmutat, ut cibus parvulis fiat congruus. Qui ergo animarum tremendiſſimum onus gerendum ſuſcipit, non ſatis eſt illum ſterilem quamdam, & infecundam habere cognitionem evangelicæ legis; ſicuti minime ſatis eſſet mulieri ſanguine abundare, niſi vi polleret illum in lac convertendi communicandique parvulo alendo. Sed neceſſum eſt ut paſtores omnes fecunda ſcientia, virtuteque eamdem gregi ſuo communicandi ornati ſint. Nec ſatis eſt ut gregem ſuum doceant; debent inſuper illum a lupis rapacibus defendere, ſeu reddere rationem veritatum quas tradunt aliis, & occurrentibus difficultatibus obviam ire. Quare illi qui ſenſus ſuos prodere, ſibique divinitus tradita aliis communicare neſciunt, qui dono linguæ, expreſſionis, & communicationis carent, niſi neceſſitate cogantur, ab animarum cura abſtinere debent.

XXIV. Prælati, Epiſcopi, Pontifices ſummi ad maiorem rerum fidei cognitionem tenentur quam Parochi, & inferiores Prælati. Et hoc penes omnes extra diſputationem eſt: quoniam ſic docent divinæ Scripturæ, Concilia, & Patres. D. Paulus ad Titum cap. 1. verſ. 7. *Oportet enim Epiſcopum ſine crimine eſſe.... iuſtum, ſanctum, continentem, amplectentem eum qui ſecundum doctrinam eſt, fidelem*

Digitized by Google

lem ſermonem, ut potens ſit exhortari in doctrina ſana, & eos qui contradicunt arguere. Sunt enim multi vaniloqui, & ſeductores, maxime qui de circumciſione ſunt, quos oportet redargui. Verum de hoc plura cum ex inſtituto rem verſabimus.

XXV. Quæſt. XIV. *Divinum ne, an eccleſiaſticum ſit præceptum quo urgentur fideles ad res fidei ſciendas?* Reſp. Diſtinctione opus eſt. Aliud eſt ſcire res fidei, aliud eſt eaſdem memoriæ conſignare; ſeu aliud eſt præceptum ſciendi, aliud præceptum res ſcitas memoriter tenendi. Communis, & certa Theologorum ſententia eſt præceptum divinum illud eſſe quo aſtringuntur omnes ſcire articulos fidei in Symbolo Apoſtolórum contentos, & præcepta quæ iuris divini ſunt, ut illa Decalogi. Hoc aperte traditur in verbo ſcripto Mar. ult. *Prædicate Evangelium omni creaturæ: qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſalvus erit*. Quod porro Deus iubet, divinum præceptum eſt. Inſuper præceptum iſtud ſupernaturale eſt tum ex parte principii, Dei ſcilicet imperantis, tum ex parte obiecti, quod eſt Deus ipſe. Naturale etiam vocari poteſt, quatenus iure naturæ aſtringimur fidem habere Deo revelanti, & imperanti. Dicitur autem eccleſiaſticum quantum ad determinationem memoriæ mandandi articulos, & præcepta, quæ credenda, & exequenda ſunt. Hinc eſt quod aliqui hoc præceptum ſupernaturale vocant quantum ad ſubſtantiam, eccleſiaſticum quantum ad determinationem. Quod præceptum, ut diximus, longa conſuetudine firmatum, eſt addiſcendi memoriter Symbolum, precationem dominicam, decem Decalogi præcepta, ſacramenta, & alia quæ ad honeſte vivendum requiruntur, de quibus dictum eſt ſupra. Obtuſiores tamen ingenio vexandi non ſunt, etſi eo ordine quo articuli, & mandata divina digeſta ſunt, neſciant; dummodo reipſa ſciant, non eſſe furandum, peierandum, adulterandum, occidendum, falſum teſtimonium dicendum &c. Enitendum tamen eſt ut, quoad fieri poteſt, memoria teneant ea quæ tum ad credendum, tum ad operandum neceſſaria ſunt. Hoc ſiquidem plura iubent Concilia. Moguntinum tempore Caroli Magni celebratum *cap.* xlv. hæc præcipit. *Symbolum, quod eſt ſignaculum fidei, & orationem dominicam diſcere ſemper admoneant Sacerdotes populum chriſtianum; volumuſque ut diſciplinam condignam habeant qui hæc diſcere negligunt*. Item Concilium Forumiulienſe ſub eodem Carolo Magno, & Pipino celebratum iubet: *Symbolum, & orationem dominicam omnis Chriſtianus memoriter ſciat, omnis ſexus, omnis conditio, maſculi, & feminæ, iuvenes, ſenes, liberi, pueri, coniugatæ, innuptæque puellæ: quia ſine hac benedictione nullus poterit in cælorum regno percipere portionem*. Denique de conſecratione diſt. iv. cap. *Vos ante omnia*, ex Auguſtino hæc referuntur. *Vos ante omnia, tam mulieres, quam viros, qui filios in baptiſmate ſuſcepiſtis, moneo, ut vos cognoſcatis fideiuſſores extitiſſe apud Deum pro illis quos viſi eſtis ſuſcipere de ſacro fonte; ideoque ſemper eos admonete ut caſtitatem cuſtodiant, iuſti-*

juſtitiam diligant, caritatem teneant, ante omnia Symbolum, & orationem dominicam & vos ipſi tenete, & illis quos de ſacro fonte ſuſcepiſtis, oſtendite. Plura alia Conciliorum decreta adferre in medium poſſem, quæ brevitatis gratia prætereo. Illud in memoriam revoco, hæc omnia intelligenda eſſe iuxta explicationem datam, videlicet non eſſe culpæ ſaltem mortalis damnandos fideles qui memoriter eo ordine quo diſpoſiti articuli ſunt, recitare neſciant; quando reipſa rogati reſpondere ſciant ad ſingulos articulos. Curent tamen Parochi, Confeſſarii, omneſque illi quorum intereſt, ut fideles altius memoriæ mandent tum articulos, tum præcepta, & ſacramenta, ut laudata Concilia iubent, & communis obtinet conſuetudo: quoniam culpa non vacat cognitio tantum confuſa eorumdem. Vix eſt artifex qui ſuæ artis rudimenta ignoret, quantumvis hebes; & quiſque non levi dedecori ſibi duceret eadem ignorare. Quam ergo excuſationem obiicere valet, ſi memoria non teneat chriſtianæ profeſſionis præceptiones potiſſimas!

§. III.

Nonnullæ Regulæ quas in praxi præ oculis habere Confeſſarii debent in hac materia.

XXVI. R*egula prima*. Duo extrema declinare Confeſſarius debet: alterum negligentiæ in deprehendenda pœnitentis notitia de rebus fidei; alterum nimiæ facilitatis eumdem damnandi gravioris culpæ ob quamcumque minus expeditam, rudemque notitiam articulorum eiuſdem fidei.

XXVII. *Regula ſecunda*. Pœnitentes qui laborant myſteriorum fidei ignorantia, abſolvere Confeſſarius nequit. Diſtinguenda tamen ignorantia eſt illorum myſteriorum quorum fides eſt neceſſaria neceſſitate medii, ab ignorantia myſteriorum quorum fides eſt neceſſaria neceſſitate præcepti. Qui priorum myſteriorum ignorantia laborat, numquam abſolvi poteſt, ſive ignorantia invincibilis ſit, ſive vincibilis; ut omnes fatentur. Quin talium myſteriorum ignorantia invincibilis ſaltem inter fideles non datur, ut expreſſe docet D. Thomas ſuper I. ad Cor. cap. 11. lect. 4. *Non poſſunt autem a tali errore propter ſimplicitatem aliquam excuſari, præcipue quantum ad ea de quibus Eccleſia ſolemnizat, & quæ communiter verſantur in ore fidelium; ſicut myſterium Trinitatis, Nativitatis Chriſti, & alia huiuſmodi.* Nulla ergo, poſt Evangelii promulgationem, Trinitatis, & incarnationis ignorantia probabilis, ſeu invincibilis datur, ſaltem longo tempore. Si vero ignorantia ſit eorum articulorum quorum fides neceſſitate præcepti tantum neceſſaria eſt, diverſimode Auctores loquuntur. Quæ nobis magis conſentanea videntur, indicabimus. Si ignorantia hæc invincibilis ſit, quam contingere, licet non adeo frequenter,

Digitized by Google

ter, poſſe concedimus, inſtruendus pœnitens eſt, & abſolvi poteſt, ſi prudens Confeſſarius expedire iudicaverit, ceteris libratis conditionibus. Neque nobis probatur opinio Salmanticenſium *tract.* xxi. *cap.* 11. *punc.* 5. *num.* 6. & aliorum, qui docent abſolvendum pœnitentem, ſi proponat addiſcere præfata myſteria quæ vi præcepti ſcire debet, quando ignorantia invincibilis eſt. Quoniam dum pœnitens opportunam habet occaſionem diſcendi fidei articulos, ſi inſtrui omittit, ignorantia vincibilis evadit. Primum ergo omnium inſtructio circa fidem præcedat, & abſolutio ſubſequatur. Non negaverim tamen aliquando contingere poſſe ob varias circumſtantias quod Confeſſarius hunc pœnitentem, qui callet ea quæ neceſſaria ſunt neceſſitate medii, abſolvere valeat, onere illi impoſito addiſcendi ea quæ neceſſaria ſunt neceſſitate præcepti. At quænam ſunt hæ circumſtantiæ in quibus abſolutio impertienda eſt? Si pœnitens ſingularem præferat dolorem: ſi optimis moribus ſit inſtructus, bonaque præditus indole: ſi inſtet præceptum confeſſionis annuæ, & facile abſolutio differri nequeat, eo quod pœnitens aut proficiſci aliquo debeat, aut gravi impedimento irretitus ad Confeſſarium redire non poſſit: & id genus alia, quæ arbitrio prudentis miniſtri remittimus. Si ignorantia vincibilis ſit, & non fuerit pœnitens a Confeſſario admonitus, contendunt laudati Auctores, abſolvi eumdem poſſe, ſi doleat præteritæ negligentiæ, proponatque articulos diſcere; ſi vero bis, terve admonitus neglexerit inſtructionem, tunc differendam abſolutionem aſſerunt. Ego vero abſolute prius inſtruendum pœnitentem aio, antequam abſolvatur; niſi in aliqua gravi, & urgente neceſſitate oppoſitum iudicaverit expedire prudens Confeſſarius. Hinc falſam cenſeo *Regulam* iii. P. Roncaglia, *tract.* vi. *cap.* ii. in qua docet, non eſſe repetendas confeſſiones illius qui ignorat myſteria Trinitatis, & incarnationis, quod probabile ſit notitiam illorum articulorum non eſſe neceſſariam neceſſitate medii: quippe cum de valore agatur ſacramentorum, opinio probabilis in conſpectu probabilioris haud eſt ſufficiens regula in iis adminiſtrandis. Reficiendæ ergo ſunt confeſſiones eorum qui ignoraverunt ea quæ ſunt credenda neceſſitate medii, quæcumque ſit ignorantia quam pœnitens alleget. Repetendæ quoque ſunt, quando ignorantia articulorum, quorum notitia tantum vi præcepti neceſſaria eſt, fuit vincibilis, & culpabilis: quia tali culpabili ignorantia affectus nec valide, nec licite confeſſus, vel abſolutus fuit. Si vero invincibilis iſtorum articulorum ignorantia fuit, confeſſiones non ſunt iterandæ, ſed inſtructio præcedere abſolutionem debet; niſi aliqua peculiaris neceſſitas oppoſitum ſuadeat: quo etiam in caſu præſumendi prudenter fundamentum habere miniſter debet, quod pœnitens diligens in addiſcendis articulis erit: ſine hac enim prudenti præſumptione illum abſolvere nequit.

XXVIII. *Regula tertia.* Si pœnitens in mortis extremo ſit conſtitutus, laboretque myſteriorum ignorantia, illum edocere miniſter debet primum myſteria potiſ-

ſima;

ſima, nempe Trinitatis, incarnationis, & paſſionis Ieſu Chriſti; deinde quæ futuram vitam ſpectant, exponenda illi ſunt. Infinitam miſericordiam, divinamque voluntatem omnes ſalvandi, felicitatem quæ bonis, & iuſtis, ſupplicia tremenda quæ malis parata ſunt, breviori, aut fuſiori ſermone, prout conditio tulerit infirmi, repræſentare debet. Quæ myſteriorum repræſentatio eo ſpectet ut dolorem ſummum præteritorum criminum, firmumque propoſitum excitet numquam graviter in poſterum peccandi. Quare ea fortius miniſter inculcabit, fuſiuſque exponet quæ ad præfatum dolorem, perfectamque, quoad fieri poterit, contritionem ciendam efficaciora cognoverit. Si ignorantia fuerit tantum eorum quorum notitia vi præcepti habenda eſt, tunc potius ſollicitus Sacerdos ſit ut pœnitens doleat, & conteratur de culpabili negligentia præterita, quam ut eumdem ſcientia imbuat: plus ſiquidem dolor, & contritio tunc illi prodeſt quam ſcientia. Omnia tamen tempori, & circumſtantiis accommodanda ſunt. Illud maxime Sacerdos curet, ut pœnitens actus fidei, ſpei, & caritatis eliciat: quod ut facilius aſſequatur, motiva eidem proponat quæ ad eiuſmodi actus eliciendos apta ſunt. Facillime pœnitens actus fidei edet, ſi hac ratione illum adiuvabit, puta: Credis unum Deum, treſque divinas, diſtinctaſque perſonas, Patrem, Filium, & Spiritum ſanctum? *Credo*. Credis Filium Dei humanam carnem virtute Spiritus ſancti ſumpſiſſe natum ex Maria virgine, paſſum, crucifixum, mortuum, ſepultumque fuiſſe, ut animam tuam, totumque genus humanum redimeret? *Credo*. Credis eumdem Ieſum Chriſtum reſurrexiſſe a mortuis, aſcendiſſe in cælum, ad dexteram Dei Patris ſedere, iudicem venturum, ut iudicet vivos mortuoſque? *Credo*. Credis Eccleſiam Apoſtolicam Romanam, extra quam ſalus non eſt, & in qua ſola datur poteſtas peccata remittendi; & quidquid ipſa credendum proponit? *Credo*. In hunc ergo Deum tantæ bonitatis qui ob tuam ſalutem homo factus eſt, mortemque ſubiit, ſpera & eiuſdem meritorum infinita virtute confide te & remiſſionem peccatorum omnium, & æternam vitam obtenturum fore. Immenſam iſtius Dei bonitatem ardenter ama, amorem illum immenſum recogitans quo te ille proſecutus eſt. Immenſam illam clementiam, & patientiam infinitam meditare qua te rebellem, perverſumque ſuſtinuit. Hæc, & ſimilia debet Sacerdos decumbenti peccatori magna manſuetudine, & benignitate referre, atque vivis pro virili coloribus depingere.

XXIX. *Regula quarta*. Neceſſitas interrogandi pœnitentes, ex eiuſdem pœnitentis conditione, & ſtatu colligenda eſt. Non pauci Auctores admonent, ruſticos, plebeioſque interrogandos potiſſimum eſſe de chriſtiana doctrina, ſecus nobiles, optime educatos, litteriſque operam navantes. Sed regula iſthæc fallax eſt. Quin non raro nobiles ab ipſa pueritia vitiorum lue ita inficiuntur, ut denſiſſima caligine obducti cæcutiant omnino in divinarum rerum notitia: & quamquam myſteria fidei quæ in Dei cognitione ſiſtunt, aliquomodo ſciant; plerumque tamen

men prima chriſtianæ doctrinæ rudimenta, quæ quid agendum, fugiendumque ſit, præſcribunt, omnino ignorant. Neceſſitatem ergo interrogandi ſecure miniſter arguet ex ſermone quo pœnitens ſua exponit crimina, ſuique ſtatus & conſcientiæ vulnera. Si enim expedite, clare, & diſtincte morbum, infirmitatemque animæ ſuæ, ſi peccata quæ verbis, operibus, cogitatione, & omiſſione committi ſolent, enarrare deprehenditur, ſi dolorem, & deteſtationem eorum præfert: argumento hæc omnia erunt eumdem criſtiana doctrina imbutum eſſe. Igitur ex conditionibus quibus pœnitens peccatorum confeſſionem exequitur, facile Confeſſarius colligere poteſt neceſſitatem eumdem interrogandi nec ne de chriſtianæ fidei rudimentis. Plures Confeſſarios culpabilis negligentiæ reos eſſe, eo quod ſimiles negligant perquiſitiones, experientia compertum eſt. Frequentius enim in hoc vitioſi ſilentii declinant extremum, quam in aliud inopportunæ interrogationis. Illud etiam admonere iuvat, prudentia, & dexteritate opus eſſe in hac deprehendenda pœnitentium cognitione, vel ignorantia. Nam ſæpe interrogationi factæ ſub tali verborum formula reſpondere ſciunt, ſecus ſub alia expreſſione. Interrogati, an Verbum ſit incarnatum, forte reſpondere neſciunt. Si vero quæratur, an ſecunda Perſona carnem ſumpſerit, adſirmabunt. Idemque de aliis articulis eſt. Quare interrogationes variæ pœnitentium capacitati accommodandæ ſunt. Idque ſemper præ oculis habeat Confeſſarius, qua ſcilicet diſpoſitione affectus pœnitens ſit erga divinam bonitatem, quo eiuſdem amore flagret, quove deſiderio ardeat ſuæ æternæ ſalutis. Si enim percupidum agnoverit æternæ gloriæ, & ad implenda mandata divina paratum, quamquam fortaſſe minus verſatum in legis cognitione, abſolvere poterit. Satis enim eſt quod ſimiles homines rudes modo ruſtico, ſimplicique quantum ad ſubſtantiam res fidei calleant. Hoc nobis exhibet documentum D. Gregorius narrans ſtupenda miracula *Sanctuli* Sacerdotis admodum ſimplicis, & ignari Lib. III. dialog. cap. XXXVII. *Scimus certe quia venerabilis vir Sanctulus provinciæ Nurciæ Presbyter ipſa quoque elementa litterarum bene non noverat, legis præcepta neſciebat; ſed quia plenitudo legis eſt caritas, legem totam in Dei, ac proximi dilectione ſervavit; & quod foris in cognitione non noverat, ei intus vivebat in amore.* Hæc tamen eo in ſenſu accipias nolim, quaſi Sanctulus mirabilium patrator præcipua religionis chriſtianæ capita ignoraverit; ſed id ſolum colligito, quod litterarum, & divinæ legis, ſeu ſacrarum Scripturarum minus quam Sacerdotem decebat, peritus, tanta nihilominus ardebat caritate, ut prodigia inaudita patraret, ut legenti laudatum D. Gregorii caput conſtare poteſt.

CA-

Digitized by Google

CAPUT XI.

De præcepto fidei internæ. Quænam ſufficiens fidei propoſitio dicatur, ut præceptum obliget. Explicantur requiſita neceſſaria ad ſufficientem propoſitionem.

I. PRæter præceptum ſciendi res fidei, aliud datur præceptum eliciendi actus fidei: quod præceptum duplex eſt, affirmans, & negans, ſeu prohibens diſſentiri myſteriis fidei, aut de iiſdem dubitare. De hoc poſteriore mandato infra redibit ſermo, non quod diffidium ſit dari tale præceptum (omnes enim illud admittunt) ſed quod nonnullæ ſuper eodem quæſtiunculæ moveri ſolent. Nunc præceptum affirmativum quod actus fidei iubet eliciendos, diſcutimus. Præceptum iſtud ex ipſa Scriptura colligitur, Marc. XVI. *Qui vero non crediderit, condemnabitur*. Fuerunt utique Auctores aliqui qui tollere de medio tentarunt mandatum iſtud; ſed eorum innovandi pruriginem repreſſere Pontifices ſummi. Alexander VII. hanc damnavit propoſitionem: *Homo nullo umquam tempore tenetur elicere actum fidei, ſpei, & caritatis ex vi præceptorum divinorum ad eas virtutes pertinentium*. Innocentius XI. *Fides non cenſetur cadere ſub præceptum ſpeciale, & ſecundum ſe*.

II. Id quod in controverſiam vertitur, eſt, quodnam ſit tempus illud in quo peculiare fidei præceptum obliget, ſeu in quo fideles teneantur vi iſtius præcepti actus fidei elicere. Certum enim eſt quod continenter non obliget ad eiuſmodi actus, quemadmodum nullum præceptum affirmativum iubet continuam actuum repetitionem. Difficultas ergo eſt in deſignando præfinito tempore ſuæ obligationis.

III. Caſuiſtæ quidam docuerunt, ſatis eſſe ſemel in vita elicere actum fidei; quam propoſitionem damnavit Innocentius XI. quæ eſt 17. *Satis eſt actum fidei ſemel in vita elicere*. Quam merito damnata hæc propoſitio ſit, ex eo colligi poteſt quod divina Scriptura teſte, iuſtus ex fide vivit; unico vero actu vita conſiſtere nequit. Quæ enim foret eiuſmodi vita, in qua homo toto tempore mentem ſuam vanis, mundaniſque paſceret cogitationibus? Quemadmodum ergo, ut vita corporalis conſiſtat, frequenti nutrimento indiget; ſic, proportione ſervata, ad vitam chriſtianam frequentes fidei actus requiruntur.

IV. Sed antequam definita tempora indicem in quibus hoc urget præceptum, non abs re erit præmittere quid ad credendum prærequiratur. Obligationem ergo credendi præcedere neceſſario debet ſufficiens articulorum propoſitio. Quippe prudens ſit oportet fidei aſſenſus: prudens autem eſſe nequit, niſi articuli creden-

lendi ſufficienter propoſiti ſint. Ut autem gravioris momenti veritas clarius pateat, ſequentes inſtituam quæſtiunculas.

V. Quæſt. I. *Quænam ſint requiſita ad prudentem aſſenſum qui exhibetur propter humanam auctoritatem?* Reſp. Quinque exiguntur conditiones. Prima ut homo in cuius auctoritatem aſſenſum præbemus, verax ſit, qui nec facile decipiatur, nec alios decipiat. Quapropter mendacibus, aut credulis qui facile decipi ab aliis ſolent, fidem adhibere non ſolemus. Secunda eſt certitudo ſufficiens qua ſciamus, ab hoc homine veraci, & ſincero aſſertum fuiſſe id quod credendum proponitur. Nec enim ſatis eſt quod ſciamus prolatum aliquid eſſe ab homine veraci, tamquam ab aliis auditum; ſed requiritur nos firmum habere, talem hominem fide dignum auctorem eſſe, & aſſertorem rei a nobis credendæ. Tertia quod ſolida ſint momenta quæ nobis oſtendunt hominem veracem eſſe, gravem, ſincerum, & a facilitate deceptionis, quantum humana conditio fert, alienum. Solida vero non erunt, & gravia, ſi contraria occurrant argumenta non valde inferiora. Quarta eſt bona credentis diſpoſitio quæ nec nimis præcipitem aſſenſum præbere ſinat, nec nimis pervicaciter denegare permittat. Facile quippe homines in alterutrum extremorum, aut facilioris credulitatis, aut nimiæ contumaciæ in adhibenda aliis fide offendunt. Quinta ut ſola auctoritas aſſerentis, & ſolæ rationes quæ credibilitatem rei propoſitæ oſtendunt, ſint cauſa cur credamus. Quæ omnia paucis habeto. Cave ne inſit aliqua humana affectio, quæ intellectum inclinet ad credendum aut illis hominibus quos amore proſequeris, aut eas res quæ tibi arrident; e contrario mentem removeat ab illis quos averſaris: facile namque credimus ea quæ nobis placent; facileque aſſentimur hominibus amicitia nobis coniunctis. Tria ergo potiſſimum requiruntur ad prudentem aſſenſum, veracitas revelantis, rationes quæ rem credibilem efficiant, & credentis integritas, quæ interiorem propenſionem humanis affectionibus partam excludat.

VI. Quæſt. II. *Omnia requiſita ad prudentem fidei aſſenſum reperiuntur ne in aſſenſu fidei catholicæ?* Reſp. Certum eſt in gradu ſummo, & excellenti hæc omnia adeſſe in fidei catholicæ aſſenſu: quippe veracitas Dei aſſerentis, ſeu revelantis myſteria ſua, infinita eſt, falli, & fallere neſcia. Firmus ergo Deo aſſerenti aſſenſus adhibendus eſt; eoque prudentior fides erit, quo firmior, & conſtantior. Altera conditio, qua ſcilicet agnoſcimus, Deum reipſa articulos quos credimus, revelaſſe, certiſſima pariter eſt: quoniam Eccleſia, columna & firmamentum veritatis, id nobis teſtatur. Tertia conditio ex primis duabus profluit: argumenta ſiquidem quæ Deum nobis veracem oſtendunt, Eccleſiamque divinæ revelationis interpretem, nulli errori obnoxiam evincunt, ita valida ſunt, & luculenta, ut nihil ſolidi adverſus eadem reponi queat. Quartum requiſitum quod

credentis integritatem, & animi æquabilitatem ſpectat, in fidei divinæ aſſenſu ſummopere elucet. Quamquam enim in naturali amore exceſſus, & perturbatio frequens ſit; in amore tamen cæleſti erga Deum, & Eccleſiam nihil contra rationem, & ordinem contingere poteſt: quin quo ferventior affectio eſt, eo eſt & rationi, & ordini conformior. Sancta ſunt præiudicia illa quæ nos faciles docileſque conſtituunt in iis quæ ad Deum, Eccleſiamque attinent. Non ergo præceps, non cæca eſt ſubiectio mentis noſtræ, quæ ex amore divino dimanat, quæque ſtabiles, firmoſque efficit in obſervantia evangelicæ legis. Ultima denique conditio mirum in modum elucet in catholicæ fidei aſſenſu, qui ſcilicet propter ſolam auctoritatem revelantis Dei, & Eccleſiæ proponentis præbetur. Veritas divina revelans eſt ſola ratio formalis fidei noſtræ; auctoritas vero Eccleſiæ eſt conditio, ſeu requiſitum neceſſarium, ut certiores nos faciat, Deum reipſa quæ credimus, revelaſſe: organo namque ſuæ Eccleſiæ ſuam nobis Deus pandit voluntatem, ut alias fuſius dictum eſt.

VII. Quæſt. III. *Quandonam ſufficienter propoſita pueris dicenda ſit catholica fides?* Reſp. Ut quis actum fidei divinæ eliciat, neceſſum eſt ut ſufficienter illi propoſita ſit, ſicut toties dictum eſt. Quia *qui cito credit, levis eſt corde*: Eccli. XIX. Tunc autem ſufficienter propoſita dicitur, quando per miniſtros Eccleſiæ, ſeu Parochos, ſeu parentes fide dignos explicatur. Quare iſti non raro peccant in docendi munere minus congruo. Siquidem non ſatis eſt adultis fidei articulos explicare; ſed primum omnium docendi ſunt, articulos credendos a Deo eſſe revelatos: quia miraculorum ſignis, & Eccleſiæ, ſeu omnium fidelium teſtimonio id conſtat. Requiritur enim quod evidenter credibilia appareant credenti myſteria quæ credere debet, ne levi corde credere dicatur. *Non crederet* (inquit Angelicus 2. 2. quæſt. 1. art. 4.) *niſi videret ea eſſe credenda vel propter evidentiam ſignorum, vel propter aliquid huiuſmodi.*

VIII. Quæſt. IV. *Quandonam infidelibus ſufficienter propoſita dicenda ſit catholica fides?* Reſp. Quando rationes, miracula, aliaque credibilitatis ſigna infideles audiunt, videntve, ſufficienter propoſitam illis fidem dicendum eſt. Illud advertendum, minime requiri ut pondus rationum, & credibilitatis momenta tanta vi polleant, ut firmum pariant aſſenſum. Hic præbetur, non propter rationum vim, ſed propter auctoritatis divinæ pondus. Quare damnata eſt propoſitio iſthæc ab Innocentio XI. *Voluntas non poteſt efficere ut aſſenſus fidei in ſeipſo ſit magis firmus quam mereatur pondus rationum ad aſſenſum impellentium.* Quæ propoſitio quam ſit falſa, nemo non videt. Fides quippe noſtra innititur non rationum momentis, ſed divinæ veritati revelanti. Quæ revelatio, obſcura cum ſit, intellectum inflectere nequit, niſi pia voluntatis affectio inevidentiam ſuppleat obiecti, captivetque mentem in obſequium fidei. Falſum ergo eſt voluntatem non

poſſe

poſſe efficere ut aſſenſus fidei non ſit magis firmus in ſeipſo quam mereatur pondus rationum. Utique voluntas non præbet aſſenſui firmitatem, quia hæc habetur a divino teſtimonio revelante; ſed voluntas ſua pia affectione per divinam gratiam excitata efficit ut intellectus aſſentiatur Deo revelanti. Hinc facit ut aſſenſus fidei firmior quam pondus rationum mereatur, evadat.

IX. Igitur, ut infideles, aut hæretici fidem amplecti catholicam teneantur, ſat eſt ut illis credibilitatis ſigna exponantur una cum articulis credendis. Inſuper ſub tali aſpectu hæc momenta credibilitatis referri debent, ut religio catholica præ quacumque alia ſecta credibilior apparere debeat. Nec enim ſufficit qualiſcumque propoſitio: alioquin licite poſſent ethnici hæreticis ſuam ſectam proponentibus fidem adhibere. Fateor tamen difficillimum eſſe declarare, atque definire, quandonam dici debeat ita ſufficienter eſſe infidelibus, & hæreticis propoſitam fidem, ut cogantur credere, peccentque infidelitatis peccato, ſi fidem propoſitam reiiciant. Alii enim infidelium ſunt qui nihil umquam de catholica fide audierunt; & hi in hoc ſtatu credere nequeunt: fides quippe ex auditu: quomodo autem ſine prædicante audient? Alii ſunt qui audierunt quidem fidem quoquomodo prædicari catholicam; ſed dubii, & incerti fluctuant, utrum illam amplecti debeant. Quod iſti teneantur omnem adhibere diligentiam, & ſollicitudinem in inquiſitione veræ religionis, convenit penes omnes. Sed id in controverſiam vocatur, teneantur ne propriam repudiare ſectam; cum æque illis probabilis ac religio catholica quæ proponitur, appareat. Quid ſentiant novi Theologi non pauci, primum omnium referam.

X. Quæſt. V. *Tenetur ne infidelis ſuam ſectam quam probabilem iudicat, abiurare, religionemque catholicam, quam probabiliorem cenſet, amplecti?* Reſp. Negat extra articulum mortis P. Sanchez his verbis Lib. II. in Decal. cap. 1. num. 6. *Dum infidelis ſibi perſuaſum habet ſuam ſectam eſſe probabilem, quamvis contraria ſit probabilior, teneretur utique in articulo mortis conſtitutus veram fidem, quam probabiliorem iudicat, amplecti, utpote qui in eo articulo eſt conſtitutus in quo de extrema ſalute agitur; ac proinde partem quam tutiorem, & probabiliorem iudicat, amplecti tenetur: at extra eum articulum non tenetur, quod adhuc prudenter exiſtimet ſe poſſe in ſua ſecta perſeverare, tempuſque rei melius examinandæ ſuperſit. Adde myſteria fidei tam ſublimia eſſe, ac chriſtianos mores adeo carnis, & ſanguinis legibus repugnare, ut non quævis maior probabilitas ſufficiens reputetur ad inducendam credendi obligationem*. P. Buſembau *Lib. II. cap. 11. num. 2.* docet hæreticum, quamdiu iudicat ſuam ſectam eſſe credibilem æque ac catholicam, non teneri ad fidem catholicam ſuſcipiendam: quam opinionem temperat P. La Croix dicens, non teneri hunc hæreticum determinate credere; ſed tamen inquirere ulterius debere, & inveſtigare, quæ ſit vera religio. Patritius Sporer

 ad-

adoptare videtur laudatam P. Sanchez opinionem *tract. 11. in 1. præcept. Decal. cap. 11. ſect. 111. §. 1. num. 3.* confuſe tamen loquitur, mendumque ibi aliquod irrepſiſſe puto. His itaque opinionibus reiectis, P. Dominicus Viva in expoſitione *propoſ. IV. Innocent. XI.* poſtquam retulit P. Sanchez inclinantem in hanc proſcriptam propoſitionem, veritus haud eſt afferere, D. quoque Thomam tali favere opinioni, quia 2. 2. *quæſt. 1. art. 4.* ait neminem credere, niſi *vel propter evidentiam ſignorum, vel propter aliquid huiuſmodi*. Hæc D. Thomæ doctrina ab omnibus Theologis ſuſcipitur. Signa enim credibilitatis præcedere debere, ut prudens ſit fides noſtra, omnes Catholici docent. Ubi hic, aut alibi ſermonem habet Angelicus de minori probabili notitia in conſpectu probabilioris? Per ſummam ergo iniuriam P. Viva traduxit tamquam fautorem proſcriptæ propoſitionis D. Thomam, ut tam inſignem ſocium ſuo adiungeret Sanchez, qui minus amitteret auctoritatis, ſi ſecum errantem D. Thomam Aquinatem haberet.

XI. Reſp. Statim ac hæreticus iudicat, religionem catholicam eſſe ſua ſecta probabiliorem, tenetur illam amplecti, ſua repudiata. Id quippe ratio naturalis ſuadet. Si enim in omnibus gravioris momenti negotiis ea ſeligimus quæ veriſimiliora videntur, quanto magis id præſtare aſtringimur in amplectenda ea fide quæ neceſſaria eſt ad æternam aſſequendam ſalutem? Quare opinio P. Sanchez nimium laxa (pace perdocti viri dixerim) eſt. Quin non modo hæreticus debet amplecti religionem catholicam, dum probabiliorem eam deprehendit; verum etiam dum æque probabilem eamdem exiſtimat, inquirere de illius veritate debet: quod ſi demiſſe, & ſincero deſiderio eam inveniendi peregerit, Deus ſua infinita clementia illi præſto aderit, lumenque neceſſarium porriget. Quare non modo laxa, ſed ſummi periculi plena (ut mihi quidem videtur) dicenda eſt doctrina recenſita P. Sanchez: quippe pyrrhoniſmum in religionis negotium inducit; dum ait quempiam poſſe *prudenter* in ſua ſecta perſeverare, etiam dum religio vera ei *probabilior*, nedum *probabilis*, apparet. Percipis ne fructus *probabiliſmi*? Ratio quam ſubiicit Sanchez, non videtur minoris periculi expers. Quod ergo fidei arcana ſublimia ſint, quod carni, & ſanguini Ethica chriſtiana bellum indicat; propterea ne maior probabilitas ſatis minime eſt ad inducendam credendi obligationem? Quid ergo requiritur? An evidentia? An probabilitas ſumma, & ultima? Utique religio catholica ſummam, & evidentem credibilitatem, ſeu probabilitatem præfert. Sed hæc non omnibus eodem in gradu apparet. Hæc ſiquidem maior minorve claritas tum ex acutiore mente credentis, tum ex facundiore ſermone illius qui præfata arcana explicat, non raro dependet. Denique hæc ſuprema probabilitas ſe ſe explicat religione ſuſcepta, quæ, utpote veritatis fax, in dies mentem credentis illuminat. P. Dominicus Bannez 2. 2. *quæſt. 1. art. 1. dub. 3.* tametſi ſui temporis anticipatis probabiliſmi opinionibus occupatus

con-

concedat; licitum eſſe ſequi opinionem minus probabilem in conſpectu probabilioris; negat tamen id locum habere in fidei negotio. Duplex opinionum genus ille diſtinguit: alterum quod verſatur circa actionem aliquam exercendam, puta ſit ne aliquis contractus licitus: alterum quod ſpectat res ipſas, ex. gr. ſit ne hæc domus propria, vel aliena. Minus probabilem prioris, ſecus poſterioris generis, opinionem, relicta probabiliori, licitum eſſe ſequi, docet. In poſteriori genere collocat fidei controverſias, in quibus probabiliorem amplectendam decernit. Addendum tamen nec in prioris generis quæſtionibus illum abſolute defendere præferendam eſſe minus probabilem probabiliori: quia non apparet illum diſtinguere id quod tutius, ab eo quod probabilius eſt; nec rem ex inſtituto verſat. Ut ut tamen de hoc ſit in præſentia, ſuo loco pro dignitate dicam.

XII. Ut autem ad opinionem P. Sanchez revertamur, illa ipſa videtur ac ea quæ damnata fuit ab Innocentio XI. *Ab infidelitate excuſabitur ductus opinione minus probabili*. Nec ſatis conſequenter loquitur P. Sanchez, dum aſſerit, probabiliorem religionem amplectendam eſſe in mortis articulo, ſecus in vita; ac ſi, aliud in vita, aliud in morte Evangelium obtineret. Si enim probabilior opinio ſequenda eſt in morte, quidni & in vita? Quare optime concludunt Salmanticenſes tract. XXI. cap. II. punct. 3. num. 27. *In omni materia fidei, & morum probabiliora ſequenda*. Quia tamen ſententia noſtra quæ communis eſt, non levibus difficultatibus obnoxia eſt, iuvat eaſdem levi manu diſpellere.

XIII. Obiiciunt 1. Infideles non teneri ad noſtram fidem ſuſcipiendam, niſi illis ſufficienter ſit propoſita. Sufficienter autem propoſita non eſt, cum tantum ut probabilis apparet. 2. Nemo religionem quam cum lacte potavit, mutare aſtringitur, niſi prius certus efficiatur de illius falſitate. De falſitate autem non conſtat, quamdiu ſua religio probabilis apparet. Probabilis autem eſt, licet oppoſita quæ ſuadetur, probabilior videatur. Potiſſimum quod eiuſmodi mutatio magnam præfert inconſtantiam adeo honeſto viro infeſtam. 3. Noſtram ſententiam conſequitur, Catholicum quoque mutare debere religionem, ſi hæreticus talia proponeret argumenta quæ probabiliorem oſtenderent eorum ſectam.

XIV. Ad 1. reſpondetur, ſufficienter propoſitam eſſe religionem noſtram, quando ut probabilior repræſentatur. Licet enim probabilis propoſitio ſatis non ſit ad eliciendum fidei aſſenſum; ſatis tamen eſt ut teneatur infidelis, vel hæreticus aſtringatur veram catholicam religionem amplecti, atque ad eliciendos fidei actus ſe diſponere. Quamvis ergo propoſitio probabilis ſub initium facta non ſufficiat ad actum fidei ſupernaturalem, cui præire debet certa, & firma perſuaſio divinæ revelationis, ſeu credibilitatis articulorum qui proponuntur; nihilominus ſufficit ad hoc ut teneatur inveſtigare, doctos conſulere, gratiam implorare qua dignus reddatur recipiendi fidei donum. Quæ enim a Deo infunduntur, requirunt utique no-

Digitized by Google

ſtram prævium diſpoſitionem, non tamen actibus noſtris producuntur. Licet ergo primi actus quos infidelis, aut hæreticus elicit, non ſint entitative ſupernaturales ſed tantum obiective, quatenus ſpectant Deum auctorem ſupernaturalem; ſi tamen in ſimilium actuum repetitione ſeſe exercuerit, & pro viribus ſupplices preces Deo porrexerit, fidei donum conſequetur. Ad 2. dicendum, in hoc ſummo negotio quemque eo quo poteſt meliori modo ſuæ ſaluti conſulere debere. Licet omnino certo adhuc vera religio illi non appareat, ſatis eſt ut illam agnoſcat ceu probabiliorem. Quoniam, quando periculum omni ex parte vitari non poteſt, prudentia dictat ut illud vitetur quod maius eſt. Maius autem periculum imminet, ubi maior eſt probabilitas errandi. Quid ſi æque probabilis appareret falſa ſecta, ac vera catholica religio? Tunc ferventibus precibus, atque ſumma animi demiſſione divinum lumen implorandum eſt. Qui enim ſincero corde ad Deum confugit eo propoſito ut veritatem reperiat, qui propria deteſtatur crimina, ſuamque purgare conſcientiam ſtudet, nihilque aliud niſi Deo vero inſervire, ſuamque æternam ſalutem in tuto ponere, Deum qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, propitium inveniet, donumque fidei aſſequetur. Neque enim in neceſſariis deeſt; quin dives eſt, & ſuperabundans. Ad 3. facilis eſt reſponſio. Vel enim Catholicus doctus eſt, aut indoctus. Si ignarus, a diſputatione abſtinere debet: ſi autem vi argumentorum invitus prematur, Deo ſe commendare debet, tempuſque petere quo doctiores Catholicos conſulere valeat. Si Catholicus doctus ſit, non eſt periculo locus. Licet enim plurima myſteria captum humanæ mentis ſummopere ſuperent; attamen nullum afferri argumentum poteſt quo incredibilia ſuadeantur. Ex alia vero parte tot concurrunt credibilitatis momenta, totque alii articuli ita ſplendidi apparent, ut mens optime imbuta, atque ſolidis principiis adiuta, nequeat a fide catholica dimoveri; ſed potius firmior, atque conſtantior ex diſputationibus aſſurgit: dummodo in certamen non prodeat captandæ popularis auræ, aut levis curioſitatis cauſa, ſed neceſſitate cogente, zeloque defendendæ religionis impellente.

XV. Quæſt. VI. *Tenentur ne pueri inter Catholicos enutriti actum interiorem fidei elicere, cum primum illis rationis lumen affulget?* Reſp. Dictum eſt ſupra, quando ſufficienter propoſita dicenda fides ſit pueris inter Catholicos educatis. Explicandum nunc eſt, num ſub ipſius rationis diluculo debeant propoſitæ ſibi fidei actus interiores elicere vi præcepti ad fidem interiorem obligantis. Duo certa penes Theologos ſunt. Primum, quod rationis intervallum individuum non ſit, ſed pro tempore congruo, & opportuno accipiendum eſſe: citius namque uni quam alteri emicat, quemadmodum alter celerius, alter tardius momenta credibilitatis percipit, prout quiſque maiori, aut minori ingenii vi pollet. Alterum, quod pueri ſtatim ac rationis uſum aſſecuti ſunt, ad implendum fidei præceptum, ſicuti &

cari-

caritatis teneantur. Hæc duo communia penes Theologos ſunt. Quamvis enim aliqui Probabiliſtæ ſeſe oppoſuerint doctrinæ D. Thomæ, & Thomiſtarum in hac quæſtione; poſt damnatas tamen propoſitiones ab Alexandro VII. & Innocentio XI. communiter ſubſcribunt Theologi noſtræ ſententiæ de neceſſitate qua ligantur pueri, cum primum rationis uſum attingunt, eliciendi actum fidei, & amoris Dei, ut teſtatur vel ipſe P. Dominicus Viva in Comment. in propoſ. 1. Alexand. VII. num. 7. *Inconcuſſa videtur ſententia Thomiſtarum ex Angelico Doctore, quod quilibet teneatur ad actum amoris Dei in primo inſtanti uſus rationis, dummodo homo ad hanc obligationem advertat.* Illud tamen obſervandum, ut & communiter Theologi admonent, non eſſe culpabilis omiſſionis damnandos pueros, quod hoc præceptum non illico impleverint. Nec enim ſemper illis proponuntur myſteria credenda ſtatim ac uſum rationis aſſecuti ſunt. Ideo in praxi non tam inveſtigandum eſt, num in pueritia hoc ſervaverint præceptum, quam enitendum ut in poſterum in fidei actibus repetendis ſeſe exerceant: imbuendique ſunt, ut id præſtare valeant.

XVI. Quæſt. VII. *Quandonam adultos hoc præceptum per ſe obliget ad eliciendos fidei actus?* Reſp. Duplicem iſtius præcepti obligationem diſtinguunt Theologi. Aliam vocant *per ſe*, & *directam*; alteram *per accidens*, & *indirectam*. Prima oritur immediate ex ipſo præcepto obligante ad actus fidei eliciendos abſque reſpectu ad quamcumque aliam legem, aut mandatum. Altera oritur ex alio præcepto, cuius obſervantia prærequirit fidei actum: puta, ſi elicere debes actum caritatis, neceſſe eſt ut fidem præmittas: neque enim diligere Deum vales, niſi eumdem credas. Nunc ergo quærimus, quando præceptum fidei *per ſe* obliget adultos. Et primo communis eſt, ut iam diximus, Theologorum ſententia, pueros comparato rationis lumine aſtringi ad iſtius præcepti obſervantiam: tenentur enim tunc ſe ſe in Deum convertere, illumque fide, ſpe, & caritate colere. De alio tempore quo adulti teneantur ſe ſe exercere in fidei actibus, diſcrepant Auctores, qui tamen nunc omnes concedunt, hoc præceptum *per ſe* obligare: quoniam damnata eſt contraria propoſitio ab Innocentio XI. *Fides non cenſetur cadere ſub præcepto ſpeciali, & ſecundum ſe.* Ut vero maiori qua fieri poteſt claritate res tota exponatur, diſtinctas quæſtiunculas inſtituemus.

XVII. Quæſt. VIII. *Utrum ſemel in anno per ſe teneantur exercere aliquem actum fidei?* Reſp. Nihil certi definire poſſumus, niſi prius in memoriam revocemus propoſitiones hoc de argumento a ſummis Pontificibus damnatas. Tres igitur propoſitiones proſcriptæ ſunt quæ tempus ſpectant quo fidei actus edendi ſunt. Prima proſcripta fuit ab Alexandro VII. *Homo nullo umquam vitæ ſuæ tempore tenetur elicere actum fidei, ſpei, & caritatis ex vi præceptorum divinorum ad eas virtutes pertinentium.* Altera propoſitio proſcripta fuit ab Innocentio XI. *Satis eſt actum fidei*

ſemel in vita elicere. Tertia ab eodem Pontifice proſcripta eſt circa Trinitatis, & incarnationis myſteria, de quibus ſtatuit : *Sufficit illa myſteria ſemel credidiſſe*. Ex propoſitionibus proſcriptis tria eliciuntur. Primum, quod præceptum fidei *per ſe* obliget fideles ad eliciendos actus eiuſdem virtutis. Alterum, quod non ſufficiat actum fidei ſemel in vita elicere. Poſtremum, quod qui ultra quinquennium eiuſmodi actum differt, hoc præceptum tranſgreditur. Hæc omnia certiſſima ſunt, quippe oppoſitum proſcriptum eſt ab Eccleſia. Quare minus caute, ut modeſte loquar, ſcribit P. Patritius Sporer tract. 11. in Decal. cap. 11. ſect. 3. ſ. 3. *Eo aſſenſu ſemel habito, præceptum hoc affirmativum fidei per ſe directe amplius non obligat... Quia* [inquit] *ex una parte nullum poteſt aſſignari tempus certum, & determinatum neque Chriſti, neque Eccleſiæ lege, quo per ſe directe obliget præceptum fidei quoad actum internum.... ideo Chriſtus Dominus prudenter creditur non voluiſſe imponere præceptum per ſe directum fidei*. Hæc aſſertio directe opponitur propoſitioni damnatæ : *Fides non cenſetur cadere ſub præcepto ſpeciali, & ſecundum ſe*. Opinionem ſuam P. Sporer accepit a P. Tamburino qui *Lib. II. in Decal. cap.* 1. ſ. 1. *num.* 9. hæc ſcribit : *Puto per ſe, & directe numquam obligari fideles ad credenda prædicta myſteria nec implicite, nec explicite ex vi neceſſitatis præcepti fidei*. P. Tamburinus ſcripſit ante propoſitiones damnatas, ideo excuſandus eſt; caute tamen legendi illius libri. Idcirco enim ſimiles propoſitiones indico, non ut perdocto iuniori, quem ſummopere colo, dicam quampiam impingam, ſed ut lectores errandi periculo ſubducam. In Theologia P. Sporer inſertæ reperiuntur theſes proſcriptæ; ſed aſſutæ ſuis locis videntur poſt operis confectionem. Ut ut tamen ſit, certum eſt opinionem quam Tamburini, quem laudat, auctoritate nixus ſcribit, in recenſita propoſitione proſcripta contineri. Nec verum habet quod ex P. Lugo ſubdit idem Sporer, inutilem nempe eſſe quæſtionem de tempore quo tenentur fideles actus fidei repetere : quia contingere nequit quin Chriſtianus ſæpe tum per ſe, tum per accidens fidei actus repetat una cum aliis bonis actibus neceſſariis, & liberis, ut orando, Miſſam audiendo, ſacramenta ſuſcipiendo. Hoc ipſum intendebant Auctores propoſitionis proſcriptæ, nempe præceptum fidei *ſecundum ſe* non obligare, ſed tantum *per accidens*, videlicet ratione aliorum actuum quos ipſe P. Sporer recenſet. Porro inutilis dicenda ea quæſtio non eſt quæ, detur ne aliquod præceptum divinum ab aliis ſeiunctum, inveſtigat. Utinam Theologia moralis ab inutilibus quæſtionibus immunis eſſet. Sed de hoc alias. Addo ſolummodo & hunc Auctorem non in paucis quæſtionibus caute legendum eſſe : quia enim pro ſuis in Theologia morali Magiſtris propoſuit Auctores qui ante proſcriptas propoſitiones theologica opera edidere, non raro aberravit eorumdem amplectendo opiniones, ad quarum amuſſim propoſitiones damnatæ aliquando explicatæ reperiuntur. Quid enim chriſtianæ ſanctitatis ex huiuſmodi Auctoribus colligi poteſt; cum doceant

Digitized by Google

ceant Chriſtianos numquam *per ſe* aſtringi ad credenda præfata religionis myſteria?

XVIII. Ad propoſitam quæſtiunculam reſpondetur, ut minus ſemel in anno teneri fideles aliquem fidei actum *per ſe* exercere. Ratio evidens eſt. Quippe datur præceptum fidei quod *per ſe*, & *directe* obligat, ut ex Eccleſiæ definitione conſtat. Ergo hæc obligatio ut minus ſemel in anno implenda eſt. Quodnam enim præceptum divinum adfirmans reperire fas eſt, quod numquam intra annum obliget? Nullum ſane. Otioſa ſiquidem lex eſſet, quæ ſui executionem non imperaret nec intra unius anni ſpatium. Ergo ſemel admiſſo præcepto per ſe obligante, neceſſario conſequitur fideles reipſa urgeri ad actus talis præcepti repetendos ut minus ſemel intra annum. Quam ſententiam docent Bannez 2. 2. *quæſt.* II. *art.* I. *dub.* 2. *concl. ultim.* Ledeſma *II. Part. Sum. tract.* I. *cap.* VIII. *concl.* 4. Tapia *Lib. I. quæſt.* II. *art.* 2. *num.* 6. Salmanticenſes *tract.* XXI. *cap.* II. *punct.* 3. *num.* 31. aliique non pauci. Dixi *ut minus*, quoniam cum quodlibet præceptum ex Eccleſiæ ordinatione, puta præceptum pœnitentiæ, euchariſtiæ &c. obliget ſemel in anno; frequentius fidei exercitium ſtatuendum videtur, tum ob iſtius virtutis nobilitatem, qua Chriſtiani vivunt, tum ob facilitatem repetendi eiuſdem actus. Hanc tamen frequentiorem actuum repetitionem vi præcepti definire non audeo; ſed quiſque contendere debet ut certam obligationem meliori quo valet modo ſolvat. Nemo ergo ultra annum fidei catholicæ exercitium differat, ne violati præcepti reus evadat; & intra annum curet actus repetere, ut ſecurius impleat. Subdo tamen in praxi raro reperiri fidelem qui præceptum hoc tranſgrediatur, niſi improbus ſit, & perditus: quia vix eſt qui Symbolum in quo præcipui fidei articuli continentur, non recitet. Scotus *in III. diſt.* XXVII. *quæſt. unic.* docet, præceptum fidei obligare omnibus diebus feſtis. Ioannes Nyderius ſtatuit fideles teneri ad eliciendum actum fidei illis ſaltem diebus quibus prædicta myſteria celebrantur. Quæ ſane ſententiæ piæ ſunt, & in praxi conſulendæ, utpote admodum utiles cæleſti animarum vitæ. Contra vero ut laxam reiicio ſententiam P. Leandri, qui *tract.* II. *diſput.* II. *de fide quæſt.* XXXVII. hæc docet. *An obliget per ſe præceptum fidei ad actu credendum ſemel in ſingulis annis? .... Probabilius certe reſpondeo non obligare: quia non eſt unde talis obligatio colligatur*. Næ iſte ſeverus Probabilioriſta, qui laxiores opiniones probabiliores paſſim efficit.

XIX. Quæſt. IX. *An hoc præceptum obliget per ſe in articulo mortis, & quando urget gravis tentatio contra fidem?* Reſp. Communis ſententia adfirmat, in articulo mortis *per ſe* fidei præceptum obligare ad actus eliciendos: quia, inquiunt Salmanticenſes, fides eſt medium neceſſarium ad reſiſtendum tentationibus iuxta illud Petr. I. cap. V. *Cui reſiſtite fortes in fide:* ſed in articulo mortis graves urgent tentationes: ergo tunc perobligat præceptum ad credendum. Sed hæc ratio non obli-

Digitized by Google

obligationem *per ſe* inducit, ſed tantum *per accidens*. Quare dico, hoc præceptum *per ſe* obligare in articulo mortis, quemadmodum præcepta euchariſtiæ, pœnitentiæ, caritatis. Quoniam, ſi ullo umquam tempore tenetur homo teſtimonium profeſſionis ſuæ Deo, & hominibus exhibere; profecto id potiſſimum mortis tempore præſtare aſtringitur. Tum maxime vita fidei vivere debet, ut viſionem beatam, quæ fidei virtuti reſpondet, aſſequatur. Quis dixerit, ad fidem, quæ fundamentum catholicæ profeſſionis, ac ſperandarum rerum ſubſtantia eſt, hominem chriſtianum abſolute non teneri? Tenetur iuxta omnes cum primum rationis lumen aſſecutus eſt; & aſtrictus non erit Deum fide colere, cum tempus, & momentum imminet rationis uſum amittendi, ſeu potius vitam cum morte commutandi, & ad divinum ſeſe ſiſtendi tribunal, profeſſionis fidei ſuæ rationem redditurus? Hanc ſane exercendæ fidei obligationem mortis tempore confirmat Eccleſiæ conſuetudo. Siquidem dum infirmi ſacro viatico reficiuntur, a Sacerdote excitantur, monenturque, ut fidei profeſſionem edant, atque fidei actus repetant. Ne multa: nullum tempus magis opportunum ad fidei actus repetendos quam morte urgente. Quare laxa valde mihi videtur Leandri opinio quam de more ut probabiliorem effert *tract.* II. *diſp.* II. *quæſt.* XXXIX. his verbis: *Probabilius reſpondeo, hoc divinum præceptum nullo modo obligare per ſe, aut ex vi ipſius præcepti ad eliciendos actus fidei in articulo mortis: quia nec ratio, nec textus aliquis cogit ad oppoſitum aſſerendum*. Contra nos dicimus & textus, & rationem evincere neceſſitatem fidei mortis tempore. Nam textus omnes, & rationes quæ abſolutam fidei neceſſitatem evincunt in vitæ curriculo, eamdem potiori iure evincunt mortis tempore, ut oſtenſum eſt. Falſo quoque aſſerit Leander, laxam ſuam opinionem communiter a Doctoribus doceri. Docent utique eam Caſtropalaus, Oviedo, Hurtado, & etiam P. Patritius Sporer, licet hic forte ſcripſerit poſt damnatas propoſitiones quæ recenſentur in illius operibus. Verum communiſſima eſt ſententia noſtra: quin nullo modo probabilem nunc iudico laudatam contrariam opinionem, ſed tamquam plurimum laxam reiicio. Secunda vero quæſtionis pars ſeipſa patet: urgente enim tentatione contra fidem, urget præceptum fidei non *per ſe*, ſed *per accidens*, quatenus medium neceſſarium reputatur ad victoriam de tentatione ferendam. Obligatio enim *per ſe*, ſeu abſoluta, alicuius præcepti ex natura oritur eiuſdem præcepti; obligatio vero *per accidens*, ut indicatum ſupra eſt, ex fortuito eventu conſurgit, ſicut clarius infra dicturi ſumus.

XX. Quæſt. X. *Quandonam* per accidens *fidei præceptum obliget*? Reſp. Multi occurrunt caſus in quibus homines tenentur actus fidei *per accidens* repetere. Ac primo toties obligatio huius præcepti urget, quoties fidei aſſenſus neceſſarius eſt ad ſervandum aliud præceptum. Qui enim obligatur ad finem, etiam ad mediorum executionem aſtringitur. Hinc quia fideles obligantur diebus feſtis Sacrum audire,

dire; obligantur ad aſſenſum fidei, ſine qua Miſſam audire, ut catholicos decet, nequeunt. Qui tamen Sacrum audire negligit, non duo, ſed crimen unum perpetrat. Secundo ad fidem fideles tenentur, cum contritionem edere, vel ſacramenta ſuſcipere debent. Nemo enim iuſtificari valet ſine fide, ut toties dictum eſt. Ergo quoties ſe in Deum convertere fideles debent per contritionem, ſacramentorumque ſuſceptionem, toties fidei actus repetere aſtringuntur. Hac eadem ratione, quando homo tenetur actus ſupernaturales ſpei, caritatis, religionis, contritionis elicere, tenetur fidem exercere: quia hæc eſt primum fundamentum ſpiritualis ædificii. Opus tamen haud eſt quod actu formali, & expreſſo quis dicat: Credo Deum eſſe, quem nunc oro, quem hoc ſacramento ſuſcipio: ſed ſat eſt implicite, & virtualiter, quatenus virtute fidei toties exercitæ ſacramenta adminiſtrat, ſuſcipit, Deum precatur, amat, atque in eumdem ſperat. Quamvis tamen hæc actualis, & expreſſa fides vi præcepti non requiratur; utile tamen, & conſentaneum eſt ut ſimiles fidei actus repetantur cum chriſtianæ profeſſionis officia peraguntur. Tertio, cum gravis tentatio animum pulſat contra fidem, aliamve virtutem; fidei præceptum urget, ſi credatur fidei exercitium remedium eſſe ad victoriam comparandam. Et certe, cum tentatio contra fidem animum provocat, fidei obligatio potius *per ſe* quam *per accidens* reputanda eſt. Per ſe enim quælibet virtus ſuam poſcit defenſionem; nulla vero magis directa defenſio fidei in diſcrimen per tentationem adductæ quam fidei ipſius exercitium. Ceterum, ſi etiam hoc in caſu quis contenderet, *per accidens* talem dicendam eſſe obligationem, res tanti non eſt ut litem inſtituamus. Si tentatio caſtitati, caritati, obedientiæ, ceteriſque a fide virtutibus inſidias ſtruat, obligatio fidei iuxta omnes *per accidens* reputatur. Porro cum dicimus, quemquam ad actum fidei teneri, cum in diſcrimine fidei negandæ verſatur; ea moderatione accipi debet quod in tali circumſtantia fidei exercitium medium neceſſarium ad conſequendam victoriam credatur: quod & communiter reapſe eiuſmodi eſt. Ceterum ſi homines tentationibus vexati anxii ſint, pavidi, perplexitatibus, & ſcrupulis obnoxii, tunc fidei exercitium non eſſe iſtis opportunum remedium, concors eſt Theologorum ſententia. Iſti contemnere tentationes debent, & alio mentem deducere: ſatiſque eſt, ſi tempore pacis, ac mentis ſerenæ, placidique animi, fidei actus repetant, plus minuſve, prout eorum directori expediens viſum fuerit. Iſti numquam recta manus conſerere, congredique cum hoſte debent; ſed illum ſpernere, nihilque illius aggreſſus curare. Denique tyranno ad fidem catholicam abiurandam provocante, præceptum fidei confitendæ urget. Porro fidem vere exterius confiteri quis nequit, niſi interius credat. Interior itaque fides tunc neceſſaria eſt ob exteriorem confeſſionem. Idcirco hoc internæ fidei exercitium *per accidens* neceſſarium in hoc eventu dicitur. Pariter, cum quis in hæreſim lapſus

eſt

Digitized by Google

eſt, eam per contrarium fidei actum abiurare aſtringitur. Hæc omnia communia ſunt.

CAPUT XII.

De præcepto adfirmante divino fidei exterius confitendæ.

I. PRæter præceptum ſciendi res fidei, & eiuſdem fidei actus interiores eliciendi, datur tertium præceptum hanc fidem exterius confitendi. Hinc præmiſſa explicatione duplicis præcepti, fas eſt ut tertium exponamus. Hoc præceptum externæ confeſſionis duplex eſt: divinum, & eccleſiaſticum. De eccleſiaſtico infra, nunc de divino ſermo erit. Hoc divinum præceptum duplex itidem eſt. Alterum adfirmans, quod iubet exteriorem confeſſionem, & violatur omiſſione & *pro ſemper* non obligat. Alterum negans, quod vetat exteriorem negationem; & *pro ſemper* obligat, & actu poſitivo frangitur. Primum omnium agam de præcepto divino adfirmante, ſeu imperante externum fidei actum. Et antequam ultra provehar, notionem externæ confeſſionis prodo. Eſt autem eiuſmodi: *Manifeſtatio fidei internæ ſigno aliquo exteriori ſuapte natura, vel vi communis acceptionis, & intelligentiæ id ſignificante*. Itaque fides exterius manifeſtari poteſt verbis conceptis, ſignis, nutibus, geſtibus, actionibuſque ex ſpeciali inſtitutione, aut communi acceptione fidem exprimentibus. Non ſufficit tamen quæcumque expreſſio, ſed neceſſum eſt ut exprimatur fides catholica ut a quacumque alia ſecta diſtincta, ut fuſius explicabitur.

II. Dari autem hoc divinum præceptum, nemo eſt qui in controverſiam adducat. Id enim colligitur ex divina Scriptura ad Rom. x. verſ. 9. *Quia ſi confitearis in ore tuo Dominum Ieſum, & in corde tuo credideris quod Deus illum ſuſcitavit a mortuis, ſalvus eris: Corde enim creditur ad iuſtitiam, ore autem fit confeſſio ad ſalutem*. Hic enim Apoſtolus non de laudis confeſſione loquitur, ut nonnulli contendunt; ſed de fidei profeſſione, ut ex integra citati capitis lectione compertum eſt. Idem colligitur ex Matth. x. *Omnis qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram Patre meo qui in cælis eſt; qui autem negaverit me coram hominibus, negabo & ego eum coram Patre meo qui in cælis eſt*. Quod confirmat D. Lucas cap. ix. *Qui me erubuerit, & meos ſermones, hunc Filius hominis erubeſcet, cum venerit in maieſtate ſua, & Patris, & ſanctorum Angelorum*. Supereſt nunc ut inveſtigemus tempus quo præceptum iſtud obligat.

III. Quæſt. I. *Quandonam præceptum divinum confitendæ exterius catholicæ fidei obliget?* Reſp. Huic quæſtioni facit ſatis D. Thomas 2. 2. quæſt. 111. art. 2. *Confite-*

fiteri fidem non ſemper, neque in quolibet loco eſt de neceſſitate ſalutis; ſed in aliquo loco, & tempore, quando ſcilicet per dimiſſionem huius confeſſionis ſubtraheretur debitus honor Deo, & etiam utilitas proximis impendenda: puta, ſi aliquis interrogatus de fide taceret, & ex hoc crederetur vel quod non haberet fidem, vel quod fides non eſſet vera, vel alii per eius taciturnitatem averterentur a fide. In huiuſmodi enim caſibus confeſſio fidei eſt de neceſſitate ſalutis. Pro pleniore angelicæ doctrinæ intelligentia id eſt animadvertendum, duobus modis ſubtrahi Deo, & proximo honorem, & utilitatem poſſe. Primo ſimplici omiſſione, ſeu, ut dicitur, *negative*, quatenus ex occultatione fidei ceſſat honor Dei, & proximi utilitas: quia publicum fidei exercitium ſuapte natura ſemper in Dei gloriam proximique commodum cedit. Si ad hanc divinam gloriam promovendam ſemper aſtringeremur, præceptum externæ confeſſionis fidei ſemper, & pro ſemper obligaret; quod nemo dixerit. Secundo *privative*, prout Deus ignominia afficitur, & populus ſcandalum patitur ex hoc quod quis fidem ſuam profiteri omittat: & tunc urget præceptum fidei confitendæ. Quando ergo populo periculum adeſt a fide deſciſcendi, vel in ea vacillandi; quando indiget in fide confirmari; quando præcepto cogimur alios religionem catholicam docere; quando ex occultatione fidei noſtræ ſuſpicio naſcitur nos fidem chriſtianam negare: in his, ſimilibuſque caſibus præceptum fidei obligat ad externam confeſſionem, ut cum S. Thoma docent communiter Theologi. Azorius *Lib. VIII. cap.* VII. *quæſt.* VII. Sanchez *Lib. II. in Decal. cap.* IV. *num.* 4. Tapia *Lib. IV. quæſt.* III. *art.* 5. Salmanticenſes *tract.* XXI. *cap.* II. *punct.* 6. *num.* 6.

IV. Quæſt. II. *Hæc externa confeſſio fidei eſt ne actus virtutis fidei?* Reſp. Adfirmat Angelicus 2. 2. quæſt. III. art. 1. *quia actus exteriores illarum virtutum proprie ſunt actus ad quarum fines ſecundum ſuas ſpecies referuntur..... Confeſſio autem eorum quæ ſunt fidei, ſecundum ſuam ſpeciem ordinatur, ſicut ad finem, ad id quod eſt fidei, ſecundum illud II. ad Cor.* IV. Habentes eumdem ſpiritum fidei credimus, propter quod & loquimur. *Exterior enim locutio ordinatur ad ſignificandum id quod in corde concipitur. Unde ſicut conceptus interior eorum quæ ſunt fidei, eſt proprie actus fidei; ita etiam exterior confeſſio.* Acriter diſputant Scholaſtici, ſit ne elicitive, aut imperative exterior confeſſio a virtute fidei. Verum nihil noſtra refert hæc diſcutere. Satis enim nobis eſt hanc exteriorem confeſſionem proprie eſſe actum fidei, ut cum Angelico communiter Doctores defendunt.

V. Quæſt. III. *Qui interrogatur de fide catholica, peccat ne, ſi taceat?* Reſp. Pro parte adfirmante Sanchez *loc. cit. num.* 6. refert D. Thomam, Caietanum, Toletum, & Abulenſem. Alii diſtinguunt interrogationem factam a poteſtate privata, & tunc nullum eſſe peccatum ſilentium perſonæ interrogatæ aiunt; con-

contra, ſi fiat a poteſtate publica, taciturnitas peccatum erit. Pro hac quoque opinione allegat Sanchez plures Doctores.

VI. Utraque opinio ſuas patitur exceptiones. Nam quandoque peccatum eſt non profiteri publice fidem, etiamſi interrogatio facta ſit a perſona privata; quando ſcilicet debitus honor Deo ſubtrahitur, ut ex D. Thoma vidimus. Contingere autem non raro poteſt Deum ignominiam perferre, proximumque ſcandalum pati, ſi quis Catholicorum a privata perſona de fide rogatus non reſpondeat. Quippe ſi ego interrogarer coram Chriſtianorum multitudine ab infideli de catholica religione, proſpiceremque ex meo ſilentio fluctuaturos in fide Catholicos audientes; quis me a debito confitendæ publicitus fidei excuſaret? Quid ſi infidelium turba, privata licet, conviciaretur, derideretquę Chriſtianos, quod tanti non eſſent qui fidem palam confiteri auderent; poſſem ne licite a publica fidei confeſſione abſtinere? In his ergo, ac ſimilibus eventibus, in quibus honor Dei, & proximi fides periclitaretur, præceptum publicæ confeſſionis obligat, etiamſi interrogatio a perſona privata fieret. Quæ ſententia eſt D. Thomæ, & eidem ſic explicatæ nemo Theologorum contradicere iure valet.

VII. Altera quoque opinio explicatione eget. Nam perſona publica interrogare valet, non ut iudex, & in odium fidei, ſed ob politicas ſtatus rationes, videlicet ut divitias extorqueat a Catholicis, aut aliud id genus momentum. Quo in caſu non tenetur Catholicus reſpondere; ſed aut ſilentio, aut alia reſponſione eludere interrogationem poteſt. Immo aperte reponere valet: Quid tua refert, ſim nec ne Chriſtianus? Contra ſi ab hac perſona publica, ſeu iudice in fidei odium interrogetur Catholicus, fidem palam confiteri tenetur. Quid, ſi iudex interrogaret, non qua iudex, ſed ut perſona privata, licet in fidei odium? Licita quandoque interrogationis contemptio eſſe poſſet, dummodo debitus honor Deo non ſubtraheretur. Quare dum eiuſmodi occurrunt interrogationes, ſemper ob oculos habenda D. Thomæ doctrina eſt. Si enim ex ſilentio, aut ambigua reſponſione, aut Dei gloria, aut proximi ſalus periclitatur, modo ſupra explicato; ſemper fides profitenda aperta fronte eſt. Si hæ rationes ceſſent, occultari valet. Advertendum tamen, in nullo caſu licitas eſſe mentales reſtrictiones quæ externis verbis nullo modo ſignificatum ita produnt, ut ab interrogante deprehendi poſſit.

VIII. Obiicies. D. Petrus interrogatus fuit a perſona privata, nempe ab ancilla, ſerviſque Caiphæ; & nihilominus Chriſtum negando grave perpetravit ſcelus. Reſp. Petrus non modo ſiluit fidei confeſſionem, ſed Chriſtum negavit: quod numquam licet, ſive publica, ſive privata ſit perſona quæ interrogat. Præceptum namque negans quod vetat negare fidem, *ſemper*, *& pro ſemper* obligat. Præter quam quod iis in circumſtantiis Petrus interrogatus fuit

in

in quibus taciturnitas, & ſilentium peccatum fuiſſet, ut res clara ex ſe eſt.

IX. Ex his collige, quam merito damnata ab Innocentio XI. fuerit ſequens propoſitio: *Si a poteſtate publica quis interrogetur, fidem ingenue confiteri, ut Deo, & fidei glorioſum, conſulo; tacere ut peccaminoſum per ſe non damno.* Interrogationi factæ a perſona publica non reſpondere ſuapte natura Deo contumeliam, proximo ſcandalum infert. Quod ergo in præfata propoſitione damnatur, eſt quod fidelis abſolute a perſona publica interrogatus de rebus fidei non teneatur reſpondere. Idcirco damnatum non eſt aſſerere, te non teneri reſpondere, ſi de rebus ad fidem minime pertinentibus interrogatus eſſes. Leander *tract.* III. *quæſt.* VIII. docet, ſententiam damnatam defendere plures Doctores, nempe AEgidium, Tannerum, Lorcam, utrumque Hurtadum, Granados, Oviedum, Caſtropalaum, qui ſatis ambigue loquitur. Ut verum tamen fatear, expreſſe proſcriptam propoſitionem non docet Caſtropalaus, ut cuilibet legenti *tract.* IV. *diſp.* I. *punct.* 14. conſtare poteſt. Quare, ut mihi videtur, Caſtropalao aliquantulum Leander imponit. Sed quia ante propoſitiones proſcriptas ambo ſcripſerunt, excuſandi ſunt; caute tamen hac de re legendus Caſtropalaus.

X. Quæſt. IV. *Fidelis rogatus a perſona privata de ſua fide in odium eiuſdem fidei, tenetur ne reſpondere?* Reſp. Leander *loc. cit. quæſt.* VII. probabilius ait eſſe, illum non aſtringi. Sed hæc probabilior Leandri opinio falſa eſt, ſi abſolute ſumatur. Quoniam contingere poteſt Deum debito honore privari, & ſcandalum fideles ſubire, etiam cum quis privatæ interrogationi reſpondere negligit. Dicendum ergo: Si nullum fidei detrimentum timeatur, privata reſponſio prætermittenda eſt; ſi honos Dei, proximique ſalus in diſcrimen adduci cognoſcatur, fides confitenda palam eſt. In interrogationibus privatis hæc ſuapte natura optima reſponſio eſſe ſolet: Quid tua intereſt eiuſmodi ſcire? Tunc enim, licet privata reſponſio coram multitudine fiat, non præſumitur reſpondens negare fidem ſuam, nec adſtantes ſcandalum patiuntur, cum audiunt fidelem contemnere privatum interrogatorem. Quid, ſi fidelis interrogatus inſignis foret auctoritatis, & dignitatis? P. Sanchez *Lib. II. in Decal. cap.* IV. *num.* 6. citans Valentiam docet peccare hunc fidelem, ſi rogatus, etiam a perſona privata, non reſpondeat: quia tunc ob dignitatem perſonæ reſpondentis ſilentium, ſolaque taciturnitas, fidei detrimentum infert. Si verum ſit quod ſolum ſilentium dignioris perſonæ in fidei materia ſcandalum pariat, vera eſt ſententia Sanchez. Sed verum non apparet, per ſe dignitatem perſonæ talem eſſe ut ſemper culpabile efficiat ſilentium in fidei materia. Optime enim evenire poteſt quod fideles nullum offendiculum patiantur, etiamſi videant Catholicum magnæ auctoritatis contemnere privatam in religionis negotio interrogationem. Id ſolum verum habet, frequentius in perſona

ſu-

ſuperioris quam inferioris gradus, taciturnitatem criminoſam eſſe in hac materia. Circumſtantiæ itaque ſpectandæ ſunt, & ob oculos D. Thomæ doctrina ſuperius explicata habenda.

XI. Quæſt. V. *Fidelis aſtringitur ne reſpondere ſuperiori catholico de fide interroganti?* Reſp. Certum eſt teneri. Superiori namque legitime interroganti, & præcipienti parendum, & reſpondendum eſt. Hæc ſiquidem reſponſio ex una parte nullum parit damnum, nec periculum grave; ex altera parte laus, & honor Deo accedit. Quod verum eſt, etiam ſi iudex, ſeu ſuperior interrogans ſæcularis ſit: quia licet ad catholicos Principes non ſpectent interrogationes de fide, accidere tamen poteſt quod eorum ſit ſcire, ſint ne ſubditi ſui catholici: eſtque communis opinio.

XII. Quæſt. VI. *Catholicus videns ſacras imagines conteri, Crucifixum contumeliis affici, tenetur ne fidem ſuam prodere, ſacraſque imagines a contemptoribus vindicare?* Reſp. P. Caſtropalaus *tract.* IV. *diſp.* I. *punct.* 12. *num.* 7. docet, ut etiam advertunt Salmanticenſes, teneri utique fidem profiteri, ſi confidat hac ſua publica confeſſione compeſcendam fore infidelium proterviam, & impietatem; ſecus vero ſi ex ſua confeſſione prævideat irritandos magis fore, atque in blaſphemias erupturos contemptores. Hanc opinionem communiter Auctóres reiiciunt. Sanchez *Lib.* II. *in Decal. cap.* IV. *num.* 5. Bonacin. *diſp.* III. *quæſt.* II. *punct.* 3. *num.* 13. Aragon 2. 2. *quæſt.* III. *ar.* 2. *dub.* 2. Salmanticenſes *tract.* II. *cap.* II. *punct.* 6. *num.* 72. Ratio eſt, quia tunc fides catholica deſpicitur, Deoque honor debitus ſubtrahitur per contrariam contumeliam: ergo confitendæ fidei præceptum urget: ergo ſua publica confeſſione tenetur, quoad fieri poteſt, iniuriam Deo, & ſacris imaginibus irrogatam propulſare. Nec curare Catholicus hoc in caſu debet, ſint ne ex hac confeſſione, & defenſione in blaſphemias prolapſuri infideles, qui ex propria pravitate, non ex alieno impulſu in Deum, Divoſque ſacrilega evomerent convicia.

XIII. Quæſt. VII. *Licitum ne aliquando ſit tyrannum fugere, ut coactio ad confitendam fidem vitetur?* Reſp. Librum edidit Tertullianus *de fuga in perſecutione*, negatque licitum eſſe fugam in perſecutione adverſus fidem arripere: quem errorem amplexati ſunt Montaniſtæ. Quoniam qui fugit, inquit Tertullianus, inconſtantem ſe in fide prodit, & vacillantem, quod illicitum eſt. Hæc ratio frivola eſt: quippe qui tyrannum fugit, fidei ſuæ firmitatem præfert; & ſolum indicat ſe minime expediens iudicare vitam ſuam prodigere, cum eam ſua fuga redimere valet. Quare Tertulliani opinionem tamquam erroneam, immo hæreticam, Patres, Athanaſius, Cyprianus, Nazianzenus, aliique communiter reiiciunt: & merito, quoniam adverſatur Evangelio Matth. X. *Cum vos perſequentur in civitate iſta, fugite in aliam.* Idemque repetit cap. XIV. *Qui in Iudæa ſunt, fugiant in mon-*

montes. Quid quod Chriſtus ipſe Iudæorum declinavit ſævitiam? ut patet ex *Ioan.* x. & xi. D. Paulus per murum ſporta dimiſſus iram Præpoſiti Damaſci, volentis illum comprehendere, vitavit, ut ipſe refert II. Corinth. cap. xi. *Per murum in ſporta dimiſſus ſum, & ſic effugi manus eius*. Elias a furente Iezabel aufugit in ſpeluncam. III. *Reg.* xix. Tyrannorum crudelitatem declinarunt Cyprianus, Athanaſius, Sylveſter, Baſilius, Polycarpus, aliique plurimi, quos deſcribit Nicephorus *Lib.* X. & XVI. *Hiſtor.*

XIV. Fuga ergo tyrannorum perſequentium fidei catholicæ profeſſores abſolute ſpectata peccatum non eſt, ut contendebat Tertullianus; ſed pro circumſtantiarum varietate bona, aut mala eſſe poteſt. Primum licita, quin & neceſſaria eſt, quoties fideles timent, prævidentque periculum ſuccumbendi tormentorum atrocitati, fidemque negandi. Qui enim conſcius talis periculi, tyranni ſævitiam non declinaret, Deum tentaret, qui ſicuti non deeſt in neceſſariis, ita non abundat in ſuperfluis. Secundo quando perſona neceſſaria, aut magnopere utilis eſt bono communi Eccleſiæ. Hoc probat D. Auguſtinus *tract.* xlvi. *in Ioannem* exemplo D. Pauli, qui ob Eccleſiæ utilitatem ſe furori Præpoſiti Damaſci ſubduxit. Tertio declinandum martyrium eſt, quoties prævidetur aut illud nemini profuturum, aut tyrannum magis irritandum, & crudelius in Chriſtianos ſæviturum.

XV. Contra verò nemo fidelium fugere tyrannum licite valet, quoties fidei confeſſio neceſſaria eſt ad religionem promovendam, imbecilleſque roborandos. Hocque commune eſt inter Doctores, quod plurimis ſanctorum Martyrum exemplis confirmant.

XVI. Quæſt. VIII. *Epiſcopi, Parochi, aliique Paſtores curam habentes animarum, tenentur ne cum vitæ propriæ periculo ovibus ſibi concreditis aſſiſtere, & ante tyrannum, ſi opus fuerit, ſe ſiſtere?* Reſp. Quæ certa ſunt, præmittamus fas eſt. Si in ſolos Paſtores tyranni ſæviunt, iſti fugere licite poſſunt, & quandoque debent, ſi alii miniſtri adſint, qui ſubſidia ſpiritualia ovibus dimiſſis ſuppeditare valeant. Tunc enim proprie oves non dimittuntur, ut peroptime docet Angelicus lect. iii. in cap. x. Ioan. *Non enim quia fugit, ſed quia dimittit oves, vituperatur: unde, ſi poſſet fugere, non dimittendo oves, non eſſet vituperabile. Contingit enim aliquando quod quæritur perſona Prælati, aliquando totus grex. Manifeſtum eſt autem quod ſi quæratur ſola perſona Prælati, poſſunt alii loco ſui ad gregis cuſtodiam deputari, qui vice ſui conſolentur, & gubernent gregem. Unde ſi ſic fugiat, non dicitur dimittere oves; & hoc modo, & caſu fugere licet. Si autem quæratur totus grex, aut oportet quod Paſtores omnes ſimul ſint cum ovibus, aut oportet quod aliqui ex eis remaneant, & aliqui recedant. Si autem totaliter deſerant gregem, tunc eis competit quod hic dicitur: Videt lupum venientem, & dimittit oves, & fugit. Lupus rapit, & diſperdit oves.* Ex quibus conſtat oves non deſeri, quando fugienti-

bus aliquibus Paſtoribus non neceſſariis, alii adſint qui ovium curam gerere poſſint.

XVII. Quæſtioni ergo propoſitæ reſpondeo, tunc Paſtores cum periculo vitæ teneri tyrannorum perferre ſævitiam, ſuiſque ovibus aſſiſtere, quando nulli ſint Sacerdotes qui tantum onus ſupplere velint, & oves gravi premantur neceſſitate ſpiritualis ſubſidii, vel ſint in gravi periculo amittendæ fidei. Tunc enim non modo caritatis, verum etiam iuſtitiæ debito, ſuo adeſſe gregi aſtringuntur. Quod idem dicendum, ſi ex fuga Paſtorum fideles ſcandalum caperent. *Nam bonus Paſtor animam ſuam dat pro ovibus ſuis: mercenarius autem, & qui non eſt paſtor, cuius non ſunt oves propriæ, videt lupum venientem, & dimittit oves, & fugit: & lupus rapit, & diſpergit oves.* Ioann. x. Paſtores ergo in caſibus recenſitis titulo & caritatis, & iuſtitiæ cum ovibus ſuis permanere coguntur. Qui vero Paſtores non ſunt, vi evangelicæ caritatis ſuccurrere ovibus, ſeu fratribus ſuis aſtringuntur, quando eorum præſentia exiſtimatur valde neceſſaria ad confortandos, firmandoſque vacillantes in fide: quoniam unicuique mandavit Deus de proximo. Si enim quiſque proximo ſuo graviſſima corporis egeſtate preſſo' ſuppetias ferre iubetur; quanto magis animabus periclitantibus manum porrigere aſtringitur? Quæ omnia, magna prudentia opus eſt, ut executioni apte, & opportune mandentur. Nam ſi revera cognoſcatur quod occultatio Paſtorum ad tempus utilior fiat populo, poterunt Paſtores latere, tyrannorum furorem paullulum declinare, perquiſitionem eludere, alio pro brevi tempore ſe recipere, e carcere fugere, dummodo omnia eo ſpectent ut ſecurius, & validius animarum ſalus procuretur. Quæ dicta ſunt confirmat Summus Pontifex Nicolaus in cap. *Sciſcitaris* exemplo nautarum qui tempeſtate ingruente clavum tenere, navem gubernare, cum vitæ periculo debent. Doctrina communis eſt.

CAPUT XIII.

De præcepto adfirmativo eccleſiaſtico fidei exterius confitendæ, & de iis qui huic præcepto obnoxii ſunt.

I. PRæter præceptum adfirmans divinum palam fidem confitendi, de quo dictum eſt, aliud præceptum eccleſiaſticum datur, quo plures in dignitate conſtituti urgentur fidem ſuam publicitus profiteri. De his omnibus hoc in capite dicturi ſumus.

II. Quæſt. I. *Tenentur ne omnes curam animarum habentes fidei profeſſionem palam edere?* Reſp. Primum omnium quæ ſacra Tridentina Synodus hac de re præ-

Digitized by Google

præcipit, exſcribenda ſunt. Porro *ſeſſ.* XXIV. *de refor. cap.* XII. hæc decernit. *Proviſi etiam de beneficiis quibuſcumque curam animarum habentibus, teneantur a die adeptæ poſſeſſionis ad minus intra duos menſes in manibus ipſius Epiſcopi, vel eo impedito coram generali eius vicario, ſeu officiali, orthodoxæ ſuæ fidei publicam facere profeſſionem, & in Romanæ Eccleſiæ obedientia ſe permanſuros ſpondeant, ac iurent.* Quam ordinationem ad Canonicos Cathedralium extendit his verbis. *Proviſi autem de canonicatibus, & dignitatibus in Eccleſiis cathedralibus, non ſolum coram Epiſcopo, ſeu eius officiali, ſed etiam in Capitulo idem facere teneantur; alioquin prædicti omnes proviſi, ut ſupra, fructus non faciant ſuos, nec illis poſſeſſio ſuffragetur.* Idem inculcat ſeſſ. XXV. cap. II. de reform. *Præcipit igitur ſancta Synodus Patriarchis, Primatibus, Archiepiſcopis, Epiſcopis, & aliis omnibus qui de iure, vel conſuetudine Concilio Provinciali intereſſe debent, ut in ipſa prima Synodo Provinciali poſt finem præſentis Concilii habenda, ea omnia, & ſingula quæ ab hac Synodo definita, & ſtatuta ſunt, palam recipiant, nec non veram obedientiam ſummo Romano Pontifici ſpondeant, & profiteantur; ſimulque hæreſes omnes a ſacris canonibus, & generalibus Conciliis, præſertimque ab hac eadem Synodo damnatas, publice deteſtentur, & anathematizent. Idemque in poſterum quicumque in Patriarchas, Primates, Archiepiſcopos, Epiſcopoſque promovendi in prima Synodo Provinciali in qua ipſi interfuerint, omnino obſervent. Quod ſi quis ex ſupradictis omnibus, quod abſit, renuerit; Epiſcopi comprovinciales ſtatim ſummum Romanum Pontificem admonere ſub pœna divinæ indignationis teneantur.* Et paullo infra decretum iſtud extendit ad omnes univerſitates, ſtudia generalia, eorumque Magiſtros, Doctores, divinique verbi Interpretes, & Concionatores. Quam ordinationem protendit Pius Papa IV. in ſuo *Motu proprio*, cuius initium eſt *Iniunctum nobis*, ad omnes Ordinum Regularium, & Militarium Prælatos: & S. Pius V. in ſua conſtitutione quæ incipit *In ſacroſancta*, fuſius, clariuſque extendit, iubetque, omnes Doctores, Magiſtros, Regentes, Concionatores, & cuiuſque facultatis Profeſſores, fidei profeſſionem emittere. Et ſacra Congregatio declaravit præfatam conſtitutionem comprehendere omnes magiſtros grammaticæ, arithmeticæ, muſicæ, & aliarum artium, tametſi publice has artes non exerceant, ſub pœna privationis omnium dignitatum, & officiorum, & inſuper excommunicationis maioris.

III. Quæſt. II. *Præfatæ conſtitutiones obligant ne ſub mortali?* Reſp. Adfirmat communis ſententia: idque colligitur tum ex graviſſimis pœnis in tranſgreſſores conſtitutis, tum ex materiæ gravitate, & fine ſublimi ſervandæ, amplificandæque religionis. Id tamen intelligendum eſt, ubi conſtitutiones laudatæ uſu receptæ ſunt: nam quantum ad aliquas perſonas ubique non obtinere, infra indicabo.

IV. Quæſt. III. *Beneficiati curam animarum habentes tenentur ne intra bimeſtre a*

die pacificæ poſſeſſionis, fidei profeſſionem emittere in manibus Epiſcopi, aut eius vicarii, vel officialis? Reſp. Affirmativa ſententia communis eſt. Iſti quippe expreſſe nominati ſunt tum in Synodo Tridentina, tum in laudatis conſtitutionibus. Sub beneficiatis autem veniunt etiam commendatarii illarum Eccleſiarum quarum facultatem habent diſponendi de fructibus, quia tunc ſunt vere proviſi de beneficiis: ſecus dicendum, ſi Epiſcopus illis Eccleſias commendet, minime vero de beneficiis provideat, ut docent Garzia *de benef.* III. *Part. cap.* III. *num.* 20. Auguſtinus Barboſa *de poteſt. Epiſ. Par.* III. *alleg.* lxi. *num.* 12. Sanchez *Lib.* II. *in Decal. cap.* v. *num.* 1. Caſtropalaus *tract.* IV. *diſp.* 1. *punct.* 19. *num.* 3. Salmanticenſes *tract.* XXI. *cap.* 11. *punct.* 7. *num.* 79. Advertunt quoque Sanchez, Palaus, Bonacina, Salmanticenſes contra Barboſam, decretum intelligendum eſſe de his qui actu curam habent animarum. Quare aliquis proviſus de parochia quæ olim habuit, ſed nunc non habet parochianos, ad fidei profeſſionem faciendam non eſſet aſtrictus. Canonici vero, & dignitatibus inſigniti Eccleſiarum cathedralium fidei profeſſionem coram Epiſcopo, & Capitulo edere tenentur, ut conceptis verbis Tridentinum præcipit. Idque verum habet, etiamſi ſint exempti, aut Regulares, cum omnium eadem ratio ſit, ut ſcilicet fides ſarta tecta cuſtodiatur, & ab Eccleſiis Catholicorum exulent hæretici. Si, dum fidei profeſſio fit coram Capitulo, adſit Epiſcopus, non eſt coram illo profeſſio iteranda. Sede autem vacante, non ſolum coram Capitulo, ſed etiam coram eius vicario fidei profeſſio facienda eſt: quia iuriſdictio epiſcopalis per vicarium repræſentatur, & adminiſtratur. Ad hanc vero profeſſionem minime tenentur Canonicorum coadiutores, quod non ſint veri Canonici; quemadmodum nec Canonici proviſi in Eccleſiis collegiatis: quia Concilii decretum loquitur tantum de Canonicis proviſis in Eccleſiis cathedralibus. Immunes quoque ſunt ab hac profeſſione beneficiati ſimplices, ſeu *portionarii*, ut vocantur, & capellani Eccleſiarum cathedralium. Doctores qui ratione doctoratus profeſſionem emiſere, ſi intra bimeſtre beneficium accipiant, non tenentur ad iterandam confeſſionem: quia ſufficienter ſatisfecerunt menti Concilii. Quæ omnia communia ſunt.

V. Quæſt. IV. *Beneficiarii, vel Canonici, qui infra bimeſtre a die poſſeſſionis pacificæ profeſſionem non ediderunt propria culpa, faciunt ne fructus ſuos, ita ut non teneantur ante iudicis ſententiam in conſcientia reſtituere eoſdem fructus?* Reſp. Duplex reperitur ſententia: quarum prima negat præfatos beneficiarios, aut Canonicos teneri ad reſtitutionem ante iudicis ſententiam: quam opinionem defendunt Navarrus *tit. de Summ. Trinitate conſil.* III. *& conſil.* XII. *num.* 1. *tit. de iureiurando.* Sanchez *Lib.* II. *in Decal. cap.* v. *num.* 10. Caſtropalaus *tract.* IV. *diſp.* 1. *punct.* 19. *num.* 16. Barboſa *alleg.* lxi. *par.* III. *num.* 28. Tapia *Tom.* II. *Lib.* I. *quæſt.* III. *art.* 12. & alii.

VI. Sen-

Digitized by Google

VI. Sententia contraria quæ adfirmat præfatos beneficiarios non fieri legitimos fructuum poſſeſſores, atque adeo ad reſtitutionem teneri, non expectata iudicis ſententia, probabilior eſt, & mihi unice certa. Quoniam hæc eſt aperta mens Tridentini aſſerentis, beneficiarios qui propria culpa intra bimeſtre non edunt profeſſionem præſcriptam *non facere fructus ſuos*. Si ſuos non conſtituunt, ergo reſtant alieni. Bona autem aliena reſtituenda eſſe iure naturæ ante quamlibet iudicis ſententiam, quis iverit inficias? Quod magis elucet ex declaratione eiuſdem Concilii decernentis *illis poſſeſſionem non prodeſſe*. Si poſſeſſio nihil illis prodeſt ut eos fructus retinere valeant; quo titulo a reſtitutionis onere eximi poſſunt? Confirmatur ſententia noſtra ex propoſitione damnata ſub Alexandro VII. quæ eſt in ordine **xx.** *Reſtitutio a S. Pio V. impoſita beneficiatis non recitantibus non debetur in conſcientia ante ſententiam declarativam iudicis, eo quod ſit pœna*. Porro ratio potiſſima cui innituntur adverſæ opinionis Auctores, eſt quod lex Tridentini pœnalis ſit. Ergo contraria ſententia illa ipſa eſt ac ea quæ proſcripta fuit ab Alexandro VII. Si leges quæ pœnas conſtituunt in tranſgreſſores, dicendæ omnes pœnales eſſent, ita ut non obligent in conſcientia ante ſententiam iudicis, actum de quamplurimis legibus eſſet. Sæpius pœnæ imponuntur ad maiorem legis obligationem manifeſtandam, quæ proprie pœnæ non dicuntur, ſed *inhabilitates* vocari a Theologis ſolent, quatenus inhabilem beneficiatum conſtituunt ad percipiendos fructus. Huiuſmodi eſt illa quæ declarat, beneficiatos non recitantes officium divinum non facere fructus ſuos, & alia quæ eamdem pœnam imponit non reſidentibus in propriis Eccleſiis: quæ leges ante iudicis ſententiam obligant ad fructuum reſtitutionem. Sed his legibus ſimillima eſt illa quam tulit Tridentinum in beneficiatos qui intra bimeſtre non edunt fidei profeſſionem. Ergo iſtarum legum eadem eſt obligatio. Quod ex collatione utriuſque legis patet. Nam hæc eſt lex quam adverſus omittentes divini officii recitationem edidit Concilium Lateranenſe ſeſſ. ix. **§.** *Statuimus*. *Habens beneficium cum cura, aut ſine cura, ſi poſt ſex menſes, obtento beneficio, officium divinum non dixerit, legitimo impedimento ceſſante, beneficiorum ſuorum fructus non faciat pro rata recitationis officii divini, & temporis*. Id ipſum decernit Tridentina Synodus, dum ſtatuit, omittentes fidei profeſſionem *non facere fructus ſuos*. Itaque eiuſmodi leges non pœnales, ſed conventionales, ſeu conditionales ſunt, quæ non impleta conditione, ante quamcumque iudicis ſententiam obligant. Hanc noſtram ſententiam defendunt Azorius *Tom.* II. *Lib.* VII. *cap.* 11. *quæſt.* 1. Garzia *cap.* 111. *num.* 45. Ledeſma II. *Part. tract.* 1. *cap.* IV. Filliucius *tract.* XXII. *cap.* III. *num.* 97. Salmanticenſes *tract.* XXI. *cap.* 11. *punct.* 7. *num.* 82.

VII. Obiiciunt I. contrariæ ſententiæ Auctores. Lex Tridentini eſt pœnalis: ergo ante ſententiam iudicis non obligat, potiſſimnm quod ad executionem neceſſaria ſit hominis actio. II. Lex pœnalis benigne eſt interpretanda. III. Si Tri-

dentina Synodus intenderet executionem ſuæ legis ante iudicis ſententiam, id declararet, quemadmodum *ſeſs.* XXIII. *cap.* I. *de reform.* expreſſe decrevit, non reſidentes in ſuis Eccleſiis ante iudicis ſententiam ad fructus reſtituendos teneri.

VIII. Reſp. Ex iis quæ dicta ſunt in confirmationem ſententiæ noſtræ, corruunt duo prima obiecta. Negatur enim legem Tridentini pœnalem eſſe. Quod tertio loco opponitur, pariter ſeipſo evaneſcit: ſatis namque Tridentinum declaravit, reſtituendos eſſe fructus ante iudicis ſententiam, dum dixit conceptis verbis, beneficiatos *non facere fructus ſuos*. Idque conſtat, conceduntque adverſarii in omittente recitationem officii, & in eo qui aſſequitur ſecundum beneficium quod cum primo coniungi nequit: ante enim iudicis ſententiam hoc ſecundo beneficio privatur.

IX. *Quid, ſi proviſi abſque propria culpa fidei profeſſionem omitterent?* Negant potiori iure adverſarii, tunc reſtituendos eſſe fructus, non expectata iudicis ſententia. Verum in hoc quoque caſu probabilius videtur faciendam eſſe reſtitutionem ante iudicis ſententiam: quia præfatæ leges, conditionales cum ſint, obligant abſque reſpectu ad culpam, & cum ſolo reſpectu ad conditionem quæ affixa eſt legi. Ergo quoties conditio non apponitur, abſoluta obligatio urget. Sive ergo vitioſa, ſive innocens omiſſio conditionis ſit, dummodo reapſe non ponatur, reſtitutionis debitum urget. Hanc ſententiam defendunt Ledeſma *II. Par. tract.* I. *cap.* IV. *concl.* 10. Salmanticenſes *tract.* XXI. *cap.* II. *punct.* 7. *num.* 84. Fructus porro reſtituendi ſunt a die elapſi bimeſtris uſque ad diem qua profeſſio præſcripta editur. Quippe lex concedit beneficiato privilegium differendæ profeſſionis uſque ad completum bimeſtre: ergo fructus intra illud percepti non ſunt reſtituendi, ſed tantum ii qui elapſo bimeſtri colliguntur uſque ad tempus quo fit profeſſio. Nec tamen hinc infertur, omittentes hanc profeſſionem amittere titulum beneficii: quia talem pœnam Concilium non imponit. Quare titulus, & poſſeſſio beneficii conſiſtunt, vi quorum Canonici vocem habent in Capitulo, & quotidianis diſtributionibus frui valent. Qui vero intra bimeſtre non fecerint fidei confeſſionem, tranſacto bimeſtri, ad illam tenentur: quia non eſt alligata tali tempori, ut præceptum ieiunii affixum uni diei, quo elapſo ceſſat obligatio; ſed ſpatium duorum menſium deſignatur non ad finiendam, ſed ad non differendam obligationem: quod patet in voto ingrediendæ religionis intra annum, quo elapſo, ſi impletum non ſit, remanet obligatio. Et hoc communiter Auctores docent, eſtque ſententia vera.

X. Quæſt. V. *Patriarchæ, Archiepiſcopi, Primates, Epiſcopi ſunt ne legi præfatæ obnoxii?* Reſp. Affirmativa ſententia certa eſt ex Concilio Tridentino *ſeſs.* XXV. *cap.* II. *de reform.* ubi decernitur, iſtorum profeſſionem faciendam eſſe in Sy-

Synodo Provinciali; cuius Tridentini verba retulimus ſupra *num.* 2. Reſpectu Epiſcoporum extat Bulla Gregorii XIV. cuius initium eſt, *Onus apoſtolicæ ſervitutis*, data anno 1591. Hæc Bulla præcipit fidei confeſſionem iuramento firmatam, cuius formula habetur in Pontificali Romano iuſſu Clementis VIII. edito. Opinio communis.

XI. Quæſt. VI. *Prælati Regulares tenentur ne ad hanc fidei profeſſionem?* Reſp. Affirmant plures Auctores, quos refert Barboſa; ſed communis ſententia oppoſitam docet, & conſuetudo id oſtendit. Quare breviter dicimus, ad hoc quod attinet, ſervandam eſſe conſuetudinem. Si alicubi conſuetudo obtinet quod Regularium Prælati profeſſionem hanc emittant, ſervanda eſt, utpote optima; ſi mos contrarius viget, eidem inhærendum.

XII. Quæſt. VII. *Doctores, Lectores, & cuiuſque liberalis artis profeſſores, qui in publicis gymnaſiis docent, aſtringuntur ne fidei profeſſionem emittere?* Reſp. Affirmant communiter Doctores auctoritate conſtitutionis editæ a Pio IV. cuius verba referre iubet. Initium conſtitutionis eſt *In ſacroſancta*, & habetur in Bullario Cherub. *Tom. II. conſtit.* 88. in qua hæc continentur. *Idcirco hanc fidei puritatem ſcientiis, doctrinisque quibuslibet tum tradendis, tum addiſcendis, tamquam neceſſariam baſim conſtituere, & ne ſimplicia nonnullorum adoleſcentium, res novas audiendi cupidorum, ingenia in naufragos blandientium hæreſum ſcopulos imprudenter impingant, occurrere cupientes, motu proprio, & ex certa ſcientia noſtra, ac de apoſtolicæ poteſtatis plenitudine, quod deinceps nullus Doctor, Magiſter, Regens, vel alius cuiuſcumque artis, & facultatis profeſſor, ſive clericus, ſive laicus, ac ſæcularis, vel cuiuſque ordinis Regularis ſit, in quibuſvis ſtudiorum generalium univerſitatibus, aut gymnaſiis publicis, aut alibi ordinariam, vel extraordinariam Lectoris cathedram aſſequi, vel iam obtentam retinere, ſeu alias Theologiam, canonicam, vel civilem cenſuram, medicinam, philoſophiam, grammaticam, vel alias liberales artes in quibuſcumque civitatibus, terris, oppidis ac locis, etiam in Eccleſiis, Monaſteriis, aut Conventibus Regularium quorumcumque, publice, vel privatim, quomodocumque profiteri, ſeu lectiones aliquas in facultatibus huiuſmodi habere, vel exercere.*

Nec Doctores ipſi, aut univerſitatum, ſeu gymnaſiorum eorumdem Rectores, Cancellarii, vel alii ſuperiores, ſed nec etiam Palatini Comites, aut alii particulares facultatum eruditi viri ad eoſdem gradus promovendi, etiam a nobis, & apoſtolica Sede, vel alias undecumque habentes ſcholares tam laicos, quam clericos, & cuiuſvis ordinis Regulares, vel alios quoſcumque, quantalibet eruditione præditos ad ullum gradum in eiſdem facultatibus ſuſcipiendum recipere, & admittere.

Nec Doctores, Magiſtri, & ſcholares ad electionem alicuius in Rectorem, vel Cancellarium univerſitatis, aut gymnaſii procedere. Nec ſi ipſi ſcholares, vel alii quan-

tumlibet docti, & alioquihabiles, gradus huiuſmodi, vel eorum aliquem palam, vel privatim recipere valeant, niſi Doctores videlicet, ac Regentes, Magiſtri, & alii profeſſores iam ad cathedras, & lecturas recepti in Italia infra tres, extra vero illam infra ſex menſes, a die publicationis præſentium computandos, reliqui vero ad cathedras, & alias lecturas in poſterum ibidem aſſumendi, ante illorum receptionem in Rectoris, vel aliorum ſuperiorum, eligendi autem in Rectores vel Cancellarios ante illorum electionem, vel ſaltem admiſſionem, in Ordinarii loci, vel eius in ſpiritualibus Vicarii, aut Doctorum, aliorumve promoventium manibus, prævio etiam proceſſu, vel debita informatione, quantum eis ſufficere videbitur ſuper religione fideque catholica, Lectorum, Cancellariorum, Doctorum, Rectorum, & promovendorum eorumdem per ipſos locorum Ordinarios, vel eorum Vicarios rite facta præcedente, eamdem catholicam fidem, verbis iuxta formæ præſcriptæ tenorem conceptis palam, & ſolemniter profiteri teneantur. Et deſuper inſtrumentum publicum confici, ac de proceſſu, ſeu informatione, & fidei profeſſione in privilegio doctoratus, vel alterius gradus huiuſmodi ſpecialis, ac de verbo ad verbum mentio, & relatio fieri debeat, auctoritate apoſtolica tenore præſentium perpetuo ſtatuimus, & ordinamus. Opus haud eſt commentario. Clara ſunt hæc omnia, & penes tum Theologos, tum Canoniſtas communia.

XIII. Quæſt. VIII. *Fieri ne per procuratorem eiuſmodi fidei profeſſio valet?* Reſp. Diſſident Auctores ſuper hac quæſtione, in duaſque abeunt ſententias quarum prima adfirmans eſt, quam illius patroni pluribus legum textibus confirmant. Leg. 1. ff. de procur. cap. *Qui per alium*, & cap. *Poteſt quis* de regul. iur. in 6. *Quod per noſmetipſos facere poſſumus, poteſt & præſtari per procuratorem, niſi lex, aut canon aliter decernat*. Idem conſtat exemplo iuramenti quod per alium præſtari poteſt cap. *Tibi Domino* LXIII. Pariter matrimonium per procuratorem iniri non raro ſolet. Et hanc ſententiam defendunt Ledeſma, Navarrus, Sanchez, Suarez, Tamburinus, Azorius, Barboſa, & alii: quæ, ſi iuris tenor ſpectetur, vera eſt.

XIV. Secunda ſententia negat, hanc fidei profeſſionem fieri per procuratorem poſſe. Quoniam fidei profeſſio actio perſonalis eſt, quæ per alium præſtari nequit. Potiſſima namque Eccleſiæ intentio eſt ſubditos ſuos in fide confirmare: Hæc autem confirmatio neceſſario poſcit perſonalem confeſſionem. Accedit quod ita declararunt ſacræ Cardinalium Congregationes. Quare licet prior ſententia, iuris communis tenore inſpecto, vera ſit; nunc tamen ſecunda amplectenda eſt ob iura peculiaria. Sacrarum Congregationum deciſiones referunt Farin. in additionibus ad conſilia Navarri *conſil.* II. *tit. de iureiur.* Diana *Part. V. tract.* XIV. *reſol.* 23. Denique Cardinalis Bellarminus in *notis ad Concil. cap.* XII. *num.* 7. hæc ſcribit. *Quod iuramentum profeſſionis eſt corporaliter præſtandum, ut tradunt Docto-*

res

Digitized by Google

res in cap. Ego N. de iureiurando : ubi Abbas num. 6. Plat. Lib. I. deciſ. xliii. *Et ſic oportet profitentem præſentem eſſe. Alioqui non poterit dici corporaliter illam profeſſionem præſtare, ideſt coram Capitulo, & Epiſcopo. Plat. dicta deciſ.* xliii. *Profeſſio fidei non poteſt fieri per procuratorem. Plat. deciſ.* lxxvii. *in dicta Carthaginenſi fructuum dicens ita fuiſſe reſolutum per illuſtriſſimos Cardinales interpret. Sac. Cong. Concil. Trident.*

XV. Exſcribenda nunc eſt forma profeſſionis fidei emittendæ quam Pius IV. edidit, habeturque in Bull. Tom. II. conſtit. 88. quæ eſt eiuſmodi. *Ego N. firma fide credo, & profiteor omnia, & ſingula quæ continentur in Symbolo fidei quo S. R. E. utitur, videlicet: Credo in unum Deum, Patrem omnipotentem, factorem cæli, & terræ, viſibilium omnium, & inviſibilium. Et in unum Dominum IESUM CHRISTUM Filium Dei unigenitum, & ex Patre natum ante omnia ſæcula. Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero. Genitum non factum, conſubſtantialem Patri, per quem omnia facta ſunt. Qui propter nos homines, & propter noſtram ſalutem deſcendit de cælis. Et incarnatus eſt de Spiritu ſancto ex Maria virgine, & homo factus eſt. Crucifixus etiam pro nobis ſub Pontio Pilato, paſſus, & ſepultus eſt. Et reſurrexit tertia die ſecundum Scripturas. Et aſcendit in cælos, ſedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis. Et iterum venturus eſt cum gloria iudicare vivos & mortuos, cuius regni non erit finis. Et in Spiritum ſanctum Dominum, & vivificantem, qui ex Patre, Filioque procedit. Qui cum Patre, & Filio ſimul adoratur, & conglorificatur, qui locutus eſt per Prophetas. Et unam ſanctam, catholicam, & apoſtolicam Eccleſiam. Confiteor unum baptiſma in remiſſionem peccatorum. Et expecto reſurrectionem mortuorum. Et vitam venturi ſæculi. Amen. Apoſtolicas, & eccleſiaſticas traditiones, reliquaſque eiuſdem Eccleſiæ obſervationes, & conſtitutiones firmiſſime admitto, & amplector. Item ſacram Scripturam iuxta eum ſenſum quem tenuit, & tenet ſancta mater Eccleſia, cuius eſt iudicare de vero ſenſu, & interpretatione ſacrarum Scripturarum, admitto: nec eam umquam, niſi iuxta unanimem conſenſum Patrum accipiam, & interpretabor. Profiteor quoque ſeptem eſſe vera, & propria ſacramenta novæ legis a IESU CHRISTO Domino noſtro inſtituta, atque ad ſalutem humani generis, licet non omnia ſingulis, neceſſaria, videlicet Baptiſmum, Confirmationem, Euchariſtiam, Pœnitentiam, extremam Unctionem, Ordinem, & Matrimonium: illaque gratiam conferre; & ex his Baptiſmum, & Confirmationem, & Ordinem ſine ſacrilegio iterari non poſſe. Receptos quoque, & approbatos Eccleſiæ ritus in ſupradictorum ſacramentorum ſolemni adminiſtratione recipio, & admitto. Omnia, & ſingula quæ de peccato originali, & de iuſtificatione in ſacroſancta Tridentina Synodo definita, & declarata fuerunt, amplector, & recipio. Profiteor pariter in Miſſa offerri Deo verum, proprium, & propitiatorium ſacrificium pro vivis, & defunctis, atque in ſanctiſſimo Euchari-*

ſtiæ

ſtiæ ſacramento eſſe vere, & realiter, & ſubſtantialiter corpus, & ſanguinem, una cum anima, & divinitate Domini noſtri IESU CHRISTI, fierique converſionem totius ſubſtantiæ panis in corpus, totius ſubſtantiæ vini in ſanguinem, quam converſionem catholica Eccleſia tranſubſtantiationem appellat. Fateor etiam, ſub altera tantum ſpecie totum, atque integrum CHRISTUM, verumque ſacramentum ſumi. Conſtanter teneo, Purgatorium eſſe, animaſque ibi detentas fidelium ſuffragiis iuvari. Similiter & Sanctos, una cum CHRISTO regnantes, venerandos, atque invocandos eſſe, eoſque orationes Deo pro nobis offerre, atque eorum reliquias eſſe venerandas. Firmiter aſſero imagines Chriſti, ac Deiparæ ſemper virginis, nec non aliorum Sanctorum habendas, & venerandas eſſe, atque eis debitum honorem, ac venerationem impertiendam. Indulgentiarum etiam poteſtatem a Chriſto in Eccleſia relictam fuiſſe, illarumque uſum Chriſtiano populo maxime ſalutarem aſſirmo. Sanctam catholicam, & apoſtolicam Romanam Eccleſiam matrem, & magiſtram agnoſco. Romanoque Pontifici Beati Petri Apoſtolorum Principis ſucceſſori, ac IESU CHRISTI Vicario veram obedientiam ſpondeo, ac iuro. Cetera item omnia a ſacris canonibus, & œcumenicis Conciliis, ac præcipue a ſacroſancta Tridentina Synodo tradita, definita, & declarata indubitanter recipio, atque profiteor: ſimulque contraria omnia, atque hæreſes quaſcumque ab Eccleſia damnatas, & reiectas, & anathematizatas, ego pariter damno, reiicio, & anathematizo. Hanc veram catholicam fidem, extra quam nemo ſalvus eſſe poteſt, quam in præſenti ſponte profiteor, & veraciter teneo, eamdem integram, & immaculatam uſque ad extremum vitæ ſpiritum conſtantiſſime, Deo adiuvante, retinere, & confiteri, atque a meis ſubditis, ſeu illis quorum cura ad me in munere meo ſpectabit, teneri, & doceri, & prædicari, quantum in me erit curaturum. Ego idem N. ſpondeo, voveo, ac iuro: ſic me Deus adiuvet, & hæc ſancta Dei Evangelia.

CAPUT XIV.

De præcepto fidei negativo, & de eiuſdem tranſgreſſionibus.

I. Dictum ſupra eſt, præceptum divinum adfirmans res fidei, includere præceptum negans quo prohibetur negare fidei articulos. Explicato igitur præcepto adfirmante, tum divino, tum eccleſiaſtico, conſentaneum eſt ut hoc quoque præceptum negativum exponamus. Et in primis dari hoc præceptum negans, illudque obligare ſemper, & pro ſemper ad non negandam exterius fidem, certum eſt. *Qui negaverit me* (inquit Chriſtus Matth. x.) *coram hominibus, negabo & ego eum coram Patre meo. Si negaverimus, & ipſe negabit nos*, ſubdit Paulus

Digitized by Google

lus *II. ad Timoth.* 11. Et hoc docent Catholici omnes contra Priſcillianiſtas, & alios hæreticos. Quod præceptum ipſo iure naturali fulcitur. Qui enim fidem veram negat, cultum Deo debitum ſubtrahit; quin Deum ipſum, qui fidei arcana revelavit, de medio tollit: quod clarius exponi poteſt. Aut enim externa fidei negatio correſpondet internæ abiurationi, aut ſecus. Si dum fides exterius negatur, ſimul interius reſpuitur; patet hanc eſſe infidelitatem ſuapte natura malam. Si fides interius ſervetur, ſolumque exterius negatur ob tormentorum atrocitatem, aut alias rationes cogentes; mendacium committitur, quod pariter genere ſuo peccatum eſt. Idque a nemine Catholicorum in dubium vocatur. Omnes fatentur, nullo umquam caſu licitum eſſe, etiam morte acerbiſſima imminente, fidem negare ſive expreſſe, ſive tacite, & interpretative, ſive verbis, ſive ſignis, ſive nutibus, ſive facto aliquam falſam ſectam ſimulando; etiamſi intus in corde veram Chriſti fidem quis firmiter retineret. Ad maiorem porro perſpicuitatem ſequentes inſtituam quæſtiunculas.

II. Quæſt. I. *Negaret ne fidem qui negaret ſe eſſe Chriſtianum, aut Papiſtam?* Reſp. D. Auguſtinus huic quæſito reſpondet *tract.* CXIII. *in Ioan.* ſub initium. *Sane in iſta, quæ iam cœpta eſt, negatione Apoſtoli Petri debemus advertere, non ſolum ab eo negari Chriſtum qui dicit, eum non eſſe Chriſtum; ſed ab illo etiam qui, cum ſit, negat ſe eſſe Chriſtianum. Dominus enim non ait Petro: Diſcipulum meum te negabis; ſed me negabis. Negavit ergo ipſum, cum ſe negavit eius eſſe diſcipulum. Quid autem aliud iſto modo quam ſe negavit eſſe Chriſtianum?* Qui enim, inquit Auguſtinus, negat ſe eſſe Chriſtianum, negat ipſum Chriſtum, cuius fide Chriſtianus appellatur. Idem dicendum de eo qui negaret ſe eſſe *Papiſtam*, *Romanenſem, aut Pontificium*, dummodo interrogatio fieret ab hæreticis ad religionis notitiam inveſtigandam: ſi enim fieret interrogatio ad deprehendendam patriam, nationem, & ob ſimiles rationes ad fidem, vel religionem minime pertinentes, ut cum barbari interrogant, num hoſtes eorum ſint Chriſtiani; tunc negare ſe Chriſtianum, non eſſet negare fidem Chriſti, cum interrogatio quovis alio quam fidem ſpectaret. Hoc commune eſt apud Auctores.

III. Quæſt. II. *Negaret ne fidem qui rogatus Turca ne ſit, an Lutheranus, adfirmaret?* Reſp. Si interrogatio intuitu religionis fiat, dubio procul fidem negaret. Quia idem valet dicere, ſe Lutheranum, aut Turcam eſſe, ac negare ſe eſſe Chriſtianum catholicum: qui autem negat ſe Chriſtianum eſſe, Chriſtum negat. Si autem interrogatio eo pertineret ut interrogans ſciret, eſſet ne Hollandus, Anglus, Batavus, ſeu alterius nationis; tunc ſi reſponderet interrogatus, ſe eſſe Lutheranum, ideſt Anglum, aut Hollandum, aut Conſtantinopolitanum, nullo modo fidem negaret, cum de fide nullus eſſet ſermo. Hæc quoque opinio communis.

Digitized by Google

IV. Quæſt. III. *Peccaret ne contra fidem qui negaret ſe eſſe Clericum, Sacerdotem, Religioſum?* Reſp. Negativa opinio communis eſt: quia hoc non eſt negare fidem; ſed munus quoddam profeſſionis fidei: & ſtat eſſe Chriſtianum catholicum abſque Clericatu, & Sacerdotio. Addunt Salmanticenſes cum Suarez, Caietano, Azorio, Palao id fieri poſſe abſque culpa veniali mendacii, nedum ſine peccato contra fidem. Leander aſſignat etiam *diſp.* III. *quæſt.* XXIII. formam verborum, quibus abſque levi culpa mendacii poſſit Clericus negare ſe eſſe Clericum, dicendo: *Non ſum Clericus, vel Sacerdos, ut tenear tibi dicere:* quæ tamen ultima verba intus in mente occulta ſervat. Quam reſtrictionem puram putamque mentalem amphibologiam vocat. Quare præfati Auctores utuntur doctrina reſtrictionis pure mentalis, quæ nunc ab Eccleſia damnata eſt; ideo caute legendi ſunt. Dicimus ergo, Clericum qui negaret ſe eſſe Clericum, utique contra fidem non peccare. Addimus, poſſe ſilentio, aut aliqua externa amphibologia, ſi occurrat, interrogationem ſibi factam eludere. Contra ſi negaret ſe eſſe Clericum, interius ſubintelligendo, ut tibi dicam, peccaret peccato mendacii, ut alias fuſius demonſtrabimus.

V. Quæſt. IV. *Licitum ne eſt vitandæ mortis cauſſa adolere thus idolo, genuflectere, aliaque ſimilia religionis ſigna exhibere, dummodo illibata in corde fides ſervetur?* Reſp. Quando actiones externæ ſuapte natura religionem ſapiunt, numquam licite exerceri poſſunt ad proteſtandam venerationem erga idolum. Porro adolere thus, flectere genua ante idolum &c. ſunt actiones quæ ſuo genere inſtitutæ ſunt ad cultum offerendum idolo. Nullam quippe aliam exteriorem ſignificationem habent. Sed offerre cultum idolo peccatum eſt contra præceptum fidei. Ergo peccatum etiam eſt eidem thus adolere, aut genua flectere, quod actiones iſtæ ſuperſtitioſum cultum ita redoleant, ut nulla poſſint interiori intentione purgari. Et hæc opinio communis eſt.

VI. Obiici tamen ſolet ex Adriano *in* IV. *tract.* I. *de baptiſ. quæſt.* I. *art.* I. *ad* 5. & Lorca *diſput.* XXIV. *memb.* I. Naaman Syrus ad veram fidem converſus petiit ab Eliſeo licentiam ut cum ſuo Rege genua flecteret idolo Remmon: cui Eliſeus reſpondit: *Vade in pace*. IV. *Reg.* V. II. Iehu ſimulavit, ſe velle ſacrificium offerre Baal, quod approbaſſe Deum legitur IV. Reg. X. *Quia ſtudioſe egiſti quod rectum erat, & placebat in oculis meis*. III. D. Paulum circumcidiſſe Timotheum; legitur *Act.* XVI. IV. Simulatio materialis non eſt peccatum. Ergo &c.

VII. Reſp. Ad primum dicitur, falſum eſſe Naaman licentiam petiiſſe cultum exhibendi idolo, ſed inſerviendi domino ſuo Regi, cui civilis ſervitutis ſigna exhibebat in templo, quemadmodum in aliis locis. Ad II. hanc exhibet reſponſionem D. Thomas 2. 2. quæſt. CXI. *ar.* I. ad 2. *Simulationem vero Iehu non eſt neceſſe excuſari a peccato, vel mendacio: quia malus fuit, utpote ab idololatria Ieroboam non recedens.* *Com-*

Digitized by Google

Commendatur tamen, & temporaliter remuneratur a Deo, non pro ſimulatione, ſed pro zelo quo deſtruxit cultum Baal. Quam reſponſionem hauſit Angelicus ex D. Auguſtino *Lib. contra mendacium cap.* 11. quibus ſubſcribunt communiter Theologi: quidquid in oppoſitum Lugo ſcribat *diſp.* XIV. *ſect.* V. cuius confutationem brevitatis gratia omitto. Ad III. dico, circumciſum Timotheum fuiſſe tempore quo nondum promulgata erat evangelica lex, & conſequenter moſaicæ cæremoniæ licite adhuc ſervari poterant. Quod poſtremo loco dicitur, verum habet, quando ſimulatio materialis reipſa eſt. Negamus vero quod flectere genua, & thus adolere ſimulacro, ſimulationis materialis fuco deliniri poſſit. Sunt quippe actiones eiuſmodi abſolute ſuperſtitioſæ, falſumque cultum redolent.

VIII. Quæſt. V. *Eſt ne licitum falſæ religionis cæremonias uſurpare, non qua tales, ſed ob finem honeſtum, puta circumciſionem pœnitentiæ cauſſa?* Reſp. Quando aliquæ cæremoniæ ſunt ſuapte natura veluti teſſeræ alicuius religionis, redolentque abſolute cultum ſuperſtitioſum, numquam uſurpari valent, neque licitæ evadere poſſunt ob quemcumque finem honeſtum: ſic nullo modo licet devotionis titulo circumciſione, aut agni paſchalis eſu uti, quod antiquatæ religionis ſigna ſunt: hocque commune eſt penes Theologos.

IX. Quæſt. VI. *Licitum ne eſt Catholico veſtibus, ſigniſque propriis infidelium ſuam fidem occultare?* Reſp. Sub varia acceptione infidelium veſtes conſiderari queunt. Primum veſtes iſtæ quandoque inſignia ſunt nationis, regni, vel patriæ in qua infideles commorantur, abſciſſo omni ad religionem reſpectu: quemadmodum inter ipſos Catholicos alia Italorum, alia Hiſpanorum, Gallorumque ſunt indumenta; abſque ullo religionis diſcrimine. Secundo ſunt veſtes per ſe inſtitutæ ad aliquam ſectam proteſtandam, diſtinguendamque: puta apud Gentiles, Turcaſque veſtes inſignitæ imagine Mahumeti, aut alterius idoli, & apud Iudæos veſtis ſummi Sacerdotis. Tertio infidelium veſtes inſtitutæ ſunt non ad proteſtandam religionem, ſed ad diſtinguendos homines unius ſectæ ab altera: ſic pileus ruber Venetiis, flavus Romæ prodit Iudæos, eoſque a Chriſtianis, aliiſque infidelibus ſecernit, ut & tobalia diſtinguit Turcas, & Saracenos. De primi generis veſtibus nulla occurrit difficultas. De aliis controverſiæ aliquæ diſcutiendæ ſunt.

X. Quæſt. VII. *Licitum ne eſt propriam occultare fidem infidelium veſtibus per ſe inſtitutis ad falſæ ſectæ proteſtationem?* Reſp. Adfirmat Azorius *Lib.* VIII. *cap.* XXVII. *quæſt.* IV. quem ſequuntur Coninch, Hurtado, & alii. Dolendum Azorium, virum ſane gravem, in ſententiam adeo falſam deſcendiſſe, &, quod peius eſt, hanc probabiliorem illi viſam fuiſſe. Contrariam quippe opinionem communiter nunc Theologi docent, potiſſimum poſt propoſitiones damnatas de reſtrictionibus mentalibus. Quare dicendum, nullo in caſu, neque ad mortem vitandam, licitum eſſe uti præfatis veſtibus quæ per ſe ſymbola ſunt, & inſignia falſæ religionis.

Quo-

Quoniam licet uſus talium veſtium abſolute, ſuoque genere indifferens ſit; attamen poſito quod veſtes iſtæ inſtitutæ ſint ad falſam religionem proteſtandam, iam in morali commercio, ſeu ſocietate, ita in communi hominum exiſtimatione ſignificant falſam religionem, ut ab hac ſignificatione ſeparari nequeant. Etiam adolere thus idolo, genua flectere, idque genus alia, ſunt abſolute actiones indifferentes, ſeu adiaphoræ; attamen, poſtquam inſtitutæ ſunt ad potiſſima religionis munia exercenda, nullo modo licitæ ſunt fidelibus, ut dictum eſt ſupra. Quod adeo verum eſt, ut omnes qui præfatis veſtibus indutum hominem vident, incunctanter iudicent, illum talem profiteri ſectam, qualem produnt dictarum veſtium ſymbola. Et hæc opinio communis eſt penes Theologos.

XI. Obiicies. Veſtes inſtitutæ ſunt ad tegendum corpus, illudque defendendum a temporum iniuriis, ſimulque ad falſam ſectam ſignificandam. Quidni ergo licitum erit, hac poſteriore relicta ſignificatione, ob priorem finem adhibere? Quod confirmatur ex eo quod licitum ſit verbis amphibologicis, & infidelium ſermone uti.

XII. Reſp. Licet veſtes abſolute acceptæ ad corpus tegendum ſint ordinatæ, quando tamen aliquæ veſtes non ſunt inſtitutæ ad corpus operiendum, vel ornandum, ſed primo & per ſe ad religionis munia exercenda, nequeunt ex perſonæ particularis eiſdem utentis intentione a ſua primaria ſignificatione ſeparari. Idem dicimus de verbis quæ ita affixa ſunt uni ſignificationi, ut aliam exteriorem non admittant. Quod poſtea aliquando fideles infidelium ſermone utantur, extra rem eſt. Sermo enim ſuapte natura non eſt definitivum religionis ſymbolum. Quod ſi eiuſmodi ſermo daretur, idem de hoc ac de veſtibus dicendum eſſet. Advertendum tamen eſt, quod cum veſtes reapſe, & per ſe primo inſtitutæ ſint ad corpus operiendum, ſi circumſtantiæ tales ſint quæ oſtendant uſum talium veſtium non alio adhiberi fine, niſi ut corpus tegatur; tunc licitus earum eſſet uſus, quemadmodum de verbis dictum alias eſt, quæ ex temporis circumſtantiis peculiarem ſubeunt ſignificationem. Sic qui ſpoliatus a latronibus, aut naufragio ſubductus, nudus exiſteret, ut nuditatem tegeret, friguſque repelleret, licite, deficiente quolibet alio indumento, ſacerdotales veſtes infidelium induere poſſet. Quoniam eiuſmodi veſtes, prout deſignatæ ſunt ad religionem profitendam, ſuperinduuntur aliis veſtibus; atque ex circumſtantiis dignoſci poteſt, ſit ne illarum uſus vel ad corpus operiendum, vel ad religionem profitendam adhibitus. Itaque illicitus erit talis uſus, cum ad ſimulandam falſam religionem, propriamque veram occultandam adhibetur; ſecus in caſu expoſito. Quæ opinio ſic explicata communis eſt.

XIII. Quæſt. VIII. *Licitum ne eſt eis uti veſtibus quæ inſtitutæ ſunt ad ſecernendos unius ſectæ homines ab alia, ut ſunt apud Turcas tobaliæ albæ, apud Iudæos pilei flavi, vel rubri?* Reſp. Licitum id eſſe, plures Theologi docent, ob iuſtam cau-

cauſam, puta ut mortis periculum evitetur. Quoniam, inquiunt, præfatæ veſtes non ſunt per ſe primo proteſtativæ falſæ religionis. Deinde habitus monachalis & operit corpus, & ſtatum religioſum prodit: & tamen ſæcularis ob neceſſitatem evadendi mortem, illum induere licite valet. Ergo pari iure poterit quis per loca infidelium tranſiturus illorum ſectæ propriis veſtibus operiri, quin illorum ſectam proteſtetur. Confirmant, quod veſtes non ſint per ſe a natura inſtitutæ ad ſignificandum, ſed potius ad alios fines, quemadmodum contra voces inſtitutæ natura ſua ſunt ad exprimendos hominum conceptus: quapropter eiſdem in alium finem uti non licet, niſi ſint verba æquivoca, quorum uſus licitus eſt ad modo unam, modo alteram rem ſignificandam. Hanc opinionem defendunt Salmanticenſes *tract.* xxi. *cap.* 11. *punct.* 10. *num.* 117. & pro eadem citant Bannez 2. 2. *quæſt.* iii. *ar.* 2. *dub.* 2. *conc.* 3. Valentiam *diſp.* 1. *quæſt.* iii. *punct.* 2. *dub.* 4. Suarez *de fide diſp.* xiv. *ſect.* v. *num.* 7. Tapiam *Lib.* I. *quæſt.* iii. *ar.* 7. *num.* 3. Caſtropalaum *tract.* iv. *diſp.* v. *punct.* 17. Sanchez *Lib.* II. *cap.* iv. *num.* 19. Lugo *diſp.* xiv. *num.* 73. Gonet *diſp.* vii. *ar.* 2. *num.* 122. Trullench. *Lib.* I. *cap.* 1. *dub.* 8. *num.* 19. Magiſter Ferre eam probabilem cenſet. Sporer *tract.* ii. *in Decal. cap.* ii. *ſect.* v. *ſ.* 3. *num.* 34. Antonius a Spiritu ſancto *tract.* 1. *diſp.* 1. *ſect.* vi. *num.* 26.

XIV. Contrariam ſententiam defendunt D. Antoninus II. *P. tit.* xii. *cap.* vi. Caietanus 2. 2. *quæſt.* iii. *ar.* 2. Navarrus *cap.* ii. *num.* 25. Toletus *Lib.* IV. *cap.* ii. *num.* 7. Arriaga *diſp.* xxii. *ſect.* iii. *num.* 20. Becanus *cap.* ix. *quæſt.* v. *num.* 35. Leander *tract.* ii. *diſp.* iv. *quæſt.* xxix. Natalis ab Alexandro *Lib.* IV. *ar.* 8. *reg.* 18. Et hanc ſententiam eruit ex Tertulliano *Lib. de idol. cap.* xviii. ubi narrat Ioſephum in AEgypto, Danielem in Babylonia inſignia utique dignitatum, quibus ornati erant, induiſſe; ſecus veſtes quæ religionis falſæ profeſſionem indicabant. *Proprius habitus* (inquit) *uniuſcuiuſque eſt tam ad uſum quotidianum, quam ad honorem, & dignitatem. Igitur purpura illa, & aurum cervicis ornamentum, apud AEgyptios, & Babylonios inſignia erant dignitatis ..... Simplex igitur purpura illa nec iam dignitatis erat, ſed ingenuitatis apud Barbaros inſigne. Quemadmodum enim & Ioſeph qui ſervus fuerat, & Daniel qui per captivitatem ſtatum verterat, civitatem Babyloniam, & AEgyptiam ſunt conſecuti per habitum barbaricæ ingenuitatis; ſic penes nos quoque fideli, ſi neceſſe fuerit, poterit & pueriliis prætexta concedi, & puerilis ſtola, nativitatis inſignia, non poteſtatis, generis, non honoris, ordinis, non ſuperſtitionis.*

XV. Hæc itaque ſecunda ſententia, ſi clare, preſſeque explicetur, ita certa nobis videtur, ut probabilis altera dici nequeat. Nam certum penes omnes eſt, aut eſſe debet, illicitum eſſe uſum illarum veſtium quæ reapſe ad falſam repræſentandam ſectam ſunt inſtitutæ; ita quod qui tales deferunt veſtes, communiter talis ſectæ profeſſores habeantur. Quare nimium laxa, & falſa prorſus mihi eſt ſententia

tia quam his verbis exprimit Antonius a Spiritu ſancto loc. cit. *Immo ſatis probabile exiſtimo quod ex magna cauſſa v.g. ad evitandam mortem, victoriam ab hoſtibus reportandam, poſſe Chriſtianos uti veſte inſtituta ad profitendam falſam ſectam, v. g. veſte ſacerdotali Turcarum, vexillo ubi depictus ſit Mahometus. Ratio eſt, quia licet ſigna ſint apud Turcas proteſtativa falſæ ſectæ, poſſunt etiam aſſumi ad ornatum, vel ad ſignificandam falſitatem ſectæ.* Hæc, inquam, opinio laxa nimium, & falſa eſt. Poſito namque quod veſtes inſtitutæ ſint ad profitendam ſectam falſam, qui illis utitur, facto, ſin verbo, falſam illam ſectam profitetur. Porro veſtes ſacerdotales Turcarum, & vexilla in quibus Mahometi figura depicta ſit, ſunt abſolute inſtitutæ ad falſam Mahometi religionem profitendam. Hinc vel ipſi Salmanticenſes *loc. cit. num.* 118. reiiciunt hanc præfati Antonii a Spiritu ſancto opinionem de licito uſu illarum veſtium ſacerdotalium falſæ ſectæ, in quibus imago Mahometi depicta ſit.

XVI. Rationes quæ huius noſtræ ſententiæ veritatem evincunt, perſpicuæ ſunt, & principio S. Thomæ ab omnibus admiſſo nituntur: quod principium hoc eſt: *Non refert autem utrum aliquis mentiatur verbo, vel quocumque alio facto:* 2. 2. quæſt. cxi. ar. 1. Qui autem veſtes inſtitutas ad ſecernendos homines unius ſectæ ab altera induit, facto ipſo profitetur falſam ſectam, ſuamque negat, eo modo ac ſi verbis eam negaret. Quid refert una, ac altera ratione fidem veram negare, falſamque confiteri? Licitum ne eſſet turcico ſermone Mahometi religionem profiteri, catholicamque negare; latino vero idiomate hanc profiteri, illam repudiare? Dicant adverſarii, tobaliæ albæ turcarum ſint nec ne ſymbola mahumetanæ religionis, an tantummodo nationis inſignia? Si hoc ſecundum aſſerant, nobiſcum ſentiunt, ut definitum ſupra eſt. Si primum adfirment, non videmus qui fieri poſſit ut Catholicus valeat *tobalias illas albas* vulgo *turbante* deferre. Henricus a S. Ignatio *Tom.* II. *Lib.* II. *par.* 1. *cap.* xv. *num.* 207. docet, licite mercatores uti Conſtantinopoli tobaliis albis morem gentis imitantes, quod per uſum eiuſmodi minime ſe prodant Turcas eſſe, aut Turcarum ſectam profiteri. Contendit quippe Auctor iſte, præfatam tobaliam nationis, non religionis, ſymbolum eſſe. Quæ res facti cum ſit, non aliunde erui poteſt quam ex communi eiuſdem nationis aſſenſu. Nos enim ſemper circumferri audivimus, & Auctores contrariæ opinionis adfirmant, recenſitam tobaliam ſignum eſſe ad turcicam religionem proteſtandam inſtitutum. Qua poſitione facta, dicimus, nullo modo licitum eſſe talia deferre inſignia. Nec refert quod veſtes genere ſuo inſtitutæ non ſint ad religionem ſignificandam, ſicuti verba inſtituta ſunt ad conceptus internos exprimendos. Satis quippe eſt veſtes illas determinatas eſſe ex communi & univerſali illius ſectæ conſenſu ad proteſtandam propriam religionem: ſatis eſt homines communiter habere pro talis ſectæ alumnis eos omnes qui præfatis ſymbolis inſigniti ſunt. Itaque,

Digitized by Google

que, ut rem totam paucis expediamus, quoties illi qui deferunt veſtes unius falſæ ſectæ, habentur tamquam profeſſores eiuſdem ſectæ, quia veſtes illæ in communi hominum exiſtimatione ſunt ſymbola, & teſſeræ quæ illam ſectam produnt; tunc illicitus eſt earum uſus: quia tunc veſtes illæ non ſunt ſigna æquivoca, ſed determinata, ut verba quæ duplicem ſenſum non excipiunt: atque adeo per ſe illicitus eſt earumdem uſus. E contrario ſi veſtes nationis tantum inſignia ſint, licite indui poſſunt; quamvis aliquis ex earum uſu deciperetur, haberetque pro talis ſectæ profeſſoribus qui illis utuntur. Sententia ſic explicata mihi certa videtur, ab omnibus admittenda.

XVII. Ex his prioris opinionis argumenta corruunt. Quoniam licet veſtes per ſe primo inſtitutæ non ſint ad religionis proteſtationem faciendam; attamen quando determinatæ ſunt ad tale munus religionis confitendæ, iam evadunt ſymbola eiuſdem religionis. Veſtes monachales non ſunt ſymbolum religionis diſtinctæ a religione chriſtiana, ſed ſtatus tantum perfectionis eiuſdem; idcirco ſæcularis homo induere illas veſtes poteſt, urgente neceſſitate: nec enim falſam religionem ſimulat, ſed veram, quam amplecti & ipſe poteſt. Quod obiiciunt de verbis æquivocis, ex dictis ſolutum remanet.

XVIII. Hinc colliges, Chriſtianos exploratores in bello contra Turcas, infideles, & hæreticos poſſe idiomate, & veſtibus uti earumdem ſectarum, dummodo, ut dictum eſt, nationis, non religionis ſymbola ſint. Tunc vero religionis, non nationis ſigna dicenda ſunt, ſi imagines Mahometi, Mercurii, alteriuſve falſi numinis depictæ fuerint, ut docent Azorius *Lib.* VIII. *cap.* XXVII. *quæſt.* VI. Sanchez *Lib.* II. *in Decal. cap.* IV. *num.* 23. Fagundez *Lib.* I. *cap.* VII. *num.* 12. Caſtropalaus *punct.* XVII. *num.* 5. Bonacina *diſp.* III. *quæſt.* II. *punct.* III. *num.* 20. Trullench *Lib.* I. *cap.* I. *dub.* 8. *num.* 21. Leander *diſp.* III. *quæſt.* XXXII. Oppoſita opinio Layman, Dianæ, Hurtadi, mihi probabilis haud eſt. In eamdem propendere videntur Salmanticenſes, aſſerentes poſſe præfatas imagines adhiberi tamquam fabuloſa ornamenta; quod falſum reputamus, dum reapſe habentur pro ſymbolis ſectæ falſæ.

XIX. Quid ſi Principes infideles iuberent deferri in ſuis principatibus aliquam veſtem in ſignum falſæ fidei? Non poſſe tuta conſcientia Catholicos talibus operiri veſtibus, communis eſt Theologorum ſententia, neque vitandæ mortis cauſſa. Quod verum eſt, etiamſi præceptum iſtud ſolos infideles ſpectaret. Quoniam lata Principis lege, veſtis illa efficitur falſæ religionis ſymbolum, ſeu teſſera qua infideles a fidelibus ſecernuntur.

XX. Quæſt. IX. *Licite ne ingredi infidelium, Iudæorum, & hæreticorum templa Catholici valent?* Reſp. Sermo eſt de templis, quatenus domus ſunt in quibus religionis officia peraguntur. Nam de ingreſſu in eadem templa, prout habitacula

Digitized by Google

ſunt in quæ ſe recipi homines poſſunt ad declinandas temporum iniurias, hoſtium perſecutiones, aliaque id genus incommoda; item ad peragenda civilia negotia, ut quando Senatores catholici una cum hæreticis ingrediuntur, ut civitatis, aut principatus regimini conſulant, nulla eſt difficultas. Eiuſmodi quippe ingreſſus materialis eſt, quod non fit in templum religionis gratia, ſed rerum temporalium cauſſa: neque tunc conſideratur ut religionis ſacrarium, ſed ut palatium, negotiis civilibus tractandis commodum.

XXI. Ad quæſtionem ergo reſpondetur, licitum eſſe iuſtis occurrentibus cauſſis ingredi templa hæreticorum, ſynagogas Iudæorum, & infidelium, eo quod talis ingreſſus non ſit proteſtatio religionis, ut communis obtinet uſus. Cum enim religionis profeſſio in facto ſita, penes hominum exiſtimationem accipienda ſit; quando communiter homines, ſive fideles, ſive infideles, actionem aliquam non reputant tamquam religionis ſymbolum, actio illa adiaphora eſt, & licita. Cur enim diximus, veſtium falſæ ſectæ uſum illicitum eſſe, niſi quia communiter homines pro alumnis, & profeſſoribus talis ſectæ illos habent qui ſimiles induunt veſtes? Cum ergo e contrario non iudicent Iudæos, qui ſynagogas, nec hæreticos, qui iſtorum templa intrant; planum eſt ingreſſum iſtum licitum eſſe, ſi ratio honeſta adſit, & abſint pericula. Quadruplicem aſſignare cauſſam ſolent Doctores. Prima, ne ulla ſit in ritibus, cæremoniiſque communicatio. Secunda, ne ullum a vera fide defectionis ſubſit periculum. Tertia, ne Catholicis offendiculi occaſio ſit talis ingreſſus. Poſtrema, ne ingreſſus iſte frequens ſit. Nam frequentia iſthæc vehemens indicium eſſet talem profitendi religionem. Qui enim videt aliquem frequenter adire templum in quo ſolemnia perſolvuntur religionis officia, prudenter colligit, hunc illam profiteri religionem cuius munia in illo templo exercentur. Præterquamquod talis frequentia vix reputari a perfidiæ periculo immunis valet. Nec prætextus curioſitatis valida defenſio eſt. Quippe ob ſolam curioſitatem ſe periculo deſciſcendi a fide committere, peccatum eſt. Et quamvis hoc periculum non experiri tibi videaris, non ob id tamen a crimine liber es: ineſt namque tali frequentiæ periculum iſtud, in illudque incides, antequam præcognoſcas. Et hæc ſententia communis eſt.

XXII. Quæſt. X. *Quid ſi Princeps hæreticus præciperet ut Catholici ſuæ ditioni ſubiecti hæreticorum templa frequentarent religionis cauſſa?* Reſp. Mortem potius oppetere deberent Catholici quam ſimili parere decreto. Quoniam ingreſſus iſte, iuſſus religionis titulo, eſſet eiuſdem falſæ ſectæ publica proteſtatio. Accederet periculum ſubverſionis huic ingreſſui annexæ, ſcandalum Catholicorum, hæreſis gloria, ac veluti triumphus quem hæretici canerent. Quin parendum minime foret, etiamſi decretum civilem tantum ſubiectionem pro cauſſa talis ingreſſus allegaret: quia licet verbis illudentibus deliniret impiam iuſſionem, reapſe ta-

Digitized by Google

tamen aliter res ſe haberet: mentiretur namque iniquitas ſibi. Deſunt ne infinitæ aliæ rationes probandi ſubditorum civilem obedientiam? Quid, quæſo, attinet ad civilem ſubiectionem andire conciones in templo hæreticorum, & ibidem precibus Deo oblatis intereſſe? Quare conſultus ſummus Pontifex Paulus V. a Catholicis Anglis ſuper hac re anno 1606. hanc dedit reſponſionem quam refert Suarez *Lib. VI.* in fidei defenſione ſub initium: *Accepimus namque, compelli vos graviſſimis pœnis propoſitis templa hæreticorum adire, cœtus eorum frequentare, concionibus illorum intereſſe... Nibilominus zelo paſtoralis officii noſtri impulſi, & pro paterna ſollicitudine qua pro ſalute animarum veſtrarum aſſidue laboramus, cogimur monere vos, atque obteſtari ut nullo pacto ad hæreticorum templa accedatis, aut eorum conciones audiatis, vel cum ipſis in ritibus communicetis, ne Dei iram incurratis. Non enim licet vobis hæc facere ſine detrimento Dei cultus, & ſalutis veſtræ.* Et hanc ſententiam communiter Theologi docent.

XXIII. Quæſt. XI. *Extrema urgente neceſſitate, licitum ne eſt hæreticorum templa adire ad ſuſcipiendum baptiſma, aut pœnitentiæ ſacramentum, miniſtris catbolicis deficientibus?* Reſp. De baptiſmo nulla eſt difficultas, cum iam certum ſit baptiſmum ab hæreticis collatum validum eſſe. Baptiſmus quippe Calviniſtarum, Lutheranorum non eſt peculiaris ritus talis ſectæ, ſed univerſæ Eccleſiæ chriſtianæ. Idem dicendum foret de aliis ſacramentis pœnitentiæ, extremæ unctionis, & euchariſtiæ, poſito quod eiuſmodi ſacramenta hæretici habeant, riteque adminiſtrent. Nam ſi de Lutheranis, Calviniſtis, aliiſque recentioribus transfugis ſermo ſit, certum eſt illos præfata ſacramenta non habere: idque pluribus rationibus evinci poſſet; ſed non eſt huius loci. Nec enim Sacerdotes habent qui conſecrent elementa, neque rite illa tractant. Quin ſi Sacerdotes haberent, cum minime credant, intendantque vere Chriſti corpus ſub ſacris ſymbolis vi conſecrationis poni, ut Calviniſtæ, vel ſolum corpus Chriſti ibidem exiſtere, ut Lutherani; non licet ullo in caſu hoc ſacramentum ab illis petere. Cetera autem ſacramenta Eccleſiæ Romanæ ne agnoſcunt quidem, ſed de albo expunxerunt ſacramentorum. Idcirco fruſtra, & illicite præfata ſacramenta ab illis peteres. Secus dicendum, ſi adeſſent veri Sacerdotes, tametſi ſuſpenſi, excommunicati, degradati, quin & hæretici: licitum enim eſſet in mortis articulo ab illis ſacramenta omnia quæ per eoſdem recte, & valide adminiſtrarentur, ſuſcipere. Denique amicitiæ cauſſa haud eſt illicitum illorum intereſſe nuptiis, funeribuſque; dummodo nulla ſit in ritibus cæremoniiſque quæ religionem redolent, communicatio. Et hæc omnia communia ſunt.

XXIV. Quæſt. XII. *Licitum ne eſt comedere cibos idolis conſecratos?* Reſp. Panis, fructus, vinum, carnes, & cetera id genus quæ idolis conſecrata ſunt, nuncupantur *idolothyta*. Communis ſententia docet, extrema neceſſitate famis urgen-

te, comeſturam idolothytorum licitam eſſe, dummodo ſpecies abſit ſuperſtitionis, ſcandalum, falſæque ſectæ cultus. Idque ex D. Paulo eruitur, qui *I. ad Corinth. x. 25.* inquit: *Omne quod in macello venit, manducate, nihil interrogantes propter conſcientiam... Si quis vocat vos infidelium, & vultis ire; omne quod vobis apponitur, manducate, nihil interrogantes propter conſcientiam. Si quis autem dixerit, Hoc immolatum eſt idolis, nolite manducare propter illum qui indicavit, & propter conſcientiam. Conſcientiam autem dico non tuam, ſed alterius.* Idolothytum hic prohibet ob ſolum alterius ſcandalum vitandum, ut clarius explicat cap. VIII. verſ. 7. *Quidam autem cum conſcientia uſque nunc idoli, quaſi idolothytum manducant: & conſcientia eorum, cum ſit infirma, polluitur. Eſca autem nos non commendat Deo. Neque enim ſi manducaverimus, abundabimus; neque ſi non manducaverimus, deficiemus. Videte forte ne hæc licentia veſtra offendiculum fiat infirmis.* Utrobique ſcandalum, ſeu offendiculum infirmorum vitandum in comeſtura idolothyti inculcat. Ergo, ſcandalo ſublato, eſus, cauſa urgente, licitus eſt. Quod confirmat Angelicus in IV. diſt. XXXVIII. quæſt. II. art. 4. quæſtiunc. 3. ad 3. *Satius eſt fame mori quam idolothyto veſci, ſcilicet cum ſcandalo: quia primum eſt malum pœnæ, ſecundum malum culpæ. Non tamen debet aliquis ſe dimittere fame mori, antequam cum ſcandalo idolothytum comedat, quia iniiceret ſibi manus, & ſic cum malo pœnæ adiungeretur malum culpæ.* Ratio clara eſt. Cibi enim inſtituti a natura ſunt ad corpus alendum: ſpreta ergo infidelium ſuperſtitione licitus erit eorumdem eſus qui nullo modo habetur tamquam proteſtatio falſæ ſectæ. Ad id quod obiici ſolet ex Actibus Apoſtolorum *cap.* XV. ubi iubentur fideles abſtinere *ab immolatis ſimulacrorum, a ſanguine, & ſuffocato*, reſpondet D. Thomas 1. 2. *quæſt.* CIII. *art.* 4. *ad* 3. præceptum illud iam ceſſaſſe, cum Iudæis impoſitum fuerit ob periculum prolabendi in idololatriam. *Ideo iſta prohibita fuerunt pro tempore illo, in quo de novo oportebat convenire in unum Gentiles, & Iudæos. Procedente autem tempore, ceſſante cauſſa, ceſſavit & effectus, manifeſtata evangelicæ doctrinæ veritate, in qua Dominus docet, quod nihil quod per os intrat, coinquinat hominem, ut dicitur Matth.* XV. Solet etiam opponi Auguſtinus *epiſt.* CLIV. ubi revera docere videtur, ſubeundam potius mortem eſſe quam idolothyta manducare. Sed communiter Doctores Auguſtinum interpretantur ſolum conſulere, chriſtiana virtute reiicienda eſſe idolothyta, etiamſi oppetenda mors eſſet; minime id præcipere.

XXV. Quæſt. XIII. *Catholici per regiones hæreticorum peragrantes poſſunt ne diebus vetitis carnes manducare, ut evitent vitæ, aut alterius gravis damni periculum?* Reſp. Quod neceſſitate ſublata, nequeant carnibus veſci Catholici diebus vetitis, planum eſt. Ubicumque enim reperiantur, ſervare Eccleſiæ præcepta debent. Item quod ad evitandam mortem, aliudve grave incommodum poſſint abſolu-

ſolute veſci carnibus dictis diebus, convenit inter Theologos: quia præcepta Eccleſiæ cum vitæ diſpendio, aut graviſſimo damno non obligant. Quandoquidem eſus carnium non eſt fidei catholicæ abnegatio, aut falſæ ſectæ proteſtatio. Immo apud ipſos Catholicos diſpenſatio ab his præceptis facile conceditur ad evitandum grave damnum.

XXVI. Difficultas ergo eſt non levis, num licitus ſit carnium eſus die veneris apud illos hæreticos qui carnium comeſturam tali die inſtituerunt ad profitendam propriam falſam ſectam; ut in more habent Angli die veneris carnes comedere ad religionem calvinianam ſolemni ritu profitendam. Negant plures Doctores: quia qui talibus diebus comedunt carnes, hæretici reputantur. Quippe licet cibi illi corpus reficiant, eo tamen die potiſſimum religionis falſæ proteſtationem ſignificant: ergo illiciti dicendi ſunt. Hanc opinionem defendunt Hurtado *diſp.* IX. *diff.* 10. Oviedo *controv.* VIII. *punct.* 6. *num.* 80. Valentia 2. 2. *diſp.* VII. *quæſt.* XV. *punct.* 6. *quæſt.* IV. *caſ.* 2.

XXVII. Altera ſententia licitum defendit talem carnium eſum, eo quod carnium manducatio primo & per ſe inſtituta, & ordinata ſit ad corpus reficiendum. Quod autem a Calviniſtis detorqueatur eſus talis cibi ad propriam ſectam profitendam, nihil impedit quominus poſſit urgente neceſſitate ſervandæ vitæ abſolute adhiberi; dummodo ſcandalum, & religionis catholicæ contemptio abſint. Et hanc ſententiam defendunt Sanchez *Lib. II. in Decal. cap.* IV. *num.* 25. Azorius *Lib. VIII. cap.* XXVII. *quæſt.* III. Lugo *diſ.* XIV. *ſec.* V. *num.* 104. Salmanticenſes *tract.* XXI. *cap.* II. *punct.* II. *§.* 2. *num.* 130. & pro eadem laudant Lyram, Abulenſem, Palaum, & alios.

XXVIII. Ambæ ſententiæ, ut ego quidem arbitror, conciliari poſſunt, ſi dicamus, licitum eſſe talium carnium eſum præfato die, facta poſitione quod eiuſmodi manducatio reapſe non ſit profeſſio falſæ ſectæ. Hinc qui manducaret illas carnes ſolus privatim abſque cuiuſquam ſcandalo, non eſt ambigendum, quin licitus eſſet talis cibus, urgente cauſſa. Contra ſi publica eſſet comeſtura, ſi videntes pro hæretico haberent edentem; tunc illicitus eſus foret. Et hoc a nemine negari iure valet. Attendendæ ergo ſunt circumſtantiæ, ut eſus licitus ab illicito ſecerni queat.

XXIX. Quid ſi tyrannus in contemptum catholicæ religionis eſum carnium diebus ab Eccleſia vetitis præciperet ſub pœna mortis? Tunc ſubeunda mors foret potius quam in contemptum religionis chriſtianæ carnes comedere. Quoniam divina lege aſtringimur vitare religionis catholicæ contemptum: idqne commune eſt penes Theologos.

XXX. Quæſt. XIV. *Negaverunt ne fidem Chriſtiani tertii ſæculi, qui libellatici dicebantur?* Reſp. Libellatici ii Chriſtiani dicti ſunt qui ne idolis thus adolere urge-

gerentur, pecuniam, ſive aliud munus ethnicis magiſtratibus dabant, & ab iiſdem libellos accipiebant pro ſe, ſuiſque, quibus a ſatellitum furore liberabantur. Duplicis generis fuerunt. Alii, qui, ne fidei cauſſa torquerentur, aut ad magiſtratus traherentur, muneribus a magiſtratu obtinebant libellum in quo dicebatur, libelli poſſeſſores idolis ſacrificaſſe, atque Imperatorum edictis paruiſſe: non eſſe ſubinde amplius fidei cauſſa moleſtandos. Iſtius generis libellaticos graviſſimi ſceleris reos, & veluti idololatras, improbarunt Patres. Tertullianus *Lib. de fug. in perſec. cap.* XII. & XIII. D. Cyprianus *epiſt.* XV. *ad Preſbyt. & Diacon.* Poſterioris generis libellatici verentes, ne propria imbecillitate in tormentis deficerent, magiſtratibus pecuniam dabant, a quibus libellum obtinebant, in quo magiſtratus imperabant militibus, ſuiſque miniſtris, ne latores libelli comprehenderent fidei cauſſa; minime vero teſtabantur, ut primi, præfatos Chriſtianos idolis ſacrificaſſe, vel paruiſſe Imperatorum edictis. Libellatici iſti nullum crimen perpetrabant. Licitum quippe eſt pecunia iniuſtam redimere vexationem, & perſecutionem. Ea ſiquidem ratione qua fugere perſecutionem licitum eſt, licet quoque eidem ſe pecunia ſubducere. Iſtius rei exemplum habetur in Actibus Apoſtolorum *cap.* XVII. ubi Iaſon, aliique Pauli diſcipuli ab Ethnicorum vexatione pecunia ſe ſe liberarunt. Ob hanc rationem Chriſtiani captivi propter fidem donare carcerum cuſtodibus pecuniam poſſunt, ut abire liberi permittantur; dummodo id abſque ſcandalo fieri poſſit. Si tamen fuga argumentum eſſet negationis fidei, tum illicita foret. Hinc reputatus fuit fidei deſertor ſocius quadraginta Martyrum, quod e gelido balneo in tepefactum tranſierit. Quoniam ingreſſus in balneum tepefactum præfixus a tyranno erat in teſtimonium, & argumentum negatæ fidei.

CAPUT XV.

De præcepto confitendæ doctrinæ quæ mores regit, & appetitiones moderatur. Graviter peccant non modo ii qui fidei myſteria, verum etiam ii qui morum præcepta publice coram Catholicis fateri erubeſcunt.

I. SUmmi momenti veritatem explicare aggredimur. Præceptum profitendæ fidei coram tyrannis cum vitæ diſpendio, atque omnium tormentorum contemptione fuſo calamo Theologi docent, illudque frequenter Chriſtiani in ore habent. Parum nunc illis hoc mandatum incommodat, quod iam defecerint tyranni, atque catholicæ religionis acerrimi perſecutores. Hinc mirum haud eſſe debet, ſi voce eiuſmodi mandatum prædicent, ſuſcipiant, & eiuſdem obligationem

fa-

fateantur. Verum quo fortiores videntur ad fidei confeſſionem iactandam, eo ſunt imbecilliores in morum doctrina publice, occaſione data, confitenda: quin plurimi eo devenerunt, ut penitus ignorent debitum iſtud. Sciamus ergo neceſſum eſt, præceptum confitendæ fidei non modo obligare fideles ad confitendos exterius articulos, ſeu myſteria illa quæ mente percipiuntur, quæque ſpeculativa vocari ſolent; verum etiam ad mandata quæ mores noſtros regunt, & moderantur. Integrum enim Evangelium publice fateri vi profeſſionis noſtræ aſtringimur. Evangelium autem tum fidei, tum morum præcepta continet. Audiamus Chriſtum ipſum loquentem Luc. cap. IX. verſ. 26. *Qui me erubuerit, & ſermones meos, hunc Filius hominis erubeſcet cum venerit in maieſtate ſua.* Item Matth. X. verſ. 32. *Omnis ergo qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram Patre meo qui in cælis eſt. Qui autem negaverit me coram hominibus, negabo & ego eum coram Patre meo qui in cælis eſt.* Cornelius a Lapide ad cap. IX. Luc. verſ. 15. *Qui me erubuerit*, inquit, *ut pudore, aut metu Regum, Principum, tyrannorum, vel parentum, & amicorum, meam fidem neget, vel me confiteri non audeat, aut meis legibus obedire vereatur, quaſi eum pudeat humilitatis crucis, & crucifixi Chriſti; hunc viciſſim Chriſtus erubeſcet.* D. Gregorius Magnus *hom.* XXXII. *num.* 5. explicans textum D. Lucæ, hæc habet. *Sed ecce nunc apud ſe homines dicunt: Nos iam Dominum, & ſermones eius non erubeſcimus, quia aperta eum voce profitemur. Quibus ego reſpondeo, quod in hac plebe chriſtiana ſunt nonnulli qui Chriſtum ideo confitentur, quia cunctos chriſtianos eſſe conſpiciunt..... Nam ſi nomen Chriſti in tanta hodie gloria non eſſet, tot profeſſores Chriſti Eccleſia non haberet..... De eo ſe quiſque interroget, & in confeſſione Chriſti ſe veraciter probet, ſi non iam nomen eius erubeſcit, ſi plena virtute mentis humanum pudorem ſubdidit. Certe enim perſecutionis tempore erubeſcere poterant fideles, ſubſtantiis nudari, de dignitatibus deiici, verberibus affligi; pacis autem tempore, quia hæc a noſtris perſecutoribus deſunt, eſt aliud unde oſtendamur nobis. Veremur ſæpe a proximis deſpici, dedignamur iniurias verbi tolerare. Si contingat iurgium fortaſſe cum proximo, erubeſcimus priores ſatisfacere: cor quippe carnale, dum huius vitæ gloriam quærit, humilitatem reſpuit..... Penſemus facta veritatis, & videamus quo iaceant noſtræ pravitatis actiones.*

II. Plurima hoc de argumento habet Auguſtinus variis in locis. Ser. I. in Pſal. LXVIII. *Frontoſus eſto, quando audis opprobrium de Chriſto: prorſus eſto frontoſus. Quid times fronti tuæ, quam ſigno crucis obarmaſti?* Longius hac de re diſputat in Pſal. XXXIX. *Sunt enim Chriſtiani, habent fidem in corde, & inter Paganos amaros, miſere urbanos, ſordidos, infideles, ineptos, inſultatores, ſi exagitari cœperint, quia Chriſtiani ſunt, habent in corde fidem, & timent confiteri per labia; prohibent labia ſua ſonare quod norunt, ſonare quod intus habent. Sed reprehendit hos Dominus:*

nus : Qui me confeſſus non fuerit coram hominibus, confundar de illo coram Patre meo; ideſt, non eum agnoſcam : quia erubuit me confiteri coram hominibus, non eum confitebor coram Patre meo. Dicant ergo labia quod habet cor : hoc contra timorem habeat cor quod dicunt labia; hoc contra ſimilitudinem habeant labia quod credit cor. Aliquando enim timor eſt, & non audes dicere quod noſti, quod credis. Aliquando ſimulatio eſt : dicis, & non habes in corde. Conſentiant labia tua cordi tuo.

III. Verum miſſis nunc innumeris ſanctorum Patrum textibus, lubet preſſius explicare textum evangelicum ore ipſius Chriſti Domini prolatum : *Qui me erubuerit, & ſermones meos. Qui me erubuerit.* Non dicit Chriſtus : Qui erubuerit confiteri Divinitatem, Trinitatem, Unitatem Dei, & alia innumera ſplendida, & divina arcana quæ mentem noſtram illuſtrant : ſed *qui me erubuerit*, ideſt me hominem humilem, opprobriis plenum, perſecutionibus exagitatum, crucifixum, mortuumque. Qui erubuerit *ſermones meos*, videlicet mandata, & conſilia mea, quibus dilectionis mutuæ fœdera, pœnitentiæ, auſteritatis, contritionis, omniumque virtutum exercitia præſcribo. *Qui me erubuerit coram hominibus*; nempe qui publice, ac in totius mundi conſpectu erubuerit exequi præcepta mea, & labiis fateri, & prædicare ſermones meos, doctrinam meam, meamque veram morum legem; omni abſciſſo reſpectu : qui notam *Rigoriſmi* veritus fuerit ſubire ob Moralis evangelicæ iuſtam, veramque defenſionem : & ego omnes iſtos erubeſcam coram Patre meo; ideſt, eos, ceu deſertores religionis meæ, indignos reprobabo.

IV. Hinc ergo collige, præceptum iſtud externæ confeſſionis non minus iubere myſteria fidei quam præcepta morum profiteri opere, & verbo, prout occaſio fert. Plurimi hodie doctrinam evangelicam, quæ appetitiones noſtras cohibet, virtutum exercitia præcipit, confiteri publice ore, nedum palam exequi opere, pudori ſibi vertunt. Quoties prævident chriſtianæ legis veritates propriis rationibus incommodas, minuſque iis placituras a quibus ſperant quidquam ſe conſecuturos fore; aut ſilentio prætereunt, aut ambiguis verbis involvunt, aut fucis, & lenociniis deliniunt, temperant, & ad aures hominum, gratiamque captandam inflectunt. Quid, quæſo, iuvat religionem, eiuſque arcana publice oſtentare; ſi moralia eiuſdem præcepta erubeſcis, ſi doctrinæ ſinceritatem adulterare, & AEthicæ chriſtianæ auſteritatem pigmentis, fuciſque offuſcare contendis? Heu quam frequenter cuiuſque conditionis homines in hoc delinquunt mandatum. Modo loqui Dei ſermones, occaſione data, illos pudet; nunc mundanis illecebris, voluptatibus, ludis, choreis, aliiſque inſanientis mundi ludicris ſpectaculis inſerviunt, ne videantur nimis ſeveri, ſed ut blandi, mites, & in omnem formam ductiles appareant. Doctrinam evangelicam temporum, & perſonarum conditioni accommodant. Iuſtitiæ partes implere negligunt, ne amicis diſpliceant.

V. Peccatum hoc adverſus præceptum confitendæ chriſtianæ Theologiæ quæ mores

res ſpectat, perniciosius non raro eſt ipſo crimine contra præceptum confitendæ fidei. Utique crimen fidei confeſſioni oppoſitum graviſſimum eſt, & quocumque flagitio, contrario tantum præceptis moralis doctrinæ, ſceleſtius; ſi utrorumque natura abſolute ſpectetur: ceterum ſi damna, ſcandala, pœnitendi difficultatem, aliaque innumera mala, quæ peccatum erubeſcendi publicam confeſſionem AEthicæ evangelicæ conſequuntur, ſerio animo reputentur, ſcelus conſpiciemus immaniſſimum. Meditare paulliſper, quot mala profluant ex vano illo timore iuſtitiam ſive commutantem, ſive diſtribuentem, ſive vindicantem adminiſtrandi, & publice exequendi, ne amicis, patronis, parentibus diſpliceas, neve ambitioni tuæ, tuiſque rationibus præiudicium aliquod quod futurum prævides, inferas. Hinc ſane innocentum oppreſſio, viduarum, pupillorumque lacrymæ, & ſingultus; furta, rapinæ, peculatus, homicidia impunita. Quæ immenſa damna compenſare tenetur is qui ſui officii, & profeſſionis vi invicto pectore tenetur publicæ iuſtitiæ partes ſuſtinere.

VI. Recogita inſuper, quæ crimina perpetrant, quam animarum ſtragem pariant Doctores illi qui arctam Ieſu Chriſti viam manifeſtare, morum doctrinas evangelicam ſeveritatem præferentes, mundaniſque hominibus infeſtas prædicare verecundantur, ob inanem reſpectum conturbandi, irritandique illos a quibus ſibi aut timent, aut ſperant. Quid de illis dicendum qui veritatem agnoſcentes, eam in corde occultant, labiiſque fateri erubeſcunt, ne irrideantur ab hominibus, quive doctrinis novis & peregrinis, deſideriis carnalibus, cupiditatibus av[illegible]tiæ indulgere ſtudent, ut auram popularem aucupentur? Si fidei arcana erubeſcere in conſpectu tyranni tormenta atrociſſima, ipſamque mortem crudeliſſimam minantis, maximum ſcelus eſt; leve ne crimen erit, ſi coram ipſis Catholicis fateri, & exequi evangelica mandata non auſis; non ut mortem, vel ſæva tormenta declines; ſed ne ſuſtineas aut unius verbi irriſionem, aut maledicorum detractiones, aut amicorum deſpectum, & contemptum, aut conſanguineorum iram, & indignationem?

VII. Igitur ut mundi timores inanes, vanoſque reſpectus contemnere, ut terrena floccifacere, ut carni, & ſanguini te opponere valeas ob iuſtam neceſſitatem evangelicam doctrinam manifeſtandi, promendi, ſartam tectamque tuendi, animo tuo altius hæc Scripturarum oracula inſideant: *Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non poſſunt occidere; ſed potius timete eum qui poteſt & corpus, & animam perdere in gehennam:* Matth. x. *An quæro hominibus placere? Si adhuc hominibus placerem, Chriſti ſervus non eſſem:* ad Galat. I. *Mihi pro minimo eſt ut a vobis iudicer, aut ab humano die:* ad Corinth. I. IV. *Ipſi de mundo ſunt; ideo de mundo loquuntur, & mundus eos audit: nos ex Deo ſumus:* I. Ioan. IV.

DIS-

DISSERTATIO II.

DE INFIDELITATE EIUSQUE VARIIS SPECIEBUS.

CAPUT I.

Varia infidelitatis acceptio. Tres ſunt eiuſdem ſpecies, paganiſmus, iudaiſmus, & hæreſis.

I. TRiplex eſt infidelitatis acceptio. Primo accipitur negative, ſecundo privative, tertio poſitive ſeu contrarie. Infidelitas negativa eſt mera fidei carentia in eo cui fides annuntiata nullo modo eſt, aut ſaltem ſufficienter prædicata non eſt. Hæc pœna, non peccatum eſt, ut inquit D. Thomas 2. 2. quæſt. x. art. 1. *Si autem accipiatur* [infidelitas] *ſecundum negationem puram, ſicut in illis qui nihil audierunt de fide, non habet rationem peccati, ſed magis pœnæ: quia talis ignorantia divinorum ex peccato primi parentis conſecuta eſt. Qui autem ſic ſunt infideles, damnantur quidem propter alia peccata quæ ſine fide remitti non poſſunt; non autem damnantur propter infidelitatis peccatum.* Hinc eſt quod ſequens propoſitio proſcripta ab Eccleſia eſt: *Infidelitas pure negativa in quibus Chriſtus non eſt prædicatus peccatum eſt.*

II. Privativa infidelitas eſt carentia fidei in eo qui aut fidei myſteria non vult audire, vel ſufficienter ſibi propoſitis aſſenſum præſtare recuſat, cum debet; quamquam nec reipſa poſitive diſſentiat, nec errorem directe contrarium propugnet. Hæc infidelitas dubio procul peccatum eſt: qui enim omittit id quod debet, & poteſt, peccat. Poteſt autem credere, cum fides ſufficienter ſibi propoſita eſt: tenetur quoque credere. Ergo, dum credere negligit, omittitque, peccat peccato infidelitatis privativæ.

III. Infidelitas contraria, & poſitiva eſt carentia fidei in eo qui fidei ſibi ſufficienter propoſitæ poſitive reſiſtit, negando quidquam ad fidem pertinens, aut errorem fidei contrarium defendendo: & hoc eſt proprie infidelitatis crimen, inquit Angelicus loc. cit. *Alio modo poteſt intelligi infidelitas ſecundum contrarietatem ad fidem, quia ſcilicet aliquis repugnat auditui fidei, vel etiam contemnit ipſam, ſecundum illud Iſaiæ* LIII. Quis credidit auditui noſtro? *Et in hoc proprie perficitur ratio infidelitatis: & ſecundum hoc infidelitas eſt peccatum.* Hoc autem peccatum graviſſimum eſt, quia per infidelitatem fundamentum aufertur aliarum omnium virtutum, & radix præciditur iuſtificationis, ut ſubdit Angelicus. 2. 2. quæſt. CLXII. art.

Digitized by Google

art. 7. *Sicut fides eſt prima virtutum; ita infidelitas eſt ultimum peccatorum, ad quod homo quandoque per alia peccata perducitur.*

IV. Deſcriptæ infidelitatis quæ peccatum eſt, triplicem ſpeciem D. Thomas aſſignat 2. 2. quæſt. x. art. 5. *Cum enim peccatum infidelitatis conſiſtat in renitendo fidei, hoc poteſt contingere dupliciter. Quia aut renititur fidei nondum ſuſceptæ; & talis infidelitas eſt Paganorum, ſeu Gentilium: aut renititur fidei chriſtianæ ſuſceptæ, vel in figura; & ſic eſt infidelitas Iudæorum: vel in ipſa manifeſtatione veritatis; & ſic eſt infidelitas hæreticorum. Unde in generali poſſunt aſſignari tres prædictæ ſpecies infidelitatis.* Hæc infidelitatis vitia ſpecie diſtingui communiter D. Thomæ Diſcipuli ſuſtinent: qua de re vide Collegium Salmanticenſe *Tom. VII. tract. de fide diſput.* IX. *dub.* 2. *§.* 2. *a num.* 21. ubi Caſtropalai, Fagundes, aliorumque D. Thomæ adverſariorum obiecta ſolvuntur. Res tanti non eſt, ut in metaphyſica diſceptatione tempus teramus: ideo ad ſingularum ſpecierum explicationem accedendum eſt.

V. Et ut a paganiſmo auſpicemur, variæ iſtius vocis acceptiones prælibandæ breviter ſunt. Philaſter *Lib. de hæreſ. cap.* 111. Paganos dictos fuiſſe ſcribit a Pagano quodam, ſic nuncupato, filio Deucalionis, & Pyrrhæ, Rege potente, & inclyto, qui propterea ut Deus haberi cœpit. Sed hæc interpretatio pluribus diſplicet. Iſidorus *Lib.* VIII. *etymologiarum cap.* XIX. Paganos dictos contendit ex pagis Athenienſibus, ex quibus orti erant. In locis ſiquidem agreſtibus, villiſque Gentiles lucos, ſuaque idola colere cœperunt; ideoque idolorum cultores Pagani appellati ſunt. Quæ opinio non eſt præcedenti melior. Quid non valde diſſimile Beda ſcribit in *Cant. Lib.* VI. *cap.* XXX. Communior, mihique probabilior ſententia eſt, tempore chriſtianorum Imperatorum, Gentiles cœpiſſe vocari Paganos, eo quod eorumdem Imperatorum legibus ſtatutum fuit ut idolorum fana, & delubra clauderentur, & ſacra Gentilium prohibita in oppidis, & urbibus fuere; atque idcirco pagos, villas, agroſque petere cogebantur, ut deos ſuos colere, ſuaque vana ſacra celebrare poſſent. Itaque urbibus, oppidiſque excluſi, dicti ſunt Pagani, quod in pagis, & villis futilia numina ſua colerent. Probabilis quoque eſt opinio Theodoreti qui *Lib. III. hiſt. cap.* 111. ſcribit, Conſtantinum Magnum adverſus Maſſentium pugnaturum decreviſſe ut milites omnes ſacro baptiſmate initiarentur; Gentiles vero qui baptiſmate tingi nollent, proprios lares repeterent: & hinc cœpiſſe Gentiles Paganos dici, quod a militia liberi eſſent. Ut ut tamen ſit, illud certum eſt falſorum numinum cultores ſic dictos a Chriſtianis fuiſſe, quemadmodum Hebræi Gentes appellabant eos omnes qui ab eorum inſtituto alieni erant, & Græci Barbaros vocabant omnes qui græcanicæ nationis non erant.

VI. Explicatis variis vocis *Paganiſmi* acceptionibus, promenda nunc definitio iſtius infidelitatis eſt. Communiter autem ſic definitur. *Paganiſmus voluntarius error*

Digitized by Google

ror eſt fidei nondum ſuſceptæ cum pertinacia reſiſtens. Quæ definitio ut clarius intelligatur, illud notandum, quod ſuſceptio fidei accipitur non ſubiective, ut aiunt; ſed obiective. Nam plures hæretici adulti baptizantur cum aliquo errore circa fidem, atque adeo fidei habitum non recipiunt: quia vero plura myſteria credunt, dicuntur habere fidem obiectivam; quemadmodum, & Iudæos habere hanc fidem dicimus obiectivam in figura, ut infra videbitur. Pagani autem nullam habent fidem nec ſubiectivam, quia habitum fidei reapſe non recipiunt; nec obiectivam, quia vi revelationis divinæ nullum articulum credunt. Ad paganiſmum reducitur atheiſmus, & mahometiſmus. Licet enim Atheiſta Deum quem Paganus admittit, neget, cum Pagano tamen convenit in reſpuenda fide ſibi propoſita; Mahometanus utrumque reiicit teſtamentum, fidejque nondum ſuſceptæ contradicit. Nec refert, quædam illum myſteria credere quæ in Scriptura ſancta habentur: quoniam non ideo illa credit, quod Deus eadem revelaverit, ſed quia Mahometus illa promulgavit. Iudaiſmus error eſt, fidei in figura ſuſceptæ cum pertinacia reſiſtens. Hæreticiſmus error, fidei in manifeſtatione veritatis ſuſceptæ cum pertinacia reſiſtens. Diſtinguuntur etiam hæretici a Iudæis, quod iſti vetus teſtamentum tantum recipiunt; hæretici vero utrumque teſtamentum amplectuntur.

CAPUT II.

Quid iuris Eccleſia, & Principes chriſtiani habent circa tolerandos ſuis in ditionibus Paganos, Iudæos & hæreticos?

I. Quæſtionem gravem propono diſcutiendam de chriſtianorum Principum poteſtate in tolerandis, recipiendiſque infidelibus in ſuis regnis, civitatibus; & oppidis. Ut tamen omni nos invidiæ periculo ſubducamus, illud minime in quæſtionem vocamus, num quos nunc Principes infideles, hæreticoſque tolerant, recte, an ſecus id præſtent. Quin omnia Principum geſta quæ commune ſubditorum regimen ſpectant, ea qua par eſt veneratione colimus.

II. Primum itaque dico, ſuapte natura illicitam eſſe infidelium tolerantiam abſolute acceptam. Eiuſmodi quippe Paganorum, Iudæorum, aliorumque infidelium communicatio cum fidelibus ſuapte natura noxia, & aleæ plena eſt. Hinc eſt quod Scriptura frequentiſſime reprehendit Principes Iudæorum, qui fana idololatrici cultus non abſtulerunt.

III. Sola ſpes maioris boni, communiſque utilitatis augendæ, maioriſque mali vitandi inducere Principes poteſt ad tolerandos in ſuis ditionibus præfatos infideles.

les. Principes quippe divini regiminis imaginem præferunt. Porro Deus plura permittit mala particularia ob bonum commune, & univerſale, & ad maiora vitanda incommoda, inquit D. Tomas 2. 2. quæſt. x. ar. 11. *Humanum regimen derivatur a divino regimine, & ipſum debet imitari. Deus autem, quamvis ſit omnipotens, & ſumme bonus, permittit tamen aliqua mala fieri in univerſo, quæ prohibere poſſet; ne eis ſublatis, maiora bona tollerentur, vel etiam peiora mala ſequerentur.... Sic ergo, quamvis infideles in ſuis ritibus peccent, tolerari poſſunt*. Sententia hæc communis eſt.

IV. Eo difficultas recidit quo ſufficientem iſtius tolerantiæ cauſam aſſignemus: Iuſta permittendi in Catholicorum regnis Iudæos cauſſa præſto eſt, quam D. Thomas ipſe aſſignat; eſtque maior religionis noſtræ confirmatio. *Ex hoc autem* (inquit Angelicus loc. cit.) *quod Iudæi ritus ſuos obſervant, in quibus olim præfigurabatur veritàs fidei quam tenemus, hoc bonum provenit, quod teſtimonium fidei noſtræ habemus ab hoſtibus, & quaſi in figura nobis repræſentatur quod credimus: & ideo in ſuis ritibus tolerantur*. Hæc tamen Iudæorum tolerantia quibuſdam conditionibus circumſcripta eſt. Prima conditio habetur cap. *Nonnulli, de Iudæis*, ubi hæc præſcribuntur. *Statuimus, ut Iudæi, cuiuſcumque ſtatus ſint, in omni Chriſtianorum provincia, & in omni tempore, qualitate habitus publice ab aliis populis diſtinguantur*. Altera conditio habetur cap. *Quia ſuper his, de Iudæis*. Hic vetitum illis eſt in die Paraſceves domorum oſtia, & feneſtras apertas habere. Tertia conditio eſt, ne diebus dominicæ Paſſionis in publicum prodeant, ut habetur in cap. *Nonnulli*. Quarta conditione prohibentur novas excitare ſynagogas, ſolumque eis conceſſum eſt antiquas retinere, & corruentes inſtaurare, abſque tamen ſplendidiori ornatu. Ritus quoque ſuos modeſte, & abſque Chriſtianorum ſcandalo celebrare debent. Communis ſententia. Sylveſter verb. *Iudæus*. Azorius *Tom.* I. *Lib.* VIII. *cap.* XXII. Tapia *Tom.* I. *Lib.* I. *quæſt.* v. *ar.* 3. Salmanticenſes *tract.* XXI. *cap.* III. *punct.* I. *num.* 6.

V. Hæreticorum tolerantia maiorem expoſcit cauſam, quæque ſufficiens raro occurrit. Martinus Bonacina, tametſi Auctor minime ſeverus, ſcribit *Tom.* II. *diſp.* III. *quæſt.* II. *punct.* 8. *num.* 4. *ſ.* 1. hæreticos tolerari ab Eccleſia non poſſe, niſi ob commune catholicæ religionis bonum; ſecus ob temporalem regnorum, & provinciarum conſervationem. Quoniam bona inferioris ordinis ad tuenda religionis bona cuique periculo exponenda ſunt. Regna autem, & provinciæ ſunt bona inferioris ordinis reſpectu religionis. Hanc ſententiam amplectuntur etiam Salmanticenſes *tract.* XXI. *cap.* III. *punct.* I. *num.* 5. referuntque Paulum V. numquam adduci potuiſſe ad permittendam libertatem conſcientiæ; tametſi hinc pertimeſceret catholicis provinciis bellum ab hæreticis inferendum. Mihi tamen hæc ſententia, niſi clarius explicetur, non arridet. Quippe ſi regna, & provinciæ Catho-

lico-

licorum amittantur, religio quoque perit. Dicendum ergo, quod ob ſola terrena commoda nullo modo tolerandi hæretici ſunt, illiſque conſcientiæ libertas permittenda. Et tamen eo res devenit ut audiam his temporibus in quibuſdam portibus Italiæ ob ſolius mercaturæ augendæ emolumentum, commerciumque negotiatorum amplificandum conceſſa hæreticis Anglis domicilia eſſe. Quod ſi verum eſt, latere ſummum Pontificem talem permiſſionem, dicendum eſt. A tempore ſiquidem Lutheranæ, & Calvinianæ apoſtaſiæ numquam Pontifices ſummi domicilia ſuis in ditionibus hæreticis impertiti ſunt. Experientia quippe compertum eſt familiare hoc hæreticorum contubernium, communicationemque cum Catholicis, morum integritati, fideique noxiam eſſe. Hæreſis fermento, totam maſſam corrumpenti, ſimilis eſt. Facilius ad hæreticos deſciſcunt Catholici quam hæretici Catholici fiant. Sola itaque certa ſpe ampliandæ catholicæ religionis tolerandi in catholicis regnis hæretici ſunt. Hanc doctrinam confirmat D. Thomas 2. 2. *quæſt.* x. *ar.* 11. ubi poſtquam permittendos Iudæos ſcripſit, ſubdit: *Aliorum vero infidelium ritus qui nihil veritatis, aut utilitatis afferunt, non ſunt aliqualiter tolerandi, niſi forte ad aliquod malum vitandum, ſcilicet ad vitandum ſcandalum, vel diſſidium, quod ex eo poſſet provenire; vel impedimentum ſalutis eorum qui paullatim ſic tolerati convertuntur ad fidem. Propter hoc enim hæreticorum, & paganorum ritus aliquando Eccleſia toleravit, quando erat magna infidelium multitudo.*

CAPUT III.

De Eccleſiæ, ac Principum chriſtianorum poteſtate in infideles ſibi non ſubditos.

I. HAEreticos qui quondam fidem ſuſceperunt, compelli poſſe ad eam amplectendam quam repudiarunt ſuſceptam, nemo eſt qui in quæſtionem vocet. De ſolis infidelibus qui fidem catholicam numquam amplexi ſunt, cuiuſmodi ſunt Pagani, & Iudæi, ſermo inſtituitur.

II. Quæſt. I. *Poſſit ne Eccleſia, aut ſeipſa immediate, aut Principum chriſtianorum ope infideles ſibi temporaliter non ſubditos ad fidem ſuſcipiendam cogere?* Reſp. Negant communiter Theologi cum D. Thoma 2. 2. *quæſt.* x. *ar.* 8. Dico ergo, neque Principes, neque Eccleſiam cogere infideles poſſe ſive ſubditos, ſive non ſubditos ad fidem amplectendam. Quoniam nemo iuſte quempiam cogere poteſt, niſi auctoritate in eumdem potiatur. Sed Eccleſia nullam iuriſdictionem habet in eos qui fidem aliquando non ſuſceperunt, ut dicit Paulus I. Cor. v. *Quid mihi de iis qui foris ſunt, iudicare?* Quod Principes chriſtiani nullam habeant in extraneos poteſtatem, clarum eſt. Si vero ſubiecti infideles ſunt temporali, & politico regimini, non ideo ſubiiciuntur in iis quæ fidei ſunt. Siquidem poteſtatem in infide-

fideles Principes chriſtiani non habent neque iure naturæ quæ ad ſupernaturalem ordinem non pertingit, neque a Deo. Quippe nullibi habetur, Deum poteſtatem Principibus feciſſe ut infideles ad veram religionem ſuſcipiendam vi adigerent; quemadmodum Iſraelitis facultatem delendi idololatras conceſſiſſe legimus *Deut.* VII. Quid quod Chriſtus nec illos coegit qui vi legis ipſis datæ illum ut Meſſiam ſuſcipere tenebantur? Quin aperte contrariam iniri viam præcepit, dum Apoſtolos ſuos imbuit prædicatione, manſuetudine, pace, & amore gentes ad fidem convertere. Hæc ſunt arma quibus illos inſtruxit: *In patientia veſtra poſſidebitis animas veſtras*: Luc. XXI. Item cap. X. *Ite: ecce ego mitto vos ſicut agnos inter lupos.* Item ibi v. 5. *In quamcumque domum intraveritis, primum dicite: Pax huic domui.* Quod ſi infideles audire detrectaverint, minime ſubdit oppugnare civitatem, interficere refractarios, ſicuti illum Iſraelitis præcepiſſe ſcimus; ſed addit Matth. X. *Exeuntes foras, excutite pulverem de pedibus veſtris.* Denique cum Samaritani Chriſtum recipere noluiſſent, Iacobus, & Ioannes querentes dixerunt: *Domine, vis dicimus ut ignis deſcendat de cælo, & conſumat illos?* Quibus manſuetiſſimus Dominus reſpondit: *Neſcitis cuius ſpiritus eſtis*: Luc. IX.

III. Confirmatur auctoritate Eccleſiæ quæ numquam Principibus ſuaſit ut arma diſtringerent pro infidelium converſione; quin oppoſita condidit decreta quæ id vetant. Nam diſt. XLV. cap. *Qui ſincera* hæc habentur. *Qui extraneos a chriſtiana religione ad fidem rectam cupiunt perduci, blandimentis, non aſperitatibus debent ſtudere.* Plura id genus habentur & in Concilio Toletano IV. & cap. *Maiores* tit. *de baptiſmo.* Et Clemens III. cap. *Sicut Iudæi* tit. *de Iudæis*, *Statuimus*, inquit, *ut nullus invitos, vel nolentes Iudæos ad baptiſmum venire compellat.* Denique Tridentinum ſeſſ. XIV. cap. 11. *Eccleſia in neminem iudicium exercet qui non prius in ipſam per baptiſmi ianuam fuerit ingreſſus.*

IV. Quæſt. II. *Poteſt ne Eccleſia infideles non ſubditos cogere ad audiendam fidem, ſeu Evangelium?* Reſp. Quemadmodum Eccleſia nequit licite compellere infideles non ſubditos ad fidem ſuſcipiendam; ita nequit illos cogere ad illam audiendam. Auditio enim non ad aliud dirigitur niſi ad amplectendum id quod auditur. Nec refert Eccleſiam poteſtatem habere prædicandi Evangelium in univerſo orbe. Quoniam hinc dumtaxat infertur, Eccleſiam per univerſum terrarum orbem ſuos mittere concionatores poſſe ad annuntiandum omnibus Evangelium Chriſti; minime vero colligitur, illam poteſtate inſtructam a Deo eſſe qua cogere infideles non ſubditos valeat ad divinum verbum audiendum.

V. Quæſt. III. *Poteſt ne Eccleſia infideles ſubditos ad audiendum Evangelium cogere?* Reſp. Negant Salmeron, Coninch, & Valentia apud Caſtrumpalaum *tract.* IV. *diſp.* 11. *punct.* 5. *num.* 5. Bannez 2. 2. *quæſt.* X. *ar.* 8. ut probabile affirmat, infideles ſemel cogi poſſe. Franciſcus Sylvius 2. 2. *quæſt.* X. *ar.* 8. ſuſcipit ut probabilem

lem hanc Banneſii opinionem; quin & alteram quæ docet pluries ad id compellere infideles ſubditos poſſe. Communis, mihique certa ſententia eſt, Eccleſiam compellere Iudæos ſubditos poſſe ad fidem audiendam. Atque pro omnibus rationibus una ſufficiat eiuſdem Eccleſiæ auctoritas. Romæ quippe Iudæos commorantes ſummi Pontifices cogunt ad audiendum verbum Dei ſemel in ſingulis hebdomadibus: eſtque concionator ad id munus delectus; quique eo nunc officio fungitur, eſt P. Antoninus Teoli hebraicæ linguæ peritus Ordinis Prædicatorum Congregationis ſanctæ Sabinæ. Rationes quibus utitur Caſtropalaus ut oppoſitum ſuadeat, minus ſolidæ ſunt. Docet ille auditionem fidei actum eſſe ſupernaturalem, in quem ordinem Reſpublica nihil poteſtatis habet ſupra infideles quos regere dumtaxat debet in iis quæ civilem, & politicum ſtatum ſpectant. Addit auditionem Evangelii ad fidem ſuſcipiendam ordinari, cum auditio propter ſeipſam appeti nequeat. Qua ergo ratione nequeunt infideles cogi ad fidem amplectendam, eadem nequeunt compelli ad illam audiendam. Verum rationes iſtæ non ſatis firmæ apparent. Auditus namque Evangelii, actus naturalis eſt, & honeſtus. Ordinatur utique ad fidem ſuſcipiendam; nulla tamen neceſſaria connexio eſt auditum inter & ipſam fidei ſuſceptionem; ſed audiens liber eſt ad amplectendam, vel reſpuendam fidem.

VI. Quæſt. IV. *Poteſt ne Eccleſia iure illos compeſcere infideles, ſive ſubditos, ſive non ſubditos, qui evangelicæ fidei prædicationem impediunt?* Reſp. Affirmant communiter Theologi. D. Thomas conceptis verbis hanc affirmantem opinionem docet 2. 2. quæſt. x. ar. 8. *Sunt tamen compellendi a fidelibus, ſi adſit facultas, ut fidem non impediant vel blaſphemiis, vel malis perſuaſionibus, vel etiam apertis perſecutionibus. Et propter hoc fideles Chriſti frequenter contra infideles bellum movent: non quidem ut eos ad credendum cogant [quia ſi etiam eos viciſſent, & captivos haberent, in eorum libertate relinquerent an credere vellent] ſed propter hoc ut eos compellant ne fidem Chriſti impediant*. Plures adferre Theologi rationes ſolent in huiuſce ſententiæ confirmationem. Unam & alteram in medium adducam. Eccleſia abſoluta, & indefinita poteſtate a Deo donata eſt annuntiandi in univerſum terrarum orbem Evangelium Chriſti: *Data eſt mihi omnis poteſtas in cælo, & in terra:* Matth. xxviii. ver. 18. ſubditque ſtatim: *Euntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti: docentes eos ſervare omnia quæcumque mandavi vobis. Et ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus uſque ad conſummationem ſæculi*. Quæ poteſtas reſidet in ſummo Pontifice, qui caput eſt univerſæ Eccleſiæ. Porro cui ius conceditur ad legem divinam gentibus explicandam, ea omnia impertiuntur quæ ad hunc aſſequendum finem neceſſaria ſunt. Nil autem tam neceſſarium quam Prædicatores ipſos tueri ab iniuriis, & ea omnia repellere quæ prædicationem ipſam remorantur, aut prorſus impediunt. Fruſtranea quippe eſſet

pote-

poteſtas iſthæc prædicandæ fidei, niſi facultas adeſſet propulſandi impedimenta quæ eidem obiici poſſunt. Accedit quemque ius habere ad repellendas iniurias ſibi factas. Maximam autem iniuriam Eccleſia patitur, dum impeditur exercere poteſtatem ſibi a Deo collatam prædicandi fidem omni creaturæ. Ergo ius illi ineſt eiuſmodi propulſandi iniurias. Hanc ſententiam præter D. Thomam defendunt Caietanus 2. 2. *quæſt.* x. *ar.* 8. Franciſcus Sylvius 2. 2. *quæſt.* x. *ar.* 8. *concl.* III. Franciſcus Suarez *diſp.* XVIII. *ſect.* I. Dominicus Soto *in* IV. *diſt.* IV. & V. *ar.* 10. Ledeſma *Part. II. tract.* I. *cap.* V. *concl.* 23. Caſtropalaus *tract.* IV. *diſp.* II. *punct.* 5. *num.* 6. Tapia *Lib.* I. *quæſt.* V. *ar.* 10. Salmanticenſes *tract.* XXI. *cap.* III. *punct.* 2. *num.* 10. aliique communiter.

VII. Quæſt. V. *Licitum ne Eccleſiæ eſt Prædicatores ſuos mittere militibus, armiſque ſtipatos?* Reſp. Negant communiter Auctores, id licere *per ſe*, & *abſolute*. Arma ſiquidem quæ deferre miniſtri apoſtolici debent, ſunt patientia, pax, ieiunia, vigiliæ, caſtitas, caritas, veritas, manſuetudo, idque genus ſimilia, ut D. Paulus docet II. Cor. cap. VI. *In omnibus exhibeamus noſmetipſos, ſicut Dei miniſtros, in multa patientia, in tribulationibus, in neceſſitatibus, in anguſtiis....in caſtitate, in ſcientia, in longanimitate, in ſuavitate, in Spiritu ſancto, in caritate non ficta, in verbo veritatis, in virtute Dei, per arma iuſtitiæ a dextris, & a ſiniſtris.* Caſus tamen occurrere poſſunt in quibus licitum, quin neceſſum ſit, armis ſpiritualibus ferreos adiungere gladios. Si enim efferatæ, ac barbaræ nationes cæleſti armatura devinci nequirent, immo peiores, prævalente eorum iniquitate, fierent, & in miniſtros Chriſti ſævirent; tunc expediret, licitumque eſſet barbarorum feritatem armis domare, ac in ordinem redigere. Idque Hiſpani peregerunt, cum Evangelium primum annuntiaverunt Indis qui Prædicatores ſumma humanitate ſuſceptos iniqua fraude, atque immani crudelitate trucidabant, ſuiſque idolis victimas litabant. Quare Alexander VI. Regibus Catholicis Ferdinando, & Eliſabeth, & Regibus Portugalliæ privilegium impertiit defendendi Prædicatores evangelicos Indis fidem annuntiantes. Quod ut felicius præſtarent, Hiſpanis occidentalem, Luſitanis orientalem Indiam donavit. Advertunt tamen Scriptores Hiſpani, eiuſmodi regna conceſſa a Pontificibus eſſe, non abſolute, ſed ea tantum conditione, ut evangelicos miniſtros, occaſione data, tueantur; quod raro contingit. Idcirco bellum nationibus illis, neceſſitate ſublata defendendi fidei miniſtros, indicere iure nequeunt: quoniam regna illa abſolute ſunt extra Eccleſiæ poteſtatem, ut Theologi advertunt.

VIII. Quæſt. VI. *Poteſt ne Eccleſia infideles Principes ſibi non ſubditos privare dominio, & iuriſdictione in vaſallos, ſervoſque Chriſtianos?* Reſp. Principes infideles poſſunt habere, habentque reipſa dominium in Chriſtianos fideles. Hoc ex ipſa Scriptura patet: nam dicitur Matth. XXII. *Reddite ergo quæ ſunt Cæſaris Cæſari,*

& quæ ſunt Dei Deo. Et D. Petrus Epiſt. I. cap. II. *Subiecti igitur eſtote omni humanæ creaturæ propter Deum; ſive Regi, quaſi præcellenti; ſive ducibus, tamquam ab eos miſſis.... Servi ſubditi eſtote in omni timore dominis, non tantum bonis, & modeſtis, ſed etiam dyſcolis*. Ex quo colligitur, Principes infideles Eccleſiæ non ſubditos dominium in ſuos vaſallos haudquaquam amittere; quamvis ad fidem hi convertantur. Quippe dominium iſtud poſitis conditionibus neceſſariis iuri naturæ nititur, quod fides minime tollit. Quare toto cælo aberrant illi Auctores qui docent, omnia ſervitutis, & ſubiectionis vincula reſcindi, cum ſubditi infideles fidem amplectuntur catholicam: manent enim ſuis Principibus ſubditi etiam poſt ſuſceptam fidem. Quod patet in Chriſtianis ſubditis Imperatoribus ethnicis, antequam chriſtiani Principes imperium acquirerent. Quis antiquorum Patrum a debita ſubiectione, fidei religioniſque catholicæ prætextu, illos exemit, atque a ſuorum Principum iuriſdictione? Cum itaque in natura dominium fundetur, illud infideles retinent etiam in illos qui fideles evadunt. Fides namque æternum, non temporarium regnum adpromittit.

IX. Quæſt. VII. *Infideles acquirere ne valent novam iuriſdictionem in Catholicos?* Reſp. Infideles in Catholicorum regnis capaces non ſunt iuriſdictionis in Catholicos. Quare iure ac merito Eccleſia arcet Paganos, Iudæoſque ab omni magiſtratu, & publico officio inter Chriſtianos, cap. *Cum ſit nimis*, & cap. *Ex ſpeciali* tit. *de Iudæis*. Cuius rei rationem tradit Angelicus 2. 2. quæſt. x. ar. 10. *Cederet hoc in ſcandalum, & perniciem fidei. De facili enim illi qui ſubiiciuntur aliorum iuriſdictioni, immutari poſſunt ab his quibus ſubſunt, ut ſequantur eorum imperium. Et ideo nullo modo permittit Eccleſia quod infideles acquirant dominium ſuper fideles, vel qualitercumque præficiantur eis in aliquo officio.*

X. Quæſt. VIII. *Infideles chriſtianis Principibus ſubditi poſſunt ne habere ſervos, ancillaſque chriſtianas?* Reſp. Sententia negativa eſt, ut conſtat ex cap. *Cum Iudæi* 2. de Iudæis. Item ex cap. *Mancipia*, & ex cap. *Nulla cum aliis*, & ex Cod: *Ne chriſtianum mancipium*. Horum canonum, legumque ratio eſt periculum ſubverſionis, & honor catholicæ religioni debitus. Quod ſi Iudæus ſervum emerit ad ſervitium, factus chriſtianus liber evadit; ſi ad mercaturam emptus fuerit, ſoluto pretio liber fit, ut communiter Theologi docent cum D. Thoma loc. cit. ubi inquit: *In illis enim infidelibus qui etiam temporali ſubiectione ſubiiciuntur Eccleſiæ, & membris eius, hoc ius Eccleſia ſtatuit ut ſervus Iudæorum, cum fuerit factus chriſtianus, ſtatim a ſervitute liberetur, nullo pretio dato, ſi fuerit vernaculus, ideſt in ſervitute natus: & ſimiliter, ſi infidelis exiſtens fuerit emptus ad ſervitium. Si autem fuerit emptus ad mercationem, tenetur etiam infra tres menſes exponere ad vendendum. Nec in hoc iniuriam facit Eccleſia: quia cum ipſi Iudæi ſint ſervi Eccleſiæ, poteſt ipſa diſponere de rebus eorum.* Hinc tamen non infertur, illicitum eſſe fidelibus terras Iu-

Digitized by Google

Iudæorum colere, quia in hac agricultura nulla eſt cum infidelibus converſatio. *Et ideo* (inquit Angelicus loc. cit. ad 1.) *permittit Eccleſia quod Chriſtiani poſſint colere terras Iudæorum, quia per hoc non habent neceſſe converſari cum eis.* Advertendum etiam filios infidelium iugum patriæ poteſtatis excutere ſimul atque baptiſmum ſuſceperint.

XI. Quæſt. IX. *Poteſt ne Eccleſia infideles privare dominio quo potiuntur in Chriſtianos?* Reſp. Infideles non ſubditi Eccleſiæ non privantur iuriſdictione quam habent in ſubditos, quamquam iſti convertantur ad fidem, ut dictum eſt. Quare Eccleſia nequit infideles eiuſmodi dominio in ſubditos, etiam ad fidem catholicam converſos, privare. Nullus quippe privari abſque iuſto titulo poteſt bonis quæ iure poſſidet. Infidelitas autem haud eſt iuſtus titulus quo privari Princeps poſſit dominio quo potitur in ſubditos ſuos. Nec converſio ad fidem catholicam eximit ſubditos a Principum dominio, ut iam dictum eſt. Hinc inferunt communiter Theologi, Eccleſiam poteſtatem directam non habere in Principes infideles.

XII. Quæſt. X. *Habet ne Eccleſia poteſtatem indirectam in Principes infideles?* Reſp. Difficilis quæſtio eſt, quam alibi forſitan pro dignitate diſcutiemus. Nunc breviſſime dico, Theologos communiter docere, in Eccleſia poteſtatem indirectam reſidere ſupra Principes infideles: quæ poteſtas indirecta eo ſpectat, ut poſſit infideles Principes ſpoliare dominio, & iuriſdictione in vaſallos, & ſervos ad fidem converſos, quando periculum imminet ut pervertendi a fide ſint Principum iniuriis, vexationibus, perſecutionibus, maliſque artibus. Quandoquidem cum infideles catholicam fidem ſuſcipiunt, fiunt Eccleſiæ membra, eiuſque iuriſdictioni ſpirituali ſubiiciuntur. Hæc autem iuriſdictio inutilis foret, niſi poſſet ſubditos fideles protegere, periculis ſubducere, ac in cæleſtem finem dirigere. Quamquam ergo iure naturæ politico regimini ſubditi ſint fideles ſuis Principibus, etiam infidelibus; ſi tamen hi a fide retrahere tentarent ſubditos fideles, tunc parere Principibus ſubditi non tenerentur, & Eccleſia iure poſſet ſubducere ſubditos ſuos infidelium perſecutioni. Quia quæ ſunt ordinis inferioris, iis quæ ſunt ſuperioris ordinis, ſubiici debent. Hinc licet matrimonium iure naturæ indiſſolubile ſit, & perpetuum; dum tamen periculum occurrit deſciſcendi a fide, Eccleſia coniugem fidelem ab infideli ſeparat. Hæc poteſtas Eccleſiæ indirecta vocatur: quia indirecte tantum ſpectat ſuos fideles ſubditos, quos ab infidelium tyrannide iure liberare poteſt. Addendum tamen, Eccleſiam non ſemper uti hac ſua indirecta poteſtate, ut ſcandalum declinet infidelium. Audiamus D. Thomam 2. 2. quæſt. x. art. 10. *Conſiderandum eſt, quod dominium, & prælatio introducta ſunt iure humano. Diſtinctio autem fidelium, & infidelium eſt ex iure divino. Ius autem divinum quod eſt ex gratia, non tollit ius humanum quod eſt ex naturali ratione. Ideo diſtinctio fide-*

 lium,

lium, & infidelium ſecundum ſe conſiderata non tollit dominium, & prælationem infidelium ſupra fideles. Poteſt tamen iuſte per ſententiam, vel ordinationem Eccleſiæ auctoritatem Dei habentis, tale ius dominii, vel prælationis tolli: quia infideles merito ſuæ infidelitatis merentur poteſtatem amittere ſuper fideles qui transferuntur in filios Dei. Sed hoc quidem Eccleſia quandoque facit, quandoque autem non facit. Advertendum, quod, dum Angelicus ſcribit: *Infideles merito ſuæ infidelitatis merentur poteſtatem amittere ſuper fideles:* non intendit Eccleſiam punire infideles ob peccatum infidelitatis [oppoſitum namque docuit *art.* 8. & 9.] ſed ſenſus Angelici Doctoris eſt, quod Eccleſia poſſit tollere dominium ab infidelibus, quatenus præcipere valet Chriſtianis, ne infidelibus pareant, & ſubiiciantur, dum premuntur, atque vexantur in rebus fidei. Infideles quippe, ut etiam ait Sylvius, propter ſuam infidelitatem occaſionem præbent ut fideles ab eorum dominio, ſubtrahantur: eo quod inconveniens ſit fideles infidelibus ſervire. Si tamen id quod ſentio, libere effari licet, ambigua hac de re, & nonnihil involuta eſt D. Thomæ doctrina. Subdit namque laudato loco: *In illis vero infidelibus qui temporaliter Eccleſiæ, vel eius membris non ſubiacent, prædictum ius Eccleſia non ſtatuit, licet poſſit inſtituere de iure: & hoc facit ad ſcandalum vitandum... Ita etiam Paulus, cum dixiſſet, quod ſervi dominos ſuos honorarent, ſubiungit: Ne nomen Domini, & doctrina blaſphemetur.* I. ad Timoth. VI. De infidelibus ergo non ſubditis docet Angelicus, Eccleſiam non condidiſſe ius aliquod, ſeu non conſtituiſſe legem, vi cuius declaretur, infideles dominio in Chriſtianos privandos eſſe. Poteſt Eccleſia, Aquinate iudice, hoc ius ſtatuere; ſed minime ſtatuit. Quid ergo inferendum pro praxi? Quod propter ſolam infidelitatem dominio in Chriſtianos, infideles non ſubditi privandi non ſint. Quid vero agendum, dum infideles in fidei negotio ſubiectos Chriſtianos vexant? Privandos omnino eſſe iuriſdictione præfatos infideles, docent communiter Theologi. Nos iudicio Eccleſiæ id relinquendum expediens iudicamus.

XIII. Quæſt. XI. *Valet ne Eccleſia cogere infideles non ſubditos, ut errores iuri naturæ infeſtos deponant, bellumque eiſdem indicere, ſi renuant?* Reſp. Si de ſubditis infidelibus ſermo inſtitueretur, haud eſſet ambigendum Eccleſiam, ſive Principes chriſtianos poſſe dictos infideles compellere ad ritus, erroreſque legi naturali contrarios relinquendos. Quoniam Principis eſt ſubditorum mores ad rationis amuſſim exigere. Quare Principes omnes, ſive chriſtiani, ſive ethnici, cogere ſubditos debent ut idololatriam lumini naturali adverſam deteſtentur. Idque Theologi omnes docent; ſi tamen id præſtare Principes valent abſque propriorum iactura regnorum, vel aliorum fidelium incommodo.

XIV. Porro de infidelibus non ſubditis prima ſententia docet, privari illos ab Eccleſia poſſe ſuis regnis, ſi idololatriam, alioſque errores iuri naturæ adverſos re-

relinquere nolint. Idque evincit I. auctoritate Alexandri VI. qui Regibus Hiſpanis anno 1493. Indiam occidentalem fere totam conceſſit. Cuius conceſſionis ratio alia haud eſſe poteſt, niſi idololatriæ exſtirpatio. II. D. Auguſtinus *Lib. V. de Civit. Dei cap.* XII. D. Thomas *Lib. III. de Regimin. Principum cap.* IV. docent, Romanos efferatas gentes bello ſubiugaſſe, ut ad meliores revocarent mores. III. Eccleſia compeſcere armis poteſt blaſphemias adverſus Deum, & innocentum oppreſſiones. Idololatræ autem Deum continenter blaſphemant, innocenteſque pueros diis ſacrificant. Hanc ſententiam defendunt Maior *in II. diſt.* XLIV. *quæſt.* III. Lyranus *cap.* XXXI. *Num.* Abulenſis *ibidem quæſt.* VI. Caſtro *Lib. II. de iuſt. hæreſ. punit. cap.* XIV. aliique plures.

XV. Altera communiſſima ſententia negat Eccleſiam cogere infideles poſſe ad relinquendos errores lumini naturali contrarios: quoniam ad Eccleſiam non pertinet de illis qui foris ſunt, nempe qui extra Eccleſiam exiſtunt. Hinc Nicolaus Papa ad interrogationes Bulgarorum reſpondet: *De his qui idolis immolant, nihil aliud dicere poſſumus, niſi quod ratione potius quam vi convincendi ſunt.* Accedit quod ſi ob idololatriam lumini naturæ adverſam armis impeti poſſent infideles; eadem ratione privandi regnis forent ob furta, homicidia, adulteria, ceteraque crimina legi naturali contraria. Quin ob ſimilia delicta Principes ipſi chriſtiani ſibi mutuo bella indicere poſſent. Hanc ſententiam, quæ communis eſt, & vera, docent D. Thomas 2. 2. *quæſt.* XII. *art.* 2. Sylvius 2. 2. *quæſt.* X. *art.* 10. Caietanus 2. 2. *quæſt.* LXVI. *art.* 8. Bannez 2. 2. *quæſt.* X. *art.* 10. Suarez *diſp.* XVIII. *ſect.* IV. *num.* 3. Molina *de iuſtit. & iur. tract.* II. *diſp.* CVI. Azorius *Lib. VIII. cap.* XXVI. *quæſt.* VIII. Barboſa *de poteſt. Epiſ. tit.* III. *cap.* II. *num.* 38. Salmanticenſes *tract.* XXI. *cap.* III. *punct.* 3. *num.* 21. & alii communiter.

XVI. Ad argumenta contrariæ ſententiæ facilis reſponſio eſt. Nam Alexander VI. Hiſpanis Monarchis ius tantum conceſſit protegendi Concionatores evangelicos, Indis religionem catholicam explanantes, ab infidelium Principum iniuriis, & vexationibus. Romani laudantur, quod feritatem barbarorum morum ſuavitate delinierint; ſecus quod eorum regna uſurpaverint. Poſtremum idololatria non eſt blaſphemia proprie dicta, nec religioni directe iniuriam irrogare intendit. Defenſio innocentum licita eſt, niſi inde maiora damna profluant, ut contingeret in caſu noſtro. Præter quam quod, ſecluſa omni lege divina & humana, non eſt tam evidens hominum ſacrificia legi naturali repugnare. Quippe gentes cultiſſimæ, ut Iudæi, & Romani, ſanctum iudicarunt filios, filiaſque ſuas diis ſacrificare. Quare ob eiuſmodi delicta planum eſt bellum licite indici non poſſe.

XVII. Quæſt. XII. *Principes chriſtiani valent ne Turcas armis impetere, peculiaribus cauſſis ſublatis, ob hoc ſolum quod hoſtes iurati ſint Chriſtianorum?* Reſp. Vix

verbum de hac quæſtione Theologi quos evolvi, faciunt. Ut clare, ac perſpicue reſolvatur, Turcarum leges in bellis excitandis recolendæ ſunt. Porro illi religionis loco habent armorum vi mahometanæ ſectæ ſuperſtitionem amplificare. Quemadmodum Chriſtiani ſola ratione infideles ad fidem convertendos docent, & reipſa, data occaſione, præſtant; ſic ex adverſo Turcæ, ratione ſpreta, armorum ſtrepitu, & humani ſanguinis effuſione religionem propriam amplificare, ceteraſque religiones, ſed potiſſimum chriſtianam, extirpandas pro inſtituto habent. Hac via Chriſtianorum imperia, regna, & provincias uſurpatas poſſident. Hinc manifeſtam colligo reſponſionem ad propoſitam quæſtionem. Dico itaque, Principes chriſtianos, opportunitate data, iure ac licite bellum Turcarum monarchiæ indicere poſſe, peculiaribus momentis ſublatis, ob hoc ſolum quod Turcæ ſint manifeſti Chriſtianorum hoſtes, & ob peculiare inſtitutum illius ſectæ, quæ eo molimina ſua dirigit, quo chriſtianum delere nomen valeat. Quid amplius requiritur ad iuſtum bellum, iuſtamque vindictam? Ceteri infideles ſuis regnis, & dominio in Chriſtianos ſpoliandi non ſunt: quia eorum nemo pro inſtituto religionis habet Chriſtianos vexare, opprimere, ac in ſervitutem redigere. Hoc Turcarum proprium eſt. Ergo iuſta ſemper ineſt Chriſtianis cauſſa bellum Turcis indicendi, regna, & imperia uſurpata adimendi. Non licet tamen inita cum eiſdem fœdera, pacta, conventioneſque iuramento firmatas quoquomodo infringere; ſed fides data ſervanda eſt, & implenda. His ſublatis, bellum illis inferre licite ſemper Chriſtiani valent. Et quamquam Theologi hoc ex profeſſo non doceant, ex eorum tamen doctrina clare colligitur: quandoquidem docent communiter, infideles regnorum dominio per Principes chriſtianos privari poſſe, ſi præfati infideles Legatos chriſtianos repellant, naturalis ſocietatis iura prohibendo; ſi prædicationem evangelicam impediant, & catholicam religionem propagari vetent; ſi Chriſtianos ad idololatriam pertrahere conentur. Plures alios titulos deſcribit Franciſcus Sylvius 2. 2. *quæſt.* x. *art.* 10. *concl.* 4.

CAPUT IV.

De communicatione fidelium cum infidelibus.

I. Plura iam hac de re dicta ſunt *diſſ.* 1. *cap.* XIII. Quare breviter nonnulla quæ ſuperſunt ſolvenda, expediemus. Duplex diſtingui communicatio ſolet: altera religioſa, quæ in operibus ad religionem ſpectantibus ſita eſt; altera civilis, & politica, quæ ad commercium, & humanam pertinet ſocietatem. Prima iure naturali, & divino vetita eſt, ut docet D. Paulus II. ad Corint. VI. *Quæ eſt communicatio lucis ad tenebras, aut templi Dei cum idolis; ſeu quæ pars fide-*

fidelis cum infideli? Quæcumque ergo communicatio in precibus, in ritibus, in ſacrificiis, aliiſque religionis exercitiis peccatum eſt contra fidem. Communicatio civilis abſolute accepta non eſt vetita. Ex circumſtantiis vero accidere poteſt ut hæc quoque communicatio illicita evadat: puta, ſi ſit familiaris, & frequens, & ex ea immineat periculum ſubverſionis: ſi perſonæ fideles infirmæ ſint, minuſque in fide ſtabiles. Eiuſmodi autem pericula vitanda ſunt, ut ex ſe conſtat, docentque omnes cum D. Thoma 2. 2. *quæſt.* x. *art.* 9.

II. Quæſt. I. *Licitum ne Chriſtianis eſt vendere infidelibus ea quæ eorum ſacrificiis, & vanæ religionis ritibus inſerviunt?* Reſp. Negant omnes cum D. Thoma 2. 2. *quæſt.* clxix. *art.* 2. *ad* 4. ubi hæc ſtatuit: *Si qua ars eſt ad faciendum aliqua opera quibus homines uti non poſſunt abſque peccato; per conſequens artifices talia faciendo peccarent, utpote præbentes directe aliis occaſionem peccandi: puta, ſi quis fabricaret idola, vel aliqua ad cultum idololatriæ pertinentia.* Peccarent ergo illi omnes qui Iudæis fabricarent ſynagogas, & ceteris infidelibus idola, altaria, veſtes ſacerdotales, templa, delubra, & cetera id genus quæ ad religionem determinata ſunt. Cetera vero quæ adiaphora ſuapte natura ſunt, quibuſque bene, vel male infideles, ſicut & fideles, uti poſſunt, licite eis vendi poſſunt.

III. Quæſt. II. *Licet ne admittere infideles ad ſacramentorum participationem?* Reſp. Sententia negativa communis eſt: quia nullum illi percipere fructum ex ſacramentis valent; atque adeo ad eorumdem participationem admitti nequeunt. Hinc in tractatu de matrimonio dicitur, illicitum, & nullum eſſe matrimonium fidelis cum infideli. Quod ad Miſſæ ſacrificium attinet, ſi infidelis non ſit excommunicatus denuntiatus, & eiuſdem converſionis probabilis ſpes habeatur, admitti poteſt; ſi nulla ſit ſalutis ſpes, excludi debet, ut docet D. Thomas III. Part. quæſt. lxxx. art. 4. ad 4. *Non baptizati autem non ſunt admittendi, etiam ad inſpectionem huius ſacramenti.* Catechumeni autem ad conciones, preces, & Miſſam quæ catechumenorum eſt, admittuntur: quia iſti candidati ſunt chriſtianæ religionis, & præfata religionis opera in eorumdem ſalutem conferunt.

IV. Quæſt. III. *Quot ſunt caſus in quibus Eccleſiæ decreto vetita Chriſtianis eſt communicatio cum infidelibus?* Reſp. Decem ſunt caſus iſti, numerati in cap. *Nullus*. Primo interdicta eſt cum illis habitatio. Secundo vetitum eſt illos invitare, aut ad eorum convivia accedere. Tertio eorum azymis veſci. Quarto cum iiſdem balneum ingredi. Quinto medicinas ab illis accipere. Sexto eorum uti Medicis, & medicinis. Septimo Iudæorum filios a Chriſtianis nutriri. Octavo famulatum illis exhibere. Nono ſervitutis iugo ſe ſe illis ſubiicere. Decimo Iudæos legatarios Chriſtianorum inſtituere. Advertunt plures Doctores, eiuſmodi interdictum, quamquam expreſſe latum ſit adverſus communicationem cum Iudæis, extendi tamen adverſus Mahometanos, Saracenoſque: immo aliqui Theologi ad-

Digitized by Google

dunt, prætendi adverſus omnes paganos, & infideles, eo quod eadem ſit omnium ratio. Sanchez *Lib. II. cap.* XXXI. *num.* 25. contendit prohibitionem reſtringi ad ſolos Iudæos, præter duos caſus in quibus leges ipſæ comprehendunt ſub interdicto Mahometanos, & Saracenos. Porro primus caſus eſt ſamulari Iudæis, & Saracenis: cap. *Iudæis*. Probabilior ſententia eſt, ſub laudato interdicto illos tantum infideles comprehendi ad quos ſit expreſſa extenſio per textus citatos. Nec enim attendenda eſt ſemper ratio prohibitionis, ſed verba legis prohibentis. Si lex loquitur de ſolis Iudæis, cur ad alios prohibitio extendi debet?

V. Nonnulla in ſingulos caſus dicenda ſunt. Ad primum quod attinet, ea cohabitatio prohibetur quæ veram ſocietatem, & familiaritatem præfert. Quare vetitum minime eſt, Chriſtianos habere in ſervos aut Iudæum, aut Saracenum, ut colligitur cap. *Iudæi*, de Iudæis. Iudæus tamen ſervus commorari cum domino, ſeu cohabitare haud debet. Servitus contemptionem prodit; cohabitatio quamdam familiaritatem ſecum defert: idcirco ſervitus permiſſa, cohabitatio vetita eſt. Saracenos vero, aliosque gentiles & ſervos habere, & in propriis domibus detinere permiſſum eſt Chriſtianis. Hæc opinio communis eſt.

VI. Acceſſus ad Iudæorum convivia in ſecundo caſu prohibitus ideo eſt, non modo quod nimiam familiaritatem præſerat, verum etiam quod Iudæi epulas diſcernant, pluresque cibos ut immundos reſpuant. Hinc Chriſtiani his conviviis aſſidentes periculo hunc ſuperſtitioſum approbandi ritum obnoxii forent. Quæ tamen intelligenda ſunt de conviviis in proprio ſenſu acceptis, quæ videlicet in ſymbolum condicuntur, quæque inſtrui ſingulari ſolent apparatu; ut dum celebrantur nuptiæ, vel dum amici invitari ſolent. Quapropter non modo convivari, ſed etiam choreas ducere, ludos, iocoſque cum Iudæis his in circumſtantiis exercere vetitum eſt. Licet vero in eadem taberna cum eiſdem manducare; quin ad illorum quoque cauponam divertere licet. Quoniam hæc, & ſimilia familiaritatem non indicant.

VII. In azymorum interdicto id vetat Eccleſia quod iure divino vetitum eſt de idolothytis, aliiſque cibis ad falſam religionem profitendam inſtitutis. Ritu ergo iudaico azymos panes manducare vetitum eſt. Ceterum edere azyma, ablato ſcandalo, & potiſſimum neceſſitate impellente, ad famem exſaturandam nullum peccatum eſt. Idque patet ex plurium Chriſtianorum conſuetudine quæ obtinet edendi azymos panes.

VIII. Similiter ingreſſus in balneum prohibitus eſt, ſi fiat die condicta, & tamquam familiares ſocii Chriſtiani, & Iudæi illuc conveniant. Secus, ſi caſu, & fortuito in balneum Catholicus, & Iudæus ſanitatis cauſſa ingrediantur. Tunc enim nulla familiaritas, nullum commercium intervenit.

IX. In quinto, & ſexto caſu prohibetur accerſiri Medicos iudæos ad Chriſtianorum

norum curam, neceſſitate urgente ſublata. Si enim ex Chriſtianis Medici deeſſent, ac ſanitatis grave immineret periculum, tunc licitum eſſet opera Medicorum ex Iudæis uti. Hac penuria, ſeu neceſſitate ſublata, uſus Iudæorum in ſanandis ægrotis catholicis illicitus eſt. Quid ergo de illis dicendum Catholicis qui ex ingenio, & mera illudente imaginatione, ad proprii corporis curam iudæos Medicos ſeligunt; tametſi iſti ut plurimum veram medendi artem ignorent, pluſque illudere imperitis, fucumque facere zoilis, quam reſtituendæ ſanitatis ſcientiam comparare ſatagant? Mirandam ſane Catholicorum cæcitatem! Inveteratum, ac ardens Iudæorum in Chriſtianos odium omnes experiuntur. Supina reprobæ gentis ignorantia in omni fere ſcientiarum genere cuique comperta eſt. Quis ergo ita deſipiat, ut privilegium artis quæ potiſſimum prudentiæ nititur, rudi ac infami popello adſcribat? Quod Iudæorum aliqui quandoque medendi fama polleant, non hinc colligitur vel iſtos præferendos eſſe catholicis Medicis qui communiter Iudæis doctiores ſunt, & prudentiores; & quod magnopere notandum, maiori zelo, & ſinceriori amore ægrotorum ſanitati reſtituendæ operam navant. Niſi ergo gravis urgeat neceſſitas, neglectis Iudæis, chriſtiani Medici ad infirmos curandos vocentur: quod potiſſimum verum habet, ſi de cura quotidiana infirmorum ſermo ſit. In conſultationibus vero & Medici iudæi ſententia audiri licite poteſt. Ad medicinas quod attinet, contendunt plures in decreto vetitum dumtaxat eſſe fidelibus, ne permittant ſibi a Iudæis medicinas applicari; ſecus vero has medicinas ab eiſdem emere: quia medicinarum applicatio quædam ſanitatis curatio eſt, ideo vetita eſt; emptio vero medicinæ nullam prodit familiaritatem, ideo ſicut aliarum rerum, ſic nec medicinarum emptiones prohibitæ ſunt. Quam opinionem defendunt Sanchez, Palaus, Leander, Salmanticenſes, & alii. Ceterum contrarium mihi dicendum videtur. Duo quippe in decreto prohibentur, & Medicos iudæos accerſere, & medicinis Iudæorum uti. Medicinarum applicatio eſt ipſa medendi ars quam in curandis Chriſtianis exercere Hebræus nequit. Alterum quod prohibetur, non eſt medicinarum applicatio ab ipſa medendi arte haud diſtincta; ſed eſt medicinarum emptio. Intentio quippe, & verba canonis eo ſpectant, ut in valetudine mala curanda Chriſtiani Iudæis præferantur tum in medendo, tum in medicinas ſuppeditando. Quando ergo medicinis æque perfectis Chriſtiani pharmacopolæ, ac Iudæi abundant, ab illis, non ab iſtis emendæ ſunt. Sola itaque neceſſitas licitam efficere emptionem valet. Quod de Medico iudæo, idem dicendum de Chirurgo eſt.

X. Acriter Theologi diſputant de ſeptimo caſu, ſit ne in illo vetitum Chriſtianis mulieribus in propriis Iudæorum domibus tantum, aut etiam extra illas, illorum lactare infantes. Salmanticenſes *tract.* XXI. *cap.* III. *punct.* 4. *num.* 35. Caſtropalaus *tract.* IV. *diſp.* II. *punct.* 9. *num.* 14. & alii contendunt, chriſtianas mulieres in Iudæorum domibus non poſſe eorumdem filios lactare; extra illas vero domos

Digitized by Google

mos poſſe. Siquidem lex pœnalis extendenda non eſt ad caſum in eadem expreſſe non contentum. Porro nutritio parvulorum Iudæorum in domibus Chriſtianorum expreſſe prohibita non eſt; ſed tantum in domibus Hebræorum. Accedit quod nutritio extra domos Iudæorum peracta non adfert familiaritatem, nec periculum perverſionis. Hæc opinio ſua non caret probabilitate.

XI. Probabilior mihi contraria eſt. Anima ſiquidem legis eſt illius finis proximus, & immediatus. Finis autem proximus quem lex intendit, eſt evitare familiaritatem Chriſtianorum cum Iudæis. Porro ſive intra, ſive extra Iudæorum domos chriſtianæ nutrices illorum pueros lactent, familiaritas vitari nequit; quamquam maior ſit, ſi in eorumdem domibus nutritio fiat. Parentes ſiquidem amore filiorum ducti ſæpe nutricum domos adeunt, cum eiſdem familiare commercium fovent: quin ipſa filiorum conſignatio ſub cura chriſtianæ nutricis familiaritatis argumentum eſt. Hanc opinionem docent Azorius *Lib. VIII. cap.* XXII. *quæſt.* IX. Angelus *verb.* Iudæus *num.* 4. Sylveſter *verb.* Iudæi *quæſt.* II. *dict.* 4. Sanchez *Lib. II. cap.* XXXI. *num.* 19. Suarez, Trullench, & alii.

XII. Circa octavum, & nonum caſum de famulatu & ſervitute, prohibetur Chriſtianis famulari, & ſervitutem locare ſuam tam intra, quam extra proprias Hebræorum domos. Habitare namque extra domum non tollit rationem famulatus. Quin frequens eſt hæc habitatio extra dominorum domos, vel ob anguſtiam domorum, vel ob alias rationes. Terras Iudæorum colere non prodit rationem aut famulatus, aut ſervitutis. Quapropter coloni, operarii, aliique opifices non comprehenduntur ſub hac prohibitione, ut cum D. Thoma communiter docent Theologi.

XIII. Inſtitutio Hebræorum in heredes, vel legatarios vetita eſt, ſive hereditas, aut legatum relinquatur univerſitatibus, vel collegiis, ſive perſonis. Hebræo, vel infideli in extrema neceſſitate conſtituto poteſt aliquid vel legati, vel hereditatis relinqui. Extra hunc neceſſitatis caſum hoc licitum minime eſt; quamvis Iudæi ſint teſtatoris conſanguinei. Catechumeni liberi ſunt ab hoc interdicto, quia catholici habentur. In mercatura, aliiſque commerciis nulla eſt prohibitio: quoniam *exceptio firmat regulam in contrarium*. In laudatis caſibus ſolus Pontifex diſpenſare valet, neceſſitate quæ moram non patitur, ſublata: tunc enim Epiſcopus diſpenſare poſſet.

CA-

Digitized by Google

CAPUT V.

De hæreſi, & apoſtaſia a fide.

I. OMnium primum hæreſis finitio promenda eſt quam exhibet D. Thomas, & Theologi omnes, atque Iuriſperiti amplectuntur. Eſt autem eiuſmodi. *Hæreſis error eſt intellectus voluntarius, & pertinax contra aliquam veritatem fidei catholicæ in eo qui fidem recepit.* Antequam datæ definitionis particulas ſingillatim explicem, hæreſis etymologiam paucis prodo. Vox *hæreſis* græca eſt, quæ electionem ſignificat: dicitur ab eligendo, quemadmodum *ſecta* a ſectando, ut inquit Iſidorus *Lib. VIII. Etymol. cap.* III. Idcirco ſubdit Angelicus 2. 2. *quæſt.* XI. *art.* I. *ad* 3. *Hereſis, & ſecta idem ſunt.* Nomina iſthæc nullam mali ſpeciem olim præferebant, ſed in bonam partem accipiebantur. Inquit enim D. Paulus Act. cap. XXIV. verſ. 14. *Confiteor autem hoc tibi, quod ſecundum ſectam quam dicunt hæreſim, ſic deſervio Patri, & Deo meo, credens omnibus quæ in lege, & Prophetis ſcripta ſunt,* Item cap. XXVI. *Quoniam ſecundum certiſſimam ſectam noſtræ religionis vixi Phariſæus.* Temporis decurſu, & diſſidiis in fidei articulis ſubortis, communiter Patres, & Doctores in malam partem uſurpare cœperunt *hæreſis*, & *ſectæ* nomina.

II. Explicandæ nunc ſunt exhibitæ definitionis particulæ. *Error intellectus* dicitur: quia ſicut fidei aſſenſus certus eſt in intellectu, licet obſcurus; ita aſſenſus falſus fidei contrarius in intellectu reſidet, vocaturque error. Dicitur *voluntarius*: quoniam ſine voluntate peccatum nullum: & quemadmodum a pio voluntatis affectu fidei aſſenſus pendet; ſic a perverſa voluntatis iniquitate hæreſis fidei contraria ortum ducit. Additur *pertinax*: quia cum hæreſis electionem ſignificet, requirit obſtinatam in errore deliberationem: qui enim deliberate errat, corrigi paratus, hæreticus non eſt. *In eo qui fidem recepit.* Qui fidem catholicam non ſuſcepit, adverſus fidem errat utique; ſed error iſte infidelem, paganum, aut Iudæum conſtituit, ſecus hæreticum. Fidei ergo profeſſio hæreſim præcedat neceſſum eſt.

III. Quæſt. I. *In quo ſita ſit hæc pertinacia ad hæreſim neceſſaria?* Reſp. Ut quis pertinax in fidei negotio dicatur, requiritur ut ſciens, & advertens aliquid deliberate teneat contra Eccleſiam catholicam. Quandoquidem ſicut ad fidem veram exigitur ut quis veritatibus revelatis a Deo fidem adhibeat, Eccleſia proponente; ita ad reiiciendam hanc fidem auctoritas Eccleſiæ proponentis reſpuatur oportet. Propoſitio Eccleſiæ atteſtantis veritatem aliquam eſſe a Deo revelatam neceſſaria eſt ad fidem catholicam. Ergo iſtius auctoritatis Eccleſiæ contemptio requiritur, ut quis dicatur ſuſceptam fidem abiicere, & contrario errori adhærere. Nec tamen

men neceſſe eſt ut errans directe, & expreſſe velit auctoritati Eccleſiæ reluctari, & ſe ſe opponere; ſed ſatis eſt quod ſciens, & advertens aliquid teneat quod cognoſcit Eccleſiæ auctoritati adverſari. Pertinacia iſthæc non ſumitur pro obſtinatione, & cordis obduratione contraria infirmitati; ſed accipitur pro deliberatione voluntatis, ſive ex infirmitate oriatur, ſive ex paſſionis impetu. Nec mora temporis neceſſaria eſt ut quis pertinax, & hæreticus habeatur; ſed temporis momento, ſicut alia crimina, hæreſis flagitium perpetrari valet. Quæ omnia communia ſunt.

IV. Quæſt. II. *Utrum propoſitio fidei catholicæ contraria ab ignorante prolata hæretica dicenda ſit; quamvis qui illam profert, hæreticus non habeatur?* Reſp. Melchior Cano *Lib.* XII. *de loc. theolog. cap.* VII. ſatis diffuſe hanc verſat quæſtionem. Et primo argumenta partis adverſantis promit, quæ hæc ſunt. Niſi propoſitio fidei contraria hæreſis eſſet, aliqua propoſitio ab uno adfirmata hæreſis eſſet, ſecus ſi ab alio diceretur: ut ſi quis ſciens Scripturam ſacram docere Moyſen Iudæum eſſe, aſſereret eſſe AEgyptium, hæreticam proferret propoſitionem; hæretica vero non eſſet, ſi ruſticus, & idiota ignorans illam enuntiaret. Ita fieret ut propoſitionis natura ab aſſerente penderet. Accedit quod veritas catholica, ut catholica ſit, haud pendet ab aſſerente: a quocumque enim dicatur, catholica eſt. Ergo & hæreſis a quocumque aſſeratur, hæreſis eſt. Tandem Theologi rogati, ſitne aliqua propoſitio hæretica, reſolvunt eſſe, aut non eſſe, nulla eius qui aſſeruit, habita ratione. Hanc opinionem defendunt Ocamus *I. Part. Dial. Lib. II. cap.* XI. Cardinalis Turrecremata *Lib. IV. part.* II. *cap.* III. Hadrianus *in IV. Gent. quæſt.* I. Alphonſus Caſtro *Lib. I. de iuſt. hæret. punit. cap.* I.

V. Contrariam ſententiam docent D. Thomas *I. Cor. cap.* I. *lect.* IV. Caietanus 2. 2. *quæſt.* XI. *art.* I. Plura pro hac opinione congeruntur ab eodem Cano argumenta; ſed, ut ipſe advertit, nominis potius quam rei controverſia eſt. Paucis ergo expedienda res eſt. Itaque ſi hæreſis preſſe, & in vero ſenſu accipiatur, non eſt abſque pertinacia, & voluntatis malitia. Hæreſis porro hæreticum denominat. Propoſitio autem fidei catholicæ contraria, voce, vel ſcripto enuntiata, hæretica vocatur ex genere, & obiecto, ſignumque hæreſis eſſe ſolet; ut urina ſana dicitur, quia ſanitatis ſignum eſt. Ceterum ſicut urina fallax quandoque ſignum eſt; ita propoſitio interdum ex genere hæretica eſt, quin ille qui eam protulit, hæreticus ſit. Plura occurrunt in Theologia exempla. Concubitus Iacob cum Lia ex obiecto, & genere ſuo fornicarius fuit; re tamen fornicarius non fuit ob ignorantiæ cauſſam. Breviſſime ab hac difficultate ſe ſe expediunt ſcholæ Theologi dicentes præfatam propoſitionem hæreticam eſſe *materialiter*, ſecus *formaliter*. Non ergo quicumque error fidei contrarius hæreſis eſt; ſicuti non omnis color albedini adverſus, ater eſt; ſed gilvus, glaucus, & pallidus eidem contra-

trarii ſunt, imperfecte tamen. Error ergo perfectus, iunctus ſcilicet pertinaciæ, hæreſim conſtituit. Quapropter ſi fidelium quiſpiam per inſcitiam, quin & flagitioſe erret in fidei articulis, contradicit utique fidei, ſi dialecticorum leges ſpectentur; immo culpæ quoque reus efficitur: verum niſi vivus, ut dicitur, & videns pereat, hoc eſt niſi prudens, volenſque ſe a catholico dogmate ſeparet, nec ſectam facit, neque hæreſim admittit. Quoniam error conſtituens ſectam & hæreſim, abſolutus & perfectus, nempe pertinaci voluntate partus ſit oportet. Ceteri errores a pertinacia ſeiuncti, ſunt informationes, & inchoationes quædam hæreticæ pravitatis, ad cuius ſpeciem indirecte, ut imperfecta ad perfecta, reducuntur, inquit laudatus Cano. Numquam igitur hæreſis formalis habetur, niſi ratione afferentis habita. Ex his vero ſolutio patet ad argumenta prioris opinionis. Theologi rogati ut ſententiam ſuper aliqua propoſitione catholicæ veritati contraria ferant, expendunt propoſitionem ex genere ſuo talem, & ſecundum quod ut plurimum accidit, & in exteriori foro illam definiunt. Et quia propoſitio fidei catholicæ adverſa, & ex obiecto hæretica, communiter animum prodit hæreticum; idcirco hæreſeos cenſuram eidem inurunt; quamquam interdum hæretica materialiter ſit; frequentiſſime vero formaliter, ſi ab homine docto prolata fuerit.

VI. Quæſt. III. *Quid de eo ſentiendum eſt qui exterius tantum fidem negat?* Reſp. Sunt qui adfirmant, ut Caietanus 2. 2. *quæſt.* XII. *art.* 2. & alii, hunc hæreticorum pœnas incurrere, eo quod Eccleſia non iudicat de internis. Quod confirmari poteſt exemplo illius qui furatur, & occidit ſine animo furandi, & occidendi; & nihilominus pœnis furis, & homicidæ ſubiacet. Sed communis, & vera ſententia negat, præfatum fidelem pœnis in hæreticos conſtitutis obnoxium eſſe. Quia hæreticorum pœnæ nonniſi ob hæreſis crimen infligi debent. Exterior autem fidei negatio hæreſis non eſt, quia non eſt error in intellectu. A quolibet ergo Confeſſario abſolvi poterit fidelis qui timore, aut alia ratione victus fidem exterius reiicit, firmam tamen in mente & corde retinet. Argumenta contrariæ opinionis facile reſolvuntur. Eccleſia punit eos qui exterius fidem negant: quia in foro exteriori præſumitur talem fidem interius repudiaſſe: prudenter quippe præſumitur factis animum reſpondere: idque communiter accidit ut qui exterius recedit a fide, animo quoque, & mente ab eadem ſeiungatur. In foro ergo externo præfatus fidelis excommunicatus reputatur. Furtum, & homicidium actibus externis conſummantur. Hæreſis vero actus internus intellectualis eſt. Quare homicida ſolo externo actu obnoxius eſt irregularitati. Hæreſis vero eſſentialiter pendet ab actu interno. Si quis tamen exterius fidem negaret, animo favendi hæreticis, tametſi pœnas in hæreticos latas non incurreret, ſubiaceret tamen excommunicationi latæ in hæreticorum fautores. Similiter qui exterius idolo thus ado-

Digitized by Google

adoleret ex affectu erga idolum, abſque tamen mentis errore, licet immunis eſſet ab excommunicatione lata in apoſtatas, incurreret tamen ceteras hæreticorum pœnas, præter bonorum publicationem: quia hic, tametſi non eſſet verus hæreticus, eſſet tamen verus idololatra, ut docent Bannez 2. 2. *quæſt.* XI. *art.* 4. *dub.* 2. Aragon. 2. 2. *quæſt.* XII. *art.* 1. Petrus Ledeſma *Tom. II. tract.* 1. *cap.* VI. *concl.* 14. Sanchez *Lib. II. cap.* VII. *num.* 10. idque evincunt *quadam extravaganti* Ioannis XXII. ſi tamen illa uſu recepta ſit, ut advertit Sanchez. Si vero non ex affectu erga idolum, ſed metu, vel avaritia, aliave cauſſa cultum idolo exhiberet, non incurreret dictam excommunicationem, eo quod verus idololatra non foret.

VII. Quæſt. IV. *Utrum dubius in fide hæreticus habendus ſit?* Reſp. Non leviter controverſantur ſuper propoſita quæſtione Iuriſperiti, & Theologi. Partem ſiquidem affirmantem plures docent, probantque primo canonis auctoritate. Quoniam *cap.* 1. *de hæret.* dicitur: *Dubius in fide infidelis eſt.* Tum D. Auguſtini teſtimonium promunt ex Enchirid. cap. XVII. *Quis enim niſi errans malum neget approbare falſa pro veris, aut improbare vera pro falſis, aut habere incerta pro certis, vel certa pro incertis?* Item Concilium Viennenſe doctrinam omnem aut temere aſſerentem, aut vertentem in dubium, quod ſubſtantia animæ rationalis non ſit humani corporis forma, tamquam erroneam, ac veritati fidei catholicæ inimicam reprobat. Præterea is qui dubitat, fidem amittit; alioquin infidelis non eſſet. At fides in baptiſmo ſuſcepta, niſi per hæreſim, non amittitur. Poſtremum fidei ratio firmam & conſtantem certitudinem requirit. Vacillatio autem, & dubitatio, maxime ſi pertinax ſit, fidei firmitudinem corrumpit. Erit ergo, ſaltem indirecte, fidei contraria, atque adeo hæreſis erit. Si enim ex infirmitate, non ex pertinacia quis dubitet, omnium una ſententia eſt, hunc hæreticum non eſſe. Dicitur namque Matth. XIV. *Modicæ fidei, quare dubitaſti?* Citari pro hac opinione ſolent Gabriel *in IV. diſt.* XIV. *quæſt.* II. *ar.* 1. *not.* 3. Angelus *verb. Hæreſis*. Silveſter *verb. Hæreſ.* 1. *quæſt.* III. Caietanus 2. 2. *quæſt.* XI. *ar.* 2. Caſtro *Lib. adver. hæreſ. cap.* X. Corduba *Lib.* I. *quæſt.* XVII. *§.* 7. Valentia 2. 2. *diſp.* 1. *quæſt.* XI. *punct.* 1. *diff.* 2. Azorius *Lib.* VIII. *cap.* IX. *quæſt.* V. & alii plures.

VIII. Negat altera ſententia, plurimorum Doctorum ſuffragio nixa, dubium in fide hæreticum eſſe. Quod evincunt primo auctoritate Auguſtini qui *Lib.* I. *de utilitate credendi cap.* 1. inquit: *Hæreticus eſt qui falſas opiniones vel gignit, vel ſequitur.* Porro qui dubitat, nec alterutram quæſtionis partem ſequitur, neque falſas opiniones gignit. D. Hieronymus in *cap.* V. *Epiſt. ad Galat.* docet, hæreſim ab electione dici, illumque eſſe hæreticum qui ſibi eligit diſciplinam, quam putat eſſe meliorem. D. Thomas I. *ad Corinth. cap.* XI. *lect.* IV. refert hanc Hieronymi auctoritatem, dein ſic concludit: *Electio firmam importat inhæſionem; & ideo hæreticus di-*

Digitized by Google

dicitur qui pertinaciter proprium errorem ſectatur. Rationibus autem hanc firmant ſententiam. Nam hæreſis contrarie opponitur fidei, ſecus per negationem, aut privationem. At dubitatio, cum nec habeat aſſenſum, nec diſſenſum, contrarie fidei non adverſatur. Ergo dubitatio non eſt hæreſis. Præterea hæreſis eſt error fidei contrarius. Error autem aſſenſus eſt, vel diſſenſus falſus. Cum ergo hæſitatio nec aſſenſus, nec diſſenſus ſit, nec hæreſis quidem eſt. Denique dubitatio medium quoddam eſt inter duas extremas controverſiarum partes. Fides vero, & hæreſis duo ſunt extrema ſummopere pugnantia. Dubitatio igitur quæ inter dogma hæreticum & veritatem catholicam intermedia eſt, non eſt hæreſis, ſed illius particeps, atque vicina. Hæc ſunt argumenta, concludit laudatus Cano, quibus Auctores ſane nobiles hanc confirmant ſententiam.

IX. Prioris ſententiæ argumenta facile reſolvunt. Ad auctoritatem canonis ſtatuentis, dubium in fide infidelem eſſe, reſpondent, infidelitatem tripliciter accipi: uno modo negative, ut accidit illis qui nihil de fide audierunt: ſecundo modo contrarie, quando ſcilicet quis ſuſceptæ fidei repugnat: tertio cum quis inter duas partes fluctuat, vacillatque, nec fidei veritati, nec errori contrario inhærens. Dubius autem in fide, hoc tertio modo infidelis eſt, non ſecundo, qui proprie fidei opponitur, hæreſimque conſtituit. Teſtus ergo laudatus non evincit, dubium in fide eſſe hæreticum vere talem, ſed iuris tantum fictione illum eſſe. Porro Stephanus Papa, cuius eſt decretum illud, voluit tantum hoc laudato canone docere, quibus teſtibus habenda fides ſit, & illos a ferendo teſtimonio reiicit qui aut fidem ignorant, aut dubii in fide ſunt: ſive enim fidei veritates ignorent, ſive de eiſdem dubitent, indigni ſunt ut in fidei controverſiis teſtificentur. Ad auctoritatem Auguſtini ſubdunt, tunc illum errare qui certa pro incertis, aut e contrario habet, ſi aut affirmet incerta eſſe illa quæ certa ſunt, aut neget eſſe certa quæ certa ſunt. Error enim propoſitio falſa eſt, verbo ſive affirmato, ſive negato. Qui ergo nihil aut affirmat, aut negat, errare nequit: niſi ille dicatur errare qui ſcopum non attingit, cum ſagittam quidem non eiicit, collineaturus tamen, ſi eieciſſet. Ad Concilium Viennenſe dicitur, illud utique reprobare omnem doctrinam ſive aſſerentem, ſive vertentem in dubium, animam rationalem eſſe formam corporis. Verum ne quis putaret dubium, & aſſertionem eodem gradu, & loco habenda eſſe, ſubiungit: *Definientes, quod quiſquis deinceps aſſerere, defendere, ſeu tenere pertinaciter præſumpſerit, quod anima rationalis non ſit forma corporis humani, tamquam hæreticus ſit cenſendus*. Neque exiſtimandum, inquit Canus, Concilium ſine cauſſa prætermiſiſſe eos qui in dubium verterent. Doctrina itaque illa quæ in dubium vertit catholicas veritates, inimica eſt fidei chriſtianæ non conſummate, & perfecte, ſed imperfecte, & inchoate.

X. Ut ultimum argumentum ſolvam, quid ipſe ſentiam, exponam fas eſt.

Et

Et primo diſſidium quod inter Auctores apparet, de nomine potius quam de re mihi videtur. Nam convenit inter eos, dubium ex fragilitate ortum hæreſim non ſapere. De ſolo ergo dubio pertinaci quæſtio eſt. De hoc dubio laudatus Cano loquens ſubdit: Si metaphyſicas leges inſpicio, neque hoc dubium conſtituere formalem hæreticum aſſero. Quoniam dubium neque ſpeciem habet, neque formam, ſed quid medium eſt. Non ergo contrarium fidei eſt. Quæ enim contraria proprie ſunt, ea duas eſſe formas maxime repugnantes conſtat. At ſi moralis Philoſophiæ leges ſequimur, quæ in id ſpectat quod frequentiſſimum eſt; incredibile eſt hominem pertinaciter dubitantem nullum habere errorem fidei contrarium. Clarius ergo rem expediam. Admiſſa hypotheſi, quod intellectus pendulus maneat, & anceps, nullumque aſſenſum, vel diſſenſum eliciat, certum eſt hunc non eſſe vere, & proprie hæreticum ob ea quæ dicta ſunt. Verum quia reipſa contingere vix poteſt ut homo pertinaciter dubitet, quin aliquod iudicium reflexum ferat quo iudicet res fidei dubias eſſe; idcirco in praxi hæretici communiter ſunt illi omnes qui pertinaci animo in rebus fidei dubitant: & merito Theologi, Iuriſperiti, Iudiceſque eccleſiaſtici tamquam hæreticos eiuſmodi iudicant. Addit Canus fidem amitti non modo per hæreſim, ſed etiam per dubitationem, ſicuti colorem album expellit non modo ater, ſed etiam gilvus, & glaucus. Quamvis, ut dixi, vix in praxi dubitatio pertinax ab errore ſeiuncta occurrit, ſeu a iudicio quo intellectus adverſus fidei veritates ſententiam ferat.

XI. Qui dubitat ob difficultates quæ in fidei articulis inſurgunt, atque harum difficultatum pondere preſſus, imperat ſuſpenſionem intellectus, peccat adverſus fidem: quia dum deliberate aſſenſum cohibet, eo ipſo approbat difficultatum momenta contra fidem quam ſuo ratiocinio metiri audet. Si vero intellectum ideo abſtrahit a rerum fidei contemplatione, ut defatigationem, laborem, ac moleſtiam evitet, ſe ſeque a periculo pertinaciter dubitandi ſubducat; nullo modo peccat: hæc ſiquidem dubitatio ex infirmitate, ac imbecillitate oritur. Quandoque tamen, potiſſimum ſi tentatio gravis ſit, urget præceptum eliciendi fidei actum: & ſane ſecurior via eſt, ingruente ſimili fluctuatione, actu fidei expreſſo veluti ſacra anchora intellectum firmare. Inſpicienda tamen eſt dubitantium indoles. Nam ſi qui dubitationi obnoxius eſt, ſcrupulis angatur; tunc ſatius erit alio intellectum divertere, dubitationeſque floccifacere, & contemnere; quemadmodum ſpernendæ omnino ſunt tentationes blaſphemandi Deum, Sanctoſque conviciandi: his namque ſuggeſtionibus non raro dæmon animas Deo caras vexat, torquetque; cum opus minime habeat hæc, & ſimilia flagitioſis, ſceleſtiſque hominibus ſuggerere: ſua quippe ſponte iſti ſanctum Dei nomen profanant, polluuntque, Sanctorumque honorem conviciis proſcindunt. Ex quibus colliges, ad hæreſis rationem neceſſariam eſſe particulam in eiuſdem finitione poſitam, nempe *voluntarius*.

XII.

XII. Qui deliberate dubitat ob difficultates quæ ſibi occurrunt, paratus corrigi, ſi rationes ſibi congruæ proponantur quibus ſuis difficultatibus fiat ſatis, ſecus vero ob auctoritatem Eccleſiæ ſimiles difficultates reiicientis, hæreticus habendus eſt. Non enim hic credit ob Dei, & Eccleſiæ auctoritatem, ſed proprio ſuo ratiocinio nixus. Fidelis autem proprium eſt captivare intellectum in obſequium fidei.

XIII. Quæſt. V. *Sit ne hæreticus qui privatæ revelationi divinæ diſſentit, aut qui propoſitionem theologicam proxime ex propoſitione de fide deductam negat?* Reſp. Non convenit inter Theologos, quin acriter diſſident ſuper quæſtionibus propoſitis. Ad primam quod attinet, Corduba, Lorca, Vivaldus, aliique contendunt, hæreticum non eſſe qui revelationi ſibi factæ a Deo, quamque divinam eſſe putat, fidem denegat, eidemque reſiſtit: quoniam, inquiunt, hic non ſeſe opponit veritatibus divinis ab Eccleſia propoſitis. Alii contra ſuſtinent, hunc hæreſeos crimen incurrere, eo quod fidem negat primæ veritati. Res tanti non eſt ut fuſius eam pertractem, potiſſimum quod de nomine potius quam de re diſſidium ſit. Breviter ergo dicam, uno in ſenſu hunc hæreticorum maximum eſſe: quoniam ratio formalis fidei eſt divina revelatio, quæ obſcura cum ſit, viſibili Eccleſiæ organo nobis proponitur. Porro ſi ipſa revelatio ſuo proprio lumine ſpectabilem ſe offerat, ſi Deus ipſe Eccleſiæ proponentis conditionem ſupplet; quis dixerit graviſſimum conſummatæ hæreſeos ſcelus non perpetrare illum qui Deo ſic revelanti veritatem fidem non adhiberet? Quid? Hæreticus eſt qui Eccleſiæ reſiſtit; ſecus qui Deo ipſi reluctatur, ſi propter Deum Eccleſiæ credimus? Opus non eſſet Eccleſia, ſi Deus ſeipſo vellet humano, & ſenſibili modo ſuas veritates manifeſtare; ut contigit, cum Chriſtus carne indutus humana, cæleſtia dogmata explicuit. Non eſt ergo ambigendum quin hæreticus habendus ſit qui convincitur Deo ſibi revelanti fidem non adhibere. Accedit quod qui divinæ ſibi factæ revelationi reſiſtit, eo ipſo Eccleſiæ auctoritatem contemnit. Quomodo enim Eccleſiæ credere poterit qui Deo, fidem adhibendam Eccleſiæ ſuæ iubenti, fidem denegat?

XIV. De altera propoſitæ quæſtionis parte ſimiliter Theologi diſſident. Canus *Lib.* XII. *cap.* VIII. Valentia 2. 2. *diſp.* 1. *quæſt.* XI. *punct.* 1. Bonacina *diſp.* 11. *de cenſ. quæſt.* V. *num.* 5. hæreticum eſſe contendunt qui theologicæ veritati immediate ex propoſitione de fide elicitæ reluctatur. Contra negant alii plures. Et hoc diſſidium nominis potius quam rei eſt. Quippe ſi metaphyſicis legibus inhæreamus, utique hæreticus non eſt qui propoſitionem dumtaxat theologicam reiicit. Ceterum ſi moralis Theologiæ præſcripta inſpiciantur, quæ id conſiderant quod communiter accidit, hæreticus habendus eſt qui propoſitionem theologicam, ſuapte natura fluentem ex propoſitione de fide, aſpernatur. Tanta ſiquidem connexio inter utramque propoſitionem eſt, ut vix poſſit qui alteram negat, alteram affirmare. Qui enim Chriſtum hominem fatetur, qua ratione viſibilem negare auſit, & contra?

XV. Quæſt. VI. *Eſt ne pertinax, & hæreticus qui Epiſcopo proponenti res fidei non aſſentitur, exiſtimans ſe Eccleſiæ non contradicere?* Reſp. Adfirmantem ſententiam defendunt Salmanticenſes *tract.* xxi. *cap.* iii. *punct.* 5. *§.* 2. *num.* 50. Caſtropalaus *tract.* iv. *diſp.* iii. *punct.* 2. *num.* 6. Lugo *diſp.* x. *sect.* v. *num.* 160. aliique plures, quos ipſi laudant, probantque. Qui veritatibus fidei ſibi ſatis propoſitis reſiſtit, hæreſis reus evadit. Porro cum Epiſcopus, Inquiſitor, aliique Doctores fidei myſteria proponunt, ſufficiens eſt earumdem veritatum propoſitio. Tenetur ergo fidelis eiſdem aſſentiri. Præterea cum fides per Epiſcopos, Inquiſitores, alioſque Doctores declaratur, Eccleſia ipſa per hoſce ſuos miniſtros eam declarat. Raro quippe Eccleſia ſeipſa fidelibus credenda denuntiat; ſed utitur miniſtrorum ope. Accedit quod qui veritatibus ab Epiſcopis, & fidei Quæſitoribus propoſitis diſſentit, in foro exteriori ut hæreticus pœnas luit: ergo & in foro interiori pro hæretico habendus eſt, quia forum exterius interiori cohæret.

XVI. Altera ſententia negat, quempiam hæreſim incurrere ob hoc quod Epiſcopo, vel Inquiſitori proponentibus fidei articulos fidem adhibere recuſat. Hunc tamen peccare concedit plus, minuſve, prout maior, aut minor illius temeritas, & pertinacia fuerit. Hanc ſecundam ſententiam tuetur Canus *Lib.* XII. *de loc. theol. cap.* viii. Valentia 2. 2. *diſp.* 1. *quæſt.* xi. *punct.* 1. *diff.* 4. Vaſquez 1. 2. *quæſt.* lxxvi. *diſp.* ccxxvi. *cap.* iii. *num.* 7. Sanchez *Lib.* II. *cap.* vii. *num.* 25. Sayrus *Tom.* I. *Lib.* III. *cap.* iv. *num.* 17. & alii. Hæc ſententia mihi probabilior eſt, &, ſi vero in ſenſu explicetur, unice vera, & a nemine neganda.

XVII. Nemo inficias ire auſit, quemlibet Epiſcopum, quemque Inquiſitorem errori obnoxium eſſe. Sola quippe Eccleſia, ſolus Romanus Pontifex ex cathedra loquens nec fallere, nec falli poteſt. Qua ergo ratione hæreticus dicendus ille eſt qui ſive Epiſcopis, ſive Inquiſitoribus, quos vocant, fidem adhibere recuſaverit? Quæ ratio ut clarior fiat, & ut paralogiſmus, quo contraria laborat opinio, tollatur, conſiderandum occurrit, num Epiſcopi voce Eccleſiæ loquantur, & ut Eccleſiæ præcones ab eo qui audit habeantur; aut tamquam Doctores, & privati Paſtores res credendas proponant. Si is qui Epiſcopum res fidei explicantem audit, exiſtimat eum doctrinam Eccleſiæ catholicæ proponere, ac voce Eccleſiæ loqui, & nihilominus fidem adhibere recuſat; hoc in caſu nemo eſt qui ambigere iure poſſit hunc hæreticum eſſe. Contra ſi Epiſcopum ut privatum Paſtorem, atque Doctorem habet, ſi eidem fidei dogmata ediſſerenti credere renuit, peccare utique audaciæ, & temeritatis poteſt, hæreſis ſane non poteſt: quoniam Epiſcopo ſic loquenti dum contradicit, Eccleſiæ catholicæ ſe minime contravenire exiſtimat. Quare admiratio quædam animum ſubit, Salmanticenſes, viros alioquin acutos, in ipſo quæſtionis titulo proponere, fidelem hunc, dum contradicit Epiſcopo, *exiſtimare ſe in hoc non contravenire Eccleſiæ*. Et tamen conſtituunt hunc hæreticum eſſe.

Digitized by Google

eſſe. Quod ſane non cohæret cum iis quæ paulo ante de pertinacia docent, videlicet pertinaciæ notionem in eo ſitam eſſe quod quis ſciens, & prudens ab ea veritate recedat quam definitam eſſe ab Eccleſia cognoſcit. Itaque, ut iuſta hæreſis feratur cenſura, præ oculis habenda pertinacia eſt quæ ad hæreſim conſtituendam neceſſario requiritur. Porro dictum ſupra, repetendumque nunc eſt, hæreſim mentis aſſenſu perfici ex voluntatis conſenſione in eo qui rem quam credere renuit, cognoſcit eſſe catholicam veritatem: ergo & infidelitas intellectus diſſenſu perficitur in eo qui rem cui aſſentit, cognoſcit eſſe contra Eccleſiæ communem fidem, ut poſt Caietanum optime advertit laudatus Cano. Contrariorum enim contrarias oportet eſſe notiones. Pertinax autem, ſi vel ipſam nominis notionem inſpiciamus, is eſt qui plus nimio in propria ſententia hæret. At qui opinionem ſuam intelligit communi Eccleſiæ ſenſui, & fidei repugnare, atque in ea perſtat nimis; profecto in illa perſeverat. Vere igitur eſt pertinax. Immo hæc ſola conſummata pertinacia eſt quæ abſolute cum fidei conſtantia pugnat; atque adeo ſola ea ſimpliciter hæreſim conficit. Hinc colliges, quam falſa ſit hæreſis finitio quam Clariſſimus Fontaninus Archiepiſcopus Ancyranus in ſua Eloquentia italica tradit *pag. 367.* his verbis italicis. *L' eſſer eretico appunto conſiſte in dire ereſie con la perſuaſione di non dirle, ma bensì di proferire verità cattoliche.* Quæ verba ſic latine redduntur. *Hæreſeos notio in eo ſcilicet ſita eſt ut quis hæreſes proferat, perſuaſum habens ſe hæreſes minime proferre, ſed catholicas veritates.* Si hoc verum foret, quis certus eſſe poſſet ſe hæreticum non eſſe? Cuique enim excidere verbum valet reipſa adverſum catholicæ doctrinæ, quod eidem conſentaneum exiſtimet. In obſequium tamen eruditiſſimi viri cuius familiaritate, atque amicitiæ honore frui mihi licuit, id forſitan ille intellectum voluit, hæreticos nempe proferre hæreſes quas Romanæ Eccleſiæ agnoſcunt contrarias; exiſtimant tamen veritates catholicas enuntiare, quod errare poſſe Eccleſiam impudentiſſime doceant. Quo in ſenſu Lutherus, Calvinus cæcitatis pœna percuſſi, aliique hæreſiarchæ ſciebant dogmata ſua Romanæ doctrinæ adverſari; putabant tamen, ſeu verius dicam, iactabant ſaltem extrinſecus, ſe veritates catholicas prædicare.

XVIII. Ad argumenta quæ opponunt Salmanticenſes cum aliis, ex dictis reſponſio patet. Laborant ſiquidem aperta fallacia. Nam verum eſt Eccleſiam per Epiſcopos, fideique Quæſitores, alioſque Doctores credenda proponere. Qui his contradicit, Eccleſiæ reluctatur. Diſtinguendum eſt. Si qui fidem illis adhibere recuſat, exiſtimat illos prædicare doctrinam Eccleſiæ catholicæ, & non propria ſenſa promere; tunc certum omnibus eſt hunc hæreſeos crimine infici. Quippe hoc in caſu hic agnoſcit, auctoritati Eccleſiæ ſe ſe opponere. Laudati tamen Auctores ſuam quæſtionem huic ſenſui non illigant; immo in ipſius quæſtionis titu-

N ij lo

lo loco poſitionis conſtituunt, quod qui reſiſtit Epiſcopo, *exiſtimet ſe in hoc Eccleſiæ non contravenire*. Si vero fidem adhibere recuſat Epiſcopis, & Inquiſitoribus, exiſtimans eos Eccleſiæ voce non loqui, nec doctrinam Eccleſiæ evulgare, licet miniſtri eius ſint, hæreſim non incurrit, ſi fidem illis deneget. Quoniam qui hac ratione eis reluctatur, minime exiſtimat ſe cum Eccleſia catholica pugnare: atque adeo deeſt pertinacia quæ ad hæreſis crimen perpetrandum neceſſaria eſt. Hac ſola diſtinctione, ſeu explicatione noſtræ ſententiæ, omnia adverſariorum obiecta reſolvuntur.

XIX. Quæſt. VII. *Eſſet ne formaliter hæreticus catechumenus qui aliquos fidei articulos negaret?* Reſp. Adfirmant Suarez, Bannez, Azorius, Palaus, Tapia, Salmanticenſes *tract.* XXI. *cap.* III. *punct.* 5. *num.* 52. aliique, qui laudantur ab iiſdem. Quoniam, inquiunt, hæreſis in hoc ſita eſt quod veritati alicui revelatæ quis diſſentiat. Sed ante baptiſmi ſuſceptionem æque reſiſtere quis poteſt veritati divinæ, ac poſt. Ergo ad hæreſim incurrendam ſuſceptio non requiritur baptiſmi. Idque patet in catechumeno qui vere in Chriſtum credit, tametſi tinctus ſacro lavacro non ſit.

XX. Contrariam ſententiam defendunt Caietanus, Toletus, Aragonius, Hugolinus, Sayrus, & alii. Si Theologorum ſpectetur auctoritas, utraque opinio ſua fruitur probabilitate. Si notio hæreſis penitius conſideretur, probabilior mihi eſt ſecunda opinio. Nam ultima particula definitionis hæreſis hæc eſt, *In eo qui fidem recepit*. Porro qui aqua baptiſmatis ablutus non eſt, fidei chriſtianæ profeſſionem non emiſit, neque in Catholicorum cenſum perſcriptus eſt. Quamquam igitur catechumenus interius in Chriſtum credat, dici tamen nequit quod fidem Chriſti profeſſus ſit, eamque receperit; ſed ſolum in via eſt ad illam recipiendam. Verum utique eſt quod ſi credit, fidem habet; ſed particula *in eo qui fidem recepit*, ſenſum prodit de eo qui chriſtianam religionem profeſſus eſt. Quemadmodum qui tyrocinium ponit in aliqua religione, & ab eadem, antequam profiteatur, recedit, a nemine pro apoſtata habetur. Cur ergo tyro chriſtianæ religionis apoſtata, vel hæreticus proprie, & formaliter dicendus eſt; ſi antequam catholicæ religionis profeſſionem edat, ab eadem recedit, aut aliquos articulos denegat?

XXI. Ad contrariæ ſententiæ argumenta facilis reſponſio eſt, & utraque opinio conciliari valet. Et primo falſum eſt in eo hæreſis malitiam ſitam eſſe quod quis veritati divinæ revelatæ reſiſtat: alioquin omnes pagani eſſent hæretici. Idque patet ex recenſita ultima particula in hæreſis finitione poſita. Catechumenus, inquis, non eſt infidelis, qui nullo modo fidem receperit, nec Iudæus: ergo hæreticus, cum tantum ſint tres infidelitatis ſpecies. Reſp. Communis Theologorum doctrina eſt, dupliciter peccatum aliquod in genere collocari, & in ſpecie.

Uno

Uno modo, inquiunt, formaliter, & directe; altero modo materialiter, & reductive. Hoc ſecundo modo Dialectici materiam in prædicamento ſubſtantiæ, punctum in genere quantitatis, embryonem in ſpecie animantis, cuius gratia a natura paratur, ponunt. Idem in deſignanda peccatorum ſpecie accidit. Dicimus ergo, catechumenum fidei catholicæ reſiſtentem, hæreticum eſſe reductive. Quapropter in ipſo quæſtionis titulo propoſitum fuit, ſitne dicendus hæreticus *formaliter*: quoniam in hoc difficultas vertitur. Dicimus ergo unanimi conſenſione, catechumenum ante ſolemnem fidei catholicæ profeſſionem, ſi eidem fidei reſiſtat, hæreticum eſſe initiative, & reductive; ſecus formaliter, & complete. Quod adeo verum eſt, ut is, ſi a fide recedat, in nullius ſententia hæreticorum pœnis ſubiaceat; cum excommunicationis capax non ſit, neque Eccleſiæ iuriſdictioni ſubiectus. Fit quippe Eccleſiæ membrum profeſſione in baptiſmate emiſſa. Sententia ſic explicata mihi probabilior, & verior eſt.

XXII. Quid de eo dicendum qui ficte baptiſmum ſuſcepit? Eccleſia fictionis ignara eum ceu hæreticum damnat. Ceterum vere, & proprie, ſeu formaliter hæreticus non eſt: quia reipſa fidei chriſtianæ profeſſionem non edidit, quando baptiſma irritum fuit.

XXIII. Maior difficultas de illis eſt qui ſincera voluntate ad ſacrum lavacrum acceſſere, & defectu ſeu legitimæ materiæ, ſeu intentionis miniſtri baptiſmus irritus fuit; & nihilominus ſe ſe tamquam veros Catholicos geſſerunt, putantes ſe vere baptizatos eſſe. Affirmant laudati Salmanticenſes cum pluribus aliis. Verum ex iis quæ dicta ſunt, non eſſe veros, & formaliter hæreticos colligitur. Quoniam revera baptizati non fuerunt, atque adeo fidei profeſſionem ſolemni ritu non edidere. Quare nec excommunicationem, nec alias hæreticorum pœnas incurrunt. Aliqui tamen docent, poſſe Eccleſiam eiuſmodi cogere ad baptiſmum ſuſcipiendum, eo quod ex parte ſua illum ſuſceperint. Ita Sayrus, Sanchez, Henriquez, & alii.

XXIV. Verum contrarium mihi dicendum videtur. Quoniam, quando contractus nullus ex quocumque defectu eſt, una pars vi talis contractus ius in alteram minime acquirit. Porro Eccleſia vi ficti baptiſmi nullum ius adipiſcitur in eum qui tali baptiſmo tinctus eſt. Ergo nequit eum cogere ad baptiſmum denuo ſuſcipiendum. Solos quippe ſubditos Eccleſia cogere valet ad ea præſtanda quæ fidei chriſtianæ ſunt. Ficte autem baptizatus non eſt, nec fuit ſubditus Eccleſiæ catholicæ. Quare concludendum eſt neminem puniri ab Eccleſia poſſe ut hæreticum qui prius baptiſmatis ſacramento eiuſdem Eccleſiæ membrum non evaſerit, & ab eiuſdem corpore per hæreſim ſe ſeiunxerit. Quæ reſolutio eſt ipſius Concilii Tridentini confirmantis ea quæ hac de re dicta a nobis ſunt. *Cum Eccleſia* [inquit ſacra Synodus ſeſſ. xiv. cap. 11.] *in neminem iudicium exerceat qui*

non prius in ipſam per baptiſmi ianuam fuerit ingreſſus . Quid enim mihi, inquit Apoſtolus, de his qui foris ſunt, iudicare ? Quæ tamen intelligenda ſunt, quando conſtat iuridice non eſſe baptizatum. Nam ſi quis publice baptiſmum ſuſciperet, licet interna fictione illum reſpueret, Eccleſia fictionis ignara præſumeret vere hunc baptizatum eſſe : idcirco eum tamquam hæreticum puniret, ſi in hæreſim incideret.

XXV. Quæſt. VIII. *Quid ſit apoſtaſia, & an ſpecie differat ab hæreſi ?* Reſp. Apoſtaſiæ finitio hæc eſt, quæ ex D. Thoma colligitur 2. 2. quæſt. XII. art. 1. *Apoſtaſia eſt receſſio hominis baptizati a tota fide*. Hinc colligitur, apoſtatam ab hæretico diſcrepare, quod hic aliquam evangelicam veritatem ſciens prudenſque denegans, plures alias admittit, atque Chriſtum, eiuſque Religionem ſe profiteri iactat; ille univerſæ chriſtianæ legi, atque Chriſto eiuſdem auctori nuntium remittit. Hæc eſt vera, & potiſſima apoſtaſia. Apoſtatæ quoque vocantur qui retrocedunt ab Ordine, a Religione quam profeſſi ſunt. Non eo ipſo tamen a Deo recedunt, ſicut contra qui a fide chriſtiana deſciſcunt, a ſacris quoque ordinibus diſcedunt, & duplici reatu inficiuntur.

XXVI. Diffident Theologi, differat ne ſpecie apoſtaſia ab hæreſi. Negant Bannez, Valentia, Aragon, Sanchez, Salmanticenſes *tract.* XXI. *cap.* III. *punct.* 5. *num.* 58. Adfirmant Turrecremata *Lib. IV. Summ. part.* II. *cap.* XIII. Sylveſter verbo *Hæreſis*, Canus *de loc. theol. Lib. XII. cap.* VIII. Quæſtio potius nominis quam rei eſt. Si D. Thomæ mens ſpectetur, hæc ſecunda ſententia verior eſt. Quippe apoſtaſia motum quemdam importat diſcedentis a fide. Motus autem non habet ſpeciem a termino a quo, ſed a termino ad quem. Cum ergo apoſtata ad Iudæorum ſuperſtitionem, & errorem accedit, iudaicæ infidelitatis reus eſt : ſi ad paganiſmum deflectit, paganicæ infidelitatis culpam contrahit. Textus quem Salmanticenſes pro ſua opinione afferunt ex D. Thoma 2. 2. *quæſt.* XII. *art.* 1. *ad* 3. illis non favet, ſed aperte officit. Dicit ergo Angelicus : *Unde apoſtaſia non importat determinatam ſpeciem infidelitatis, ſed quamdam circumſtantiam aggravantem*. Huius textus genuinus ſignificatus eſt, apoſtaſiam nullam præferre determinatam infidelitatis ſpeciem ; ſed ad eam revocari ad quam apoſtata accedit. Ex eo enim quod a fide chriſtiana recedit, ſpeciem non habet, ut ait Angelicus, ſed ſolum circumſtantiam quamdam aggravantem iniquitatis. Melius quippe erat illi non cognoſcere viam iuſtitiæ, quam poſt agnitionem retrorſum converti. Hæc clara ſunt, & perſpicua. Hæreſis in definita infidelitatis ſpecie collocatur. Si ergo Angelicus conceptis verbis ait, apoſtaſiam non conſtituere peculiarem ſpeciem intra genus infidelitatis, compertum eſt hæreſim ſpecie diſtingui ab apoſtaſia. Sed levioris negotii quæſtio eſt, quam ut longiorem in illius diſcuſſione ſermonem effundamus. Si plura cupis, conſule Canum *loc. cit.*

XXVII.

XXVII. Quæſt. IX. *Princeps propter apoſtaſiam a fide amittit ne dominium in ſubditos?* Reſp. Integrum articulum ſuper hac quæſtione D. Thomas inſtituit 2. 2. *quæſt.* XII. *art.* 2. ubi evincit, Principem apoſtatam amittere propter apoſtaſiam a fide dominium in ſubditos, ſimul atque eum Eccleſia excommunicatum denuntiavit ob tale crimen. *Quia*, inquit, *homo apoſtata pravo corde machinatur malum, & iurgia ſeminat, intendens homines ſeparare a fide: & ideo quam cito aliquis per ſententiam denuntiatur excommunicatus propter apoſtaſiam a fide, ipſo facto eius ſubditi ſunt abſoluti a dominio eius, & iuramento fidelitatis, quo ei tenebantur*. Ad argumenta quæ opponi ſolent petita ex dominio infidelium Principum, & ipſius Iuliani apoſtatæ in Chriſtianos ſubditos, reſpondet, aliam eſſe rationem quæ favet illis Principibus qui numquam fidem ſuſceperunt, ab ea quæ adverſatur apoſtatis a fide ſuſcepta. Quoniam ad Eccleſiam non pertinet punire eos qui foris ſunt; ſed contra iure punire valet eos qui fidem ſuſceperunt. Ad id quod de Iuliano dicitur, reſpondet, *quod illo tempore Eccleſia in ſui novitate nondum habebat poteſtatem terrenos Principes compeſcendi: & ideo toleravit, fideles Iuliano apoſtatæ obedire in his quæ nondum erant contra fidem, ut maius periculum fidei vitaretur*.

CAPUT VI.

Quotuplex ſit hæreſis, & quæ pœna.

I. PRima hæreſis partitio in *formalem* eſt, & *materialem*. Hæreſis formalis iam ſupra finitionem dedimus. Ea ſiquidem eſt, cum quis prudens, & ſciens veritati alicui catholicæ cum pertinacia reſiſtit. Iuvat hic clarius explicare particulam *ſcientiæ* requiſitæ ad hæreſim formalem, cum ſcilicet ignorantia craſſa, & affectata ſatis ſit ne quis in hæreſim incidat. Dicimus ergo ad hæreſeos culpam contrahendam ita neceſſariam eſſe ſcientiam, qua quis advertat ſe catholicæ Eccleſiæ auctoritati reſiſtere, dum aliquam revelatam veritatem negat, ut ignorantia etiam craſſa ab hac culpa excuſet. Quamvis ergo quiſpiam ignorans aliquam veritatem dogma eſſe catholicum, admonitus ab Epiſcopo, aliiſque viris doctis perſiſtat in ſuo errore tali dogmati contrario; adhuc tamen hæreſeos notam non contrahit. Inſolens utique, audax, præceps, contumax, ſapiens hæreſim, & quidquid aliud ſimile compellari poterit; hæreticus vero non poterit. Quoniam pertinacia eius nondum cum fide catholica, & Eccleſiæ auctoritate pugnat. Illius reluctatio, & obfirmata ignorantia peccatum eſt, maxime poſt admonitionem Epiſcopi, aliorumve Doctorum: quodque peccatum ad hæreſim reduci utique poteſt, ſeu erit reductive hæreſis; ſecus formaliter, &

N iiij com-

complete. Hanc ſententiam defendunt Canus, Bannez, Toletus, Vaſquez, Sanchez; aliique plurimi. Quid vero de ignorantia affectata dicendum? Excuſat ne etiam iſta ab hæreſis nota? Negat Canus cum aliis, ignorantiam affectatam ab hæreſi excuſare. Affirmant Bannez, Ledeſma, Azorius, aliique. Optime Vaſquez 1. 2. *quæſt.* LXXVI. *art.* 3. *diſp.* CXXVI. *cap.* 11. diſtinctione utitur. Qui ſuum affectat errorem ex auctoritatis Eccleſiæ contemptione, hic dubio procul hæreticus eſt. Idem dicendum, ſi errorem affectet ob finem liberius vivendi. Quia in amore iſtius pravæ libertatis includitur receſſus ab ipſa Eccleſiæ auctoritate, & pertinacia, qua ſic affectans errorem ſuum, renuit ſeſe ſubiicere eidem Eccleſiæ. Si quis vero ignorantiam affectaret ex negligentia, & tædio addiſcendi veritatem catholicam, is hæreticus dicendus non eſſet: quia tum pertinacia adverſus Eccleſiam deeſſet, quin potius adeſſet animi præparatio ad correctionem. Et hæc opinio mihi probabilior eſt. Ad hæreſis partitionem nunc revertamur.

II. Hæreſis *materialis* eſt cum quis aliquid contra fidem credit, aut profert, ignorans illud ad fidem pertinere. Si ignorantia ſit invincibilis, hæreſis materialis eſt ſine culpa; ſi vincibilis, cum culpa, dummodo non ſit affectata modo iam explicato. Hæreſis quoque materialis eſt cum quis propoſitionem aliquam fidei contrariam exterius pronuntiat, abſque tamen aſſenſu interno. Aliqui hæreſim formalem diſtinguunt ab obiectiva. Illam dicunt eſſe actum quo hæreticus renuit aſſentiri veritati catholicæ; hanc obiectum ipſum quod falſo quis credit. Sed ſuperflua videtur diviſio hæc. Tribuitur ſecundo hæreſis in *mentalem*, ſeu *pure internam*, atque *in utramque*, *internam* nempe *ſimul*, & *externam*. Hæreſis mentalis, ſeu interna, ea eſt quæ ita intra animum, mentemque ſiſtit, ut nullo ſigno exteriori manifeſtetur. Tunc vero externa evadit ſimul, & interna, quando aliquo ſigno exteriori palam fit, ita ut ab iis qui adſunt, dignoſci valeat. Ad hæreſim quippe externam ſatis eſt ut manifeſtetur ſigno exteriori, quod ſuapte natura aptum eſt eam patefacere. Datur denique hæreſis mere externa [ſi tamen hæreſis iure appellari poſſit] quæ tunc eſt cum quis aliquam veritatem catholicam externis tantum verbis negat, aut falſam ſectam ſigno, veſte, aut facto profitetur, ſeu potius ſimulat. Huiuſcemodi hæretici coram Deo neque hæreſim formalem contrahunt, nec excommunicationem incurrunt, ſed tantum peccant contra præceptum confeſſionis fidei. In foro tamen exteriori Eccleſiæ pro hæreticis, & excommunicatis habentur. Rurſus hæreſis formalis interna ſimul, & externa dividitur in eam quæ eſt *manifeſta per ſe*, quæ etiam *publica* dici ſolet, quæ non modo ſigno, verboque manifeſtata eſt, ſed etiam coram pluribus videntibus, & audientibus prolata eſt; & in eam quæ *occulta per accidens* eſt, quæ etiam privata dici poteſt: quæ licet verbo, aut ſigno manifeſtata ſit, ſitque vere externa; tamen hoc evenit nemine vidente, aut audiente. Denique dividitur in *affirmativam*. & *negati-*

gativam : illa eſt dum quis errorem contra fidem in mente conceptum libere palam verbo, ſignove coram omnibus profitetur; hæc eſt cum quis de hæreſi iuridice convictus, hæreſim hanc ſuam fateri pertinaciter recuſat, immo exterius fidem catholicam profitetur.

III. Duo ſunt pœnarum genera in hæreticos conſtituta. Primum ſpiritualium, alterum temporalium. Prima ſpiritualis pœna eſt excommunicatio, ut colligitur ex *cap.* Quicumque *de hæreticis*, *in 6.* & *cap.* Noverit *de ſenten. excommunicationis*, ubi lata, non ferenda, declaratur; quamquam olim tantum ferenda fuiſſet, ut colligitur ex *cap.* Si quis Epiſcopus *I. quæſt.* VII. Hæc pœna non divini, ſed eccleſiaſtici iuris eſt, ut communis fert opinio.

IV. Secunda pœna in hæreticos lata irregularitas eſt, ut colligitur ex *cap.* Nos conſuetudinem *diſt.* XII. & *ex cap.* Convenientibus I. *quæſt.* VII. Tertia pœna eſt privatio poteſtatis ſpiritualis in illis qui ſacris ordinibus ſunt inſigniti. Hæc itaque pœna non ordinem aufert, ſed uſum licitum illius interdicit. Id colligitur ex *cap.* Arianos I. *quæſt.* I. *cap.* Convenientibus, & *cap.* Si quis voluerit I. *quæſt.* VII. Quarta pœna ſpiritualis eſt privatio dignitatum, beneficiorum, atque ad ea impoſterum obtinenda inhabilitas, ut habetur in *cap.* Quo iure *diſtinct.* VIII. & alibi. Quinta eſt privatio ſepulturæ, ut colligitur ex *cap.* Quicumque *de hæreticis*, *in 6.* Neque ad hanc pœnam ſubeundam requiritur quod ſint expreſſe denuntiati; ſed ſatis eſt quod publice in hæreſi mortem occumbant; quin illi ipſi excommunicationi obnoxii ſunt qui notos hæreticos ſepultura donant.

V. Temporalium pœnarum princeps eſt, omnium bonorum quæ hæretici ſunt, confiſcatio, ut patet ex *leg.* Manichæos *cod. de hæreticis*. Nemo tamen huic pœnæ ante latam ſententiam ſubiacet. Secunda eſt infamia qua hæretici indigni quocumque honore, dignitate, & officio evadunt, ut patet ex *cap.* Infames *quæſt.* I. *cap.* Statutum II. *de hæret. in 6.* Iſtius infamiæ hæreticorum quoque filii rei ſiunt, ut patet ex *cap.* Statutum *de hæret. in 6.*

VI. Prolixam inſtituit quæſtionem P. Sanchez ſuper pœnis filiorum qui a parentibus læſæ maieſtatis divinæ, vel humanæ progeniti ſunt. Quæritque, utrum obnoxii ſint eiuſmodi filii pœnis in eoſdem ſtatutis, ſi geniti ſint ante parentum crimen: & hanc quæſtionem celeberrimam vocat, eamque fuſiore calamo verſat *Lib.* II. *cap.* XXVII. *a num.* 5. Primo recenſet argumenta ſententiæ adfirmantis, quæ eiuſmodi ſunt. Ratio conſtituendi pœnas in filios progenitos a parentibus maieſtatis divinæ, aut humanæ reis, non eſt aliqua ſanguinis parentum infectio qua virus iniquitatis derivetur in filios. Nec parentes læſæ maieſtatis peccatum originale transfundunt in filios. Quin ſi ratio ſanguinis ſpectetur, plus iniquitatis a matre quam a patre filius participaret. Accedit quod ratio potiſſima conſtituendi pœnas debitas parentibus in filios, eſt præſumptio quod filii parentum mores ſint imi-

Digitized by Google

imitaturi. Frequens quippe eſt tales fore filios quales parentes : quod pluribus argumentis evincit Tiraquellus *Lib.* VII. *connubiali par.* VII. *gloſs.* I. & D. Ioannes Chryſoſtomus *hom.* XXV. *in Matth.* D. Gregorius Nazianzenus carmine ad Nicobolum :

Gloria namque patri natorum fama, decuſque,
Ut rurſus natis eſt gloria fama parentum:
Gratia communis, labes communis utriſque.

Plautus in Pſeudolo *act.* I. *ſcen.* 5. Homerus *Iliadum* XVII. Ovidius *Lib.* I. *de triſt. eleg.* VII. Virgilius *ecloga* VIII. Catullus *Lib.* III. *eleg.* IV. aliique Auctores tam ſacri, quam profani communiter. Denique ideo parentum pœna plectuntur filii, ut inde maiorem dolorem parentes ſentiant. Quæ rationes evincunt, filios obnoxios parentum pœnis eſſe debere, ſive ante, ſive poſt delictum læſæ maieſtatis geniti fuerint. Has rationes confirmat Sanchez innumeris pene auctoritatibus ab utroque iure petitis.

VII. Contrariam tamen ille ſententiam, tamquam probabiliorem, defendit : quam evincit primo, quia ad optimos, aut pravos filiorum mores confert quod parentes conceptionis tempore bonis moribus inſtructi ſint, ut docet Ovidius *Lib.* IV. *Metam.*

Et patrum in natos abeunt cum ſemine mores.

Ariſtoteles Lib. I. Polit. cap. IV. *Ut ex hominibus hominem, ex beſtiis beſtiam, ſic ex bonis bonum generari. Sed natura quidem hoc vult; attamen plerumque non poteſt.* Quamvis optima educatio plurimum valeat ad conformandos puerorum mores, plus tamen in id confert optima parentum indoles, ac ſanguis purus, pravisque affectionibus defæcatus tempore quo filii concipiuntur, ut inquit Plato in orat. funeb. *Boni autem fuerunt, quia ex bonis nati ſunt. Generis igitur præſtantiam prius laudemus, deinde educationem, & doctrinam.* Quoniam mores boni, aut pravi ex ſanguine parentum vel infecto, vel puro, quaſi naturales ſunt ; ex educatione vero accidentarii. Naturalia autem fortiora ſunt. Et hinc concludit, filios conceptos ante crimen læſæ maieſtatis a parentibus perpetratum, minime obnoxios fore parentum pœnis, ſed tantum illos qui poſt perpetratum delictum concepti ſunt. Idque confirmat rationibus, & auctoritatibus undequaque quæſitis. Non vacat diutius in hac re immorari. Utraque opinio probabilis eſt. Problema illud, num optima indoles prævaleat educationi, an educatio optima pravæ indoli, difficilis eſt ſolutionis. Optimam tamen indolem præferendam eſſe mihi probabilius eſt.

VIII. Tertia eſt pœna carceris, quæ tamen pœna infligenda non eſt, antequam reus per teſtes convictus ſit. Qui vero ut hæretici deprehenſi fuerunt, etiamſi pœnitentiam libere ſpondeant, ſeſeque ad ſubeundam offerant ; perpetua nihiloſecius carcerum pœna damnandi ſunt, ut colligitur ex *cap.* Excommunicamus II. *de hæret.*

IX. Ultima, & omnium graviſſima pœna eſt capitis damnatio, ut habetur in *L.* Ariani, *cod. de hæret. leg.* Culpa. Longa hic inſtituenda quæſtio foret de poteſtate Eccleſiæ ad infligendam hæreticis mortis pœnam. Verum eam pro dignitate plures celeberrimi Theologi verſarunt: ideo ne actum agamus, ab illius longiore diſcuſſione abſtinemus. Breviſſime dumtaxat, & per tranſennam rationem indicabimus quæ evincit Eccleſiæ poteſtatem in hæreticorum caput. Crimen hæreſeos, inquit Angelicus 2. 2. *quæſt.* XI. *art.* 3. eſt morte dignum, utpote crimen læſæ maieſtatis divinæ. *Unde ſi falſarii pecuniæ, vel alii malefactores ſtatim per ſæculares Principes iuſte morti traduntur; multo magis hæretici ſtatim ex quo de hæreſi convincuntur, poſſunt non ſolum excommunicari, ſed & iuſte occidi.* Poteſtatem vero hanc mortis pœnam infligendi eſſe penes Eccleſiam, ſive penes illius ſupremum caput, nihil eſt quod obſit. Quandoquidem & Elias prophetas Baal apprehendit, & *duxit ad torrentem Ciſon, & interfecit eos ibi: III. Reg.* XVIII. *verſ.* 40. Divus quoque Petrus a Chriſto Ieſu ſummus Pontifex conſtitutus Ananiam, & Saphiram verbo interfecit ob fidem Deo datam læſam in ſurreptione bonorum quæ Deo ipſi conſecrata iam erant, ut habetur *Act.* v. Id tamen quod certo ſtatuimus non eſt, quanam poteſtate, eccleſiaſtica ne, an ſæculari, exequenda hæreticorum mors ſit; ſed quod illi morte plectendi ſint. Quin addimus, hanc mortis pœnam in hæreticos infligendam non exerceri ab Eccleſia, ſed a laicorum Principum gladio, ut tradit D. Thomas loc. cit. *Relinquit eum iudicio ſæculari a mundo exterminandum per mortem. Dicit enim Hieronymus... Reſecandæ ſunt putridæ carnes, & ſcabioſa ovis a caulis repellenda, ne tota domus, maſſa, corpus, & pecora ardeant, corrumpantur, putreſcant, intereant.* Verum de hoc alibi.

CAPUT VII.

De iis qui excommunicationi in hæreticos latæ obnoxii ſunt.

I. PRimum omnium de illis dicendum qui ab hac excommunicatione liberi ſunt. Itaque qui hæreſim mere internam concepit, ſeu hæreticus internus, excommunicationi in hæreticos latæ non ſubiacet. Quia, ut commune fert axioma, Eccleſia non iudicat de occultis, quæ ſcilicet ſunt omnino intra mentem abdita: & ideo iudicio Eccleſiæ non ſubſunt. Similiter hæreticus mere externus præfatam pœnam non incurrit: quoniam hic non eſt verus hæreticus, cum nullo intellectus errore infectus ſit. Porro excommunicatio lata eſt in eos qui revera hæretici ſunt. Quod tamen intelligendum eſt in foro interiori, & coram Deo. Nam ſi ad tribunal Eccleſiæ iſte denuntiaretur, hæreſeos fontem præſumerent iudices. Quiſque ergo Confeſſarius abſolvere eum poteſt qui aut hæreticus eſt omnino inter-

ternus, nulloque ſigno manifeſtatus, aut hæreticus mere externus nullo interiori errore pollutus.

II. Quæſt. I. *Hæreticus internus, ſimulque externus, occultus tamen, ſubiacet ne excommunicationi in hæreticos latæ?* Reſp. Compertum penes omnes eſt excommunicationis pœnam in eos conſtitutam eſſe qui interius ſimul & exterius hæretici ſunt. Sed contingere poteſt quod aliquis ſecreto, nullo præſente, in aliquo ſecreto cubiculo, vel angulo hæreſim mente conceptam verbo proferat, Chriſti divinitatem deneget, Crucem conculcet, idque genus ſimilia perpetret. Hic eſſet utique hæreticus tum internus, tum externus; ſed tamen occultus: atque adeo eius crimen deferri ad forum externum nequit. Communis ſententia adfirmat, hunc eſſe excommunicationis pœnæ obnoxium. Quoniam hæreſis quæ vere externa eſt, iudicio Eccleſiæ ſubiacet. Quod vero occulta ſit, per accidens eſt. Et hinc tantum infertur quod, dum peccatum occultum eſt, non poſſit tribunal iudicium ſingulare ferre, iuriſque formulis ſervatis illud punire: ad hanc namque punitionem actualis cognitio cauſſæ, ſeu delicti requiritur. Secus tamen res ſe habet, quando iudex per ſententiam generalem in illos conſtituit pœnam qui tale delictum perpetraverint; potiſſimum quando pœna ſpiritualis eſt, & medicinalis. Tunc enim pœna lata eſt ſub conditione perpetrati delicti, quod genere ſuo ſubiectum ſit iuriſdictioni exteriori. Porro, ut dictum eſt, quoties delictum hæreſeos externum eſt, natura ſua conſtitutum eſt ſub iuriſdictione tribunalis exterioris. Quod ergo occultum ſit, minime tollit quin ſubiaceat pœnis conſtitutis in eos omnes qui eiuſmodi perpetrant flagitia. Sed difficultas hæc ex inſtituto in tractatu de ſacramento pœnitentiæ diſcutietur.

III. Quæſt. II. *Quænam verba, & ſigna requiruntur, ut hæreſis exterius manifeſtata dicatur?* Reſp. Ut verba, ſeu ſigna exterius hæreſim manifeſtent, duo potiſſimum neceſſaria ſunt. Primum, ut verba iſta, vel ſigna expreſſe, & complete hæreſim prodant, ita ut ſi aliquis præſens foret, poſſet hæreſim internam dignoſcere. Porro eiuſmodi verba, ſigna, aut ſcripta queunt hæreſim manifeſtare vel proprio ſignificatu, vel ob conſuetudinem, vel ob circumſtantias loci, temporis, perſonarumque qualitates. Hæreſis quippe intra mentem latitans, & prorſus interna, fieri manifeſta nequit humanæ cognitioni, niſi per ſenſibilem ſignificationem. Hæc autem ſenſibilis ſignificatio percipi nequit, niſi verbis, ſignis, ſcriptiſque, quæ integre, pleneque talem ſignificationem repræſentent. Alterum, quod ſignum externum ex ſe ſit grave peccatum in materia hæreſis: quæ gravitas non ſumitur ex comparatione actus, ſeu ſigni exterioris cum actu interiore; ſed ex eiuſdem actus natura. Excommunicatio enim graviſſima pœna eſt, quæ niſi ob grave crimen non infligitur. Hinc communiter Theologi docent, non incurrere excommunicationem illum qui leviter clericum percuteret; quamquam graviſſimo odio interno adverſus clericum percuſſor arderet. Requiritur ergo quod in propria hæreſis materia

teria actio, ſeu id quod hæreſim internam manifeſtat, ſit grave peccatum. Quapropter ſi quis hæreſi interna teneret die Veneris, contempta Eccleſiæ auctoritate, licitum eſſe carnium eſum, & exterius levem tantummodo carnis quantitatem ederet, hæreticus externus non eſſet. Denique verba quæ manifeſtare hæreſim internam debent, neceſſum eſt ut reipſa exterius ita repræſentent, quo adſtantes percipere hæreſim valeant. Quare ſi quis intus in corde crederet ſacramenta quæ conferant gratiam, nulla reperiri, atque exterius hæc, quibus hanc hæreſim exprimeret, verba proferret, *Ita eſt*, *ſic credo*; non eſſet hæreticus externus: quia præfata verba non ſatis exprimunt internam hæreſim, nec ex eiſdem colligere quiſpiam hæreſim illam valet. Contra ſi exterius quiſquam interrogaretur, crederet ne Chriſtum reperiri ſub ſpeciebus panis, vinique in altaris ſacramento, & interius crederet reipſa non adeſſe; ſi interrogationi reſponderet: *Ita non eſt*, *non credo*: hæreticus proculdubio eſſet: quia ex circumſtantia interrogationis ſatis ſuperque reſponſio hæreſim internam exterius proderet.

IV. Quæſt. III. *Verba æquivoca ſunt ne apta ita manifeſtare hæreſim internam, ut externus hæreticus evadat, & excommunicationem incurrat qui iſtiuſmodi verbis ſuam patefaceret hæreſim?* Reſp. Negat prima ſententia, eſſe hæreticum illum qui verbis æquivocis ſuam proderet hæreſim: quam opinionem defendit Caſtropalaus cum aliis *tract.* IV. *diſp.* III. *punct.* 3. *num.* 3. Verba enim ambigua, ſeu æquivoca duplicem habent ſenſum, alterum catholicum, hæreticum alterum; neque unum præ alio efferunt. Quid ergo eſt quod in ſenſu hæretico accipienda ſint verba iſthæc? Secunda ſententia adfirmat, eum qui ambiguis ſeu æquivocis verbis hæreſim internam manifeſtat, vere incurrere in hæreſim externam, & excommunicationem. Quoniam verba hæc ſatis hæreſim internam patefaciunt, quamquam per accidens ob aliam ſignificationem hæreſis interna occultetur. Ergo per ſe, ſeu abſolute talia verba perfecte hæreſim manifeſtant. Ergo hæreticus externus habendus eſt qui eiuſmodi verbis ſuam prodit hæreſim. Verum utique erit hunc eſſe hæreticum occultum, non manifeſtum: quia forum exterius iudicium ferre nequit in eum qui verbis tantum ambiguis accuſatur ut hæreticus.

V. Hanc ſecundam ſententiam defendunt Suarez *diſp.* XXI. *ſect.* II. *num.* 10. Sanchez *Lib. II. cap.* VIII. *num.* 26. Salmanticenſes *tract.* XXI. *cap.* III. *punct.* 7. *num.* 57. aliique apud ipſos. Prior ſententia in foro exteriori certa eſt. Ad forum internum quod attinet, ſecunda ſententia probabilior apparet. Quoniam licet verum ſit verba æquivoca duplici frui ſignificatu; hinc ſolum infertur, in foro exteriori convinci tamquam hæreticum illum non poſſe qui ſimilibus verbis ſuam promit hæreſim; & hac ratione non erit hæreticus manifeſtus. Verum erit hæreticus externus, occultus licet: quia verba illa, reſpectu ſaltem proferentis, vere & proprie manifeſtant hæreſim mente conceptam. Et hæc externa manifeſtatio

com-

comperta eſt proferenti verba æquivoca eodem modo ac ſi verbis perſpicuis uteretur. Quid ergo impedit quominus hæreticus habendus ſit externus homo iſte? Ne multa: verba æquivoca, & ambigua aliis occultant hæreſim loquentis; at reſpectu eiuſdem illam ſatis ſuperque exterius manifeſtant. Accedit quod in hæreſum controverſiis pro hæreſi in dubio iudicandum eſt. Crimen quippe eſt læſæ maieſtatis divinæ, & catholicæ ſocietati infeſtum. Qua de cauſſa, omiſſa prævia admonitione, revelari valet. Secunda itaque ſententia amplectenda eſt.

VI. Quæſt. IV. *Qui conſulens virum doctum, aut in ſacramentali confeſſione ſuam internam hæreſim patefacit, incidit ne in hæreſim externam?* Reſp. Negans opinio communis, & certa eſt. Et ratio ex iis quæ ſunt dicta, patet. Actio quippe quæ exterius hæreſim manifeſtat, mala eſſe debet, & peccatum grave. Præfata autem revelatio bona eſt. Ergo non efficit hæreticum exteriorem, neque hæreticorum pœnis illum ſubiicit. Quapropter qui legens, tranſcribens, diſputans hæreſim pronuntiat quam in mente habebat, ſine animo tamen illam pronuntiandi, non eſt hæreticus exterior: quia manifeſtatio eiuſmodi animum non prodit hæreticum; neque tranſcriptio, lectio, diſputatio genere ſuo apta ſunt ad hæreſim internam patefaciendam. Sicut qui narrat ſe fornicaſſe, non indicat ſe nunc fornicatorem eſſe. Similiter hæreticus non eſt qui ſcribit hæreſim characteribus ſibi tantummodo cognitis: quia tunc hæreſis illa integra manet in mente. Siquidem characteres illi nullam, ut ſupponitur, penes quoſcumque alios habent ſignificationem. Quod non eſt idem de verbis ambiguis, quæ reapſe externum ſignificatum habent in ſeipſis, licet cum alio ſignificatu coniunctum. Neque pro hæretico exteriore illum habent Sanchez, Filliucius, Bonacina, Salmanticenſes, qui verbis manifeſtaret ſe olim hæreticum fuiſſe: quia hæc narratio non eſt præſentis hæreſis profeſſio, ſed elapſæ hæreſis manifeſtatio. Quin nolunt eſſe hæreticum externum, etiamſi complaceret ſibi in hæreſi præterita: quia hæc complacentia non patet. Pariter qui animo interiore crederet fornicationem, adulteriumque licitum eſſe, illudque perpetraret animo hæreticali, in hæreſim externam non incideret: quia actio adultera ſuapte natura non manifeſtat, nec apta eſt manifeſtare hæreſim internam. Hæreticus vero eſſet qui Chriſti imaginem verberaret, quocumque errore adverſus incarnationem Verbi divini ductus id præſtaret. Idem dicendum de eo qui errore Anabaptiſtarum interiore infectus, aliquem rebaptizaret. Quoniam eiuſmodi actiones abunde hæreſim interiorem patefaciunt. Eſſent quoque hæretici externi tum qui credentes polygamiam licitam eſſe, duplici uxori iungerentur, tum qui ex animo hæreticali Miſſæ ſacrificio numquam aſſiſteret, vel ad hoſtiæ elevationem genua non flecteret; quandoquidem & hæ actiones ſatis manifeſtant hæreſim internam.

VII. Quæſt. V. *Eſſet ne hæreticus externus qui hæreſim mente ſola conceptam in ſomniis.*

Digitized by Google

ſomniis illam proderet, ſi experientia præcedente didicit, illam ſe manifeſtaturum nullamque adhibuit diligentiam ad illam occultandam? Reſp. Negat communis, & vera ſententia, eo quod eiuſmodi manifeſtatio non ex hæreſi oritur, neque ex animo hæreticali, ſed ex prava conſuetudine. Porro actio externa quæ hæreticum externum conſtituit, ab hæreſi interna oriri debet. Si enim diſparata ſit, nullamque cum eadem exprimat connexionem, non dicitur actio manifeſtativa hæreſis. Accedit quod prolatio illa in ſomniis materialis eſſet, non formalis hæreſis. Excommunicatio autem lata eſt in hæreſim formalem, non in materialem. Nec alicuius momenti eſt quod obiici ſolet, nempe excommunicationem incurrere illum qui per ſomnium clericum verberaret, ſi prævidens non impedivit. Quippe ratio evidenter diſpar eſt. Quia percuſſio exterior clerici, quoties voluntaria eſt, ſive in ſe, ſive in ſua cauſſa, excommunicationi obnoxia eſt. Crimen autem hæreſis in intellectus errore ſitum eſt, & ab intellectu egredi debet; ſeu media actione quæ connexionem cum intellectu habeat, prodire exterius debet. Prolatio autem quæ per ſomnium accidit, a quadam prava conſuetudine dimanat; minime vero ab ipſo intellectu ortum ducit: idcirco inepta eſt ad conſtituendum hæreticum externum.

CAPUT VIII.

De excommunicatione lata in credentes, fautores, receptatores, & defenſores hæreticorum, deque communicatione cum iiſdem.

I. NON modo excommunicationis pœna lata eſt in hæreticos, verum etiam in eorumdem fautores, receptatores, defenſores, & illos qui fidem iiſdem adhibent. Explicandæ ſunt voces ſub quibus comprehenduntur illi qui cum hæreticis communicare exiſtimantur, quique hæreticorum excommunicationi ſubiacent: quæ omnia ut clarius pateant, per diſtinctas quæſtiunculas explicabimus.

II. Quæſt. I. *Qui dicantur hæreticis credentes?* Reſp. Quæ forum externum ſpectant, miſſa facimus, & ad ſolius conſcientiæ forum reſponſionem reſtringimus; Dupliciter quis hæretico fidem adhibere poteſt. Primum ut homini politico, & humanæ ſocietatis membro, bonam de illo exiſtimationem habendo. Secundo ut homini hæretico, quatenus illius erroribus quis adhæret, & aſſentitur, ſive omnibus, ſive uni, aut alteri, ſive confuſe, & implicite, ſive clare, & expreſſe; dummodo verbis, ſignifve externis hunc conſenſum indicet, & manifeſtet. Qui hoc modo hæreticis credunt, appellantur *credentes*, & hæreticorum excommunicationi ſubiacent. Porro illi dicuntur confuſe *credentes* qui bonam eſſe hæretici huius,

Digitized by Google

huius, vel illius fidem aſſererent; quamquam nullum peculiarem errorem proferrent : aut qui ſe ſe credere profiterentur quidquid hæretici credunt ; aut iſtorum conciones audirent, ſcriptioneſque legerent, animo illis aſſentiendi. Omnes iſti hæreticorum loco habendi ſunt, & illorum pœnis obnoxii. Ita communiter Doctores.

III. Quæſt. II. *Qui ſint hæreticorum fautores?* Reſp. Voces iſtæ *fautoris*, *receptatoris*, *defenſoris* &c. intelliguntur in rigido ſenſu, ſeu formaliter, quatenus favor exhibetur hæreticis ut hæreticis; vel ut in eorum hæreſim quoquo modo confert. Quare qui hæretico amico, conſanguineo, ob titulum amicitiæ, conſanguinitatis, aut paupertatis, clementiæ &c. auxilium aliquod præſtarent, excommunicationem non incurrerent; quidquid in oppoſitum ſcribat Toletus, Sayrus, aliique pauci. Quoniam dum quis ob recenſitos titulos hæreticis ſuccurrit, nullo modo hæreſim fovet, aut in hæreſis favorem beneficium collatum cederet, ut ſupponimus. Et ita docet Sanchez *Lib. II. cap. x. num. 5.* ubi laudat Caietanum, Sotum, Navarrum, & alios. Quod de fautoribus dictum, idem dicendum eſt de receptatoribus, defenſoribuſque, quod ſcilicet ſint receptatores *formaliter* hæreticorum, quatenus hæretici ſunt. Item notandum, probabilius eſſe requiri ad ſubeundam excommunicationem ut effectus ſubſequatur. Non deſunt tamen qui ſuſtineant excommunicationem illum incurrere qui faveret hæretico, ne caperetur a iudice; etiamſi poſt exhibitum favorem in manus incideret vindicantis iuſtitiæ. Verum cum pœnæ iſtæ ſint, ut dicitur, odioſæ, non videntur, niſi effectu ſecuto, infligendæ.

IV. *Fautores* itaque hæreticorum illi dicuntur qui hæreticis ut hæreticis ſuppetias porrigunt, ne a iudicibus comprehendantur, aut quoquo modo illis in hæreſi propaganda, tuendaque favent. Idque duplici via contingere valet, commiſſione ſcilicet, & omiſſione. Omiſſione quis *fautor* hæreticorum dicitur, ſi hæreticum occultum revelare interrogatus a iudicibus omittit; ſi propriæ cuſtodiæ concreditum negligit eumdem cuſtodire; ſi magiſtratus, iuſtitiæque miniſtri omittunt capere, punire hæreticos, eaque peragere quæ iuris leges præſcribunt. Perſonæ privatæ ſola omiſſione non dicuntur favere hæreticis, niſi in ipſo tribunali rogatæ iuridice omitterent veritatem dicere. Perſonæ publicæ ſunt illæ quæ ſola omiſſione iiſdem favent. Commiſſione *fautores* hæreticorum dicuntur qui aut verbis laudant, defendunt, protegunt eoſdem; aut auxilio iuvant, ut fugiant, & condemnationem evadant. Pro hæreticorum fautoribus illi quoque habentur qui defunctos hæreticos in loco ſacro ſepeliunt. Quæ omnia communia ſunt.

V. Quæſt. III. *Qui dicantur hæreticorum receptatores, & defenſores?* Reſp. Qui fugientem hæreticum, aut ſe occultantem hoſpitio recipiunt in domibus, provinciis, regniſque propriis, ſive etiam alienis. Nec eſt neceſſaria repetita receptatio, ſed

Digitized by Google

ſed unica ſufficit ad excommunicationem incurrendam. Requiritur tamen quod hæreticus cauſſa hæreſis fugiat, & cauſſa hæreſis ſe ſe occultare ſatagat. *Defenſores* vocantur qui vel errores defendunt hæreticorum, vel perſonas quoquo modo tuentur, & protegunt, ſive in iudicio, ſive extra illud. Qui tamen extra hæreſis cauſam hæreticum defendunt, ut in cauſſa civili, vel contra vim a privato illatam, non incurrunt excommunicationem.

VI. De communicatione cum infidelibus dictum eſt ſupra. Pauca hic de communicatione cum hæreticis delibabimus. Itaque qui cum hæreticis communicaret in ſacris cæremoniis, ſignis, ritibus, peccaret mortaliter, & excommunicationem incurreret, ſi animo interiore hæreſi infecto id ageret; ſi vero fidem integram interius ſervaret, ſolumque exterius religionem hæreticorum ſimularet, peccaret mortaliter; excommunicationem tamen in hæreticos latam non incurreret. Quæ omnia intelligenda ſunt hoc in ſenſu, quod nempe communicatio vere interveniat. Tunc autem communicatio reperitur, quando quis hæreticorum ſacris ritibus aſſiſtit, quaſi unus de illis, ac ſi eſſet illius communionis, ſeu ſectæ membrum, aut ſimularet ſe eſſe membrum eiuſdem. Alioquin ſi quis hæreticorum conciones audiret, ſi cœnæ adminiſtrationem ſpectaret ob aliquem honeſtum finem, videlicet ut illorum errores, rituſque penitius dignoſceret ad confutandum; ſublato ſcandalo, nullum, ut mihi videtur, peccatum foret; ſi ob quamdam curioſitatem, levitatemve, peccatum veniale; dummodo & ſcandalum, & periculum quodlibet abeſſet.

VII. In Germanià ad ſacra Catholicorum, puta ad conciones, exequias, hæretici tolerati admitti ſolent, excluſo ſcandali, & irreverentiæ periculo. Hæc communicatio paſſiva vocatur, quatenus hæretici nullam actionem habent in ſacris Catholicorum, ſed tantummodo aſſiſtunt, veluti ſpectatores. Qui enim eos ad communicationem activam admitteret, graviſſime delinqueret: puta ſi Catholicus in baptiſmo, aut confirmatione in patrinum, vel miniſtrum, hæreticum adhiberet. Quippe patrini munus eſt pueros in rebus fidei imbuere; atque adeo pueri iſti periculo perverſionis expoſiti eſſent.

VIII. Communicatio quoque in matrimoniis vetita eſt. Licet enim matrimonia Catholicorum cum hæreticis valida ſint; illicita tamen per leges eccleſiaſticas declarata ſunt, & graviter peccant qui illa, potiſſimum gravi neceſſitate ſublata, contrahunt. Idque tum divino, tum eccleſiaſtico iure compertum eſt. Periculum namque ſubverſionis animæ vi legis & naturalis, & divinæ quiſque declinare tenetur. Porro grave occurrere periculum in coniugibus diverſæ religionis, divina Scriptura teſtatur III. Reg. cap. XI. verſ. 2. *De Gentibus, ſuper quibus dixit Dominus filiis Iſrael: Non ingrediemini ad eas, neque de illis ingredientur ad veſtras. Certiſſime enim avertent corda veſtra, ut ſequamini deos earum. His quippe copula-*

tus eſt Salomon ardentiſſimo amore... Cumque iam eſſet ſenex, depravatum eſt cor eius per mulieres, ut ſequeretur deos alienos. Si infidelium mulierum connubia vel ipſum Salomonem perverterunt; quid de illis qui Salomones non ſunt, ſperandum erit? Quare eiuſmodi coniugia expreſſius Deus vetat Deuter. VII. verſ. 3. *Neque ſociabis cum eis coniugia. Filiam tuam non dabis filio eius, nec filiam illius accipies filio tuo: quia ſeducet filium tuum, ne ſequatur me, & ut magis ſerviat diis alienis.* Iuri divino concinit ius eccleſiaſticum. Concilium Illiberitanum *can.* XVI. definit: *Hæretici, ſi ſe transferre noluerint ad Eccleſiam, nec ipſis dandas catholicas puellas.* Concilium Laodicenſe *cap.* XIV. ſtatuit: *Non oportet cum hæreticis univerſis nuptiarum fœdera celebrare, aut eis filios dare, vel filias, ſed magis accipere; ſi tamen Chriſtianos ſe fieri promittant.* Plures alios hac de re canones miſſos facio, quod obvii ſunt. Recentiorum plures docent, eiuſmodi connubia licita eſſe in Germania, ubi cum Catholicis hæretici permixti ſunt: idque conſuetudine diu obtinente evincunt; ſervatis tamen conditionibus quatuor, nempe 1. quod matrimonium ſecundum leges Eccleſiæ catholicæ celebretur. 2. quod liceat coniugi catholico quiete vivere in propria fide. 3. quod pactum expreſſum adſit, ut prolis educatio in fide, moribuſque ſit penes coniugem catholicum. 4. quod adſit neceſſitas, ſeu graviſſima difficultas matrimonia ineundi cum Catholicis, vel utilitas ſpiritualis, nempe ſi coniux hæretica ſpondeat fidem ſe ſuſcepturam catholicam. Verum vix, ac ne vix quidem, adduci ego poſſem ut licita permitterem ſimilia connubia. Quomodo enim caritas evangelica coniungere poteſt quos fides diverſa ſeparatos tenet? Quænam ſincera, & mutua coniunctio agglutinare corda illa valet quæ a Deo ſeiuncta religionis diverſitate ſunt? Quare numquam ego aſſentirem ut quorum una fides non eſt, unum per matrimonium corpus fiat. Verum de hoc plura in Libro de matrimonii ſacramento.

IX. Communicatio in rebus politicis, in mercatura, & commerciis licita eſt, periculo ſublato perverſionis. Et quia in familiari communicatione facile periculum eſt, idcirco cauta omnino ſit oportet eiuſmodi communicatio, ut licita dici queat. Quare auſcultandum Apoſtolo eſt dicenti ad Titum III. verſ. 10. *Hæreticum hominem poſt unam, & ſecundam correptionem devita, ſciens quia ſubverſus eſt qui eiuſmodi eſt, & delinquit, cum ſit proprio iudicio condemnatus.*

C A-

CAPUT IX.

Quinam Catholicorum cum infidelibus, & hæreticis licite diſputare de rebus divinæ fidei valeant?

I. QUæſtionem hanc verſat Angelicus 2. 2. *quæſt.* x. *art.* 7. adeo perſpicue, ut illius verba iſthuc tranſcribere opportunum eſſe cenſeamus. *In diſputatione* [inquit] *fidei duo conſideranda ſunt. Unum quidem ex parte diſputantis, aliud ex parte audientium. Ex parte quidem diſputantis eſt conſideranda intentio. Si enim diſputat tamquam de fide dubitans, & veritatem fidei pro certo non ſupponens, ſed argumentis experiri intendens; procul dubio peccat, tamquam dubius in fide, & infidelis. Si autem diſputet aliquis de fide ad confutandum errores, vel etiam ad exercitium, laudabile eſt. Ex parte vero audientium conſiderandum eſt, utrum illi qui diſputationem audiunt, ſint inſtructi, & firmi in fide, aut ſimplices, aut in fide titubantes. Et quidem coram ſapientibus in fide firmis nullum periculum eſt diſputare de fide. Sed circa ſimplices eſt diſtinguendum. Quia aut ſunt ſollicitati, ſive pulſati ab infidelibus, puta Iudæis, vel hæreticis, ſive paganis, nitentibus corrumpere in eis fidem: aut omnino non ſunt ſollicitati ſuper hoc, ſicut in terris in quibus non ſunt infideles. In primo caſu neceſſarium eſt publice diſputare de fide, dummodo inveniantur aliqui ad hoc ſufficientes, & idonei, qui errores confutare poſſint. Per hoc enim ſimplices in fide firmabuntur, & tolletur infidelibus decipiendi facultas; & ipſa taciturnitas eorum qui reſiſtere deberent pervertentibus fidei veritatem, eſſet erroris confirmatio. Unde Gregorius in* II. *Paſtorali: Sicut incauta locutio in errorem pertrabit; ita indiſcretum ſilentium eos qui erudiri poterant, in errore derelinquit. In ſecundo vero caſu periculoſum eſt publice diſputare de fide coram ſimplicibus: quorum fides ex hoc eſt firmior, quia nihil diverſum audierunt ab eo quod credunt. Et ideo non expedit eis ut verba infidelium audiant diſputantium contra fidem.* Hac Angelici doctrina declarata omnia fere remanent quæ diſputari hoc de argumento a Theologis ſolent. Idcirco pauca adiiciemus.

II. Duplex itaque diſputatio diſtinguenda eſt. Altera quam formalem appellant, quæque eo ſpectat ut fidem defendat ab hæreticorum cavillis; altera materialis, quæ inter ipſos Catholicos inſtituitur, ut fidei dogmata clarius pateſiant, ipſique diſputatores acuantur, & ad bellum cum hæreticis, occaſione data, peragendum aptiores fiant.

III. Quæſt. I. *Vetitum ne laicis eſt publicam cum hæreticis diſputationem habere?* Reſp. Decretum hoc prohibens habetur in *cap.* Quicumque *§.* Inhibemus *de hæreticis in 6.* ubi non modo publice, verum etiam privatę interdictum laicis eſt

 cum

cum hæreticis diſputationem habere ſub excommunicatione lata, non ferenda: *Inhibemus quoque ne cuiquam laicæ perſonæ liceat publice, vel privatim de fide catholica diſputare. Qui vero fecerit, excommunicationis laqueo innodetur*. Inter ipſos Catholicos licita diſputatio eſt, quoties ex fine altius confirmandi res fidei ortum ducit. Si enim ex trepidatione, ac dubitatione de fidei articulis quis diſputationem inſtitueret, ut periculum faceret, ſint ne reapſe vera fidei dogmata, atque ut argumentis, & ratiociniis veritatem exploraret; infidelitatis peccatum perpetraret, ut ex adducta D. Thomæ doctrina patet.

IV. Quæſt. II. *Laudatum decretum vetat ne laicis tum doctis, tum indoctis diſputationem cum hæreticis?* Reſp. Negant non pauci Theologi. Caietanus 2. 2. *quæſt*. x. *art*. 7. *dub*. 1. Bannez 2. 2. *quæſt*. VII. Ledeſma *in Sum. Tom. II. tract*. 1. *cap*. 5. *concl*. 13. Granados *tract*. xv. *diſp*. IX. *num*. 5. Reginaldus *Lib. XVII. num*. 22. Petrus Hurtado *diſp*. lxxv. *ſect*. III. §. 24. & alii. Quoniam, inquiunt, cum ceſſat finis legis, lex ipſa ceſſat. Finis præfatæ legis eſt periculum deſciſcendi a vera fide, ac in hæreſim prolabendi. Porro huic periculo obnoxii frequenter ſunt laici ob doctrinæ inopiam. At, cum aliqui docti ſunt, periculum iſtud abeſt; atque adeo finis a lege intentus evaneſcit: ergo tunc lex non urget.

V. Verum contraria ſententia, cui ſubſcribo, communis, & probabilior mihi eſt. Si quidem falſum eſt principium illud cui adverſarii innituntur, ceſſare nempe legem, fine legis ceſſante in aliquo peculiari eventu. Id verum ad ſummum habet, cum finis adæquatus, & univerſalis reſpectu omnium ceſſat; ſecus ſi tantum in hoc, aut illo eventu evaneſcit. Lex quæ communiter occurrunt vetat: quæ raro contingunt, per ſe a lege non inſpiciuntur, ſeu propter eiuſmodi lex non inſtituitur. Si ſolos indoctos præfata lex ſpectaret, fruſtranea eſſet, nihilque vetaret. Lege quippe naturali indoctis cum hæreticis interdicta diſputatio eſt; quemadmodum & clericis ipſis illitteratis. Etiam legis naturalis fornicationem vetantis ob pravam, incertamque prolis educationem aliquando finis particularis ceſſat; non ob id tamen quiſquam dixerit legem ipſam ceſſare. Quoniam, ut diximus, lex ea ſpectat quæ communiter eveniunt. Et quia communiter laici indocti ſunt, & conſequenter frequens periculum deficiendi a fide, aut ex inepta, atque ignoranti diſputatione puſillorum, & adſtantium ſcandalum, & fidei contemptio, deriſioque accidunt; idcirco omnes laici tum docti, tum indocti ſub vetante lege comprehenduntur. Hanc ſententiam defendunt Gloſſa in cap. *Quicumque*. Navarrus *Lib. V. conſ. tit. de hæret*. Sanchez *Lib. II. Sum. cap*. VI. *num*. 5. Azorius *Lib. VIII. cap*. XXVI. Lugo *diſp*. XXII. *ſec*. v. Bonacina *diſp*. III. *quæſt*. II. *punct*. 4. Caſtropalaus *Tom. IV. diſp*. II. *punct*. 4. *num*. 5. Salmanticenſes *tract*. XXI. *cap*. III. *punct*. 12. & alii. Sanchez probabilem contrariam ſententiam cenſet. In tractatu de legibus fuſius indicatum principium explicabimus. Nec enim

adeo

adeo nobis certum eſt principium illud, quod ſuas non patiatur appendices, neceſſariis circumſtantiis ſublatis, ſi de legibus mere humanis ſermo ſit.

VI. Quare addimus, occurrere eventus poſſe in quibus licite laici queant, ſi docti ſint, cum hæreticis diſputare, quin etiam teneantur. Nam ſi hæretici concionibus, diſputationibus pervertere Catholicos tentarent, & clericus aptus non adeſſet; tunc laici docti poſſent, quin & deberent periclitantibus Catholicis ſuccurrere, eoſque in fide confirmare, atque hæreticos ſive publice, ſive privatim aggredi, eorum errores repellere, oraque loquentium mendacia obſtruere. Tunc enim finis legis prohibentis ceſſat, ut aiunt, contrarie, quatenus contraria lex naturalis præcipit opem ferre indigentibus, atque in fide vacillantes firmare. Hæc ſententia communis eſt penes laudatos Auctores.

VII. Clariſſimus Lamindus Pritanus in ſuo opere *delle Rifleſſioni ſopra il buon guſto part.* II. *cap.* VII. Caietani, Bannez, & Ledeſmæ opinionem defendit, & rationibus ab eruditione arceſſitis confirmare contendit. Et primum animadvertit, doctum laicum, clericum vocari cœptum fuiſſe, & contra Eccleſiaſticos ignorantes laicos appellatos: allegatque auctoritatem Oderici Vitale. Galli quoque olim doctum pro clerico accipiebant. Poſſent adiici varii ſignificatus quos refert Du-Freſne in ſuo latino Gloſſario ad vocem *Clericus*. Tandem Gloſſa in hanc concedere ſententiam videtur. Pace doctiſſimi viri, quem magnopere ſuſcipio, dixerim, Eccleſiam in ſuis canonicis textibus condendis numquam laicum, tametſi doctiſſimum, pro clerico; neque clericum, licet ignorantem, pro laico uſurpaſſe. Quis dixerit, Eccleſiam adhibuiſſe voces *Clericus*, vel *Laicus* iuxta ſignificatus peculiares cuiuſdam nationis, & plebis, iuxta acceptiones varias adductas in Gloſſario Du-Freſne? Eccleſia ſemper præfatis vocibus uſa eſt ſecundum communem, univerſalemque ſignificationem uſurpatam a Patribus, & a Conciliis cuiuſque ætatis. Porro Patres, & Concilia clericorum nomine homines intellexere ſemper a mundo ſeiunctos, & ſacris altaribus addictos, nec umquam ſub clericorum nomine laicos vel doctiſſimos comprehenderunt. *Clericus* [inquit S. Hieronymus epiſt. 11. ad Nepot.] *interpretetur primo vocabulum ſuum, & nominis definitione prolata, nitatur eſſe quod dicitur. Si enim* κλῆρος *græce, ſors latine appellatur; propterea vocantur clerici, vel quia de ſorte Domini ſunt, vel quia ipſe Dominus ſors, ideſt pars, clericorum eſt*. Quid quod vel ipſi doctiores Secretarii tranſalpini Bingamus, Dodvvellus, Pearſon contra Lutherum, Kemnitium, alioſque, a laicis ſeiungunt clericos? Nec alteri opinioni Gloſſa favet his verbis ad dictum caput *Quicumque*. *Dicunt quidam, quod non eſt licitum laicæ perſonæ, ideſt illitteratæ de fide catholica publice diſputare: & iſtud eſt vulgare Gallicorum. Alii dicunt, quod non licet laicis, quantumcumque litteratis diſputare de fide catholica. Et hæc eſt verior opinio*. Quidam, inquit Gloſſa, recenſitæ opinioni ad-

hæſere ; ſed alii oppoſitum propugnant : & hæc opinio verior eſt. Nec alicuius momenti reputanda conſideratio illa eſt qua indicatur tempore Alexandri IV. canonis conditoris laicos maxima laboraſſe ignorantia : quoniam in quolibet fere ſæculo laici terrenis curis diſtenti Theologiæ ſtudio communiter caruerunt. Quid quod vel in hoc noſtro ſæculo, quantumvis litteratiſſimo, laici in rebus theologicis communiter non eminent? Qui enim ex laicis, litteris dant operam, liberalibus artibus, eruditioni, rei antiquariæ, ſecus Theologiæ ſtudent: & non raro accidit ut qui ex iſtis, controverſiis theologicis ſe ſe immiſcere audent, in errores labantur. Quare ſententia, ut a nobis explicata eſt, ſola videtur vera.

VIII. Quæſt. III. *Nomine laicorum intelliguntur ne Religioſi qui* laici, converſi, donati, *aliiſque vocibus appellari ſolent?* Reſp. Negant comprehendi plures, graveſque Theologi. Suarez *diſp.* XX. *num.* 10. Sanchez *Lib. II. cap.* V. Coninchius *diſp.* XVIII. *dub.* 9. Fagundez *Lib. I. cap.* VIII. *num.* 10. Salmanticenſes *tract.* XXI. *cap.* 11. *punct.* 12. *num.* 137. Caſtropalaus, Leander, & alii. Si textui litterali legis inſiſtendum ſit, vera eſt ſententia iſthæc. Quippe præfati Religioſi privilegio canonis fruuntur, ſuntque vere Religioſi ; cum non minus ac clerici faltem in pluribus Religionibus vota ſolemnia emittant. Si anima legis ſpectetur, quæ finis eſt ob quem lex condita fuit, cum eiuſmodi Religioſi ſint, ad litteraturam quod attinet, laicis ipſis communiter inferiores, diſputare prohibentur. Ad laborem namque vocati iſti ſunt in Religionem, & ut plurimum rudes ſunt, & imperiti. Quare etiam iſtos ſub prohibitione comprehendi, defendunt Lugo *diſp.* XXII. *num.* 138. Petrus Hurtado *diſp.* lxxiv. *ſ.* 32. Gaſpar Hurtado *diſp.* X. *difficult.* 11. AEgidius *diſp.* XVIII. *dub.* 9. *num.* 148. & alii. Opinio hæc ſatis probabilis apparet. Illos ego pro certo habeo comprehenſos ſub lege vetante eſſe qui ſolemnem profeſſionem votorum non edunt, ut in quibuſdam Ordinibus accidit.

IX. Quæſt. IV. *Quibus clericis licitum eſt de rebus fidei publice, aut privatim diſputare?* Reſp. Illis omnibus qui neceſſaria litteratura ornati ſunt, qui fidei controverſias callent, ſacramque eruditionem tenent. Notandum tamen, ſcientiam eruditionemque ad diſputandum cum hæreticis requiri, ut licita omnino ſit diſputatio, lege tum naturali, tum poſitiva inſpecta. Rudes quippe clerici, & illitterati, licet vi legis canonicæ non prohibeantur diſputationem inire cum hæreticis; illis tamen lege naturali vetitum eſt. Quare ſi iſti diſputarent, non peccarent contra legem canonicam, nec excommunicationi ferendæ ſubiecti forent; peccarent tamen adverſus legem naturalem. Permiſſum eſt ergo clericis omnibus diſputare, lege poſitiva ſpectata : quia ut laici communiter reputantur indocti, ſic clerici pro doctis eruditiſque habentur : quod, attenta utriuſque ſtatus conditione, ſic res eſſe deberet. Verum ſi clerici indocti, & ignorantes litterario

cer-

Digitized by Google

certamini ſe cum hæreticis committant, peccant graviter, ut dictum eſt, contra legem naturalem. Doctis ergo clericis licitum undequaque eſt manus cum hæreticis de rebus fidei conſerere, certamenque ſubire. Nomine clericorum veniunt illi qui choro deſtinati, primaque tonſura inſigniti ſunt; quin communiter docent Auctores, clericos deſtinatos choro in Religione approbata, etiamſi prima tonſura non ſint initiati, poſſe cum hæreticis diſputare, quod vere Religioſi ſint.

X. In publica diſputatione Catholicorum cum hæreticis Principes ſæculares ut iudices admittendi non ſunt. Quoniam, quamquam Principes ſint fidei protectores, & defenſores, iudices tamen non ſunt fidei controverſiarum, ut conſtat ex *cap.* Si Imperator *diſt.* lxxxxvi. Illicitum ergo eſt coram illis pro tribunali ſedentibus diſputare; ſecus ſi ut protectores adſint. Quare D. Ambroſius ab Imperatore Valentiniano accitus ad diſputandum cum Auxentio Epiſcopo Ariano comparere recuſavit, rationemque prodit epiſt. xxxii. *In cauſſa fidei, vel eccleſiaſtici alicuius ordinis ille iudicare debet qui nec munere impar ſit, nec iure diſſimilis. Quando audiſti, clementiſſime Imperator, in cauſſa fidei laicos de Epiſcopo iudicaſſe? At certe vel ſi Scripturarum ſeriem divinarum, vel vetera tempora tractemus, quis eſt qui non audiat in cauſſa fidei Epiſcopos ſolere de Imperatoribus chriſtianis, non Imperatores de Epiſcopis iudicare?*

C A P U T X.

De libris hæreticorum prohibitis in Bulla Cœnæ.

I. Quemadmodum libri qui veritates fidei, & morum continent, maximam legentibus utilitatem conferunt; ſic libri qui errores fidei, aut moribus adverſos proponunt, extremam animarum perniciem inferre ſolent. Iure igitur tum naturali, tum divino vetita eſt eorum lectio qui fidei noſtræ contrarios errores edocent. Iniuſte hæretici conqueruntur, Romanos Pontifices eorum libros prohibere. Quoniam experientia compertum eſt, plurimum valere librorum hæreticorum lectionem ad illos inſtillandos errores qui in præfatis libris continentur. Qua ergo ratione errores vitare debemus, eadem periculum graviſſimum errandi, quod affert errorum lectio, declinare aſtringimur. Nec recens hoc in Eccleſia eſt, ſed ipſo Apoſtolorum tempore libros vana, & curioſa docentes flammis addictos fuiſſe, legimus. Act. xix. verſ. 19. *Multi autem ex eis qui fuerant curioſa ſectati, contulerunt libros, & combuſſerunt coram omnibus.* Quam combuſtionem, ipſis Apoſtolis imperantibus, factam fuiſſe nemo negaverit. Socrates *Lib. I. cap.* vi. narrat Concilium Nicænum hæreſiarchæ Arii libros comburi iuſſiſſe. Ma-

gnumque Conſtantinum Imperatorem pœnam capitis in eos qui præfatos libros occultaſſent, conſtituiſſe. In Concilio Chalcedonenſi *act.* 111. Decretum Valentiniani, & Martiani Imperatorum extat de concremandis Neſtorii libris, & lex Theodoſii in Concilio V. Conſtantinopolitano. Dicenda nonnulla forent de indice librorum prohibitorum, de quo plura ſcripſere Cardinalis Abizi in reſponſione ad hiſtoriam Inquiſitionis Pauli Sarpi, P. Libelli in indicem Alexandri VII. & Van-Eſpen *I. Part. iuris eccl. pag.* 191. Bellarminus *Lib. III. de Laicis cap.* xx. refert primum librorum indicem confectum a Gelaſio Papa anno 496. Verum de his noſtra nunc differere haud intereſt.

II. Duplici ratione hæreticorum libri vetiti ſunt: nempe ut malum quod parere eorum lectio ſolet, impediatur; & ut hæretici confundantur, ſubeantque infamiæ pœnam in propriorum partuum damnatione. Hæreticorum libri prohibiti ſunt in *Bulla Cœnæ*. Sub hac tamen prohibitione non comprehenduntur libri Iudæorum, Mahumetanorum, aliorumque ethnicorum: quia in Bulla de hæreticorum libris tantum expreſſe mentio fit. Prohibitio facta eſt ſub excommunicationis pœna. Quatuor conditiones occurrere debent ad excommunicationem incurrendam. Prima, ut libri ſint hæreticorum. Secunda, ut hæreſim doceant, aut de religione tractent. Tertia, ut ſcienter legantur, aut imprimantur, aut retineantur. Quarta, ut abſque auctoritate ſummi Pontificis id contingat. Ii libri res religionis tractant qui divinam Scripturam exponunt, Theologiam ſive ſcholaſticam, ſive dogmaticam, aut moralem tradunt, qui de clericis, monachis, Sanctorum cultu, aliiſque rebus quæ ad chriſtianam religionem attinent, ſermonem habent. Secus illi qui philoſophicas quæſtiones verſant, hiſtorias continent, aut inferiores artes explicant.

III. Si Catholicorum librum in quo eſſent deſcripti errores alicuius hæretici, quis legerit, pœnis Bullæ non ſubiacet: eo quod liber non hæretici, ſed Catholici ſit: idque verum habet, etiamſi legentis intentio præcipua eſſet hæretici errores noſcendi. Idem dicendum de eo qui legeret librum Auctoris catholici, in quo aliquæ hæreſes eſſent ob ignorantiam ſcriptæ. Pariter excommunicationem non incurrit qui legit librum catholici Auctoris, in quo ſcholia ſint, & adnotationes hæreticorum, etſi præfata ſcholia legat: quia liber Catholici, non hæretici eſt. Si vero hic liber alias prohibitus ſit, tunc legens, vel retinens evadet quidem excommunicationem Bullæ Cœnæ; ſecus vero excommunicationem contentam in catalogo librorum prohibitorum, quæ nulli reſervata eſt. In excommunicationem vero incidet qui librum hæretici legerit, etiam nondum typis excuſum: æque enim liber dicitur calamo ſcriptus, ac typis impreſſus. Antequam ars typographica inventa eſſet, libri calamo exarati ab hæreticis perinde ac nunc prohibiti erant.

IV.

IV. Quæſt. I. *Qui legit concionem hæretici, orationem, epiſtolam, brevemque diſputationem hæreſes continentem, incurrit ne excommunicationem?* Reſp. Negat cum aliis P. Thomas Sanchez *Lib. II. cap. x. num.* 29. quod præfata nomine libri non veniant. At laxa, & ratione deſtituta hæc nobis videtur opinio: tum quod epiſtolæ, conciones, ſermones manuſcripti, libri etiam nuncupantur, ut patet ex ipſis Patribus, qui frequenter ſermones aliorum libros appellant: tum quod vel ipſæ theſes Romanæ Curiæ ſtilo libelli nuncupantur. Denique quid nuncupatio libri refert ad hæreſeos virus propagandum? Quare nimis laxa eſt opinio quam P. Sporer *tract.* II. *in* I. *Præcept. cap.* III. *ſect.* IV. *num.* 39. ex Sanchez, Layman, & aliis docet, videlicet non incurrere excommunicationem Bullæ qui legeret ſcripturam hæretici minorem decem foliis: quia, inquit, lex odioſa eſt libertati humanæ, ideo ſtricte interpretanda. Laxa, inquam, nimium eſt opinio iſthæc, falſoque nititur principio, quod ſæpius perperam obiiciunt Probabiliſtæ. Lex quippe iſta & fidei, & libertati a peccato favet. Quapropter hæc opinio communiter reiicitur.

V. Quæſt. II. *Datur ne materiæ parvitas quæ legentem hæreticorum libros ab excommunicatione excuſet?* Reſp. Hugolinus cum aliis paucis negat quamcumque materiæ parvitatem in hæreticorum librorum lectione, contenditque excommunicationem incurrere illum qui vel unam vel alteram lineam legat. Sed communis, & vera ſententia etiam in hac lectione librorum materiæ parvitatem admittit. In deſignandis huius materiæ levitatis terminis non una eſt Auctorum opinio. Azorius unum vel alterum verſiculum deſignat: Suarez duas aut tres lineas: Sayrus decem: Sanchez folii paginam: Fagundex extendit hanc materiæ parvitatem ad paginam cum dimidia, ita ut qui minus quam integrum folium legerit, non cenſeatur limites levis materiæ tranſiliiſſe. Alii denique autumant, eam dicendam eſſe materiam parvam quæ abſolute accepta liber non exiſtimatur. Quiſque pro arbitrio loquitur, & ultimæ opiniones nimis laxæ ſunt. Vix aſſignari regula generalis valet. Sententia quæ unum, aut alterum verſiculum ſtatuit pro materiæ parvitate, nimis rigida videtur. Dicerem itaque, id ex pluribus circumſtantiis pendere: videlicet ex conditione legentis a periculo ſeductionis alieni, vel in errorem proclivis; & ex qualitate controverſiæ quæ legitur: quippe accidere poteſt ut virus hæreſis in paucis lineis occludatur. Quare cum limites deſignari prudenter nequeant, via unica tuta eſt a talium librorum lectione abſtinere. Niſi enim inconſiderantia, aut ſubreptio excuſet, talis lectio vix culpa ſaltem veniali vel curioſitatis, vel inobedientiæ carere valet. Quin ſi quis aperiens librum hæreticum ſtatim offenderet in hæreſim, & curioſitate, aut levitate ductus lectionem perſequeretur paucarum linearum in quibus tota contineretur hæreſis, noxam mortalem non evaderet. Contra, ſi plures lineas legeret in

qui-

quibus nulla eſſet hæreſis, nullumque ſubverſionis periculum, gravis culpæ non videretur damnandus. Igitur, ut paucis rem omnem conficiamus, circumſtantiæ & perſonæ legentis, & materiæ quæ legitur, finiſque legendi ſpectanda ſunt, ut gravitas materiæ definiatur.

VI. Quæſt. III. *Incurrit ne excommunicationem qui legit librum hæretici qui nec de religione tractet, nec hæreſim contineat?* Reſp. Ut iam ſupra indicatum eſt, ille dicitur liber religionis controverſias tractare qui Scripturam quoquo modo interpretatur, qui conciones, aut diſputationes theologicas de fide, ſacramentis, purgatorio, Sanctorum cultu, libertate, iuſtificatione, clericorum, monachorumque ſtatu, ceteriſque id genus argumentis quæ ad religionem attinent chriſtianam, verſat. Qui librum eiuſmodi ab hæretico confectum legeret, peccaret mortaliter, & excommunicationem incurreret, etiamſi in tali libro nulla haberetur hæreſis. Quoniam ſimiles hæreticorum libros Eccleſia prohibet in iuſtiſſimam eorumdem hæreticorum contemptionem, & deteſtationem. Ut autem recta quæſtioni reſpondeatur, libri hæreticorum qui nec de religione tractant, nec hæreſim continent, non videntur, vi ſaltem Bullæ Cœnæ, vetiti; exceptis libris hæreſiarcharum, Lutheri, Calvini, Zuinglii, Buceri, & ſimilium. Prohibiti ergo ſunt hæreticorum libri, aut quia de religione tractant, aut quod hæreſim contineant. Ceteri vero libri hiſtoriales, vel politioris litteraturæ, qui nullam hæreſim continent, non ſunt prohibiti vi Bullæ Cœnæ.

VII. Quæſt. IV. *Quæ ignorantia excuſat legentes hæreticorum libros?* Reſp. In Bulla aperte ſermo eſt de illis qui *ſcienter* libros præfatos legunt. Duplex itaque notitia neceſſaria eſt, iuris nempe, & facti, ad culpam contrahendam, pœnamque contra legentes conſtitutam: debet namque legens ſcire, libros hæreticorum eſſe vetitos; & librum quem legit, eſſe hæretici. A culpa, & pœna excuſat ignorantia ſive iuris, ſive facti. Si ignorantia ſit invincibilis, excuſat ab omni culpa, & pœna; ſi ignorantia ſit leviter culpabilis, excuſat a lethali, & ab excommunicatione; ſi ſit culpabilis lata, ſupina, & craſſa ignorantia, non excuſat a mortali, ab excommunicatione tamen eximit ob particulam *ſcienter*.

VIII. Quæſt. V. *Incurrit ne excommunicationem qui alium legentem audit?* Reſp. Qui librum hæreticum legendum alteri tradit, ut ipſum legentem audiat, peccat, & excommunicationem incurrit. Hic quippe reipſa iuxta moralem exiſtimationem legit, medio ſcilicet inſtrumento alterius linguæ: quod non facit ille qui alium legentem audit, cum ad legendum non induxerit: quia tunc revera tantum audit; contra vero audientes lata excommunicatio non eſt. Audiens vero peccare valet, ſi periculo perverſionis ſe ſe exponat, ſi in doctrina hæretica ſibi complaceat, ſi faventem hæreticis ſe ſe prodat. Quin tunc excommunicationem incurret latam in credentes, & fautores hæreticorum. In quo numero illi quoque habendi eſſent

Digitized by Google

eſſent qui librum hæreticum aliis legendum traderent, quamvis ipſi non audirent: quia licet non ſubiacerent excommunicationi latæ in legentes, excommunicationem tamen incurrerent latam in credentes, aut faventes hæreticis. Ad hoc tamen opus eſſet ut hic exterius proderet ſuam in hæreticos propenſionem, ſuumque favorem. Ob ſolam namque libri exhibitionem non incurreret excommunicationem. In ſimilibus ergo caſibus circumſtantiæ ſpectandæ ſunt.

IX. Quæſt. VI. *Contingere ne poteſt ut quis libros hæreticorum legere licite valeat abſque expreſſa licentia?* Reſp. Quælibet lex poſitiva *epikeiam* excipit. Theologus, Confeſſarius, Concionator aliquando licite legere hæretici librum valent, cum ſcilicet neceſſitas urget aut confirmandi Catholicos in fide, aut confundendi hæreticos ipſorum librorum textibus: quod non ita frequenter occurrit; occurrere tamen poteſt, maxime in eis regionibus in quibus Catholici hæreticis permixti ſunt.

X. Quæſt. VII. *Qui licentiam habent a ſummo Pontifice, ſeu Congregatione S. Officii legendi libros hæreticorum, peccant ne, ſi abſque neceſſitate illos legant?* Reſp. Natalis ab Alexandro *Lib. IV. art. 8. reg.* 25. docet illos qui ex librorum lectione ſubverſionis periculum fidei ſuæ imminere animadvertunt, mentemque ſuam dubitationibus concuti, peccare mortaliter, ſi in eorumdem lectione perſeverent. Natalem totidem verbis excipit P. Paulus a Lugduno *differt.* 11. *de Virtutibus quæſt. V. art.* 1. *quær. 6. reſp.* 3. Quæ ſententia veriſſima eſt. Nulla quippe pontificia licentia a fugiendæ occaſionis quæ ad peccatum inducit, onere eximit. Sed falſa eſt ſententia quam ibidem docet præfatus P. Paulus Lugdunenſis, nempe graviter peccare eos qui eiuſmodi libros ex ſola curioſitate legunt, tametſi facultate legendi donati ſint. Licentia legitima conceſſa tollit omnem prohibitionem. Qua ergo ratione dici poteſt gravioris culpæ ream eſſe lectionem ex ſola curioſitate? Graviter ergo peccabunt omnes qui ob ſolam curioſitatem quoſquie libros minime vetitos legerint? Hoc nemo dicere auſit. Ut falſa itaque reiicienda eſt hæc opinio. Conſulendum tamen eſt ut a præfatorum librorum lectione abſtineant, rationabili cauſſa ſublata, etiam illi qui legitima auctoritate fruuntur.

XI. Quæſt. VIII. *Quid dicendum de illis qui libros retinent hæreticorum?* Reſp. Peccant, & excommunicationem incurrunt non ſolum qui retinent hæreticorum libros ut illorum lectione fruantur, verum etiam qui abſolute retinent ob quamlibet cauſſam, ſive ad pompam, & ornatum, ſive ad bibliothecas implendas. Adeo ſevere nonnulli loquuntur, ut non excuſent nec aromatarios, nec librarios, qui foliis talium librorum merces involvunt, quamvis uſus talium librorum contemptionem prodat. In hac retentione materiæ parvitas reperitur. Quæ mora excuſet a gravi culpa, & ab excommunicatione, ex circumſtantiis pendet. Non ſemper opportunum tempus, & obvia occaſio eſt præfatos libros ſuperioribus traden-

di:

Digitized by Google

di : nec ſemper illorum combuſtio expedit. Cum quis primum advertit, ſe libros habere hæreticorum ſine licentia, ſtatim tradat Inquiſitori, vel Ordinario : & ſi facultas præſto non eſt, Confeſſarium conſulat.

XII. Quæſt. IX. *Quid de impreſſoribus dicendum?* Reſp. Peccant, & excommunicationem incurrunt typographi librum hæreticum imprimentes, omneſque illi qui manus adiutrices exhibent, qui librum imprimendum tradunt, qui corrigunt. Qui expenſas pro impreſſione facerent, qui atramenta, & characteres ſubminiſtrarent, peccarent, ſin ut imprimentes, quia valde remote ad id concurrunt (quamquam mihi remota cooperatio hæc haudquaquam videtur) ſaltem ut hæreticis faventes. Denique peccato, pœniſque obnoxii illi forent qui librum hæreticum defenderent, laudarent, commendarent verbo, aut ſcripto, aut impedirent ne ſuperiorum manibus eiuſmodi libri traderentur.

XIII. Quæſt. X. *Hæc Bulla Cœnæ eſt ne ubique recepta?* Reſp. Non pauci Doctores contendunt, pluribus in locis haud eſſe receptam. Hanc ego quæſtionem diſcutere nolo; ſed aio, iis in regnis ubi recepta Bulla eſt, obligare iuxta omnes. Plura ſunt quæ lege divina, & naturali vetita ibi reperiuntur.

XIV. Quæſt. XI. *Præter prohibitionem latam in Bulla Cœnæ, eſt ne alia lex adverſus libros hæreticorum, aliorumque ſcriptorum lata?* Reſp. Ut ſupra *num.* 1. indicatum eſt, ſub initium naſcentis Eccleſiæ Apoſtoli libros fidei, aut morum integritati noxios prohibuere, flammiſque addixerunt. Indicem, in quem vetiti libri perſcriberentur, primum confeciſſe Gelaſium, aſſerunt communiter eruditi. Sæculo ſexto decimo plures confecti fuere. Academiæ Pariſienſis & Lovanienſis anno 1546. catalogum edidere hæreticorum librorum. Paulus Papa IV. in mandatis dedit inquiſitioni Romanæ, ut hæreticorum librorum indicem texeret, ut teſtatur Archiepiſcopus Fontaninus in ſua eloquentia nuper typis edita *pag.* 507. Alter index confectus fuit a Patribus Concilii Tridentini, ut liquet ex *ſeſſ.* XVIII. in qua ad hoc munus peragendum delecti Epiſcopi, & Theologi fuere. Deſignati Patres integro anno huic operi deſudarunt, Conciliumque in ultima ſeſſione decrevit, confectum indicem a ſummo Pontifice, poſt abſolutum Concilium, examinandum, approbandumque eſſe : quod & præſtitit Pius IV. anno 1564. librumque typis edidit Paulus Manutius eodem anno. Hunc indicem auxit Sixtus Papa V. ſed Clemens Papa VIII. præ ceteris librorum *indicem*, *regulaſque* per Patres in Tridentino delectos confectas examinari, & recognoſci curavit. Editus eſt anno 1596. Temporis decurſu plures adiectæ fuere acceſſiones.

XV. Quæſt. XII. *Qui libri prohibiti ſunt in indice Tridentino, ſeu Romano, & ſub qua pœna?* Reſp. Duplicis claſſis ſunt libri qui in laudato indice prohibentur. Primæ claſſis ſunt hæreſiarcharum omnes libri, ut Lutheri, Zuinglii, Calvini, aliorumque ſimilium, quæcumque ſit materia quæ ab iſtis tractatur. Eo ipſo quod liber

liber ſit alicuius hæreſiarchæ, nulla argumenti quod in eodem libro diſcutitur, ratione habita, proſcriptus cenſetur. Deinceps in eadem claſſe prohibiti ſunt omnes hæreticorum libri qui aut religionis puncta tractant, aut hæreſim, vel propoſitiones ſapientes hæreſim, male ſonantes, temerarias, ſcandaloſas, continent. Omnes eiuſmodi hæreticorum libri editi, vel impoſterum edendi proſcripti ſunt ſub pœna peccati mortalis, & excommunicationis Romano Pontifici reſervatæ.

XVI. Secundæ claſſis ſunt libri Catholicorum qui errores continent, vel doctrinam fidei, morumque integritati infeſtam, aut qui ſuſpicionem gravem, ſolidamque erroris ingerant, aut ſcandalum, aut quidpiam bonis auribus male ſonans præferant. Eiuſmodi libri non propter Auctores, ſed propter errores prohibentur. Prioris claſſis non modo propter errores, ſed propter Auctores ipſos proſcribuntur. Poſterioris claſſis aliqui prohibentur abſolute; alii adiecta conditione, *donec expurgentur*. Præfati Catholicorum libri proſcripti non intelliguntur, uſquedum in cenſum librorum proſcriptorum ſpeciatim relati non ſint. Prohibentur ſub peccato mortali, & excommunicatione non reſervata.

XVII. Quæſt. XIII. *Sunt ne alia librorum prohibitorum genera?* Reſp. Plura alia ſunt genera librorum qui in præfato indice proſcribuntur. Primum omnes libri Magiam tractantes. Secundo libri de Aſtrologia. Tertio omnes libri ex profeſſo obſcœni ſunt ipſo iure prohibiti. Antiquorum Poetarum latini libri propter ſermonis elegantiam permittuntur. Verum pueris, & iuvenibus minime permittendi ſunt. Quamvis enim legentes eiuſmodi antiquorum Poetarum, nempe Ovidii, Catulli, aliorumque ſimilium libros nullam incurrant cenſuram; ſi tamen grave periculum experiantur in lectione, ſub gravi culpa abſtinere tenentur. Denique in quarta regula indicis Romani vetita eſt lectio Bibliorum ſacrorum in lingua vernacula abſque Superiorum licentia.

XVIII. Quæſt. XIV. *Libri Catholicorum prohibiti in uno, ſunt ne in alio idiomate vetiti?* Reſp. Ut certam exhibeam reſponſionem, regulam tranſcribo Clementis Papæ VIII. quæ habetur *§. 6.* de prohibitione librorum. *In univerſum autem de malis, & perniacioſis libris id declaratur, atque ſtatuitur, ut qui certa lingua initio editi, & deinceps prohibiti, ac damnati a Sede apoſtolica ſunt, eoſdem quoque in quamcumque poſtea vertantur linguam, cenſeri ab eadem Sede ubique gentium ſub eiſdem pœnis interdictos, & damnatos.* Exemplo quæſtionem illuſtro. Colloquia P. Gabrielis Daniel adverſus Epiſtolas provinciales vetita ſunt a Sede apoſtolica latine reddita. Numquid prohibita ſunt lingua gallica, in qua eadem primum edidit P. Daniel? Dubio procul. Immo ſi in latina, potiori iure in gallica lingua prohibita ſunt. At regula indicis eos libros in quacumque lingua damnatos aſſerit qui initio certa lingua damnati ſunt. Dialogi P. Daniel anno 1695. latine editi delati ad tribunal S. Officii prohibiti fuerunt. Si gallice ſcripti denuntiati fuiſſent, eadem pro-

ſcri-

ſcripti pœna eſſent. Ex Anglorum libris vix unus in lingua anglica, ſed aut in gallicam, aut in latinam linguam verſi proſcribuntur. Tunc liber in una tantum verſione proſcribitur, quando verſio hæc quidquam peculiare continet prohibitione dignum, quod in prima lingua editus liber non continebat. Colloquia, ſeu Dialogi Patris Daniel adverſus Provinciales ſincere, nulla additione facta, redditi latine ſunt a P. Iuvenci, ut aiunt, ſeu ab alio Ieſuita (ſuper quo facto nolo me vadem exhibere.) In utraque ergo lingua proſcripti ſunt. Scripturæ ſacræ (argutatur Probabiliſta quidam) verſio italica, ſeu vulgaris, vetita eſt; ſecus latine edita. Peregregie. Ergo ſi latine editi Dialogi Patris Daniel proſcripti ſunt, potiori iure damnati reipſa ſunt in lingua gallica. Verſio latina ſacræ Scripturæ, non item vulgaris, omnibus conceſſa eſt. Prohibita vulgaris verſio eſt ob peculiares rationes. Ineptiſſime a quodam Probabiliſta Dialogorum P. Gabrielis Daniel verſio cum Scripturæ divinæ verſionibus comparatur. Doctrina iunioris Probabiliſtæ qui eximere a prohibitione præfatos Dialogos lingua gallica editos auſus eſt, quod latine redditi proſcripti ſunt, omnem librorum prohibitionem eludit. Si quidem Romana Sedes non librorum idiomata (ſola excepta Scriptura divina) ſed doctrinam eorumdem, calumnias, falſitateſque damnat. Evidens ergo, compertumque, Dialogos P. Gabrielis Daniel in quacumque lingua proſcriptos eſſe.

CAPUT XI.

De librorum impreſſione: de Superiorum licentia: de eorumdem librorum Cenſoribus.

I. QUæ hoc in capite dicenda ſunt de librorum impreſſione, potiſſimum Regulares ſpectant: nam de ceteris ſcriptoribus qui Regulares non ſunt, nulla fere difficultas occurrit. Porro ut maiori qua fieri poteſt perſpicuitate res declaretur, primum omnium decreta quæ a Conciliis hoc de argumento edita ſunt, in medium promam. Primum decretum editum eſt in Concilio Lateranenſi ſub Leone X. *ſeſſ.* x. & habetur in Bulla eiuſdem Leonis *num.* 12. *Tom. I. Bullarii*. Verum cenſuræ latæ in præfato decreto contra impreſſores librorum non fuerunt uſu receptæ, ut contendunt Caietanus, & Navarrus in Manual. *cap.* XXVII. *num.* 111. & 149. nec in laudato Lateranenſi decreto Regularium mentio fit.

II. Concilium Tridentinum innovaſſe videtur decretum Concilii Lateranenſis, atque de Regularibus expreſſe ſermonem habet: ideo tranſcribendum iſthuc eſt ex *ſeſſ.* IV. ubi regulæ ſtatuuntur pro ſacrorum librorum editione, ut ex titulo decreti, & decreto ipſo colligitur: totus ſiquidem ſermo eſt de ſacris Bibliis tum interpretandis, tum imprimendis. Sub initium ergo decreti decernitur, quænam ſacra Scriptura *pro authentica habenda ſit*. Deinceps ſubdit: *Ad coercenda*

Digitized by Google

da petulantia ingenia decernit ut nemo ſuæ prudentiæ innixus in rebus fidei, & morum .... ſacram Scripturam ad ſuos ſenſus contorqueat. Poſtremum de impreſſione librorum ſacrorum hæc iubet. *Nulliſque liceat imprimere, vel imprimi facere quoſvis libros de rebus ſacris ſine nomine Auctoris, neque illos in futurum vendere, aut etiam apud ſe retinere, niſi primum examinati, probatique fuerint ab Ordinario ſub pœna anathematis, & pecuniæ in canone Concilii noviſſimi Lateranenſis appoſita. Et ſi Regulares fuerint, ultra examinationem, & probationem huiuſmodi, licentiam quoque a ſuis ſuperioribus impetrare teneantur, recognitis per eos libris, iuxta formam ſuarum ordinationum. Qui autem ſcripto eos communicant, vel evulgant, niſi antea examinati, probatique fuerint, eiſdem pœnis ſubiaceant quibus impreſſores. Et qui eos habuerint, vel legerint, niſi prodiderint Auctores, pro Auctoribus habeantur. Ipſa vero huiuſmodi librorum probatio in ſcriptis detur; atque adeo in fronte libri vel ſcripti, vel impreſſi authentice appareat*.

III. Nonnulla animadverſione digna in hoc decreto. Primum ex ſcopo ibi præſtituto, atque ex contextu eiuſdem de ſolis ſacris Bibliis ſermo eſt: quæ ſcilicet in rebus fidei, & morum interpretari nequeunt iuxta proprium cuiuſque ſenſum. Quare dum ſubdit: *Nulli liceat imprimere, vel imprimi facere quoſvis libros de rebus ſacris* &c. de iis Libris ſacris loquitur Concilium quorum in decreto ſit mentio. Porro in toto illo decreto nec verbum habetur niſi de ſacris Bibliis. De his ergo ſolis ſermo haberi videtur. Communiter Theologi interpretantur de quibuſvis ſacris Libris in quibus theologicæ quæſtiones diſcutiuntur. Verum hæc omnia nullum faceſſunt negotium, cum regula indicis prohibitionem extendat ad omnes libros ſive ſacros, ſive profanos, nedum theologicos.

IV. Alterum quod occurrit meditandum, eſt, ſint ne omnia uſu recepta quæ in Tridentino de librorum impreſſione præſcribuntur. Negat Martinus Navarrus in *Man. cap.* XXVII. *num.* 148. his verbis: *Neſcimus, an ſit receptum, vel an recipietur: quia videmus, libros impreſſos ſine illius obſervationis ſolemnitate inſignium virorum Dominici Soto, Bartholomæi Carancæ, & Ambroſii Catharini, qui eidem Concilio interfuerunt. Quamquam nunc in recentioribus editionibus cernimus impreſſos cum dicta ſolemnitate*. Hac etiam noſtra tempeſtate aliqua laudati decreti non videntur uſu recepta. Et certe libelli manuſcripti vulgantur abſque ulla approbatione, quin aliquis, quantumlibet pius, id religioni ſibi vertat. Et tamen in decreto citato dicitur: *Qui autem ſcripto eos* [libros] *communicant, vel evulgant, niſi antea examinati, probatique fuerint, eiſdem pœnis ſubiaceant quibus impreſſores*. Hoc præſcriptum refertur etiam in *regula* x. *Indicis Romani*, his verbis: *Eos vero qui libellos manuſcriptos vulgant, niſi ante examinati, probatique fuerint, iiſdem pœnis ſubiici debere, iudicarunt Patres deputati, quibus impreſſores*. Quis nunc ſanctionibus Tridentini, aut Indicis adverſari ſe ſuſpicatur, ſi librum manuſcriptum

com-

communicet, aut vulget nulla inſignitum approbatione? In dies circumferri manuſcripta videmus, eadem legimus omnes abſque ulla vel levis culpæ ſuſpicione. Idem contingit in proprii nominis appoſitione. Plurimi enim cuiuſque fere ſcientiæ in lucem prodeunt anonymi. Iſtorum plures doctrinam ſanam, & undique Evangelio conſentaneam continent, Auctoreſque integris moribus ornati ſunt; immo in ipſa nominis occultatione pietatem redolent, quod humilitatis, demiſſique animi ergo id peragant. Neque Superiores adverſus hanc nominis occultationem reclamarunt umquam, quoties cetera quæ in præfato decreto, & regula pro legitima editione continentur, ſervata fuere : neque liber aliquis Superiorum licentia typis editus proſcriptus eſt, ob id præciſe quod abſque Auctoris nomine in lucem prodierit. Et hoc commune eſt apud Auctores.

V. Tertium quod in hoc decreto, & regula Indicis animadvertendum occurrit, eſt, quidnam ſit in eodem ſub lege obligante impoſitum. Hoc porro eſt quod liber, antequam typis edatur, a Superioribus examinatus, approbatuſque ſit. Si autem quæras, quinam ſint Superiores iſti quorum intereſt libros examinare, & approbare, iuxta Tridentinum ſunt locorum Ordinarii, & iuxta regulam Indicis in urbe Roma ſunt Vicarii Pontificis, & Magiſtri ſacri Palatii; extra urbem verò in Italia pluribus in locis ſunt Inquiſitores, alicubi Epiſcopi. In pluribus vero regnis uſus obtinuit ut per regiam poteſtatem, non per Eccleſiaſticos, examinentur, ſummi Pontificis, inquiunt plures Doctores, tacita approbatione. Qui abſque hac approbatione libros typis cuderent, pœnis in Tridentino conſtitutis ſubiecti eſſent.

VI. Quæſt. I. *Regulares qui libros quoſvis typis edunt cum approbatione Ordinarii, ſeu Inquiſitoris iuxta morem Patriæ in qua libri eduntur, ſubiecti ne ſunt pœnis a Tridentino, ſeu a regula Indicis latis, ſi Prælatorum ſuorum Ordinum approbationem impetrare omittant?* Reſp. Nec Tridentinum, nec regula Indicis cenſuram aliquam infligunt Regularibus imprimentibus libros abſque Prælatorum Ordinis licentia. Verba Tridentini hæc ſunt : *Si Regulares fuerint, ultra examinationem, & approbationem huiuſmodi, licentiam quoque a ſuis Superioribus impetrare teneantur, recognitis per eos libris iuxta formam ſuarum ordinationum*. Nulla hic adiicitur pœna, vel cenſura. Nec nos ergo eam adiicere debemus; potiſſimum quod pœnæ ſunt reſtringendæ. Regularis ergo qui abſque Ordinarii, ſeu Inquiſitoris iuxta Patriæ uſum libros imprimeret, pœnis in Tridentino conſtitutis obnoxius eſſet. Obtenta vero Ordinarii, ſeu Inquiſitoris approbatione, ſi Prælatorum ſui Ordinis approbationem negligat, eiuſdem Ordinis legum tranſgreſſor evadet, pœnaſque ſolum in præfatis legibus conſtitutas ſubire debebit. Et hæc eſt communis, quoad mihi perſpicere licuit, ſententia, quam defendunt Suarez *Tom. V. in* III. *part. diſp.* XXIII. *ſect.* VII. *num.* I. Peierinus *de Prælato quæſt.* III. *cap.* IX. *num.* 2. Pellizarius *tract.* VI. *cap.* IV. *num.* 4. Lezana *Tom. II. verb.* Libri *num.* 6. Antonius a Spiritu

Digitized by Google

ritu ſancto *in Direct. Reg. tract.* III. *diſp.* VI. *ſect.* 6. §. 17. *num.* 1113. Caſſianus a Sancto Elia in *ſuo Albero opinion. verb.* Impreſſor *num.* 8. Portel *in Dub. Reg. verb.* Libri *num.* 6. & alii, neminemque oppoſitum aſſerentem mihi videre licuit.

VII. Regulares ergo, habita approbatione Superiorum extra Ordinem ſecundum Patriæ morem, conſulère ſuas debent conſtitutiones. Lezana *loc. cit.* prodit ſui Ordinis conſtitutiones quæ pœnam privationis loci, vocis, & gradus ſtatuunt in eos qui abſque Prioris Generalis licentia libros edunt.

VIII. Quæſt. II. *Quid hac de re conſtitutiones Ordinis Prædicatorum decernunt?* Reſp. Textus originalis præſcribit, nulla ſcripta prælo committenda eſſe, niſi prius per Fratres peritos, quos aut Magiſter Generalis, vel Prior Provincialis in ſua Provincia deſignaverit, examinata, & approbata fuerint: diſt. II. cap. XIV. de Student. text. XI. *Nulla ſcripta facta, vel compilata a Fratribus aliquatenus publicentur, niſi per Fratres peritos, quibus Magiſter Ordinis, vel Prior Provincialis commiſerit, fuerint examinata.* Hanc poteſtatem ademptam eſſe Provincialibus nullibi lego. P. Fontana *tit. de lib. imprim. num.* 2. promit ordinationem nonam Capituli Generalis Metis celebrati anno 1313. ubi hæc leguntur: *Inhibemus etiam diſtricte, ne ſcripta, tractatus, compilationes, reportationes quæſtionum quorumcumque a Fratribus noſtris edita, vel edenda, extra Ordinem publicentur, quouſque per venerabilem P. Magiſtrum examinata fuerint, & correcta; communicata vero extra Ordinem, per eumdem examinari, & corrigi volumus diligenter.* Hæc ordinatio adiecta eſt Conſtitutionibus *diſt.* II. *cap.* XIV. *ad text.* XI. *ſub lit. V.* Verum hic Provincialibus facultas quæ illis in textu conceditur, nullo modo adimitur; ſed tantum una textus pars quæ Magiſtrum Generalem ſpectat, adducitur; altera quæ ad Provinciales attinet, ſilentio præteritur. Propterea ne retractatur, revocaturque? Quid quod etiam ſi expreſſe retractaretur, non ob id præfata lex, quæ interpretatione ob ſuam perſpicuitatem non eget, abolita intelligeretur, propter legem generalem quæ cavet, ne textus originales immutentur, niſi per tria Capitula Generalia continuata, & in eumdem finem celebrata? Verum quod rem conficit, eſt quod præterito ſæculo in Capitulo Generali Valliſoleti celebrato anno 1605. & in Capitulo Generali Romano anno 1688. confirm. 5. Provincialibus, eorumque Definitoribus hæc poteſtas aſſeritur, concedendæ ſcilicet licentiæ imprimendorum librorum, ut habetur apud ipſum Fontana loc. cit. num. 5. *Confirmamus ordinationem quintam Capit. præcedentis Valliſoletani, qua ſtatuitur, ut nullus deinceps liber typis mandetur, quin prius examinatus, & approbatus fuerit a duobus vel tribus Patribus in unaquaque Provincia, a Provinciali, & Definitoribus Capituli Provincialis nominandis.* Hæc ordinatio inſerta habetur Conſtitutionibus *diſt.* II. *cap.* XIV. *ad text.* X. *ſub lit. T.*

IX. Quæſt. III. *Conſtitutiones Regularium quas pœnas infligunt librorum editoribus,*

Digitized by Google

omiſſa Ordinis approbatione? Reſp. Aliquorum Ordinum leges privant ſubditos edentes libros loco, voce, & gradu. Quiſque ſui Ordinis leges conſulat. Textus originalis, qui ſolus vim conſtitutionis in Ordine Prædicatorum habet, nullam peculiarem pœnam imponit præter illam quæ cuiuſque conſtitutionis violationi annexa eſt. In hoc quippe Ordine nulla lex eſt præter tria vota, eaque præcepta quæ vota comitantur, quæ ſub culpa gravi, vel levi genere ſuo obliget. Temporis decurſu pœna gravioris culpæ conſtituta fuit in eos qui ſine Ordinis approbatione libros ederent, ut colligitur ex Capitulis Mediolani 1505. Romæ 1518. celebratis, ut videre eſt apud Fontanam *tit. de grav. culp. num.* 10. & *tit. de lib. imprimendis num.* 3. & 4. adducitur præceptum formale, & excommunicatio latæ ſententiæ Capituli Romæ celebrati anno 1644. in eiuſmodi editores, etiam illos qui alieno nomine, vel proprio ſuppreſſo, aut fictitio appoſito, libros typis ederent. Verum eiuſmodi cenſuræ, & præcepta cum ipſis Capitulis deſinunt, & niſi renoventur in ſequentibus Capitulis, nullam vim habent, ut expreſſe decernit Textus Conſtitutionum in Prolog. text. IX. *Ordinationes tam Capitulorum Generalium, quam Magiſtri Ordinis, quoad vim præcepti, & cenſurarum eccleſiaſticarum, cum ipſis expirare intelligitur.* Laudatum præceptum, & cenſura nec in ſequentibus Capitulis confirmata ſunt, nec in Gloſſam Conſtitutionum relata. Quin in Gloſſa Conſtitutionum eiuſmodi pœna quæ tranſgreſſoribus debetur, indefinita relinquitur Prælatorum arbitrio determinanda. *Qui autem contrarium fecerint, debita pœna plectantur iuxta id quod etiam apud Treverim fuit ordinatum* 1266. *ord.* 60. *conſt. diſt.* 11. *cap.* XIV. *text.* XI. Conſtat etiam quod nemo hodiedum ſibi conſcientiæ vertit, libros debita Superiorum facultate obtenta, ſuppreſſo proprio nomine, aut fictitio adiecto, typis cudere. Ut enim ſupra indicavimus, quod privilegium peragendæ editionis in fronte libri apponatur, ut in Tridentino præſcribitur, non eſt, nec fuit uſu neceſſario receptum.

X. Quæſt. IV. *Peccaret ne Regularis qui ſcripta ſua ſæculari traderet imprimenda cum licentia Ordinariorum ſub eiuſdem ſæcularis proprio, veroque nomine?* Reſp. Concors eſt Auctorum opinio, quod Doctor ſæcularis non violaret Tridentini legem, ſi occultato proprio nomine, ſub alterius hominis vero nomine ſuos libros typis cuderet: quia ille Auctor libri habetur ſub cuius nomine in lucem liber prodit; iſque rationem Superioribus reddere tenetur: qui propterea admoneri, antequam edatur, debet; & ille libere conſentire, aut refragari valet. Siquidem illo reſiſtente, iniuſta editio foret ob iniuſtam eiuſdem nominis uſurpationem. Ad Regulares autem quod attinet, communiter Auctores docent, poſſe Regularem extraneo ſua ſcripta edenda ſub extranei nomine communicare, quin peccet ſaltem graviter, eo quod honor quo Religio caret ob ſuppreſſum Regularis nomen, tanti non eſt ut inde Religio grave patiatur damnum. Iſti Auctores ſupponunt, quemque Scriptorem, etiam Regularem, dominium in ſua manuſcripta habere. Nos autem in noſtra *Diſciplina Apoſtolico-*

Mo-

Monaſtica diſſert. v. oppoſitum demonſtravimus. Quare ſi manuſcripta eſſent tanti valoris qui materiam gravem conſtitueret; tunc peccaret Regularis, ſi, invita Religione, illa diſtraheret. Quid ſi petitam a Religione licentiam editionis obtinere non poſſet? Tunc præſumitur, Religionem præfata manuſcripta parvi facere: ideoque eiuſdem iura non læderentur ob præciſam alienationem. Poſſent vero occurrere iuſta alia momenta negandi talem licentiam, & tunc diſtractio illicita foret. Si Conventus, ad quem dominium in ſui Regularis manuſcripta pertinet, conſentiret in alienationem; tunc dubio procul ſub vero nomine ſæcularis conſentientis, Ordinariorum facultate impetrata, poſſet Regularis edere librum ſuum. Hæc omnia tamen ex circumſtantiis diiudicanda ſunt. Nec enim adeo frequens eſt ut manuſcripta ſint magni valoris; ita ut iuſtitia, votumque paupertatis violetur, ſi alienentur. Contra nec tam frequenter, quin raro occurrit ut Religio non conſentiat in manuſcriptorum editionem. Et cum reſiſtit, argumentum eſt quod manuſcripta non ſint luce publica digna.

XI. Quæſt. V. *Peccaret ne qui approbato, & ſubſcripto manuſcripto aliqua adiiceret?* Reſp. Si in fraudem id faceret, indubitate peccaret. Si abſque fraude aliqua adiiceret, vel ad maiorem explicationem, ornatum, & confirmationem, certuſque ſcriptor eſſet, hæc quæ adiicit, nihil continere improbandum; tunc non peccaret, maxime ſi Cenſor facile conſuli non poſſet, quia tunc rationabiliter conſentiens Approbator præſumitur. Caute tamen procedendum, bonaque fide, & æquitate: nec tam ſpectanda eſt quantitas ſcriptionis quæ adiicitur, quam puritas doctrinæ quæ nulli ſit ſubiecta cenſuræ.

XII. Quæſt. VI. *Cenſura quam infligit Tridentinum, & regula Indicis, eſt ne reſervata alicui?* Reſp. Certum eſt nemini reſervatam eſſe: quia nec in Concilio Lateranenſi, nec in Tridentino; nec in Indice reſervationis mentio fit. Quapropter Confeſſarii ordinarii abſolvere ſuos pœnitentes valent. Pœnis autem, præter excommunicationem, ante iudicis ſententiam, nemo ſubiectus eſt. Hæc omnia communia ſunt apud Auctores, contra Barboſam qui de *poteſt. Epiſ. alleg. 90. num. 13.* ſcribit excommunicationem reſervatam Epiſcopo eſſe, cum nullibi vel verbum talis reſervationis habeatur.

XIII. Quæſt. VII. *Quo devinciuntur onere Superiores in facultatis conceſſione pro libris edendis?* Reſp. Tenentur Examinatores, ſeu Cenſores deſignare pro libri edendi reviſione. Ex arbitrio negare licentiam nequeunt: actus quippe iuriſdictionis eſt, qui iuſtitiæ legibus dirigi debet. Peccarent, ſi aliqua peculiari affectione, averſione, invidentia, aliove fine ducti facultatem imprimendi libros denegarent: puta, quia argumenta quæ in libro tractantur, illis diſplicent, quoniam eorum rationibus, & cupiditatibus minime quadrant. Inſpicere ergo debent aut ſeipſis, aut reviſorum opera, ſit ne ſana doctrina quam liber promit, ſitque prudenter, ac ſerio explicata,

& utrum liber utilis ſit bono publico, reique litterariæ proficuus. Hæc ſi adſint, quamvis non eſſent Superiorum negotiis conſentanea, licentiam denegare nequeunt.

XIV. Quæſt. VIII. *Quid ſi Regularis petita licentia a ſuo Superiore, & ob iniuſtam cauſſam non obtenta, librum ederet?* Reſp. Primum omnium Regularis obedientiæ, quam labiis ſuis ſolemni ritu Prælatis ſuis ſpopondit, recordari debet. Illud etiam fere certum eſt, Prælatos ſuorum Ordinum incrementum, & decorem ſummopere cupere; atque adeo facillime licentiam impreſſionis concedunt, quoties prudenter deprehendunt, librum edendum in Ordinis decorem, & gloriam ceſſurum fore. Quare ſi licentiam edendi libri denegant, communiter iuſtam eſſe negationem præſumi debet. Si res dubia ſit, præſumptio favere Superioribus certo debet. Si in utramque partem negotium probabile ſit, adhuc Superioribus parendum: quidquid afferant recentiores Caſuiſtæ, qui contendunt in occurſu iſtius probabilitatis, ſubditum adhærere illi probabilitati licite poſſe quæ ſibi magis favet, quamvis probabilior opinio contraria ſtet a Prælatis. Quæ omnia nos improbamus. Si vero evidens eſſet, Prælatum iniuſte licentiam denegare, eo quod ſuſpicatur librum edendum ſuis progreſſionibus, commodiſque privatis infeſtum fore; tunc, ſi liber revera ſuapte natura magnæ eſſet utilitatis, quod argumentum grave, & ad bonum publicum promovendum magnopere aptum diſpiceret, petita, & non obtenta licentia, poſſe licite librum edi, docent laudati Probabiliſtæ. Quomodo autem ſcire poteſt in propria cauſſa Auctor, ſit ne ſuus liber recenſitis prærogativis ornatus? Ut hoc aſſequi ſecure valeat, doctis piiſque viris examinandum librum ſubiiciat, rogetque ut evangelica ſinceritate ſententiam ſibi dicant ſuam. Si docti iſti Cenſores candide teſtentur, poſt ſeverum examen, nihil ſe in libro animadvertiſſe ſive contra fidem, ſive contra bonos mores, ſive contra ſplendorem, gloriamque proprii Ordinis, quod ſit cenſura, aut correctione dignum; ſi id quoque adfirmaverint Ordinariorum, & Principum reviſores, facultatemque pro impreſſione Ordinarii conceſſerint, licitum eſſe a fortiori, ut dicitur, edere librum, petita, & non obtenta licentia, docent laudati iuniores. Ego tamen conſulerem, ne umquam, invitis Superioribus, quiſquam librum ederet. Quoniam, dum revera liber bonus eſt, probatuſque ab Ordinariorum Cenſoribus, ſub alio nomine edi poteſt. Numquam enim mundi artes adeo potentes ſunt, ut veritati divinæ occludere omnem viam queant.

XV. Quæſt. IX. *Quænam eſſe debent Cenſorum prærogativæ?* Reſp. Multæ ſunt prærogativæ quibus ornati ſint oportet illi omnes qui iudicium ferre debent in capita, ſive in res humanas. Et quo altior eſt materia iudicio obnoxia, eo profundior cognitio, acrius ingenium, maturior prudentia in Iudice, ſeu Cenſore requiruntur. Porro ex librorum lectione regimen tum ſacrum, tum politicum pendet. Argumenta ſacra in libris diſcuſſa fidem, moreſque ſpectant. Non mediocri ergo cognitione inſtructi ſint oportet qui libris examinandis præſunt. Tres tamen prærogativæ

tivæ præ ceteris iiſdem neceſſariæ ſunt: morum ſcilicet integritas, & prudentia. Qui his duabus dotibus carent, huic ſunt officio inepti. Quid ſi adſint ſordida venalitas, perſonarum acceptio, invidentia, impotens rancor, religionis neglectus, pietatis incuria, pluraque alia quæ excæcant mentem, ne rectum proferre iudicium queat? Si prudentia deſit, umbras, & chimæras mens effinget. Quapropter repellendi tamquam omnino indigni ab hoc officio ſunt illi omnes qui proprii inſtituti leges non ſervant, qui pecuniis inhiant, ut ſuas explere appetitiones valeant: qui in inceſſu, ſtatu, habitu, aſpectu, colore, geſtu, oculorum revolutione, & in omnibus fere motibus perturbationem animi, mentis machinationes, turbidoſque cordis impetus produnt. Iſtius generis homines ab officio Cenſorum, ſeu Iudicum repelli omnino debent. Sunt quippe prorſus indigni, unaque inepti, & litterarum cultui, immo & humanæ ſocietati, atque tranquillitati infeſti. Ultima prærogativa eſt litterarum, ſcientiarumque peritia.

CAPUT XII.

Stulta eſt perſuaſio tum Politicorum aſſerentium quemquam in ſua religione, tum hæreticorum docentium omnes in propria ſecta chriſtiana, dummodo credant articulos fundamentales Evangelii, ſalvari poſſe.

I. NIhil umquam dementius excogitari potuit quam futile illud commentum, videlicet quemquam in ſua religione ſalutem aſſequi æternam poſse. Hoc delirium ſomniaſse referunt Marcum Antonium de Dominis. Qui hoc errore infecti ſunt, *Neutrales* appellantur, quod indifferenter quamque religionem admittant, nullam damnent, ſed data occaſione illam amplectuntur quam ſuis appetitionibus magis experiuntur conſentaneam. Inter Catholicos Catholici, inter Lutheranos Lutherani, inter Calviniſtas Calviniſtæ, inter Turcas Turcæ, inter Paganos Pagani fiunt. Hæc eſt impietas quæ hac tempeſtate latius dominatur, quod pietatis fuco ſe deliniat, obtegatque. Siquidem ſceleſtiſſimi hi Politici inquiunt; ſe neminem damnare velle eorum qui conſcientiæ ſuæ dictatis adhærent, religioniſque, quam veram reputant, regulis parent. Quid, addunt, pietati, caritatique congruentius quam omnes in ſtatu conſtituere ſalutis, omnibuſque viam aperire qua ad æternam felicitatem pertingant? Hoc quippe divinæ bonitati quam maxime conſentaneum videtur.

II. Sub hac ementitæ caritatis larva erumpit in medium monſtrum iſtud impietatis, quod ex impotenti libidine indulgendi carnalibus deſideriis ortum ducit. Nullam ſiquidem religionem profitetur qui in dies religionem mutare paratus eſt,

Digitized by Google

cuiuſmodi ſunt impii Politici, *Indifferentes*, ſeu *Neutrales*. Porro quam falſa, & erronea ſit opinio illa quam deprædicant, ſtatim compertum fit cuique ſingulaś ſectas antichriſtianas in examen vocanti. Nam Paganiſmus, qui quinto ſæculo exterminatus potiſſimum ſub Romano Imperio fuit, ſalutem certe non confert, ſicuti nec Polytheiſmus qui lumini naturæ repugnat, ut in primo prolegomeno oſtenſum eſt. Quid de Iudæorum perfidia dicam? Illi ipſi ſe damnatos aſsererent, ſi Meſſias quem expectant, advenifset in mundum. Porro Meſſiam a ſeptemdecim & amplius ſæculis de cælis in terram populum ſuum redempturum deſcendiſse, ut factum certum compertumque nunc habemus. Nequeunt ergo Iudæi ſalutem aſsequi, dum fidem denegant ſalutis principio & fini. Mahumetiſmus vero, qui ſinu ſuo innumeras ſectas comprehendit, quique totus carnalis eſt, futuramque felicitatem in laſciviæ voluptatibus collocat, adeo repugnat vel ethnicorum ſapientum honeſtati, ut abſque ulla confutatione ſe ipſo corruat.

III. Secundo convellitur *Neutralium* impietas. Deus unicus eſt, ut in primo prolegomeno evicimus. Porro Deus iſte hunc mundum regit, gubernat, ſuſtinet: imperat ſe a ſuis ſubditis coli, legem ſuam impleri. Cum autem ſapiens ſit, ſibi repugnare, & contraria præcipere minime valet; ſed quæ honeſta ſunt approbet, quæve turpitudinem produnt execretur neceſſe eſt. Qua ergo fronte impii *Neutrales* effutire auſint, quemquam in ſua religione fieri ſalvum poſſe? Ut quis ſalutem, & felicitatem teneat, placeat oportet illi cuius tantum eſt felicitatem, & ſalutem conferre. Tam autem repugnat omnes ſectas Deo placere quam repugnat eaſdem ſe invicem probare. Una enim alteram improbat, quod ritus, leges, moreſque contrarios profiteatur. Quæ ſiquidem honeſta ſunt uni ſectæ, alteri turpia exiſtunt, & cultum quem una religio Deo offert, altera deteſtatur. Quid ſi omnium ſectarum pugnantes mores, contrarias leges, oppoſitos ritus recenſerem? Qua ergo ratione Deus unius religionis cultum ſuſcipit ut ſibi gratum, eadem alterius ſectæ contrarium ritum ut ſibi infenſum repudiat. Contraria & pugnantia approbare nequit. Deum ut trinum colunt Catholici, Mahumetani Trinitatem ut vanum Chriſtianorum commentum reiiciunt. Hæc duo ſummopere diſtant, pugnantque. Si Deus trinus eſt, ſicuti certe eſt, in perſonis; quomodo Turcarum religionem approbare valet? Quomodo Deo placere poteſt Turcarum odium in Chriſtianos, quod Mahumetem ut impoſtorem exſibilant; vel Chriſtianorum odium in Turcas, quod Mahumetem ut ſupremum Prophetam Chriſto, & Moyſe ſuperiorem adorent? Quis ſanæ mentis dixerit, hæc omnia grata Deo fore? Grati ergo Deo utriuſque ſectæ profeſſores eſſe nequeunt. Quæ ratio urget adverſus omnes ſectas, una ſola excepta. Quandoquidem ſicuti una veritas eſt, ita unica ſola religio vera, Deoque cara ſit neceſſum eſt. Fieri ne po-

Digitized by Google

poteſt ut inter plures oppoſitas propoſitiones plus una vera ſit? Non audes hoc adfirmare. Qui ergo contingere valet ut plus una pugnantium religionum vera, ſancta, & immaculata exiſtat? Si una ſola ſancta, una ſola intemerata, & vera; ergo ceteræ omnes falſæ, impiæ, & maculatæ. Porro numquid falſitas, numquid impietas, numquid turpitudo placere Deo poteſt? Sed quid ludimus operam, ut id convellamus quod ſeipſo in nihilum occidit? Dicamus ergo cum noſtro divino Servatore Ieſu: *Qui non eſt mecum, contra me eſt; & qui non colligit mecum, diſpergit*: Lucæ II. & cum Apoſtolo Paulo ad Epheſ. IV. *Unus Dominus, una fides, unum baptiſma.*

IV. Obiicies. Dei bonitatem dedecet tam immenſa hominum damnandorum multitudo. Nonne Deus vult omnes homines ſalvos fieri? Incredibile igitur videtur omnes Iudæos, Turcaſque damnandos fore. Iſti namque Deum pie colunt, eique iuxta ritum quem a teneris unguiculis didicerunt, placere ſtudent, iuſtitiam ſervant, proximum diligunt. Reſp. Si ſola naturæ ratione fidei religioniſque arcana referanda eſſent, aliquam veri æquique ſpeciem præberet oppoſitio iſthæc. Sed Dei myſteria doctrinis illis explicanda ſunt quas Deus nobis revelavit. Porro in una tantum religione ſalvos fieri homines poſſe Scripturæ divinæ nobis teſtantur. Quippe ſi Turca, Iudæus, & quiſque in ſua religione ſalvari poteſt; fruſtra Apoſtoli in fide Chriſti aſſerenda laborarunt, fruſtra Martyres ſanguinem fudere, fruſtra Chriſtus factus homo, fruſtra paſſus, ut Apoſtolus arguit ad Galat. II. *Si per legem iuſtitia, ergo gratis Chriſtus mortuus eſt*; videlicet, ſi unius Dei cognitione obtineri iuſtitia poteſt, haud neceſſaria erat Chriſti mors. Verum quæ infra dicturi ſumus, clarius palam facient obiectam difficultatem purum putumque eſſe ſophiſma.

V. Quod ad hæreticos qui Evangelium profitentur, attinet, non minus evidens eſt, non poſſe ſcilicet quemquam in ſua ſecta ſalvari. Nam præterquamquod æque adverſus illos ratio præcedens, ac adverſus Ethnicos, urget, accedit quod verbum Dei, cui ipſi fidem adhibent, ſectarum pluralitatem deteſtatur. *Hæreticum hominem poſt unam, & ſecundam correptionem devita; ſciens quia ſubverſus eſt qui eiuſmodi eſt, & delinquit, cum ſit proprio iudicio condemnatus*: ad Tit. III. Epiſtola quoque ad Hebræos *cap.* XIII. doctrinarum varietatem prohibet: *Doctrinis variis, & peregrinis nolite abduci*. Quid quod hæretici plura ſuperſtitionis, idololatriæ, iniquitatis damnant, ut Sanctorum cultum, ſacrificia, preces in defunctorum ſuffragium, aliaque id genus, quæ Catholici ut pia, ſancta, Deoque grata habent, defenduntque? Quorumnam ſententiam confirmabit Deus? Numquid idololatriam, ſuperſtitionemque adprobabit? Quod ſi verus, ſanctus, debituſque eſt cultus ille quem Catholici pani eucharistico conſecrato, diviſque cum Deo regnantibus offerunt; numquid non animadvertet in illorum

impietatem qui hoc obſequium Deo ſubtrahunt, & in ſacros cultores ſacrilege debacchantur?

VI. Recentiores hæretici eo cæcutire haud potuerunt, ut in catholica Eccleſia ſalutem obtineri poſſe negarent. Hinc excogitarunt inventum non valde illi diſſimile quod in Politicis, ſeu Neutralibus impugnatum eſt ſupra. Diſtinguunt itaque articulos fidei catholicæ in ſubſtantiales, ſeu fundamentales, & non fundamentales. Quæ ſane diſtinctio, prout ab illis invecta, commentitia eſt, & chimærica. Quippe contendunt illi, fundamentalium articulorum fidem ad ſalutem neceſſariam eſſe; ſecus vero fidem articulorum non fundamentalium. Si vero ab illis quæras, unde didicerint illorum, ſecus iſtorum, fidem ad ſalutem requiri; ſi urgeas, ut textum Scripturæ aſſignent qui hanc prodat diverſitatem, vel ex quo colligi aperte poſſit diſpar iſtius neceſſitatis ratio: ſilent omnino, & obmuteſcunt. Et ſane ex textu ſancto, in quo illi omnia credenda, non modo re, & virtute, ſeu implicite, ut dicitur, ſed explicite, & aperte haberi contendunt, diſtinctio articulorum fundamentalium, & non fundamentalium colligi nullo modo valet: multo minus vero illinc eruitur illorum, ſecus iſtorum, neceſſitas. Quin oppoſitum conceptis verbis docetur, reum eſſe infidelitatis omnium articulorum qui vel unum reſpuit articulum, ut habetur Epiſt. Iacob. cap. verſ. 10. *Quicumque autem totam legem ſervaverit, offendat autem in uno, factus eſt omnium reus. Qui enim dixit, Non mœchaberis, dixit & Non occides. Quod ſi non mœchaberis, occides autem, factus es tranſgreſſor legis*. Hæc divi Iacobi doctrina, cui forſitan non acquieſcunt heterodoxi, pluribus in aliis eiuſdem Scripturæ locis inculcatur. Quid quod ipſi hæretici plenis buccis nobis improperant, auxiſſe nos fidei articulos, repugnante Scriptura, quæ prohibet vel verbum aut addere, aut detrahere fidei articulis quos Deus nobis revelavit. Cur? Quia ſicuti nihil ſuperflui, ita nihil non neceſſarii nobis credendum propoſuit Deus.

VII. Oppones. Nonne Catholici diſtinguunt articulos credendos: & quorumdam neceſſariam eſſe fidem contendunt neceſſitate medii, ſine qua ſalus obtineri nullo modo poteſt; aliorum vero fidem neceſſariam defendunt neceſſitate præcepti, quorum proinde ignorantia invincibili laborare quis poteſt, & abſque iſtorum expreſſa fide ſalutem aſſequi æternam? Reſp. Nemo neget, immo quiſque rationis compos admittat fas eſt, in chriſtiana profeſſione, ſicut in qualibet facultate, principia quædam eſſe generalia, & alia peculiaria, quæ ex illis profluunt. Quis negare auſit, Deum eſſe, illumque effectorem omnipotentem univerſi, providentiam, gubernium, & iudicium tum in bonos ut remuneret, tum in malos ut puniat, exercere: quis, inquam, negare auſit, articulum hunc credendum fundamentalem eſſe? Quis negaverit, in lege gratiæ articulum fundamentalem eſſe fidem Trinitatis, incarnationis, nativitatis, mortis, & reſurrectionis

nis Chriſti Domini ; ceteros vero articulos minus fundamentales , & generales ? Adfirmant Catholici contingere poſſe ut quis invincibiliter ignoret aliquem ex his minus præcipuis articulis , quorum fidem neceſſariam tantum defendunt vi præcepti . At numquid Catholicorum aliquis docet , eum qui pertinaciter vel unum minimum articulum neget , fieri ſalvum poſſe ? Omnes Catholici docent , omnium articulorum fidem neceſſariam ad ſalutem eſſe vel expreſſe, vel in promptitudine animi ; eos vero omnes qui pertinaciter cuiquam divinæ veritati a Deo revelatæ, & ab Eccleſia catholica propoſitæ reſiſtunt , extra ſtatum ſalutis omnino reiiciunt. Non ideo ergo hæreticos improbamus, quod articulos diſtinguant in *fundamentales*, & *non fundamentales* : hæc quippe diſtinctio vera eſt : ſed abuſum huius diſtinctionis deteſtamur. Contendunt quippe illi non modo ignorari invincibiliter poſſe, ſed contumaciter reiici articulos quos non fundamentales appellant : quandoquidem Calviniſtæ præſentiam realem Lutheranorum, & tranſubſtantiationem Catholicorum execrantur, nedum ignorant ; & tam Lutherani, quam Calviniſtæ, Sociniani, Anabaptiſtæ, ceterique hæretici articulos quos Romana Eccleſia credendos proponit, improbant, impugnantque . Quapropter dicimus, illos extra ſalutis ſtatum reperiri . Aliud ergo eſt aſſerere , rudes aliquos ignorare ſine æternæ ſalutis diſpendio unum vel alterum articulum poſſe qui chriſtianæ religionis principia non tangit : aliud longe maxime diverſum docere , articulorum fundamentalium fidem ſatis eſſe ad ſalutem æternam ; quamvis articuli minus præcipui reiiciantur, & impugnentur . Primum docent Catholici ; ſecundum heterodoxi, univerſa Scriptura ſancta, antiquis Patribus, & Conciliis repugnantibus. Quin ratio ipſa naturalis inanis commenti falſitatem deprehendit . Quoniam ſi Deus approbat cultum quem Catholici corpori Chriſti Domini ſacris ſymbolis velato, Sanctis in cælo regnantibus, ligno ſanctiſſimæ Crucis offerunt ; quomodo gratam habere poteſt Lutheranorum, & Calviniſtarum voluntatem, ne dicam impietatem, qua, ceu idololatriæ macula pollutum, cultum iſtum execrantur ? Extrema adeo pugnantia Deo grata erunt ? Si alterum extremum diligit , alterum odio habeat neceſſe eſt. Aut enim articuli iſti non fundamentales revelati a Deo ſunt ; aut ſecus. Si revelati , veri ſunt ; ſi veri ſunt , Deo, qui veritas eſt, non placere nequeunt . Si falſi, falſitatem a Deo probari repugnat . Accedit : ſi articulorum non fundamentalium fides haud eſt ad ſalutem neceſſaria ; quid ergo Lutherani, & Calviniſtæ cum ceteris ſectis ab Eccleſia Romana, in qua nati , ſanctificati , & ſalutaribus pharmacis refecti erant , deſcivere ? Cur tot ſchiſmata , tempeſtates, bellaque concitarunt ? Si doctrina ſacramentorum , iuſtificationis, bonorum operum, purgatorii , cultuſque Sanctorum ad fundamentales articulos non pertinet ; ut quid a Romana receſſerunt communione ? Ex his nemo non videt , quam vanum ſit hoc recens hæreticorum inventum . Quemadmodum enim pro de-

delirio haberetur, ſi quis vellet aliquod divinum præceptum contumaciter violare, ea ductus erronea opinione, quod mandatum iſtud fundamentale non ſit; ita ſane loco monſtri habenda pertinacia illorum eſt qui plures divinæ fidei articulos pernegant eo prætextu quod fundamentales non ſunt. Canamus ergo cum Eccleſia in ſuo Symbolo: *Quicumque vult ſalvus eſſe, ante omnia opus eſt ut teneat catholicam fidem, quam niſi quiſque integram, inviolatamque ſervaverit, abſque dubio in æternum peribit.*

CAPUT XIII.

Extra Catholico-Romanam Eccleſiam nulla datur ſalus. Laxa Caſuiſtarum Buſembaum, Caramuelis, La-Croix, Sporer, & aliorum opinio reiicitur.

I. QUæſtionem impeditam, arduam, ſublimem, tremendiſſimamque examinandam aggredimur: eoque mihi difficilior eſt quod pro dignitate enucleatam nondum invenerim. Convenit inter Catholicos, ſalutem extra Eccleſiam catholicam non reperiri. Sed quinam dicendi ſint extra Eccleſiam catholicam, non eſt una Doctorum ſententia. Nam recentiores non pauci, potiſſimum ex Caſuiſtis, extra Eccleſiam catholicam reiiciunt dumtaxat hæreticos quos vocant *formales*, nempe qui pertinaciter oppugnant aliquos articulos fidei. Alios appellant hæreticos *materiales*, qui utique ſeparati ſunt ab Eccleſiæ Romanæ communione; ſed contendunt iſtos reperiri in Eccleſia catholica univerſali, ſeu etiam Romana, animo, & deſiderio, eo quod invincibiliter ignorent articulos fidei Eccleſiæ iſtius. Idcirco hæreticos materiales vocant, quod pertinaces non ſunt in impugnando aliquo fidei articulo. Horum in numero ponunt Lutheranos montoſos, ſilveſtres, rudes, ſimpliceſque, qui bona fide ea in religione vivunt quam a teneris unguiculis didicere. Iſti nihil de Romano Pontifice, nihil de Romana Eccleſia, nihil de purgatorio, nihil de Sanctorum cultu audierunt. Quapropter iſtorum articulorum ignoratio invincibilis, & innocens in iſtis reputanda eſt. Salvabuntur ergo, ſi articulos præcipuos, & fundamentales crediderint.

II. Illud ut certum ponendum eſt, quemadmodum inter Catholicos, ſic inter hæreticos, aliquorum articulorum invincibilem ignorantiam reperiri poſſe. Eam in rudibus quibuſdam Catholicis admittunt communiter Theologi. Potiori ergo iure concedenda aliquibus hæreticis eſt, non minus quam Catholicis imperitis, rudibus, & ignaris. Hoc ego extra controverſiam poſitum exiſtimo. Porro iſti qui hac invincibili laborant ignoratione, quique extra Catholico-Romanam Eccleſiam re-

reperiuntur, fieri ne ſalvi valent, ſeu obtinebunt ne reipſa ſalutem æternam? Hæc eſt controverſia dirimenda.

III. *Nemo adultorum extra arcam Eccleſiæ Romano-Catholicæ e vivis decedens ſalutem conſequitur*. Tremendiſſimæ ſententiæ veritas, non ratiunculis humanis, ſed divinis teſtimoniis oſtendenda, firmandaque eſt. Porro innumera ſunt Scripturarum documenta quæ propoſitam confirmant veritatem. Brevitati indulgens unum promo ex Petri Epiſt. cap. III. *Cum fabricaretur arca, in qua pauci, ideſt octo animæ ſalvæ factæ ſunt per aquam: quod & vos nunc ſimilis formæ ſalvat baptiſma*. Arca Eccleſia eſt, in quam quiſque medio baptiſmate ingreditur. In diluvio omnes extra arcam, nemine excepto, perierunt. Ergo omnes extra Eccleſiam æterno periclitantur naufragio. Quid ad hæc novi Caſuiſtæ? Ignorantia invincibilis quempiam ne ſalvum fecit extra arcam noeticam? Vi iſtius decantatæ ignorantiæ, animo ne aliquis fuit intra arcam, ut animo, & corpore a naufragio liber evaderet? Et audebunt extra veram Chriſti arcam aliquem in paradiſum evehere? Ob oculos tibi ſiſte omnes Chriſti parabolas. Nullum triticum, niſi ex deſignata area, mittitur in horreum: nulla piſcium electio, niſi ex ſagena: nullæ virgines, niſi ex decem illis ad nuptias deliguntur. Nullus ergo, niſi ex vera Eccleſia, ad æternum ſumitur regnum. Audi Hilarium Pictavienſem in Matth. cap. XIII. *Sedens in navicula &c. In parabolis enim erat locuturus: & facti iſtius genere ſignificat eos qui extra Eccleſiam poſiti ſunt, nullam divini ſermonis capere poſſe intelligentiam. Navis enim Eccleſiæ typum præſefert, intra quam verbum vitæ poſitum, & prædicatum, hi qui extra ſunt, & arenæ modo ſteriles, atque inutiles adiacent, intelligere non poſſunt*. Audi Cyprianum Lib. de unit. Eccleſ. *An ſecum eſſe Chriſtum, cum collecti fuerint, opinantur qui extra Chriſti Eccleſiam colliguntur? Tales enim ſi occiſi in confeſſione nominis fuerint, macula iſta nec ſanguine abluitur. Inexpiabilis, & gravis culpa diſcordiæ nec paſſione purgatur. Eſſe martyr non poteſt qui in Eccleſia non eſt: ad regnum pervenire non poteſt qui eam quæ regnatura eſt, derelinquit*. Audiſtis? Sanguinis effuſio ob Chriſti nominis confeſſionem abluere haud valet ſeparationis maculam. Hanc vero delebit ignorantia invincibilis a vobis invecta? Quænam maior ignoratio, immo quænam maior veritatis perſuaſio, illa quæ ad effundendum pro Chriſti nomine ſanguinem impellit? Et tamen firmiſſima hæc perſuaſio, atque adeo veræ Eccleſiæ ignoratio nihil teſte Cypriano prodeſt ad æternam ſalutem. Argumentatur iterum ibidem S. Martyr Cyprianus. *Habere iam non poteſt Deum patrem qui Eccleſiam non habet matrem. Si potuit evadere quiſquam qui extra arcam Noe fuit; & qui extra Eccleſiam foris fuerit, evadit*. Legas velim integrum laudatum Cypriani librum: interim audi Auguſtinum *Lib. de patientia cap.* XXVI. *& ſeqq.* ubi fuſo calamo explicat patientiam, & conſtantiam qua *in aliquo ſchiſma-*

te

Digitized by Google

te conſtitutus, ne Chriſtum neget, patitur tribulationes, anguſtias, famem, nuditatem, perſecutionem, pericula, carceres, vincula, tormenta, gladium, vel flammas, vel beſtias, vel ipſam crucem timore gehennarum : quæ omnia laudat ; ſubdit tamen, *nihil prodeſſe ad regnum cælorum obtinendum ; non ad extremi iudicii tolerabilius ſupplicium ſubeundum*. Hanc fortitudinem, & patientiam Dei donum eſſe adfirmat ; continuo tamen admonet : *Cavendum eſt enim ne forte, ſi Dei donum iſtam patientiam dixerimus, hi quibus ineſt, etiam ad regnum Dei pertinere credantur*. Quid clamant Caramuel, Buſembaum, La-Croix, ceterique ? Hæretici iſti materiales ſunt, non formales. Adeo quippe heroica illorum patientia, ut ad mortem pro Chriſti fide ſubeundam adducat. Si Eccleſiam Catholico-Romanam ignorant, invincibilis ignorantia iſthæc ? Contra definiunt Patres Cyprianus, Auguſtinus. Patientia hæc donum quidem Dei eſt ; at non *filiorum illius Hieruſalem quæ ſurſum libera eſt mater noſtra* ; ſed ex iis *quæ poſſunt accipere etiam filii concubinarum, quibus Iudæi, ſchiſmatici, vel hæretici comparantur. Quamvis enim ſcriptum ſit : Eiice ancillam, & filium eius : neque enim heres erit filius ancillæ cum filio meo Iſaac : & Abrahæ dixit Deus : In Iſaac vocabitur tibi ſemen.... ut intelligeremus, ſemen Abrahæ ſecundum Iſaac propter Chriſtum ad Dei filios pertinere, qui ſunt corpus Chriſti, & membra, ideſt Eccleſia Dei, una, vera, germana, catholica.... tamen etiam filios concubinarum ſuarum quando a filio ſuo Iſaac diviſit Abraham, nonnulla eis largitus eſt munera, ne relinquerentur omnino inanes, non ut tenerentur heredes* &c. Alterutrum ergo dicendum infert perdoctus P. Michael Elizalde in ſuo opere inſcripto *Forma veræ Religionis* quæſt. XXXVI. pag. 481. *vel ſanctiſſimos hos Patres audaciſſimos, ac temerarios fuiſſe, qui pro Chriſto etiam occiſos condemnarint, vel eos qui hic aliud ſentiunt, & tam facile ſalvant, eſſe, ne quid dicam acerbius, inconſideratiſſimos, & in hac parte ignorantiſſimos*. Confirmat hanc ſuam ſententiam P. Elizalde, cuius iudicium magni facio, *quæſt. præambul.* ad opus illud auro, cedroque dignum *de recta doctrina morum* §. 4. *pag.* 4. ubi hæc habet. *Probe equidem ſcio, non modo in amotiſſimis gentibus, ſed in ipſis etiam Italiæ finitimis, & ipſos inter Catholicos commixtis hæreticis, admitti a quibuſdam infidelitatem negativam, & hæreſes invincibiles, & ſceleris innoxias. Sed quidquid de his erit, illud mihi firmum eſt, & præter omnem opinionis formidinem certum, indubitatumque, extra Eccleſiam catholicam tam ſalvari neminem, quam in diluvio extra arcam evaſit nemo. At ſalvari omnes homines poſſunt, ut concedunt omnes. Ergo & catholicam Eccleſiam, ac veram religionem invenire, ſine qua ſcilicet ſalvatur nemo*. Invenias mihi vel unum Theologum paris doctrinæ, & probitatis qui oppoſitum doceat.

IV. Martyres de quibus loquuntur Patres, ex obſtinatione, non veritatis amore ſanguinem fundunt : idcirco eos non ſalvari, merito Patres docent. Bene habet.

bet. At unde tibi exploratum eſt, præfatos viros, dum ob Chriſti confeſſionem ſanguinem fundunt, id obſtinato, non forti animo peragere? Ediſſere: unde tibi hoc conſtat? Cordium ne ſcrutator es tu? Minime, inquis. Unde ergo tibi nota eſt obſtinatio iſthæc? Quod hi potuerint veram aſſequi religionem? At ut eam aſſequerentur nullum non moviſſe lapidem teſtantur, & tam certo perſuaſi ſunt ſe veram profiteri religionem, ut pro illius confeſſione mortem ſuſtineant. Non ergo aliunde tibi conſtat, hos obſtinatos eſſe martyres, niſi quia extra Eccleſiam veram non reperitur verum martyrium. Sed ultra pergamus. Concilium Florentinum hæc ſtatuit. *Sacroſancta Romana Eccleſia firmiter credit, nullos extra catholicam Eccleſiam exeuntes, nec paganos, nec Iudæos, nec hæreticos, nec ſchiſmaticos, æternæ vitæ fieri poſſe participes, ſed in ignem æternum ituros, niſi ante finem vitæ eidem fuerint aggregati; tantumque valere eccleſiaſtici corporis unitatem, ut nemo, quantaſcumque eleemoſynas fecerit, poſſit ſalvari, niſi in catholicæ Eccleſiæ gremio, & unitate permanſerit.* Idem colligitur ex cap. *Firmiter* de Sum. Trinit. Lib. I. tit. 1. §. 3. *Una vero eſt fidelium univerſalis Eccleſia, extra quam nullus omnino ſalvatur.* Cardinalis Turrecremata plures in iſtius ſententiæ confirmationem congerit canones, *Sum. de Eccleſ. Lib. I. cap.* XXI. D. Auguſtinus in Pſalm. LIV. *In multis erant mecum. Baptiſmum habebamus, utique in eo erant mecum. Feſta Martyrum celebrabamus, erant ibi mecum. Paſchæ ſolemnitatem frequentabamus, erant ibi mecum. Sed non omnino mecum: in ſchiſmate non mecum, in hæreſi non mecum. Sed in his paucis in quibus non mecum, non eis proſunt multa in quibus mecum. Etenim, fratres, videte quam multa enarravit Apoſtolus Paulus: unum, dixit, ſi defuerit, fruſtra ſunt illa. Si linguis hominum loquar, & Angelorum [ait] ſi habeam omnem prophetiam, & omnem fidem, & omnem ſcientiam, ſi montes transferam, ſi diſtribuam omnia mea pauperibus, ſi tradam corpus meum, ita ut ardeat: quam multa numeravit! His omnibus multis deſit una caritas: illa numero plura ſunt, hæc pondere maior eſt. Ergo in omnibus ſacramentis mecum, in una caritate non mecum.* Similia repetit Auguſtinus epiſt. ad Cath. de teſtim. contr. Donatiſt. *Quicumque credunt quidem quod Ieſus Chriſtus, ita ut dictum eſt, in carne venerit, & in eadem carne in qua natus, & paſſus eſt, reſurrexerit, & ipſe ſit Filius Dei apud Deum, & cum Patre unum, & incommutabile vivum Patris Verbum, per quod facta ſunt omnia; ſed tamen ab eius corpore, quod eſt Eccleſia, ita diſſentiunt, ut eorum communio non ſit cum toto corpore, quocumque diffunditur, ſed in aliena parte ſeparata inveniatur; manifeſtum eſt eos non eſſe in catholica Eccleſia, nec in ſalutis via.*

V. Non minus perſpicue hanc veritatem docet D. Fulgentius Lib. de fide ad Petrum Diaconum cap. XXXVIII. *Firmiſſime tene, & nullatenus dubites, non ſolum*

lum omnes paganos, ſed etiam omnes Iudæos, hæreticos, atque ſchiſmaticos, qui extra Eccleſiam catholicam præſentem finiunt vitam, in ignem æternum ituros, qui paratus eſt diabolo, & Angelis eius. Item cap. XXXIX. *Firmiſſime tene, & nullatenus dubites, quemlibet hæreticum, ſive ſchiſmaticum, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti baptizatum, ſi Eccleſiæ catholicæ non fuerit aggregatus, quantaſcumque eleemoſynas fecerit, etſi pro Chriſti nomine etiam ſanguinem fuderit, nullatenus poſſe ſalvari. Omni enim homini qui Eccleſiæ catholicæ non tenet unitatem, neque baptiſmus, neque eleemoſyna quamlibet copioſa, neque mors pro Chriſti nomine ſuſcepta proficere poterit ad ſalutem, quamdiu in eo hæretica, vel ſchiſmatica pravitas perſeverat, quæ ducit ad mortem*.

VI. Ratio quoque aſſertionis poſitæ manifeſta eſt. Quoniam ſola Eccleſia Romano-Catholica vera Eccleſia eſt. Sed extra veram Eccleſiam nulla reperitur ſalus, omnibus fatentibus hæreticis ipſis. Igitur extra Eccleſiam Romano-Catholicam nemo poteſt ſalvus fieri. Prima propoſitio alias demonſtrata eſt. Iſtius Eccleſiæ caput eſt Chriſtus, qui eam & viſibili ſui Vicarii, Romani ſcilicet Pontificis, regimine, & interiori atque exteriori gratia gubernat, irrigat, & alit, tamquam paſtor gregem ſuum. Porro qui hic in terris extra ovile, extra gregem, ſeu Eccleſiam eſt, Chriſtum paſtorem non habet: quoniam paſtor non eſt, niſi gregis unius. *Fiet unum ovile, & unus paſtor*: Ioan. X. Qui autem hic paſtorem Chriſtum non habet, nec illum in cælis glorificatorem habebit. Plures adduci ex Scripturis exempla ſolent. Extra arcam Noe, quæ Eccleſiam Chriſti adumbrabat, omnes naufragio perierunt. Domum quoque Raab, in qua mortem evaſerunt ſoli qui in eadem congregati fuere, ceteris omnibus pereuntibus, Eccleſiæ figuram fuiſſe docent Interpretes ſacri; illique adſcribunt quod Ioſue *cap.* II. dixit mulieri Raab: *Patrem tuum, & matrem tuam, & fratres tuos, & totam domum patris tui colliges ad te ipſam in domum tuam: omnis qui exierit oſtium domus tuæ foras, reus ſibi erit mortis ſuæ*. Alia plurima exempla, tum ex veteri, tum ex novo fœdere petita omitto, quod obvia ſint.

VII. Quæ hactenus dicta ſunt, libenter omnes concedunt; ſed remanet difficultas ſolvenda de hæreticis qui *materiales* appellantur. Iſti extra Eccleſiam Romanam reperiuntur: in iiſdem plurium articulorum ignorantiam invincibilem poſſibilem eſſe, iam conceſſum eſt ſupra *num.* 2. Salutem ne iſti conſequentur, ſi cum hac ignorantia invincibili decedant e vivis? Hic nodus ſane tremendus, ac difficilis diſcindendus eſt. Ut omnia clare, & uſui deſervientia explicemus, illud primum pro certo habendum, quod tametſi fieri poſſit ut in quibuſdam ſectariis ignorantia quorumdam articulorum fidei catholicæ ſit invincibilis; vix tamen id reipſa contingit, potiſſimum ſi ſermo ſit de hæreticis Lutheranis, & Calviniſtis. Vix enim reperire licet in Germania, Hollandia, aliiſque conterminis regionibus Lu-

Digitized by Google

Lutheranum, aut Calviniſtam, qui nihil de Eccleſia Romana audierit, cum miniſtri hæretici nil altius populorum animis inſtillare ſtudeant quam odium adverſus Catholicam Romanam Eccleſiam, eiuſdemque Pontificem ſummum. Hac autem auditione poſita, facile hæreticis illis eſt, quantumlibet rudibus & imperitis, dubitare de ſuæ ſectæ falſitate. Numquid Deus auxilia ſufficientia illis non confert, quibus excitentur ad cogitandum, & inquirendum de vera Religione, & Eccleſia? Adverſarii auxilia ſufficientia, vel ipſis obcæcatis & obſtinatis, Deum conferre, nedum offerre docent; & poſtea, ut ignorantiæ invincibilis confinia amplificent, hæc auxilia prætereunt. Fides donum Dei eſt, cuius utique collationem auditus credendorum præcedit. Et cum difficile, & rarum ſit reperire aliquem ex Lutheranis, Calvinianiſque, cui ignota omnino ſit Eccleſia Romana; ideo vix contingit ut eorum aliquis ignorantiæ invincibilis privilegio fruatur.

VIII. Sed hypotheſim admittamus, reipſa aliquos reperiri qui baptiſmate ſuſcepto, & adulti effecti, credentes Unitatem, & Trinitatem Dei, immo omnes Symboli apoſtolici articulos, laborent ignorantia invincibili Eccleſiæ Romanæ, eiuſdemque articulorum particularium. Quid in iſtos ſententiæ profers? Salvabuntur ne, an damnabuntur? Reſp. Extra arcam, ſi moriantur, illos æternum perire, Scriptura, Concilia, & Patres, ut ego quidem arbitror, aſſerunt. Sed extra arcam Eccleſiæ Romanæ non ſunt, inquis, niſi corpore, &, ut aiunt, materialiter: animo enim, & deſiderio intra Eccleſiam Romanam reperiuntur. Si animo, & deſiderio communionem Romanæ Eccleſiæ anhelant, dubio procul ſalvari illos, ſentire nos convenit; quemadmodum ſalvos fieri illos dicimus qui baptiſmum non re, quia impediti, ſed voto, & deſiderio ſuſcipiunt. Quare ſi Lutheranorum, & cuiuſque ſectæ adultus homo in extremis conſtitutus in communione Romanæ Eccleſiæ decedere cupit, contrituſque moriatur, nemo ambigit, hunc fieri ſalvum. At in hoc difficultas vertitur, fieri ne poſſit ut Lutheranus, Calviniſta &c. qui nihil omnino neque in vita, neque in morte cogitat de Romana Eccleſia, ſed illius ignorantia laborans moritur, ſuæ ſectæ adhærens, portum ſalutis ſit conſecuturus. Fieri poſſe ſalvum tu contendis, quod principalium myſteriorum divinæ fidei lumine perfuſo innoxia illi ſit aliorum articulorum ignoratio. Clarius rem exponamus.

IX. Obiicies I. Lutheranus ſacro tinctus lavacro, fideique habitu imbutus a Deo, adultus effectus nulla per totam vitam gravi culpa inficitur; ſed vitam intaminatam cuiuſque criminis expertem ducit: nihil umquam de Romana Eccleſia, nec de articulis qui in eadem creduntur, audivit: cum eiuſdem ignoratione moritur: quid de hoc pronuntias?

X. Reſp. Priuſquam directe difficultati occurro, dico caſum hunc ſatis metaphyſicum eſſe. Rara quippe in terris avis undequaque alba. Primum ergo per-

pen-

pende, quam vana ſit illorum argumentatio, qua fucum facere imperitis ſolent qui ſic ſermocinantur. Immenſa eſt Dei benignitas, infinitaque illius miſericordia. Non ergo perire ſinet plebem illam montoſam, rudem, ſimplicemque Lutheranæ, & Calvinianæ ſectæ: quoniam miſeri illi homines bona conſcientia credunt vera eſſe quæ a ſuis audiunt paſtoribus. Nulla illi contumacia Romanæ refragantur Eccleſiæ; immo dicendi ſunt in ſinu Eccleſiæ Romanæ quieſcere, cum nihil in neutram partem audierint. Crudelis ergo, & tetrica videtur ſententia illa quæ rudem illum populum ad unum uſque damnat. Damnabuntur utique qui flagitia perpetrant; ſecus innocentes, probique. Quam vana, inquam, ſit eiuſmodi argutatio, quamque Evangelio, & potiſſimum D. Pauli Apoſtoli ad Romanos Epiſtolæ contraria, nemo non videt. Diſcurſus quippe præfatus non principiis evangelicæ legis, ſed humanis ratiociniis, & naturæ æterna ſupplicia horrentis ſenſibus nititur. Hoc autem evidenter oſtendo. Quot adultos inter Lutheranos, ne dicam inter Catholicos, reperire licet nullius gravis culpæ ſontes? Vel ipſe concedis, vix unum ex millibus immaculata ſplendere innocentia baptiſmatis. Porro ſi adulti illi communiter in aliquod prolabuntur flagitium; quo purgabuntur remedio, ſi ſacramentorum medicinali gratia carent? Damnantur ergo, ſin minus propter infidelitatis crimen, certe propter alia peccata, quæ ſacramento pœnitentiæ, quod non agnoſcunt, delere nequeunt. Habent, inquis, remedium perfectæ contritionis. Verum, præterquamquod perrarum, atque difficillimum eſt eiuſmodi homines perfecta contritione, & caritate conſummata ardere; de hac contritione nec cogitant quidem plures eorum, cum firmiter teneant, ſola fide, fiduciaque in Chriſtum iuſtificationis donum ſe reipſa conſequi. Quare hoc de iuſtificatione obtinenda per fidem errore decepti, nec contritionem elicere ſtudent, nec dolere de ſuis peccatis curant, nec pœnitentia expiare crimina ſua, divinamque ſibi propitiare iuſtitiam conantur. Clarum ergo eſt omnes adultos hæreticos Lutheranos, Calviniſtaſque, qui aliquod peccatum mortale perpetrant, in infernum deſcendere; cum nullum propria culpa remedium habeant, ſeu habere nolint, quo commiſſum delictum deleant: de contritione enim nec cogitant quidem. Et quia vix in integra populoſa provincia occurrit aliquis illorum adultus ab omni gravi flagitio purus; ideo planum eſt communiter hæreticos omnes, quantumlibet rudes, & imperitos, æternas daturos pœnas. Ratiocinium ergo ab humana illa commiſeratione, & ab infinita miſericordia arceſſitum, vanum eſt. Quapropter, etiam admiſſa contraria opinione quæ contendit poſſibilem eſſe rudium hæreticorum quorumdam ſalutem ob privilegium ignorantiæ invincibilis, pauciſſimis, aut nullis illa ſuffragatur ob defectum remedii quo perpetrata ſcelera deleantur.

XI. Ut autem propoſitæ difficultati directe faciam ſatis, dico primum, propoſitum caſum pugnantia includere. Pugnant enim hæc duo, ſcilicet quod hæreticus adul-

adultus credat myſteria Trinitatis, & Incarnationis, quorum fides neceſſaria eſt neceſſitate medii ad ſalutem; & quod ignoret Romanam Eccleſiam. Nonne communis eſt Theologorum ſententia quæ aſſerit, proponendos eſſe ab Eccleſia Catholico-Romana articulos credendos? Nonne communiter Theologi tamquam conditionem neceſſariam expoſcunt Eccleſiæ propoſitionem, ut fide divina articuli credantur. Omnes Catholici defendunt fidem divinam in hæreticis non reperiri, propterea quod Trinitatem, Incarnationem, & cetera arcana non credant ob teſtimonium divinum ab Eccleſia propoſitum? Si ergo iuxta communiſſimam Theologorum ſententiam in hæreticis nulla eſt fides divina ob defectum piæ affectionis, & Eccleſiæ proponentis; qui fieri poteſt ut illorum aliquis ſalvetur? Numquid ſine fide Trinitatis, & Incarnationis ad paradiſum quiſpiam perveniet? Iſtorum articulorum in aliquibus hæreticis, & Catholicis infidelitatem negativam cum D. Thoma admittimus. At ſine iſtorum articulorum fide neminem ſalvari, omnes docemus. Hinc eſt quod D. Thomas ſubdit, adultum qui gratia divina adiutus a quaque culpa ſe abſtinet, legemque naturalem implet in proſecutione boni, & fuga mali, illuminandum a Deo fore vel per hominem, vel per Angelum. Idem in caſu propoſito dicendum eſt. Si rudis, & imperitus hæreticus vitam cuiuſque culpæ innoxiam ducat, legemque Decalogi impleat, Deus ad illum miniſtrum Eccleſiæ Romanæ mittet, qui nomine veræ Eccleſiæ credenda neceſſario proponat. Si hoc non evenit, dicamus oportet, rudem hæreticum in aliquod peccatum prolapſum eſſe, indignumque factum fidei divinæ dono.

XII. Obiicies 2. D. Thomas adſtruit, infidelem negative illuminandum a Deo fore per hominem, Angelumve de fide Trinitatis, & Incarnationis, quod fides iſtorum myſteriorum neceſſaria ſit neceſſitate medii. Hæretici materiales de quibus in præſentia ſermo eſt, Trinitatem, Incarnationem, omneſque Symboli apoſtolici articulos credunt. Myſteriorum Eccleſiæ Romanæ, tranſubſtantiationis, purgatorii, cultus Sanctorum, fides non eſt neceſſitate medii neceſſaria ad ſalutem: quamobrem eorumdem innoxia ignorantia laborant. Salvari illos ergo dicendum eſt.

XIII. Reſp. Ex his quæ diximus, difficultas ſoluta eſt. Admittimus, ut ſæpius conceſſimus, plurium articulorum Eccleſiæ Romanæ ignorationem invincibilem. At negamus ſine Eccleſiæ Romanæ proponentis auctoritate haberi fidem divinam poſſe illorum articulorum fundamentalium quorum fides neceſſaria eſt neceſſitate medii. Quoniam, ut dictum eſt, auctoritas Eccleſiæ proponentis conditio neceſſaria eſt ad fidem divinam.

XIV. Obiicies 3. Rudis ex populo hæretico credit ſuo paſtori, articulos Trinitatis, & Incarnationis proponenti; quemadmodum rudis Catholicus credit ſuo Parocho eos articulos annuntianti. Cur fides Catholici divina eſt; ſecus fides hæ-

retici? Ambo audiunt, ille a Parocho ſuo, hic a miniſtro. Tam Parochus, quam miniſter nomine Eccleſiæ proponunt credenda. Ergo vel neutrius, vel utriuſque fides divina dicenda erit.

XV. Reſp. Fides Catholici divina eſt, quod Parochus nomine veræ Eccleſiæ Romano-Catholicæ credenda annuntiat; miniſter Lutheranus nomine Eccleſiæ reformatæ, a catholica ſeparatæ, myſteria proponit: ideo fides audientis, & credentis divina non eſt. Sed rudis hæreticus credit, ſuam Eccleſiam eſſe veram. Ita eſt; at falſo credit. Mens adhuc non quieſcit, nec rationis diſcrimen percipit, cur divina ſit fides Catholici idiotæ credentis ſuo Parocho manifeſtanti articulos; humana vero ſit fides idiotæ hæretici credentis myſteria divina ſibi a ſuo paſtore propoſita. Ut mens tua omnino quieſcat, lege *caput* IX. *&* XI. D. Pauli *Apoſtoli* ad Romanos, quibus hoc ineffabile, tremendumque myſterium explicans exclamat: *O altitudo divitiarum ſapientiæ, & ſcientiæ Dei! Quam incomprehenſibilia ſunt iudicia eius, & inveſtigabiles viæ eius!* Integro hoc capite narrat Apoſtolus Hebræorum, & Gentium viciſſitudines in religionis negotio. Oſtendit divinam bonitatem erga Gentes, ſeveritatemque adverſus Iudæos, qui cum eſſent oliva electa, tamquam aridi rami præciſi fuere, ut Gentes exciſæ ex oleaſtro, bonæ olivæ insererentur. Iſtius porro mutationis non aliam rationem effert quam inſcrutabilia iudicia Dei. Hinc omnes nos hortatur ut timeamus, mentemque noſtram in obſequium divinæ Sapientiæ ſubdamus. *Tu autem fide ſtas. Noli altum ſapere; ſed time*: verſ. 20.

XVI. Obiicies 4. Pueri hæreticorum habitum infuſum fidei divinæ in baptiſmate recipiunt. Adulti facti nullum actum infidelitatis eliciunt: quoniam articulos quos a ſuis paſtoribus audiunt, conſtanti fide credunt. Articulos Romanæ Eccleſiæ non audiunt; atque adeo illis non reſiſtunt. Cur ergo non ſalvabuntur, ſi legem Decalogi impleverint?

XVII. Reſp. Ad ſalutem æternam fides actualis neceſſaria eſt. Porro ut quis actus fidei internos edat, præcedat oportet exterior credendorum propoſitio. Prudens eſt actus divinæ fidei. Hæc autem propoſitio, ut ad fidem divinam ſatis ſit, ab Eccleſia catholica fieri debet. Hæc conditio neceſſaria eſt, ut alias oſtenſum fuit. Nequit ergo idiota hæreticus adultus actum fidei divinæ ad ſalutem neceſſariæ elicere, uſque dum nomine catholicæ Eccleſiæ propoſita eidem ſint myſteria credenda. Conſiſtit ergo concluſio noſtra, neminem ſalvum fieri extra arcam Romanæ Eccleſiæ.

XVIII. Quoniam tamen maximi momenti res eſt, lubet iterum rationem potiſſimam quam ad eam firmandam adduxi, clarius exponere. In fide divina non tantum quid credatur ſpectandum eſt, verum cum primis etiam quo fundamento credatur: quod & in quaque humana fide ſervatur. Qualis namque eſt credendi

ra-

Digitized by Google

ratio, talis eſt fidei natura. Si illa certa, hæc quoque certa; fallax hæc, ſi & illa. Porro omnes ſectæ extra catholicam Eccleſiam fallaci nituntur fundamento in credendis fidei arcanis: quod omnes enumerando palam facio. Turca credit eſſe unum Deum, quia Alcoranus, quem divino afflatu exaratum putat, ſic docet. Quod credit, verum eſt; ſed credendi ratio falſa: quæ propterea plura vera myſteria, ut Trinitatem, Chriſtum, & cetera divina arcana, impie reiicit. Proteſtantes credunt Deum, Trinitatem, Incarnationem, Symbolum &c. vel auctoritate nixi ſuorum apoſtolorum, Lutheri, Calvini, Zuvinglii, Bezæ, & ceterorum; vel quia proprio privato iudicio ea in Scripturis contineri iudicant; vel quia Spiritus ſanctus peculiari afflatu illis teſtatur præfata myſteria eſſe vera. Hæc ſunt fundamenta fidei Lutheranæ, Calvinianæ, aliarumque ſectarum. Nemo autem non videt eiuſmodi fundamenta fallacia eſſe. Et ad primum quod attinet, quis inficias iverit, Lutherum, Calvinum, Bezam, ceteroſque iſtius furfuris apoſtolos falli potuiſſe, & reapſe in putidos, impioſque errores fuiſſe prolapſos? Non minus vacillat ſecunda credendi ratio. Quot enim falſa reputamus vera, & contra, dum proprio iudicio illa metimur? Tertium denique omnium eſt ineptiſſimum, & illuſorium. Spiritus Dei unus eſt, ſibique conſtans: quæ docet, pugnantia minime ſunt, ſed unitatem, & veritatem ſpirat. Porro inter Calviniſtas, Lutheranos, Anabaptiſtas tot fere ſunt Spiritus ſancti, quot capita. Quis numerare ſectas omnes poterit, & factiones, quas peperere Lutherus, Calvinus, Zuvinglius? Sunt qui ultra centum ſupputarunt. Singulæ iactant ſuum Spiritum ſanctum; tametſi ſibi mutuo contradicant, & contraria doceant. Quælibet ſuo privati ſpiritus teſtimonio fulta veram eſſe propriam religionem credit. Fateantur ergo oportet aut Spiritum Dei ſecum pugnare, & oppoſita docere; aut ſe divino Spiritu deſtitutos, plenoſque eſſe ſpiritu erroris, & mendacii, ut D. Paulus de ſimilibus teſtatur II. Theſſal. 11. *Eo quod caritatem veritatis non receperunt, ut ſalvi fierent, ideo mittet illis Deus operationem erroris, ut credant mendacio.*

XIX. Nec eſt quod reſpondeas, ſectarios iſtos credere non proprio iudicio, aut privato ſpiritu, ſed divinis Scripturis, quæ errare nequeunt, nixi. Inanius eſt ceteris effugium iſtud. Utique divinæ Scripturæ errare nequeunt. Sed probandum eſt errare non poſſe qui eas legunt. Catholici, Lutherani, Calviniani, Sociniani, Anabaptiſtæ, Quakeri, & ceteræ ſectæ omnes Scripturas legunt: quælibet a ſe ſtare Scripturam mordicus aſſerit: & tamen, cum una ſit veritas, uni tantum favere poſſe Scripturam liquido conſtat. Catholici ſenſum Scripturæ intelligunt iuxta interpretationem Eccleſiæ, cui Spiritus Dei aſſiſtit: quapropter nulla inter iſtos in iis quæ fidei ſunt, diviſio, nulla oppoſitio; omnes idem omnino ſentiunt. Ceteræ ſectæ omnes proprio iudicio Scripturarum ſenſum metiuntur, fidemque myſteriis in iiſdem contentis adhibent, propria ratione præeunte. Idcirco tot factio-

Q ij nes,

nes, quot capita : nulla unitas, nulla fides. Qui enim deficit in uno, factus eſt omnium reus.

XX. Hæc manifeſta ſectarum multitudo ſub vexillis Lutheri, Calvini, Socini; aliorumque hæreſiarcharum, ſola ſufficere deberet ad evincendam illarum falſitatem. Huiuſmodi namque ſectarii Chriſtum, divinamque legem profitentes, nihilominus intra unius ſæculi intervallum ab Eccleſia catholica ſeiuncti, tot fere ſectis, quot familiis conſtant. Altera alteram damnat, omneſque invicem confligantur. Quod ſane perſpicuo, luculentiſſimo argumento eſt, ſpiritum erroris & mendacii illorum infatuare mentem, animum pravitate inficere, rationemque omnem in religionis negotio adimere. Idque eſt eo admirabilius, quo ſunt ceteris omnibus infidelibus eruditiores, doctioreſque. Sed quo ad vana acutiores, eo ſunt hebetiores ad divina. Infideles populi, ut Turcæ, Iudæi, ceterique, credunt propriæ religionis arcana propter auctoritatem vel Alcorani, vel Scripturæ, doctorum ſuorum interpretatione propoſitæ. Summam Turcæ Mahumeto fidem præſtant, ſuiſque Rabbinis plebeii Iudæi. Quare iſtorum credendi regula minus fallax eſt, quidque rationi conſentaneum præfert. Novatores noſtri ſelectiori doctrina præditi, ac ſplendidiore perfuſi lumine non adeo magnifaciunt ſuum Lutherum, Calvinum, Zuvinglium, Melanchthonemque, ut religioni ſibi ducant ab illis diſſentire. Homines & ipſi ſunt, inquiunt: ergo mendaces. Quod ſi mendaces magiſtri, numquid veraces diſcipuli? Cum igitur aut magiſtrorum, aut proprio iudicio in fidei aſſenſu ducantur, planum eſt ſpiritu mendacii, & inconſtantiæ illos teneri. Et tam ſunt excuſatione minus digni, quam ſupra aliis lumine, & doctrina præſtant. Ex quibus omnibus elicitur, nullam apud eos divinam ſplendere fidem: quia omnis credendi ratio fallax eſt, vana, & deceptoria. Et profecto, niſi excæcati prorſus eſſent, & in Catholicos ſatanæ furore abrepti, continuo deprehenderent ſpiritum illum quem interius ſeſe ſentire effutiunt, non eſſe Spiritum Dei, ſed dæmonis.

XXI. Accedit: ſi qui Chriſtum, eiuſque præcipua dogmata confitentur, ignorantiæ invincibilis ſcuto ſe tueri poſſent, ſalutemque aſſequi æternam; cur tanta inter religiones diſſenſio? Cur mutuis anathematis ſe ſe perſtringunt, diſcerpunt, damnant? Cur Lutherani Calviniſtas inſectantur? Cur Calviniſtæ Lutheranis adhærere recuſant? Poſtremum ſi ignorantiæ invincibilis effugium valeret, ſuperflui forent tot labores in illorum converſione, ſuperfluæ prædicationes, & maximæ illæ ſollicitudines quas Eccleſia catholica adhibet, ut ad ovile Chriſti errantes oves revocet. Firma ergo & certa videtur ſententia noſtra, neminem adultorum extra Romanam Eccleſiam e vivis decedentem, & ſuæ ſectæ adhærentem poſſe fieri ſalvum. Ille vero extra Romanam Eccleſiam moritur qui eam ut veram matrem, & magiſtram expreſſe non agnoſcit.

XXII. Oppones 5. Extra Eccleſiam Catholico-Romanam reperitur verum baptiſ-

ptiſma, quo tincti infantes Chriſto regenerantur. Ergo aliæ Eccleſiæ ſeparatæ a Catholico-Romana regenerant filios æterna gloria dignos. Si generant, ergo ſponſæ: ſi ſponſæ, ergo æterno ſponſo Chriſto coniunctæ. Si aliæ Eccleſiæ ſeparatæ, ſeu earum miniſtri verum baptiſma conferunt, quidni & divina proponere myſteria credenda poterunt ut Eccleſiæ miniſtri?

XXIII. Reſp. Hoc inane ſophiſma pluribus in locis ſibi oppoſitum a Donatiſtis explodit Auguſtinus, potiſſimum Lib. I. de baptiſ. cap. XIV. & XV. *Fruſtra ergo nobis dicunt: Si baptiſmum noſtrum acceptatis, quid minus habemus, ut nobis de veſtra communione conſulendum putetis? Reſpondemus enim: Nos baptiſmum veſtrum acceptamus, quia non eſt baptiſmus ille hæreticorum, vel ſchiſmaticorum, ſed Dei, & Eccleſiæ, ubicumque fuerit inventus, & quocumque translatus. Veſtrum autem non eſt, niſi quod prave ſentitis, & ſacrilege agitis, & impie ſeparamini... Eccleſia quippe omnes per baptiſmum parit, ſive apud ſe, ideſt ex utero ſuo; ſive extra ſe de ſemine viri ſui ſive de ſe, ſive de ancilla. Sed & Eſau de uxore natus propter fraternam diſcordiam ſeparatus eſt a populo Dei.* Similia habet cap. x. *Sed videntur ſibi argutiſſime quærere, utrum generet filios baptiſmus Chriſti in parte Donati* (Lutheri, Calvini, Zuvinglii &c.) *an non generet: ut ſi conſenſerimus, quod generet, ſuam eſſe aſſeverent Eccleſiam matrem quæ filios potuit de Chriſti baptiſmate generare: & quia unam oportet eſſe Eccleſiam, ex hoc iam noſtram non eſſe Eccleſiam criminentur. Si autem dixerimus, Non generat: Cur ergo, aiunt, apud vos non renaſcuntur per baptiſmum cum tranſeunt a nobis ad vos, cum apud nos fuerint baptizati, ſi nondum nati ſunt? Quaſi vero ex hoc generet unde ſeparata eſt, & non ex hoc unde coniuncta eſt. Separata enim eſt a vinculo caritatis, & pacis; ſed adiuncta eſt in uno baptiſmate.... Neque enim ſeparatio eorum generat; ſed quod ſecum de iſta tenuerunt. Quod ſi & hoc dimittant, omnino non generant.... Ergo ipſa* [Eccleſia catholica] *generat & per uterum ſuum, & per uteros ancillarum ex eiſdem ſacramentis, tamquam ex viri ſui ſemine.* Sacramentum baptiſmatis ſua natura gratiam confert. Quare miniſtri hæretici illud ut Eccleſiæ catholicæ theſaurum impertiunt; quamvis, ut Auguſtinus docet *Lib. I. de baptiſ. cap.* 11. *& ſeq.* peccent illud in hæreſi, & ſchiſmate adminiſtrantes. Dei dona ex ipſorum hæreſi non inquinantur; ſed inficiuntur ipſi qui indigne divina tractant myſteria. Hinc patet quam futilis ſit argutatio ſupra facta. Conferunt hæretici miniſtri baptiſma: ergo auctoritate quoque pollent qua credibilia reddant plebi fidei myſteria. Nam ſi ab Eccleſia reciſi ſunt, atque ſeiuncti, omni quoque auctoritate carent. Nullo ergo modo fieri poteſt ut tamquam Eccleſiæ Catholicæ miniſtri fidei articulos plebi credendos proponant.

XXIV. Extra Eccleſiam Romano-Catholicam infantes luſtrali abluti aqua ſalvantur, ſi antequam lumine illuſtrentur rationis, e vivis decedant. Continuo ne ac rationis uſu potiuntur, gratiam amittunt? Quid arcana iſta ſoli Deo nota pe-

netrare audes? Momentum iſtud nos latet. Illud nos Scripturæ ſanctæ, Patres, & Concilia docent, adultos omnes a Romana Eccleſia ſeparatos, & propriæ ſectæ Calvinianæ, Lutheranæ, Socinianæ, Photianæ &c. adhærentes extra arcam eſſe ſalutis, & niſi in eamdem regrediantur, æternum perdendos. Hæretici adulti baptiſma recipientes gratiam non recipiunt, hæreſi qua ſunt polluti, impediente. Nullus ergo, iterum inclamant, adultorum inter hæreticos ſalvabitur? Nemo prorſus, niſi intra arcam regrediatur. Regreditur, inquis, animo, licet non corpore. Si animo regrediatur, & cetera adſint, dubio procul ſalvatur. At numquam animo regreditur uſquedum alicui ſectæ, ſive Lutheranæ, ſive Calvinianæ a Romana Eccleſia ſeparatæ animo iunctus eſt: niſi vis quemlibet poſſe duobus dominis ſervire, & duabus ſponſis eſſe coniunctum. Adhærent, iterum reponis, plures Eccleſiæ Lutheranæ cognitione expreſſa, illam reputantes veram Eccleſiam: adhærent ſimul Eccleſiæ Romanæ media ignorantia invincibili qua laborant. Commenta hæc ſunt arbitraria, & inania. Sancti Patres qui ex inſtituto hoc tractant argumentum, nullibi iſtius inſuperabilis ignorantiæ, vi cuius ſalvari hæretici adulti poſſint extra Eccleſiam, meminere. At quid emolumenti colligeres, etiamſi concederem poſſibilem eſſe caſum in quo adultus aliquis extra Eccleſiam laboret ignorantia invincibili pro aliquo tempore, immuniſque ſit a vitio ſchiſmatis, & hæreſeos? Iſte ne perrarus eventus expleret amplam illam tuam cupiditatem multiplicandi electos? Nimium crudelem reputas ſententiam noſtram. Numquid benigna, & tuæ humanæ commiſerationi conſentanea evadit, ob unum aut alterum caſum perquam maxime rarum? Crudelis, & inhumana eſt doctrina noſtra? Crudelis ergo eſt doctrina quæ damnatos docet omnes pueros Catholicorum ſine baptiſmate decedentes, omnes infideles, omnes Iudæos, omnes idololatras, omnes *formales* hæreticos, ſchiſmaticos, omnes Catholicos ſceleribus infectos, niſi pœniteant. Crudelitatis ne arguis doctrinam hanc?

XXV. Sed audiamus tandem Caſuiſtas iſtos qui cum Caramuele in Theologia fundamentali *num.* 1338. 1341. 1348. ſic *caramueliſant*. Verba ſunt Caramuelis. „ Præſidebat P. Ioannes de Ionghe vir doctiſſimus, & ad ignorantiam inſuperabilem „ recurrens Ianſenium materialiter erraſſe pronuntiavit. Tunc ego ponderavi reſponſionem eiuſmodi, & modo eamdem reſumo. Sic inquam. (*Cornelius Ianſenius fuit „ Theologiæ profeſſor primarius Lovanii, & tamen inſuperabiliter ignoravit eſſe hæreticas „ multas propoſitiones quæ in propriis terminis a Tridentino condemnantur. Ergo nullus „ ruſticus, nulla femina, nullus aulicus, nullus mechanicus, nullus iuriſta, nullus medicus „ eſt formaliter hæreticus: quia nemo ex iſtis eſt in theologicis tam doctus quam Ianſenius „ fuit, aut eſſe debuit. Ergo pauculi, aut nulli prædicantes ſunt formales hæretici: „ quia nulli, aut pauculi tam docti in theologicis ſunt quam Ianſenius.*) Admiſit Præ„ ſes, multos eſſe in Europa materiales hæreticos, quod omnes docti dicunt, & „ cla-

„ clare experientia demonſtrat.“ Hactenus Caramuel, qui *citatis num.* item *num.* 1351. *& ſeq.* plura congerit ad augendam hæreticorum *materialium* turbam, ſub qua comprehendit etiam Ianſenium.

XXVI. Quo iſta Caramuelis cavillatio tendat, non eſt quod pluribus declarem. Ianua hac patefacta, quiſque in ſua ſecta, opinione probabili de eius veritate convictus, perſeverare licite poterit. Rusticos, montoſoſque Lutheranos, Calviniſtas, Socinianos, Photianos hæreticos, & ſchiſmaticos materiales tu eſſe exiſtimas, tametſi Eccleſiam Romanam a ſuis paſtoribus decepti deteſtentur? Eccur potiore iure hæreticis materialibus non accenſes paſtores ipſos? Iſti, ut Iureiù de ſe ipſo teſtatur, humiles fundunt Deo preces, ut lumen aſſequendæ veritati neceſſarium ſibi impertiat: ſedulam navant operam, ut quænam ſit vera Eccleſia, quænam vera fides diſcernere valeant. Poſt ſuſas preces, poſt improbum ſtudium, non probabili, non probabiliore, ſed certa perſuaſione convicti ſunt, Eccleſiam reformatorum eſſe veram? Tibi millies iurabunt, ſe nullo conſcientiæ ſcrupulo, vel morſu torqueri: adiicient incorruptos mores, moralium officiorum exercitia. Quid ad hæc? Cur iſti *formales*; ruſtici vero *materiales* hæretici? Quid quod ruſtici, & montoſi homines nequeunt propriam ignorantiam depellere, cum litterarum eruditione careant? Quid quod paſtores eruditi, & docti certo iudicant Eccleſiam Lutheranam eſſe veram? Bona itaque fide paſtores iſti odio adverſus Eccleſiam Romanam accendunt plebem ſuam, quemadmodum, per te, bona fide decipitur plebs ipſa a paſtoribus ſuis. Ergo tam paſtores, quam populi materiales hæretici erunt. Cur obſtinatos paſtores aſſeris, ſecus ruſticos a paſtoribus imbutos fide, ut apparet, bona?

XXVII. Ultimo tandem te urgeo. Inter tot religiones quæ ſunt in mundo, fieri nequit ut plus una vera ſit. Hæc autem Catholica eſt. Falſa ergo religio Lutherana; falſa religio Calviniana, Sociniana &c. Alterutrum itaque dicendum: aut quemlibet in ſua religione ſalvandum, aut omnes extra veram religionem perdendos. Una vera religio, una vera Eccleſia. Ergo ſicuti nemo niſi in vera religione; ita nemo niſi in vera Eccleſia ſalvari poteſt. Denuo obtrudent, plebeios Lutheranos, Calvinianos &c. animo eſſe tum in vera religione, tum in vera Eccleſia: ſiquidem fidem quam receperunt in baptiſmate, conſervant, eo quod ignorent invincibiliter religionem Romano-Catholicam eſſe veram. Peregregie. Omnes adulti hæretici aliquam, aut nullam profiteri religionem debent. Si nullam, omne ceſſat diſſidium. Si aliquam, aut veram Catholicam, aut falſam Lutheranam, Calvinianam &c. Profitentur, inquiunt, expreſſe, firmiterque Lutheranam, Calvinianam; at ſimul animo ignoratione invincibili perfuſo profitentur religionem Romanam. Apage monſtroſa commenta. Duas ergo religiones mutuo pugnantes profitentur homines iſti? Quidni potiore iure Indi, Iapones, Sinenſes, Turcæ, ceterique omnes poterunt & propriæ Eccleſiæ firmiter

adhærere, & privilegio ignorantiæ invincibiſis profiteri Romanam Eccleſiam? At carent illi baptiſmate: baptiſma autem neceſſarium eſt neceſſitate medii. Bene habet. Verum etiam profeſſio veræ religionis neceſſaria eſt neceſſitate medii. Ergo eadem utriuſque ratio. Baptiſma infantes morientes ſalvat: reſpectu adultorum ianua eſt ingrediendi in arcam. Aut ergo adulti effecti ingrediuntur arcam Romanæ Eccleſiæ, aut ſecus. Si primum, lis nulla: ſi ſecundum, naufragio pereunt: quoniam iſtis baptiſma non fuit reipſa ianua introeundi in arcam. Si naturalis ratio conſulenda eſſet, excuſabiliores viderentur Iapones, Indi, Ethiopes, innumeræque barbaræ nationes, quam ruſtici Lutherani, Calviniani, ceterique hæretici Europæi, qui ſunt penes fores arcæ, digitoque eam fere contingunt.

XXVIII. Hinc collige, quam laxa ſit opinio P. Buſembaum *Lib. II. cap.* IV. *dub.* 3. *num.* 5. ubi hæc habet: *Ruſtici, aliique homines ſimpliciores in Germania, qui hæretici habentur, & tamen pertinaces non ſunt, poſſunt abſolvi a ſuis Parochis. Ratio, quia non ſunt hæretici formales, habentque fidem catholicam in baptiſmo acceptam, quæ non perditur, niſi errando pertinaciter.* Laudat pro hac opinione Layman. Laxior eſt doctrina P. Claudii La-Croix inquientis loc. cit. num. 94. *Probabilius videtur quod etiam in Germania ſint hæretici tantum materiales. Inveniuntur enim aliqui ita ſimplices, vel præventi doctrina ſuorum miniſtrorum, ut firmiter exiſtiment ſe non debere dubitare de fide ſua, ſimulque ita ſincere procedunt in conſcientia ſua, ut ſi ſcirent fidem ſuam eſſe falſam, ſtatim admitterent noſtram. Tales autem non ſunt hæretici formales, ſed materiales tantum. Et tales eſſe multos teſtantur Confeſſarii plurimi in Germania, Auctoreſque experientiſſimi: Tannerus Tom.* III. *diſt.* I. *quæſt.* VII. *num.* 10. *Terillus in Regul. mor. quæſt.* LXIV. *num.* 51. *Gobat tract.* VII. *num.* 621. *Reiffenſt. Tom.* IV. *diſt.* IV. *quæſt.* II. *Sporer Tom.* II. *cap.* III. *ſect.* II. *§.* 2. *num.* 14. *Vindic. Gobatian. part.* II. *prop.* III.

XXIX. Si recenſita doctrina conſiſtat, actum conclamatumque eſt de vera Eccleſia, veraque religione. Hac doctrina poſita, quis eſt qui in qualibet ſecta nequeat eſſe ſalvus? Hæretici in Germania ſunt tantum materiales. Eccur? Quia ita ſunt præventi doctrina ſuorum miniſtrorum, ut firmiter exiſtiment, ſe non debere dubitare de fide ſua. Papæ! Quo ergo obſtinatiores ſunt hæretici, eo erunt magis *materiales?* Sed expendamus quæ ſequuntur verba. *Si ſcirent fidem ſuam eſſe falſam, ſtatim admitterent noſtram. Tales autem non ſunt hæretici formales, ſed materiales.* Ex omnibus qui religionem profitentur aliquam, vix unum, niſi ſtultiſſimum, repertum iri exiſtimo qui ſi *ſciret fidem ſuam eſſe falſam, non admitteret noſtram.* Omnes ergo hæretici communiter materiales erunt. Paſtores omnes ſive Lutherani, ſive Calviniani, ſi ſcirent religionem ſuam eſſe falſam, quis dixerit non amplexuros fore noſtram, falſa abiurata? Admiſſa doctrina P. La-Croix verum eſt quod ſubiicit, nempe *tales eſſe multos*, immo fere omnes, niſi ſint aut Athei,

Athei, aut penitus dementes. Quod poſtea Confeſſarii plurimi in Germania, & Auctores experientiſſimi Tannerus, Terillus, Gobatus, Sporerius, Reiffenſtuel, Caramuel, aliique factum iſtud teſtentur, mirum haud eſſe debet. Mirandum, niſi id docerent.

XXX. Huc malorum detrudit Probabiliſmi doctrina. Nullam experiuntur dubitationem hæretici, nullum ſentiunt conſcientiæ morſum: non advertunt propriam religionem eſſe falſam. Ergo non peccant: ergo hæretici materiales ſunt. Hæc ſunt Probabiliſmi axiomata. Et hæc ſunt neceſſaria conſectaria. Ergo nullum in mundo peccatum obſtinationis, nullum in mundo peccatum cæcitatis, nullum ignorantiæ peccatum. Qui enim ſciunt, aut dubitant actionem eſſe pravam; non ignorantiæ, ſed malitiæ crimen perpetrant. Si Arius, ſi Neſtorius, ſi Lutherus, ſi Calvinus, ſi hæreſiarchæ omnes ſciviſſent ſuam doctrinam fuiſſe falſam, veram autem noſtram; fuiſſent ne mente hæreſiarchæ?

XXXI. Quod autem plures hæretici in Germania *ſimplices ſint, & ſincere procedant in conſcientia ſua*; quid inde? Plurimi Turcæ, Indi, Iapones, Sinenſes ſincere agunt, pluraque pietatis exercent officia. Fac etiam illos mortem pro Chriſti confeſſione oppetere. Hæc omnia dona Dei ſunt, inquit ſanctus P. Auguſtinus laudato *Lib. de patient. cap.* XXVIII. Sed dona quæ dantur filiis concubinarum, ſecus ex iis donis quæ dantur filiis uxoris, ſeu matris Hieruſalem. *Proinde ſicut negandum non eſt etiam hoc eſſe donum Dei, ita intelligendum eſt alia eſſe Dei dona filiorum illius Hieruſalem quæ ſurſum libera eſt mater noſtra... Alia vero quæ poſſunt accipere etiam filii concubinarum, quibus Iudæi carnales, & ſchiſmatici, vel hæretici comparantur*. Miſſis itaque Caſuiſtarum arbitrariis commentis, ſanctorum Patrum doctrinæ adhærendum eſt. Hi quippe ſunt magiſtri noſtri, hi in ſalutis via duces a clementiſſimo Deo nobis donati. Iuniores Caſuiſtæ ſicuti Chriſtianos fere per totam vitam a præcepto caritatis *per ſe* urgente, a præcepto fidei, a præcepto religionis eximunt; ita extra arcam per medium aquarum diluvium intra ignorantiæ invincibilis naviculam conſtitutos ad æternæ ſalutis portum conducunt. Oppoſitam opinionem non improbabilem modo, verum etiam omnium errorum, & potiſſimum *Tolerantiſmi*, & *Indifferentiſmi* ſcaturiginem exiſtimo.

Digitized by Google

CAPUT XIV.

Conſectaria, quæ ſuadent virtutis fidei exercitium, illudque dirigunt.

I. C*Onſectarium primum*. Fidei catholicæ veritatem, ſanctitatem, atque adeo eiuſdem credibilitatem adverſus tum incredulos, tum hæreticos brevi calamo propugnavimus. Regulas ad quas reſpicere Catholici debent, ut firmi ſtabileſque in eadem perſeverent, palam fecimus. Pericula eiuſdem amittendæ, humanæ mentis cavillationes, ſubtilitates, recentiorum quorumdam Catholicorum inventa quæ fidei noſtræ ſinceritatem adulterant, ſplendorem obnubilant, veritatem involvunt, propulſavimus. Illud nunc eſt reliquum ut in hominum corda, noſtra illabatur, & ſi fieri poteſt, irruat oratio, qua ſublimis virtutis ac principis perenne ſuadeamus exercitium. Splendet catholici viri in mente fidei lumen; ſed oleum quod ignem hunc alit, & fovet, in cordis lampade ardere debet, Fides quippe vera, & perfecta lumen in mente, amor in corde eſt. Sol terræ vaporibus, atque exhalationibus obtenebratur; & fidei lux languet, hebetaturque, ſi corda humana pravitatis cœno inquinata emittunt vapores putidos, qui fidei lucem tenebris obducant. Fidei ergo elementum voluntatis pia affectio eſt. Hæc, cæleſtis cum ſit, terrenas illecebras reſpuit, mundique amorem ſocium non patitur. Pugnant enim mutuo, nec diu ſimul quieſcere valent. Si amor Dei in anima dominatur, fulgida incedit virtutum princeps; contra ſi animi malitia inquinantur, confeſtim hebeſcere primum fides incipit. Deinceps quo mundi cupiditas adoleſcit, & carnalia oblectamenta cordis occupant principatum, eo fidei lux languet, deficit, ac tandem occidit. Vitia recta fidem non adoriuntur; ſed a vitiis, ceu a prima ſcaturigine, impietas, incredulitas, & hæreſes originem trahunt. Quoniam contraria ſummo in gradu pugnantia ſimul conſiſtere nequeunt. Pia voluntatis affectio, ſeu amor Dei, & mundi amor mutuo pugnant: ergo cum carnis lenocinia, ſenſuum illecebræ, terrenique affectus corda implent, atque in dies altius radices agunt; cæleſtium bonorum amor recedat, penituſque exulet neceſſum eſt.

II. Expergiſcamur ergo, & pro eo quo ardemus zelo decus religionis noſtræ adverſus heterodoxos defendendi, operibus fidem noſtram comprobemus. Virtutum ſplendor fidei obſcuritatem illuminet. Si verborum apparatu, ſi eloquentiæ uberrima vi, ſi argumentationis efficacitate hæreticorum mentes in fidei obſequium ſubigere non valemus, innocentia vitæ, virtutum, ac operum ſanctitate illorum animos emollire, noſtraque humilitate illorum ſupercilium devincere ſtudeamus. Rationem, ſaltem ab omnibus, haud requiret ſupremus Iudex, quod ad veram fidem hære-

hæreticos non reduxerimus; ſed in nos ſeveriſſime animadvertet, ſi noſtris criminibus anſam illis dederimus ut in errore perſiſtant. Audiamus Chryſoſtomum hæc ſcribentem : *En nos ſumus cauſa ut illi in errore permaneant. Iam pridem doctrinam ſuam damnaſſent; & noſtram approbaſſent, niſi vita noſtra retraberentur. Verbis philoſophari perfacile; ſed inquirunt operum probationem. Itaque horum nos pœnas dabimus, non ſolum eorum quæ ipſi commiſimus, ſed quorum auctores fuimus, ut Dei nomen blaſphemetur.*

III. Porro ut hæreticorum oculis fulgeat morum noſtrorum candor, ut vitæ noſtræ integritas illorum animos permoveat, altius hæreat mentibus noſtris divinæ maieſtatis præſentia : quoniam iſtius oblivio omnium malorum radix eſt. *Non eſt Deus in conſpectu eius* (inquit Vates regius *Pſal.* IX.) Quid hinc ſequitur? *Inquinatæ ſunt viæ illius in omni tempore.* Hanc iniquitatem ut vitaret, quid peragebat David? Audi illum ſcribentem : *Providebam Dominum in conſpectu meo ſemper, quoniam a dextris eſt mihi, ne commovear.* Deum credit fides noſtra, illumque ſua immenſitate omnia replentem repræſentat. Nulla creatura illius præſentiam fugere valet. Quid ergo peius, quid monſtroſius excogitari poteſt quam illius obliviſci qui non modo memoriæ, ſed cogitationibus noſtris adeſt? Inquit Auguſtinus Lib. XIV. de Trinit. cap. XII. *Magna hominis miſeria eſt cum illo non eſſe, ſine quo non poteſt eſſe. In quo enim eſt, proculdubio ſine illo non eſt : & tamen ſi eum non meminit, eumque non intelligit, nec diligit, cum illo non eſt.* Tunc enim fides mortua eſt, quoniam ſine caritate eſt, quæ ceu anima illam vivificat. Corpus ſeiunctum ab anima cadaver evadit, & diu in domo denati non ſervatur, quod fœtorem efflat : idcirco in ſepulcro obtegitur. Si fides cadaver caritate deſtituta efficitur, e domo mentis tuæ abibit. Illius veſtigia animæ tuæ impreſſa apparebunt, ut ſeveriori tibi ſupplicio ſint, & propria fidei confeſſione damneris. Minus eſſet malum non eſſe quam malum fuiſſe Chriſtianum. Opprobrium patitur religio, & Chriſtus ipſe ob Chriſtianorum crimina confuſione perfunditur.

IV. Diu mecum animo reputavi, cur fides noſtra nobis ipſis, ſi minus vileſcat, minimo ſaltem habeatur in pretio. Id vero in cauſſa eſſe exiſtimo, quod doni excellentiam non meditemur, quod immenſam miſericordiam qua nos tanto Deus beneficio donavit, penitus ignoremus. Soporem ergo aliquantiſper excute, chriſtiane lector, & recogita fidem tuam anulum pretioſiſſimum eſſe, quo animæ tuæ ſponſalia cum Deo obſignantur. Fides tua ſecretiora Dei arcana reſerat, tibique communicat, quod ultimum eſt intimæ amicitiæ argumentum. Fides iſthæc Chriſti ſanguine parta, Martyrum cruore adulta, miraculorum virtute munita, Doctorum ſapientia defenſa, nullo umquam tempore occidit. Hoc excellentiſſimo dono te Deus ſua ſola bonitate motus ab infinita hominum multitudine ſegregavit. Mente percurre tot mundi plagas, tot regiones, provincias, regna, imperia tene-

Digitized by Google

tenebris infidelitatis obducta. Recogita, te tot inter millia millium delectum eſſe in gentem ſanctam, in regale ſacerdotium, in ſponſum Deificæ Trinitatis. Verum ſimul recordare regna, imperia, regionesque illas quæ nunc pœnam infidelitatis, iramque divinam perferunt, olim, non ſecus ac tu, fidei lumine illuſtratas fuiſſe. Reſpice ad latera tua fidei ſtragem. Qui quondam fratres tui, Deique filii nuncupabantur, & erant; nunc hoſtes tui, divinæque iræ filii, dæmoniorum præcones, religionis proditores evaſerunt: ſolo æquata ſunt templa, diruta altaria, ſacrificia antiquata; & ſcelus, flagitia, ſchiſmata, hæreſes, impietas vexillum explicant, ubi olim ſanctior dominabatur fides. Quid eſt quod Deus præ millibus fidei ſuæ anulo animam tuam obſignavit; quod ab univerſali naufragio ſervatam in arca religionis ſuæ repoſuit; quod tanta dilectione complexus eam eſt? Si ad hæc animum intenderes, an non paveres, an non contremiſceres, ne eadem te manſura ſit horrenda ſors? Hanc fidei revolutionem, qua Deus nunc furorem ſuum in ipſa miſericordiæ ſuæ vaſa, nunc bonitatem in victimas vindictæ ſuæ exercet, dum recogitabat Paulus Apoſtolus, perterrefactus, ac tremebundus exclamabat: *O altitudo divitiarum ſapientiæ, & ſcientiæ Dei! Quam incomprehenſibilia ſunt iudicia eius, & inveſtigabiles viæ eius!* Mentem ergo defige cum Paulo in tantum arcanum vere tremendum; & confeſtim, pulſa ſuperbia tum ore, tum corde, humilitas, divinorum iudiciorum timor, gratitudo erga Dei beneficentiam animum tuum erigent, fidem tuam fovebunt, & cuſtodient.

V. *Confectarium ſecundum, fidei docendæ methodum dirigens.* Primum quod rudium fide imbuendorum menti inculcandum occurrit, eſt, myſteria divina credenda eſſe, quia Deus fallere, & falli neſcius eadem revelavit. Deinceps addendum, Eccleſiam quæ Spiritu Dei illuſtrata infallibilis eſt, nos certos reddere, articulos credendos eſſe a Deo revelatos. Nomine ergo, & voce Eccleſiæ ſe loqui fidei arcana, teſtari animarum curator debet. In proponendis articulis hunc ſervabit ordinem. Deum remuneratorem, ſcelerumque vindicem præ ceteris exponet. Hunc articulum excipiet alter Trinitatis, & Incarnationis, cuius fides neceſſaria eſt. Si pœnitentes deprehenderit horum laborare ignorantia myſteriorum, inſtruere eoſdem debet, priuſquam abſolutionis impertiat beneficium. Idem præſtare debet, ſi ignorantes in periculo mortis conſtituti reperiantur. Tunc vero ſollicitus haud ſit in defatiganda infirmi memoria, ſed ad actus fidei repetendos excitare illum ſatagat.

VI. Eo autem ſtudia ſua animarum Paſtor conferre debet, ut fideles inſtruat in repetendis frequenter fidei actibus: quia hoc exercitio adoleſcit, vireſque recipit fides, & vividior evadit. Fieri autem vix poteſt fidem in corde vitam agere robuſtam, quin morum integritas reſpondeat. Deficiunt frequenter animarum Paſtores, quod arcana fidei, quam ſpeculatricem vocant, fuſe, & diſtincte explicent; ea vero

ro mandata quæ mundi renuntiationem, rerumque terrenarum contemptum, quæ inimicorum amorem, bonorum pro offenſis receptis retributionem, quæ pœnitentiam, carnis conflictationem, patientiam, adverſitatum tolerantiam præcipiunt, ſilentio prætereunt. Harum quippe virtutum exercitia cor inflammant, fidemque ipſam ſplendidiorem, fortioremque conſtituunt. Doceant Paſtores gregem ſibi commiſſum, ideo frontem ſigno crucis muniri, & ſacro chriſmate ungi, ut coram univerſo mundo, etiam cum vitæ diſpendio, ſi opus fuerit, Chriſti fidem, & legem ſincere, candide, atque invicta fronte confiteatur.

VII. Non ſint faciles animarum Paſtores in admittenda ignorantia invincibili ſive myſteriorum, ſive mandatorum divinæ legis. Nam ignorantia iſthæc quæ in rudibus Catholicis obtruditur, aut ex ipſius Parochi culpabili negligentia in docendo, aut ex ipſius ſubditi malitia, ſive incuria in addiſcendo ortum ducit. Quare raro accidit ut inter Catholicos detur ignorantia Decalogi, articulorumque fidei præcipuorum, quæ culpæ expers omnino ſit. Obviæ quippe ſunt addiſcendi ea quæ ad ſalutem ſunt neceſſaria occaſiones.

VIII. Poſtremum, ut animarum moderatores vacillantes in fide confirmáre valeant, atque ſuccumbendi fraudibus, & illuſionibus inimici periculo Chriſtianos ſibi creditos ſubducere queant, non rationum momentis, non eloquentiæ apparatu illorum mentes aggrediantur; ſed illis humilitatem ſuadeant, inſtruantque ut ad ſinum ſe ſe recipiant divinæ miſericordiæ: ibi preces fundant, propriam ſuperbiam comprimant, atque ſublimem myſteriorum maieſtatem adorent. Si tentatio aliquod fidei arcanum valde obſcurum in diſcrimen adducit, animumque de loco movere laboret, mentem alio dirigant, & captu faciliores articulos ſibi proponant. Dei omnipotentiam, ſapientiam, ac veracitatem intellectus contempletur, Deumque precetur ut adiuvet incredulitatem ſuam: & cum Apoſtolo *ad Epheſ.* II. dicat: *Gratia eſtis ſalvati per fidem, & non ex vobis, Dei enim donum eſt.* Tandem *fides a te exigitur, & ſincera vita; non altitudo intellectus, & profunditas myſteriorum*: de Imit. Chriſt. Lib. IV. cap. IV. Richardus a S.Victore ſent. I. de Trinitate cap. II. *Domine, ſi error eſt quod credimus, a te decepti ſumus. Nam iſta in nobis tantis ſignis, & prodigiis confirmata ſunt, & talibus, quæ non niſi per te fieri poſſunt.*

DIS-

DISSERTATIO III.

DE SPE VIRTUTE THEOLOGICA.

PRAELOQUIUM.

HAEC ſecunda theologica virtus, de qua breviter diſputaturi ſumus, in iſtius morientis in ſingula momenta humanæ vitæ fluctibus ancora firmiſſima eſt, cui, ne mergamur, inhærere debemus. Fides lumine ſuo menti noſtræ bona infinita, myſteria altiſſima credenda repræſentat: ſpes animum erigit, ut bona quæ fides credenda propoſuit, reapſe conſequatur. Porro ſi fallaces, vanæque, & plane illudentes mundi ſpes tantum fortitudinis, totque auſus excitant in hominibus qui terrena appetunt bona, ut non marium tempeſtates, non hiemis frigora, non æſtatis calorem, non latronum inſidias, non denique obvia mortis pericula vereantur, quoties comparandarum fugacium mercium occaſio offertur; quam ingentes nobis adiicere animos non debet ſpes illa divina quæ immenſos, æternoſque theſauros poſſidendos adpromittit? Hæc ſane ſola corda noſtra tot præſentis vitæ moleſtiis, adverſitatibus, anguſtiis, morbis, innumeriſque incommodis preſſa ſolari, & recreare valet. Ad hanc ſpem viri ſancti quaſi a fluctibus humanarum viciſſitudinum delati confugiunt, ut præſentem egeſtatem, famem, nuditatem, perſecutiones, omniaque mundi pericula libenter hilari, invictoque animo perferre queant. Regius Propheta non modo exercitium cæleſtis fiduciæ nobis commendavit, ſed vitam noſtram in ſpe divina ſitam aſſeruit Pſal. IV. *Quoniam tu, Domine, ſingulariter in ſpe conſtituiſti me*. Quare non modo ſperare, ſed & ſuperſperare nos vult in Dei promiſſis: *In verbis tuis ſuperſperavi*: Pſal. CXVIII. Non modo ſpero, Domine; ſed ſupra ſpero. Quid, quæſo, prodit emphaſis iſthæc *ſuperſperavi*? Exprimit nobis quamdam divinæ fiduciæ ideam: urget nos ad dilatanda theologicæ ſpei confinia: admonet nos ut non modo ſperemus, ſed ſuperſperemus; ſcilicet ut ſperemus præter id quod lingua loquitur, quod mens concipere, quod Doctores explicare valent. *Quia* [inquit Auguſtinus] *Deus potens eſt facere ſupra id quod petimus, parum eſt ſperare, ſed debemus ſuperſperare*. Hanc vero *ſuperſpem* facile concipiemus in cordibus noſtris, ſimul ac mens noſtra recogitaverit cum Regio Propheta, Deum ipſum eſſe ſpem noſtram: *Quoniam tu es, Domine, ſpes mea*: Pſal. XC. Quid quod Deus noſter *Deus ſpei* vocatur? Deus ergo ſit ſpes noſtra, quia ipſe eſt noſtra hereditas, ſalus, & vita noſtra. Exulent a nobis mundanæ fiduciæ, ut ſola impleat cor noſtrum ſpes theologica. Sit ſpes noſtra vera, & germana fidei

Digitized by Google

fidei noſtræ ſoror, ut ſicut hæc mentem tanto perfundit lumine, ut arcana videat altiſſima; ita illa tantam animi fortitudinem excitet, ut devictis hoſtibus, æternam coronam aſſequamur. *Dicit fides: Parata ſunt magna, & inexcogitabilia bona a Deo fidelibus ſuis. Dicit ſpes: Mihi illa ſervantur.* D. Bernardus *ſerm. x. in Pſal.* xc. Quantumcumque ergo & gravia, & multa ſint flagitia noſtra, animum deſpondere minime debemus. Neque enim iniquitate noſtra Dei clementia metienda eſt; neque meritis noſtris ſpes noſtra nititur; nec bonus deſinit eſſe Deus noſter, quia nos mali ſumus. Regula ergo ſpei noſtræ ſit immenſitas divinæ bonitatis, firmitas divinæ omnipotentiæ, & cæleſtium auxiliorum abundantia. Illud tamen recogitandum, neque miſericordiam, neque omnipotentiam in nobis ſine nobis operari. Divinæ bonitatis conſideratio viribus nos inſtruit, ne delictorum noſtrorum recordatione in diffidentiæ, ac deſperationis abyſſum prolabamur; ſed infirmitatis noſtræ, ac criminum cogitatio timorem divinæ ſeveritatis foveat, nutriatque in nobis oportet. Quippe ut ſcopulos præſumptionis, & deſperationis declinet ſpes noſtra, duabus veluti ancoris firmetur neceſſe eſt: illic nempe fortitudine, & quadam chriſtiana audacia, qua hoſti deſperationem iniicienti reſiſtat; iſthic timore, animique demiſſione, qua fraudem præſumptionis repellat. De hac itaque theologica ſpe diſſertationem brevem inſtituo. Ea tantum ſub examen inducam quæ iſtius theologicæ virtutis naturam, effectuſque manifeſtant: ſcholaſticas, nimiumque a moribus imbuendis remotas quæſtiones, quas maxima animi contentione agitare ſolent, prætermittam.

CAPUT I.

Recenſentur propoſitiones ab Eccleſia proſcriptæ, quæ ſpem theologicam impetebant.

I. IUvat de more præmittere errores ab Eccleſia in ſpei materia proſcriptos. Quietiſtarum ſecta inter multa impia, ac turpiſſima theoremata quæ adverſus caſtitatem, puritatemque excogitavit, ſpem theologicam ceu mercenariam, quod retributionem æternam expectat, reiecit. Iſtius ſectæ princeps fuit Michael de Molinos, natione Hiſpanus, celeberrimus hypocrita, qui inceſſu, ſtatu, habitu primorum ſæculorum chriſtianæ profeſſionis ſanctitatem prodebat. Splendebat in illius hilari fronte ingenuus animi candor, in inflexa cervice humilitas, in promiſſa barba gravitas, in vultus pallore pœnitentiæ ſeveritas, in totius corporis moderatione conſummata prudentia, veræque ſanctitatis imago. Verum ſub tot fucis, ac lenociniis latebat ſalaciſſimus Epicurus qui ſanctitatis comœdiam præferebat, ut effreni, ac impotenti libidini habenas impune, ac libe-

berius laxare, atque ſelectiora virginitatis lilia violare impuriſſimus Silenus valeret. Primum ſuæ doctrinæ cardinem poſuit propriam annihilationem, qua media in Deo anima veluti in ſuo centro quieſcat, nihil ſollicita de his quæ corpori obveniunt. Hinc inferebat, nullum animæ actum præmio, vel pœna dignum eſſe, quod, annihilatis animæ potentiis, nulla eſſet cooperatio. Hoc principio poſito, veluti reſerato lutulentiſſimo fonte, fractiſque aggeribus omnibus, laſciviarum, libidinumque putidiſſimi fluctus quaquaverſum erumpebant. Captus fuit impius hæreſiarcha anno 1687. in Templo S. Mariæ ſuper Minervam, ac de pegmate erecto palinodiam ſuorum errorum canere coactus, ad perpetuos carceres damnatus obiit Romæ anno 1692. Fertur, illum pœnitentiam ſerio egiſſe annum ſexageſimum ætatis agentem. Illius opera flammis addicta fuere iuſſu Innocentii XI. qui ſexaginta & octo propoſitiones ex libris eiuſdem Molinos decerpſit. Miſſis iis quæ præter inſtitutum noſtrum ſunt, eas iſthuc tranſcribemus quæ communi de ſpe theologica doctrinæ adverſantur.

II. In Bulla itaque *Cæleſtis Paſtor* ſequentes propoſitiones anathemate confixit Pontifex ſummus.

12. „ Qui ſuum liberum arbitrium Deo donavit, de nulla re debet curam habere, nec de inferno, nec de paradiſo, nec deſiderium debet habere propriæ perfectionis, nec virtutum, nec propriæ ſanctitatis, nec propriæ ſalutis, cuius ſpem purgare debet.

13. „ Reſignato Deo libero arbitrio, eidem Deo relinquenda eſt cogitatio, & cura de omni re noſtra, & relinquere ut faciat in nobis ſine nobis ſuam divinam voluntatem.

14. „ Qui divinæ voluntati reſignatus eſt, non convenit ut a Deo rem aliquam petat, quia petere eſt imperfectio; cum ſit actus propriæ voluntatis, & electionis, & eſt velle quod divina voluntas noſtræ conformetur, & non quod noſtra divinæ. Et illud Evangelii, *Petite, & accipietis*, non eſt dictum pro animabus internis, quæ nolunt habere voluntatem. Immo huiuſmodi animæ eo perveniunt ut non poſſint a Deo rem aliquam petere.

15. „ Sicut non debent a Deo rem aliquam petere, ita nec illi ob rem aliquam gratias agere debent: quia utrumque eſt actus propriæ voluntatis.

16. „ Non convenit indulgentias quærere pro pœnis propriis peccatis debitis: quia melius eſt divinæ iuſtitiæ ſatisfacere, quam divinam miſericordiam quærere: quoniam illud ex puro Dei amore procedit, & iſtud *ab amore noſtri intereſſato*; *nec eſt res Deo grata*, *nec meritoria*, quia eſt velle crucem fugere. “ Plures alias hinc profluentes propoſitiones eiuſdem Molinos miſſas facio.

III. Innocentius Papa XII. anno 1699. viginti tres propoſitiones decerptas ex libro cui titulus: *Explication des maximes des Saints ſur la vie interieure par Mon-*

Monſieur Francois de Salignac Fenelon Archeveque Duc de Cambray &c. proſcripſit. Ex pluribus paucas iſthuc tranſcribo.

1. „ Datur ſtatus habitualis amoris Dei, qui eſt caritas pura, & ſine ulla ad-„ mixtione motivi proprii intereſſe. Neque timor pœnarum, neque deſiderium „ remunerationis habent amplius in eo partem. Non amatur amplius Deus pro-„ pter meritum, neque propter perfectionem, neque propter felicitatem in eo „ amando inveniendam.

2. „ In ſtatu vitæ contemplativæ, ſeu unitivæ amittitur omne motivum inter-„ eſſatum timoris, & ſpei.

4. „ In ſtatu ſanctæ indifferentiæ anima non habet amplius deſideria volunta-„ ria, & deliberata propter ſuum intereſſe, exceptis occaſionibus in quibus toti „ ſuæ gratiæ fideliter non cooperatur.

6. „ In hoc ſanctæ indifferentiæ ſtatu nolumus amplius ſalutem ut ſalutem „ propriam, ut liberationem æternam, ut mercedem noſtrorum meritorum, ut „ noſtrum intereſſe omnium maximum; ſed eam volumus voluntate plena ut „ gloriam, & beneplacitum Dei, ut rem quam ipſe vult, & quam nos vult vel-„ le propter ipſum.

7. „ Derelictio non eſt niſi abnegatio, ſeu ſui ipſius renuntiatio, quam IESUS „ CHRISTUS a nobis in Evangelio requirit, poſtquam omnia externa reliqueri-„ mus. Iſta noſtri ipſorum abnegatio non eſt, niſi quoad intereſſe proprium..... „ extremæ probationes, in quibus hæc abnegatio, ſeu ſui ipſius derelictio exer-„ ceri debet, ſunt tentationes quibus Deus æmulator vult purgare amorem, „ nullum ei oſtendendo perfugium, *neque ullam ſpem quoad ſuum intereſſe pro-„ prium, etiam æternum*.

11. „ In hoc ſtatu anima amittit *omnem ſpem* ſui proprii intereſſe, ſed num-„ quam amittit in parte ſuperiori, ideſt in ſuis actibus directis, & intimis, *ſpem „ perfectam*, quæ eſt deſiderium diſintereſſatum promiſſionum.

12. „ Director tunc poteſt huic animæ permittere ut ſimpliciter acquieſcat ia-„ cturæ ſui proprii intereſſe, & iuſtæ condemnationis quam a Deo ſibi indictam „ credit.

19. „ Poteſt dici in hoc ſenſu, quod anima paſſiva, & diſintereſſata nec ipſum „ amorem vult amplius, quatenus eſt ſua perfectio, & ſua felicitas, ſed ſolum „ quatenus eſt id quod Deus a nobis vult.

20. „ In confitendo debent animæ transformatæ ſua peccata deteſtari, & con-„ demnare ſe, & deſiderare remiſſionem peccatorum ſuorum, non *ut propriam „ purificationem*, & liberationem, ſed ut rem quam Deus vult, & vult nos vel-„ le propter ſuam gloriam.

IV. Duo ſunt propoſitionum quas recenſuimus, erronea principia, ita coniun-

ƈa, ut unum alterum conſequatur. Primum eſt, cui falſa, & commentitia divini amoris idea ſuperſtruitur. Contendebant ſiquidem damnatarum propoſitionum Auctores, deſiderium felicitatis noſtræ, ac æternæ mercedis expectationem puritati, & perfectioni amoris divini officere. Eam puritatem huic amori aſſerebant, ut quemcumque reſpectum ad noſtram felicitatem excluderent, tamquam labem præfatum amorem inquinantem. Hinc inferebant (quod eſt alterum principium) ſtatum illum animæ indifferentis tum ad æterna ſupplicia, tum ad felicitatem beatam. Quæ duo fundamenta ordinem pervertunt divinæ providentiæ, animam truncum efficiunt, ac inſenſibilem ſtatuam: de medio induſtriam, vigilantiam, bona opera, merita hominis, denique naturam tollunt.

V. Porro quam univerſæ Scripturarum doctrinæ, Patrum, & Theologorum omnium ſenſui contraria ſint erronea, quæ deſcripſimus, principia, cuique facile conſtare poteſt. Nam Deus ipſe Matth. VI. iubet: *Quærite primum regnum Dei.* Regnum iſtud amore quæritur, amore invenitur, amore poſſidetur. Si amor iſte imperfectionis cuiuſdam labe ſordeſceret, numquid primum nos illud quærere Servator noſter præciperet? Quid quod vix umquam Deus ſui amorem nobis præcipit quin noſtram felicitatem ſimul non recordetur. Animum intende in illud primum, maximumque mandatum: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo*: Matth. XXII. Non Deum abſolute diligere iuberis, ſed Deum *tuum*. Si tuus eſt, ergo ſpem quoque illum poſſidendi te habere oportet. Si Deus ipſe noſtrum ſe conſtituit, ſi eſt regnum noſtrum, corona noſtra, merces noſtra, felicitas, gaudium, & lætitia noſtra; imperfectus ne erit amor noſter, ſi Deum poſſidere deſideret, ſi hoc regnum, ſi hanc coronam, & mercedem anhelet? Quid quod Chriſtus Dominus orationem nobis compoſuit, qua nos condoceſacit petere quotidie regnum Dei: *Adveniat regnum tuum*. Numquid magnæ, ſanctæque animæ hanc precem, tamquam propriæ perfectioni minus congruam, negligere debent? Quid denique quod ſanctæ ſublimeſque animæ quas in cælo regnare ſcimus, hoc æternæ felicitatis deſiderio, hoc obtinendæ beatitudinis amore ſummopere ardebant? Sanctus Propheta David Pſalm. LXXII. *Quid enim mihi eſt in cælo, & a te quid volui ſuper terram? Deus cordis mei, & pars mea Deus in æternum*. Item Pſal. XXVI. *Unam petii a Domino, hanc requiram, ut inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ*. Pſal. XLI. *Quemadmodum deſiderat cervus ad fontes aquarum, ita deſiderat anima mea ad te, Deus*. Pſal. CXVIII. *Inclinavi cor meum ad faciendas iuſtificationes tuas in æternum propter retributionem*. D. Paulus Apoſtolus continenter anhelabat iuſtitiæ coronam, bravium tenere, atque æternam civitatem aſſequi: *Non habemus hic civitatem permanentem, ſed futuram inquirimus*. Hebræor. XIII.

VI. Pauca ex S. Auguſtino proferamus, qui perfectam amoris divini imaginem præce-

ceteris vividioribus depingit coloribus. Porro *tract. IX. in epiſt. Ioan.* ad illa verba, *In hoc perfecta eſt dilectio in nobis, ut fiduciam habeamus in die iudicii*, plura habet hoc de argumento. *Neſcio utrum magnificentius nobis caritas commendari poſſit, quam ut diceretur, Deus caritas eſt... Nam ſi Deus caritas eſt, nec proficit, nec deficit Deus. Sic dicitur proficere in te caritas, quia tu in ea proficis... In hoc perfecta eſt in nobis dilectio. Quære in quo? Ut fiduciam habeamus in die iudicii. Quiſquis fiduciam habet in die iudicii, perfecta eſt in illo caritas. Quid eſt habere fiduciam in die iudicii? Non timere ne veniat dies iudicii. Sunt homines qui non credunt diem iudicii. Iſti fiduciam non poſſunt habere in die quem venturum eſſe non credunt. Prætermittamus iſtos: excitet illos Deus, ut vivant... Cœpit quis credere diem iudicii: ſi cœpit credere, cœpit & timere; ſed quia timet, adhuc nondum habet fiduciam in die iudicii, nondum eſt in illo perfecta caritas.* Tandem poſt medium commentarium iſtius tractatus declarat S. Doctor, ſe deſiderio flagrare alloquendi animam perfectæ caritatis igne æſtuantem. Eam vero hac ardere caritate ſcribit quæ regnum æternum anhelat, & ſuſpirat. *Alloquamur & illam quæ habet iam timorem caſtum permanentem in ſæculum ſæculi. Putamus inveniemus illam, ut alloquamur illam? Putas eſt in hoc populo? Putas eſt in hac exedra? ... Sed ubicumque eſt illa anima, utinam illam invenirem, & non aures ſuas præberet mihi, ſed ego meas aures illi. Illa me doceret aliquid potius quam a me diſceret. Anima quædam ſancta ignea, & deſiderans regnum Dei, hanc non ego alloquor; ſed Deus ipſe & patienter viventem in hac terra ita conſolatur. Iam vis veniam, & ego novi quoniam vis ut veniam: novi qualis es, ut ſecura expectes adventum meum. Novi quia moleſtia eſt tibi; ſed magis expecta, tolera: venio, & cito venio. Sed amanti tardum eſt. Audi eam cantantem tamquam lilium de medio ſpinarum: audi ſuſpirantem, & dicentem: Pſallam, & intelligam in via immaculata, quando venies ad me?*

VII. Hinc perſpicue patet caritatis divinæ perfectioni haudquaquam obeſſe caſtum, ac fervens deſiderium æternæ beatitudinis. Quare caute legendi ſunt non pauci Scholaſtici, qui præpoſteram divini amoris notionem formantes exiſtimarunt, tunc perfectam dumtaxat eſſe caritatem quando expectandæ mercedis ſpem excluderet. His Scholaſticorum quorumdam principiis occupatus S. Franciſcus Saleſius *Lib. II. de amor. Dei cap.* XVII. tametſi fatetur, Deum eſſe ſummum bonum noſtrum, noſtramque felicitatem, quietem eſſe, atque in eiuſdem poſſeſſione ſitam noſtram beatitatem; ſubdit tamen, quod amor quo Deum ſub hac conſideratione diligimus, non ſit *ſupremus, & perfectus.* Omnia noſtra, & nos ipſos in Deum tamquam in ultimum finem noſtrum dirigere debemus: illum propter ſuam infinitam bonitatem, & immenſa attributa diligere debemus; ſed reſpectum Dei ad nos ab eodem perficiendos, & beandos, atque caſtiſſimum deſiderium

quo anhelamus illius amplexus, & intimam perpetuamque coniunctionem, excludere minime valemus. Quin ipſa Dei natura inſitam ſibi habet hanc ſui communicationem; ſicut ipſius animæ rationalis ea natura eſt ut appetat gratia cæleſti adiuta Deo coniungi, & ab eodem perfici. Verum de hoc infra.

CAPUT II.

Spei notio, obiectum, ſubiectum, præceptum, & tempus quo urget obligatio.

I. PRiuſquam ſpei theologicæ ideam expono, lubet quædam de ſpe generatim accepta præfari. In hac autem ampla conſideratione ſpes eſt *motus efficax appetitus boni abſentis, ardui, poſſibilis*. Motus hic, ſeu affectio, ſi appetitus ſenſitivi partus ſit, paſſio nuncupatur, eo quod non habetur ſine corporis mutatione, ſeu impreſſione aliqua; ſi appetitum rationalem conſequitur, induit virtutis formam. Spes utroque modo accepta in appetitu iraſcibili reſidet; eam tamen præcedunt affectiones appetitus concupiſcibilis. Spei paſſione etiam bruta aguntur. Imaginativa illis bonum repræſentat, puta talem cibum ut ſapidum, illiſque convenientem. Hinc quædam aſſurgit complacentia quæ deſiderium excitat. Eiuſmodi affectiones fetus ſunt appetitus concupiſcibilis, qui, ut bona ſibi convenientia aſſequatur, iraſcibilem movet, ſpemque excitat, quæ deſiderium firmat, & obſtacula aggreditur quæ boni concupiti aſſecutionem remorantur. Hæc omnia brutis, & hominibus communia ſunt.

II. Porro ſpes *motus efficax* dicitur, ut a ſimplici, languidaque volitione diſtinguatur. Additur *boni*, quia obiectum ſpei bonum eſt. Hoc autem abſens ſit oportet: nec enim ſpes eſt boni præſentis, & poſſeſſi: idcirco ponitur *abſentis*. Requiritur quod bonum hoc arduum ſit, ut ſpes diſtinguatur a deſiderio, cuius non eſt vincere difficultates quæ bonum impediunt: officium iſtud ſpei eſt. Iure ergo adiicitur particula *ardui*. Tandem additur *poſſibilis*: quia, ut quis concupiſcere valeat, neceſſe eſt ut bonum quod ſperat, apprehendat ut ſibi poſſibile, ſeu, ut verius loquar, ut futurum. Nec enim ſatis eſt ad ſpem veram mera poſſibilitas abſoluta, quæ in quadam non repugnantia rei ſperandæ ſita ſit; ſed qui ſperat, apprehendere debet bonum ut ſibi poſſibile, ſeu quod conſequi reipſa valeat. Bonum autem conſequendum futurum, nedum poſſibile, eſt. Hæc conditio adeo neceſſaria eſt, ut nemo ſperare valeat, quin nec amare amore efficaci bonum, quantumvis abſolute poſſibile; niſi ab illo qui ſperare debet, percipiatur bonum illud & ut ſibi congruum, convenienſque, & ut conſequendum, poſſidendumque. Quæ ſola conditio oſtendit, quam vana ſit illa opinio quæ contendit,

Digitized by Google

ſpem actualem habere poſſe illum cui a Deo revelata eſſet eiuſdem æterna damnatio, ob poſſibilitatem abſolutam ſalutis, quæ in data hypotheſi eſſet poſſibilitas, rei futuritionem excludens; quin reſpectu talis, reduplicata hypotheſi, non eſſet vera poſſibilitas. Quare opinio præfata vocum ſignificatione abutitur. Sed hæc nihil ad nos. Explicata ſpei doctrina tota eſt S. Thomæ 1. 2. quæſt. xl. art. 1. *Spei quatuor conditiones attenduntur. Primo quidem quod ſit bonum..... Secundo ut ſit futurum: non enim ſpes eſt de præſenti iam habito..... Tertio requiritur quod ſit aliquid arduum cum difficultate adipiſcibile.... Quarto quod illud arduum ſit poſſibile adipiſci.*

III. Præmiſſa quadam idea univerſali ipſius ſpei, eiuſdem nunc, quatenus virtus theologica eſt, finitionem exhibeamus oportet. Definitur autem hoc modo. *Spes virtus ſupernaturalis eſt, qua voluntas humana ſperat æternam beatitudinem Dei auxilio obtinendam.* Appellatur *virtus*, ſive ſit in peccatoribus deſtituta caritate, & idcirco *informis*; ſive in iuſtis caritate formata: quia veris fulget virtutis characteribus, quorum præcipuus eſt ratio actus boni: qua de cauſſa dici ſolet, quod virtus bonum facit habentem illam. Quam porro bonus ſit actus ſpei, ex ſe patet, cum ad conſecutionem beatitudinis æternæ inclinet, & inducat, illamque firmiter expectet. Actus autem iſte bonus eſt. *Inclinavi* (inquit David Pſalm. cxviii.) *cor meum ad faciendas iuſtificationes tuas in æternum propter retributionem*, nempe beatitudinem æternam. At luderemus operam, ſi in hoc diutius immoraremur. Conſule S. Thom. 2. 2. *quæſt.* xvii. *art.* 1. *&* 5. ubi evincit, ſpem virtutem eſſe theologicam. Virtus eſt *ſupernaturalis*, quia vel accipitur ſpes iſthæc pro *habitu*, & ſic a Deo infunditur; vel pro actu, & hic virtute gratiæ divinæ elicitur. Sequentes particulæ *qua voluntas humana ſperat æternam beatitudinem*, ſpem ab aliis theologicis virtutibus diſtinguunt. Proprium ſiquidem ſpei eſt Deum attingere, prout eſt beatitudo noſtra æterna. Deum quippe ſpectat immediate, quia virtus theologica eſt; ſub ratione vero felicitatis æternæ Deum reſpicit, prout eſt peculiaris virtus. *Dei auxilio obtinendam.* Hæ ultimæ particulæ declarant, nos viribus noſtris haud poſſe æternam aſſequi beatitudinem. Sicut enim habitus ſpei donum eſt ſupernaturale a Deo in baptiſmate infuſum; ſic exercitium talis habitus ſupernaturale eſt: ideo actus quibus expectatur, & ſperatur beatitudinis conſecutio, vi auxiliorum Dei elici debent, ut hac via præmium æternum nec ſolis noſtris viribus, nec ſoli divinæ gratiæ, ſed humanæ voluntati gratia divina elevatæ, & adiutæ, tamquam corona & merces reſpondeat.

IV. Quæſt. I. *Quodnam ſit obiectum ſpei?* Reſp. Spei, ſicut cuiuſque virtutis, duplex eſt obiectum. Materiale unum, formale alterum. Obiectum materiale primarium ſpei eſt Deus poſſidendus, ſeu, ut inquit Angelicus 2. 2. quæſt. xvii. art. 11.

 eſt

eſt vita æterna, quæ in fruitione ipſius Dei conſiſtit. Obiectum formale eſt itidem Deus ipſe ut omnipotens, ſeu omnipotentia auxiliatrix. Obiectum ſecundarium ſunt auxilia divina, bona opera gratiarum vi parta: item bona temporalia, ſecundum quod illorum bonus per gratiam uſus ad ſalutem æternam viam ſternit. Fundamenta itaque potiſſima ſpei noſtræ ſunt Dei omnipotentia, ipſius miſericordia infinita, & merita immenſa Chriſti Domini, quorum virtute omnia a Deo aſſequi confidimus. Frequenter ergo repetendum ex imo cordis noſtri: *Ego autem in miſericordia tua ſperavi:* Pſalm. XII. *Deus meus adiutor meus, & ſperabo in eum:* Pſalm. XVII. Illudque ob oculos habendum: *Ego protector tuus ſum, & merces tua magna nimis:* Geneſ. XV. Macte igitur animo *in ſpem vitæ æternæ, quam promiſit qui non mentitur Deus:* ad Tit. I.

V. Quæſt. II. *Eſt ne ſpes virtus a caritate diſtincta?* Reſp. Spem eſſe a caritate diſtinctam, docet Apoſtolus Paulus I. ad Corinth. XIII. *Nunc autem manent fides, ſpes, caritas, tria hæc; maior autem horum eſt caritas.* Idque patet ex definitionibus variis iſtarum virtutum. Nam fides Deum ſub ratione veri revelati; ſpes ſub ratione boni ardui futuri, & a nobis virtute auxiliantis omnipotentiæ obtinendi; & caritas ſub ratione boni abſolute dilecti proſequitur. Sed D. Thomam audiamus, qui perſpicue more ſuo harum virtutum diſtinctionem explicat 2. 2. quæſt. XVII. art. 6. *Caritas ergo facit hominem Deo inhærere propter ſeipſum, mentem hominis uniens Deo per affectum amoris. Spes autem, & fides faciunt hominem inhærere Deo, ſicut cuidam principio ex quo aliqua nobis proveniunt. De Deo autem provenit nobis & cognitio veritatis, & adeptio perfectæ bonitatis. Fides ergo facit hominem Deo adhærere, inquantum eſt nobis principium cognoſcendi veritatem: credimus enim vera eſſe quæ nobis a Deo dicuntur. Spes autem facit Deo adhærere, prout eſt in nobis principium bonitatis, inquantum ſcilicet per ſpem divino auxilio innitimur ad beatitudinem obtinendam.*

VI. Quæſt. III. *Eſt ne in beatis, damnatis, & hæreticis ſpes chriſtiana?* Reſp. Communis, & vera ſententia eſt negativa. Et primo quod in beatis ſpes theologica non reperiatur, res clara eſt; quamvis Suarez oppoſitum doceat. Deeſt enim in patria obiectum ſpei, quod eſt bonum arduum, futurumque. Quoniam licet futuritio non ſit ratio formalis obiectiva ſpei, eſt tamen conditio ita neceſſaria, ut ſine ipſa ſpes non conſiſtat, ſicuti ſine obſcuritate fides non reperitur. Porro felicitas, ſeu beatitudo non modo futura non eſt beatis, & abſens, ſed eſt ab illis poſſeſſa, atque adeo intime eiſdem præſens. Hinc eſt quod Apoſtolus Rom. VIII. ſcribit: *Quod videt quis, quid ſperat?* & I. Corinth. XIII. ſolam caritatem in patria perſeverare docet. Actus quibus beati proprii corporis gloriam expectant, non ſunt actus ſpei, ut docet Angelicus 2. 2. quæſt. XVII. art. 2. ad 4. *Cum ſpes ſit virtus theologica habens Deum pro obiecto, principale obie-*

ctum

Digitized by Google

ctum ſpei eſt gloria animæ, quæ in fruitione divina conſiſtit; non autem gloria corporis. Actus quoque quibus alii ſperant beatitudinem, non ſunt habitus ſpei, ſed caritatis, inquit ibidem Angelicus ad III. *Sed evacuata ſpe in beatis, ſecundum quam ſperabant ſibi beatitudinem, ſperant quidem aliis beatitudinem, ſed non virtute ſpei, ſed magis ex amore caritatis.*

VII. Quod in damnatis non ſit ſpes, veritas eſt certa apud omnes Catholicos. Certi quippe damnati ſunt de ſua æterna pœna, atque adeo beatitudinem neque ut poſſibilem, neque ut futuram concipere valent. In hæreticis non reperiri fidem divinam, & theologicam, ſupra oſtenſum eſt: ergo nulla reperitur in eiſdem ſpes. Fides quippe fundamentum ſpei eſt, quo ſubmoto corruat ſpes, cui ſuperſtruitur, oportet.

VIII. Quæſt. IV. *Eſt ne in ſolis Catholicis, & animabus purgatorii ſpes theologica?* Reſp. Affirmant omnes Theologi. Quippe ſoli Catholici habent veram fidem, quæ ſubſtantia ſperandarum rerum eſt. Nec obeſt quod Catholici peccatores ſint: quia peccatum non impedit quominus Catholicus peccator valeat concipere æternam ſalutem vi auxilii divini poſſibilem, & futuram. Verum quidem eſt peccatorum ſordes non ſecus ſpem ac fidem magnopere extenuare, viamque ſternere ad earumdem iacturam. Diabolus enim primum, ut homines ad peccandum alliciat, peccatorumque ſervos detineat, ſub illudentis ſpei larva præſumptionem fovet, & nutrit; at prævalente iniquitate, laſſos in ſcelerum via ad deſperandum illos inducit. Eo ergo firmior erit ſpes, quo erit animus a peccatis immunior. Tandem in animabus purgatorii ſpem reperiri certum eſt. Securitas quippe obtinendæ beatitudinis non impedit exercitium ſpei: eo quod adhuc beatitudo illa abſens eſt, & futura, & ardua eſt; cum ſolum poſt ſeveram, atrocemque expiationem, ac ſolutionem pœnarum obtineri debeat.

IX. Quæſt. V. *In qua hominis facultate habitus ſpei reſidet?* Reſp. In voluntate, cuius eſt bona futura cupere, & expectare: & quia bonum quod ſpes expectat, arduum eſt, ideo voluntas hæc eſt, ut aiunt, æquivalenter iraſcibilis, cuius eſt ardua aggredi. Quare ſubiectum proprium ſpei eſt voluntas, prout iraſcibilis, ut obſtacula, & impedimenta forti auſu devincat.

X. Quæſt. VI. *Datur ne ſpei præceptum?* Reſp. In primis certum eſt, ſpei theologicæ actum, ſicut & fidei, neceſſarium eſſe neceſſitate medii ad iuſtificationem, ut Tridentina Synodus declarat ſeſſ. VI. cap. VI. *Diſponuntur autem ad ipſam iuſtitiam, dum excitati divina gratia, & adiuti, fidem ex auditu concipientes, libere moventur in Deum... Et dum peccatores ſe eſſe intelligentes, a divinæ iuſtitiæ timore quo utiliter concutiuntur, ad conſiderandam Dei miſericordiam ſe convertendo in ſpem eriguntur, fidentes Deum ſibi propter Chriſtum propitium fore.*

XI. Non modo eliciendi ſunt ſpei actus ad donum iuſtificationis virtute meri-

Digitized by Google

torum Chriſti aſſequendum ; verum etiam urget præceptum divinum peculiare ; quod ſpei actus abſolute, dato tempore, iubet, imperatque. Opinio contraria proſcripta eſt ab Alexandro VII. in hac propoſitione: *Homo nullo umquam vitæ ſuæ tempore tenetur elicere actus fidei, ſpei, & caritatis ex vi præceptorum ad eas virtutes pertinentium*. Datur igitur verum, & peculiare ſpei præceptum. Ergo quandoque ad id quod præcipit, obſtringit: alioqui non præceptum, ſed conſilium foret. Nullum ſiquidem reperire præceptum licet quod aliquando neceſſario non obliget.

XII. Quæſt. VII. *Quo tempore urget huius mandati obſervatio?* Reſp. Præcepta affirmantia licet ſemper, non tamen *pro ſemper* obligant, ſed dato tempore. Itaque quamquam Chriſtiani fide divina quæ bona æterna poſſidenda repræſentat, illuſtrati continenter anhelare felicitatem, ac veluti peregrini, & exules a patria conatus, æſtuſque ſuos in civitatem ſanctam Ieruſalem collineare, illuc aſpirare, illamque expectare, & cupere ſine intermiſſione deberent, ut dicitur Oſee XII. *Spera in Deo tuo ſemper:* nihilo tamen ſecius hanc continuam actuum ſpei repetitionem præceptum non iubet. Connitendum utique nobis eſt ut Chriſto ſemper hæreat anima noſtra, illum credat, ſperet, ametque. At quia iugum ſuave eſt, hi continui *actus* liberæ ſunt perfectionis, non legis devincientis.

XIII. Quonam autem præciſo tempore urgeat ſpei præceptum, non una eſt Theologorum ſententia. Communis, & vera ea eſt quæ ſub primo rationis ſplendentis diluculo preceptum ſpei *per ſe* omnes obligare docet. Hoc quippe tempore omnes Deum ut ſupremum Dominum recognoſcere, illum amare, illi animorum hoſtias litare, illumque tamquam hereditatem poſſidendam cupere, & ſperare debent. Nonne tunc Deus tamquam ultimus finis colendus eſt? Illuc ergo deſideria noſtra, illuc ſpes noſtræ, ceu lineæ ad centrum, acri animo tendant neceſſum eſt. Hæc eſt communis ſententia, quam cum D. Thoma 2. 2. *quæſt.* XXII. *art.* 1. docent Theologi graviores. Sanchez *Lib. II. in Decal. cap.* XXXIII. *num.* 2. & 3. cum aliis contendit, præceptum iſtud tunc non obligare *per ſe*, ſed per accidens. Immo ex loco laudato colligitur iuxta hunc Auctorem, nullum eſſe tempus quo præceptum iſtud *per ſe* obliget. Quod quam diſtet a propoſitione proſcripta, quiſque perſpicere valet. Clarius id docet Caſtropalaus *tract.* V. *punct.* 4. *Tom. I. num.* 4. his verbis. *Reſtat ergo ut dicamus, nullum eſſe tempus determinatum in quo huiuſmodi præceptum obliget; ſed prudentis arbitrio menſurandum eſſe, nec permittendum longo tempore differri*. Hæc opinio adverſatur, ut ego quidem arbitror, & communi Theologorum ſenſui, & veritati. Quoniam ſi præceptum divinum eſt, deſignatum tempus habet quo onus obſervantiæ imponit. Commentitium præceptum foret illud quod nullo deſignato tempore obſtringeret. Falſa ergo eſt opinio iſthæc, quæ divinum mandatum cuiuſque prudentis arbitrio ſubiicit. Fatemur & nos, tempus iſtud

Digitized by Google

Iſtud non deſignari aperte in Scripturis : idcirco dicimus communi inhærendum ſenſui Theologorum, qui hoc præceptum urgere decernunt, dum primo affulget rationis lux : & poſtea frequenter repeti ſpei actus debent. Prudentiæ leges docent ſeniorum conſilium auſcultandum eſſe, antiquorumque vias calcandas. Prudentes igitur omnes veterum Theologorum ſententiam amplecti debent. In hoc laudandus P. Caſtropalaus, quod exercitium ſpei longo tempore differendum non eſſe doceat.

XIV. Quæſt. VIII. *Obligat ne per ſe hoc præceptum, quoties gravis tentatio animum pulſat contra ſpem?* Reſp. Affirmat communis ſententia, cui ſubſcribo. Gravis tentatio contra ſpem animum ad deſperandum inducit. Remedium ſuapte natura efficax ad hoc evitandum malum eſt ſpes directe deſperationi oppoſita. Ergo urgente deſperationis gravi periculo, actus ſpei, quo periculum iſtud declinetur, neceſſarius eſt.

XV. Quemadmodum ſub vitæ rationalis initium, ſic inſtante eiuſdem vitæ termino *per ſe* obligat mandatum hoc. Dum ergo infirmitas ingraveſcit, mortemque minatur, tunc *per ſe* ſpei præceptum obligat. Communis quoque ſententia docet, Chriſtianos ſingulis annis ut minus ſemel teneri ad actum ſpei. Vide quæ diximus *Diſſert. I. cap. X. de fide quæſt.* VIII.

XVI. *Per accidens* obligat præceptum iſtud, primo cum pœnitentia peragenda eſt : neque enim quis vere conteri de peccatis ſuis valet, niſi remittenda ſibi a divina miſericordia peccata ſua confidat. Secundo cum actus ſpei opportunus, ac neceſſarius iudicatur ad vincendas tentationes carnis, iræ, cupiditatis, aliarumque rerum, tunc præceptum *per accidens* obligat. Tertio quando urgent præcepta dilectionis Dei, & orationis, quæ impleri nequeunt abſque divinæ gloriæ confidentia. Et ideo tanta eſt inter eiuſmodi præcepta coniunctio, ut cum unum impletur, alterum quoque obſervetur.

XVII. Quæſt. IX. *Quodnam diſcrimen eſt inter obligationem* per ſe, *&* per accidens? Reſp. Magnum diſcrimen eſt. Nam quando præceptum obligat *per ſe*, illius omiſſio peccatum peculiare eſt : quod neceſſario manifeſtandum in confeſſione eſt. Quando autem præceptum obligat *per accidens*, omiſſio illius non conſtituit peccatum diſtinctum ab eo ad quod requiritur. Quapropter qui pœnitendi mandatum violat, peccat contra virtutem pœnitentiæ; ſecus contra virtutem ſpei. Hæc omnia communia ſunt penes Theologos.

XVIII. Quæſt. X. *Quam certitudinem ſecum affert ſpes theologica?* Reſp. Si ſpes chriſtiana conſideretur, quatenus divinæ omnipotentiæ, quæ auxilia confert, innititur, firma, & certa eſt: quam propterea *ancoram animæ tutam, & firmam* Hebr. VI. vocat Apoſtolus Paulus. Firma quoque eſt, & ſecura ob certitudinem, & immutabilitatem gloriæ quæ ſperatur. Verum prout humanæ hæret voluntati, eam timor

co-

Digitized by Google

comitatur. Quapropter erigere animos, ut firmiter ſperent, debemus, divinam ſpectantes miſericordiam, quæ non confundit ſperantes in ſe; at noſtræ conſcii infirmitatis timendum nobis eſt ne ob latentem aliquam in ſinu cordis noſtri maculam indigni miſericordia ſimus. Hinc eſt quod Scripturæ ſanctæ clamant: *Qui ſtat, videat ne cadat:* atque cum timore & tremore ſalutem noſtram peragere nos admonent. Optime Gregorius Magnus *Lib.* XXIX. *Moral. cap.* IX. ſcribit: *Debet profecto non ſolum in ſpe eſſe ſecuritas, ſed etiam timor in converſatione; ut & illa certantes foveat, & iſte torpentes pungat.*

CAPUT III.

De dono timoris.

I. Timor varie uſurpatur. Primo pro affectione, ſeu paſſione appetitus accipitur. Hoc modo refugit ex inſtinctu naturæ malum, ut docet D. Thomas 1. 2. *quæſt.* XLI. Secundo timor ſumitur pro vitio fortitudini oppoſito, vocaturque pavor, ſeu vilis timiditas, quæ contra rectam rationem malum fugit. Poſtremo timor accipitur pro dono Spiritus ſancti, quo animus cohibetur ne in vitium labatur præſumptionis.

II. Antequam doni timoris notionem, & characteres profero, nonnulla præfari lubet de ipſo timore latius conſiderato. Porro in amplo hoc ſignificatu timor finiri hoc pacto ſolet. *Timor eſt fuga mali ardui futuri, quod non poteſt facile vitari.* D. Thomas 1. 2. *quæſt.* XLII. *art.* 3. Dicitur *fuga mali ardui*, quod parva mala timorem non incutiant: & additur *futuri*, nempe proxime imminentis. *Quod non poteſt facile vitari*. Nam ſi malum quod imminet, facile declinari poſſit, iniicere minime valet viro forti timorem. Ut finitionem clarius teneas, timor duplex ſpectat obiectum, nempe ipſum malum quod refugit, & cauſam quæ malum minatur, eſtque infligere parata: quemadmodum ſpes duplex itidem reſpicit obiectum, videlicet bonum arduum quod aſſequi confidit, & auxilium, vi cuius illud re aſſequatur.

III. Hinc conſequitur quod D. Thomas docet 2. 2. *quæſt.* XIX. *art.* 1. videlicet Deum obiectum eſſe timoris, non quatenus bonus eſt, ſed ut infligere malum poteſt. Quare non ſolum malum pœnæ, ſed etiam ipſe Deus qui pœnam imponere valet, a timore inſpicitur. Quapropter timor a triſtitia differt, quod hæc de malo præſenti abſolute ſpectato dolet, ille vero inſpicit malum futurum ut a cauſſa ſuperiori infligendum. Si enim cauſſa inferior ſit, malum inferre ut plurimum nequit. Hac ratione peccatum non eſt timoris obiectum, quod facile vitari poſſit, utpote noſtræ ſubiectum voluntati. Accedit quod malum quod timor refugit, terribile eſt, ut ait Angelicus 2. 2. *quæſt.* CXLIV. *art.* 2. Quod autem terribile eſt, a cauſ-

ſa

Digitized by Google

ſa ſuperiori proficiſcitur. Cauſſa autem peccati intra nos eſt, quam pro arbitrio impedire poſſumus.

IV. Celebris partitio eſt timoris in *filialem*, *initialem*, *ſervilem*, *& mundanum*: Diviſionis hanc D. Thomas prodit rationem. Si homo a Deo propter malum quod timet, recedit, *mundanus* timor appellatur: quippe cum magis mundus quam Deus diligitur. Ideo enim quis a Deo recedit, eiuſque mandata infringit, ne malum, videlicet temporalium bonorum iacturam, ſubeat. Quis ergo inficias iverit, plus bona hæc terrena tunc diligi quam divina? Si homo ad Deum convertitur formidine pœnæ ſibi infligendæ, ſervilis timor dicitur. Poſtremo ſi ad Deum accedimus culpæ horrore perciti, & divinæ maieſtatis reverentia excitati, *filialis* timor nuncupatur. Filiorum ſiquidem eſt patris offenſam perhorreſcere, eamque ob hanc rationem cavere. Moſaica lex timore, veluti primario cardine, vertebatur: lex quippe ſervitutis erat. Contra lex evangelica amoris ac dilectionis fœdus eſt, ut ſcribit Apoſtolus Rom. VIII. *Non accepiſtis ſpiritum ſervitutis iterum in timore; ſed accepiſtis ſpiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba (Pater.)* Denique ſi ob utrumque malum, culpæ ſcilicet, & pœnæ, Deo iungimur, timor eſt *initialis*, qui medium locum ſervilem inter & filialem tenet. Incipientium enim, ſeu imperfectorum proprium eſt, viamque aperit, & parat ad filialem, qui perfectis in ſanctitate animabus convenit.

V. Plura hic diſcutere Scholaſtici ſolent: ſint ne timores iſti ſpecie diverſi, & qua ratione timor initialis malum culpæ reſpiciat, ſi culpa, utpote a libero pendens arbitrio, non ſit obiectum timoris filialis? Quæ omnia nos paucis verbis perſtringimus, & explicamus. Timor initialis, & filialis ſpecie non differunt, ſed ſolum tamquam imperfectum, & perfectum diſtinguuntur. Timor filialis non timet culpam ut pœnam, ſicut timor ſervilis; ſed eam timet prout inducit ſeparationem a Deo amato. Neque hanc ſeparationem ut pœnam ſpectat, ſed præciſe ut ſeiungit ab amato amantem, inquit D. Thomas in III. diſt. XXXIV. quæſt. II. art. 3. quæſtiunc. 1. ad 2. *Timor caſtus non timet ſeparationem, inquantum eſt pœna, ſed inquantum eſt elongatio ab amato.* Clarius rem hanc explicat 2. 2. *quæſt.* XIX. *art.* 5. *ad* 2. ubi diſtinctionem ſervilis timoris a filiali ſpecificam conſtituit ex diverſa habitudine ad Deum. De timore vero initiali, & filiali hæc ſcribit art. 9. *Timor initialis hoc modo ſe habet ad filialem ſicut caritas imperfecta ad perfectam.*

VI. Quæſt. I. *Timor mundanus prodit ne honeſtatem quampiam?* Reſp. Timor iſte turpis eſt. Arbor enim mala bonos edere fructus nequit. Radix timoris mundani amor mundi eſt. Amor mundi mundo nititur ceu fini ultimo. Ergo malus eſt, ſicut & timor ab eodem proficiſcens. *Timor mundanus* (inquit D. Thom. loc. cit. art. 3.) *eſt qui procedit ab amore mundano, tamquam a mala radice, & propter hoc ipſe timor mundanus ſemper eſt malus.*

VII.

VII. Quæſt. II. *Honeſtus ne eſt timor ſervilis?* Reſp. Definitum ab Eccleſia eſt, bonum, honeſtumque eſſe timorem ſervilem. Concilium Tridentinum *ſeſs.* VI. *can.* VIII. hæc decernit: *Si quis dixerit, gehennæ metum, per quem ad Dei miſericordiam de peccatis dolendo confugimus, vel a peccato abſtinemus, peccatum eſſe; anathema ſit*. Fuſius rem hanc explicat ſeſſ. XIV. cap. IV. *Illam vero contritionem imperfectam quæ attritio dicitur, quoniam vel ex turpitudinis peccati conſideratione, vel ex gehennæ, & pœnarum metu communiter concipitur; ſi voluntatem peccandi excludat, cum ſpe veniæ; declarat non ſolum non facere hominem hypocritam, & magis peccatorem, verum etiam donum Dei eſſe, & Spiritus ſancti impulſum, non adhuc quidem inhabitantis, ſed tantum moventis, quo pœnitens adiutus viam ſibi ad iuſtitiam parat*. Hanc doctrinam his ultimis temporibus labefactare auſi ſunt nonnulli Tranſalpini, quorum unam ſupra triginta propoſitiones anathemate confixit Alexander VIII. quarum quartadecima hæc eſt: *Timor gehennæ non eſt ſupernaturalis*. Quintadecima vero hæc eſt: *Attritio quæ gehennæ, & pœnarum metu concipitur ſine dilectione benevolentiæ Dei propter ſe, non eſt bonus motus, ac ſupernaturalis*.

VIII. Innumeras movere difficultates Theologi ſolent contra hunc timorem ſervilem, quas nos alibi diſcutiemus, iis tamen neglectis quæ nullius ſunt momenti. In præſens notionem claram, quoad fieri poteſt, ſervilis timoris exhibeo. Timor ergo ſervilis horret culpam formidine pœnæ. Id duobus contingere modis valet. Si quis horret culpam, & ab eadem abſtinet ob pœnam tantum, ita ut affectum reipſa conditionatum habeat perpetrandi culpam, pœna ſublata; hic timor mundanus eſt, ſuo genere turpis, & malus, ut oſtenſum eſt. Qui culpam deteſtatur horrore pœnæ abſque ullo alio reſpectu; ita ut hanc pœnam ſpectet ut finem proximum ſuapte natura referibilem in finem ultimum; quem tamen finem ultimum homo timens nec poſitive includit in ſuo timoris actu, neque excludit, ſed præſcindit, & pœnam reſpicit ut obiectum immediatum præciſe & abſolute conſideratum: qui, inquam, ſic timet, timorem habet ſervilem; & hic bonus eſt. Ulterius duplicem diſtinguunt ſervilitatem: alteram ſubiectivam vocant, alteram obiectivam. Prima reperitur in eo qui peccati mortalis labe inquinatus eſt. Hæc vero non pertinet ad ſubſtantiam timoris ſervilis, neque eidem ſpeciem dat. Altera vero ſpecificat actum timoris, quia reſpicit malum pœnæ ut obiectum. Servilitas tunc mala eſt quando culpam horret ob timorem pœnæ quam reſpicit tamquam finem ultimum, nullatenus in Deum referendum. Hæc autem ſervilitas, ut indicavimus, nullo modo ad ſubſtantiam timoris ſervilis pertinet; alioquin timor ſervilis malus eſſet, ſicut ſervilitas ipſa. Tandem advertas velim, quod licet quis culpam vitet ob timorem pœnæ, non ideo malum pœnæ præfert malo culpæ: neque comparationem inter utrumque malum inſtituit; ſed ſolum pœnam conſiderat ut motivum diſponens, & movens ad culpæ deteſtationem.

Qui-

Quibus poſitis evincitur, timorem ſervilem ſecundum ſuam ſubſtantiam bonum eſſe.

IX. Timorem ſervilem ipſe Dominus ſuadet Matth. xx. *Timete eum qui poteſt corpus, & animam perdere in gehennam.* Bonus ergo eſt. Plura ex Patribus proferre poſſem; ſed ſatis ſit textum Auguſtini adducere. *Ille timor nondum caſtus præſentiam Domini, & pœnas timet. Timore facit quidquid boni facit, non timore amittendi bonum illud; ſed timore patiendi illud malum: non timet ne perdat amplexus illius pulcherrimi ſponſi; ſed timet ne mittatur in gehennam. Bonus eſt & iſte timor, utilis eſt.* Ratio quoque id ſuadet. Nam timor ſervilis refugit malum pœnæ æternæ. Sed gehennam fugere bonum eſt; quemadmodum optimum eſt anhelare beatitudinem, quæ eſt ſummum bonum contrarium malo inferni. Ut claram ergo præciſamque timoris ſervilis notitiam habeas, illud quod indicatum eſt, præ oculis obverſetur, videlicet timorem ſervilem non ideo anteferre pœnam inferni Dei offenſæ, quia ex timore inferni inducitur ad vitandam culpam; ſed dumtaxat reſpicit pœnam gehennæ ut motivum honeſtum, & rationabili fuga dignum. Tunc ſolum præferret pœnam inferni offenſæ Dei, quando occultam voluntatem conditionatam haberet perpetrandi culpam, ſi pœna ſubeunda non foret: & tunc timor malus eſſet. Ceterum quod quis ex timore gehennæ excitetur ad deteſtandum peccatum, nihil inhoneſti includit. Nam timor iſte, prout refugit gehennam, bonus eſt: quia pœna gehennæ malum ingens eſt, quod rationabiliter omnes vitare ſtudent. Neque timor iſte malus eſt ex parte radicis, nempe amoris proprii commodi, unde profluit. Nam amor proprii commodi, ſeu propriæ felicitatis, bonus eſt: quia in Deum refertur, vel referri poteſt. Quare eadem ratione qua quis cupit ſibi æternam beatitudinem, horret etiam æternam miſeriam. Timor ergo ſervilis malus evadere poteſt ex malitia, ſeu perverſo ordine illius qui timet; at ſuo genere bonus eſt. Cum Regio ergo Vate dicamus Pſal. cxviii. *Confige timore tuo carnes meas: a iudiciis enim tuis timui.*

IX. Servilitas ſubiectiva quæ eſt in peccatore, non inficit timorem ſervilem; dummodo peccator non agat ex motivo ſervilitatis, ſeu dummodo non præferat pœnam divinæ offenſæ, quam, ſi pœna non immineret, perpetraret: tunc enim, ut ex dictis conſtat, timor malus eſſet. Verum peccatores non ſemper hunc perverſum ordinem ſervant, ſed contrarium ut plurimum: excitantur nempe pœnarum metu ad deteſtandum peccatum, a quo ſæpe reipſa abſtinent. Immo in peccatoris converſione hæc eſt ordinaria methodus, ut primum ab imperfecto timore initium ducat, deinde altius aſſurgat, ut in quaque mutatione contingit. Quando Patres quandoque dicunt, ut Auguſtinus ſer. xv. de verb. Apoſt. *Qui timore pœnæ non concupiſcit, puto quia concupiſcit*, loquuntur de timore ſervili qui ſociam habet voluntatem peccandi.

XI,

XI. Ultimo loco animadverte, quod quando quis ob metum pœnæ abſtinet ab externo peccati opere, ſed intus retinet voluntatem peccandi, ſi peccatum impune committi poſſet; timor ille poteſt eſſe ſine peccato, quia effectum bonum parit, nempe abſtinentiam a culpa exteriore. Qui tamen ſic timeret, peccaret; atque adeo inficeretur voluntas timentis, ſecus timor ipſe; niſi expreſſe dirigeretur in malum pœnæ tamquam in finem ultimum.

XII. Obiicies. Timor pœnæ in eo qui eſt in peccato mortali, malus eſt, quia oritur ex amore boni proprii, quod peccator ceu finem ultimum ſpectat. Bonum ſiquidem proprium eſt finis ultimus ipſius peccatoris, ad quem omnia ordinat. Hæc quippe eſt finis ultimi prærogativa quod omnia in ipſum referantur.

XIII. Hoc argumentum evincit, omnia opera peccatoris peccata eſſe: quoniam peccator omnia ex amore ſui operatur, eiuſque bonum eſt illi finis ultimus. Porro omnia peccatoris opera eſſe peccata, hæreſis eſt damnata & a Tridentino, & a pluribus Pontificibus, S. Pio V. Gregorio XII. & Alexandro VIII. Verum reſponſio patet ex iis quæ dicta ſunt. Spectat utique peccator habitualiter bonum proprium tamquam ultimum finem; ſed non ſemper agit propter hunc ultimum finem actualiter, ut aiunt. Clarius rem explico. Peccator agit ob bonum proprium, quod reſpicit habitualiter tamquam ultimum finem; ſed hoc bonum proprium non exercet rationem ultimi finis actualis reſpectu cuiuſque operis ipſius peccatoris; ſed quandoque finis ultimi, quandoque finis intermedii. Bonum proprium peccatoris ultimi finis actualis prærogativam prodit, cum privatione directionis in alium finem, reſpectu cuiuſque operis vitioſi, ſeu peccati mortalis: quia opus ipſum culpabile ſecum defert privationem ordinationis in Deum: ſiſtit quippe peccator in bono proprio *privative*, excludendo ſcilicet quemcumque alium ultimum finem. Bonum vero proprium quod ſuapte natura honeſtum eſt, nullamque malitiam præfert reſpectu operis honeſti, & ſuo genere boni, non fungitur officio ultimi finis, ſed ſolum finis intermedii: quia opus morale honeſtum non affingit huic bono proprio aliquam privationem quæ impediat ulteriorem ordinationem; ſed contra illud reſpicit præciſe, & abſolute acceptum: & iuxta hanc conſiderationem in Deum referri poteſt. Neque hinc ſequitur, peccatorem duos habere fines ultimos contrarios. Sed bonum proprium habitualiter reſpicit tamquam finem ultimum, in quem omnia opera mala actu dirigit privative; opera vero honeſta dirigit in eumdem finem præciſive, & abſolute abſque ulla privatione, ſed ut referibilem, ſi ita loqui fas eſt, in Deum.

XIV. Quæſt. III. *Quinam timor donum eſt Spiritus ſancti?* Reſp. Timor ſervilis prærogativam doni a Spiritu ſancto infuſi non habet; quamquam perfectio ſit a Spiritu ſancto infuſa, ut inquit Angelicus 2. 2. quæſt. XIX. artic. 9. *Timor ſervilis non eſt numerandus inter ſeptem dona Spiritus ſancti; licet ſit a Spiritu ſancto*. Ratio-

tionem aſſignat, quod timor iſte voluntatem peccandi annexam poteſt habere. Dona autem Spiritus ſancti cum voluntate peccandi copulari nequeunt. Dum ergo Angelicus dicit *art. 6.* timorem ſervilem donum eſſe Spiritus ſancti, intelligit, præfati timoris perfectionem eſſe infuſam a Spiritu ſancto.

XV. Timor ergo filialis, & caſtus proprie donum eſt Spiritus ſancti, ſicut & timor initialis, qui non diſtinguitur, niſi tamquam imperfectum a perfecto, a timore filiali. Ita docet D. Thomas loc. cit. artic. 9. *Unde relinquitur quod timor Dei qui numeratur inter ſeptem dona Spiritus ſancti, eſt timor filialis, ſive caſtus.*

XVI. Quæſt. IV. *Datur ne timoris præceptum?* Reſp. Adfirmant communiter Theologi cum D. Thom. 2. 2. *quæſt.* XXII. *artic.* 2. ubi primum affert textum ſacræ Scripturæ præceptum iſtud oſtendentem: nam dicitur Deut. x. *Et nunc, Iſrael, quid Dominus tuus petit a te, niſi ut timeas Dominum Deum tuum?* Et David in Pſal. XXXIII. *Timete Dominum omnes ſancti Dei. Sed illud a nobis requirit* (ſubdit Angelicus) *quod præcipit obſervandum. Ergo ſub præcepto cadit quod aliquis timeat Deum.* Et quamquam expreſſum in lege non ſit mandatum hoc [eſt enim quoddam veluti præambulum ad legem] attamen, inquit Angelicus, Sapientes & Prophetæ intendentes homines in legis obſervantia ſtabilire, tum de ſpe, tum de timore præcepta tradiderunt.

XVII. Quæſt. V. *Præceptum iſtud eſt ne peculiare, & quo tempore obligat?* Reſp. Dubio procul peculiare eſt, ſi ſermo ſit de timore generatim accepto. Verum ſi loquamur de timore ſervili, non levis occurrit difficultas. Salmanticenſes *tract.* XXI. *cap.* V. *punct.* 2. *num.* 49. nulla facta diſtinctione aſſerunt, dari ſpeciale præceptum de timore ſervili. Quod uno in ſenſu verum habet, ſecus in altero. Nam certum eſt hoc præceptum dari, & quidem ſpeciale, nempe diſtinctum a præceptis aliarum virtutum. Sed certum quoque eſt hoc præceptum non obligare abſolute omnes homines. Nam poſſent, & utinam vellent homines, toto vitæ curſu, ut advertit perdoctus Contenſonius *Lib. VII. diſſert.* III. *cap.* 2. *ſpecul.* 3. amore caritatis legem implere, Deum diligere, illumque filiali timore revereri, & a culpa abſtinere. Et hi exacte implerent præceptum timoris filialis. Præceptum ergo timoris ſervilis obligat tantum ex ſuppoſitione quod peccator ob ſui duritiam cordis egeat concuti, & emolliri pœnarum timore. Quare non videtur certum, ſaltem ſecundum fidem, quod præceptum timoris ſervilis ſit diſtinctum abſolute a præceptis aliarum virtutum; in hypotheſi tamen facta, nempe peccatoris indigentis tali timore, præceptum diſtinctum eſt: quippe tunc medium eſt neceſſarium ad evadendam culpam. Præceptum vero timoris filialis peculiare, & diſtinctum eſt, ſicut præceptum dilectionis. Nec obeſt quod timor filialis ex amore profluat: quia etiam aliæ virtutes oriuntur ex caritate; & nihilominus & de hac, & de illis dantur ſpecialia præcepta,

cepta: ergo & de timore. De obligatione iſtius præcepti idem dicendum, proportione ſervata, ac de præcepto ſpei.

CAPUT IV.

De vitiis ſpei oppoſitis, nempe deſperatione, & præſumptione.

I. DUO ſunt virtuti ſpei contraria extrema, deſperatio, & præſumptio. Hæc frequentior illa. Deſperatio finiri hoc modo ſolet: *Eſt voluntas efficax abiiciendi ſalutem æternam ex divina miſericordia conſequendam*. Quæ definitio conſtare poteſt ex contraria virtute ſpei, quæ motus animi eſt in bonum arduum, ſeu beatitudinem vi divini auxilii obtinendam. In oppoſito ergo motu non aſſequendi hanc felicitatem ſita deſperatio eſt. Duplici autem ratione ad deſperandum induci quis ſolet: aut quod Deum impotentem iudicet ad conferendam beatitudinem; aut quod iudicat ſe capacem amplius non eſſe obtinendi æternum præmium ob criminum multitudinem, cordiſque duritiem.

II. Deſperatio graviſſimum peccatum eſt: male quippe ſentit de divina miſericordia, & omnipotentia: & licet infidelitas, ac odium Dei ſint genere ſuo graviora delicta; periculoſior tamen eſt deſperatio, inquit D. Thomas 2. 2. quæſt. xx. artic. 3. *Si tamen comparetur deſperatio ad iſta alia duo peccata ex parte noſtra, ſic deſperatio eſt periculoſior. Quia per ſpem revocamur a malis, & inducimur ad bona perſequenda; & ideo ſublata ſpe, irrefrenate homines labuntur in vitia, & a bonis operibus retrahuntur. Unde ſuper illud Proverb.* xxiv. Si deſperaveris lapſus in die anguſtiæ, minuetur fortitudo ſua, *dicit Gloſſa: Nihil eſt execrabilius deſperatione, quam qui habet, & in generalibus huius vitæ laboribus, &, quod peius eſt, in fidei certamine conſtantiam perdit.*

III. Quæſt. I. *Eſt ne ſemper hæreſi coniuncta deſperatio?* Reſp. Ut plurimum coniungitur, quando ſcilicet peccator ideo deſperat, quod iudicium format, quo iudicat, Deum non poſſe illum ſalvare, eidemque illius crimina condonare. Et tunc duplex committit flagitium; alterum hæreſis, alterum deſperationis. Seiuncta ab hæreſi eſt deſperatio, quando peccator abſque præfato iudicio deſperat, non quia iudicet Deum ipſum ſalvare non poſſe; ſed quia conveniens, ſibi exiſtimat deſperare, ut liberius, nulloque conſcientiæ morſu intus pungente vitiis, & voluptatibus indulgere, illiſque ſeſe ingurgitare valeat. Tunc deſperatio cuiuſque hæreſis expers eſſet. Sic qui iudicaret furtum licere, hæreticus eſſet: qui vero furatur, quia furtum ſibi commodum, ac congruum iudicat, ut communiter evenit, peccat; ſed ab hæreſi immunis eſt.

IV.

Digitized by Google

IV. Quæſt. II. *Licite ne deſperaret ille cui facta de propria damnatione eſſet revelatio*? Reſp. Magna contentione verſant Scholaſtici quæſtionem hanc, poſſit ne ſcilicet ſperare ille cui divina revelatione ſua conſtaret damnatio. Inutilis ſane, & vana inveſtigatio. Perdoctus, erudituſque Contenſonius omnes & eloquentiæ, & acuminis vires exerit, ut propugnet in hac poſitione hominem ſperare poſſe, & debere. Negant alii communiter. Totum diſſidium ex diverſo quæſtionis ſtatu, & ex diverſa ſpei notione oritur. Contenſonius fatetur, hominem ſperare non poſſe, ſi Deus eidem revelaſſet abſolutam excluſionem a regno æterno. Idcirco ſtatum quæſtionis in hoc collocat quod Deus revelet alicui propriam damnationem ob ſuam facilitatem prolabendi in peccata, ad quæ vitanda auxilia confert ſufficientia: qui quæſtionis ſtatus chimæricus omnino eſt. Revelat Deus Iudæ illius damnationem, & auxilia quibus illam vitet, impertitur. Diverſam quoque conſtituunt ſpei notionem. Nam Contenſonius videtur aſſerere, ſatis eſſe ad ſpem quod concipiat obiectum abſolute poſſibile. Alii contendunt hoc ad ſpem minime ſufficere; ſed requiri docent, quod obiectum ſpei concipiendum ſit non ſolum ut poſſibile abſolute, ſed ut futurum practico iudicio propoſitum; ita ut qui ſperat, debeat apprehendere bonum quod ſperat, ut ſibi practice futurum. Et hæc eſt vera, & genuina ſpei notio. Et ex hac ſola notione patet falſitas ſententiæ quam defendit Contenſonius, prudens alioquin, & acutus in ſeligendis probabilioribus ſententiis. Sed ſuos quiſque manes habet. Itaque cum in hypotheſi revelationis factæ nequiret homo proponere ſibi practica, & ſincera ſententia beatitudinem æternam ut futuram, nullo modo ſperare eam poſſet. Nihil quippe refert quod beatitudo hæc abſolute poſſibilis ſit, aut quod concipiantur auxilia ſufficientia ad illam aſſequendam, ſi habeatur dictatum practicum, & certum quod illa futura non ſit.

V. Ad quæſtionem ergo dicimus, hominem hunc, facta poſitione revelatæ damnationis, poſſe in uno, non poſſe in altero ſenſu deſperare. Non poteſt licite deſperare, iudicium efformando de defectu divinæ miſericordiæ; quaſi Deus ſua miſericordia non poſſit illum ſalvare. Ceterum ſi attenta revelatione, videns non ſibi futuram eſſe æternam beatitudinem ob ſua crimina, iuſteque illam ſibi infligi privationis pœnam, deſperet, tunc nullum committit peccatum; ſed potius ſe ſubiicit divino decreto. Nec quidquam valet quod opponitur, nempe, ſi Deus revelaret peccatum futurum, deberet ſperare ille cui facta eſſet revelatio, fugam peccati: eadem quippe eſt utriuſque ratio. In hypotheſi hanc ſpem habere non poſſet. Ergo non teneretur vitare peccatum. Conſequentia non valet. Quia alia eſt ſpei, alia abſtinentiæ a peccato regula. Illius eſt futuritio, ut ſic dicamus, eventus; iſtius eſt voluntas refugiens culpam. Hanc voluntatem non tollit revelatio, ſicut auſert quod bonum ſit futurum. Ne multa: revelatio deſtruit obiectum ſpei, non deſtruit

facultatem vitandi peccatum : quamquam reipſa non vitabitur ob iniquitatem eiuſdem peccatoris. Nec enim ideo non vitabitur, quia Deus revelavit ; ſed e contrario, quia Deus vidit peccatorem infallibiliter perpetraturum peccatum, revelavit illud futurum. Verum de his nugis pluſquam ſatis.

VI. Alterum vitium quod ſpei opponitur, eſt præſumptio quæ ſic definitur a D. Thoma 2. 2. quæſt. XXI. artic. 2. *Præſumptio eſt inordinata confidentia in divina miſericordia*. Hæc eſt grave peccatum ; licet gravius ſcelus ſit deſperatio, ut inquit D. Thomas ibidem *Præſumptio eſt peccatum minus quam deſperatio : quoniam magis proprium eſt Deo miſereri, & parcere, quam punire, propter eius infinitam bonitatem*. Peccatum præſumptionis committitur, dum quis gloriam aſſequi confidit ſine ulla cooperatione, ſine meritis, ac laborioſis operibus: quod attenta Dei providentia iam conſtituta fieri nequit ; licet non repugnaret ; Deum abſolute ſine meritis aliquem ſalvare, ſi vellet. Peccatum quoque præſumptionis contingit, dum quis ſub ſpe veniæ obtinendæ in peccato perſeverat. Advertendum tamen ex D. Thoma, non peccare peccato præſumptionis illum qui peccaret ſub ſpe veniæ percipiendæ, & cum propoſito abſtinendi a peccato, & de eodem pœnitendi. *Hoc* (inquit) *non eſt præſumptionis ; ſed peccatum diminuit : quia per hoc videtur habere voluntatem minus firmatam ad peccandum*. Peccant ergo qui in peccato perſiſtunt ſpe veniæ decepti ; ſed propoſitum abſtinendi a peccato, & peragendæ pœnitentiæ multum malitiæ demit ; & non eſt proprie peccatum præſumptionis. Quare non adeo frequenter occurrit ut peccatores rei ſint præſumptionis in vero ſenſu theologico acceptæ. Quippe rari ſunt qui ſalutem æternam obtinere confidant ſine ullis meritis, & pœnitentia ; aut qui proponant perſeverare in peccato ſub ſpe veniæ, ſine propoſito peccatum deteſtandi. Sed contra communiter peccatores vitiis ſe dant, in eiſdem volutantur, velut ſues in luto, pœnitentiam differunt in ſenectutem. Deinceps de die in diem propoſitum habent & pœnitendi, & aſſequendi, prævia pœnitentia, peccatorum remiſſionem. Non negaverim tamen, plures quoque criminis præſumptionis veræ reos eſſe, & ſimul hæreſeos lue infici. Quippe vix contingere poteſt, aut ſaltem raro accidit, quod quis præſumptionis proprie dictæ peccatum committat ſine hæreſi : quod Confeſſariis perpendendum ſerio eſt.

C A-

Digitized by Google

CAPUT V.

Conſectaria quæ ſpei, ac timoris exercitium ſuadent, & praxim dirigunt.

C*Onſectarium primum. Quoniam tu Domine ſingulariter in ſpe conſtituiſti me.* Pſal. IV. In ſpe ſita eſt vita noſtra, ſive hanc caducam, & fugacem corporis, ſive rationalem quæ duratura æternum eſt, ſpectemus. Spes in ardua, & difficilia tendit. Circumſpice quæ aggreditur amplificandi imperia, triumphandi de hoſtibus fiducia. Pro nihilo habet æraria exhaurire publica, privatorum conquirere, ac conquiſitas effundere pecunias. Nihil facit uxorum lacrymas, filiorum ſortem. Læto, ac invicto animo ſuſtinet diras tempeſtatum vices: non hiemis frigora, non æſtatis calorem, non noctis tenebras veretur, ut gloriam bello partam aſſequatur. Quæ non ſuſcipit interea mercium acquirendarum fiducia? quibus ſcopulis, ſyrtibuſque non ſe exponit? quæ incommoda, quæ pericula non perfert? Si ſpes hæc terrena quæ paſſio appetitus eſt, tam ardua, dura, ac tetrica decoquit, ut votorum compos fiat; qua animi fortitudine ſpes theologica obſtácula quæ viam intercipiunt cæleſtem, aggredi, quos ſuſcipere labores non conabitur? Qua pectoris conſtantia carnis luctam, lenocinia ſenſuum, mundi fraudes, hoſtium dolos, dæmonum tragulas repellere non debet? Heu nimium diſſimiles ſpes noſtræ! Quæ merces caducas aſſequi geſtiunt, fortes, ſtrenuæ, invictæ, ac triumphatrices incedunt; quæ vero hereditatem æternam, gloriam immortalem, Deumque ipſum expectant, languidæ, pavidæ, torpenteſque repunt, iacentque. Erige animum, o Chriſtiane, exere vires, atque conatus omnes, ut Deum aſſequaris. *Quoniam tu es, Domine, ſpes mea*, inquit David: & Bernardus ſubdit: *Tu, Domine, una es omnium laborum, ac moleſtiarum mearum ſpes: tu cogitationum, operumque finis: tu principium, ac meta totius vitæ meæ.* Ad hanc propoſitam ſpem, ceu ad tutam, & firmiſſimam anchoram confugiamus. Faceſſant ſpes vanæ, miſeræ, incertæ, quæ corda noſtra ſaturare nequeunt, & in ſolo Deo ſit ſpes noſtra: quia ille ſolus implere cor noſtrum poteſt: ille ſolus non deſerit ſperantes in ſe: *Quando in ſe ſperanti deſit illa maieſtas quæ tam ſtudioſe monet in ſe ſperari? Plane non derelinquit ſperantes in ſe. Adiuvabit, ait, & eruet eos a peccatoribus, & ſalvabit eos. Quare? Quibus meritis? Audi quod ſequitur. Quia ſperaverunt in eo. Dulcis cauſſa, attamen efficax, attamen irrefragabilis.* D. Bernardus in Pſalm. *Qui habitat.*

Illud tamen animo reputa, ſpem fortitudine niti, qua impedimenta ſuperet; hoſtes propulſet, pericula devitet. *Quoniam* (inquit Auguſtinus Lib. XVI. de Civ. Dei cap. XIX.) *ſi periculum quantum cavere poterat, non caveret; magis tentaret*

S ij *Deum*

Deum quam ſperaret in Deo. Multi ſibi impunitatem de divina miſericordia ſpondent, non ut reſipiſcant, ſed ut impudentius peccent. *Si enim* (ſubdit Auguſtinus in Pſalm. lxxvii. circiter medium) *ut ſecundum ipſos loquar, Deus fortaſſe non perdet malos, ſine dubio non perdet bonos. Cur ergo potius non id eligimus ubi dubitatio nulla eſt?* Verum ea eſt Chriſtianorum illuſio, atque deceptio, ut ſpem illam quam ut tutiſſimam ancoram cui inhæreamus, dedit nobis Deus, in ſcopulum naufragii æterni convertant. Quippe *anima recreata a deſperationis malo invenit aliam foveam, ut quæ deſperatione perire non potuit, ſpe ipſa pereat. Quis eſt qui perit ſpe? Qui dixerit in corde ſuo: Bonus eſt Deus, miſericors eſt Deus: ergo faciam quidquid voluero; convertam me, quando voluero. Iſti ſpe ipſa pereunt, iſti ſpe periclitantur. Quid eſt ergo maligne ſperator? Si deſperas, peris: ſi ſperas, peris. Ubi ergo tutus locus tibi erit, ut ab utraque fovea te eripias?* inquit alicubi Auguſtinus, cuius locus memoria excidit. Hunc peſſimum abuſum ſpei deſcribit etiam in Pſalm. cxliv. *Dedit ergo ſpem veniæ, ne deſperando amplius pecces. Et ſpes, & deſperatio timenda eſt in peccatis.... Audi vocem deſperantis. Iam, inquit, damnandus ſum: quare non facio quidquid volo? Audi & vocem ſperantis: miſericordia Domini magna eſt, quando me convertero, dimittet mihi omnia: quare non facio quidquid volo? Deſperat, ut peccet: ſperat, ut peccet. Utrumque metuendum eſt, utrumque periculoſum. Væ a deſperatione, væ a perverſa ſpe*. Plurima alia afferre poſſem, ſed ea tranſmitto. Igitur *Fratres* (inquit idem Auguſtinus in Pſalm. cii.) *non tardetis converti ad Dominum. Sunt enim qui præparant converſionem, & differunt, & fit in illis vox corvina cras, cras. Corvus de arca miſſus non eſt reverſus. Non quærit Deus dilationem in voce corvina, ſed confeſſionem in gemitu columbino. Miſſa columba reverſa eſt. Quamdiu cras, cras? Obſerva ultimum cras, quia ignoras quod ſit ultimum cras. Sufficiat, quia vixiſti uſque ad hodiernum diem peccator. Audiſti. Sæpe ſoles audire, audiſti & hodie. Quam quotidie audis, tam quotidie non corrigeris. Tu enim ſecundum duritiem cordis tui, & cor impœnitens, theſaurizas tibi iram in die iræ, & revelationis iuſti iudicii Dei, qui reddet unicuique ſecundum opera ſua. Non ſic tibi videatur Deus miſericors, ut non videatur & iuſtus. Miſericors, & miſerator Dominus.*

Conſectarium ſecundum. Radix perverſæ ſpei eſt defectus timoris Dei. Spes, quia bona promittit, animum demulcet, allicit, delectat; timor e contrario ſervilis conturbat, terret, mœſtitiamque inducit: idcirco peccatores mentem a divinæ iuſtitiæ meditatione avertunt, ne timor configat carnes eorum: ſolam ipſi Dei miſericordiam aſpiciunt, ut vana ſpe lactent cogitationes ſuas. Spes quæ ſolam Dei bonitatem abſque timore vindictæ conſiderat, audacia eſt, tentatio Dei eſt. Ergo *timete Dominum omnes ſancti eius. Venite filii, audite me: timorem Domini*

mini docebo vos : Pſalm. XXI. Audiamus ſancti Vatis doctrinam, qua nos inſtruere in timore Domini ſpondet. Timorem ergo filiorum, *Venite filii*, non ſervorum, nos docet: nempe timorem caſtum, filialem, confidentiæ plenum, caritatis ſocium, qui non mœſtitiam, ſed gaudium, non diffidentiam, ſed fiduciam inducit. Timor iſte concupiſcentiam frenat, audaciam comprimit, a periculis ſervat, atque in ſalutis via firmat, roboratque. Clavum animæ fluctuantis appellat timorem hunc divus Gregorius qui *Lib. III. Moral. cap.* XII. privilegia deſcribit timoris huius. *In via Dei a timore incipitur, ut ad fortitudinem veniatur. Nam ſicut in via ſæculi audacia fortitudinem; ita in via Dei audacia debilitatem parit: & ſicut in via ſæculi timor debilitatem; ita in via Dei timor fortitudinem gignit, Salomone atteſtante:* In timore Domini fiducia fortitudinis. *Quia nimirum mens noſtra tanto valentius terrores rerum temporalium deſpicit, quanto ſe auctori earumdem veracius per formidinem ſubdit; quæ in timore Domini conſtituta non invenit extra quod metuat: quia dum recto metu conditori omnium coniungitur, poteſtate quadam ſupra omnia ſublevatur.*

At cuinam venire in mentem valet, rationum momentis, & eloquentiæ vi opus eſſe ut ad timendum, pavendumque Chriſtiani inducantur? Pericula in terris, pericula in mari, pericula in falſis fratribus, pericula in nobis ipſis, in cordibus noſtris, in ſenſibus, & cogitationibus noſtris: undique nobis mala imminent, undique mala circumſtant; & nos ſtupidi, inſenſatique nullo perculſi timore in deliciis, & voluptatibus ducimus dies noſtros? Ubi, quæſo, tanta dementia? Stupiditas unde tanta? Quis flagitiorum reus, vinculis ligatus, ſententiam iudicis expectans non paveret? Suſcipe tandem aliquando prudentis viri cogitationem, o Chriſtiane, & perpende te in carcere iſtius mundi conſtitutum eſſe. Recogita delicta iuventutis, & virilitatis tuæ. Supremum, tremendumque divinæ iuſtitiæ tribunal examen inſtituit ſeveriſſimum vitæ tuæ. Tu in hoc exilio ſententiam aut æternæ mortis, aut æternæ vitæ expectas. Hinc corona gloriæ, hinc gladius æternæ mortis impendet capiti tuo. Erige oculos fidei tuæ, ut videas coronam appenſam operibus bonis, ut videas ſupplicium paratum operibus pravis. Decurrunt tempora, fluunt dies, horæ, & momenta percurrunt, inſtant, imminentque aut coronam accipiendi æternam, aut cervicem gladio funeſto, æternoque ſupponendi: & tu nec paves, nec times? Et tu laute epularis, choreas ducis, voluptatibus carnalibus vacas, comœdias frequentas, futiles lætitias quæritas? Oculos, quæſo, coniice in Dionyſium illum Syracuſanum Tyrannum qui quinque & viginti annos natus pulcherrimæ urbis dominatum occupavit, tenuitque duodequadraginta annos. Cum quidam ex eius aſſentatoribus, ſcribit Marcus Tullius *Tuſcul. quæſt. Lib. V.* Damocles commemoraret in ſermone copias eius, opes, maieſtatem, dominatus, rerum abundantiam, magnificentiam

Digitized by Google

ædium regiarum, negaretque umquam beatiorem quemquam fuiſſe: Vis ne igitur, inquit, o Damocles, quoniam hæc te vita delectat, ipſe eamdem deguſtare, & fortunam experiri meam? Quum ſe ille cupere dixiſſet, collocari iuſſit hominem in aureo lecto, ſtrato pulcherrimo, textili ſtragulo, magnificis operibus picto, abacoſque complures ornavit argento, auroque cælato: tum ad menſam eximia forma pueros delectos iuſſit conſiſtere, eoſque nutum illius intuentes diligenter miniſtrare. Aderant unguenta, coronæ, incendebantur odores, menſæ conquiſitiſſimis epulis extruebantur. Fortunatus ſibi Damocles videbatur. In hoc medio apparatu fulgentem gladium e lacunari ſeta equina aptum demitti iuſſit, ut impenderet illius beati cervicibus. Itaque nec pulchros illos miniſtratores aſpiciebat, nec plenum artis argentum, nec manum porrigebat in menſam, iam ipſæ defluebant coronæ. Denique exoravit Tyrannum, ut abire liceret, quod iam beatus nollet eſse. Satis ne videtur declaraſse Dionyſius, nihil eſse ei beatum cui ſemper aliquis timor impendeat? Hactenus Tullius. Gladius qui nobis impendet, non cervicum amputationem, ſed perpetuam animæ occiſionem minatur. Timete ergo Dominum puſilli, & magni: timete iuſti, ne a iuſtitia declinetis: timete peccatores, ut ab iniquitate reſipiſcatis.

Conſectarium tertium. Paſtor evangelicus, ut animas ſibi creditas in ſpe exerceat præmii, ſeu mercedis conſequendæ, immenſitatem Dei, omnipotentiam, miſericordiamque paratam auxilia quibus merces obtineatur, conferre, palam faciat. Illas doceat frequenter iſtius divinæ fiduciæ actus repetere, potiſſimum dum vitæ huius calamitate, adverſitatibus, fortunæque tormentis confligantur. Illas imbuat, ut omnes ſpes ſuas in Deum ipſum referant, & omnia ſua in Dei gloriam dirigant: noſtra quippe gloria in ipſius Dei gloriam cedere debet. Verum hæc omnia fere ſuapte natura eveniunt, cum anima chriſtiana vera ſpei virtute in Deum aſsurgit. Actus ſiquidem divini ultra ſemper procedunt, & pergunt, niſi malitia noſtra retardentur, perturbenturque. Confidat ergo in Domino, & mutabit fortitudinem, aſsumet pennas, ut aquila volabit, donec in Dei ſinu requieſcat.

Timoris exercitium alia via animarum moderator ſuadebit iuſtis, alia peccatoribus. Illis filiorum, his ſervorum timorem incutiet. Filii qui patrem amant, eius quoque maieſtatem reverentur, illiuſque bonitatem ſpectantes timent ab eiuſdem ſeiungi amplexu. Peccatores, mundi amore pellecti, a corporis blanditiis, carniſque voluptatibus difficile ſeparantur, niſi formidine pœnæ. Corporeæ delectationes, ac ſenſuum lenocinia, quæ in præſens experiuntur, obtuſos, ſtupidoſque efficiunt ad cæleſtium bonorum guſtum. Hæc namque futura cum ſint, & a ſenſibus, immo cogitationibus nimium remota, animum peccatoris nihil, aut parum commovent, feriuntve. Ideo tormentorum atrocitate cordis durities emollien-

lienda, ac frangenda eſt. Fortius quippe ſuppliciorum terror quam bonorum fiducia, hominum corda inflectit. A gehennæ ergo timore iacienda ſunt regenerationis divinæ a peccato fundamenta. Commollito corde terroris malleo, ad paradiſi gloriam contemplandam mens erigatur: ultra pergat ad divinæ maieſtatis, illiuſque bonitatis conſpectum. Beneficia ſibi collata meditetur, ingratitudinem qua tot auxiliis, gratiis, ac favoribus reſpondit, ſub examen inducat: & poſt hæc omnia in contemplatione ſiſtat divinæ bonitatis, quæ infinitis amari titulis meretur. Si hæc omnia demiſſo ſupplicique animo commeditatus fuerit Chriſtianus, ſi ferventes preces Deo fuderit, donum timoris caſti amoris ſocii aſſequetur. Quare imbuat Parochus ſubditos ſuos, timorem neceſſarium ad confeſſionem talis naturæ eſſe debere, ut voluntatem peccati excludat omnino. Porro actus qui a timore proficiſcuntur, partim voluntarii, & partim involuntarii ſunt, ut docet Angelicus: eſtque doctrina veriſſima, quam ſuo loco ediſſeram. Si ergo ex mero gehennæ timore quis peccatum deteſtaretur, peccandi voluntatem non penitus abiiceret. Quin periculum adeſt, dum quis in ſolo ſiſtit timore, ne in cordis receſſu voluntas latitet peccandi, ſi ardendi pœna deeſſet. Ut ſecure Parochus officio fungatur ſuo, doceat peccatorem, dolorem neceſſarium ad confeſſionem donum eſſe ſupernaturale a divina miſericordia profluens. Media ad illud obtinendum ſunt preces, lacrymæ, corporis conflictatio, eleemoſynæ, ſi conditio fert. Si hæc peccator ſincero, humilique animo præſtiterit, a Deo dolorem verum, & cor ſincere contritum aſſequetur. Hæc eſt unica, & ſecura via tum conſulendi propriæ ſaluti, tum vitilitigationes, ſubtilitateſque a nonnullis invectas declinandi. *Timete ergo Dominum omnes ſancti eius.*

DISSERTATIO IV.

DE CARITATE.

PRAELOQUIUM.

ULtimum inter virtutes theologicas locum caritas occupat, quia illarum finis eſt, & meta. Hæc eſt virtutum omnium regina: hæc eſt omnium meritorum principium, & forma: hæc eſt legis, & præceptorum obſervantia: conſortium aliarum virtutum non modo non excludit, ſed fovet, & ſplendidas conſtituit, valorem, & pretioſitatem conferens eiſdem. Hæc eſt filiorum Dei nuptialis, ac fulgentiſſima veſtis, ſine qua nemo ad æternum excipitur convivium. Hanc filiorum veſtem nemo induere poteſt, niſi veſtem exuat ſervorum: veſtem, inquam, ſervilis timoris, qui mancipiorum proprius eſt. Hæc denique veſtis multitudinem operit peccatorum: non agit perperam, non irritatur: non malum pro bono, ſed bonum pro malo pendit: omnia ſuffert, omnia ſuſtinet. De hoc ego cæleſti ac divino dono verba hac in Diſſertatione facturus ſum. Verum qui fieri poteſt ut cæleſtis iſtius amoris prærogativas explicem, ſi cor aridum, frigidumque reperiatur; cum ex abundantia cordis os loqui, & calamus ſcribere debeat? Preces ergo Deo fundendæ ſunt, ut ſcintillam quampiam divini ignis in lampade cordis dignetur ob ſuam infinitam bonitatem accendere. Quod ſi præſtiterit, ſcriptio noſtra utilis, proficua, & pretioſior auro erit, & argento. Inutiles quæſtiones quæ cor non calefaciunt, ſed mentem inutiliter torquent, miſſas faciet; eaque tantum argumenta tractabit quæ veram, & ſanctam divini amoris artem edocent. Tute ergo, benevole Lector, compara ad caritatis lectionem ea animi humilitate, eoque proficiendi deſiderio quo caritatis fructus deguſtare valeas. Unum te admonere intereſt, me nempe in plurium cenſuras incurſurum fore, quod prolixius quam iuniores ſoleant, ſim de caritate diſputaturus. Opponent, me concionatoris ſtilo uti, & nimio verborum, figurarum, & exhortationum apparatu folia implere. At cenſuras iſtas nihil moror, ipſoſque cenſores miror, veluti chriſtianæ Theologiæ tradendæ veram methodum ignorantes. Morum ethica non modo mentem illuminare, ſed voluntatem perdomare, & appetitiones ſubigere debet. Ideo iis præſidiis inſtructa ſit neceſſe eſt quæ huic fini aſſequendo conſentanea ſunt. Novi dumtaxat Caſuiſtæ ſterilem, ſpinoſamque; veteres Patres omnes fecundam, ornatam, & ad ciendos voluntatis affectus aptiſſimam Theologiam nobis reliquerunt. Ad rem.

CAPUT I.

Cenſus propoſitionum quæ præceptum caritatis theologicæ labefactant, quaſque Pontifices ſummi proſcripſere.

I. NUllum, ut mea præfert opinio, validius occurrit argumentum quo evincamus plurium Caſuiſtarum ingenium ad laxitatem, legiſque divinæ iugum, quoad fieri potuit, excutiendum proclive, quam illud quod ab illorum propoſitionibus adverſus caritatis mandatum evulgatis arceſſitur. Quis, non dicam Theologorum, ſed vel efferatarum gentium, ſibi adducere in animum potuiſſet umquam, futurum fuiſſe ut Doctores reperirentur qui docere publice auſi fuiſſent, amandum totius vitæ curriculo non eſſe Deum illum quem univerſi conditorem, generis humani, propriæ humanæ aſſumptæ vitæ diſpendio, redemptorem, omnipotentem conſervatorem, infinitum benefactorem confitebantur? Quæ gens tam inculta, tam barbara fuit umquam quæ Deum crederet, adoraret, unaque amandum aut numquam, aut ſemel in vita, aut ſingulis tantum quinquenniis aſſereret? Et tamen quæ in viris ipſis ſilveſtribus monſtra forent, in viris non modo catholicis, ſed catholicorum Doctoribus, litteris excultis, ac eruditione claris, ſpectare cogimur. Iſtorum, inquam, Doctorum non pauci eo prolapſi ſunt laxitatis, ut voce docuerint, ſcriptiſque ad perpetuam poſterorum memoriam, ne dicam in Chriſtianorum dedecus, conſignarint, fideles ad peculiarem dilectionis actum per ſe, & abſolute non eſſe obligatos. Cuius invehendæ laxitatis capaces illi non ſunt qui ſimilia cudere portenta non reformidant? Verum iam mihi videre te videor, chriſtiane Lector, in memetipſum ira excandeſcere, quaſi ut invidiam proximo meo conflem, incredibilia eidem affingam paradoxa. Lex chriſtiana, inquis, lex amoris eſt, illius plenitudo dilectio: primum, ac maximum eiuſdem mandatum, quod baſis, ac fundamentum ceterorum dicitur, amor eſt. Quid quod non alium in finem factus eſt homo, niſi ut Dei amore flagret, Deum omnium virtutum cultu adoret? quippe beatitudo cordis amor eſt. Hæ ſunt primæ catholicæ profeſſionis notiones. Cuinam itaque venire in mentem poteſt, catholicæ legis Theologos eo uſque auſus ſuos efferre, ut mandatum hoc propriæ inſtitutionis primum, & apertiſſimum vanis diſtinctiunculis extenuare, & in nihilum fere redigere non pudeat? Quoniam hæc tibi incredibilia videntur, & reapſe ſunt, colligas hinc magnopere velim, quantum Theologis iſtis fidendum ſit, quantum eorum deferendum auctoritati, & quanta vigilantia ab eorum opinationibus, ac probabilitatis legem laxantis lenociniis cavere debeas. Si enim meridianæ caritatis luci tenebras offundere pertentarunt, ſi legem adeo manifeſtam, perſpicuam, ſuavem,

de

de medio tollere conati ſunt; qua caligine non involvent, quibus larvis non obtegent, quibus ſutelis, & technis non obducent leges illas quæ tantam non præferunt claritatem? Quibus commentis, fuciſque non eludent quæ ab aliis Decalogi præceptis iubentur, ſi ipſum Decalogi fundamentum ab imis ſuffodiunt? Ne porro ulla ſubeat mentem tuam dubitatio, a me quidquam per exaggerationem dictum eſse, proſcriptas a ſummis Pontificibus propoſitiones primum, deinde libros unde decerptæ fuere, indicabo. Damnatarum propoſitionum aliæ indolem, naturamque caritatis impetunt, ut ſunt illæ Michaelis Baii; aliæ præcepti obſervantiam, & neceſſitatem adoriuntur, ut ſunt eæ quas recentiores evulgarunt Caſuiſtæ.

II. Sanctus Pius V. anno 1567. novem ſupra ſeptuaginta propoſitiones proſcripſit, quarum ſequentes caritati theologicæ adverſantur.

31. *Caritas perfecta, & ſincera, quæ eſt ex corde puro, & conſcientia bona, & fide non ficta, tam in catechumenis, quam in pœnitentibus poteſt eſſe ſine remiſſione peccatorum.*

32. *Caritas illa quæ eſt plenitudo legis, non eſt ſemper coniuncta cum remiſſione peccatorum.*

33. *Catechumenus iuſte, recte, & ſancte vivit, & mandata Dei obſervat, ac legem implet per caritatem, ante obtentam remiſſionem peccatorum, quæ in baptiſmi lavacro demum percipitur.*

34. *Diſtinctio illa duplicis amoris, naturalis videlicet, quo Deus amatur ut auctor naturæ, & gratuiti, quo Deus amatur ut beatificator, vana eſt, & commentitia, & ad illudendum ſacris Litteris, & plurimis veterum teſtimoniis excogitata.*

38. *Omnis amor creaturæ rationalis, aut vitioſa eſt cupiditas, qua mundus diligitur, quæ a Ioanne perhibetur, aut laudabilis illa caritas, qua per Spiritum ſanctum in corde diffuſa, Deus amatur.*

16. *Non eſt vera legis obedientia quæ fit ſine caritate.*

23. *Abſurda eſt eorum ſententia qui dicunt hominem ab initio dono quodam ſupernaturali, & gratuito ſupra conditionem naturæ ſuæ fuiſſe exaltatum, ut fide, ſpe, & caritate Deum ſupernaturaliter coleret.*

70. *Homo exiſtens in peccato mortali, ſive in reatu æternæ damnationis, poteſt habere veram caritatem; & caritas etiam perfecta poteſt conſiſtere cum reatu æternæ damnationis.*

III. Alexander VII. quinque ſuper quadraginta propoſitiones proſcripſit, quarum prima eiuſmodi eſt: *Homo nullo umquam vitæ ſuæ tempore tenetur elicere actum fidei, ſpei, & caritatis ex vi præceptorum divinorum ad eas virtutes pertinentium.*

IV. Innocentius XI. ex ſexaginta propoſitionibus quas proſcripſit, tres ad hanc materiam ſpectantes damnavit, ſuntque ſequentes.

5. *An*

5. *An peccet mortaliter qui actum dilectionis Dei ſemel tantum in vita eliceret, condemnare non audemus.*

6. *Probabile eſt ne ſingulis quidem rigoroſe quinquenniis per ſe obligare præceptum caritatis erga Deum.*

7. *Tunc ſolum obligat quando tenemur iuſtificari, & non habemus aliam viam qua iuſtificari poſſimus.*

V. Alexander VIII. anno 1690. unam ſupra triginta damnavit propoſitiones, quarum ſunt inter alias ſequentes in ordine.

9. *Revera peccat qui odio habet peccatum mere ob eius turpitudinem, & diſconvenientiam cum natura ſine ullo ad Deum offenſum reſpectu.*

10. *Intentio qua quis deteſtatur malum, & proſequitur bonum, mere ut cæleſtem obtineat gloriam, non eſt recta, nec Deo placens.*

11. *Omne quod non eſt ex fide chriſtiana ſupernaturali quæ per dilectionem operatur, peccatum eſt.*

13. *Quiſquis etiam æternæ mercedis intuitu Deo famulatur, caritate ſi caruerit, vitio non caret, quoties licet intuitu beatitudinis operatur.*

16. *Attritio quæ gehennæ, & pœnarum metu concipitur ſine dilectione benevolentiæ Dei propter ſe, non eſt bonus motus ſupernaturalis.*

CAPUT II.

Inventarium propoſitionum quæ nimium laxæ videntur, quaſque nonnulli recentes Caſuiſtæ docuere.

I. PRopoſitiones quas Pontifices ſummi Alexander VII. & Innocentius XI. damnarunt, e libris recentium quorumdam Theologorum decerptæ fuere. Id palam fiet ex propoſitionibus quas hic fideliter tranſcribimus ex Auctoribus quos allegabimus, non illis invidiam conflandi (quod Deus avertat) ſed lectores imbuendi cauſſa. Hoc quiſque ſibi perſuaſum habebit, quoties in mentem ſibi induxerit, præfatas propoſitiones, vel eiſdem ſimillimas, in illis reperiri Theologis quorum doctrina adhiberi a Confeſſariis paſſim ſolet in animarum regimine. Sed hanc deſignandi libros ex quibus decerptæ propoſitiones ſunt, neceſſitatem alias fuſius expoſui. Iuvat tamen eam ad propulſandam invidiam frequenter repetere, atque in oculos, memoriamque coniicere.

II. P. Thomas Tamburinus *Lib. II. in Decal. cap. 1. num. 9.* de fide ſcribens, doctrinam præmittit, qua omnium trium theologicarum virtutum præcepta in nihilum redigit. *Puto* (inquit) *per ſe, & directe numquam obligari fideles ad credenda prædicta myſteria nec implicite, nec explicite ex vi neceſſitatis præcepti fidei.... Ratio*

tio prioris dicti eſt, quia, ut diximus . . . numquam præceptum aliquod obligat, niſi ſit determinatum. Cum enim non poſſit niſi ut determinatum exire in executionem, non cenſetur practice eſſe completum.

Num. 10. ultra progreditur ad deſtruendum ſpeciale præceptum caritatis. *Confirmatur primo noſtra ſententia ex Azorio, qui docet caritatis præceptum tunc ſolum obligare, quando tenemur iuſtificari, & non habemus aliam viam qua iuſtificari poſſimus: quia hoc præceptum non videtur obligare, niſi ut medium iuſtificationis, vel ut diſpoſitio ad illam. Hæc ex illo. Ex quibus colligo ſimiliter dici poſſe de actu fidei, & conſequenter de actu ſpei, ut cum de ſpe infra cap.* II. §. I. *& cum de caritate agam, huc me remittens rurſus innuam inf. cap.* III. §. 2. *num.* 2.

III. Videndum nunc eſt quid de caritatis præcepto ſcribat loco a ſe citato. Refert *num.* 1. varia Doctorum placita his verbis. *Laborant Doctores in aſſignando tempore quo debet fidelis ex obligatione actum poſitivum amoris elicere circa Deum; variaque tempora, ut varia ſunt ingenia hominum, aſſignant. Primum tempus quod aliqui aſſignant, eſt initium uſus rationis. Secundum finis vitæ. Tertium tota vita indeterminate ſumpta, ut ſaltem ſemel in ea ametur Deus. Quartum omnes dies feſtivi in quibus debemus Deo ſpecialiter vacare. Quintum tempus quo adultus ſuſcipit baptiſmum. Sextum tempus quo quis ſuſcipit euchariſtiam. Septimum, quando forte ſumitur martyrium. Octavum, quando a Deo magnum accipis beneficium. Nonum, quando audis aliquem contra Deum blaſphemantem. Decimum, quando gravi urgeris tentatione, præſertim odii Dei, cum periculo conſenſus, niſi ad Deum per amorem te convertas.*

2. *Mihi placet doctrina Azorii qui docet, hoc præceptum caritatis impoſitum fuiſſe ob iuſtificationem impii: ſolum igitur tunc obligare, quando impius, quia ſacramentum pœnitentiæ non eſt in promptu, non habet aliam viam qua ſe iuſtificet, niſi eliciat actum contritionis, quæ ſemper, aliquo tandem modo, actum amoris Dei ſuper omnia dilecti involvit. Conſequenter igitur, & indirecte, ratione ſuæ iuſtificationis, ad actum caritatis fideles obligantur. Vide ſupra cap.* I. §. I. *num.* 50. *ubi idem loquendi modus mihi placuit de præcepto actus fidei, & ſpei: nam per ibidem dicta & confirmabitur hæc Azorii doctrina, & impugnari poterunt tempora modo aſſignata num. præcedente.*

3. *Confirmatur: quia licet communis ſententia doceat, dari præceptum ſpeciale de amando Deo in illis verbis:* Diliges Dominum Deum tuum, *& alibi: tamen non ignobiles Doctores docent, hoc præceptum non eſſe ſpeciale, & ſpeciali tempore implendum, ſed generale imbibitum in omnibus præceptis; ſicut ſecundum præceptum de dilectione proximi non eſt ſpeciale, ſed in Decalogi præceptis contentum: nam propterea dicitur:* In his duobus præceptis, *id eſt dilectione Dei, & proximi,* univerſa lex pendet, & Prophetæ: *&* qui habet præcepta mea, & ſervat ea, ille eſt qui diligit me: *&* plenitudo legis dilectio. *Si enim qui ſervat præcepta, diligit, quique diligit,*

ſigit, ſervat; iam unum ex his continetur in alio, & conſequenter præceptum caritatis indirecte ſolum, & ratione alterius obligabit.

4. *Probabilis ergo, & tutiſſima ſententia eſt illorum qui negant, fideles initio uſus rationis: ſic Caſtr. cum Azor. Val. Sanch. Suar. Coninch. ab eod. cit. & fine vitæ: ſic idem ibi num. 9. cum Azor. & Sanch. ab eodem cit. obligari ad ſe convertendos ad Deum, illum amando: ponere enim huiuſmodi obligationem, quæ certe ſolido fundamento non innititur, nihil aliud eſt niſi ſcrupulos ingerere, non quidem indoctis, quia hi ad eam obligationem minus advertunt, ſed doctioribus &c.*

IV. Hæc, licet paullulum prolixiora, tranſcribere placuit, tum ut doctrina Tamburini plene hoc de argumento conſtaret, a qua cavere ſibi lectores poſſint; tum ut palam fieret ſinceritas P. Dominici Viva, qui in ſua Trutina theologica frequenter aliorum opiniones non ad pondus Sanctuarii, ſed ad libram ingenii ſui trutinat. Quin eo progreditur, ut inſignioribus Doctoribus imponat, quo ſocios ſuos a proſcriptis propoſitionibus alienos repræſentet. In commentariis quippe *Propoſitionis* 1. Alexandri VII. quæ tria theologicarum virtutum præcepta de medio aufert, diſtinguit duplicem obligationem ſive fidei, ſive caritatis: alteram *per ſe*, alteram *per accidens*. Dein ſubdit: *Hanc ſecundam obligationem ex vi aliorum præceptorum nemo unus negavit. De prima dubitarunt nonnulli apud Tamburinum Lib.* II. *de præcep. Decal. cap.* III. *Immo Sancius, Serra, Bannez illam negare auſi ſunt.*

V. Non ut Theologos proprii inſtituti defendam, vel ut propriæ factioni indulgeam, ſed ut veritati ſit locus, atque lectores admoneam, ſæpiuſque in memoriam revocem, parum fidei adhibendum eſſe quibuſdam Caſuiſtis, impoſturam quam P. Dominicus Viva impingit P. Dominico Bannez, palam facere conſtitui. Sed priuſquam de Bannez diſſero, unum, & alterum verbum de Thoma Tamburino præmittam oportet. Tamburinus auctor, & approbator eſt propoſitionis damnatæ, quæ ſpeciale præceptum caritatis, & fidei deſtruit. Hæc propoſitio patet ex textibus eiuſdem Tamburini a nobis tranſcriptis. Quod etiam ut evidentius pateat, aliam eiuſdem Tamburini periodum exſcribere iuvat. Itaque *cit. Lib. II. cap.* 1. *§.* 1. *num.* 2. antequam ſententiam ſuam promat, qua conſtituit theologicarum virtutum præcepta nullam per ſe obligationem imponere, teſtatur, nullos hactenus obvios habuiſſe Doctores qui hoc de argumento ſibi ſatisfecerint. Idcirco tribunal ipſe erigit, ſententiamque dicit, quam tamen ſupremo Eccleſiæ iudicio ſupponit. En illius verba: *Sane nondum obviam habui Doctores qui id explicando mihi ſatisfecerint. Unde omnibus perpenſis, ſubdendo tamen, ut hoc, ita & alia omnia mea S. R. E. iudicio, puto per ſe, & directe numquam obligari fideles ad credendum &c.* Aliqui ne apud Tamburinum de hac obligatione dubitarunt? Non ille ipſe de medio eam ſuſtulit? At numquid ſuccenſendum eſt P. Dominico Viva, quod perdocti ſocii ſui errata occultare ſtuduerit? Immo fraternus ſocialiſque laudandus amor.

Non

Non modo domeſticorum, ſed extraneorum etiam errores obtegendi ſunt; dummodo pernicioſi aliis non ſint. Doctrina Tamburini, ut ego quidem arbitror, & mihi ſecure arbitrari videor, eſt ipſiſſima quæ continetur in quatuor propoſitionibus damnatis quas *cap. præced.* dedimus. Admonendus ergo lector fuiſſet, in Tamburino ipſo reperiri doctrinam proſcriptam. Quod tamen non ideo hoc aſſero, ut Patri Viva onus imponam manifeſtandi omnes damnatarum propoſitionum Auctores. Nimium hoc iniuſtum foret. At cum Tamburinum in medium afferat, locumque, ubi argumentum ediſſerit, laudet, dum dicit nonnullos apud ipſum dubitaſſe, nihilque de Tamburini ſententia hiſcit, lector ex lectione P. Viva colligit, alienum a præfata doctrina Tamburinum eſſe; immo, ſi minus peritus ſit, doctrinam Tamburini, ut innocuam, epotabit. Verum ut ut de hoc ſit, dandum quidpiam eſt affectui erga ſocium Scriptorem. At nullam meretur veniam, quod notam proſcriptæ doctrinæ duobus Theologis non inferioris ſubſellii, nempe Magiſtro Bannez, & Magiſtro Serra Ordinis Prædicatorum impingat, non utcumque, ſed acri, & improperanti phraſi. *Immo Serra, Bannez illam negari auſi ſunt.* Non ergo dubitanter, non obſcure, non trepido animo, ſed fronte aperta Doctores iſti *negare auſi ſunt* ſpeciale caritatis præceptum, quod per ſe ad actus obliget. Quid, ſi nihil de hoc ſcriberent? Quid, ſi ambigue loquerentur? Quid, ſi conceptis verbis oppoſitum docerent? P. Dominicus Bannez 2. 2. *quæſt.* XLIV. *art.* 1. lato calamo explicat ſpecialem præcepti caritatis obligationem. *Tertia concluſio. Præceptum dilectionis Dei ſupernaturalis ſpeciale præceptum eſt, & maximum, & primum mandatum. Probatur concluſio. Et primo quidem quod ſit ſpeciale præceptum oſtenditur ex eo quod caritas eſt ſpecialis virtus, cuius actus neceſſarius eſt ad ſalutem: ergo de illo actu eſt ſpeciale præceptum.* Plura alia in confirmationem huius veritatis adducit quæ nunc prætereo. Reſolvit omnia quæ opponi ſolent argumenta: tempus quo obligatio urget, indicat, opinionemque illam confutat quæ in articulo tantum mortis hanc vigere obligationem docet, eamque ridiculam vocat his verbis: *Alii dicunt, quod præceptum dilectionis tantum obligat, quando homo eſt in periculo, & in articulo mortis. Sed hæc ſententia ridicula eſt. Quoniam lex divinæ amicitiæ, quæ etiam ordinatur ad meritum vitæ æternæ, non ſolum debet obligare in extremo vitæ. Dicendum ergo, ſicut ſupra diximus de fidei, & ſpei præceptis, difficile eſſe punctualiter definire omnia tempora, & ſingula, quibus huiuſmodi præcepta obligent.* Porro explicans præcepta fidei, & ſpei preſſius tempora obligationis deſignat. Scribit ergo *quæſt.* XXII. *art.* 1. *dubit.* 2. *concl.* 1. hominem pervenientem ad uſum rationis actus theologicarum virtutum elicere debere. *Quod ſi quis obiiciat,* inquit, *ex hac ſententia ſequi quod quando homo tenetur ſe in Deum convertere, ſi id non fecerit, peccat triplex peccatum, primum contra fidem, ſecundum contra ſpem, tertium contra caritatem: reſpondetur: Concedo ſequelam: quia omnes illos actus tenetur habere ex præceptis ſpecialibus fidei, ſpei, & caritatis. Sit ſe-*

ſecunda concluſio. Non eſt facile definire tempus certum, & determinatum, poſtquam homo iam eſt converſus in Deum, quando obliget ſpeciale præceptum. Ratio eſt, quia etiam eſt difficile determinatum tempus deſignare pro quo obligat præceptum credendi, vel diligendi ex caritate ipſum Deum.... Sit ultima concluſio. Qui aliquoties in anno exercet actum ſpei (idem dic de fide, & caritate) *tutus eſſe poteſt de adimpletione præcepti huius; dummodo non deſperet aliquando.* Poſtremo concludit laudata quæſt. xliv. art. 1. ad 3. *Tandem dico, quod fortaſſis nobis ignorantibus aliquando eſt omiſſio huius præcepti:* Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo*: ſicut etiam ſolet eſſe omiſſio præcepti orandi Deum: & propterea oportet dicere ſemper:* Ab occultis meis munda me Domine.

VI. Audaciæ ne Patri Bannez vertet P. Viva, quod cum Regiò Vate paveat, trematque, dum facilitatem recordatur violandi mandatum divini amoris? *Auſus* ne *eſt* Bannez negare ſpecialem divini mandati obligationem, dum adeo eam inculcat, ut aſſerat, nobis etiam ignorantibus, omitti illius obſervationem?

VII. Videamus, num ſaltem P. Magiſter Marcus Serra *auſus ſit* negare ſpeciale præceptum *per ſe* obligans ad actum amoris. Hæc ille docet 2. 2. quæſt. xliv. art. 1. *Quidam, quos ſuppreſſo nomine hic referunt nonnulli D. Thomæ interpretes, dixerunt, præcepta dilectionis Dei, & proximi non eſſe ſpecialia, nec ab aliis præceptis diſtincta. Sed horum ſententiam impiam, & errorem maximum eſſe, aſſerunt prædicti recentiores.... Contra prædictam ſententiam eſt etiam communis omnium Theologorum conſenſus; ſed præſertim D. Thomæ hic ad 1. Si quæras, quando hoc præceptum caritatis obliget, reſpondetur; certum eſſe, non ſolum obligare ſemel in vita, aut tantum in articulo mortis. Hoc enim falſum eſſe ac ridiculum, oſtendit Magiſter Soto ubi ſupra... Unde hoc certum eſt, præceptum caritatis obligare ut pluries in decurſu vitæ actum dilectionis Dei, & proximi eliciat homo.* Hiccine auſus negans peculiarem cæleſtis dilectionis obligationem? Si ſemel P. Viva impoſuiſſet Scriptoribus, potiſſimum Dominicanis; oſcitantiæ, vel memoriæ lapſui adſcribendum fuiſſet, ſilentioque litandum. At cum ſimilem illis notam frequenter impingat, ut conſtabit ex iſtius operis decurſu, in quo, ubi de propoſitionibus proſcriptis ſermo erit, Trutina P. Viva ad pondus Sanctuarii revocabitur: idcirco æquitas poſtulat ut eoſdem pro viribus vindicemus. Ad Sancium quod attinet, fateor hunc Caſuiſtam, ſicuti ceteras laxiſſimas opiniones, ita & hanc amplecti: & pro eadem citat Vaſquez, Suarez, Molinam: quod verumne, an falſum ſit, penes ipſum eſto. Illud ſolummodo addo per ſummam impoſturam, atque impudentiam *diſp.* 1. *num.* 21. ipſum D. Thomam laudare pro hac ſua ſententia, quam Serra, & Lorca 2. 2. *quæſt.* xliv. *art.* 3. *diſp.* lvii. impiam, temerariam, erroneamque iure ac merito appellant. Oppoſitam, veramque ſententiam docere D. Thomam infra palam faciam.

VIII. P. Patritius Sporerius *tract.* 11. *in* 1. *præcept. Decal. cap.* v. *ſec.* 2. *num.* 31.

ſui

ſui P. Tamburini, & Auctorum quos Tamburinus allegat, opinionem de more tranſcribit, ac fuſius eam explicat, & quatenus fieri poteſt, propugnat. „ Probabilis mihi (inquit) hactenus ſemper viſa fuit ſententia, præceptum illud numquam obligare *per ſe*, quo ad actum explicitum amoris Dei ſuper omnia; ſed „ ei plene ſatisfieri per voluntariam obſervantiam præceptorum, & excluſionem „ omnis peccati propter Deum, uti docent multi, & graves Doctores apud Tamburinum. Ratio eſt, quia ex una parte volens propter Deum obſervare omnia „ præcepta eius, & pro nulla re ipſum peccando offendere, vere diligit Deum „ ſuper omnia, ſaltem implicite, & virtualiter, & ex toto corde negative... Ex „ altera autem parte non eſt aſtruenda obligatio alicuius præcepti, & quidem gravis ſub mortali, abſque certo fundamento. Nullum autem certum, & urgens „ adſerri poteſt fundamentum, quod præceptum dilectionis obliget aliquando *per ſe* ad actum formalem, & explicitum amoris Dei, ut patebit expendendo fundamenta communiter allata.

„ Unum, & præcipuum fundamentum eſt ipſum magnum mandatum, & præceptum affirmativum caritatis: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo:* „ quod ſane debet obligare aliquando ad actum ſuum proprium, ne fruſtra ſit. „ Agnoſcimus, & veneramur diviniſſimum mandatum, eiuſque exercitium, & frequentiſſimum nobis in omnibus optamus. *Nulla tamen ratio, vel auctoritas convincit illud eſſe præceptum ſpeciale, & ſpeciali aliquo tempore per ſe obligatorie implendum*. Quin cum D. D. relatis probabiliſſime dici poſſit, eſſe præceptum generale imbibitum in omnibus præceptis, ut proinde illi abunde ſatisfiat actibus „ amoris Dei implicitis, contentis in obſervatione voluntaria præceptorum propter „ Deum, ut dictum eſt.

„ 2. Eadem prorſus ratione etiam alterum præceptum caritatis, *Diliges proximum tuum ſicut te ipſum*, non eſt ſpeciale, *ſpeciali aliquo tempore per ſe obligatorie implendum per aliquem actum internum* elicitum amoris erga proximum (quando „ enim hoc?) ſed eſt præceptum generale imbibitum in omnibus præceptis Dei erga „ proximum: eique abundanter ſatisfit, dum quis vult ſervare præcepta Dei erga „ proximum, & data occaſione de facto ſervat abſtinendo ab omni odio, offenſa, „ & iniuria, & dum opus eſt, exhibendo opera externa caritatis....

3. „ Aliud novum urgentius fundamentum exhibet propoſitio omnino prima inter „ prohibitas, ac damnatas ſub Alexandro VII. anno 1665. ita ſonans: *Homo nullo umquam vitæ ſuæ tempore tenetur elicere actum fidei, ſpei, & caritatis ex vi præceptorum divinorum ad eas virtutes pertinentium*.. Sic propoſitio damnata. Verum „ nulla hic expreſſa fit mentio de actu formali explicito amoris Dei ſuper omnia; & omnino ſufficere videtur, præceptum caritatis ſæpe obligare per ſe, „ ſaltem quatenus eſt negativum, ut in caſibus ſupra poſitis, *etſi numquam obliget*,

Digitized by Google

„ *get ut affirmativum* ...... Ergo minus damnata cenſeri debet noſtra ſenten-
„ tia .

4. „ Sed ecce noviſſime anno 1679. fundamentum urgentiſſimum, meo iudicio, „ poſuit Innocentius XI. Inter complures propoſitiones damnatas, tamquam ſcanda- „ loſas, & in praxi pernicioſas etiam has tres ordine repoſuit. *An peccet mortaliter* „ *qui actum* &c.... Hic ego do victas manus ob reverentiam, & obedientiam ſacræ „ Sedis apoſtolicæ.

IX. Hactenus P. Sporer. Duo in hoc Auctore, alioquin pio & docto, animadverſione digna occurrunt. Primum eſt illius propenſio in opiniones laxas. Quid, quæſo, ſub lenocinantis benignitatis fuco non deliniet qui tamquam probabilem, ſecuramque regulam conſtituit, Catholicum fieri poſſe ſalvum, quin toto vitæ ſuæ curſu Deum redemptorem, glorificatorem, patremque ſuum peculiari amoris actu proſequatur? Alterum quod hæc opinio, vel ethnicis ipſis, barbariſque horrida, probabilis viſa illi fuerit, poſtquam ſummus Pontifex Alexander VII. proſcripſit recenſitam propoſitionem, quam eludit hoc inaniſſimo, ac prorſus chimærico commento, quod in damnata propoſitione nulla fiat mentio *de actu formali explicito amoris Dei*, ſatiſque ſit ſervare præceptum, quatenus eſt negativum, *etſi numquam obliget, ut eſt affirmativum*. Quid non poteſt impotens opinandi licentia, & inveterata laxandæ legis cupiditas, aut a teneris unguiculis hauſtæ cum lacte anticipationes? Quis umquam Chriſtianorum negavit neceſſitatem amoris impliciti? Quis Caſuiſtarum docuit, præceptum caritatis, etiam ut negativum, implendum non eſſe? An ne Theologi illi qui propoſitionem ab Alexandro ſummo Pontifice proſcriptam evulgarunt, negabant amorem virtualem, aut præcepti neceſſitatem in eventu pœnitentiæ peragendæ? Quod in propoſitione damnata *amoris formalis, & expliciti* non fiat recordatio; ideo incolumis, & ſarta tecta conſiſtit ſententia quæ negat præceptum caritatis ut affirmans obligare ad actum amoris? Quis umquam hiſcere auſus fuerit, ſi dixerimus, Caſuiſtarum plures futiliſſimis diſtinctiunculis frequenter elevare ſacrarum legum auctoritatem? Si dixerimus, tantum apud ipſos valere quaſdam *bliſtricas diſtinctiones* quibus propriæ factionis ſyſtemata tueri ſolent, ut vel evidentiſſimæ demonſtrationes ad illorum mentem langueſcant, atque hebeſcant? Quoniam quid evidentius, quid clarius tum in veteri, tum potiſſimum in novo fœdere præcipitur, quam amor Dei, & proximi? Et tamen amoris iſtius neceſſitatem aperte negant citati *iuniores* noſtri? Quid quod non ſolum in conſpectu Scripturarum, non ſolum poſt D. Pauli anathema, *Qui non amat Dominum IESUM Chriſtum, anathema ſit*; ſed etiam poſt ſummi Pontificis Alexandri, quem divinæ legis interpretem, ſuæque voluntatis Vicarium conſtituit Deus, manifeſtam explicationem, unius diſtinctiunculæ circuitione *amoris impliciti, & expliciti*, erroneam propugnant opinionem? Ut loco quoquomodo tandem dimoverentur, neceſſe fuit ut alter ſummus Pontifex

Innocentius XI. anathemata conduplicata iacularetur in ſpectrum illius diſtinctionis amoris *impliciti*, & *expliciti*, ſeu in illud *PER SE*. *Probabile eſt ne ſingulis quidem quinquenniis PER SE obligare præceptum caritatis erga Deum*. Tantum auctoritatis, tot oracula, & anathemata neceſſaria fuere ad ſubigendam Caſuiſtarum mentem, eorumque cohibendos calamos. *Hic ego* (inquit Sporerius) *do victas manus ob reverentiam, & obedientiam S. Sedis apoſtolicæ*. Ceterum niſi ſuprema poteſtas manus devinciret, mens contenderet, calamus ſcriberet, & manus adhuc ſtringeret probabilitatis ſcutum in oppugnationem amoris *expliciti*, *& per ſe*.

IX. Ultimum quod notandum in Auctore iſto venit, eſt quod, tametſi poſt damnatas propoſitiones ab Innocentio XI. ſequenti §. 4. defendat neceſſitatem amoris formalis Dei; non propterea argumenta quæ §. antecedenti adduxerat in favorem proſcriptæ propoſitionis, reſolvit, ſed illa intacta relinquit. Accedit quod conceptis verbis reiecit ſpeciale præceptum amoris erga proximum, definiitque, ſolum eſſe præceptum generale in aliis virtualiter contentum, & nullum internum amoris actum præcipere. Quin exclamans ſcribit: *Quando enim hoc*? Porro hanc ille opinionem expreſſe non retractavit; nec in ſequenti paragrapho illius mentionem fecit. Et, quod admirationem maximam ingerit, quid in cauſſa fuit ut poſt oracula pontificia in medium afferret, exaltaretque probabilitatem proſcriptæ doctrinæ, eamque argumentis muniret, veræ ſententiæ rationes reſolveret? Quorſum labores conatuſque iſti? Diſplicet poſtremum ultima concluſio laudati paragraphi quarti ſub *num. 36.* poſita, quæ eſt eiuſmodi: *Valde probabile, & modo . . . . . omnino certum eſt, præceptum caritatis, & amoris Dei ſuper omnia etiam alias obligare in tempore, ſaltem aliquando in vita*. Iam *num. 33.* indicaverat damnatam propoſitionem quæ ultra quinquennium extendebat neceſſitatem amoris: atque adeo debitum repetendorum actuum intra quinquennium. Deinceps ultima concluſione decretorie reſolvit, amandum eſſe Deum *ſaltem aliquando in vita*? Cur aliquando in vita, ſi ſæpius intra luſtrum amandus eſt Deus, & ſaltem ut minimum ſingulis annis?

XI. P. Caſtropalaus tract. VI. diſp. I. punct. 4. num. 9. *Quinto aſſerunt alii, inſtante periculo mortis, etiamſi peccati mortalis conſcius non ſis, immo etiamſi illius conſcius ſacramentaliter confitearis, te obligatum eſſe Deum ſuper omnia diligere . . . Fateor, hanc obligationem eſſe ſatis probabilem, & in praxi ſemper conſulendam; at non eſt omnino certa, ſi peccati mortalis conſcius non es: nam illam reiiciunt Azor. Sanch.* Per caritatem, inquit Angelicus, aſſequimur ultimum finem, Deoque coniungimur. Inſtante ſeparationis momento ab hoc mundo, & coniunctionis cum Deo, non iubemur actum elicere amoris, qui medium eſt quo reapſe Deo copulemur?

XII.

XII. Idem loc. cit. num. 9. *Septimo alii dicunt obligare hoc præceptum, primo, cum martyrium ſubeundum, vel aliud egregium, difficileque opus aggrediendum: quia expedit tunc firmare animum Dei obſequio. Sed ego convenientiam agnoſcam, obligationem improbo.* Chriſtianus ergo, tyranno mortem minante, ac morte ipſa imminente, actum caritatis qua & Deum, & tyrannum amet, atque ſeipſum confirmet roboretque ad ſubeundum agonem, immaneque ſupplicium, edere non aſtringitur? Conveniens id erit; neceſſarium non erit?

XIII. Idem loc. cit. num. 10. *Hac ergo obligatione exiſtimo quemlibet adultum teneri non ſingulis annis, ut placuit Petro de Ledeſma, quia hoc eſt nimis durum, & nullo firmo fundamento nititur; ſed aliquoties in vita .... Reputarem autem dilationem trium annorum eſſe gravem.* Nimis durum eſt ſuavibus amicitiæ amplexibus ſingulis annis Deum parentem, proviſorem, conſervatorem, redemptorem, benefactorem noſtrum amare? Beatitudo cordis amor eſt. Durum ergo beatitudine gaudere?

CAPUT III.

Caritatis theologicæ notio, & obiectum.

I. Antequam theologicæ caritatis notionem prodo, variam huius nominis *caritatis* acceptionem præmittam fas eſt. Caritas idem eſt ac amor. Amor generatim acceptus eſt *motus voluntatis in bonum*. Triplicem diſtinguere amorem Theologi ſolent, *concupiſcentiæ*, *benevolentiæ*, *amicitiæ*. Primo nobis bonum quodpiam congruum optamus. Secundo bonum proximo facimus, aut deſideramus. Tertio mutuo amamur. Iſtius amoris amicitiæ tres veluti ſpecies aſſignat D. Thomas 2. 2. *quæſt.* XXIII. *artic.* 5. nempe utilis, delectabilis, & honeſti. Amicitia utilis illorum eſt qui ob utilitatem ſeſe diligunt. Altera eſt eorum qui ob voluptatem quam ex amore capiunt, ſe diligunt. Tertia eorum eſt qui amicis bona volunt ipſorum amicorum cauſſa. Hæc tertia vera amicitia eſt; duæ priores ſimilitudinem, & quidem languidam, amicitiæ præferunt: quippe non amant aliquem per ſe, ſed ſecundum quod utilitatem, aut commoditatem adfert. Amicitia porro definiri ſolet hoc pacto: *Eſt mutua benevolentia in quadam communicatione conſiſtens*. Eam Philoſophus vocat Lib. VIII. Ethic. cap. 11. *benevolentiam mutuam non latentem.* Prærogativæ, ſeu conditiones ad veram amicitiam requiſitæ, ſunt ſequentes. Prima, ut amor ſit non concupiſcentiæ, quo, ut dictum eſt, aliquis amatur propter noſtrum commodum; ſed amor benevolentiæ, quo alteri bonum volumus. Altera, ut ſit mutuus amor, quia amicus amico amicus eſt. Quare ſi quis non redamatur ab eo quem amat, amans, non amicus dicitur. Hinc D. Tho-

Thomas ait, quod Deus amicus peccatorum dicitur, quatenus amans, ſecus ut amatus. Tertia, ut amor iſte ſuper aliqua communicatione bonorum honeſta fundetur. Addi aliæ conditiones ſolent: nempe quod mutuus amor non lateat, quod ſit animorum unitas, ſecretorumque communicatio, & quod alter alterius voluntatem faciat. At hæc omnia ſub tribus aſſignatis proprietatibus continentur.

II. Amor benevolentiæ erga Deum alius eſt habitualis, alius actualis. Item alius naturalis, quo Deus ut auctor naturæ diligitur: alius ſupernaturalis, quo ut gratiæ, & gloriæ auctor amatur. Quæ diſtinctio & rationi, & Scripturarum conſonat auctoritati. Quippe tum ratio, tum Scriptura nobis mirabile mundi huius ædificium ob oculos repræſentant, ut ex illius intuitu ad amorem divini artificis, qui tam varia, & exquiſita cuiuſque generis bona nobis contulit, excitent. Bona vero gratiæ, & gloriæ fides divina nobis manifeſtat, auribuſque meditanda inculcat, ut divinum largitorem amore proſequamur. Iure ergo, & merito proſcripta eſt propoſitio Michaelis Baii, quæ eſt ordine 34. *Diſtinctio illa duplicis amoris, naturalis videlicet, quo Deus amatur ut auctor naturæ, & gratuiti, quo Deus amatur ut beatificator, vana eſt, & commentitia, & ad illudendum ſacris litteris, & plurimis veterum teſtimoniis excogitata.* Denique amor Dei alius eſt affectivus, qui animam afficit, & in corde dulciter fervet, atque delicias ſuas ibidem effundit: alius eſt effectivus, qui foras erumpit, & bona operatur. Hic etiam efficax appellari ſolet, ut diſtinguatur ab amore inefficaci qui languidum deſiderium, & velleitas ſimplex nuncupari ſolet. Alius dicitur remiſſus, alius intenſus. Denique alius appretiativus, qui præfert Deum omnibus creaturis; alius intenſivus, qui iuxta plures iuniores non ſolum Deum ſuper omnia amat, verum etiam quamdam ſenſibilem teneritudinem, fervoremque inducit in animam.

III. Ultimo tandem notandum eſt, tria hæc vocabula *amorem*, *dilectionem*, & *caritatem* ita diſtingui, ut amor latius pateat quam dilectio, & dilectio quam caritas. Amor quippe tum in bono, tum in malo ſenſu accipitur. *Erunt homines* (inquit Apoſtolus II. ad Tim. III.) *ſe ipſos amantes*. Idem de dilectione dicendum. *Qui diligit iniquitatem, odit animam ſuam*: Pſal. x. At amor non ſolum rationalis, ſed etiam ſenſibilis appetitus partus eſſe poteſt; dilectio vero ſolius rationalis. Caritas ſolum in bono ſenſu accipitur a Theologis, reſidetque in appetitu rationali. Tandem caritas theologica aliquando ſumitur pro ſuo obiecto: *Deus caritas eſt*: aliquando pro amore Dei in homines: *caritate perpetua dilexi te*. His prælibatis finitio caritatis theologicæ exhibetur.

IV. Notio caritatis theologicæ pro habitu accepta hæc eſt: *Virtus eſt divinitus infuſa, qua Deus propter ſe, & proximus propter Deum diligitur*. Singulæ exponendæ ſunt particulæ. Dicitur *virtus*, quia, ut inquit S.Thomas 2.2.*quæſt.* XXIII. *art.* 3. caritas eſt principium actus attingentis primam regulam non ſolum natura-

ralem, quæ eſt ratio, ſed etiam ſupernaturalem, quæ eſt Deus. Quare ſcribit Auguſtinus epiſt. xxix. *Virtus eſt caritas, qua id quod diligendum eſt, diligitur.* Altera particula *divinitus infuſa* prodit caritatem theologicam ſupernaturalem eſſe, quæ a ſolo Deo animabus noſtris infunditur, ut dicit Apoſtolus ad Rom. v. *Caritas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum, qui datus eſt nobis.* Additur: *qua Deus propter ſe diligitur.* Caritas Deum amat, ut Deus eſt. Deus autem ut Deus, propter ſe, & a ſe eſt, ac ſuper omnia alia a ſe. Diligit ergo caritas Deum propter ſe, & ſuper omnia. Per hanc particulam *propter ſe* differt caritas a ſpe. Spes diligit Deum ſuper omnia; ſed in Deo non ſiſtit, ſed Deum ſibi propitium, largitorem, clementemque deſiderat. Additur: *& proximus propter Deum.* In hac particula *proximus* primum nos, deinceps omnes creaturæ rationales æternæ gloriæ capaces intelliguntur. Hæ omnes propter Deum amantur, dum caritate diliguntur: quia ratio, ſeu motivum, ut vocant, formale caritatis eſt bonitas ipſius Dei, vi cuius tam Deus debito ordine, quam proximus diligitur.

V. Quæſt. I. *Quodnam ſit obiectum caritatis theologicæ?* Reſp. Obiectum cuiuſque virtutis aliud formale, aliud materiale eſt: ſeu aliud *quod*, aliud *quo*. Obiectum materiale, ſeu *quod*, primarium caritatis Deus eſt: ſecundarium eſt proximus propter Deum. Quod Deus ſecundum omnes ſuas perfectiones ſit obiectum primarium caritatis, res clara eſt. Nam, inquit Auguſtinus Lib. I. de Doctr. chriſt. cap. xxiii. *cum quatuor ſint diligenda: unum quod ſupra nos eſt, alterum quo nos ſumus, tertium quod iuxta nos eſt, quartum quod infra nos eſt: de ſecundo, & quarto nulla præcepta danda erant.* Obiectum quod ſupra nos eſt, Deus eſt ſolus, quem primum, & principaliter diligere, & in quem omnia referre debemus. Quod nos ſumus, eſt perſona noſtra, anima, & corpore conflata. De hoc non erat dandum præceptum: quia, ut docet Apoſtolus Epheſ. v. *nemo umquam carnem ſuam odio habuit, ſed nutrit, & fovet. Modus ergo* (ſubdit Auguſtinus loc. cit. cap. xxiv.) *præcipiendus eſt homini, ideſt quomodo ſe diligat, ut proſit ſibi.* Quod iuxta nos eſt, eſt omnis rationalis creatura, ſive Angelus, ſive homo, ſive infidelis, ſive fidelis, ſive iuſtus, ſive peccator; omnes denique qui æternæ beatitudinis ſunt capaces. Quod infra nos eſt, ſunt res omnes natura, & ſtatu inferiores. De hoc quoque præceptum dandum non erat, quia creaturæ irrationales capaces non ſunt beatitudinis; ideo non ingrediuntur obiectum ſecundarium caritatis. Poſſunt tamen aliquo modo diligi, quatenus in Dei gloriam referuntur. Hinc optime Auguſtinus *loc. cit. cap.* xxvi. relatis duobus præceptis diligendi Deum, & proximum, concludit: *Nullum rerum diligendarum genus in his duobus præceptis prætermiſſum eſt. .... De dilectione tua nihil dictum videtur; ſed cum dictum eſt: Diliges proximum tuum tamquam teipſum: ſimul & tui abs te dilectio non prætermiſſa eſt.* Quare

merito antea dixerat, non fuiſſe peculiare præceptum dandum de ſui ipſius amore; quod in proximi præcepto incluſum ſit. Amor porro quo quis ſeipſum diligit, caritatis quidem eſt; ſed non amicitiæ, quæ non niſi inter duos haberi poteſt; ſed benevolentiæ. Quemadmodum nec creaturæ irrationales, nec dæmones amore amicitiæ amari ullo modo queunt; ſed amore caritatis, ſeu benevolentiæ diligi valent, quatenus illarum naturarum conſervationem ad Dei gloriam permanere avemus, inquit D. Thomas 2. 2. quæſt. xxv. artic. 11. *Ex caritate diligimus creaturas irrationales, inquantum volumus eas permanere ad gloriam Dei, & utilitatem hominum, ut dictum eſt. Et per hunc modum naturam dæmonum etiam ex caritate diligere poſſumus, inquantum ſcilicet volumus illos ſpiritus in ſuis naturalibus conſervari ad gloriam Dei.*

VI. Quæſt. II. *Quodnam ſit caritatis obiectum formale?* Reſp. Eſt infinita Dei bonitas propter ſe amabilis. Hac ſiquidem ratione caritas ab aliis duabus theologicis virtutibus diſtinguitur: a ſpe, quæ Deum ſpectat ut bonum nobis, & ſub ratione omnipotentiæ conferentis auxilia quibus bonum expectatum comparemus: a fide, quæ Deum inſpicit ut verum ſub ratione primæ veritatis revelantis. Hæc omnia communia ſunt apud Theologos cum D. Thoma 2. 2. *quæſt.* xxiii. *art.* 5. *ad* 2. *& art.* 6. *in cor.*

CAPUT IV.

Prærogativæ caritatis theologicæ.

I. Picturam quamdam theologicæ caritatis formare lubet, eiuſdemque excellentiam indicare, tametſi optimo ſimus penicillo deſtituti, coloreſque deſint, quibus ſplendidiſſimum virtutis reginæ vultum referre valeamus. Sed non propterea quædam ſaltem lineamenta adumbrare omittendum nobis eſt. Prima caritatis theologicæ prærogativa eſt amicitia Deum inter & homines. Contraria Durandi opinio *in IV. diſt.* xlix *quæſt.* iv. falſa prorſus eſt. Quippe caritas *infinitus theſaurus eſt hominibus, quo qui uſi ſunt, participes facti ſunt amicitiæ Dei*: inquit Auctor divinus *Sap.* 1. & David Pſal. cxxxviii. *Nimis honorati ſunt amici tui Deus.* Item Ioannes cap. xiii. *Iam non dicam vos ſervos, ſed amicos.* At numquid commemorabo tot celeberrimos Dei amicos, ut Moyſem, Abraham, Ioannem Baptiſtam, Ioannemque Evangeliſtam, quorum familiaris cum Deo amicitia in Scripturis deſcribitur? ut Exod. xxxiii. Iud. iii. Iſai. xli. Iacob. ii. Ioan. iii. *Si vis vera amicitia delectari* (inquit Hieronymus *in cap.* vii. Michææ) *eſto amicus Dei, ſicut Moyſes, qui loquebatur Deo, quaſi amicus ad amicum: eſto amicus, ut Apoſtoli, ad quos Salvator ait: Iam non dicam vos ſervos, ſed amicos.* Verum utique eſt etiam homines

nes ſceleſtos a Deo quandoque amicos appellari, ut Matth. xxii. *Amice, quomodo huc intraſti non habens veſtem nuptialem?* & cap. xxvi. Iudam proditorem alloquens interrogavit: *Amice, ad quid veniſti?* Quæ ſane phraſes non officiunt, ſed proſunt aſſertioni noſtræ. Licet enim homines perverſi non ſint amici ut amantes, ſunt tamen amici ut amati, quatenus Deus benevolentiam ſuam erga impios oſtendit, ſignificatque ſe illos, non ut perverſos & rebelles, ſed ut redemptionis ſuæ pignora diligere. Prærogativæ amicitiæ ſunt mutua benevolentia, bonorumque communicatio. His vero mirum in modum caritas fulget. Deum nos amamus, ipſius pellecti bonitate de eiuſdem infinitis gaudemus perfectionibus, illi gloriam, honorem, cultum, obſequiumque optamus: cor, animam, omniaque noſtra in ſacrificium illi litamus. Viciſſim ille nos infinito ſuo proſequitur amore: *Ego diligentes me diligo:* Prov. viii. *Qui diligit me, diligetur a Patre meo, & ego diligam eum:* Ioan. xiv. Sua vero infinita bona non ſolum communicat, ſed effundit, ac prodigit, ſi ita loqui fas eſt. Gratiam nobis confert, qua ſuæ nos efficit naturæ conſortes. Caritatem infundit, quæ valorem æterni præmii operibus noſtris donat, noſque infinitæ illius gloriæ qua ipſe vivit, & gaudet, participes reddit. Omnia itaque quæ amicitiæ iura ſibi vendicant, amor quo Deum amamus, poſſidet. Quid inæqualitatem obtrudis perſonarum? Quoniam amicitia proportionem, ſimilitudinemque, ſecus æqualitatem requirit. Inter ſponſam & maritum, patrem & filium vera amicitia ardet; tametſi diſparis ſint dignitatis, & gradus. Quid quod Deus humanam naturam unione hypoſtatica ſibi copulavit, & ad divinitatis faſtigium evexit; & ut quamdam æqualitatem nos inter & ſeipſum conſtitueret, ſuam ad nos maieſtatem inclinavit, noſtramque vilitatem ad ſuæ naturæ participationem exaltavit?

II. Secunda caritatis prærogativa eſt quod ſit animæ vita, ſicut corporis vita anima eſt. Quippe per caritatem Spiritus ſanctus animam noſtram vivificat, in eam illabitur, diciturque ab Auguſtino ipſius animæ vita ſer. v. de verb. Dom. *Sicut anima eſt vita corporis, ſic animæ vita eſt Deus. Sicut expirat corpus, cum animam emittit, ita expirat anima, cum Deum amittit. Deus amiſſus mors animæ, anima amiſſa mors corporis.* Beatitudo, & vita cordis amor eſt. Amor quo fluxa, & caduca huius vitæ bona diliguntur, vita cordis non eſt: quia quemadmodum bona in nihilum occidunt, ſic & amor; atque adeo cor quod in eadem morituro amore rapitur, ad mortem properat. Solus ergo amor æternæ vitæ, felicitas, & vita cordis eſt. Hæc vita quam amor divinus hic inducit, duratura æternum eſt. Manet enim caritas viæ etiam in patria.

III. Tertia prærogativa caritatis eſt quod ſit donum a Deo infuſum, nullis noſtris antecedentibus meritis, nullaque noſtra naturali capacitate ſpectata. Quoniam, ut inquit Angelicus, caritas amicitia cum Deo eſt ſuper æternæ beatitudi-

nis communicationem fundata. Hæc autem communicatio gratuita eſt. Igitur & caritas, quæ diffunditur in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum qui datur nobis. Neque repugnat Synodus Tridentina *ſeſſ.* VI. *cap.* VII. ubi ait: *Spiritus ſanctus partitur pro ut vult, & ſecundum propriam cuiuſque diſpoſitionem, & cooperationem*. Nam quod ſit gratia, & comitans caritas donum mere gratuitum Dei, non excludit conatum, atque cooperationem liberi arbitrii. Nam & ipſa impii iuſtificatio donum Dei gratuitum eſt: nec propterea anima tamquam ſtupidum inſtrumentum ſe habet; ſed Dei gratia præventa ſe ſe ad eam recipiendam diſponit. Hinc quandoque Doctores catholici aiunt gratiam, caritatemque Deum infundere ſecundum quantitatem, & menſuram diſpoſitionis, & bonorum operum recipientis. Quoniam hic eſt divinæ providentiæ fixus ordo, ut vi gratiæ a Deo nobis omnino gratis communicatæ apti efficiamur ad ampliora recipienda chariſmatum dona, velitque Deus operam noſtram attollere, atque locum partemque nobis in tam ſublimi negotio impertire. Omnia tamen a ſua infinita proficiſcuntur bonitate, profluuntque a fonte paſſionis Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui meritorum ſuorum intuitu omnia nobis communicat. Hoc in ſenſu illud intelligitur: *Dedit unicuique ſecundum propriam virtutem*: Matth. XXVI. ſecundum propriam virtutem gratia fultam, ſecus ſecundum virtutem naturalem.

IV. Quarta caritatis prærogativa eſt valor quem ceteris operibus tribuit. Habent utique ceteræ virtutes ex proprio obiecto ſuam honeſtatem, bonitatemque; verum, ut vitæ æternæ corona redimitæ appareant, ſigillo caritatis diſtinctæ ſint oportet. Niſi ſigillum iſtud in fronte illarum ſplendeat, cuſtos ianuæ regni cæleſtis nequaquam earum titulo animas ad Sponſi amplexus admittit, neque ad convivium divinum, donec veſtem hanc fulgentiſſimam induerint. Innumera alia ſunt caritatis privilegia, quæ modo deſcribere non vacat. Illius extenſio ad omnes creaturas, ordine ſervato, non infimum locum tenet. De hoc ordine iam ſupra indicatum eſt, & in præſentia id ſolum addam quod Auguſtinus ſcribit Lib. I. de Doct. chriſt. cap. XXVIII. *Omnes autem homines æque diligendi ſunt. Sed cum omnibus prodeſſe non poſſis, potiſſimum conſulendum eſt, qui pro locorum, & temporum, vel quarumlibet rerum opportunitatibus conſtrictius tibi, quaſi quadam ſorte, iunguntur. Sicut enim ſi tibi abundaret aliquid quod dari oporteret ei qui non haberet, nec duobus dari poſſet, ſi tibi occurrerent duo, quorum neuter alium vel indigentia, vel erga te aliqua neceſſitudine ſuperaret, nihil iuſtius faceres quam ut ſorte eligeres cui dandum eſſet quod dari utrique non poſſet: ſic in hominibus quibus omnibus conſulere nequeas, pro ſorte habendum eſt, prout quiſque tibi temporaliter colligatius adhærere potuerit*. Ex hac Auguſtini doctrina palam eſt ordinem cæleſtem caritatis, ordinem quodammodo imitari ipſius naturæ in bonorum communicatione. Nam ſicuti natura primum in propinquiores, dein in remotiores ſua effun-

Digitized by Google

fundit bona; ſic caritas primum Deum, qui ceteris omnibus nobis intimior eſt, cum in ipſo vivamus, & ſimus; deinde nos ipſos, & poſtea proximum ſecundum æquam diſtributionem reſpicit.

CAPUT V.

De præcepto caritatis. Recentiorum opiniones. Vera ſententia exponitur.

I. NAtura clamat, effectorem noſtrum diligendum eſſe, Scripturæ inclamant, remuneratorem, glorificatorem, atque redemptorem noſtrum dignum eſſe ut toto corde, totiſque viribus a nobis diligatur. Amor iſte principium eſt, & finis religionis chriſtianæ. Amor generis humani e cælis in terram Deum devocavit: &, ut cæleſtem amoris iſtius flammam in nos accenderet, hac indutus mortali carne paſſus, & mortuus eſt, & reſurrexit. Qui ergo amorem hunc hominis erga Deum negat, uno ictu totam ſimul evertit religionem noſtram. Nemo umquam Chriſtianorum, nedum Theologorum, præceptum amandi Deum negavit, cum nihil frequentius Scripturæ inculcent quam maximum primumque mandatum iſtud. Quid ergo in controverſiam Theologi vocant?

II. Recentiorum quorumdam Theologorum placitum fuit, divinum hoc mandatum non præcipere actum formalem, explicitumque amoris, ſed dumtaxat præceptorum divinæ legis obſervationem. Docuerunt, fideles hoc maximum potiſſimumque mandatum implere, ſi cetera divinæ legis præcepta ſervaverint. Hinc diſtinxere obligationem *per ſe*, & obligationem *per accidens*. Obligare divinum hoc mandatum per accidens, quando medium reputatur neceſſarium ad alia implenda præcepta, omnes fatentur Catholici. Tota ergo controverſia in hoc ſita eſt, obliget ne hoc præceptum *per ſe ad actum explicitum amoris caritatis qua Deum ſuper omnia diligamus.*

III. Tres, ut prænotavi, hac de re propoſitiones anathemate confixit Innocentius XI. Nempe 5. *An peccet mortaliter qui actum dilectionis Dei ſemel tantum in vita eliceret, condemnare non audemus. 6. Probabile eſt ne ſingulis quidem rigoroſe quinquenniis per ſe obligare præceptum caritatis erga Deum. 7. Tunc ſolum obligat, quando tenemur iuſtificari, & non habemus aliam viam qua iuſtificari poſſimus.* Hanc ſeptimam propoſitionem docuiſſe Azorium *Tom. I. Lib. IX. cap.* IV. videtur ſatis manifeſtum: & concedit ipſe Cardenas *diſſert.* VI. *cap.* I. *num.* 5, ſaltem ſi ſola ſpectetur editio anni 1600. cui deſunt nonnulla verba, quæ in poſteriori editione *quæſtioni* VI. *de fide cap.* VII. *Lib. VIII.* inſerta fuere, ut ille contendit. Ut ut ſit de illius mente in quæſtione citata de fide, loco laudato de

ca-

caritate, ubi ex profeſſo rem diſcutit, conceptis verbis docet, caritatis praeceptum tunc dumtaxat urgere; cum fuerit ad pœnitentiam peragendam neceſſarium. Nihil tamen in ceteris ſuis ſententiis ob hanc opinionem auctoritatis amittere debet Azorius, Doctor inter morum Theologos, mea quidem ſententia, valde gravis, ſolidæque doctrinæ ut plurimum ſtrenuus aſſertor, quando Probabiliſmi nubes non officit.

IV. Quid poſteriores Theologi nonnulli, Tamburinus, Sancius, Sporerius, docuerint, ſupra indicatum eſt. Paucis in præſentiarum perſtringere lubet peculiarem P. Antonii Sirmondi hoc de argumento ſententiam. Librum hic evulgavit, quem inſcripſit *Defenſionem virtutis*, ubi *tract.* 11. *ſect.* 1. *cap.* 11. proponit quæſtionis difficultatem his verbis: *An mortali piaculo præceptum illud violaret qui nullum umquam divini amoris actum eliceret?* Sanctus Thomas 2. 2. quæſt. xliv. art. 6. *videtur id negare, idque demum ad vitandam damnationem exigere, ne quid contra factam dilectionem agamus. Si hæc, quemadmodum quidem videtur, eſt S. Thomæ doctrina, eius auctoritate fretus, libenter dixerim, cum Deus amorem ſuum nobis imperat, nihil præciſe aliud a nobis exigere quam ut ipſi in aliis mandatis pareamus*. Et paulo poſt: *Itaque vide bonitatem Dei. Non tam præcipit amorem ſui quam odium vetat: ſive formale, & actuale, quod non humanum, ſed diabolicum eſt; ſive materiale, quod in mandatorum tranſgreſſione poſitum eſt*. Næ exquiſitum divinæ bonitatis elogium! Amor cordis vita, & beatitudo cordis eſt. Hanc felicitatem, hanc beatitatem ſi præciperet Deus, iugum arduum, tetricum, ſeverumque præciperet. At tanta eſt, inquit Sirmondus, illius bonitas, ut non tam amorem iubeat quam odium vetet. Hæc ultima divinæ bonitatis meta Sirmondo videtur. Nos vero immenſam Dei bonitatem ob id potiſſimum extollendam dicimus, quod ſuaviſſimum amicitiæ fœdus nobiſcum inierit, quod ad mutuos ſui amoris amplexus admiſerit, quod aureis præcepti vinculis ſecum nos coniunxerit, quod hanc cæleſtem coniunctionem, ſanctumque animarum noſtrarum cum ſeipſo connubium firmaverit. Verum Sirmondus præceptum iſtud *rigoris* appellat. *Duo diſtingue præcepta; alterum rigoris, alterum clementiæ: duos amores; alterum affectus, alterum effectus. Qui, quantum poteſt, præcipit, at nullam apponit pœnam, ſaltem gravem; huius mandatum totum melleum eſt. Adde minas; iam ſit rigoris mandatum*. Non ergo melleum, ſed amarum illud eſt: *Qui non diligit, manet in morte. Qui non diligit Dominum Ieſum Chriſtum, anathema ſit*.

V. Hæc Sirmondi doctrina multos experta eſt adverſarios, quibus ille alium libellum oppoſuit quem ita inſcripſit, *Reſponſio ad libellum famoſum*, ubi pag. 7. adverſarium ſuum impoſtorem appellat, quod ſcripſerit, Sirmondum negaſſe, divinum præceptum amorem præcipere ſub damnationis æternæ pœna. *Calumniaris*

ris (inquit Sirmondus.) *Non hæc doctrina mea, ſed ſancti Thomæ, cuius eam nomine protuli...... Quæritur inter nos, an præter legis mandata ſub pœna peccati mortalis, duo alia de diligendo Deo, & proximo implere teneamur? Dixeram S. Thomam videri ſenſiſſe iſta mandata novam obligationem non inducere: dixeram me pronum in eam ſententiam eſſe, ſi ita eſſet: tam multæ in ea probabilitates apparebant. Sed fac me hoc affirmate dixiſſe. Quid tum?* Si nihil tibi vitio vertis affirmate divini amoris obligationem nullam aſſerere; quid ergo tergiverſaris? Quid S. Thomæ errorem affingis, quem numquam ſomniavit? Sed clariorem ab ipſo ſententiæ ſuæ expoſitionem audiamus: *Multum refert* (ſubdit) *bene intelligi, quid diſtet ea opinio quam mihi tribuis, ab illa quam certam in Eccleſia putas. Dicit in tua ſententia Deus: Ama me, alioquin in æternum te perdam, etſi timore, aut alio laudabili fine ita coram me humilis fueris, ut numquam tranſgreſſione ullius præcepti, accepta in baptiſmo gratia ſpoliari merueris &c..... In mea autem ſententia, ſi hoc tueri velim, hoc dicit Deus: Ama me, hoc iubeo: non tam diſtricte tamen, ut ſi nihil adverſus debitum mihi tot titulis amorem facias, æternis te ſuppliciis velim addicere.* Denique, ut Scripturarum apertiſſima oracula eludat, conſtituit præcepta amoris divini toties in Scripturis repetita amorem imperare habitualem, ſecus actualem.

VI. Hæc referre volui, non ut Sirmondo notam aliquam impingerem, ſed tantum ut D. Thomam a calumnia liberarem. Sirmondi ſententia apertiſſime mihi falſa eſt. Nullum quippe præceptum in lege eſt cuius gravis tranſgreſſio pœnæ æternæ non addicat tranſgreſſorem. Cum ergo Sirmondus admittat divini amoris præceptum, cur illud vanis diſtinctiunculis de medio tollere nitatur, fatis mirari non ſubit. Diſtinctionem amoris affectivi, & effectivi in erroneum ſenſum detorquet. Amorem quippe effectivum in exteriori mandatorum obſervantia conſtituit ſine interiori affectu; quod nemo Theologorum aſſeruit. Siquidem tam amor affectivus, quam effectivus, pondus, ſeu actus voluntatis ſunt, hoc ſolo diſcrimine, quod affectivus intra intimos voluntatis ſiſtit receſſus, effectivus confinia illa interiora prætergreditur, foraſque erumpit, atque operum fecunditate oculis obverſatur manifeſtus. Sed tempus iam eſt ut pauca in D. Thomæ defenſionem, non quod hac ille egeat, ſed potius ut palam fiat, quantum per iniuſtitiam, ne plus dicam, erroneam opinionem tanto Doctori aſperſerit Sirmondus.

VII. D. Thomas pluribus in locis maximum divini amoris præceptum exponit, traditque peculiares voluntatis actus iubere 2. 2. quæſt. xliv. art. 1. ad 1. *Modus dilectionis non cadit ſub illis præceptis quæ dantur de aliis actibus virtutum..... cadit tamen actus dilectionis ſub præceptis ſpecialibus.* Item 1. 2. quæſt. c. art. 10. *Actus caritatis dupliciter conſiderari poteſt. Uno modo ſecundum quod eſt quidam actus per ſe; & hoc modo cadit ſub præcepto legis, quod de hoc ſpecialiter datur,*

tur, ſcilicet Diliges Dominum Deum tuum, *& diliges* proximum tuum: *& quantum ad hoc primi verum dixerunt*, modum ſcilicet caritatis eſſe ſub præcepto. *Alio modo poteſt conſiderari actus caritatis, ſecundum quod eſt modus actuum aliarum virtutum, hoc eſt ſecundum quod actus aliarum virtutum ordinantur ad caritatem quæ eſt præcepti finis, ut dicitur I. ad Timoth. 1..... & hoc modo verum eſt quod ſecundi dixerunt, quod modus caritatis non cadit ſub præcepto: hoc eſt dictum, quod in hoc præcepto*, Honora patrem, *non includitur quod honoretur pater ex caritate, ſed ſolum quod honoretur pater: unde qui honorat patrem, licet non habeat caritatem, non efficitur transgreſſor huius præcepti, etſi ſit transgreſſor præcepti quod eſt de actu caritatis; propter quam transgreſſionem meretur pœnam.* Clarius, & enucleatius reiicere Angelicus nequiverat commenta Sirmondi. Attamen, ne ullus elabendi locus relinquatur, unum & alterum textum adiicere lubet, ut effugium Sirmondi, quo obligationem præcepti inflectit ad amorem habitualem, ſecus ad actualem, præcludatur. 2. 2. quæſt. xliv. art. 2. ad 1. *Præcepta autem dantur de actibus virtutum: & ideo oportuit eſſe plura præcepta caritatis.* Item art. 4. in corp. *Cum præcepta dentur de actibus virtutum, hoc modo aliquis actus cadit ſub præcepto, ſecundum quod eſt actus virtutis.* Omitto innumera alia loca, tum propter brevitatem, tum quod res ſuapte natura perſpicua ſit. Præcepta enim a legiſlatore numquam conduntur eo fine, ut nihil oneris ſubditis imponant: otioſa enim eſſent, & inania, ſi nihil agendum præciperent. Nihil amplius in defenſionem S. Thomæ, & in confutationem Sirmondi adiicimus. Perſpicuum ſiquidem eſt, divinum mandatum non modo exteriorem effectum, ſed interiorem quoque affectum, actualemque, & non tantum habitualem, amorem præcipere.

VIII. Quæ Sirmondus ex D. Thoma obiicit, paucis perſtringemus. Primus textus quem opponit, habetur 2. 2. *quæſt.* xliv. *art.* 4. *ad* 2. ubi ſcribit, quod dupliciter contingit *ex toto corde Deum diligere. Uno quidem modo in actu, ideſt ut totum cor hominis ſemper actualiter in Deum feratur; & iſta eſt perfectio patriæ. Alio modo, ut habitualiter totum cor hominis in Deum feratur, ita ſcilicet quod nihil contra Dei dilectionem cor hominis recipiat; & hæc eſt perfectio viæ, cui non contrariatur peccatum veniale, quia non tollit habitum caritatis, cum non tendat in oppoſitum obiectum, ſed ſolum impedit caritatis uſum.* Quibus in votis eſt veritatem caligine involvere, verba ex Auctoribus decerpunt quæ fucum facere illis ſint apta qui Auctores in fonte, ut dicitur, non legunt. D. Thomas in laudata quæſtione tribus articulis oſtendit actum caritatis cadere ſub præcepto. *Art.* 4. non de actu, ſed de modo actus ſermonem habet: quærit quippe, convenienter ne præcipiatur amor Dei toto corde; decernitque congruum fuiſſe ut deſignaretur quædam *totalitas.... circa præceptum de dilectione Dei*: duplicemque diſtinguit

to-

totalitatem: alteram patriæ, quæ ſemper actuali amore ardet; alteram viæ, quæ ob mortalis vitæ imperfectionem perenni flamma ſplendere nequit, ſeu amare continenter, & actu Deum nequit. Ideo hæc totalitas habitualis vocatur, ſeu propoſitum quoddam, animique promptitudo nihil in cor recipiendi quod Dei opponatur dilectioni. Ne multa: D. Thomas non duplicem hic amorem explicat, ſed duplicem totalitatis modum: quorum unus patriæ proprius eſt, alter viæ. Quod ex *art. 6. ad* 2. obtrudit Sirmondus, nos cogit ut maiorem illi optemus ſinceritatem. Quærit in hoc articulo Angelicus, poſſitne divinum mandatum in via impleri. Reſpondet, perfecte impleri in patria, imperfecte tantum in via. Ad ſecundum argumentum reſpondet: *Qui in via hoc præceptum non implet, nihil contra divinam dilectionem agens, non peccat mortaliter*. De iuſtis qui venialiter quandoque peccant, ſermo hic eſt, ut ex ipſo argumento conſtat. Quare ſi ex iis quæ extrinſecus apparent, iudicium ferendum eſſet; immunis a fraude, aut nimia oſcitantia non evaderet Sirmondus ſimilia obtrudens. Non maiorem vim habent quæ hic Auctor opponit ex *opuſcul.* XVIII. *cap.* V. ubi Angelicus docet, omnia opera noſtra in Deum actu, vel habitu referenda eſſe, quod omnes docemus. Neque illa diſiunctione ſignificatur actum amoris non præcipi; ſed modus amoris, quo opera noſtra in Deum dirigimus, indicatur, ut ſupra dictum eſt. Quod tamen, ut anſa quæque cavillandi tollatur, dum cum D. Thoma dicimus, præcepto ſcilicet caritatis nos devictos eſſe ad omnia in Deum referenda actu, vel habitu, ſenſus haud eſt quod alterutrum ſemper ſufficiat: ſed quandoque urget præceptum ut omnia actu in Deum referamus; quandoque ſatis eſt animi præparatio, & promptitudo, qua voluntas in habitu conſtituta eſt, ſeu in actu virtuali, quo parata eſt omnia in Deum referre. Præceptum quippe omnia in Deum referendi adfirmans eſt, quod non pro ſemper obligat ad actum, neque ſolum ad habitum, ut optime explicat pluribus in locis Angelicus. Lege *quæſt. diſput. de carit. art.* XI. ubi explicat verba Apoſtoli, *Sive manducatis, ſive bibitis, omnia in gloriam Dei facite*: decernitque in eiſdem præceptum contineri. Porro ſubdit: *Præcepta legis ſunt de actibus virtutum. Habitus autem non cadit ſub præcepto. Non ergo PRÆCEPTUM Apoſtoli intelligitur de habituali reſolutione noſtrorum actuum in Deum, ſed de actuali.*

IX. Vera iam Catholicorum exponenda ſententia eſt. *Actus interior caritatis adultis neceſſarius eſt neceſſitate tum medii, tum præcepti*. Quoniam omnibus adultis beatitudo æterna conferenda eſt, non modo ut hereditas, ſed rependenda etiam eſt ut merx debita illorum bonis operibus. Opera autem noſtra, niſi ſignaculum impreſſum habeant caritatis, valorem nullum habent, quo æterna merx acquiratur: quoniam inquit Apoſtolus I. Cor. XIII. *Si habuero omnem fidem.... & ſi diſtribuero in cibos pauperum omnes facultates meas; & ſi tradidero corpus meum,*

Digitized by Google

meum, ita ut ardeam; caritatem autem non habuero, nihil mihi prodeſt: ubi de actu, non de habitu, ſermo eſt. Habitus neceſſarius eſt pueris cum ſolo baptiſmate decedentibus, quibus beatitas æterna, ut hereditas debita filiis regenitis, reſpondet. Adultis vero neceſſarius actus eſt, quo Deum diligant reapſe, ſibique applicent merita Ieſu Chriſti, acquirantque, ut victores milites, coronam ſuis victoriis paratam.

X. Neceſſitas præcepti adeo frequens in Scripturis eſt, ut nihil occurrat magis inculcatum: quod præceptum ſpeciale eſt, & peculiare interiorem actum amoris iubens; ſecus generale incluſum in aliis mandatis. Ex multis Scripturarum textibus pauci tranſcribuntur. Deuter. VI. verſ. 4. & ſeq. *Audi Iſrael: Dominus Deus noſter Dominus tuus eſt. Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, ex tota anima tua, & ex tota fortitudine tua. Eruntque verba hæc quæ ego præcipio tibi hodie, in corde tuo: & narrabis ea filiis tuis: & meditaberis ea ſedens in domo tua, & ambulans in itinere, dormiens, atque conſurgens: & ligabis ea quaſi ſignum in manu tua: eruntque, & movebuntur inter oculos tuos: ſcribeſque ea in limine, & oſtiis domus tuæ.* Quatuor Evangeliſtæ concordi voce hoc præceptum tamquam primum, & maximum mandatum prædicant. Matthæus cap. XXII. *Magiſter, quod eſt mandatum magnum in lege? Ait illi Ieſus: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota mente tua. Hoc eſt maximum, & primum mandatum. Secundum autem ſimile eſt huic: Diliges proximum tuum ſicut te ipſum. In his duobus mandatis univerſa lex pendet, & Prophetæ.* D. Ioannes cap. XIV. verſ. 15. *Si diligitis me, mandata mea ſervate:* verſ. 23. *Si quis diligit me, ſermonem meum ſervabit:* verſ. 24. *Qui non diligit me, ſermones meos non ſervat:* verſ. 21. *Qui habet mandata mea, & ſervat ea, ille eſt qui diligit me: qui autem diligit me, diligetur a Patre meo: & ego diligam eum, & manifeſtabo ei meipſum.* Plures alios textus tranſmitto, ſolumque addo illum Apoſtoli Pauli I. ad Cor. XVI. verſ. 22. *Si quis non amat Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, ſit anathema, Maran Atha.*

XI. D. Thomas 2. 2. *quæſt.* XLIV. pluribus articulis explicat hoc primum, maximumque mandatum quo actus ſupernaturalis dilectionis nobis præcipitur. Pluribus momentis evincit Angelicus hoc ſpeciale præceptum. Caritas virtus ſpecialis eſt. Præcepta autem dantur de actibus virtutum. Qua ergo ratione virtus caritatis peculiaris eſt, eadem præceptum imperans illius actus ſpeciale eſt. Accedit quod id cadit ſub præceptum peculiare quod habet rationem debiti: actus autem caritatis habet rationem debiti: nam ſine tali actu non poſſumus Deo uniri, quod eſt finis vitæ ſpiritualis. *Eſt autem* (inquit Angelicus artic. 1.) *aliquid debitum dupliciter: uno modo PER SE; alio modo propter aliud. Per ſe quidem debitum eſt in unoquoque negotio id quod eſt finis: quia habet rationem*

per

per ſe boni. Propter aliud autem eſt debitum id quod ordinatur ad finem... Finis autem ſpiritualis vitæ eſt ut homo uniatur Deo, quod fit per caritatem: & ad hoc ordinantur ſicut ad finem omnia quæ pertinent ad ſpiritualem vitam... In quolibet autem genere id quod eſt per ſe, potius eſt eo quod eſt propter aliud: & ideo maximum præceptum eſt de caritate. Plura alia afferre tum ex eodem articulo, tum ex ſequentibus poſſem; ſed nolo in re perſpicua diutius immorari.

XII. Nonnulla ex aliis Patribus qui non tam præcepti peculiaris neceſſitatem [hanc enim certam manifeſtamque ſupponunt] quam perenne amoris iſtius exercitium ſuadent, delibabimus. Auguſtinus Lib. I. de Doctrin. chriſtian. capit. xxii. *Hæc enim regula dilectionis divinitus conſtituta eſt. Diliges, inquit, proximum tuum ſicut te ipſum; Deum vero ex toto corde, & ex tota anima, & ex tota mente, ut omnes cogitationes tuas, & omnem vitam tuam, & omnem intellectum in illum conferas a quo habes ipſa quæ confers. Cum autem ait,* Toto corde, tota anima, tota mente, *nullam vitæ noſtræ partem reliquit quæ vacare debeat, & quaſi locum dare, ut alia re velit frui; ſed quidquid aliud diligendum venerit in animum, illuc rapiatur quo totus dilectionis impetus currit. Quiſquis ergo recte proximum diligit, hoc cum eo debet agere, ut etiam ipſe toto corde, tota anima, tota mente diligat Deum. Si enim eum diligit tamquam ſeipſum, totam dilectionem ſui, & illius refert in illam dilectionem Dei, qui nullum a ſe rivulum duci extra patitur, cuius derivatione minuatur.*

XIII. Rurſus hoc mandatum explicat Lib. I. de moribus Eccl. cap. xi. *Si igitur diligentibus Deum omnia procedunt in bonum; & ſummum bonum, quod etiam optimum dicitur, non modo diligendum eſſe NEMO AMBIGIT, ſed ita diligendum ut nihil amplius diligere debeamus; idque ſignificatur, & exprimitur quod dictum eſt:* Ex tota anima, & ex toto corde, & ex tota mente: *quis, quæſo, dubitaverit, his omnibus conſtitutis, & firmiſſime creditis, nihil nobis aliud eſſe optimum, ad quod adipiſcendum, poſtpoſitis ceteris, feſtinare oporteat, quam Deum? Item ſi nulla res ab eius caritate nos ſeparat; quid eſſe non ſolum melius, ſed etiam certius hoc bono poteſt? Sed ſingula breviter attendamus. Nemo nos inde ſeparat minando mortem: idipſum enim quo diligimus Deum, mori non poteſt, niſi dum non diligit Deum, quod nihil eſt aliud quam ei quidquam in diligendo, atque ſequendo præponere. Nemo inde ſeparat pollicendo vitam: nemo enim ab ipſo fonte ſeparat pollicendo aquam* &c. Perſequitur fuſo calamo textum Apoſtoli explicare.

XIV. D. Bernardus mellifluo ſuo eloquio melleum hoc mandatum explicat pluribus in locis. Sed primum omnium adducendus eſt textus quem opponit P. Antonius Sirmondus, quo evincere contendit, D. Bernardum docere Dei mandatum iubere amorem effectivum, ſecus amorem affectivum. *Eſt caritas* (inquit D. Bernard. ſer. 1. in Cant.) *in actu, & eſt in affectu: & de illa quidem quæ operis eſt,*

puto

puto datam eſſe legem hominibus , mandatumque formatum . Nam in affectu quis ita habeat ut mandatur ? Ergo illa mandatur ad meritum , iſta ad præmium . Hic eſt textus quem Sirmondus obtrudit, ut ſuum commentum aliquo fuco deliniat. Nihil quippe in Patribus adeo perſpicuum , exploratumque eſt quod non poſſit in pravum ſenſum, uſumque inflecti. Sed Bernardum ſeipſum interpretantem audiamus . Sic enim ibidem perſequitur . *Non dico ut ſine affectione ſimus , & ſolam moveamus manum ad opera: legi inter alia, quæ ſcribit Apoſtolus, magna, & gravia hominum mala, hoc quoque annumeratum, ſcilicet ſine affectione. Sed eſt affectio quam caro gignit , & eſt quam ratio regit , & eſt quam condit ſapientia . Prima eſt quam Apoſtolus dicit legi Dei non eſſe ſubiectam, nec eſſe poſſe. Secunda quam perhibet e regione legi Dei conſentientem , quoniam bona eſt . Longe vero tertia ab utraque , quæ guſtat, & ſapit quoniam ſuavis eſt Dominus, primam eliminans , ſecundam remunerans . Nam prima quidem dulcis , ſed turpis : ſecunda ſicca, ſed fortis : ultima pinguis, & ſuavis . Igitur per ſecundam opera fiunt, & in ipſa caritas ; ſed non illa affectualis , quæ ſale ſapientiæ condita pingueſcens, magnam menti importat multitudinem dulcedinis Domini; ſed quædam potius actualis, quæ etſi nondum dulci illo amore ſuaviter reficit, amorem tamen ipſius amoris vehementer accendit.*

XV. Eiuſdem præcepti vim , & obligationem fuſe explicat D. Bernardus *ſerm.* xx. in Cantica . *Diſce, o Chriſtiane, a Chriſto, quemadmodum diligas Chriſtum. Diſce amare dulciter , amare prudenter , amare fortiter : dulciter , ne illecti; prudenter, ne decepti; fortiter, ne oppreſſi ab amore Domini avertamur. Ne mundi gloria , ſeu carnis voluptatibus abducaris , dulceſcat tibi præ his ſapientia Chriſtus : ne ſeducaris ſpiritu mendacii, & erroris, luceſcat tibi veritas Chriſtus : ne adverſitatibus fatigeris, confortet te virtus Dei Chriſtus. Zelum tuum inflammet caritas, informet ſcientia, firmet conſtantia . Sit fervidus, ſit circumſpectus, ſit invictus.... Et vide ne forte tria iſta tibi & in lege tradita fuerint, dicente Deo:* Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo , & ex tota anima tua , & ex tota virtute tua . *Mihi videtur amor quidem cordis ad zelum pertinere affectionis ; animæ vero amor ad induſtriam , ſeu iudicium rationis ; virtutis autem dilectio ad animi poſſe referri conſtantiam , vel vigorem . Dilige ergo Dominum Deum tuum toto & pleno cordis affectu : dilige tota rationis vigilantia , & circumſpectione : dilige & tota virtute , ut nec mori pro eius amore pertimeſcas, quoniam fortis eſt ut mors dilectio.*

XVI. Ex his quæ latius diſputata ſunt, colligas velim nitidam præciſamque divini mandati cognitionem. Mandatum ergo iſtud ſpeciale eſt, & peculiare , quod iubet per ſe actum amoris. Falſa proinde recentiorum opinio, qua propugnabant, mandatum iſtud generale eſſe in aliis præceptis imbibitum , iſtorumque obſervan-

tia

Digitized by Google

tia ſola, abſque alio peculiari actu impleri. Ipſum verbum *Diliges*, quo conceptum mandatum eſt, actum, non habitum quemdam inertem, otioſumque prodit. Quare merito Auguſtinus *Lib. III. de Doct. chriſt. cap.* x. vocat *caritatem motum animi ad fruendum Deo propter ſe ipſum, & ſe, atque proximo propter Deum*. Id ipſum clarius exponit D. Thomas, ut vidimus ſupra, ubi ex eodem palam fecimus, non de habitibus, ſed de actibus præcepta dari. Quid quod Evangeliſtæ ipſi inane habitualis, inertiſque amoris commentum reiecere, potiſſimum S. Ioannes *Epiſ.* I. *cap.* III. iubens, ut non voce, non verborum ſonitu, ſed *opere, & veritate diligamus*? Quæ aliorum præceptorum omnium exemplis confirmari veritas poteſt. Cum lex iubet aliena reſtituere, eleemoſynas erogare, proximi errores corrigere, parentibus honorem exhibere, tributa Principibus pendere; numquid habitum tantum, ſecus actum ipſum, præcipit? Quod ſi cetera omnia præcepta actibus implentur; qua fronte primum omnium mandatorum, quod eſt univerſæ legis finis, ſolum præcipere inertem habitum edocent? Verum cum hodie tam erroneam defendere opinionem non audeant, non eſt quod nos fuſius illam inſectemur. Satis ergo ſit ſubiicere anathema quo illam confixit ſummus Pontifex Alexander VIII. anno 1690. *Bonitas obiectiva conſiſtit in convenientia obiecti cum natura rationali; formalis vero in conformitate actus cum regula morum. Ad hoc ſufficit ut actus moralis tendat in finem ultimum interpretative. Hunc homo non tenetur amare NEQUE IN PRINCIPIO, NEQUE IN DECURSU VITAE SUAE MORALIS.*

CAPUT VI.

Qualitas amoris quem præceptum imponit. Diſtinctio amoris appretiativi, & intenſivi a recentioribus Theologis in ſenſu minus recto accepta. Amor neceſſarius ad implendum præceptum, non ſolum appretiativus, ſed & intenſivus ſit neceſſum eſt.

I. SI recentiores quidam ipſum divinum mandatum de medio auferre pertentarunt, alii non pauci mandatum excipientes, eiuſdem vim obligandi ita extenuarunt, ut in nihilum ferme redegerint. Ut iam vidimus ſupra, P. Tamburinus *Lib. II. cap.* 1. *num.* 9. contendit, præceptum iſtud nullo tempore obligare, quod ſit indeterminatum. *Numquam præceptum aliquod* (inquit) *obligat, niſi ſit determinatum: cum enim non poſſit ut indeterminatum exire in executionem, non cenſetur practice eſſe impletum*. Propterea fuſius probat, hoc mandatum non præcipere *actum* amoris explicitum, & *per ſe*, ſed ſolum iuſtificationis conſequendæ cauſſa. Illius verba

ſu-

ſupra *cap.* 11. dedimus. P. Antonius Sirmondus Tamburini Socius, poſtquam vanis diſtinctiunculis vim præcepti ad ſolam exteriorem præceptorum obſervantiam reſtrinxit, in examen vocat tempus quo Doctores catholici actum amoris præcipi docent. *Diligendi Dei* (inquit tract. 11. ſect. 1. cap. 11.) *præcepto homines obligari, affirmat S. Thomas ſtatim ab uſu rationis. Hui! tam cito? Scotus ſingulis dominicis. Unde petitum? Alii, cum urget tentatio. Recte, ſi non eſſet alia via fugiendæ tentationis. Sotus poſt acceptum beneficium. Grati quidem animi iſtud indicium eſt. Quidam in articulo mortis. Nimis ſerum eſt. Ne quidem, quoties recipitur aliquod ſacramentum, eam obligationem urgere exiſtimo. Sufficit enim attritio cum confeſſione, ſi commode fieri poſſit. Aliquo tempore teneri cenſet Suarez. At quo? Tuo iudicio remittit. Ipſe neſcit. At quod ille neſcivit, quis ſciat, neſcio*. Plura iam dedimus ſupra ex hoc Auctore, qui docet Deum non tam præcipere amorem, quam odium vetare, ſcribitque pag. 24. *Non parum eſſet, ſi ſemel in vita uno amoris actu fungeremur, atque hoc plus fieret quam quod in rigore præcipitur*. Doctrina Sirmondi ſatis cohæret doctrinæ Tamburini.

II. Alii Theologi & præceptum, & vim præcepti admittentes, amoris a præcepto impoſiti qualitatem in examen vocarunt. Diſputant, ſit ne naturalis, an ſupernaturalis; appretiativus, vel intenſivus amor quem mandatum præcipit. Hæc omnia ſequentibus quæſtiunculis expendam.

III. Quæſt. I. *Præceptum diligendi Deum iubet ne amorem ſupernaturalem, an naturalem?* Reſp. Non una eſt Theologorum ſententia. Valentia 2. 2. *diſp.* 111. *quæſt.* XIX. *punc.* 1. P. Thomas Sanchez *Lib.* II. *in Decal. cap.* XXXV. *num.* 4. docent, mandatum hoc abſolute præcipere amorem ſupernaturalem; in quibuſdam tamen caſibus amorem ſolum naturalem. P. Caſtropalaus *tract.* VI. *diſp.* 1. *punct.* 3. *num.* 2. contendit, mandatum iſtud nec ſupernaturalem, nec naturalem amorem præcipere; ſed *ſolum* (inquit) *ut ames Deum ſuper omnia ob eius infinitam bonitatem, quantum cum Dei gratia poſſis.... Ratio eſt manifeſta, quia in tua poteſtate ſitum non eſt Deum amore ſupernaturali potius quam naturali proſequi* &c. Hæc opinio mihi videtur falſa. Nam certum eſt præceptum iſtud amorem explicitum directe præcipere. Ergo aut naturalem, aut ſupernaturalem. Nec enim medius reperitur amor. Quapropter abſolute reſpondeo, divinum mandatum amorem ſupernaturalem præcipere. Amor quippe naturalis a lege ipſius naturæ imperatur. Lex autem evangelica lex gratiæ eſt. Virtutes theologales, virtutes ſunt divinæ ſupernaturales. Ergo quemadmodum præcepta fidei, & ſpei actus iubent ſupernaturales; ſic potiori iure præceptum caritatis, quod omnium maximum eſt, ad actus amoris ſupernaturalis obligat. Iubemur amare Deum ut ultimum finem, fide divina propoſitum, & ut ſummum bonum in ſeipſo. Sed Deus ultimus finis, & ut infinite bonus in ſe, nobiſque fide divina manifeſtatus tamquam gratiarum, donorumque omnium

mnium largitor, auctor eſt ſupernaturalis. Igitur amore ſupernaturali a nobis eſt diligendus. Et hæc ſententia communis eſt.

IV. Quæſt. II. *Diligendus ne Deus vi præcepti ſuper omnia non ſolum appretiative, ſed etiam intenſive?* Reſp. Amore quem Theologi *appretiativum* vocant, Deum proſequimur, cum Deum omnibus rebus præferimus, & anteponimus; cum tali amore flagrantes parati ſumus omnia mala perferre, & bona omnia amittere, ne Deum offendamus. Amor quem *intenſivum* appellant, ſupra præfatum amorem appretiativum, addit fervorem vehementiorem, conatum intenſiorem, & ſenſibilem quaſi teneritudinem. De hoc iterum infra *num. 6.* In præſentia communis exponitur Theologorum ſententia, quæ eſt, nos vi præcepti diligere debere Deum amore appretiativo, minime vero amore intenſivo. Res manifeſta eſt, inquiunt. Nam ille amor nobis præcipitur qui efficax eſt ad obſervanda alia præcepta, & ad præferendum Deum omnibus creaturis. Sed amor appretiativus reapſe anteponit Deum omnibus creaturis, ſervare facit omnia præcepta, omnemque Dei offenſam vitare: immo tantum nobis amor iſte fortitudinis iniicit, ut aptos nos reddat ad omnia ſuſtinenda mala, ne a Deo ſeparemur. Idque confirmatur ex eo quod amor intenſivus ſub præceptum cadere non poteſt. Nam amor iſte præcipi nequit in ultimo gradu intenſionis; alioquin omnes amores eſſent æquales: & qui impleret præceptum amandi Deum, æquaret amorem B. Virginis, ac ipſius Ieſu Chriſti. Nullus ergo deſignari gradus valet iſtius intenſionis quæ vi præcepti debeatur. Intenſio maior, aut minor amoris ſæpe ex conditione temperamenti amantis hominis proficiſcitur: eaque ſolemus intenſius amare quæ ſenſibus noſtris propinquiora ſunt. Sic filius amittens patrem, ſponſa deſtituta ſponſo intenſius dolet de iactura, & vehementius amat unionem ſui ſponſi quam doleat de amiſſione Dei, vel amet eiuſdem coniunctionem. Ceterum reipſa, ſi comparatio fieret, & filius, & ſponſa magis æſtimarent Deum quam patrem, & ſponſum, & parati eſſent perdere utrumque, ne Deum perderent. Hæc quoque ſententia communis eſt penes Theologos. Contraria opinio de amore intenſivo attribuitur Scoto *in* III. *diſt.* XXVII. *quæſt. unic. §. De primo dico*. Pro eadem P. Sanchez citat etiam P. Petrum Soto *de Inſt. Sacerd. lect.* v. *de iuſtif.* At in tota illa lectione nec verbum habet hac de re, ſed *lectione* xv. *de pœnit.* hanc verſat quæſtionem, de qua iam iam.

V. Obiicies. Divinum mandatum iubet amare Deum ex toto corde, ex tota anima, ex tota mente, ex tota fortitudine. Ergo non ſolum appretiative, ſed etiam intenſive amandus eſt Deus. Reſp. D. Thomas 2. 2. *quæſt.* xliv. duobus articulis, nempe 4. & 5. explicat iſtius præcepti particulas, docetque illis ſignificari Deum diligendum eſſe tamquam ultimum finem. Porro non poteſt ut finis ultimus diligi, niſi omnia illi ſubiiciantur. Eo ipſo ergo quod Deum amamus ut ultimum finem, omnia illi

V ij ſup-

Digitized by Google

ſupponimus, & omnibus creatis bonis illum anteponimus. Propterea ex toto corde, ex tota anima illum amamus: quia nullum bonum in corde noſtro occupat locum non ſubiectum Deo; ſed omnia bona quæ præter Deum amamus, Deo ſubordinata ſunt; immo omnia, & quæcumque bona reiicere parati ſumus, ne Deus abſcedat a corde noſtro. Si plura cupis, conſule D. Thomam *loc. cit.*

VI. Quæſt. III. *An peccatum ſit patrem, & matrem diligere pluſquam Deum?* Reſp. Hanc quæſtionem proponit Leander *tract.* IV. *diſp.* II. *quæſt.* IV. *de carit.* & ante ipſum propoſuerat illam Caſtropalaus *loc. cit.* & reſpondent certum eſſe non peccare eum qui intenſiori, & ferventiori amore ſenſibili plus patrem, & matrem quam Deum amat. Chriſtus vero Dominus ait Matth. x. verſ. 37. *Qui amat patrem, aut matrem pluſquam me, non eſt me dignus.*

VII. Ut perſpicua exhibeatur reſponſio, revocanda eſt in memoriam diſtinctio illa triplicis amoris quo Deum diligimus: *obiective*, dum plus boni ei volumus quam ceteris omnibus; *appretiative*, eum illum ceteris præferimus; *intenſive*, dum maiori co[illegible] illum proſequimur. Licet iſti amores, maxime *appretiativus*, & *intenſivus*, familiares Theologis ſint, ut modo dictum eſt; non apud omnes tamen perſpicuæ notiones occurrunt. P. Petrus Soto Theologus vere doctus, quia in Scripturis, Patribus, Canonibuſque apprime verſatus *Lib. de Inſtit. Sacerd. de ſacrament. pœnit. lect.* XV. hæc ſcribit. *Diſtinctio illa appretiationis ab intenſione nova eſt, nihil aliud habens quam nomina: niſi quod interim illa perſuaſione ingeneratur hominibus ſecuritas quædam, & tepiditas, quod valde timendum eſt.* Ad novitatem quod attinet diſtinctionis, non eſt diſputatio inſtituenda: conſtat enim altum de eadem apud antiquos ſilentium extitiſſe. Quod autem nihil ſignificatus præter nomina habeat, non videtur abſolute verum; quamquam diverſitas ſignificationis non ſit omnibus explorata, & pervia. Quidquid igitur ſit de novitate, & ſignificatu diſtinctionis amoris appretiativi, & intenſivi; illud enucleate eſt explicandum quod menſuram amoris quem præceptum iubet, palam facit. Quod ut præſtemus, faciliora primum declaranda ſunt. Itaque certum, & tamquam extra controverſiam poſitum conſtituo, non præcipi a mandato fervorem, ſeu quam vocant intenſionem amoris; ſi hæc intenſio eo in ſenſu accipiatur in quo eam communiter accipiunt Theologi. Proprie enim, & præciſe amor intenſivus præfert quamdam ſenſibilem teneritudinem, fervoremque ſenſus ipſos demulcentem, atque commoventem. Nonne ſæpius plus nos delectat hominum colloquium quam Deum precibus alloqui? Et tamen plus certe Deum quam homines amamus. Nonne frequentiſſime ſenſibilius ardet amor erga amicum, erga ſponſam, quam in Deum ipſum? Et tamen ſi comparatio fieret, Deum amico, ſponſæ, & ceteris præferremus, ut ſupra iam dictum eſt. Et profecto ſi amoris teneri, & ſenſibilis gradus aliquis ſub præcepto caderet; gradus iſte vel eſſet determinatus, aut ſecus. Si non ſit definitus, ergo

ad

ad implendam legem minime pertinet. Si ſit definitus, oſtendendus ergo eſt, & declarandus. Ut autem ea quæ dicturus ſum, facilius teneas, duplex eſt diſtinguenda appretiatio: altera in ſola intellectus ſpeculativi cognitione ſita; altera intellectus practici, quæ affectum voluntatis coniunctum habet. Hæc Deum amore proſequitur propter legitimam diligendi rationem, in eoque ſibi complacet. Verum mens humana proprii amoris deluſa præſtigiis, ſæpe iactat ſe Deum præ omnibus appretiare, quæ tamen appretiatio ſolius eſt intellectus ſpeculativi, ſterilis nempe, & vacua: aut, ſi quid ei amoris ineſt, æquo imperfectior eſt, ut patet in caritate quæ eſt iuſtificante minor.

VIII. Ad propoſitam itaque quæſtionem reſpondeo, proculdubio peccare qui ferventiori, & intenſiori amore patrem, matremque præ ipſo Deo proſequitur. Addo, præfatam appretiationem ſeiungi haud poſſe ab aliqua rationalis amoris intenſione. Latius intenſio quam appretiatio patet. Hæc bonitatem per intellectum appretiantem propoſitam conſequitur; illa amori ineſt perfectioris boni: & præterea ex clariori notitia, acriori attentione, meditatione profundiori, & ex aliis capitibus oriri valet. Hunc caritatis amorem appretiativum quo præeligitur, & præfertur Deus ceteris omnibus bonis, includere intenſionem aliquam ipſa prælationis natura oſtendit. Hanc doctrinam ita veram reputat laudatus *Petrus Soto*, ut ſubdat loco cit. *Quod igitur dicunt, non reperiri in Scriptura præceptum de intenſione aliqua, vel conatu, certe non putamus dici poſſe abſque errore. Quid ſignificat* Convertimini ad me in toto corde veſtro? *Non itaque omni diligenti, omni invocanti Deum, omni ſe convertenti ad ipſum, ſed eis qui ex corde perfecto hæc agunt, promittitur gratia, & exauditio &c. Nec aliud ſentiri poteſt ſine magno errore*. Prope eſt, *inquit Pſalmus*, Dominus invocantibus eum in veritate. *Nec aliud quod afferunt, multum iuvat, quod ſcilicet quocumque conatu a Deo recedatur . . . Quia, cum malum ex ſingulis conſtet defectibus, non mirum ſi facilius fiat*. Hoc idem docet P. Dominicus Bannez 2. 2. *quæſt.* XXVI. *art.* 2. ubi hæc habet. *Teneo ego quod . . . non diſtinguuntur reſpectu Dei, & quantum eſt ex parte caritatis diligere intenſive, & appretiative; ſed tantum appretiative diligitur Deus, quantum intenſive. Nec ſanctus Thomas aliam quantitatem, vel augmentum tribuit caritati niſi intenſionis. Ergo augmentum, quod appretiative conſideratur, non eſt diſtinctum*. Verum audiamus ipſum ſanctum Thomam 2. 2. *quæſt.* XXVI. *artic.* 6. & 7. ubi illorum oppugnat ſententiam qui æquali amore diligendos proximos docent. *Oportet* (inquit artic. 6.) *quod etiam inclinatio gratiæ, quæ eſt affectus caritatis, proportionetur his quæ ſunt exterius agenda; ita ſcilicet ut ad eos intenſiorem caritatis affectum habeamus quibus convenit nos magis beneficos eſſe. Et*

ideo dicendum eſt, quod etiam ſecundum affectum oportet magis unum proximum quam alium diligere. Rurſus artic. 7. varias dilectionis ſpecies diſtinguens, docet, intenſionem affectus deſumendam eſſe ex parte illius qui amat. *Intenſio*, inquit, *dilectionis eſt attendenda per comparationem ad ipſum hominem qui diligit, & ſecundum hoc illos qui ſunt propinquiores, intenſiori affectu diligit homo*. Hanc doctrinam nedum Patres, verum graviores etiam Theologi docent, quos brevitatis ſtudio recenſere omitto. Si intenſiori affectu diligimus homines nobis propinquioresślioreſque; non erit Deus ferventiori affectu diligendus? Heinc conſtat naturam ipſam appretiationis, ſeu prælectionis, & prælationis practicæ, qua Deus omnibus reipſa præfertur, imbibere quamdam intenſionem, quæ pertinet ad ipſam caritatis ſubſtantiam abſolute in quocumque ſtatu ſpectatam. Et ad hoc quod attinet, dixi, & dicam infra, diſſidium inter Theologos eſſe de ſolo nomine: quoniam cum admittunt primum, admittant & alterum neceſſum eſt. Ceterum, ſi ultra pergamus, & caritatem ipſam conſideremus ex parte hominis, qui in hoc lapſæ naturæ ſtatu continuo conflictu diligit certando, ut docet ſanctus Thomas; tunc non de nomine, ſed de re diſſidium eſt, & quidem non leve. Homines creaturarum amore ardent: propriis appetitionibus abripiuntur erga divitias, libidines, dignitates, & cetera mundi oblectamenta. Quis inficiari iure valet, intenſione, conatu, & ſæpe vehementi opus eſſe ut his omnibus reipſa Deus præferatur? Huc pertinent tot divinarum Scripturarum teſtimonia. *Regnum cælorum vim patitur, & violenti rapiunt illud*: Matth. XI. Violentia hæc fervorem conatumque prodit. Rurſus: *Contendite intrare, quia multi quærent* &c. Tandem: *Diliges ex toto corde tuo, ex tota anima tua, & ex omnibus viribus tuis, & ex tota fortitudine tua*. Quæ omnia intenſionem, & invictam divini amoris fortitudinem declarant, & inculcant. Illud verum habet, nos gradus & menſuram iſtius fervoris, ſive is ad perfectionem, quæ limites non habet, ſive ad ſubſtantiam caritatis attineat, ſermone exprimere non poſſe. Ex effectibus dumtaxat colligere eiuſdem intenſionem poſſumus cum Apoſtolo Paulo inquiente I. Corinth. XIII. *Omnia ſuffert, omnia credit, omnia ſperat, omnia ſuſtinet*. Et de ſe ait: *Caritas Chriſti urget nos*: II. Corinth. V. Semper tamen præ oculis habenda diſtinctio eſt amoris ſenſibilis, & rationalis, ſeu voluntatis, ut quælibet evitetur deceptio. Plurium recentiorum doctrina minus apte explicata ſegnitiem, & teporem Deo ſummopere inviſum fovet. Itaque amor quo Deum diligimus, adeo efficax, fortis, & potens ſit oportet, ut abrumpere amoris vincula quibus devincimur amicis, & parentibus, valeat; quoties amicorum parentumque amor, aut divini amoris flammam extingue-

gueret, aut divinum amorem impediret. Dicas nunc velim, qua fortitudine, qua intenſione inſtructus ſit neceſſum eſt amor ille divinus, qui inclinationes noſtras validiſſimas cohibere, ſenſibilis amoris impetum violentiſſimum frenare debet? Præſtare ne effectus iſtos amor valet, niſi ſit vehemens, fervidus, atque ita fortis, ut cum hoſte contendere, manus conſerere, atque in ſervitutem redigere valeat?

IX. Obiicies. Quæ hactenus dicta ſunt, partim confuſionem produnt, partim ſcrupulis animas torquent, & anxia ſollicitudine cruciant. Confuſionem ingerunt quoniam fervorem, & intenſionem amoris non requiri diximus ad obſervantiam præcepti; & ſimul diximus hunc fervorem, intenſionemque neceſſarium eſſe. Scrupulis etiam, & anxietate animum replent, quod gradus iſtius fervoris, & intenſionis incertus, & incognitus nobis ſit. Accedit quod etiamſi iſtius amoris fervorem, & flammam quamdam experiamur; non idcirco nobis conſtat fervorem iſtum ſatis eſſe ad caritatis quæ nobis præcipitur, ſubſtantiam, ſeu mandatum implendum. Explodenda ergo eſt doctrina iſthæc.

X. Reſpondeo, nec confuſionem ingerere quæ docuimus, nec animas ſcrupulis configere. Quippe certum eſt caritatis fervorem augeri, & remitti, ut omnes docent Theologi; quin habitus ipſe caritatis augetur actuum repetitione, & intenſior evadit. Iſtius augmenti, & intenſionis indolem, modumque quo fit, non vacat in præſens explicare. Theologi ſcholaſtici acres prolixaſque diſputationes hoc de argumento habent, atque metaphyſicis ſubtilitatibus rem magnopere involvunt. Nos hæc miſſa facimus, & ut perſpicuam argumento nobis oppoſito exhibeamus reſponſionem, triplicem diſtinguimus caritatis gradum cum D. Auguſtino *tract. v. in Epiſt. Ioan.* ubi hæc habet: *Perfecta ergo caritas hæc eſt: ſi quis tantam habuerit caritatem, ut paratus ſit pro fratribus etiam mori, perfecta eſt in illo caritas. Sed numquid mox ut naſcitur, iam iam perfecta eſt? Ut perficiatur naſcitur; cum fuerit nutrita, roboratur; cum fuerit roborata, perficitur. Cum ad perfectionem venerit, quid dicit? Mihi vivere Chriſtus eſt, & mori lucrum. Optabam diſſolvi, & eſſe cum Chriſto.* Hanc Auguſtini doctrinam D. Thomas excipit, eamque 2. 2. *quæſt.* XXIV. *art.* 9. explicat, treſque indicatos ſtatus vocat incipientium, proficientium, & perfectorum: ſeu primus caritatis ſtatus, vel gradus appellatur *incipiens*, ſecundus *proficiens*, tertius *perfectus*. *Caritas, cum fuerit nata* (inquit in argumento *Sed contra*) *nutritur; quod pertinet ad incipientes: cum fuerit nutrita, roboratur; quod pertinet ad proficientes: cum fuerit roborata, perficitur; quod pertinet ad perfectos. Ergo eſt triplex gradus caritatis.* Hos tres gradus clarius explicat in ipſius articuli corpore, ubi illos comparat corporeo hominis incremento, in quo infantilis ætas a pubertate diſtinguitur, hæc a virilitate. Similiter in divina caritatis vita diſtinguit infantiæ ſtatum, ſeu caritatem incipientem. Hæc autem incipiens caritas hominem Deo ſubiicit

illius concupiſcentias ſubigit, cupiditates coercet, peccata omnia inſectatur; legem implet, & omnia cæleſtis amoris impedimenta removet. Caritas proficiens altius aſſurgit, flammas ſurſum extollit, grandia conatur, tota in pietatis ſtudia, ac virtutum exercitia incumbit: non modo legem ſervare exacte ſtudet, ſed etiam conſilia evangelicæ perfectionis exequi contendit. Perfecta demum caritas uni Deo adhæret, illoque fruitur. Neque hinc inferas incipientem caritatem nos Deo non unire. Unit enim & iſthæc, at quodam vinculo, aureo utique, ſed inferioris notæ. Quippe caritas hæc cum geniis belligerat: illius officium eſt peccatorum radices pro virili parte convellere, aut amputare, hoſtibus dulce amicitiæ fœdus cum Deo initum abrumpere conantibus fortiter reſiſtere, atque in præceptorum omnium obſervatione ſeſe fideliter exercere. Hoc eſt veluti munus & officium caritatis incipientis. Porro quemadmodum arbores præciſis inferioribus ramis expeditius adoleſcunt,& ſurſum aſcendunt; ſic caritas, ſubacta concupiſcentia, devictis hoſtibus, revulſis e viridario vepribus, & ſpinis, tota in excolenda vinea occupatur. Plantas irrigat, ut dulciſſimos fructus pariant, ſuavemque virtutum odorem emittant. Terram madefacit, quo uberem meſſem producat, totaque fecunda evadat, omni pulſa ſterilitate. Nonne & ipſi victores, devicto hoſte, eo curas ſuas conferunt, ut proprium ſtatum excolant, mercimonia, negotiationes, theſauros, divitiaſque in eumdem inducant? Advertit tamen Angelicus, quod caritas proficiens, quemadmodum ædificatores Ieruſalem, altera manu debeat virtutum officia peragere, ſanctitatis ædificium indefeſſe altius erigere, atque bonorum operum coronam margaritis exornare; altera vero manu gladium ſtringere, excubiaſque agere adverſus inimicorum inſidias, atque rebellantes concupiſcentiæ fraudes. Divinum plane fuit Neemiæ conſilium, quo ſuis militibus præcepit ut una manu muros Ieruſalem inſtaurarent; at ſimul ne inermes invenirentur ab hoſtibus, altera manu gladium tenerent. Eadem ratione caritas ut incipiens, & quaſi belligerans, pulſis hoſtibus, edomitaque appetitionum inteſtina rebellione, animæ chriſtianæ dominium aſſequitur, & in eadem tamquam domina reſidet. Verum, ut imperium bello partum diutius conſiſtat, non modo civitatem ornari oportet; ſed etiam omnibus nervis, totiſque lacertis laborandum eſt, ne umquam impoſterum aditum ſibi ad ingreſſum hoſtis aperiat, & vel minimam concupiſcentiæ ſcintillam accendat. Quæ ſi præſtita omnia fuerint, caritas tum ſecura quieſcit, deliciis cum ſponſo ſuo diffluit, illum expanſis cordis brachiis complectitur, & eidem totis præcordiorum affectibus agglutinata, intimeque coniuncta, dulciſſimos tenerrimæ amicitiæ fructus deguſtat.

XI. Placuit paulo fuſius hos tres caritatis gradus explicare, ut viam planiorem aperirem qua directe occurrerem argumento obiecto. Primum ergo caritatis gradum neceſſarium eſſe dicimus ad legem implendam. Hæc autem doctrina nec ſcrupulis animam, nec confuſione mentem replet. Amor itaque in Deum, ut

Digitized by Google

ut impleat menſuram definitam a præcepto, tantæ efficacitatis, fervoriſque tanti ſit fas eſt, ut officio caritatis incipientis defungi valeat, videlicet præcepta legis ſervare, animum a creaturarum inaniſſimo amore ſeiungere, & ea omnia quæ in Dei gloriam referri nequeunt, reſpuere. Si hunc amoris gradum recta via ſpectare non vales, oculos in virtutum opera converte: meditare, quam ſis in legis obſervantia exactus, in hoſtibus animæ tuæ comprimendis fortis, & ex fructibus reconditum ardere in corde tuo ignem cæleſtem comperies. Audiamus quæſo Auguſtinum, qui laudato *tract.* v. *in Ioan. prope finem* nos edocet viam qua perveniamus ad caritatis incipientis cognitionem, ſimulque inſtruit, armatque ad conſervationem, ut nata in nobis proficiat, & proficiens perfecta evadat. *Sed interrogatis vos, & dicitis nobis: Quomodo poſſum habere iſtam caritatem? Noli cito de te deſperare. Forte nata eſt, ſed nondum perfecta eſt: nutri eam, ne effocetur. Sed dicturus es mihi: Et unde novi? Quomodo enim perficiatur, audivimus: unde incipiat audiamus.* Iuvat paullulum intercipere textum D. Auguſtini, ut unum alterumque textum Evangeliſtæ Ioannis efferam ex illa ipſa Epiſtola quam Auguſtinus hic interpretatur. Scribit ergo D. Ioannes Epiſt. I. cap. v. verſ. 2. *In hoc cognoſcimus quoniam diligimus natos Dei, cum Deum diligamus, & mandata eius faciamus. Hæc eſt enim caritas Dei, ut mandata eius cuſtodiamus.* Et *cap.* III. eiuſdem Epiſtolæ docet nos Dei caritatem erga nos agnoſcere in Filio quem pro noſtra ſalute cruci affixit. Igitur & noſtram in Deum caritatem ex ſacrificio quod eidem immolamus, cognoſcere debemus. *In hoc cognovimus* (inquit Ioannes) *caritatem Dei, quoniam ille animam ſuam pro nobis poſuit: & nos debemus pro fratribus animas ponere.* Gradum ergo caritatis noſtræ ex operibus noſtris, ex mandatorum obſervantia, & proximorum indigentium levamine colligimus. Suum ergo ſermonem reſumit Auguſtinus, textum ſancti Ioannis ob oculos ponens. *Sequitur, & dicit:* Qui autem habuerit facultates mundi, & viderit fratrem ſuum eſurientem, & clauſerit viſcera ſua ab eo; quomodo poterit dilectio Dei manere in eo? *Ecce unde incipit caritas. Si nondum es idoneus mori pro fratre, iam idoneus eſto dare de ſuis facultatibus fratri. Iam percutiat viſcera tua caritas, ut non de iactantia facias, ſed de intimo adipe miſericordiæ, ut conſideres illum in egeſtate poſitum.* D. Thomas ſignum, unde caritatem in nobis ardere arguere debemus, aſſignat 2. 2. *quæſt.* clxxxii. *artic.* 2. *ad* 1. his verbis: *Augmentum meriti reſpectu præmii eſſentialis conſiſtit principaliter in caritate, cuius quoddam ſignum eſt labor exterior toleratus propter Chriſtum. Sed multo expreſſius ſignum eſt, quod aliquis, prætermiſſis omnibus quæ ad hanc vitam pertinent, ſoli divinæ contemplationi vacare delectetur.* D. quoque Gregorius hom. xxx. in Evang. *Ad voſmetipſos introrſus redite: ſi Deum vere amatis, exquirite. Nec tamen ſibi aliquis credat, quidquid ſibi animus ſine operis atteſtatione reſponderit. De dilectione Conditoris lingua, mens, & vita requiratur.*

XII.

Digitized by Google

XII. Ex his quæ aliquantulum latius diſputata ſunt, colliges, diſtinctionem amoris appretiativi, & intenſivi minus apte applicari amori quo Deum diligere debemus. Ea parte qua amorem appretiativum recentiores conſtituunt in prælatione ſuper omnes creaturas, optime diſcurrunt; ſed abludunt a vero, dum aſſerunt hanc haberi prælationem poſſe ſine fervore, & intenſione ipſius amoris. Quoniam, ut Deum iis omnibus anteponamus quæ nobis cariſſima ſunt, & ſummopere delectabilia, magnus requiritur conatus, fortiſque animi intenſio. Quid quod amor iſte, ut reſpondeat obligationi ipſius præcepti, debet talem animi promptitudinem in nobis conſtituere, ut parati ſimus ad quæcumque mala perferenda, mortemque ipſam oppetendam, potius quam violare vel minimum præceptum legis? Et gradus iſte fervoris neceſſarius eſt ad hoc ut amor ſit iuxta menſuram quam mandatum præſcribit. Si vel minimum amor iſte ab hac menſura decidit, non ſufficit ad ſubſtantialem obſervantiam præcepti. Et hæc doctrina nec ſingularis, nec rigida eſt; ſed ab omnibus approbari Teologis debet. Quapropter diſtinctio amoris appretiativi, & intenſivi, quatenus excludit fervorem, & intenſionem ab amore neceſſario ad præcepti obſervantiam, iure, ac merito reiicitur a P. Petro Soto, ut inanis, & ſterilis, quæ teporem, & ignaviam fovere apta eſt; atque ſecuritatem periculorum plenam inducit. Fervor, & intenſio, quæ ultra præceptorum obſervantiam animum impellit ad opera conſilii, ad ſublimioris perfectionis viam percurrendam, aut quæ in mutuis amicorum amplexibus delicias ſuas conſtituit, non cadit ſub præceptum; ſed ad caritatem attinet proficientem, & perfectam. Ex his quæ fortaſſis latius quam oportebat diſputavimus, colligas velim, diſſidium quod inter Theologos ſuper hac diſtinctione ardet, de nomine potius quam de re eſſe. Nam notio amoris appretiativi penes omnes eadem eſt. Quippe omnes fatentur per hunc amorem præferendum eſſe Deum omnibus creaturis, quantumvis nobis cariſſimis, ſervanda illius mandata omnia, frenandas, & ſupponendas appetitiones noſtras ſuæ legis obſervationi. Porro amor hac efficacitate inſtructus, fervens, & intenſus ſit neceſſe eſt. Itaque cum omnes Theologi conveniant in notione quam dedimus appretiativi amoris; conveniant quoque fas eſt in hoc quod amor quo divinum implemus mandatum, eſſe debeat fervens, & intenſus: quippe appretiativus eſſe nequit, niſi ſimul ſit fervens, & intenſus in ſenſu a nobis explicato. Dum ergo recentiores Theologi docent hominem non teneri ad amorem ferventiorem, & intenſivum; excludunt intenſionem, & fervorem aut ſenſibilem, aut qui ad perfectiorem caritatem pertinet; ſecus fervorem cum hoſtibus belligerantem, & illorum molimina propulſantem. In ſtatu enim naturæ lapſæ amor appretiativus qui excludat omnem conatum, & fervorem, erga Deum reperiri nequit. Diſſidium ergo de nomine, ſecus de re eſt.

XIII. Quæſt. IV. *Peccat ne mortaliter contra hoc præceptum qui deliberate deſide-*

derat in hoc mundo perpetuo vitam degere? Reſp. Adfirmant, nulla adiecta diſtinctione, Thomas Sanchez *Lib. II. in Decal. cap.* XXXV. *num. ult.* & apud hunc Navarrus in *Man. cap.* XI. *num.* 20. Hadrianus IV. *de conf. quaeſt.* IV. Bartholomæus de Ledeſma *in Summ. ſacram. dub.* XII. Rodriquez *Tom. I. Sum. cap.* XI. Idipſum docet Bonacina *diſp.* I. *quaeſt.* IV. *punct.* I. Fagundez *Lib. I. in Decal. cap.* XXVII. *num.* II. eam tamen limitaverat *num.* 5. Ratio iſtius ſententiæ eſt, quia qui deliberato animo iſtius vitæ perpetuitatem deſiderat, hanc vitam præponit æternæ beatitudini: quæ ſane præpoſtera prælatio culpa gravi vacare nequit. Longam autem vitam cupere licitum eſſe ſubdunt citati Auctores.

XIV. P. Caſtropalaus oppoſitam defendit ſententiam, & ante ipſum Fagundez; quamvis, ut indicavi, priorem tandem amplexus eſt opinionem. Ratio Caſtropalai eſt, quod ex deſiderio perpetuo vivendi in hoc mundo, non infertur prælatio vitæ huius deliciis æternæ vitæ; alioquin etiam ex deſiderio longioris vitæ inferri poſſet te iſtius vitæ voluptatibus poſtponere æternam beatitudinem, & conſequenter peccare mortaliter. Gravis ſiquidem culpa eſt vel momentum anteferre Dei fruitioni præſentis vitæ uſuram. Quare dum vitam ſine termino ducere aves, ſolum deſiderare videris hac vita non privari. Hoc autem ſuapte natura malum non eſt, ſed potius bonum. Accedit quod ignores, ſalvandus ne, an damnandus ſis poſt hanc vitam. Ergo cum vitæ huius perpetuitatem deſideres, id cupis, ut periculum evadas damnationis. Sed huius periculi fuga culpam non includit. Ergo deſiderium abſolutum perpetuo degendi in hoc mundo, non eſt peccatum mortale.

XV. Hoc Caſtropalai ratiocinium, tametſi prima fronte ſpecioſum appareat, ſi penitius tamen inſpiciatur, videtur in merum paralogiſmum decidere. Quippe Chriſtianus non modo divina revelatione, ſed experientia viſibili ſcit, vitam iſtam caducam eſſe, certiſque cancellis definitam. Accedit ipſum ſcire lumine fidei ſe ad æternæ beatitudinis poſſeſſionem comparandam creatum, redemptumque a Chriſto eſſe. Porro cum his veluti primis, altiuſque menti infixis dictatis quomodo componi abſolutum deſiderium poteſt iſtius vitæ perpetuo ducendæ? Ratiocinium Caſtropalai metaphyſicum eſt, quod ad expendendam practicæ deliberationis moralitatem ineptum eſt. Quare ego non auderem abſolvere a gravi culpa Chriſtianum qui deliberato animo abſolute cuperet iſtius vitæ perpetuitatem. Quod opponit Caſtropalaus, ideo te deſiderare vitæ huius æternitatem, ut periculum evadas æternæ damnationis, eo quod ignores, ſalvandus ne, an damnandus ſis: illius deſtruit opinionem, noſtramque firmat. Siquidem via declinandi damnationem non eſt vitæ huius perpetuitas, ſed fuga peccati, & boni proſecutio. Quare deſiderium iſtud perennitatis huius vitæ in praxi proficiſcitur ex perverſo voluptatum amore, ex impotenti affectu quo erga vitia, & ſcelera rapiuntur homines. Quoniam

niam æterna ſupplicia perhorreſcentes, & a vitiis abſtinere, ut illis ſe ſubducant, nolentes, deſiderant iſtius vitæ perpetuitatem. Hac enim ratione & ſuis indulgere carnalibus appetitionibus, & inferni pœnas evadere ſibi illudentes blandiuntur. Quare in praxi, ut minus, periculi plenum eſt deſiderium illud. Fuga inferni non eſt mala, ſed optima. Ab eodem fugere lex ipſa iubet. Sed tunc licita, & optima fuga eſt, cum ſit iuxta legis præſcriptum, nempe declinando a malo, & operando bonum; ſecus, cum eligitur via illicita, & divinæ providentiæ ordini conſtituto aperte contraria. Prior ergo ſententia ſic explicata probabilior, & tutior eſt.

CAPUT VII.

Tempora quibus divinum mandatum Dei diligendi obligationem imponit, deſignantur. Potiſſimum in primo rationalis vitæ momento hoc urget mandatum.

I. OStendimus hactenus mandatum diligendi Deum præceptum eſſe ſpeciale; actumque explicitum ſupernaturalem amoris erga eumdem Deum ſuper omnia diligendum per ſe iubere. In præſens tempora ſunt deſignanda quibus obligatio hæc urgeat. Quod ut præſtemus facilius, & evidentius, plures quæſtiunculas inſtituemus. Primo loco ſermo erit de obligatione *per ſe*. Deinde de obligatione *per accidens*.

II. Quæſt. I. *Obligat ne præceptum iſtud per ſe aliquo determinato tempore*? Reſp. Negabunt, inquit Leander *tract.* III. *diſp.* XI. *quæſt.* XI. Gaſpar Hurtado, Maldonatus, Ianſenius, Ioannes Sancius, Vaſquez, & Molina, qui contendunt præceptum iſtud non eſſe ſpeciale, nec peculiarem actum amoris iubere. Sed contraria ſententia iam certa eſt penes omnes Theologos, eſtque poſt decreta Alexandri VII. & Innocentii XI. ab Eccleſia definita. Nec peculiari ratione indiget præter ea quæ dicta ſunt.

III. Quæſt. II. *Satis ne eſt ſemel in vita actum amoris Dei elicere*? Reſp. Sententia affirmans damnata eſt ab Innocentio XI. quæ his verbis concepta erat: *An peccet mortaliter qui actum dilectionis Dei ſemel tantum in vita eliceret, condemnare non audemus.* Hanc propoſitionem Didacus Hurtado *diſſert.* I. *cap.* I. adſcribit P. Antonio Marchant, qui eam publice propugnavit Antverpiæ anno 1674. Si hoc verum eſt, legerat fortaſſe Marchantius Tamburinum, qui tametſi, ut iacet, hanc propoſitionem non docuerit, ex illius tamen doctrina ſponte profluit. Ante ipſam propoſitionis damnationem communiter Theologi eam improbarunt: Dominicus Soto *Lib. II. de iuſt. & iur. quæſt.* III. *art.* 10. Navarrus in *Manual. cap.* XI. *num.* 7.
Petrus

Petrus Ledeſma *in Sum. II. Part. tract.* III. *de car. cap.* V. *concl.* 6. Serra 2. 2. *quæſt.* XLIV. Bannez 2. 2. *quæſt.* XLIV. & communiter ceteri Theologi : poſt proſcriptionem vero omnes. Laudatus Hurtado *loc. cit. num.* 6. refert Remigium Noydens *in Sum. tract.* II. *cap.* I. *§.* 3. & Acatium de Velaſco *Tom. I. reſol. moral. reſol.* 53. qui damnatam propoſitionem in medium adducunt, nec eam improbant; ſed aiunt, *eam liberare a multis ſcrupulis*. Viden' quorumdam recentiorum efficax animarum remedium? De medio tollunt legem, ut ſcrupulis animas ſubducant; cum deberent illis exactam inculcare legis obſervantiam, virtutumque exercitia, quæ ſunt veræ pacis, & tranquillitatis principia. Sententia præfata impugnatione non eget. Ex iis quippe quæ dicta ſunt, evidenter illius falſitas conſtat. Nonne ipſi rationi repugnat quod ſemel tantum in vita diligatur Deus, qui principium, & ultimus finis eſt vitæ noſtræ? Præceptum illud quod eſt plenitudo legis, quod unionem noſtram cum Deo firmat, quod amicitiam divinam alit, & fovet, ſemel tantum in vita obligabit? Verum plura dicentur infra, ubi de debito repetendi actus divini amoris ſermo recurret.

IV. Quæſt. III. *Præceptum caritatis obligatne per ſe ſemel tantum ſingulis quinquenniis?* Reſp. Sententia adfirmans proſcripta eſt ab Innocentio XI. quæ eſt eiuſmodi : *Probabile eſt ne ſingulis quidem rigoroſe quinquenniis per ſe obligare præceptum caritatis erga Deum*. Hæc opinio tribuitur P. Antonio Eſcobario *tract.* V. *exam.* IV. *cap.* I. ubi inquit: *Addo ex Filliucio probabile eſſe non quinquenniis ſingulis rigoroſe obligare, ſed ſapientum arbitrio*. Hurtado excuſat ſuum Eſcobarium; quod non negaverit debitum amoris quoto quinquennio abſolute, ſed arbitrio prudentum id reliquerit. Verum ex textu Eſcobarii patet, eximi fideles a ſolvendo ſingulis quinquenniis hoc amoris penſo. Num poſtea elapſo quinquennio obliget, hoc eſt quod Eſcobarius iudicio ſapientum committit. Excuſandus potius Eſcobarius eſt, quod auctoritate *Filliucii*, unius ex ſuis *viginti quatuor Senioribus* talem recuderit opinionem quam poſtea retractavit, ſeu temperavit, inquit Hurtado, & Filliucium ſuæ reſtituit indemnitati *I. Par. Lib. XLIX.* Certum itaque nunc eſt fideles teneri intra quinquennium elicere actus caritatis ut divinum impleant mandatum.

V. P. Didacus Hurtado in ſua Theologia Reformata excuſat Eſcobarium ab opinione proſcripta; ſed ipſe in eamdem concedere videtur eo ipſo tempore dum illam exponit. Quippe *cit. diſſert.* V. *cap.* II. *num.* 15. ſcribit, iure, ac merito ſummum Pontificem damnaſſe recenſitam propoſitionem, deinde ſubdit: *Quo factum eſt ut ſingulis quinquenniis ex mandato Eccleſiæ ad Dei amorem exercendum teneamur, eo modo, ac ſenſu quo ad confeſſionem tenemur in annos ſingulos*. Hæc Hurtadi doctrina aut falſa, aut nimis involuta eſt. Amor quo nos Deum diligere debemus, non vi præcepti eccleſiaſtici, ſed vi præcepti divini nobis imponitur. Propoſitio

tiò damnata docebat mandatum caritatis non obligare ne ſingulis quidem quinquenniis. Eccleſia definivit propoſitionem hanc ſcandali plenam eſſe; atque adeo declaravit falſum eſſe, præceptum iſtud non obligare ſingulis quinquenniis ad actum caritatis. Nec verum eſt eodem modo ac ſenſu nos teneri ad actum caritatis ſingulis quinquenniis quo in annos ſingulos tenemur ad confeſſionem. Amor Dei neceſſarius eſt neceſſitate medii ad ſalutem; ſecus externa peccatorum confeſſio. Neque Eccleſia imponendo præceptum annuæ confeſſionis declaravit nos divino iure ad eam ſingulis annis teneri. Alio ergo modo, alioque ſenſu intelligendum eſt præceptum caritatis, ac præceptum annuæ confeſſionis: quia ſine confeſſione in re poteſt quis ſalvus fieri; ſecus ſine caritate, cuius mandatum per ſe, & non tantum per accidens obligat. Quid? Si non adeſſet eccleſiaſticum præceptum, a Dei amore liberi homines eſſent? Quis non videt, quam ſit hæc P. Didaci Hurtado mirabilis Theologia Reformata.

VI. Quæſt. IV. *Obligat ne per ſe hoc præceptum diligendi Deum in primo inſtanti uſus rationis?* Reſp. Adfirmat cum univerſa Thomiſtica Schola D. Thomas 1. 2. *quæſt.* lxxxix. *artic.* 6. *&* *in II. diſt.* xxviii. *quæſt.* 1. *artic.* 3. *ad* 5. *& diſt.* xlii. *quæſt.* 1. *artic.* 5. *ad* 7. *& in IV. diſt.* xlv. *quæſt.* 1. *artic.* 3. *ad* 6. *de Malo quæſt.* v. *art.* 2. *ad* 8. *& quæſt.* vii. *art.* 10. *ad* 8. *de Verit. quæſt.* xxiv. *art.* 12. *ad* 2. *& quæſt.* xxviii. *artic.* 3. *ad* 4. Capreolus *in II. diſt.* xl. *quæſt.* 1. *art.* 3. *ad arg. Scoti*. D. Antoninus *I. Par. tit.* xiii. *cap.* ii. *§.* 3. Caietanus *in* 1. 2. *quæſt.* lxxxix. *cap.* 6. Medina *ibidem*. Curiel *ibidem dub.* 2. Gregorius Martinez *dub.* 1. Aravio *dub.* 2. Alvarez *diſp.* clxxxxi. Zumel *diſp.* ii. *par.* ii. *concl.* iii. Monteſinos *diſp.* xviii. *quæſt.* ii. Silveſter *verb. Orat.* Sotus *de iuſtit. & iur. quæſt.* iii. *art.* 10. Victoria *relect.* xiii. Bannez 2. 2. *quæſt.* x. *dub.* 2. Toſtatus *in cap.* xxv. *ſuper Matth. quæſt.* dccxlix. Dionyſius Carthuſianus *in II. diſt.* xxviii. Navarrus *in Manual. cap.* xi. *num.* 7. Martinus Ledeſma *I. par.* iv. *quæſt.* xxviii. Toletus *Lib. IV. cap.* ix. *num.* 9. Ludovicus Lopez *I. part. inſtruct. cap.* xl. Corduba *Lib. II. quæſt.* v. *ad* 4. Vega *in Concil. Trident. Lib. IX. cap.* xlii. Rodriquez *Tom. I. ſum. cap.* xi. Salmanticenſes Scholaſt. *tract.* xiii. *diſp.* xx. *dub.* 1. Salmanticenſes Moral. *tract.* xxi. *capit.* vi. *punct.* 1. *num.* 7. Natalis Alexander *Lib. IV. art.* 10. *reg.* 4. VVigandt *tract.* vii. *exam.* 5. *reſ.* 5. Gonetus, Contenſonius, verbo Thomiſtæ omnes. Ex extraneis plures. Diana *V. Par. tract.* xiv. *reſolut.* 105. Granado *tract.* xiv. *num.* 2. Filliucius *Tom. II. tract.* xxii. *quæſt.* iv. *num.* 288. Trullenchus *Lib. I. in Decal. capit.* v. *dub.* 3. *num.* 3. Silvius *in* 2. 2. *quæſt.* xliv. *art.* 6. Auctor Theologiæ Moralis Petrocoricenſis *Lib. IV. tract.* ii. *cap.* 1. *quæſt.* ii. Henricus a S. Ignatio *Tom. II. Lib. IV. cap.* vi. Patritius Sporer *tract.* ii. *in* 1. *præcep. Decalog. cap.* v. *ſect.* 2. *§.* 4. *num.* 34. Antoine *tract. de virtut. cap.* ii. Paulus a Lugdunó *tract.* iv. *diſs.* ii. *art.* 3. *quæſtiunc.* 3. Layman

man *Lib. II. tract.* III. *cap.* II. *num.* 6. ubi citat Valentiam, Leander a SS. Sacramento *tract.* III. *diſp.* II. *quæſt.* XIV. Roncaglia *tract.* III. *quæſt.* VI. Marchantius *tract.* II. *tit.* 4.

VII. Primum omnium adducam auctoritatem ipſius D. Thomæ, quæ ſola recentiorum multitudini prævalet. *Cum vero* [inquit 1. 2. quæſt. lxxxix. art. 6.] *uſum rationis habere inceperit, non omnino excuſatur a culpa venialis, & mortalis peccati. Sed primum quod tunc homini cogitandum occurrit, eſt deliberare de ſe ipſo: & ſi quidem ſe ipſum ordinaverit in debitum finem, per gratiam conſequetur remiſſionem originalis peccati. Si vero non ordinet ſe in debitum finem, ſecundum quod in illa ætate eſt capax diſcretionis, peccabit mortaliter, non faciens quod in ſe eſt.*

VIII. D. Thomæ doctrinæ favere D. Baſilius videtur homil. in Pſalm. 1. edit. Pariſienſ. *Dum in prima adhuc conſiſtimus ætate, nec improbi, nec virtute præditi ſumus: ea enim ætas habitus utriuſque capax non eſt. Sed poſteaquam ratio noſtra perfecta eſt, atque cumulata, tunc fit quod ſcriptum eſt:* At cum veniſſet mandatum, peccatum revixit; ego autem mortuus ſum: *Rom.* VII. *Exoriuntur enim malæ cogitationes quæ ex carnis cupiditatibus in animis noſtris generantur. Nam reipſa ubi venit mandatum, hoc eſt boni honeſtique iudicium, ſi cogitationem peiorem non vicerit, ſed a pravis affectibus animum in ſervitutem redigi ſiverit; revixit quidem peccatum, mens vero peccatis interempta moritur. Beatus igitur qui in via peccatorum non immoratus eſt, ſed saniore conſilio ad piam converſationem ſe recepit.* D. Franciſcus Saleſius Lib. II. capit. XVII. *Hoc a nobis exigit Deus, ut ſui amor præ reliquis noſtris amoribus altius cordi impreſſus toti cordi præſit, ac imperet, ut ardentiori affectu totam animam noſtram obtineat, & maiori amplitudine noſtras omnes facultates ad opus adhibeat, ut ſit ſublimior, omnemque noſtram mentem impleat...... In ſumma eſt amor excellentiæ, vel excellentia amoris, qui omnibus mortalibus in genere, & in ſpecie, ſeu generaliter, & particulariter unicuique mandatus eſt, & hoc a PRIMO MOMENTO quo incipiunt uti ratione.*

IX. Antequam rationes noſtræ ſententiæ profero, nonnulla quæ viam ſternunt ad ea quæ dicturi ſumus, facilius percipienda, præmittamus fas eſt. Primum itaque omnium animadvertendum occurrit, inſtans, ſeu momentum illud in quo puero rationis lux affulget, phyſicum non eſſe, ſed morale, quod plura inſtantia phyſica comprehendere poteſt. Plures quippe actus fluunt in illa prima deliberatione qua puer de ſe ipſo decernit. Primus eſt intellectus, ſeu iudicium, quo bonum commune percipit ut ſibi congruum, atque conveniens: & ſub hac ratione bonum iſtud phyſicum eſt, quod nec honeſtatem prodit, nec delectabilitatem, quæ rationes, ſeu modi boni moralis ſunt. Ab his igitur ratio-

Digitized by Google

tionibus primus iſte actus præſcindit. Hunc actum conſequitur in voluntate amoris actus erga bonum phyſicum. Porro uterque actus nulla prævia electione, vel ratiocinio fiunt; ſed ab auctore naturæ ſati prodeunt. Solius namque Dei eſt creatam voluntatem ex propria inerti potentia extrahere, illamque in actu conſtituere. En ſemina, & primordia *inſtantis uſus rationis*. Succedit illico alius mentis actus quo puer ab ordine phyſico in ordinem moralem ingreditur, & per principia ſynderesis ab auctore naturæ indita ſine ratiocinio diſcernere incipit inter bonum & malum morale: ſeu conſiderat & bonum illud quod congruit rationi rectæ, ſeu homini prout ratione prædito; & aliud bonum quod diſſonat eiuſmodi rectæ rationi, placet vero, congruitque appetitioni ſentienti irrationali. Hac face ſplendente in intellectu, continuo tangitur homo interiore ſollicitudine qua impellitur ut in ſeipſum ſententiam dicat, deliberetque, quodnam ſibi deligere ex duobus bonis velit, cuinam parti adhærere conſtituat. In hac ſententia, in hac deliberatione, in hoc iudicio inſtans morale converſionis in Deum completur. Secundo notandum venit, quod quibuſdam pueris tardius, quibuſdam celerius rationis crepuſculum illucet, tum propter maiorem, minoremve intellectus perſpicaciam, atque temperamentorum diverſitatem; tum potiſſimum propter variam educationis formam. Tertio loco illud conſiderandum eſt, quod alia ratio de pueris fidelium, alia de pueris infidelium habenda ſit. Illi quippe fide explicite ſupernaturali; iſti cognitione, amoreque naturali, iuxta illorum diverſam capacitatem, ut infra explicabimus, converti in Deum debent. Poſtremum hæc converſio in Deum fieri debet amore explicito, efficaci, & ſuper omnia. Hic autem amor efficax ſuper omnia in Deum, etiam auctorem naturæ, indiget auxilio ſupernaturali. His præmiſſis, ſequens concluſio evincitur.

X. *Præceptum caritatis obligat omnes homines, cum rationis uſum aſſecuti ſunt, ut ſub pœna gravis culpæ ſe ſe in Deum convertant, illum efficaciter diligendo, iuxta illorum diverſam capacitatem*. Rationes, ut mea præfert opinio, valde evidentes propono. Præceptum primum, & maximum caritatis aliquo vitæ tempore obligat. Atqui nullum magis opportunum tempus deſignari huic graviſſimæ obligationi poteſt quam illud in quo homo rationis compos factus, primordia vitæ ſuæ rationalis præiacit, ſeu in quo de ſe ipſo deliberare debet. Ergo homo, cum primum rationis uſum aſſecutus fuerit, Deum ſuum amore efficaci, & ſuper omnia proſequi tenetur. Prima propoſitio extra dubitationis aleam conſtituta eſt. Secunda evincitur. Cum primum homini lux rationis præfulget, illique repræſentat ſuum ſupremum conditorem, quem ignorare nemo ſine culpa valet, quodam veluti amoris pondere in parentem ſuum fertur, rapiturque. Lux illa rationis ei aperit in hunc mundum veluti in quamdam militiam ingreſ-

greſſum. Navigationem qua portum tenere debeat, oſtendit. Hinc ſyrtes, hinc ſcopuli obvii occurrunt: oppoſitæ viæ patent: altera rationis, altera concupiſcentiæ: bonum honeſtum præbet illa; ſenſibilia, atque delectabilia porrigit hæc. Principia ſynderesis ab Auctore ſupremo indita, dictata altius menti impreſſa, amplexum honeſtatis, & rectitudinis vehementer ſuadent; radios emittunt, quibus ob oculos ponunt, quam ſit rationali naturæ congruum conſentaneumque bonum honeſtum amplecti, atque illam inire viam quæ ad amplexum ducit conditoris ſui. Senſus e contrario concupiſcentia, ac univerſa rebellium appetituum turba, dæmone duce, & deceptore, bona delectabilia, voluptates carnales, delicias vividius repræſentant, offerunt, ingerunt. In medio hoc tremendo conſtitutus homo veluti pro tribunali ſedens quam arripere viam velit, deliberare debet. Quid enim eſt rationis uſus, niſi diſcretio bonum inter & malum? Primum autem omnium iſtius mundi bonorum homo ipſe eſt, propter quem cetera cuncta bona facta ſunt. Quod igitur tunc in mente hominis prævalet, eſt, inquit Angelicus, *deliberare de ſe ipſo*: cetera quippe bona per ordinem ad ſeipſum amat. Amor ergo ſui ipſius aliorum amorem præcedit. Omnium enim quæ ſunt in mundo, finis homo eſt. Finis vero ultimus hominis Deus. Ergo quemadmodum alia bona propter ſeipſum amat, ſic ſeipſum cum omnibus bonis propter Deum diligere debet. Quid hac, quæſo, deliberatione naturalius? Quid naturæ ratione præditæ congruentius? Feruntur creaturæ omnes impetu validiſſimo in finem ſibi proprium. Deterioris ne conditionis erit homo ratione ornatus? Explicent adverſarii velim, in quo ipſi rationis uſum conſtituant. Nonne in diſcretione boni, malique? Bonum ergo, aut malum amplectatur tunc homo neceſſum eſt. Nec enim ſuſpenſio deliberationis obtrudi valet; ſi nunc de uſu, de exercitio rationis ſermo nobis eſt. Quemadmodum qui iter arripere debet, ubi duæ ſolæ occurrunt viæ, aut unam eligat oportet, aut alteram: ſic homo ingrediens in hunc mundum, dum primum rationis apparet diluculum, duplicem virtutis, & vitii ſemitam oſtendens, alterutram premendam eligat fas eſt; honeſti, vel inhoneſti; boni, aut mali; Dei, aut dæmonis. Tribunal rationis circiter ſeptennium, citius, aut tardius, ut innuimus, diem dicit, &, quaque dilatione pulſa, ſententiam deliberatam proferri iubet.

XI. Quæ hactenus propoſui, validius confirmo. Lex, ſicut & fides Chriſti, cum primum hominibus intimata, ac ſufficienter promulgata eſt, nonne ad eam amplectendam, eique parendum devinciuntur? Licitum ne cuiquam eſt, promulgatione neceſſaria facta, aut illi obedientiam detrectare, aut conſenſum in aliud tempus differre? Quidni ergo cum rationis tribunal legem naturalem diligendi Dei indicit, promulgat, explicat, ſuadetque, ſervanda ea erit? Quid eſt quod ab obſervationis vinculo ſolvere valeat? Difficilius eſt altiſſimis chriſtianæ fidei

arcanis aſſenſum præbere, atque in illorum obſequium mentem captivare, quam legi naturali, quæ ſupremum parentem diligendum imperat, parere. Si nemo immunis a culpa iudicatur qui aut reſiſtit fidei arcanis ſufficienter promulgatis, aut anceps conſenſum in aliud tempus protrahit; innocens ne dicendus erit qui legem rationali naturæ quam maxime conſentaneam violat, infringit, conculcat? Quid, quæſo, eſt quod animantibus omnibus tributum a natura ſit ut ſibi caveant a malo, ut bonum congruum teneant, ut ductum ſeu inſtinctum naturæ firmiter ſequantur? Hæc vero privilegia denegabimus animæ rationali, creaturarum omnium excellentiſſimæ, in cuius gratiam cuncta alia condita ſunt? Quodnam officium, quodnam munus attribuant exorienti lumini rationis recentiores, ſcire vellem. Torpida ne ac ſtupida vivida illa rationis lux in ſuo ortu erit? Ideo ne a ſopore, & veluti ſomno excita erit in puero poſt ſeptem annorum intervallum, ut dormiat, ut torpeſcat? Quod ſi quidquam agere debeat; aptius ne, dulciuſque exercitium occurrere ei poteſt, quam ſuum ſalutare Effectorem, illum in Deum ſuſcipere, illum alloqui, illius anhelare dulciſſimos amplexus, ſuique cordis primitias illi conſecrare? Nihil ne agere dixerint? Quod ſi officium, atque exercitium conceſſerint; quodnam propinquius homini, aut naturalius, quam amorem ſui Creatoris, ſuæque æternæ felicitatis deſiderium, deſignare valebunt?

XII. Optima dictu hæc omnia ſunt, reſpondent adverſarii. Sed ad illa implenda vi præcepti, ſeu ſub pœna æternæ mortis puerum in ipſo rationis initio adigere, durum nimis, valdeque aſperum apparet. Verum argumentatio noſtra hinc magnopere inſtauratur. Præceptum caritatis aliquo certo tempore obligat: idque concedunt omnes. Recentiores, dum tempora percurrunt quibus antiquiores Theologi urgere præceptum docuerunt, omnia fere, ut minus obſervationi mandati congrua, reſpuunt. P. Thomas Sanchez *Lib. II. in Decal. cap.* XXXV. *a num.* 6. *uſque ad* 10. lato calamo improbat octo circiter varias Theologorum ſententias hoc de argumento, quarum aliæ præceptum iſtud urgere aſſerunt ſemel in vita, aliæ in articulo mortis, aliæ ſub initium rationis, aliæ ſingulis diebus dominicis, aliæ ſingulis annis &c. Ille autem poſt oppugnatas tum laxas, tum veriſimiliores opiniones, ſic concludit: *Ultimum tempus eſt, cum graves odii Dei tentationes inſtant, & periculum illis ſuccumbendi adeſt, niſi tentatus actus amoris Dei eliciat. Et in hoc eventu exiſtimo obligare præceptum hoc dilectionis Dei ſuper omnia per ſe, & ex vi huius præcepti*. Et ego exiſtimo hanc P. Sanchez opinionem non modo falſam, ſed etiam in proſcriptis ab Eccleſia propoſitionibus contineri. Quippe alia tempora quibus ceteri Theologi docent præceptum urgere, ille reiicit; mandatique obligationem illi dumtaxat tempori illigat quo tentationes odio habendi Deum animum pulſant, imminetque ſuccumbendi periculum, niſi contrarius amoris actus odium repellat. Hæc videtur opinio P. Sanchez, ut legenti

con-

Digitized by Google

conſtare poteſt. Hæc autem ſententia in duplici propoſitione damnata contineri, ſatis evidenter oſtenditur. Una ex propoſitionibus damnatis eſt, quod hoc præceptum *per ſe* non obliget. Porro ſi tum ſolum per Sanchezium obligat hoc præceptum, cum odium Dei animum vellicat; non *per ſe*, ſed *per accidens* obligabit. Per accidens enim eſt, & nullatenus per ſe, quod tentatio odii Dei homini occurrat; ſicuti & per accidens eſt quod alia via, aliove remedio ſuperari nequeat. Altera propoſitio proſcripta eſt quæ docebat, ne ſingulis quidem quinquenniis divinum mandatum *per ſe* obligare ad actum dilectionis. Porro non ſolum quinquennia, ſed decennia, quindennia fluere, immo & totam tranſigere vitam homo valet, quin aliquam experiatur tentationem odio habendi Deum. Et continua experientia conſtat rariſſimos reperiri Chriſtianos huic tentationi obnoxios. Rariſſimi ergo erunt qui divinum, maximumque mandatum caritatis implere teneantur. Sed hæc per tranſennam dicta ſint, & ut lectores admoneantur, ne hanc P. Sanchez ſententiam abſque examine admittant. Scripſit ille ante proſcriptionem opinionum; idcirco venia dignus, ſi quandoque a vero aberravit. In ſemitam nunc regrediamur.

XIII. Pluries deſignatis temporibus præceptum caritatis obligare, ex definitione Eccleſiæ certum eſt. At nullum deſignari tempus valet in quo tot occurrant rationes Deum diligendi, ac in illo primo rationis ortu. Nam puer rationis compos factus, aut Chriſtianus eſt, ſacro ablutus lavacro; aut infidelis. Si infidelis, nullo alio tempore aptior eſt ad vocem naturæ audiendam, ad prima illa ſyndereſis principia cognoſcenda, quam illo rationis initio; nulla quippe tunc actualium peccatorum tenebræ. Sola regnat originalis culpa. Adultus effectus undiqueverſum caligine ſuperſtitionis obducitur, criminumque ſordibus mens inquinata, ac carnalium voluptatum illecebris faſcinatus animus, ita ſenſuum deliciis affixus eſt, ut vix oculos mentis ſurſum attollere, & cæleſtia deſiderare valeat. Si puer rationis particeps ſit Chriſtianus, in floridiſſimo innocentiæ baptiſmalis ſtatu reperitur. Nulla tum vel levis macula in illa anima, ſed ut perlucida cryſtallus, limpida, & pura relucet: nulla ibi caligo, tenebræ nullæ; immo undique lux, undique ſplendores. Prima illa virtutum ſemina ab Auctore naturæ ſata nullis peccatorum ſpinis ſuffocantur. Principia illa univerſalia honeſtatis veluti inſita, & innata nullum adhuc habent impedimentum. Quæ itaque congruentior opportunitas implendi primarium naturæ mandatum, amorem imperans Creatoris? Sed perge porro, & altius aſſurgamus. Ornamenta illa infuſarum virtutum fidei, ſpei, & caritatis otio tunc ne, & inertia diffluent? Quæque virtus in ſuos erumpere actus geſtit. Inertes ne tunc fides, & ſpes? Otioſa ne caritas illa habitualis? Ut quid animæ infuſa, niſi ut operetur? Effuſis rationis radiis non accendetur ignis ille cæleſtis? Quid, quæſo, officit ne ardeat; cum a

contrario omnia ad flammam diſpoſita ſint? Nulla ibi peccatorum horrida tabes, nulla caligo. Omnia munda ſunt tum naturalia, tum ſupernaturalia dona. Emicat ratio, lucet fides, ſpes excitat: quidni ergo ardebit caritas? Percurrant adverſarii momenta vitæ ſingula, nullumque invenient in quo tot rationes amandi, & ad amandum diſpoſitiones occurrant. Si ergo certum eſt pluries in vita caritatis mandatum urgere, hoc ſane potiſſimum tempore actum imperare fateantur oportet.

XIV. Accedit quod omnium præceptorum meta ſit caritatis præceptum. *Finis autem præcepti eſt caritas de corde puro, & conſcientia bona, & fide non ficta. A quibus quidam aberrantes converſi ſunt in vaniloquium, volentes eſſe legis Doctores, non intelligentes neque quæ loquuntur, neque de quibus affirmant. Scimus autem quia bona eſt lex, ſi quis ea legitime utatur.* I. ad Timoth. 1. In hoc D. Pauli teſtimonio valida habetur ſententiæ noſtræ confirmatio. Si enim univerſæ legis finis caritas eſt, principium quoque illius ſit oportet: quoniam hæc eſt finis prærogativa, ut ea ratione qua eſt in executione, ſeu conſecutione rei amatæ poſterior, ſit in intentione prior: quæ intentio ſimul executionem includit, ut medium quo res amata reapſe obtinetur. Ultimum quod nauta attingit, portus eſt, quo iter ſuum inſtituit; at hic eſt quem primo in animo ſibi præfigit gubernator, ut illuc navim a ſcopulis illæſam recta dirigere queat. In ipſo rationis ortu ingreditur homo in hunc moralis vitæ mundum, ceu in vaſtum oceanum anfractuum, ſcopulorumque plenum. Hinc ſenſuum ſirenæ pelliciunt, voluptatumque præſtigiis excæcant; illinc ſyrtes, & naufragia terrent. Quis eſt portus quem petit? Deus. Quis eſt navis clavus? Amor Dei, ſeu coniunctio firma cum prima regula. Omnia alia præcepta ad hanc intimam ſunt ordinata unionem voluntatis cum Deo. Hæc unio, hic amor principium quoque eſt aliorum præceptorum, quorum nullum ſine hoc amore, ut oportet, perfecte impletur. Ergo iſtius divini primique mandati obſervantia cetera omnia præcedere debet. Ergo ſub initium vitæ rationalis hanc primam regulam amplecti, huic inhærere homo debet, ut feliciter inceptum iter perſequi valeat, portumque tenere. Si præiecerit hanc chriſtianæ profeſſionis primam baſim, ſolidumque fundamentum, orſa ſummi æternæ ſalutis negotii fauſta, & optima ſunt. Contra vero ſi ab hac recidit prima rationis regula, ſi hoc navigationis ſuæ gubernaculum negligit, ceu navis ſine clavo, ſcopulis, ſyrtibus, ac naufragio expoſitus eſt. Quæ omnia oſtendunt nullum opportunius deſignari tempus poſſe in quo urgeat præceptum illud quod Deo hominem coniungit, quam rationis primordia. In quolibet ædificio tum potiſſimum ædificator attentionem, conſilium, ſollicitudinemque adhibere tenetur, cum illius fundamenta ponit. Quicumque aliquod negotium aggreditur, tum maxime regulas omnes exactæ prudentiæ conſulere, expendere, ſerioque

que examinare cogitur, cum primum illud ſuſcipit. Quis ergo dixerit hominem non teneri hanc eamdem ſervare methodum, dum primo æternæ ſalutis negotium agere inſit? Hæc ratio ex Angelico hauſta eſt, qui *quæſt.* XXVIII. *de verit. art.* 3. *ad* 4. hæc habet: *Cum quilibet teneatur peccatum vitare, & hoc fieri non poſſit, niſi præſtito ſibi debito fine; tenetur quilibet, cum primo ſuæ mentis eſt compos, ad Deum ſe convertere, & in eo finem conſtituere: & per hoc ad gratiam diſponitur*. Primum ergo quod obviam venit homini in rationis ortu, eſt ſuæ ſalutis negotium. Prima ſynderesis principia vox naturæ, virtutum infuſarum lumina, actualia auxilia quæ Deus confert, una voce, uno concentu hanc illi intimant veritatem. Si in tot circumſtantiarum apparatu præceptum ſibi conſulendi, regulamque honeſtatis amplectendi non urget; quando urgebit? Deſignari ne tempus aliquod valet in quo tot concurrant rationes quæ Deum amandum evincant? Ex his ſiquidem rectæ viæ primordiis plurimum ſecundus totius curſus eventus pendet. Contra ſi orſa vitæ rationalis a regula declinant honeſtatis, ſi itineris initia aberrant toto cælo a cælo ipſo; quo ultra fiet progreſſus, eo erit a Deo receſſus longior, atque æternum pereundi pericula graviora. Ex confutatione eorum, quæ adverſarii opponunt, clarior etiam fiet ſententia noſtra.

XV. Contrariam ſententiam communiter ſuſtinent PP. Societatis. Sanchez *Lib. II. in Decal. cap.* XXXV. Vaſquez 1. 2. *quæſt.* lxxxix. *diſp.* CXLIX. *art.* 6. *cap.* II. Suarez *Tom. IV. in II. Part. diſp.* XI. *ſect.* 2. *num.* 14. Valentia 1. 2. *diſp.* VI. *quæſt.* XIX. *punct.* 3. Azorius *Lib. IX. cap.* IV. *quæſt.* I. Caſtropalaus *tract.* VI. *diſp.* I. *punct.* 4. *num.* 2. Arriaga 2. 2. *diſp.* XXXVI. *ſect.* 3. Filliucius *tract.* XXII. *cap.* IX. *quæſt.* VIII. Arriaga, Filliucius, Valentia in utramque partem diſputant, & modo ab una, modo ab altera parte paullulum recedunt. P. Moya *tract.* VI. *diſp.* VI. *quæſt.* II. §. 2. *num.* 10. loquens de hac ſententia hæc ſcribit: *Primam deſero: quia hæc obligatio Auctoribus tantum ſcholaſticis eſt nota, qui eius meminerunt: & moraliter videtur certum non omnibus ineſſe obligationem quam nullus agnovit, omnes ignorant*. Scholaſticis dumtaxat nota eſt ſententia iſthæc? Nullus hanc obligationem agnovit? Omnes eam ignorant? Quodnam aſſertionis tuæ promis teſtimonium? Sed argumenta quæ opponere ſolent, audiamus.

XVI. Obiic. 1. Præceptum caritatis indeterminatum eſt. Ergo non obligat determinato tempore. Reſp. Hoc Tamburini argumentum evincit, numquam in toto vitæ decurſu hoc præceptum amoris actum imponere, quod eſt ab Eccleſia proſcriptum. Mandatum divinum abſolutum eſt, omneque tempus comprehendit, prout tamen hominis conditio fert, ut infra dicemus. Porro quando imponitur aliqua penſio nulli illigata diei, præſenti die debetur, iuxta regulam iuris Lib. IV. ff. de reg. iur. *In omnibus obligationibus, in quibus dies non apponitur, præſenti die debetur*.

XVII. Obiic. 2. Nimium ſapit rigorem aſtringere pueros in tenera illa ætate ad obſervantiam mandati omnium difficillimi ob eminentiam obiecti: eo vel maxime quod vix puerorum aliquis talem agnoſcit obligationem; nemo autem obligatur ad id quod ignorat, peragendum. Reſp. Non modo rigorem, ſed ſuaviſſimam iuſtitiam redolet quod pueri in illa ætate teneantur tributum amoris ſolvere divino, ſupremoque Parenti. Iuſtum, æquumque eſt ut Deo conditori ſacrificium offerant, propriique cordis hoſtiam litent pueri in illa ætate. Grave illis non eſt: quia id offerunt quod habent, nempe ſemetipſos. An ne tributum quod offerant, emere debent, ſi ipſimet vectigal ſunt? Grave ne illis eſt carnali parenti cultum, & obſequium exhibere? Et durum erit divinum ſalutare Parentem? Tempus obligationis ignorant. Oppoſitum iam ſupra inter diſputandum probavi. Principia ſynderesis, & ipſius naturæ vox, amoris victimam ſacrificandam Deo clamant. Lumen rationis debitum iſtud repræſentat. Dicant adverſarii, quodnam officium præſtet aurora illa rationis exoriens? Nos dicimus, eam repræſentare bonum honeſtum proſequendum, malumque cavendum, naturæque referre Effectorem. Dona ſupernaturalia quæ animam pueri baptizati ornant, illuſtrationes divinæ, piæque affectiones negotium æternæ ſalutis ob oculos ponunt, Dei timorem incutiunt, amoremque accendunt. Deſignent adverſarii munus quod uſus ille rationis tunc præſtet. Nihilne agere reponent, ſi ſermo nunc eſt de primordiis vitæ rationalis? Porro vita rationalis in proſecutione boni honeſti ſita eſt. Aut ergo amplectitur puer regulam honeſtatis, aut ab ea declinat. Si amplectitur, præceptum implet, vitamque hominis cœptat, ſcilicet rationalem; ſi illam reſpuit, præceptum violat, & brutorum vitam ingreditur.

XVIII. Obiic. 3. Pueri pluribus appetitionibus, paſſionibuſque ligari in illa tenera ætate valent; & idcirco ignorare illud mandatum. Quid quod viri docti plurimi, ut ſunt adverſarii noſtræ ſententiæ, hoc ignorant præceptum, dum ut probabilem defendunt oppoſitam opinionem? Peritiores ne erunt parvuli illi Theologis ipſis? Cur illi aſſentiri iſtorum Theologorum ſententiæ impune nequibunt? Reſp. Iam oſtendimus, parvulos catholicos, maxime dum primum rationis ſplendor illucet, innocentiæ baptiſmalis privilegiis inſtructos eſſe, nulla peccatorum actualium caligine obductos, eaque tunc paſſionum tranquillitate frui qua vix alio gaudebunt tempore. Quapropter in actu, ut aiunt, exercito ita perſpicue, & evidenter naturæ Auctor, atque ſuperna donorum lumina proponunt eiuſmodi præcepti obſervantiam pueris ſub primum rationis diluculum, ut nullus illis remaneat dubitandi locus. Quod autem adulti effecti tantam non habeant præfatæ obligationis cognitionem, immo quod ſæpe, & plurimi tanta luce priventur, ex pluribus cauſis ortum ducit. Primum in vitæ decurſu opus eſt ratiocinio, & longiore argumentatione ad vim præcepti deprehendendam. Evanuit ſiquidem evidens illa propoſitio

tio obligantis legis ab ipſo Conditore facta ; ſilet naturæ vox pravarum opinionum ſonitu compreſſa. Supremus Auctor in illo vitæ rationalis initio muneri ſuo fecit ſatis. In poſterum autem traditi magiſtris pueri, humanis opinionibus præveniuntur. Hominum mores, populorum conſuetudines, Doctorum diſputationes mentem obnubilant, ſenſuum illecebræ, voluptatum lenocinia, vitiorumque ſordes voluntatem inquinant, paſſiones ad rebellionem ita impellunt, ut, quod in primo illo ſplendentis rationis crepuſculo bonum apparebat, malum poſtea indicetur. Hanc doctrinam tradit vel ipſe ethnicus Marcus Tullius *Lib. III. Tuſcul. ſub initium*. Lubet illius verba recentioribus meditanda proponere. *Parvulos nobis dedit igniculos* (natura) *quos celeriter malis moribus, opinionibuſque depravatis ſic reſtinguimus, ut nuſquam naturæ lumen appareat. Sunt enim ingeniis noſtris ſemina innata virtutum; quæ ſi adoleſcere liceret, ipſa nos ad beatam vitam natura perduceret. Nunc autem, ſimul atque editi in lucem, & ſuſcepti ſumus, in omni continuo pravitate; & in ſumma opinionum perverſitate verſamur, ut pene cum lacte nutricis errorem ſuxiſſe videamur. Quum vero parentibus redditi, ideſt magiſtris traditi ſumus, tum ita variis imbuimur erroribus, ut vanitati veritas, & opinioni confirmatæ NATURA IPSA CEDAT*. Non ergo mirandum, ſi cum ipſo Tullio dixerimus, pueros illos ſub primum rationis momentum aptiores eſſe ad illud exequendum præceptum, quam ſint plures adulti, opinionum varietate præventi, & ſæpe factionis ſpiritu ducti, & præiudiciis ab educatione, & conſuetudine hauſtis præoccupati. Ab his omnibus immunes pueri ſunt; idcirco ad exequenda prima illa naturæ dictata promptiores. Utrum vero innoxia ſit, & invincibilis ignorantia qua recentiorum plures pernegant mandatum iſtud tunc temporis urgere, mea haud intereſt diſcutere.

XIX. Obiic. 4. Si præceptum caritatis obligat pueros pervenientes ad uſum rationis, dubio procul adſtringet omnes tam Chriſtianorum, quam barbarorum, & infidelium ad actum converſionis in Deum. Porro converſio iſthæc naturalis ne eſt, aut ſupernaturalis? Si naturalis aſſeratur, ſatis haud eſt ad obſervandum præceptum caritatis. Hoc quippe, poſita elevatione hominum ad finem ſupernaturalem, actus ſupernaturalis amoris iubet. Accedit quod illud idem præceptum quod obligat adultos, obligat pueros. At adultos ſupernaturali dilectione Deum proſequi vi mandati caritatis certum eſt. Igitur idem de pueris omnibus dicendum erit. Porro iſtius dilectionis regula fides eſt: nec enim Dei amore flagrare voluntas poteſt, niſi fidei fax præcedat, igneinque amoris accendat. Pueri autem barbarorum, infideliumque fide deſtituti ſunt. Nequeunt ergo iſti implere divinum mandatum. Si dicatur, conferri iſtis auxilia actualia; vi quorum implere præceptum valeant; obſtat infidelitas negativa, quam admittit D. Thomas in barbaris pluribus.

XX. Obiectum argumentum fuſo calamo Scholaſtici verſant, ſubtileſque enu-

X iiij cleant

Digitized by Google

cleant difficultates quæ ad noſtrum minime ſpectant inſtitutum. Paucis nos totam conficiemus ſummam, nihilque omittemus eorum quæ ad clariorem ſententiæ noſtræ notitiam neceſſaria iudicabimus. Converſio hæc rationalis puerorum in Deum, ordinem naturæ quæ ab imperfectis ad perfecta aſſurgit, imitatur. Præ oculis autem D. Thomæ doctrina habenda eſt, quod videlicet pueri tenentur implere dilectionis divinæ mandatum, *ſecundum quod capaces ſunt*. Maior ſane in pueris Catholicorum quam in pueris hæreticorum; maior in pueris Chriſtianorum quam in pueris infidelium, & barbarorum; maior denique iuxta cuiuſque pueri ingenii diverſum acumen capacitas ad iſtam converſionem. Et, hac varia capacitate inſpecta, præceptum magis minuſve aſtringit. Denique converſio hæc ſolis naturæ viribus non fit, nec fieri in hoc ſtatu naturæ lapſæ poteſt; ſed viribus gratiæ, quam omnibus potiſſimum ſub illius rationis ortum Deus confert. His prælibatis, ſolutio obiectæ difficultatis obvia eſt. Dicimus igitur mandatum caritatis amorem explicitum tum naturalem, tum ſupernaturalem iubere omnibus pueris ratione præditis; ſed iuxta cuiuſque diverſam capacitatem. Pueris infidelium, & barbarorum educatione parentum deſtitutis, hebetioriſque ingenii, lux rationis oſtendit bonum honeſtum amplectendum: amor boni honeſti implicitum amorem erga Deum continet. Ad hunc ipſum amoris actum eliciendum præſto eſt divinum auxilium, quo ſi bene uſus puer fuerit, ad amorem explicitum Dei Auctoris tum naturalis, tum ſupernaturalis diſponitur; uno autem actu uterque amor habetur: quoniam in amore ſupernaturali amor naturalis eminenter continetur; non autem e contrario. Primum illud auxilium quo illuſtratur intellectus in cognitione boni honeſti in communi, licet ad lumen fidei reducatur, non eſt tamen fidei proprie dictæ, nec myſteria repræſentat: idcirco, ſi male uſus fuerit puer, non ob id infidelitatis peccatum perpetrat: quia ad infidelitatem poſitivam requiritur quod quis reſpuat myſteria credenda ſibi expreſſe, & clare propoſita. Igitur, tametſi converſio non ſequatur, remanet infidelis negative. Porro ſi fuerint pueri Catholicorum innocentia in baptiſmate infuſa ſanctificati, & virtutibus theologicis illuſtrati, atque optime educati, actum expreſſum, efficacemque amoris ſupernaturalis elicient celerius aut tardius, ſecundum quod magis aut minus capaces reperientur. Omnia itaque quæ hæc noſtra ſententia ſtatuit, ſibi optime reſpondent. Momentum illud in quo fieri converſio pueri debet, phyſicum non eſt, ſed morale, quod plura inſtantia comprehendit. Plures interveniunt actus recto ſibi ſuccedentes ordine. Vires naturales vegetæ ſunt. Divina auxilia ad præceptum implendum neceſſaria Deus abundanter confert. *Neque hoc extraordinarium iudicari debet, cum ad divinam providentiam pertineat cuilibet de neceſſariis ad ſalutem providere, dummodo ex parte eius non impediatur:* inquit Angelicus *quæſt. XIV. de verit. art. 11.* Hinc colliges veram intelligentiam illius axiomatis: *Facienti quod in ſe eſt, Deus non denegat gratiam*. Facienti, in-

inquam, quod in ſe eſt ex viribus gratiæ. Deus ergo pueris gratiam confert actualem ad honeſte vivendum; cui ſi non reluctentur, uberiorem ſuppeditat, fideique lumine eos perfundit: quandoquidem, quia neminem ille perire vult, omnibus providet de neceſſariis ad ſalutem. Illuminat enim omnem hominem venientem in hunc mundum, in mundum ſcilicet rationis. Hunc mundum lucis rationalis ingredientibus omnibus ſuæ lucis radios Deus infundit. Adverſarii, gratias actuales ad converſionem in Deum neceſſarias obcæcatis, & induratis peccatoribus Deum conferre ampla manu, propugnant: eorumdem liberi arbitrii vires mirum in modum extollunt. Potiori ergo iure hæc omnia fateri debent reſpectu puerorum in florido illo primo rationis ſtatu.

XXI. Obiic. 5. Nemo unus meminit, ſe in illo primo rationis ortu notitiam iſtius habuiſſe præcepti, aut illud ſe impleviſſe. Hac poſita ignoratione, & dubitatione, omnes confiteri debebunt peccatum iſtud. Reſp. Sicuti nemo recordatur, ſe huius præcepti cognitionem habuiſſe; ſic nemo recordatur, ſe eadem caruiſſe. Et tamen certum eſt vel illam habuiſſe, vel illa caruiſſe. Obiecta igitur oblivio neutram partem vel lædit, vel iuvat. Quare reſpondeo, plurimos non ſolum non recordari; ſed ex eorum moribus ſatis valde colligitur illos tranſgreſſos præceptum fuiſſe. Plurimi pueri hoc divinum violant mandatum tum ob pravas habitudines, & temperamenti inclinationes, quibus inſerviunt; tum ob parentum non ſolum deſidiam, incuriamque, ſed perverſam educationem, flagitiorumque plenam. Non modo parentes, potiſſimum iſtius temporis, negligunt optimis pueros ſuos imbuere moribus, innata virtutum ſemina fovere, gratiam baptiſmatis excolere, pias cogitationes in illorum ſerere mentibus, cordiſque affectus in Deum, Divoſque perciere; verum etiam illorum oculos, ſenſuſque pravis faſcinant exemplis. Eorum mentibus primum omnium vana mundi effata imprimunt: delicias, faſtum, luxum, theſauros, gloriam, ceteraſque inſanientis mundi illecebras extollunt. Quare mirum non eſt, ſi hodie tanta in pueris conſpiciatur pravitas, fraus, & dolus, ut admiratione vel ſagaciorum mentes ſuſpendantur. Tenera eſt illa ætas, & veluti mollis cera flexibilis, & tractabilis: eas ſuſcipit rerum formas quæ auribus, ſenſibuſque occurrunt. Qua ratione, ſi ſancta ſunt quæ vident exempla, ſi pia quæ audiunt colloquia, ſermoneſque fuerint; pietatis recipiunt formam. Quapropter iſthuc parentes curas ſuas conferant, iſthuc parochi, & chriſtianæ doctrinæ magiſtri ſtudia collineent ſua, ut ſanctis imbuant præceptionibus hanc teñerrimam ætatem: nitantur parvulos iſtos in divini amoris paleſtra exercere: illorum auribus continenter divinæ bonitatis amabilitatem, liberalitatis, miſericordiæ immenſitatem, iuſtitiæ, & vindictæ ſeveritatem inſtillent, ut qua terrore, & tremore, qua amore, & fiducia in Deum erigere corda doceant. Si hæc omittant parentes, parochi, ludi magiſtri præſtare; non video qua ratione excuſari a culpa poſſint.

Que-

Quoniam, tametſi daremus iuſtitiæ rigore, vique mandati devinctos non eſſe pueros amoris primitias Deo litare; quis inficias ire auſit, hoc tributum offerendum divinæ maieſtati ſaltem eſſe innumeris titulis urbanitatis, gratitudinis, & ſummæ convenientiæ? Si carnalis pater, ut primum a filiis dignoſcitur, ſalutandus eſt; ſi Rex, dum primo coronam accipit, dum regni thronum primum occupat, fidelitatis ſacramento ſubditos adigit, ut obſequium ſibi præſtent: quid æquius quam ut primum rationis ſplendor divinum Parentem, ſupremum Monarcham, Creatorem, Redemptoremque noſtrum manifeſtat, eidem primordia moralis vitæ offerantur? Quid æquius quam ut inde vitæ noſtræ rationalis orſa incipiant, adoleſcant, & creſcant, ubi tandem deſinere debent? Quid æquius quam ut in Deo vivere cœptet cor noſtrum, cum quo in ſæculorum ſæcula regnare debet; idemque ſit principium, ac finis vitæ noſtræ? Quod autem ſpectat debitum confitendi iſtius præcepti omiſſionem; dicimus, quod, cum hæc omiſſio occulta ſit, quiſquam debet ſub dubio ſaltem confiteri. Neque hoc ſcrupulos ingerit; ſed ſecuritati æternæ ſalutis conſulit. Navarrus in Enchiridio de Oratione *cap.* 111. *num.* 17. de hac omiſſione ſe confeſſum fuiſſe candide fatetur; nec continuo ſcrupuloſum ſe eſſe exiſtimavit. Sufficit tamen iſtius omiſſionis generalis confeſſio, quin ſingula expendantur tempora, ut ſic anxietas nimia, & importuni ſcrupuli auferantur.

XXII. Obiic. 6. Puer ad uſum rationis perveniens poteſt non advertere ad obligationem præcepti, ſuamque deliberationem ſuſpendere, & ad neutrum ſe ſe determinare: vel poterit malum deteſtari, & ab eo declinare, quin eliciat actum amoris erga Deum. Reſp. Ab hoc ultimo ut ordiamur, ex amore boni, fuga mali proficiſcitur. Si puer a malo declinet, eo ipſo eligit bonum. *Quia bonum quæritur, ideo refutatur oppoſitum malum*: inquit D. Thomas 1.2. *quæſt.* xxv. *art.* 2. Tota vis declinandi malum a bono eſt. Quod ad ſuſpenſionem iudicii attinet; iam inter diſputandum convulſum fuit. Vita rationalis in actibus intellectus, & voluntatis ſita eſt. De iſtius vitæ exordio ſermo nunc recurrit. Si vita primos ſuos exerit actus, dici haud poteſt, quod illos ſuſpendat. Eo ipſo ergo quod puer ducere rationis vitam incipiat, quod malum a bono internoſcat, quod lumen ſyndereſis clare ei bonum honeſtum amplectendum, malumque fugiendum repræſentet; ſponte fluit electio boni, aut mali: Potiſſimum quod prima boni honeſti notitia a Deo indita ſit; atque adeo clara, & perſpicua. Quippe Deus illam primam illuſtrationem immittit, ut ſit veluti fons ſequentium cognitionum quæ ad ordinem attinent moralem. Idcirco illa prima notitia nec ſemiplena, nec dubia, nec hærens eſt; ſed completa in ſua linea, & perfecta: ut puer conſtitutus in actu valeat ipſe ratiocinari, deliberare, & eligere. Ne multa: ipſa recta ratio tunc clare oſtendit non eſſe ambigendum, nec hærendum; ſed bonum deliberate amplectendum, malumque vitandum. Quare ſi puer ſuum ſuſpenderet iudicium, rectæ rationi reſiſteret, pugna-

ret-

retque adverſus ſynderesis principia. Neceſſe eſt ut deliberet, alterutrumque ſeligat.

XXIII. Ex momentis quæ pro noſtra adduximus ſententia, & ex confutatione difficultatum quas opponere adverſarii ſolent, quiſque nunc colligere valet, quam commendabilis, quam non modo probabilis, verum etiam probabiliſſima, unaque veriſſima ſit hæc noſtra opinio. In cuius tamen maiorem confirmationem explicare breviter iuvat hanc proſcriptam propoſitionem ab Alexandro VIII. *Bonitas obiectiva conſiſtit in convenientia obiecti cum natura rationali; formalis vero in conformitate actus cum regula morum. Ad hoc ſufficit ut actus moralis tendat in finem ultimum interpretative. Hunc homo non tenetur amare neque in PRINCIPIO, neque in DECURSU vitæ ſuæ moraliter.* Propoſitio quatuor conſtat partibus. *Duæ primæ* partes, quæ bonitatem obiectivam, & formalem ſpectant, innoxiæ ſunt. *Tertia* falſa eſt, & etiam, ut ego quidem arbitror, proſcripta videtur: quoniam urget præceptum ſæpe referendi actus noſtros expreſſe, & actualiter in Deum ultimum finem. Præterquamquod actio moralis in aliquem finem honeſtum aut actu, aut virtualiter directa ſit oportet, ut formalis moralitas in actu eluceat. *Quarta* pars proſcripta eſt, nemine diſſidente. Sed duplex occurrit ſenſus proſcriptionis, nempe vel disiunctivus, vel diſtributivus, & copulativus. Primus ergo eſt. *Amari finis ultimus debet vel in principio, vel in decurſu vitæ.* Et quod hoc in ſenſu hæc propoſitio ſit vera, & contradictoria illius damnata, nemo ambigit: quin hoc in ſenſu iam damnata erat propoſitio ab Alexandro VII. & ab Innocentio XI. Alter ſenſus eſt. *Amari finis ultimus debet & in principio, & in decurſu vitæ.* Et hic quoque ſenſus verus eſt, & in oppoſito ſenſu damnata itidem eſt relata propoſitio: idque tamquam probabilius defendit vel ipſe P. Claudius La-Croix *Lib. II. num.* 145. Quod ſi hoc verum ſit, uti veriſſimum eſſe ego cenſeo, ſalvo ſemper meliori iudicio; conſequitur contrariam recentiorum opinionem, qua docent, puerum in principio vitæ rationalis non teneri ſeſe convertere in ultimum finem, includi in proſcripta propoſitione. Nec ſibi conſtare videntur quæ docet laudatus La-Croix *loc. cit. num.* 144. nempe probabilius eſſe non teneri puerum ſub initium rationis ſeſe convertere in finem ultimum: & deinde *num.* 145. ſubdit eſſe *certum nos teneri & in principio, & in decurſu vitæ tendere in finem ultimum.* Si certum eſt nos aſtringi ad amplectendum finem ultimum in vitæ exordio; quomodo probabilius eſt nos non teneri? At, ut ut ſit de hoc, illud mihi videtur certum, ſententiam noſtram in praxi tutam eſſe.

CA-

CAPUT VIII.

Quam aſpera, & rigida ſit recentiorum ſententia. Legis evangelicæ mandata difficilia in ſe, caritatis amore ſuavia fiunt. Alia tempora frequentioris obligationis deſignantur.

I. INcredibile omnino videtur Theologorum aliquem extitiſſe qui in ſuis cogitationibus eouſque exorbitaverit a veritatis via, ut expreſſo amore diligendum eſſe Deum negaverit. Lex, natura, urbanitas, gratitudo, religio, iuſtitia clamant, inclamantque, Deum mundi creatorem, conſervatorem, proviſoremque ſupremum amore colendum eſſe: & Theologi in naturæ principiis, in legis tum veteris, tum novæ regulis optime exculti præfatum amorem denegant. Undenam, quæſo, tam inſolens cogitatio, tam monſtroſa opinio? Nec enim parum noſtra intereſt iſtius tam manifeſtæ aberrationis originem repetere. Quippe ſi palam fit vel ipſum primum, exploratumque caritatis mandatum obnubilatum quorumdam Theologorum diſputationibus fuiſſe, ac fere omnino de medio ſublatum; non valde laborandum erit ut malorum multitudinem quæ in alia minus comperta præcepta invexit nimia diſputandi libido, oſtendamus. Duas autem tantorum radices malorum per tranſennam hic indicabo.

II. Prima eſt factionis ſpiritus. Ex quo ſæculo elapſo extremas ingredi vias non pauci Theologi cœpere, quiſque ſuſcepti extremi partes non tueri modo, ſed amplificare, & extollere, e re ſua eſſe exiſtimavit. Qui in nimii rigoris extremum prolapſi ſunt, caritatis officia tanta ſunt ſeveritate interpretati, ut conſilia quæ amoris divini perfectionem, fervoremque ſuadent, & promovent, præceptorum loco inculcaverint. Opera omnia caritate deſtituta in peccatorum cenſum reiiciunt. Ad referenda omnia in Deum opera, non ſtatis temporibus tantum, ſed continenter actu, vel virtute vi præcepti homines adigunt. Toties iſtos peccare contendunt, quoties omittunt in Deum ſua referre opera; tametſi operis honeſtate ſuapte natura in Deum referibili pellecti, nullaque perverſa intentione ducti, actiones exerceant ſuas. Contra, adverſæ ſcholæ fautores, ut ab his declinarent anfractibus, in peiores fere errores deciderunt. Quoniam, ut uno ictu, nulloque negotio omnia ſuorum hoſtium molimina retunderent caritatis, præceptum de medio ſuſtulerunt. Nolunt iſti peculiare eſſe mandatum quod ſingulares amoris actus iubeat; ſed in univerſali legis obſervantia illud collocant: nec ſemel in vita urgere per ſe aiunt. Alii præceptum faſſi ſunt, at ſemel in vita; ſcilicet in articulo mortis; alii pulſante tentatione odio habendi Deum; alii intra quin-

quinquennium, aut triennium obligationem amoris admiſere. Tanto vero diſputationis æſtu quæque pars ſuos propugnare errores continuavit, ut timendi locus ſit, non veritatis inquirendæ, & prædicandæ amorem, ſed propriæ rationis tuendæ ardorem tam peregrinas, tamque evangelicæ ſanctitati infeſtas opinationes peperiſſe. Quippe *plerique* (inquit Cicero in Lucullo) *errare malunt, eamque ſententiam quam adamaverunt, pugnaciſſime defendere, quam ſine pertinacia, quod conſtantiſſime dicatur, exquirere.*

III. Altera radix nimiæ laxitatis eſt erronea intelligentia illius Chriſti Domini oraculi: *Iugum enim meum ſuave eſt, & onus meum leve:* Matth. xi. verſ. 30. Porro recentiores quidam, ut iugum iſtud ſuave undiqueverſum oſtendant, nihilque afferre incommodi, & oneris chriſtianæ religionis profeſſoribus, carnis appetitionibus ſtudent accommodare. Hinc eſt quod quoties occurrit aliquod divinum mandatum humanis appetitionibus infeſtum, continuo illud vanis diſtinctiunculis, & metaphyſicis abſtractionibus extenuare, vimque totam, & obligationem elevare nituntur, illudque totis lateribus inclamant: *Iugum meum ſuave eſt, & onus meum leve.* Porro erronea iſtius textus intelligentia potiſſima eſt laxitatis cauſſa.

IV. Senſus itaque genuinus evangelici oraculi promendus eſt, ut hinc pateat quam ſit aſpera, dura, & tetrica de divinis mandatis opinio recentiorum. Iugum ergo evangelicæ legis ſuave eſt, & leve: quia ſcilicet iugum amoris eſt, lex caritatis eſt, fœdus amicitiæ eſt. Dura ſunt præcepta carni, & ſanguini inimica, carnalibus deſideriis, & voluptatibus prorſus infeſta. Verum dulcedo amicitiæ amaritudinem tollit, cæleſtis illa caritatis unctio ſuavitatem effundit: vis illa efficaciſſima amoris erga ſuum mutuum amatorem, & amatum difficultates, & impedimenta omnia devincit, hoſtes deprimit, laborem nullum experitur; quamtumvis dura alioquin ſuapte natura ſint præcepta illa quæ exequi debet. Hæc eſt omnium Patrum doctrina.

V. Paucos ex multis D. Auguſtini textus produco. In Pſal. lxvii. *Quidquid enim difficile eſt in præceptis, leve eſt amanti. Nec ob aliud recte intelligitur dictum Matth.* xi. 30. Onus meum leve eſt, *niſi quia dat Spiritum ſanctum, per quem diffunditur caritas in cordibus veſtris.* Fuſius loquitur ſerm. lxvi. cap. i. *Durum videtur, & grave quod Dominus imperavit, ut, ſi quis eum vult ſequi, abneget ſe ipſum. Sed nec eſt durum, nec eſt grave quod ille imperat qui adiuvat ut fiat quod imperat. Nam & illud verum eſt quod ei dicitur in Pſal.* xvi. Propter verba labiorum tuorum ego cuſtodivi vias duras: *& illud verum eſt quod ipſe dixit Matth.* xi. *verſ.* 30. Iugum meum lene eſt, & onus meum leve. *Quidquid enim durum eſt in præceptis, ut ſit lene, caritas facit. Novimus quanta ipſe amor faciat .... quanta homines perpeſſi ſunt: quanta indigna, & intolerabilia pertulerunt ut pervenirent ad id quod amaverunt.* Item Lib. de natur. & grat. contra Pe-

Pelagianos cap. lxix. *Valde autem bona ſunt præcepta, ſi legitime his utamur. Eo quippe ipſo quo firmiſſime creditur, Deum iuſtum, & bonum impoſſibilia non potuiſſe præcipere; hinc admonemur & in facilibus quid agamus, & in difficilibus quid petamus. Omnia quippe ſiunt facilia caritati, cui Chriſti ſarcina levis eſt: aut ea una eſt ſarcina ipſa quæ levis eſt, ſecundum hoc quod dictum eſt* I. *Ioan.* v. *verſ.* 3. Et præcepta eius gravia non ſunt . . . . . *& quod dicitur in Deuteronomio* xxx. . . . . . Prope te eſt verbum, in ore tuo, & in corde tuo . . . . *Converſus ergo quiſque, ſicut ibi præcipitur, ad Dominum Deum ſuum ex toto corde ſuo, & ex tota anima ſua, mandatum Dei non habet grave. Quomodo eſt enim grave, cum ſit dilectionis mandatum? Aut enim quiſque non diligit, & ideo grave eſt: aut diligit, & grave eſſe non poteſt. Diligit autem, ſi, quod illic admonetur, Iſrael converſus fuerit ad Dominum Deum ſuum ex toto corde ſuo, & ex tota anima ſua.* Mandatum *inquit*, novum do vobis, ut vos invicem diligatis: *Ioann.* xiii. *&*: Qui diligit proximum, legem implevit: *&*: Plenitudo legis caritas. *Secundum hoc & illud dictum eſt: Si ambularent ſemitas bonas, inveniſſent utique ſemitas iuſtitiæ lenes. Quomodo ergo dicitur:* Propter verba labiorum tuorum ego cuſtodivi vias duras? *Pſal.* xvi. *niſi quia utrumque verum eſt. Duræ ſunt timori; leves amori.* Plurima alia ex D. Auguſtino afferre poſſem, ut evincerem mandata divina dura utique eſſe, & gravia, ſi ſolæ ſpectentur naturæ vires, & præcepta ipſa; levia vero, & ſuavia fieri unctione gratiæ, & caritatis. Sed quæ protuli, ſatis ſint.

VI. Hinc colligere quiſque poteſt quam dura, quam ſevera, quam intolerabilis ſit recentiorum quorumdam Theologorum doctrina, quamque erronea eorumdem intelligentia divini effati: *Iugum meum ſuave eſt, & onus meum leve.* Iugum divinæ legis ſuave, & lene eſt, quia Spiritus ſancti unctione perfuſum eſt, quia pinguedine gratiæ delinitum. Præfati Theologi iugum iſtud a caritate ſeparant, amoris dulcedine privant: contendunt quippe amoris præceptum ſpeciale non dari: vel ſi datur, perraro obligare docent. Lex Chriſti, utpote lex gratiæ, vitam vivere ſpiritualem, & cæleſtem imperat. Alimonia vitæ iſtius gratia eſt, caritas eſt. Si Chriſtianos hoc privas alimento, qua fortitudine iugum portabunt? Si corpus nutrimento ſuo caret, quomodo ſua deferet onera? Corpori fame confecto graviſſimum, & intolerabile eſt onus, quod facile, & ſuave eſt corpori cibo refecto, & inſtaurato. Similiter divina mandata hominibus divini amoris pabulo vacuis, gratia deſtitutis, gravia, & dura ſunt; iis vero qui cordis lampadem oleo cæleſti plenam habent, qui divini amoris igne ardent, ſuavia, dulcia, lenia ſunt. Recentiores nos traducunt ut ſilveſtres, aſperos, hirſutos, crudeleſque, cum docemus pueros, ut primum vivere incipiunt rationalem vitam, debere in Deum ſe convertere, amore divino vires reficere ſub ipſum ingreſſum in hanc vitam. *Hui tam cito!* exclamant. Præceptum adeo ſublime, adeo excelſum tenerrimæ

illi

illi ætati imponis? Immo quia tenera, quia debilis ætas, adiuvanda, munienda; & roboranda eſt. Præteptum caritatis pharmacum divinum eſt, quo puerorum vires ſolidantur; balſamum, quo reliquiæ originalis culpæ delentur; pabulum, quod vitam nutrit divinam. Si ergo vitam vivere divinam debent, & legis divinæ iugum deferre, illi crudeles dicendi ſunt, aſperi, & præter modum ſeveri qui ad onus iſtud evangelicum portandum, & vitam cæleſtem ducendam pueros deobligant: ſimul vero nutrimento unico quo hæc alitur vita, illos privant, iugumque ferendum graviſſimum, aſperrimumque efficiunt. Quoniam unctione caritatis ſublata, ut ex Auguſtino vidimus, dura ſunt Dei præcepta, & viæ illius difficiles. Mirari ſatis non ſubit contrariam adverſariorum diſputandi methodum. Cum de auxiliis divinis ſermonem habent, omnibus hominibus hæc conferri, nedum offerri, docent. Dum liberi arbitrii vires librant, expenduntque, magnopere eas extollunt, robuſtas prædicant. Dum contra ſervanda lex eſt, & implenda mandata, vires debiles ſunt, Deus non adeo effuſe auxilia diſpenſat. Idcirco legem non obligare, præcepta non urgere conſtituunt. Cur? *Quia iugum ſuave, onus leve*. Leve utique, ſi cervicibus illud excutis, alioque proiicis: grave, ſi amoris æquipondio non allevas: dulce, & ſuave, ſi balſamo caritatis illud ungis.

CAPUT IX.

Frequentandorum actuum divinæ caritatis debitum. Tempora quibus potiſſimum præceptum urget ad iſtorum actuum exercitium.

I. HActenus oſtenſum eſt. I. Præceptum caritatis ſpeciale eſſe, & actum expreſſum, & formalem amoris imponere. II. Pluries in vita obligare. III. Infra quinquennium illud *per ſe* ad amoris actum adigere. Hæc autem tria ex Eccleſiæ Romanæ definitione colliguntur. Alia nunc tempora ſunt deſignanda quibus hoc urget præceptum, præter illud vitæ rationalis initium, in quo omnes pueros rationis compotes huic præcepto obnoxios eſſe demonſtravimus. Id autem ut clarius præſtemus, ſequentes proponimus quæſtiunculas.

II. Quæſt. I. *Frequenter ne ad actus amoris Dei obligat mandatum divinum caritatis?* Reſp. Frequentem obligationem imponere præceptum iſtud, ex divina Scriptura evidenter demonſtratur. Deus *Deut.* VI. his verbis exprimit mandati obligationem: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo &c. Eruntque verba hæc quæ ego præcipio tibi bodie, in corde tuo, & narrabis ea filiis tuis, & meditaberis in eis ſedens in domo tua, & ambulans in itinere, dormiens, atque conſurgens. Et ligabis ea quaſi ſignum in manu tua, eruntque, & movebuntur ante oculos tuos, ſcribeſque*

Digitized by Google

beſque ea in limine, & oſtiis domus tuæ. Qui expreſſione adeo clara, & emphatica ſimul utitur, ut vim obligationis manifeſtet; quid aliud niſi perennem amorem iubet? Poterat ne Deus altius continuam iſtius mandati obſervantiam inculcare? Hoc idem mandatum ſimilibus verbis expreſſum repetit Chriſtus Dominus in Evangelio, ut iam ſupra vidimus, textus afferendo. Et nunc addimus illud Ioan. xv. *Manete in dilectione mea.* Patres fere omnes illud *manete* ſic interpretantur, ut perſeverantiam conſtantem in divina dilectione exprimat: idque confirmant ex verbis quæ immediate ſequuntur: *Sicut & ego Patris mei præcepta ſervavi, & maneo in eius dilectione.* Quæ verba hunc reddunt ſenſum: Ideo ſervo præcepta Patris mei, quia Patrem diligo: quem ſenſum confirmant alia verba quæ idem Evangeliſta ſcribit cap. xiv. verſ. 24. *Qui non diligit me, ſermones meos non ſervat.* Præcipit igitur Chriſtus nos in Dei dilectione manere, ideſt continenter illius amore ardere. Docet nos ſervare præceptum caritatis, quo alia ſervare mandata valeamus. Quippe hæc dilectio fragranti ungento linit aliorum præceptorum ſeveritatem, rigorem mitigat, & ad illorum obſervantiam viam parat, vireſque, & fortitudinem confert. Qui enim non diligit Deum, dicit Evangeliſta, illius non ſervat mandata. Qua poſitione conſtituta, mirum non eſt, ſi recentiores legis præcepta plurima non obligare doceant, quod gravia reputent: quoniam præſidium caritatis auferunt. Accedit illud D. Petri effatum Epiſt. I. cap. iv. *Ante omnia autem mutuam in vobiſmetipſis caritatem continuam habentes, quia caritas operit multitudinem peccatorum*: quod explanans Auctor commentariorum in Epiſtolas canonicas qui D. Thomæ a nonnullis tribuuntur, ait: *In vobiſmetipſis, ideſt intra vos in corde, & non tantum in ſignis exterioribus. Continuam: non interruptam. Loquitur magis de continua caritate habenda, quam de vigiliis, vel orationibus: quia, ut dicit Beda, ſemper diligere valemus, ſemper autem vigilare in orationibus, fragilitate carnis obſtante, non poſſumus.* Præceptum ergo orationis interruptionem patitur; ſecus præceptum caritatis, cuius perennem durationem nihil impedire valet. Quæ continuatio moralis eſt, non phyſica.

III. Frequens caritatis exercitium inde etiam evincitur unde diximus cum D. Paulo præceptum caritatis finem eſſe aliorum præceptorum: *Finis præcepti caritas de corde puro, & conſcientia bona, & fide non ficta:* I. ad Timoth. 1. ex quo hanc inſtituo argumentationem. Cetera præcepta; puta caſtitatis mentis, & corporis; abnegationis ſui ipſius; abſtinendi a re aliena, etiam gravi urgente penuria; ſanguinem effundendi, potius quam a fide deſciſcendi, graviſſima ſunt, & ardua. Sola finis intentio vehemens, ac fervens animum attollere, atque concitare ad hæc exequenda media valet. Ergo ſi languida fuerit, & nimium interrupta finis intentio, executio mediorum ceſſet oportet. Hoc quotidiana experientia patet. Si mercator conſtituat Indias petere, ut merces comparet, navigationem arripere debet pericu-

lo-

Digitized by Google

lorum, moleſtiarum, laborumque pleniſſimam, longiſſimamque. Quid, quæſo, animos iniiciet ad tot ſubeundos labores, pericula, tædia, ad tot perferenda incommoda? Non ſane aliud, niſi efficax, ac fervens deſiderium comparandarum mercium: ad harum quippe conſecutionem omnia recenſita incommoda, tamquam media neceſſaria ad finem, diriguntur. Quis dixerit mercatorem hunc labores, & pericula tam longæ navigationis tolerare conſtanter poſſe, ſi raro illi mercium Indiarum memoria occurrat, aut ſi nullo, aut languido exilique deſiderio teneatur earumdem mercium? Qui igitur per integros menſes, annoſque nullum eliciunt divini amoris actum, quorumque mentes, animique tepeſcunt, & caritas, quæ finis eſt mandatorum, frigeſcit: quomodo præceptorum, ſeu mediorum difficultatem, laboremque devincent? Et ſane id reipſa contingit. Chriſtiani facillime violant cetera præcepta, eaque contemnunt, tamquam onus eorum humeris minime aptum: quia nullo placendi Deo deſiderio flagrant; quia nulla in eorum cordibus ſcintilla caritatis ardet. Doctrina quippe Philoſophorum certiſſima hæc eſt, ceſſante efficaci intentione finis, evaneſcere mediorum electionem. Et mirum in modum hinc apparet quam ſit ſolida doctrina Auguſtini, aliorumque Patrum, dura ſcilicet, & gravia eſſe mandata, niſi dulcia, & ſuavia amore evadant. Alterum Auguſtini textum proferam *ex ſerm.* IX. *de verb. Domini*. Deberem integrum ſermonem tranſcribere, quia totus verſatur in explicando modum quo grave Chriſti iugum ſuave fiat. Sic ergo infit. *Mirum quibuſdam videtur, fratres cariſſimi, cum audiunt Dominum dicentem* . . . Iugum enim meum ſuave eſt, & onus meum leve: *& conſiderant eos qui iugum ipſum intrepida cervice ſubierunt, & illam ſarcinam manſuetiſſimis humeris acceperunt, tantis agitari, & exerceri difficultatibus huius ſæculi, ut non a laboribus ad quietem, ſed a quiete ad laborem vocati videantur. Quomodo iugum leve, & ſarcina levis?* . . . . . *Audiamus Apoſtolum dicere:* In omnibus commendantes noſmetipſos, tamquam Dei miniſtros, in multa patientia, in tribulationibus, in neceſſitatibus, in anguſtiis, in plagis &c. *Et alio loco in eadem epiſtola:* A Iudæis quinquies quadragenas una minus accepi: ter virgis cæſus ſum, ſemel lapidatus ſum, ter naufragium feci: nocte, & die in profundo maris fui... *Omnia ergo illa quæ commemoraverat aſpera & gravia, frequentius & abundantius ſuſtinebat; ſed profecto aderat ei Spiritus ſanctus, qui in exterioris hominis corruptione, interiorem renovaret de die in diem, & guſtata requie ſpirituali in affluentia deliciarum Dei, in ſpe beatitudinis futuræ omnia præſentia deliniret aſpera, & omnia gravia relevaret. Ecce quam ſuave iugum Chriſti portabat, & quam levem ſarcinam, & omnia illa quæ ſuperius enumerata dura, & immania omnis auditor horreſcit, levem tribulationem diceret, intuens interioribus, & fidelibus oculis, quanto pretio temporalium emenda ſit futura vita, non pati æternos labores impiorum, & ſine ulla ſollicitudine perfrui felicitate iuſtorum. Secari, & uri ſe homines patiuntur, ut dolo-*

res non æterni, ſed aliquanto diuturnioris ulceris acriorum dolorum pretio redimantur. In languida, & incerta vacationis breviſſimæ, atque ultima vita immaniſſimis bellis miles atteritur, pluribus fortaſſe annis in laboribus inquietus, quam in otio quieturus. Quibus tempeſtatibus, & procellis, quam horribili, & tremenda ſævitia cæli, & maris importuni ſunt mercatores, ut divitias ventoſas acquirant maioribus, quam quibus acquiſitæ ſunt, periculis, & tempeſtatibus plenas. Quos æſtus, quæ frigora, quæ pericula ab equis, a foſſis, a præcipitiis, a fluminibus, a feris perferunt venatores, quem laborem eſuriendi, & ſitiendi, quantas viliſſimi, & ſordidiſſimi cibi, & potus anguſtias, ut beſtiam capiant... Sed in his omnibus, qui hæc non amant, eadem gravia patiuntur; qui vero amant, eadem quidem, ſed non gravia, pati videntur. Omnia enim ſæva, & immania, prorſus facilia, & prope nulla efficit amor. Quanto ergo certius, ac facilius ad veram beatitudinem caritas facit, quod ad miſeriam, quantum potuit, cupiditas fecit? Quam facile toleratur qualibet adverſitas temporalis, ut æterna pœna vitetur, æterna requies comparetur. Non immerito ille vas electionis cum ingenti lætitia dixit: Non ſunt condignæ paſſiones huius temporis ad futuram gloriam quæ revelabitur in nobis: *Rom.* VIII. *Ecce unde illud iugum ſuave eſt, & ſarcina levis: & ſi anguſta eſt paucis eligentibus, facilis tamen omnibus diligentibus. Dicit Pſalmiſta:* Propter verba labiorum tuorum ego cuſtodivi vias duras. *Sed quæ dura ſunt laborantibus, eiſdem ipſis miteſcunt amantibus.*

IV. Hæc licet paullulum prolixiora ex Auguſtino tranſcribere lubuit, ut palam fieret nihil hoc de argumento a nobis dici quod non fuerit prius ab Auguſtino ſcriptum. Quam Auguſtini doctrinam confirmat Angelicus 2. 2. quæſt. XLIV. art. I. *Finis autem ſpiritualis vitæ eſt ut homo uniatur Deo, quod fit per caritatem. Et ad hoc ordinantur, ſicut ad finem, omnia quæ pertinent ad ſpiritualem vitam.* Ex qua ſic inſtauro argumentationem meam. Sicut moraliter fieri nequit ut mercator navigationis pericula, miles belli preſſuras, & vulnera, venator incommoda venationis perferant, niſi vehementi flagrent ardore id aſſequendi quod ſibi in finem præſtituere; eadem ratione difficillimum, & moraliter impoſſibile eſt ut Chriſtiani multo tempore cetera omnia legis præcepta ſervent, niſi frequenter in fervidos amoris actus erga Deum erumpant. Hanc porro ſummam difficultatem, moralemque impoſſibilitatem vi graviſſimi præcepti tollere aſtringuntur. Sola autem caritas hanc difficultatem, & impedimenta auferre valet. Ergo ad frequentandos caritatis actus vi præcepti aſtringuntur homines. Cum dicitur, caritatem ad alia præcepta ſervanda neceſſariam eſſe, non eſt ſenſus, quod caritas ſit medium, & alia præcepta ſint finis; ſed e contrario alia præcepta imperantur ab efficaci intentione finis, ſeu caritatis, eorumque executio dirigitur in caritatem ſicut in finem. Idque patet ex communi doctrina de intentione finis, & electione mediorum. Finis enim per ſe intenditur, & media pro-

Digitized by Google

propter finem : & tamen cum media ardua ſunt & difficilia, finis intentio renovatur, ut iſtius efficacitas animum ad executionem impellat mediorum. Nec propterea quiſquam dixit, finem eſſe propter media; ſed contra media propter finem. Repetenda igitur eſt frequenter finis intentio, ſeu amor erga Deum ob duplicem rationem, tum ut ipſum impleatur caritatis præceptum, tum ut facilius alia præcepta executioni mandentur.

V. Quæſt. II. *In quo ſita eſt frequentia iſta actus amoris erga Deum repetendi?* Reſp. Antequam frequentiam hanc preſſius explico, congruum eſt aliqua tempora deſignare in quibus communiter Theologi præceptum urgere docent; & quaſdam opiniones refellere quæ nimium differunt iſtius præcepti obſervantiam. Itaque certum cum ſit pluries in vita amandum Deum eſſe, ut alias dictum eſt,

VI. P. Thomas Sanchez *Lib. II. cap.* XXXV. octo temporum intervalla deſignat in quibus ceteri Theologi præceptum urgere docent, eaque reiicit. Hoc idem præſtat P. Caſtropalaus *tract.* VI. *diſp.* I. *punct.* 4. Primo loco refert ſententiam quæ urgere præceptum docet ſub primum rationis diluculum, eamque reiicit: ſed eam ſupra a vanis cavillis aſſeruimus *num.* 3. Refert deinde opinionem P. Vaſquez, qui obligationem iſtius præcepti reiicit in vitæ finem: *Hui tam ſero!* Merito illam improbat. Tertio producit opinionem Ioannis Sanchez, & aliorum, quos tacito nomine indicat Sotus, docentium ſemel tantum in vita præceptum hoc obligare. Tamquam nimium laxam a Theologis communiter reprobari aſſerit. Quarto recenſet ſententiam Scoti, Angeli, Tabienæ, qui ſingulis diebus feſtis teneri fideles ad Deum diligendum defendunt. Sententiam hanc ut nimis rigidam explodit: quia, inquit, ſanctificari dies feſti valent ſine dilectione Dei. Accedit nullum eſſe qui de hac omiſſione facta die feſto ſe accuſet: ergo credibile non eſt hanc eſſe obligationem; alias Parochi tenerentur ſuos fideles de illa monere, & ad illius impletionem excitare, quod videmus non fieri. Næ egregia argumentatio. Parochi probabiliſmi præiudiciis occupati id præſtare negligunt, verum eſt. Admonent vero fideles ſuos de hoc amoris tributo Deo pendendo Parochi evangelica Ethica inſtructi. Quinto commemorat opinionem Soti, & Valentiæ, qui docent adultos ſuſcipientes baptiſmum ad diligendum Deum aſtringi. Sed neque hæc illi arridet opinio. Sexto inducit Bannez docentem amandum Deum eſſe, quoties ſumenda euchariſtia eſt. Sed eſt, inquit, obligatio ſine fundamento.

VII. Præterire hic minime valeo impoſturam quam P. Moya *tract.* VI. *diſp.* VI. *quæſt.* I. *ſ.* 2. & 3. impingit Magiſtro Bannez, qui conceptis verbis docet mandatum caritatis ſpeciale eſſe, pluries in vita urgere, & potiſſimum ſplendente primo rationis lumine. Deinde ſubdit, difficile ſatis eſſe tempora definire præciſa in quibus urget. Putat tamen eos qui ſumunt euchariſtiam ſemel in anno, implere præceptum iſtud. Cuius ſenſus non eſt, ut cavillatur Moya, quod ſumptio

Digitized by Google

ipſa ſacramenti ſit obſervantia præcepti; ſed quod fieri vix poteſt ut fideles accedant ad hoc divinum convivium, quod ultimum, & ſupremum eſt divini in nos amoris argumentum, quin redament Deum illum qui ſe in illorum alimentum præbet. Sic dicimus: qui ſervant Dei mandata, Deum diligunt: non quod obſervatio præceptorum ſit ipſa Dei dilectio, ſed ſignum, & effectus dilectionis. Poſtremo admonet Bannez nobis etiam ignorantibus imputari iſtius præcepti omiſſionem poſſe, & continuo nobis clamandum eſſe: *Ab occultis meis munda me Domine*. Non vacat longiorem pro Banneſio defenſionem adornare; cum ſatis ſuperque illum a cavillis P. Moyæ aſſeruerit Vincentius Baronius. Nec quæ in Baronium Moya loco laudato congerit, aliquam merentur oppugnationem: ſua quippe futilitate corruunt. Paritas baptiſmi cum euchariſtia nullius momenti eſt. Mortuorum illud, vivorum, ſeu amantium, ſacramentum iſtud eſt. Bannez optime argumentatur, dum dicit, ſuſceptionem baptiſmi non eſſe impletionem præcepti diligendi Dei. Neque ſibi contradicit, cum docet illum qui ſuſcipit euchariſtiam ſemel in anno, præceptum caritatis ſervare, ob rationem datam, quod fieri vix poſſit ut fideles accedentes ad has cæleſtes epulas non utantur veſte nuptiali caritatis, qua induti ſint neceſſum eſt, cum digne ſacramentum percipiunt.

VIII. Sed revertamur ad Caſtropalaum. Septimo loco repellit doctrinam illorum qui ſanctos martyres ſeſe muniendos iubent divini amoris armatura ad extrema perferenda ſupplicia. Octavo cum Sanchez, Suarez, & Coninch, aberrare eos contendit qui docent redamandum vi præcepti Deum eſſe, cum magnum ab eo recipimus beneficium. Onus hoc grave reputat, ſi intimo cordis affectu grates divino largitori reddere iubeamur; cum ille ſua nobis impertiat beneficia, ut noſtra magis ſibi devinciat corda. Nono illi diſplicet doctrina Soti, & Valentiæ, qui ad amandum Deum nos obligant vi præcepti, quoties illius maieſtatem impeti blaſphemiis audimus. Amor erga parentes, patriam, amicos, nos ad illorum aſſerendum honorem impellit: quidni ad propugnandum honorem divinum? Sed religionis, non caritatis munus iſtud eſt. Non renuo. Sed amor erga Deum nos ad defungendum religionis officium impellit; & ſine hoc amore in hoc eventu religionis actus languet. Decimo diſcrepat ab ipſo P. Sanchez docente præceptum obligare, dum odio habendi Deum animum tentatio vellicat: quia raro, vel numquam præſumi poteſt dilectionem Dei medium eſſe neceſſarium ad propulſandam tentationem odii. Quod abſolute non ſit amor Dei medium phyſice neceſſarium ad expellendum odium, eſto. Ceterum moraliter opportunum antidotum odii amor eſt. Idcirco communior ſententia docet urgere tum præceptum, ſive *per ſe*, ut Sanchez, ſive *per accidens*, ut communius alii. Undecimo recedit a communiſſima ſententia extendente obligationem divini mandati potiſſimum ad mortis tempus. Opinionem

hanc

Digitized by Google

hanc ſatis probabilem fatetur, atque in praxi conſulendam ; at illi certa non eſt ; ſi peccati mortalis conſcius tu non ſis. Nobis vero nimiam redolet laxitatem eximere fideles a debito amoris Dei eo tempore quo medio amore copulari Deo debemus. Ampleĉtenda ergo eſt communis ſententia. Poſtremum tamquam aſperam ; nimiumque duram reiicit ſententiam quæ docet fideles teneri ſingulis annis vi præcepti Deum amare. Quid diceret de præcepto confitendi ſingulis annis, ſi auctoritas Eccleſiæ non obſtaret ? Deus ſiquidem tanta cura, tantoque ſtudio, & ſollicitudine auribus noſtris non inculcat præceptum confeſſionis, ſicut mandatum amoris, ut manifeſtum eſt. Verum otio abuterer, ſi longius improbarem opinionem quam ille ſuo marte cudit, videlicet peccare fideles, ſi ultra triennium differant actum amoris Dei. Quid, ſi ultra biennium? Levem tunc culpam pronuntiabit? Otio, inquam, abuterer, ſi argumenta congererem, quibus hanc nimium ſane laxam opinionem confutarem.

IX. Quæſt. III. *Satisfacit ne huic præcepto qui ſemel in anno Deum diligit* ? Reſp. minime. Pluries in anno Deum vi præcepti amandum eſſe, mihi certum eſt. Quandoquidem Deus tanto verborum apparatu, & tanta expreſſionum efficacitate nobis hunc amorem præcipit, ut continuitatem iſtius amoris exigere videatur. Verum, cum hæc continuitas phyſica eſſe nequeat, ſpectata naturæ noſtræ corruptione, ad quamdam continuitatis moralis, noſtræque naturæ aptæ, ſpeciem confugiendum eſt. Porro, ut hæc moralis ſervetur continuatio, ſæpius in annos ſingulos amoris actus repetendi ſunt. Sine hac quippe frequenti repetitione moralis continuitas conſiſtere non valet. In hanc ſententiam concedunt Cardinalis Gotti, doctrina non minus quam purpura clariſſimus, Cardenas, Roncaglia, Antoine, aliique. Nec video qua ratione Theologorum aliquis ab ea diſcedere valeat.

X. Quæſt. IV. *Singulis ne diebus feſtis urget hoc amoris mandatum* ? Reſp. Adfirmat Scotus *in IV. diſt.* XXVII. *quæſt. unica*. Tabiena *verb.* Caritas *quæſt.* XX. Angelus *verb.* Fer. *num.* 41. Gabriel *in III. diſt.* XXXVII. *quæſt. unic. art.* 3. Almainus *quæſt. unic.* & alii. *Quæ ſententia* (inquit Cardenas *diſſ.* VI. *cap.* 11. *art.* 2. *num.* 9.) *non eſt contemnenda*. Idemque cenſet P. Antoine *tract. de virt. Par. III. cap.* 11. Quin ait, Patrem Cardenas docere mortale peccatum committere illum qui hunc amoris actum per menſem negligeret. Et ſane mihi valde probabilis eſt ſententia iſthæc : immo ſi continuitatem moralem amoris conſidero, quam Deus nobis præcipere dixi, ob vim, & robur verborum quibus conceptum eſt illius mandatum ; quaſi dicerem probabiliorem mihi eſſe. Quoniam ſi Deus vult ſuum mandatum omni noſtro conatu, tota anima, tota mente, tota fortitudine impleri ; ſi illud nobis ob oculos continenter obverſari præcipit ; ſi iubet nos cogitationes noſtras, ſive ſedentes in domo, ſive ambulantes in itinere, in illud conferre ; ſi illud in limine, oſtiiſque do-

domorum ſcribere imperat, ut altius memoriæ noſtræ fixum hæreat : qua benigniore, unaque veroſimiliore explicatione interpretari valemus præceptum tanto ſtudio inculcatum, quam ſi dixerimus, ſemel ſingulis hebdomadibus implendum eſſe? Feſta ad Deum colendum inſtituta ſunt. *Quis vero* (inquit Auguſtinus) *eſt cultus eius, niſi amor eius*? Non negamus præcepta exterius ſervari poſſe ſine caritate. Sed, ſi præter litteram legis ſpiritus legis inſpiciatur, ideo Deus abſtinere ab operibus ſervilibus, boniſque vacare iubet, ut cor noſtrum in ipſum erigamus, ut a terrenis ſeiuncti, & abſtracti, ſola cæleſtia meditemur, & commercium cum ipſo habeamus, atque viſcera cordis noſtri in illius dulciſſimis colloquiis, & amplexibus dilatemus. Sane ſi Scripturæ, ſi Patres, ſi ratio, & cuiuſque generis momenta conſulantur; valde probabilis mihi hæc opinio videtur, ſalvo ſemper meliori iudicio. Quando enim principia certa deſunt, quibus ſententia quæ nobis veriſimilis appareret, firmetur; ſubmiſſe, & magno cum timore promendum iudicium eſt. Quoniam non minus peccatur ob iniuſtum rigorem quam ob nimiam laxitatem. Hinc temperanda mihi videtur, & explicanda ſententia hæc. Si ſingulis diebus feſtis diligendus *per ſe* Deus eſt vi præcepti; quando ergo plura ſibi immediate ſuccedunt feſta, ut non raro contingit, ſingulis ne diebus præceptum urgebit? Qui tribus feſtis Deum diligit, peccabit ne graviter, ſi quarto die eum non diliget? Reſpondeo. Qui tribus feſtis Deum diligit, diliget & quarto, ſi iuſtus ſit, & in peccatum non labatur, ut infra dicam. Ceterum, ut recta interrogationi reſpondeam, dico, ſatisfieri præcepto, ſi ſingulis diebus dominicis Deus diligatur. Sed quam prodis iſtius arbitrariæ determinationis rationem? Quia, ut Suarez, aliique graviores Theologi docent, definita iſtius præcepti obligatio prudentum arbitrio relinquenda eſt. Prudentiæ vero meæ (ſi qua quidem in me eſt) probabile appareret, quod ſingulis dominicis diebus diligendo Deum impleatur mandatum. Hoc quippe modo ſervatur continuitas moralis amoris, quam iubere præceptum diximus: & ſimul rigor obligationis temperatur, & aptatur conditioni naturæ humanæ, quæ nec nimia contemplatione cæleſtium opprimenda eſt, nec nimium laxanda in terrenarum rerum amore. Hæc nobis probabilia videntur. Qui meliora habet, promat. Nec ideo diebus dominicis urgere præceptum amandi Deum dicimus, quod amor iſte neceſſarius ſit ad obſervandum mandatum de feſtorum ſanctificatione; ſed quod eiuſmodi temporis intervallum opportunum exiſtimamus ad ſervandam moralem continuitatem amoris, ut explicuimus. Iterum tamen inculco, me hæc omnia ſapientum iudicio ſubiicere. Quoniam nihil mihi antiquius eſt quam ut iniuſti rigoris notam declinem. Dives enim in miſericordia Deus eſt. Quare non ita illigo obligationem præcepti diei dominico, quod non poſſit altero hebdomadæ die præcepto ſatisfieri. Quoniam, ut dixi, ſemel in hebdomada ſufficit. Nec in mentem tibi veniat ſcrupulis animas implere doctrinam hanc. Nam

qui

qui reipſa hoc præceptum implent, pluſquam ſemel Deum amant in ſingulas hebdomadas. Peccatores numquam. Clarius infra hoc explicabo.

XI. Hæc obligatio amandi Deum in primo rationis inſtanti, in mortis articulo, pluries in annum, immo, ut probabile cenſemus, ſingulis Dominicis, *per ſe* eſt, ſeu vi ipſius præcepti caritatis. *Per accidens* vero obligat præceptum, quando quis audit Deum blaſphemiis impeti, quando odio habendi Deum graviter tentatur: item, cum iuſtificari debeas, maxime extra ſacramentum; ut ſi ſacramenta adminiſtrare debeas ſine confeſſione, aliiſque ſimilibus caſibus, de quibus dictum eſt ſupra.

XII. Obſerves velim, te implere poſſe præceptum caritatis *per ſe*, etiam quando illud obſervas tempore quo obligat *per accidens*. En exemplum. Agnoſcis quod actus amoris Dei efficax remedium ſit ad repellendam gravem tentationem ſive luxuriæ, ſive odii, qua vexaris die dominico, in quo ſupponimus præceptum caritatis obligare *per ſe*. Si tu elicis actum amoris, quo te tentationis laſcivæ periculo ſubducis; utrumque præceptum implevisti, caſtitatis, & caritatis: quoniam tametſi hoc præceptum caritatis obliget per ſe, non propterea impedit quo minus eliciatur actus imperatus ob finem pœnitentiæ, propulſandi tentationem, & evadendi damnationem. Igitur quandocumque eliciatur actus caritatis, ſive abſolute abſque ullo reſpectu ad aliquem finem aſſequendum, ſive propter pœnitentiam; ſemper valet ad implendum præceptum per ſe pluries diligendi Deum: & ſi illo die quo actum amoris edis ob finem ſervandi caſtitatem, obligat per ſe caritatis præceptum, obſervas reapſe mandatum caritatis; ſi vero tali die quo tentatione vexaris, mandatum caritatis per ſe non obligat, ſi tentationi laſcivæ ſuccumbis, peccas contra præceptum caſtitatis, ſecus contra præceptum caritatis.

XIII. Ultimo obſerves velim, quod etiam alii Theologi animadvertunt, ut Cardenas, Lorca, Leander, Catholicos bene moratos facillime implere hoc mandatum caritatis. Plures ſiquidem quotidie caritatis actus edunt, etiam non advertentes. Quandoquidem licet eliciantur ob aliarum virtutum exercitia, ſatis ſunt ad implendum mandatum. Porro fideles qui devote recitant precationem dominicam, Deum amant, cum, ut ſanctificetur ſanctiſſimum illius nomen, orent; Deum amant, cum ob illius amorem pauperibus ſuccurrunt, iniurias ſibi illatas hilari fronte perferunt, corpus ieiuniis macerant; qui denique præcepta legis exacte ſervant, & propriæ profeſſionis penſum impigre ſolvunt. Faceſſant ergo quorumdam recentiorum ſpectra, & lemures, quibus ut tetricum, & grave hoc præceptum frequenter amandi Deum traducunt. Grave eſt, ut diximus alias, hominibus carnalibus; ceterum iis omnibus qui Dei legem ſervare ſtudent, qui propriæ ſalutis negotium ſerio peragunt, non modo ſuave eſt, ſed legem totam ſuavem efficit, corque roborat ad obſervantiam.

Digitized by Google

CAPUT X.

Quomodo Catholici, ſive iuſti, ſive peccatores, implent, violantque caritatis præceptum.

I. DUas graviſſimi momenti, & ſcitu neceſſarias difficultates enucleandas aggredimur. Altera eſt de peccatoris pœnitentia ſtatim poſt peccati perpetrationem: quam quidem controverſiam ex profeſſo non verſabo, ad tractatum de pœnitentia illam reiiciens, & modo quædam tantum delibans ad clariorem intelligentiam præcepti caritatis. Quippe dictum eſt, pluries in anno illud obligare; immo probabilius ſingulis diebus dominicis. Porro peccator letali crimine inquinatus implere caritatis præceptum nequit, niſi reſipiſcat, peccatumque pœnitentia deleat. Idcirco examinandum occurrit, teneatur ne ſtatim poſt lapſum pœnitere, ut amare Deum valeat. Altera ipſum iuſtum ſpectat, utrum ſcilicet hic peculiari ratione repetere actus caritatis aſtringatur, quibus permanentiam caritatis in anima cuſtodiat, foveat, ſecurioremque efficiat. Ambas difficultates brevi calamo, quoad fieri poterit, reſolvemus.

§. I.

Omnia iuſtorum boneſta opera ſunt aut meritoria, aut demeritoria.

II. UT a iuſto initium ducamus, illud eſt primum omnium demonſtrandum; quod ſcilicet in homine gratia ſanctificante ornato nullus detur actus qui non ſit aut meritorius, aut demeritorius. Quæ controverſia tametſi alibi locum habeat, e re tamen noſtra eſt illam paucis perſtringere: quia ex illa clarius evincitur debitum frequenter repetendi actus caritatis. Porro quod omnia iuſti opera meritoria ſint, aut demeritoria, colligitur primo ex Apoſtolo Paulo I. Cor. xv. *Abundate in omni opere bono, ſcientes quod labor veſter non eſt inanis in Domino.* Hic Apoſtolus comprehendit omne opus, omnemque laborem, & dignum mercede pronuntiat. Non me fugit reponi poſſe, Apoſtolum de opere bono loqui; ſecus vero innuere quod omne opus bonum dignum ſit mercede æterna. Verum quamvis expreſſe id Paulus non aſſerat, ſatis tamen probabiliter colligitur: potiſſimum quod communiter graviores Theologi hoc in ſenſu excipiunt Apoſtoli textum, noſtramque poſitionem defendunt. D. Thomas in II. diſtinct. xl. quæſt. I. artic. 5. *Nullus actus a voluntate deliberata progrediens poteſt eſſe qui non ſit bonus, vel ma-*

malus, non tantum ſecundum Theologum, ſed etiam ſecundum moralem Philoſophum. Et voluntarius non poteſt eſſe aliquis actus a deliberata voluntate procedens in habente gratiam, qui non ſit meritorius. Sed in non habente gratiam poteſt eſſe aliquis actus deliberatus, qui nec ſit meritorius, nec demeritorius. Et paulo infra: *Sed tamen actus bonitate civili perfectus, non eſt ſuſceptibilis efficaciæ meriti, niſi in eo qui gratiam habet: & ideo in eo qui caret gratia, indifferens eſt ad meritum, & demeritum; ſed in illo qui gratiam habet, oportet vel meritorium, vel demeritorium eſſe: quia ſicut malus erit demeritorius, ſic & bonus erit meritorius. Quia cum caritas imperet omnibus virtutibus, ſicut voluntas omnibus potentiis, oportet ut quidquid ordinatur in finem alicuius virtutis, ordinetur in finem caritatis. Et cum omnis actus bonus ordinetur in finem alicuius virtutis, in finem caritatis ordinatus remanebit; & ita meritorius erit. Et ſic comedere, & bibere, ſervato modo temperantiæ, & ludere ad recreationem ſervato modo eutrapeliæ, quæ medium tenet in ludis, ut dicitur II. Ethicorum, meritorium erit in eo qui caritatem habet, qua Deum ultimum finem vitæ ſuæ conſtituit.* Hoc idem docet pluribus aliis in locis quæſt. II. de malo artic. 5. ad II. *Ad hoc quod aliquis ſit actus meritorius in habente caritatem, non requiritur quod actu referatur in Deum; ſed ſufficit quod actu referatur in aliquem finem convenientem, qui habitu referatur in Deum. Sicut ſi aliquis volens peregrinari propter Deum, emat equum, nihil actu de Deo cogitans, ſed ſolum de via quam iam in Deum ordinaverat; hoc eſt etiam meritorium. Sed conſtat quod ille qui habet caritatem, ſe, & omnia ſua ordinavit in Deum, cui inhæret ut ultimo fini. Ergo quidquid ordinaverit vel ad ſe, vel ad quodcumque aliud ſui, meritorie agit, etiamſi actu de Deo non cogitet; niſi impediatur per aliquam inordinationem actus, qui non ſit referibilis in Deum. Hoc autem non poteſt eſſe, niſi ſit peccatum ſaltem veniale. Ergo omnis actus habentis caritatem vel eſt meritorius, vel eſt peccatum.* Eadem habet quæſt. XIV. de verit. art. 5. *Dicendum, quod in habente caritatem non poteſt eſſe aliquis actus virtutis, niſi caritate formatus: aut enim actus ille erit in debitum finem ordinatus; & hoc non poteſt eſſe, niſi per caritatem in habente caritatem: aut non eſt ordinatus in debitum finem; & ſic non erit actus virtutis.*

III. Unicum aliud teſtimonium produco ex eodem Angelico, quo declaratur, quo in ſenſu intelligendum ſit id quod quandoque dicit Angelicus, ſufficere videlicet referre in Deum relatione habituali opus bonum, ut ſit meritorium. Inquit ergo in II. diſt. xl. art. 5. ad 6. *Dicendum, quod non ſufficit omnino habitualis relatio actus in Deum: quia ex hoc quod eſt in habitu, nullus meretur, ſed ex hoc quod actu operatur. Nec tamen oportet quod intentio actualis ordinans in finem ultimum, ſit ſemper coniuncta cuilibet actioni, quæ dirigitur in aliquem finem*

pro-

proximum ; ſed ſufficit quod aliquando actualiter omnes illi fines in finem ultimum referantur ; ſicut fit quando aliquis cogitat ſe totum ad Dei dilectionem dirigere : tunc enim quidquid ad ſe ipſum ordinat, in Deum ordinatum erit. Quando ergo Angelicus inſinuare videtur, ſatis eſſe referre opus in Deum relatione habituali, non aliud intendit, niſi quod iuſtus, qui habitu gratiæ ſanctificantis, & habitu caritatis præditus eſt, habitu converſus in Deum eſt : ex qua habituali converſione, quoties operatur bene moraliter, ſuapte natura fere conſequitur ut virtualiter ſaltem opus ſuum dirigat in Deum, ut clarius explicat Hannibaldus in II. diſt. xl. art. 4. *Etſi homo* [iuſtus] *non ſemper actu cogitet de Deo, tamen habitu ſemper refert in Deum : & quodam modo actu, inquantum vis actualis intentionis præcedentis remanet in actibus ſequentibus*. Ex quo ſatis perſpicue apparet, quod relatio hæc habitualis, quam interdum ſufficere Angelicus ait, eadem ſit ac virtualis. Quippe loquitur Angelicus relate ad propria principia, quibus ſtatuit omnia iuſtorum opera meritoria eſſe, vel demeritoria. Quoniam ex quo iuſtus actu caritatis ſe, & omnia ſua Deo ſubiicit ut ultimo fini, remanet & habitualiter in Deum converſus : & ex hac habituali converſione conſequitur quod iuſtus operans bonum morale, virtute præcedentis actus, virtualiter ſaltem, bonum iſtud in Deum ordinet.

IV. Sententiam D. Thomæ communiter amplectuntur Thomiſtæ. Capreolus in *II. diſt.* IV. *quæſt.* I. *art.* 3. & *diſt.* xl. *quæſt.* I. *art.* I. Caietanus I. 2. *quæſt.* VIII. *art.* 3. Soto *Lib. III. de natur. & grat. cap.* IV. Medina I. 2. *quæſt.* XVIII. *art.* 9. Gonet *diſput.* II. *art.* 6. *num.* 151. Collegium Salmanticenſe *tract.* XVI. *diſput.* IV. *dub.* 5. Ratio autem ſatis perſpicua videtur. Actus caritatis amor efficax eſt finis ultimi, ſeu Dei auctoris ſupernaturalis ſuper omnia. Ergo ſubiicit Deo, atque in Deum dirigit hominem iuſtum, omniaque illius opera quæ in Deum referri queunt. Prima propoſitio a nemine in diſputationem adducitur. Altera vero illam ſponte conſequitur. Quoniam hæc prærogativa eſt actus efficacis, ut ſua vi influat in ea omnia quæ dirigit, & ordinat. Virtute ſiquidem iſtius imperii, & influxus ab actu inefficaci diſtinguitur. Accedit quod homo iuſtus, cum actu efficaci amoris ſemetipſum Deo ſacrificat, potiſſimum quod in victimam Deo litat, liberum arbitrium eſt, & voluntas. Hoc quippe eſt Deum toto corde, tota anima, & tota mente diligere, nempe integram animæ, mentis, & voluntatis hoſtiam Deo offerre. Si integram plantam donat ; ergo & fructus, nempe actus omnes qui ab eadem voluntate proficiſcuntur, ſi boni ſint, dignique ut Deo offerantur. Hanc rationem paucis verbis complectitur Angelicus 2. 2. quæſt. xliv. art. 4. *Deus autem eſt diligendus ſicut finis ultimus, ad quem omnia ſunt referenda*. Idemque repetit I. 2. quæſt. cx. art. 10. *Sub præcepto caritatis continetur ut diligatur Deus ex toto corde, ad quod pertinet ut omnia referantur in Deum*. Hoc quip-

Digitized by Google

quippe eſt privilegium caritatis quod modus illius cadit ſub præcepto; ita ut vi præcepti caritatis omnia opera noſtra teneamur in Deum dirigere, ſecundum illud Apoſtoli I. Cor. x. *Sive manducatis, ſive bibitis, ſive aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite*. Quem textum pluribus in locis explicat Angelicus, maxime quæſt. 11. de virtut. art. 11. ad 2. *Dicendum, quod omnia referre in Deum, non eſt poſſibile in hac vita, quod ſemper de Deo cogitetur, hoc enim pertinet ad perfectionem patriæ; ſed quod omnia virtute referantur in Deum, hoc pertinet ad perfectionem caritatis, ad quam omnes tenentur. Ad cuius evidentiam conſiderandum eſt, quod ſicut in cauſſis efficientibus virtus primæ cauſſæ manet in omnibus cauſſis ſequentibus; ita etiam intentio principalis finis virtute manet in omnibus finibus ſecundariis. Unde quicumque actu intendit aliquem finem ſecundarium, virtute intendit finem principalem; ſicut medicus, dum colligit herbas, actu intendit conficere potionem, nihil fortaſſis cogitans de ſanitate; virtualiter tamen intendit ſanitatem, propter quam potionem dat. Sic igitur cum aliquis ſeipſum ordinat in Deum ſicut in finem, in omnibus quæ propter ſeipſum facit, manet virtute intentio ultimi finis, qui eſt Deus. Unde in omnibus mereri poteſt, ſi caritatem habeat. Hoc igitur modo præcepit Apoſtolus quod omnia in Dei gloriam referantur*. Et in reſponſione ad tertium argumentum ſubdit, quod *aliud eſt habitualiter referre in Deum, & aliud virtualiter. Habitualiter enim refert in Deum etiam qui nihil agit, nec aliquid actualiter intendit, ut dormiens. Sed virtualiter aliquid referre in Deum eſt agentis propter finem ordinantis in Deum. Unde habitualiter referre in Deum non cadit ſub præcepto; ſed virtualiter referre in Deum cadit ſub præcepto caritatis*.

V. Difficiles, ac metaphyſicas nimium ſubtilitates texere hic Scholaſtici ſolent, ut modum explicent quo actus ille primus caritatis tranſactus permaneat in actibus ſubſequentibus, quos dirigere debet. Verum in his expediendis immorandum non eſſe exiſtimavimus. Illud quippe certum eſt caritatem formam eſſe ceterarum virtutum. Modus porro quo hæc contingat informatio, diverſimode a Theologis explicatur. Alii contendunt fieri hanc informationem media quadam modali formalitate, quæ eiuſdem caritatis participatio eſt, & in ceteras virtutes derivatur. Alii volunt caritatem ſe ipſa alias virtutes informare, eaſque dirigere in finem ultimum: quod evenit, dum primo gratia, & caritas animæ infunduntur. Verum paucis verbis dicitur, quod caritas, cum ſua efficaciſſima vi voluntatem, ceteraſque virtutes, omniaque ſua in Deum ultimum finem dirigit, ita afficit, diſponit, dicamuſque, modificat voluntatem; aliaſque virtutes, ut vi iſtius modificationis, & habitudinis impreſſæ ab efficacitate caritatis, etiam poſt tranſactum illum primum actum, tendant in ultimum finem. Quapropter, dum adverſarii opponunt actum formalem caritatis dirigentem elapſum eſſe, & conſequen-

ſequenter non poſſe ſua efficacitate influere in actus ſubſequentes: optime reſpondetur tranſiiſſe formaliter actum illum; ſed virtualiter remanere in impreſſione, ſeu modificatione relicta in voluntate, ceteriſque virtutibus. Hoc autem pluribus exemplis confirmari valet.

VI. Obiicies. Infidelis refert ſe, & omnia ſua in numen falſum, in idolum: Ergo virtute iſtius efficacis relationis in finem ultimum idololatriæ, cetera omnia poſteriora opera ſuperſtitionis labe ſordeſcent: & ſic omnia opera infidelium erunt peccata, quemadmodum omnia opera iuſtorum ſunt meritoria. Reſp. Paritas laborat, ut aiunt, falſo ſuppoſito, nempe quod finis ultimus idololatriæ ſit idolum. Sed cuiuſque, ſive infidelis, ſive peccatoris, finis ultimus eſt bonum proprium, prout abſtrahit a ratione increati, vel creati, honeſti, vel inhoneſti. Licet ergo videatur quod idolum ſit finis ultimus idololatriæ, reapſe ita non eſt: non enim amat ſe propter idolum, ſed idolum propter ſe: ſicuti, dum peccator perpetrat aliquod flagitium, finis ultimus adæquatus illius peccatoris non eſt obiectum, ſeu idolum illud vitioſum; alioquin qui facit plura peccata mortalia diſparata, & non ſubordinata, haberet plures ultimos fines, quod eſſe nequit: ſed, ut diximus, finis ultimus adæquatus peccatoris eſt bonum proprium, ad quod omnia quæ appetit peccator, ordinantur. Porro, cum hoc bonum proprium præſcindat a ratione honeſti, vel inhoneſti, ſi actio peccatoris, vel infidelis eſt mala, ordinatur ad bonum proprium, ut affectum privatione referibilitatis in Deum. Si actio bona ex officio fuerit, & in nullum pravum finem ordinata, ſed propter ipſam honeſtatem obiectivam volita; tunc ordinatur in bonum proprium, ut referibile in Deum, quod vi iſtius actionis nulla afficitur pravitate quæ impediat ordinationem in Deum. E contrario res ſe habet in iuſto, cuius Deus eſt finis ultimus adæquatus: & caritas ſola quæ in iuſto reſidet, privilegio potitur ut ſit forma aliarum virtutum, & efficacitate ſua determinet voluntatem, ut in tali habitudine, & diſpoſitione conſiſtat, vi cuius valeat, tranſacto primo caritatis actu, poſteriora opera dirigere in ultimum finem. Si plura cupis, conſule Scholaſticos, maxime Salmanticenſes *tract. de ultim. fin. diſput.* IV. *dub.* 3. Non ergo omnia peccatoris, vel infidelis opera ſunt peccata. Omnia vero opera honeſta iuſti ſunt meritoria ob rationem explicatam.

VII. Quæres, quamdiu actus ille caritatis efficax quo iuſtus ſe, ſuaque omnia in Deum dirigit, duret in impreſſione relicta in voluntate ceteriſque virtutibus. Reſpondent Salmanticenſes *loc. cit.* ſuapte natura durare per totam vitam, niſi retractetur. Hæc doctrina nobis minime arridet, niſi explicetur. Quod iſte actus, ſpectata illius efficacitate, & deliberato propoſito, prodat perpetuitatem quamdam, perennemque durationem, non inficior. Verum ſubdo, determinationem, vimque impreſſionis quæ remanet ex efficacitate iſtius actus in voluntate, ceteriſque

riſque virtutibus, diu non duraturam in voluntate, niſi aliorum caritatis actuum formalium repetitione foveatur, & inſtauretur, ob corruptionem naturæ humanæ, & paſſionum tumultum, & rebellionem. Quis dixerit, intentionem efficacem, qua quis proponit attente, & devote recitare divinas laudes, in perpetuum duraturam, niſi frequenter renovetur? Cupiditas quippe terrena, carnaliſque amor inſidias continenter ſtruit, & diu noctuque machinatur adverſus amorem divinum: Bellum continuum ardet, & lucta non interrupta. In hoc conflictu extenuatur, deferveteque calor cæleſtis, niſi adiuvetur, & foveatur. Comparare non immerito poſſumus ignem divini amoris qui ardet in voluntate iuſti in hoc naturæ lapſæ ſtatu, calori ignis qui calefactæ aquæ inhæret. Aqua calefacta cito frigeſcit ob continuum conflictum quo frigus aquæ pugnat adverſus ignis calorem ſibi inimicum; &, niſi calor receptus in aqua, ignis flammis corroboretur, in nativam aqua recidit frigiditatem. Eadem ratione, proportione ſervata, calor amoris divini in voluntate iuſti ardens paullatim frigeſcit, vireſque in continua pugna adverſus impuriſſimum concupiſcentiæ ignem amittit, niſi opportunis auxiliis reficiatur, niſi frequenti actuum æſtu inflammetur. Hinc collige, quam vera ſit doctrina quam ſupra explicuimus, præceptum videlicet caritatis obligare ad frequentem actuum repetitionem: quam frequentiam diximus non ſalvari, niſi pluries actus caritatis repetantur in annos ſingulos; quin, ut quid nobis probabilius addidimus, in ſingulos dies dominicos. Quæ doctrina, ſi ad Ieſu Chriſti pedes, ſi ad divinæ maieſtatis thronum, ſi ad infinitæ bonitatis conſpectum ruminetur, non rigorem, non aſperitatem, ſed dulciſſimam ſapit ſuavitatem.

VIII. Et revera ſi mandatum ſic explicatum comparate ad iuſtum ſpectetur, nihil oneris imponit præter id quod in praxi reipſa accidit, & quod Theologi Aſcetici inculcant. Siquidem quis iuſtorum integra hebdomada negliget ſuum ſalutare amantiſſimum Deum? Quis iuſtorum precationem dominicam recitabit; quin nec. ſemel in hebdomada ex animi ſententia dicat: *Sanctificetur nomen tuum?* Contra ſi iuſtus tam fuerit ignavus, tam oſcitans, tamque torpidus, ut integram hebdomadam nullum ſupernaturalis vitæ actum eliciat, ut nec ſemel colloquatur cum Deo, nec Deo hoſtiam cordis ſui litet, ut cogitationes ſuas, ſuoſque affectus, ſine quibus vivere haud poteſt, in terrenis, mundaniſque negotiis occupet: quis dixerit iuſtum hunc vitam vivere divinam? Quod ſi vita divina mortua ſit; abruptum ergo eſt ſanctum amoris vinculum, violatumque amicitiæ fœdus. Duplici ergo ratione iuſti tenentur frequenter actus repetere caritatis, tum ut penſum amoris Deo ſolvant, tum ut infuſum caritatis donum ab inimicorum inſidiis ſervent.

IX. Hæc, reponis, aſcetica ſunt, & perfectionis conſilia ſuadenda, ſecus præcepta neceſſario ſub damnationis æternæ pœna imponenda. Aſcetica, & divina

eſſe

eſſe concedo; conſilia tantum nego: niſi loco conſilii tibi ſint: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, ex tota anima tua. Hoc eſt primum, & maximum mandatum. Continuam caritatem habete. Quidquid facitis, ſive manducatis, ſive bibitis, omnia in gloriam Dei facite. Eruntque verba hæc quæ ego præcipio tibi hodie, in corde tuo: narrabis ea filiis tuis, meditaberis in eis ſedens in domo, & ambulans in itinere.* Quid quod iuſtus diu in gratia, & caritate non perſeverabit, niſi gratiæ actualis ſpeciali dono a Deo donetur? Hæc porro gratia pigris, & oſcitantibus non ſolet a Deo tribui, ſed vigilantibus, qui lampades accenſas habent, oleoque plenas. Quid quod Ioannes Evangeliſta ſcribit languidum, frigidumque amatorem Deum ad vomitum, nempe ad deteſtationem, provocare *Utinam frigidus eſſes, aut calidus: ſed quia tepidus es, & nec frigidus, nec calidus, incipiam te evomere ex ore meo:* Apoc. III. Innumera alia occurrerent rationum momenta quibus palam facerem, iuſtum teneri pluribus titulis ad frequentem actuum caritatis repetitionem. Sed hæc pauca quæ dicta ſunt, ſufficiant: plura fortaſſis alibi dicentur.

§. II.

Iuſtus lapſus in peccatum mortale, illico ne caritatis actum elicere, & ſe in Deum convertere aſtringitur?

X. Difficillimam enucleandam ingredimur quæſtionem. Hanc tamen in præſentia pro dignitate diſcutere nolo. In tractatu de pœnitentia id peragam. Aliqua nunc perſtringam, & quo ego propendeam in dubia, & ardua diſputatione, indicabo.

XI. Communior recentiorum opinio eſt, quæ aſſerit, eum qui in peccatum mortale lapſus eſt, non teneri ſtatim ad pœnitentiam, ſive ad eliciendum actum perfectæ contritionis, ſive ad ſuſcipiendum confeſſionis ſacramentum. P. Suarez *de Pœnit. diſput.* XV. *ſect.* 5. laudat pro hac opinione Durandum, Angelum, Ioannem Medinam, Hadrianum, Sotum, Canum, Viguerium. P. Caſtropalaus vero citat P. Henriquez, P. Coninch, P. Layman, Vaſquez, pluresque alios.

XII. Altera ſententia ſuſtinet hominem lapſum in peccatum mortale ſtatim aſtringi aut ad actum contritionis perfectæ, vel ad ſacramentum pœnitentiæ ſuſcipiendum. Hanc ſententiam docent D. Thomas 2. 2. *quæſt.* LXII. *art. ult.* S. Bonaventura *in IV. diſt.* XVII. *art.* 4. *in* 2. *part. quæſt.* III. Alexander Alenſis *part.* IV. *quæſt.* LXXVII. *memb.* 4. *art.* 1. Paludanus *in IV. diſt.* XVII. *quæſt.* 1. *art.* 3. *concl.* 2. Argentina *in IV. diſt.* XVII. *art.* 4. *ad* 4. Maior *in IV. diſt.* XVII. *quæſt.* V. D. Antoni-

Digitized by Google

toninus *III. Part. tit.* XIV. *cap.* VIII. *§.* 2. Caietanus 2. 2. *quæſt.* lxvi. *circa* 2. *&* *Tom. I. opuſc. tract.* XVII. Sylveſter *verb.* Contritio *num.* 4. Marſilius *in IV. quæſt.* XII. *artic.* I. *part.* 5. Guillelmus Pariſienſis *tract. de pœnitent.* Innocentius *in cap.* Omnis utriuſque ſexus, *de pœnitent.* Archidiaconus *in cap.* Ille Rex, *de pœnit. diſt.* III. Petrus de Soto *lect.* XIII. *de pœnit.* Abulenſis *Lib. I. Paralip. cap.* XVI. *quæſt.* XXXVI. Præ omnibus hanc fuſo calamo verſat quæſtionem P. Liberius a Ieſu Carmelita Excalceatus in ſuo Tomo inſcripto *Fœdus timoris, & amoris* edito Romæ 1713. *diſp.* III. *art.* 4. *a pag.* 185.

XIII. Auctores primæ ſententiæ mutuo diſſident. Nam alii negant vel ipſum pœnitentiæ præceptum ſpeciale, quemadmodum negant præceptum peculiare amoris; quæ opinio communiter reiicitur. Alii admittentes præceptum pœnitentiæ, ſuſtinent obligare dumtaxat in articulo neceſſitatis; in quam opinionem concedere videtur Magiſter Cano *part.* IV. *concl.* IV. Sed hoc nimiam ſapit laxitatem: præcepta enim virtutum per ſe obligant, & non tantum per accidens; nec obligant tantum ſemel, ſed pluries, ut de præcepto amoris divini dictum eſt. Alii docent, obligare infra triennium, & alii ſingulis annis. Magiſter Nunnus *in* III. *part. dub.* 3. Candidus *diſquiſ. moral.* XXIV. *artic.* 16. *concl.* 5. limitant tempus iſtud, & decernunt, illum qui per octo, vel ſex menſes maneret in peccato mortali, contra hoc præceptum delinquere.

XIV. Si Theologorum auctoritas ſpectetur, potiſſimum recentiorum, prima ſententia, quæ negat præceptum pœnitentiæ ſtatim obligare peccatorem ad converſionem in Deum, adeo communis evaſit, ut *rigoriſmi* notam non effugiat qui alteram oppoſitam propugnare auſus fuerit. Hæc porro rigoris nota quæ ob unam, aut alteram opinionem a communi conſenſu recedentem inuritur, illud malorum parere ſolet quod ſententiæ aliæ, quantumvis veriſſimæ, præiudicium maximum ſubeant. Si hac tempeſtate Auctor quiſpiam nimii rigoris reus traducitur vel ob unam opinionem, illico omnia illius opera in diſcrimen adduci, & eiuſdem rigoriſmi nota ſugillari ſolent. Quid itaque præſtabimus, ut tantam declinemus invidiam, & veritati ipſi provideamus? Noſtrum iudicium ſuſpendemus, & argumenta utriuſque partis exhibebimus.

XV. Prima ergo ſententia, quæ negat præceptum pœnitentiæ urgere ſtatim peccatorem ad deteſtandum per contritionem, vel ſacram confeſſionem peccatum, & ad ſubitaneam converſionem in Deum, his fulcitur argumentis. I. Fidelium omnium conſenſus pro certo habet novum non perpetrari peccatum, ſi quis non continuo ac in peccatum incidit, pœnitentiam agat: nec pœnitentes iſtius novi criminis ſe accuſare, nec Sacerdotes id inveſtigare ſolent, aut ſcire curant. II. Præceptum pœnitentiæ adfirmans eſt. Ergo quemadmodum cetera alia præcepta poſitiva pro tempore tantum neceſſitatis obligant, ita & hoc pœnitentiæ mandatum

tum

Digitized by Google

tum urgente tantum neceſſitate obligabit. III. Si peccator, ſtatim atque in culpam lapſus eſt, præcepto pœnitentiæ aſtringeretur, in quolibet inſtanti eiuſmodi præceptum urgeret. Conſequeretur ergo eum qui poſt primum peccatum in aliud recideret, puta laſciviæ, duplex crimen peccare, aliud contra caſtitatem, aliud contra præceptum pœnitentiæ; quod abſonum videtur. Hæc ſunt potiora iſtius ſententiæ fundamenta, quæ quam ſint valida, palam fiet, alterius ſententiæ argumenta proponendo.

XVI. Altera ergo ſententia, quæ ſubitaneam poſt perpetratum crimen pœnitentiam propugnat, ut mea præfert opinio, argumentis nititur quæ & inconcuſſa, & ineluctabilia videntur. Primum porro a ſancto Dei verbo arceſſitur. *De propitiato peccato noli eſſe ſine metu: neque adiicias peccatum ſuper peccatum. Et ne dicas: Miſeratio Domini magna eſt: multitudinis peccatorum meorum miſerebitur. Miſericordia enim, & ira ab illo cito proximant, & in peccatores reſpicit ira illius. Non tardes converti ad Dominum, & ne differas de die in diem. Subito enim veniet ira illius, & in tempore vindictæ diſperdet te*. Eccleſiaſtici v. *Hodie ſi vocem eius audieritis, nolite obdurare corda veſtra*: Pſal. lxxxxiv. *Quærite Dominum, dum inveniri poteſt: invocate eum, dum prope eſt*: Iſaiæ lv. *Vocavi, & renuiſtis.... deſpexiſtis conſilium meum, & increpationes meas neglexiſtis. Ego quoque in interitu veſtro ridebo, & ſubſannabo, cum vobis id quod timebatis, advenerit*: Proverb. I. Ex his textibus manifeſte apparet, vel uno die non eſſe voci divinæ auditum denegandum, ſed confeſtim aurem aperiendam eidem. Quin repentinam vindictam minatur Dominus iis qui de die in diem pœnitentiam protrahunt. *Hodie ſi vocem* &c. *Ne differas de die in diem* &c. Non dicit de hebdomada in hebdomadam, de menſe in menſem, de anno in annum; ſed *de die in diem*: ex quo eruitur, quam celerem, quam ſollicitam iubeat pœnitentiam Dominus.

XVII. Alios textus producam, quibus Deus nobis imperat continuam vigilantiam adverſus inimicorum inſidias: imperat conſcientiam nos mundam a ſordibus criminum cuſtodire, animumque ſemper habere paratum ad mortem ſuſcipiendam, atque adeo ad eius tremendum, formidandumque iudicium ſubeundum. *Vigilate ergo, quia neſcitis qua hora Dominus venturus ſit*: Matth. XXIV. verſ. 41 *Vigilate ergo: neſcitis enim quando dominus domus veniat: ſero, an media nocte, an galli cantu, an mane: ne cum venerit repente, inveniat vos dormientes. Quod autem vobis dico, omnibus dico*. Marci cap. XIII. verſ. 35. *Si ſciret paterfamilias qua hora fur veniret, vigilaret utique, & non ſineret perfodi domum ſuam. Et vos eſtote parati, quia qua hora non putatis, Filius hominis veniet*. Lucæ XII. verſ. 39. Idem repetit cap. XXI. verſ. 34. *Attendite autem vobis, ne forte graventur corda veſtra in crapula, & ebrietate, & curis huius vitæ, & ſuperveniat in vos repentina dies illa*.

XVIII.

XVIII. His textibus utuntur Patres, ut peccatores a ſomno iniquitatis excitent, & ad ſubitaneam pœnitentiam provocent, inducantque. Quare omnes una voce, uno conſenſu clamant, nec unicum diem differendam eſſe peccati abolitionem. D. Auguſtinus in Pſal. cxiv. *Deus pœnitentiæ tuæ indulgentiam promiſit; ſed huic dilationi tuæ diem craſtinum non promiſit*. Et de tempore ſerm. cci. *O homo qui differs de die in diem, forte habiturus hodie ultimum diem*. Tertullianus: *Chriſtiano non eſt craſtinum*. Item Lib. de pœnit. cap. vii. *Abſit ut aliquis ita interpretetur, quaſi eo ſibi pateat ad delinquendum aditus, & redundantia clementiæ cæleſtis libidinem faciat humanæ temeritatis. Nemo idcirco deterior ſit, quia Deus melior eſt*. D. Ioannes Chryſoſtomus epiſt. ad Theodorum: *Noli tardare converti ad Dominum: neſcis enim quid pariet ſuperventura dies*. D. Ambroſius Lib. de pœnit. cap. ix. *Aliqui propoſita ſpe pœnitentiæ licentiam ſibi delinquendi propagatam putant; cum pœnitentia peccandi remedium ſit, non peccandi incentivum*. D. Baſilius in Catena aurea: *Laqueus fortis eſt pœnitentiæ dilatio*. At quid tempus, operamque ludo in conquirendis Patrum ſententiis, cum, ut dixi, una voce omnes adverſus pœnitentiæ dilationem invehantur?

XIX. Scripturis ſanctis, & Eccleſiæ Patribus concinit communis Catholicorum conſenſus. Catholicorum porro nomine hic haudquaquam veniunt vel in ſopore ſcelerum dormientes, vel terrenarum voluptatum mancipia; ſed gens illa ſancta, & regale ſacerdotium, Epiſcopi videlicet primum, Doctores, divini verbi diſpenſatores, miniſtri, ipſeque populus divina luce illuſtratus, minimeque aut pravitate opinionum, aut flagitiorum caligine obnubilatus. Quid porro altius, quid frequentius, quid ferventius ſacri Concionatores auribus populi chriſtiani ingerunt, inculcant, quam repentinam pœnitentiam? Numquam ſermo de pœnitentia recurrit, quin in eos qui moras nectunt pœnitendi, ſeverius declament. Ob illorum oculos vividis referunt coloribus graviſſima imminentia æternum pereundi pericula. Oracula Chriſti Domini quæ adduximus, exaggerant; extremam dementiam, cæcumque furorem illorum oſtendunt peccatorum qui vel unicum diem nutriunt, foventque in animæ ſinu peccatum illud quod, ceu ſerpens feralis, quotidiano morſu vitam illis æternam ſurripere valet.

XX. Quid ad hæc reponis? Declamationes, figuraſque Rethorum iſtas eſſe, pias exhortationes, conſilia evangelica? Si hæc obtrudis, ne ſcandalum maximum populo chriſtiano ingeras vereor. Quippe ſi evangelica oracula, ſi Patrum effata, ſi Concionatorum declamationes, ſi librorum quos ſpirituales & aſceticos vocitant, hortamenta, conſiliorum loco habenda ſint; ſileant in poſterum ſacri ſuggeſtus, faceſſant divinæ minæ, atque vindictæ in eos qui cordis contritionem differunt. Facta ſiquidem poſitione, quod divina oracula adverſus eos qui in culpæ ſtatu perſiſtunt, ſint mera conſilia, quæ repentinam ſuadeant, minime vero iu-

Digitized by Google

beant pœnitentiam; languida erunt, & valde exilia argumenta ad infringendam, ſubigendamque peccatorum contumaciam.

XXI. Verum, ut datam reponſionem penitus convellam, Patrum, Theologorumque teſtimonio demonſtrabo, oracula divina quæ recenſui, non conſilia, ſed præcepta eſſe. S. Ambroſius *Lib.* VII. in Lucam ſuper illa verba cap. XII. *Beati ſervi illi quos cum venerit dominus, invenerit vigilantes*, hæc ſcribit: *In ſuperioribus vigilare nos voluit, per omnia expectantes momenta Domini Salvatoris adventum; ne, dum aliquis remittit, & negligit, & de die in diem opera ſua differt, iudicii futuri die, vel propria morte præventus, meritum ſuæ commendationis amittat. Et illa quidem in omnes PRAECEPTI forma generalis.* D. Hieronymus in Michæam cap. VI. *Iubetur nobis ut præparati ſimus ambulare cum Domino Deo noſtro: nulla hora dormire, nullo tempore ſecuri eſſe debemus.* Theophylactus ad ea verba, *Et vos eſtote parati*, hæc habet: *Iubet præparari, hoc eſt habere virtutis opera, quaſi in theſauro quodam repoſita.* Et Marci XIII. ad illa verba, *Vigilate* &c. ſubdit: *Omnibus autem PRAECIPIT Dominus, & his qui in mundo vivunt, & his qui ſucceſſerint.* S. Leo Magnus *ſerm.* VIII. *de ieiunio*, in illa verba, *Attendite vobis, ne forte graventur corda veſtra*, hæc ſcribit: *Quod PRAECEPTUM, dilectiſſimi, ad nos ſpecialius pertinere cognoſcimus.* Plura alia eiuſmodi ex Patribus afferre poſſem, quæ brevitatis gratia tranſmitto.

XXII. Ex Patribus ergo compertum habemus, ſeverum eſſe præceptum illud quo Dominus *præcipit*, *iubet*, ut vigiles, paratique ſimus ad rationem ſibi peractæ vitæ reddendam. Eſt ergo mandatum Domini, ne *ulla hora dormiamus* in ſopore peccati, neque ullo tempore deliberate perſiſtamus in iniquitate, ut Patres communiter clamant. Accedit quod Theologi unanimi conſenſione docent, tunc divina oracula loco præcepti habenda eſſe, quando pœnam æternæ mortis comminantur tranſgreſſoribus. *Omnia quæ in Scripturis proponuntur ſub comminatione æternæ damnationis, poſita ſunt ſub rigoroſo præcepto*: inquit P. Suarez *diſp.* I. *de fide ſect.* I. *num.* 2.

XXIII. Præceptum tum adfirmans, quod pœnitentiam imponit, tum negans non differendi eamdem, admittunt recentiores. At ſubdunt, præceptum hoc, ut adfirmans, minime obligare ad ſubitaneam peccati deteſtationem; ut vero negans, obligare quidem ad non differendam vel per quinquennium, aut per tres, aut pluſquam unum, aut per medium annum. Promenda nunc ergo argumenta ſunt quæ evincant, confeſtim ac peccatum perpetratum eſt, peragendam eſſe pœnitentiam. Tò *confeſtim*, & *ſtatim*, non metaphyſice accipitur; ſed moraliter, & iuxta prudentem ſupputationem. Quoties igitur peccatori memoriæ occurrunt propria crimina, ſi illorum pœnitentiam deliberato animo negligit omittitque; eum peccare adverſus pœnitentiæ præceptum evincunt ſequentia argumenta.

XXIV.

Digitized by Google

XXIV. Deberem, antequam ultro provehor, inſtaurare argumentationem factam, nempe vana, & futilia reddi omnia Scripturarum validiſſima momenta, quibus Patres, Concionatores, & Confeſſarii, omneſque chriſtiani populi Paſtores utuntur ad ſuadendum peccatoribus debitum pœnitentiæ continuo peragendæ. Qua vi polleret argumentum illud quod a ſubeundæ damnationis periculo repetunt Patres, ut repentinum odium peccati in peccatoribus excitent; ſi perſuaſum ſibi Chriſtiani haberent, licitum eſſe in peccato perſiſtere, & pœnitentiam in annos differre? Quid, ſi ſcirent Theologos id docere? Quis amplius ex ſacris Oratoribus ſuggeſtum conſcenderet ſolida inſtructus fiducia ſe perſuaſurum fore peccatoribus, ut confeſtim æternæ damnationis periculum declinent, quod extremæ dementiæ ſit velle deliberato animo in eo perſiſtere ſtatu in quo ſi denaſcuntur, damnantur? Mori autem ſingulis momentis, & quando minus cogitat, quilibet poteſt. Hæc & ſimilia argumenta, quæ potiſſima ſunt ad infringendam peccatorum contumaciam, ad ſuadendam perciendamque vigilantiam chriſtianam, ad timorem inferni, divinorumque iudiciorum excitandum, frivola prorſus fiunt, recentiorum oppoſita ſententia admiſſa. In hac ſiquidem poſitione, præfata argumenta convenientiam tantum evincunt, ſecus neceſſitatem vigilantiæ evangelicæ, quam continuam Chriſtus inculcat, & repentinæ pœnitentiæ poſt commiſſum peccatum, quam communis fidelium ſenſus neceſſariam credit. Verum fuſius de his alibi.

XXV. Primum ergo argumentum quo evincitur peccatorem ſtatim, modo explicato, aſtringi ad pœnitentiam peragendam, ab auctoritate repetitur D. Thomæ, qui hæc ſcribit 2. 2. quæſt. lxii. art. 8. *Manifeſtum eſt autem quod nec per modicum tempus licet in peccato morari; ſed quilibet tenetur peccatum ſtatim deſerere, ſecundum illud Eccleſ.* xxi. Quaſi a facie colubri fuge peccatum. *Et ideo quilibet tenetur ſtatim reſtituere*. Reſpondent recentiores, D. Thomam loqui de peccato actuali, ſecus de habituali. Habituale peccatum vocant reatum relictum ex actione peccati; actuale vero ipſum peccati actum. Tenetur homo, inquiunt, iuxta D. Thomam ceſſare ab affectu, ſeu continuatione peccati; ſecus ad abluendam contritionis lacrymis maculam peccati habitualis.

XXVI. Reſponſio iſthæc minus, ut mihi videtur, congruit menti, & doctrinæ D. Thomæ. Quod ut perſpicue palam fiat, expendenda primum verba ſancti Doctoris ſunt, deinceps illius mens manifeſtanda. *Nec per modicum tempus*, inquit, *licet in peccato morari*. Hæc ſane verba hunc obvium, germanumque ſenſum menti ingerunt, quod in peccato perpetrato non licet nec per modicum tempus permanere. Quem ſenſum confirmant proxime ſequentia verba: *Sed quilibet tenetur peccatum ſtatim deſerere*. Quid ſignificat *peccatum deſerere?* Non peccare? Non continuare peccatum? In quæſtionem ne Catholici vertunt, ſit ne continuandum peccatum? Eo modo Angelicus deſerendum peccatum aſſerit quo coluber fugien-

dus, ſecundum illud: *Quaſi a facie colubri fuge peccatum*. Colubrum ne ille fugit qui colubrum in ſinu ſuo clauſum cuſtodit? A facie colubri fugere, eſt ſeparari ab illo, illiuſque aſpectui, & commercio ſe ſubducere. Sic *peccatum deſerere* eſt peccatum expellere ab anima. Fugere a peccato hunc prodit ſignificatum, quod peccator vincula contracti criminis ſolvat, quod ſervitutem peccati deſerat. Quouſque peccatum in anima occluſum retinet; qua fronte dicere poterit, ſe peccatum deſerere? Verba ergo D. Thomæ, iuxta genuinum ſenſum, expulſionem repentinam peccati ab anima produnt. Mens modo, & doctrina D. Thomæ expendenda eſt. Hæc autem eo ſpectat ut evincat tam Deo, quam proximo confeſtim rem ablatam reſtituendam eſſe. Peccatum Deo ſurripit ultimi finis, ſeu ſupremi dominii dignitatem: ſuo auſu infinitam maieſtatem e throno deturbat: iniuriam illi irrogat graviſſimam. Statim igitur hæc omnia reſtituenda Deo ſunt, ſicut e veſtigio res temporalis domino ſuo reddenda eſt.

XXVII. Secundum argumentum proponitur, quod magis perſpicuam efficiet D. Thomæ doctrinam. Non licet in affectu peccati permanere, ut omnes fatentur. At qui deliberato animo peccati pœnitentiam negligit, cum opportunam occaſionem eamdem peragendi habet, in affectu peccati reapſe perſiſtit. Ergo numquam licitum eſt in peccati ſtatu permanere. Minor propoſitio evincitur. Qui commiſſi peccati memoriam, ſimulque opportunam occaſionem illud expellendi habet, ſi reapſe illud non expellit, illud deliberato animo retinet in ſe: quod idem eſt ac amat, ſeque in eodem complacet: quia ſicuti per odium pellitur, ſic per amorem ſervatur. Quid, amabo te, eſt illud nolle peccatum a te excutere, niſi interpretative velle in eodem peccati ſtatu perſeverare? Sed qui vult in peccato perſeverare, eo ipſo peccatum adprobat, peccatum diligit, in peccato ſibi complacet. Nemo enim in eo quod ſibi diſplicet, quod ſibi odio eſt, deliberato animo perſiſtit. Item aliis verbis urgere hanc poſſumus argumentationem. Si liceret peccatori, cui peccata memoriæ occurrunt, eorumdem non pœnitere; eadem ratione licitum eidem eſſet elicere hunc actum; *nolo pœnitere*. Si enim licita eſt pœnitentiæ omiſſio, licitus quoque erit actus quo peccator poſitive velit talem omiſſionem, quæ obiectum evadit eiuſdem actus. Quoties enim obiectum honeſtum eſt, honeſtus quoque ſit actus oportet qui in illud tendit. Quapropter communi fere proverbio fertur: Licitum eſt poſitive velle quod licitum eſt facere; & contra, licitum eſt poſitive nolle quod licitum eſt non facere, ſeu omittere. Ergo ſi licet pœnitentiam non agere, habita opportunitate illam peragendi; licitum etiam erit illam nolle, illamque poſitive reſpuere. Porro cum actus iſte re indifferens eſſe nequeat in ſchola D. Thomæ; bonus, vel malus ſit neceſſum eſt. Si licitus, bonus erit, niſi perverſi finis intentione inficiatur. Peccator ergo poterit, oblata opportuna occaſione pœnitentiæ peragendæ, illam poſitive reſpuere; & actus quo peccati pœnitentiam

reii-

Digitized by Google

reiiciet, bonus eſſe poterit: ſi bonus, & meritorius, non æternæ, ſed temporalis mercedis.

XXVIII. Ut hanc luculentam eluderent argumentationem recentiores Theologi, non eſt facile dictu, quot technas, quot ſutelas excogitaverint. Diſertiſſimus Cano, qui, ſi quis alius, a tricis ſcholaſticorum, quæ nihil ſignificant, alienus eſt, hic tamen terminis ludere videtur. Concedit *loc. cit.* IV. *part.* licitum eſſe differre pœnitentiam: ergo velle differre, licitum eſt: negat conſequentiam: quia, inquit, talis volitio non habet bonum obiectum. Quod ſi ei opponas: Obiectum iſtius volitionis eſt ipſius pœnitentiæ dilatio: porro, ſi obiectum iſtud bonum eſt, bona ſit & ipſa volitio; & ſi obiectum malum eſt, mala itidem ſit volitio oportet, iuxta communem doctrinam: reponit ille: Non ſtatim licet velle non facere quæ non facere licitum eſt: ut non facere bonum interdum licet, videlicet cum non teneor; at velle non facere, nulla honeſtari ratione poteſt. Idque fuſius prius oſtenderat *§. Quod ſi volumus*, ubi clarius ſtatuit peccatorem novum peccatum peccare, ſi actum eliciat quo nolit pœnitentiam, etiam eo tempore quo agere pœnitentiam non aſtringitur.

XXIX. Hanc quam recenſuimus doctrinam impugnant, & merito, Salmanticenſes ſcholaſtici *tract.* XXIV. *diſp.* VII. *dub.* 5. *num.* 285. Quia non conſiſtit, licitum eſſe non pœnitere, illicitum vero velle non pœnitere, ob rationem quam iam dedimus. Exempla quæ Canus adducit, nullius ſunt momenti. Quando licet non agere aliquod bonum, licitum itidem eſt nolle tunc illud bonum. Quare Salmanticenſes admittentes utrumque tamquam licitum, nempe & non pœnitere, & velle non pœnitere, ad inſtantiam obviam, quod actus in individuo non ſit indifferens; atque adeo actus ille quo ego volo non pœnitere tempore quo non urget præceptum pœnitendi, debeat aut bonus eſſe, aut malus: reſpondent, bonum, aut malum fieri poſſe actum hunc, iuxta bonum, aut malum finem. Neque id obiter, ſed data opera oſtendere ſatagunt, quod velle non pœnitere poſſit eſſe actus bonus. Subdunt tamen, quod hoc *nolle pœnitere*, ut actus bonus evadat, non debeat eſſe extenſum ad omne tempus: hac enim ratione malus eſſet, quia tunc comprehenderet etiam tempus in quo præceptum pœnitendi urget: ſed debet eſſe limitatus pro ſolo tempore in quo non urget pœnitendi mandatum. Ut hanc doctrinam, quæ chriſtianis auribus non adeo concinne ſonare videtur, quibuſdam fucis obtegant, plures implent paginas ſubtiliſſimis diſtinctionibus, queis confirmant has duas propoſitiones: *Non pœnitere* eſt obiectum indifferens in peccatore: ergo velle non pœnitere poteſt eſſe actus bonus, ſi ob honeſtum finem fiat: puta cum urget præceptum religionis, aut miſericordiæ, aut alterius virtutis, ſi ob exercitium harum virtutum peccator differat pœnitentiam, tum pœnitentiæ dilatio bona erit. *Ergo* (ſunt illorum verba) *velle non pœnitere ex illo motivo eſt moraliter bonum.*

XXX. Ex iſtarum reſponſionum exilitate, ne dicam futilitate, collige lector, quam valida, firmaque ſit antiquorum Theologorum ſententia. Quippe prima reſponſio Pallacii, Soti, & Cano nullo pacto ſuſtineri poteſt, ut inter diſputandum oſtenſum eſt. Hæc ſecunda (quamquam ſit Theologorum quos ego revera in Theologia ſcholaſtica magni facio, nullique in hac facultate ſecundos exiſtimo ob acuminis aciem, doctrinæ profunditatem, & ſolidi ratiocinii efficacitatem) nihilo ſecius nullo mihi arridere modo valet. Et profecto, quia Patres iſti iuſti ratiocinii regulas ſervant, propriæ opinionis falſitatem produnt evidentius. Quippe recte illi colligunt: Non pœnitere licet: ergo licitum erit nolle pœnitentiam: ſi licitum, ergo bonum: ſi bonum, ergo meritorium alicuius mercedis. Conſecutiones iſtæ legitime proficiſcuntur ex prima illa: *Non pœnitere licitum eſt*. Idcirco illas non ut abſurdas, ſicuti Pallacius, Soto, & Canus, reiiciunt; ſed ut veras, nihilque mali redolentes propugnant. Verum enim vero præfatæ conſequentiæ non modo abſurdæ, ſed horridæ mihi videntur. Ergo ſi legitime ex prima profluunt; conſequitur primam, videlicet *non pœnitere*, falſam eſſe, & mali plenam. Quid? Repudiatio pœnitentiæ bonus, honeſtuſque actus erit ad amuſſim evangelicæ doctrinæ exactus? Cur bonum pronuntias actum hunc? Quia non urget præceptum? Sed hæc eſt petitio principii, ut dicitur. Immo urgere præceptum pœnitendi dicendum eſt, ne tam immanem conſecutionem admittere cogamur, deliberatam videlicet pœnitentiæ recuſationem bonam, honeſtam, & meritoriam eſſe. Quoniam tam abſurda conſectaria aures lædunt chriſtianas. Nec reſponſionis aſperitatem deliniunt laudati Salmanticenſes, inquientes, pœnitentiæ dilationem bonitatem induere poſſe ob bonum finem peragendi officia religionis, miſericordiæ, aliarumque virtutum. Quandoquidem pœnitentia ſubitanea poſt peccatum, non aliquod opus externum ſemper eſt, ſed internum, contritio videlicet, quam aut impedire, aut remorari nullum cuiuſque virtutis exercitium valet; ſed quocumque tempore elici poteſt. Immo non modo aliarum virtutum exercitium pœnitentiam repentinam non retardat; quin eam poſtulat, & ſollicitat. Sterilia quippe ſunt omnia ceterarum virtutum officia, niſi anima pœnitentiæ lavacro peccati ſordibus purgetur. Nullus ergo finis honeſtus deſignari valet, qui dilationi interioris animi pœnitentiæ aliquid moralis bonitatis tribuere valeat. Porro, ſi dilatio iſthæc bona, & honeſta eſſe nequit; mala & perverſa, ipſis fatentibus Salmanticenſibus, ſit neceſſum eſt.

XXXI. Tertium argumentum. Tenetur puer, dum primum ſibi ſplendor illucet rationis, cordis ſui hoſtiam Deo ſacrificare, in illum ſemetipſum convertere, illi omnia ſua offerre, eum toto corde, totaque anima amare? Cur? Quia caritatis præceptum, quamquam adfirmans ſit, obligat. Sed cur præceptum affirmativum, quod pro ſemper, ut aiunt, non urget, tunc temporis obligat? Quia puer ingreditum debet in viam moralis vitæ; & ſummopere intereſt ne ſub initium iſtius vitæ

tæ aberret a recta regula. Valde tunc refert ut primæ indeficienti regulæ inhæreat, ut rectum arripiat iter, ut de ſemetipſo optime deliberet. Præceptum quoque fidei ad repentinum urget aſſenſum, confeſtim ac fides radios immittit in mentem, ſeque manifeſtam exhibet. Quidni ergo ad celerem contritionem pœnitentiæ præceptum obligabit?

XXXII. Reſpondent Salmanticenſes *loc. cit. num.* 275. præceptum caritatis, non quatenus adfirmans eſt, obligare puerum ad actum amoris; ſed obligationem hanc oriri ex neceſſitate qua aſtringitur puer tunc temporis ad deliberandum de ſemetipſo. Optime vero. Sed cur eadem neceſſitate non devincitur peccator? Antequam viam rationis ineat puer, tenetur dirigere ſemetipſum in Deum, ut ſecuram habeat ſui itineris futuri regulam, ut ſcopulos æterni naufragii declinet. Adultus vero factus, poſtquam a recta via declinavit, in ſemitam ſe ſe recipere non tenetur? Quid, ſi puer amoris actum omittat in illo inſtanti, atque adeo graviter delinquat? Ad ſubitaneam teneri pœnitentiam tempore ſequenti, docent laudati Patres *num.* 273. inquientes, ridicularium eſſe illigare pueri converſionem illi ſoli momento. Quoniam præceptum illud non ita imperat converſionem illius ut eam finiat; ſed implicite vetat ne ultra protrahatur. Velint ergo, nolint, in noſtram incidunt ſententiam. Quoniam puer poſt commiſſum primum peccatum non ſolum ad actum amoris, verum etiam ad actum contritionis, quo deleat commiſſum crimen, devincitur: potiore ergo iure ad repentinam pœnitentiam poſt lapſum tenetur adultus: præceptum quippe negativum dilationem vetans pœnitentiæ expreſſum eſt: *Non tardes converti ad Dominum: non differas de die in diem*. Poſſem hanc amplificare argumentationem, palamque facere potiora, & urgentiora argumenta occurrere, quæ evincunt maiorem in adulto quam in puero obligationem ad repentinam converſionem.

XXXIII. Quartum argumentum. Præcepto caritatis omnes aſtringimur fratrem errantem corripere, peccato illum pro virili parte ſubducere, & in viam veritatis revocare. Hoc mandatum fortius urget, ut noſmetipſos errantes corrigamus, devioſque in ſemitam reducamus, ut æternæ noſtræ ſaluti conſulamus, & ab æterno ſupplicio caveamus. Præceptum quippe caritatis prius noſmetipſos quam proximum, amare nos iubet, ut infra palam fiet.

XXXIV. Quintum argumentum. Quilibet tenetur vitare grave delinquendi periculum. Atqui peccator, niſi commiſſum crimen deteſtetur, & contritione deleat, gravi laborat iterum delinquendi periculo: quoniam peccatum ſuo pondere in aliud trahit; communiſque eſt Theologorum ſententia, multum tempus haudquaquam perſeveraturum peccatorem, quin in aliud recidat crimen, niſi gratia peculiari adiuvetur. An vero præſumendum eſt, Deum conceſſurum hanc ſpecialem gratiam eſſe illi peccatori qui deliberato animo in ſtatu peccati perſiſtit? Commu-

ne eſt Patrum effatum, quod perpetrata malitia ad aliam, maioremque perpetrandam invitat: quod peccatum, ceu ſerpens in anima latitans, ſuis ſibilis alios ſerpentes illuc vocet, ut anima peccatrix cubile fiat draconum, & ſilva beſtiarum diripientium ſubſtantiam eius. Tenebræ mentis denſiores quotidie evadunt, voluntas continenter durior, lumen fidei hebeſcit, ſpes cæleſtium bonorum extenuatur, & quo deficiunt vires ad bonum, eo ad malum peragendum augentur, & roborantur. Quis ergo dixerit non aſtringi peccatorem ad hanc declinandam ſui ipſius ruinam? Proximi tum corporali, tum ſpirituali neceſſitati, & penuriæ gravi ſuccurrere caritas iubet; & ſuppetias ſibi ipſi in dies periclitanti ferre non imperabit?

XXXV. Ad argumenta contrariæ ſententiæ ſolutio facilis eſt. Ad communem fidelium ſenſum quod attinet, favet, non officit huic ſecundæ ſententiæ. Omnes quippe perſuaſum habent malum eſſe in peccato perſiſtere. Confeſſores qui moram in peccato elapſam ſcire non curant, qui ob oculos pœnitentium malum quod perpetrarunt, pericula graviſſima quibus ſe expoſuerunt diu in peccato perſiſtendo, non ponunt, proprio deſunt muneri, parteſque non implent ſuas. Ad ſecundum dicitur, præceptum pœnitentiæ non adfirmans modo eſſe, ſed etiam negans, & prohibens dilationem. Addendum, quod licet præceptum pœnitentiæ adfirmans ſit, non inde conſequitur non obligare peccatorem poſt lapſum. Nos, dum peregrinamur a Domino, continuam agere pœnitentiam convenit, etiam eorum criminum quæ nobis remiſſa confidimus. Præceptum ergo hoc ſemper obligat, tametſi non pro ſemper. Obligat vero neceſſitate urgente, ut alia præcepta omnia adfirmantia. Gravi porro laborare neceſſitate dicimus hominem qui incidit in aliquod peccatum mortale. Quippe ob culpam commiſſam nobilitatem divinæ adoptionis, animæ pretioſa ornamenta, dona, virtutes, dignitatem, chariſmata, ſanctorum amicitiam, merita, ius ad regnum, univerſamque ditiſſimam hereditatem infiniti, æternique patrimonii amiſit, & in extremam decidit paupertatem. Quis iverit inficias, gravem hanc eſſe penuriam, ſummamque egeſtatem? Urget ergo poſt lapſum in peccatum pœnitentiæ præceptum, etiam quatenus adfirmans eſt, nedum ut prohibens moras, & dilationem. Quod tertio loco obiiciunt, videlicet conſequi in quolibet momento delinquere peccatorem adverſus pœnitentiæ mandatum, poſitione facta quod vi talis mandati ad ſubitaneam teneretur pœnitentiam, nullius momenti eſt. Peccat ne puer nova peccata ſingulis momentis, ſi quinquennium, aut decennium, poſt primum peccatum omiſſionis convertendi ſe ſub initium rationis, in peccato perſiſtat? Salmanticenſes qui *loc. cit.* magni faciunt obiectum argumentum, docent, puerum qui in primo rationis momento non ſe convertit in Deum, teneri poſt averſionem quam primum ad delendum peccatum commiſſum, ſupplendamque converſionem omiſſam

in

Digitized by Google

in primo inſtanti; idque fuſius probant. Peccabit ne ergo ſingulis momentis novum peccatum adoleſcens iſte, ſi pluribus annis negligat pœnitentiam ? Verum, miſſis tricis, dicimus peccata non multiplicari iuxta multiplicationem ſingulorum temporis inſtantium decurrentium. In occaſione proxima conſtitutus tenetur ſtatim eam deſerere; nec continuo ſingulis momentis temporis phyſici peccata multiplicat. Dicendum ergo permanſionem in peccato circumſtantiam eſſe quæ malitiam auget: & quo diuturnior, eo gravior evadit. Faceſſant ergo nugæ, & metaphyſicæ, agreſteſque ſubtilitates quæ chriſtianas obnubilant prænotiones, & moralis, ac prudentis hominis perſonam induamus, ut moralia Chriſti mandata ad trutinam prudentiæ, & moralis exiſtimationis revocemus.

XXXVI. Utriuſque ſententiæ momenta perſtrinxi. Quænam utriuſque partis vi, ſoliditate, perſpicuitate antecellant, tu non ignoras. Si quid ipſe ſentiam inquiris, candide promam, in hanc me propendere ſecundam. Eam aperte propugnare in præſens nolui, non ſane alia ratione, niſi ne rigoriſmi notam ſubirem. Suſpendere ſententiam lubet, ut interim a Deo lumen impetrem, quo in tractatu de pœnitentia pro dignitate graviſſimam controverſiam dirimere valeam. Temperare mihi tamen haud valeo quin, occaſione oblata, innuam, quam ſit demens cacohetes illud aſpergendi rigoriſmi labem cuique opinioni quæ libertati ad malum pronæ non favet. Aures pauliſper adhibe, Lector. Sententia quæ mihi arridet, iubet te, continuo ac peccaſti, abrumpere vincula ſervitutis duriſſimæ, dœmonem ab anima expellere, illius tyrannidem excutere, periculum æternæ ſubeundæ damnationis evadere, interioris conſcientiæ aculeos acerbiſſimos evellere, inteſtinum conflictum, & crudelem rebellionem, quæ cor, & animam ſcindit, laceratque in partes, ſubigere, & penitus de medio tollere. Iubet te in priſtinam recipi libertatem, in divinæ miſericordiæ ſinum confugere, ut peccati macula purgatus, divina fruaris amicitia, ut ſpe divinæ hereditatis obtinendæ fretus, cæleſtique gratia roboratus, hilari fortique animo valeas peregrinationis tuæ incommoda perferre. Hæc ne rigida ſententia? Suavis vero erit quæ ſub dœmonis crudeliſſima tyrannide te permanere permittit? Audi diu cogitatam rationem, ut verbis Tullii utar. Diem, horamque mortis tuæ ignoras. Æterna damnationis pœna te manet, ſi te iudex imparatum reperiat. Hæc tibi fide conſtant. Quamdiu ergo te mortis tuæ momentum latet, tamdiu aſtringeris expergeſieri, teque paratum habere, ut contingentem damnationis tuæ eventum vites. Peccas ergo, & graviter quidem, quia in unico graviſſimoque tuo negotio ſic imparatus tanto periculo te committis, [illegible] tabulam arripere pœnitentiæ negligis. Ne vero hæc ut aſcetica, minuſque urgentia parvi facias, hanc efformo evangelicam demonſtrationem.

XXXVII. Chriſtus Dominus hæc fatur Matth. xxiv. verſ. 43. *Illud autem ſcitote*,

te,

te, quoniam ſi ſciret paterfamilias qua hora fur venturus eſſet, vigilaret utique, & non ſineret perfodi domum ſuam. Audi nunc conſequentiam quam infert verſ. 44. *Ideo & vos eſtote parati, quia qua neſcitis hora Filius hominis venturus eſt*. Aures ergo adhibe Chriſti argumentationi. Ignoras diem venturi iudicis: ergo continenter vigila, ne te imparatum inveniat. Differs pœnitentiam poſt perpetratum crimen per dies, per hebdomadas, per annum. Iudex ad tribunal hoc tempore te vocat, teque imparatum reperit; ideo æternis ſuppliciis te addicit. Quæro: Dignus ne es vituperio, & reprehenſione, quod imparatus a iudice inveniaris? Quis negare hanc propoſitionem auſit? Eſt quippe extra controverſiam poſita. Porro nemo vituperii, & reprehenſionis iure reus iudicatur, niſi ob actionem, vel omiſſionem criminis plenam. Ergo omiſſio pœnitentiæ repentinæ commiſſi peccati culpa gravi non vacat. Eſt ne in univerſæ Theologiæ ſcholaſticæ penu quidpiam quod vim argumentationis iſtius elevare poſſit? In quocumque momento in quo criminis reus exiſtis, ſupervenire iudex poteſt, teque imparatum condemnare. Sed nullum eſt momentum in quo excuſare temetipſum valeas, quod imparatus inveniaris. Ergo nullum eſt momentum in quo dilationem pœnitentiæ a crimine purgare valeas.

XXXVIII. Ne vero odium evidentiſſimæ, & inconcuſſæ argumentationi creare audeas, &, quod ſolvere nequis, invidioſum efficere pertentes, obtrudens peccata in ſingulis momentis committi, hac argumentatione poſita, audi Petrum Sotum graviſſimum Theologum lect. XIII. de pœnit. *Quæſtiones quæ hic, vel alibi tractantur de uno, vel pluribus peccatis, non admodum ad rem pertinent. Conſtat enim unum nonnumquam maius eſſe pluribus, & plura minora uno. Si quis enim ſemel centum aureos furetur, quis dubitabit illum gravius peccaſſe, unico licet peccato, quam qui decies decem tantum ſuſtulit? Sunt etiam de hoc innumera exempla. Conſtat igitur quod in iudicio, ubi de gravitate peccati agitur, ut adhibeatur digna medicina, & conveniens, prout fieri poterit, ſatisfactio, parum ad rem pertineat, unum, an plura ſint peccata; ſed illud potius conſiderandum, quis magis obnoxius coram Deo ſit. Ex hoc igitur circa id de quo agitur, putamus parum, immo nihil ad rem pertinere, an aliud novum peccatum ſit non pœnitere. Certe quanto diutius quis in peccato hæret, tanto magis obnoxius eſt culpæ coram Deo: & quanto plura ſe offerunt quæ merito a peccato deterrere debeant, vel admoneant ad illud relinquendum, vel aſtringant ad quærendam Dei gratiam; tanto etiam gravius peccatur: & forte in his omnibus, non minus quam ſi novum eſſet peccatum, eſt prioris aggravatio. Et propterea ſuperius diximus, hoc non admodum ad rem eſſe, & B. Thomam, & Bonaventuram parum curaſſe. Quando occurrit memoriæ quod Deum quis offenderit, putarunt illi conſonum rectæ rationi eſſe ut peccati pœniteat. Similiter dici poteſt, cum occurrit ſanctificandus dies feſtus. Nam illa iam recepta regula, præ-*

præcepta affirmativa non obligare niſi in neceſſitate, ut alias diximus, non de extrema neceſſitate accipienda eſt ſolum; ſed cum occurrit caſus ubi recta ratio iudicat, vel iudicare debet contra illam virtutem eſſe, ſi non fiat eius actus. In hoc vero iudicio magis puto credendum eſſe ſanctioribus, & piis, quam argutioribus. Iudicarunt B. Thomas, & Bonaventura, ſi occurrente peccato eius non pœniteat, cum nondum antea pœnituerit, contra virtutem pœnitentiæ eſſe, cuius eſt Deum placare.

XXXIX. Hinc collige quam futile ſit ſpectrum illud quod obtrudunt recentiores de multiplicatione peccatorum in momentis ſingulis, ut hac via horridum, & tetricum aſpectum affingant piæ, & (ut mihi videtur) veræ ſententiæ. Sive ergo peccator poſt lapſum actus multiplicet, quibus peccatum menti occurrens amet, ſive in illius complacentia perſiſtat, ſemper malum committit. Quodnam peius ſit, divino relinquendum iudicio eſt. Certe fieri vix poteſt ut peccatum nondum pœnitentia deletum menti obveniat, & peccator ſuſpenſus hæreat, quin aut illud deteſtetur, aut ſibi in eodem complaceat. Accedit quod ipſa ſuſpenſio actus, & indifferentia, ſi ſit, vix culpa vacat: eo quod animum a periculo complacendi in peccato non abſtrahat. Collige ſecundo, hanc ſententiam quæ nobis arridet, nihil rigoris ſapere, ſed ſuavitatem redolere; eamque non modo argumentorum evidentia, & efficacitate, verum etiam tum antiquorum, tum recentiorum auctoritate niti. Nam præter quindecim Auctores, quos ſupra recenſuimus, eam defendunt ex profeſſo Vincentius Contenſonius *differt. unica de pœnitentia*, Cardenas *differt.* VI. *cap.* III. Hic ſecundus, utpote inter probabiliſtas inſignis, *rigoriſmi* nequit in ſuſpicionem adduci. P. La-Croix hanc ſententiam probabilem appellat, & amplectendam *Lib. II. num.* 135. Huic ſententiæ illi quoque ſatis accedunt qui pluries in annum præceptum caritatis urgere docent: & Cardenas docet peccatum letale eſſe, ultra menſem differre eiuſdem obſervantiam. Porro peccator, quouſque in peccato perſeverat, nequit hoc ſervare præceptum. Diu ergo in crimine perſiſtens præceptum caritatis tum erga Deum, tum erga ſemetipſum violat, præceptum pœnitentiæ transgreditur, & in peiora flagitia communiter recidit.

XL. Obiicies ultimo. Si vera ſunt quæ hactenus dixiſti, omnia peccatoris opera ſunt peccata, quod tamen aperte negas. Nam peccator iſte, cum ſit in continuo peccato mortali, dum aliqua honeſtatis officia peragit, puta dum pauperibus ſuccurrit, parentibus obedit, infirmos viſitat, ſemper peccabit. Nec eſt quod reponas opera illa non infici, ſed peccatorem. Nam ſic reſpondent quoque Auctores, quos inter Henricus a S. Ignatio, propugnantes ſemper eum peccare qui omnia opera ſua expreſſa directione non offert Deo; quos Auctores tu oppugnas.

XLI. Reſp. Oppoſitio iſthæc duo confundit præcepta, & eum qui contra unum de-

delinquit, adverſus alterum quoque peccare eumdem contendit. Hæc autem nimis craſſa aberratio eſt. Siquidem aliud eſt mandatum abolendi peccati perpetrati, ſeſeque damnationis periculo ſubducendi; aliud eſt mandatum omnia opera ſua expreſſe dirigendi in Deum. Hoc adfirmans aſſerimus, quod licet ſemper, non tamen per ſemper obligat. Idcirco diximus non ſemper peccare eum qui propter honeſtatem pietatis officia peragit, licet expreſſam operis directionem omittat: Dum vero in peccato perſeverat, peccat contra præceptum vitandæ damnationis, culpæque delendæ. Abſurdum ergo nimis manifeſtum eſt, ſi aſſeras peccatorem violare præceptum dirigendi opera omnia in Deum, propterea quod tranſgreditur præceptum non perſeverandi in peccato. Hoc autem abſurdum millies explodit S. Thomas, ut vidimus. Verum de his plura in tractatu de pœnitentia. Hæc nunc dixiſſe ſufficiat, ut clarius explicarem quomodo tum iuſti, tum peccatores ad ſervandum caritatis mandatum aſtringantur.

CAPUT XI.

Caritas forma eſt ceterarum virtutum. Nullius virtutis actus meritorius eſt vitæ æternæ abſque caritatis influxu.

I. THeologi catholici omnes docent caritatem formam eſſe ceterarum virtutum ob illius excellentiam. Hanc veritatem reiiciunt Lutherani contendentes ſolam fidem vitam mereri æternam. Hæreſim hanc ut explodamus opus haud eſt, cum toties profligata iam fuerit.

II. Itaque breviſſime palam fit caritatem formam eſſe ceterarum virtutum: Hæc quippe cuiuſvis formæ notio eſt ut perfectionem, ac valorem tribuat rei illi cuius forma eſt. Hoc autem præſtat caritas divo Paulo teſte I. Cor. 13. *Si linguis hominum loquar, & Angelorum, caritatem autem non habeam, factus ſum velut æs ſonans, aut cymbalum tinniens. Et ſi habuero prophetiam, & noverim myſteria omnia, & omnem ſcientiam, & ſi habuero omnem fidem, ita ut montes transferam, caritatem autem non habuero, nihil ſum. Et ſi diſtribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, & ſi tradidero corpus meum, ita ut ardeam, caritatem autem non habuero, nihil mihi prodeſt. Caritas patiens eſt, benigna eſt: caritas non æmulatur, non agit perperam, non inflatur, non eſt ambitioſa, non quærit quæ ſua ſunt, non irritatur, non cogitat malum, non gaudet ſuper iniquitate, congaudet autem veritati: omnia ſuffert, omnia credit, omnia ſperat, omnia ſuſtinet.* Caritas itaque omnes alias virtutes in ſtatu virtutum conſtituit: qui virtutis ſtatus in hoc ſitus eſt ut Deum ſaltem habitualiter finem ultimum attingat. Cete-

ræ

Digitized by Google

ræ autem virtutes a caritate participant quod Deum finem ultimum inſpiciant. Quippe caritas Deum ceu ultimum finem, ſibi tamquam proprium obiectum vindicat, ut alias oſtenſum eſt.

III. In his quæ dicta ſunt, Theologi conveniunt; ſed non una eſt illorum ſententia de modo quo caritas ceteras format virtutes. Verum e re noſtra non eſt quæſtiones mere ſcholaſticas verſare. Satis eſt, ſi dixerimus caritatem ideo dici formam virtutum, quia eſt principium actuum quibus meremur vitam æternam, ſeu quia ceteræ virtutes ex motione, & imperio caritatis tendunt in Deum ultimum finem: quem ordinem in Deum ultimum finem a caritate habent, ut ex dictis conſtat.

IV. Obiiciunt Lutherani. *Iuſtus autem meus ex fide vivit*. Habac. II. Item Apoſtolus ad Galat. v. *Fides, quæ per caritatem operatur*: & epiſt. ad Epheſ. III. *In caritate radicati, & fundati*. Ergo fides, non caritas forma eſt aliarum virtutum. Reſp. D. Thomas quæſt. XIII. de verit. art. 5. ad 12. inquit: *Vita ergo ſpiritualis attribuitur fidei, quia in eius actu primo apparet; quamvis eius complementum ſit a caritate: & hoc ipſo eſt forma aliarum virtutum*. Et ſacrum Tridentinum Concilium docet fidem iuſtificare, quatenus eſt humanæ ſalutis initium. Fides operatur per caritatem, ſicut homo operatur per animam. Ibi enim Apoſtolus de fide loquitur caritate formata. Ad tertium reſpondet Angelicus 2. 2. quæſt. XXIII. art. 8. ad 2. *Quod caritas comparatur fundamento, & radici, inquantum ex ea ſuſtentantur, & nutriuntur omnes aliæ virtutes; & non ſecundum rationem qua fundamentum, & radix habent rationem cauſæ materialis*.

V. Quæſt. I. *Aliæ virtutes diſtinctæ a caritate mereri ne vitam æternam valent ſine influxu caritatis?* Reſp. De fide eſt hominem mereri minime poſſe vitam æternam, niſi gratia ſanctificante, cui annexa caritas eſt, præditus ſit. Conſtitutus vero in gratia de condigno vitam æternam mereri valet. Quapropter vita æterna *merces*, & *corona iuſtitiæ* appellatur. Gratia quippe *fons aquæ eſt ſalientis in vitam æternam*. Et hoc in præſentia pro certo habemus. Nullum ergo diſſidium penes Theologos eſt; ſed omnes tamquam catholicum dogma propugnant, hominem, ut mereri vitam æternam valeat, inſtructum eſſe debere gratia ſanctificante, & caritate; ſive caritas hæc eadem cum gratia, ſive ab eadem diſtincta ſit. Diſcrepant vero in deſignando influxu, & imperio caritatis in aliarum virtutum actus, ut meritorii ex condigno ſint vitæ æternæ.

VI. P. Vaſquez 1. 2. *diſp.* CXXVII. *cap.* IV. ſuſtinet, hominem actibus quarumcumque aliarum virtutum mereri ex condigno tum augmentum gratiæ, tum vitæ æternæ præmium; dummodo gratia ſanctificante, & caritate præditus ſit. Hæc ſententia pugnat cum communi Theologorum ſenſu. Eam oppugnat inter ceteros P. Layman *Lib. II. tract.* III. *cap.* I. *num.* I. Quoniam ut actus vitam merea-

reatur æternam, in finem ſupernaturalem directus ſit oportet, ut ſic proportio meritum inter & præmium appareat. Porro actus aliarum virtutum, puta miſericordiæ, iuſtitiæ &c. ſuapte natura non tendunt in finem ſupernaturalem, cum ſint ordinis inferioris. Status vero habitualis iuſtitiæ, & ſanctitatis non valet referre eiuſmodi virtutes in finem ſupernaturalem, niſi media aliqua operatione. Ergo iſtarum virtutum actus meritorii eſſe nequeunt, niſi gratia, & caritas, vi alicuius operationis aut actualis, aut virtualis, eas ad finem ſupernaturalem attollant. Alioquin ſi puer baptizatus, dum primo uſum rationis aſſecutus fuit, eliceret actum virtutis obedientiæ erga parentes, mereretur gratiæ augmentum, præmiumque vitæ æternæ, tametſi nullus præceſſiſſet fidei actus: quod abſurdum eſt.

VII. P. Franciſcus Suarez *Lib. XII. de grat. cap.* IX. Monteſinos *diſp.* XXXVI. *quæſt.* I. aliique recentiores recedunt utique ab opinione Vaſquez, qui, ut vidimus, contendit actum cuiuſque virtutis naturalis ob ſolam bonitatem moralem abſque ulla actuali relatione ſupernaturali, ſed cum ſola habituali, quam ſemper habet quilibet exiſtens in gratia, merito dignum eſſe: diſſident vero a communi Theologorum ſententia, quod velint ad meritum vitæ æternæ ſufficere, ſi actus virtutum naturalium per imperium alicuius virtutis ſupernaturalis infuſæ dirigantur in Deum. Requirunt iſti relationem actualem, aut formalem, aut virtualem aliarum virtutum; ſed ſubdunt neceſſe haud eſſe ut relatio iſthæc ſit a caritate; ſed ſatis eſſe quod ſit ab aliqua virtute infuſa ſupernaturali. Hanc quoque opinionem reiiciunt communiter Theologi.

VIII. Vera ſententia proponitur. *Actus ceterarum virtutum, ſive naturalium acquiſitarum, ſive ſupernaturalium infuſarum, ut ſint æternæ beatitudinis meritorii, neceſſe eſt ut a caritate imperentur, & in Deum ultimum finem ſaltem virtualiter dirigantur.* Sic docent communiter Theologi. D. Thomas 1. 2. *quæſt.* CXIV. *art.* 4. & 2. 2. *quæſt.* XXIII. *art.* 8. Capreolus *in II. diſt.* IV. *quæſt.* I. *art.* I. Caietanus *I. P. quæſt.* lXIII. *art.* 6. Ferrarienſis *III. contr. Gent. cap.* CIX. Medina 1. 2. *quæſt.* CXIV. *art.* 4. Bannez 2. 2. *quæſt.* XXIV. *dub.* 7. Gonet *diſp.* II. *artic.* 6. Salmanticenſes *tract.* XVI. *diſp.* IV. *dub.* I. ubi laudant Lorcam citantem D. Bonaventuram, Scotum, Richardum, Gabrielem, Durandum, Almainum, Bellarminum, & alios, quibus ſubſcribit Layman *loc. cit. num.* 2. Paludanus *in III. diſt.* XXIII. *quæſt.* IV. *art.* 3. Bellarminus *Lib. V. de iuſtific. cap.* 15. Verba ipſius Angelici referre lubet ex 1. 2. quæſt. CXIV. art. 4. *Meritum vitæ æternæ primo pertinet ad caritatem; ad alias autem virtutes ſecundario, ſecundum quod earum actus a caritate imperantur.* Ne vero quiſpiam interpretari de actibus virtutum acquiſitarum, aliarumque ſupernaturalium hunc textum poſſet, addit in ſolutione ad 3. *Quod fidei actus non eſt meritorius, niſi fides per dilectionem operetur, ut dicitur ad Galat.* V. *Similiter etiam*

etiam actus patientiæ, & fortitudinis non eſt meritorius, niſi aliquis ex caritate hæc operetur, *ſecundum illud I. ad Cor.* XIII. *Si tradidero corpus meum, ita ut ardeam, caritatem autem non habuero, nihil mihi prodeſt*. Textus iſti adeo comperti ſunt, ut ſeipſis repellant adverſariorum reſponſionem, qua dicunt, D. Thomam loqui de homine habente caritatem: quoniam rotundis verbis docet actus aliarum virtutum minime eſſe meritorios, niſi quis eos *ex caritate operetur*. Conſule quæ habet 2. 2. *quæſt.* II. *art.* 9. *ad* I. *in II. diſt.* XL. *quæſt.* I. *art.* 5. *& diſt.* XXX. *quæſt.* I. *art.* 5. *ad* 3.

IX. Sententia expoſita manifeſtis Scripturæ oraculis nititur. *Si caritatem non habuero, nihil mihi prodeſt*: I. Cor. 13. Item ad Galat. v. *In Chriſto Ieſu neque circumciſio aliquid valet, neque præputium; ſed fides quæ per dilectionem operatur*. Patres communi aſſenſu hoc idem docent. Superfluum cenſeo Auguſtini teſtimonia recenſere. Leo Magnus ſerm. x. de quadrag. *Nudæ ſunt omnes ſine caritate virtutes; nec poteſt dici in qualibet morum excellentia fructuoſum quod non dilectionis partus ediderit*. D. Gregorius Magnus hom. VII. in Evang. *Nihil viriditatis habet ramus boni operis, niſi manſerit in radice dilectionis*. Sed brevitatis gratia, ceteris miſſis, ratio effertur.

X. Ut actus ſit meritorius, a gratia proficiſci debet, quæ eſt principium meriti: principium, inquam, remotum, non proximum: quia in anima exiſtit per modum naturæ ſupernaturalis; & iuſtum ad hunc ſtatum evehit, in eoque illum conſtituit. Porro natura hæc non immediate ſeipſa, ſed media caritate ſuas elicit operationes. Sive enim caritas eadem re ſit cum gratia, ſolaque ratione diſtincta, ſemper gratia reſpicit animam, quam ſanctificat, & caritas operationes, quibus meriti valorem impertit (quam ſententiam defendunt Richardus, Durandus, Soto, Bellarminus, Salmeronius, aliique) ſive ſint qualitates realiter diſtinctæ, ita ut gratia animam ſecundum ſe afficiat, & caritas voluntatem ad operationes accendat, & diſponat, ut cum D. Thoma communiter Thomiſtæ defendunt: ut ut res ſe ſe habeat, in utroque dicendi modo operationes profluunt a gratia, media caritate, quæ proportionem conſtituit inter meritum operationum, & præmium quod Deus in mercedem rependit. Quippe caritas ſola Deum ſpectat, atque in eumdem ut ſummum bonum fertur. Idcirco extollendo ceteras virtutes, eaſque in hunc ultimum finem dirigendo, qui eſt meritorii actus corona, efficit inter meritum & præmium æquam proportionem. Paucis verbis hæc omnia tradit D. Thomas in III. diſt. XXX. quæſt. unic. artic. 5. ad I. *Gratia facit meritum, ſicut principium remotum conſtituens nos in eſſe ſpirituali, ſine quo non poſſumus mereri: ſed caritas eſt ſicut proximum merendi principium*. Omnes itaque actus ſive fidei, ſive ſpei, ſive aliarum omnium virtutum, ut vitæ æternæ, & gratiæ augmenti ſint meritorii, ex imperio, & directione caritatis eliciantur neceſſe eſt.

XI.

Digitized by Google

XI. Obiicies 1. Chriſtus Dominus *Matth.* xxv. inquit : *Venite benedicti Patris mei, percipite regnum* &c. *eſurivi enim, & dediſtis mihi manducare; ſitivi, & dediſtis mihi bibere*. Item Marci cap. ix. *Si quis dederit vobis calicem aquæ frigidæ in nomine meo, non perdet mercedem ſuam*. Reſp. Ad hæc, & ſimilia Scripturarum teſtimonia facilis, & obvia eſt ſolutio. Sunt itaque præfati actus meritorii ; ſed prout a caritate diriguntur, & imperantur. Cum dicimus caritatem formam eſſe aliarum virtutum, non auferimus ab aliis virtutibus illorum naturam; ſed eas perficiendas dicimus a caritate, ut dignæ æterno præmio fiant. Nonne & adverſarii fateri coguntur, præfatos actus eleemoſynæ, miſericordiæ &c. meritorios non eſſe, niſi ab homine gratia ſanctificante ornato proficiſcantur? Intelligendi ergo ſunt laudati textus, ſecundum quod ex eadem Scriptura oſtenſum eſt, videlicet nihil valere vel ipſum martyrium ad vitam æternam promerendam, niſi caritate formetur.

XII. Obiicies 2. Fides prius natura a gratia quam caritas dimanat: ergo prius fides quam caritas principium eſt merendi. Nec enim a gratia dimanare valet, quin valorem, & dignitatem a gratia participet. Quod autem prius a gratia quam caritas derivetur, patet: fides enim ad intellectum, caritas ad voluntatem quæ intellectu poſterior eſt, attinet. Reſp. Omiſſis multis diſtinctionibus a diverſo cauſſarum genere repetitis, dico, fidem non ita eſſe gratiæ proprietatem ſicuti eſt caritas: quia caritas numquam ſine gratia, nec gratia ſine caritate reperiri poteſt. Contra, fides ſine gratia exiſtit in homine. Porro ſi ſermo ſit de fide viva, quæ iuſto ineſt, negatur a gratia dimanare ſine caritate. Dictum eſt ſupra, fidem operari per caritatem, non tamquam per inſtrumentum, ſed tamquam per principium, & formam qua vivificatur.

XIII. Quæſt. II. *Actibus aliarum virtutum imperatis a caritate reſpondet ne meritum peculiare, diſtinctum a merito ipſius caritatis?* Reſp. Adfirmans ſententia mihi magis arridet. Quoniam ad meritum vitæ æternæ, aliis conditionibus poſitis, de quibus modo non diſputatur, non aliud requiritur niſi bonitas moralis in actu, & directio cum relatione ſaltem virtuali caritatis in finem. Hæc bonitas moralis, puta humilitatis, fortitudinis, miſericordiæ &c. diſtincta eſt a bonitate ipſius caritatis. Directio quoque ſive formalis, ſive virtualis, qua iſtæ virtutes ordinantur in Deum finem ultimum, eſt diſtincta a relatione formali ipſius actus caritatis. Quoniam directio actus caritatis non eſt niſi actus ipſe caritatis, qui eſſentialiter fertur in Deum; directio vero aliarum virtutum ex imperio caritatis proficiſcens elicitive eſt ab ipſis virtutibus caritatis motione formatis, & corroboratis. Nec eſt quod plus temporis teram in exprimendo modo quo contingit ceteras virtutes moveri, & informari a caritate.

CA-

Digitized by Google

CAPUT XII.

Præcepto caritatis aſtringimur omnia opera noſtra in Deum dirigere. Quomodo hoc mandatum adfirmans ſit, & negans?

I. Quamquam ex iis quæ in ſuperioribus dicta ſunt, propoſita ſententia patet; tamen quia res magni momenti eſt, & ad Chriſtianorum formandos mores plurimum confert, lubet fuſius, & enucleatius eam retractare. Quod antequam preſto, illud admoneo, in mentem revocandam eſſe diſtinctionem relationis formalis, & virtualis. Non eſſe neceſſariam relationem formalem, quemadmodum & habitualem non ſufficere, convenit inter Theologos. De virtuali tota eſt diſputatio.

II. Primum argumentum repetitur ex illo maximo, & ſupremo mandato: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua* &c. Matth. XXII. Si Deus totum cor, totam animam noſtram ſibi ſacrificari vult, potiore iure omnes eiuſdem partus, fructus, & opera ſibi vindicat. Qui enim vult ſolum, eadem voluntate ſibi fructus ſoli aſſerit. Hinc Angelicus ex hoc mandato peroptime infert, omnia opera noſtra in Deum referenda eſſe 1. 2. quæſt. c. art. 10. ad 2. *Sub præcepto caritatis continetur ut diligatur Deus ex toto corde, ad quod pertinet ut omnia referantur in Deum. Et ideo præceptum caritatis implere homo non poteſt, niſi etiam omnia referantur in Deum.* Subdit vero Angelicus, præceptum iſtud, cum adfirmans ſit, non pro ſemper obligare, ut infra explicabitur.

III. Secundum argumentum petitur ex illo Apoſtoli I. Cor. x. *Sive ergo manducatis, ſive bibitis, ſive aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite.* His Apoſtoli verbis præceptum contineri, communis eſt Theologorum ſententia. Quod confirmat Apoſtolus in eadem Epiſtola cap. XVI. verſ. 13. & 14. *Vigilate, ſtate in fide, viriliter agite; & confortamini: omnia veſtra in caritate fiant.* Nempe explicat hic Angelicus lect. III. *Omnia debent referri in finem caritatis, ut ſcilicet omnia fiant propter Deum, & proximum.* Hoc ipſum præcipit D. Apoſtolus Petrus Epiſt. I. cap. I. verſ. 15. *Secundum eum, qui vocavit vos, ſanctum & ipſi in omni converſatione ſancti ſitis.*

IV. Tertium petitur ex communi Patrum aſſenſu. D. Baſilius Lib. II. de bapt. cap. II. *Neceſſarium eſt præceptum Apoſtoli ſervare, dicentis: Omnia honeſte, & ſecundum ordinem fiant... Et quem Paulus in Chriſto locutus oſtendit, Sive edatis, inquiens, ſive quid aliud faciatis, omnia ad gloriam Dei facite.* Et in Regul. fu-

ſius diſput. interrogat. 5. *Chriſtianus, ſi actiones ſuas omnes ſive maiores, ſive minores ad Dei voluntatem direxerit... Apoſtoli præcepto illi ſatisfacit: Sive manducatis, ſive bibitis, ſive aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei.*

V. D. Hieronymus epiſt. ad Cteſiphontem Pelagio opponenti: *Audite, quæſo; audite ſacrilegium: ſi voluero curare digitum, movere manum, ſedere, ſtare, ambulare, diſcurrere, ſputa iacere* &c. reſpondet his verbis: *Audi, ingrate, immo ſacrilege, Apoſtolum prædicantem: Sive manducatis, ſive bibitis, ſive quid aliud facitis, omnia in nomine Domini agite.*

VI. D. Auguſtinus Lib. de correpț. & grat. cap. III. *Præcipit Apoſtolus dicens: Omnia veſtra in caritate fiant.* Item in Pſalm. CII. *Negotium agis? Laudet Deum anima tua. Cibum capis? Vide quid ait Apoſtolus: Sive manducatis, ſive bibitis, omnia in gloriam Dei facite.* Innumeros textus ex Auguſtino adferre poſſem, quos brevitati conſulens prætereo. Aliorum quoque Patrum teſtimonia omitto, potiſſimum quod, ut dixi, vix diſſidium ſit inter Theologos hac de re.

VII. Ultimum argumentum a ratione petitur. Ad tria principia revocari rationes poſſunt vi quarum omnia noſtra opera in Deum referenda ſint: videlicet ad creationem, ad conſervationem, ad redemptionem. Et quidem ratione creationis omnia noſtra opera in Deum referenda quis negare auſit? Quippe, quemadmodum Deus principium omnium creaturarum, & actionum, ita quoque finis eſt in quem hæc omnia revocari debent. Omnia quæ Deus fecit, propter ſemetipſum fecit: ergo per ordinem ad Deum omnia appetenda, & amanda ſunt. Si aquarum rivuli inceſſanter æquora repetunt; ſi ad locum unde exeunt, revertuntur flumina, ut iterum refluant: ad ſuum principium non redibit homo, ut illuc omnia ſua referat? Quid quod Deus abſolutum, perfectumque dominium habet in omnes actiones noſtras, non modo creationis, verum etiam continuæ conſervationis titulo? Duplici ergo titulo ipſi debentur, & ut domino, & ut conſervatori. Quod ſi creationis, conſervationiſque iure opera noſtra omnia ſibi Deus vindicat; potiori iure eadem ſibi aſſerit ineffabilis redemptionis titulo. Peroptime expendit hanc rationem D. Bernardus ſerm. XX. in Cant. *Si totum me debeo pro me facto, quid addam iam pro refecto, & refecto hoc modo? Non enim tam facile refectus quam factus. Si quidem qui me tantum & ſemel dicendo fecit, in reficiendo profecto & dixit multa, & geſſit mira, & pertulit dura, nec tantum dura, ſed & indigna.... In primo opere me mihi dedit; in ſecundo ſe: Datus ergo, & redditus, me pro me debeo, & bis debeo. Quid Deo retribuam pro ſe? Nam, etiam ſi me millies rependere poſſem, quid ſum ego ad Deum?* Et revera nos infinito redemptionis opere velut ſervos emptitios Deus acquiſivit, ſecundum illud I. Cor. VI. *Non eſtis veſtri: empti enim eſtis pretio magno.* Ergo non nobis, ſed Deo vivere, & operari debemus, quemadmodum docet idem Apo-

Apoſtolus II. Cor. v. *Pro omnibus mortuus eſt Chriſtus, ut qui vivunt, iam non ſibi vivant, ſed ei qui pro ipſis mortuus eſt:* & ad Rom. xiv. *Nemo noſtrum ſibi vivit, & nemo ſibi moritur.* Igitur ſi Verbum incarnatum eſt; ſi Chriſtus natus, & mortuus eſt, ut ſibi nos populum, & victimas acquireret: neceſſe eſt nos, & omnia noſtra illi deberi. Accedit quod hæc omnia vera ſunt reſpectu cuiuſque gentis, cum pro omnibus hominibus mortuus Chriſtus ſit; verum, ſi Chriſtianorum dignitatem, ſi vocationem eorumdem ad ſanctam evangelicæ legis profeſſionem ſpectemus, altera potiſſima conſurgit ratio, quæ fortius nos devincit ad opera noſtra omnia offerenda Deo. Status noſter qui ſanctitatem ſapit, actiones ſibi aſſerit conſentaneas, & congruas, ut idem Apoſtolus inquit ad Epheſ. iv. verſ. 1. *Obſecro itaque vos ego vinctus in Domino ut digne ambuletis vocatione qua vocati eſtis:* & ad Philip. 1. *Digne Evangelio converſamini.* Quippe chriſtianus populus unum corpus efficit, cuius Chriſtus caput eſt. Vivere itaque vitam capitis debet, eas edere actiones quæ Chriſti membris reſpondeant, iiſque moribus formare vitam ſuam quibus vitam Chriſti exprimat.

VIII. Præceptum hoc adfirmans eſt: idcirco dato tempore obligat, ut iam indicatum ſupra eſt, & nunc confirmatur verbis ipſius D. Thomæ 1. 2. quæſt. c. artic. 10. ad 2. *Et cum iſta duo præcepta* [nempe diligere Deum, & parentes] *ſint affirmativa, non obligantia ad ſemper, poſſunt pro diverſis temporibus obligare: & ita poteſt contingere quod aliquis implens præceptum de honoratione parentum, non tunc tranſgrediatur præceptum de omiſſione modi caritatis.* Hæc ſententia ita perſpicua eſt, ut nulla poſſit tergiverſatione eludi. Idem repetit quæſt. lxxxviii. art. 1. ad 2. *Dicendum, quod illud præceptum Apoſtoli* [Sive manducatis, ſive bibitis, ſive aliquid aliud facitis, omnia in gloriam Dei facite: I. Corinth. x.] *eſt affirmativum: unde non obligat ad ſemper: & ſic non facit contra hoc præceptum quicumque non actu refert in gloriam Dei omne quod facit.* Similia habet opuſc. xviii. cap. v. *Huius divinæ dilectionis perfectio datur homini in præcepto: primo quidem ut homo omnia in Deum referat ſicut in finem, ſicut Apoſtolus dicit I. Cor. x.* [Sive manducatis &c.] *quod quidem impletur, cum aliquis vitam ſuam ad Dei ſervitium ordinat, & per conſequens omnia quæ propter ſeipſum agit, virtualiter ordinantur in Deum, niſi ſint talia quæ a Deo abducant, ſicut ſunt peccata: & ſic Deum diligit homo ex toto corde.* Plures alios textus nunc tranſmitto. Ex his oppido patet, præceptum caritatis, adfirmans cum ſit, non urgere omni, & quocumque tempore, ut omnes actiones noſtras actu explicito ſive formali, ſive virtuali in Deum dirigamus. Licet vero hoc præceptum adfirmans ſit, includit tamen præceptum negativum quod prohibet quidquam agere contra amorem Dei, ſeu quod amori, & gloriæ Dei repugnet.

IX. Paucis tene quæ de caritatis præcepto dicta ſunt. Mandatum caritatis pe-

Digitized by Google

culiare eſt. Obligat ad actum expreſſum, & formalem amoris Dei. Obligat ſæpius, non modo in vita, verum etiam infra annum. Sed, adfirmativum cum ſit, non obligat pro ſemper, neque ad actus expreſſos amoris, neque ad referenda omnia opera noſtra in Deum: quoties enim urget ad amandum Deum, urget etiam ad dirigenda omnia opera noſtra in ipſum; & quando non urget ad amandum, neque urget ad referendum. Quatenus negativum eſt, ſemper prohibet ne in finem pravum opera noſtra referamus, neve aliquod bonum divino bono præferamus, neve Deum odio habeamus umquam. Nullum vero reperitur præceptum quod vel ut negans vetet amare bona creata honeſta; vel ut adfirmans iubeat ut ſemper, & in omni actu hunc amorem in Deum referamus: ſed ſatis eſt ut illius honeſtatem quæ ſuapte natura in Deum referibilis eſt, amemus, abſque ulla prava circumſtantia, ut clarius capite ſequenti.

X. Commentum Henrici a S. Ignatio, quo *Tom. I. Lib. VIII. cap. XII. num.* 112. D. Thomæ diſcipulis notam deceptionis impingit in iſtius mandati explicatione ad mentem Angelici, vanum eſt; quod Auctorem ſuum non modo a doctrina D. Thomæ, ſed etiam a communiori doctrina Catholicorum aberrare oſtendit: Contendit P. Henricus, idcirco nos decipi, quod non diſtinguamus inter obligationem ſub mortali & obligationem ſub veniali. Angelicus ſub alterutra culpa, mortali, aut veniali, ſemper obligare mandatum docet, concludit Henricus. Verum ſubdimus illum ſummopere hallucinari. Quoniam omne verum præceptum ſuapte natura obligat ſub mortali. Illius vero tranſgreſſio quandoque venialis evadit duplici titulo: nempe vel ob imperfectam deliberationem actus, vel ob parvitatem materiæ. Porro, cum Angelicus conceptis verbis doceat præceptum caritatis, eo quod adfirmans ſit, non obligare niſi ſtatis temporibus; ſequitur eo tempore quo non obligat, nulla culpa infici qui illud non ſervat. Si culpam contraheret qui illud aliquo tempore non ſervaret, conſequens fieret, negativum illud eſſe, non affirmativum. Nam neque tranſgreſſio mandati negativi ſemper eſt mortalis; ſed ſæpe venialis eſſe poteſt, aut ob indeliberationem voluntatis, aut ob levitatem materiæ, ut patet in furto, cuius præceptum negans eſt. Non vacat expendere omnes quos hic Auctor profert textus ex D. Thoma, partim truncatos, partim nihil illius propoſito faventes. Nam Angelicus ſexcentis in locis explicans mandatum caritatis, illius obſervantiam inculcat, Scripturas ſanctas allegat, quæ amorem Dei, & omnia propter Deum facienda iubent, & hortantur. Verum, cum de continua, & non interrupta relatione operum noſtrorum in Deum ſermo recurrit, continuo ſubdit præceptum eſſe adfirmativum, quod ſemper, & non pro ſemper obligat. Quæ omnia capite ſequenti enucleatius diſcutientur.

C A-

CAPUT XIII.

Sunt ne omnia opera quæ abſque caritate, aut gratia fiunt, peccata? Infidelium morales virtutes diſcutiuntur.

I. QUoniam primum, maximumque eſt caritatis mandatum, ideo ſedulam curam illius expoſitio poſtulat. Omiſſa nunc hæreticorum erronea explicatione, extremæ Catholicorum opiniones iterum breviter perſtringendæ ſunt. Vidimus Theologorum aliquos docuiſſe, præceptum amoris divini generale eſſe. Plures alii præceptum peculiare agnoverunt; ſed illius obligationem tempori tantum vel mortis imminentis, vel tentationis odium Dei ingerentis, illigarunt, vel ultra quinquennium prorogarunt. Quæ opiniones ſua laxitate ſcandalum, & horrorem chriſtianis auribus incutiunt. Hinc alii Catholici in aliud rigoris declinarunt extremum. Hi quippe docent tam univerſalem eſſe, continuamque divini mandati obligationem, ut comprehendat omnium actionum noſtrarum relationem actualem expreſſam, aut formalem, aut virtualem, in Deum. Hinc inferunt peccare ſaltem venialiter hominem qui vel unicum deliberatum actum in Deum dirigere negligit. Viam autem, quâ Catholici iſti recedere ſibi blandiuntur ab hæreſi toties convulſa, quod omnia opera peccatorum, vel infidelium ſint peccata, infra palam faciemus. Porro, ut perſpicue utriuſque extremæ ſententiæ abſurda ob lectorum oculos referamus, caput iſtud in varios tribuo paragraphos. In primo ſub examen inducam laxiſſimam, & proſcriptam propoſitionem, quæ veluti ſurculus eſt primæ recenſitæ ſententiæ de mandato caritatis, nonniſi urgente neceſſitate, obligante. Deinceps alterius ſeverioris opinionis abſurda expendam.

§. I.

Examinatur propoſitio damnata ab Innocentio XI. Comedere, & bibere uſque ad ſatietatem ob ſolam voluptatem non eſt peccatum, modo non obſit valetudini: quia licite poteſt appetitus naturalis ſuis actibus frui.

II. HAEC propoſitio ab Innocentio XI. ſummo Pontifice proſcripta eſt, quaſi conſectarium opinionis laxæ quæ docet, aut numquam, aut raro di-

dirigendas eſſe operationes in Deum. Qui enim ab prima operationum noſtrarum rectiſſima amuſſi deflectit, confeſtim celeri curſu de errore in errorum abyſſum prolabitur. Excuſſo ſemel primo mandato dirigendi opportuno, congruoque naturæ noſtræ tempore omnia in Dei gloriam, continuo aliud præceptum vel ipſis Ethnicis pervium compertumque, omnia ſcilicet appetendi propter honeſtatem, repudiarunt. Quare ob ſolam voluptatem cibum, potumque ad ſatietatem uſque licite ſumi poſſe propugnarunt. Senſus damnatæ propoſitionis exponendus eſt.

III. Propoſitionem damnatam Ioannes Sanchez docuit in *Select. diſp.* XI. *num.* 14. his verbis: *Deficiente nocumento, comedere, & bibere abſque neceſſitate ſolum ob delectationem captandam, ſcilicet ob frigiditatem potus, vel ſuavitatem cibi, neutiquam contra rationem erit; ſed talis comeſtio, aut potatio libere fit, ut appetitus naturalis ſuis fruatur actibus. At velle appetitum delectari ſuis operationibus quæ contra rationem non ſunt, nullatenus peccatum eſt; cum ſcelus reperiri ſit impoſſibile, niſi contra rationem tendat operans. Dicas, quæſo, quare contra rationem operatur edens, aut bibens abſque fame, dum alias eſus, aut potus nocumentum ſaluti non inferant? Nam, ſi ob ſolam cibi delectationem gula committeretur, deficiente etiam corporis nocumento; peccatum etiam eſſet odorari res aromaticas ob SOLAM delectationem capiendam boni odoris; & eſſet ſcelus res inſpicere pulchras ob SOLAM delectationem quam viſus in viſione capit; & eſſet crimen audire muſicam ob capiendam auditus delectationem. Quis autem damnet hæc? Igitur nec guſtus ſenſum, ex eo quod appetat cibum ob SOLAM eius delectationem, damnare erit fas. Peioris ne conditionis erit quam alii?*

IV. Hæc omnia ex Sanchez tranſcripſit P. Matthæus Moya in *Selectis tract.* VI. *diſp.* II. (non III. ut citant Cardenas, & Viva) *quæſt.* III. & ut probabilem opinionem eam defendit. Sitne opinio iſthæc eadem ac damnata, aliorum eſto iudicium. Laudatus Cardenas *diſſert.* VII. *art.* I. contendit a damnata propoſitione eximere doctrinam P. Moya, eo quod propoſitio proſcripta licitam comeſturam afferat *uſque ad ſatietatem, & ob ſolam voluptatem*. At ex hoc capite non video cur indemnis evadere doctrina Moyæ poſſit: quoniam probabilem vocat Moya opinionem Sanchez, qui conceptis verbis docet licitum eſſe comedere, nulla vellicante fame, *ob ſolam voluptatem*. Hoc autem damnatum eſſe in propoſitione, quis inficietur? Quod autem ſubdit Cardenas, nempe Patrem Moya *num.* 19. defendere cum Auguſtino, cibum ſine neceſſitate captum illicitum eſſe, verum habet. Ceterum non improbat probabilitatem quam antea tribuerat opinioni Sanchez de licito eſu *ob ſolam voluptatem*. Ut ut autem de mente Moyæ, noſtra non intereſt in eius examen ad quod aliorum Auctorum ſententias revocat, ſeverius inquirere, ne tempus prodigamus. Ad hoc quod attinet, excuſandus Moya videtur, quod ante damnatas ab Innocentio propoſitiones ſcripſerit.

V. II.

V. Illud admirationem ingerit quod P. Viva, dum officio fungitur oſtendendi, juſte proſcriptam eſſe hanc propoſitionem ab Innocentio XI. ita extenuet vim proſcriptionis, ut in ariſtam, & nihilum fere recidat. Quod ut clarius pateat, propoſitio damnata tribuenda in partes eſt, ut quid proſcriptum ſit, plane teneatur. Tres ſunt propoſitionis partes expendendæ. Prima: *Comedere uſque ad ſatietatem.* Altera: *Propter ſolam voluptatem.* Poſtrema: *Quia licite poteſt appetitus naturalis ſuis actibus frui.* Singula propoſitionis membra non modo copulate, verum etiam disjunctè, proſcriptioni ſubiecta ſunt.

VI. Ad ſatietatem quod attinet, duplex ſatietatis genus diſtinguendum. Altera ſatietas eſt quæ penitus famem pellit. Altera quæ præter plenam famis expulſionem, immoderatam cibi quantitatem, ad vitæ ſuſtentationem minime neceſſariam, ſumit. Hæc ſecunda, non prima, proſcribitur in propoſitione. Ratio proſcriptionis clara eſt, quam tradit D. Thomas 2. 2. *quæſt.* CXLVIII. *art.* 4. Quoniam alimentum inſtitutum eſt ad conſervationem & ſuſtentationem vitæ. Ergo, ubi ſuperfluit vitæ ſuſtentationi, illicitum eſt. *Regula rationis* (inquit D. Thomas) *hæc eſt ut homo ſumat cibum, ſecundum quod convenit ſuſtentationi naturæ, & bonæ habitudini hominis, & converſationi eorum cum quibus vivit, ut dicitur in* III. *Ethicorum. Quando ergo ſecundum hanc regulam rationis appetit aliquid, & ſumit cibum, ſecundum neceſſitatem ſumit; quando vero ultra hoc excedit, tranſcendit regulam rationis, a medio virtutis diſcedens, ut ſatisfaciat voluptati.* Culpæ itaque venialis fons evadit qui uſque ad ſatietatem non neceſſariam naturæ comedit; tametſi voluptatem non intendat ut finem. Si quis tamen ſatietatem reputaret neceſſariam, & non immodicam ac ſuperfluam naturæ, & finem in delectatione haud poneret, non peccaret.

VII. Hinc collige, quam difficile a culpa eximantur illi qui impetu quodam fere rapiuntur in cupedias, ſelectioreſque dapes, qui nimia anxietate, & ſollicitudine omnia luſtrant, ut delicatiores epulas conquirant, ut palato, gulæque omnino obſecundent. Modus in his adhibendus. Non raro iuſta occurrit cauſſa menſam exquiſitioribus ferculis inſtruendi, ut hoſpitibus, & amicis invitatis ad convivium argumenta exiſtimationis, & amicitiæ exhibeantur. Quandoque ſuaviores, gratioreſque epulæ expetuntur vel ad animum recreandum, vel quia facilius digeruntur, & magis conferunt ad nutrimentum, iuxta illud, *Quod ſapit, nutrit.* Nemo tamen ſcrupulis angi debet, quod ſingularem delectationem ex cibo percipiat. Id enim ex meliori palato, & conformitate cibi ad palatum, ſeu ex proportione, ut dicunt, ſenſibilis cum ſenſorio contingit. Idcircoj in prandio in quo plura occurrunt fercula quæ magis delectant, licite ſeligi poſſunt quæ magis placent; dummodo modus adhibeatur, ſobrietas ſervetur, & delectatio ut medium ad alimoniam dirigatur. Facillime vel ipſi iuſti in his delinquere poſſunt. Quapropter dum homo has, ſimileſque actiones exercet, in quibus cum brutis convenit, experrectus ſit

Digitized by Google

oportet. Preces quas ante menſam Deo offert, ſingulari devotione recitet; & in ipſo eſu mentem, animumque erigat, verbumque Dei, ſi legatur, attente audiat. Hæc omnia confirmat Auguſtinus Tom. X. de ſanct. ſerm. IV. de animab. defunct. *Quoties aliquis in cibo, aut in potu plus accipit quam neceſſe ſit, ad minuta peccata noverit pertinere*. Verum de his plura cum de actibus humanis ſermo erit.

VIII. Satietas ergo in ſuperflua comeſtura ſità ſe ſola ratio ſufficiens eſt cur propoſitio damnata ſit. Altera ratio quæ itidem ſola ſatis fuit ad proſcribendam propoſitionem, eſt *voluptas*. Hæc itaque propoſitio, *Licitum eſt comedere, & bibere propter ſolam voluptatem, dummodo non obſit valetudini*, iure ac merito, ceteris aliis omiſſis particulis, proſcripta eſt. Quoniam quod ſumitur ob ſolam voluptatem, ſuſtentationi naturæ ſuperfluit. Idcirco hac primum ratione digna damnatione propoſitio eſt. Altera potiſſima ratio eſt quod voluptas non ſit ſeipſa digna ut appetatur, niſi Epicuro, inquit Cicero IV. Acad. 131. *Voluptas per ſe expetenda Epicuro*. & II. Officior. 37. *Si quis eſt paullo erectior, quamvis voluptate capiatur, occultat, & diſſimulat appetitum voluptatis propter verecundiam: ex quo intelligitur corporis voluptatem non ſatis eſſe dignam hominis præſtantia*. Ipſo ergo Tullio iudice ethnico, digna voluptas non eſt homine ratione prædito. Seneca *Lib. de vit. beat. cap.* x. homini Epicureo improperabat: *Tu voluptate frueris, ego utor*: paucis indicans medium, non finem eſſe voluptatem. Rationem promit Angelicus 2. 2. *quæſt.* CXLI. *art.* 6. Finis, & ordo quem natura ipſa præſtituit in comeſtura, eſt ut cibus ſit propter ſuſtentationem naturæ. Pervertat ergo neceſſe eſt naturæ ordinem *qui propter ſolam comedit voluptatem*. Hinc principium univerſale ponit, quod ſcilicet temperantiæ virtus modum delectabilibus imponere debeat, eaque in bonum rationis dirigere. Bonum porro rationis in hoc ſplendet quod media in finem ordinet. In hoc ordine virtutes morales ſitæ ſunt. Audiamus Angelicum. *Bonum virtutis moralis præcipue conſiſtit in ordine rationis. Nam bonum hominis eſt ſecundum rationem eſſe.... Omnia autem delectabilia quæ in uſum hominis veniunt, ordinantur ad aliquam huius vitæ neceſſitatem ſicut ad finem: & ideo temperantia accipit neceſſitatem huius vitæ ſicut regulam delectabilium quibus utitur, ut ſcilicet tantum eis utatur, quantum neceſſitas huius vitæ requirit*. Tanta ergo capienda ex cibo voluptas eſt, quanta ſatis ſit ad vitæ ſuſtentationem. Ne vero quis ſcrupulis vellicetur, ſubdit Angelicus, aliam ciborum delectationem abſolute neceſſariam eſſe, aliam convenientem naturæ ſuſtentandæ, ſervandæque. Idcirco utramque delectationem temperantiæ virtus dirigit. Hæc quippe habet in reſp. ad 2. *Neceſſitas humanæ naturæ poteſt attendi dupliciter. Uno modo ſecundum quod neceſſarium dicitur illud ſine quo res nullo modo poteſt eſſe, ſicut cibus neceſſarius eſt animali. Alio modo ſecundum quod neceſſarium dicitur illud ſine quo res*

non

non poteſt convenienter eſſe. Temperantia autem non ſolum attendit primam neceſſitatem, ſed etiam ſecundam.

IX. Tertia damnatæ propoſitionis particula eſt : *Licite poteſt appetitus naturalis ſuis actibus frui.* Hoc eſt illud quod potiſſimum anathemate configitur in præfata propoſitione. Quippe iſtud eſt principium univerſale, ex quo cetera eius propoſitionis membra proficiſcuntur. Si enim licitum eſt appetitui naturali ſuis frui actibus, neceſſario conſequitur licitum eſſe comedere, & bibere propter ſolam delectationem. Quod ut planius teneas, diſcrimen nota quod eſt *frui* inter & *uti*. *Fruimur* fine obtento : *utimur* medio quo finem aſſequimur. Quapropter, ſi voluptate *frueris*, eam ut finem intendis ; ſi *uteris* ea, ut medium adhibes. Hæc ergo aſſertio univerſalis, Licitum eſt appetitum naturalem ſuis frui actibus, damnata abſolute eſt. Propoſitio enim damnata hanc particulam adducit tamquam cauſſam univerſalem, inferentem alia propoſitionis membra : *Quia licite poteſt* &c. niſi enim eſſet univerſalis, inepta fuiſſet ad inferendam licitam comeſturam. Et quia res plana eſt, non convenit plura verba facere.

X. Ex his ſatis colligitur, quomodo P. Viva extenuare videatur vim propoſitionis damnatæ. Aſſerit namque *num.* 6. ſenſus auditus, olfactus, alioſque licite poſſe ſuis *frui* actibus. *Verum quidem eſt* (inquit) *quod poſſit PROPTER SE intendi directe oblectatio aliqua quæ reperitur in ludo : v.g. in olfactu floris, in auditione muſicæ, & in aliis actibus moraliter indifferentibus.* Quod repetit num. 10. *Voluptas autem moderata quæ ex auditione concentus percipitur ; ſi ad honeſtum finem ordinetur, erit actus virtutis ; ſi vero propter ſe ſignate ametur, quoties non apparet prohibita, erit actus moralis indifferens ex natura ipſius operis ad rectum finem a natura intentum.* Contendit ergo P. Viva nullum perpetrare peccatum veniale illum qui propter ſolam delectationem muſicam audiret ; aromata olfaceret, ludo vacaret. Quia, inquit, eiuſmodi delectabilia per ſe inſtituta ſunt a natura, ut animum relaxent. At etiam cibus per ſe inſtitutus eſt ut corpus alat. Cur ergo iſte *ſignate propter ſe directe* appeti nequit? Sicut enim voluptas concentus animam relaxat, ita comeſtura corpus nutrit. Reponit, facilius eſſe ut in cibo, potuque, & rebus venereis (de quibus in tractatu de matrimonio) modus excedatur. Non repugno. Sed hinc ſolum conſequitur, frequentius, & ſi vis etiam, gravius, in his quam illis peccari.

XI. Hæc P. Viva doctrina mihi videtur (ſalva docto, pioque viro reverentia) implicite proſcripta in illa particula univerſali propoſitionis damnatæ : *Quia licite poteſt appetitus naturalis ſuis actibus frui.* Ut vidimus, hæc propoſitio univerſalis eſt ; alioquin inepta fuiſſet ad inferendum licitum uſum propter voluptatem. Damnatum ergo eſt aſſerere, licitum eſſe aliquem appetitum naturalem, ſive ſenſum, poſſe voluptatem propter ſe directe appetere. Omnia quippe delectabilia, in-

quit

quit S. Thomas, aut neceſſaria abſolute ſunt, aut congrua naturæ. Ergo omnia delectabilia appetenda ſunt, quatenus aut neceſſaria, aut congrua naturæ ſunt. Muſicos modos, & modulatum concentum ad pellendam triſtitiam audimus. Aromata, floreſque olfacimus ad confortandum caput, ad exhilarandum ſpiritum, animumque recreandum. Viridaria, cælorum aſtra, & ceterarum univerſi partium mirabilem harmoniam ſpectamus, ut experimentalem notitiam acquiramus, ut divinam ſapientiam, quæ omnia condidit, veneremur. Nihil horum propter ſolam voluptatem appetimus; ſed omnia propter honeſtum finem, aut reparandarum corporis virium, quæ labore fractæ, vel extenuatæ ſint, aut ſpiritus occupatione preſſi levandi.

XII. Porro quod doctrina P. Viva implicite, & virtualiter damnata ſit, aperte teſtatur P. Cardenas *diſſert.* VII. *cap.* I. *quæſt.* II. *num.* 38. his verbis *: Adhuc tamen aſſerendum eſt, hanc propoſitionem,* Nullum eſt peccatum audire muſicam propter ſolam delectationem, *non manere damnatam formaliter, ſed damnari virtualiter.... Damnatur virtualiter, cum ex damnatione unius propoſitionis infertur evidenter reprobatio alterius.... Nam, ut dicam quæſt. ſeq. damnata manet ea propoſitio univerſalis :* Licite poteſt appetitus naturalis ſuis actibus frui, *ideſt illos elicere propter ſolam voluptatem : ex cuius damnatione infertur, reprobatione dignam eſſe eam quæ docet, nullum peccatum eſſe frui muſica, ſive illam audire propter ſolam voluptatem.* Quæ omnia eo ſpectant, non ut notam aliquam erudito P. Viva impingam (quod abſit) ſed quo lectores admoneam, ut caute legant commentaria iſtius Auctoris, qui ſane (ut ego quidem arbitror) nimium prohibitionis damnatarum propoſitionum vim relaxavit. An ex hac propoſitione damnata præiudicatum ſit ſententiæ de actibus in individuo indifferentibus, dicetur, ubi ex inſtituto de hoc argumento recurret ſermo, ſicut & de copula coniugali ob ſolam delectationem exercita.

§. II.

Sine fide ſunt ne omnia infidelium opera peccata proprie dicta?

I. Superiore paragrapho extremum laxitatis in quod declinarunt nonnulli recentiores Theologi in exponendo caritatis mandato, indicavi; in ſequentibus paragraphis alia extrema oppoſita in quæ prolapſi ſunt tum hæretici, tum Catholici aliqui, indicanda ſunt. Antequam vero opinionem Catholicorum expono, prius hæreticorum errores indicandi ſunt. Quod ut præſtem, altius repetenda res eſt, & ab ipſa fide ducendum initium, ſint ne ſcilicet opera infidelium peccata, virtuteſque

que vitia, ſine fide ſupernaturali, ſeu theologica? vitia, inquam, & peccata proprie dicta, quæ nempe ad pœnam imputantur. Nam, ſi ſermo ſit de peccato latius accepto, ideſt de opere ſterili ad æternam ſalutem, nulla quæſtio eſt. Omnes quippe Catholici fatentur, nullum edi poſſe morale opus vita æterna dignum abſque fide, & gratia ſupernaturali. De neceſſitate fidei in præſens; deinceps de neceſſitate gratiæ, & caritatis.

II. In omni opere morali duo diſtinguenda, officium, & finis. Officium eſt ipſius operis materia, ſeu obiectum. Finis eſt illud in quod opus ab operante dirigitur. Operire nudum, bonum eſt ratione officii, ſeu obiecti: ſi opus iſtud in Deum ordinetur, bonum eſt finis cauſſa. Integra operis moralis honeſtas, & bonitas ex utroque coaleſcit, officio nempe, & fine. Duplex porro diſtinguendus finis eſt in quolibet morali opere. Alter proximus, & immediatus, qui dici ſolet finis operis, ut eſt eleemoſyna propter ſolamen pauperis. Alter remotus, & ultimus, in quem opus dirigitur; qui finis Deus eſt. Actio moralis honeſta, & recta tam ex officio, quam ex fine proximo, & immediato, ſuapte natura in Deum tendit, niſi aliquo pravo actu in finem quempiam malum ab operante detorqueatur: quia omne bonum in Deum, a quo dimanat, regreditur.

III. Intentio qua opus in Deum refertur, ut dictum eſt alias, triplex: actualis, virtualis, habitualis, ſeu interpretativa. Actualis in actu expreſſo, formali, & reflexo ſita eſt. Virtualis duplex. Altera quæ effectus eſt intentionis formalis, & expreſſæ, quatenus videlicet actus expreſſæ intentionis virtute influit in ſubſequentes actiones. Altera quæ nullum præſupponit actum formalem, qui actiones expreſſe in Deum dirigat; ſed ſuapte virtute, & ex implicita quadam agentis intentione opus honeſtum in Deum ultimum finem refert: quæ intentio virtualis obiectiva nuncupari valet. Habitualis intentio in agentis propenſione conſiſtit. Interpretativa ea eſt quam agens haberet, ſi de ea cogitaret.

IV. Lutherani, & Calviniſtæ, humanæ libertatis proditores, omnia opera ſine fide iuſtificante, & formata facta, peccata eſſe effutiunt. Pelagiani e contrario vel in ipſis infidelibus veras virtutes agnoſcunt; & quemque hominem ſolius naturæ viribus univerſam implere poſſe legem docuerunt. In Lutheranorum, & Calviniſtarum errores lapſi ſunt Michael Baius, Ianſenius, Queſnellus, aliique eiuſdem factionis; quamquam variis fucis eos delinire geſtiant. Nam hæc eſt propoſitio 25. Baii: *Infidelium opera ſunt peccata, & Philoſophorum virtutes ſunt vitia.*

V. Error ergo Baii, Ianſenii, eorumque gregalium eſt, quod omnia opera abſque caritate vere, & proprie dicta ſint peccata. Contendunt enim omnes actiones humanas in Deum dirigendas eſſe ex caritatis theologicæ motivo; atque adeo peccare ſemper homines, peccato ſaltem omiſſionis, qui dirigere vi eiuſdem caritatis negligunt opera ſua in Deum.

VI.

Digitized by Google

VI. Porro, ut perſpicue teneas quid probandum, quidve improbandum in hac materia ſit, illud animadvertito, quod convenit penes omnes Catholicos, actiones noſtras referendas in Deum eſſe modo aliquo. In hac univerſali propoſitione nullum diſſidium eſt. Circa modum, ſeu motivum, quo referri debent opera noſtra in Deum, diſſident ab hæreticis Catholici, & a Catholicis Catholici. Baius poſt Calvinum aſſerit referenda eſſe omnia hominis opera in Deum vi caritatis theologicæ, & proprie dictæ: quem errorem omnes Catholici reiiciunt. Nonnulli Catholici contendunt referendas eſſe actiones noſtras omnes in Deum, non tamen per gratiam ſanctificantem; ſuſtinent tamen ſine fide nullum opus morale bonum fieri poſſe. Quare admittentes eiuſmodi opera honeſta in Chriſtianis peccatoribus, ab infidelibus, præſertim idololatris, eadem excludunt. Cui ſententiæ accedit Gregorius de Arimino *in II. diſt.* XXVI. *quæſt.* I. *art.* 2. Alii docent ſine fide theologica opera bona moralia reperiri poſſe; ſecus vero ſine auxilio ſpeciali, & caritate generatim, & communiter dicta, ſeu ſine amore Dei propter ſe dilecti. Hanc porro caritatem actualem communiter dictam in ipſis peccatoribus reperiri docent. In hanc concedunt ſententiam Vincentius Contenſonius *Lib. VIII. diſſ.* II. *cap.* I. *ſpeculat.* 2. Cardinalis Noriſius in vindiciis Auguſtinianis §. 4. Franciſcus Macedo in cortina D. Auguſtini *quæſt.* II. *de neceſſitate grat.* Henricus a ſancto Ignatio *Tom. I. Lib. VIII.* ubi pro hac ſua ſententia laudat Scripturas, Patres, Pontifices, & cuiuſque ordinis inſigniores Theologos. Hanc ſecundam Catholicorum ſententiam infra ad examen revocabimus. De priori nunc dicendum eſt.

VII. *Aliqua opera moraliter bona reperiuntur in infidelibus, ita ut eorum omnes actiones non ſint vere, & proprie peccata.* Concluſio Scripturarum teſtimonio patet. Ex multis pauca perſtringam. Mercedem Deus rependit obſtetricibus AEgyptiorum, eo quod, regio Pharaonis mandato neglecto, Deum timentes, mares Iudæorum ſervarunt. Exod. I. *Benefecit Deus obſtetricibus*. Neque hinc inferendum, placuiſſe Deo mendacium quod perpetrarunt mulieres iſtæ. Sed benignitas mentis, non iniquitas mentientis, remunerata a Deo fuit, inquiunt Auguſtinus, Angelicus, & communiter Interpretes. D. Paulus Rom. cap. II. *Gentes quæ legem non habent, naturaliter ea quæ legis ſunt faciunt; eiuſmodi legem non habentes, ipſi ſibi ſunt lex: qui oſtendunt opus legis ſcriptum in cordibus ſuis*. Duplici expoſitione hunc textum interpretantur Patres. Gentes accipiunt primi pro Chriſtianis ex gentibus converſis, qui ſine Moyſis lege Evangelium ſervabant. Hac interpretatione repellebant errorem Pelagianorum, qui laudato textu abutebantur, ut evincerent hominem poſſe univerſa legis evangelicæ præcepta ſine gratia ſervare. Gentes accipiunt ſecundi pro infidelibus nondum fide Chriſti imbutis, qui *naturaliter*, lumine ſcilicet naturæ, aliqua legis mandata ſervant. Chriſtus Matth. V. *Si enim diligitis eos qui vos diligunt, quam mercedem habebitis? Nonne &* pu-

publicani hoc faciunt? Et ſi ſalutaveritis fratres veſtros tantum, quid amplius facitis? Nonne & Ethnici hoc faciunt? Amicorum dilectio bona eſt. Et quia Chriſtiani perfectiores ſint oportet, inimicos quoque diligere debent.

VIII. Patrum teſtimonia ſi allegare vellem, infinitus eſſem. Nonnulla tranſcribam ex Auguſtino, & Thoma. D. Auguſtinus *Lib. de ſpir. & lit. cap.* XXVII. & XXVIII. ubi fuſe citatum Apoſtoli textum interpretatur, poſt primam interpretationem hanc alteram ſubiungit: *Si autem hi qui naturaliter quæ legis ſunt faciunt, nondum ſunt habendi in numero eorum quos Chriſti iuſtificat gratia, ſed in eorum potius quorum, etiam impiorum, nec verum Deum veraciter, iuſteque colentium, quædam tamen facta vel legimus, vel novimus, vel audimus quæ ſecundum iuſtitiæ regulam non ſolum vituperare non poſſumus, verum etiam merito, recteque laudamus: quamquam ſi diſcutiantur quo fine fiant, vix inveniuntur quæ iuſtitiæ debitam laudem, defenſionemve mereantur. Quia non uſque adeo in anima humana imago Dei terrenorum affectuum labe detrita eſt, ut nulla in ea velut lineamenta extrema remanſerint, unde merito dici poſſit etiam in ipſa impietate vitæ ſuæ facere aliqua legis, vel ſapere . . . . Sicut non impediunt a vita æterna iuſtum quædam peccata venialia, ſine quibus hæc vita non ducitur; ſic ad ſalutem æternam non proſunt impio aliqua bona opera, ſine quibus difficillime vita cuiuslibet peſſimi hominis invenitur.* Docet itidem Deum mercedem Romanorum virtutibus contuliſſe Lib. V. de Civ. Dei cap. XV. *Quibus ergo non erat Deus daturus vitam æternam cum ſanctis Angelis . . . . ſi neque hanc eis terrenam gloriam excellentiſſimi imperii concederet, non redderetur merces bonis artibus eorum, ideſt virtutibus, quibus ad tantam gloriam pervenire nitebantur. De talibus enim qui propter hoc boni aliquid facere videntur, ut glorificentur ab hominibus, etiam Dominus ait:* Amen dico vobis, receperunt mercedem ſuam. *Sic & iſti privatas res ſuas pro re communi, hoc eſt Republica, & pro eius ærario contempſerunt, avaritiæ reſtiterunt, conſuluerunt Patriæ conſilio libero, neque delicto ſecundum ſuas leges, neque libidini obnoxii: his omnibus artibus, tamquam vera via, niſi ſunt ad honores, imperium, gloriam: honorati ſunt in omnibus fere gentibus: imperii ſui leges impoſuerunt multis gentibus: hodieque litteris, & hiſtoria glorioſi ſunt pene in omnibus gentibus. Non eſt quod de ſummi, & veri Dei iuſtitia conquerantur: perceperunt mercedem ſuam.* Adeo perſpicua hæc ſunt, ut nullo effugio eludi valeant. Mercede remuneravit Romanorum virtutes Deus. Aut ergo dicendum ſcelerum, flagitiorumque remuneratorem Deum eſſe, quod blaſphemiam redolet; aut Romanorum opera moraliter bona fuiſſe. Fuerint porro hæc opera vi gratiæ peracta, nec ne, infra videbimus. Nunc ſatis ſit oſtendiſſe, iuxta S. Auguſtinum, non omnia infidelium opera eſſe peccata.

IX. D. Thomas hanc veritatem pluribus in locis confirmat. Unum & alterum teſtimonium proferam. Hæc ſcribit 2. 2. quæſt. x. art. 4. *Sicut habens fidem poteſt ali-*

aliquod peccatum committere in actu quem non refert ad fidei finem; ita infidelis poteſt aliquem actum bonum facere in eo quod non refert ad finem infidelitatis. Item *ad Romanos cap.* XIV. *lect.* 3. *ſub finem*, explicans illud, *Omne autem quod non eſt ex fide, peccatum eſt*, hæc habet. *Ex quo videtur quod, ſicut dicitur in Gloſſa, omnis vita infidelium peccatum ſit, ſicut omnis vita fidelium eſt meritoria, inquantum ad Dei gloriam ordinatur, ſecundum illud* I. *Cor.* x. Sive manducatis, ſive bibitis, ſive quid aliud facitis, omnia in gloriam Dei facite. *Sed dicendum eſt, quod aliter ſe habet fidelis ad bonum, & infidelis ad malum. Nam in homine qui habet fidem formatam, nihil eſt damnationis, ut ſupra dictum eſt; ſed in homine infideli cum infidelitate eſt bonum naturæ: & ideo cum aliquis infidelis ex dictamine rationis aliquod bonum facit, non referendo ad malum finem, non peccat. Non tamen opus eius eſt meritorium, quia non eſt gratia informatum: & hoc eſt quod in Gloſſa dicitur: Nibil bonum eſt ſine ſummo bono; ideſt, nullum bonum meritorium eſt ſine gratia Dei; & ubi deeſt agnitio vitæ æternæ, & incommutabilis veritatis; quæ ſcilicet eſt per fidem, falſa virtus eſt in optimis moribus, inquantum ſcilicet non refertur ad finem beatitudinis æternæ. Cum vero homo infidelis aliquid agit ex eo quod infidelis eſt, manifeſtum eſt quod peccat. Unde quod in Gloſſa dicitur: Omne opus quod non eſt ex fide, peccatum eſt: ſic eſt intelligendum: omne quod eſt contra fidem, vel contra conſcientiam, peccatum eſt; etſi ex genere ſuo bonum eſſe videatur: puta, ſi paganus ad honorem ſuorum deorum virginitatem ſervet, vel eleemoſynam det, hoc ipſo peccat*. Infidelis ergo, ſi operatur ut infidelis, ſeu ex influxu infidelitatis, ſemper hac ratione peccat; ſi operatur ut homo ratione præditus, & iuxta dictatum rationis, non peccat. Perſpicua hæc ſunt, idcirco aliorum Patrum, & Conciliorum auctoritates prætereo, præſertim quod infra nonnulla adducturus ſim.

§. III.

Sine gratia ſanctificante poteſt homo aliquod opus morale ordinis non tantum naturalis, ſed etiam ſupernaturalis, virtute gratiæ actualis perficere.

I. NEgat concluſionem expoſitam Calvinus pluribus in locis, præcipue Lib. III. cap. XIV. num. 8. *Eant nunc hypocritæ, & involutam corde pravitatem retinentes, Deum operibus ſtudeant demereri. Atqui magis hoc modo irritabunt. Execrabiles illi ſunt impiorum victimæ. Sola rectorum oratio accepta eſt illi. Conſtituimus ergo extra dubium, quod vulgatiſſimum eſſe debet mediocriter in Scripturis exercitato, quæ vel ſummo ſplendore conſpicua ſunt opera in hominibus nondum vere ſanctificatis,* tam

tam procul abeſſe a iuſtitia coram Domino, ut peccata cenſeantur . Hoc idem prius docuerat Ioannes VVicleph, & Ioannes Hus, ut conſtat ex Concilio Conſtantienſi *ſeſſ.* xv.

II. Sancto Dei verbo impudentia, & error Calviniſtarum, Lutheranorumque confutatur. *Ezech.* xviii. Deus ad agendam pœnitentiam peccatores invitat: *Convertimini, & agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus veſtris* . Si peccatores hanc Dei vocem auſcultent, eique pareant, pœnitentiæ opera exequentes; peccabunt ne forſitan? Non eſſent ergo ad pœnitendum laborioſis operibus ſuadendi peccatores. Concilium Tridentinum hæreticorum impietatem proſcripſit ſeſs. vi. can. 7. *Si quis dixerit, opera omnia quæ ante iuſtificationem fiunt, quacumque ratione facta ſint, vera eſſe peccata, vel odium Dei mereri; aut quanto vehementius quis nititur ſe diſponere ad gratiam, tanto eum gravius peccare; anathema ſit.*

III. Opponit Calvinus. *Victimæ impiorum abominabiles Domino, vota iuſtorum placabilia*: Prov. xv. Item Matth. vii. *Non poteſt arbor mala bonos fructus facere.* Reſp. Victimæ impiorum Deo abominationi ſunt, pravo fine oblatæ; ſecus ſi honeſto religionis titulo litentur. Perverſi Iudæi delirabant, reputantes ſolis externis ritibus divinam placari iuſtitiam, ſibique illius demereri clementiam eo ipſo tempore quo intus iniquitatem machinabantur. Quare Hieremias *cap.* vii. *verſ.* 4. illos redarguit, & increpat: *Nolite confidere in verbis mendacii, dicentes: Templum Domini, templum Domini, templum Domini eſt* . Sacrificia ergo quæ idcirco Deo impii offerunt ut impunitatem in flagitiis perpetrandis ſibi comparent, ut liberius, & impudentius ſuis ſceleribus, & carnalibus deſideriis vacare poſſint, odio habet iure ac merito Deus. Si vero hoſtiæ immolentur, & victimæ, ut legis præcepta cuſtodiantur, ut officia religionis peragantur, & offerentes, alio quocumque fine perverſo neglecto, non aliud niſi honeſtam illarum victimarum oblationem intendant; opus bonum exercent nulla prava circumſtantia inquinatum. Ad illud Matthæi dicitur, quod arbor mala, quatenus mala, non poteſt niſi malos fructus edere; at quatenus bona, bonos. parit. Sic peccator ut peccator opera flagitioſa, ut homo rationalis opera honeſta producit.

IV. Antequam ergo homo iuſtus fiat per gratiam ſanctificantem, poteſt vi auxilii gratiæ actualis opera bona elicere non modo ordinis naturalis, verum etiam ordinis ſupernaturalis, quibus ad ipſum iuſtificationis opus ſeſe diſponat. Sic publicanus pectus ſuum percutiebat, & demiſſo animo Deum precabatur, ut ſibi peccata dimitteret. Luc. xviii. verſ. 13. *Percutiebat pectus ſuum, dicens: Deus propitius eſto mihi peccatori*. Cornelius Centurio *vir erat religioſus, ac timens Deum, faciens eleemoſynas multas, & deprecans Deum ſemper*: Act. x. Dicant Calviniani, & Lutherani. Publicanus percutiens pectus ſuum, & peccatorum remiſſionem demiſſo animo implorans, ſcelus perpetrabat? Centurio eleemoſynas elargiendo

pau-

pauperibus quodnam crimen committebat? Non me fugit, Centurionem; quamquam aliqui negent, fidem implicitam habuiſſe, ut teſtatur D. Thomas 2. 2. quæſt. x. art. 4. ad 3. *De Cornelio ſciendum eſt, quod infidelis non erat . . . Habebat autem fidem implicitam* &c. Verum innumera alia ſuppetunt exempla: quare non eſt quod immoremur in confirmanda veritate ſeipſa perſpicua. Nam quod Deus poſſit conferre, & reapſe conferat auxilia gratiæ actualis, qua peccatorum corda emollit, duritiem frangit, & voluntatem erigit ad opera pia producenda, ad divinam ſibi demerendam propitiationem, certum ex Scriptura ſancta eſt. Quod porro eiuſmodi opera vi iſtius gratiæ actualis elicita, & in Deum Auctorem ſupernaturalem directa, bona ſint bonitate non modo naturali, verum etiam ſupernaturali, manifeſtum itidem eſt. Nam, ut bona ſint in ordine naturali, ſatis eſt quod obiectum honeſtum habeant, nulla circumſtantia vitiatum; ut ſint bona in ordine ſupernaturali, ſatis eſt quod proficiſcantur a principio ſupernaturali, & quod in ſupernaturalem finem dirigantur. Id autem habetur virtute gratiæ actualis.

§. IV.

Sine gratia actuali ſpeciali poteſt homo in ſtatu hoc naturæ lapſæ aliquod bonum opus morale ordinis naturalis peragere.

I. QUæſtio hæc diſtincta eſt a duabus præcedentibus. Hæretici, ut vidimus; nullum opus bonum fieri poſſe ſine theologica fide, & gratia ſanctificante, & caritate proprie dicta, contendunt. Quorum hæreticorum errores adoptarunt Baius, & Ianſenius. Hæreſim hanc deteſtantur Catholici omnes. Diſputant iſti ſuper neceſſitate gratiæ actualis ad quodlibet opus moraliter bonum. Alii nimis extenuant liberi arbitrii vires, negantes ullum opus moraliter bonum ſine gratia fieri poſſe. Alii in oppoſitum declinant extremum, plus iuſto liberi arbitrii vires extollentes. Omnia legis præcepta naturalia ſervari abſque gratia poſſe contendunt. Antequam communem viam aperio, nonnullas propoſitiones a S. Pio V. proſcriptas, & aliquas damnatas ab Alexandro VIII. tranſcribam fas eſt, ut plane lector videat quid declinare prorſus debeat.

II. Sequentes itaque propoſitiones quas Michael Baius docuit, proſcripſit S. Pius V.

22. *Cum Pelagio ſentiunt qui textum Apoſtoli ad Rom.* 2. Gentes, quæ legem non habent, naturaliter quæ legis ſunt faciunt, *intelligunt de gentibus fidei gratiam non habentibus.*

Digitized by Google

25. *Infidelium opera ſunt peccata, & Philoſophorum virtutes ſunt vitia.*

27. *Liberum arbitrium ſine gratiæ Dei adiutorio non niſi ad peccandum valet.*

28. *Pelagianus eſt error dicere, quod liberum arbitrium valet ad ullum peccatum vitandum.*

35. *Omne quod agit peccator, vel ſervus peccati, peccatum eſt.*

37. *Cum Pelagio ſentit qui boni aliquid naturalis, hoc eſt quod ex naturæ ſolis viribus ortum ducit, agnoſcit.*

38. *Omnis amor creaturæ rationalis, aut vitioſa eſt cupiditas, qua mundus diligitur; aut laudabilis illa caritas, qua per Spiritum ſanctum in corde diffuſa, Deus amatur.*

43. *Diſtinctio illa duplicis amoris; naturalis videlicet, quo Deus amatur ut auctor naturæ; & gratuiti, quo Deus amatur ut beatificator, vana eſt, & commentitia, & ad illudendum ſacris litteris, & plurimis veterum teſtimoniis excogitata.*

61. *Illa Doctorum diſtinctio divinæ legis mandata bifariam impleri, altero modo quantum ad præceptorum operum ſubſtantiam tantum, altero quantum ad certum quemdam modum, videlicet ſecundum quem valeant operantem perducere ad regnum æternum (hoc eſt ad modum meritorium) commentitia eſt, & explodenda.*

62. *Illa quoque diſtinctio, qua opus dicitur bifariam bonum: vel quia ex obiecto, & omnibus circumſtantiis rectum eſt, & bonum [quod moraliter bonum appellare conſueverunt] vel quia eſt meritorium regni æterni, eo quod ſit a vivo Chriſti membro per ſpiritum caritatis, reiicienda eſt.*

III. Ex his propoſitionibus ſimul acceptis, quæ fuerit Baii mens hoc de argumento, perſpicue patet. Contendit enim omnia infidelium opera vera eſſe peccata proprie dicta, imputabilia ſcilicet ad pœnam æternam; & non tantum latius accepta, quatenus opera ſterilia ſunt ad vitam æternam. Nullum ille agnoſcit opus bonum quod non ſit ex motivo caritatis theologicæ in rigoroſo ſenſu acceptæ, quæ aut præcedat, aut comitetur actum bonum. Quare illi ſoli ſine controverſia dicendi ſunt Baii, & Ianſenii ſectatores qui docent omnia opera noſtra referenda eſſe in Deum ex motivo caritatis theologicæ, quæ vel eſt ipſa, vel ſecum habet gratiam ſanctificantem. His autem abſolute accenſendi non ſunt illi qui ſuſtinent nullum opus moraliter bonum fieri poſſe vi ſolius auxilii generalis; ſed auxilium gratiæ ſpecialis requirunt, vi cuius opus referatur in Deum ultimum finem. Antequam vero plenius explicetur hæc Catholicorum opinio, nonnullæ propoſitiones ab Alexandro VIII. proſcriptæ ſubiiciendæ ſunt oculis.

IV. Alexander Papa VIII. has inter alias propoſitiones damnavit.

9. *Revera peccat qui odio habet peccatum mere ob eius turpitudinem, & diſconvenientiam cum natura, ſine ullo ad Deum offenſum reſpectu.*

10. *Intentio qua quis deteſtatur malum , & proſequitur bonum , mere ut cæleſtem obtineat gloriam, non eſt recta, nec Deo placens.*

11. *Omne quod non eſt ex fide chriſtiana ſupernaturali quæ per dilectionem operatur, peccatum eſt.*

13. *Quiſquis etiam æternæ mercedis intuitu Deo famulatur , caritate ſi caruerit , vitio non caret, quoties intuitu licet beatitudinis operatur.*

Hæc omnia præmittere opportunum exiſtimavi, ut perſpectum lectori ſit quid vitare debeat. Prima ex his propoſitionibus magnopere perpendenda . Illa ſiquidem, expreſſe ſaltem, caritatis habitualis non meminit ; nec aperte poſtulat directionem in Deum ex motivo caritatis theologicæ.

V. P. Gabriel Vaſquez in 1. 2. *diſp.* cxc. viam ſingularem a nemine prius excogitatam inivit, ut hanc controverſiam, quam fuſe verſat, dirimeret. Suſtinet nullum reapſe opus bonum morale fieri poſſe abſque auxilio gratiæ . Errores Baii , & Ianſenii ut declinet, nec expoſcit gratiam ſanctificantem, nec fidem infuſam, nec caritatem theologicam; immo nec caritatem communiter dictam. Sed duplex ille auxilii genus diſtinguit. Alterum prorſus ſupernaturale, quod ad exercenda virtutum infuſarum officia neceſſarium eſt : alterum ordinis naturalis, quod virtute meritorum Chriſti confertur. Hanc gratiam intuitu Chriſti a Deo collatam neceſſariam eſſe contendit ille ad omne opus bonum morale ordinis naturalis : ſine hac gratia ſpeciali, utpote donata ob Chriſti merita, nullum ipſe agnoſcit opus morale bonum. Quæ ſane diſtinctio arbitraria prorſus eſt , cuius nec leve veſtigium in Patribus habetur. Ad obiectionem quæ contra ſuam ſententiam ex Bulla S. Pii V. adverſus Baii propoſitiones fieri poſſet, reſpondet *cit. diſp.*cxc. *cap.*XVIII. Baii propoſitiones damnatas fuiſſe in præſenti materia propter acrimoniam , & cenſuras nimium arrogantes, quibus tamquam lue Pelagiana inquinatas perſtringebat aliorum Doctorum ſententias ; ſecus ob errorem , vel falſitatem quam continerent : additque hanc ſuam Papalis Bullæ interpretationem *ſe contuliſſe cum illuſtriſſimo Domino Cardinali Toleto, cum adhuc Sacri Palatii Concionator, & Theologus eſſet anno 1586. quique Lovanium pro illa damnatione recipienda miſſus fuit: eamque probavit, & germanam eſſe dixit, propriaque manu ſubſcripſit, cuius ſubſcriptionis exemplar apud me adhuc eſt.*

VI. Alii Auctores , ut Gregorius Ariminenſis , Romæus , Contenſonius , Noriſius, Vankoi, Henricus a S. Ignatio, aliique ſuſtinent neceſſitatem gratiæ, & caritatis actualis communiter dictæ ad omne opus moraliter ex omnibus circumſtantiis bonum : contendunt enim nullum opus moraliter bonum ſterile eſſe , ſed de congruo meritorium illud defendunt. Hanc ſententiam immunem prorſus eſſe volunt a qualibet cenſura lata in propoſitiones Baii, Ianſenii, & Queſnelli. Quoniam hanc caritatem generatim acceptam in peccatoribus reperiri , & in infideli-

Digitized by Google

bus ipſis docent; & idcirco non omnia opera aut infidelium, aut peccatorum eſſe peccata. Præterquamquod utuntur interpretatione P. Vaſquez, qua explicat Bullam Pontificiam in Baii propoſitiones, quas non omnes ob errorem, ſed ob cenſuram proſcriptas vult. Ut ut de hoc ſit, non tam facile indemnem ſervabunt a propoſitione IX. proſcripta ab Alexandro VIII. *Revera peccat qui odio habet peccatum mere ob eius turpitudinem, & diſconvenientiam cum natura rationali, ſine ullo ad Deum offenſum reſpectu.* Ultimum propoſitionis membrum non requirit reſpectum ad Deum ex motivo caritatis proprie dictæ, ſed aliquem dumtaxat reſpectum: *ſine ullo ad Deum reſpectu*. Quare proſcripta videtur neceſſitas cuiuſque reſpectus ad Deum, ut aliquod opus non ſit peccatum. Verum reponent, propoſitionem hanc, ad hoc quod attinet, explicandam neceſſario eſſe: alioquin communis Catholicorum ſententia læderetur. Quippe omnes admittimus neceſſariam eſſe aliquam in Deum relationem virtualem ſaltem obiectivam, qua opus honeſtum, dum prava agentis intentione non detorquetur in finem pravum, ſuapte natura in Deum fertur. Non ergo univerſe proſcribitur doctrina quæ aliquem in Deum reſpectum neceſſarium defendit, ut opus ſit moraliter bonum. Explicanda ergo eſt propoſitio de reſpectu qui ſit ex motivo caritatis proprie dictæ, quo in ſenſu damnata eſt; ſecus, ſi intelligatur de reſpectu vi alicuius auxilii actualis. Sic forſitan interpretaturi ſunt laudatam propoſitionem. Recte, an ſecus, aliorum eſto iudicium.

VII. Miſſis ergo aliorum opinionibus, theſis a nobis expoſita probanda eſt, videlicet: *Homo in ſtatu naturæ lapſæ poteſt ſolo generali auxilio adiutus ſuis viribus abſque ſpeciali gratia aliquod opus morale bonum producere.* Et primum omnium ſenſus genuinus concluſionis exponendus eſt. Sermo eſt de homine in ſtatu naturæ lapſæ: ſiquidem de ſtatu naturæ innocentis, & integræ nulla occurrit difficultas. In eo florentiſſimo ſtatu non ſolum aliquod, ſed quodlibet bonum ordinis naturalis operari homo poterat. Quoniam omne bonum iſtius ordinis proportionatum illi erat, nullumque obſtabat impedimentum, quo minus virtus hominis in operationem prodiret. Nulla tunc appetituum rebellio, nulla pugna, conflictus nullus. Homo in ſtatu naturæ lapſæ ob culpam originalem ſauciatus undique eſt, vulnerumque plenus: confractæ illius vires, extenuatum arbitrium, obſcuratum mentis lumen, turbata interna pax, omnia in tumultu, & lucta. Vivit tamen veluti infirmus: idcirco aliquod tantum, non omne opus morale bonum efficere ſuis viribus valet. Bono in lumine poſito theſis noſtræ ſtatu, eadem nunc evincitur.

§. V.

Digitized by Google

§. V.

Quæ ſit hac de re D. Thomæ mens. Illius vera doctrina a vanis commentis aſſeritur.

VIII. SCripturæ ſacræ, & D. Auguſtini textus, qui theſim noſtram perſpicue confirmant, ſupra dedimus: idcirco, ne actum agamus, eoſdem nunc præterimus; præſertim quod de Auguſtino infra ſermo redibit. Quoniam vero adverſarii ſacram veluti ancoram in doctrinæ Aquinatis præſidio ſe collocare iactitant, e re noſtra eſt penſiculate Doctoris noſtri in quæſtione graviſſima mentem exponere. Præter textus quos dedimus ſupra *§. 1. num. 9.* ſequentes iſthuc tranſcribimus. In II. diſt. xli. quæſt. 1. art. 2. in corp. *Omnis actus, inquantum eſt actus, habet quamdam eſſentialem bonitatem, ſecundum quod omne ens bonum eſt; ſed in aliquibus actibus ſuperadditur quædam bonitas ex proportione actus ad debitum obiectum, & ſecundum hoc dicitur actus bonus ex genere; & ulterius ex debita commenſuratione circumſtantiarum dicetur bonus ex circumſtantia; & ſic deinceps, quouſque perveniatur ad ultimam bonitatem, cuius humanus actus eſt ſuſceptivus, quæ eſt ex ordine in finem ultimum per habitum gratiæ, & caritatis: & ideo actus illorum qui gratiam, & caritatem non habent, hoc modo bonus eſſe non poteſt; & hæc eſt bonitas ſecundum quam actus meritorius dicitur. Sed ſubtracto poſteriori, nihilominus remanet prius, ut in Libro de cauſſis dicitur. Unde quamvis ab infidelium actibus ſubtrahatur iſta bonitas, ſecundum quam actus meritorius dicitur; remanet tamen bonitas alia vel virtutis politicæ, vel ex circumſtantia, vel ex genere: & ideo non oportet quod omnis eorum actus ſit malus, ſed ſolum quod ſit deficientis bonitatis.* In reſponſione vero ad illud: *Omnis vita infidelium peccatum eſt*: hæc habet: *Ad primum ergo dicendum.... Non eſt intelligendum hoc modo quod omnis actus peccatum ſit; ſed quia ſemper cum peccato vivunt: quia infidelitas eſt tale peccatum, quo retento nullum aliorum dimittitur. Vel dicendum, quod intelligitur de illis actibus ad quos ex ſua infidelitate impelluntur, ut eſt adorare idola.* Clarius hoc idem explicat in reſponſione ad ſecundum. *Dicendum, quod fides dirigit intentionem in finem ultimum; ſed ratio naturalis, vel prudentia poteſt dirigere in aliquem FINEM PROXIMUM. ET QUIA ILLE FINIS PROXIMUS EST ORDINABILIS IN FINEM ULTIMUM (ETSI ACTUS NON ORDINETUR) ideo in infidelibus, quorum actus per vim rationis in talem finem diriguntur, poſſunt aliqui actus eſſe boni; ſed deficientes a perfecta bonitate, ſecundum quam actus eſt meritorius:* meritorius, inquam, vitæ æternæ, ut expreſſe declarat ad tertium. *Sed tamen etiam actus alii, ſecundum quod ſunt boni ex gene-*

re,

Digitized by Google

re, vel ex circumſtantia, Deo placent. Non tamen ſunt remunerabiles æterno præmio. In reſponſione ad quartum hæc ſubdit. *Dicendum, quod non obligamur ad hoc quod quilibet actus dirigatur in finem illum in quem non poteſt niſi fides dirigere: quia præcepta affirmativa non obligant ad ſemper, quamvis ſemper obligent. Et ideo non oportet ut actus infidelium qui in finem illum non eſt ordinatus, ſemper ſit peccatum; ſed ſolum pro tempore illo in quo tenetur actum ſuum in finem ultimum referre*. Subiiciamus etiam reſponſionem ad quintum. *Dicendum, quod infideles non ſemper ex infidelitatis errore finem ſibi præſtituunt, ſed aliquando ex vero, & recto iudicio rationis: & ideo non oportet quod in quolibet actu peccent, ſed tunc ſolum quando ex errore finem ſibi præſtituunt*.

IX. Adeo decretoria ſunt hæc D. Thomæ teſtimonia, ut otio abuterer, ſi confutanda ſuſciperem inania commenta quibus Henricus a S. Ignatio *Tom. I. Lib. VIII. cap.* XII. eadem in pravum ſenſum detorquere conatur. Idcirco nonnullos alios textus ex Summa Angelica promam, ut, quam ubique ſibi in hac ſententia D. Thomas conſtet, evidentius palam fiat. Igitur 2. 2. *quæſt.* x. *art.* 4. in terminis, ut dicitur, controverſiam noſtram proponit, quærens, *utrum omnis actio infidelium ſit peccatum?* Et hanc concluſionem ſtatuit. *Peccatum mortale tollit gratiam gratum facientem; non autem totaliter corrumpit bonum naturæ. Unde, cum infidelitas ſit quoddam peccatum mortale, infideles quidem gratia carent; remanet tamen eis aliquod bonum naturæ. Unde manifeſtum eſt quod infideles non poſſunt operari bona opera quæ ſunt ex gratia, ſcilicet opera meritoria; tamen bona opera ad quæ ſufficit bonum naturæ, aliqualiter operari poſſunt: unde non oportet quod in omni ſuo actu peccent*. Hoc idem confirmat 1. 2. quæſt. CIX. art. 2. *Quia tamen natura humana per peccatum non eſt totaliter corrupta, ut ſcilicet toto bono naturæ privetur, poteſt quidem etiam in ſtatu naturæ corruptæ per virtutem ſuæ naturæ aliquod bonum particulare agere*.

X. Alia teſtimonia adducuntur, quæ directe pugnant cum principiis adverſariorum, eorum ſaltem qui in hac controverſia primas partes habent. Contendunt iſti virtutes morales, temperantiam, fortitudinem, iuſtitiam ipſam eſſe caritatem, variis formis, ſeu modificationibus expreſſam. Hanc vero opinionem confutat Angelicus 1. 2. quæſt. LXII. art. 2. in corp. *Habitus diriguntur ſecundum formalem differentiam obiectorum. Obiectum autem theologicarum virtutum eſt ipſe Deus, qui eſt ultimus rerum finis, prout noſtræ rationis cognitionem excedit. Obiectum autem virtutum intellectualium, & moralium eſt aliquid quod humana ratione comprehendi poteſt. Unde virtutes theologicæ ſpecie diſtinguuntur a moralibus, & intellectualibus*. Teſtimonium Auguſtini, qui *Lib. I. de mor. Eccl. cap.* XV. videtur docere, præfatas virtutes ipſam eſſe caritatem vario quodam affectu manifeſtatam, quoque teſtimonio utuntur adverſarii, ſibi opponit tertio loco, cui ſic reſpondet.

Ad tertium dicendum, quod licet caritas ſit amor, non tamen omnis amor eſt caritas. Cum ergo dicitur, quod omnis virtus eſt ordo amoris, poteſt intelligi vel de amore communiter dicto, vel de amore caritatis. Si de amore communiter dicto, ſic dicitur quælibet virtus eſſe ordo amoris, inquantum ad quamlibet cardinalium virtutum requiritur ordinata affectio. Omnis autem affectionis radix & principium eſt amor, ut ſupra dictum eſt. Si autem intelligatur de amore caritatis, non datur per hoc intelligi quod quælibet alia virtus eſſentialiter ſit caritas, ſed quod omnes aliæ virtutes aliqualiter a caritate dependeant, ut infrà patebit.

XL. Ex hoc textu liquet quam inanis ſit illa diſtinctio quam quidam ex adverſariis, quos inter eſt Henricus a S. Ignatio *Tom. I. Lib. VI. cap.* XXI. & XXII. & *Lib. VIII. cap.* XXVIII. excogitarunt, caritatis ſcilicet communiter dictæ, & caritatis perfectæ, ac proprie dictæ. Nam caritas theologica una eſt, ut omnes Theologi fatentur cum Angelico 2. 2. quæſt. XXIII. art. 5. *Unde relinquitur quod caritas eſt ſimpliciter una virtus, non diſtincta in plures ſpecies.* Caritas hæc numquam ſeparata a gratia ſanctificante, nec cum peccato mortali coniuncta reperitur, ut docet idem Angelicus 2. 2. quæſt. xlv. art. 4. *Caritas autem non poteſt eſſe cum peccato mortali.* Quod prius dixerat quæſt. XXIV. art. 12. ad 5. *Caritas importat unionem quamdam ad Deum, non autem fides, neque ſpes. Omne autem peccatum mortale conſiſtit in averſione a Deo, ut ſupra dictum eſt. Et ideo omne peccatum mortale contrariatur caritati. Non autem omne peccatum mortale contrariatur fidei, vel ſpei; ſed quædam determinata peccata, per quæ habitus fidei, vel ſpei tollitur; ſicut per omne peccatum mortale habitus caritatis tollitur. Unde patet quod caritas non poſſit remanere informis, cum ſit ultima forma virtutum, ex hoc quod reſpicit Deum in ratione ultimi finis, ut dictum eſt.* Diſtinguit ipſe Angelicus caritatem hanc in incipientem, proficientem, & perfectam hic *quæſt.* XXIV. *art.* 9. Quæ diſtinctio, ut optime advertit Franciſcus Sylvius hic, non eſt aut penes diverſitatem graduum intenſionis, aut ſecundum extenſionem ad plura obiecta; ſed diſtinctio iſta ſumitur comparate ad diverſa munia, & officia, ut conceptis verbis docet Angelicus in corp. *Diverſi gradus caritatis diſtinguuntur ſecundum diverſa ſtudia ad quæ homo perducitur per caritatis augmentum. Nam primo quidem incumbit homini ſtudium principale ad recedendum a peccato, & reſiſtendum concupiſcentiis eius, quæ in contrarium caritatis movent; & hoc pertinet ad incipientes, in quibus caritas eſt nutrienda, vel fovenda, ne corrumpatur. Secundum autem ſtudium ſuccedit ut homo principaliter intendat ad hoc quod in bono proficiat.... Tertium autem ſtudium eſt ut homo ad hoc principaliter intendat, ut Deo inhæreat, & eo fruatur.* Tantum ergo abeſt caritatem incipientem in peccatoribus reperiri, ut contra munus iſtius caritatis ſit peccatis reſiſtere, reliquias ex peccati macula relictas evellere, & concupiſcentias coercere. Hæc caritas

quæ

Digitized by Google

quæ ratione officii, & curæ incipiens appellatur, intenſior, & ferventior interdum eſſe poteſt in iuſto recenter converſo quam ſit caritas proficiens in altero iuſto, ut indicavimus: eo quod diſtinctio hæc non a maiori, vel minori intenſione, & fervore, ſed ab officiorum diverſitate repetitur. Docuerat Angelicus articulo præcedenti quatuor reperiri in caritate perfectionis gradus, quorum primus proprius Dei eſt, ſecundus beatorum, tertius eorum qui ſtatum peculiaris perfectionis amplectuntur: quartus, qui in hoc ſitus eſt ut homo nihil cogitet, vel velit quod divinæ dilectioni ſit contrarium, *eſt communis omnibus caritatem habentibus*. Denique concludit Angelicus omnem caritatis partitionem ſub data contineri diviſione cit. artic. 9. ad 1. *Dicendum, quod omnis illa determinata diſtinctio quæ poteſt accipi in augmento caritatis, comprehenditur ſub his tribus quæ dicta ſunt* (in corp.) *ſicut etiam omnis diviſio continuorum comprehenditur ſub tribus his, principio, medio, & fine*. Si omnis caritatis gradus, ſtatus, perfectio ſub uno ex tribus aſſignatis comprehenditur, ſi caritas ſub nullo iſtorum trium ſtatuum fœdus cum peccato inire ſecundum Angelicum valet; conſequitur commentitiam iuxta Aquinatem eſſe diſtinctionem illam caritatis communiter dictæ, & caritatis perfectæ, ut illa in peccatoribus, hæc in iuſtis reperiatur. Amor utique, ut vidimus ex Angelico, alius eſt amor caritatis, alius communiter dictus; ſed amor communiter dictus non eſt amor caritatis: quia, inquit D. Thomas, *licet caritas ſit amor, non tamen omnis amor eſt caritas*. Ex quibus omnibus colligendum videtur, diſtinctionem illam inventam fuiſſe ad fucum Pontificiis Bullis inferendum. Nullum opus ſine caritate, & gratia ſanctificante bonum haberi poſſe, docuerat Baius. Damnata hac doctrina, excogitata eſt caritas quæ reſidere in peccatore valeat. Caritas hæc iuxta hos Theologos diligit Deum propter ſe, & propter illius bonitatem. *Caritas generaliter dicta* (inquit Henricus a S. Ignatio Lib. VIII. cap. XXIX.) *per quam omnia opera noſtra in Deum referenda ſunt, a Deo eſt per gratiam actualem*. Si omnia opera noſtra in Deum dirigimus vi iſtius caritatis, ergo Deum amamus ſuper omnia. Si amamus ſuper omnia, caritatem theologicam habemus. Sed quid amplius immoramur in confutando commentitio invento? Notionem veram, & genuinam iſtius caritatis Dei propter ſe generatim dictæ, ut diſtinctæ a caritate theologica, hucuſque deſiderari paſſi ſunt Theologi iſti. Nemo tamen hinc inferat, me negare in catechumeno, vel in pœnitente ante iuſtificationem actus ſupernaturales dilectionis Dei. Quamquam enim diſſidium ſit penes Theologos, ſint ne eiuſmodi dilectionis divinæ actus in pœnitente effectus ipſius gratiæ ſanctificantis, an auxilii actualis, quod mihi probabilius eſt; omnes tamen Orthodoxi fatentur, pœnitentes vi gratiæ actualis a Deo infuſæ ſe ſe diſponere ad iuſtificationem; &, ut inquit Tridentina Synodus ſeſſ. VI. cap. VI. *Deum tamquam iuſtitiæ fontem di-*

ligere incipiunt. Quam dilectionem ſi caritatem latius acceptam appellare etiam vis, non valde repugnabo. Verum de hoc ex inſtituto in tractatu de pœnitentia. Interim hoc nihil ſuffragatur adverſariis, qui caritatem quamdam excogitarunt quæ Deum, non modo tamquam iuſtitiæ fontem, ſed propter ſuam bonitatem diligit, quamque in ipſis peccatoribus, & infidelibus collocant. Quod commentum inauditum Theologis eſt.

XII. Unum & alterum textum ex eodem Angelico profero 2. 2. quæſt. XXIII. art. 7. *Virtus ordinatur ad bonum, ut ſupra habitum eſt. Bonum autem principaliter eſt finis: nam ea quæ ſunt ad finem, non dicuntur bona niſi in ordine ad finem. Sicut ergo duplex eſt finis, unus ultimus, & alius proximus; ita etiam eſt duplex bonum, unum quidem ultimum, & univerſale, & aliud proximum, & particulare. Ultimum quidem, & principale bonum hominis eſt Dei fruitio.... Bonum autem ſecundarium, & quaſi particulare hominis poteſt eſſe duplex. Unum quidem quod eſt vere bonum, utpote ORDINABILE, quantum eſt in ſe, ad principale bonum, quod eſt ultimus finis. Aliud autem eſt bonum apparens, & non verum, quia abducit a finali bono. Sic ergo patet quod virtus vera ſimpliciter eſt illa quæ ordinat ad principale bonum hominis.... Et ſic nulla virtus poteſt eſſe ſine caritate. Sed ſi accipiatur virtus, ſecundum quod eſt in ordine ad aliquem finem particularem, ſic poteſt eſſe aliqua virtus ſine caritate, inquantum ordinatur ad aliquod particulare bonum. Sed ſi illud particulare bonum non ſit verum bonum, ſed apparens; virtus etiam quæ eſt in ordine ad hoc bonum, non erit vera virtus, ſed falſa ſimilitudo virtutis... Si vero illud bonum particulare ſit verum bonum, puta conſervatio civitatis, vel aliquid huiuſmodi, erit quidem VERA VIRTUS, ſed imperfecta, niſi referatur in finale, & perfectum bonum. Et ſecundum hoc ſimpliciter vera virtus ſine caritate eſſe non poteſt.*

XIII. Ut multa in pauca contraham, ad quædam principia revocabo quæ fuſius ex Angelico tranſcripta ſunt.

Primum. Liberum arbitrium, quod in ſtatu naturæ integræ potens erat quodcumque bonum morale ordinis naturalis operari, peccato originali vulneratum infirmum evaſit, non tamen mortuum. Non ergo omne bonum morale, quia infirmum; ſed aliquod, quia vivum, morale bonum edere poterit. Vivum quippe in genere moris, nedum in linea phyſica, liberum hominis arbitrium remanſit. In hoc ergo moris genere edere bonum quodpiam valet.

Secundum. Hoc bonum morale in actu ex officio honeſto, & ob illius honeſtatem ab operante edito, ſitum eſt. Non requiritur ut actus iſte re, vel virtute ab homine in Deum ultimum finem ſemper referatur; ſed ſatis eſt quod finis proximus, in quem immediate actus tendit, ſit (inquit Angelicus in textibus allatis) *ordinabilis in finem ultimum.*

Ter-

Digitized by Google

Tertium. Præceptum caritatis iubet omnia noſtra referre in Deum. Mandatum hoc adfirmativum eſt; idcirco non obligat pro ſemper, ut iam ſupra oſtendimus, & toties repetit Angelicus, ſed definito tempore. Verum quidem eſt quod mandatum iſtud, utpote primum maximumque, frequenter obligat; atque adeo Angelicus tam frequenter illud mentibus ingerit, & inculcat, ut videatur docere nos ad perennem, continuamque omnium noſtrorum actuum oblationem Deo litandam aſtringi; ſed ſimul data occaſione declarat obligationem hanc determinato tempori illigatam eſſe. Et quia adverſarii hoc Angelici principio enormiter abutuntur, ut imperitis imponant; revocandum in memoriam eſt, iterumque oculis ſubiiciendum ſplendidiſſimum Aquinatis teſtimonium, quo obligatio omnia referendi in Deum aſſeritur, & non urgere pro ſemper declaratur 1. 2. *quæſt.* c. *artic.* 10. ubi quærit, *utrum modus caritatis cadat ſub præcepto divinæ legis?* De more tria opponit. In argumento *Sed contra* univerſam adverſariorum doctrinam ſibi opponit. *Quicumque non ſervat præceptum, peccat mortaliter. Si igitur modus caritatis cadat ſub præcepto, ſequitur quod quicumque operatur aliquid, & non ex caritate, peccet mortaliter. Sed quicumque non habet caritatem, operatur non ex caritate. Ergo ſequitur quod quicumque non habet caritatem, peccet mortaliter in omni opere quod facit, quantumcumque ſit de genere bonorum; quod eſt inconveniens*. Videndum nunc, utrum Angelicus reſpondeat huic argumento, peccare ſaltem venialiter eum qui non operatur ex caritate aut proprie, aut generatim accepta. *Reſpondeo dicendum, quod circa hoc fuerunt contrariæ opiniones. Quidam enim dixerunt abſolute modum caritatis eſſe ſub præcepto. Nec eſt impoſſibile obſervare hoc præceptum caritatem non habenti: quia poteſt ſe diſponere ad hoc quod caritas ei infundatur a Deo. Nec quandocumque aliquis non habens caritatem facit aliquid de genere bonorum, peccat mortaliter: quia eſt præceptum affirmativum, ut ex caritate operetur, & non obligat ad ſemper, ſed pro tempore illo quo aliquis habet caritatem. Alii vero dixerunt, quod omnino modus caritatis non cadit ſub præcepto*. Hæ ſunt duæ opiniones quæ D. Thomæ tempore circumferebantur. Quid reſpondeat Angelicus, audiamus. *Utrique autem quantum ad aliquid verum dixerunt. Actus enim caritatis dupliciter conſiderari poteſt. Uno modo ſecundum quod eſt quidam actus per ſe; & hoc modo cadit ſub præcepto legis quod de hoc ſpecialiter datur, ſcilicet*, Diliges Dominum Deum tuum, &, Diliges proximum tuum: *& quantum ad hoc primi verum dixerunt. Non enim eſt impoſſibile hoc præceptum obſervare quod eſt de actu caritatis: quia homo poteſt ſe diſponere ad caritatem habendam; & quando habuerit eam, poteſt ea uti. Alio modo poteſt conſiderari actus caritatis ſecundum quod eſt modus actuum aliarum virtutum, hoc eſt ſecundum quod actus aliarum virtutum ordinantur ad caritatem, quæ eſt finis præcepti, ut dicitur I. ad Timoth. 1. Dictum eſt enim ſupra, quod in-*

ten-

tentio finis eſt quidam modus formalis actus ordinati in finem. Et hoc modo verum eſt quod ſecundi dixerunt, quod modus caritatis non cadit ſub præcepto; hoc eſt dictum, quod in hoc præcepto, Honora patrem, *non includitur quod honoretur pater ex caritate, ſed ſolum quod honoretur pater. Unde qui honorat patrem, licet non habeat caritatem, non efficitur tranſgreſſor huius præcepti, etſi ſit tranſgreſſor præcepti quod eſt de actu caritatis; propter quam tranſgreſſionem meretur pœnam.* Integram concluſionem tranſcribere volui, ne adverſarii inclament, ea me omiſiſſe quæ illis favere videntur. Breviter ſingula expendamus. Relatis duabus opinionibus, quid utraque veri habeat exponit. Primo conſtituit, actum caritatis *per ſe* iuberi a præcepto amoris divini. Secundo, conſiderari poſſe actum hunc ut modum aliarum virtutum, quæ caritatem ut finem præcepti inſpiciunt: & ſub hac conſideratione modus caritatis non cadit ſub præcepto. Quare quis implere præceptum honorandi parentes poteſt, quin eos honoret ex caritate.

XIV. Verum clamantes opponunt adverſarii ultimam S. Doctoris periodum tamquam iudicium decretorium pro illorum ſententia. *Unde qui honorat patrem, licet non habeat caritatem, non efficitur tranſgreſſor huius præcepti; etſi ſit tranſgreſſor præcepti quod eſt de actu caritatis.* Hunc textum a corpore doctrinæ illius articuli detruncatum tranſcribere illi ſolent, ut miſceant quadrata rotundis. Senſus iſtius textus germanus eſt: qui honorat patrem abſque caritatis motivo, implet præceptum colendi parentes, & violat præceptum caritatis, ſi tunc urgeat caritatis mandatum. Siquidem mandatum iſtud, adfirmans cumſit, non pro ſemper, ſed pro aliquo definito tempore obligationem imponit. Et ne gratis hæc a nobis comminiſci videantur, verba ipſius Angelici ex eodem articulo promamus. Argumentum quod ſecundo loco ſibi opponit Angelicus, eſt ipſiſſima adverſariorum doctrina. *Ad modum caritatis proprie pertinet ut omnia fiant propter Deum. Sed iſtud cadit ſub præcepto: dicit enim Apoſtolus I. ad Cor. x.* Omnia in gloriam Dei facite. *Ergo modus caritatis cadit ſub præcepto.* His paucis verbis ſummam perſtringit Angelicus totius difficultatis obiectæ a recentioribus tranſalpinis nonnullis. Audito reſponſum. *Ad ſecundum dicendum, quod ſub præcepto caritatis continetur ut diligatur Deus ex toto corde; ad quod pertinet ut omnia referantur in Deum. Et ideo præceptum caritatis implere homo non poteſt, niſi etiam omnia referantur in Deum. Sic ergo qui honorat parentes, tenetur ex caritate honorare, non ex vi huius præcepti quod eſt,* Honora parentes; *ſed ex vi huius præcepti,* Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo. *Et cum iſta ſint duo præcepta affirmativa, non obligantia ad ſemper, poſſunt pro diverſis temporibus obligare: & ita poteſt contingere quod aliquis implens præceptum de honoratione parentum,* NON TUNC TRANSGREDIATUR PRAECEPTUM DE OMISSIONE MODI CARITATIS. Adeo præciſa hæc ſunt, & explicata, ut nullam patiantur interpretationem. Præceptum caritatis

Digitized by Google

ritatis quo iubemur opera noſtra omnia Deo offerre, adfirmans eſt: pro aliquo tempore obligat, pro aliquo non obligat. Quare implens præceptum honorandi parentes, interdum non peccat, quamquam referre honorem iſtum in Deum omittat, in quem indole ſua referibilis eſt.

XV. Si autem quæras, quandonam obligat, & quando non obligat præceptum referendi opera in Deum; reſpondet Angelicus, eo tempore urgere præceptum referendi omnia opera noſtra in Deum quo urget præceptum amandi Deum. In II. diſt. xl. quæſt. I. art. 5. ad 6. *Et ſi quæratur, quando oporteat actum referre in finem ultimum; hoc nihil aliud eſt quam quærere, quando oporteat habitum caritatis exire in actum: quia quandocumque habitus caritatis exit in actum, fit ordinatio hominis in finem ultimum*. Porro Angelicus iam in textu numero præcedenti relato definivit, præceptum adfirmativum amandi Deum *pro diverſis temporibus obligare*. Hinc evaneſcit delirium illud quod ſomniavit Henricus a S. Ignatio cum nonnullis aliis Lovanienſibus, quod ſcilicet D. Thomæ Diſcipuli a vero abludunt, quod non diſtinguant præceptum obligans ſub mortali a præcepto obligante ſub veniali. Præceptum amandi Deum, inquiunt laudati Lovanienſes, obligat ſub mortali; præceptum referendi in Dei gloriam opera noſtra ſub veniali: illud pro tempore determinato, hoc pro ſemper obligat. Diſtinctionem hanc, ut alias dixi, delirium voco in ſola alterata imaginatione ſitum. D. Thomas conceptis verbis definit, præceptum caritatis illud eſſe quod nos ad offerenda opera noſtra Deo toties obligat, quoties ad amorem Dei urget. Nullum divinum mandatum reperire licet quod ſuapte natura obliget ſub veniali tantum; ſed quodlibet gravem imponit obligationem, cuius tranſgreſſio venialis evadit ob rationes obvias alibi indicatas. Et, quod penitus adverſariorum ora obſtruit, eſt quod Angelicus in omnibus locis, qui plures ſunt, in quibus apoſtolici præcepti, *Omnia in gloriam Dei facite*, meminit, ſemper inculcat illud adfirmans eſſe, atque adeo *pro ſemper* non obligare. Nullibi, vel indirecte, obligationem ſub veniali recordatur. Si ſemel tantum docuiſſet Angelicus præceptum Apoſtoli adfirmans eſſe, potuiſſent laudati Scriptores muſſitare, angelico calamo excidiſſe fortuito talem interpretationem; ſed ubique occaſione data eamdem repetit. Nam præter loca citata, 1. 2. *quæſt.* lxxxviii. *art.* 2. hæc ſcribit. *Ad ſecundum dicendum, quod illud præceptum Apoſtoli eſt affirmativum: unde non obligat ad ſemper. Et ſic non facit contra hoc præceptum quicumque non refert in gloriam Dei omnia quæ facit*. Similia habet in Diſput. quæſt. vii. de malo art. 2. ad 9. *Ad nonum dicendum, quod cum illud præceptum Apoſtoli ſit affirmativum, non obligat ad hoc quod ſemper obſervetur in actu*.

XVI. Quartum Angelici principium. Relatio operum in Deum fieri debet aut actu formali, aut actu virtuali. Habitualis non eſt ſatis ad præceptum implendum: quia, inquit quæſt. unic. de carit. art. 11. ad 2. *habitualiter referre in Deum non*

cadit

Digitized by Google

cadit ſub præcepto. Præcepta enim, ut toties alibi repetit, ſunt de actibus, non de habitibus. Interdum Angelicus relationem habitualem pro virtuali accipit, & aliquando pro hominis iuſti habituali in Deum converſione. Quod ut clarius percipias, ſcias oportet D. Thomam in peccatore admittere utique actus indifferentes in ordine ad meritum, ſecus in homine gratia ſanctificante ornato. *Non poteſt eſſe aliquis actus a deliberata voluntate procedens in habente gratiam, qui non ſit meritorius; ſed tamen in non habente gratiam poteſt eſſe aliquis actus deliberatus qui nec meritorius, nec demeritorius eſt; tamen eſt bonus, vel malus. In II. diſt.* xl. *art.* 5. in corp. Porro, ut homo iuſtus caritatem ſervet, non eſt neceſſe ut omnia opera ſua referat ſemper actu, vel virtute in Deum: perpetrat enim peccata venialia, quæ in Deum referri nequeunt. At quia hæc peccata venialia non impediunt habitualem iuſti converſionem in Deum, ideo non violant præceptum caritatis: quia iſtud non ſemper urget. Si enim ſemper urgeret, peccatum veniale eſſet mortale, ut ſibi D. Thomas obiicit 2. 2. quæſt. xliv. art. 2. arg. 2. *Si ergo in præcepto cadit quod Deus ex toto corde diligatur, quicumque facit aliquid quod non pertinet ad Dei dilectionem, agit contra præceptum; & per conſequens peccat mortaliter. Sed peccatum veniale non pertinet ad Dei dilectionem. Ergo peccatum veniale erit mortale; quod eſt inconveniens*. Iſthuc aures, mentemque intendant velim Lovanienſes, qui comminiſcuntur veniale peccatum in omiſſione omnia referendi in Deum, ſeu diligendi ex toto corde. Audiant quid reponat Doctor ſanctus. *Ad ſecundum dicendum, quod dupliciter contingit ex toto corde Deum diligere. Uno quidem modo in actu, ideſt ut totum cor hominis ſemper actualiter in Deum feratur: & iſta eſt perfectio patriæ. Alio modo ut habitualiter totum cor hominis in Deum feratur, ita ſcilicet quod nihil contra Dei dilectionem cor hominis recipiat: & hæc eſt perfectio viæ, cui non contrariatur peccatum veniale: quia non tollit habitum caritatis, cum non tendat in oppoſitum obiectum, ſed ſolum impedit caritatis uſum*. Audin'? Non ſolum D. Thomas non docet præceptum iubere ut omnia in Deum referamus ſub pœna peccati venialis; ſed baſilice teſtatur, peccatum veniale non eſſe contra præceptum caritatis. Cur? Quia non tendit in obiectum oppoſitum; ſed ſolum impedit caritatis uſum: & ideo peccatum veniale non eſt mortale, ut obiiciebatur. Non enim eſt contra, ſed præter mandatum. Et hoc fatetur etiam ipſe Henricus a S. Ignatio *Tom. I. Lib. VIII. cap.* x. Commentitium ergo inventum eſt diſtinctio illa duplicis præcepti, alterius ſub mortali, alterius ſub veniali obligantis.

XVII. Quintum Angelici principium. Præceptum hoc diligendi Deum adfirmativum eſt, ſed includit præceptum negativum, quod prohibet referre actus noſtros in obiectum oppoſitum bono divino, vel odio habere ipſam bonitatem divinam. Qua ratione ſemper peccatum eſt dirigere actus noſtros in finem pravum, ambitio-

tionis, vanæ gloriæ, ſuperbiæ, & id genus ſimilia. Ex quo patet quam ſit fallax adverſariorum ratiocinium, quo ex hoc præcepto negativo, nihil videlicet agendi contra præceptum affirmativum, inferre nituntur, mandatum Apoſtoli, *Omnia in gloriam Dei facite*, imponere pro ſemper obligationem relationis ſaltem virtualis omnium noſtrarum actionum in Deum. Angelicus e contrario ex præcepto negante infert prohibitionem quidquam referendi in finem contrarium bono divino, aut odio habendi bonum divinum, ut dictum eſt, & infra iterum dicemus. Et hæc in defenſionem angelicæ doctrinæ dixiſſe ſit ſatis: nimiæque prolixitati lector parcat: quæ, ſi nimia fuit, non mihi, ſed adverſariorum vitilitigationibus vitio vertenda eſt.

§. VI.

Rationum momentis evincitur, hominem in ſtatu naturæ lapſæ viribus pollere quibus ſine ſpeciali gratia valeat bonum aliquod morale ordinis naturalis efficere.

I. Concilium Tridentinum *ſeſſ.* VI. *cap.* I. *can.* 5. definit: *Si quis liberum hominis arbitrium poſt Adæ peccatum amiſſum, & extinctum eſſe dixerit* &c. *anathema ſit*. Quæ doctrina univerſa Patrum traditione conſecrata ſemper fuit. Auguſtinus, & Thomas hanc rationem ubique, cum fert occaſio, ingerunt. Quo poſito, neceſſario conſequitur aliquod opus morale bonum produci ab homine poſſe. Mortuum quippe illius arbitrium eſſet, niſi aliquo actu viveret. In ſtatu naturæ integræ omne opus morale ordinis naturalis efficere valuiſſet. Si hoc idem arbitrium vivit, aliquem actum iſtius ordinis pariat opus eſt: alioquin deleta illius imago eſſet, vitaque omnino extincta. Vivit, inquit Vaſquez, arbitrium hominis ob indifferentiam ad bonum, & ad malum, quam retinet. Quæ reſponſio nullo negotio eliditur. Infirmitas quam homo ex culpa contraxit, ſita nequaquam eſt in læſione ſolius indifferentiæ ad bonum, & ad malum, ſed in virium diminutione. Virtus ad bonum exilis, & infirma evaſit, inquit Tridentinum loc. cit. *Tametſi in eis liberum arbitrium minime extinctum eſſet, viribus licet attenuatum;* Porro virtus iſthæc, tametſi attenuata & debilis, aliquem tamen actum ſuæ naturæ conſentaneum producat oportet, ne extincta, & mortua dicatur.

II. Reſpondet P. Vincentius Contenſonius *Lib. VIII. diſſert.* II. *cap.* I. ex noſtra ratione conſequi, hominem ſuis viribus poſſe totam legem implere, quod Pelagianorum hæreſim redolet. Quare ſubdit, humanam naturam viribus inſtructam eſſe quibus ædificare domos, plantare vineas, & tandem opera quædam ex officio honeſta

neſta edere valeat. At, quia opera iſthæc in Deum ultimum finem directa non ſunt, bona mixta malo ſunt. Præcepto quippe urgemur omnia opera noſtra in Deum attollere. Quæ ſane reſponſio ex iis quæ diximus ſupra, occidit in nihilum. Demonſtratum enim eſt, præceptum quo iubemur Deo opera noſtra omnia offerre, adfirmativum eſſe, quod ſtato tempore obligationem imponit: idque perſpicue docet D. Thomas. Ideo ratio noſtra integra conſiſtit, & innumeris Scripturarum exemplis confirmari poteſt. Numquid Aſſuerus Rex peccavit, quod iuſtum Mardochæum extulit, Amani ſcelere ſevera pœna mulctato? Peccavit ne Nabuchodonoſor, quod periurum Sedeciam improbavit? Numquid loco criminis habenda fuit Ninivitarum pœnitentia, qua divinam iuſtitiam placarunt, Deique miſericordiam ſibi conciliarunt? Quid ſententiæ dicemus in barbaros illos Melytenſes, qui tam miſericordi hoſpitalitate Paulum, ſocioſque naufragio ſubductos excepere? Quid criminis perpetrarunt Reges, cum templum Hieroſolymitanum inſtaurari curarunt? Nonne iſti omnes laude digni in Scripturis ſanctis memorantur? *Quid reponis?* Gratia iſtos peculiari a Deo donatos fuiſſe? At unde id colligis? Sine peculiari adiutorio hæc fieri poſſe nos & auctoritate, & ratione demonſtravimus.

III. Alia ratio repeti ex abſurdis contrariæ ſententiæ poteſt. Si infideles, peccatoreſque in omni opere morali ex officio honeſto delinquerent, quod in veri Dei gloriam illud non referrent, admonendi eſſent ut a ſimilibus abſtinerent operibus, poſitione facta quod infideles veram amplecti religionem nollent. Hortandi eſſent ne nudum operirent, ne periclitanti ſuppetias ferrent, ne parentes colerent, ne fratrum diſcordias ſopirent. Ne multa: infideles in omni opere peccarent, quoties lex naturalis ſervanda occurreret: quod tamen damnatum ab Eccleſia eſt. Neque anathemata declinare valent, dicentes, non omnia opera infidelium eſſe peccata, eo quod opera ex officio bona peccata non ſunt, neque ex privatione relationis in Deum inficiuntur; ſed inficitur operans omittens referre opus in Deum. Hoc enim effugio nullatenus damnationem doctrinæ evadunt: quoniam non ſolum proſcripta eſt hæc propoſitio: *Omnia opera infidelium ſunt peccata*; ſed etiam hæc altera: *Neceſſe eſt infidelem in omni opere peccare*. Quid? Peccatum omiſſionis fortaſſe non erit peccatum? Quid plura? Adverſarii ſuſtinent non omnibus infidelibus, immo nec peccatoribus, præſertim obcæcatis, & induratis, auxilia, & gratias ſufficientes conferri. Neceſſe eſt ergo iſtos ſaltem in omni opere peccare. Ergo ut abſurda hæc, quæ ſane horrida ſunt, vitent, fateantur oportet peccatores, & infideles aliqua opera bona honeſta propriis viribus ſolo generali auxilio adiutis parere poſſe.

§. VII.

§. VII.

Scripturarum auctoritates quæ obiici ſolent, explicantur.

I. OPponunt 1. Illud Apoſtoli ad Titum 1. verſ. 15. *Omnia munda mundis; coinquinatis autem, & infidelibus nihil eſt mundum; ſed inquinatæ ſunt eorum & mens, & conſcientia.* Omiſſis pluribus reſponſis, illud ſolum exhibeo quod S. Thomas hic in commentariis reponit lect. IV. *Dicendum, quod malum numquam corrumpit totum bonum. Impoſſibile enim eſt quin in peccatore quolibet ſit aliquod bonum, ſcilicet naturæ, etiam in dæmonibus. Quando ergo peccator facit aliquod bonum ſecundum quod eſt peccator, & infidelis, totum eſt peccatum ex radice; ſed ſi quid facit ex principio alicuius boni quod habet, vel fidei informis, vel NATURÆ, non eſt immundum: & ideo ſignanter dicit:* Coinquinatis, & infidelibus, *ideſt inquantum ſunt huiuſmodi. Comedebant enim contra conſcientiam, & errabant in fide. Et ideo quod de natura ſua eſt mundum, fecerunt ſibi immundum: cuius cauſſa eſt, quia cauſſa actuum eorum eſt immunda, ſcilicet voluntas, & intellectus, quæ ſunt in eis depravata.* Hæc eſt conſtans & perpetua D. Thomæ doctrina, tum in commentariis in Paulinas Epiſtolas, tum in aliis operibus, videlicet opera infidelium peccata eſſe, etiam bona opera, quando ex ipſa infidelitate proficiſcuntur; quando infideles, & peccatores agunt ut tales, referendo opera ſua in finem pravum: munda contra illorum opera, quando agunt *ex principio alicuius boni, vel fidei, vel naturæ.* Duo confutat Angelicus hoc ſuo reſponſo, & hæreticorum errorem, contendentium omnia infidelium opera eſſe peccata; & quorumdam Catholicorum opinionem, vi cuius volunt opera aliqua infidelium bona eſſe vi gratiæ actualis. Angelicus vero hic, & alibi docet bona eſſe *ex principio naturæ.*

II. Obiiciunt 2. Apoſtolus Paulus *Hebr.* XI. *verſ.6.* inquit: *Sine fide impoſſibile eſt placere Deo.* Item Roman. XIV. *Quod non eſt ex fide, peccatum eſt.* Reſp. D. Thomas in commentariis ſuper hunc textum ad Romanos ambobus textibus reſpondet his verbis: *Opus omne quod non eſt ex fide, peccatum eſt: ſic eſt intelligendum: Omne quod eſt contra fidem, vel contra conſcientiam, peccatum eſt, etſi ex genere ſuo bonum eſſe videatur; puta ſi paganus ad honorem ſuorum deorum virginitatem ſervet, vel eleemoſynam det, hoc ipſo peccat.* Prius tamen præmittit, eiuſmodi infideles non peccare, ſi hæc opera faciant ex dictamine rationis. *Cum aliquis infidelis ex dictamine rationis* (non dicit ex gratia) *aliquod bonum facit,*

non

Digitized by Google

non referendo ad malum finem, non peccat. Nota: non dicit tantum, quod bonum opus non ſit peccatum; ſed dicit, quod *infidelis non peccat*, ut excludat peccatum omiſſionis relationis in Deum. En quam ubique ſibi conſtet Angelicus. Quod ſi nomine fidei ſolam theologicam fidem accipere velis; tunc itidem dicendum, omne id quod eſt contra fidem theologicam, peccatum eſſe. Tandem *ſine fide impoſſibile eſt placere Deo*, comparate, ſeu in ordine ad vitam æternam, verum eſt; in ordine naturali ſi peccator, vel infidelis quidquam boni operatur, opus recte factum Deo placet; ſecus perſona infecta peccato aut infidelitatis, aut alterius generis. Apoſtolus ad Hebræos ſermonem habet de fide ſupernaturali in ordine ad vitam æternam.

III. Obiiciunt 3. Idem Apoſtolus Paulus I. Cor. xvi. verſ. 14. *Omnia veſtra in caritate fiant*: item cap. x. *Sive manducatis, ſive bibitis, ſive aliud quid facitis, omnia in Dei gloriam facite*: & ad Coloſſen. iii. *Omne quodcumque facitis in verbo, aut in opere, omnia in nomine IESU Chriſti, gratias agentes Deo, & Patri per ipſum*. His textibus ex dictis reſponſio patet. Quamquam enim doctiſſimus Bellarminus *Lib. V. de grat. & lib. arb. cap.* x. videatur negare, verba Apoſtoli præcepti vim habere; nos tamen cum Auguſtino, & Thoma, & communiore Theologorum ſententia ſuſtinemus, in recenſitis Apoſtoli verbis verum contineri præceptum; quod adfirmans cum ſit, non pro ſemper, ſed dato urget tempore. Quatenus vero hoc præceptum aliud negativum includit, vetat ne quidquam quod gloriæ Dei obſit, agamus: quod pro omni obligat tempore.

IV. Opponunt 4. illud Ioannis xv. *Sine me nihil poteſtis facere*: item illud Pauli I. ad Corinth. iv. *Quid habes quod non accepiſti*? & tandem illud II. Corinth. iii. *Non quod ſufficientes ſimus cogitare aliquid ex nobis quaſi ex nobis*. Reſp. His, & ſimilibus teſtimoniis obvia, facilisque reſponſio eſt. Aut enim ibi ſermo eſt de operibus ordinis ſupernaturalis; & ſic nullum iſtius generis bonum opus ſine peculiari gratia edere valemus: vel ſermo eſt de operibus ordinis naturalis; & nec huius ordinis opera facere valemus ſine aut auxilio generali, aut auxilio ſpeciali. Aliquod bonum facile cum ſolo auxilio generali producere poſſumus; ad opera autem ardua, & plura peragenda, etiam iſtius ordinis, neceſſarium eſt auxilium ſpeciale.

§. VIII.

Digitized by Google

§. VIII.

Teſtimonia quæ ex D. Auguſtino, vel ex ratione obiiciuntur, in vero ſenſu expoſita.

I. IN Auguſtini auctoritate totius victoriæ ſpem collocant adverſarii. Illum quippe non modo ſibi favere, ſed perſpicue, verbiſque conceptis ſuam ipſorum ſententiam docere contendunt, præſertim *Lib. I. de nuptiis, & concupiſc. cap.* III. & IV. & *Lib. IV. cont. Iulianum cap.* III. ubi ex profeſſo controverſiam diſcutit de virtutibus infidelium adverſus Pelagianos. Ut id quod ſentio libere fatear, illorum haud ſubſcribo iudicio qui nullum faceſſere negotium Auguſtini hoc de argumento teſtimonia intrepide aſſerunt. Quin aio, non facile ea ſolvi, niſi magna perſpicuitate, quæ fuerit Iuliani Pelagiani de operibus infidelium mens, expendatur. Quo ſiquidem doctrina Iuliani tendit, eo ſuam collineat Auguſtinus reſponſionem. Miſſo igitur Libro de nuptiis, & concupiſc. cuius argumentum iterum ex inſtituto verſat adverſus Iulianum *Lib. IV. cap.* III. præcipua quæ ex hoc Libro opponi ſolent, enucleabimus.

II. Hæc ergo ſunt potiſſima teſtimonia quæ ex præfato *Lib. IV. cap.* III. opponuntur. *Noveris itaque non officiis, ſed finibus a vitiis diſcernendas eſſe virtutes. Officium autem eſt quod faciendum eſt; finis vero propter quod faciendum eſt. Cum itaque facit homo aliquid ubi peccare non videtur, ſi non propter hoc facit propter quod facere debet, peccare convincitur.* Sed quod magis urgent, eſt principium illud, cui ſuam fidunt ſententiam, ſcilicet opera noſtra omnia in Deum referenda eſſe. Porro hoc debitum Auguſtinus efficaciter, atque perſpicue inculcat ibidem. *Abſit ut virtutes veræ cuiquam ſerviant niſi illi, vel propter illum, cui dicimus: Deus virtutum converte nos. Proinde virtutes quæ carnalibus delectationibus, vel quibuſdam commodis, vel emolumentis temporalibus ſerviunt, veræ prorſus eſſe non poſſunt. Quæ autem nulli rei ſervire volunt, nec ipſæ veræ ſunt: veræ quippe virtutes Deo ſerviunt in hominibus, a quo donantur hominibus; Deo ſerviunt in Angelis, a quo donantur & Angelis. Quidquid autem boni fit ab homine, & non propter quod fieri debere vera ſapientia præcipit, etſi ex officio videatur bonum, ipſo non recto fine peccatum eſt. Poſſunt ergo aliqua bona fieri, non bene facientibus a quibus fiunt. Bonum eſt enim ut ſubveniatur homini periclitanti, præſertim innocenti. Sed ille qui hoc facit, ſi amando gloriam hominum magis quam Dei, facit; non bene bonum facit: quia non bonus facit quod non bona voluntate facit. Abſit enim ut ſic vel dicatur voluntas bona quæ in aliis, vel in ſe ipſa, non in Domino gloriatur.* Clare ergo Auguſtinus docet, infideles peccare, eo ipſo quod opera ex officio bona, & laudabilia in Dei gloriam non referunt. Plurima in

hunc finem tum ex Scripturis ſanctis, tum ex ratione petita congerit, quæ, ut prolixitatis vitium declinem, prætereo.

III. Ut mentem, doctrinamque Auguſtini ſecure, pulſis ambagibus, tenere vaIeas, Iuliani hæretici Semipelagiani ſententiam penitius introſpicias oportet. Quod ut aſſequaris, notionem hæreſis Semipelagianæ primum omnium præ oculis habere debes. Inter cetera autem Semipelagiani docebant, liberum arbitrium ſuis viribus ad fidem, & gratiam comparandam ſe ſe diſponere. Hinc Iulianus docebat, virtutes infidelium veras eſſe, & perfectas virtutes, quibus ex iuſtitia fides, & gratia debebantur. Inſuper contendebat Iulianus, has infidelium virtutes, ex officio utique bonas, tales eſſe, & remanere, quamquam in pravum finem ab infidelibus inflecterentur. Recitanda ipſius Iuliani verba. *Unde* (inquit Auguſtinus loc. cit.) *ne tibi videar calumniari, ipſa tua verba iam ponam. Cunctarum, inquis, origo virtutum in rationabili animo ſita eſt, & affectus omnes, per quos aut fructuoſe, aut ſteriliter boni ſumus, in ſubiecto ſunt mentis noſtræ, prudentia, iuſtitia, temperantia; fortitudo. Horum igitur affectuum vis cum inſit omnibus naturaliter, inquis, non tamen ad unum finem in omnibus properat; ſed pro iudicio voluntatis, cuius nutui ſerviunt, aut ad æterna, aut ad temporalia diriguntur. Quod cum ſit, non in eo quod ſunt, non in eo quod agunt, ſed in eo ſolo variant quod merentur. Nec nominis ſui igitur, inquis, poſſunt, nec generis ſuſtinere diſpendium; ſed ſolius quod appetiverunt præmii aut amplitudine ditantur, aut exilitate fruſtrantur.* Implexa aliquantulum hæc Iuliani doctrina apparet, ſed Auguſtini verbis elucidanda eſt. Duo docebat Iulianus. Primum, virtutes infidelium veras eſſe virtutes, tametſi in finem pravum detortas. Alterum, mercedem æternam mereri, ſi in finem rectum dirigantur; ſecus, ſi in finem pravum. Hæc omnia colliguntur ex Auguſtini reſponſo. *Hæc ubi didiceris, neſcio . . . . Ergo virtutes iſtæ tali fine turpes, atque deformes, & ideo nullo modo germanæ, veræque virtutes; tibi tamen ita veræ videntur, & pulchræ, ut nec nominis ſui poſſint, nec generis ſuſtinere diſpendium, ſed ſolius quod appetiverunt præmii exilitate fruſtrentur; ideſt, terrenorum commodorum fructu, non cæleſtium præmiorum.*

IV. Hæc erat Iuliani ſententia, cui reſpondet Auguſtinus. *Quis hæc ſapiat, niſi deſipiat? . . . . Noveris itaque non officiis, ſed finibus a vitiis diſcernendas eſſe virtutes. Officium eſt autem quod faciendum eſt; finis vero propter quod faciendum eſt. Cum itaque facit homo aliquid ubi peccare non videtur, ſi non propter hoc facit propter quod facere debet, peccare convincitur. Quæ tu non attendens, fines ab officiis ſeparaſti, & virtutes veras officia ſine finibus appellandas eſſe dixiſti. Ex quo tanta abſurditas ſequitur, ut veram appellare cogaris iuſtitiam, etiam cuius dominam noveris avaritiam.* Nullus ergo remanet dubitandi locus veras appellaſſe virtutes Iulianus in finem pravum directas, quas virtutes *turpes, atque deformes* Auguſtinus merito vocat.

V. Hinc

V. Hinc colligitur, Auguſtinum tum in hoc Libro, tum in alio de nuptiis, & concupiſc. eas improbare virtutes quæ, tametſi ex officio bonæ, iniqua tamen voluntate in turpem finem detorquebantur. Iſthuc in his Libris ſpectat illius doctrina. Quapropter ſæpe repetit quod quamquam ſuccurrere periclitanti, nudum operire, bonum ex officio ſit; quia tamen ſupponit id quod Iulianus fatebatur, eiuſmodi opera ſuapte natura honeſta ad finem perverſum, nempe ad vanam oſtentationem, propriamque gloriam, aut idolorum cultum dirigi, idcirco eadem exeeratur ut vitia.

VI. Iulianus Auguſtini rationibus ad incitas redactus, pugnantia ſimul docebat, & ſemetipſum antilogiis conficiebat. Infidelium virtutes quas, ut diximus, veras, & perfectas propugnabat, diſponere ad fidem, & gratiam aſſerebat, ſimulque ſteriles comparate ad vitam æternam pronuntiabat. Hæc duo directe oppoſita Iulianum docuiſſe ex Auguſtino patet. *Tibi virtutes ſine fide ſic placent ut eas veras prædices, eiſque bonos eſſe homines; & rurſus, quaſi te pœnituerit laudis earum, ſteriles pronuntiare non dubites.* Idque prius improperaverat eidem Iuliano Auguſtinus, tamquam Pelagianæ hæreſeos potiſſimum fundamentum. *Quis porro eorum qui ſe Chriſtianos haberi volunt, niſi ſoli Pelagiani, aut ex ipſis etiam forte tu ſolus, iuſtum dixerit infidelem, iuſtum dixerit impium, iuſtum dixerit diabolo mancipatum?* Veram ergo iuſtitiam, veram perfectamque caſtitatem in impiis agnoſcebat Iulianus. Has autem veras, perfectaſque virtutes ſteriles eſſe ex una parte aſſerebat; ex altera vero eiſdem fidem mereri, & gratiam effutiebat. Utrumque autem impugnat acriter Auguſtinus. Et ad primum quod attinet, ſic eum refellit. *Deus namque ipſe, quod abſit, erit iniuſtus, ſi ad eius regnum verus non admittatur iuſtus, cum & ipſum eius regnum iuſtitia ſit.* Hinc eſt quod Auguſtinus toties repetit, nullam veram reperiri virtutem ſteriliter bonam; alioquin Deus iniuſtus foret, qui veræ, & perfectæ iuſtitiæ mercedem non penderet. Alterum vero confutat ipſius Chriſti morte, quam pertulit, ut nobis fidem, & gloriam comparaset. Porro reponit Auguſtinus: *Chriſtus gratis mortuus eſt, ſi homines ſine fide Chriſti ad fidem veram, ad virtutem veram, ad iuſtitiam veram, ad ſapientiam veram, quacumque re alia, quacumque ratione alia perveniunt.*

VII. His argumentis preſſus Iulianus frigidum, & calidum eodem efflabat tempore, verborum ambagibus quæſtionem implicabat, ut ei exprobrat Auguſtinus, inquiens: *Quid reſponſurus es? Quid, niſi vana? Ego, inquis, ſteriliter bonos dixi homines qui non propter Deum faciendo bonum quod faciunt, non ab eo vitam conſequuntur æternam. Iuſtus ergo Deus, & bonus, bonos eſt in mortem miſſurus æternam? Piget iam dicere quam multa te ſequantur inſana talia ſentientem, talia dicentem, talia ſcribentem, in talibus me, qui ſimiliter non deſipiam, velut cenſorie reprehendentem. Sed breviter accipe, ne forte cum in rebus ipſis tantum erres, quantum erra-*

ri plurimum poteſt, videar tecum certare de verbis: aut intellige quod ait Dominus: Si oculus tuus nequam eſt &c. . . . . *aut certe, quoniam ſaltem concedis opera infidelium, quæ tibi eorum videntur bona, non tamen eos ad ſalutem ſempiternam, regnumque perducere, ſcito, nos illum bonum hominum dicere, illam voluntatem bonam, illud opus bonum, ſine Dei gratia, quæ datur per unum Mediatorem Dei & hominum, nemini poſſe conferri, per quod ſolum homo poteſt ad æternum Dei donum, regnumque perduci.*

VIII. Paucis rem expediam. Iſti erant Iuliani errores. I. In infidelibus veram iuſtitiam, veram caſtitatem collocabat, quibus iuſti, & caſti fiebant. II. Eiuſmodi virtutes ſteriles ad vitam æternam volebat. III. His operibus fidem promereri contendebat. IV. Opus tum ex officio, tum ex fine bonum, nullatenus ſterile eſſe ad vitam aſſerebat æternam.

IX. S. Auguſtinus e contrario I. virtutes ex officio bonas, & fine perverſo vitioſas peccata cum omnibus Catholicis eſſe docet. II. Hæc duo pugnare invicem oſtendit, nempe eſſe veras virtutes, unaque ſteriles ad vitam æternam: quoniam ſi in impio vera iuſtitia eſt, iuſtum illum efficit. Iuſtum ergo damnabit Deus? III. Alia via Iulianum impetebat. Sine fide impoſſibile eſt placere Deo, ſine fide quidem quæ per dilectionem operatur. Et quia Iulianus reponebat, verum utique eſſe obtineri haud poſſe æternum regnum ſine fide; at ſubdebat hanc fidem bonis operibus comparari: Ergo, reponebat Auguſtinus, opera infidelium ſterilia non ſunt, ſi fidem merentur. His argumentis impetitus Iulianus in utrumque ſe vertebat latus, & minime ſibi conſtans, ſecum ipſe pugnabat.

X. Univerſa ergo Auguſtini in his adverſus Iulianum, Pelagianoſque doctrina huc ſpectat, nullas ſcilicet in infidelibus veras, perfectaſque virtutes reperiri. Quia eiuſmodi virtutes ſimpliciter tales a fide quæ per dilectionem operatur, pendent. Propterea nulla eſt vera, & ſimpliciter virtus quæ ſterilis ſit reſpectu vitæ æternæ. In toto vero hoc prolixo capite, quod plenis buccis opponunt adverſarii, nec verbum habet Auguſtinus de operibus ex officio, & fine honeſtis. Sed ubique ſuum inſequitur adverſarium Iulianum, atque iuxta illius ſenſum loquitur, eumque in contrarias partes abire cogit, nunc negando quod conceſſerat, nunc concedendo quod negaverat. Nam aliquando virtutes infidelium ad vitam æternam ſteriles non eſſe defendebat. Et tum Auguſtinus illum aggrediebatur Apoſtoli textibus: *Sine fide impoſſibile eſt placere Deo* &c. Et Iulianus hoc preſſus argumento fatebatur has virtutes ſteriles eſſe; veras tamen virtutes eſſe, eaſque ad fidem, & gratiam viam ſternere. Et Auguſtinus reponebat, fieri haud poſſe veras, & ſimul ſteriles eſse illas virtutes.

XI. Quando ergo adverſarii opponunt, D. Auguſtinum docere, virtutes infidelium eſse peccata: quia quod ſine fide eſt, peccatum eſt; quod in Dei gloriam non

non refertur, peccatum eſt; quod infidelis arbor mala eſt; quod nullum opus bonum ſterile eſt: hæc omnia; & id genus ſimilia veriſſima ſunt, quoniam ad mentem Iuliani tum diſputabat Auguſtinus. Iulianus autem, ut vidimus, virtutes iſtas veras, & perfectas, & fidei fecundas aſserebat. In ſenſu ergo Iuliani nullum opus bonum ſterile admittit Auguſtinus: quod veriſſimum eſt. In ſenſu vero Catholicorum aliqua bona opera ſterilia expreſse defendit Auguſtinus *Lib. de ſpir. & lit. cap.* XXVII. *&* XXVIII. cuius verba dedimus ſupra.

XII. Aures nobis vellunt adverſarii inclamantes, Auguſtinum ubique repetere, opera infidelium, etſi videantur bona, vera tamen eſse peccata. Nos tamen eodem reſponſo hæc, & ſimilia repellimus: videlicet eſse peccata, quia perverſo fine fiunt. Eo quippe in ſenſu Auguſtinus dicit eſse peccata in quo Iulianus contendebat eſse virtutes; virtutes autem eſse docebat Iulianus, tametſi fine pravo infectas, ut probavimus: peccata quoque dici virtutes infidelium in ſenſu latius accepto, quatenus ſcilicet inutiles ſunt ad regnum æternum.

XIII. Poſtremum, quando Auguſtinus dicit: *Sterilium fructus arborum non ſunt laudandi... ſi fructus boni ſunt, profecto ſteriles arbores non ſunt:* fructus ſterilium arborum in ſenſu Iuliani non ſunt laudandi, quia vitia ſunt propter finem pravum: Si fructus boni ſunt abſolute, & perfecte; revera arbores ſteriles non ſunt. Tandem ad illud: *An, ſi gentilis nudum operuerit, quia non eſt ex fide, peccatum eſt? Prorſus, inquantum non eſt ex fide, peccatum eſt:* hic etiam in ſenſu Iuliani, contendentis eleemoſynam in idoli cultum directam bonam eſse, loquitur Auguſtinus. Quod ut clarius teneas, ſcias velim, locutiones, & phraſes Doctorum non ſemper abſolute, ſed ex ſtatu quæſtionis quam verſant, interpretandas eſſe. Iam alibi Auguſtinus docuit, aliqua bona opera ſine fide reperiri. Nunc cum Iuliano hæretico dimicans abſolute pronuntiat ad eiuſdem Iuliani mentem, nudum operire, quia non eſt ex fide, peccatum eſſe: *non quia per ſe ipſum factum, quod eſt nudum operire, peccatum ſit; ſed de tali opere non in Domino gloriari, ſolus impius negat eſſe peccatum.* Non ergo peccatum eſt nudum operire abſolute ſpectatum, & quatenus eſt ſine fide negative, ſed quatenus fit vel ob inanem gloriam, vel ob motivum infidelitatis veræ fidei oppoſitæ.

XIV. Lubet hæc omnia lumine angelicæ doctrinæ perſundere. Hos ſiquidem Libros Auguſtini nemo exactius diſcuſſit, meliuſque genuinum ſenſum aſſecutus eſt quam Angelicus. Porro hæc Auguſtini teſtimonia expendit 2. 2. *quæſt.* XXIII. *art.* 7. *in cor.* & *ad* 1. hæc habet. *Dicendum, quod actus alicuius caritate carentis poteſt eſſe duplex. Unus quidem ſecundum hoc quod caritate caret, utpote cum facit aliquid in ordine ad id per quod caritate caret; & talis actus ſemper eſt malus; ſicut Auguſtinus dicit in Lib. IV. contra Iulianum, quod actus infidelis, inquantum eſt infidelis, ſemper eſt peccatum; etiam ſi nudum operiat, vel quid aliud huiuſmodi faciat;* or-

ordinans ad finem ſuæ infidelitatis. Alius autem poteſt eſſe actus caritate carentis; non ſecundum quod caritate caret, ſed ſecundum quod habet aliud donum Dei, vel fidem, vel ſpem, vel etiam naturæ bonum, quod non totum per peccatum tollitur, ut ſupra dictum eſt: & ſecundum hoc ſine caritate poteſt quidem eſſe aliquis actus bonus ex ſuo genere, non tamen perfecte bonus: quia deeſt debita ordinatio ad ultimum finem. Quoniam vero hæc ultima verba alicui minus perito faceſſere negotium poſſunt, opportuna, & aptiſſima Caietani declaratio ſubiicienda eſt. *Cave* (inquit in comm. hic) *ne fallaris ex eo quod dicitur, ſcilicet ſine caritate deeſt debita ordinatio ad finem ultimum. Si namque debita ordinatio deficit, actus non ſolum eſt imperfectus, ſed malus. Privatio ſiquidem boni debiti malum conſtituit. Cave, inquam: quoniam non eſt ſermo de ordinatione debita actui, ut ſit bonus moraliter; ſed ad hoc quod ſit bonus ſimpliciter, ideſt ad vitam æternam. Et propterea huiuſmodi privatio non conſtituit actum malum moraliter, ſed non bonum ſimpliciter; & pro tempore quo obligat præceptum caritatis, conſtituit etiam malum . . . Sed hoc eſt extra propoſitum, ubi abſolute, & non pro tali tempore quæſtio eſt.*

XV. Paucis ergo univerſam Auguſtini hac de re doctrinam D. Thomas complectitur. Infidelis agens ex influxu infidelitatis, aut dirigens opera ſua in finem malum, ſemper peccat. Si vero agit vi luminis naturalis ob finem honeſtum, bonum opus operatur, non ſimpliciter, & in omni genere, quia deeſt caritas; ſed in ordine morali. Neque opponas, Auguſtinum ex Iuliano hanc reſponſionem referre. *An reſpondebis* (inquit Auguſtinus Iuliano) *non inquantum infidelis eſt, ſed inquantum homo eſt, arbor bona eſt.* Quoniam Auguſtinus negat infidelem hominem in ſenſu ipſius Iuliani, arborem bonam eſſe. Ideo reponit: *Non itaque, inquantum homo eſt, quod eſt opus Dei; ſed inquantum malæ voluntatis eſt quiſque arbor mala eſt, & bonos fructus facere non poteſt.* Porro bonos fructus appellat Auguſtinus qui ad vitam æternam viam parant, quique per donum gratiæ Chriſti producuntur. *Scito, nos illud bonum dicere, illam voluntatem bonam, illud opus bonum, ſine Dei gratia, quæ datur per unum mediatorem Dei, & hominum, nemini poſſe conferri, per quod ſolum homo poteſt ad æternum Dei donum, regnumque perduci.* Quamquam ergo alibi, & hoc eodem capite abſolute, & ſine limitatione pronuntiet nullum in infidelibus opus reperiri bonum; relate ad hunc textum, alioſque ſimiles, in quibus perſpicue ſuam doctrinam explicat, interpretandus eſt.

XVI. Opponi ſolent aliorum Patrum auctoritates. Concilii Arauſicani can. XXII. *Nemo habet de ſuo niſi mendacium, & peccatum.* Item D. Proſperi carm. de ingrat. cap. XVI.

Omne etenim probitatis opus, niſi ſemine veræ
Exoritur fidei, peccatum eſt, inque reatum

Ver-

Vertitur, & ſterilis cumulat ſibi gloria pœnam.

Sed his, & ſimilibus textibus, in quibus Pelagianorum, & Semipelagianorum errores proſcribuntur, obvia eſt reſponſio. Nemo utique de ſuo habet niſi mendacium, & peccatum : iniquitatis enim prima cauſſa defectibilis voluntas creata eſt, ſolumque peccatum illius eſt; cetera omnia a Dei auxilio, vel generali, ſi opus ſit facile, & ordinis naturalis; vel ſpeciali, ſi opus ordinis ſuperioris ſit. Doctrina Proſperi eadem eſt ac Auguſtini, eoque ſenſu intelligenda.

XVII. Opponunt argumenta a ratione petita. I. Omnis actio in finem quempiam ultimum dirigi debet. Porro ſolus Deus eſt finis ultimus hominis. Ergo quælibet actio in Deum non directa, mala eſt, utpote aberrans a prima regula ſibi debita. II. Voluntas humana culpæ originalis vulnere læſa amiſit æquilibrium illud ad bonum, & ad malum; & ab hoc indifferentiæ ſtatu demota, vehementi propenſione in bona delectabilia fertur, & concupiſcentiæ graviſſimo pondere in vitium rapitur. III. Preces nos Deo continenter fundere iubent Scripturæ ſacræ, & Patres, ut ad ſingulos noſtros actus auxilia imploremus.

XVIII. Ex iis quæ ſuperius dicta ſunt, reſponſio ad hæc tria obiecta patet. Ad I. iam dictum eſt, omnem actionem dirigendam eſſe in finem aliquem proximum, quem intermedium vocant, quique referri valeat in finem ultimum. Deus utique eſt verus finis ultimus hominis, in quem vi præcepti omnes actus ſuos dirigere debet; at cum mandatum adfirmans ſit, non obligat pro ſemper. Finis ultimus peccatoris, & infidelis eſt bonum proprium, quod per ſe nec malitiam, nec bonitatem prodit. Si actus ex obiecto honeſto bonus eſt, tunc in bonum proprium, & implicite in ipſum Deum ordinatur, ſeu natura ſua tendit. Ad II. Verum habet, liberum arbitrium in malum potius quam in bonum ferri ob vulnera ſibi ex peccato inflicta. Quid hinc conſequitur? Non aliud, niſi frequentius malum ſuis relictum viribus perpetrare, quam virtutis opera producere. Conſequitur opera ardua, & difficilia haud poſſe, niſi gratia adiuvetur, operari. Minime vero quod aliquod opus honeſtum facile, & naturæ ſatis conſentaneum, ut nudum operire, periclitanti ſuccurrere, idque genus ſimilia, producere nequeat. Ad III. dicitur, ſermonem eſſe in Scripturis, & Patribus de oratione chriſtiana fide divina prælucente, quæ oratio a Deo dona cæleſtia petit. De hac oratione loquuntur Patres, ut adverſus Pelagium gratiæ neceſſitatem evincant. Accedit quod dum fideles pro ſingulis actibus auxilium Dei deprecantur, eorum vota non intra ordinis naturalis confinia ſiſtunt; ſed ſurſum tendunt, & ad Dei gloriam ſupernaturalem omnia ſua extollere geſtiunt.

XIX. Plura alia levioris momenti obiiciunt Vaſquez, & Contenſonius, quæ quia facillime ex iis quæ dixi, ſolvi poſſunt, prætereo. Hi duo Auctores excuſatione digni ſunt, ſi Bullam S. Pii V. adverſus Baium in ſenſu, minus in præ-

Digitized by Google

ſens recepto, interpretati ſunt. Bona ſiquidem fide talem illos interpretationem prodidiſſe, & temporum conditio, & illorum, qua ſe a Baii erroribus recedere teſtantur, doctrina ſuadent. Quippe Vaſquez neceſſitatem auxilii naturalis, Chriſti tamen meritorum intuitu conceſſi, adſtruit. Contenſonius neceſſitatem auxilii ſupernaturalis defendit; nullatenus tamen poſcit neceſſitatem caritatis, nec proprie dictæ, ſeu theologicæ, quam Baius exigebat; nec generice acceptæ, quam Lovanienſes nonnulli propugnant. Si poſteriores Pontificum Bullas vidiſſent, cautius fortaſſe locuti fuiſſent. Temporum tamen conditioni, & Theologorum qui præ ceteris Scholaſticis in Patrum lectione verſati ſunt, merito deferendum non parum eſt; nihil tamen adverſus veritatem, ſed a veritate eos non valde recedere interpretari poſſumus, & pro viribus debemus.

CAPUT XIV.

Conſectaria, quæ dulce caritatis exercitium ſuadent: & regulæ pro praxi.

I. Conſectarium primum. Latius quam a rei moralis tractatoribus ſoleat, de caritate in Deum diſputatum. Utinam animo ferventiori. Prolixior utique caritatis ſermo, caritatis affectum indicare ſolet; at non ſemper id verum habet: aliunde etiam id proficiſci poteſt. Id viris Dei certe evenit. Quippe ea libenter animo volvimus, & lingua prodimus, quæ amamus, inquit D. Laurentius Iuſtinianus tract. de carit. cap. 1. *Vis noſſe quid amas, attende quid cogitas.* Ardet ne caritas Dei in corde Chriſtianorum quibus ſermo de Deo aut diſplicet, aut tædium, faſtidiumque parit; quibus cæleſtium colloquium cruci eſt; deliciæ vero, & beatitas, terrena inquirere, carnalia oblectamenta ſectari, vividis coloribus mundi lenocinia depingere, ſenſus demulcere, appetitiones ſaturare, luxum, faſtum, pompas recogitare, deperire, convivia inſtruere, & modo augendis, modo prodigendis divitiis vacare, & in iis omnibus quæ mundi ſunt, fixum animum, ceu vile mancipium detinere? Iſti ne caritate fervent, caritatis Dei diligendi ex toto corde implent mandatum? Illis ineſſe mundi cupiditatem, non Dei caritatem, docet Auguſtinus Lib. XI. de Geneſ. ad litt. cap. xv. *Hi duo amores, quorum alter ſanctus eſt, alter immundus; alter ſocialis, alter privatus; alter communi ſocietati conſulens propter ſupernam ſocietatem, alter etiam rem communem in poteſtatem propriam redigens propter arrogantem dominationem; alter ſubditus, alter æmulus Deo... Fecerunt itaque civitates duas* [ſubdit Lib. XIV. de Civ. Dei cap. xxviii.] *amores duo: terrenam ſcilicet amor ſui uſque ad contemptum Dei; ce-*

cæleſtem vero amor Dei uſque ad contemptum ſui. Sermo Auguſtini eſt de duobus amorum ſtatibus. Amor caritatis cives efficit Ieruſalem; amor iniquitatis cives conſtituit Babyloniæ. Pugnant amores iſti invicem, & alter alterum pellit. Minime tamen favet Auguſtini doctrina propoſitioni XXXVIII. Baii, vel VII. proſcriptæ ab Alexandro VIII., vel XLIV. Queſnelli damnatæ a Clemente XI. Quippe duos iſtos amores inter, caritatis ſcilicet habitualis, & pravitatis, alium reperiri amorem ſupra probavimus, ſpei ſcilicet, & benevolentiæ, quo Deum diligere incipimus.

II. *Conſectarium ſecundum*. Duplicem diſtinximus caritatem: alteram afficientem, efficientem alteram. Caritas afficiens eſt [ut pie, docteque ſcribit P. Iacobus Alvarez de Paz ſapiens Ieſuita *Tom. I. Lib. III. part.* 1. *cap.* IX.] quæ iuſti animam amoris igne inflammat, quæ Deo bona ſua deſiderat, deque illius perfectionibus gaudet, lætatur, exultat; quæ anhelat ut omnes Dei gloriam prædicent, omnes illius laudes concinant, omneſque illius ſuaviſſimo legis iugo faſces, & cervices ſubmittant. Ideo afficiens appellatur, quia animæ inhæret, intra animæ ſinum ſe continet, eam ornat, & ſecum ipſa gaudet, iubilat, ac interiori affectu ſponſum ſuum complectitur, deliciis exquiſitiſſimis affluit, ac in mutuis ſponſi amplexibus ſuaviſſime conquieſcit. Caritas ut efficiens, illa ipſa caritatis virtus eſt, quæ foras prodit, & in opera erumpit, interiores dulcedines extra effundit ſuper ardua evangelicæ legis mandata ſuavia efficiendo. Animam urget ad ſervanda præcepta, ad cuſtodiendam legem univerſam, ad conſilia ipſa executioni mandanda, ad obſtacula, & impedimenta quæ legis obſervantiam remorantur, auferenda, divinamque voluntatem implendam, ad dura, aſpera, & amariſſima ob Dei gloriam toleranda. Caritatis afficientis vox eſt: *Sicut deſiderat cervus ad fontes aquarum, ita ſitivit anima mea ad te, Deus. Concupiſcit, & deficit anima mea* &c. Caritatis vero efficientis opus eſt: *Iuravi, & ſtatui cuſtodire iudicia iuſtitiæ tuæ... Propter verba labiorum tuorum cuſtodivi vias duras*. Illa in oratione, hæc in operatione; illa in ſponſi amplexibus, & ſuaviſſimis colloquiis, hæc in ſponſi mandatis exequendis; illa in deſideriorum æſtu ſervet, hæc in operum ſanctitate ſplendet; illa ſibi, hæc in alios ſe effundit; illa amorem profitetur, hæc amorem oſtendit; illa occulta, hæc manifeſta, quia operum ornamento redimita incedit.

III. Habes utriuſque caritatis perſpecta munia, & officia. Si quæris, quænam excellentior, quænam præſtantior ſit; dubio procul caritas efficiens alteram antecellit, ſin dignitate, quia utraque eadem eſt, certe perfectione. Nec enim aliquis idcirco perfectior, & ſanctior eſt, quia in oratione teneriores affectus ſentit, quia ſenſibiliore fervore exæſtuat, quia corculum ſaltitare, & quodammodo in dulcedinem liqueſcere experitur, quia in Deum ſuavius rapitur; ſed ille perfectior,

ctior, ille ſanctior qui fidelior eſt in mandatorum cuſtodia, qui maiorem fortitudinem, firmioremque conſtantiam in calamitatum, & tribulationum tolerantia prodit, qui accuratior, ac vigilantior eſt in quibuslibet, vel minimis, ſui ſtatus implendis obligationibus; qui denique in omnibus ſe ſe divinæ accommodat voluntati. Quid tibi prodeſſet meditationibus tuis, interioribuſque cum Deo colloquiis, affectibus abundare, conſolationem tenerrimam experiri, lacrymulas fundere; ſi oblata occaſione, veluti de loco motus, ad quodlibet verbum minus gratum commovereris; ſi temetipſum cohibere, & vincere ignorares; ſi ad quamlibet difficultatis ſuperandæ occaſionem animo caderes; ſi denique ſaluti tuæ minus conſuleres? Heu! quot ſunt qui in meditandis divinis perfectionibus radios diffundere ſanctitatis videntur, qui ſuſpiria ignita emittunt, qui in ſuaves affectus colliqueſcunt! Verum, oratione peracta, humanæ ſocietati infeſti ſunt, ira excandeſcunt, avaritia aguntur, commoda appetunt, divitiis augendis indefeſſe inſiſtunt. Iſti ne genuina Dei caritate ardere dicendi ſunt? Minime gentium. Temperamenti feminei debilitas facillime in lacrymas, in dulcia colloquia, in calida ſuſpiria reſolvitur. Amor proprius, ceu ſagax & verſutus præſtigiator, caritatis ſimulacrum effingere, caritatis imaginem præferre, caritatis affectus, munia, & officia ſimulare in manu habet. Opera ergo, mandatorum cuſtodia, adverſitatum tolerantia, commodorum temporalium, divitiarum, & totius mundi contemptus, lydius lapis ſunt, ad quem amoris divini aurum exigendum eſt, ut genuinum a falſo ſecernatur. Itaque ſi illuſiones amoris proprii, ſi ſtratagemata, & præſtigia declinare aves; ad hanc reſpice regulam, quam voce Ioannis *cap.* XIV. Deus ipſe tibi exhibet. *Si diligitis me, mandata mea ſervate... Qui habet mandata mea, & ſervat ea, ille eſt qui diligit me.* Hanc regulam frequentiſſime inculcat. *Si quis diligit me, ſermonem meum ſervabit, & Pater meus diliget eum: & ad eum veniemus, & manſionem apud eum faciemus... Si præcepta mea ſervaveritis, manebitis in dilectione mea, ſicut & ego Patris mei præcepta ſervavi, & maneo in eius dilectione.*

IV. *Confectarium tertium.* Amandum Deum eſſe agnoſco, inquis, ſed quomodo diligendus ſit, ignoro. Verius fortaſſe dixiſſes, verbis exprimere modum quo Deum diligis, te neſcire. Ceterum fieri nequit ut Deum agnoſcas, illumque toto corde amandum eſſe ignores. Amor motus eſt quo voluntas in bonum cognitum, ſeu apprehenſum rapitur, aut illud ſibi deſiderando, aut de eodem gaudendo, aut in eodem ſibi complacendo. Si amas Deum, quia te creavit, redemit, conſervat, alit, protegit; amor appellatur concupiſcentiæ. Si contra, illum amore proſequeris, quia bonus, quia dignus eſt ut omnes illius amore ardeant, ut illi bonum velint, laudes eius pangant, ipſumque colant; amor eſt amicitiæ. Et quia amor concupiſcentiæ imperfectior eſt, noſtræque naturæ intimior, ab eodem or-

orſa ducenda ſunt. Ne ergo in poſterum artem amandi Deum incognitam tibi obtrudere audeas, illius regulas tibi ego exponam.

V. *Conſectarium quartum*. Cedo: quid eſt quod te ad hominis amorem concitat? Beneficia, reponis, quæ mihi contulit, illius in me prior effuſus amor, liberalitas, munificentia, utriuſque, qua iungimur, ſimilitudo, eiuſdem candor, ingenuitas, æquitas, venuſtas, comitas, innumeræque aliæ prærogativæ. Oculos ergo aperi: quoniam, ut inquit Auguſtinus Lib. X. Confeſs. cap. VI. *cælum, & terra, & omnia quæ in eis ſunt, ecce undique mihi dicunt, ut te* (Deum) *amem, nec ceſſant dicere omnibus, ut ſint inexcuſabiles*. Pergit vero exponere momenta quæ hunc amorem excitant Lib. I. de mor. Eccl. cap. XVIII. *Obſecro, vigilate paullulum: videte teſtamenti utriuſque concordiam, qui ſit in moribus vitæ modus, & quo ſint referenda omnia . . . . . Amorem Dei concitant Evangelia, cum dicitur Matth.* VII. *Petite, quærite, pulſate. Concitat Paulus dicendo (Epheſ.* III.) *Ut in caritate radicati, & fundati poſſitis comprehendere. Concitat etiam Propheta, cum dicit, facile ſapientiam ab iis qui eam diligunt, quærunt, concupiſcunt, vigilant, cogitant, curant, poſſe cognoſci... Ad ipſum autem amoris ignem nutriendum* (ſubdit epiſt. IV.) *& flandum quodammodo, quo tamquam pondere ſurſum, & introrſum referantur ad requiem, iſta omnia pertinent quæ nobis figurate inſinuantur. Plus enim movent, & accendunt amorem, quam ſi nuda ſine ullis ſacramentorum ſimilitudinibus ponerentur*. Lux itaque mentis, meditatio ſcilicet beneficiorum, cordis affectum excitat. Primum ergo quæ tibi pervia ſunt diſpice. Deum menti tuæ ſiſtito. Si pulchritudinem amas, ecce quia pulcher eſt; ſi bonitatem, ipſe bonitas eſt; ſi iuſtitiam, iuſtus eſt; ſi ſinceritatem, ſincerus eſt; ſi liberalitatem, clementiam, benignitatem, manſuetudinem, aliaque quæ amorem concitant; omnia in Deo tamquam in ſuo principio reſident. Qua ergo facilitate ſenſus, qui hominum vident prærogativas, affectus pelliciunt; eadem meditatio divinorum beneficiorum in Dei amorem rapit.

VI. *Conſectarium quintum*. Poſt meditationem iſtius univerſi, in tui commodum atque ſolamen a Deo ex nihilo conditi, ſurſum mentem attollito, lumenque fidei accende. Caritatem enim fides præcedat fas eſt. Lumen fidei eſt quod amoris divini ignem accendit. Quo vividior eſt fidei lux, eo ardentior eſt amoris flamma. Hæc ergo fidei lux in mente tua primum ſplendeat. Dei maieſtatem, Perſonarumque unitatem, illius veracitatem falli, vel fallere neſciam, Verbi divini incarnationem, univerſam Scripturam ſanctam, Eccleſiam catholicam ſancti Spiritus organum, cuius ope manifeſta nobis fit divina veritas, firmiter crede; ac ineffabilium myſteriorum altitudinem, & infinitam hereditatem meditare. Fidei exercitio ſpes videndi arcana, quæ tenebrarum caligine obducta fides proponit, & aſſequendi coronam quam promittit, ſuccedat. Animum erige in

Dei

Dei miſericordiam, a qua peccatorum remiſſionem, eorumque perpetuam deteſtationem impetrare ne deſiſtas. Recogita Deum tuum ſpei Deum eſſe. Ille vitam tuam in ſpe potiſſimum conſtituit. *Quoniam tu Domine ſingulariter in ſpe conſtituiſti me*, tu es Domine ſpes mea, tu fortitudo mea, tu refugium meum: In te ſpero, in te confido. Magna ſunt crimina mea; ſed maior eſt clementia tua. Quo profundior eſt abyſſus iniquitatis meæ, eo altior eſt abyſſus miſericordiæ tuæ. Abyſſus abyſſum invocat. Quotidianum ſit harum virtutum exercitium.

VII. *Conſectarium ſextum*. Mens fidei lumine illuſtrata, animus ſpei robore erectus, amoris ignis flammas comprimere vix poſſunt. Alas quippe aquilæ animus ſperans aſſumit, & in ſinum bonitatis divinæ convolat. Colloquia ſuaviſſima; dulces affectus, quibus anima ſponſum ſuum complectitur, exprimere ego minime valeo: idcirco Auguſtini verbis utar Lib. XIII. Confeſs. cap. IX. *Amor illuc attollit nos, & ſpiritus tuus bonus exaltat humilitatem noſtram de portis mortis: In bona voluntate pax nobis eſt. Corpus pondere ſuo nititur ad locum ſuum. Pondus non ad ima tantum eſt, ſed ad locum ſuum. Ignis ſurſum tendit, deorſum lapis. Ponderibus ſuis aguntur, loca ſua petunt.... Pondus meum amor meus. Eo feror, quocumque feror. Dono tuo accendimur, & ſurſum ferimur. Inardeſcimus; & imus*. Item cap. VI. *O lumen veridicum, tibi admoveo cor meum, ne me vana doceat. Diſcute tenebras eius, & dic mihi: Obſecro te per matrem caritatem, obſecro te, dic mihi, quæ cauſſa fuerat ut poſt nominatum cælum, & terram inviſibilem, & incompoſitam..... tum demum Scriptura tua nominaret ſpiritum tuum?* Cap. VII. *Quia caritas tua diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum; qui datus eſt nobis, & de ſpiritualibus docentem, & demonſtrantem ſupereminentem viam caritatis, & flectentem genua pro nobis ad te, ut cognoſcamus ſupereminentem ſcientiam caritatis Chriſti*. Item ſerm. CCCXXXIV. *Tu eſto hereditas mea.. Amo te: totus amo te: toto corde, tota anima, tota mente amo te. Quid erit mihi, quidquid dederis mihi præter te? Hoc eſt Deum gratis amare, de Deo Deum ſperare, de Deo properare impleri, de ipſo ſatiari*. Item in Pſalm. LIII. *Laudetur voluntate, ametur caritate. Gratuitum ſit quod amatur, & quod laudatur. Quid eſt gratuitum? Ipſe propter ſe, non propter aliud. Si enim laudas Deum, ut det tibi aliquid aliud, iam non gratis amas Deum. Erubeſceres, ſi te uxor tua propter divitias amaret, & forte, ſi tibi paupertas accederet, de adulterio cogitaret. Cum ergo te a coniuge gratis amari velis, tu Deum propter aliud amabis?* Et in Pſal. LXXII. *Quid ergo? Nullum præmium Dei? Nullum præter ipſum. Præmium Dei, ipſe Deus eſt*.

VIII. *Conſectarium ſeptimum*. Regulæ amoris caritatis, modusque adhibendus. Fuerunt qui, ut puriſſimam iſtius amoris flammam accenderent, docuerunt aman-

amandum eſſe Deum, pulſa quacumque ſpe illum poſſidendi. Dei poſſidendi ſpes mercenarium efficere amorem Dei contendebant. Quare ut amorem hunc purum redderent, ab omni conſequendæ coronæ deſiderio vacuum volebant. Hæ ſunt iſtius puri amoris formulæ : *Amo te, Deus meus, non quia creaſti, aut redemiſti me; non quia æternam mihi promiſeris, & daturus ſis gloriam, tuique poſſeſſionem; ſed quia bonus es, dignuſque amore, te diligo. Amarem te, etiamſi æternum a cælis excluderes me, æternaque felicitate privares. Amo te propter infinitam bonitatem tuam.* Fatemur amorem caritatis Deum ut ſummum bonum in ſe ſpectare, atque ſub hac conſideratione in eumdem Deum ferri; ſed negamus, locoque erroris habemus, caritatem excludere amorem Dei ut eſt ſummum bonum noſtrum. Quare Innocentius XII. anno 1699. plures hoc de argumento propoſitiones Archiepiſcopi Cameracenſis damnavit, quarum duas iſthuc tranſcribo. 1. *Datur habitualis ſtatus amoris Dei, qui eſt caritas pura, & ſine ulla admixtione motivi proprii intereſſe : neque timor pœnarum, neque deſiderium remunerationum habent amplius in eo partem : non amatur amplius Deus propter meritum, neque propter perfectionem, neque propter felicitatem in eo amando inveniendam.* 2. *In ſtatu vitæ contemplativæ, ſeu unitivæ, amittitur omne motivum intereſſatum timoris, & ſpei.* En quomodo a vero abludit humana mens, quoties Scripturarum, Patrumque documentis relictis, ſuis indulget cogitatis. Ideam, notionemque, quam divini amoris nobis Scripturæ, Patreſque exhibent, hæc eſt: *Diligam te Domine fortitudo mea. Dominus firmamentum meum, & refugium meum, & liberator meus.* Pſal. XVII. *Ego ero merces tua magna nimis. Tu es Deus meus. Deus hereditas mea.* Deus homines propter ſe creavit, propter ſe redemit. Homines ſine Deo nihil ſunt. Sui deſtructionem appeterent homines, quoties a Deo ſe ſeparari vellent. Ille impurus, & mercenarius amor eſt qui aliud præter Deum poſtulat. Purus vero, perfectuſque amor eſt qui Deum vult, quia bonus eſt. Deum nobis volumus, quia ipſe ſe mercedem, ipſe coronam noſtram conſtituit. Ille nos filios ſuos conſtituit : ſi filios, & heredes; ſi heredes, & poſſeſſores. Amo ergo te, Pater meus, quia amabilis, quia bonus es. Amo te, ut aſſequar te, ut quieſcam in ſinu tuo, ut poſſideam te hereditatem meam. Audi Auguſtinum ſerm. XXXII. *Breviter ergo, fratres, ſi volumus bene vivere, plus amemus quod promittit Deus quam quod promittit mundus; & plus timeamus quod minatur Deus quam quod minatur mundus... Itaque fratres hærete caritate promiſſis Dei, & non vos ſuperabunt cupiditates ſæculi.* Serm. IX. *Propter amorem ſæculi huius laborant homines in omnibus negotiis. Tu autem in omnibus bonis operibus tuis labora, non propter amorem ſæculi huius, ſed propter ſempiternam requiem quam promittit Deus.* In Pſal. LXXIX. *Itaque, fratres mei, ad omne recte factum amor, & timor ducit. Ut facias bene, amas, & times Deum. Ut autem facias male, amas mundum, & times mundum.*

Hæc

Hæc duo convertantur in bonum. Amabas terram, ama vitam æternam; timebas mortem, time gehennam... Ac per hoc ſicut omnia iuſta opera bono timore, & bono amore ſiunt; ſic malo amore, & malo timore omnia peccata committuntur. Tract. III. in Epiſt. I. Ioan. *Mementote ergo, fratres mei, quia vitam æternam nobis promiſit Chriſtus... Promiſſionem vitæ æternæ deſiderate.* Hi duo reſpectus, ſeu relationes, altera amandi Deum ut bonum ſummum in ſe, altera amandi Deum ut eſt ſummum bonum noſtrum, diſtinctæ utique ſunt, & anima caritatis igne ſuccenſa modo ſub una, modo ſub altera conſideratione Deum diligit: ſed una alteram non excludit, nec ſibi contrariæ ſunt. Begardorum error fuit, ſatis eſſe amare Deum in ſemetipſo, amoriſque imperfecti eſſe aliarum virtutum actus exercere. Quem errorem proſcripſit Viennenſe Concilium. In his duabus relationibus amandi Deum in ſe, & ut eſt bonum noſtrum, ordo ſervandus eſt, ut ſecunda primæ ſubſit. Nec eſt quod opponas, nos proprium bonum pluſquam Deum diligere, ſi Deum ut proprium bonum diligimus. Quoniam reſpondet S. Thomas 2. 2. quæſt. XXVI. art. 3. ad 1. *Bonum quidem totius diligit pars, ſecundum quod eſt ſibi conveniens; non autem ita quod bonum totius ad ſe referat, ſed potius ita quod ſeipſam referat in bonum totius.* Ut alias dictum, dicendumque ſæpius eſt, voluntas non amat bonum, niſi ut ſibi conveniens, ſicut docet S. Thomas *in* III. *diſt.* XXXI. *quæſt.* II. *art.* 3. At non hinc ſequitur ut plus ſeipſam quam Deum amet: quoniam & ſe, & omnia in Deum refert. Si plura, & ſcitu digna ſcire aves, conſule Tractatum amoris divini editum a P. Antonino Maſſoulié, qui hanc controverſiam perdocte exhaurit.

IX. *Conſectarium octavum.* Miniſtri Dei, animarumque Paſtores, ſi gregem ſuum a vitiis mundum, ſi animas ſibi concreditas in virtutis via continere, aut a peccatis revocare velint, in his theologicis virtutibus eas exercere curent. Praxim quotidianam fidei, ſpei, & caritatis fideles ſuos doceant. Inter opera laborioſa quæ illis poſt auditam peccatorum ſacramentalem confeſſionem imponere ſolent, collocent etiam harum virtutum penſum Deo tribuendum. Potiſſimum qui negligentes fuerunt in implendo maximo mandato, ſaluberrima illis erit pœnitentia, ſi eos ad eliciendos actus fidei, ſpei, & caritatis, bis, terque in dies ſingulos aſtrinxeris, duarum, vel trium hebdomadarum intervallo, plus minuſve, prout pœnitentium varia conditio tulerit. Ab hoc amoris exercitio nemo ſe excuſare, ſicuti a ieiuniis, ab eleemoſyna, a cilicio, valet, ut inquit Auguſtinus. Simul atque flamma hæc cæleſtis in corde ardet, dulcis, ſuaviſque univerſæ legis obſervantia evadit, ut alias dictum, & dicendum ſæpius eſt. *Non eſt durum, nec grave* (inquit Auguſtinus ſerm. XLVI.) *quod ille imperat qui adiuvat ut fiat quod imperat. Nam & illud verum eſt quod dixit:* Iugum meum lene eſt, & onus meum leve eſt. *Quidquid enim durum in præceptis, ut ſit leve caritas facit. Novimus quanta ipſe amor*

amor faciat. Plerumque etiam ipſe amor reprobus, atque laſcivus eſt. Quanta homines dura perpeſſi ſunt... ut pervenirent ad id quod amaverunt? Serm. CCCXLIII. *Ferto ſarcinam tuam: quia levis eſt, ſi diligis; gravis eſt, ſi odiſti. Non enim fruſtra Dominus ait:* Iugum meum leve eſt, ſarcina mea levis eſt. *Levis amanti, gravis neganti.*

X. *Conſectarium nonum.* Habes, chriſtiane Lector, explicationem primi, maximique divini mandati amandi Deum. Duo in hac Diſſertatione extrema declinare curavi. Alterum eorum qui eo habenas laxarunt, ut ab amoris divini officio homines abducerent, illudentis, atque exitialis benignitatis fuco. Alterum eorum qui alio prætextu amplificandæ caritatis, tam ſevere illius neceſſitatem pro quolibet actu prædicarunt, ut inter peccata virtutes ipſas caritate deſtitutas collocaverint. Et quia nihil mihi infeſtius eſt quam iniuſtus rigor, quam imprudens ſeveritas; idcirco latius errorem hunc confutavi. Nolim tamen hinc anſam arripias divini amoris artem negligendi. Præcepti onus, quoad potui, delinivi; frequentiam tamen amoris inculcavi. Amoris mandatum durum eſt peccatoribus dumtaxat, qui corde carent. Nam vita cordis amor eſt. Amor cæleſtis, & divinus in corde carnali ardere nequit. Cor autem peccantium carnale eſt, quod deorſum vergit, quod carnis illecebras concupiſcit, voluptates amat, mundique oblectamentis totum occupatur. Iuſti vero qui lampadem cæleſtis ignis accenſam tenent, oleoque plenam, continenter amore fervent. Quid igitur ſeveritatem comminiſceris, ſi dixerimus a viris iuſtis frequenter repetendos actus eſſe caritatis, ut virtutem roborent, fecundamque efficiant, ut amoris carnalis reliquias penitus aboleant, ut mandatum impleant, ut opera ſua omnia in Deum ultimum finem dirigant? Adfirmans mandatum eſſe dixi, ut non ſemper peccare impios, dum opera honeſta edunt, oſtenderem; minime vero, ut ſegnitiem, ignaviamque tuam foverem. Quamdiu iuſtus fueris, facile mandatum implebis, ſi frequenti actuum repetitione habitum caritatis intenſiorem effeceris. Si ignavus, ſi torpidus, ſi frigidus amator fueris; pedetentim amoris flamma remittetur, atque ad extinctionem properabit, & peccator evades. Iuſtus ergo, ne in peccata labatur gravia, continenter caritatis officia peragat. Cito peccator reſipiſcat, ut iuſtus, ut amicus Dei fiat. Caritas animæ gratia ſanctificante ornatæ vera cum Deo amicitia eſt. Vera amicitia in amorem mutuum, in affectus, & ſuavia colloquia erumpat neceſſe eſt: comprimere intus nequit amantis cordis ignem. Quare ſcite dixit D. Laurentius Iuſtinianus tract. de carit. cap. IX. *Dei amator mercator eſt optimus: dat quod non poteſt retinere, ut recipiat quod non poteſt amittere.* In nobis ergo caritas regnet: quam ſi habuerimus, divites erimus; qua ſi careamus, nihil, Apoſtolo teſte, ſumus. Regnet in nobis caritas, dum peregrinamur a patria, ut in patria æternum ardeat.

DIS-

DISSERTATIO V.

DE CARITATE PROXIMI.

CAPUT I.

Recenſentur propoſitiones damnatæ contra caritatem proximi.

I. QUAM male nonnulli recentiores ſenſerint de caritate in Deum; oſtenſum ſuperiore diſputatione eſt. Nunc laxiores quas de caritate erga proximum opiniones evulgarunt, promendæ nobis ſunt, ut in ipſo diſputationis limine ab errandi periculo lectorem abducamus: Conſuetæ ergo methodo inhærentes, proſcriptas theſes primum, deinceps nonnullas laxiores Caſuiſtarum opiniones dabimus. Propoſitiones ab Innocentio XI. proſcriptæ in hac materia ſunt ſequentes, quas iuxta ordinem Decreti Pontificii numeratas tranſcribam.

10. *Non tenemur proximum diligere actu interno, & formali.*

11. *Præcepto proximum diligendi ſatisfacere poſſumus per ſolos actus externos.*

12. *Si cum debita moderatione facias, potes abſque peccato mortali de vita alicuius triſtari, & de illius morte naturali gaudere, illam inefficaci affectu petere, & deſiderare, non quidem ex diſplicentia perſonæ, ſed ob aliquod temporale emolumentum.*

13. *Licitum eſt abſoluto deſiderio cupere mortem patris, non quidem ut malum patris, ſed ut bonum cupientis: quia nimirum ei obventura eſt pinguis hereditas.*

14. *Licitum eſt filio gaudere de parricidio parentis a ſe in ebrietate perpetrato, propter ingentes divitias inde ex hereditate conſecutas.*

CAPUT II.

Recenſentur propoſitiones laxiores adverſus caritatem proximi quas nonnulli Auctores docuerunt.

I. MArcus Vidal *in Arca de præcepto caritatis inquiſ. 1. pag. 25. num. 56. & ſequent.* „ Licet DD. communiter aſſerant, iniuria affectum aliquando „ teneri particularia dilectionis ſigna inimico exhibere, tum ob evitandum ſcan- „ da-

„ dalum, tum etiam quando ex tali ſigno exhibendo ſperaretur probabiliter ſalus „ ſpiritualis inimici : quia ſi fratrem errantem corripere debemus, ſi ſpes adeſt il„ lius emendationis, ut illum Domino lucremur; ergo, ut inimicum Deo, & no„ bis reconciliemus, iure cogimur ad eum v.g. ſalutandum, ſi quidem ſpes proba„ bilis adeſt lucrandi illum ſalutatione noſtra:

„ 57. *Nihilominus ego ipſe neutrum admitto, neque concedo*. Primo quoad ſcan„ dalum grave, quod his temporibus fere numquam intervenit, cum quaſi apud „ omnes in praxi habeatur non ſalutare inimicum, neque cum illo loqui : alias „ væ conſcientiis.

„ 58. Quo vero ad ſecundum dico : Sicut ego ipſe.. non teneor ſub mortali pro„ videre ſaluti ſpirituali proximi, citra extremam eius neceſſitatem, cum meo gra„ vi damno temporali... *ita neque etiam teneor cedere honori meo, & famæ*, quæ „ ſunt bona ſuperioris ordinis quam ſunt temporalia, ſub mortali, ut proximi ſpi„ rituali vitæ provideam extra neceſſitatem extremam.... Sed ſi quis teneretur „ exhibere inimico ſigna dilectionis ſpecialia, quando his ſignis ſperatur eius ſa„ lus ſpiritualis, etiam teneretur cedere honori ſuo, & famæ citra extremam ne„ ceſſitatem. “

Auctor iſte duo imponit chriſtianæ religionis cultoribus. Alterum quod effutit, quaſi in omnibus obtinere morem denegandi ſalutationem inimicis: alterum quod fiat honoris, & famæ iactura, dum his officiis inimicos amplectimur, ut illorum æternam ſalutem lucremur. Quis Ethnicorum tam impudenter deſipit? Vide *cap.* v. *num.* 13. *buius diſſert.*

II. Tamburinus *Lib. V. in Decal. cap.* 1. *§.* 3. *num.* 29. „ An filius poſſit mortem „ patris optare, vel de illa gaudere, non ut malum patris (hoc enim eſſet odium „ execrandum) ſed ut ipſe filius paterna hereditate fruatur? An mater poſſit deſi„ derare mortem filiæ, ne illam alere, vel dotare cogatur? An poſſit ſubditus „ mortem cupere ſui Prælati, ut prælaturæ ipſe ſuccedat, vel ut ab eo Prælato „ ſibi infenſo liberetur?.. Si ſolum deſideres, vel cum gaudio excipias eiuſmodi „ effectus, hereditatem, moleſtiæ carentiam, prælaturam.... licite hæc optas, „ vel amplecteris: quia non gaudes de alterius malo, ſed de proprio bono.... Si „ deſideres ſub conditione, facilis item eſt reſponſio, licite poſſe. Denique ſi ab„ ſoluto deſiderio deſideres in hunc modum : Cupio mortem patris, non ut ma„ lum patris eſt, ſed ut bonum meum, ſeu ut cauſſam boni mei, nimirum quia „ ex illius morte ego eius hereditatem adibo; vel ſic: Utinam moriatur mea „ filia, nam ſic ſexcentas ſollicitudines excutiam &c. Si, inquam ſic deſideras, ma„ ior eſt reſolvendi difficultas : quia tunc eligis velle male illis, quamvis ut cau„ ſa tui commodi; quod non videtur culpa vacare, & ita quidem putat Bona„ cina... Nihilominus Caſtropalaus docet contrariam opinionem *ſatis probabilem*. “

III. Ferdinandus de Caſtropalao *tract.* VI. *diſp.* IV. *punct.* I. *num.* II. „ Nihilominus credo, ſi cum debita moderatione facias, te poſſe abſque peccato mortali „ de vita alicuius triſtari, & de illius morte naturali gaudere, illamque inefficaci „ affectu petere, & deſiderare, non quidem ex diſplicentia perſonæ, ſed ob aliquod temporale emolumentum inde ſecutum. Sic docere videtur Emanuel Sa „ verb. *Caritas* num. 8. ubi abſolute docet te poſſe proximo optare malum corporale ad ſalutem animæ, & mortem ob Reipublicæ bonum, & hoſti tibi alioquin „ valde nocivo mortem, non odio, ſed ad vitandum damnum tuum, item de „ morte eius gaudere ob bonum inde ſecutum. Azor *I. Part. Lib. III. cap.* XII. *quæſt.* „ II. & Bonacina *diſp.* III. *quæſt.* IV. *punct. ult. num.* 7. affirmant licere matri „ mortem filiarum optare, eo quod ob deformitatem, vel inopiam non poſſit eas „ iuxta ſuum deſiderium nuptui tradere: & idem eſſe dicunt, ſi ob illarum cauſſam male tractaretur a marito, poſſet illarum mortem optare, ut ab illo damno liberaretur. "

IV. Ioannes Sanchez *diſp.* II. *ſelec. num.* 9. „ Hinc infertur, licere ſibi, vel proximo optare mortem ob vitandam moleſtam infirmitatem, mendicitatem, vitam „ pœnalem a marito feminæ inflictam, & alia huius generis, dummodo deſideretur mors ut a Deo infligenda, non ab homine iniuſte, vel a dæmone. Non „ enim digna eſt ſalus tanto dolore; & mors prolongata dicitur vita miſeriis re„ pleta. "

V. Marcus Vidal *in Arca de caritatis præcepto, inquiſ.* I. *num.* 85. „ Advertendum tamen, hoc præceptum adimpleri per hoc quod nullum malum ut malum „ proximo inferatur: & ideo non eſt præceptum obligans ad habendum actum internum de dilectione erga proximum, *cum per ſe non pateat proximo, ſicut* „ *Deo.* "

VI. Idem Marcus Vidal *ibi num.* 88. „ Colligitur ſecundo viventes ſimul in aliquo collegio, vel in aliqua religione poſſe abſque labe culpæ mortalis denegare ſimul ſigna particularia amoris, nempe ſalutationem, allocutionem, & his „ ſimilia. "

VII. Idem Marcus Vidal *ibi num.* 87. „ Colligitur primo læſum non teneri ſuſtinere iniuriam, & illam remittere, quando id neceſſarium videtur ad reprimendam inimici audaciam; præcipue cum id fiat in bonum ipſius inimici. "

VIII. Idem Marcus Vidal *inquiſ.* II. *num.* 46. „ Quinta Concluſio. Licitum eſt, „ ſervato tamen ordine & forma, optare alteri malum temporale ob honeſtum „ finem conſequendi aliquod bonum temporale. "

IX. Item *num.* 65. „ Colligitur quarto, poſſe licite alteri imprecari malum temporale ex motivo tantum propriæ, vel alienæ utilitatis, ut eſt optare alicui „ infirmitatem, ne ludo omnia diſſipet, aut mortem ob vitandam inopiam, vel

„ mo

Digitized by Google

„ moleſtam infirmitatem, aut vitam pœnalem, & huiuſmodi" *num. 66.* „ Colli-
„ gitur quinto, poſſe licite optare mortem alicuius, & de illa gaudere ob heredi-
„ tatem habendam.... Nam obiectum huius actus non eſt malum', ſed eſt com-
„ modum ex morte conſequens, quod eſt bonum, & conforme rectæ rationi, ut
„ ſupponitur. *Unde mors ipſa conducens* ut medium ad tale commodum, & ſe-
„ quens ex cauſſis naturalibus, erit quid bonum. „

CAPUT III.

Præcepto divino iubemur proximum actu interno diligere.

I. QUid nomine proximi intelligatur, ſupra indicatum eſt. Proximus quippe noſter homines ſunt ſupernaturalis beatitudinis capaces, ſive iuſti ſint, ſive iniuſti, fideles, aut infideles, amici, vel inimici, reprobi, aut prædeſtinati. Dæmones, & creaturæ irrationales abſolute non comprehenduntur ſub proximo diligendo. Tamen, inquit Angelicus 2. 2. quæſt. XXV. art. II. *ex caritate diligimus irrationales creaturas, inquantum volumus eas permanere ad gloriam Dei, & utilitatem hominum.... Et per hunc modum & naturam dæmonum etiam ex caritate diligere poſſumus.*

II. Duo ſunt caritatis præcepta. Primum, & maximum, quo diligimus Deum. alterum, quo amamus proximum. Hæc duo graviſſima mandata ubique in Scripturis ſanctis inculcantur. *Diliges Dominum Deum tuum.... Hoc eſt maximum, & primum mandatum. Secundum autem ſimile eſt huic: Diliges proximum tuum ſicut teipſum. In his duobus mandatis univerſa lex pendet, & Prophetæ:* Matth. XXII. Hoc idem docent alii Evangeliſtæ. D. Ioannes cap. XIII. *Hoc eſt præceptum meum, ut diligatis invicem ſicut dilexi vos.* Hanc dilectionem veluti characterem, atque ſplendidiſſimam chriſtianæ profeſſionis prærogativam aſſignat ibidem. *In hoc cognoſcent omnes quia diſcipuli mei eſtis, ſi dilectionem habueritis ad invicem.* D. Petrus Epiſt. I. cap. IV. *Ante omnia mutuam in vobiſmetipſis caritatem continuam habentes, quia caritas operit multitudinem peccatorum.* D. Paulus ad Galat. V. *Omnis lex in uno ſermone impletur: Diliges proximum tuum ſicut teipſum.* Item ad Hebr. XIII. *Caritas fraternitatis maneat in vobis.* Et ad Theſſalon. IV. *De caritate fraternitatis non neceſſe habeo ſcribere vobis: ipſi enim vos a Deo didiciſtis ut diligatis invicem.* D. Ioannes Epiſt. I. cap. III. *Nos ſcimus quoniam tranſlati ſumus de morte ad vitam, quoniam diligimus fratres. Qui non diligit, manet in morte... Filioli mei, non diligamus verbo, neque lingua, ſed opere, & veritate... Hæc eſt annuntiatio quam audiſtis ab initio, ut diligatis alterutrum.*

III. De fide ergo eſt dari præceptum diligendi proximum. Præceptum hoc naturale eſt, quatenus amorem naturalem imperat. Præcepto namque naturali proximum diligere tenemur, prout nobis ſimilis in natura eſt, cognatus, vicinus, & pluribus aliis titulis. Præcepto autem divino eum diligere aſtringimur amore ſupernaturali, & caritatis. Suarez *Diſp.* v. *ſec.* 4. tribuit Caietano opinionem, qua docuerit præceptum diligendi proximum non obligare ad amorem ſupernaturalem. Quid in expoſitione ſuper Deuteronomium docuerit Caietanus, non vacat in præſens expendere. Hic ſane in commentariis in D. Thomam oppoſitum docet.

IV. Quæſt. I. *Præceptum iſtud obligat ne ut peculiaribus actibus internis proximum diligamus?* Reſp. Omnes qui negant ſpeciale præceptum amandi Deum, potiori iure negant peculiare mandatum diligendi proximum actibus internis. Pro hac opinione laudat Leander *tract.* IV. *diſput.* III. *quæſt.* VI. Hurtadum *diſp.* IV. *difficult.* 2. Vaſquium *tract. de pœnit. quæſt.* xc. *art.* 1. *dub.* 4. Suarium *diſp.* v. *ſec.* 4. Molinam *I. Part. quæſt.* lxiii. *art.* 2. *&* 3. Petrum Hurtadum *diſp.* clxxiv. *ſec.* 6. Arriagam 2. 2. *diſp.* xxxix. *ſec.* 1. Fagundez *Lib. I. in Decalog. cap.* xxviii. *num.* 5.

V. P. Caſtropalaus *tract.* VI. *diſp.* 1. *punct.* 5. *num.* 3. laudatam opinionem defendit, atque in illius præſidium citat D. Thomam 2. 2. *quæſt.* xxv. *art.* 8. ubi D. Thomas de amore peculiari inimicorum quæſtionem verſat, decernitque, *ut aliquis diligens Deum, & proximum ab illa generalitate dilectionis proximi inimicos ſuos non excludat*. Angelicus hic pro certo habet proximum interna diligendum caritate, in qua dilectio inimicorum includi debet. Et hoc clarius explicat ibidem art. 9. *Dicendum, quod effectus, & ſigna caritatis ex interiori dilectione procedunt, & ei proportionantur. Dilectio autem interior ad inimicum in communi quidem eſt de neceſſitate præcepti abſolute*. Exteriora beneficia ſigna interioris dilectionis Angelicus vocat, non ſolum hic, verum etiam quæſt. xxvi. art. 7. in arg. Sed contra. *Interior caritatis affectio debet reſpondere exteriori affectui.* Similia pluribus in locis habet. Quare mirari ſatis non ſubit, quod P. Viva inter argumenta quæ Auctores damnatæ theſis obiiciunt, doctrinam referat D. Thomæ ex loco ſupra laudato a P. Caſtropalao.

VI. P. Cardenas fuſe verſat hanc quæſtionem *differt.* VIII. Vindicias P. Suarez inſtituit *cap.* II. adverſus Filgueram, qui Auctoribus ſententiæ proſcriptæ P. Suarez accenſet. Ad hoc quod attinet, nihil ad nos. Cardenas *cap.* III. D. Thomæ hoc de argumento mentem exponit. Auctorem hunc plurimi ſemper facio tum ob ingenii acumen, tum ob pietatem quam in ſcriptis ſuis prodit. Hic tamen duo docet quæ mihi falſa ſunt. Alterum eſt quod doctrina D. Thomæ nec nihilum diſtat a ſententia Caſtropalai. Hoc vero cuique legenti Caſtropalaum quam ſit falſum apparebit. Alterum eſt quod P. Cardenas contendit, D. Thomam docere præ-

præceptum hoc caritatis non obligare nos ad actum interiorem amoris erga proximum, niſi in articulo neceſſitatis: quod quam ſit falſum, infra palam faciam.

VII. His breviter delibatis propoſitæ quæſtioni reſpondeo; nos teneri actu interno caritatis vi præcepti divini proximum diligere. Contraria ſententia proſcripta eſt in his duabus propoſitionibus. 1. *Non tenemur proximum diligere actu interno, & formali.* 2. *Præcepto proximum diligendi ſatisfacere poſſumus per ſolos actus externos.* Doctrina ergo Eccleſiæ eſt, nobis diligendum eſſe proximum actu interno, & formali. Hanc doctrinam D. Thomam docuiſſe oſtenſum eſt ſupra. Eam docet Auguſtinus tract. VIII. in Epiſt. Ioan. poſt medium. *Videte quanta opera facit ſuperbia. Ponite in corde quam ſimilia faciat, & quaſi paria caritati. Paſcit eſurientem caritas, paſcit & ſuperbia: caritas, ut Deus laudetur, veſtit nudum, veſtit & ſuperbia: ieiunat caritas, ieiunat & ſuperbia: ſepelit mortuum caritas, ſepelit & ſuperbia.... Sed interior caritas tollit locum male agitatæ ſuperbiæ.... Audeo aliquid dicere, ſed non ego, Paulus dixit. Moritur caritas, ideſt homo habens caritatem, confitetur nomen Chriſti, ducit ad martyrium: confitetur & ſuperbia, ducit ad martyrium: ille habet caritatem, ille non habet caritatem. Sed audiat ab Apoſtolo ille qui non habet caritatem:* Si diſtribuero omnia &c.... *Ergo Scriptura divina intro revocat a iactatione huius faciei forinſecus; & ab iſta ſuperficie quæ iactatur ante homines, revocat nos intro. Redi ad conſcientiam tuam: ipſam interroga. Noli attendere quid floret foris, ſed quæ radix eſt interna. Radicata eſt cupiditas: ſpecies poteſt eſſe bonorum factorum; vere opera bona opera eſſe non poſſunt. Radicata eſt caritas: ſecurus eſto: nihil mali procedere poteſt.* Alios Patres mitto brevitatis ergo, & rationem quam indicat Auguſtinus, clarius explico.

VIII. Opera exteriora mortua ſunt ad vitam æternam, niſi caritate vivificentur, ut ex Apoſtolo probat Auguſtinus. *Si caritatem non habuero, nihil mihi prodeſt.* Ergo exteriora opera liberalitatis, beneficentiæ erga proximum inepta ſunt ad implendum præceptum illud divinum quo iubemur proximum diligere. Accedit quod eodem, proportione ſervata, modo tenemur diligere proximum ac Deum. Similitudo utriuſque præcepti id perſpicue manifeſtat. Sed Deum tenemur diligere actu interno. Ergo & proximum. Eiuſdem quippe ſpeciei eſt caritas qua diligimus Deum, & proximum. Interno itaque tum naturali, tum ſupernaturali amore proximum diligere tenemur. Idque extra controverſiam nunc eſt inter Theologos. Oppoſita enim opinio proſcripta eſt in duabus recenſitis propoſitionibus ab Innocentio XI.

IX. Quæſt. II. *Actus quo diligere iubemur proximum, debet ne eſſe diſtinctus ab actu amoris quo Deum diligimus?* Reſp. Negant plures recentiores, ut Caſtropalaus *loc. cit. num.* 4. ubi laudat pro hac ſua opinione D. Thomam, Suarez, Lorcam,

Digitized by Google

XII. Quæſt. IV. *Præceptum iſtud quo iubemur per ſe proximum in communi, amore interno, & formali proſequi, frequenter ne obligat?* Reſp. Præceptum hoc adfirmans eſt, quemadmodum illud amandi Deum. Recentiorum plures contendunt; ut ſuperius indicavimus, præcepta adfirmativa in caſibus dumtaxat neceſſitatis obligare: quæ doctrina abſolute accepta falſa eſt, & in præſens proſcripta; cum definitum ſit Deum *per ſe*, quacumque exteriori circumſtantia neceſſitatis ſublata, amandum eſſe. Omnes ergo nunc Theologi fateri debent, amandum eſſe proximum, ut probavimus, per ſe, & abſolute. De frequentia actuum quibus illum diligere aſtringimur, diſſidium eſſe poteſt. Quæ a nobis de frequentia amoris Dei dicta ſunt, proportione ſervata, de frequenti amore proximi dicenda videntur. Primum ergo tamquam proſcriptam opinionem reiicimus illam quæ aſſereret infra quinquennium hoc mandatum per ſe non urgere. Secundo ut certum ſimiliter conſtituimus, ſemel ſaltem in anno mandatum hoc obligare. *Salmanticenſes tract.* XXI. *cap.* VI. *punct.* 2. *num.* 17. plures pro hac ſententia, quam & ipſi defendunt, citant. Nec video quod oppoſitum defendi queat. P. Paulus a Lugduno *tract.* IV. *diſſert.* 2. *art.* 1. ſcribit non videri peccato immunem eum qui per menſem integrum actum amoris in proximum non eliceret. Idem aſſerunt Cardenas, Antoine, & alii de amore Dei. Ut diximus explicantes mandatum primum amoris divini, tempus definiri certo nequit iſtius obligationis. Scripturæ ſanctæ continuam nobis caritatem, qua mutuo diligamur, commendant, iubentque. *Vigilate .... in vobiſmetipſis caritatem continuam habentes*. Conſule textus quos ſupra allegavimus. Hanc tam frequenter inculcavit Evangeliſta Ioannes, ut faſtidium quodammodo diſcipulis ingeſſerit, hanc unicam caritatem illorum auribus repetendo, ſubdens, quod ſi invicem ſe dilexerint, legem impleverint. Porro ſi Scriptores ſacri tanto fervore, tantaque verborum emphaſi, & efficacia caritatis ſuadent, imperantque exercitium, ut nihil præter caritatem iubere videantur; quis dixerit, aut raro, aut vix in annum ſemel obligare? Quoties ergo in annum obligat mandatum iſtud? In eam ego propendo ſeptentiam quæ a culpa grav eum non eximit qui per menſem hunc omitteret amorem. Et quia in iis ſumus de quibus certam ferre ſententiam non valemus, illud ſuadeo quod ſancto Dei verbo propinquius videtur. Continuam nobis caritatem Scripturæ præcipiunt. Tam frequenter ergo actus amoris repetendi nobis ſunt, ut moralis quædam continuata caritatis flamma in cordibus noſtris ardeat, ut iam iam amplius conſtabit.

XIII. Quæſt. V. *Quoties præceptum iſtud obligat per accidens?* Reſp. I. Urget, dum gravis odii tentatio animum pulſat, oppoſituſque amor opportunum remedium exiſtimatur. Plures docent tunc præceptum obligare *per ſe*. Sed diſſidium nullius momenti eſt. II. Dum aſtringimur proximo periclitanti ſuccurrere, aut

qua

quacumque gravi neceſſitate, ſive in ſpiritualibus, ſive in corporalibus preſſum levare. Lex quippe caritatis abſque actu interno ſervari nequit. Non approbo quod docet laudatus Paulus a Lugduno *loc. cit.* videlicet, non violare hoc præceptum illum qui ſolo naturalis miſericordiæ affectu proximo egenti ſubveniret. Quod aliquando id evenire poſſit, non renuo: & ſi frequenter occurreret ſublevandæ neceſſitatis occaſio, tunc haud eſſet neceſsum ut in officiis ſingulis cæleſtis amoris actum eliceret. Ceterum abſolute hoc ſtare nequit. Alioquin contingere poſſet ut ſemper quis naturali miſericordia motus proximo indigenti ſuppetias ferret: quo poſito, numquam divinum mandatum executioni mandaret. III. Dum gravis iniuria ſive in bonis famæ, ſive in bonis animæ, vel corporis proximo infertur, ob quam graviſſime turbatur, & affligitur. IV. Dum proximus in extrema neceſſitate poſitus noſtro eget conſilio, auxilio ſpirituali, aut temporali. In hac neceſſitate aſtringimur monere incautum, imminentia pericula patefacere, ſacramenta miniſtrare, fures, feras proximi bona devaſtantes abigere, ignem comburentem domum, aut quid aliud extinguere.

XIV. Quæſt. VI. *Quid ſignificat præceptum urgere ad proximi dilectionem in particulari quantum ad promptitudinem animi*? Reſp. Omnes cum D. Thoma Theologi docent, nos paratum habere animum debere ad diligendum quemcumque hominem in ſingulari, ſi neceſſitas occurreret. Varias neceſſitatis ſpecies quas occurrere contingit, modo explicuimus. Quid hæc animi promptitudo præferat, declarandum nunc eſt. Porro hæc promptitudo in hoc ſita eſt quod animus noſter reapſe caritate ardeat erga proximum ſuum in communi. Ab hac communitate neminem excludit caritas iſta. Scire ne aves, utrum tibi caritas inſit erga proximum tuum in communi? Hanc quippe caritatem facile iactare potes. Vide, promptus ne ſis in occaſione vel oblatæ, vel acceptæ iniuriæ ad diligendum fratrem tuum in ſingulari. Qui amare recuſat hos, aut illos occaſione data, proximum reipſa non diligit. Quoniam promptitudo animi ad diligendos fratres noſtros ſingulos, effectus eſt caritatis erga proximum in communi. Caritas iſthæc in animo imprimit hanc diſpoſitionem, inclinationem, præparationemque: relinquit in ſinu cordis ignis ſcintillas, quæ, occaſione oblata, continuo accenduntur.

XV. Ex his collige, quam plena periculi ſit, &, ut ego quidem arbitror, falſa opinio plurium recentiorum (quos inter Conſtantinus Roncaglia *tract.* VI. *cap.* 11.) qui nulla diſtinctione adhibita ſcribunt, præceptum diligendi proximum non urgere niſi in caſibus neceſſitatis. Quæ ſane opinio falſa eſt, ſi de proximo in communi intelligatur; immo hoc in ſenſu proſcripta. Niſi enim, ut diximus, ardeat caritas erga proximum in communi; quomodo accendi illico valet, ut huic, vel illo proximo, etiam inimico, urgente neceſſitate, ſuccurrat?

XVI. Quæſt. VII. *Utrum teneamur elicere actum dilectionis erga proximum, quoties*

Digitized by Google

vi præcepti aſtringimur eleemoſynam illi impertire, vel errantem corrigere? Reſp. Negat Arriaga 2. 2. *diſp.* xxxix. *ſect.* 1. Leander *tract.* iv. *diſp.* iii. *quæſt.* x. cum AEgydio docet, nos non teneri niſi in iis actionibus quæ præſtari nequeunt niſi virtute caritatis. Noſtra reſponſio ex iis quæ fuſius diſputavimus, patet. Præceptum caritatis frequenter obligat: ideo frequenter eleemoſynam ex amore caritatis impartiri debemus. Si ſingulis diebus occurreret neceſſitas proximi ſublevandi, & Chriſtianus naturali miſericordia motus opem illi ferret; non ideo peccaret contra præceptum caritatis. Quæ non ideo dico, ut ſegnitiem tuam in exercitio caritatis foveam; ſed ut, quoad fieri poteſt, tuæ conſulam tranquillitati. Cura tamen ut ſollicitus ſis in ornandis tuis bonis operibus caritatis nuptiali veſte, quæ ſponſo divino magnopere placet.

CAPUT IV.

Quomodo diligere proximum debemus ſicut noſmetipſos. Regulæ ſervandæ in dilectione proximi.

I. SI paullulum prolixior fuero in exponenda erga proximum caritate, D. Ioannes Evangeliſta mei excuſationem ſumet, qui tam longo ſermone hanc nobis caritatem commendavit. *Omnis enim lex* (inquit *Lib. VIII. de Trinit. cap.* vii. ex D. Paulo Auguſtinus) *in uno ſermone impletur, in eo quod ſcriptum eſt*: Diliges proximum tuum tamquam teipſum: *& in Evangelio*: Omnia quæcumque vultis ut faciant vobis homines bona, ita & vos facite illis. Hæc eſt enim lex, & Prophetæ. *Et pleraque alia reperimus in litteris ſanctis, in quibus ſola dilectio proximi ad perfectionem præcipi videtur; & taceri de dilectione Dei, cum in utroque lex pendeat, & Prophetæ. Sed & hoc ideo, quia & qui proximum diligit, conſequens eſt ut ipſam præcipue dilectionem diligat. Deus autem dilectio eſt; & qui manet in dilectione, in Deo manet.*

II. Porro, ut particulam illam *ſicut te ipſum* perſpicue explicemus, D. Thomæ verba iſthuc tranſcribenda ſunt ex 2. 2. quæſt. xliv. art. 7. *Modus autem dilectionis tangitur cum dicitur*, Sicut te ipſum: *quod non eſt intelligendum quantum ad hoc quod aliquis proximum ſibi æqualiter diligat, ſed ſimiliter ſibi. Et hoc tripliciter. Primo quidem ex parte finis, ut ſcilicet aliquis diligat proximum propter Deum, ſicut ſeipſum propter Deum diligere debet; ut ſic ſit dilectio proximi ſancta. Secundo ex parte regulæ dilectionis, ut ſcilicet aliquis non condeſcendat proximo in aliquo malo, ſed ſolum in bonis; ſicut & ſuæ voluntati ſatisfacere debet homo ſolum in bonis, ut ſic ſit dilectio proximi iuſta. Tertio ex parte rationis dilectionis, ut ſcilicet non diligat aliquis proximum propter propriam utilitatem, vel delectationem, ſed ea ratione quod velit proximo*

ximo bonum ſicut vult bonum ſibi ipſi ; ut ſic dilectio proximi ſit vera. Hinc denuo collige, quam abludant a vero illi qui vel ipſius D. Thomæ auctoritate abutuntur, ut falſam illam opinionem de externo, neglecto interno, amore propugnent. Numquid etiam dicturi ſunt, nos non debere interno amore noſmetipſos diligere? Ex recenſita D. Thomæ doctrina nonnullæ regulæ fluunt, ſeu conſectaria in proximi dilectione ſervanda.

III. *Regula prima*. Proximus diligendus nobis eſt amore affectivo, & effectivo, qui ſcilicet ex corde puro, & conſcientia non ficta proficiſcens, proximo bona cupit, & pro viribus, & circumſtantiis confert. Bona, inquam, vera, & divina. Amor quippe noſter mutuus, illius quo nos Chriſtus dilexit amoris imago, & ſimilitudo eſſe debet. *Mandatum novum do vobis, ut diligatis invicem ſicut dilexi vos* : Ioan. XIII. Non ideo autem nos Chriſtus dilexit, ut dignitatibus, tituliſque nos ornaret, ut divitias terrenas nobis conquireret, ut deliciis, mundique illecebris nos ſaturaret; ſed ut amicos Dei, ſuique viva membra nos efficeret, ut ſancti, Deique amatores ſinceri eſſemus. Imitari ergo Chriſti erga nos amorem in proximi dilectione debemus. Amare illum in hunc finem debemus, ut Deo vivat, ut filius Dei ſit, ut æternam filiorum hereditatem aſſequatur. Hæc amore affectivo fratribus noſtris ardenter concupiſcere debemus. Amore porro effectivo impedimenta quæ illius remorantur ſalutis negotium, auferenda nobis ſunt, nedum nulla eidem imponenda noſtris pravis ſive operibus, ſive conſiliis. Opem, auxilia aut opere, aut conſilio, quibus in ſalutis via illum adiuvemus, pro virili parte ſuppeditare nos convenit.

IV. *Regula ſecunda*. Fraternæ dilectionis characteres, & prærogativas explicat mirum in modum Apoſtolus I. ad Cor. XIII. *Caritas patiens eſt, benigna eſt : caritas non æmulatur, non agit perperam, non inflatur, non eſt ambitioſa, non quærit quæ ſua ſunt, non irritatur, non cogitat malum, non gaudet ſuper iniquitate, congaudet autem veritati : omnia ſuffert, omnia credit, omnia ſperat, omnia ſuſtinet*. Quoties huic apoſtolico caritatis ſpeculo me ſiſto, contremiſcit animus, torpet lingua, pavet cor, totuſque confuſus vix oculos ſublevare auſim propter diſſimilitudinem quam in me conſpicio. *Patiens eſt* caritas in perferendis fratrum noſtrorum defectibus, moribus noſtris diſſimilibus, & ſæpe pugnantibus. *Benigna* eſt in converſatione illius, inque illius æterna curanda ſalute. *Non æmulatur* neque aperte, neque occulte, nec per cuniculos, ſive proximi merita ſilendo, ſive illius virtuti aut detrahendo, aut ſubtiliter labes, & umbras aſpergendo; eiuſque proſperitati nullo modo invidet. *Non agit perperam*, ullas illi fraudes intentando, aut impedimenta quibus illius felicitatis curſum abrumpat, iniiciendo. *Non inflatur* ob quaſque dotes ſive corporis, ſive animi, ſive divitias, ſive nobilitatem, animique magnitudinem. *Non eſt ambitioſa*, ut in proximum arroganter dominetur. *Non quæ-*

rit

rit quæ ſua ſunt; ſed hæc poſthabet, ut proximo egenti ſuccurrat, ut eius infirmitatem, neceſſitatemque levet. *Non irritatur* iniuriis laceſſita, ut vindictam ſumat, aut quidquam mali rependat. *Non cogitat malum*, ſed omnia in bonam partem interpretatur, ſalva tamen ſemper veritate. Ideo ſubditur: *Non gaudet ſuper iniquitate*, ſed peccata, & vitia deteſtatur, lacrymiſque deflet: quia *congaudet veritati*. Hanc veritatem omnibus præfert, de hac gaudet, in hac ſibi complacet. Demum *omnia ſuffert*, ut vitam aſſequatur æternam: *omnia credit* ob auctoritatem Dei revelantis, & Eccleſiæ proponentis: *omnia ſperat* innixa omnipotentiæ divinæ auxilianti: *omnia ſuſtinet* ob deſiderium æternæ felicitatis. Audiamus D. Auguſtinum *tract.* lxv. *in Ioannem* explicantem illud, *Mandatum novum do vobis, ut diligatis invicem, ſicut dilexi vos. In hoc cognoſcent omnes, quia mei diſcipuli eſtis, ſi dilectionem habueritis ad invicem*: ubi hæc ſcribit S. Doctor. *Nonne erat hoc mandatum in antiqua Dei lege, ubi ſcriptum eſt:* Diliges proximum tuum tamquam teipſum? *Cur ergo novum appellatur a Domino, qui tam vetus eſſe convincitur? An ideo eſt mandatum novum, quia exuto vetere induit nos hominem novum? Innovat quippe audientem, vel potius obedientem, non omnis, ſed iſta dilectio, quam Dominus mandat: & ut a carnali dilectione diſtingueret, addidit*, Sicut dilexi vos . . . *Dilectio iſta nos innovat, ut ſimus homines novi, heredes teſtamenti novi, cantores cantici novi. Hæc dilectio, fratres cariſſimi, antiquos etiam tunc iuſtos, tunc Patriarchas, & Prophetas, ſicut poſtea beatos Apoſtolos innovavit, ipſa & nunc innovat gentes, & ex univerſo genere humano, quod diffunditur toto orbe terrarum, facit, & colligit populum novum, corpus novæ nuptæ Filii Dei unigeniti Sponſæ, de qua dicitur in Cantico canticorum:* Quæ eſt iſta quæ aſcendit dealbata? . . . Mandatum novum do vobis, ut vos invicem diligatis, *non ſicut ſe diligunt qui corrumpunt, nec ſicut ſe diligunt homines, quoniam homines ſunt; ſed ſicut ſe diligunt, quoniam dii ſunt, & filii Altiſſimi, ut ſint Filii eius unici fratres, ea dilectione invicem diligentes qua ipſe dilexit eos, perducturus eos ad illum finem qui ſufficiat eis, ubi ſatietur in bonis deſiderium eorum. Tunc enim aliquid deſiderio eorum non deerit, quando omnia in omnibus Deus erit*. Et paulo infra, *In hoc cognoſcent*, inquit, *omnes, quia diſcipuli mei eſtis, ſi dilectionem habueritis ad invicem; tamquam diceret: Alia munera mea habent vobiſcum etiam non mei, non ſolum naturam, vitam, ſenſus, rationem, & eam ſalutem quæ hominibus, pecoribuſque communis eſt, verum etiam linguas, ſacramenta, prophetiam, ſcientiam, fidem, diſtributionem rerum ſuarum pauperibus, & traditionem corporis ſui, ut ardeant; ſed quoniam caritatem non habent, ut cymbala concrepant, nihil ſunt, nihil illis prodeſt. Non ergo in illis, quamvis bonis, muneribus meis, quæ habere poſſunt etiam non diſcipuli mei; ſed in hoc cognoſcent omnes quia mei diſcipuli eſtis, ſi dilectionem habueritis ad invicem. O Sponſa Chriſti pulchra inter mulieres: o dealbata aſcendens, & incumbens ſuper fratre-*

Digitized by Google

truelem tuum : quoniam cuius lumine illuſtraris, ut candeas, eius adiutorio fulciris, ne cadas.

V. *Regula tertia*. Præcipua officia caritatis fraternæ deſcribit Apoſtolus cap. VI. ad Galatas : *Alter alterius onera portate, & ſic adimplebitis legem Chriſti*. In hac mutua infirmitatum noſtrarum tolerantia magnopere ſplendet chriſtiana caritas. Singuli noſtris laboramus defectibus. Nemo eſt qui diſplicendi occaſionem alteri non præbeat, & ab eodem non recipiat, temporum varietate. Ut ergo pacis vinculo & Chriſto, & nobiſcum agglutinemur, ſola caritas quæ propter Chriſtum omnia ſuffert, hanc cordium coniunctionem inducere, & conſervare valet. Auguſtinus *Lib.* LXXXIII. *quæſtionum quæſt.* LXXI. hæc officia fuſius explicat. *Huius autem dilectionis officium eſt invicem onera noſtra portare. Sed hoc officium, quod ſempiternum non eſt, perducet ſane ad beatitudinem æternam, in qua nulla erunt noſtra onera quæ invicem portare iubeamur. Nunc vero, cum in hac vita, ideſt in hac via, ſumus, onera invicem noſtra portemus, ut ad eam vitam quæ caret omni onere, pervenire poſſimus.* Non tibi diſpliceat exemplum audire quod de cervis ſubiicit, ut animos noſtros erigat ad ferenda fratrum onera. *Sicut enim de cervis nonnulli talium cogitationum ſtudioſi ſcripſerunt, cum fretum ad inſulam tranſeunt paſcuorum gratia, ſic ſe ordinant, ut onera capitum ſuorum, quæ geſtant in cornibus, ſuper invicem portent; ita ut poſterior ſuper anteriorem cervice proiecta, caput collocet. Et quia neceſſe eſt unum eſſe qui ceteros præcedens, non ante ſe habeat cui caput inclinet; vicibus id agere dicuntur, ut laſſatus ſui capitis onere ille qui præcedit, poſt omnes redeat, & ei ſuccedat, cuius ferebat caput, cum ipſe præiret. Ita invicem onera ſua portantes fretum tranſeunt, donec veniant ad terram ſtabilem. Iſtam fortaſſe cervorum naturam intenderat Salomon cum ait :* Cervus amicitiæ, & pullus gratiarum tuarum colloquantur tecum. *Nihil enim ſic probat amicum, quemadmodum oneris amici portatio. Nec tamen invicem onera noſtra portaremus, ſi unum tempus eſſet infirmitatis amborum, qui onera ſua ſuſtinent, aut unum infirmitatis genus; ſed diverſa tempora, & diverſa genera infirmitatis faciunt ut onera noſtra portare invicem valeamus. Verbi gratia, iram fratris tui tunc portabis, cum tu adverſus eum non iraſceris, ut rurſus eo tempore quo te ira præoccupaverit, ille te lenitate, & tranquillitate ſua ſupportet. Hoc exemplum ad id pertinet, cum diverſa ſint tempora portantium onera ſua; quamvis ipſa diverſa non ſit infirmitas : in ambobus enim ab invicem ira portatur. Ad diverſum autem infirmitatis genus aliud exemplum videndum eſt. Veluti ſi quis loquacitatem in ſe vicerit, & pertinaciam nondum vicerit; alius vero adhuc loquax ſit, ſed iam pertinax non ſit : debet ille huius loquacitatem, & iſte illius pertinaciam, donec illud in illo, & hoc in iſto ſanetur, caritate portare. Par quippe infirmitas in duobus ſi uno accidat tempore, tolerare ſe invicem non valent, cum adverſum ſe intendunt. Nam adverſus aliquem tertium &* duo

duo irati ſibi conveniunt, & ſe tolerant; quamquam nec tolerare ſe invicem dicendi ſunt, ſed potius ſe invicem conſolari; ſicut & triſtes de re una magis ſe portant, & quaſi incumbunt ſibi, quam ſi unus triſtis eſſet, & alius gauderet . . . . Neque ulla res officioſum iſtum laborem ad portanda onera aliorum facit libenter impendi, niſi cum cogitamus quanta pro nobis pertulerit Dominus. . . Huic cogitationi accedit etiam alia cogitatio: quia ille ſuſcepit hominem, nos autem homines ſumus: & conſiderare debemus quod ægritudinem ſive animæ, ſive corporis, quam in alio homine videmus, etiam nos habere potuimus, aut poſſumus. Hoc ergo exhibeamus illi cuius infirmitatem portare volumus, quod ab illo nobis vellemus exhiberi, ſi forte nos in ea eſſemus, & ille non eſſet. Ad hoc pertinet quod ipſe Apoſtolus ait: Omnibus omnia factus ſum, ut omnes lucrifacerem . . . . *Deinde etiam illud cogitandum, nullum eſſe hominem qui non poſſit habere aliquod bonum quod tu nondum habes, etiamſi lateat, in quo ſine dubio poſſit te eſſe ſuperior: quæ cogitatio ad contundendam, edomandamque ſuperbiam valet . . . Iſtæ cogitationes deprimentes ſuperbiam, & acuentes caritatem, faciunt onera fraterna invicem non ſolum æquo animo, ſed etiam libentiſſime ſuſtinere. Nullo modo autem de homine incognito ferenda ſententia eſt, & nemo niſi per amicitiam cognoſcitur. Et ideo amicorum mala firmius ſuſtinemus, quia bona eorum nos delectant, & tenent. Nullius itaque repudianda eſt amicitia ſeſe ingerentis ad amicitiam copulandam, non ut ſtatim recipiatur, ſed ut recipiendus optetur, atque ita tractetur ut recipi poſſit. Illum enim receptum in amicitia noſtra poſſumus dicere cui omnia conſilia noſtra refundere audemus.* Monitum tamen ſaluberrimum adiicit S. Doctor, quod altius mente repoſitum teneas velim. Eſt autem ſequens.

VI. *Sæpe autem quæ bona ſunt, prius apparent: in quibus etiam temerarium benevolentiæ iudicium cavendum eſt, ne cum totum bonum putaveris, ea quæ poſtea mala apparuerint, ſecurum, & imparatum te inveniant, & gravius offendant; ut eum quem temere dilexeras, acerbius oderis, quod nefas eſt: quia, etiamſi nulla eius bona præcederent, & hæc quæ poſtea apparuerunt mala, prius eminerent, toleranda tamen erant, donec omnia cum illo ageres quibus talia ſanari ſolent: quanto magis cum ea bona præceſſerunt, quæ tamquam pignora nos debent ad poſteriora toleranda conſtringere? Ipſa eſt ergo lex Chriſti, ut invicem onera noſtra portemus.*

VII. *Regula quarta*. Ex his facile colliges, quam verum ſit a dilectione Dei, & proximi univerſam pendere legem, & Prophetas. Si enim ſincere diligis Deum, illius mandata ſervas. Si proximum revera amas, omnia officia æquitatis, beneficentiæ, hoſpitalitatis, iuſtitiæ erga ipſum exerces. Ea quippe illi rependis quæ tibi ab illo præſtari velles. Et, quod tibi fieri nolles, neutiquam illi facies. Quoniam ergo numquam tu decipi in contractibus, opprimi in foro, derelinqui in anguſtiis, calumniari, traduci, aut damnum aliquod ſubire, fraudibus circumveniri,

niri, dolo capi, aut quid ſimile pati vis; nihil quoque eiuſmodi proximo tuo inferre audebis, quoties illum Chriſti caritate dilexeris. Ea, ut verbo dicam, menſura metieris fratrem tuum qua ipſe remetiendus eſſe cupis. Si hæc ſola Chriſti regula profundius inſculpta animis noſtris eſſet, plurium Canoniſtarum, & Theologorum immenſa volumina, quæ, ut morum animæ, corporiſque bonorum controverſias dirimerent, compoſuerunt, flammis addici poſſent abſque ullo diſpendio.

VIII. *Regula quinta*. Nonnulli pii, devotique homines, & mulieres ſollicitudine, & anxietate torquentur ſuper divina dilectione. Vix umquam ſcrupulis anguntur circa proximi dilectionem. Univerſa eorum anxietas ad Dei amorem reſtringitur, ſe non amare Deum verentur. Sit ne eorum amor naturalis, an divinus, ancipites hærent. Porro unicum fere argumentum indicans in nobis ardere Dei amorem eſt amor ipſius proximi. Tibi, & mihi illudere vales, iactans te amatorem Dei. Si dixeris, te amare Deum, falſitatis revincere te minime valeo, niſi oſtendendo te proximum tuum aut odio habere, aut ut oportet non diligere. Si ergo noſce cupis, ardeat ne in corde tuo amor Dei, vide qualis ſit amor tuus erga proximum. Duo hæc mandata ita coniuncta ſunt, ut unum conſiſtere ſine altero nequeat. Audi Auguſtinum expoſit. Epiſ. ad Galat. num. 45. *Cum ergo in duobus præceptis dilectionis Dei, & proximi perfecta ſit caritas, cur Apoſtolus ſolum proximi dilectionem commemorat? niſi quia in dilectione Dei poſſunt mentiri homines, quia rariores tentationes eam probant; in dilectione autem proximi facilius convincuntur eam non habere, dum inique cum hominibus agunt. Conſequens eſt autem ut qui ex toto corde, ex tota anima, ex tota mente Deum diligit, diligat & proximum tamquam ſeipſum: quia hoc iubet ille quem ex toto corde, ex tota anima, ex tota mente diligit. Item diligere proximum, ideſt omnem hominem, tamquam ſeipſum quis poteſt, niſi Deum diligat, cuius præcepto, & dono dilectionem proximi poſſit implere? Cum ergo utrumque præceptum ita ſit, ut neutrum ſine altero poſſit teneri; etiam unum horum commemorare plerumque ſufficit, cum agitur de operibus iuſtitiæ; ſed opportunius illud de quo quiſque facilius convincitur. Unde & Ioannes dicit:* Qui non diligit fratrem ſuum quem videt, Deum quem non videt, quomodo poteſt diligere? *Mentiebantur enim quidam dilectionem Dei ſe habere; & de odio fraterno eam non habere convincebantur, de quo iudicare in quotidiana vita, & moribus facile eſt.* In id ergo incumbe ut amor tuus in proximum ſit ſincerus, fervens, fecundus, & conſtans, modo in ſuppetiis egenti ferendis, modo in eius defectibus diſſimulandis, modo in eius erroribus placide corrigendis. Et iſte in proximum genuinus amor moraliter certum faciet te amore quoque Dei flagrare. Quippe amor in proximum fructus eſt amoris in Deum.

C A-

CAPUT V.

Ordo in caritate ſervandus. Variæ quæſtiunculæ ſolvuntur.

I. PRolixam quæſtionem inſtituit D. Thomas 2. 2. *quæſt.* XXVI. in duodecim articulos ſectam de ordine in caritate ſervando. Porro ipſo *art.* I. conſtituit ordinem in caritate ſervandum: quia ubi principium aliquod eſt, ibi ordo ſit oportet. Caritas autem in Deum tendit tamquam in principium beatitudinis. Ergo in iis quæ ex caritate diliguntur, ordo aliquis ſecundum relationem ad primum principium elucere debet. Idque Scripturæ ſanctæ auctoritate evincit. Cantic. II. *Introduxit me Rex in cellam vinariam: ordinavit in me caritatem*. Sequentibus articulis obiecta recenſet quæ ſervato ordine diligenda ſunt, quæque nos iam iam explicaturi ſumus.

II. Quoniam ab amore omnia morum bona pendent, potiſſimum chriſtiani hominis officium eſt amorem ſuum ordinare, & infra honeſtatis cancellos continere. Si bonus fuerit amor, bona erunt opera quæ hoc reguntur amore; ſi malus amor, opera mala. Præclare rem hanc ediſſerit Auguſtinus Lib. XIV. de Civ. Dei cap. VII. *Recta voluntas eſt bonus amor, & voluntas perverſa malus amor. Amor ergo inhians habere quod amatur, cupiditas eſt; eoque fruens, lætitia; fugiens quod ei adverſatur, timor eſt; idque ſi acciderit, ſentiens, triſtitia eſt. Proinde mala ſunt iſta, ſi malus eſt amor; bona, ſi bonus. Amor itaque ordinatus eſt evangelica illa arbor bona de qua veritas dicit: Omnis arbor bona facit fructus bonos.* Actuum itaque humanorum œconomiam univerſam, tamquam præcipua regula, amor regit. Plurimi ergo intereſt prænotiones ordinati, inordinatique amoris exponere.

III. Porro ut ſummi momenti quæſtionem pro dignitate tractemus, primum omnium ipſius amoris notio iterum repetenda eſt. Angelicus hanc amoris finitionem exhibet. *Ipſa autem aptitudo, ſive proportio appetitus ad bonum eſt amor, qui nihil aliud eſt quam complacentia boni.* Hinc conſequitur amoris obiectum bonum eſſe, ut conveniens amanti. *Amor* (ſubdit quæſt. XXIX. art. I.) *eſt conſonantia quædam appetitus ad id quod apprehenditur ut conveniens. Odium vero eſt diſſonantia appetitus ad id quod apprehenditur ut repugnans, & nocivum. Sicut omne conveniens habet rationem boni; ita omne repugnans, inquantum huiuſmodi, habet rationem mali: & ideo ſicut bonum eſt obiectum amoris, ita malum eſt obiectum odii.* Illud ergo ſerio animadverte, bonum abſque ulla ad amantem relatione non eſſe amoris illius obiectum; ſed illud ſolum bonum amorem excitare noſtrum

ſtrum valet quod eſt nobis conveniens. Id enim quod amandum nobis eſt, amabile ſit oportet; illud autem amabile quod conveniens nobis eſt. Quare merito Angelicus primam amoris cauſſam in hac mutua, & reciproca aptitudine conſtituit. Idque penes ipſos Philoſophos omnes, pulſis Epicureis, convenit. Nonnulla ex Tullio decerpam. *Placet his* (inquit Cato Lib. III. de fin.) *quorum ratio mihi probatur, ſimul atque natum ſit animal (hinc enim eſt ordiendum) ipſum ſibi conciliari, & commendari ad ſe conſervandum, & ad ſuum ſtatum, & ad ea quæ conſervantia eius ſtatus diligenda... quod non fieret, niſi ſtatum ipſum diligerent, interitum timerent. Fieri autem non poſſet ut appeterent aliquid, niſi ſenſum haberent ſui, eoque ſe, & ſua diligerent. Ex quo intelligi debet principium ductum eſſe a ſe diligendi... Prima eſt enim conciliatio hominis ad ea quæ ſunt ſecundum naturam. Simul autem cepit intelligentiam, vel notionem potius, quam appellant ἔννοιαν illi, viditque rerum agendarum ordinem, & ut dicam concordiam, multo eam pluris æſtimavit quam omnia illa quæ primum dilexerat, atque ita cognitione, & ratione collegit ut ſtatueret in eo collocatum ſummum illud hominis per ſe laudatum, & expetendum bonum, quod compoſitum ſit in eo quod ὁμολογίαν Stoici, nos appellamus convenientiam, ſi placet*. Sed fuſius rem hanc ediſſerit *Lib. I. de nat. deor.* ubi Velleium Epicuri diſcipulum acriter inſectatur, & refellit, quod naturam in Deo præſtantiſſimam collocaret, dignamque veneratione aſſereret, poſtquam conſtituerat nullam habere Deum noſtrum providentiam, nullamque curam. Quoniam nihil eximium, nihil præſtans ea in natura eſſe poteſt quæ ſua voluptate lætans, nihil actura ſit umquam, neque agat, neque egerit. Quæ porro pietas ei debetur a quo nihil acceperis? Quare ſub libri finem hæc in Epicurum contorquet. *Epicurus vero ex animis hominum extraxit radicitus religionem cum diis immortalibus, & opem, & gratiam ſuſtulit. Cum enim optimam, & præſtantiſſimam naturam Dei dicat eſſe, negat idem eſſe in Deo gratiam, adeoque tollit id quod maxime proprium eſt optimæ præſtantiſſimæque naturæ. Quid enim eſt melius, aut quid præſtantius bonitate, & beneficentia? Qua cum carere Deum vultis, neminem Deo, nec deum, nec hominem carum, neminem ab eo amari, neminem diligi vultis. Ita ſit ut non modo homines a diis, ſed ipſi dii inter ſe, ab aliis alii negligantur. Quanto Stoici melius, qui a vobis reprehenduntur. Cenſent autem ſapientes ſapientibus etiam ignotis eſſe amicos. Nihil eſt enim virtute amabilius; quam qui adeptus erit, ubicumque erit gentium, a nobis diligetur... Verius eſt igitur illud, nimirum quod familiaris omnium noſtrum Poſidonius diſſeruit in libro quinto de natura deorum, nullos eſſe deos Epicuro videri, quæque is de diis immortalibus dixerit, invidiæ devitandæ gratia dixiſſe: neque enim tam deſpiens fuiſſet, ut homunculis ſimilem Deum fingeret, lineamentis dumtaxat extremis, non habitu ſolido; membris hominis præditum omnibus, uſu membrorum ne minimo quidem;*

dem; exilem quemdam, atque perlucidum, nihil cuiquam tribuentem, nihil gratificantem, nihil agentem; quæ natura primum nulla eſſe poteſt: idque videns Epicurus, re tollit, oratione relinquit deos. Deinde, ſi maxime talis eſt Deus, ut nulla gratia, nulla hominum caritate teneatur, valeat. Quid enim dicam, Propitius ſit? Eſſe enim propitius poteſt nemini, quoniam, ut dicitis, omnis in imbecillitate eſt & gratia, & caritas.

IV. Hæc paullo fuſius exſcribere volui, ut hinc colligas, iuxta vel ipſos Philoſophos hæc tria certa eſſe. I. Quod convenientia rei amatæ cum amante ſit prima amoris cauſſa: prius enim ſit conveniens neceſſe eſt quam quod ametur. II. Nihil propter ſe diligi poteſt, niſi ſit natura ſua conveniens, & honeſtum; quod enim propter aliud tantum conveniens eſt, propter aliud quoque amatur. III. Naturæ noſtræ amor inſitus eſt, quo neceſſario diligit ſtatum ſui ipſius, ſeu quod ſibi convenit. Ex hoc amore, quidquid diligimus, amamus. Fieri enim nequit ut quis amet alios, niſi prius ſe diligat. Hanc doctrinam Patres omnes confirmant. D. Auguſtinus in *Pſalm.* CXVIII. *conc.* I. præclare hoc explicat, quomodo omnes propriam appetant beatitudinem. *Beatum eſſe tam magnum bonum eſt, ut hoc velint eſſe & boni, & mali. Nec mirum quod boni propterea ſint boni; ſed illud eſt mirum quod etiam mali propterea ſunt mali, ut ſint beati.* Ex neceſſario appetitu propriæ beatitudinis conſequitur quod homo vi iſtius primæ, & innatæ appetitionis cetera bona velit. Et ne plura congeramus, paucis omnia comprehendimus. Voluntas noſtra ferri nequit in bonum, niſi ab ipſo bono excitetur. Hoc bonum pellicere in ſui aſſecutionem appetitum nequit, niſi illi ſe amabile præbeat. Amabile porro eidem apparere haud poteſt, niſi prius illi conveniens fuerit. Quid quod ſi bonum aliquod ut inconveniens nobis apprehendatur, non amorem, ſed odium concitat: ſi comparate ad nos adiaphorum fuerit, nec amorem, nec odium excitabit? Relinquitur ergo quod bonum naturæ noſtræ conſentaneum, noſtroque ſtatui accommodatum valeat voluntatem ad ſui proſecutionem allicere. Quo ergo erit nobis convenientius, eo erit validius ad amorem excitandum. Illud vero nobis conveniens quod honeſtum, utile, iucundumque eſt. Honeſtum porro quod propter ſe amabile eſt, cuiuſmodi eſt Deus. Innumera bona creata, ut virtutes, ſunt ſuapte natura amabilia, ſemper relate ad Deum modo ſupra explicato. Illud vero dicitur bonum vere utile quod ad veram honeſtatem ducit, ut docet D. Ambroſius Lib. I. de offic. cap. IX. *Nihil utile, niſi quod ad vitæ illius æternæ proſit gratiam, definimus, non quod ad delectationem præſentis. Eſt igitur eadem utilitas quæ honeſtas. Tam utilitas, quam iucunditas appetibilia nobis ſunt, quatenus referri in Deum queunt.* In iſtius doctrinæ conſpectu evaneſcunt omnes Quietiſtarum errores proſcripti ab Innocentio XI. & ab Innocentio XII.

V. Re-

Digitized by Google

V. Revocanda quoque in memoriam eſt amoris diviſio. Quoniam alius dicitur innatus, ſeu neceſſarius, ut eſt amor beatitudinis in communi, alius liber, & eligens; alius naturalis, ſupernaturalis alius; alius Dei, alius creaturarum; alius amor fruens, alius utens; alius concupiſcentiæ, alius amicitiæ. Amor concupiſcentiæ quandoque preſſe, interdum latius accipitur. Preſſius accipitur pro appetitione bonorum temporalium, & ſenſibilium, quæ bona ab ipſo Evangeliſta Ioanne in tres ſpecies ſecantur, hempe bonorum, divitiarum, & voluptatum ſenſibilium. Latius accipitur concupiſcentiæ amor, prout appetit bona quæ conducunt ad felicitatem tum animæ, tum corporis. Verum de his fuſius in tractatu de actibus humanis.

VI. His itaque breviter delibatis, ordo qui in amore ſervari debet, exponendus. Primus autem ordo quem in amando ſervare debemus, eſt ipſiuſmet amoris ordo. Si enim ab Auguſtino quæras, quid ſit bonus amor; reſpondet, quod ſit ordo amoris, ſeu amor ordinatus. Et ſi petas, in quo ſitus hic ordo ſit; reſponſionem exhibet *Lib. XIX. de Civ. Dei cap.* XIII. ubi his verbis eum definit: *Eſt parium, diſpariumque rerum ſua cuique loca tribuens diſpoſitio*. En ordinem, ſeu diſpoſitionem amatori ſervandam. Unicuique diligibili ſuum tribuere locum. Si ſuperioris ſubſellii ſit, ſuperior illi in corde ſuo locus concedendus; ſi inferioris, inferior. Diligere quemquam iuxta illius amabilitatem debet, ita ut quod magis amabile, magis quoque amari debeat. Verbo dicam, quiſque ſecundum menſuram bonitatis ſuæ diligi debet. Menſura dilectionis amantis eſt menſura bonitatis quæ in re amata reperitur. Porro quam eiuſmodi ordo amabilis ſit, inde emicat quod illum iuſtitia, pax, & decor comitantur. Quæ enim maior iuſtitia quam ſuum cuique tribuere? Quid magis decorum quam parium, diſpariumque ordinata rerum diſpoſitio? In hac mirabili rerum harmonia pax, concordia, & tranquillitas tum univerſi iſtius oculis pervii, tum divinarum gratiarum ſplendent.

VII. Duplex diſtinguitur ordo: alter amandi, alter ſubveniendi, ut docet Auguſtinus epiſt. CXLVIII. *Caritas quæ tamquam nutrix fovet filios ſuos, non ordine amandi, ſed ordine ſubveniendi, infirmiores fortioribus anteponit.* Ordo amandi ex obiecti dignitate, ordo ſubveniendi ex egeſtate perſonæ quæ ope noſtra indiget, arceſſitur. Uterque ordo ſub præcepto cadit, inquit Angelicus 2. 2. quæſt. XLIV. art. 8. *Modus qui pertinet ad rationem virtuoſi actus, cadit ſub præcepto quod datur de actu virtutis. Ordo autem caritatis pertinet ad ipſam rationem virtutis, cum accipiatur ſecundum proportionem dilectionis ad diligibile. Unde manifeſtum eſt quod ordo caritatis debet cadere ſub præcepto.* Ratio ex ſe manifeſta eſt: quia obiecta diligenda non ſunt æqualis bonitatis, & amabilitatis: ordo ergo ſervandus in eorumdem dilectione.

Digitized by Google

VIII. D. Bernardus ſcite, & mirabili perſpicuitate ordinem hunc deſcribit ſer. I. in Cant. *In bene affecta caritate non dubium quin dilectioni hominis Dei dilectio præponatur, & in hominibus ipſis perfectiores infirmioribus, cælum terræ, æternitas tempori, anima carni. Attamen in bene ordinata actione, ſæpe, aut etiam ſemper, ordo oppoſitus invenitur. Nam & circa proximi curam & plus urgemur, & pluries occupamur; & infirmioribus fratribus diligentiori aſſiduitate aſſiſtimus; & paci terræ magis quam cæli gloriæ iure humanitatis, & ipſa neceſſitate intendimus; & temporalium inquietudine curarum vix aliquid ſentire de æternis permittimur; & languoribus noſtri corporis, poſtpoſita animæ cura, pene continue inſervimus..... Orantem denique hominem cum Deo loqui quis dubitet? Quoties tamen inde caritate iubente abducimur, & avellimur propter eos qui noſtra indigent opera, vel loquela? Quoties pie cedit negotiorum tumultibus pia quies? Quoties bona conſcientia ponitur codex, ut operi manuum inſudetur? Quoties pro adminiſtrandis terrenis iuſtiſſime ipſis ſuperſedemus celebrandis Miſſarum ſolemniis? Ordo præpoſterus; ſed neceſſitas non habet legem. Agit ergo ſuum actualis caritas ordinem iuxta patrisfamilias iuſſionem, incipiens a noviſſimis. Pia certe, & iuſta, quæ non ſit acceptrix perſonarum, nec pretia conſideret rerum; ſed hominum neceſſitates. At non ita affectualis: nam a primis ipſa ducit ordinem. Eſt enim ſapientia, per quam utique quæque res ſapiunt prout ſunt: ut (v. g.) quæ pluris natura habet, pluris quoque ipſa affectio ſentiat, minora minus, minima minime. Et illum quidem ordinem caritatis veritas facit; hunc autem veritatis caritas vindicat ſibi. Nam & vera in hoc eſt caritas ut qui indiget amplius, accipiat prius; & rurſus in eo cara eſt veritas, ſi ordinem tenemus affectu quem illa ratione.*

IX. Porro ut quamdam perſpicuam ideam formare valeas tum perſonarum; tum bonorum quæ ordine ſervato diligenda nobis ſunt; primum perſonas, deinde bona oculis ſubiicio. Inter perſonas primum omnium Deum Optimum Maximum diligere debes. 2. temetipſum. 3. homines. 4. homines ſanctiores, & nobiliores ceteris ignobilioribus, minuſque ſanctis præferre debes, iuſtos peccatoribus, ſuperiores inferioribus, parentes uxori, & filiis. In bonis, ſpiritualia, ſeu ſupernaturalia, nempe gloria, beatitudo, gratia, merita, primum locum occupant. Secundum bona naturalia, quæ corpus ſpectant, ut vita, integritas membrorum, ſanitas, & ſimilia. Tertium bona exteriora, ut honor, fama, divitiæ. Tandem bonum commune antecellere bonum privatum debet. Hæc quantum ad amorem appretiationis. Quod ad amorem attinet ſubventionis, ut dictum eſt, ordo aliquando præpoſterus ſervandus. Verum quia iſtorum omnium executio ordinata nonnullis difficultatibus obnoxia eſt, ſequentibus quæſtiunculis omnia, & ſingula explicabimus.

X.

X. Quæſt. I. *An quiſque ſeipſum magis quam proximum diligere debeat?* Reſp. Adfirmat D. Thomas 2. 2. quæſt. xxvi. art. 4. *In homine duo ſunt, ſcilicet natura ſpiritualis, & natura corporalis. Per hoc autem homo dicitur diligere ſeipſum, quod diligit ſe ſecundum naturam ſpiritualem... Et ſecundum hoc debet homo magis diligere ſe poſt Deum quam quemcumque alium.* Conſtat ex ipſo Evangelio. *Diliges proximum tuum ſicut teipſum.* Amor erga ſeipſum regula eſt amoris in proximum. Inclinatio naturæ inſita id evincit. Quare *Eccli.* xiv. dicitur: *Qui ſibi nequam eſt, cui alii bonus erit?* Hinc concludit D. Thomas, vel minimum nobis peccatum committendum non eſſe, ut a peccato proximum liberemus. Quid enim nobis prodeſſet totius mundi, & omnium hominum lucrum, ſi anima noſtra detrimentum ſubiret? ut fuſius infra dicetur.

XI. Obiicies illud *Exodi* xxxii. ubi Moyſes Deum orans inquit: *Aut dimitte eis hanc noxam, aut dele me de libro tuo quem ſcripſiſti.* Item D. Paulus *Roman.* vi. cupiebat *anathema eſſe pro fratribus ſuis.* Reſpondet Auguſtinus *quæſt.* cxlvii. *in Exod.* nomine illius libri, non librum vitæ, ſed catalogum virorum illuſtrium, in quo & ipſe deſcriptus erat, ceu Dux populi Iſraelitici, intelligendum eſſe. Et in hac locutione tanta uſus emphaſi Moyſes eſt ob nimiam quæ illi cum Deo confidentia erat. Apoſtolus autem non abſolute, ſed tacita adiecta conditione, nempe, quoad liceret, cupiebat anathema fieri pro fratribus ſuis, amoris vehementiam, & ardorem indicans; quod explicat ipſe *Epiſt. ad Galat. cap.* iv. ubi, ut illorum in ſe amorem manifeſtaret apertius, ſic ſcribit. *Teſtimonium perhibeo vobis, quia, ſi fieri poſſet, oculos veſtros eruiſſetis, & dediſſetis mihi.* Eodem ſignificatu ad Romanos ipſe locutus eſt. *Optarem, ſi fieri poſſet, ſeparari a Chriſto, ut vos lucrifacerem.* Conſule D. Thomam in hunc locum.

XII. Quæſt. II. *Tenetur ne homo propriam vitam corporalem magis diligere quam vitam corporalem proximi?* Reſp. D. Auguſtinus adfirmat Lib. de mend. cap. vi. *Si quis pro alterius temporali vita ipſam ſuam temporalem perdat, non eſt iam diligere illum ſicut ſeipſum, ſed plus diligere quam ſeipſum: quod ſanæ doctrinæ regulam excedit.* Hoc patet ex ordine quem inter diligibilia ſervandum eſſe diximus. Propinquior eſt enim homo ſibi ipſi præ omnibus aliis: ergo ſicut flamma propinquiorem comburit materiam, ita & amor. Quin ſicut flamma externam nequit comburere materiam, niſi ipſa in ſe ardeat; ita nec homo alios amare nequit amore ordinato, ceteriſque ſervatis, niſi ſemetipſum diligat. Dixi, ceteriſque ſervatis, nempe ſi comparatio fiat inter privatos: nam conſtat exponendam eſſe propriam vitam temporalem ob bonum commune Reipublicæ, ob vitam Principis, alteriuſve perſonæ ad commune bonum cuſtodiendum neceſſariæ.

Digitized by Google

XIII. Quæſt. III. *Licitum ne eſt propriam vitam periculo proximo mortis exponere pro vita privata proximi qui ad promovendam Dei gloriam aptior ſit ?* Reſp. Adfirmant AEſtius, Soto, Valentia, Bannez, Azorius, Sylvius 2. 2. *quæſt.* XXVI. *art.* 4. dummodo id fiat ex motivo virtutis chriſtianæ. Nam iam dictum eſt, quod ſi vita propria corporalis cum vita corporali proximi abſolute comparetur, propria præferenda ſit. Ceterum ſi vita proximi ſpectetur non abſolute, ſed quatenus utilior eſt ad Dei gloriam promovendam, ſalutemque animarum comparandam; tunc vita proximi poteſt propriæ vitæ præferri. Idem dicendum, ſi vitam tuam exponeres ad ſervandam vitam patris, domini, intimi amici, inſignis benefactoris, a quibus maxima beneficia recepiſti, quibus facere ſatis cum nequeas, occaſione data, ut chriſtianæ gratitudinis argumentum exhibeas, illorum vitam tuæ præfers. Huic ſententiæ favere videtur Ioannes cap. XV. *Maiorem caritatem nemo habet ut animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis.* Ratio quoque ſuffragatur. Quoniam, inquit S. Thomas in III. diſt. XXIX. art. 5. ad 3. *tradere ſeipſum morti propter amicum eſt perfectiſſimus actus virtutis. Unde quod aliquis vitam propriam corporalem propter amicum ponit, non contingit ex hoc quod aliquis plus amicum quam ſeipſum diligat; ſed quia in ſe plus diligit bonum virtutis quam bonum corporale.* Plura exempla promit Franciſcus Sylvius *loc. cit. concluſ.* 3. in huius ſententiæ confirmationem. Nam Auguſtinus, Gregorius, & alii ad diem 22. Iunii in Rom. Martyrologio extollunt S. Paulinum Nolæ Epiſcopum, quod pro redimendo viduæ filio, quem VVandali, Campania devaſtata, captivum in Africam abduxerant, ſeipſum in ſervitutem dedit. Tobias in Scripturis commendatur, quod pro ſepeliendis defunctorum corporibus mortis periculo ſe ſe expoſuerit. S. Dionyſius Alexandrinus apud Euſebium *Lib. VII. cap.* XVII. exaltat Presbyteros, & Diaconos, alioſque de populo viros inſignes, qui peſte infectis ſuccurrebant, non modo ſpiritualia, verum etiam temporalia miniſtrando cum gravi propriæ vitæ periculo. S. Gregorius *Lib. III. Dialog. cap.* XXXVII. celebrat S. Santulum, qui, ut Diaconum quemdam morti ſubduceret, graviſſimo propriæ vitæ amittendæ periculo ſe ſe obiecerit. D. Hieronymus in *cap.* VII. *Michea* commendat exemplum duorum Pythagoreorum qui mutuo vades ſe ſe Tyranno dederunt.

XIV. Quæſt. IV. *Duobus in extrema neceſſitate conſtitutis, poteſt ne alter alteri panem cedere, aut equum, ut fugiat mortem, quam ipſe pedes evadere nequit, aut tabulam occupatam, ut ſe naufragio liberet ?* Reſp. Negant Paludanus in *IV. diſt.* XV. *quæſt.* III. *art.* 2. *concluſ.* 3. Gabriel in *IV. diſt.* XVI. *quæſt.* IV. *art.* 1. Bellarminus *Lib. III. de bon. oper. cap.* VIII. aliique. Adfirmant e contrario Leſſius *Lib. II. cap.* IX. *dub.* 6. *num.* 29. Coninchius *diſp.* XXV. *dub.* 6. *num.* 81. Vera reſponſio patet ex dictis. Si abſoluta comparatio fiat vitæ cum vita, numquam eſt lici-

licitum vitam propriam pro alterius vita amittere. Si vero ratio movens non ſit alterius vitæ abſoluta præſervatio, ſed virtutis, & honeſtatis, aut amicitiæ amor; amor, inquam, non carnalis, ſed caritatis; tunc licitum eſt cedere alteri ſervandæ vitæ inſtrumenta cum periculo amittendi propriam. Et hæc eſt communis ſententia, quam defendunt Salmanticenſes *tract. XXI. cap. VI. punct. 3. §. 2. num.* 38. citantque Suarez, Bannez, Lorcam, Tapiam: quibus addi poſſunt Sylvius, Henricus a S. Ignatio, & alii. Quamquam Salmanticenſes abſolute concedere videntur, licite quempiam cedere alteri tabulam poſſe, inſtante naufragio: quod falſum ego reputo, niſi momentum aliquod peculiare ex iis quæ indicavimus, occurrat; & hoc communiter Auctores docent. Audiamus parumper loquentem Tullium Lib. III. offic. cap. IX. *Si tabulam de naufragio ſtultus arripuerit, extorquebit ne eam ſapiens, ſi potuerit? Negat* (Hecato) *quia ſit iniurium. Quid dominus navis? Eripiet ne ſuum? Minime, non plus, quam ſi navigantem in alto eiicere de navi velit, quia ſua ſit. Quoad enim perventum ſit eo quo ſumpta navis eſt, non domini eſt navis, ſed navigantium. Quid, ſi in una tabula ſint duo naufragi, hique ſapientes, ſibi ne uterque rapiat, an alter cedat alteri? Cedat vero, ſed ei cuius magis interſit vel ſua, vel Reipublicæ cauſſa vivere. Quid, ſi hæc paria in utroque? Nullum erit certamen, ſed quaſi ſorte, aut in dimicando victus, alter cedat alteri.* Plurima ibi habet Tullius morum exempla, quæ cum ad alias attineant materias, alibi nos ea referemus. Solo naturæ lumine perfuſi Sapientes pagani præter propter in noſtram concedunt ſententiam; quam tamen nos lumine fidei illuſtrati temperamus, addentes ex ſolo motivo chriſtianæ virtutis licitum eſſe pro alterius vita propriam exponere.

XV. Quæſt. V. *Juſte damnatus ut fame pereat, poſſetne reſpuere cibum ſibi clam oblatum?* Reſp. Minime: quoniam ſi id præcepiſſet iudex, horridum, & inhumanum fuiſſet præceptum, nec eidem obedientia præſtanda eſſet. Quid, ſi motivo pœnitentiæ ductus, cibum reſpueret? Falſa hæc pœnitentia foret: quoniam hæc non permittit ut quis ſibi mortem conſciſcat; ſed ſolum ut mortem ſibi a miniſtris iuſtitiæ intentam forti animo toleret.

XVI. Quæſt. VI. *Licitum ne eſt pro amici honore, fama, boniſque vitam mortis periculo exponere?* Reſp. Adfirmat Dominicus Soto *Lib. V. quæſt. IV. art. 6. conc. 3.* Sententia negans mihi vera videtur: quoniam fama, honor, boneque temporalia inferioris, vita humana ſuperioris ordinis eſt. Perturbatur ergo caritatis ordo, ſi hæc pro illis prodigatur. Quare non licet te obiicere mortis periculo, ut furtum vicini tui impedias. Subſcribit huic ſententiæ Franciſcus Sylvius *loc. cit.* Nec eſt quod multis eam ſuadeamus, cum naturæ vox id clamet. In æquali ergo periculo aut vitæ corporalis, aut bonorum temporalium, tibi ipſi primum, deinceps proximo conſulere debes. Quare cum periculo vitæ non teneris ſuccurrere proximo

in extrema conſtituto neceſſitate. Pro Reipublicæ vero, communitatis, & Principis conſervatione non modo licet, ſed præceptum urget periculo mortis propriam obiicere vitam, & bona exponere. Quare milites in loco ſibi deſtinato cum vitæ periculo conſiſtere tenentur.

XVII. Quæſt. VII. *Tenemur ne cum vitæ, bonorumque temporalium iactura ſuccurrere extremæ neceſſitati ſpirituali proximi?* Reſp. Nonnulla præmittenda ſunt, ut gravis quæſtio perſpicue reſolvatur. Extrema ſpiritualis neceſſitas ea eſt in qua homo conſtitutus æternum, niſi adiuvetur, periturus eſt. Gravis, a qua liberare ſe quidem valet, ſed non niſi cum magna difficultate. Communis, in qua ſine gravi difficultate, abſque alterius ope, immunis evadere quis poteſt. Exemplis res fit manifeſta. Moritur infans inter peſte infectos derelictus ſine baptiſmate, niſi cum tuæ vitæ periculo ſacris illum abluas undis. Adultus mortalis peccati reus, & eliciendæ contritionis ignarus, damnatur, niſi te mortis periculo obiicias, ut illum inſtruas. In gravi neceſſitate conſtituti videntur peccatores inveteratis habitibus gravati, qui copia laborantes Confeſſarii difficile actum contritionis edere norunt. Qui in communibus peccandi periculis reperiuntur, in communi neceſſitate conſiderantur.

XVIII. Communis, & vera ſententia docet, nos debere extremæ proximi noſtri ſpirituali neceſſitati cum vitæ corporalis noſtræ periculo ſuccurrere. Probatur auctoritate D. Ioannis Epiſt. I. cap. III. *Sicut Chriſtus animam ſuam poſuit pro nobis, & nos debemus pro fratribus animam ponere.* Auguſtinus Lib. de mendac cap. VI. *Temporalem vitam pro æterna vita proximi non dubitabit Chriſtianus amittere.* D. Thomas clarius rem hanc explicat 2. 2. quæſt. XXVI. art. 5. *Dicendum, quod illud magis eſt ex caritate diligendum quod habet pleniorem rationem diligibilis ex caritate. Conſociatio autem in plena participatione beatitudinis, quæ eſt ratio diligendi proximum, eſt maior ratio diligendi quam participatio beatitudinis per redundantiam, quæ eſt ratio diligendi proprium corpus. Et ideo proximum quantum ad ſalutem animæ magis debemus diligere quam proprium corpus.* Quid, ſi tua vita ſit neceſſaria bono communi Eccleſiæ, vel Reipublicæ? Tunc ordo caritatis ſervandus. Salus communis præferenda eſt unius privati ſaluti. Quid, ſi tu, qui ſuccurrere vales proximo in extrema ſpirituali conſtituto neceſſitate, mortali culpa infectus ſis, & contritio tibi ſit difficilis, aut graviter de tua contritione dubitas? Tunc etiam tui ipſius ſalus ſaluti proximi tui præferenda. Quamquam ipſa vitæ oblatio pro æterna proximi ſalute ſplendidiſſimum foret ſinceræ contritionis, & chriſtianæ caritatis argumentum.

XIX. Quæſt. VIII. *Teneris ne tui defenſionem negligere, ne invaſorem occidas gravis culpæ reum?* Reſp. Negans ſententia mihi vera videtur, etiamſi dubitetur, tui aggreſſorem in peccato mortali deceſſurum. Quippe neceſſitas illa voluntaria, & libera eſt; nulloque modo aut extrema, vel gravis. In illius enim poteſtate poſitum

eſt

eſt ab eadem ſe liberare. Hanc defendunt Salmanticenſes *loc. cit.* & pro eadem laudant Caietanum, Tapiam, Palaum, Trullenchum.

XX. Quæſt. IX. *Obſtetrices quæ invalide plures pueros baptizarunt, tenentur ne cum mortis periculo illorum ſaluti providere?* Reſp. Quæſtionem hanc fuſe proponit P. Layman *Lib. II. tract.* III. *cap.* III. *num.* 3. Statuit primo ad deteſtationem proprii criminis inducendam mulierem, quod verum habet. Deinceps ſuadendum illi ut mortem ſubire velit, quo infantium ſpirituali ſaluti conſulat; dummodo ſpes adſit hoc ab illa obtinendi. Quod ſi ſpes non affulgeat eam inducendi ut crimen ſuum manifeſtet, & magiſtratui ſe ſe ſiſtat; tunc diſſimulandam docet obligationem ſe ſe magiſtratui prodendi. Probabilitatis commentum cauſſa unica fuit perdocto viro, ſaniori alioquin doctrinæ addicto, ſic decidendi. Quare, tali relicta opinione, dicendum eſt, eiuſmodi obſtetrices, ſive ſagas, teneri cum mortis periculo ſe ſe prodere; & Confeſſarius aſtringitur eiſdem hanc obligationem manifeſtare. Quoniam ſi omnes, abſque ulla prævia culpa, ſolius evangelicæ caritatis titulo vitam propriam periculo mortis tenemur obiicere, ut extremæ ſpirituali neceſſitati proximi conſulamus; præfatæ mulieres titulo iuſtitiæ, & caritatis ad reparandum damnum illatum, ſeu ad ſubtrahendos imminenti damnationi pueros invalide a ſe baptizatos aſtringuntur. Neque verum eſt, Confeſſarium licite diſſimulare poſſe obligationem, qua mulieres iſtæ devinciuntur ſe ſe prodendi. Quomodo namque præſumere miniſter valet has obſtetrices diſpoſitas eſſe ad abſolutionem ſacramentalem ſuſcipiendam, ſi prævideat illas minime propriæ obligationi ſatisfacturas. Vera ſunt hæc, inquit P. Layman, ſpeculative ſumpta. Sed in praxi non eſt adeo evidens diſcurſus, ut quis debeat certam ſubire mortem pro ſpirituali ſalute alterius. Hanc obligationem probabiliter ignorare hæ mulieres poſſunt. Si probabiliter ignorant, probabiliter Confeſſarius diſſimulare poterit earum illuminationem. Quanti valeat ratiocinatio iſthæc, nemo non videt. Criminoſe, & ſcelerate hanc obligationem ignorant mulieres iſtæ, obligationem videlicet exponendi propriam vitam, dum ſacro Dei miniſtro illas docere parato, aures præbere detrectant. Idcirco probabilitatis perfugium vanum eſt. Quæ intelligenda ſunt eo in caſu quo alia via infantum ſaluti provideri nequeat. Si enim alio medio ſuccurri infantibus poſſit, extra quæſtionem ſumus. Impertiri enim mulieres iſtæ licentiam Confeſſario poſſunt, ut rem ſub confeſſionis ſigillo, & impunitatis promiſſione Principi, ſeu magiſtratui prodat. Qua manifeſtatione peracta, edicta locis publicis affigi Principis iuſſu valent, quibus infantes adulti effecti admoneantur: & tum obſtetrices ſibi fuga cavere valent. Quod P. Gobat ex Auguſtino opponit, extra rem eſt. Nec illa verba, *Si ſcirem tibi non prodeſſe, non te monerem*, ſunt D. Auguſtini, ut ſuo loco palam fiet.

XXI. Quæſt. X. *Mater gravida ad partum omnino impotens tenetur ne ſectionem ven-*

ventris pati, ut clauſus in ventre puer baptizetur? Reſp. Diſſident invicem tum Medici, tum Theologi ſuper hac quæſtione. Affirmant Theophilus Raynaudus *Tom. XIV. tract. de ortu infant. per ſectionem cæſaream cap.* v. Alexander Alenſis *IV. Part. quæſt.* XIV. *memb.* 4. Henricus a S. Ignatio *tract.* 11. *Lib. IV. cap.* XV. pro hac eadem opinione laudat Gobat, pluresque Medicos, teſtantes eiuſmodi ſectionem non eſſe natura ſua mortalem, ſed medicorum ope ſine feminæ iactura fieri poſſe. P. Gobat in ſua *Theol. experim. de Sacram. tract.* 11. *num.* 259. plura adducit experimenta mulierum, quæ poſt ſectionem vitam duxerunt incolumem. Quare in hanc ipſe opinionem concedit, & eidem ſubſcribit præfatus Henricus a S. Ignatio, quando probabilis ſpes adſit vitæ matris; tametſi mortis etiam aliquale periculum immineret. Hæc ſententia hac fulcitur ratione quod vita corporalis pro ſalute ſpirituali proximi exponenda ſit mortis periculo.

XXII. Contrariam ſententiam propugnant D. Thomas in *IV. Sent. diſt.* VI. *quæſt.* 1. *art.* 1. *quæſtiunc.* 1. *ad* 4. ubi hæc habet: *Ideo homo potius debet dimittere perire infantem quam ipſe pereat, homicidii crimen in matre committens.* Hanc eamdem ſententiam defendit *III.* P. quæſt. LXVIII. art. 11. ad 3. *Non ſunt* (inquit) *facienda mala, ut veniant bona, ut dicitur Rom.* III. *Et ideo non debet homo occidere matrem, ut baptizet puerum. Si tamen mater mortua fuerit, vivente prole in utero, debet aperiri, ut puer baptizetur.* Sententiæ S. Thomæ accedunt Paludanus in *IV. diſt.* VI. *quæſt.* 1. *art.* 1. Gabriel *in IV. diſt.* IV. *quæſt.* II. *art.* 3. *dub.* 2. D. Antoninus *in III. Part. tit.* XIV. *cap.* XIII. *§.* 1. Victoria in *Sum. de ſacram. quæſt.* XXXIII. Sotus in *IV. diſt.* v. *quæſt. unic. art.* 11. Sylveſter *verb.* Baptiſmus 4. *num.* 2. Angelus *verb.* Baptiſmus 6. *num.* 2. Tabiena *verb.* Baptiſmus *num.* 5. Armilla *verb.* Baptiſmus *num.* 38. Viguerius in *inſtitut. cap.* XVI. *§.* 1. *verſ.* 8. Paulus Comitolus *Lib. I. reſp. mor. quæſt.* XIV. ubi hæc ſcribit. Verum enimvero reos eſſe homicidii, qui propter baptiſmum, vitamque prolis, vivam diſcindunt mulierem, cuncti adfirmant Theologi qui ſunt in hac quæſtione verſati. His Theologis utroque pollice ego ſubſcribo, aioque illicitam eſſe eiuſmodi ſectionem, quamquam matris ſalus in deſperatis ſit. Quoniam, ut ex Apoſtolo ad Rom. III. arguit S. Thomas, non ſunt facienda mala, ut bona eveniant. Maximum autem malum eſt innocentem occidere, cui vitam adimere numquam licet. Præterea infans in utero matris circumſeptus ius ad baptiſmum non habet. Nec enim, ut ex Auguſtino evincit S. Thomas *loc. cit.* regenerari ad vitam cæleſtem quis poteſt, niſi prius natus ſit. Mater autem in poſſeſſione ſe reperit ſuæ vitæ. Denique qui perſecari alvum matris in hoc caſu docent, providentiæ divinæ ordinem interturbant. Ordo enim a providentia conſtitutus, eſt ut nati infantes baptizentur. Quid quod Theologi graviores negant invitis parentibus pueros abluendos eſſe? Et iſti invitis ſuperis, & cum diſpendio vitæ ipſius matris, puerum baptizare contendunt?

XXIII.

Digitized by Google

XXIII. Obiicies. Vita ſpiritualis proximi præferenda eſt propriæ vitæ corporali. Hoc verum eſſe ſupra probavimus comparatione abſolute facta. Idcirco dicimus, cum vitæ periculo baptizandum eſſe puerum Chriſtianorum ab infidelibus raptum, quod puer hic ius ad baptiſmum habet. Puero vero in utero clauſo nullum, quamdiu ibidem detinetur, ad baptiſma ius ineſt. Iure vero in propriam vitam mater potitur. Accedit quod laudatum axioma non eam vim habet ut quiſpiam ſibi mortem conſciſcat, aut alteri inferre valeat. Idcirco nequit licite Medicus alvum matris perſecare, quin reus homicidii evadat. Ex illo principio infertur, mihi perpetiendam eſſe mortem corporis pro æterna beatitudine proximi. At qui mortem intentant, deteſtabile perpetrant flagitium.

XXIV. Experimenta quæ opponunt, nullius ſunt valoris. Narrant quaſdam mulieres ſectioni ſuperſtites; ſed ſilentio prætereunt innumeras quæ perierunt. Ipſa ventris abſciſſio horroris incutit tantum, ut Matrona Bononienſis ad inſtrumentorum conſpectum, quibus ſecari alvus debebatur, infantem pepererit, ut narrat ipſe Gobat. Adeo tota contremuit.

XXV. Quæſt. XI. *Si ſpiritualis proximi neceſſitas gravis tantum fuerit, aſtringeris me cum vitæ periculo eidem ſuccurrere?* Reſp. Diſtinctione opus eſt. Si proximus qui gravi laborat ſpirituali neceſſitate, perſona privata fuerit, tum vitam tuam præferre eiuſmodi neceſſitati debes; dummodo tamen ex officio non tenearis: quia perſona ope tua egens ſeipſam a gravi neceſſitate liberare valet. Quare ſi pater proſtituere filiam velit, non teneris cum vitæ periculo occurrere: idque potiſſimum locum habet, cum incertus eventus ſit. Quam ob cauſſam non aſtringeris infideles adire populos, cum & fructus ſpes valde ſit incerta, & alii ſint qui eorum converſioni inſudare valent. Si proximus gravi animæ neceſſitate preſſus, communitas aliqua ſit, tum exponere & bona, & vitam debes, ut illi ſuppetias feras, attenta tamen probabili fructus ſpe. Quoniam damnum grave commune privatæ vitæ præferendum eſt. Præterquamquod vix contingere poteſt ut in gravi communitatis periculo plures privati extrema non premantur neceſſitate. Quamobrem Concionatores publica vitia, & offendicula quæ populum inficiunt, arguere, & cohibere pro viribus tenentur. Et in hoſtili devaſtatione infidelium ſi nullus eſſet qui fidelibus ſacramenta miniſtraret, aut ſi hæreticus in Catholicorum locis errores ſuos diſſeminaret; cum vitæ periculo & ſacramenta miniſtrare, & errores confutare deberes. Quoniam tunc periculum grave commune fideles manet. Hæc omnia communia ſunt. Suarez *diſp.* IX. *ſec.* I. *num.* 4. Bonacina *diſp.* III. *quæſt.* IV. *punct.* 4. *num.* 2. Salmanticenſes *tract.* XXI. *cap.* VI. *num.* 32. ubi laudant Salmanticenſes Scholaſticos, & alios.

XXVI. Porro ſi qui ſuccurrere valet, vi ſui officii, ſeu dignitatis ad id aſtringitur, puta quia eſt animarum curator, paſtor, Epiſcopus, tenetur in gravi neceſſitate

ſitate cum vitæ periculo populi ſibi concrediti ſpirituali providere ſaluti. Quandoquidem ſi in extrema neceſſitate omnes devinciuntur titulo caritatis; in gravi titulo iuſtitiæ tenentur paſtores, & omnes qui ex officio præſunt. Ratio evidens eſt. Communitas, populus ſibi paſtorem eligit, illumque alit, & veſtit, aut datis ſtipendiis conducit, non ut in extrema tantum neceſſitate ſibi ſuccurrat: quia tum omnes ſibi ſuccurrentes habet: unicuique enim Deus mandavit de proximo ſuo. Ergo contractus iuſtitiæ populum inter & paſtores, ſeu ſuperiores, initus urget, gravi etiam neceſſitate premente. Hinc tempore peſtis paſtores tenentur gregi ſuo cum vitæ periculo providere. An alios ſubſtituere paſtores valeant qui proprias vices impleant, alibi diſcutietur: certum eſt enim tunc dimittere officium non poſſe. Interim quæ diximus, communia ſunt; quemadmodum certum eſt omnes teneri ſuccurrere proximo gravi animæ neceſſitate laboranti, dum id levi corporali damno præſtari poteſt: quippe grave detrimentum ſpirituale in conſpectu levis damni corporalis, ſuperioris ordinis eſt, ideoque præferendum. Sacramenta quæ paſtor cum probabili vitæ diſpendio adminiſtrare tenetur, ſunt ſacramenta neceſſitatis, ut baptiſma, & pœnitentia; ſecus extrema unctio, & confirmatio.

XXVII. Quæſt. XII. *Ut ſaluti ſpirituali proximorum conſulas, potes ne te probabili periculo peccandi exponere?* Reſp. Hactenus egimus de iactura temporali quam quis pati tenetur, ut proximorum animabus ſuppetias ferat. Nunc inquirendum ſupereſt, teneamur ne cum periculo propriæ ſpiritualis ſalutis, alterius æternæ ſaluti providere.

XXVIII. Quæſtiunculæ propoſitæ affirmanter Dominicus Soto *Lib. V. quæſt.* 111. *art.* 6. reſpondet. Cum Soto ſentiunt Suarez, Sanchez, Antonius a Spiritu ſancto, Salmanticenſes *tract.* XXI. *cap.* VI. *num.* 27. Hanc opinionem abſolute probare nequeo. Nam periculum probabile peccandi probabiliter peccatum inducit. Porro numquam licitum eſt, ut ſupra diximus, peccatum aliquod perpetrare, etiam leve, ob totius univerſi lucrum. Ut ergo clara habeatur deciſio, diſtinctione opus eſt. Aut illud periculum huius naturæ eſt ut omnibus inſpectis fundamentum præbeat magis timendi lapſum illius qui ſuccurrere debet quam ſperandi victoriam; & tunc certum mihi eſt non poſſe te eiuſmodi periculo obiicere abſque peccato. Quoniam qui amat periculum, peribit in illo. Periculum enim tunc *formale* eſſet. Aut maior, & probabilior eſt perſeverantiæ, & conſtantiæ tuæ ſpes; & tunc ſubire forti animo periculum poteris, precibus, & ſpe divini auxilii inſtructus. Et hoc eſt fortaſſe quod præfati Auctores intendunt. In hac enim poſitione periculum illud *materiale* evadit. Si porro æqualiter anceps ſit lapſus, & victoria; tibimetipſi prius cavendum eſt; & tutius, in dubio potiſſimum, tuæ faventi poſſeſſioni ſeligere debes. Conſentit huic ſententiæ Franciſcus Sylvius 2. 2. *quæſt.* XXVI. *art.* 4. *conc.* 1.

XXIX.

XXIX. Quæſt. XIII. *Licitum ne eſt velle privationem gratiæ, ſeu caritatis, ſive in perpetuum, ſive ad tempus, ob aliorum ſalutem?* Reſp. Numquam id licitum eſt, nec per horam; etiamſi abſque peccato id fieri poſſe putaretur. Quia nobis potius quam aliis divinæ amicitiæ bonum deſiderare, & velle debemus: alioquin magis alios quam noſmetipſos diligeremus. Inſuper continenter dare operam debemus ne gratia excidamus divina.

XXX. Quæſt. XIV. *Licet ne velle carere beatitudine in perpetuum, aut ad tempus ob proximorum ſalutem æternam?* Reſp. Communis, & vera ſententia negat licitum eſſe velle in perpetuum carere beatitudine ob ſalutem proximorum: quia ordo caritatis poſtulat ut noſtram ſalutem æternam aliorum ſaluti præferamus. Quare talis voluntas eſſet contra ordinem caritatis. Licitum vero eſt velle ad tempus dilationem beatitudinis ob proximorum ſalutem: quod patet exemplo D. Pauli ad Philip. I. *Coarctor a duobus, deſiderium habens diſſolvi, & eſſe cum Chriſto: permanere autem in carne neceſſarium propter vos.* Vide D. Thomam hic in commentariis. Similiter D. Martinus dixit: *Domine, ſi adhuc populo tuo ſum neceſſarius, non recuſo laborem: fiat voluntas tua.*

XXXI. Quæſt. XV. *Licita ne eſt omiſſio bonorum ſpiritualium huius vitæ, quæ hominem efficiunt meliorem, quibuſque ſine peccato carere poſſumus, ob proximorum ſalutem?* Reſp. Id licere videtur: quia non obligamur ad opera meliora omnia quæ facere poſſumus, potiſſimum dum urget aliorum neceſſitas. Hinc licet interdum abſtinere ab opere non præcepto, ex quo proficere poſſes. Quare D. Thomas infra *quæſt.* xliii. *art.* 7. docet, aut differenda, aut occultanda opera noſtra ſpiritualia libera ob proximi ſalutem. Hac ratione quis aliquando ſtatum matrimonialem aſſumere tenetur, ne regnum ad hæreticos devolvatur; opera miſericordiæ differenda ſunt, ut infirmorum vitetur offendiculum; omittendus ingreſſus in religionem, ut parentum inopiæ provideatur. Ita docet Franciſcus Sylvius 2. 2. *quæſt.* xxvi. *art.* 4. *concl.* 4. Hæc autem mihi partim vera, partim falſa videntur. Vera ſunt ea parte qua aſſeritur omittenda eſſe eiuſmodi opera ſpiritualia, aut differenda ob proximorum ſpiritualem ſalutem. Falſa mihi apparent, quatenus dicitur, talium operum omiſſionem ſpirituale detrimentum inducere. Verum quidem habet eiuſmodi opera caritatem augere, illorumque omiſſionem ſpiritualis profectus quamdam inducere iacturam abſolute, & genere ſuo. Ceterum ſi recenſita opera ob finem ſanctum proximorum æternæ ſaluti providendi negligantur; ipſi actus quibus talis omiſſio operum deliberatur, & ſtatuitur, ſunt actus caritatis, qui continuo caritatem augent. Quare vera mihi videtur ſententia Franciſci Suarez aſſerentis *diſp.* ix. *ſect.* 1. *num.* 9. licitum non eſſe velle detrimentum ſpirituale, quod licet culpam non includat, minuit tamen caritatem, ſeu impedit meritorum augmentum: quia tale detrimentum nec eſt per ſe amabile, nec ad aliorum ſalutem ordinari-

va-

valet: & caritas inclinat ad ſui perfectionem, ſecus ad id quod hanc perfectionem impedit. Quando vero omittuntur opera quæ natura ſua tendunt ad augmentum caritatis ob finem pium adiuvandi proximum; tunc augmentum caritatis, & meritorum, quod ex operibus externis conſurgeret, obtinetur ex actibus internis quibus proximorum ſalus comparari curatur.

XXXII. Tandem eorum bonorum quæ non faciunt hominem meliorem, licitum eſt velle iacturam propter proximorum utilitatem; quin interdum homo ad id obligatur. Sic poteſt quis interdum velle carere gratiis quæ gratis datæ vocantur, cum id ad ſalutem proximi conducit. Hac ratione tenetur quis aliquando omittere ſtudium, contemplationem Scripturarum, iacturamque facere ſuæ doctrinæ, eloquentiæ, & eruditionis propter proximorum utitilatem, ut docet Sylvius *loc. cit.*

XXXIII. Quæſt. XVI. *Qui ſunt in dilectione præferendi?* Reſp. Cum diverſi ſint gradus propinquitatis, qua nobis proximus noſter iungitur, non raro contingit ut unus præ alio diligendus ſit. Porro inquit S. Thomas 2. 2. quæſt. XXVI. art. 6. *Cum principium dilectionis ſit Deus, aut ipſe diligens; neceſſe eſt quod ſecundum propinquitatem maiorem ad alterum iſtorum principiorum maior ſit dilectionis affectus.* Ille ergo proximus qui alterutri horum principiorum, nempe Deo, aut tibi, propinquior eſt, ceteris paribus, præferendus eſt. Advertendum autem, quod obligatio ſervandi hunc ordinem prælationis tunc ſit gravis quando urget extrema neceſſitas ſuccurrendi alterutri proximorum. Si enim neceſſitas aut levis, aut gravis tantum eſt, turbatio ordinis non erit mortalis abſolute loquendo. Spectandæ enim ſemper ſunt circumſtantiæ. Primum igitur omnium ſuccurrendum eſt patri, & matri, æquali neceſſitate urgente. Idque evincit D. Thomæ axioma: Parentes ſunt nobis magis coniuncti. Hæc quippe coniunctio prima eſt, naturalis, immobilis, in ipſa natura fundata. Maior ergo eſt omnibus ſupervenientibus coniunctionibus. Ergo ceteris præferendi ſunt. Pater præferendus matri eſt, quod ſit nobilius principium. Primum ergo omnium parentibus ſuccurrere debes in pari neceſſitate: quia debitum contractum cum parentibus præcedit quodlibet debitum poſterius. Sub alia tamen conſideratione uxores, & filii præferendi parentibus ſunt, inquit Angelicus *art. 9. & 11.* Uxor quantum ad amorem intenſivum, & cohabitationem, cum ſit una caro cum marito, omnibus præferenda eſt: quæ prælatio non impedit priorem ordinem reſpectu parentum. Filii etiam comparate ad patrem diligentem præferendi ſunt parentibus. *Alio modo* (inquit Angelicus) *comparatur gradus dilectionis ex parte ipſius diligentis: & ſic magis diligitur quod eſt coniunctius, & ſecundum hoc filius eſt magis diligendus quam pater... quia parentes diligunt filios ut aliquid ſui exiſtentes. Pater autem non eſt aliquid filii.* Parentes ergo, & filios præferre debes amicis, benefactoribus, magiſtris, ceteriſque omnibus ob rationem da-

datam, quod illorum coniunctio naturalis, & prima eſt. De coniunctis in ſecundo gradu, ut ſunt fratres, abſolute præferendos eſſe ceteris minus propinquis, convenit inter Theologos. Bannez 2. 2. *quæſt.* XXVI. *art.* 8. *dub.* 1. *concl.* 3. contendit talem reperiri poſſe benefactorem qui præferri debeat fratri carnali. Difficile ego adducerer ut id concederem. Coniunctio fratrum prior, & naturalis eſt, quæ vinci nequit, ceteris paribus, a poſteriori coniunctione per beneficium contracta. Idque communi ſenſu confirmatur. Nemo enim amicorum, vel benefactorum maximus tantum ſibi iuris in amicum vindicat, ut præferri velit ſui amici fratribus. Prælatio fratrum iure naturæ intelligitur relate ad amicos, & benefactores.

XXXIV. Ceteri conſanguinei, qui ſunt propinquiores, præferri in æquali neceſſitate debent minus coniunctis. Affines poſtponendi ſunt conſanguineis. Sancti præferendi ſunt peccatoribus, fideles infidelibus, amici inimicis, benefactores non benefactoribus. Concives, ſeu conterranei extraneis; benefactores amicis, & ſodalibus; ſpirituales benefactores terrenis anteponi debent: ſpiritualis ſiquidem cognatio præferri debet cognationi carnali. Quapropter contendunt non pauci, paſtorem debere potius gregem ſuum in extrema neceſſitate ſpirituali conſtitutum iuvare quam patrem ſuum in eadem neceſſitate poſitum, & ſaluti ſpirituali ovium potius quam cognatorum invigilare. Caſus iſti vix umquam occurrunt. Ceterum, ſi occurrerent, ſalutem patris ceteris omnibus præferendam eſſe exiſtimo. In negotiis tamen religionis, & patriæ, religio, & patria patris ſaluti anteponendæ ſunt. Audi quid lumine naturali perfuſus ſcribat Tullius Lib. III. offic. cap. IX. *Quid ſi pater fana expilet, cuniculos agat in ærarium: indicet ne id magiſtratibus filius? Nefas id quidem eſt: quin etiam defendat patrem, ſi arguatur. Non igitur patria præſtabit omnibus officiis? Immo vero. Sed ipſi patriæ conducit pios habere cives in parentes. Quid, ſi tyrannidem occupare, ſi patriam prodere conabitur pater? Silebit ne filius? Immo vero obſecrabit patrem ne id faciat: ſi nihil proficiet, accuſabit, minabitur etiam: ad extremum ſi ad perniciem patriæ res ſpectabit, patriæ ſalutem anteponet ſaluti patris.*

C A-

CAPUT VI.

De inimicorum dilectione. Quid in veteri lege Deus, quid in nova Chriſtus præcipiat?

I. TAmetſi in præcepto caritatis proximi amandi includitur inimicorum amor, quod inimici proximi noſtri ſint; nihilo ſecius ſigillatim diſcutienda eſt dilectio iſthæc ob peculiarem quam ſecum defert difficultatem. Et ut magis perſpicue id præſtem, in duos tribuo paragraphos caput iſtud. Quid in veteri primum, quid in nova lege Deus præceperit, ſecundo diſquiram.

§. I.

Quocumque tempore, tum legis naturæ, tum legis ſcriptæ, dilectio inimicorum vi præcepti neceſſaria fuit.

II. ET ut a lege naturali auſpicemur, cuiuſque menti impreſſum illud axioma eſt: *Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris*. Quis autem eſt qui odio ab inimico haberi velit? Accedit quod, hominum ſocietate poſita, adeo neceſſaria eſt inimicorum dilectio, ut ea ſublata, occidat in nihilum humanum genus neceſſe eſt. Fac enim licitum ſit, quin & imperatum, ſi ita vis, inimicorum odium. Quid tum? En patrem in filios, filios in patrem; uxorem in maritum, maritum in uxorem; ſubditos in Principes, in ſubditos Principes gladium ſtringere; inſidias ſtruere, parare venena, captare arma. En genus humanum univerſum mutuo ſeſe fraudibus, dolis, perſecutionibus nunc occultis, nunc manifeſtis inſectari. En cives, parentes, fictos amicos invicem ſanguinem ſibi effundere, vitamque eripere. Siquidem humanarum cupiditatum perturbatione, hominumque inclinationibus, ingeniis, deſiderationibuſque oppoſitis, ac invicem pugnantibus ſpectatis, fieri nequit quin in mutuo commercio frequentiſſime iræ, odii, averſionis, & inimicitiarum occaſiones occurrant. Niſi ergo ratio moderetur, & coerceat iræ furorem, odii inteſtini molimina, atque rixarum impetus, viciſſim ſeſe homines trucidabunt; & ſplendidiſſimum mundi huius theatrum, quod, ut hominum inhabitationi, nutritioni, & oblectamento inſerviret, Deus condidit, in generis humani lugubre, funeſtumque ſepulcrum convertetur: homineſque illi quos, ut propagationi vacarent, creavit Deus, ſicarii, carnificeſque ſuorum ipſorum crudeliſſimi efficientur. Ergo, ſemel poſito quod impune, & licite poſſint homines ſe odio

Digitized by Google

odio habere, licitum illis erit univerſi generis humani carnificinam ſitire, & anhelare. Quis itaque negare auſit privatam vindictam in univerſi decidere iacturam? Ergo tam neceſſarius eſt inimicorum amor, iniuriarum oblivio, odii interioris extinctio, quam neceſſaria eſt humanæ ſocietatis, ac totius mundi conſervatio.

III. Unaquæque res, inquis, quod ſibi obeſt, odit, atque forti impetu rapitur ad id quod ſibi nocet, propulſandum. Verum habet: aqua extinguere ignem nititur: ignis adverſus aquam flammas emittit: bruta etiam belligerant, pugnant, ſuiſque utuntur armis, quibus quæ ſibi noxia ſunt repellant. Quid inde? An ne quia bruta cæco furore, & naturali impetu abripiuntur in ea quæ ſibi inimica ſunt, colligere hinc licet argumentum quo evincatur hominibus bruta imitanda eſſe in vindicandis iniuriis, in ira explenda, in furore ſaturando? Qui ſic ratiocinaretur, in bruta animantia homines ratione præditos transſmutaret. Ut quid lumen illud rationis ſuper cuiuſque mentis vultum ſignavit Deus, niſi ut homines ſuos effrenes appetitus coercerent, ac rebellantium paſſionum tumultum ſedarent? Sed quid ultra provehor? Nonne Ethnicorum Sapientes omnes virtutis loco ſemper habuerunt iniuriarum veniam, & e contra vindictam vitiis, & feritati accenſuere? Non vacat iſtorum effata exſcribere. Audi unicum Tullium, qui diis ſimillimum prædicat Cæſarem ob animi magnitudinem, qua iniurias ab inimicis eidem illatas condonabat, eaſque obliviſcebatur. *Obliviſci nibil ſoles niſi iniurias . . . . Videte ne erretis qui Cæſarem veſtris inimicis iratum fore putetis, cum ignoverit ſuis . . . . Nibil eſt enim tam populare quam bonitas: nulla de virtutibus tuis plurimis nec gratior, nec admirabilior miſericordia eſt. Homines enim ad deos nulla re propius accedunt quam ſalutem hominibus dando. Nibil babet nec fortuna tua maius, quam ut poſſis, nec natura tua melius, quam ut velis conſervare quamplurimos.* Lege integram hanc pro Ligario ad Cæſarem orationem, ut inde argumenta haurias quibus vi luminis naturæ ſuadeas concedendam inimicis veniam.

IV. Ad legem ſcriptam Moyſis quod attinet, quidam opinati ſunt, ut Maldonatus, legem veterem iuſſiſſe inimicorum vindictam. Quod ut evincant, textum opponunt Matth. v. *Audiſtis, quia dictum eſt antiquis: Diliges proximum tuum, & odio babebis inimicum tuum. Ego autem dico vobis: Diligite inimicos veſtros, benefacite bis qui oderunt vos.* Verum hoc textu abutitur Maldonatus, atque in ſenſu illum uſurpat ab omnibus Patribus reprobato. Quod ut evidenter oſtendam, primum textus ipſius veteris teſtamenti, deinceps interpretationes quibus laudatum evangelicum textum Patres exponunt, promam.

V. En veteris teſtamenti axiomata. Levit. XIX. *Non oderis fratrem tuum in corde tuo . . . Non quæras ultionem, nec memor eris iniuriæ civium tuorum.* Deuter. XXXII. *Mea eſt ultio, & ego retribuam.* Eccli. XXVIII. *Qui vindicari vult, a Do-*

a Domino inveniet vindictam, & peccata illius ſervans ſervabit. I. Reg. xxiv. *Non extendam manus meas ad eum, quia Chriſtus Domini eſt*. Proverb. vii. *Qui in ruina lætatur alterius, non erit impunitus* : & cap. xxiv. *Cum ceciderit inimicus tuus, ne gaudeas, & in ruina eius ne exultet cor tuum*. Eccle. x. *Omnis iniuriæ proximi ne memineris, & nihil agas in operibus iniuriæ*. Hæc adeo perſpicua, & obvia ſunt, ut nullo valeant elevari commento. Nunc exſcribendæ ſunt Patrum auctoritates evangelicum textum interpretantes.

VI. D. Thomas omnium Patrum, quos incredibili ſtudio revolvit, voce exponit textum Matthæi in III. diſt. xxxi. quæſt. 1. art. 1. ad 2. *In veteri lege etiam homines tenebantur ad dilectionem inimicorum, ſicut patet per auctoritatem. Unde quod dicitur*, Odio habebis inimicum tuum, *non eſt ex lege ſumptum : quia nuſquam hoc in littera invenitur ; ſed eſt additum ex prava interpretatione Iudæorum, qui ex eo quod præcipiebatur dilectio proximi, concludebant quod inimici erant odiendi*. Hoc idem repetit 1. 2. quæſt. cvii. art. 2. ad 2. *Circa odium inimicorum removit Chriſtus falſum Phariſæorum intellectum, nos monens ut perſona non odio habeatur, ſed culpa*. Interpretationem hanc genuinam Angelici confirmat evangelici textus litteralis diſcuſſio. Quippe ſacer Evangeliſta Matthæus non aſſerit in lege veteri conceſſam Iudæis fuiſſe iniuriarum ultionem ; ſed admonet *dictum eſſe antiquis* &c. Dictum, inquam, & evulgatum fuerat inter Iudæos, quorumdam prava, & erronea Scribarum, ſeu Doctorum interpretatione, odio inimicos habendos. Verum nullus legis textus afferri poteſt quo id oſtendatur.

VII. Porro, ut Maldonati impudentia compeſcatur, qui eo auſus ſuos protulit ut ſcripſerit, vir alioquin perdoctus, D. Thomæ interpretationem ex hæreticorum officina depromptam eſſe, D. Auguſtini ſententia hoc de argumento exſcribenda eſt. Porro S. Doctor hæc ſcribit Lib. XVIII. contra Fauſtum cap. xxiv. *Non eſt contrarium quod in antiqua Scriptura dictum eſt* : Oderis inimicum tuum : *& in Evangelio* : Diligite inimicos veſtros : *quia unuſquiſque iniquus homo, inquantum iniquus eſt, odio habendus eſt; inquantum autem homo, diligendus. Audito igitur, & non intellecto, quod antiquis dictum erat*, Oderis inimicum tuum, *ferebantur homines in hominis odium, cum deberent non odiſſe niſi vitium. Hoc corrigit Dominus dicendo* : Diligite inimicos veſtros; *ut qui iam dixerat* : Non veni legem ſolvere, ſed adimplere. *Ideoque de odio inimici quod ſcriptum eſt in lege, non ſolverat, præcipiendo utique ut diligamus inimicos; ſed cogebat nos intelligere quod poſſumus unum, eumdemque hominem & odiſſe propter culpam, & diligere propter naturam*.

VIII. Obiicies. *Deuteron*. xxv. præcipitur Iſraelitis ut iniuriam ab Amalecitis illatam ulciſcerentur, eoſque uſque ad internecionem delerent. *Delebis nomen eius ſub cælo : cave ne obliviſcaris*. Ergo odium inimicorum in veteri lege præceptum

erat.

Digitized by Google

erat. Reſp. Deus, ut ſupremus ſcelerum vindex, bello iuſto, publicaque auctoritate, populi inimici, & adverſus veram religionem infeſti iniquitatem caſtigandam imperavit. Privatam vindictam, privatumque perſonarum odium vetitum a Deo dicimus; nec propterea iuſtitiam vindicantem crimina ſocietati infeſta de medio tollimus.

IX. Nec verum habet quod Maldonatus comminiſcitur, inimicitias Iudæis vetitas inter confratres moſaicam legem profitentes, ſecus cum exteris. Hæc quippe interpretatio commentitia eſt, & repugnans Scripturæ ſanctæ. Textus enim vetantes abſoluti ſunt, ut patet ex his quos produxi, & aliis qui afferri valent. Exod. XXIII. *Si occurreris bovi inimici tui, aut aſino erranti, reduc ad eum: & ſi videris aſinum odientis te iacere ſub onere, non pertranſibis, ſed ſublevabis cum eo.* Et Proverb. XXV. *Si eſurierit inimicus tuus, ciba illum; ſi ſitit, da ei aquam bibere.* Hæ, & aliæ ſimiles locutiones abſolutæ, & indefinitæ non poſſunt, niſi pro libito, ad ſolos Iudæos reſtringi. Neque negotium faceſſit quod Maldonatus reponit, in Hebræorum codicibus reperiri legem expreſſe odium permittentem, non Phariſæorum, Scribarumque malitia depravatam, ſed ab ipſo Deo latam. Negamus ſiquidem cum D. Thoma, uſpiam in Scriptura authentica talem reperiri legem quæ odium privatum hominum permittat: id quippe legi naturali, ut vidimus, repugnat. Quod ſi tibi hæc non arridet reſponſio, alteram accipe Auguſtini inquientis, legem iubere odium inimici, quatenus inimicus eſt, ſeu, ut aiunt, reduplicative: verbo, odium iniquitatis; ſecus hominis qui alioquin eſt inimicus. Quoniam inimicitia non amoris, ſed odii obiectum eſt. Homo vero, qui eſt inimicus, quia proximus noſter eſt, quia imaginem Dei præfert, amoris noſtri particeps eſſe debet.

§. II.

In Evangelio præceptum haberi iubens inimicorum dilectionem, de fide eſt.

X. NUllum eſt inter Catholicos diſſidium ſuper præcepto dilectionis inimicorum. Conceptis ſiquidem verbis Servator noſter divinus hanc iubet dilectionem tum interiorem, tum externam. *Ego autem dico vobis: Diligite inimicos veſtros, benefacite his qui oderunt vos, orate pro perſequentibus, & calumniantibus vos, ut ſitis filii Patris veſtri qui in cælis eſt.* Matthæi V. Hæc verba explicans Auguſtinus *ſer.* LXVIII. *de temp.* hæc ſcribit. *Dominus in Evangelio, ut inimicos diligere debeamus, non dedit conſilium, ſed præceptum.* Non eſt ergo quod

in evincendo præcepto immoremur; ſed momenta potius quæ ad exequendum mandatum permovent, alliciuntque, indicanda ſunt.

XI. Antequam vèro id præſto, temperare mihi haud valeo quin impudentiſſimam calumniam quam Doctoribus catholicis impingit Calvinus *Lib. II. inſt. cap.* VIII. *num.* 56. lectorum oculis ſubiiciam. Nec enim non parum confert ad declarandam rabiem, furoremque quo in Catholicos agitabatur. Omni ergo exuta fronte auſus eſt in publicum evulgare, Theologos noſtros legem diligendi inimicos abrogaſſe, atque præceptum hoc graviſſimum inter conſilia amandaſſe. En illius verba: *Quapropter peſtilentiſſimæ vel ignorantiæ, vel malitiæ fuit quod Scholaſtici ex præceptis de non appetenda vindicta, de diligendis inimicis, quæ & omnibus olim Iudæis tradita fuerunt, & tum omnibus in communi Chriſtianis tradebantur, conſilia fecerunt, quibus parere, vel non parere liberum eſſet. Eorum autem neceſſariam obedientiam ad Monachos relegarunt: qui vel hoc uno ſimplicibus Chriſtianis eſſent iuſtiores quod ultro ſe ſervandis conſiliis obſtringerent. Et rationem aſſignant, cur ea non recipiant pro legibus, quod onerofa nimium, & gravia videantur, Chriſtianis præſertim, qui ſunt ſub lege gratiæ. Ita ne legem Dei æternam de diligendo proximo refigere audent?* Ita ne pudorem amiſiſti, ita ne frontem fregiſti, ut tantam impoſturam nobis affingeres? Dubitare quiſque iure valet, maiori ne ſtupiditate, an impudentia, maiori ne furore, an malignitate commentum iſtud evulgaveris? Iſte ne caritatis tuæ fetus in tuos inimicos, quos Papiſtas compellas? En qualem impoſtorem venerentur Calviniſtæ, eique tamquam novo Legiſlatori faſces ſubmittant. Nonne ex his apertiſſimis calumniis ſuum præſtigiatorem dignoſcere deberent? Sed ad noſtra revertamur.

XII. Difficilem humanitati noſtræ inimicorum dilectionem eſſe nemo eſt qui non fateatur. Porro ut hanc nobis deliniret difficultatem, Salvator noſter ſuam interpoſuit primum auctoritatem: *Ego autem dico vobis*. Supremo Domino præcipienti parendum eſt. Gratiam impertitur, qua, ira pulſa, amor accendatur. Lumen ſiquidem nobis infundit quo in ipſo inimico noſtro fratrem meditemur, & ipſiuſmet Dei imaginem veneremur. Gratiam donat, qua debilitatem erigit, fortitudinem tribuit, corque in amorem accendit. Præmia ſubinde maxima proponit. Et primum remiſſionem offenſarum quas nos ſuæ infinitæ maieſtati irrogavimus, ſpondet ipſius Matthæi voce: *Si enim dimiſeritis hominibus peccata eorum, dimittet & vobis Pater veſter cæleſtis delicta veſtra. Si autem non dimiſeritis hominibus, nec Pater veſter dimittet vobis peccata veſtra*. Præter peccatorum remiſſionem ſuam divinam filiationem ſpondet: *Ut ſitis filii Patris veſtri qui in cælis eſt*. Tandem exemplo ſuo quo veniam tortoribus ſuis a Patre impetravit, ad hanc nos pertrahere dilectionem adnititur.

XIII. En ergo in compendium redactas rationes quibus homines ad inimicorum amo-

amorem permoveri debent. Neceſſitas mutui amoris, ſine quo nec ſocietas, atque adeo nec mundus iſte conſiſtere poſſet: auctoritas Dei non modo ut ſupremi Domini, ſed ut benefactoris, creatoris, conſervatoris, redemptoris, patris, & magiſtri præcipientis: præmium remiſſionis culparum noſtrarum, filiationis divinæ, & hereditatis æternæ. Poſtquam hæc omnia ſacra, gravi, & flebili quodammodo eloquentia expoſueris, ut devocent e cælo oculos ſuos homines, impera; atque ut in infernum apertum cogitationes coniiciant iube: ſupplicia atrociſſima vindicatoribus parata curſim indica: & poſtremo, illic obſtinatis relictis, rurſum cum amatoribus Dei in cælum ſpem erige præmium aſſequendi quod paravit Deus diligentibus eum, proximumque.

XIV. Quæ dicta ſunt, paucis Auguſtini ſententiis confimare iuvat. Primum magnitudinem præmii cum gravitate præcepti comparat ſer. cccxvII. de diverſis. *Grave præceptum; ſed grande præmium. Audiſti opus, expecta mercedem. Numquid dictum eſt nubibus: Pluite ſuper agros cultorum meorum, & recedite ab agris blaſphematorum meorum? Numquid dictum eſt ſoli: Videant te qui me colunt, non te videant qui mihi maledicunt?* Exemplum mox ſubiicit ipſius Redemptoris. *Qui amator inimicorum ſuorum in mundum venit, omnes prorſus inimicos ſuos invenit, neminem amicum invenit. Pro inimicis ſanguinem fudit; ſed ſanguine ſuo inimicos convertit, delendo peccata ex inimicis amicos fecit.* Plura hic, & alibi hoc de argumento perſequitur, & *ferm.* ccxxIII. *de temp.* ſic alloquitur Chriſtianum: *Quid vis? Vindicari? Vide pendentem, & tibi de ligno, tamquam de tribunali, præcipientem. Vide pendentem, & tibi languenti de ſuo ſanguine medicamentum facientem. Vide pendentem, ſi vindicari vis. Vide pendentem, audi precantem: Pater ignoſce illis.*

CAPUT VII.

Conſectaria, & regulæ ſervandæ in dilectione inimicorum.

I. Conſequitur ergo primum ex iis quæ dicta ſunt, amandos inimicos eſſe amore tum interno, & affectivo; tum externo, & effectivo. Noverat Dominus facillime nos ementiri poſſe interiorem dilectionem, nobiſque ipſis illudere, amorem appellantes aut occultum livorem ſub cuiuſdam zeli fuco latitantem, aut crudelem illam indifferentiam, qua iactamus nec bonum, nec malum inimicis nos velle: idcirco non modo interiorem affectum, ſed exteriorem præcipit beneficentiam quæ interioris affectus argumentum eſt. *Benefacite illis qui oderunt vos. Orate pro perſequentibus, & calumniantibus vos.*

Digitized by Google

II. *Conſectarium ſecundum*. Cum facile ſit odium inteſtinum variis coloribus fucari, & in intimo cordis receſſu anguis inſtar latitare, quiſque cavere ſibi debet ne in re tanti momenti ſemetipſum decipiat. Cor noſtrum difficillime ſuſpenſum hæret amorem inter & odium. Nos ipſi, flamma quæ intus ardet, ſit ne odii, an amoris igne ſuccenſa, dignoſcere interdum vix poſſumus. Et cum mortaliter delinquendi periculum ſit, ſecuriorem in tam gravi dubio partem eligere debemus. Quæ conſulto præmitto ob innumeras præciſiones, & ſubtilitates excogitatas ad vim iſtius præcepti extenuandam. Quemadmodum enim amorem erga Deum in nihilum pene redegerunt non pauci recentiores, ſcribentes, nos non teneri interiori affectu Deum diligere; ſic dilectionem inimicorum de medio ſuſtulerunt, docentes, divinum mandatum haud iubere internum amoris actum erga inimicos. Quæ opiniones proſcriptæ nunc ſunt. Ut ſecuras ergo iſtius dilectionis regulas habeas, ſequentes quæſtiunculas proponam: quoniam non omnes particulæ quæ in divino mandato continentur, ſemper vi præcepti obligant. Rurſus præceptum divinum adfirmativum, & negativum eſt. Omnia ergo perſpicue diſcutienda ſunt.

III. Quæſt. I. *Quid imponit præceptum ut adfirmans eſt, quid vetat ut negans?* Reſp. Præceptum ut adfirmativum iubet tum interiorem dilectionem, tum exteriorem beneficentiam, iuxta tamen conditionem, & naturam præcepti adfirmativi; quod licet ſemper, non tamen pro ſemper obligat. Quatenus negativum eſt, ſemper, & pro ſemper urget, ita ut numquam liceat, vel ad momentum, libero animo odio habere inimicum. Vi iſtius præcepti tenemur omnem vindictæ affectum deponere, offenſam ex corde remittere, nullum inimico malum velle ob offenſam acceptam.

IV. Quæſt. II. *In quo ſitus eſt, & quid comprehendit hic affectus, quo diligere inimicum debemus?* Reſp. Affectus iſte ſitus eſt in amore univerſali, quo proximum diligere tenemur propter Deum: ab hoc ſiquidem univerſali amore in proximum excludere licite inimicos non poſſumus. Angelicus hoc explicat 2. 2. quæſt. xxv. art. 8. *Dilectio inimicorum tripliciter conſiderari poteſt. Uno quidem modo, ut inimici diligantur, inquantum ſunt inimici; & hoc eſt perverſum, & caritati repugnans, quia hoc eſt diligere malum alterius. Alio modo poteſt accipi dilectio inimicorum quantum ad naturam, ſcilicet in univerſali; & ſic dilectio inimicorum eſt de neceſſitate ſalutis, ut ſcilicet aliquis diligens Deum, & proximum, ab illa generalitate dilectionis proximi inimicos non excludat. Tertio modo poteſt conſiderari dilectio inimicorum in ſpeciali, ut ſcilicet aliquis in ſpeciali moveatur motu dilectionis ad inimicum; & iſtud non eſt de neceſſitate caritatis abſolute: quia nec etiam moveri motu dilectionis in ſpeciali ad quoslibet homines ſingulariter, eſt de neceſſitate caritatis, quia hoc eſſet impoſſibile. Eſt tamen de neceſſitate caritatis ſecundum præparationem animi, ut ſcilicet homo habeat animum paratum ad hoc quod in ſingulari*

lari

Digitized by Google

lari inimicum diligeret, ſi neceſſitas occurreret. Sed quod abſque articulo neceſſitatis homo etiam hoc actu impleat ut diligat inimicum propter Deum, hoc pertinet ad perfectionem caritatis. Duo ergo tamquam certa ſtatuit Angelicus. Primum, in amore generali erga proximum includendos eſſe inimicos; alterum, neceſſariam eſſe animi diſpoſitionem, & promptitudinem ad peculiarem inimici dilectionem, neceſſitate urgente.

V. Quæſt. III. *Licitum ne eſt excludere inimicos a generali dilectione, ſeu oratione facta pro communitate aliqua ex mera liberalitate?* Reſp. P. Arriaga 2. 2. *diſp.* XXXIX. *ſect.* 1. *quæſt.* IV. *num.* 17. cenſet non peccaturum eum qui vellet preces ſuas ſibi tantum bene affectis prodeſſe. In eamdem opinionem inclinat Leander *tract.* IV. *diſp.* IV. *quæſt.* V. dummodo beneficia non ſint debita, ſed ſolum ex pura liberalitate collata. Hæ, ut ego quidem arbitror, technæ ſunt quibus odium inteſtinum tegitur. Idcirco, miſſis eiuſmodi nimium periculoſis ſpeculationibus, dico, numquam licitum eſſe excludere inimicos a communi dilectione, & beneficentia. Et, ſi aliæ rationes deeſſent, ſufficeret ratio vitandi periculum quod id fiat ex occulto odio nobis ipſis incognito. Nec refert quod beneficium gratuitum ſit, & liberale. Eo ipſo enim quod confertur communitati, non apparet cur inimici excludendi ſint. Nulla quippe ratio talis excluſionis aſſignari poteſt, niſi ipſa inimicitia. Inimicitia autem odium concitat. Ergo excluſio illa ex odio proficiſceretur.

VI. Quæſt. IV. *Quænam benevolentiæ ſigna inimicis exhibenda?* Reſp. Duplicis generis. Alia generalia ſunt, quæ omnibus exhibentur; & hæc vi præcepti ſemper debentur. Alia ſunt ſpecialia, quæ non ſemper, ſed aliquando tantum ſub præcepto cadunt. Ita docet Angelicus 2. 2. quæſt. XXV. art. 9. *Effectus, & ſigna caritatis ex interiori dilectione procedunt, & ei proportionantur. Dilectio autem interior ad inimicum, in communi quidem eſt de neceſſitate præcepti abſolute; in ſpeciali autem eſt non abſolute, ſed ſecundum præparationem animi, ut ſupra dictum eſt. Sic ergo dicendum eſt de effectu, & ſigno dilectionis exterius exhibendo. Sunt enim quædam ſigna, vel beneficia dilectionis quæ exhibentur proximis in communi: puta, cum aliquis orat pro omnibus fidelibus, vel pro toto populo; aut cum aliquod beneficium impendit aliquis toti communitati: & talia beneficia, vel dilectionis ſigna inimicis exhibere eſt de neceſſitate præcepti. Si enim non exhiberentur inimicis, hoc pertineret ad livorem vindictæ, contra id quod dicitur Levit.* XIX. *Non quæres ultionem, & non eris memor iniuriæ civium tuorum.* Hinc evidenter conſtat opinionem Arriagæ, Leandri, aliorumque recentiorum, cuius *num. præced.* meminimus, iuxta D. Thomam, & ut mihi videtur, ſecundum veritatem, falſam eſſe, nimiumque laxam. Sed quæ ſubdit Angelicus perſequamur. *Alia vero ſunt beneficia, vel dilectionis ſigna quæ quis exhibet particulariter aliquibus perſonis; & talia beneficia, vel dilectionis ſigna inimicis exhibere non eſt de neceſſitate præcepti, niſi ſe-*

ſecundum præparationem animi, ut ſcilicet ſubveniatur eis in articulo neceſſitatis, ſecundum illud Proverb. XXV. *Si eſurierit inimicus tuus, ciba illum; ſi ſitit, da illi potum.*

VII. Quæſt. V. *Urget ne præceptum ſalutandi inimicum obvium occurrentem, illum alloquendi?* &c. Reſp. Diffident ſuper hac quæſtione Theologi. Pro ſententia negante præcepti obligationem Leander *loc. cit.* laudat D. Thomam, Bannez, Caietanum, Trullenchum, Dianam, Suarez, Palaum. Pro affirmante La-Cruz, Lorcam, Granados, Azorium, & alios. Immerito citatur D. Thomas pro priori opinione. Bannez ſecundam opinionem defendit. Paucis quod verum, & tutum eſt, & in quod omnes conſentire debent, exponam. I. Salutatio, & colloquium abſolute non ſunt ſigna communia proximis debita. Hic Venetiis homines occurrentes minime ſalutantur; multo minus in colloquium conveniunt. Abſolute ergo, & per ſe nec ſalutare, nec alloqui inimicos vi præcepti tenemur. II. Si alicubi mos obtinet ut indiſcriminatim homines ſeſe ſalutent, ibi ſalutandi inimicos præceptum urgebit. III. Si ante inimicitias mutua intercedebat ſalutatio; etiam poſt diſſidium & rixam eadem communia, quæ præcedebant, ſigna conſiſtere, & perſeverare debent. IV. Salutatio, & allocutio, licet abſolute communia non ſint, poſſunt tamen communia eſſe inter conſanguineos, cognatos, amicos, ſodales eiuſdem cœtus, collegii, & communitatis: & tunc, ſi quis iſtorum alicui inimicus evadit, ab eiuſmodi communibus ſignis excludendus non eſt. V. Si plures occurrentes amici ſalutarentur, excluſo inimico, qui inter illos reperitur; ſignum eſſet odii, animique irati, ſcandalumque contingeret. VI. In eiuſmodi eventibus non illico damnandus peccati mortalis odii qui hæc ſigna omittit; ſed circumſtantiæ expendendæ ſerio ſunt: & duo præcipue diſcutienda, videlicet animus interior, & ſcandalum quod conſequitur. Advertendum tamen, non omne ſcandalum peccatum letale eſſe. Non raro hæc ſalutatio, & allocutio omittuntur, non odii cauſſa, ſed ob quamdam verecundiam, timorem, & animi vilitatem. Interdum neuter ea animi fortitudine pollet ut primus eſſe velit ad exhibenda ſigna benevolentiæ. VII. Hæc ſigna ſalutationis, & allocutionis neceſſaria vi præcepti ſunt, quando deprehenduntur opportuna, & efficacia ad placandum inimicum, odiumque aut a ſe, aut ab hoſte exterminandum. VIII. Salutantem reſalutare debitum eſt, quod negligi abſque gravi culpa nequit, ſi advertenter, & deliberato animo omittatur. Venditio mercium, collatio eleemoſynæ, & cetera eiuſmodi communia officia quæ omnibus exhibentur, negari abſque culpa inimicis nequeunt. IX. Noli in his præſtandis eſſe nimis iuſtus; ſed liberalis eſto, memor quod eadem menſura qua menſus fueris, remetiendus eris. Si abundantem miſericordiæ divinæ menſuram exoptas, dives eſto in dilectione inimicorum.

VIII. Quæſt. VI. *Licitum ne aliquando eſt inimicum non ſalutare?* Reſp. Odii cauſſa

cauſſa numquam licitum eſt. Licere vero Theologi docent. I. Ob delicti punitionem, ſi is qui ſalutationem negat, auctoritate polleat vindicandi iniuriam, ut ſunt ſuperiores, iudices; ut exemplo Davidis renuentis excipere ante conſpectum ſuum Abſalonem (II. *Reg.* XIV.) patet. II. Dum caritas erga inimicum, aut erga ſemetipſum id ſuadet: puta, ſi ex ſeveriore vultu, & negatione ſalutationis, & colloquii ſperatur inimici emendatio, aut aliquis ſpiritualis profectus. III. Cum prævidetur, eiuſmodi officia accipienda ab adverſario in ſigna contemptionis, & vilipendii. IV. Quando delictum proximi eſt valde enorme, & publicum, negari licite poteſt colloquium, ſalutatio &c. in ſignum deteſtationis, & abominationis. Aliquando non licet modo, ſed oportet etiam talia negare officia, ne ſi exhibeantur, conniventiæ ſuſpiciones præbeantur, juxta illud Ioannis Evangeliſtæ Epiſt. II. verſ. 10. *Si quis venit ad vos, & hanc doctrinam non affert, nolite recipere eum in domum, nec ei Ave dixeritis. Qui enim dicit illi Ave, communicat operibus eius malignis.* Quod axioma de hæreticis intelligitur; applicari vero, magna tamen moderatione, poteſt aliis qui hæreticis ſimillimi ſunt. Hæc tamen officiorum communium ſuſpenſio illicita eſſet, ſi opportuna ad lucrum ſpirituale inimicorum agnoſceretur. V. Pater, mater, patreſque familias iuſte denegare ſalutationem, locutionem, aliaque benevolentiæ paternæ officia filiabus, & filiis qui aut incongruum matrimonium invitis parentibus iniere, aut aliqua alia turpi, & infami actione familiam dehoneſtarunt. Poſſunt eiuſmodi parentes domo filios pellere, aliis filiis, & domeſticis præcipere ut officia præfata illis denegent; dummodo tamen duo obſerventur: alterum quod non odii, ſed iuſtæ punitionis cauſſa id fiat, alterum quod vindicta non excedat gravitatem delicti. Neque enim hæc officiorum ſuſpenſio perpetua eſſe debet; ſed temporaria, plus minuſve iuxta criminis gravitatem. Finis etiam iſtius vindictæ ſit oportet exemplum aliorum, ut horrorem concipiant in ſimilia delicta. Poſt factum tamen parum proſunt ſimiles punitiones, ſed frequentiſſime nocent, primum parentibus, qui triſtitiæ ſegetem ſibi comparant, dum irato animo indulgent; deinde filiis, qui hinc exaſperantur, & ad iram provocantur. Prudentia ergo non vulgari uti Confeſſarius debet, ne aut ſeverius parentes obliget ad hæc præſtanda officia, aut laxius illis indulgeat ſecretum odium foventibus. In his eventibus non eſt exaggerandum præcepti debitum, & obligatio; ſed evangelicæ caritatis momenta, & elogia ob oculos ſiſtenda ſunt; & moderata, opportunaque perſuaſione inducendi ad mutuam caritatem, quæ operit multitudinem peccatorum. VI. A peccato gravi in iſtorum ſuſpenſione ſignorum excuſat frequenter 1. Inadvertentia, ſeu mentis diſtractio. 2. Parvitas materiæ, vel moræ, ut ſi brevi intervallo hæc officia ſuſpendas: non quod vel per inſtans odium licitum ſit; ſed quod turbatus animus aptus non eſt ad eiuſmodi ſigna exhibenda. Phyſica enim turbatio vitari nequit. 3. Significatio iuſti doloris ob perce-

ceptam iniuriam. P. Sporer *tract.* II. *cap.* VI. *ſec.* 2. *num.* 2. ex Diana, & Hurtado alias iuſtæ excuſationis rationes adducit, ut ſi quis abſque gravi incommodo honoris nequit hoſtes ſalutare, vel quando iniuria gravis eſt, puta cum quis appellatur fur &c. Hæc tamen abſolute non ſunt probanda; maxime quod ob prætextum obnubilandi honoris ſalutatio, vel locutio conſueta ſuſpendatur. Vani, mundanique enim ſunt eiuſmodi prætextus.

IX. Quæſt. VII. *Duo Religioſi eiuſdem Cœnobii, orta rixa, omittunt conſuetam ſalutationem, & locutionem: peccant ne mortaliter?* Reſp. Affirmant Tamburinus *Lib. V. cap.* I. *§.* 3. *num.* 13. Sporer *tract.* II. *cap.* VI. *ſec.* II. *num.* 30. Addit Tamburinus, cui de more ſubſcribit Sporer, excuſari illos poſſe a culpa gravi, ſi probata eorum virtus comperta eſſet. Verum ſuſpecta mihi evaderet eorum virtus vel ex hoc quod mutua eiuſmodi conſueta officia omitterent. Brevitas temporis, levitas diſſidii, & aliæ circumſtantiæ poſſunt interdum a gravi excuſare culpa. Probata inimicorum virtus ſatis minime eſt ad purgandam a crimine eiuſmodi omiſſionem.

X. Quæſt. VIII. *Nobilis Matrona occiſorem mariti ſalutantem reſalutare renuens, peccat ne mortaliter?* Reſp. Negat Sporer *loc. cit. num.* 32. abſolute loquendo; tametſi addat omnibus modis conſulendam reſalutationem. Affirmans mihi eſt probabilior ſententia. Circumſtantiæ tamen occurrere poſſunt quæ aliquando excuſent a gravi: puta brevitas temporis, ut ſi reſalutatio ſtatim a morte mariti, dum dolor mentem occupat, facienda eſſet. Tanta tamen poteſt occurrere animi debilitas, ut conſultius aliquando ſit occurſum evitare inimici.

XI. Quæſt. IX. *Offenſus, dum ſalutatio debita eſt, tenetur ne inimicum offenſorem officio prævenire?* Reſp. Quando offenſus eiuſdem ſtatus, & conditionis eſt cum offenſore, eum officio ſalutandi, & alloquendi prævenire non aſtringitur vi præcepti. Hæc quippe præventio inter æquales non cadit ſub debito, etiam inter amicos, & multo minus inter inimicos. Recordari tamen debemus quod ſcribit Apoſtolus Rom. XII. verſ. 10. *Caritate fraternitatis invicem diligentes: honore invicem prævenientes.* Quod conſilium vim præcepti induit, ſi præventio apta agnoſcatur ad conciliandum inimicum, vel ſi ex omiſſione officii ſcandalum occurreret. Si inimicus ſit altioris conditionis, & ſtatus, vi cuius ante ortam inimicitiam officia prævenire ſolebas; id præſtare aſtringeris etiam poſt acceptam offenſam. Si demum inimicus ſit inferioris conditionis, offenſus non tenetur illum prævenire; cum neque ante diſſidium ad hanc præventionem teneretur. Circumſtantiæ tamen inſpiciendæ ſemper ſunt, & expendendæ. Sed, quæſo, ne confundas internam dilectionem cum externæ benevolentiæ ſignis. Illa ſemper ſit prompta oportet, hæc pro temporum circumſtantiis.

XII. Quæſt. X. *Peccat ne mortaliter qui inimicum ſalutantem non reſalutat?* Reſp.

Si

Digitized by Google

Si qui ſalutationem ab altero ſuſcipit, ſit perſona dignitatis valde ſuperioris, ut Dux, Princeps, dominus, pater, non peccat omittendo reſpondere ſalutationi ſibi factæ; dummodo nec ex odii inſtinctu id oriatur, nec ſcandali occaſio detur; ſed ob honeſtam cauſſam iuſtæ punitionis id fiat. Difficile tamen eſt ut hæc inurbanitas a quavis culpa immunis ſit. Si perſona ſalutata ſit aut æqualis, aut non multum altioris gradus; dubio procul mortaliter peccat, ſi ſalutantem inimicum non reſalutat. Omiſſio quippe reſalutandi contemptionem præfert inimici ſalutantis, eumque ad odium provocat. Hæc omnia communia ſunt penes Auctores. Si vero inimici ſint viles plebeii, cenſet Petrus Hurtado, & cum eodem Leander *tract.* IV. *diſp.* IV. *quæſt.* XII. nullum apparere peccatum, ſaltem grave; licet homo ſalutatus non reſalutet: quia, inquiunt, ſalutationes nullius ſunt exiſtimationis inter perſonas viles. Hanc ego non approbo doctrinam, quæ cum experientia pugnat. Quoniam nullus ruſticorum reperitur qui gravi ſibi non vertat iniuriæ, & contemptui, ſi ſalutans non reſalutetur. Quare abſolute loquendo, niſi peculiares occurrant circumſtantiæ, non ſecus iſti, ac ingenui viri, non reſalutantes graviter peccant.

XIII. Quæſt. XI. *Offenſori non petenti pacem, tenetur ne offenſus ſigna dilectionis exhibere?* Reſp. Evangeliſta Lucas *cap.* XVII. ſcribit: *Si ſepties in die peccaverit in te, & ſepties in die converſus fuerit ad te, dicens, Pœnitet me: dimitte illi*. Matthæus addit *cap.* XVIII. non ſolum ſepties, ſed & *ſeptuagies ſepties*. Ex Lucæ textu inferunt quidam laxiores Caſuiſtæ: Ergo, quoties iniuriator non pœnitet, non petit veniam, offenſus dimittere iniuriam non tenetur. Quod ſi de interiori dilectione, & venia impertienda intelligunt; illatio errorem continet manifeſtum, evangelicæ doctrinæ contrarium. Si vero de exterioris benevolentiæ ſignis ſermo eſt, petenti veniam denegare, livoris & vindictæ argumentum eſt. Vide plura apud Ethicam Amoris *Tom. II. pag.* 257. *& ſeqq.* Ad quæſitum autem propoſitum directe reſpondendo dico, virum chriſtianum devinctum eſſe ad ſigna dilectionis exhibenda tempore debito, & iuxta circumſtantiarum varietatem, etiamſi offenſor veniam non petat.

XIV. Quæſt. XII. *Præceptum diligendi inimicos urget ne eiſdem præbere ſingularia benevolentiæ ſigna?* Reſp. Communis, immo omnium Doctorum ſententia negat, ut iam ex D. Thoma adnotavimus. Quia hæc ſpecialia amoris officia nec illis qui nobis inimici non ſunt, debemus: ergo multo minus inimicis. Nec enim inimicitia titulus eſt qui ſibi demereatur ſpeciale dilectionis officium. Quænam autem ſunt hæc ſingularia benevolentiæ argumenta? Secretorum communicatio, familiaria colloquia, crebræ viſitationes, convivia mutua, & id genus ſimilia.

XV. Quæſt. XIII. *Hæc ſpecialia amoris officia licite ne ſuſpendi poſſunt ob acceptam iniuriam, vel cum opportuna iudicantur ad inimicum lucrandum?* Reſp.

Ad

Digitized by Google

Ad primam quod attinet partem, negant ſuſpendi abſolute poſſe hæc ſpecialia amoris ſigna ob rationem offenſæ acceptæ Suarez, Bonacina, Coninch apud Henricum a S. Ignatio *Lib. IV. cap.* XVI. *num.* 158. quia, inquiunt, tunc præfata ſuſpenſio vindictæ, & livoris argumentum eſſet, ſcandalique occaſio. Hæc tamen plus iuſto rigida ſententia mihi videtur. Dicerem ergo abſolute, id verum non eſſe. Quandoque tamen ob peculiares circumſtantias ſcandali accidere poteſt ut nequeant hæc denegari officia. Abſolute enim verum non eſt quod hæc ſuſpenſio ſit livoris effectus, licet hæc officia mutua vigerent ante diſſidium. Neque hinc ſcandalum communiter oritur; quin communis hominum vel piorum ſenſus eſt quod inimici indigni ſint familiari ſocietate illius quem offenderunt. Iniuriæ tamen gravitas attendenda eſt. Si fuerit levis, ſi non ex animo pravo, & deceptore, ſed ex inadvertentia accidit; tunc certe præcedentia officia abrumpenda non eſſent, nec abrumpi licite poſſent abſque culpa. Cum enim qualitas iniuriæ id non exigeret, ſolius vindictæ, & livoris effectus eſſet talis officiorum ſuſpenſio.

XVI. Secundæ propoſitæ quæſtiunculæ partis, videlicet debeantur ne peculiaria dilectionis officia, cum ſpes affulget lucrandi ſpiritualem proximi ſalutem, vel ratio vitandi ſcandalum occurrit, reſolutio adfirmativa mihi certa videtur adverſus Marcum Vidal, cuius verba *cap.* 11. tranſcripſi. Caritas quippe Chriſti urget nos ut proximo noſtro infirmo ſuccurramus. Quod ſane præceptum tunc maxime aſtringit cum ſpes profectus, ſeu ſpiritualis emolumenti concipitur. Cum igitur aut probabiliter ſcandalum timetur, aut ſpes lucrandi Deo inimici probabilis apparet, præceptum caritatis fraternæ nos aſtringit ad præbenda peculiaria ſigna dilectionis, ut inimicum ſalutare, illumque alloqui debeamus. Falſæ, & erroneæ ſunt rationes quas obtrudit P. Vidal, videlicet conſuetudinem apud fere omnes Chriſtianos obtinere non ſalutandi inimicum. Hæc impoſtura eſt nimium nomini chriſtiano indecora. Id dumtaxat officii denegant flagitioſi, ſceleſti, & nomine chriſtiano indigni. Illud vero præſtant omnes bene morati, & caritatis divinæ cultores. Iactura quam comminiſcitur, honoris, & famæ in his perſolvendis officiis, commentitia eſt, & vana. Pudere ſane deberet hominem chriſtianum, nedum Religioſum, in caritatis evangelicæ exercitio conſtituere famæ, honoriſque detrimentum. Audi quam ſit hæc Vidalis doctrina erronea. Omnes Catholici docent, evangelicam perfectionem redolere hæc officia inimicis impertiri. Porro quis dixerit infamiam parere actiones illas quæ nos Deo ipſi ſimillimos conſtituunt? Quid quod ipſi Ethnici inter deos efferunt viros illos fortiſſimos qui ſuos hoſtes, non ſecus ac amicos, beneficiis cumulant? Lege orationem Tullii pro Ligario ad Cæſarem, ubi offendes, hanc propriam hominis vocem non eſſe quæ aſſerit beneficiis inimicos privandos. Cum ergo nullum ſit honoris, vel famæ detri

tri

trimentum in ſalutandis, alloquendiſque inimicis; planum eſt hæc illis officia exhibenda eſſe, potiſſimum cum hinc meliores futuri ſperantur.

XVII. Quæſt. XIV. *Qui aliquem iniuſte læſit, tenetur ne veniam ab eo petere, illique reconciliari?* Reſp. Titulo iuſtitiæ omnis offenſor, cuiuſque conditionis ſit, tenetur ſub culpa gravi veniam petere a perſona læſa; tametſi lædens ſuperioris ſit conditionis. AEqualitas enim ſervanda eſt inter omnes. Quoties ergo hæc læſa fuit per exteriorem iniuriam, ius exigit ut compenſetur. Si offenſor Princeps fuerit, medio nuncio officium iſtud exequi valet. Si tamen ſuperior, pater, dominus in ſubditis corripiendis, eoſdem læſerint modum excedentes, non ab ipſis exigitur ut a ſibi ſubditis veniam poſtulent; ne dum nimium ſervatur humilitas, regendi frangatur auctoritas, inquit Auguſtinus in Regula. Contra ſubditi, filii ſemper prævenire debent in venia petenda. Nulla ſiquidem cauſſa occurrere poteſt quæ filium excuſet ab officio ſalutandi patrem, matremque, petendique ab eiſdem veniam, ſi altercatio iniurioſa præceſſerit.

XVIII. Quæſt. XV. *Quiſnam ſervandus modus in hac veniæ petitione, & mutua reconciliatione?* Reſp. Evangelica prudentia opus eſt. Primum quando prudenter prævidetur, hominem læſum maiori ſuccenſum iri furore ex veniæ petitione, tunc differenda eſt. Quare non videtur opportunum veniam petere ſtatim ac offenſa irrogata fuit: quia animus læſus, atque exaſperatus veniæ concedendæ aptus non eſt. Idcirco expectandum pauliſper, donec furor deferveat. Quandoque tamen inter rixam, contentionem, ac bellum privatum opportuna eſt petitio veniæ ad placandum hominis offenſi furorem. Inſpiciendæ itaque ſunt circumſtantiæ perſonarum; & potiſſimum ſpectanda eſt qualitas iniuriæ, & perſonæ quæ iniuriam paſſa eſt. Quando duo invicem ſe lædunt, qui prius offenſam intulit, iure aſtringitur ut prior quoque ſit in petenda venia, abſolute loquendo. Facta vero comparatione inter offenſas, qui gravius offendit, præire alteri debet in mutua reconciliatione. Ceterum abſolutæ regulæ aſſignari nequeunt; ſed circumſtantiæ ſpectandæ ſunt. Et, cum dubitatio occurrit, ad regulas evangelicas ſemper recurrendum eſt. Ibi reperiemus Deum prius nos dilexiſſe. Cum inimici eſſemus, factus eſt pro nobis obediens uſque ad mortem. Si ille nos prævenit, cur non præveniemus nos fratres noſtros?

XIX. Quæſt. XVI. *Tenetur ne offenſus condonare offenſam, non ſolum quantum ad odium, verum etiam quantum ad ſatisfactionem, iuſtamque compenſationem?* Reſp. Odium illico deponendum eſſe, iam ex dictis certum eſt. Damnum vero ſuſceptum ob iniuriam ab offenſore illatam non aſtringitur offenſus remittere, niſi prævia iuſta damni compenſatione. Res tamen periculi plena eſt. Sub iuſtitiæ fuco ſæpe appetitus vindictæ latitat. Abſolute conſultius erit omnia remittere. Occurrunt tamen caſus in quibus condonare ſatisfactionem minime expedit,

ut

ut in ſequentibus. I. Si offenſor ſit communitati infeſtus. II. Si offenſus ſit membrum communitatis, familiæ &c. cui honor, ac damna temporalia reparari nequeunt, niſi reus congruam exhibeat compenſationem. III. Si perſona offenſa ſit pauper, quæ in bonis temporaneis paſſa ob iniuriam ſit grave detrimentum, ut pupilli, viduæ, ſimileſque, qui ob occiſionem patris, mariti &c. paſſi ſunt grave damnum: tunc remiſſa offenſa quantum ad odium, poſſunt, & interdum tenentur, in iudicium vocare offenſorem, eumque ad damnum reparandum cogere: nec a iudicio deſiſtere ſæpe debent, donec damno illato fuerit ſatisfactum. Hæc tamen inter ingenuos, & divites, ſeu non pauperes, vix locum habent.

XX. Quæſt. XVII. *Cum offenſor exhibeat iuſtam compenſationem damni illati, licet ne offenſo, hac reiecta, coram iudice hanc compenſationem exigere?* Reſp. Affirmant plures recentiores: quia perſona læſa non magis hanc quam illam ſatisfactionem acceptare aſtringitur. Hanc defendunt Palaus, Bonacina, Reginaldus, Leander, & alii. Hæc opinio re mihi improbabilis eſt. Cedo. Si ob iuſtitiæ commutantis læſa iura debitor ſponte, & anticipata ſolutione læſionem reparet, & numerata pecunia debitum extinguat; iure ne in iudicium debitorem vocabis? Quidni, & iniuriæ congrua ſatisfactione præſtita, abſtinendum a lite erit? Cur debitorem libere ſolventem quod iuxta prudentum æquitatem debet, fori anguſtiis, impenſiſque vexabis? Hoc ne evangelicæ caritatis benignitatem ſapit? Hoc ne conſentaneum illi regulæ: *Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris?* Si id egeris, ſimilis illi ſervo eris qui a Rege debiti 10000. talentorum condonatione obtenta, conſervum debitorem ſuum, 100. denarios ſolvendo imparem, ſuffocabat dicens: *Redde quod debes:* Matth. XVIII. & reiecta ſolutione, quam congruo tempore debitor promittebat, in carcerem detrudi voluit, & detineri, donec univerſum debitum redderet. Quæ inhumana auſteritas adeo Regem exaſperavit, ut ſeverum hunc creditorem tortoribus tradiderit. Ne multa. Planior via eiuſmodi diſſidia componendi, damnaque reparandi, prudentum Chriſtianorum iudicium eſt. Olim in pluribus Italiæ civitatibus ſocietas obtinebat, cuius officium erat inimicitias extinguere, & partium læſarum iura ad æqualitatem inſtaurare Quemadmodum civiles lites ob alterutrius contendentium defectum inſtituuntur; ſic forenſes contentiones aut ob vindictam offenſi, aut ob iniuſtitiam offendentis, qui præſtare convenientem ſatisfactionem recuſat, oriuntur. Et ſane non video quomodo ſe a vindicta, & odio excuſare ille auſit qui congruam, & æquam damni illati compenſationem reſpuit, ut offenſorem defatiget, gravet, exagitet graviſſimis fori moleſtiis, & expenſis, quæ nihil commodi afferunt offenſo. Miſſis ergo nonnullis recentibus, audiendus Apoſtolus eſt I. Cor. cap. VI. verſ. 7. *Iam quidem omnino delictum eſt in vobis quod iudicia habetis inter vos. Quare non magis iniuriam accipitis? Quare non magis fraudem patimini? Sed vos iniuriam faci-*

citis, & fraudatis, & hoc fratribus. D. Thomas in commentariis in hunc locum docet, *iudicium adverſus aliquem eſſe illicitum, quando cauſſa illius eſt cupiditas, & quando fit cum contentione, & detrimento pacis*. Quid quod Patres tot conditiones poſtulant ad iuſtam litis intentationem, ut raro fiat abſque peccato? Verum de hoc plura ſuo loco. Interim illud memoriæ commenda Matth. v. *Qui vult tecum iudicio contendere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium*.

CAPUT VIII.

Licitum ne aliquando eſt de malo proximi lætari, aut eidem malum optare?

I. Recentiores Theologi plures, præciſionibus nimium indulgentes, non pauca commenti ſunt quæ evangelicæ caritati, immo ipſi naturali benevolentiæ repugnant. Propoſitiones quas hoc de argumento damnavit Innocentius XI. ſupra exſcripſimus ſub huius diſſertationis initium. Indicandæ nunc ſunt quorumdam Theologorum opiniones, ex quibus illæ decerptæ videntur. P. Tamburinus *Lib. V. cap.* 1. *§.* 3. *num.* 29. hæc docet: *An poſſit filius mortem patris optare, vel de illa gaudere, non ut malum patris (hoc enim eſſet odium execrandum) ſed ut ipſe filius paterna hereditate fruatur? An mater poſſit deſiderare mortem filiæ, ne illam alere, vel dotare cogatur? An poſſit ſubditus mortem cupere ſui Prælati, ut prælaturæ ipſe ſuccedat, vel ut ab eo Prælato ſibi infenſo liberetur? Et ſimilia. Si ſolum deſideres, vel cum gaudio excipias eiuſmodi effectus, hereditatem, moleſtiæ carentiam, prælaturam &c. facilis eſt reſponſio: licite enim hæc optas, vel amplecteris: quia non gaudes de alterius malo, ſed de proprio bono*. Deinde num. 30. *Rurſus, ſi deſideres ſub conditione, facilis item eſt reſponſio, licite poſſe. Si quis hunc actum eliceret:* Si meus pater moreretur, ego hereditate potirer: ſi filia mea occumberet, ego moleſtia liberarer: *& gauderet tunc ille, non de patris, vel filiæ morte; ſed de hereditate, deque carentia moleſtiæ; culpam odii non committeret*. Num. 31. *Denique, ſi abſoluto deſiderio cuperes in hunc modum:* Cupio mortem patris, non ut malum patris eſt, ſed ut bonum meum, ſeu ut cauſſa mei boni, nimirum quia ex illius morte ego eius hereditatem adibo: *vel ſic:* Utinam moreretur mea filia: nam ſic ſexcentas ſollicitudines excutiam &c. *ſi, inquam, ſic deſideres, maior eſt reſolvendi difficultas: quia tunc eligis velle malum illis, quamvis ut cauſſam tui commodi; quod non videtur culpa vacare. Et ita quidem putat Bonacina*.

II. Hac Bonacinæ opinione miſſa, in qua ſibimetipſi adverſari eum contendit, eiuſque verba ex alio loco decerpta tranſcribit, ut id evincat, opinionem ample-

cti-

ditur P. Caſtropalai, qui *Tom. I. tract.* VI. *diſp.* IV. *punct.* I. *num.* II. hæc habet. *Nihilominus credo, ſi cum debita moderatione facias, te poſſe abſque peccato mortali de vita alicuius triſtari, & de illius morte naturali gaudere, illamque inefficaci affectu petere, & deſiderare; non quidem ex diſplicentia perſonæ, ſed ob aliquod temporale emolumentum inde ſecutum. Sic docere videtur Emanuel Sa verb.* Caritas *in utraque editione num.* 8. *ubi abſolute dicit, te poſſe proximo optare malum corporale ad ſalutem animæ, & mortem ob Reipublicæ bonum, & honeſtum, & hoſti, tibi alioqui valde nocivo, mortem, non odio, ſed ad vitandum damnum tuum; item de morte eius gaudere ob bonum inde ſecutum. Azorius, & Bonacina Tom. II. diſput.* III. *circa* I. *Decal. præcept. quæſt.* IV. *punct. ult.* §. 7. *num.* 7. *adfirmant licere matri mortem filiarum optare, eo quod ob deformitatem, vel inopiam non poſſit eas iuxta ſuum deſiderium nuptui tradere: & idem eſſe dicunt, ſi ob illam cauſſam male tractaretur a marito: poſſet enim illarum mortem optare, ut ab illo damno liberaretur. Conſentit ei Ioannes Sanchez, qui ſic inquit: Licitum eſt optare ſibi, vel proximo mortem ob vitandam moleſtam infirmitatem, mendicitatem, vitam pœnalem a marito inflictam, & alia huius generis; dummodo deſideres ut a Deo infligendam, non ab homine iniuſte, vel dæmone. Ratio eſt, quia huiuſmodi deſiderium, & gaudium de malo proximi, non tam eſt deſiderium, & gaudium de malo illius, quam de bono inde ſecuturo: ergo non habet malitiam: quia illam habere non poteſt, niſi finis illius malus ſit; cum tota ſpecies actus inefficacis ex fine deſumatur.* Hæc omnia exſcribit & ipſe Tamburinus, qui Bonacinam in ſententiam Caſtropalai pertrahere ſtudet, & tandem his verbis concludit. *Ex quibus vides opinionem Caſtropalai eſſe ſatis probabilem.*

III. Hæc opinio Caſtropalai, quam ut ſatis probabilem ſuſcipit Tamburinus, eſt ipſiſſima, & iiſdem terminis concepta, ac theſis 13. damnata ab Innocentio XI. quæ eiuſmodi eſt. *Si cum debita moderatione facias, potes abſque peccato mortali de vita alicuius triſtari, & de illius morte naturali gaudere, illam inefficaci affectu petere, & deſiderare, non quidem ex diſplicentia perſonæ, ſed ob aliquod temporale emolumentum.* Pater Viva hanc eamdem opinionem tribuit *Mendo in Statera diſſert.* IV. *quæſt.* IV. Oviedo, & etiam Caietano; ſed locum non citat, ubi ſimilia Caietanus doceat: quod facere debuiſſet, ut ſibi lectores caverent, poſſentque advertere, dum Auctores qui talia docent, legunt. Hanc tamen proſcriptam Caſtropalai ſententiam ex profeſſo defendit P. Moya *Tom. I. tract.* VI. *diſ.* 6. *quæſt.* V. §. 2. *num.* 8. his verbis. *Quamvis plures, & graviſſimi Doctores ſentiant, deſiderium inefficax mortis alienæ ob utilitatem propriam, v. g. ob hereditatem capiendam, vel ob alia motiva longe minoris momenti vita proximi, eſſe peccatum mortale . . . nihilominus contraria ſententia eſt mihi probabilior.*

IV. Iure ac merito proſcripta eſt laudata opinio, utpote evangelicæ caritati; at-

atque filiorum pietati in parentes, & parentum amori in filios, filiaſque infeſta. Caritas Chriſti non cogitat malum; & caritas quam iſti excogitarunt, optat, nedum cogitat malum. Quæ maior impietas quam quæ mortem illis parentibus cupit a quibus filii vitam ſuſceperunt? Quid magis ſacramenti matrimonialis fini, qui propagatio prolis eſt, adverſatur quam eiuſdem prolis mortem deſiderare? Adverſus hæc impia, & inhumana deſideria ipſius naturæ vox inclamat. Clamat caritatis ordo, qui perturbatur, dum proprio temporali emolumento vitam proximi poſtponimus. Hic namque ordo exigit ut vitam proximi noſtri noſtro commodo temporaneo præferamus. Quid plura? Nonne caritatis præcepto urgemur proximum ſicut noſmetipſos diligere? Quis porro eſt qui vitam ſibi eripi vellet ob aliquod temporale emolumentum? Eadem ergo caritate abſtinendum nobis eſt ab impio deſiderio paternæ mortis, & cuiuſque proximi.

V. P. Tamburinus, ut ſibi in ſuis conſtet ſententiis *loc. cit. num.* 34. docet, quemquam ſibi mortem optare poſſe, ut iſtius vitæ moleſtias declinet, his verbis. *Inquires ſecundo, an ſicut aliis, ita ſibi ipſi poſſit quis modo dicto malum optare, v. g. mortem ad ærumnas vitæ huius evitandas? Reſpondeo ita, propter eaſdem rationes: quia tunc bonum ſibi optat, non malum. Ita Vaſquez, Sa, Turrianus, Navar. apud Bonac. . . . . Sunt apud nos non pauci rudes, qui tamquam de mortali ſe accuſant ſibi mortem optaſſe, quo incommoda vitæ huius effugiant. Eiuſmodi pœnitentes, eorumque Confeſſarii ſunt admonendi: illi, ut conſcientia erronea liberentur; hi, ut ſollicitiores ſint in docendis pœnitentibus. Nam profecto admirans ſæpius adverti, aliquos ſolitos frequentiſſime confiteri, hac erronea conſcientia laboraſſe. Deus immortalis! Numquam ne Confeſſarius ſibi ſcrupulo vertit, ſe teneri ex caritate, ex officio, doctoris munus erga pœnitentes exercere? Medicus eſt Confeſſarius, iudex, & magiſter*. Audis ne admirationem, exclamationem, zelumque tonantem? Vix umquam tam acriter invectus eſt in Confeſſarios ipſos, qui fornicarios, adulteros, inveteratoſque concubinarios nullo delectu ad ſacram menſam admittunt. Rudes ergo dedocendi ſunt, ne optatæ ſibi mortis confiteantur culpam? Inſtruendi, ut hunc a ſe errorem pellant? Sed hanc conſcientiam rudes lumen ſuper eorum vultum a Deo ſignatum edocuit. Cum nos interdum ſuper morum, temporumque pravitate exclamamus: *O tempora, o mores!* Probabiliſtæ exprobrant eiuſmodi exclamationes eſſe ianſeniſticas; ac ſi Ianſeniſta fuerit Tullius, qui, quoad memini, phraſim hanc primus invexit in Catilinam declamans. Sed dicant velim cuiuſnam zeli fructus ſit admiratio, ſtuporque ille quo percellitur Tamburinus in Confeſſarios qui tandem aliquando non expergefiunt, ut partes impleant ſuas & caritatis, & iuſtitiæ? Quippe iudicis, doctoris, & medici perſonas ſuſtinent. Quid eſt ergo quod non inſtruant rudes fideles, admoneantque licitum illis eſſe ſibi optare mortem, ut moleſtias, anguſtias, penuriam-

riamque iſtius vitæ evitent? Sed nos doloris lacrymas effundamus ſuper huiuſmodi verum ſtuporem, & quaſi dixerim ſtupidam admirationem. Hæc ne evangelica doctrina, quæ nos ad fortitudinem, patientiam, & conſtantiam in anguſtiis, in tribulationibus hortatur? Si mors optanda & nobis, & parentibus, & filiis eſt, fugiendi mali cauſſa, ubi patientiæ chriſtianæ veſtigium? ubi evangelicæ fortitudinis virtus? ubi ad divinam voluntatem, ſupremamque providentiam conformatio?

VI. Excuſatione digni videntur Tamburinus, & Caſtropalaus, viri alioquin acuti, quia ante proſcriptas a Summis Pontificibus theſes, ſuas cuderunt opiniones. Verum quod mihi admirationem ingerit, eſt quod P. Dominicus Viva in ſuis ad damnatas propoſitiones commentariis adeo extenuare videatur damnatarum theſium ſenſum, ut quædam doceat quæ, ſalvo meliori iudicio, improbabilia mihi ſint. Ea quæ mihi in illo non probantur, exſcribam, non ut aliqua cenſura configam, (abſit ut cenſoris munus, quod mihi haud convenit, exerceam) ſed ut lectorum iudicio ſubiiciam. Igitur in præfatis commentariis *num. 3.* plures ſenſus promit in quibus innoxiæ ſunt. I. Licitum nobis eſſe ait de malo temporali alicuius gaudere, cum inde maius Reipublicæ bonum provenit. II. Licitum eſſe mortem alicuius optare ob bonum ſpirituale quod inde ſequitur, vel ob ingens Reipublicæ temporale emolumentum. Quæ duo non improbo. III. Docet licitum eſſe ad conſervandam vitam propriam, cupere mortem alterius, non valde utilis Reipublicæ, puta inimici, ſeu iniuſti aggreſſoris. Huiuſmodi tamen affectus *ſæpe* non vacare culpa veniali, ait; *præſertim ſi ſint abſoluti, & ſolum implicite conditionati*. Poſſunt tamen *citra culpam mortalem exerceri*. Theſis proſcripta haud eximit hos affectus a culpa veniali, ſed tantum a *peccato mortali*. Quantum hæc a proſcripta theſi diſtent, ceteri iudicent. Quæ ſubdit, maiorem mihi difficultatem ingerunt. IV. *Hac etiam de cauſſa* (ſunt illius verba) *poteſt aliquis citra mortale optare ſibi mortem ad evadendam vitam quam experitur morte ipſa amariorem . . . Ecce quomodo poſſumus licite mortem aut aliis, aut nobis optare cum debita moderatione, videlicet aut ob bonum ſpirituale, AUT ETIAM OB BONUM TEMPORALE quod ſit vita longe præſtantius; non tamen ob quodcumque temporale emolumentum, ut ſonant verba propoſitionis proſcriptæ*. Verba propoſitionis proſcriptæ, quæ abſque varietate vel unius vocis decerptæ ſunt ex P. Caſtropalao, non ſonant abſolute cupiendam eſſe mortem aut propriam, aut alterius ob quodcumque emolumentum temporale, ſed *cum debita moderatione*. Immo limitata ſunt ad ſolum *affectum inefficacem*. Interpres vero abſolute ultimo loco de appetitu propriæ mortis loquitur. Hæc opinio, ut imbecillitati meæ videtur, Chriſtianorum qui tribulationibus, & calamitatibus concutiuntur, deſperationi viam parat: patientiam, fortitudinem, conſtantiam in periculis, in anguſtiis extinguit, & ad divinam volunta-

tem

Digitized by Google

tem conformationem tollit. Illud bonum temporale quod ſit vita præſtantius, non explicat. Loquitur tamen de bono privato, cum antea meminerit boni publici. Porro quodnam ſit bonum temporale privatum præſtantius vita, non video.

VII. Obiicies 1. Propheta Elias, ut inſidias evaderet Iezabelis, *petivit animæ ſuæ ut moreretur:* III. Reg. xix. verſ. 4. Ionas quoque dixit: *Et nunc, Domine, tolle, quæſo, animam meam a me, quia melior eſt mihi mors quam vita*: cap. iv. & Iudas Machabæus: *Melius eſt mori in bello quam videre mala gentis noſtræ*: I. Machab. iii. Reſp. Sancti Dei viri tanto in Deum amore, ſuæque religionis zelo ardebant, ut eidem iungi, eum amplecti cuperent, ne gentis ſuæ mala, ne iniquorum perfidiam, ne religionem fere in Iſrael extinctam ſpectarent. Zelus honoris Dei, deſiderium videndi Deum, flagitiorum vehemens abominatio, dolor religionis divinæ ſceleribus maculatæ; mortis appetitum in viris ſanctis excitabant. Hinc ne inferre iure poſſumus, licita eſſe illa deſideria quibus rudes, ut *huius vitæ incommoda evadant*, mortem ſibi optant? Licita eſſe hæc deſideria docent laudati Tamburinus, Viva, La Cruz; & P. Felix Poteſtas *Tom. I. part. 2. in 1. præcept. cap. 1. num.* 298. & alii. Verum hæc rudium, & communiter hominum calamitatibus oppreſſorum deſideria ex animi deiectione, & ſæpe ex deſperatione proficiſcuntur. Confeſſarii ergo evangelici munus erit, non rudes iſtos admonere, citra culpam poſſe ſe his deſideriis dedere; ſed eos chriſtiana patientia, fortitudine, & conſtantia imbuere, animos illis adiicere, Chriſti, Sanctorumque exemplaria exhibere, præmia immenſa quæ viros in adverſitatibus fortes, & conſtantes manent, obiicere. Hæc ſunt Confeſſarii munia.

VIII. Obiicies 2. Deſiderium alienæ mortis inefficax eſt, & conditionatum, videlicet ſi Deus ita diſponeret. Præterea licet invaſorem occidere ob temporalium bonorum defenſionem. Reſp. Conditio quæ his affectibus apponi ſolet, palliolum eſt iniquitatis. Intellectus unum ab altero obiecto præcidit, abſtrahit; voluntas, cæca facultas cum ſit, in ipſam rem ut eſt fertur. Deſideria hæc *obiective* conditionata ſunt, *ſubiective* abſoluta. Mors patris, & cuiuſque proximi, ob meum privatum emolumentum concupita, ſuapte natura res turpis eſt. Quid, quæſo, conditionem conformationis ad divinam voluntatem comminiſcuntur? Si divinam impleri voluntatem cupiunt, precationem dominicam recitent: *Fiat voluntas tua; ſicut in cælo, & in terra.* Licet interdum, raro tamen, bonorum temporalium invaſorem occidere, non ob eorum bonorum defenſionem, quæ longe inferioris ordinis ſunt; ſed ob bonum, & communem Reipublicæ quietem. Nec officit quod theſis damnata ſubdit, deſiderium iſtud non ex perſonæ diſplicentia, aut ex odio proficiſci, ſed ex bono temporali quod mihi obvenit. Quoniam, ſi ex odio oriretur, duplici titulo malum eſſet. Quod porro ſit ob bonum quod inde evenit,

peccatum eſt contra caritatis ordinem, quem perturbat. Malitia ergo eiuſmodi affectuum conſurgit ex perverſo ordine caritatis.

IX. Aliæ duæ propoſitiones damnatæ in hac materia ſeipſis propriam manifeſtant falſitatem: ſunt enim primæ iam impugnatæ veluti conſectaria; quin maiorem horrorem ingerunt. Quid enim filiorum inſito in parentes affectui, & innatæ pietati exitialius quam ſequens aſſertio? *Licitum eſt abſoluto deſiderio cupere mortem patris, non quidem ut malum patris, ſed ut bonum cupientis, quia nimirum ei obventura eſt pinguis hereditas*. Qui talia in publicum emittere auſi ſunt, quid eſt quod docere non poſſint? Si hæc admitterentur; ubi amor, ubi ſocietas, ubi familiares parentes inter & filios locutiones? Quæ familiarum diſſidia, perturbationes, & odia ex his immoderatis appetitionibus non orirentur? Scriptura ſancta hunc impium hereditatis appetitum immaturæ mortis paternæ diſpendio improbare videtur Prov. xx. verſ. 20. *Qui maledicit patri ſuo, & matri, extinguetur lucerna eius in mediis tenebris*. Audi quod ſequitur: *Hereditas ad quam feſtinatur in principio, in noviſſimo benedictione carebit*.

X. Minus horrenda haud eſt tertia damnata theſis. *Licitum eſt filio gaudere de parricidio parentis a ſe in ebrietate perpetrato propter ingentes divitias inde ex hereditate conſecutas*. Quæſo, tibi ob animum ſiſte impietatis, & crudelitatis ſitim qua ardet ambitio quæ talia machinatur. Licitum eſt filio, abſoluto deſiderio mortem patris optare ob hereditatem adipiſcendam: licet ſubdito cupere Prælati mortem ob finem indipiſcendæ prælaturæ. Licitum ergo erit potiori iure & cuique privato appetere mortem Regis ob regnum adeundum, & cuique Prælato deſiderare mortem Summi Pontificis ob Pontificatum tenendum: quoniam maius, meliuſque bonum deſiderant. Porro iuxta recentiorum iſtorum doctrinam, quo maiora ſunt bona, eo minus peccant qui illa cupiunt. Ob parva enim emolumenta haud licet,, inquiunt, vel mortem aliorum appetere, vel mendacia materialia proferre. Qua de cauſſa P. Viva *loc. cit. num.* 21. improbat opinionem Tamburini, & Ioannis La-Crux Dominicani, aſſerentium, licitum eſſe optare ſibi mortem ad evadendas leves, & communes huius vitæ calamitates. Deſideria iſta, & mendacia tunc malitiam exuunt omnem, cum bona propter quæ exercentur, ampliſſima ſunt, ſplendidæ dignitates, conſpicui gradus. Quam iſtorum doctrina divinæ, quam Deus nos edocuit, Theologiæ repugnet, vel ex eo conſtat quod preces fundere Scriptura ſancta iubet pro Regibus, atque adeo pro patribus, noſtris ſenioribus: *Orate pro vita Nabuchodonoſor Regis Babylonis, & pro vita Balthaſſar filii ejus*: Baruch. 1. *Domine, ſalvum fac Regem*: Pſalm. xix. De hac impia filiorum voluntate loquitur Auguſtinus *Enchirid. cap.* ci. ubi prius de piis, tum de impiis filiis in patres, hæc ſcribit: *Aliquando enim bona voluntate homo vult aliquid quod Deus non vult. .... tamquam ſi bonus filius patrem velit vivere quem Deus bona voluntate vult mori*.

Digitized by Google

mori. Et rurſus fieri poteſt ut hoc velit homo voluntate mala quod Deus vult bona; velut ſi malus filius velit mori patrem, velit hoc etiam Deus. Nempe ille vult quod non vult Deus; iſte vero id vult quod vult & Deus. Et tamen bonæ voluntati Dei pietas illius potius conſonat, quamvis aliud volentis, quam huius idem volentis impietas . . . . Nam Deus quaſdam voluntates ſuas utique bonas implet per malorum voluntates malas.

XI. Obiicies 3. Poteſt quis gaudere de filio ex adulterio ſuſcepto abſque ulla culpa. Eadem ergo ratione lætari filius poterit de morte patris in ebrietate occiſi. Præterea gaudere quis licite valet de pollutione nocturna involuntaria ob finem levandæ naturæ. Et hinc inferunt Theologi plures, quod inefficaci deſiderio eam appetere non ſit vetitum. Reſp. Gaudium de filio ex adulterio ſuſcepto, actus, ſeu complacentia eſt de effectu ex mala cauſſa profecto. Quare terminus talis actus filius eſt. Mors patris eſt obiectum quod gaudium in filio excitat: hereditas annexa morti paternæ conditio eſt extranea, quæ mortem illam ſuapte natura malam efficere bonam nequit, ut omnes Theologi docent in tractatu de actibus humanis. Ad id quod de pollutione nocturna ſubditur, dicimus, quod, quando ex naturali innoxia cauſſa profluit, eſt phyſicus merus effectus, & ſic poteſt utique eſſe terminus liciti gaudii; quod ſecus eſſet, ſi ex cauſſa vitioſa emanaret. Hereditas conſequens patris mortem ex mala cauſſa proficiſcitur: idcirco diſpar eſt ratio. Quod in ultima propoſitione dicitur, nihil peculiare continet quod egeat ſpeciali diſcuſſione. Parricidium genere ſuo malum eſt: ideo nequit eſſe terminus honeſti gaudii.

XII. Quæſt. I. *Licitum ne eſt peccatoribus, & inimicis malum optare?* Reſp. Licitum eſt inimicis, & quibuſque peccatoribus aliquod malum temporale optare ob illorum bonum ſpirituale, nempe ut corrigantur, & ab iniquitatibus reſipiſcant. Sic docet Angelicus 2. 2. quæſt. lxxxiii. art. 8. ad 3. *Licitum eſt impugnare inimicos, ut compeſcantur a peccatis, quod cedit in bonum eorum, & aliorum. Et ſic licet orando petere aliqua temporalia mala inimicorum, ut corrigantur.* Fuſius explicat hanc quæſtionem Angelicus duobus aliis locis. Primo in III. diſt. xxx. art. 1. ad 4. *Dicendum, quod caritas attendit ad quædam bona per ſe, ſcilicet ad bona gratiæ; ad quædam autem per accidens, inquantum ad iſta ordinantur. Bona autem temporalia, quæ per accidens caritas attendit, & ex conſequenti, poſſunt ſe invicem in diverſis impedire, quia proſperitas unius inducit adverſitatem alterius. Unde quia caritas ordinem habet, & plus debet diligere quiſque ſe quam alium, & propinquos quam extraneos, & amicos quam inimicos, & bonum commune multorum quam bonum privatum unius; poteſt aliquis ſalva caritate optare malum temporale alicui, & gaudere, ſi contingat, non inquantum eſt malum illius, ſed inquantum eſt impedimentum malorum alterius quem plus teneor diligere, vel communitatis, vel Eccleſiæ: ſimiliter de malo etiam eius*

qui in malum temporale incidit, ſecundum quod per malum pœnæ impeditur frequenter malum culpæ eius. Sed bona gratiæ mutuo ſe non impediunt, quia ſpiritualia bona a pluribus integre poſſideri poſſunt: & ideo quantum ad hoc, nullus ſalva caritate poteſt malum alteri optare, vel de malo gaudere, niſi inquantum in malo culpæ; vel damnationis alicuius relucet bonum divinæ iuſtitiæ, quod plus tenetur diligere quam aliquem hominem. Sed hoc non eſt per ſe de malo gaudere, ſed de bono quod adiunctum eſt malo. Tandem hoc idem argumentum tractat 2. 2. *quæſt.* lxxvi. *art.* 1. ubi inquirit, utrum liceat maledicere quemquam: &, variis modis maledicendi explicatis, ſic concludit: *Si enim aliquis imperet, vel optet malum alterius ſub ratione boni, ſic eſt licitum; nec erit maledictio per ſe loquendo, ſed per accidens: quia principalis intentio dicentis non fertur ad malum, ſed ad bonum. Contingit autem malum aliquod dici imperando, vel optando ſub ratione duplicis boni. Quandoque quidem ſub ratione iuſti: & ſic iudex licite maledicit illum cui præcipit iuſtam pœnam inferri, & ſic etiam Eccleſia maledicit anathematizando; ſicut etiam Prophetæ in Scripturis quandoque imprecantur mala peccatoribus, quaſi conformantes voluntatem ſuam divinæ iuſtitiæ: licet huiuſmodi imprecationes poſſint etiam per modum prænuntiationis intelligi. Quandoque vero dicitur aliquod malum ſub ratione utilis, puta cum aliquis optat aliquem peccatorem pati aliquam ægritudinem, aut aliquod impedimentum, vel ut ipſe melior efficiatur, vel ut ſaltem ab aliorum nocumento ceſſet.*

XIII. Hinc habes, licitum eſſe peccatoribus, & inimicis malum a Deo optare; ut corrigantur a criminibus ſuis, ut deſiſtant ab aliorum infeſtatione, & oppreſſione: idque Scripturæ ſanctæ confirmant. Pſal. vi. *Erubeſcant, & conturbentur vehementer omnes inimici mei: convertantur, & erubeſcant valde velociter.* Apocal. vi. *Uſquequo non vindicas ſanguinem noſtrum de his qui habitant in terra?* D. Paulus ad Galat. v. *Utinam diſcindantur qui vos conturbant.* Imprecationes quæ in litteris ſanctis occurrunt, in peccatores, in regnum peccati, in oppreſſores iuſtorum, in religionis perſecutores, & humanæ ſocietati infeſtos contortæ ſunt. Cavendum ergo ne hinc anſam nobis illudendi arripiamus, imprecandi ſcilicet inimicis noſtris privatis ſupplicia, ipſamque mortem, ut mala quæ nobis ex illis evenire pertimeſcimus, evadamus. Livor quippe ſenſim ſine ſenſu ſerpit, & facillime variis coloribus occultatur, & ſub alienæ utilitatis, bonique ſpiritualis forma ſuas exerit flammas. In re ergo aleæ plena ſecurior via tenenda eſt; & quod nobis Salvator noſter præcipit, exequendum. *Orate pro perſequentibus, & calumniantibus vos.*

CA-

Digitized by Google

CAPUT IX.

Conſectaria quæ praxim ſuadent, & dirigunt.

I. *Conſectarium primum*. Prolixam de caritate divina diſſertationem conſequatur meditatio. Eiuſdem notio, vis, prærogativæ, & amplitudo expoſita ſunt. Eadem Deum, nos, & proximos noſtros complectitur mirabili ſervato ordine. Duo præcepta, quæ religionis chriſtianæ capita ſunt, implet virtus una; & dum implet, univerſam legem complet, & Prophetas. Mutuo ſe ſe amores iſti pariunt, mutuo nutriuntur, mutuo flammas augent, mutuo propriam conſervant vitam, nec alter ſine altero vivere poteſt. Perſcienter Gregorius Magnus Lib. VII. Moral. cap. x. *Duo iſti amores duo anuli ſunt, ſed catena una: duæ actiones, ſed una virtus: duo opera, ſed una caritas: duo apud Deum merita, ſed unum ſine alio inveniri impoſſibile eſt*. Bonitas Dei, amoris ignem accendit; ſed accenſum alit, & nutrit lignum crucis. Amor Dei in genus humanum Filium Dei in mundum miſit, & cruci affixit. Hanc crucem nobis reliquit, qua flammam ardentem ſervemus. Tribulationum, adverſitatum, malorumque tolerantia oleum eſt quo lampades noſtrorum cordium ardent.

Conſectarium ſecundum. Amor iſte omnia noſtra ſibi vindicat, in omnes dominatur affectiones noſtras. Toto corde, tota anima ſe diligi Deus iubet: quia nullus præter divinum in corde ardere amor aut debet, aut poteſt. Simul enim ac amor mundi in cor noſtrum ingreditur, recedit continuo amor Dei, quod permanere una nequeant: amicitia quippe huius mundi inimica eſt Deo: amicitia, inquam, qua non propter Deum, ſed propter ipſum mundum mundus diligitur. Alterutrum nos odiſſe Evangelium teſtatur. Caritatis iſtius vis, & efficacia univerſalem legis obſervantiam exequitur. In hoc ſitum illius fervorem, & intenſionem diximus ut omnes appetitiones noſtras coerceat, animumque erigat, quo mandata omnia exequatur; talemque promptitudinem, & præparationem in voluntate conſtituat qua apta ſit conſilia ipſa, nedum præcepta, ſervare, ſi occaſiones occurrerent, in quibus conſilia in media tranſirent ad ſalutem neceſſaria. Nec enim id raro accidit. Conſilii, non præcepti eſt, divitias contemnere, a quibuſdam abſtinere oblectamentis, ſacramenta ultra præſcriptum frequentare, & cetera id genus. At præceptorum formam induunt, ſi, attenta cuiuſque imbecillitate, aut noxia graviter fiant, aut medicinæ neceſſariæ evadant. Hæc autem caritas tantum in omnes repugnantes affectiones noſtras imperium, tantumque in rebellem concupiſcentiam, divitiarumque cupiditatem dominatum haud tenere poteſt, niſi fervens ſit, & intenſa. Vincere ne hoſtes valet adeo infenſos, inteſtinoſque, qui indefeſſe, atque inſidioſe prodi-

Digitized by Google

ditionem moliuntur, niſi accenſo fervore, collatis lacertis, viribuſque intentis? Hanc ſolam nos amoris intenſionem, quæ legem univerſam impleat, quæ hoſtes intimos, a lege deficere machinantes, in ordinem contineat, neceſſariam propugnavimus. Flammam iſtius amoris ſurſum tendere, anhelare incrementum, confinia amplificare, exterminare hoſtes, eodem ſtare loco haud poſſe, ſed aut retro, aut ultra progredi, ſemperque augeri certum eſt. Meditare quæ operatur, quæque parit amor carnalis. Quæ non aggreditur divitiarum cupiditas, illecebrarum affectus, ambitionis æſtuans deſiderium? Offendes ſæpius prudentiores, ferventioreſque filios tenebrarum filiis lucis. Videbis avarum nullum cupiditatibus ſuis frenum iniicere, nullo laſcivum voluptates ſuas repagulo moderari, ſemper ambitioſi ſitim inardeſcere. Quiſque ſuo dominanti genio omnia ſubiicit, eaque continenter excogitat quæ ſuum augere amorem queunt. Quid? Quoniam amores iſti in eorum animos dominantur. Si ergo prævalet Chriſti caritas in corde tuo, ſi thronum ibidem ſibi erexit; iiſdem, ſed oppoſitis inſiſte veſtigiis. Conſtantiam in adverſitatibus, auſum in arduis, tolerantiam in anguſtiis, ſolertiam in inſidiis, fortitudinem in conflictu, vigilantiam in periculis, ſitim inexplebilem in proſperis, atque in augendo theſauro inexhauſtum deſiderium imitare. Porro ut hæc præſtes, frequenti affectuum repetitione opus eſt. Idcirco pluries in annos ſingulos mandatum urgere divinum diximus. Qua ſiquidem ratione ſui perpetuitatem divina caritas poſtulat, eadem frequenter in actus erumpere geſtit. Si vita cordis amor eſt, & vita conſiſtere ſine actu nequit; quis negare frequentandorum actuum neceſſitatem auſit? Vita hæc, non phyſica, ſed moralis. Continuitatem ergo moralem tantummodo poſtulat. Actus quippe iſti tantam in voluntatem imprimunt vim, eaſque ſcintillas in ſinu cordis relinquunt, ut ſolummodo ſtatis temporibus repetitionem exigant. Quæ omnia peroptime emphaticæ legis expreſſioni concinunt: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, ex tota anima tua, ex totis viribus tuis: eruntque verba hæc in corde tuo, narrabis ea filiis tuis, meditaberis in eis ſedens in domo, ambulans in itinere, dormiens, atque conſurgens; eruntque ante oculos tuos, ſcribeſque ea in limine, & oſtiis domus tuæ.* Si ad hæc animum intenderis, nihil nos iugum aggravare legis, ſed ſuaviſſime illam exponere comperies. Auſim dicere diu in corde ardere caritatem haud poſſe, quin ſæpius in actus ſe exerat. Occidet enim, mortemque occumbet, ſi diu fuerit otioſa. Non ergo aſpera doctrina illa quæ caritatem ediſſerens, quæ caritati conſentanea ſunt, eiuſque ſapiunt naturam, præſcribit tanta moderatione qua nec horas, nec dies deſignet, ſed hebdomadas, & menſes, quacumque nimia anxietate pulſa.

Conſectarium tertium. Alter aureæ catenæ qua Deo iungimur, anulus amor proximi eſt. *Amor Dei* (inquit S. Laurentius Iuſtinianus) *amorem proximi generat. Et amor proximi calefacit amorem Dei. Et propterea voluit Deus unicum hominem primo for-*

formare, ex quo omnes procederent, ut tamquam fratres omnes ſe amarent. Diligendus nobis proximus eſt amore ſingulari, & diſtincto ab eo quo Deum proſequimur. Tametſi una virtus duo impleat præcepta, ſecus tamen unus actus; ſed duplex mandatum duplex officium poſtulat. Verus Dei amor Dei legem implet. Sincerus proximi amor officia erga proximum exequitur, & proximi ſortem, ſive proſperam, ſive adverſam, ſuam facit. Infirmo medetur, gratulatur gaudenti, indigenti ſuccurrit, patienti opitulatur, afflictum ſolatur, timentem erigit, ignorantem inſtruit, errabundum in ſemitam revocat. Si his caret fructibus, ſterilis eſt, atque adeo caritatis amor non eſt. Quoniam caritas proximum diligit, quod in eo Creatoris Dei imago, & divina bonitas emicet. Hæc autem Dei imago, hæc bonitas eadem in omnibus hominibus, tam amicis, quam inimicis, tam exteris, quam domeſticis. Eodem ergo amore hi omnes diligendi, eadem beneficentia adiuvandi, cum eadem ſit amoris ratio. Sanguinis illicium, morum ſimilitudo, ſympathia naturalis amorem humanum, affectus carnales in ipſis Ethnicis, & quibuſque humanitate præditis excitant. Hinc nos admonet Servator noſter divinus: *Si enim diligitis eos qui vos diligunt, nonne & Ethnici hoc faciunt? Et ſi ſalutaveritis fratres veſtros tantum, nonne & Publicani hoc faciunt?* Altiora ſunt amoris noſtri momenta. Divina ſunt affectus noſtri illicia. Unica eſt in nobis amandi ratio, bonitas nempe ipſius Dei. Hic amor, qui nos omnes Chriſto, & nos omnes invicem agglutinat, chriſtianæ inſtitutionis character eſt, & ſplendida teſſera, quæ nos Dei diſcipulos, Dei filios efficit, & oſtendit in totius mundi conſpectu. *In hoc cognoſcent omnes quod diſcipuli mei eſtis, ſi dilectionem habueritis ad invicem*. Ioan. XIII. 35. Merito itaque tam frequenter nobis in teſtamento novi fœderis inculcatur amor iſte. Hæc eſt ratio cur Evangeliſta amoris ad tædium uſque amorem iſtum commendavit: *Filioli diligite alterutrum*. Moleſtia affecti diſcipuli, quod per ſingulas collectas nihil aliud proferret, niſi hoc, *Filioli diligite alterutrum*, dixerunt: Magiſter, quare ſemper hoc loqueris? *Qui*, inquit Hieronymus, *reſpondit dignam Ioanne ſententiam: quia præceptum Domini eſt. Si fiat, ſufficit*.

Conſectarium quartum. Nihil hoc, quo ſimul nos omnes iungimur, amore dulcius, nihil ſuavius. Odium, ira, quæ ſocietatem noſtram ſcindunt, ſingulorum quoque corda lacerant in partes. Quare ſicut amor mutuus ſecum ipſe ſuam fert mercedem, & præmium lætitiæ, & gaudii; ita odium ſuum ſibi annexum habet ſupplicium, animi ſcilicet turbationem, internam ſeditionem, bellumque domeſticum, eo crudelius, quo intimius eſt. Ne vero Dei filii tam inteſtinæ cladi obnoxii ſint, lex iubet ut caritatis freno iræ, ac odii impetus coerceant. *Sol non occidat* (inquit Paulus Epheſ. IV. verſ. 26.) *ſuper iracundiam veſtram*. Quod ſic explicat Angelicus in comm. lect. VIII. *Non perſiſtatis in ira concepta, ſed ante ſolis occaſum deponatis: quia licet permittatur motus propter fragilitatem, non permittitur mora*.

Hinc

Hinc intelliges ſenſum genuinum illius Chriſti Domini mandati, Matth. v. *Si ergo offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris quia frater tuus habet aliquid adverſum te, relinque ibi munus tuum ante altare, & vade prius reconciliari fratri tuo, & tunc veniens offeres munus tuum.* Itaque ſi fratrem tuum læſiſti, ante occaſum ſolis eum placare ſatage. Secundum iniuriæ menſuram ſit demiſſionis tuæ modus, aut veniam petendo, aut benevolentiæ ſigna exhibendo, plus minuſve, prout chriſtiana prudentia dictaverit. Sive ergo incruentum holocauſtum oblaturus, ſive ſacram ſynaxim ſuſcepturus, ſive ſacrificium laudis immolaturus Deo ſis; omnium primum fratris reconciliationem, mutuamque, quoad fieri per te licet, benevolentiam reparare ſtude. Audi Auguſtinum Lib. de ſerm. Dom. in mont. cap. x. *Iubemur ergo illaturi munus in altare, ſi recordati fuerimus, aliquid adverſum nos habere fratrem, munus ante altare relinquere, & pergere, ac reconciliari fratri; deinde venire, & munus offerre. Quod ſi accipiatur ad litteram, fortaſſe credat quis ita fieri oportere, ſi præſens frater ſit: non enim diutius differri poteſt, cum munus tuum relinquere ante altare iuberis. Si ergo de abſente, &, quod fieri poteſt, etiam trans mare conſtituto, aliquid tibi tale veniat in mentem; abſurdum eſt credere ante altare munus relinquendum, quod poſt terras, & maria pererrata offeras Deo. Et ideo prorſus intro ad ſpiritualia refugere cogimur, ut quod dictum eſt, ſine abſurditate poſſit intelligi... Si in mentem venerit quod aliquid habeat adverſus nos frater; ideſt, ſi nos eum in aliquo læſimus: tunc enim ille habet adverſum nos: nam nos adverſum illum habemus, ſi ille nos læſit; ubi non opus eſt pergere ad reconciliationem: non enim veniam poſtulabis ab eo qui tibi fecit iniuriam; ſed tantum dimittes... Pergendum eſt ergo ad reconciliationem, cum in mentem venerit quod nos forte fratrem in aliquo læſimus. Pergendum autem non pedibus corporis (ſi longius abſit) ſed motibus animi, ut te humili affectu proſternas fratri, ad quem cara cogitatione cucurreris in conſpectu eius cui munus oblaturus es. Ita enim, etiamſi præſens ſit, poteris eum non ſimulato animo lenire, atque in gratiam revocare, veniam poſtulando, ſi hoc prius coram Deo feceris, pergens ad eum, non pigro motu corporis, ſed celerrimo dilectionis affectu. Atque inde veniens, ideſt intentionem revocans ad id quod agere cœperis, offeres munus tuum.*

Conſectarium quintum. Expende, chriſtiane Lector, quam rara ſint caritatis officia. Exorto inter fratres diſſidio, aut mutua ſecuta iniuria, confeſtim ad quaſdam metaphyſicas confugiunt ſubtilitates. Quiſque ſimilia ſermocinatur. Abſit ut odio habeam fratrem meum, tametſi iniuriatorem: ex animo illi omnia condono. Ceterum quod eum alloquar, quod ad priſtinam amicitiam, mutuamque familiaritatem admittam; præceptum divinum hæc ſigna benevolentiæ haud præcipit, & ipſe Theologos legi. Quid hoc de argumento doceant, non me fugit. Quod ex præcepto teneor, præſtabo: præterea nihil. Qui talia fatur, caritatem Dei illum ne habere dixerimus? Heu miſer! Hac decempeda divinum metiris mandatum? Unde

Digitized by Google

Unde tibi, quæſo, obligatio divini præcepti tam perſpicue comperta eſt, ut amori tuo adeo præciſa confinia ſtatuere valeas? Quid, ſi confinia iſta nimium coarctes? Quid, ſi a debita, & neceſſaria amoris menſura deficias? Hæc tua effugia conſentanea ne ſunt divinæ regulæ: *Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris:* aut contra: *Quid tibi vis fieri, alteri facito?* Qui divina mandata ad eiuſmodi ratiocinia, quæ a carnis dialectica proficiſcuntur, revocat; is caritate divina, quæ dilatare flammas, & multiplicare beneficia geſtit, ſe omnino carere patefacit. Vera quippe Dei caritas comprimere in ſinu ſuo flammam nequit, nec æſtus occultare. Foras erumpit, fratrem complectitur, illum alloquitur, & ad priorem recipit benevolentiam; niſi peculiaria obſtacula officiant. Quod potiſſimum locum habere debet inter domeſticos, germanoſque fratres, inter Religioſos eiuſdem inſtituti, & cœnobii. Oro, obteſtorque ut, miſſis quibuſdam Caſuiſtis, dum tibi ſuper hoc caritatis præcepto difficultates occurrunt, Evangelia adeas, D. Ioannis potiſſimum epiſtolas legas, relegaſque, & textum allatum D. Matthæi ſerio perpendas. Recogita quantum Deo cordi ſit hæc ſincera fratrum poſt diſſidium reconciliatio, ut ſuo cultui, ſuoque, quaſi dixerim, honori præferat. Audi D. Ioannem Chryſoſtomum hom. XVI. in Matth. *O admirabilem dignitatem, atque ineffabilem erga homines amorem Dei! Honorem ſuum deſpicit, dum in proximo caritatem requirit. Interrumpatur, inquit, cultus meus, ut caritas tua integretur. Sacrificium eſt mihi fratrum reconciliatio. Propterea quippe non dixit, poſtquam obtuleris, aut priuſquam offeras; ſed munere ipſo iam poſito, & inchoante ſacrificio reconciliandum mittit ad fratrem. Quam igitur ob cauſſam iſtud fieri iubet? Duo ſunt quæ per iſta deſignat: unum quidem iam dixi, oſtendere ſcilicet volens quod honoret maxime caritatem, & hanc acceptiſſimum eſſe ſacrificium ducat; abſque iſta vero nec illud profecto ſuſcipiat: aliud vero, quod irrefragabilem quamdam neceſſitatem reconciliationis imponat. Qui enim iuſſus eſt non prius munus offerre quam reconcilietur offenſo, etiamſi non ob proximi caritatem, ſaltem ne ſacrificium imperfectum maneat, curret ad contriſtatum fratrem, inimicitiaſque diſſolvet. Propterea & diſerte cuncta memoravit, terrens illum videlicet, ac ſuſcitans. Cum enim dixiſſet,* Relinque munus tuum, *non ibi ſubſtitit, ſed intulit,* ante altare, *rurſus ab ipſo etiam loco horrorem iniiciens:* & vade: *nec tantum dixit,* Vade, *ſed adiunxit,* prius; & tunc veniens offeres munus tuum: *per omnia iſta ſignificans quia per aliquas inter ſe inimicitias diſſidentes nequaquam menſa illa ſuſcipiat. Audiant hi qui ſacris myſteriis initiati cum inimicitiis ad communionem altaris accedunt. Audiant etiam illi qui nondum initiati ſunt. Offerunt namque & ipſi munus, & hoſtiam, orationem dico, & eleemoſynam. Quia enim & hæc ſacrificii inſtar obtineant, audi Prophetam loquentem:* Sacrificium laudis honorificabit me: *& rurſum:* Immola Deo ſacrificium laudis. Elevatio manuum mearum ſacrificium veſpertinum. *Itaque etiamſi orationem cum tali offeras voluntate; melius eſt orationem*

nem relinquere, & ad reconciliationem fratris excurrere, & tunc orationem conſequenter offerre. Propter hoc enim facta ſunt omnia. Idcirco & Deus homo factus eſt, atque omnia illa geſſit, ut nos in unum ſine dubio congregaret.

Conſectarium ſextum. Regula generalis Confeſſario ſervanda in hac materia, ut valeat & caritatis violationem, & eiuſdem obſervantiam dignoſcere, hæc eſto. Quod ad præteritum tempus ſpectat, nec ſuam, nec accedentium mentem torqueat in ſupputatione omiſſionum; ſed ſtatum peccatoris, & peccandi diuturnitatem paucis inveſtigabit. Peccatores enim caritatis præceptum, quamdiu in peccato perſiſtunt, non implent. Quare cognito illius ſtatu, non eſt ſeveræ diſcuſſioni indulgendum ſuper caritatis omiſſionibus numerandis; ſed potius exaggeranda eſt illius ingratitudo adverſus ſuum Creatorem, & Redemptorem, ut ad illum amandum inflammet. Si pro impertienda abſolutione diſpoſitum repererit, obliget illum ad ſæpius in dies eliciendos amoris actus, ſaltem mane, meridie, & ſero, ut huic ſancto exercitio aſſueſiat, ſeſeque ad ſervandum maximum mandatum diſponat. Ad iuſtos quod attinet, nulla occurrit difficultas. Fieri enim vix poteſt quin iuſti ſæpius in dies, nedum in hebdomadas, Deum ament. Illico enim ac deſinunt Deum amare, quando præceptum urget, deſinunt eſſe iuſti. Si porro torpidi, & languidi fuerint in repetendis amoris actibus, amoris divini flamma extinguetur. Curent ergo iuſti omnes continuum iſtius ignis incendium conſervare frequenti actuum repetitione. Vides nunc quam facilis ſit divini iſtius mandati obſervantia. Iuſti caritate vivunt, & caritate proficiunt, & caritatem augent. Quare iſti frequentiſſime Deum amant, & in eiſdem ſplendet illa moralis continuatio amoris quam ſupra explicuimus. Peccatores hoc mandatum non ſervant: ideo diximus cito illos in Deum converti debere.

Conſectarium ſeptimum. Altera regula generalis in componendis diſſidiis. Qui locutionem, ſalutationem inimicorum reſpuunt, a ſacramentis arcendi ſunt: quod maxime verum habet, ſi inimici ſint Religioſi in ſocietate viventes. Temporis brevitas, circumſtantiæ expectandi opportunam occaſionem excuſare quandoque a gravi culpa poſſunt. Ut reconciliatio ſincera ſit, prior amicitia reviviſcere debet, eadem familiaritas. Languor, & frigida converſatio interioris languoris, & infirmitatis argumentum eſt. Si caritas non augetur, decreſcit. Hæ ſunt incrementi occaſiones. Intenditur enim caritas, cum devicta ira, & averſione pulſa, inimicum ſincere, & generoſe complectitur. Noli, quæſo, in iniuriarum tranſactione caſuiſticas quaſdam conſulere regulas; ſed Chriſti Evangelium. Nemo noſtrum ſe habere caritatem Dei certo aſſerere poteſt; ſed omnes cum timore & tremore vitam degimus, ignorantes, odio ne, an amore digni ſimus. Porro nullum eſt validius argumentum nos amore divino proximum diligere, quam cum, repugnante natura, hoſtem complectimur.

FINIS TOMI PRIMI.

Digitized by Google

INDEX
RERUM, ET VERBORUM
Quæ in hoc Tomo continentur.

A

Abraham abſque diſpenſatione in lege iuſſus a Deo Iſaac innocentem occidere. *p.* 57. & *ſeq. n.* 7. & *ſeqq.*

Abſolutio ſacramentalis ignoranti myſteria Incarnationis & Trinitatis deneganda eſt. *p.* 106. *n.* 17. & *p.* 124. *n.* 27. Danda tamen ignoranti neceſſaria ad credendum neceſſitate præcepti, eo regulariter prius inſtructo. *p.* 125. *n.* 27.

Adultus ſcire tenetur Decalogum, Sacramenta, & præcepta Eccleſiæ; & ſub mortali memoriæ mandare debet orationem dominicam, Symbolum Apoſtolorum, & Salutationem Angelicam. *p.* 117. & *ſeq. n.* 14. & *ſeq.* & *p.* 120. *n.* 21. Item ea tenetur ſcire quæ ſpectant ad proprium ſtatum. *ibid. n.* 16.

Affectio pia voluntatis. *V. Fides.*

Amicitia quas habeat proprietates & conditiones, ut vera ſit. *p.* 291. & *ſeqq. n.* 1.

Amor benevolentiæ erga Deum alius habitualis, alius actualis; alius naturalis, alius ſupernaturalis. *p.* 292. *n.* 2. Baii de duplici hoc amore damnata propoſitio. *ibid. V. Caritas Dei.*

Amor benevolentiæ erga proximum. *V. Caritas proximi. Proximus.*

Antonii a Spiritu ſancto nimium laxa adverſus præceptum fidei ſententia. *p.* 160. *n.* 15.

Apollonii Theanæi portenta, quæ Philoſtrathus narrat, magicæ artis incantationes fuere. *p.* 79. *n.* 15.

Apoſtaſia ſpecie differt ab hæreſi. *p.* 198. *n.* 25. & *ſeq. V. Principes chriſtiani.*

Apoſtoli vere auctores fuerunt Symboli, quod dicitur Apoſtolorum. *p.* 109. *n.* 5.

Arriaga (P. Rodericus) laxam, qua odium inteſtinum tegitur, opinionem docet. *p.* 455. *n.* 5. & *ſeq.*

S. Athanaſius ambigitur utrum fuerit auctor Symboli vulgo eidem tributi. *p.* 108. *n.* 2.

Atheorum varia genera. *p.* 3. *n.* 1. & *p.* 34. *n.* 9. Fuerintne aliqui veri Athei, incertum: veriorem eſſe ſententiam negantem auctoritas, & ratio evincunt. *ibid.* & *p.* 4. *n.* 2. & *ſeqq.* Philoſophi, aliique nonnulli in numero Atheorum relati, reapſe Athei non fuerunt. *ibid.* Fuerunt tamen & ſunt plurimi Athei cordis. *p.* 5. *n.* 4. Cauſæ, cur ſceleſti in Atheiſmum prolabuntur, Religionis veritatem confirmant. *p.* 31. et *ſeqq. n.* 1. & *ſeqq.* Recenſentur. *ibid.* Atheorum probitas, omnino conficta. *p.* 34. *n.* 8. Abſurdiſſima Epicureorum objectione ſe tuentur. *p.* 38. *n.* 10. & *ſeq.*

S. Auguſtinus falſorum numinum deſcribit munera. *p.* 7. *n.* 5. Itemque eadem adorantium dementiam. *p.* 8. *n.* 6. *V. Idololatria.*

B

Baius plures errores docuit damnatos a Pio V. *p.* 384. & *ſeq. n.* 2. Referuntur. *ibid.*

Bannez ab impoſtura P. Viva vindicatur. *p.* 285. & *ſeq. n.* 4. & *ſeq.* Specialem præcepti caritatis obligationem diſerte fatetur. *p.* 286. *n.* 5. Qui ſemel in anno Euchariſtiam ſumunt, implere putat hoc præceptum, ſed non ipſa ſumptione Euchariſtiæ, ut eidem affingit P. Moya. *p.* 339. & *ſeq. n.* 7. Non recte docuiſſe videtur, talem reperiri poſſe benefactorem, qui in ordine caritatis ſervan-

vando præferri debeat fratri carnali. *p.* 447 *n.* 33.
Buſembaum laxam de hæreticis materialibus in Germania opinionem docet. *p.* 248. *n.* 28.

C

Calvinus. *V. Idololatria.*
Cardenas (P. Ioannes) laudatur. *p.* 420. *n.* 6.
Caramuel ignorantiam invincibilem latiſſime extendit. *p.* 246. *n.* 25.
Caritas quid ſit? *p.* 292. & *ſeq. n.* 4. Eius obiectum, duplex. *p.* 293. & *ſeq. n.* 5. & *ſeq.* Eius prærogativæ recenſentur. *p.* 294. & *ſeqq. n.* 1. & *ſeqq.*
Caritas Dei pluribus titulis nobis præcipitur. *p.* 297. *n.* 1. Huiuſmodi præceptum laxis interpretationibus de medio tollit P. Antonius Sirmondus. *p.* 298. & *ſeqq. n.* 4. & *ſeqq.* Impleri illud contendit, parendo dumtaxat aliis Dei mandatis. *ibid.* Calumniatur D. Thomæ, ut hunc pro ſe ſtare evincat. *ibid.* Vindicatur D. Thomas. *ibid.* Caritatis actus interior neceſſarius eſt neceſſitate tum medii, tum præcepti. *p.* 301. & *ſeqq. n.* 9. & *ſeqq.* Oſtenditur ex Scripturis & Patribus. *ibid.* D. Bernardi textum in pravum ſenſum detorquet P. Sirmondus. *p.* 303. *n.* 4. Sed in eumdem Sirmondum regeritur S. Doctor ſui ipſius interpres. *p.* 304. *n.* 4. & *ſeq.* Caritatis præceptum obligat ad Deum amandum ſupernaturaliter. *p.* 306. *n.* 2. Atque ſuper omnia appretiative, Deum præferendo ſingulis rebus. *p.* 307. *n.* 4. & *ſeq.* Amoris intenſivi & appretiativi notio, & utriuſque vera explicatio. *p.* 308. & *ſeqq. n.* 7. & *ſeqq.* Amor, quo Deum diligere iubemur, non debet eſſe ſuper omnia intenſivus, quatenus ſenſibilem aliquem fervorem & teneritudinem importat; bene tamen quatenus intenſionem, fervorem, & conatum ad ſubſtantiam caritatis, & omnia præcepta obſervanda requirit. *ibid.* Sine hoc fervore neque appretiativus ſuper omnia dici poteſt. *ibid.* & *p.* 314. *n.* 12. Peccat proinde qui intenſiore & ferventiore amore patrem, & matrem diligit præ ipſo Deo. *p.* 310. *n.* 8. Oſtenditur neque id confuſionem parere, neque ſcrupulos. *p.* 311. *n.* 10. Triplex amoris gradus, incipientium, proficientium, & perfectorum ex S. Auguſtino affertur, & explicatur. *ibid.* & *p.* 312. & *ſeq. n.* 11. Errant qui prælationem Dei ſuper omnes creaturas haberi poſſe putant abſque fervore, & intenſione amoris. *p.* 314. *n.* 12. In re nobiſcum conveniant oportet omnes Theologi. *ibid.* Peccat contra caritatem, deliberate deſiderans vitam in hoc mundo perpetuo degere. *p.* 315. & *ſeq. n.* 13. & *ſeqq.* Oppoſita P. Caſtropalai ſententia reiicitur. *ibid.* Caritatis præceptum obligat determinato tempore. *p.* 316. *n.* 2. Et pluſquam ſemel in vita. *ibid. n.* 3. Singulis quinquenniis per ſe obligat. *p.* 317. *n.* 4. Itemque in primo inſtanti uſus rationis. *p.* 318. & *ſeq. n.* 6. & *ſeqq.* Primum hoc inſtans non phyſicum, ſed morale eſt, plura inſtantia comprehendens. *p.* 319. & *ſeq. n.* 9. Obligat hoc præceptum ſub gravi omnes homines, cum rationis uſum aſſecuti ſunt, ut ſe ad Deum convertant, illum diligendo iuxta eorum capacitatem. *p.* 320. & *ſeqq. n.* 10. & *ſeqq.* Oſtenditur. *ibid.* Perperam P. Sanchez reiectis aliorum ſententiis hanc obligationem tempori illigat quo inſtant tentationes odii Dei. *p.* 322. & *ſeq. n.* 12. Sicque per ipſum obligaret præceptum tantum per accidens, non per ſe, quod eſt damnatum. *ibid.* Argumenta contra dictam obligationem amandi Deum in primo inſtanti ſolvuntur. *p.* 325. & *ſeqq. n.* 15. & *ſeqq.* Caritatis amore difficilia præcepta evangelica ſuavia fiunt. *p.* 333. & *ſeqq. n.* 3. & *ſeqq.* Vera explicatio ex Auguſtino loci evangelici *Iugum meum ſuave eſt &c. ibid.* & *p.* 337. & *ſeqq. n.* 3. Caritatis præceptum obligat frequenter ad actus amoris Dei. *p.* 335. & *ſeqq. n.* 2. & *ſeq.* Ei non ſatisfacit qui ſemel in anno Deum diligit. *p.* 341. *n.* 9. Bene vero qui ſingulis diebus dominicis. *ibid.* & *p.* 342. & *ſeq. n.* 10. & *ſeq.* Per accidens illud obligat, quando eius impletione vitari poteſt peccatum. *p.* 343. *n.* 11. Si illud obſervas tem-

tempore quo obligat per accidens, ſatisfacis illius obligationi per ſe. *ibid.* *n.* 12. Bene morati Catholici illud facillime implent, quotidie, etiam non advertentes, caritatis actus edendo. *ibid.* *n.* 13. Caritatis actus, quo iuſtus ſua omnia in Deum dirigit, durat in impreſſione relicta in voluntate, ſi identidem aliorum caritatis actuum repetitione foveatur. *p.* 348. & *ſeq.* *n.* 7. Caritatis actum elicere, aut Sacramentum pœnitentiæ ſuſcipere ſtatim tenetur qui labitur in peccatum mortale. *p.* 350. & *ſeqq.* *n.* 1. & *ſeqq.* Probatur ex Scripturis. *p.* 353. & *ſeq.* *n.* 18. & *ſeqq.* Et ex Patribus. *ibid.* & *p.* 354 & *ſeq.* *n.* 18. & *ſeqq.* Item ex rationibus. *p.* 355. & *ſeqq.* *n.* 25. & *ſeqq.* Caritas eſt forma ceterarum virtutum. *p.* 364. *n.* 1. & *ſeq.* Solvitur obiectio Lutheranorum. *p.* 365. *n.* 4. A caritate imperentur, & in Deum ultimum finem ſaltem virtualiter dirigantur oportet actus ceterarum virtutum, ut ſint meritorii beatitudinis æternæ. *p.* 166. & *ſeqq.* *n.* 8. & *ſeqq.* Meritum peculiare a caritatis merito diſtinctum reſpondet actibus aliarum virtutum imperatis a caritate. *p.* 368. *n.* 13. Caritatis præcepto omnia opera noſtra in Deum virtualiter referre adſtringimur. *p.* 369. & *ſeq.* *n.* 1. & *ſeqq.* Præceptum hoc affirmans eſt. *p.* 371. *n.* 8. Explicatur, & nota deceptionis in D. Thomæ diſcipulos ab Henrico a S. Ignatio inuſta expungitur. *ibid.* & *p.* 372. *n.* 9. & *ſeq.* Duplex caritas diſtincta, & deſcripta, afficiens nempe, & efficiens. *p.* 409. *n.* 2. Caritatis exercitium ſuadentia conſectaria & regulæ pro praxi. *p.* 408. & *ſeqq.* *n.* 1. & *ſeqq.*

Caritas proximi nobis a Deo præcipitur. *p.* 419. *n.* 1. & *ſeq.* Et ut peculiaribus actibus internis proximum diligamus. *p.* 420. & *ſeq.* *n.* 4. & *ſeqq.* Contrarium damnatum eſt. *ibid.* Actus quo diligere iubemur proximum, debet eſſe diſtinctus ab actu amoris Dei. *p.* 421. & *ſeq.* *n.* 9. Oppoſitum videtur damnatum. *ibid.* Hoc præceptum per ſe obligat, ſi ſermo ſit de proximo in communi, ſi de proximo in particulari, per accidens. *p.* 422. & *ſeq.* *n.* 10. & *ſeq.* Per ſe frequenter obligat. *p.* 424. *n.* 12. Per accidens ex circumſtantiis. *ibid.* & *p.* 425. *n.* 13. Qui ſemper naturali miſericordia motus indigenti proximo ſuppetias ferret, illud non impleret. *ibid.* Obligat ad promptitudinem animi ad proximum diligendum in particulari. *ibid.* *n.* 14. Explicatur. *ibid.* Non tamen ad eliciendum actum dilectionis erga proximum, quoties ex præcepto adſtringimur eleemoſynam illi impartiri, aut errantem corrigere. *ibid.* & *p.* 426. *n.* 16. Proximum diligamus oportet ſicut nos ipſos. *p.* 426. *n.* 1. Explicatur egregia D. Thomæ doctrina. *ibid.* *n.* 2. Eiuſmodi amor affectivus eſſe debet, & effectivus. *p.* 427. *n.* 3. Explicatur. *ibid.* Fraternæ dilectionis characteres, prærogativæ, & officia ab Apoſtolo recenſita explicantur. *ibid.* & *p.* 428. & *ſeqq.* *n.* 4. & *ſeqq.* Recte amorem alicuius erga proximum metimur ex amore eiuſdem erga Deum. *p.* 431. *n.* 8. In caritate ordo ſervandus eſt. *p.* 432. & *ſeqq.* *n.* 1. & *ſeqq.* Oſtenditur, & explicatur. *ibid.* & *p.* 435. *n.* 6. Alius eſt ordo amandi proximum, alius illi ſubveniendi. *ibid.* & *p.* 436. *n.* 7. & *ſeq.* Quiſque magis ſe ipſum quam proximum diligere debet. *p.* 437. *n.* 10. & *ſeq.* Itemque magis vitam corporalem propriam quam proximi. *ibid.* *n.* 12. Limitatur doctrina ceteris ſervatis. *ibid.* Itemque limitatur, niſi vita proximi ex motivo virtutis chriſtianæ præferatur propriæ. *p.* 438. & *ſeq.* *n.* 13. & *ſeq.* Afferuntur plura exempla. *ibid.* Pro amici honore, fama, boniſque vitam mortis periculo exponere non licet. *p.* 439. & *ſeq.* *n.* 16. Licet tamen pro Reipublicæ, Communitatis, aut Principis conſervatione. *ibid.* Extremæ proximi ſpirituali neceſſitati ſuccurrere tenemur cum vitæ noſtræ corporalis periculo. *p.* 440. *n.* 17. & *ſeq.* Niſi Eccleſiæ, vel Reipublicæ vita noſtra ſit neceſſaria. *ibid.* Aut niſi ſit æqualis utrinque neceſſitas. *ibid.* Defenſionem noſtram negligere non tenemur, ne invaſorem gravis culpæ reum occidamus. *p.* 440. *n.* 19. Obſtetrices, quæ invalide plures pueros bapti-

Digitized by Google

ptizarunt, tenentur cum mortis periculo illorum ſaluti providere. *p.* 441. *n.* 20. Impugnantur ratiunculæ P. Layman. *ibid.* Mater gravida, partum edere impotens, non tenetur ſectionem ventris pati, ut puer baptizetur. *p.* 442. & *ſeq. n.* 21. & *ſeqq.* Neque tenemur neceſſitati tantum gravi proximi ſuccurrere cum vitæ periculo, ſi agatur de perſona privata. *p.* 443. *n.* 25. Aut niſi Paſtoris, & Epiſcopi officio fungamur. *ibid.* & *p.* 444. *n.* 26. Ut ſaluti ſpirituali proximi conſulas, nequis te exponere periculo probabili peccandi, ſi magis lapſum timeas quam victoriam, aut hæreas anceps inter utrumque. *ibid. n.* 27. & *ſeq.* Ob aliorum æternam ſalutem velle non licet privationem gratiæ, vel caritatis ſive in perpetuum, ſive ad tempus. *p.* 445. *n.* 29. Neque ob eam carere velle beatitudine in perpetuum, aut ad tempus. *ibid. n.* 30. Nec ob eam velle licet detrimentum ſpirituale, quod minuat caritatem, ſeu impediat meritorum augmentum. *ibid. n.* 31. Licet tamen ob eam opera ſpiritualia omittere, aut differre. *ibid.* In dilectione præferendi ſunt propinquiores, ceteris paribus. *p.* 446. & *ſeq. n.* 33. & *ſeq.* In negotio religionis, & patriæ, utraque patris ſaluti anteponenda eſt. *p.* 447. *n.* 43. Afferuntur nonnulla praxim dirigendi proximum ſuadentia, & dirigentia. *p.* 472. & *ſeq.* *V. Inimici. Proximus.*

Carnes diebus vetitis in regionibus hæreticorum manducare poſſunt Catholici ad grave damnum vitandum, niſi hoc a videntibus habeatur pro profeſſione ſectæ falſæ. *p.* 164. & *ſeq. n.* 25. & *ſeqq.* Eas manducare non licet, ſi tyrannus in contemptum catholicæ religionis præcipiat. *p.* 165. *n.* 29.

Caſtropalaus (P. Ferdinandus) laxas de caritate Dei propoſitiones docet. *p.* 290. & *ſeq. n.* 11. & *ſeq.* Alia eiuſdem de caritate proximi laxa doctrina. *p.* 418. *n.* 3. Immo damnata dicenda eſt. *p.* 463. & *ſeq. n.* 2.

Caſuiſtæ. Horum propoſitiones damnatæ circa fidei præceptum. *p.* 62. & *ſeqq. n.* 1. & *ſeqq.* Aliæ damnatæ circa caritatis Dei præceptum. *p.* 282. & *ſeq. n.* 3. & *ſeqq.* Aliæ pariter damnatæ circa caritatem proximi. *p.* 416. *n.* 1. Aliæ laxæ adverſus præceptum fidei. *p.* 65. & *ſeq. n.* 1. & *ſeqq.* Aliæ laxæ adverſus caritatem Dei. *p.* 283. et *ſeqq. n.* 1. et *ſeqq.* Aliæ itidem laxæ adverſus caritatem proximi. *p.* 416. et *ſeqq. n.* 1. et *ſeqq.*

Catechumenus proprie et formaliter hæreticus non eſt, aliquos fidei articulos negando. *p.* 196. et *ſeq. n.* 19. et *ſeqq.*

Chriſtus. Eius quidem mortem, non tamen circumſtantiam paſſionis ſub Pontio Pilato tenentur credere fideles. *p.* 116. *n.* 9. et *ſeq.* Eius ad inferos deſcenſus explicite, ſaltem quoad ſubſtantiam, credi debet. *ibid. n.* 10.

Cicero fortuitum atomorum concurſum exagitat. *p.* 15. *n.* 4. et *p.* 22. *n.* 4. Elegantiſſime terreſtrem globum deſcribit. *p.* 23. et *ſeq. n.* 5. et *ſeq.* Puerorum aptitudinem ad virtutem, priuſquam adoleſcant, diſerte explicat. *p.* 327. *n.* 18. Docet, voluptatem ſe ipſa dignam non eſſe, ut expetatur. *p.* 376. *n.* 8. Et ubi agatur de patria, hanc patris ſaluti anteponendam eſſe. *p.* 447. *n.* 34. Veniam iniuriarum maximi facit: *p.* 449. *n.* 3.

Comeſtio, et potatio uſque ad ſatietatem ob ſolam voluptatem ſunt peccata. *p.* 773. et *ſeq. n.* 2. Oppoſitum damnatur ab Innoc. XI. *ibid.* Laxæ, et virtualiter de hoc damnatæ Ioannis Sanchez, et P. Moya ſententiæ. *p.* 374. *n.* 3. et *ſeq.* Propoſitio de hoc damnata ab Innoc. XI. proſcripta eſt quoad omnes tres ſui partes. *p.* 375. et *ſeqq. n.* 5. et *ſeqq.* Satietas, quæ famem pellit, non eſt damnata: bene vero quæ præter id immoderatam cibi quantitatem abſque neceſſitate ſumit. *ibid. n.* 6. Voluptas, ob quam ſolam quis comedit et bibit, peccatum eſt. *p.* 376. *n.* 8. Ciceronis, & Senecæ de hoc ſententiæ. *ibid.* Licite non poteſt appetitus naturalis ſuis actibus frui. *p.* 377. & *ſeqq. n.* 9. & *ſeqq.* Oppoſitam P. Viva ſententiam implicite damnatam eſſe oſtenditur. *ibid.*

Confeſſarius quomodo ſe gerere debeat cum pœnitente moribundo, myſte-

rio-

riorum fidei ignorantia laborante. *p.* 125. *et ſeq. n.* 28. Ex pœnitentium conditione, & ſtatu eoſdem interrogandi neceſſitatem colligere debet. *p.* 126. *et ſeq. n.* 29.

Confeſſio ignorantis etiam, ſi fieri poſſit, inculpabiliter myſteria Trinitatis, & incarnationis eſt repetenda. *p.* 125. *n.* 27. Itemque illius repetenda eſt qui culpabiliter ignorat fidei articulos neceſſario credendos neceſſitate præcepti. *Ibid.*

Contenſonius cum aliis ſuſtinet neceſſitatem gratiæ & caritatis actualis ad omne opus moraliter ex omnibus circumſtantiis bonum. *p.* 386. *n.* 6. Refellitur hæc ſententia. *p.* 387. & *ſeq. n.* 7. & *ſeq.* & *p.* 397. & *ſeq. n.* 2. Ipſe, & Vaſquez excuſantur. *p.* 407. & *ſeq. n.* 19.

D

Decalogus ab Iſraelitico populo recipitur, ſe prius ſanctitate diſponendo, iubente Deo. *p.* 1. In Decalogum Lutheri, Melanchonis, Calvini, & Ianſenii errores recenſentur. *p.* 43. & *ſeq. n.* 1. & *ſeqq.* Eiuſdem Decalogi notio, & ex S. Auguſtino diſtributio. *p.* 45. & *ſeq. n.* 1. & *ſeqq.* In eo principia generalia iuris naturalis, aliaque iuris eiuſdem mandata contineri, bene oſtendit D. Thomas. *p.* 47. & *ſeq. n.* 2. & *ſeqq.* Quid primo eiuſdem mandato prohibeatur. *p.* 48. & *ſeqq. n.* 6. & *ſeqq.* Duplex illud eſt, affirmans, & negans. *p.* 51. & *ſeq. n.* 1. Decalogi præcepta obligant ſub gravi, niſi rationis defectus, materiæque parvitas obſtent. *p.* 54. *n.* 1. Nullum Decalogi præceptum proprie diſpenſari poteſt. *p.* 55. *n.* 3. Explicatur, & probatur. *ibid.* & *p.* 56. & *ſeq. n.* 4. & *ſeqq.* Solvuntur quæ Scotus, & Durandus obiiciunt. *p.* 57. & *ſeqq. n.* 7. & *ſeqq.*

Deiſtæ, quinam dicantur? *p.* 34. *n.* 9.

Delectatio, & deſiderium de malo proximi. *V. Proximus.*

Delectatio in cibo & potu, aliiſque rebus intendi propter ſe nequit citra culpam. *V. Comeſtio. Viva* [*P. Dominicus.*]

Deſperatio graviſſimum eſt peccatum, & ut plurimum hæreſi coniungitur. *p.* 172. *n.* 1. & *ſeqq.* Cui propria damnatio revelaretur, ille ſalutem ſperare non poſſet. *p.* 273. *n.* 4. Sed eam deſperare poſſet, ſe ſubiiciendo divino decreto. *ibid. n.* 5.

Deum eſſe, ex quinque præſertim rationibus quas S. Thomas ex Patribus collegit, oſtenditur. *p.* 13. & *ſeqq. n.* 1. & *ſeqq.* Comprobatur idipſum ineluctabili dilemmate contra Atheos, & Deiſtas ex Blaſio Paſchali. *p.* 18. & *ſeqq. n.* 1. & *ſeqq.* Itemque ex rationibus popularibus, omnium mentibus accommodatis, *p.* 20. & *ſeqq. n.* 1. & *ſeqq.* Et ex ſententiis Scripturæ ſacræ, & Patrum. *p.* 25. & *ſeqq. n.* 1. & *ſeqq.* Unumque eum eſſe cum ex ipſorum Gentilium ac Patrum conſenſione, tum ex ratione demonſtratur. *p.* 28. & *ſeqq. n.* 1. & *ſeqq.* De illius exiſtentia raro, & caute diſputandum. *p.* 32. & *ſeq. n.* 5. & *ſeq.* Dei nomen non ſemper proprie Deum, ſed identidem excellentem quamdam virtutem ſignificat. *p.* 35. *n.* 1. Ad Dei notiones, cognitionemque ſpectantia confectaria *p.* 39. & *ſeqq. n.* 1. & *ſeqq.* Ad eum colendum inducentia momenta recenſentur. *p.* 52. & *ſeq. n.* 2. Eumdem cur impii neque confiteri, neque amare conentur. *p.* 53. & *ſeq. n.* 3. & *ſeq.*

S. Dionyſius Alexandrinus laudat exponentes gravi periculo vitam propriam pro vita proximi. *p.* 438. *n.* 13.

Diſputatio cum infidelibus & hæreticis de rebus fidei catholicis laicis prohibetur. *p.* 211. *n.* 1. & *ſeq.* Eaque tam publica, quam privata. *ibid.* Tam laicis doctis, quam indoctis. *p.* 212. *n.* 4. et *ſeq.* Non tamen quando deficientibus Clericis laici docti adſint, qui hæreticos pervertentes Catholicos refellere poſſint. *p.* 213. *n.* 6. Eccleſiam nec vocem *Clericus* pro laico docto, nec vocem *laicus* pro Clerico indocto umquam uſurpavit. *ibid. n.* 7. Rationes proinde Lamindi Pritani a latinis Gloſſariis depromptæ nil prorſus evincunt. *ibid.* Nomine laicorum nequeunt hic intelligi Religioſi, qui laici dicuntur. *p.* 214.

Digitized by Google

p. 214. n. 8. Diſputatio huiuſmodi permittitur Clericis, modo docti ſint, atque eruditi. ibid. n. 9. Secus hi peccant. ibid. In ea Principes ſæculares admittendi iudices non ſunt. p. 215. n. 10. Optima ratio ex S. Ambroſio affertur. ibid.

E

Eccleſia Chriſti. Quatuor Chriſti Eccleſiæ competunt notæ ex Concilio Nicæno I. p. 80. & ſeqq. n. 3. & ſeqq. Explicantur. ibid. Eccleſiæ Romanæ, & huius Epiſcoporum ab Apoſtolis ſucceſſio, firmiſſimum eſt pro ea adverſus Calvinum alioſque hæreticos argumentum. p. 87. & ſeqq. n. 15. & ſeq. Rectum, certumque huius ſolius eſſe de Scripturis iudicium oſtenditur. p. 90. & ſeqq. n. 17. Refutatur Calvinus. ibid. Eccleſia novos fidei articulos non condit, ſed revelatos proponit, & interpretatur. p. 101. n. 9. Sancta Eccleſia catholica, quæ alter ex articulis eſt Symboli apoſtolici, quid importet, explicatur. p. 112. & ſeq. n. 22. Eccleſia (ſicut etiam Princeps ſæcularis) tolerare nequit in ſua ditione infideles, Iudæos, & hæreticos, niſi ob ſufficientem cauſſam. p. 172. & ſeq. n. 1. & ſeqq. Raro hæc cauſſa occurrit. p. 173. n. 5. Sola terrena commoda non ſunt ſufficiens cauſſa. p. 174. ibid. Sufficiens tamen eſt ſola ſpes ampliandæ catholicæ religionis. ibid. Eccleſia infideles ſibi temporaliter non ſubditos cogere nullo modo poteſt ad fidem amplectendam. p. 174. & ſeq. n. 1. & ſeqq. Neque ad audiendam fidem, ſeu Evangelium. p. 175. n. 4. Poteſt tamen ſibi ſubditos ad hoc cogere. ibid. & p. 176. n. 5. Sive ſubditos, ſive non ſubditos infideles evangelicæ fidei prædicationem impedientes compeſcere poteſt. ibid. n. 7. Suos Prædicatores militibus armiſque ſtipatos mittere non poteſt ad concionandum, niſi ad evitandam infidelium in eos ſævitiam. p. 177. n. 7. Infideles Principes ſibi non ſubditos privare nequit dominio & iuriſdictione in vaſſallos chriſtianos. ibid. & p. 178. & ſeq. n. 8. & 11. Habet ex D. Thoma poteſtatem indirectam in Principes infideles. p. 179. & ſeq. n. 12. Poteſt etiam armis ſibi ſubditos infideles cogere, ut errores deponant iuri naturæ infeſtos; ſecus ſibi non ſubditos. p. 180. & ſeq. n. 13. & ſeqq. Turcas ſemper armis (ſicut quilibet Princeps Chriſtianus) impetere poteſt. p. 81. & ſeq. n. 17. Sicut hæreticos pœna mortis punire. p. 203. n. 9. V. Salus æterna.

Eccleſiaſtici. Triplex horum eſt gradus, & diverſa in rebus fidei reſpective neceſſaria notitia. p. 122. n. 22. & ſeqq.

Elizalde (P. Michael) laudatur. p. 236. n. 3.

Eſcobar (P. Antonius) damnatam de præcepto caritatis ſententiam docuit p. 317. n. 4. Male excuſatur a P. Hurtado. V. Hurtado (P. Didacus.)

Excommunicatio non incurritur ab hæretico mere interno. p. 203. n. 1. Bene tamen ab hæretico interno ſimul, & externo, licet omnibus occulto. p. 204. n. 2. Ad eam incurrendam requiritur ut verba expreſſe, & complete hæreſim prodant, & ſigna ſint ex ſe grave peccatum in materia hæreſis. ibid. Sufficiunt tamen æquivoca, ſi quis per hæc internam ſuam hæreſim prodat. p. 205. n. 4. & ſeq. Idipſum, ad ſigna quod attinet, exemplificatur. p. 206. n. 6. Non tamen eam incurrit, aut hæreticus eſt, qui prodit in ſomnis hæreſim ſola mente conceptam, licet id prævidens non impediverit. p. 207. n. 7. Incurritur a fautoribus hæreticorum. p. 208. n. 3. Si tamen favor exhibeatur hæreticis ut hæreticis, aut ad eorum hæreſim conferat. ibid. & n. 4. Idem eſt de hæreticorum receptatoribus, & defenſoribus. ibid. & p. 209. n. 5. Idemque eſt de communicantibus cum hæreticis in ſacris cæremoniis, ſignis, & ritibus animo interiore hæreſi infecto. ibid. n. 6. Non incurritur a Catholicis admittentibus hæreticos ad communicationem paſſivam in ſacris. ibid. n. 7. Secus ab admittentibus eos ad activam. ibid.

Non

Non tamen peccant communicantes cum hæreticis in rebus politicis. *ibid. n.* 9.

F

Fenelon de Salignac errores proſcripti circa ſpem theologicam recenſentur, & refelluntur. *p.* 157. & *ſeqq. num.* 3. & *ſeqq.* & *p.* 413. & *ſeqq. n.* 8.

Feſtivitatum myſteria, Circumciſionis nempe, Præſentationis in templo, Adventus Spiritus ſancti, hiſque ſimilia non tenentur fideles explicite credere neceſſitate præcepti. *p.* 116. & *ſeqq. n.* 11.

Fides. Adverſus fidei præceptum propoſitiones ab Eccleſia damnatæ recenſentur. *p.* 62. & *ſeqq. n.* 1. & *ſeqq.* Itemque 12. aliæ propoſitiones Caſuiſtarum, quæ nimis laxæ videntur. *p.* 65. & *ſeq. n.* 1. & *ſeqq.* Multipliciter fides accipitur. *p.* 67. *n.* 1. Fides theologica partitur in habitualem, & actualem. *ibid.* & *p.* 68. *n.* 3. Eius obiectum eſt duplex, materiale, & formale. *p.* 68. *n.* 4. Tres idem obiectum comitantes conditiones, Eccleſiæ nempe propoſitio, firma certitudo, & obſcuritas. *p.* 69. *n.* 5. Fides ad ſalutem neceſſaria, non eſt peculiaris, certaque fiducia, qua quis credat ſibi remiſſa eſſe peccata, vel ſe eſſe prædeſtinatum. *p.* 69. & *ſeqq. n.* 1. & *ſeqq.* Explicatur, & refellitur novitium hoc Lutheranorum, & Calviniſtarum dogma. *ibid.* Fidei articuli ſunt evidenter credibiles. *p.* 73. & *ſeqq. n.* 1. & *ſeqq.* Huius credibilitatis argumenta recenſentur. *ibid.* Fides chriſtiana non præcipit rationi repugnantia *p.* 78. *n.* 15. Inter religiones quæ Chriſti Evangelium profitentur, ſola Catholica Romano Pontifici obediens evidenter credibilis apparet. *p.* 79. & *ſeqq. n.* 1. & *ſeqq.* Secus Lutherana, & Calviniana. *p.* 84. & *ſeqq. n.* 11. & *ſeqq.* Fidem pia voluntatis affectio præcedere debet. *p.* 92. *n.* 1. Duplex fidei neceſſitas, medii nempe, & præcepti explicatur. *p.* 93. & *ſeq. n.* 2. Fides alia explicita, alia implicita. *p.* 94. *n.* 3. In Cornelio ſat fuit fides implicita, & quare? *ibid. n.* 4. Tum ad iuſtificationem, tum ad gloriam omnibus adultis ratione præditis neceſſaria eſt neceſſitate medii fides interna explicita & ſupernaturalis. *ibid.* & *p.* 95. *n.* 4. & *ſeq.* Solvitur obiectio. *ibid. n.* 6. Baptizatus in infantia, ſi fiat adultus, ſalvari nequit ſine fide actuali. *p.* 96. *n.* 7. & *ſeq.* Ad iuſtificationem, & ſalutem ſatis non eſt fides late dicta, ſed requiritur theologica, & ſupernaturalis. *ibid.* & *p.* 97. *n.* 9. Obiectum materiale fidei eſt verbum Dei revelatum, quod habemus in libris canonicis. *p.* 97. & *ſeq. n.* 1. & *ſeqq.* Recenſentur hi libri. *p.* 98. *n.* 4. & *ſeq.* Itemque verbum Dei non ſcriptum, ſive traditum. *p.* 99. *n.* 6. Verbum Dei traditum, ſeu traditiones apoſtolicæ diverſi ſunt generis. *p.* 100. *n.* 7. Fidei obiectum materiale ſunt eæ dumtaxat traditiones quæ Apoſtoli a Chriſto acceperunt, & ad nos uſque pervenerunt. *ibid. n.* 8. Fidei obiectum materiale non eſt verbum Dei perſonæ ſingulari revelatum, & ab Eccleſia non approbatum. *ibid.* & *p.* 101. *n.* 9. Fides Dei auctoris ſupernaturalis, & remuneratoris ſemper neceſſaria fuit neceſſitate medii. *ibid. n.* 10. Itemque fides actualis ſaltem implicita in Chriſtum redemptorem, poſt lapſum humani generis. *ibid.* & *p.* 102. *n.* 11. Sicut etiam poſt ſufficientem Evangelii promulgationem fides explicita Trinitatis, & Incarnationis. *p.* 102. & *ſeq. n.* 12. Contraria ſententia ut improbabilis reiicitur. *ibid. n.* 13. Nec per accidens quidem ſine ea fide, & cum ea tantum implicita ſalvari quis poteſt. *p.* 104. & *ſeq. n.* 15. Salmanticenſium obiectio ſolvitur. *p.* 105. *n.* 15. Ad fidem pertinent quotquot articuli in Symbolo continentur *p.* 108. *n.* 1. Recenſentur, & explicantur articuli apoſtolici Symboli, eorumque numerus præfinitur. *p.* 109. & *ſeqq. n.* 6. & *ſeqq.* Fides qua homo rudis nihil ſpeciatim, ſed tantum generatim & implicite credit quidquid credit Eccleſia, non ſufficit ad ſalutem. *p.* 118. *n.* 17. Fidei præcepto non ſatisfacit obtuſi & hebetis

Digitized by Google

tis ingenii homo aliquos clariores articulos explicite credens, ceteros vero quos aſſequi nequit, tantum generatim & implicite. *ibid.* & *p.* 119. *n.*18. Documentum D. Gregorii de Sacerdote admodum ſimplici, & ignaro patrante ſtupenda miracula explicatur. *p.*127. *n.* 29. Neque ſatisfaciunt præcepto fidei qui Symbolum, Decalogi præcepta, orationem dominicam, & Angelicam Salutationem latine tantum diſcunt, nihil eorum percipientes. *ibid.* & *p.* 120. *n.* 20. Ea ſaltem imperfecto & confuſo modo ab omnibus percipi neceſſe eſt. *ibid.* Non eadem fidei notitia inſtructi ſint oportet omnes fideles, ſed alii alia. *ibid.* & *p.* 121. & *ſeq. n.* 22. Explicatur hoc diſcrimen. *ibid.* Res fidei ſcire, divino; memoriæ vero mandare, eccleſiaſtico præcepto fideles tenentur. *p.* 123. *n.* 25. Enitendum eſt ut etiam obtuſiores memoria teneant quæ ad credendum, & bene operandum neceſſaria ſunt. *ibid.* Datur fidei præceptum, aliud affirmativum, aliud negativum. *p.* 128. *n.* 1. Requiſita ad prudentem aſſenſum omnia reperiuntur in aſſenſu fidei catholicæ. *p.* 129. & *ſeq. n.* 5. & *ſeq.* Sufficienter fides proponitur pueris per Parochi explicationem. *p.* 130. *n.* 7. Infidelibus autem, & hæreticis per viſa, aut audita ſigna credibilitatis. *ibid.* & *p.* 131. *n.* 8. & *ſeq.* Fidei præceptum non ſolum per accidens & indirecte, ſed per ſe & directe adultos obligat. *p.* 135. *n.* 16. Tria certiſſima eliciuntur ex damnatis in hac materia propoſitionibus. *p.* 136. *n.* 17. Per ſe obligat ut minus ſemel in anno. *p.* 137. *n.* 18. Sententiæ conſulendæ pro praxi. *ibid.* Per ſe etiam obligat in articulo mortis. *p.* 137. & *ſeq. n.* 19. Per accidens vero iuxta aliquos occurrentes caſus. *p.* 138. & *ſeq. n.* 20. Fidei exterius profitendæ datur præceptum divinum. *p.* 141. *n.* 1. & *ſeq.* Quando obliget? *ibid.* & *p.* 141. *n.* 3. Interrogatus de fide catholica quando peccet, ſi taceat? *p.* 141. & *ſeq. n.* 5. Non peccare, ſi a poteſtate publica interrogatus taceat, damnatum eſt. *p.* 143. *n.* 9. Si vero a perſona privata, ex circumſtantiis decidi debet, num peccet. *ibid. n.* 10. Superiori interroganti de fide ſemper reſpondere tenemur. *p.* 144. *n.* 11. Item ſacras imagines, & Crucifixum contumeliis affectum a contemptoribus vindicare. *ibid. n.* 12. Datur præceptum fidei negativum de non negandis videlicet fidei articulis. *p.* 154. *n.* 1. Negat fidem qui negat ſe Chriſtianum eſſe, aut Papiſtam, ſi fiat interrogatio ad religionem eius inveſtigandam, ſecus non. *p.* 155. *n.* 2. Idem dicendum de eo qui interrogatus Turca ne ſit, an Lutheranus, affirmaret. *ibid.* & *p.* 156. *n.* 3. Fidem tamen non violaret qui ſe eſſe Clericum, Sacerdotem, aut Religioſum negaret. *ibid. n.* 4. Violaret qui idolo thus adoleret, & genuflecteret. *ibid. n.* 5. Solvitur obiectio. *ibid. n.* 6. & *ſeq.* Sicut qui nunc circumciſione, aut agni paſchalis eſu more Iudaico uteretur. *p.* 157. *n.* 8. Fidei præceptum obligat etiam ad confitenda mandata quæ ad mores ſpectant. *p.* 166. & *ſeqq. n.* 1. & *ſeqq.* Summi momenti hæc veritas explicatur & demonſtratur. *ibid.* Fidei exercitium ſuadentia, illudque dirigentia exhibentur. *p.* 250. & *ſeqq. n.* 1. & *ſeqq. V. Chriſtus. Eccleſiaſtici. Ignorantia. Infidelis. Maria Virgo. Pueri. Sanctorum communio. Spiritus ſanctus.*

Fontaninus (Iuſtus) perperam hæreſim definivit. *p.* 195. *n.* 7.

Fuga in perſecutione tyranni abſolute peccatum non eſt, ſed identidem bona, identidem illicita. *p.* 145. *n.* 14. & *ſeq.* Fugere etiam eccleſiaſtici Paſtores tunc poſſunt, ſi aliunde nullum ſuis ovibus ſpirituale periculum immineat; ſecus non. *ibid. n.* 16. & *p.* 146. *n.* 17.

G

Gratia actualis abſque ſanctificante fat eſt ut homo aliquod opus morale ordinis tum naturalis, tum ſupernaturalis perficere poſſit. *p.* 382. & *ſeqq. n.* 1. & *ſeqq.* Calviniſtarum, & Luthe-

rano-

ranorum error confutatur. *ibid.* Sine gratia actuali ſpeciali poteſt homo in ſtatu naturæ lapſæ aliquod opus morale ordinis naturalis peragere. *p.384. & ſeqq. n. 1. & ſeqq.* Damnatæ, quæ huc ſpectant, a Pio V. & Alexandro VIII. propoſitiones recenſentur. *ibid.* Aliæ recenſentur oppoſitæ opiniones ſine fundamento adinventæ. *p. 386. n. 5. & ſeq.* Probatur dicta ſententia ex mente D. Thomæ, illiuſque vera doctrina a vanis Henrici a S. Ignatio commentis aſſeritur. *p. 388. & ſeqq. n. 8. & ſeqq.* Probatur etiam ex rationum momentis. *p. 397. & ſeq. n. 1. & ſeqq.* Satisfit Contenſonii reſponſo. *ibid.* Objectæ auctoritates Scripturarum explicantur. *p. 399. & ſeq. n. 1. & ſeqq.* Itemque ex S. Auguſtino depromptæ. *p.401. & ſeqq. n. 1. & ſeqq.* Errores Iuliani Semipelagiani exponuntur. *ibid.* S. Auguſtinus intelligendus hic eſt habita ratione quæſtionis, quam verſat, contra ejuſdem Iuliani errores. *ibid. V. Noris. Vaſquez.*

Grotius non prohiberi Angelorum & ſacrarum Imaginum cultum diſerte docet *p. 49. & ſeq. n. 6.* & 8.

H

Hæreſis quid ſit. *p. 187. n. 1. & ſeq.* Requirit pertinaciam, qua ſcienter auctoritas Eccleſiæ reſpuatur. *ibid. & p. 188. n. 3.* Hinc propoſitio contra fidem ab ignorante prolata, non eſt proprie & formaliter, ſed tantum materialiter hæretica. *ibid. & p. 189. n. 4. & ſeq.* Sicuti neque pœnas incurrit in hæreticos latas negans fidem tantum exterius. *ibid. n. 6.* Sumitur tamen ab Eccleſia ob præſumptam hæreſim. *ibid.* Hæreticus eſt qui dubitat pertinaciter in fide, ſecus non. *p. 190. & ſeqq. n. 7. & ſeqq.* Explicatur, ſimulque objectis occurritur. *ibid.* Qui deliberate dubitat, paratus corrigi ob alias rationes, non ob auctoritatem Eccleſiæ, qua ſuis difficultatibus ſatisfiat, hæreticus eſt. Item qui privatæ revelationi divinæ diſſentit. *ibid. n. 13.* Pro hæretico habendus eſt negans propoſitionem theologicam proxime deductam ex propoſitione de fide. *ibid. n. 14.* Non tamen qui exiſtimans ſe Eccleſiæ non contradicere, Epiſcopo proponenti res fidei non aſſentitur. *p. 194. & ſeq. n. 15. & ſeqq.* Salmanticenſium objecta ſolvuntur. *ibid.* Nec eſſet formaliter hæreticus qui baptiſmo irrito baptizatus, putanſque ſe eſſe verum Catholicum, negaret fidei articulos. *p. 197. n. 23. & ſeq.* Hæreſis multiplex diviſio. *p. 199. & ſeq. n. 1. & ſeq.* Explicatur. *ibid.* Hæretici pœnis ſpiritualibus & temporalibus puniuntur. *p. 201. & ſeq. n. 3. & ſeqq.* Recenſentur hæ pœnæ. *ibid. V. Diſputatio cum infidelibus. Excommunicatio. Ignorantia. Salus æterna.*

Henricus a S. Ignatio. *V. Gratia actualis.*

Hurtado (P. Didacus) male excuſat ſuum P. Eſcobarium ab opinione proſcripta de præcepto caritatis. *p. 317. n. 5.* Obligationem per ſe amandi Deum ſingulis quinquenniis repetit ex mandato Eccleſiæ. *ibid.* Refellitur. *ibid.*

I

Idololatriæ primordia nonniſi poſt Diluvium Lactantius ſtatuit. *p. 6. n. 2.* Idololatria Ægyptiorum, & Palæſtinorum Amorrhæorum. *p. 6. & ſeq. n. 3. & ſeqq.* S. Auguſtini de ea teſtimonia. *ibid. & p. 8. n. 6.* In eam prolapſi Iudæi in deſerto vitulum aureum, aliaque viliora pro Deo coluerunt. *p. 9. & ſeq. n. 1. & ſeq.* Verum propterea Deum ſub imagine vituli coluiſſe (quod tamen idololatria fuiſſet) impudenter aiunt Calvinus, & Voſſius. *p. 10. n. 3. & ſeq.* Oſtenditur ex Scripturis, & ex Auguſtino, quo Calvinus abutitur. *p. 11. & ſeq. n. 5. & ſeqq. V. Libellatici.*

Idolothyta comedere licet, modo abſit ſpecies ſuperſtitionis, ſcandalum, & ſectæ falſæ cultus. *p. 163. & ſeq. n. 24.*

Ignorantia, ſi ſit affectata, excuſat ab hæreſi. *p. 200. n. 1.* Niſi oriatur ex auctoritatis Eccleſiæ contemptu. *ibid.* Ignorantia invincibilis, & hæreſis materialis fruſtra opponuntur ad probandum adultos hæreticos extra Eccleſiam Ca-

tholico-Romanam ſalvari poſſe. *p.*235. & *ſeqq. n.* 3. & *ſeqq.* Buſembaum, & La-Croix opinio laxiſſima reprobatur. *p.*248. & *ſeq. n.*28. & *ſeqq. V. Abſolutio. Fides. Libri Hæreticorum.*

Infidelis religionem catholicam, quam ſecta ſua probabiliorem iudicat, amplecti debet. *p.* 131. & *ſeqq. n.* 10. & *ſeqq.* Explicatur reiecta P. Sanchez laxa ſententia. *ibid.* Infidelium veſtibus, per ſe inſtitutis ad falſæ ſectæ proteſtationem, propriam fidem occultare numquam licet. *p.*157. & *ſeqq. n.*9. & *ſeqq.* Idipſum ulterius explicatur. *p.* 158. & *ſeqq. n.* 13. & *ſeqq.* Hinc neque uti licet tobaleis illis albis, vulgo *turbante* a Turcis deferri ſolitis. *p.* 160. *n.* 16. Infidelium veſtes aliquando nationis, aliquando religionis ſunt ſymbola. *p.* 161. *n.* 18. Illis, non iſtis uti umquam licet. *ibid.* Etiamſi Principes in ſuis Principatibus eas deferri iubeant. *ibid. n.*19. Infidelis in Catholicorum regnis non eſt capax iuriſdictionis in Catholicos. *p.*178. *n.*9. Chriſtiano Principi ſubditus ſervos, ancillaſque chriſtianas habere nequit. *ibid. n.* 10. Infidelibus vendere non licet quæ ſacrificiis, & ritibus ſuæ religionis deſerviunt. *p.* 183. *n.*2. Neque illos ad ſacramentorum participationem admittere. *ibid. n.* 3. Neque cum illis communicare decem in caſibus. *p.*183. *n.*4. Explicantur. *p.* 184. & *ſeqq. n.* 5. & *ſeqq.* Eorum opera omnia non eſſe vere & proprie peccata, ſed aliqua moraliter bona, oſtenditur. *p.* 380. & *ſeqq. n.*7. & *ſeqq. V. Eccleſia. Diſputatio cum infidelibus. Templa infidelium.*

Infidelitas varie accipitur. *p.*170. *n.*1. & *ſeq.* Tres eiuſdem ſpecies, Paganiſmus Iudaiſmus, & hæreſis explicantur. *p.* 171. & *ſeq. n.*4. & *ſeq.*

Inimici diligendi ſunt tum ex præcepto legis naturæ, tum ſcriptæ. *p.* 448. & *ſeqq. n.* 1. & *ſeq.* Oſtenditur; & Maldonati audacia detegitur, & caſtigatur. *ibid.* Etiam diligendi ſunt ex præcepto evangelico. *p.* 451. & *ſeqq. n.* 10. & *ſeqq.* Calvini impudentiſſima in DD. catholicos calumnia in eumdem regeritur. *p.*452. *n.* 11. Affectivus, & effectivus erga eoſdem amor eſſe debet. *p.*453. & *ſeqq. n.*1. & 4. Eos excludere non licet a generali dilectione, ſeu oratione facta pro communitate aliqua ex mera liberalitate. *p.* 455. *n.* 5. P. Arriaga & Leandri technæ, quibus odium inteſtinum tegitur, reiiciuntur. *ibid.* & *n.*6. Exhibenda ſunt eis ſigna generalia amicitiæ. *ibid.* Obvios eoſdem occurrentes ſalutare, & alloqui plerumque tenemur; ex circumſtantiis, & ob cauſſam multoties non tenemur. *p.*456. & *ſeq. n.*7. & *ſeq.* Expenduntur hæ circumſtantiæ, & cauſſæ. *ibid.* Religioſi eiuſdem Cœnobii omittentes, orta rixa, conſuetam ſalutationem, & locutionem vix a peccato gravi excuſari poſſunt. *p.*458. *n.* 9. Idem eſt per ſe loquendo de nobili matrona occiſorem mariti ſalutantem reſalutare renuente. *ibid. n.*10. Non tenetur tamen offenſus, dum ſalutatio debita eſt, inimicum offenſorem officio prævenire. *ibid. n.* 11. Niſi offenſor ſit altioris conditionis, aut ſecus ſcandalum orirerur. *ibid.* Qui inimico valde ſuperior eſt, eum reſalutare non tenetur; ſecus ſi æqualis, etiamſi uterque plebeius eſſet. *p.* 459. *n.* 12. Offenſori etiam non petenti veniam dilectionis ſigna exhibenda ſunt tempore debito, & iuxta circumſtantias. *ibid. n.* 13. Non tamen præbere tenemur inimicis ſingularia benevolentiæ ſigna. *ibid. n.* 14. Hæc licite ſuſpendi poſſunt ob acceptam iniuriam. *ibid.* & *p.*460. *n.* 15. Niſi iniuria ſit levis. *ibid.* Aut, etſi gravis fuerit, niſi opportuna iudicentur ad inimicum lucrandum, aut ſcandalum adſit. *ibid. n.* 16. Erronea Marci Vidal doctrina improbatur. *ibid.* Qui iniuſte aliquem læſit, tenetur ab eo veniam petere. *p.*461. *n.* 17. In hac veniæ petitione, & mutua reconciliatione ſervandus eſt debitus modus. *ibid. n.* 18. Explicatur. *ibid.* Offenſus offenſam condonare tenetur quantum ad odium, non tamen quantum ad ſatisfactionem & compenſationem. *p.*461. *n.* 19. Immo caſus occurrunt in quibus

Digitized by Google

bus eam condonare non expedit. *ibid.* Recenſentur. *p.*462. *ibid.* Si offenſor iuſtam compenſationem exhibeat damni illati, non poteſt offenſus reiicere, eamque coram Iudice exigere. *p.*462. *n.*20.

Iudæi recipi poſſunt in ſervos a Chriſtianis. *p.*184. *n.*5. His tamen cum eis commorari non licet. *ibid.* Neque ad illorum convivia ſolemnia accedere. *ibid. n.*6. Neque azymos panes illorum ritu manducare. *ibid. n.*7. Neque cum illis ex condicto & familiariter in balneum ingredi. *ibid. n.*8. Neque illis uti ut medicis ad curandam valetudinem niſi urgente neceſſitate. *ibid.* & *p.*185. *n.*9. Neque intra, neque extra illorum domos eorumdem filios chriſtianæ mulieri lactare. *ibid,* & *p.*186. *n.*10. & *ſeq.* Nec licet Chriſtiano eis famulari intra, aut extra eorum domos. *ibid. n.*12. Sicut nec eos heredes aut legatarios inſtituere. *ibid. n.*13.

Iudaiſmus falſus nunc evincitur ex impletis de Chriſto prophetiis. *p.*83. *n.*10.

Iulianus Apoſtata dominium quod habuit in Chriſtifideles, non fuit verum, ſed ab Eccleſia toleratum ad vitandum maius periculum fidei. *p.*199. *n.*27.

Iulianus Semipelagianus nonnullos errores docuit de infidelium operibus. *p.* 402. & *ſeqq. n.*3. & *ſeqq.* Referuntur. *ibid.* Refelluntur a S. Auguſtino. *ibid.*

Iuramentum, quo fœdera, pacta, & conventiones etiam cum Turcis firmantur, ſervandum eſt. *p.* 182. *n.* 17.

Iuſti ſuis honeſtis operibus merentur, aut demerentur. *p.*344. & *ſeqq. n.*1. & *ſeqq.* Solvitur obiectio de operibus infidelium. *p.*448. *n.*1.

L

La-Croix opinio laxa de hæreticis materialibus in Germania. *p.*248. *n.*28. & *ſeqq.*

Lactantius. *V. Idololatria.*

Lamindus Pritanus. V. *Diſputatio cum infidelibus.*

Leander laxam ut probabiliorem de præcepto fidei ſententiam docet. *p.*137. & *ſeq. n.*18. & *ſeq.* Alia eiuſdem laxa opinio, qua odium inteſtinum tegitur. *p.*455. *n.*5. & *ſeq.*

Libellatici duplicis generis fuerunt; alii ceu idololatræ merito improbati a Patribus, alii ſine crimine. *pag.* 165. & *ſeq. n.* 30.

Libri hæreticorum etiam priſcis temporibus ab Eccleſia flammis tradebantur. *p.*215. & *ſeq. n.*1. Graviſſimum afferunt errandi in fide periculum. *ibid.* Non ob hoc ſolum, ſed etiam in pœnam eorumdem hæreticorum prohibentur. *p.*216. *n.*2. Vetantur in Bulla Cœnæ ſub pœna excommunicationis, ſi hæreſim doceant, aut de religione tractent, & ſcienter legantur, imprimantur, aut retineantur abſque Summi Pontificis auctoritate. *ibid.* Si libri contineant errores alicuius hæretici, ſed ſint Catholicorum, eos legens, licet pravo animo, non ſubiacet pœnis Bullæ. *ibid. n.*3. Etiamſi eorumdem ſcholia ſint hæreticorum. *ibid.* Si tamen hi libri alias prohibiti ſint, ſubiacet excommunicationi non reſervatæ contentæ in Catalogo librorum prohibitorum. *ibid.* Etiamſi liber ſit calamo ſcriptus. *ibid.* Legens concionem, orationem, brevemque diſputationem hæretici hæreſim continentem excommunicationem incurrit. *p.*217. *n.*4. Laxa Thomæ Sanchez, & Sporer doctrina reiicitur. *ibid.* Datur parvitas materiæ legentem hæreticorum libros excuſans ab excommunicatione. *ibid. n.*5. In ea determinanda vix regula aſſignari poteſt. *ibid.* Pendere id videtur ex circumſtantiis & perſonæ legentis, & materiæ quæ legitur, & finis legentis. *ibid.* Librum hæretici legens nec hæreſim continentem, nec de religione tractantem non incurrit excommunicationem. *p.*218. *n.*6. Quæcumque ignorantia etiam craſſa eximit ab excommunicatione legentem hæreticorum libros, ſed non a peccato. *ibid. n.*7. Eam incurrit qui alium eos legentem audit. *num.*8. Licite quandoque ob urgentem neceſſitatem legi illi poſſunt abſque expreſſa licentia. *p.*119. *n.*9. Obtenta licentia eos le-

legens abſque neceſſitate, ſed ex ſola curioſitate tantum venialiter peccat. *ibid. n.* 10. Eos retinens tantum ad pompam, & ornatum excommunicationem incurrit. *ibid. n.* 11. Datur in hac retentione materiæ parvitas pendens a circumſtantiis. *ibid.* Eorum impreſſores, & proxime cooperantes impreſſioni excommunicationem incurrunt. *p.* 220. *n.* 12. Libri prohibiti in Indice Tridentino, ſeu Romano ſunt duplicis claſſis. *ibid. n.* 15. Primæ claſſis ſub excommunicatione Papæ reſervata prohibentur. *ibid.* Alia librorum prohibitorum genera recenſentur. *p.* 221. *n.* 17. Certa lingua initio editi, & deinceps prohibiti, damnati cenſentur in quamcumque linguam poſtea vertantur. *ibid. n.* 18.

Libri prohibiti. *V. Libri hæreticorum.*

Librorum impreſſio ex Tridentino fieri debet eos approbante in ſcriptis Ordinario loci, & quo ad Regulares, horum ſuperioribus, appoſito nomine Auctoris ſub pœna excommunicationis. *p.* 222. *n.* 2. Idem eſt de manuſcriptis, quæ vulgantur. *p.* 223. *n.* 2. Quoad hoc tamen Tridentini decretum non videtur uſu receptum. *ibid. n.* 4. Qui ſint quoad hoc ſuperiores. *p.* 224. *n.* 5. Regulares edentes libros cum approbatione Ordinarii, aut Inquiſitoris non ſubiiciuntur pœnis Tridentini, ſi omittant ſuorum Prælatorum approbationem. *ibid. n.* 6. Conſtitutiones hac de re Ordinis Prædicatorum. *p.* 225. *n.* 8. Variæ ſunt hac ipſa de re Ordinum Conſtitutiones. *p.* 226. *n.* 9. Regularis ſcripta ſua ſæculari tradens imprimenda cum licentia Ordinariorum, ſub eiuſdem ſæcularis vero nomine, ordinarie non peccat, ſaltem mortaliter. *ibid. n.* 10. Addens aliquid manuſcripto typis edendo iam approbato, non tamen in fraudem, ſed bona fide, & æquitate, non peccat. *p.* 227. *n.* 11. Tridentini prædicta cenſura, ſicut & Regulæ Indicis, nulli reſervatur. *ibid. n.* 12. Superiores in conceſſione facultatis pro libris edendis non aliis quam iuſtitiæ legibus dirigi debent. *ibid. n.* 13. Si evidens ſit iniuſte eam negare, facultatemque Ordinarii loci conceſſerint, poterit Regularis ſaltem ſub alieno nomine librum edere. *p.* 228. *n.* 14. Librorum Cenſores morum integritate, prudentia, & ſcientiarum peritia prædití eſſe debent. *ibid.* & *p.* 229. *n.* 25.

M

Mahumetiſmus nulla gaudet probabilitatis nota. *p.* 83. *n.* 9.

Maldonatus textu Matth. v. abutitur. *p.* 449. *n.* 4. Eiuſdem textus ex Patribus hauſtam D. Thomæ interpretationem ex hæreticorum officina depromptam eſſe audacter ſcribit. *p.* 450. *n.* 7. Auguſtini interpretatione refellitur. *ibid.* Inimicitias Iudæis vetitas inter confratres, iiſdem cum exteris licuiſſe comminiſcitur. *ibid. n.* 9. Perperam Hebræos Codices, ſed non authenticos, pro ſe allegat. *ibid.* Altera D. Auguſtini explicatione convincitur. *ibid.*

Marcus Antonius de Dominis ſtulte ſomniavit quemque in ſua Religione ſalvari poſſe. *p.* 229. *n.* 1.

Maria Virgo. Eam perpetuo manſiſſe virginem probabilius vi præcepti fideles, etiam explicite, credere tenentur. *p.* 115. & *ſeq. n.* 8.

Matrimonium Catholicorum cum hæreticis validum, ſed illicitum eſt. *p.* 209. & *ſeq. n.* 8.

Milante (P. Magiſter) doctrinam tradit de obligatione præcepti caritatis proximi ad laxitatem declinantem. *p.* 422. & *ſeq. n.* 10.

Molinos (Michaelis de) hypocriſis, & errores adverſus ſpem theologicam. *p.* 255. & *ſeq. n.* 1. & *ſeqq.* Damnati fuerunt ab Innoc. XI. *ibid.* Eorum falſitas detegitur, & reiicitur. *p.* 258. & *ſeq. n.* 5. & *ſeqq.*

Moya (P. Matthæus) imponit laxitatem Magiſtro Bannez. *p.* 339. & *ſeq. n.* 7. Explicatur Bannez, & impoſtura detegitur. *ibid.* Laxa eius opinio, quæ etiam videtur damnata. *p.* 374. *n.* 4. Alia damnata, ut probabilis ab eo defenſa. *p.* 464. *n.* 3.

My-

Digitized by Google

Myſteria feſtivitatum. V. *Feſtivitatum myſteria*.

N

Navarrus (Martinus) candide fatetur ſe confeſſum fuiſſe de ſua omiſſione Deum amandi in primo inſtanti uſus rationis. *p. 330. n. 22.*

Noris (Henricus Card.) & cum eo Contenſonius, Henricus a S. Ignatio, aliique docent neceſſitatem gratiæ, & caritatis actualis ad omne opus moraliter ex omnibus circumſtantiis bonum. *p. 386. n. 6.* Refellitur hæc opinio. *p. 387.* & *ſeqq. n. 7.* & *ſeqq.*

O

Ocamus erronee docuit Deum oppoſita præceptis Decalogi iubere poſſe. *p. 54.* & *ſeq. n. 2.*

Opera infidelium. *V. Infidelis.*

Opera iuſtorum. *V. Iuſti.*

Oſeas abſque diſpenſatione in lege poteſtatem a Deo habuit, ut meretrice etiam invita uteretur. *p. 58.* & *ſeq. n. 9.*

P

Pagani. *V. Polytheiſmi notio.*

S. Paulini illuſtre exemplum. *p. 438. n. 13.*

Paz (P. Iacobus Alvarez de) laudatur. *p. 409.* Eius pia deſcriptio caritatis afficientis, & efficientis. *ibid.*

Plinius gentium deos refert. *p. 9. n. 7.*

Pollutio nocturna. Utrum de ipſa gaudere liceat. *p. 469. n. 11.* Vide *Tom. IV. p. 489. n. 9.*

Polytheiſmi notio, origo & diverſa genera. *p. 5.* & *ſeqq. n. 1.* & *ſeqq.* Eum Diluvio poſteriorem fuiſſe communior eſt, & vera ſententia. *p. 6. n. 2.* Paganorum pro eo obiectiones ſolvuntur. *p. 35.* & *ſeqq. n. 1.* & *ſeqq.* Perperam hi, ut ſe tueantur, ſuo Catholicorum erga Angelos & Sanctos cultum æquiparant. *p. 36. n. 4.* & *ſeqq.* Suorum iactata portenta, falſiſſima. *p. 37. n. 8.* & *ſeq. V. Idololatria.*

Præſumptio de divina miſericordia grave peccatum eſt. *p. 174. n. 6.* Dupliciter ea quis peccat. *ibid.* Reus illius non eſt qui ſub ſpe veniæ obtinendæ peccat cum propoſito abſtinendi a peccato, & de eodem pœnitendi. *ibid.* Veræ præſumptionis rei, ſimul hæreſi inficiuntur. *ibid.*

Principes Chriſtiani propter apoſtaſiam amittunt dominium in ſubditos. *p. 199. n. 27. V. Eccleſia.*

Profeſſio fidei facienda eſt ſub mortali intra duos menſes ab omnibus curam animarum habentibus, Canonicis, & Dignitatibus Eccleſiarum Cathedralium, Prælatis Regularibus, atque Ordinum Militantium, Doctoribus, Magiſtris, Regentibus, divini verbi Interpretibus Concionatoribus, Magiſtris grammaticæ, arithmeticæ, muſicæ, & aliarum artium. *p. 146.* & *ſeqq. n. 1.* & *ſeqq.* & *p. 150.* & *ſeqq. n. 10.* & *ſeqq.* Non autem ad eam tenentur beneficiati ſimplices. *ibid.* Eam culpabiliter omittentes beneficiati, vel Canonici fructus beneficii reſtituere tenentur ante iudicis ſententiam. *p. 149.* & *ſeq. n. 6.* & *ſeq.* Item inculpabiliter eam omittentes. p. 150. *n. 9.* In utroque caſu fructus reſtituendi ſunt a die elapſi bimeſtris uſque ad diem qua profeſſio editur. *ibid.* Ea fieri nequit per procuratorem. *p. 152.* & *ſeq. n. 14.* Formula profeſſionis eiuſdem per integrum exſcripta exhibetur. *p. 153.* & *ſeq. n. 15.*

Propoſitiones damnatæ in hoc Opere recenſitæ. *V. Baius. Caſuiſtæ. Fenelon. Molinos.*

Propoſitiones laxæ in hoc Opere recenſitæ. *V. Caſuiſtæ.*

Proximus omnes creaturas rationales ſignificat, æternæ gloriæ capaces. *p. 293. n. 4.* & *ſeq.* Datur præceptum de eo diligendo. *V. Caritas proximi.* De eiuſdem malo lætari, aut eidem optare malum non licet. *p. 463.* & *ſeqq. n. 1.* & *ſeqq.* Neque ut malum proximi bonum noſtrum eſt. *ibid.* Tamburini, Bonacinæ & Caſtropalai ad hoc ſpectantes doctrinæ, eædem ſunt, ac damnata ab Innoc. XI. in propoſitione

ne XIII. *ibid.* Eademque eſt doctrina quam P. Moya probabilem vocat. *p.* 464. *n.* 3. Huiuſmodi doctrinæ, evangelicæ caritati, filiorum pietati in parentes, & parentum amori in filios infeſtæ ſunt, meritoque damnatæ. *ibid.* & *p.* 465. *n.* 4. P. Tamburini doctrina improbatur. *p.* 465. *n.* 5. Eiuſdem præpoſterus ea de re in Confeſſarios, & parentes zelus. *ibid.* Non licet citra mortale cupere mortem non valde utilis Reipublicæ, puta iniuſti aggreſſoris ad propriam vitam conſervandam. *p.* 466. *n.* 6. Neque propriam mortem cupere ad vitandas huius vitæ ærumnas. *p.* 465. & *ſeq. n.* 5. & *ſeq.* Reiiciuntur doctrinæ P. Vivæ, damnatæ propoſitionis ſenſum, & vires extenuantis. *ibid.* Non niſi ob motivum altioris ordinis, viri ſancti mortem optarunt. *p.* 467. *n.* 7. Illicitum eſt deſiderium alienæ mortis inefficax, & conditionatum, ſi Deus ita diſponeret. *ibid. n.* 8. Multo magis abſolutum mortis patris, ob pinguem ex ea capiendam hereditatem. *p.* 688. *n.* 9. Sicut etiam gaudium filii de parricidio a ſe in ebrietate perpetrato propter ingentes divitias inde acquiſitas. *ibid. n.* 10. Utrumque damnatur ab Innocentio XI. *ibid.* Poteſt tamen quis abſque culpa gaudere de filio ex adulterio ſuſcepto. *p.* 469. *n.* 11. Inimicis, & peccatoribus aliquod malum temporale optare licet, ob illorum bonum ſpirituale. *p.* 469. & *ſeq. n.* 12. & *ſeq.* Afferuntur nonnulla praxim inimicos diligendi ſuadentia, & dirigentia. *p.* 473. & *ſeq. V. Caritas proximi.*

Pueri inter catholicos enutriti in primo inſtanti uſus rationis tenentur elicere actum interiorem fidei. *p.* 134. & *ſeq. n.* 15. Puerorum aptitudo ad virtutes, priuſquam adoleſcant, diſerte explicata a M. Tullio. *p.* 327. *n.* 18.

Q

Quietiſtæ. *V. Molinos.*

R

Regulares quoad librorum impreſſionem. *V. Librorum impreſſio.*

Roncaglia (P. Conſtantinus) perperam docet præceptum diligendi proximum non urgere niſi in caſibus neceſſitatis. *p.* 425. *n.* 15.

S

Salus æterna aſſequi nequit ab unoquoque in ſua religione. *p.* 229. & *ſeqq. n.* 1. & *ſeqq.* Neque ſalvari omnes poſſunt in propria ſecta, modo credant articulos fundamentales Evangelii. *ibid.* Refelluntur hæc Politicorum, & hæreticorum ſtultæ perſuaſiones. *ibid.* Nulla datur ſalus extra Catholico-Romanam Eccleſiam. *p.* 234. *n.* 1. Adultorum proinde nemo extra arcam huius Eccleſiæ e vivis decedens ſalutem conſequitur. *p.* 235. & *ſeqq. n.* 3. & *ſeqq.* Probatur efficaciter ex Scripturis & Patribus. *ibid.* Item ratione. *p.* 238. *n.* 6. Effugium de hæreticis materialibus, & ignorantia invincibili præcluditur, & ceu commentitium refellitur. *ibid.* & *p.* 239. & *ſeq. n.* 7. & *ſeqq.* Obiecta cetera ſolvuntur. *ibid.*

Samſon abſque diſpenſatione in lege ſe ipſum ruinis oppreſſit. *p.* 59. *n.* 12.

Sanchez (P. Thomæ) de infidelibus doctrina, Pyrrhoniſmum invehens in religionis negotio. *p.* 65. *n.* 3. & *p.* 132. *n.* 11. Eiuſdem laxa doctrina. *p.* 217. *n.* 4. Alia eiuſdem in damnatis propoſitionibus contenta doctrina. *p.* 322. & *ſeq. n.* 12.

Sanctorum communio explicite a fidelibus credenda eſt. *p.* 116. *n.* 10.

Saraceni, aliique Gentiles ut ſervi detineri licite poſſunt a Chriſtianis in propriis domibus. *p.* 184. *n.* 5.

S. Santuli illuſtre exemplum. *p.* 438. *n.* 13.

Seneca recte docet fas eſſe uti voluptate, non frui. *p.* 376. *n.* 8.

Serra (Magiſter Marcus) a P. Viva traducitur ceu reus denegatæ ſpecialis obligationis præcepti caritatis *p.* 285. *n.* 4. Evidens hæc impoſtura refellitur. *p.* 287. *n.* 7.

Sir-

Digitized by Google

Sirmondus (P. Antonius) laxe explicat, & de medio tollit præceptum amandi Deum, non ſine magna doctrinæ D. Thomæ iniuria. *V. Caritas Dei*. Laxe improbat omnes Doctorum ſententias de tempore quo obligare docent idem præceptum. *p.* 306. *n.* 1.

Spes, virtus theologica, quam ſit nobis neceſſaria. *p.* 254. & *ſeq.* Eiuſdem notio. *p.* 261. *n.* 3. Illius obiectum materiale eſt Deus poſſidendus; formale Deus ipſe ut omnipotens. *p.* 261. & *ſeq. n.* 4. Spes virtus eſt a caritate diſtincta. *p.*262.*n.*5. Non datur in beatis, damnatis, & hæreticis. *ibid.*& *p.*263.*n.* 5. & *ſeq.* Sed ſolum in Catholicis, & animabus Purgatorii. *ibid. n.* 7. & *ſeq.* Eiuſdem habitus reſidet in voluntate. *ibid. n.* 9. Datur ſpei præceptum, idque peculiare, & per ſe obligans. *ibid.* & *p.* 164. *n.* 10. & *ſeq.* Et quidem in primo rationis inſtanti. *ibid.* & *p.* 265. *n.* 13. Sicut etiam tempore mortis. *ibid. n* 15. Per accidens obligat cum quis conteri debet de peccatis, urgentque tentationes carnis, iræ &c. *ibid. n.* 16. Diſcrimen aſſignatur inter obligationem per ſe, & per accidens. *ibid. n.* 17. Spes quatenus reſpicit divinam omnipotentiam auxiliatricem, & gloriam quæ ſperatur, firma eſt, & certa. *ibid.* 18. Quatenus humanæ hæret voluntati, a timore ſeiungi non debet. *ibid. V. Timor*. Spei exercitium ſuadentia, eiuſque praxim dirigentia afferuntur. *p.* 275. & *ſeq.* & *p.* 278. *V. Molinos*.

Spinozæ, viri impii, falſa felicitas. *p.* 34. *n.* 8. Deum fatetur, ſed quem ſibi effinxit. *p.* 41. *n.* 4.

Spiritus ſanctus. A Patre & Filio eum procedere, neceſſe non eſt explicite credere. *p.* 115. *n.* 6.

Sporer libri caute legendi. *p.* 136. *n.* 17. Laxa eiuſdem doctrina. *p.*217. *n.*4. Aliæ laxæ eiuſdem propoſitiones. *p.*287. & *ſeqq. n.* 8. & *ſeqq.*

Symbolum fidei quadruplex in Eccleſia receptum. *p.* 108. *n.* 2. & *ſeqq.* Apoſtolico fidei ſymbolo paucas particulas ob inſurgentes hæreſes addidit Aquileienſis, & Orientalis Eccleſia. *p.*113. *n.* 23. Eius omnes articulos ſcire, & credere tenentur omnes adulti. *p.* 114. *n.* 3. Satis tamen eſt eorum notitia quantum ad ſubſtantiam. *ibid.* & *p.* 115. *n.* 4. Quid hoc importet, vix plene explicari poteſt. *ibid.* Quid importent quantum ad ſubſtantiam eius articuli ad divinitatem ſpectantes. *ibid. n.* 5. Et quid ſpectantes ad Chriſti humanitatem. *p.* 115. *n.* 7.

T

Tamburini (P. Thomæ) libri caute legendi. *p.* 136. *n.* 17. Eiuſdem propoſitiones nonnullæ damnatæ. *p.* 62. *n.* 1. & *ſeq.* Alia pariter damnata. *p.*463. & *ſeq. n.* 2. Aliæ eiuſdem laxæ. *p.* 283. & *ſeq. n.* 2. & *ſeq.* & *p.* 417. *n.*2. Aliæ itidem laxæ. *p.* 463. *n.* 1. Eiuſdem præpoſterus in Confeſſarios, & parentes zelus. *p.* 465. *n.* 5.

Templa Infidelium, Iudæorum, & hæreticorum ingredi poſſunt Catholici ſervatis nonnullis conditionibus. *p.* 161. & *ſeq. n.*20. & *ſeq.* Secus, ſi Princeps hæreticus ea ſubditis catholicis frequentare præcipiat religionis cauſſa. *p.* 62. & *ſeq. n.* 22. Extrema urgente neceſſitate hæreticorum templa ad ſuſcipiendum baptiſma, & ſacramentum pœnitentiæ adire licet. *p.* 163. *n.* 23.

Tertulliani, & Montaniſtarum error de fuga in perſecutione. *p.* 144. *n.* 13.

S. Thomas bene triplicem fidei actum diſtinguit, credere nempe Deo, credere Deum, & credere in Deum. *p.* 69. *n.* 6. *V. Decalogus. Viva (P. Dominicus.)*

Timor varie accipitur. *p.* 266. *n.* 1. Eius notio, & characteres. *ibid. n.*2. Eius diviſio in filialem, initialem, ſervilem, & mundanum explicatur. *p.* 267. *n.* 4. Initialis a filiali ſpecie non differt. *ibid. n.* 5. Mundanus, ab amore mundano profluens, ſemper eſt malus. *ibid. n.* 6. Servilis, conceptus ob timorem pœnæ a Deo infligendæ, honeſtus eſt. *p.* 268. *n.* 7. Contrariæ propoſitiones nonnullæ damnatæ. *ibid.* Servilis timoris clara notio. *ibid. n.* 8.

Si

Si quis ob pœnam tantum horreat culpam, hanc patrare paratus pœna ſublata, peccat. *ibid.* Secus qui odit culpam horrore pœnæ abſque alio reſpectu. *ibid.* & *p.* 269. *n.* 9. & *ſeqq.* Obiecto ſatisfit. *ibid. n.* 12. & *ſeq.* Timor ſervilis eſt a Spiritu ſancto, ſed donum non eſt Spiritus ſancti, ut eſt filialis, & caſtus. *p.* 270. & *ſeq. n.* 14. & *ſeq.* Timoris datur præceptum. *ibid. n.* 16. Servilis, quando peccator ob duritiam cordis pœnarum timore egeat concuti. *ibid. n.* 17. Filialis vero, diſtinctum, & peculiare. *ibid.* Timoris exercitium ſuadentia, & praxim dirigentia afferuntur. *p.* 276. & *ſeqq.*

Tobiæ illuſtre exemplum. *p.* 438. *n.* 13.

Traditio apoſtolica. *V. Fides.*

V

Vaſquez auxilium ordinis naturalis, quod virtute meritorum Chriſti conferatur, ſibi effinxit. *p.* 386. *n.* 5. Hoc neceſſarium eſſe contendit ad omne opus bonum morale ordinis naturalis. *ibid.* Refellitur huiuſmodi inventum. *p.* 387. & *ſeqq. n.* 7. & *ſeqq.*

Veſpaſianus Cæſar portenta minime patravit, quæ ſcribit Svetonius. *p.* 79. *n.* 15.

Veſtes infidelium an Catholicus deferre poſſit. *V. Infidelis.*

Vidal (Marci) propoſitiones laxæ adverſus caritatem proximi. *p.* 416. & *ſeqq. n.* 1. 5. & *ſeqq.* Eiuſdem adverſus fere omnes Chriſtianos impoſtura & calumnia improbatur. *p.* 460. *n.* 16.

Viva (P. Dominicus) iniurioſe ait D. Thomam favere propoſitioni quartæ damnatæ ab Innocentio XI. *p.* 62. *n.* 1. & *p.* 132. *n.* 10. Perperam exponit propoſitionem lxiv. ab eodem Innocentio damnatam. *p.* 106. & *ſeq. n.* 18. & *ſeq.* P. Tamburini erratum in propoſitionibus damnatis contentum occultat. *p.* 285. *n.* 4. & *ſeq.* Eiuſdem impoſtura adverſus Magiſtros Bannez, & Serram. *p.* 286. & *ſeqq. n.* 5. & *ſeqq.* Refellitur perſpicue. *ibid.* Imponit inſignioribus Doctoribus, ut liberet ab erroribus ſocios ſuos. *p.* 285. *n.* 4. Et frequenter errores Scriptoribus potiſſimum Dominicanis falſo attribuit. *p.* 287. *n.* 7. Extenuat vim propoſitionis octavæ damnatæ ab Innocentio XI. *p.* 375. *n.* 5. & *p.* 377. & *ſeq. n.* 10. & *ſeq.* Docet ſenſus auditus, olfactus, alioſque licite poſſe frui ſuis actibus. *ibid.* Huiuſmodi doctrinam implicite & virtualiter damnatam eſſe, etiam teſtimonio P. Cardenas oſtenditur. *p.* 378. *n.* 12. Senſum, & vires extenuat damnatæ ab Innocentio XI. propoſitionis decimætertiæ de gaudio mortis alterius ob emolumentum temporale. *p.* 466. & *ſeq. n.* 6. Falſo adſtruit dari bonum temporale privatum, quod ſit vita præſtantius. *ibid.*

Volfius. *V. Idololatria.*

F I N I S.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google